ZEGERI BERNARDI

VAN-ESPEN

PRESBYTERI, JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS

ET SACR. CANONUM IN ACADEMIA LOVANIENSI PROFESSORIS

JUS ECCLESIASTICUM UNIVERSUM

CÆTERAQUE SCRIPTA OMNIA

Decem Tomis comprehensa.

OPUS NATIVÆ INTEGRITATI SUMMO STUDIO RESTITUTUM Episcopis, eorum Vicariis, & Officialibus Ecclesiasticis, ac Laicis Judicibus, Advocatis, Patronis, Parochis, Confessariis, tam Sac. Theologiæ quam Jurisprudentiæ Viris studiosis utilissimum, & apprime necessarium.

EDITIO RECENTISSIMA

Omnibus anteactis longe præstantior, & nitidior, plurimis Tractatibus hactenus ineditis, Litteris, & Monumentis passim suo loco positis, præsertim vero selectis Adnotationibus

CLARISS. DOCT. THEOLOGI, ET CANONISTÆ

JOANNIS PETRI GIBERT

NUPERRIME AUCTA ET ILLUSTRATA.

TOMUS SEXTUS.

VENETIIS, MDCCLXXXI.

EX TYPOGRAPHIA JOANNIS GATTI,

IN VICO S. RAPHAELIS ARCHANGELI,

SUPERIORUM APPROBATIONE, AC PRIVILEGIIS.

INDEX
CAPITUM ET PARAGRAPHORUM
VARIORUM OPUSCULORUM,

Quæ in hoc sexto Volumine continentur,

DISSERTATIO CANONICA

De Dispensationibus, præsertim Matrimonialibus.

CAPUT PRIMUM.

In quibus causis Dispensatio locum habeat, & in quibus non habeat: & quibus personis dispensandi auctoritas competat?

§. PRIMUS.

CAPUT II.

Quas Regulas observare debeant, ut omni ex parte licite procedant dispensantes, & dispensationem postulantes.

CAPUT III.

De his, quæ Dispensationem reddunt subreptitiam aut de subreptione suspectam,

CAPUT IV.

De Dispensationibus Matrimonialibus.

TRACTATUS

De Jure Parochorum ad Decimas & Oblationes, & de Competentia Pastorali.

CAPUT PRIMUM.

De Jure Parochorum ad Decimas.

DISSERTATIO CANONICA

De pristinis Altarium & Ecclesiarum Incorporationibus & Donationibus.

DISSERTATIO

Ad regulam *In dubiis semita tutior est eligenda*, probatam a SS. PP. Clemente III. in Can. 12. tit. De Homicid. & Innocentio III. in Cap. 5. tit. De Clerico excomm. ministr.

EXPOSITIO REGULÆ JURIS

In pari delicto vel Causa, melior est conditio possidentis: *vel ut alibi exprimitur* In pari Causa possessor potior habetur.

§. V. Et

REPAGULUM CANONICUM

Adversus nimiam Exemptionum a Jurisdictione Episcoporum extensionem.

Cui præmittitur brevis discussio hejus Propositionis: *Quicumque titulo quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali probibitam incurrit Hoc temporale si* PENSIONEM *voces,* IN VOCE, *non in re distinctio erit:*

PARS PRIMA.

Discutitur sequens Propositio: *Quocumque titulo, sive Collationis, sive Permutationis, sive Rassegnationis quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam Jure naturali prohibitum incurrit. Hoc temporale si* PENSIONEM *voces,* IN VOCE, *non in re distinctio erit.*

PARS SECUNDA.

De Repagulo nimiæ Exemptionum extensioni objecto.

CAPUT PRIMUM.

Proponuntur variæ Regulæ in materia Exemptionum a Canonistis communiter receptæ.

REGULA PRIMA.

CAPUT II.

Proponuntur varia Corollaria ex Regulis ante traditis: & una referuntur ac refelluntur contraria Recentiorum quorumdam afferta.

DISSERTATIO CANONICA

Ad leg. Jul. *De Ambitu*, sive *De vetita Officiorum Venalitate*.

I N D E X

Quorumdam Casuum Conscientiae, eorumque solutionum.

DISSERTATIO

De Usura.

I N D E X

COMMENTARII IN CANONES JURIS VETERIS ET NOVI,

P A R S P R I M A,

De antiquis Canonum Codicibus.

D I S S E R T A T I O P R I M A.

De veterum Canonum, & in eis contentae disciplinae stabilitate & legitimo eorum usu.

DISSERTATIO II.

De Codicibus Canonum generatim, & quid Auctoritatis accedat Cannonibus per relationem in Codicem?

DISSERTATIO III.

De Pristino Codice Ecclesiae Romanae.

DISSERTATIO IV.

De Prisco Codice Canonum Graecorum.

DISSERTATIO V.

De Codice Dionysii Exigui.

DISSER-

DISSERTATIO VI.

De Antiquo Codice Ecclesiæ Hispanicæ.

DISSERTATIO VII.

De Pristino Codice Ecclesiæ Gallicanæ.

DISSERTATIO VIII.

De Codice Ecclesiæ Africanæ.

DISSERTATIO IX.

De Codice Ecclesiæ Orientalis aucto.

PARS SECUNDA.

Scholia in Veteres Canones cum Dissertationibus Proœmialibus.

DISSERTATIO

In Canones vulgo Apostolorum.

SCHOLIA

In Canones vulgo Apostolorum.

DISSERTATIO

In primam Synodum Nicænam.

SCHOLIA

In Canones Nicænos.

DISSERTATIO

In Synodum Ancyranam.

SCHOLIA

In Canones Anciranos.

DISSERTATIO

In Canones Neocæsarienses.

SCHOLIA

In Synodum Neocæsarienses.

DISSERTATIO

In Synodum Gangrensem.

ELENCHUS

Eorum, quæ in Sexto Volumine continentur.

JURIS ECCLESIASTICI OPUSCULA VARIA.

DISSERTATIO CANONICA DE DISPENSATIONIBUS PRÆSERTIM MATRIMONIALIBUS.

PROŒMIUM.

Dispensatio a Canonistis pro Venia Legis, *quam* providam Juris relaxationem *vocant*, *accipitur*: *A Græcis Dispensationis nomen hoc modo sumptum manasse videtur: Græci enim ea omnia per Dispensationem fieri asserunt, quæ præter ordinarium naturæ cursum contingunt, unde dictionis hujus ad inflexam quamdam agendi rationem a Canonum tenore pro bono publico desciscentem traductus est, inde nonnunquam* Venia, Condescensio, Miseratio, Lenitas *dicitur, ut apud* Franciscum Florentem in Dissert. de Dispensat. *videre licet*.

Dispensatio hoc modo sumpta frequentius versatur circa mores, ritus, aut Ecclesiasticam disciplinam; dum aliqua circa illa remittuntur vel relaxantur ad tempus, ne quid deterius contingat.

Est hæc Dispensationis species frequentissima & majoris momenti, de qua breviter quæri potest; Quibus in causis locum habeat, & in quibus non habeat? Non utilis & conveniens sit hujusmodi Dispensatio? Quibus personis dispensandi auctoritas, & quibus conditionibus concredita sit? Denique quænam Dispensationem subreptitiam vel obreptitiam reddant, aut de subreptione saltem suspectam faciant? His de Dispensationibus in generali præmissis, nonnulla circa Dispensationum Matrimonialium subjiciemus.

CAPUT PRIMUM,

In quibus causis Dispensatio locum habeat, & in quibus non habeat; & quibus personis dispensandi auctoritas competat?

§. I.

Ut clarius ostendatur, in quibus Dispensatio locum habeat, vel non habeat, præmittitur divisio Legis in naturalem, positivam divinam, & humanam.

Inter omnes Leges primum locum Legi naturali tum a duratione, tum a generalitate tribuunt Jurisconsulti; nec ullam digniorem dari non immerito existimant. Nec refert, si Legem æternam quid dignius aut sublimius sonare credant Theologi; si enim rem ipsam penitus expenderemus, Legem, quam Jurisconsulti naturalem appellant, non nisi penes connotatum a Lege, quam Theologi æternam dicunt, differre deprehendemus. Quid enim Lex æterna, teste Augustino *Lib. 33. contra Faust. c. 27. nisi ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans?* Lex vero naturalis, nisi Lex illa æterna, ut a creatura rationali cognoscibilis?

Lex proinde naturalis hoc modo sumpta, non secus ac illa, quam Theologi æternam dicunt, recte appellatur æterna ac incommutabilis justitia, quæ nunquam cessat ostendere quid justum, quid injustum sit. Ipsa namque fuit, quæ ab origine mundi impio Cain ubique ac indesinenter suam ostentavit impietatem; a cujus facie vagus ac profugus in terra abscondi non potuit; immo a cujus facie nec in profundum delapsus inferni absconditur; ipsa enim per nunquam finiendam æternitatem fratricidium Cain, & impietatem impiorum arguet, & statuet contra faciem eorum: hæc erit in tota æternitate *vermis qui non moritur*, conscientiam impiorum corrodens, nunquam consumens.

Hæc est „ Lex Dei sempiterna, quam consulunt omnes piæ „ mentes (ut loquitur Sanctus Augustinus *Quæst. 67. in Exod.*) „ ut quod in ea inveniunt, vel faciant, vel jubeant, vel ve„ tent, secundum quod illa incommutabili veritate præceperit.

Sed quid de piis mentibus dicam? Cum quidquid vel ab impiis justum judicatur aut statuitur, ex legis illius intuitu accipitur: per illam quippe omnes *Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt*. Prov. cap. 8. vers. 15.

Quare quidquid unquam in Imperatorum Romanorum Legibus, in Jurisconsultorum, etiam Gentilium Responsis justi ac recti reperitur, ex illo juris naturalis purissimo fonte haustum est. „ Nec enim in temporali Lege quidquam justum atque legitimum „ esse arbitror, ait Augustinus *Lib. 1. De Lib. Arb. c. 15.* quod „ non ex hac æterna, seu naturali, sibi homines derivarunt.

Quod nec ipsos Jurisconsultos Gentiles latuit, quare eorum unus, ut Juris Civilis justitiam suaderet, dicere non dubitavit; *Jus Civile nec in totum a jure naturali recedit.*

Immo hæc est illa, a cujus consonantia aut contrarietate actiones omnes humanæ justæ aut injustæ dicuntur; quid enim aliud peccatum, nisi *dictum, factum, aut concupitum contra legem æternam*, vel si malis, contra legem naturalem.

Ut reliqua, quæ legis naturalis dignitatem persuadent, prætermittam; quis legem illam, ex cujus intuitu quid justum, quid injustum sit intelligitur; a qua quidquid in legibus positivis justum ac legitimum est, accersitur; cujus denique lumen neque ad extremas mundi oras fugiendo, nec ad superna cœlorum ascendendo, vel in profundum inferni descendendo effugere possumus; quis, inquam, legem hanc æternam ac divinam esse justitiam neget? immo quis dubitet cum Augustino ad Deum dicere: *Lex tua Veritas, Veritas tu?*

Si lex naturalis Deus est, quis eam immutabilem, omnisque variationis expertem neget? Hinc illud Imperatoris Justiniani in *Inst. De Jure natur.* §. 11. „ Naturalia jura, quæ apud omnes gentes peræque observantur, divina quadam providentia constituta semper *firma* atque *immutabilia* permanent.

Hinc quoque intelligitur, quod qui legi naturali contrariatur, ipsi Deo contrarietur, & e converso qui agit aut patitur amore legis naturalis, agat & patiatur amore incommutabilis justitiæ, sive ipsius Dei.

Secundum locum inter Leges Jurisconsulti pariter ac Theologi tribuunt legi positivæ divinæ, quæ Deum ipsum immediatum auctorem agnoscit.

Hæc tametsi *Deum* auctorem habeat, multo lege naturali inferior est: nec enim ut hæc, æterna ac necessaria est, sed temporalis & contingens; nec ab ipsa, quid justum aut injustum sit, primatus accipitur, sed econtra quod ipsa justa, a convenientia cum lege naturali habet.

Quare quæcumque positivo Dei decreto in veteri Testamento statuta fuere, non diutius integra ac inviolata perdurarunt, nisi quousque legis naturalis adimpletioni necessaria, aut convenientia fuere: hinc cæremonialia ac judicialia veteris Testamenti omnia pene abrogata esse, quis nescit.

His duabus Legibus, naturali scilicet ac positiva divina, inferior est positiva humana: quæ præterquam quod variis mutationibus, prout temporum ac personarum conditio exigit obnoxia sit, non Deum ipsum, ut positiva divina, sed hominem tantum immediatum auctorem agnoscit: qui eam ex intuitu legis naturalis, potestate sibi a Deo data, pro Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitate edit, mutat, ac tollit. „ Ea, inquit Justinianus loco supra citato, quæ ipsa sibi quæque Civitas consti„ tuit, sæpe mutari solent, vel tacite consensu populi, vel alia „ postea lege data.

§. II.

In Lege naturali aut positiva divina, nulla hominis proprie dicta dispensatio locum habere potest.

Dispensationem fieri non posse sine quadam Legis relaxatione, certum est: cum ergo lex naturalis, ut §. præcedenti ostensum, immutabilis sit, nullique variationi obnoxia, clarum est, nullam proprie dictam dispensationem in legem naturalem cadere posse. Hocque est quod dicere voluit S. Ivo Carnutensis, dum in Prologo sui Decreti multa docte de dispensationibus disserens, hanc regulam proponit: „ *In his, in quibus ne-* „ *glectis mors indubitanter consequitur*, nulla est admittenda di„ spensatio; sed ita sunt omnia mandata & interdicta servanda, „ sicut sint æterna lege sancita.

Huic Ivonis regulæ uno quodammodo consensu subscribunt Juristæ ac Theologi, constanter asserentes jure naturali interdicta, nulla hominis dispensatione licita fieri; sed ita omnia esse servanda, sicut sunt æterna lege sancita.

Quod de dispensatione, idem de consuetudine statuendum, nullam scilicet, quantumvis universalis ac diuturna sit, legi naturali præjudicare posse. Nec quisquam sanæ mentis de eo ambigere potest, teste Pontifice in *Cap. fin. tit. De Consuetud.* „ Nemo sanæ mentis intelligit, naturali legi (cujus transgressio „ periculum salutis inducit) quacumque consuetudine (quæ dicen„ da est verius in hac parte corruptela) posse aliquatenus derogari.

Hinc collige, nulla dispensatione aut consuetudine tolli aut mutari posse, quæ in Canonibus jure naturali vetita aut præcepta occurrunt: si enim non stent jure positivo, semper tamen lege naturali subsistent.

Hinc ulterius intellige, quæcumque Synodus Tridentina *Sess. 22 cap. 1. De Reformat.* insecuta sacros Canones conformiter ad legem naturalem de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, necnon sæcularibus negotiis a Clericis fugiendis statuit, nulla dispensatione aut consuetudine tolli posse.

Legem positivam divinam quod attinet, quantumvis mutationem accipere queat, eam tamen nemo tollere aut mutare potest, nisi Deus ipse, qui illam condidit: quare nec hæc dispensatione, vel consuetudine humana, mutationem, aut relaxationem suscipit.

§. III.

Aliqua prohibent Sacr. Canones inseparabilis cum lege naturali deformitatis; aliqua vero quorum deformitas non nisi per certas circumstantias tolli potest.

Pro faciliore intellectu eorum, quæ præcedenti §. dicta sunt, notandum, in sacris Canonibus quædam occurrere, quæ legi naturali adeo contrariantur, ut nullis unquam circumstantiis supervenientibus dictæ legi possint esse consona; qualia sunt adulteria, perjuria, rerum spiritualium nundinationes, & his similia; nonnulla vero in Canonibus reperiri, quæ quidem simpliciter secundum se considerata, deformitatem seu contrarietatem quamdam cum lege naturali important; sic tamen ut omnis illa deformitas seu oppositio, quibusdam circumstantiis advenientibus, quandoque abstergi queat: quo fieri possit, ut aliquo casu legi naturali non repugnent; sed omnis deformitas seu inordinatio per circumstantias conjunctas sit sublata; atque ita sola lex positiva obstet, quominus eo casu absolute licita sint. Id exemplo pluralitatis Præbendarum ostendit Sanctus Thomas *Quodl. 9. art. 15. Sunt, inquit, quædam actiones, quæ absolute consideratæ deformitatem, vel inordinationem quamdam importent, quæ tamen aliquibus circumstantiis advenientibus bonæ efficiuntur. In numero harum actionum videtur esse habere plures Præbendas: cum hoc, quod est habere plures Præbendas, plurimas in se inordinationes contineat; utpote quod non est possibile aliquem in pluribus Ecclesiis deservire, in quibus est Præbendatus; cum Præbendæ videantur esse ordinatæ quasi quædam stipendia Deo ibidem ministrantium. Sequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatum testatorum, qui ad hoc aliqua bona Ecclesiæ contulerunt, ut certus numerus Deo servientium ibi esset. Sequitur etiam inæqualitas, dum unus pluribus Beneficiis abundat, & alius nec unum habere potest. Et multa alia hujusmodi, quæ de facili patent. Unde non potest contineri inter indifferentes actiones, multo minus inter eas, quæ sunt secundum se bonæ, ut dare eleemosynam, & ejusmodi. Quamvis vero has inordinationes pluralitas Præbendarum contineat, tamen, ait Doctor Angelicus, aliæ circumstantiæ possunt supervenire ita honestantes actum, quod prædictæ inordinationes totaliter evacuentur: ut puta, si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequii, ut posset plus servire Ecclesiæ, vel tantundem absens, quam alius præsens, & si quæ alia sunt hujusmodi, & tunc istis conditionibus supervenientibus cum recta intentione, non erit peccatum, etiam nulla dispensatione interveniente, si consideretur tantum secundum jus naturale; quia dispensatio ad jus naturale non pertinet, sed solum ad jus positivum.* Hactenus allegata ex S. Thoma circa pluralitatem Præbendarum etiam absentiæ seu non residentiæ Clericorum, permutationi Beneficiorum, Pensionum super Beneficio dimisso retentioni, aliisque hujusmodi per

Cano-

Canones proscriptis, nullo negotio applicantur: quandoquidem & illa secundum se considerata, plurimas inordinationes secum trahant, quæ nonnunquam, quibusdam circumstantiis advenientibus, abstergi possunt.

§. IV.

Illa, quæ separabilem deformitatem conjunctam habent, per Dispensationem licita non fiunt, nisi circumstantiæ deformitatem abstergentes reipsa adsint.

QUÆ Paragrapho præcedenti dicta fuerunt, evidenter evincunt pluritatem Beneficiorum, absentiam Episcoporum, Pastorum, aliorumque Beneficiatorum, pensionis retentionem; & his similia, quæ suapte natura plurimas inordinationes conjunctas habent, esse legi naturali contraria; nisi circumstantiæ reipsa adsint, quæ inordinationes illas abstergant.

Neque sola & voluntaria animæ directio actiones in malum propensas, licitas reddit; sed insuper necesse est adsint hujusmodi circumstantiæ, quæ rectæ intentioni officii bonitatem adjungant. (a) Non enim sola recta intentio facit actionem aliquam ex se malam, aut in malum propensam, undequaque rectam; sed cum recta intentione exigitur ipsa officii rectitudo. Hinc sapienter S. Thomas loco jam citato, ut quis plures Præbendas citra prævaricationem juris naturæ habeat, hæc duo conjungit, *rectam intentionem, & circumstantias, quibus tollantur inordinationes*, quæ pluralitatem Præbendarum comitari solent. Quod ipsum advertens Fagnanus, ex verbis S. Thomæ supra relatis sex conclusiones deducens, & hanc apposuit ad *cap. Quia, De Præb. num. 13.* „Cessantibus ejusmodi circumstantiis, quæ deformitatem seu inordinationem tollunt, licitum non est plures Præbendas obtinere, *etiam cum dispensatione*; eo quod dispensatio non auferat ligamen juris naturalis, sed solum ligamen juris positivi. Et in hoc, ait idem, tandem resident hic Canonistæ nostri“. Quod de pluralitate Beneficiorum, idem quoque de retentione pensionis, perceptione fructuum in absentia, aliisque ejusdem generis actionibus dici debet, illas nimirum totaliter licitas non fieri, *etiam cum dispensatione*, aut cum *privilegio Apostolico* (quod vices dispensationis obtinet) nisi reipsa circumstantiæ adsint, quæ inordinationes actionibus illis suapte natura conjunctas tollant.

Hæc si quis serio expenderit, & ab alia parte perpendat modum agendi illorum, qui sibi licita autumant pluralitatem Beneficiorum, retentionem pensionis, perceptionem fructuum in absentia, aliaque similia (quæ non nisi rarissime ob graves circumstantias legi naturali sunt consona) propter dispensationem aut privilegium Apostolicum; fateri debebit, plurimis quadrare illud S. Bernardi ad Nepotem *Epist. 1. Et quid tibi frustra quispiam blanditur de absolutione Apostolica, cujus conscientiam divina tenet ligatam sententia?*

§. V.

In his, quæ sunt mere juris positivi, usum Dispensationum nonnunquam utilem, immo & necessarium esse Ecclesia judicavit.

IN *his, inquit Sanctus Ivo in præallegato Prologo, quæ propter rigorem disciplinæ, vel muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia, si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest procedere auctoritate Præsidentis diligenter deliberata dispensatio. Multa enim talia, pergit idem, in Evangelica historia, in Actibus Apostolorum, in gestis Conciliorum & contigisse legimus, & postmodum Apostolicorum virorum auctoritate roborata cognovimus.*

Exempla plurima, & Patrum auctoritates ibidem refert S. Ivo, quibus ostendat rigorem disciplinæ, necessitate aut utilitate Ecclesiæ exigente, nonnunquam auctoritate Præsidentium fuisse relaxatum: quod idem præstitit Gratianus noster *Caus. 1. qu. 7.* & hic quidem inter alia antiquitatis veneranda monumenta refert Epistolam S. Cyrilli Alexandrini ad Gennadium Presbyterum, in qua ratio redditur, quæ dispensationis usum interdum necessarium facit: *Dispensationes rerum, ait, nonnunquam cogunt parum quidem a debito quosdam foras exire*, ut majus aliquid lucri faciant. *Sicuti enim ii, qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante anxiati quædam exonerant, ut cetera salva permaneant; ita & nos, cum non habemus salvandorum omnium negotiorum penitus certitudinem, despicimus ex his quædam, ne cunctorum patiamur dispendia. Caus. 1. quæst. 7. Can. 16.*

Huic consonat, quod apud eumdem Gratianum *Caus. 23. quæst. 4. Can. 24.* refertur ex *Epist. 5.* sancti Augustini. *Verum in ejusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras, non hujus aut illius hominis est periculum; sed populorum strages jacent; detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat.*

Ex his aliisque apud prædictos Auctores reproductis intelligere licet, verissimum esse, quod ad sanctum Anselmum Cantuariensem scripsit Paschalis II. *Epist. 42. Dispensationis modus, sicut B. Cyrillus in Epistola Ephesinæ Synodi loquitur, nulli unquam Sapientum displicuit. Novimus enim sanctos Patres nostros, & ipsos Apostolos, pro temporum articulis, & qualitatibus personarum, dispensationibus usos.*

§. VI.

Licet Ecclesia, necessitate cogente, rigorem Canonum interdum relaxet; non ideo tamen Canones abrogati censentur.

TAMETSI Ecclesia nonnunquam vitiis aut abusibus filiorum prægravata cogatur, adinstar nautarum tempestate urgente, quædam exonerare de rigore sacrorum Canonum, quos ipsa florens nec abundantia vitiorum aggravata, melioribus temporibus pro filiorum suorum, præsertim Ministrorum, moribus conformandis, nascentibus & succrescentibus vitiis resecandis, sanxit (quos Canones *Spiritu Dei conditos, & totius orbis reverentia consecratos*, sanctus Leo appellat) hos, inquam, Canones, licet necessitate urgente interdum relaxare teneatur, ut majoribus malis charitas sincera subveniat; eos tamen, tanquam purissimas morum regulas, in intimo spiritu gerit impressos, ut eos nunc teneat quantum potest; aut si non potest temporum difficultatibus præpedita, ingemiscat & doleat, meliora expectans tempora, quibus regulas illas restitutas videre liceat. Cum enim idem Spiritus hodie eam regat, qui aureis illis sæculis; non minus nunc, quam olim scelera detestatur: non minus castos & sanctos optat esse Sacerdotes: non minus quam olim avaritiam & ambitionem in Ministris execratur: nec minus illos aversatur, qui sibi honorem rapiunt, & in sacros sine Dei jussu Ordines involant.

Plurimum proinde errant, qui Canones illos, in quibus purior morum disciplina resplendet, tamquam leges Atheniensium & Lacedæmoniorum prorsus abolitos censent. Quem perniciosum errorem infinitis propemodum Patrum testimoniis damnatum, ex professo in Synodo Romana repressit Urbanus II. In hac Synodo cum quædam necessitate cogente, circa rigorem Canonum contra ordinatos a Simoniacis, non tamen simoniacè, essent relaxata, ne Canones propterea universim aboliti putarentur, Synodus subjungenda judicavit sequentia: *Quamvis autem*, inquit Can. 11. *misericordiæ intuitu, magnaque necessitate cogente, hanc in sacris Ordinibus dispensationem constituerimus; nullum tamen præjudicium sacris Canonibus fieri volumus, sed obtineant proprium robur, & cessante necessitate, illud quoque cesset, quod factum est pro necessitate. Ubi enim multorum strages jacet, subtrahendum est aliquid severitati, ut addatur amplius charitati.*

Qui ergo spiritu Ecclesiæ imbutus est, Canones illos pro moribus formandis, melioribus temporibus conditos, tamquam cœlestia quædam instituta ad formandos in temporum perpetuitate Christianorum mores, veneratur & probat: hinc in ipso exurgit ardens desiderium, ut instaurentur; diligens cura, studium & contentio ut adhuc vigentia teneantur; vel collapsa, quantum Christiana prudentia sinit, restaurentur.

Hoc spiritu animatus sanctus Carolus fuit: *Hinc Canonum ea scientia ipsi perjucunda erat*, inquit *Carolus a Basilica Petri lib. 8. cap. 11. quæ Patrum mores & acta repræsentans, Ecclesiæ componendæ atque ordinandæ optimam rationem continet: dolens autem, communi consuetudine eos tantum Canones ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valeant, constituit ipse qui iis declarandis præesset; unde Sacra Majorum instituta & ritus, optimam Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur.*

Hinc collige quantopere a S. Caroli spiritu esset alienum, credere sacratissimos Ecclesiæ Canones & Patrum acta, licet propter temporum miseriam nonnihil relaxata, prorsus esse abolita; ut econtra omne suum studium illis perdiscendis impenderit, quo posset Ecclesiam sibi creditam ad formam in illis præscriptam reducere. Eadem de causa Juris Studiosis illa prælecta volens, ut partibus sibi aliquando concredendis, optimum Ecclesiæ administrandæ genus ex illis haurirent.

Hinc ulterius videre licet, quam longe a mente S. Caroli aberrent, qui simul ac audiunt quidpiam ex actis aut scriptis sanctorum Patrum proferri, id protinus tamquam a studio Canonum alienum rejiciunt.

§. VII.

Quibus potestas dispensandi concredita sit?

QUANDOQUIDEM, teste Synodo Tridentina *Sess. 25. cap. 18. De Reform.* & continuo Ecclesiæ usu, ut Paragrapho præcedenti notatum est „publice expediat, legis vinculum quandoque relaxari, ut plenius evenientibus casibus & necessitatibus, pro communi utilitate satisfiat“: quis non videt dispensandi auctoritatem præcipue illis concedendam, qui principaliorem in Ecclesiæ regimine locum obtinent? Ut hi tamquam speculatores super domum Dei, despiciant quando rigore, quando vero benignitate utendum fuerit, ut bene notat S. Thomas. Cum igitur præcipuas indubie in regimine Ecclesiæ partes Episcopi sustineant, utpote qui (ut ait Synodus Tridentina *Sess. 23. cap. 4. De Ordine*) „in locum Apostolorum successerunt, quosque *Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei*: Et quibus singulis, teste S. Cypriano, portio gregis est adscita, quam regat unusquisque & gubernet, rationem Domino redditurus“;

(a) Tunc proprie bona intentio excusat, cum duo præcepta, quibus pareri simul non potest, simul tamen concurrunt. Tunc ipsa necessitate cogente, minus præceptum omittitur, ut graviori obtemperetur. Jubentur Episcopi sua præsentia gregem sibi commissum pascere; sed jubentur etiam Episcoporum Conciliis & conventibus adesse ad instaurandam disciplinam. Quid igitur fiet? cedat oportet graviori minor necessitas; cui qui paret, bona illa intentione excusatur, quod minori non pareat. Jubentur mulieres ab Apostolo vitare auri *circumpositiones*; sed & vitta sola, id est capiti suo subesse jubentur: ergo si jubeat maritus, si prorsus exorari non possit, quin vana illa ornamenta sumantur, mulier christiana non illa recusabit. & in superbo illo vestitu Esther Reginæ poterit animum retinere, quæ cultum suum non aliter oderat, quam pannum menstruatæ.

consequens apparet, quod seposita omni positiva reservatione Episcopali auctoritati cohæreat plenaria rigorem Canonum relaxandi potestas, quoties necessitas aut utilitas gregis sibi crediti relaxationem postulaverit.

Quæ Episcoporum in dispensando libertas & inde non parum confirmatur, quod constet penes Episcopos plurimis sæculis fuisse dispensandi facultatem in omnibus illis disciplinæ Ecclesiasticæ articulis, quorum hodie relaxatio privative Sedi Apostolicæ competere noscitur.

Quis vel parum in historia, actisque Patrum versatus ignorat Episcopos in bigamia, defectu natalium, aliisque irregularitatibus dispensasse? Quin & translationes & cessiones Episcoporum (quæ omni ætate inter gravissima Ecclesiasticæ disciplinæ puncta reposita fuerunt) plurimis sæculis Synodali auctoritate factas, non tantum exempla, sed & Canones loquuntur.

Episcopus, ait magna Synodus Carthaginensis, *Can.* 37. *caus.* 7. *quæst.* 1. " de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non ,, transeat .... Sane si utilitas Ecclesiæ poposcerit; Decreto ,, pro eo Clericorum & populi Episcopis porrecto, *in presentia* ,, *Synodi* transferatur.

Non caret proinde fundamento regula, quam nonnulli Canonistarum in hac materia dispensationum allegant: Episcopis est auctorias dispensandi, nisi illa in materia occurrente ostendatur reservata. Quæ regula etiam non parum fundamenti habet, ut notat Glossa in *cap.* 29. *tit. De Sentent. Excom.* in verbis: *Quia tamen conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non reservavit; eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* ,, Est hic, inquit Glossa ad verbum *Non retinuit*, argumentum ,, Episcopos posse dispensare, ubi specialiter dispensatio non est inhibita.

Illud ex allegata habetur, quod dum de dispensandi potestate super certo disciplinæ puncto agitur, ea Episcopo competat, ni si ostendatur, vel ex posterioribus Ecclesiæ ordinationibus aut praxi, vel consuetudine, potestas super eo dispensandi privative ad Concilia, aut ad Romanum Pontificem (cui hodie aliqua, quæ olim Episcopali auctoritate absolvebantur, privative competere indubitatum) spectare.

CAPUT II.

Quas Regulas observare debeant, ut omni ex parte licite procedant & dispensantes, & dispensationem postulantes?

§. I.

Dispensatio non est indulgenda, nisi utilitate aut necessitate Ecclesiæ compensetur.

NUNQUAM dispensari, nisi una Canones detrimentum quoddam patiantur, aut juri communi, ut Canonistæ nostri loquuntur, *vulnus* aliquod infligatur, expeditum est: unde non difficulter intelligitur, cur a Præpositis Ecclesiæ dispensatio usurpanda non sit, nisi illa *vulneris* inflictio alterius boni accessione *compensetur*. Hoc docte & luculenter adstruit sanctus Augustinus *Epistola* 50. agens de relaxatione Canonum, qui Sacerdotes lapsos in hæresim, post actam pœnitentiam suis gradibus restitui non sinebant: quæ relaxatio tempore Donatistarum contigerat, ut facilius lapsos in hæresim, in gremium suum pia Mater Ecclesia attraheret: " Hoc non fieret, ut post pœnitentiam ,, Clerici, vel Episcopi (a Donatistis revertentes) permanerent, ,, inquit; quoniam fieri non deberet, nisi *pacis ipsius compensatione* sanarentur. Doleant, qui in tanta morte præcisionis jacent, ut isto quodam *vulnere* Matris Catholicæ reviviscant ... ,, detrahendum est aliquid severitati; ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat ". Habetur apud Gratianum ,, *Can. Ipsa Pietas, causa* 23. *quæst.* 5.

Augustino per omnia consentit Bernardus *De Præcepto & Disp. cap.* 2. " Novit fidelis servus & prudens, ibi tantum usurpare ,, dispensationem, unde bonam possit habere *recompensationem*.

Non aliam proinde sanctus Bernardus credidit fidelem dispensationem, nisi quam justa consequeretur *compensatio*: unde ab Honorio II. postulans dispensationem pro Episcopo Cabilonensi: *Vestræ discretionis est judicare*, inquit Epist. 13. *an merito flagitetur a vobis facienda dispensatio, unde talis potest sperari recompensatio.*

Quid rursus aliud voluit idem S. Doctor scribens ad Eugenium III. " Ubi necessitas urget, excusabilis; ubi utilitas provocat, ,, dispensatio laudabilis est. Utilitas dico communis, non pro- ,, pria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est " *Lib.* 2. *De Consid.*

Quid, inquam, hic aliud indicatum voluit, quam dispensationem, nisi necessitate aut utilitate communi *recompensetur*, *dissipationem* non *dispensationem* esse?

Nec aliud intendere Concilia & Patres, dum uno quasi ore cum Leone Magno dixerunt: *Ubi necessitas non est, nullo modo Sanctorum Patrum Constituta violentur. Ubi ergo*, infert, *necessitas fuerit, ad utilitatem Ecclesiæ, quæ potestatem habet, ea dispenset*. Apud S. Bernardum *De Præcepto & disp. cap.* 2.

Quid plura? Adeo justa ac legi naturali conformis semper visa fuit hæc dispensationis regula, ut quantumvis posterioribus sæculis refrigescente charitate & abundante iniquitate, multa circa disciplinam remittere coacta fuerit Ecclesia. Constitutionesque suas duritiei temporis, ac filiorum infirmitati attemperare, hujusque remissionis atque relaxationis vestigia in Decretalibus Gregorii IX. plurima occurrant; hæc tamen regula fixa ac immobilis permanserit. Quid enim in prædictis Decretalibus luculentius expressum, quam dispensationem concedendam non esse, nisi utilitate aut necessitate relaxationem compensante? Videantur *cap.* 30. 38. *tit. De Elect. cap.* 11. *tit. De renunt.* & *cap.* 10. *tit. De Sent. & Re judicata.*

§. II.

Dispensatio fieri debet causa cognita, ac summa maturitate.

" SI is, qui habet potestatem dispensandi in lege humana, absque ratione pro sua voluntate licentiam tribuat, non ,, erit fidelis in sua dispensatione, inquit S. Thomas t. 2. *quæst.* ,, 79. *in corp.* aut erit imprudens. Infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum commune; *imprudens* autem, *si* ,, *dispensandi rationem ignoret*.

Ut igitur prudens inveniatur dispensator, tenetur prævie ad dispensationis indulgentiam expendere non tantum materiæ, in qua dispensatio petitur, gravitatem, sed insuper temporis, loci atque personarum circumstantias; ut omnibus rite ac mature expensis intelligat, num dispensationes justa ac honesta sequatur compensatio.

Quid enim evidentius quam utilitatem aut necessitatem, quæ compensationis justæ rationem obtinet, eo majorem esse debere, quo majora ex dispensatione sequuntur incommoda? Unde major indubie exigitur causa, ut Pastor quispiam dispensetur a residentia, quam ut Canonicus ea solvatur.

Quin nec minus certum, in una eademque materia pro varietate circumstantiarum, nunc majorem requiri, nunc minorem sufficere causam, quæ justæ compensationis locum habeat. Exemplo res evidentius patebit: Ponamus in Diœcesi aliqua needum invaluisse Beneficiorum permutationem. Indubie urgentior causa exigetur, ut Episcopus illius Diœcesis permutationem aliquam probet, quam ut eam approbaret Episcopus, in cujus Diœcesi illa valuit. Quia majora mala merito timentur secutura ex approbatione priore, quam posteriore: per primam enim rima aperitur, qua semim permutatio Beneficiorum, multorum malorum origo, invalescat: quæ rima non aperitur per approbationem mutationis in secundo casu (supponitur enim permutatio Beneficiorum invaluisse; sed solum Episcopus permutationem, quæ invaluit, pro hac vice sustinere pergit. Consequenter nec omnia illa mala, quæ permutatio Beneficiorum, ubi semel invaluit, secum trahere solet, huic permutationi adscribenda venient: per consequens causa aliqua poterit esse sufficiens, ut probetur permutatio in posteriori.

Hinc patet, quanta circumspectione ac maturitate omnes circumstantiæ sint ponderandæ, antequam dispensatio concedatur.

§. III.

Breviter proponitur, quænam a Dispensantibus observari voluerit Synodus Tridentina.

" SCIANT universi, inquit Synodus Tridentina *Sess.* 25. *De Reformat. cap.* 18. sacratissimos Canones exacte ab omnibus, & quoad ejus fieri poterit, indistincte observandos. Quod ,, si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse; id causa cognita, ,, ac summa maturitate, atque gratis a quibuscumque, ad quos ,, dispensatio pertinebit, erit præstandum: aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur.

Ex hoc Concilii Decreto colligimus sequentia.

I. Sacratissimos Canones exacte ab omnibus, & quoad fieri poterit, indistincte observandos; adeoque non facile ad dispensationem esse procedendum; quia (ut ipsa Synodus in principio citati Decreti sapienter advertit) " Frequentius legem solvere; exem- ,, ploque potius, quam certo personarum rerumque delectu, petentibus indulgere, nil aliud est, quam unicuique ad leges ,, transgrediendas aditum aperire.

II. Non esse concedendas dispensationes, nisi urgens justaque, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse. Quibus clarissime expressam conspicimus regulam §. 1. propositam, nimirum dispensationem non esse indulgendam, nisi justa urgentique ratione, aut majore Ecclesiæ utilitate relaxationem legis compensante.

III. Dispensandum non esse nisi causa cognita, ac summa maturitate. Quibus verbis rursum probatam habemus regulam §. præcedenti adstructam, nimirum dispensantem, ut prudens inveniatur in sua dispensatione, prævie ad eam expendere teneri, quæ utilitas ex indulgentia dispensationis, aut incommoda ex denegatione prævideantur? & econtra, quæ mala ex relaxatione legis timeri debeant; ut omnibus inter se collatis prudenter judicet, num dispensationem sequetur utilis & honesta compensatio.

His omnibus attentis, qui cum Fagnano ad *Cap. Nimis, tit. De Filiis Presb. num.* 8. dicere vereatur: " Quod si unanimis ,, consonantia Canonum, Conciliorum, & Interpretum, quod ,, causa necessitatis vel utilitatis in dispensatione debet esse magna, seu quod idem est, major, maxima, justa, evidens, urgens & his consimiles, quibus sacri Canones promiscue utuntur; ,, tamquam synonymis; alioquin si ejusmodi causa desit, non est ,, dispensatio, sed dissipatio.

Addit præterea Synodus: ut si dispensandum fuerit, id *gratis* a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum. Quia præterquam quod accipere pecuniam pro usu potestatis dispensandi, sapiat Simoniacam pravitatem, etiam efficiet, ut minore integritate ac maturitate causa dispensationis expendatur, juxta verissimum illud Sapientis effatum: *Munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum*. Deut. *cap.* 16. *vers.* 19.

§. IV.

§. IV.

Qui asserunt eam esse auctoritatem Pontificis, ut voluntas ejus sit regula, quam in dispensando sequatur, Primas sui Pontificis multum nocent.

ILLUD breviter dici potest, inquit Melchior Canus Episcopus Canariensis *De Locis comm. lib. 5.* " Qui summi Pontificis omne de re quacumque judicium, temere ac sine delectu defundunt; hos Sedis Apostolicæ auctoritatem labefactare, non fovere, evertere, non firmare. Nam . . . quid tandem adversum hæreticos disputando ille proficiet, quem viderint non judicio, sed affectu patrocinium auctoritatis Pontificiæ suscipere: nec id agere ut disputationis suæ vi lucem ac veritatem eliciat; sed ut se ad alterius sensum voluntatemque convertat? Non eget Petrus mendacio nostro, nostra adulatione non eget.

Quid dicam? Non tantum contra hæreticos non proficiunt, qui nescio quo zelo immoderato, futilibus ac vanis argutiis ultra verum auctoritatem Pontificiam extollunt; sed sæpius ansam præbent, ut ipsum indubitatum Romani Pontificis Primatum hæreticis odiosum reddant, ac ipsorum opprobriis & ludibriis exponant. Hæc etenim est rerum, quas oportet verissimas esse natura; ut si in quibusdam vel minimis, falsum quidpiam inesse deprehendatur, confestim omnem amittant auctoritatem & majestatem.

" Hoc fecisse videntur (ut bene advertit sæculo decimo-sexto Purpuratorum non exiguum ornamentum Cardinalis Contarenus) Jurisperiti quidam: qui dum præ omnibus operam dant, ut auctoritatem & potestatem Pontificis amplificent, eo devenerunt, ut dum vana quædam, quid dicam vana, immo falsa; & quæ judicio doctorum & proborum hominum potius sapiunt idololatriam, quam pietatem ullam, adstruere conantur; adversariis hujus sanctissimæ Sedis occasionem dederint, ut queant facile populo Christiano illudere, eique persuadere, nullam esse Romani Pontificis auctoritatem, eumque æquent quibuscumque Episcopis: quodque si humano quodam jure hanc obtinuerit Romanus Pontifex hucusque auctoritatem, possit etiam in tot abusibus ea auctoritate privari. Hoc facile multis populis persuaserunt, occasionem nacti ab argumentis vanis illis, quibus nimio quodam affectu, dicti quidam Jurisperiti student hanc Pontificis auctoritatem amplificare; adeo ut eorum quidam non vereantur dicere: *Voluntatem Pontificis regulam quamdam esse*, qua ejus actiones dirigantur: neque in jure positivo constituendo, aut abrogando, aut etiam dispensando regulam quampiam Pontifici constitutam esse.

Quid de hac doctrina senserit dictus Eminentissimus ex his intelligimus: " Hæc positio adeo falsa, adeo repugnans sensu communi, adeo est contraria doctrinæ Christianæ, inquit idem Cardinalis, adeo *depravat universi Christiani populi gubernationem*, ut nihil perniciosius inveniri potuerit. Nam per Deum immortalem, exclamat idem, nonne hæc positio idololatriam sapit? Cui namque creaturæ hoc attribui potest, quod actionum suarum voluntas ejus sit regula? An non hoc proprium est solius Dei? . . . . Isti vero (Jurisperiti) ob imperitiam hujus potestatis (Pontificiæ) qualisnam sit, & ad quam animi vim pertineat, & ut *adulentur Pontificibus*, adeo absurdam positionem non sunt veriti in publicum prodere.

" Amplius, pergit Contarenus, quid magis contra legem Christi, quæ est lex libertatis, excogitari potest, quam Christianos subjectos esse, parereque debere Pontifici, cui tributum sit a Christo, ut pro arbitrio leges constituat, leges abroget, dispenset in legibus, habeat in his omnibus voluntatem suam pro regula? Conveniretne hujusmodi imperium, non dico Christianis hominibus, qui adscitì sunt in legem libertatis, ac propterea (ut inquit Augustinus scribens Januario de Ritibus Ecclesiæ) quam paucissimis exterioribus legibus adstringendi sunt, non dicam etiam liberis hominibus & cuipiam gubernationi hominum liberorum, quales sunt recta populorum atque approbata imperia; sed cuinam Domino in servos, quibus Domini imperent ad sui ipsorum utilitatem, quibusque utuntur ut organis animatis, convenit hoc imperium atque dominium, ut pro voluntate eis imperet? Facessat, Deum immortalem precor, a Christianis hominibus hæc impia doctrina?

His aliisque in destructionem illius positionis productis, ad Pontificem sermonem convertit: " *Pater Beatissime*, tu, qui doctrina excellis, & rerum experientia, naturalique prudentia plurimum vales, perpende an ex hac doctrina temere Lutherani ansam sumpserint componendi libros illos suos, *De Captivitate Babylonica*. Nam per Deum immortalem! quæ major captivitas & servitus induci potuisset Christiano populo, quam hæc; quam profitetur horum Jurisperitorum doctrina, de qua agimus? Nulla equidem.

Hæc ex Epistola, quam Paulo III. inscripsit Cardinalis Contarenus: " quem non tantum Cardinalitia dignitas, sed vel maxime Tractatus, quem in defensionem Primatus Romani Pontificis adversus Hæreticos conscripsit, ab omni sinistro in Pontificiam auctoritatem affectu eximit.

Si quis tamen, nec rationibus, nec auctoritate hujus Eminentissimi Viri moveretur, ut hanc Jurisperitorum, ne dicam *Juris imperitorum*, doctrinam, Pontificiæ auctoritatis diminutivam, Ecclesiæ Catholicæ injuriosam, & Hæreticis scandalosam fateatur: " attendant, quæso, quid de dicta doctrina cum laudato Cardinale dicant alii octo Illustrissimi ac peritissimi Prælati, quos Paulus III. prævie ad Synodum Tridentinam, ad se vocari mandaverat: " Ut nullius commodi ipsius, aut cujuspiam alterius habita ratione, ipsius significarent abusus illos, gravissimos videlicet morbos, quibus jam pridem Ecclesia laborabat, ac præsertim hæc Curia Romana, quibus effectum est ut paulatim ac sensim ingravescentibus pestiferis his morbis magnam hanc ruinam traxerit, quam videmus; obtestatus eos, redditurus esse rationem hujus negotii ipsis demandati Deo Optimo, si negligenter ac infideliter agerent.

Hi Prælati sincere ac fideliter abusus Pontifici serio Ecclesiæ reformationem meditanti aperire volentes, hæc ingenue de sæpe dicta Jurisperitorum doctrina candide & sine fuco pronuntiarunt.

" Probe noverat Sanctitas Tua, inquiunt, principium horum malorum inde fuisse, quod nonnulli Pontifices tui Prædecessores *prurientes auribus*, ut inquit Apostolus Paulus, coacervaverint sibi magistros ad desideria sua, non ut ab eis discerent quid facere deberent; sed ut eorum studio & calliditate inveniretur ratio, qua liceret id quod liberet. Inde effectum est (præterquam quod principatum omnem sequitur adulatio, ut umbra corpus, difficillimusque semper fuit aditus veritatis ad aures Principum) quod confestim prodirent Doctores, qui docerent, Pontificem *esse Dominum Beneficiorum: ac ideo cum Dominus jure vendat id quod suum est, necessario sequi in Pontificem non posse cadere Simoniam. Ita quod voluntas Pontificis, qualiscumque ea fuerit, sit regula, qua ejus operationes & actiones dirigantur*: ex quo procul dubio efficitur, ut quidquid libeat, id etiam liceat. Ex hoc fonte, Sancte Pater, tamquam ex equo Trojano, irrupere in Ecclesiam Dei tot abusus, & tam graves morbi, quibus nunc conspicimus eam ad desperationem fere salutis laborasse, & manasse harum rerum famam ad Infideles usque (credat Sanctitas Vestra scientibus) qui ob hanc præcipue causam Christianam Religionem derident; adeo ut per nos, inquimus, nomen Christi blasphementur inter gentes.

Hæc adversus Jurisperitorum sententiam Conventus ille selectorum Prælatorum, cui præter prædictum Cardinalem Contarenum interfuit Joannes Petrus Caraffa; qui ob eminentem scientiam, ac singularem pietatem, a vita Monastica, quam abdicato Archiepiscopatu Theatino professus erat, ad Cardinalatum a Paulo III. vocatus, ad extremum ad summi Pontificatus apicem evectus, Paulus IV. dictus fuit. Interfuit quoque Reginaldus Polus Cardinalis Anglicus; cujus quanta fuerit apud Paulus III. existimatio vel inde evincitur, quod ab eodem Pontifice fuerit judicatus in omnibus sufficiens, qui Concilio Tridentino, nomine Pontificis præsideret: ut nihil dicam de summa ejus eruditione, ac zelo pro disciplinæ Ecclesiastica restauratione, qui in reformatione Cleri Anglicani enituit. Denique ne longior sim, quam Dissertationis scopus permittit, nihil dicam de Cardinale Sadoleto, qui ob eximiam eruditionem, ac rerum agendarum experientiam, difficillimis temporibus ac in causis summe arduis, ad Regem Galliæ Legatus Apostolicus missus fuit. Prætereo reliquos Archiepiscopus duos, Episcopum unum, Magistrum sacri Palatii, qui Conventum hunc constituerunt. Quanta enim omnium eruditio, prudentia, atque in Ecclesiæ abusibus, eorumque scaturigine detegendis fuerit industria ac sagacitas, inde plusquam sufficienter probatur, quod adeo feliciter Concilio Tridentino præluserint, ut omnia pene, quæ Concilium Tridentinum in suis de Reformatione Capitulis expressit, eadem, quin & sæpius eisdem verbis ab hoc Conventu præformata videamus. Ut non immerito credatur, quod per hunc novennarium Prælatorum Conventum Spiritus Sanctus systema quoddam efformatum voluerit, quod ad reformationem Ecclesiæ Patribus Concilii Tridentini inserviret.

§. V.

Theologi, ac sanior Canonistarum pars doctrinam Jurisperitorum, de qua Paragrapho anteriori, reprobant.

SENTENTIAM Jurisperitorum, seu potius Juris imperitorum, Pontificiæ auctoritati pariter ac toti Ecclesiæ Catholicæ injuriosam, ac perniciosam, Paragrapho præcedenti exhibitam, cum Cardinali Contareno, ac aliis præclarissimis octo Prælatis passim Theologi omnes, tamquam Ministro Christi, & ejus in terris Vicario indignam rejiciunt & avertantur.

Quid enim Jurisperiti illi asserentes *voluntatem Pontificis regulam quamdam esse, qua ejus actiones dirigantur; neque in jure positivo constituendo, aut abrogando, aut etiam dispensando regulam quampiam Pontifici constitutam esse, præter ejus voluntatem*, aliud intendunt, nisi Pontifici dominationem quamdam asserere, qua potestate sua non ad utilitatem aut ad ædificationem Corporis Christi, quod est Ecclesia, uti debeat, sed pro suo beneplacito in bonum particulare convertere possit? a qua tamen dominatione quantopere Ministros suos, ac præcipue qui major inter illos constitutus est, abesse voluerit humilitatis Magister Christus, vel ex unico ad Petrum, ac reliquos Apostolos monito sciunt Theologi.

Scitis quia Principes gentium dominantur eorum, inquit Christus *Matth. Cap. 20. vers. 25. 26. & qui majores sunt, potestatem exercent in eos. Nam ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister; & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus*. Quasi diceret: Qui *major erit inter vos*, ita se præesse debere sciat, ut non suum commodum, aut imperandi fastum ex Principatu quærat; sed se exhibeat ministrum, salutem ac bonum illorum, quibus præest, quærendo: quin & amplius, qui *primus* esse voluerit, *servus* sit aliorum, atque adeo sciat se, quidquid bonorum habet corporis, animi, fortunarum, & vitam ipsam saluti subditorum impendere debere, instar *servi* seu mancipii.

Ex his, inquam, Christi verbis, Theologis est indubitatum, Pontificem debere omnem, qua supra reliquos Ecclesiæ Prælatos eminet, potestatem utilitati gregis Christi impendere, ut ejus in terris fidelis Vicarius inveniatur.

Ex qua indubitata, & ratione etiam naturali evidendi doctrina

ctrina, tamquam ulterius consequens Theologi, etiam recentiores, unanimi consensu, præeunte Doctore Angelico, constanter asserunt, Pontificem posse quidem, secundum opportunitates temporum vel negotiorum, mutare illa, quæ sancti Patres determinaverunt esse *de jure positivo*, sed *servata intentione statuentium, quæ est utilitas Ecclesiæ*. Contra Impug. Relig. *cap.* 4. Velut idem Doctor 2. 2 *quæst.* 88. *art.* 12. *Omni dispensatio petita a Prælato, debet fieri ad honorem Christi, in cujus persona dispensat: vel ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est ejus Corpus.*

Quare cum eodem suo Magistro generaliter asserunt, quod cuicumque dispensandi auctoritas conceditur, erit infidelis in sua dispensatione, *si non habet intentionem ad bonum commune; aut imprudens, si rationem dispensandi ignoret*. 1. 2. *Quæst.* 97. *art.* 4.

Quantumvis a Theologis hac in parte dissentiant nonnulli Jurisperiti, seu potius Leguleii: *Qui, ut ait Contarenus, ob imperitiam hujus potestatis (Pontificiæ) qualisnam sit, aut ad quam animi vim pertineat, & ut adulentur Pontificibus, adeo absurdam positionem (de qua Paragrapho præcedenti) non veriti sunt in publicum prodere*: sanior tamen ac major pars Canonistarum Theologis consentit, asserens Pontificiam dispensandi potestatem utilitati Ecclesiæ debere subservire, ut in usu illius fidelis inveniatur.

Ubi non subest causa rationabilis, non excusatus quis, quoad Deum, etiam ex dispensatione Papæ ait Panormitanus ad *Cap. Cum adeo, tit. De Rescriptis.*

Quinimmo Didacus Covarruvias *De Matrimonio Parag.* 9. *n.* 15. *dicere non veretur: inter omnes convenire, dispensationem a Romano Pontifice concessam contra jus* sine causa, *etsi sit contra* positivum, *animæ tutam non esse .... Talis enim dispensatio, ait, dilapidatio potius dicenda est, auctore Bernardo*, Hæc Covarruvias.

Utque Joannem Andream, Cardinalem Hostiensem, aliosque veteres Canonistas ejusdem sententiæ omittam, unicum ex recentioribus adduco Prosperum Fagnanum, qui variis locis in Commentariis ad Decretales docet conformiter ad sanctum Thomam, quod omnis dispensatio debeat fieri intuitu boni communis, & signanter ad *Cap. Ex parte, tit. De Cler. non resid. n.* 65. *Ubi probat sententiam Joannis de Lignano concludentis Papam posse dispensare generaliter, ut unus habeat plura curata, & consequenter super residentia; totum tamen* debere referri ad cultum divinum; *alias si nuda voluntate, non habita relatione ad bonum publicum. non foret dispensator, sed dissipator. De fideli dispensatore loquitur Textus Lucæ* 11. *ubi*: Quis putas fidelis est dispensator, quem constituit Dominus super familiam suam, &c. Infidelis *autem dispensator est*, qui non habet intuitum rationis & boni publici. *Item imprudens, non considerans causas motivas in bonum publicum directivas. Ex quo sequitur, ut quoad Deum non sit tutus is, cum quo sic dispensatur; immo verius dissipatur. Hæc de Lignano, quem refert & sequitur Abbas, quibus consentit Divus Thomas*. Hactenus Fagnanus.

Consentiunt igitur Canonistæ, Pontificem *secundum plenitudinem potestatis de jure posse supra jus dispensare*; ut ait Innocentius III. in Cap. 4. *De concess. Præb.* sed eam potestatis plenitudinem pro temporum & personarum exigentia, in bonum & utilitatem Ecclesiæ dirigendam sciunt, juxta illud Gregorii IX, apud *Rainald. ad ann.* 1234. *n.* 16. Romanus Pontifex *qui claves in B. Petro discretionis &* potestatis, *accepit; nunc mansuetudine utitur, nunc rigore, consideratis universis circumstantiis, neutrum sine altero relinquens .... Prudenter attendit non solum* personas, *sed* causas; *cum quibus videlicet, & ex quibus dispensare disponit; ne forte sic* dispenset: *ut dissipet; immo* ne dissipet, si dispenset; *ne propter mansuetudinem subvertatur veritas* (a).

Et quid, quæso, ipsi Romani Pontifices per decem & amplius sæcula aliud indicatum voluere, nisi omnem quam a Christo acceperunt potestatem servorum Dei seu Ecclesiæ utilitati esse consecrandam: dum nunquam satis laudato humilitatis exemplo, se palam professi sunt, & etiamnum hodie profitentur *servos servorum Dei?*

Facessant proinde Hæretici, qui doctrinam illam Jurisperitorum quorumdam, tamquam doctrinam ab Ecclesia aut Pontificibus probatam, buccis concrepantibus populo proponunt, ut Romani Pontificis Primatum in invidiam trahant.

§. VI.

Quæ sint necessaria ex parte postulantium dispensationem, ut omni ex parte licite procedant?

QUæ Legi naturali contraria sunt, nulla hominis propriæ dicta dispensatione licita fieri *cap.* 1. notatum fuit. Hinc consectarium, dispensationem postulantibus, ut prudenter procedant, mature expendendum, num in eo, super quo dispensari rogant, nihil juri naturali contrarium, quod nec per Pontificiam dispensationem tolli possit, occurrat.

Constat quoque ex dictis *cap.* 2. dispensationem in jure mere positivo, ut omni ex parte licita sit; debere necessitate, aut utilitate communi compensari: ex quo rursus consequens prævie ad postulationem dispensationis discutiendum est, num hic & nunc necessitas, aut utilitas communis relaxationem legis compenset.

Sed ait forte ille cum quo dispensatum est: *Papa dispensavit, ipse sibi viderit, ego immunis sum. Hic cavillus, ait Cardinalis Bellarminus, securos multos reddit, tutum vero neminem.* Et rationem subdit: *Quoniam Papa non est dominus, sed dispensator; ideoque qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est: & qui ea utitur, eadem semper irretitur iniquitate.* Epist. ad Nepotem controvers. 5.

Quod Cardinalis Bellarminus, idem ante ipsum notaverat alter Cardinalis, Canonistis admodum famosus, vulgo dictus Abbas Panormitanus: *Dispensatus, inquit ad* Cap. Dudum, tit. de Elect. *etiam per Papam circa pluralitatem Beneficiorum sine causa, licet sit tutus quoad Ecclesiam militantem, non tamen quoad triumphantem; & sic non valet dispensatio quoad Deum*. Et ad *cap. Cum adeo, tit. De Rescript.* de eadem pluralitate Beneficiorum loquens, ait: *Ubi non subest causa rationabilis, non excusatur quis quoad Deum, etiam ex dispensatione Papæ.*

Similiter Synodus Coloniensis *anno* 1536. *Part.* 1. *Can.* 32. supposuit, dispensationem Apostolicam non semper præstare omnimodam securitatem plura Beneficia obtinentibus, dum monuit plura Beneficia ex dispensatione Apostolica retinentes, *viderint ut causam dispensationis Deo comprobent.*

Quod de dispensatione super pluralitate Beneficiorum dixerunt dicti Cardinales, illud de dispensatione super retentione pensionis dicere non dubitavit Cardinalis Toletus: *Sine justa causa, inquit, non habet locum in foro interiori & coram Deo dispensatio, sed tantum in foro exteriori. Unde qui pensiones retinet, etiam cum dispensatione, si non adest causa legitima, securi non sunt, nec excusantur, quia Papa dedit; & ipsorum est considerare quomodo dederit. Hoc, inquam, non excusat. Si enim quis accipiat pecunias ab OEconomo, quem scit male dispensare res domini, & contra justitiam, non potest eas in conscientia tuta retinere. Papa autem non est dominus bonorum & redituum Ecclesiæ, sed tantum universalis dispensator. Unde sicut cum dispensat hominem in voto, non facit hominem securum in conscientia, nisi causa adsit; ita in pensionum & Beneficiorum distributione. Causa autem hæc debet esse in utilitatem Ecclesiæ, cujus sunt bona. Si enim nulla via, vel pacto in Ecclesiæ hujus vel universalis utilitatem tendat, non est causa legitima.* In *Instruct. Sacerd. lib.* 5. *cap.* 38. *num.* 3.

Hactenus de dispensationibus circa pluralitatem Beneficiorum, & pensionis retentionem asserta, eadem ratione dispensationi super similibus materiis applicantur; ut proinde non immerito dispensationem postulare meditanti inculcetur illud Bernardi ad Nepotem, desertionem sui Monasterii dispensatione Apostolica justificare volentem: *Attende cor tuum, discute intentionem, consule veritatem*. Epist. 1.

Instabunt forsan alii: Num causa sufficiens subsit, expendendum committimus Pontifici, atque ejus expetimus consilium: *Utinam*, dicebat similibus sanctus Bernardus Epist. 7. *non licentiam quæsissetis, sed consilium: id est, non ut liceret, sed an liceret*. Sed proh dolor! verendum, quod plurimis eorum dici possit, quod subdit Bernardus: *Malum in corde conceperant, opere tamen ausi non sunt adimplere, nisi cum licentia. Conceperunt dolorem, sed non pepererunt iniquitatem, donec iniquo Papa conceptui præbuisset assensum. ... Quod tamen*, cum eodem Doctore asserere ausim, *summum Pontificem fecisse nequaquam crediderim, nisi aut circumventum mendacio, aut importunitate victum.*

Profecto si quis serio attendat quomodo, & a quibus hodie dispensationes sollicitari, ac postulari soleant: facile comperiet, quod pluribus sine injuria regeri posset, quod hujusmodi olim regerebat S. Bernardus *ibid. Non satis de propria causa confidentes, remorsas, ac remordentes conscientias Apostolica conati estis delinire licentia. Frivolum satis remedium, quod non est aliud, nisi more protoplastorum, cauteriatis conscientiis texere perizomata; videlicet ad velamentum, non ad medicamentum.*

CAPUT III.

De his, quæ Dispensationem reddunt subreptitiam, aut de subreptione suspectam.

Quandonam suppressio veri, aut expressio falsi Dispensationem reddant invalidam, aut de invaliditate suspectam?

AD dispensationem, non tantum ut licita, sed etiam valida sit, requiri voluntatem & consensum illius, cui dispensandi auctoritas competit, nemo inficiatur: nec illud quisquam negare potest, quin sæpius contingat voluntatem dispensantis propter subreptionem, & obreptionem, sive subticentiam veri aut expressionem falsi deficere: sed quæ præcise veri suppressio aut falsi expressio faciant deficere voluntatem dispensantis, ut ob ejus defectum dispensatio sit invalida, aut pro invalida habenda, non ita expeditum.

Subticentiam veri tunc dispensationem invalidam, aut ad minus de invaliditate suspectam reddere credidimus, si consensus dis-

(a) Observandum est, quod summus Pontifex, neque etiam alii Superiores Ecclesiastici jus habeant dispensandi ab observatione legum, quas Reges aliique Principes civiles statuerunt; neque etiam possint dispensare ab impedimentis matrimonii, quæ ad iisdem posita sunt. Quapropter dispensatio, quam pupillo Papa concederet, ut independenter a consensu parentum, vel tutorum, aut curatorum, conjugium iniret, esset in Galiis invalida: pariter irrita foret dispensatio, quam summus Pontifex vel alter Præsul largiretur Principi e semine Regio, ut absque consensu Regis contraheret matrimonium.

dispensantis, judicio prudentum, non caderet in casum propositum, si verum subticitum a parte rei fuisset expressum.

Quod vero consensus dispensantis trahi nequeat ad casum, prout se habet, si verum tacitum esset sincere expressum, ex plurimis colligitur.

Primo ex eo quod jura expresse vel implicite velint dispensationem esse rariorem & difficiliorem, quando verum illud subticitum revera intervenit; tunc enim rationabiliter judicatur, quod Pontifex, qui juribus se conformare præsumitur, non dispensasset si verum suppressum fuisset sincere expressum.

Secundo contingit, consensum dispensantis super casu cum subticentia veri, immerito trahi ad casum, prout a parte rei se habet; eo quod stylus aut consuetudo Curiæ velit id quod suppressum est, ita exprimi, ut hinc colligatur, Pontificem, qui stylum Curiæ servatum velle præsumitur, dispensare nolle, dum verum illud non est expressum. Exempla inferius plura occurrent.

Tertio contingit, consensum dispensantis in casum cum suppressione veri, male applicari casui, ut in veritate subsistit: si verum suppressum sit ejus generis, ut hic determinatus Pontifex (quod ex modo ejus agendi intelligi potest) soleat denegare dispensationem, aut saltem difficilius illam annuere, quoties concurrit illud, quod suppressum fuit.

Denique ut verbo absolvam; toties ob subticentiam veri dispensatio merito habetur pro invalida, aut de invaliditate suspecta, quoties ex natura rei verum subticitum est tale, ut prudenti judicio consensus dispensantis in casum, ut fuit propositus, non involvat consensum in casum, ut a parte rei se habet.

Idem esto judicium de expressione falsi: quod nimirum, si falsitas expressa ita mutet casum, ut consensus dispensantis præstitus super casu cum illa falsi expressione, non nisi imprudenter extendatur ad casum, ut a parte rei se habet, dispensatio habenda sit pro invalida, aut saltem de invaliditate suspecta.

Ex his collige, quod si casus, qui propositus fuit, cum alicujus veri suppressione aut falsi expressione prudentum judicio non comprehendat casum, prout revera se habet, dispensationem esse invalidam; licet supponeretur, quod Pontifex etiam dispensaturus fuisset, tametsi casus secundum rei veritatem fuisset expressus. Ratio est, quod dispensatio non pendeat ab actu voluntatis, qui ponendus fuisset, si casus fuisset Pontifici propositus, sed ab actu voluntatis, qui a parte rei intervenit. Cum igitur supponatur, quod casus super quo est dispensatum sit diversus, moraliter loquendo, a casu prout revera se habet, clarum est, dici non posse super eo dispensatum; quandoquidem propositus non fuerit, sed ad summum dici posset, quod dispensatum fuisset casu quo Pontifici expositus esset. Unde nullatenus probanda illa a nonnullis assignata regula: Veri suppressio aut falsi expressio non vitiat dispensationem, quoties dispensans ita est constitutus, ut si verum esset expressum aut falsum omissum, equidem dispensasset.

§. II.

Executio Dispensationis subinde suspendi potest ob scandalum, quod ex eo oriturum timetur.

Quantopere cavendum sit ne per actiones nostras pusillis ponatur scandalum seu offendiculum, quo in peccatum ducantur, evincit terribilis illa Christi sententia *Matth. cap. 18. vers. 6. Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris*. Unde Apostolus 1. *Cor. cap 8 vers. 13. Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*. Quare ea semper fuit præcipua Sedis Apostolicæ cura, ut a populis scandala amoveat; hinc jam pridem Julius I. in Epistola ad Orientales Episcopos graviter monuit: „ In rebus Ecclesiasticis non specimen eloquentiæ, sed Canones Apostolici requiruntur, *operaque dari solet*, „ *ne quis ex pravis in Ecclesia scandalizetur*. Expedit enim, se„ cundum Evangelicum verbum, *molam asinariam suspendi a* „ *collo, atque ita demergi*, quam unum ex pusillis scandaliza„ re ". Apud *Athan. Apolog.* 2.

Et quid aliud hodie indicant Pontifices, nisi summum amovendi scandala studium, dum nulla pene alia de causa in Matrimonio cum impedimento dirimente contracto, dispensant, quam ut *scandalis*, quæ ex dissolutione Matrimonii timentur, occuratur? ut ex infra dicendis patebit.

Procul proinde abest a mente Pontificum, ut dispensationes, aliave eorum rescripta cum offensione & scandalo populi executioni mandentur, quando eorum executio sine læsione charitatis aut veritatis omitti potest, quod & in terminis respondit Alexander III. in *Cap. 6. tit. De Præb.* „ Si mandatum nostrum, „ inquit, pro alicujus provisione receperis, qui aliud Beneficium „ habeat, de quo valeat commode sustentari, nisi forte in lit„ teris ipsis de hoc mentio habeatur, aut si non potest *ei sine* „ *scandalo provideri*, æquanimiter sustinemus, si pro eo manda„ tum nostrum non duxeris exequendum.

Quid enim innuit Innocentius III. in *Cap. Quod olim, tit. De Cleric. Conjug.* qui filium Græci Sacerdotis ex legitima uxore susceptum in Episcopum consecrari permittens, addi hanc cautelam: *Nisi pro eo quod inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet*. Ubi Joannes Andreas recte annotavit, hanc exceptionem additam ob vitandum scandalum & offensionem, quæ inde contingere posset, si quid alienum a consuetudine inter Latinos induceretur.

Pontificum proinde intentioni obsequuntur Episcopi, si dispensationem aut mandatum ad ipsos directum non exequantur, si ex illius executione scandalum aut offensio populi timeatur; vel ad minus executionem suspendunt, quoadusque Sedem Apostolicam de scandalo verisimiliter exorituro certiorem fecerint.

§. III.

Si ex negotii qualitate aut circumstantiis colligatur, Dispensationem concessam non esse causa cognita, subreptitia censeri debet.

Postquam Synodus Tridentina *Sess. 25. cap. 18. De Reform.* decrevit, ut si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse; id causa cognita ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscumque, ad quos pertinebit, sit præstandum, subjungit: *Aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur*.

Si igitur Episcopus ex negotii atque personarum qualitate, loci ac temporis circumstantiis judicet, quod dispensatio talis per Pontificem data non fuisset, si gravitas negotii, aliæque circumstantiæ cognitæ, ac summa maturitate ponderatæ fuissent, subreptitia *ipsi* merito censebitur, judicabitque eam vel per falsi insinuationem, aut veri suppressionem fuisse obtentam.

Nec enim uno solum ex capite contingere potest, ut dispensatio Sedis Apostolicæ auctoritatem præferens, per Pontificem cum sincera causæ cognitione, ac ea qua par est maturitate expedita non fuerit.

Primo quidem: quia non raro contingit, quod falsa quædam Pontifici insinuentur, vel vera subticeantur. Notum enim est Sedem Apostolicam ob multiplicia, quæ ad eam, tamquam ad Caput Ecclesiæ, devolvuntur negotia, frequentioribus subjacere subreptionibus: quo fit, ut sæpius plena ac sincera causæ cognitio a Sede Apostolica haberi nequeat.

Secundo scitur, quod nonnunquam aliqua per importunitatem, & multiplicatas precum instantias a Sede Apostolica, alias non concedenda, quodammodo invita extorqueantur: ut alte jam pridem in ægritudine constitutus, de commendis Ecclesiarum Cathedralium, & Monasteriorum eo modo a se extortis querebatur Clemens V. *Extrav. 2. De Præb. in Comm.*

Tertio, evenire subinde potest, ut litteræ aliquæ e Cancellaria emaneant, quæ conscientiam Pontificis fugiunt, ut indicat Lucius III. in *Cap. 10. tit. De Rescript. in ant coll.* vel saltem aliqua subinde a Ministris contra mentem Pontificis litteris inferantur. Ita teste Gregorio XIII. in *Bulla quæ incipit, In tanta*, sæpe conquestus fuerat ejus Prædecessor Pius V. in Bulla a se promulgata, quæ incipit, *Et si Mendicantium, multa aliter alioque sensu a se prolata fuisse, quam litteris expressa essent*.

Denique quia, ut Lucius III. *dist. Cap.* 10 ingenue fatetur; Pontifex *diversis occupationibus impeditus, singulis causis examinandis non sufficit*; quid mirum, si subinde contingat, ut dispensatio aliqua sine prævia plena causæ cognitione ac matura deliberatione concedatur, quæ concessa non fuisset, si per otium licuisset pontificii negotii momentum, omnesque illius circumstantias mature librare & expendere.

Si igitur ad Episcopos, aliosque Ecclesiæ Prælatos litteras dispensationis dirigi contingat, quæ non appareat cum causæ cognitione ac summa maturitate concessæ, turbari non debent, ut Archiepiscopo Ravennatensi scribit Alexander. III. *Cap. 5. tit. De Rescript.* sed qualitatem negotii pro quo scribitur diligenter considerantes, aut mandatum Apostolicum reverenter adimpleant; aut per litteras, quare adimplere non possunt, rationabilem causam prætendant; seu quod idem est, pro subrepetitiis habeant, quousque Sedem Apostolicam plenius informaverint, propiusque judicium ipsius intellexerint.

CAPUT IV.

De Dispensationibus Matrimonialibus.

§. I.

Ostenditur quanta sit utilitas probe scire praxim Dispensationum Matrimonialium.

De utilitate, immo & necessitate cognoscendi praxim Dispensationum Matrimonialium, in Praxi sua Dispensationum Apostolicarum *lib. 7. cap. 1. num.* 1. in hunc modum discurrit Pyrrhus Corradus, J. U. D. a Paulo V. in Collegio Officialium dispensationum in ipsa Cancellaria Apostolica adoptatus: „ Quæ in humanis actibus, ait, si perperam fiant, mala „ atque incommoda reperiuntur, ea omnia in solam fere dispen„ sationum matrimonialium executionem, nisi rite recteque per„ ficiatur, acervatim (ut ita dicam) confluunt & cumulan„ tur: nemo quandoquidem est, qui nesciat, quænam ex hoc „ primo malo incomoda, ceu venenato fonte procedunt. E„ nimvero hinc natalium defectus in prole, hinc iniquæ succes„ siones, atque promotiones, cæteraque ad optimum finem minime conducentia. Sane haud procul a tanti mali calamitate di„ stamus: quippe cum frequentissimus sit nostro hoc tempore ha„ rum dispensationum usus, nescio quæ prava consuetudo, aut „ corruptela verius inolevit, qua Judices Commissarii tantæ rei „ pondus non æqua lance æstimantes, exposita, qua par est di„ ligentia, veritate sibi negligant edoceri, Pontificem dispensas„ se contenti, cum revera non dispensaverit; sed ipsis dispen„ sandi auctoritatem certis sub conditionibus demandaverit; quæ „ nisi, ut jubetur, impletæ fuerint, quidquid superstruxerint, „ corruet. Olim quippe hujusmodi dispensationes in ipsa Roma„ na Curia, causæ cognitione, narratorumque verificatione „ præcedente, in forma gratiosa ut plurimum conficiebantur;

„ & qui-

„ & quidem; ut rarior, ita & tutior illarum; erat usus at quoniam difficile, valdeque in commodum id comperiebatur, optima profecto ratione ita sacri Canones sancivere, ut omnes dispensationes extra ipsam Curiam locorum Ordinariis, in forma communi sive commissaria dirigerentur; qui non nisi causis in partibus verificatis, tum demum Apostolica auctoritate dispensarent. At sæpe videmus summorum Pontificum providentiam delegatorum ex Judicum imperitia aut incuria, ita suo fine frustrari, ut quod ad boni communis ædificationem salubriter conspicimus institutum, id ad certam perniciem atque destructionem detorqueatur ". Hæc Pyrrhus Corradus, qui multa satis feliciter, quæ praxim dispensationum, præsertim matrimonialium concernunt, refert: optandum ut æque feliciter, ea, quæ jus, præsertim naturale, concernunt, proposuisset. His si addamus quod ex defectu dispensationis contingat, quod plures in perpetuo vivant incestu: Item, quod ob insufficientem notitiam eorum, tum quæ a testibus, tum a partibus seu oratoribus, qui dispensatione uti volunt, juramento confirmari debent, multa committantur perjuria, ut ex infra dicendis patebit; non difficulter apparebit quam utile, immo & multis necessarium sit probe noscere praxim Dispensationum Matrimonialium.

§. II.

Proponitur veterum interum in concedendis Dispensationibus Matrimonialibus morositas.

VETERUM tenacissimam Canonum custodiam, & summam in dispensando morositatem nullus vel parum in Historia Ecclesiastica & avita Ecclesiæ disciplina versatus ignorat; adeo quidem ut nonnulli nec parum in veterum actis & scriptis exercitati asserant, plurimis sæculis nullam Canonis infringendi veniam datam fuisse, sed dispensationes, si quæ darentur, tantum fuisse pœnarum Canonicarum remissiones.

Et quidem ut ad materiam nostram propius accedamus, adeo rigida etiam sæculo decimo erat observatio Canonum, qui Matrimonia inter consanguineos & affines interdicebant, ut satius duxerit Gregorius VI, totam Galliam interdicto subjicere, quam tolerare matrimonium inter Robertum Regem Galliæ & Matrem Odonis Comitis Bertham nomine, quæ ipsum Robertum de sacro Fonte susceperat; adeoque non nisi spiritualis cognatio, ac solum impedimentum juris positivi intercedebat: ut mirum proinde cuiquam videri possit, quod Gregorius VI. & Gallicani Episcopi Regem excommunicarint, ac omne regnum supposuerint Ecclesiastico interdicto. Cur enim Apostolica & Episcopali auctoritate impedimentum non dispensarunt? Huic dubio respondet Eximius P. Christianus Lupus „ hodiernam matrimonialium dispensationum facilitatem tunc non fuisse. Nulla tunc, inquit ad *Canonem 11. Concilii Remensis parte 3. Schol.* etiam Regia vel Augusta, licet in sexto duntaxat, aut septimo sanguinis vel affinitatis gradu, vel ignoranter contracta, longe minus contrahenda Matrimonia dispensabantur; sed cuncta dirimebantur juxta rigorem sacrorum Canonum. Ejusmodi dispensationes adeo tunc ignorabat Ecclesia, ut Francus quidam Roma redux, similem sibi datam asseverans a Gregorio III. Pontifice, ac ejus vigore prætendens inire matrimonium, gravissime scandalizarit omnem Galliam, & a nostro Apostolo Bonifacio, credere id recusante, consultus Zacharias Pontifex responderit: *Absit ut Prædecessor noster hoc ita credatur præcepisse, Nec enim ab hac Apostolica Sede illa diriguntur, quæ contraria esse Patrum, sive Canonum institutis reperiuntur.*

Quinimmo, si Christiano Lupo credimus, Matrimoniorum impedimenta fere primus relaxavit Innocentius III. At quam ardua & necessaria causa dispensationem hanc ab Innocentio extorserit, & quanta cura & studio voluerit *vulnus* illud Ecclesiasticæ disciplinæ *compensari*, ex Auctoribus illius temporis refert Christianus Lupus. „ Othonis IV. & Philippi pro Germanico Imperio horrenda bella, ait, quis ignorat? Post Philippi cædem lucidum erat Othonis jus, verum Philippi filia obviabat. Hinc omnibus pacificandis Othonis cum illa filia conjugium convenire censuerunt Imperii Proceres & Episcopi, quin & Ipsi Sedis Apostolicæ Cardinales Legati: sed obstabat quartus consanguinitatis gradus (a). Hinc tandem ad totius Imperialis Cleri & populi preces dispensavit laudatus Pontifex ". Ea tamen lege dispensavit, ait Lupus „ ut duo amplissima Monasteria Otho fundaret, omneque Imperium largis eleemosynis & ferventibus orationibus istud Ecclesiasticæ disciplinæ *vulnus compensaret*. Ita habes apud Arnoldum Abbatem Lubecensem in Chronico Sclavorum. Otho de S. Blasio addit (ait idem Lupus) quod Cluniacensis & Cistercienfis Ordinis Abbates eamdem compensationem per varia suorum Monachorum pia opera complere promiserint; istudque Canonis *vulnus* acceperint in suas conscientias; & quod spondere Otho debuerit singularem omnium Ecclesiarum defensionem, ac resumptionem sacri belli ", Hactenus P. Lupus.

At quam periculosum sit semel a Canonum rigore recedere, ex eodem Christiano Lupo intellige. „ Rima facta, inquit, facile dilatatur, tandemque crescit in grande foramen, immo & in apertam portam. "

Quod tamen P. Lupus dicat, quod impedimenta Matrimoniorum fere primus dispensaverit Innocentius III. id intelligendum est de dispensatione ad Matrimonium contrahendum eum impedimento. Notat enim multo tempore ante Innocentium III. dispensationes matrimoniales fuisse indultas. „ Verum, ait, hæ omnes fuerunt non præviæ ad contrahendum, sed duntaxat posteriores, male contracti Matrimonii toleratrices dispensationes. Adeoque dispensationes prævias initiavit Alexander III. Innocentius III. ac ejus Successores viam ampliarunt.

§. III.

Discutitur Decretum Concilii Tridentini circa Dispensationes Matrimoniales.

SYNODUS Tridentina modum dispensationum matrimonialium præscribens, distinguit inter Matrimonia cum impedimento dirimente contracta, & Matrimonia cum simili impedimento contrahenda. Quoad prima, statuit *Sess. 24. De Matrimonio, cap. 5.* „ Ut si quis intra gradus prohibitos sciens, matrimonium contrahere præsumserit, separetur & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit; tunc facilius cum eo, ac gratis dispensari poterit.

Hæc quoad dispensationes super Matrimoniis contractis.

Quoad contrahenda vero statuit: „ In contrahendis Matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro; idque ex causa gratis concedatur. In secundo nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam.

Ex hoc Concilii Decreto colligimus: Primo, quod spe dispensationis consequendæ carere velit, qui scienter aut ex culpabili ignorantia ob non adhibitas solemnitates, in gradu prohibito contraxerunt: idque in illis tamen magis locum habere vult, qui non tantum contrahere matrimonium, sed etiam consummare ausi fuerint. Hinc habemus consummationem matrimonii incestuosi difficiliorem reddere dispensationem: quod non sine fructu notari infra patebit.

Secundo, intelligimus ex mente Concilii facilius posse dispensari super matrimoniis contractis cum probabili ignorantia impedimenti, quam desuper contrahendis; in quo cum antiqua Ecclesiæ disciplina convenit. Ut enim paragrapho præcedenti diximus, Ecclesia multo tempore admiserat dispensationes toleratrices male contracti matrimonii, antequam in contrahendis eas admisisset.

Tertio intelligimus, quod in contrahendis matrimoniis nullam omnino dari volens dispensationem, aut raro; & in secundo gradu nunquam dispensari permittens, nisi inter magnos Principes, & ex publica causa, reducere intenderit, quantum conditio temporis & Ecclesiæ disciplina permittebant, avitam in dispensando morositatem.

Denique ex hoc Decreto habemus, quod in hac dispensationis specie observanda quoque sit regula dispensationum *Cap. 2.* adstructa; scilicet dispensationem non esse concedendam, nisi justa causa relaxationem Canonis compensante (a).

§. IV.

Quod Dispensationes Matrimoniales hodie dari soleant in forma commissoria, & quæ inde consectaria?

DISPENSATIONES Matrimoniales olim in Curia Romana, causæ cognitione, narratorumque verificatione præcedente, *in forma gratiosa*, ut plurimum concedebantur: at hodie, ad præscriptum Concilii Tridentini, in *forma commissoria* expediri solent; ita ut dispensatio hodie non fiat Romæ per Pontificem, sed committatur dispensatio alicui in partibus, qui auctoritate Apostolica sibi sub certis conditionibus delegata, dispenset.

Ex quo consequens, quod admodum conveniat scire cui Pontifex dispensandi facultatem faciat: cum enim tota ipsius Delegati potestas promanet ex delegatione Pontificis, inutilis & nulla erit dispensatio, si fiat ab eo cui Pontifex delegare non intendit.

Ulterius, ex eodem intelligitur, quam necessarium sit probe novisse conditiones, sub quibus dispensandi auctoritas Delegato credatur. Quandoquidem enim tota potestas dispensandi pendeat a speciali Pontificis delegatione, evidenter sequitur, quod deficiente vel una ex conditionibus delegationi copulative adjectis, ipsa delegatio, & consequenter potestas dispensandi ex ea promanans evanescat.

§. V.

(a) Dicitur tamen septimus in Gallica quam P. Barre elucubravit Germaniæ historia. *tom. 5. pag.* 573. Eodem quoque modo gradus consanguinitatis enumeravit Struvius *par. VII. pag.* 444. quia duo isti Auctores sequuntur computum, quod olim Jurisconsulti & veteres Scriptores observaverant.

(a) Anno 1750. Hispanos Episcopos inter & Nuntium Apostolicum gravis controversia orta est, occasione dispensationum Matrimonialium in tertio & quarto gradu consanguinitatis. Hactenus in eo Regno jus illud dispensandi sibi vendicaverat Nuntius, a quo jure Episcopos semper excluserat. Ut illud sibi restitueretur, fortiter in Concilio Tridentino ann. 1563. egerant Hispani; sed res sub Judice mansit. Hodie non tantum Præsules, sed ipse Rex exigit, ut prædictarum dispensationum jus suis Episcopis quoque relinquatur: controversia Romam delata est, unde judicium expectant Hispani.

§. V.

Cui hodie Dispensatio delegari soleat?

DISPENSATIONES Matrimoniales juxta hodiernum Curiæ Romanæ stylum expediri in *forma commissoria*, Paragrapho præcedenti notatum fuit.

Commissio fieri solet, ad præscriptum Concilii Tridentini, *Ordinario* id est Episcopo, aut ejus in spiritualibus Vicario Generali, qui in his partibus *Officialis* dicitur. Nunquam tamen litteræ dispensationis utrique simul inscribuntur, sed alteri tantum: & frequentius Vicario Generali seu *Officiali*.

Nunquam in delegatione exprimi consuevit aut nomen Episcopi aut Vicarii; ideoque non personæ, sed dignitati facta præsumitur: quare & in successorem transit. Unde Episcopo aut Vicario ante expeditam dispensationem mortuo, successor sine nova delegatione dispensare poterit.

Quia tamen hæc potestas non est Jurisdictionis ordinariæ, vel ex eadem profluens, sed ex *speciali* delegatione Pontificis Episcopo conceditur, idcirco Episcopo defuncto ante dispensationem expeditam, non transit in Capitulum aut ejus Vicarium. Eadem de causa, *Officiali* facta delegatione, Episcopum dispensare non posse pro certo tenet Curia Romana: & sæpius ita in eadem judicatum refertur. Hinc delegatione facta *Officiali*, ipso, necdum dispensatione expedita, mortuo, debet exspectari Successor, vel novæ litteræ commissionis ad Episcopum petendæ.

Si Episcopo delegatio destinata foret, eo mortuo ante dispensationem absolutam, Successor erit expectandus, vel litteræ commissionis erunt postulandæ ad viciniorem Episcopum, aut hujus Vicarium; non autem ad Capitulum aut ejus Vicarium: nunquam enim litteræ diriguntur ad Capitulum vel hujus Vicarium sede vacante, sed ad viciniorem Episcopum vel ipsius *Officialem*.

Notatu dignum est, quod Pontifex juxta indubitatum & notorium stylum Curiæ semper intendat litteras dirigere ad Ordinarium oratricis, non oratoris. Ideoque si oratores sint diversæ Diœcesis, necessario exprimenda est Diœcesis oratricis: alias contingere posset, litteras ipsas dirigi Ordinario non oratricis, sed oratoris, contra mentem Pontificis; ac propterea illarum executor, si hujusmodi stylum ignoret, perperam litteras ipsas exequeretur, ait Pyrrhus Corradus *lib. 7. Dispens. Apost. cap. 5. num. 36.*

§. VI.

Proponuntur conditiones, sub quibus hodie dispensandi Potestas committi solet.

UT clarius appareat sub quibus conditionibus potestas dispensandi Delegato concedatur: dispositivam litterarum, quibus dicta potestas secundum hodiernum stylum Curiæ Romanæ committi solet, hic inserere conveniens judicavi. Litteræ igitur dispensationum matrimonialium hac fere forma expediri consueverunt.

Innocentius XI. Episcopus servus Servorum Dei: vel subinde in forma Brevis simplici: *Innocentius XI. dilecto filio Vicario venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Mechliniensis in spiritualibus generali, salutem & Apostolicam benedictionem. Oblatæ nobis nuper parte dilecti filii Joannis N. laici, & dilectæ in Christo filiæ Catharinæ N. mulieris Mechliniensis Diœcesis, ex loco N. oratorum petitionis series continebat*. Hic subjicitur per modum narrativæ, id quod hic supplicantes per supplicam postularunt.

Quæ supplica cum varia sit pro diversitate, vel illius super quo dispensatio petitur, vel causæ ob quam postulatur, etiam narrativa sæpius variatur.

Præmissa narrativa, tunc inclinationem suam ad annuendum postulatis, Pontifex subjungit his verbis: *Nos igitur eosdem Joannem & Catharinam, & eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris & pœnis a jure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutos fore censentes, ac certam de præmissis notitiam non habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, Discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam obtinebimus, per Apostolica scripta mandamus*.

His subnectitur dispositiva, qua Pontifex Delegato potestatem dispensandi auctoritate Apostolica, sub his conditionibus indulget: *Quatenus deposita per te omni spe cujuscumque muneris aut præmii, etiam sponte oblati, a quo omnino abstinere debere monemus, te de præmissis diligenter informes: & si per informationem eamdem preces veritate niti repereris, super quo tuam conscientiam oneramus; tunc cum eisdem Joanne & Catharina (dummodo illa propter hoc rapta non fuerit) quod impedimento quarti consanguinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis nequaquam obstantibus, Matrimonium inter se publice servata forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere & licite valeant, auctoritate nostra dispenses. Distantiam vero terminis duos præfato cis non obstare declares, prolem suscipiendam legitimam nunciando. Volumus autem, quod si spreta monitione nostra, hujusmodi aliquid muneris, aut præmii occasione dictæ dispensationis exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris, excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurras*: &c. Romæ, &c.

Ex tenore prædictæ dispositivæ patet: Primo, quod Delegatus prævie ad dispensationem debeat se de narratis in suplica *diligenter informare*.

Secundo, quod ad dispensationem procedere non possit, nisi *per informationem eamdem preces veritate niti repererit*.

Tertio, quod nihil muneris aut præmii occasione dispensationis exigere, aut oblati recipere possit.

§. VII.

De quibus, & quomodo Delegatus prævie ad Dispensationem se informare debeat?

CLAUSULA dispositivæ §. præcedenti exhibitæ: *Mandamus, quatenus deposita*, &c. *te de præmissis diligenter informes; & si per informationem eamdem preces veritate niti repereris, super quo tuam conscientiam oneramus ... tunc cum iisdem auctoritate nostra dispenses*. Hæc, inquam, clausula satis superque ostendit nolle Pontificem, ut Delegatus stet simplici ac nudæ assertioni ipsorum oratorum; sed se *diligenter informet* de omnibus narratis, id est tam de impedimento per oratores allegato, quam de causa dispensationis, atque aliis clausulis per Pontificem adjectis. Quod vero hæc informatio facienda sit non perfunctorie, sed summa cum circumspectione & sagacitate, patet ex instructionibus pro examine testium, qui inducuntur pro contrahendis Matrimoniis, per Inquisitionem Romanam confectis & ordinariis, ut juxta eas procedant, submissis. Et quidem articulo primo ordinatur, ut per Delegatum *testis moneatur de gravitate juramenti* (testes enim de veritate dicenda jurare tenentur) *in hoc præsertim negotio pertimescendi, in quo divina simul ac humana Majestas læditur ob rei, de qua tractatur, importantiam & gravitatem*.

Quinimmo ut hæc informatio majore cum maturitate ac fidelitate perageretur, censuere Pontifices non cuilibet hanc committendam; sed ut minus Vicario Episcopi in spiritualibus Generali: de cujus fide & diligentia, ob ejus in Ecclesia majorem dignitatem, amplius confidunt, ut indicant verba, quibus dispensandi potestatem faciunt: *Discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam obtinebimus*, &c.

Deinde ne forte Delegatus spe lucri lactatus, aut muneribus excæcatus, non ea qua par esset causæ discussione ac maturitate ad dispensationem procedit, serio eum monitum volumus: „ Ut „ deposita omni spe cujuscumque muneris aut præmii etiam „ sponte oblati, a quo, inquiunt, te omnino abstinere debere „ monemus, te de præmissis diligenter informes". Usque hanc „ rem efficacius inculcent, in fine rursus addunt: „ Volumus „ autem, quod si spreta monitione nostra, hujusmodi aliquid „ muneris aut præmii occasione dictæ dispensationis exigere aut „ oblatum recipere temere præsumpseris, excommunicationis „ latæ sententiæ pœnam incurras.

Ex quibus plusquam sufficienter intelligitur, quod mens Pontificum sit, ut Delegati non leviter, sed summa maturitate & severitate de veritate narratorum se informent. Nec mirum: „ Quia cum agatur (inquit Pyrhus Corradus in *Praxi De Dispensat. lib. 7. cap. 6. num. 3.*) de re tam gravi, nempe de „ dispensando super Matrimonio contrahendo, & vis mutui amoris inter sponsos facile posset decipere Delegatum, producendo testes minus idoneos, & non recte deponentes; debet „ propterea ipse Delegatus perpendere qualitatem ipsorum testium: nam ut plurimum deponunt per unum, eumdemque „ præmeditatum sermonem, cum præcisa verba per ipsos sponsos testibus suggeruntur, qui a veritatis tramite sæpe solent „ deviare. Unde cum causa expressa non remanet verificata, „ dispensationes hujusmodi perperam exequuntur: & tam Delegatus dispensans quam dispensati, necnon ipsi testes, viam „ ad inferos sibi parant; quia clausula prædicta non ad ornatum litterarum apponitur, ut dicebat quidam Jurisconsultus; „ sed ut per eam intelligat Delegatus se debere procedere super „ hoc cum pede plumbeo: quia totum negotium committitur „ conscientiæ suæ.

§. VIII.

Quandonam preces dicendæ sint veritate non niti, ob non sinceram expressionem impedimenti; ita ut propterea Dispensatio dicenda sit subreptitia?

DELEGATUM ad dispensationem procedere non posse, nisi preces quoad narrata, id est, allegationem impedimentorum, causam dispensationis, aliasque clausulas, adjecta prævia informatione, veritate niti deprehendantur, *superiori Paragr.* ostensum fuit. Hinc sequitur 1. nullam futuram dispensationem, si oratores dixerint se conjunctos quarto consanguinitatis aut affinitatis gradu, cum in tertio gradu se contingant: tametsi supponatur, quod error provenisset ex probabili ignorantia facti; quia similis ignorantia sufficere potest, ut factum per similem ignorantiam a culpa eximatur; sed efficere nequit, ut censeri possit dispensatum super tertio consanguinitatis gradu, super quo dispensatio nequidem petita fuit.

2. Dispensatio nulla erit, si oratores expresserint simpliciter consanguinitatem aut affinitatem in tertio gradu, si tamen se contingat tertio gradu ex duplici stipite, vel tertio ex uno, & quarto ex altero: eo quod preces suas ita proposuerint, quasi unum atque simplex consanguinitatis impedimentum intercederet; cum tamen duplex in effectu intercedat.

3. Preces veritate non nitentur, si duobus diversis impedimentis intercedentibus, unum tantum licet majus, subticito minori super quo facile dispensari solet, exprimatur; tametsi poneretur,

retur, quod Pontifex dispensasset, si utrumque expressum fuisset; quia equidem verum manet, super minori impedimento dirimente dispensatum non fuisse, utpote super quo dispensatio postulata non est.

4. Dispensatio erit invalida, si duo intercedant impedimenta, & super utroque petita fuerit dispensatio, sed diverso tempore unum sine altero exprimendo; atque ita duplex, ac separata dispensatio super utroque impetrata sit.

Quo factum fuit, ut utraque dispensatio eo modo postulata fuerit, ac si unum solum impedimentum tempore impetratæ dispensationis subesset: cum tamen duo revera intercederent, quæ si fuissent simul exposita, nulla forsitan dispensatio indulta fuisset; quia duo impedimenta concurrentia unum quasi vinculum fortius, ac difficilioris dissolutionis constituunt.

Denique ut verbo absolvam, toties dispensatio ob erroneam expressionem impedimenti, erit invalida, quoties ea est expressio impedimenti, ut illa non involvat expressionem impedimenti, prout revera subest; tametsi daretur, quod Pontifex dispensasset, & forte facilius, si impedimentum juxta rei veritatem expositum fuisset: quia, ut sæpius monuimus, non sufficit quod Pontifex dispensasset, si impedimentum foret allegatum; sed necessarium est, ut super impedimento revera dispensavit; quod factum esse dici non potest, quando impedimentum Pontifici nequidem est propositum.

Hinc dicimus dispensationem futuram invalidam, si expressus fuerit tertius gradus consanguinitatis, pro tertio gradu affinitatis.

§ IX.

Ut facilius intelligatur quando preces veritate nitantur, proponuntur causæ Dispensationum Matrimonialium cum suis formulis, ac in primis quatuor ex iis, quæ culpam annexam non habent.

PLures eæque diversæ causæ, ob quas Dispensationes Matrimoniales indulgeantur, in variis Congregationibus Romæ desuper habitis sunt admissæ, & suis formulis expressæ: nonnunquam tamen visum fuit quod causa aliqua, quæ certo tempore ut sufficiens admissa fuerat, postmodum ut insufficiens fuerit rejecta. Et quidem ,, causa quæ vulgo dicitur *ob angustiam loci*,
,, usque ad annum nonum Pontificatus felicis record. Pauli V.
,, passim admittebatur, inquit Pyrrhus Corradus *lib. 7. c. 5. n. 40.*
,, non modo in locis angustis, verum etiam amplis & populatis?
,, quinimmo etiam in magnis civitatibus, nempe Neapoli, nec-
,, non in ipsa Urbe: ex eo quod oratrices talis qualitatis esse
,, poterant, quod respectu illarum non inveniebant in illis viros
,, patris conditionis, quibus nubere potuissent. Verum re matu-
,, re perpensa, cum inverisimile videretur, non solum in tam
,, insignibus, verum etiam in parvis civitatibus posse hanc cau-
,, sam ita passim & facile verificari; ipse Paulus meo tempore
,, eam sustulit, quoad angustiam civitatis; suisque Officialibus
,, ad id præpositis præcepit, ne deinceps illam admitterent, pro-
,, ut ea regulariter denegatur.

Animus non est, omnes & singulas causas in diversis Congregationibus probatas, cum suis formulis hic referre, sed aliquas tantum, easque magis ordinarias.

Prima est: *Ob angustiam loci*, quæ exprimitur hac formula: *Quod cum dicta oratrix in dicto loco, propter illius angustiam, virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, cupiunt, &c.*

,, Hæc est una ex frequentioribus causis, teste Pyrrho Corra-
,, do, cum quibus conceduntur dispensationes matrimoniales
,, nimirum dum oratrix oriunda est ex loco non ita amplo, ut
,, mox ex eodem audivimus) præsertim in gradibus consangui-
,, nitatis seu affinitatis *remotioribus*.

Quin & aliquando etiam in proximioribus, v. g. secundo & tertio gradu a communi stipite ob eamdem causam dispensatur; sed tunc exprimitur formula sequenti, & a præcedenti nonnihil diversa; *Quod cum dicta mulier in dicto loco, propter illius angustiam virum paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat; & si extra dictum locum nubere cogeretur, dos, quam ipsa habet, non esset competens, neque sufficiens, ut cum ea virum, cui juxta status sui conditionem nubere posset, invenire valeret: Cupiunt, &c.*

Secunda, eaque hodie usitata, dicitur *ob incompetentiam dotis*; quæ hac formula exprimi consuevit: *Quod cum dicta oratrix dotem habeat minus competentem juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit invenire nequeat; & dictus orator illam cum dicta minus competenti dote uxorem ducere intendat: Cupiunt: &c.*

Formula primæ causæ ostendit, pro verificatione illius non sufficere *angustiam loci*, sed insuper requiri quod mulier ob *loci angustiam*, virum non consanguineum vel affinem paris conditionis, in loco invenire nequeat. Plura insuper requiri, si exprimatur per secundam formulam, ex illius lectione patet.

Pro verificatione secundæ causæ exigitur, ut oratrix destituatur dote competente juxta status sui conditionem; quodque ob eam incompetentiam virum non consanguineum reperire nequeat, & præterea consanguineus cum dote incompetenti ipsam ducere velit.

Hæc si attendantur apparebit quod merito Delegatos moneat Genuensis in *Praxi Neap. c. 20. n. 14.* ut in verificatione harum causarum sibi attendant quia, ait, *ut plurimum solent esse subreptitiæ*.

Tertia, eaque hodie admodum frequens, est pro oratrice *excedente 24. ætatis annum*, quæ hoc tenore exprimitur: *Quod cum dicta oratrix vigesimum quartum annum & ultra agens, hactenus virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenit: Cupiunt, &c.*

Quis, secundum expressionem præsentis formulæ, sit dicendus *vir paris conditionis*, ex qualitate ac conditione mulieris prudens Delegatus seu Commissarius determinare debet.

Illud omni specie veri caret, quod nonnullis persuasum videtur, nimirum causam hanc verificari, licet aliquis non consanguineus, etiam paris conditionis, oratricem ducere voluerit, modo ipsa noluerit eum accipere: si enim sola nolleitas mulieris sufficeret, ut diceretur *virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenisse*; sequeretur quod eo ipso quo aliqua 24. annum excessisset, & nulli nisi consanguineo nubere vellet, dicenda esset justam habere dispensationis causam: quo quid ineptius?

Ut igitur causa hæc verificetur, expendendum num nullus hactenus cum oratrice matrimonium contrahere voluerit, qui prudentum judicio *paris* cum illa *conditionis* esset; & cum quo, omnibus consideratis, matrimonium inire potuisset.

Quarta causa, eaque pro Belgio multum frequens, in dicta *pro Belgis*, proponitur hac forma: *Quod cum dicti oratores orthodoxæ fidei cultores existant, ac Deo dante, sub obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ vivere, & mori intendant; & in illis partibus, in quibus multi adsunt hæretici, non possunt animos singulorum explorare, & qui Catholicam Religionem vere profitentur internoscere: ac propterea, ne contingat eos cum hæreticis matrimonium contrahere: Cupiunt, &c.*

Attentius formulæ hujus tenorem consideranti non difficulter apparebit, quæ pro verificatione hujus causæ probanda sint; & quam raro his in partibus, hoc tempore causa hæc verificari queat.

Considerari meretur, quod ea omnia, quæ in hac formula exprimuntur, debeant verificari respectu oratorum, qui dispensationem impetrarunt: id est, *quod cum ipsi orthodoxæ fidei cultores existant, non possint animos singulorum sufficienter explorare, & qui Catholicam fidem vere profitentur, internoscere* ac propterea periculum sit ne cum hæreticis matrimonium contrahant. Quod enim in partibus illis aliqui Hæretici existant, & ob id forsitan aliquibus periculum contrahendi cum hæreticis immineat; nihil ad rem facit, modo ipsis oratoribus simile periculum non sit.

§. X.

Quæ exprimenda & verificanda sint, ut Dispensatio super contrahendo Matrimonio, prævio incestu aut familiariori conversatione, sit valida?

QUANDOCUMQUE petitur dispensatio super Matrimonio contrahendo, de stylo Curiæ Romanæ, incestus prævius, si intervenerit, exprimendus est, etiam cum ignorantia impedimenti commissus, si tamen tempore incestus *scientiam impedimenti* Partes habuerint, non sufficiet simpliciter exponere actum conjugalem intervenisse; sed necessario exprimendum erit, illum commissum fuisse cum *scientia impedimenti*.

Praxis quotidiana docet, frequenter postulari, & concedi dispensationem propter prævium incestum, aut familiariorem conversationem inter oratores, quæ ut minus suspicionem commissi incestus causavit.

Quando hac de causa dispensatio postulatur, supplica juxta morem Curiæ concipi solet tenore sequenti:

Exponunt N. & N... *quod ipsi [illegible] scientibus se tertio consanguinitatis gradu invicem esse conjunctos, Orator prædictus non quidem peccandi data opera, ut crimine admisso, hæc causa foret S. V. & Sedem Apostolicam ad misericordiam & gratiam erga ipsos faciliores reddendi, sed solum vesana libidine victus oratricem cognovit. Cum autem, Pater Sancte, nisi matrimonium inter dictos oratores contrahatur, dicta mulier diffamata & innupta remaneret, graviaque exinde scandala possent verisimiliter exoriri. Cupiunt, &c.*

Eadem quoque est formula expressionis, quando non quidem incestus, sed familiarior conversatio allegatur.

Hinc collige, in hac dispensatione verificanda esse sequentia.

Primo, quod mulier *diffamata & innupta* remanere deberet.

Secundo, quod *gravia scandala ob incestum commissum* (idem est, quando allegatur familiarior conversatio) verisimiliter nata sint exoriri.

Tertio denique, quod spes sit, quod scandalis illis per contractum matrimonium inter dictos oratores occurretur, nec alio modo occurri posset.

Insuper pro praxi dispensationis, ex præallegata causa notandum est, quod de stylo Curiæ dispensatio non intelligatur concessa, nisi sub hac conditione: *modo incestus* (idem est de familiariore conversatione) *non sit commissus spe facilius consequendæ dispensationis*. Quare etiam injungitur Delegato, ut ad dispensationem non procedat, nisi recepto ab oratoribus juramento, *quod sub spe facilius habendæ dispensationis incestum hunc* (idem rursus est de familiariori conversatione) *non commiserint*.

Qui igitur dispensationem ex jam dicta causa petere meditatur, serio expendat, num tria illa pro verificatione requisita revera subsint; & utrum juramentum illud vere præstare poterit.

§. XI.

Quanam sint exponenda & verificanda in Dispensatione super cognatione spirituali, aut voto castitatis?

UT dispensatio super cognatione spirituali sit valida, exprimendum est, unde hæc cognatio ortum ducat. Si enim subesset spiritualis filiatio, seu quod alter alterum de sacro Fonte suscepisset, difficilior omnino erit dispensatio, quam si sola compaternitas spiritualis inter oratores intercederet. Quinimmo non solent Pontifices super filiatione spirituali dispensare, indecorum ac scandalosum id existimantes. Unde teste Fagnano, cum in casu occurrente Congregatio existimasset dispensationem an-

nuen-

tuendam super filiatione spirituali ; tamen relata ad Gregorium XIII. sententia, Sanctitas Sua noluit dispensare. „ Et quamvis, „ ait Fagnanus nonnunquam post tempora Gregorii XIII. di„ spensatum fuerit ob dotis incompetentiam cum illius sufficien„ ti augmento ; *non tamen est judicandum exemplis ; nec quod „ aliquando factum est, sed quod fieri debet, est spectandum* „. Ad *Cap. fin. De Cognat. spirit.*

Pro praxi hujus dispensationis notat Pyrrhus Corradus *lib* 8. *Dispens. Apost. cap* 8. de stylo Curiæ notorie receptum esse in postulatione dispensationis super impedimento spiritualis cognationis, prævium incestum, si intervenerit, exprimendum esse : quem stylum rationi ac juri conformem esse credimus, quidquid in contrarium dicat Thomas Sanchez *De Matrim. lib.* 8. *disp.* 25. *num.* 2.

Quod dispensationem super voto castitatis attinet, illa concedi solet ex causa hac : *Quod orator ita stimulis carnis agitetur, ut continentiam servare posse non speret, ac propterea Matrimonium contrahere desideret.*

Hæc formula clare innuit Pontificem in voto castitatis non dispensare, nisi ob moralem impossibilitatem servandi castitatem ab illo qui vovit. Quod indubie intelligendum est, si moralis illa impossibilitas continendi maneat, mediis opportunis pro servando voto castitatis adhibitis : postquam, v. g. peccandi occasiones vitaverit, jejunia, vigilias, aliasque corporis castigationes, quibus caro potenter reprimitur, & spiritui subjicitur, adhibuerit ; insuper adjunxerit frequentiam orationum, cæteraque pietatis exercitia, quibus continentiæ donum a Deo impetratur. Qui enim hæc neglexit, vera affirmare non potest ita *se stimulis carnis agitari, ut continentiam servare posse non speret* ; quandoquidem media ordinata ad servandam castitatem pro illo, qui stimulis carnis agitatur, non adhibuerit ; adeoque nec videri finem, qui est custodia castitatis, unquam efficaciter intendisse.

Illud in dispensatione super voto castitatis advertendum, quod orator per dispensationem non amplius a voti obligatione absolvatur, quam ut incontinentiæ periculo hic & nunc occurratur. Quare sic restringi solet dispensatio, ut vi illius, *semel* tantum matrimonium contrahere possit : adjungitur enim, *quod si dictus orator mulieri, cum qua contrahet, supervixerit, maneat postea cælebs, & eodem voto, ut prius, obligatus*. Insuper Delegato mandatur, ut opera aliqua pœnitentiæ oratori injungat, *quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adimplens, meminisse semper possit obligationis, qua hujusmodi voto adstringebatur.*

§. XII.

Quæ exprimenda veniant, quando petitur Dispensatio super Matrimonio cum impedimento dirimente contracto ?

MATRIMONIUM de facto quidem, sed nulliter de jure contrahitur, quandocumque inter contrahentes subest impedimentum dirimens, sive notitia impedimenti tempore initi matrimonii adfuerit, sive non : quapropter ut in simili matrimonio, qui sic contraxerunt, permanere valeant, dispensatione opus est. Pro cujus praxi notanda subsequentia.

Primo, si cum scientia impedimenti contractum sit matrimonium, illius scientiæ sub pœna nullitatis mentio injicienda est.

Secundo, si non tantum cum scientia impedimenti contractum, sed & consummatum fuerit ; idipsum similiter sub pœna nullitatis exponendum esse indicant verba Concilii Tridentini *Sess.* 24. *De Matrim. cap.* 5. *Si quis intra gradus prohibitos matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat* : *idque in eo*, inquit, *multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere*, sed etiam *consummare ausus fuit*. Hæc enim finalia verba evidenter ostendunt, quod difficilior esse debeat dispensatio, quando ultra contractum matrimonii, accessit ipsa matrimonii consummatio.

Tertio, necessario declarari debet, num ad contractum matrimonii, processum non sit *spe facilius consequendi dispensationis*. Immo si non fuerit expressum, in dispositiva litterarum injungitur Delegato, ut ad dispensationem non procedat, nisi recepto ab eis juramento, *quod sub spe facilius dispensationis impetrandæ non contraxerint.*

Quarto, si quando matrimonium cum ignorantia impedimenti iniri contingit ; si quidem solemnitates requisitæ in contrahendo matrimonio neglectæ sunt, neglectus ille necessario venit exponendus : quia Synodus Tridentina vult, ut eo modo ignoranter contrahentes spe consequendæ dispensationis careant, non secus ac si scienter cum impedimento contraxissent.

Quinto, si contingat matrimonium cum ignorantia impedimenti esse contractum, nec solemnitates requisitæ proprie neglectæ fuerint, sed de licentia Ordinarii proclamationes omissæ sint ; de stylo Curiæ hujusmodi omissio est exponenda.

Sexto, si adhibitis omnibus solemnitatibus, matrimonium cum impedimento dirimente ignoranter contractum fuerit, & insuper consummatum ; consummatio exponenda erit, tametsi durante ignorantia duntaxat intervenerit : sin vero, detecto impedimento, in actu conjugali permanserint, id specialiter erit declarandum.

§. XIII.

Expenditur causa, ob quam hodie dispensari consuevit super Matrimonio cum impedimento dirimente contracto.

CAUSA ordinaria, ob quam super matrimonio cum impedimento dirimente contracto, hodie dispensatio indulgeri solet, est aversio scandalorum, quæ ex divortio oritura timentur ; eaque hac formula exprimitur : *Cum autem si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possint verisimiliter exoriri, &c.*

Ex hac formula constat, pro verificatione hujus causæ necesse esse, ut revera periculum sit, quod gravia scandala ex divortio orientur ; eaque avertenda credantur, si oratores vigore dispensationis in matrimonio contracto perseverare possint.

Quin prædicta scandala per dispensationem avertenda debeant esse admodum gravia, dum agitur de matrimonio cum impedimento dirimente *scienter* contracto, indicat Synodus Tridentina, dum statuit, ut *hujusmodi contrahentes separentur ; & spe dispensationis careant. Unde* (*teste Pyrrho Corrado* lib. 8. De Dispensat. Apostolic. cap. 3.) *Pontifices non nisi summa cum difficultate dispensant, cum tales oratores tali judicent dispensatione indignos, stante Decreto ejusdem Concilii.*

Quin & eodem referente, Clemens VII. edito Decreto omnibus denuntiandum seu intimandum credidit : *quod in posterum, cum illis, qui in gradibus prohibitis matrimonia scienter contraxerint, etiamsi illa consummaverint, non intenderet dispensare ; sed illa, scandalis, quæ oriri posse formidarentur, minime attentis, omnino separari mandabit.*

Similiter Paulus IV. deprehendens, quod dispensationes super matrimoniis in gradibus prohibitis scienter contractis, de facili concessæ, causam tribuerint delinquendi ; Constitutione sua, quam refert ibidem Corradus, declaravit : *Absolutiones & dispensationes hujusmodi ex prætextu prædicto* (*nimirum quod ex divortio gravia scandala orirentur*) *etiamsi proles ex matrimonio sic contracto subsecuta fuerit ; nullatenus, sed solum ex causa urgentissima pro bono publico, & a jure considerata per nos tantum*, inquit, *& non alium approbanda concedemus, & quod dispensationes ex alia causa nostris temporibus exulabunt : quod nobis licere non patimur, Successoribus indicantes.*

§. XIV.

Dispensatione super Matrimonio nulliter contracto obtenta ; qua forma Matrimonium de novo contrahendum sit ?

INDUBITATUM est, matrimonium cum impedimento dirimente contractum, nullum esse ; ac consequenter dispensatione superveniente opus esse, quod omnia ex integro ponantur, ac si de novo matrimonium esset ineundum. Quod ipsum indicat Pontifex, dispensandi potestatem hoc tenore faciens : *Ut matrimonium inter se de novo publice, servata forma Concilii Tridentini, contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere & licite valeant, auctoritate nostra dispenses.*

Hinc collige, quod dispensatione obtenta non sufficiat quod Parocho interrogante mulierem, num hic sit suus maritus, & virum, num hæc sit sua uxor, uterque affirmet : eo quod illa affirmando, non contrahatur de novo matrimonium ; sed ut summum declaratur, quod in matrimonio, quod subesse ab utroque, aut altero saltem creditur, se invicem pro conjugibus agnoscant.

Ulterius collige, utrique parti innotescere debere, quod prius matrimonium nullum fuerit ; ac proinde ab utraque haberi notitiam impedimenti dirimentis, saltem in genere ; ut ea habita libere de novo matrimonium contrahere queant.

Sed quid, si impedimentum marito sit certum, uxori vero proponatur ut dubium ? Resp. Præterquam quod id sine mendacio fieri nequeat, etiam contingere posset, quod talem errorem matrimonium de novo contractum esset invalidum : quia fieri potest, ut uxor rationabiliter ita esset constituta, ut de novo matrimonium inire vellet, si tantum dubia esset illius invaliditas, nollet vero, si certa foret.

Ex dicta clausula colligitur 3. quod matrimonium de novo contrahendum sit *publice*, servata forma Concilii Tridentini, & merito : quia si sufficeret consensus clandestinus, ut matrimonium de novo valide iniretur ; incommoda, ob quæ matrimonia clandestina Synodus Tridentina irrita voluit, ex simili matrimonio facile oriri possent : primum enim matrimonium, quod publice contractum erat, probari posset nullum esse ob impedimentum dirimens ; secundum vero de novo clandestine contractum, probari non posset : atque ita marito facultas esset uxorem aliam ducendi, non obstante hoc matrimonio valide, ut supponitur, contracto. Neque per Ecclesiam ab hac ultima uxore separari posset, quandoquidem secundi illius matrimonii nulla probatio in foro externo haberetur.

Neque in contrarium moveri debet declaratio, Cardinalium a Martino Navarro adducta : quia, ut coram Urbano VIII. conquesta fuit S. Congregatio, *deprehensum fuit, in libris impressis passim circumferri multas declarationes alteratas, mutilitas, diminutas, aut forte alias merito sacræ Congregationis nomine confictas*. Quare 2. Augusti ann. 1631. Idem Urbanus edito Decreto declaravit : *his declarationibus sanctæ Congregationis Concilii Tridentini nullam fidem esse in judicio, vel extra, a quoquam adhibendam ; sed tantum illis quæ authentica forma, solito sigillo & subscriptione Eminent. Cardinalis Præfecti, & Secretarii ejusdem sanctæ Congregationis pro tempore existentium, munitæ fuerint.*

§. XV.

De his quæ specialiter observanda sunt pro Dispensatione expedita in forma pauperum.

QUÆNAM ab oratoribus verificanda & facienda sint, dispensatione matrimoniali in forma ordinaria expedita, hactenus notatum fuit, sed quia speciali aliqua occurrunt in dispensatione, quæ concedi consuevit in *forma pauperum*, breviter praxim illius hoc Paragrapho proponere visum fuit.

Solet juxta modernum Curiæ stylum cum oratoribus pauperibus dispensari, idque ob incestum jam inter eos quovis modo com-

do commissum, aut illius suspicionem subortam: ne contingat illos cum animarum jactura in ipso incestu, vel cum scandalo & infamia, in illius suspicione perseverare.

Quæ in hac dispensatione specialiter ab oratoribus verificanda aut facienda sint, vel quæ Delegato prævie ad dispensationem præmittenda, ex dispositiva litterarum, quibus dispensatio *in forma pauperum* committitur, non difficulter intelligi poterit.

Hujus itaque dispositivæ hic tenor esse consuevit: Nos igitur, &c. Discretioni tuæ *per Apostolica scripta mandamus*, &c. uti in ordinaria. *Tunc Joannem & Luciam prædictos, qui pauperes & miserabiles existunt, & ex labore & industria sua tantum vivunt, in primis ab invicem separes; deinde si veniam a te petierint humiliter, illis pœnitentiam publicam imponas, quæ alios deterreat a similibus committendis, utque dictus Joannes operam suam fabricæ, vel in aliud servitium alicujus Ecclesiæ, vel loci pii, tribus saltem mensibus, conferat; aliaque injungat, quæ de jure fuerint injungenda. Qua pœnitentia publica peracta, ac recepto ab eis juramento, quod sub spe facilius habendæ dispensationis hujusmodi, incestum hunc non commiserint, ipsos ab incestus reatu, & excessibus hujusmodi, imposita prius eis propter incestum hujusmodi, arbitrio tuo, pœnitentia salutari, hac vice duntaxat in forma Ecclesiæ consueta, in utroque foro, auctoritate nostra absolvas, & quatenus*, &c. *Parito judicato. Demum, si tibi expediens videbitur, quod dispensatio hujusmodi sit eis concedenda, nec scandalum sit ex eo oriturum, super quo tuam conscientiam oneramus: tunc, cum eisdem Joanne & Lucia, postquam ipsi in separatione præfata, arbitrio tuo perseveraverint; & dummodo ipsa Lucia propter hoc rapta non fuerit, quod impedimento, quarti*, &c. *prolem susceptam si qua sit, & suscipiendam exinde, legitimam decernendo. Volumus autem, quod si spreta monitione nostra hujusmodi, aliquid muneris aut præmii occasione præmissorum exigere, aut oblatum recipere, temere præsumpseris, excommunicationis latæ sententiæ pœna tamdiu innodatus existas, donec per satisfactionem condignam ab ipsa excommunicationis sententia absolutionem a Sede prædicta merueris obtinere, & nihilominus absolutio, & dispensatio per te faciendæ prædictæ nullius sint roboris vel momenti. Datum Romæ, &c.*

Ex verbis dispositivæ habemus, quod dispensationes in hac forma, juxta stylum Curiæ (cui Pontifex se conformare præsumitur) non expediantur, *nisi pro personis pauperibus & miserabilibus, & ex labore & industria sua tantum viventibus*. Num stante hoc Curiæ stylo atque Pontificis intentione, sat secure dispenset Delegatus vigore litterarum in *forma pauperum*, cum oratoribus, qui honestos nec exiguos reditus habent, quibus honeste familiam suam, accedente aliquali eorum labore & industria sustentent, quis non ambigat.

Secundo habemus, Delegatum teneri ob incestum prævium imponere eam pœnitentiam publicam, quæ alios deterreat a similibus committendis.

Tametsi non exprimatur quæ præcise pœnitentia imponenda sit; sed illius determinatio secundum circumstantias personarum, rerum & temporum, prudentiæ Delegati credatur; tamen hæc pœnitentia publica sit oportet: *Adeo* (*ait Pyrrhus Corradus* lib. 8. Disp. Apostol. cap. 6. num. 7.) *ut omnibus fere locis, seu oppidi, aut civitatis, ubi ipsos oratores hujusmodi pœnitentiam peragere contigit, innotescat*. Quo fiet ut per illam pœnitentiam publicam alii a similibus excessibus committendis deterreantur.

Tertio, tamquam speciale in hac dispensatione injungitur oratori, ut operam suam fabricæ, vel in aliud servitium alicujus Ecclesiæ, vel loci pii, tribus saltem mensibus conferat, scilicet per ipsum: *Quia cum hic agitur de pœnitentia injuncta servanda, non potest illam per alium adimplere, ut recte advertit sæpe citatus Corradus, etiamsi ipse orator vellet solvere pecuniam alicui volenti dictam pœnitentiam pro eo peragere. Nec unquam, inquit idem, contrarium circa præsentem casum visum fuit, nempe ut sub alia forma litteræ hujusmodi dispensationum fuerint concessæ, aut dicta pœnitentia adimpleta; quod quidem optima ratione servatur, inquit, quia juxta Isidorum* in Can. Pauper, Caus. 11. quæst. 3. *nullam reus pertimescit pœnam, quam scit pecunia se posse redimere. Lib. 8. Disp. Apost. cap. 6. num. 17.*

Quarto, tametsi ad dispensationem etiam in forma ordinaria expeditam non sit procedendum, si ex illius executione timeatur scandalum, ut *cap.* 3 § 2. ostendimus; id tamen in his litteris specialiter expressum vult Pontifex: *ut magis, inquit Corradus, dignoscatur, sua enixa voluntas circa hoc.*

Hæc sunt præcipua, quæ in litteris dispensationis *in forma pauperum* notanda apparent: si quæ alia minoris momenti supersint, non difficulter ex attenta lectione dispositivæ superius expressæ intelligi poterunt.

§. XVI.

Notantur aliqua circa causas Dispensationum matrimonialium, item circa exprimenda de jure & stylo Curiæ, unde appareat quantopere conveniat eorum exactam notitiam habere.

CIRCA causas earumque formulas, ob quas dispensationes matrimoniales in Curia Romana hodie conceduntur, & quarum magis ordinarias cum suis formulis supra retulimus, quædam in generali non inutiliter notantur: e quibus luce clarius apparebit admodum utile, necnon necessarium multis esse, causas illas cum suis formulis probe novisse.

Primo itaque notandum, causas dispensationum matrimonialium esse jam pridem in quibusdam Congregationibus desuper habitis, cum suis formulis, quibus exprimantur, approbatas & præscriptas.

Secundo, dispensationes ordinarie non concedi, nisi ob aliquam ex causis probatis, quæ præscripta & consueta sua formula supplicæ fuerit inserta.

Tertio, quod licet oratores seu partes pro dispensatione supplicantes, causam aliquam etiam sufficientem allegassent: si tamen inter probatas ac usitatas non reperiatur, aut solito tenore non sit expressa, illa litteris dispensationis non inseretur: at una ex ordinariis exprimetur, idque juxta præscriptum tenorem.

Quarto, cum ex ante dictis constet dispensandi potestatem delegari sub conditione, *si preces veritate nitantur*; sequitur quod causa in supplica allegata, & quidem secundum expressionem consuetam, debeat verificari; non tantum ut dispensatio licite, sed etiam ut valide fiat: hinc.

Quinto notandum, quod non sufficiat pro validitate dispensationis, ut oratores causam aliquam etiam sufficientem coram Delegato probent; sed debent in specie seu in individuo verificare illam, quæ in litteris dispensationis fuit expressa. Quinimmo, licet verificare possent unam ex causis in Curia approbatis, & ob quam, modo allegata fuisset, Pontifex dispensasset, invalidam nihilominus futuram dispensationem, si expressam in litteris probare nequeant, pro indubitato habemus.

Quod de invaliditate dispensationis, ob defectum verificationis causæ in litteris expressæ, dictum est; idem locum obtinet, si in supplica omittatur unum eorum, quæ jus aut stylus Curiæ sub pœna nullitatis expressa vult; quia Pontifex, qui se juri & stylo Curiæ conformare præsumitur, dispensare non intendit, ubi aliquid eorum est prætermissum.

Hoc igitur notandum, quod invaliditas dispensationis ex defectu verificationis causæ, aut omissione alicujus, quod de jure aut stylo Curiæ erat exprimendum, non tam proveniat ex defectu potestatis Pontificis, quam voluntatis: unde si quis ex dictis inferre vellet, dispensationem Pontificis sine causa super impedimentis matrimonii, licet illicitam, etiam esse semper invalidam; adeo ut matrimonium in vim illius contractum nunquam esset revera coram Deo validum, negaremus consequentiam.

Hisce prænotatis, nemo, ut credo, inficiabitur, quin summa sit utilitas, ne dicam necessitas, exacte nosse causas, earumque formulas in Curia Romana pro dispensationibus matrimonialibus comprobatas; similiter ea omnia, quæ jus & stylus Curiæ sub pœna nullitatis expressa volunt.

Ut enim nihil de Delegatis aut Commissariis, quibus potestas dispensandi committitur, dicam (qui nisi harum perfectam notitiam habuerint, sæpius contra mentem Pontificis adeoque invalide ad dispensationem procedent) nihil evidentius, quam illorum notitiam summopere expedire illis, qui dispensationem petere meditantur: ut nimirum prævie ad postulationem dispensationis secum expendant, non tantum an causam sufficientem dispensationis verificare poterunt; sed num eam, quæ pro simili dispensatione in Curia Romana admittitur, & quidem juxta eum verborum tenorem ac clausulas, quibus illam Curia exprimere consuevit? idque ea certitudine, quæ sufficiens sit, ut sine periculo nullitatis, matrimonium vi illius dispensationis contrahatur. Ni enim hæc prævie serio expensa fuerint, de facili continget, quod dispensatione obtenta, cum summo supplicantium præjudicio ac incommodo preces verificari non poterunt, nec juramenta præstanda sincere coram Deo emitti.

Idem eadem facilitate eveniet, si nesciant illa, quæ pro ea; quam intendunt, dispensatione obtinenda, jura, vel Curiæ stylus sub pœna nullitatis expressa volunt.

Hinc ulterius facile intelligitur, rerum prædictarum notitiam plurimum convenire Pastoribus, aliisque animarum Directoribus; ut ipsi subditis suis, quos mediante dispensatione contrahere velle sciunt, proponant ea omnia, quæ obtenta dispensatione verificare ac facere tenebuntur; eosque moneant, ut serio attendant, priusquam supplicam suam Romam mittant, expensasque faciant, vel rumor de ineundo matrimonio spargatur, num revera credant se ea omnia verificaturos, & quidem illa certitudine, ut matrimonium de nullitate non periclitetur; nec non juramenta præstanda cum veritate præstentur.

Unde, teste Pyrrho Corrado, *lib. 7 Disput. Apost. cap. 6. num.* 54. nonnulli Episcopi in Synodo Diœcesana ad hos errores vitandos mandare solent, ut cum Parochi de prohibitis matrimoniis verba faciunt, diligenter doceant, & caute demonstrent, nullo modo censeri dispensatum, nisi verificatis narratis; ac præcipue, ut supplicationibus curent verum exprimi.

§. XVII.

Expenditur praxis Dispensationum, quæ pro solo foro interno conceduntur in Pœnitentiaria Romana.

PLERAQUE hactenus in materia dispensationum matrimonialium dicta, unice concernunt dispensationes, quæ pro foro externo in Dataria vel Cancellaria Romana expediri consueverunt: a quibus in multis, tum quoad personam, cui delegantur, & modum eas expediendi, tum quoad clausulas adjici solitas, distinctæ sunt dispensationes, quæ pro solo foro interno, seu conscientiæ, in Pœnitentiaria Romana petuntur & expediuntur; ut ex tenore litterarum videre est.

Tenor commissionis seu delegationis consuetus hic est: *Joannes miseratione Divina, tituli S. Bartholomæi in insula Presbyter Cardinalis, discreto viro Confessori, Theologiæ Magistro, vel Decretorum Doctori ex approbatis ab Ordinario, per latorem præsentium ad infrascripta specialiter eligendo, salutem in Domino.*

Ex tenore hujus delegationis in primis constat, quod executio hujusmodi dispensationum non committatur Ordinario, sed alicui ab ipso oratore eligendo; tali tamen, qui his duabus qualitatibus ornatus sit.

Prima qualitas in Delegato requisita, est, ut sit Magister, seu quod idem est, Doctor Theologiæ vel Decretorum; adeoque supremum in altera istarum Facultatum gradum publice in aliqua Academia sit adeptus.

Hinc patet has dispensationes, ut etiam notat Thomas Sanchez *lib. 8. De Matrimon. disp. 34.* expediri non posse per Licentiatos, qui publice in Universitate Theologiam, aut Jus Canonicum docent: quia hi nec Magistri in Theologia, nec Doctores Juris Canonici appellari solent.

Patet secundo, prædictas dispensationes expediri non posse per Regulares, qui juxta suorum Ordinum instituta quibusdam Magistrorum privilegiis fruuntur, ac Magistri inter suos dicuntur; nisi vere ad Magisterii gradum in aliqua publica Universitate sint promoti: quia præterquam quod similes publice, & extra Monasterii septa pro Magistris aut Doctoribus non habeantur; etiam finis, ob quem ad Magistros aut Doctores ejusmodi rescripta diriguntur, non haberetur.

Diriguntur enim ad Doctores, ut rursus observat Sanchez, *quia publicum Academiæ testimonium suæ peritiæ habent:* ut propterea crediderint Pontifices executionem dispensationum, quæ non parum prudentiæ ac eruditionis requirit, ipsis concredi posse: eodem, nimirum motivo, quo Ecclesia noluit eminentiores Ecclesiasticas dignitates (quæ etiam majorem scientiam & eruditionem requirunt) conferri, nisi his qui gradu Doctoratus aut Licentiæ in Theologia, aut Jure Canonico, tamquam publico scientiæ eminentioris testimonio forent insigniti. Ex quo nullus non videat, Pontifices ac Ecclesiam quodammodo decipi, dum gradus illi Academici, seu publica eruditionis testimonia annuuntur illis, qui scientia gradui correspondente destituuntur.

Altera qualitas in Delegato requisita, est, ut sit Confessarius approbatus ab Ordinario; ita nimirum ut valeat excipere confessionem oratoris: unde nequaquam sufficit, quod ab aliquo Ordinario sit approbatus; sed ab Ordinario, qui Jurisdictionem dare potuit & dedit in oratorem: quare approbatus ad excipiendas confessiones mulierum, non poterit expedire litteras dispensationis, pro viro, aut econtra.

Secunda clausula huic dispensationi specialis, modum verificandæ causæ exprimens, hoc tenore proponitur: *Si ita esse per diligentem oratoris examinationem, ac post monita & consilia opportuna illi præstita inveneris.*

Ex formula hujus clausulæ constat, quod Delegatus se non debeat de veritate precum informare receptis testibus, ut pro foro externo fieri solent: sed sufficiat solum oratorem super veritate precum diligenter examinare & interrogare, monita & consilia opportuna illi suggerendo.

Monita intellige, ex quibus orator intelligat momentum rei, super qua examinatur, quod hinc dependeat dispensationis valor & ab hoc validitas Matrimonii; atque exinde ulterius dependeat, num tota sua vita forsitan non sit victurus in perpetuo incestu, cum evidentissimo æternæ damnationis periculo.

Consilia similiter intellige, quibus oratori consulatur rem tanti ponderis enarrare, sicuti coram Deo est; ne alias seipsum in re tanta decipiat.

Sed quid, si ex oratoris examine ac interrogatione falsitas precum non deprehendatur, aliunde tamen illa Delegato innotuerit? Nullatenus dispensare poterit: dispensando enim contingeret, quod forte conjuges, aut alter eorum in perpetuo viveret incestu.

Accedit, quod, cum hic petatur dispensatio occulte, nullum sit inconveniens, si privata & occulta scientia Delegatus utatur; præsertim cum præsumendum sit, Pontificem nolle dispensationem indulgere, quando revera causa dispensationis allegata non subsistit.

Tertia clausula exprimitur hac formula: *Ita quod ejusmodi dispensatio & absolutio in foro judiciario nullatenus suffragetur.*

Quapropter si vel per Superiorem ex officio, vel a quocumque privato matrimonii validitas in quæstionem ducatur, nullatenus dispensatio in Pœnitentiaria obtenta suffragabitur: sed quæstio discutienda & terminanda erit, ac si nulla dispensatio intervenisset.

Quarta clausula hac forma exprimitur: *Dummodo impedimentum inde proveniens occultum sit.*

Monitum vult Pyrrhus Corradus: *Quod cum contigit peti dispensationem a Sac. Pœnitentiaria super* occulto *impedimento, non sufficit illud esse* occultum *tantummodo tempore impetrationis dispensationis super eo; sed opus est, quod nullus adsit timor, quod aliquo modo possit fieri publicum in futurum; alias enim major Pœnitentiarius remitteret supplicationem ad Datariam, ut oratores petant secum dispensari in utroque foro; quia non occultum, sed manifestum dicitur quod potest probari.*

Quinta clausula juxta modernum stylum Curiæ hoc modo concipitur: *Audita prius oratoris Sacramentali Confessione, eumdem hac vice in forma Ecclesiæ consueta, & injuncta ei pœnitentia absolvas.*

Per hanc expressionem jam sublatum est dubium, quod olim movebant Doctores, num dispensationem præcedere deberet Sacramentalis Confessio: illam enim dicta formula, ut jam exprimitur, aperte requirit.

Sexta clausula hoc tenore concipitur: *Litteras* (dispensationis) *laniare tenearis, neque latori restituas: quod si restitueris, nihil illi præsentes litteræ suffragentur.*

Quod non ita intelligendum arbitror, quasi litteris restitutis dispensatio redderetur invalida; sed quod litteræ in foro judiciario seu externo nihil latori suffragentur.

Denique si in Pœnitentiaria detur dispensatio super matrimonio inito cum impedimento affinitatis occulto, ex fornicatione, additur hæc clausula: *Quod oratores diligenter experiantur, num sine scandalo possint separari. Quod si fieri potest, fiat omnino. Si autem fieri non poterit, saltem experiantur an cohabitantes, ut frater & soror, continenter vivere valeant. Quod si neutrum fieri valeat, & ex cohabitatione incontinentiam, ex separatione vero scandala oriri posse tibi visum fuerit; tum ipsi latoribus de nullitate prioris consensus certioratis, sed ita caute, ut si illa adhuc ignorarit, latoris delictum nusquam detegatur, dispensa, ut matrimonium secreto inter se contrahere valeant; prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde, legitimam decernendo in foro conscientiæ tantum.*

Hæc clausula manifeste declarat mentem Pontificis esse, ut cum talibus non dispensetur, nisi certum vel incontinentiæ, vel scandalorum periculum adsit.

Ex eadem quoque firmatur, quod hoc Capite paragrapho 14. notatum fuit; nimirum matrimonium nullum ob impedimentum dirimens, de novo valide non contrahi, nisi utrique conjugum illius invaliditas prius innotescat (*a*).

§. XVIII.

Ex hactenus assertis consectarium ostenditur, periculosum esse mediante Dispensatione statum aliquem assumere.

EX hactenus dictis constat, dispensationem nullam concedi, nisi una vulnus aliquod sacris Canonibus a Spiritu Sancto pro regimine Ecclesiæ suggestis, infligatur: ex quo facile apparet, admodum periculose ad statum aliquem: præsertim Ecclesiasticum, mediante dispensatione promoveri. Nisi enim revera talis subsit causa, quæ Deo probabetur sufficiens, ut contra ordinarias regulas ipso inspirante pro disciplina Ecclesiæ servanda conditas, statum illum assumat; non parum verendum, nec idem ille Spiritus, cujus regulæ temere negliguntur & violantur, gratias ac benedictiones status rite peragendo necessarias deneget.

Quod ipsum experientia quoque docere videtur. Parum enim feliciter succedere illis, qui ad statum aliquem mediante dispensatione pervenerunt, non raro deprehenditur. Et quidem primum in Ecclesia Romana excitatum schisma, in ipsius Novatiani schismatis auctoris Ordinationem *dispensative* factam refundere non dubitavit Cardinalis Baronius, qui illius occasione hoc notandum & appositum monitum adjunxit: *At plane*, ait, *ex facto Novatiani apparet, quanto periculo quæratur per Dispensationem, quod est alias Ecclesiasticis Legibus interdictum*. Ad anno 254.

Ulterius, cum ex ante dictis pateat, dispensationem non esse omni ex parte licitam, nisi utilitas aut necessitas Ecclesiæ illam postulaverit: quis hinc non videat, rarissime aliquem sine præsumptionis ac temeritatis nota dispensative ad Statum, præsertim Ecclesiasticum, proprio motu ascendere? Quis enim, nisi præsumptuosus, judicabit se illius esse capacitatis, ut Ecclesiæ utilitas aut necessitas ipsum in tali casu requirat?

Patet quoque, quod qui ad Statum Ecclesiasticum non nisi mediante dispensatione ascendere potest, majora suæ vocationis indicia habere debeat: cum enim per Divinam Providentiam impedimento Canonico impediatur, nec possit sine violatione Legum, quas inspiratione divina Ecclesia edit, statum illum assumere; debent indubie tam evidentia vocationis signa concurrere, ut non obstantibus signis illis non vocationis; prudenter judicetur, illum hic & nunc vocatum esse.

Mirum proinde videri non debet, quod S. Bernardus agens de Ordinatione Malachiæ ante ætatem (quam illius temporis disciplina requirebat) facta, dicat: *Si quid præter Canonum formam processisse videtur, ut vere videtur, donandum sane tum zelo ordinantis, tum meritis ordinati. Ego vero, inquit, nec in facto redarguendum*, nec usurpandum consulo ei qui sanctus non fuerit. *In vita Malachiæ cap.* 4.

Quod statum matrimonialem attinet, quam & hic periculose mediante dispensatione assumatur, inde non difficulter intelligitur. Præterquam enim quod requiratur causa, quæ Deo comprobetur sufficiens, ut licite matrimonium ineatur; ex hactenus dictis constat, quod adeo multa requirantur, etiam ut valida sit dispensatio juxta modernum stylum expediendi dispensationes matrimoniales, ut si quis ea attentius perpenderit, fateri debebit, raro ea omnia verificari atque impleri; præcipue illa certitudine, quæ in re tanta requiritur. Ut propterea merito timeatur, ne matrimonia illa sæpius Deo non comprobentur: quod & non raro etiam in hac vita ad aliorum cautelam ostenditur; dum tam infaustus frequenter apparet hujusmodi matrimoniorum successus. Et quidem infelicissimum matrimonii (quod primum in Ecclesia dispensative contractum credit Lupus) exitum, ex Auctoribus istius ætatis apud eumdem videre licet.

Concludo igitur cum Thoma Cantipratano *lib. 1. de Apib. cap. 19. nu. 9. Quis sapiens erit, qui fallat se, & sibi super dispensatione aliqua blandiatur?*

(*a*) Istam de dispensationibus matrimonialibus materiam docte ac nitide pertractavit D. Van-Espen *2. part. Juris Eccles. Sect. 2. tit. 14. integre, Tom. II. hujus editionis.*

TRA-

T R A C T A T U S
D E
JURE PAROCHORUM
A D
DECIMAS ET OBLATIONES
E T
DE COMPETENTIA PASTORALI.

P R Æ F A T I O.

Quam frequentes hodie sint in foro tam Ecclesiastico quam Civili, super Competentia sive congrua Portione Parochorum vel Vicariorum, quæstiones & controversiæ, nemo ignorat.

Cum vero nec Parochis, nec Canonicis, quos inter hæ quæstiones oriri solent, litigia conveniant, eaque frequenter ex ignorantia Juris profluant; conveniens primum judicavi materiam illam in publica Lectione studiosis breviter explanare, & principia quædam scripto tradere. Cumque hæc ad aliquorum manus pervenissent, desiderarunt nonnulli ad instructionem tam eorum, qui Portionem congruam accipere, quam qui eam assignare debent, ea scripta Prælo subjici, quorum postulatis annuens, ea nonnihil limata & ampliata, atque ad maxime ordinarias & frequentiores controversias elucidandas accommodata, hoc præsenti Tractatu repræsento.

Quia vero fundamentum Portionis congruæ, sive Competentiæ Pastoralis fere unice dependet, & desumi debet ex jure, quod Parocho competit ad Decimas & Oblationes, quæ infra limites ipsius Parochiæ colliguntur; ideo priusquam de congrua Portione agerem, præmittendum censui, quod jus Parocho ad Decimas & Oblationes competat; & qua ratione, & cum quo onere ad alios translatæ sint.

C A P U T P R I M U M.

De Jure Parochorum ad Decimas.

§. I.

Ministris Ecclesiæ Jure naturali & divino debetur sustentatio: & in quantum huic obligationi satisfit per Decimarum solutionem, Decimæ dici possunt Juris divini, & vota Fidelium.

MINISTRIS Ecclesiæ in Sacrario operantibus, divinoque cultui pro populo specialius intendentibus, corporalem sustentationem a populo deberi, non solum Lex divina, tam vetus quam nova præcepit, sed & ipsius Legis naturalis instinctus omnibus persuasit.

Et quidem naturali instinctu ante Legis Mosaicæ promulgationem Sacerdotibus etiam Gentilium a Rege Pharaone Gentili traditam fuisse terram in alimentationem, Scriptura testatur. *Quibus*, inquit sacer Textus *Gen. cap. 47. vers. 22. & statuta cibaria ex publicis horreis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi* (populo ob penuriam alimentorum possessiones suas vendente) *vendere possessiones suas.*

Hanc Legem naturalem per Legem Mosaicam & Evangelicam confirmatam fuisse, evidentius est, quam ut pluribus, quæ in veteri & novo Testamento occurrunt, probari debeat. Unus Apostoli locus sufficiet, quo dictam obligationem ex Lege naturali descendere, & per Moysen populo fuisse propositam, ac denique per Christum confirmatam, operose adstruxit: *Quis militat*, inquit 1. *Cor. 9. vers 7. 8. &c. suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Hactenus argumentum petitum a ratione naturali. Progreditur Apostolus: *Numquid secundum hominem hæc dico? Scriptum est in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? Quoniam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi: si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? . . . . Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? & qui Altari deserviunt, cum Altari participant?* Hæc ex lege Mosaica petita: quæ ne putarentur forsitan per Christum tamquam cæremonialia vel judicialia abrogata, subjungit: *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.*

Ex toto Apostoli discursu luculenter concluditur, quod Ecclesiasticis spiritualia populo ministrantibus, sustentatio ex justitia debeatur: idque non minori jure quam operariis laborantibus, vel Principi & militibus in commune vigilantibus. Ut proinde merito a Concilio Constantiensi tamquam hæreticum damnatum sit hoc assertum Joan. Wicleff. *Sess. 8. art. 16.* inter damnatas: *Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & possunt Parochiani propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.*

Dum

Dum igitur obligationi naturali & divinæ per Decimarum solutionem satisfit, ejus institutio ex jure naturali & divino poterit dici fluxisse; & eo sensu accipiendi sunt Canones, qui dicunt, *Decimas non ab hominibus, sed ab ipso Domino institutas esse*: Cap. 14. tit. *De Decimis*, quatenus scilicet eas Ecclesia dari voluit, ut divinæ ordinationi de sustentandis Ministris satisfieret.

Hoc titulo etiam verificari poterit, quod non tantum in veteri, sed etiam in nova Lege in signum universalis dominii, ut legitur in Cap. 33. tit. eodem, *quasi quodam titulo speciali sibi Dominus Decimas reservaverit*.

Hac quoque ratione Decimæ vocari possunt *vota Fidelium*; quia Fideles eas in sustentationem ministrorum Christi, & aliorum pauperum, qui specialiter membra Christi denominantur, offerendo, illas Christo offerre dicendi sunt, & per consequens cultu quodam religionis vota sua persolvere Deo.

§. II.

Decimæ non alio, quam laboris titulo. Ecclesiasticis dantur.

HACTENUS Lege naturali ac Divina non tantum ex charitate, sed ex justitia sustentationem Ecclesiasticis deberi probatum est.

Verum sive naturalem sive divinam Legem spectemus, unicum obligationis illius seu activæ seu passivæ fundamentum vel titulum, esse ministerium seu officium ab Ecclesiasticis, ipsis laicis impendendum, deprehendemus.

Ut quid enim Lex naturalis Fideles ad sustentandum Ministros obligat? Non alia de causa, quam quia justum est, ut qui ipsis *spiritualia seminant*, ipsorum *corporalia metant*; quia *dignus est operarius mercede* seu *cibo suo*.

Neque alia de causa assignatæ sunt Decimæ Levitis & Sacerdotibus veteris Legis, nisi quod in Tabernaculo deservirent. Postquam enim Deus instituisset Tabernaculi sui ministros Aaron & filios ejus, adjunctis in adjutorium ipsorum Leviticis, dixit universis *Num. III. cap. 18. vers. 5. 6. 7. Excubate in custodia Sanctuarii & in ministerio Altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel... Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel, tradidi tibi, & filiis tuis pro officio Sacerdotali: filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in Tabernaculo fœderis... & comedetis ea in omnibus locis vestris, tam vos, quam familiæ vestræ, quia pretium est pro ministerio, quo servitis in Tabernaculo testimonii*.

Excubantibus ergo in custodia Sanctuarii, & in ministerio Altaris, temporalia pro *ministerio*, quod populo impendunt, dari voluit.

Unicus proinde titulus, quo in veteri Testamento Ministri Decimas acceperunt, fuit ministerium, quo Tabernaculo deserviebant.

Et quid plura? Tota argumentorum Pauli vis & congeries eo unice tendit, ut ostendat quod sit dignus operarius *mercede sua*; nam totus in eo est, ut ostendat militantibus, plantantibus, &c. cibum esse debitum. Ex quo constat, nullum alium titulum præter impensas operas ab Apostolo agnitum fuisse. Unde alio loco sine ambiguitate pronuntiat: *Quoniam si quis non vult operari, non manducet*, 2. *ad Thessal. c.* 3. *v.* 10.

Omnis ergo titulus, qui Ministri Ecclesiæ temporalia a populo accipiunt, in hoc unico ex Lege naturali petito principio fundatur; quia *dignus est operarius cibo suo*: hoc est, inquit Theophylactus, a discipulis pascemini; debebunt enim hoc vobis, ut *operariis*. Quibus convenit illud vulgatum Juris Canonici principium: *Beneficium datur propter officium*. *Cap. fin. De Rescriptis in VI.* Cui consonat Concilium Tridentinum *Sess.* 21. *cap.* 3. *De Reformat.* dum dicit: *Cum Beneficia ad Divinum cultum, atque Ecclesiastica munia obeunda sint constituta, &c.*

Verum illud hic notandum, ab Ecclesiæ & offerentium Decimas sensu multum aberrare, qui totum officium, ratione cujus Beneficium dari dicitur, Horarum Canonicarum electione absolvi putant; quasi operarius aut minister alicujus dici mereretur, ut ab eo corporalem sustentationem accipiat, qui minimam temporis partem illi impendit.

Ex his intellige, quod nec Canonici, nec inferiores Beneficiati, juste percipiant sustentationem ex Decimis, aliisque proventibus ecclesiasticis, nisi tale Ecclesiæ vel fieri populo præstent obsequium, ut ratione illius vere dici queant *operarii & ministri*, qui sunt *mercede sua*.

Unde ad Canonicos dicebat jam pridem Dionysius Carthus. *in Tract. De Vita Canon. art.* 2 *pag.* 455. *edit.* 1532. *Idcirco a laicis & sæcularibus data sunt temporalia bona Ecclesiæ, ut quia laicis ipsis non vacat jugiter orationibus atque divinis obsequiis immorari ac inhærere, Ministri Ecclesiæ Clerici suppleant vices & imperfectum laicorum, orando, ac ministrando, & satisfaciendo pro ipsis, quorum eleemosynis stipendiisque foventur*.

Huic consonat S. Bernardi exclamatio, super illud *Ecce nos reliquimus omnia*, &c. *Væ, væ tibi Clerico, mors in olla, mors in ollis carnium, mors in ejusmodi deliciis, non modo, quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur, sed ob id maxime, quia constat populi esse peccata, quæ comedis. Sumptus Ecclesiasticos gratis te habere reputas? Cantando, ut ajunt, bona tibi provenire videntur; sed bonum erat magis fodere, aut etiam mendicare*.

Similiter ex dictis consectarium est, quod Beneficii etiam simplicis proventus injuste a Clerico percipiantur, nisi tale ministerium Ecclesiæ exhibeat, ratione cujus sustentationem mereatur. Quare Episcopi Gallicani (refertur in libro: *Memoires pour le Concile de Trente*, *pag.* 77.) inter articulos reformationis, quos Concilio Tridentino obtulerunt, illud quoque suggesserunt, ut „ Beneficiis, quibus ex depravata consuetudine nullum anexum „ est officium concionandi, Sacramenta administrandi vel aliud „ onus Ecclesiasticum, ab Episcopo cum consilio Capituli cura „ aliqua spiritualis imponatur, aut ea vicinioribus Ecclesiis Pa- „ rochialibus uniantur; cum Beneficium sine officio nec esse de- „ beat, nec possit.

Horum Prælatorum postulatis Concilium Tridentinum satisfacere volens, in quantum scilicet duritia temporis permittebat, præcepit Episcopis (*Sess.* 24. *c.* 13. *de Reformat.*) *ut per unionem ejusmodi Beneficiorum, modo regularia non sint, provideant Ecclesiis Parochialibus, quarum exigui sunt reditus*.

§. III.

Parocho totius Parochiæ cura incumbit; eoque titulo ei Decimæ primario debentur.

DIOECESES sive Districtus Episcopale jam a pluribus sæculis in plures portiones, quas *Parochias* hodie dicimus, fuisse distributas notissimum est.

Porro sicuti uni Diœcesi unicus præfectus fuit Episcopus; ita singulis Parochiis suum voluit Ecclesia præfectum Præsbyterum, cui totius illius Parochiæ cura & sollicitudo immediate incumbat, & qui assidue gregi sibi commisso invigilet, eumque verbo & exemplo pascat & dirigat.

„ Statuimus, ait Synodus Parisiensis *anno* 829. *lib.* 1. *cap.* 49. decernentes, ut singulæ Basilicæ Plebes, & res, quibus consiste- „ re possint habentes, singulos habeant Præsbyteros.

Et fortius Synodus Remensis apud Gratianum 21. *quæst.* 3. *Can.* 4. „ Sicut in unaquaque Ecclesia unus Presbyter esse de- „ bet, ita ipsa, quæ sponsa vel uxor ejus dicitur, non potest „ dividi inter plures Presbyteros, sed unum tantummodo habe- „ bit Sacerdotem, qui eam caste & sincere regat.

His insistens Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reform.* mandat Episcopis, in iis quoque Civitatibus ac locis, „ ubi Pa- „ rochiales certos non habent fines, nec earum Rectores pro- „ prium populum, quem regant, sed promiscui petentibus Sa- „ cramenta administrant; pro tutiori animarum eis commissa- „ rum salute, ut, distincto populo in certas propriasque Paro- „ chias, unicuique suum perpetuum peculiaremque Parochum as- „ signent, qui eas cognoscere valeat, & a quo solo licite Sa- „ cramenta suscipiant.

Ex mente ergo Ecclesiæ unicuique Parochiæ suus præficiendus Presbyter, cui totius Parochiæ cura spiritualis primario & immediate incumbat; quemque Parochiæ illius populus ut *proprium* suum Sacerdotem & *Pastorem* agnoscat & veneretur.

Unde & sæculo IX. celebrata Synodus Aquisgranensis sub Ludovico Pio ad Parochos dixit: „ Presbyteri, qui præsunt Ec- „ clesiis Christi, de omnibus hominibus ad eorum Ecclesiam per- „ tinent, per omnia curam gerant, scientes se pro certo red- „ dituros rationem in die judicii pro ipsis.

Hinc facile ex antecedentibus concludere est, Decimas primario Parochis deberi.

Cum enim, ut in præcedentibus notatum est, Decimæ a populo dentur in sustentationem eorum, qui ipsi spiritualia ministrant, quique pro ipsis laborant & vigilant; nihil naturalius, quam ut Parochi, qui ex officio, & vi sui muneris Pastoralis, populo spiritualia ministrare, & pro populo laborare & excubare primario & continuo tenentur, etiam ante omnes de Decimis participent.

Unde pius ille ac eruditus Universitatis Parisiensis Cancellarius Joannes Gersonius, postquam dixit, Dominis Curatis tamquam minoribus Prælatis competere ex statu jus prædicandi, jus Confessiones audiendi, jus Ecclesiastica Sacramenta ministrandi, etiam adjungit, *jus Decimas & alia jura Parochialia recipiendi* (a).

§. IV.

Ex jure probatur Decimas primario Parochis deberi.

CONSULTO Innocentius III. si in aliqua Parochia Decimarum perceptio ad personas aliquas Ecclesiasticas ab antiquo pertineat, utrum novalia etiam ad easdem personas pertinere incipiant, respondit negative: " Quia, ait, cum perceptio „ Decimarum ad Parochiales Ecclesias de jure communi perti- „ neat, Decimæ novalium, quæ fiunt in Parochiis earumdem, „ ad ipsas procul dubio pertinere noscuntur ". *Cap.* 29. *tit. De Decimis*.

Rur-

(a) Anno circiter 1640. mota est quæstio in Polonia, an Jesuitarum Collegia Decimas solvere tenerentur de reditibus bonorum, quæ eorum Collegiis data fuerant? Debitum illud negarunt Jesuitæ suffulti quibusdam privilegiis, quæ a summis Pontificibus obtinuerant: at Clerus Polonus scriptis demonstravit, *privilegium exemptionis decimarum amitti ob enormem læsionem Ecclesiæ & personarum, ad quas, sublato privilegio, decima de jure pertinent*. Hanc litem Jesuitæ Poloni ad Rotæ Romanæ Auditorium detulerant: sed ejus judicium datum in gratiam Jesuitarum Polonorum controversiam dirimere non potuit. Ubi vero illud Decretum in Poloniam delatum est, senserunt plurimi de Clero periculum juris amittendi decimas, si huic sententiæ morem gerent. Confestim ad arma itum est: tela ingesta sunt, consulta, dissertationes, scita Doctorum; expensa est consuetudo vetus, privilegia a Jesuitis obtenta examini subjecta sunt; & et cui sua opinio maxime placuit, atque acerrime defensa est; ita secundum eam quasi prætorio jure decrevit. Mansit tamen lis indefinita, ut mos est Polonis, apud quos litigiorum æternorum sedent quot Patroni, tot Judices. Lege scriptum Venetiis editum anno 1664. Hujus est titulus: *Decima Cleri sæcularis in Regno Poloniæ defensa contra exemptiones Patrum Societatis*.

Rursus proposito dubio, utrum minutæ quædam Decimæ Monasteriis & Ecclesiis Conventualibus deberentur, respondit idem Innocentius: Quod si hi fructus perveniant ex iis fundis, e quibus Monasteria & Ecclesiæ Conventuales ab antiquo Decimas majores percipiebant, etiam horum fructuum Decimas iisdem deberi; cum ipsis terra illa ab antiquo fuerit decimalis, & non debeat una eademque Ecclesia divino jure censeri: *Alioquin, inquit, Parochialibus Ecclesiis exsolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio Decimarum. Cap. 31. tit. De Decimis.*

Ex his aliisque Juris apertissimis decisionibus, uno calculo hanc conclusionem probant Canonistæ: *Ecclesia Parochialis de jure communi fundat intentionem in perceptione Decimarum prædialium ex fructibus, qui colliguntur intra limites Parochiæ suæ.* Ita post alios Canonistas Fagnanus ad *Cap. 29. tit. De Decimis, num. 21.* hic subjungit statim: *eamque passim servat Rota, ut in pluribus decisionibus relatis a Cardinali Seraphico* Decis. 802. num. 1. *in quibus Rota firmavit Parochialem Ecclesiam fundare intentionem super Decimis, etiam contra Episcopum*: quod & tradit Rebuffus Tractatu *De Decimis quæst. 7. nu. 5.* nimirum, quod Curati fundati sint in Decimis prædialibus provenientibus intra limites suarum Parochiarum, contra Episcopum.

Antiquitus quidem, uti observat Claudius Le Preste in suis quæstionibus *Cent. 3. c. 24.* priusquam Ecclesia pluribus terris & possessionibus ditata esset, quarta pars omnium proventuum Ecclesiasticorum ad Episcopos in sua respective Diœcesi spectabat: at hodie in Decimis Parochialium Ecclesiarum non debet Episcopus, nec de jure communi, nec de consuetudine habere aliquam portionem, nisi forsan ex particulari conventione vel titulo portio aliqua ipsi esset reservata: de quo casu accipiendum ad *Cap. 13. tit. De Decimis*, ubi alicujus portionis Episcopo competentis mentio occurrit, uti notat Glossa ad dictum capitulum.

§. V.

Qui contra Parochum Decimas prætendit, debet plene titulum probare.

PAROCHUM esse fundatum de jure communi in perceptione omnium Decimarum prædialium, quæ intra terminos suæ Parochiæ levantur seu colliguntur, ex dictis §. 3. & 4. constat; nullumque esse præter Parochum, qui sit fundatus in perceptione illarum Decimarum de jure communi vi solius sui Officii & Ecclesiæ, absque probatione aut allegatione ullius alterius tituli, Canonistis omnibus indubitatum est: idque ad exclusionem etiam Episcopi, aut cujuscumque personæ Ecclesiasticæ.

Parocho ergo Decimæ per totum Parochiæ suæ districtum competunt, ni ostendatur ad sufficientiam juris, jus decimandi intra limites ipsius Parochiæ ad alium titulo legitimo esse translatum.

Hinc respondit Bonifacius VIII. in *Cap. 2. De Restitut. spoliatorum in VI.* quod Canonici, qui etiam aliquo tempore Decimas in certa Parochia perceperant, spoliati jure illo decimandi per Clericum illius Parochiæ, nequaquam adversus illam spoliationem sint restituendi *nisi evidenter docuerint, quod earum possessionem legitime assecuti fuissent: Quia, ait, eas occupasse injuste verisimiliter præsumuntur, cum provenient ex prædiis intra alienam Parochiam constitutis; sitque manifestum (nisi aliud ostendat) eas de jure communi ad eamdem Ecclesiam pertinere.*

Hoc eodem fundamento, cum Prior certi Monasterii (qui simul Parochiæ, in qua Monasterium situm erat, esset Parochus, quemadmodum & ejus prædecessores fuerant) etiam sub qualitate Prioris Decimas sæpius elocasset; ac postmodum diviso Pastoratu a Prioratu, contentio esset super Decimis inter Priorem & Pastorem, judicatum fuit pro Pastore; eo quod Prior non probaret ad evidentiam juris, Decimas in qualitate Prioris ab ipso fuisse receptas; tametsi ea qualitas in instrumento elocationis esset expressa: quia in dubio præsumptio potius erat eas fuisse receptas in qualitate Parochi, eo quod qualitas hæc jus decimandi fortius & apparentius ad se trahat. Charondas *l. 1. resp. 29.*

Itaque si dubium sit privilegium, aut incertus titulus, quo Decimæ prædiales in certa Parochia contra Parochum prætenduntur, Parochus stante hoc dubio, in perceptione Decimarum manutenendus, utpote jure communi innixus; cui stari debet, quamdiu contrarium non probatur.

§. VI.

Quid requiratur, ut titulo præscriptionis Decimæ a Parocho auferantur.

JUs decimandi titulo præscriptionis acquiri posse, etiam contra Parochum, expeditum est.

At quia jure communi jus decimandi intra limites Parochiæ ad Parochum spectat, & consequenter jus commune contrarietur & resistat præscribenti Decimas in Parochia contra Parochum, non sufficit simplex possessio 40. annorum etiam cum bona fide; sed insuper requiritur cum lapsu illius temporis titulus capax ad translationem hujusmodi juris; idque contra quemcumque, etiam Episcopum, aut Parochum alterius Parochiæ. *Nam licet ei, qui rem præscribit Ecclesiasticam, si sibi non sit contrarium jus commune, vel contra eum præscriptio non habeatur, sufficiat bona fides; ubi tamen, ait Pontifex in* Cap. 1. De Præscript. in VI. *est ei jus commune contrarium, vel habetur præsumptio contra ipsum, bona fides non sufficit; sed est necessarius titulus, qui possessori causam tribuat præscribendi.*

Addit tamen Pontifex: nisi tanti temporis allegetur *præscriptio, cujus contrarii memoria non exstat.*

Tempus illud immemoriale communiter a Doctoribus centum annorum spatio concluditur; & quia rarissime reperiuntur, qui de usu tanti temporis testari queant, forma probationis hæc solet assumi. Interrogantur seniores illius loci, qui testentur se a juventute semper vidisse Decimas ab his aliisve collectas fuisse, aut eorum nomine elocatas; nec unquam viderint aut audierint contrarium, & quod communis sit, & semper fuerit opinio, quod sic fuerit, & quod non extet contrarii vel initii memoria. Ita Glossa ad citatum *Cap. 1.* verbo *memoria*; quæ addit: *Si autem contra hoc adversarius probare vellet, testes sui (si de ipsorum esset conscientia) deberent dicere, quod viderint tali tempore contrarium, & audierint a suis superioribus contrarium ejus fuisse. Quid ergo, si utraque pars probat? Tunc præferuntur testes magis idonei, & qui dicunt aptiora, & sic illi, qui dicunt se vidisse contrarium, deberent præferri; cum alii fatagant negativam.* Hæc Glossographus: quibus adde ex supradictis, quod si probatio contra Parochum ex se sit dubia, vel ex contrariis allegatis dubietas emergat; eo casu pro Parocho cui jus commune favet, esse judicandum.

Si tamen in casu diuturnæ possessionis, Parochus possessorem Decimarum de facto, neglecto juris ordine, spoliasset, condemnandus esset possessionem judicio redintegrandæ possessionis restituere.

Quinimmo, tametsi vel exiguo tempore Canonici vel Monachi aut alii quicumque fuissent in possessione colligendi Decimas, nequaquam hisce in Provinciis fas esset Parocho, ipsos illa possessione propria auctoritate spoliare, & si id attentatum esset, ante omnia ipse possessor judicio redintegrandæ possessionis a Senatu Regio restitueretur, & Parochus tanquam spoliator condemnaretur: neque enim Principes permittunt quemquam e possessione sua, privata alicujus auctoritate deturbari: neque alicui privato rerum suarum possessionem vi recuperare, & ita quoque in Gallia servari tradit Grimaudet *Lib. 3. De Decimis cap. 8.*

Licet ergo etiam in Belgicis provinciis Parochi omnibus præferantur in jure decimandi intra limites suarum respective Parochiarum: ideoque semper habeant fundatam intentionem ad illas Decimas, quamdiu titulo legitimo ad alium translatæ non probantur, itaque ratio, quam allegat Pontifex in *Cap. 2. De Restitut. spoliat. in VI.* etiamnum obtineat; ipsa tamen decisio Pontificis, qua decidit, Canonicos, qui *aliquamdiu* fuerant in possessione percipiendi, a Parocho spoliatos non esse adversus illam spoliationem restituendos, in Belgio nec in Regno Galliæ obtinet: uti notat Grimaudet loco citato.

§. VII.

Decimæ & Ecclesiæ a Laicis in Monasteria & Capitula quomodo translatæ.

CIRCA septimum, octavum, & aliquot sequentia sæcula, Decimas, ac bona Ecclesiastica, magna ex parte ad laicos transiisse ex temporum illorum historiis notissimum est.

Et quidem etiam ante Carolum Martellum, Regum ac Principum patrocinio & potentia, res Ecclesiasticas beneficii & remunerationis loco, in laicos transiisse evincit Synodus Aurelianensis IV. quæ ann. 541. ita decernit *cap. 25. Si quis Clericus aut laicus sub Potentum nomine aut patrocinio, res ad jus Ecclesiæ pertinentes, contempto Pontifice petere seu possidere præsumpserit, primum admoneatur quæ abstulit civiliter reformare, aut certe judicium sui Sacerdotis operiri, ut possit S. Religio. Quod si in perversionis pertinacitate subsistat, tamdiu ab Ecclesiæ liminibus arceatur, donec cum satisfactione justissima pervasa aut occupata restituat.*

Hæc sub Childeberto I. Galliarum Rege, quæ sub sequentibus non diminuta, sed potius aucta mala fuere.

Cum enim tempore Caroli Martelli, Gallia undique potentissimis hostibus & exercitibus, præcipue Paganorum & infidelium impugnaretur, ad quos repellendos, cum Nobiles & Principes suas opes exhausissent: solatii & mercedis colore eis data fuere Ecclesiarum, etiam Parochialium reditus & bona: uti ex Synodis & historiis illorum temporum constat.

Et quidem de Carolo Martello vetus fragmentum de Majoribus Domus Regiæ a Petro Pithœo editum hoc prodit: „Carolus Major Domus & Australiorum Princeps, res Ecclesiarum, „ propter assiduitatem bellorum *laicis* tradidit.

Ex quodam veteri Chronico idem de Carolo Martello refert vir eruditus Joannes Filesacus in suo de Sacrilegio laico Commentario, sive veteris Ecclesiæ Gallicanæ querela: „Carolus, „ ait Chronicon, propter assiduitatem bellorum, Decimas, & „ quasdam alias res Ecclesiasticas *laicis concessit.*

Qui ob hanc concessionem Carolum Martellum flammis infernalibus adjudicatum volent, certiori ac solidiori nitantur fundamento necesse est, quam vulgari illi, ac ipsi quoque Baronio fabulosæ historiæ de ipsius Martelli apparitione & damnatione, quam Canoni 59. *caus. 16. quæst. 1.* subjecerunt Correctores Romani.

Morbus hic nec mortuo Martello cessavit; sed pluribus sub Regibus perdurasse docte demonstrat Filesacus in prædicto Commentario: notatque sub Carolo Magno laicos virtute quidem militari & bellica fortitudine illustres, ob fidelem Regi in bello navatam operam, beneficii loco, prædia & villas Ecclesiæ dono accepisse. Et hæc regiæ munificentiæ Symbola, ait Filesacus, *Beneficia* nominantur apud Scriptores nostros. Et de his Beneficiis intelligi oportet quod legitur *lib. 1. Capitular. cap. 157. Ut qui Ecclesiarum Beneficia habent, nonam & decimam ex iis Ecclesiæ, cujus res sunt, donent, & qui tale Beneficium habent, quod ad medietatem laborent, & de earum portione proprio Presbytero, id est Parocho, decimas donent.*

Quin nec Decimas duntaxat, & res temporales Ecclesiæ militibus

litibus vice *Beneficii* donabant, sed etiam ipsas Ecclesias & Altaria ad se trahebant; eaque etiam inconsultis Episcopis, Vicariis Presbyteris deservienda, modico salario committebant; in tantum ut hæreditario jure illa ad hæredes transmitterent, ipsique hæredes etiam Altaria sive Ecclesias in tot dividerent partes, quot erant hæredes; ita ut singulæ partes singulos haberent Presbyteros, qui laicorum vices in deserviendo supplerent, uti ex *Cap.* 1. & 2. *tit. De Jure Patronatus*, si integræ Decretales legantur, intelligi poterit, & docte observavit, & exposuit Franciscus Florens in Commentario ad *c.* 1. *De Jure Patronatus.*

Hinc illud sancti Agobardi Archiepiscopi Lugdunensis: *Nunc non solum possessiones Ecclesiasticæ, sed ipsæ etiam cum possessionibus venumdantur. Lib. De Dispensat. cap.* 15.

Interdum tamen ex Pontificum & Episcoporum consensu, Decimas ex justa ac publica causa in laicos eos translata fuisse, non dubium.

In Charta dotationis Ecclesiæ sancti Donatiani Brugis, quæ nunc Cathedralis est, legitur apud Miræum in Codice *Piarum Donationum cap.* 34. quod Arnulphus Magnus Flandriæ Comes donet dictæ Ecclesiæ, de Episcoporum Tornacensis & Moriensis ordinatione ac consilio, quasdam Decimas: *De iis: inquit, quas mihi & Prædecessoribus meis, in Comitatu seu Marchionatu Flandriæ, de terris cultis & incultis Santissimi Patres Papæ Romani, pro adjutorio expensarum nostrarum, & nostrorum militum, pro expugnatione ac resistentia contra Wandalos, qui Flandriam, & alias terras vicinas, cum Ecclesiis in ipsis constructis crudeliter & damnabiliter devastabant, & incendio tradebant, in feudum perpetuum concesserunt.*

Plures similes Decimarum infeudationes in Principum & laicorum gratiam factas vetera monumenta evincunt, & etiamnum hodie a laicis possessæ, vocantur Decimæ *infeudatæ*; de quibus infra *Cap.* 3. paucis agemus.

Hæc laicorum possessio sive occupatio Decimarum occasio fuit, ut magna earum copia ad Monasteria & Canonicorum Collegia sit devoluta.

Cum enim Ecclesiarum Prælati non cessarint laicis ostendere, Decimas ad Ecclesiam pertinere, easque a prædecessoribus eorum, vel esse injuste occupatas, aut temporum duntaxat necessitate ab Episcopis, aliisque Ecclesiæ Prælatis ipsis fuisse indultas; plerique eorum ab iis se liberare, & in pia opera impendere voluere.

Plures itaque e laicis, de Monachorum potius quam de Clericorum sæcularium, & singulariter viventium propensione in pauperes confidentes, eas in Monasteria transfundere maluerunt quam Ecclesiis Parochialibus restituere, ait Christianus Lupus, & addit: *Certum ac clarum esse, quod Decimas possidentia Monasteria, ac etiam Clericorum Collegia seu Capitula ad largas eleemosynas non tantum ex charitate, sed omnino ex rigida justitia obligentur. Et Monachorum fidem a piis olim laicis fuisse electam ad hoc opus, jam dixi, & rursum dico, quod ab hujusmodi Monasteriis est perpetua memoria retinendum. Electa sunt ad ipsas dispensandas potius, quam possidendas. Et de Regularium in Europa Clericorum auctore sancto Rigoberto scribit in Remensis Ecclesiæ Historia Flodoardus: Canonicam Clericis religionem restituit, ac sufficientia victualia constituit, & prædia quædam illis contulit, necnon ærarium commune usibus eorum instituit, ad quod plures villas delegavit, Ecclesiam quoque Sancti Hilarii cum suburbio ad eam pertinente. Communis vitæ causa dedit eis istius Ecclesiæ decimas. Quod ipsum plures postea Episcopi facerent, & plures item laici. Sanctissima erat istorum Clericorum vita, ideoque per ipsos quam per Pagenses Presbyteros visæ sunt decimæ facilius in pauperes & Ecclesiæ fabricam dispensandæ. Horum sanctitati creditum fuit totum Decimarum onus & honesta Presbyteri alimentatio, & Ecclesiasticæ fabricæ reparatio, & cura pauperum & peregrinorum. Unde Regulares hodie singulares & sæculares Clerici, qui decimalium feudorum pauperes negligunt, & Presbyterum ad venandum ex scabiosis exactionibus victum compellunt, videant qualiter in divino judicio sint suam causam peroraturi.*

Adhæc, summa tunc temporis laicis erat fundandi ac dotandi Monasteria & Canonicorum Collegia ambitio, ut vel sic eorum nomen & posteritas fundatorum aut benefactorum catalogo inserta, quodammodo post vitam supersisterent, & nomen æternum hæreditarent.

Accedebant Monachorum frequenter instantes & importunæ preces & sollicitationes: qui & hoc fundationis dotationisque opus in cœlum usque attollere, atque ad demerendum Deum, peccatorumque remissionem impetrandam plurimum valere, persuadere omnimodo studebant.

Quin & suffragia suarum congregationum, fundatorum, atque benefactorum animabus e pœnis purgatorii liberandis, mirum in modum efficacia esse adstruebant & persuadebant.

Hæc omnia, mirum! quantum stimularint pios laicos, ut Decimas, aliaque bona in Monasteriorum fundationes & dotationes, præcipue per testamenta, cum iis amplius ipsi uti non possent, conferrent; adeo ut vix ullum reperias Monasterium, quod non aliqua ut minus ex parte per hujusmodi laicorum largitionem fundatum atque dotatum sit.

Quid? ni Episcopi & Concilia aliquos hujusmodi receptioni Decimarum limites fixissent, omnes passim Decimæ & Oblationes Ecclesiarum ad Monasteria facile fuissent devolutæ.

§. VIII.

Quomodo Episcopi & Concilia devolutioni Decimarum ad Monasteria obstiterint?

NUNQUAM quidem improbavit Ecclesia, ut Monachis per aliquam Decimarum subventionem succurratur, aut earum ipsis in paupere dispensatio credatur. Quia, ut recte annotavit S. Ivo Carnutensis: „ *Licet* Decimæ & Oblationes principaliter Clericali debeantur militiæ, potest tamen Ecclesia omne quod habet cum omnibus pauperibus habere commune; quanto magis cum his pauperibus, qui relictis facultatibus propriis bajulantes crucem Christi, sequuntur pauperem Christum? *Epist.* 192.

Hac quoque ratione S. Bernardus in Synodo Trecensi anno 1128. sustinuit, militibus Templi Decimas assignari posse. „ Credimus namque, ait, relictis affluentibus divitiis vos spontaneæ paupertati esse subjectos: unde Decimas vobis in communi vita viventibus juste hoc modo demonstravimus, si Episcopus Ecclesiæ, cui Decima juste debetur, vobis eam charitative dare voluerit.

Verum, ut sine consensu Episcoporum & Ministrorum Ecclesiæ, quibus principaliter Decimæ debentur, & a quibus per laicos quodammodo violenter avulsæ fuerant, passim & sine modo ad Monachorum & Canonicorum Collegia transirent, & a Monachis & Canonicis reciperentur, non perinde probabatur.

Et quidem Sanctus Ivo Carnutensis verbis supra relatis subjungit: „ Est tamen, in quo Abbatibus & Præpositis Monasteriorum parcendum non existimo, si ab illis, ad quos non pertinent, id est a laicis, Decimas & Oblationes accipiant; si inordinate a quibuscumque personis acquirant.

Ut igitur effræni & sine modo Decimarum & Oblationum ad Monachorum & Canonicorum Collegia devolutioni limites figerentur, in Synodo Melfitana 1078. statutum legitur: „ Ut nullus Abbas, nullus Eceleſiarum Præpositus, quæ juris sunt Ecclesiastici, accipere sine Episcopi concessione præsumat „. In Concilio Romano sub idem tempus eumdem in finem decretum fuit: „ Ut nullus Abbas Decimas & primitias, & reliqua, quæ secundum Statuta Canonum ad Episcopos pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi, in cujus Diœcesi habitat, detineat, auctoritate Apostolica sancimus.

Et Joannes Cardinalis de Crema, Honorii II. in Anglia Legatus, in sua Londinensi Synodo *ann.* 1125. *Can.* 4. „ Nullus Abbas, nullus Prior, nullus omnino Monachus vel Clericus, Ecclesiam sive Decimam, seu quælibet Beneficia Ecclesiastica de dono laici sine proprii Episcopi auctoritate & assensu suscipiat: quod si præsumptum fuerit, irrita erit donatio hujusmodi, & ipse Canonicæ ultioni subjacebit.

In Lateranensi Concilio sub Alexandro III. rursus conquesti Episcopi de Templariorum, aliorumque Religiosorum excessu in recipiendis Decimis e manibus laicorum, eorum querelam probans Synodus, ait: „ Ecclesias & Decimas de manu laicorum sine consensu Episcoporum, tam illos (*Templarios*) quam alios Religiosos recipere prohibemus, dimissis, quascumque contra tenorem istum aliquo tempore receperunt.

Hoc Decretum anno 1200. rursus iisdem verbis renovavit Synodus Londinensis, & anno 1215. magnum illud Concilium Lateranense sub Innocentio III. *Can.* 61.

Hæ omnes Conciliorum inhibitiones, & Decreta eo unice collimabant, ut Decimæ ad naturales & legitimos possessores, id est, Presbyteros Parochiales, & operarios in vinea Domini reducerentur. In litteris ad Suessionense Capitulum ita scribit Innocentius III. „ Postulastis vobis a Sede Apostolica indulgeri licentiam redimendi Decimas, quæ intra metas Parochiarum vestrarum in feudum a laicis detinentur. Nos autem volentes super hoc Ecclesiis, quibus hujusmodi debentur Decimæ, providere, præferre eas voluimus in redemptione talium Decimarum. Quod si nolint, aut forte non possint, redimendi eas ad opus illarum Ecclesiarum vobis concedimus facultatem. Proviso nihilominus, ut consueta servitia, ad quæ laici illis Ecclesiis pro Decimis tenebantur, etiam post contractum talis venditionis impendant, cum ad eos pretium preveniat earumdem.

Ad hæc reflectit Lupus in hunc modum, „ Ita possessiones suas, Decimas præsertim ac primitias, de laicorum manibus effestucare variis modis conata semper fuit Ecclesia, ea tamen lege, ut ad propriæ Parochiæ redirent opus. Quod ubi non potuit, permissæ sunt transire ad aliquod Monasterium seu Capitulum.

His consonat illud Innocentii III. in *Cap.* 7. *tit. De his, quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli*: „ Laicus, qui Decimam detinet, monendus est, ut eam restituat Ecclesiæ, ad quam spectat: qui si forte induci nequiverit, & eam cum Diœcesani consensu Altari Ecclesiæ assignaverit, præsertim Religioso conventui, constabit ipsa donatio perpetua firmitate subnixa.

Malebat ergo Ecclesia, ut potius Monasteriis, aliisve piis locis Decimæ & Oblationes crederent, quam a laicis detinerentur; nequaquam tamen id sine auctoritate Episcopi fieri cupiebat: „ Qui si forsan improbitatis aut avaritiæ causa consentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur (inquit Urbanus II. *in Synodo Melfitana, Can.* 5.) & cum ejus licentia, quod offerendum est, offeratur.

Cum itaque Pontifex consensum Episcopi supplere posset, cœperunt passim opportune, importune a Romanis Pontificibus contra jam allegata Synodorum Decreta, privilegia impetrari, uti notat Petrus De Marca in notis ad *Can.* 7. Synodi Claromont. *tom.* 10. *Concil. Labb. edit. pag.* 540. quibus Monasteriis & Capitulis libertas reddita est acquirendi Decimas a laicis prius consulto Episcopo, licet renuente: *cujus generis privilegiorum*, inquit, *plurima extant Rescripta in Tabulariis Ecclesiasticis* (a).

Varias

(a) Quid in Gallis agere debeant Communitates, quæ vulgo dicuntur *Manus-mortua*, declarat Rex Ludovicus XV. in Edicto, quod mense Augusto anno 1749. dedit. Reperitur inter monumenta *Tomi I.* hujus Operis sub littera I.

Varias querelas de hujusmodi privilegiis subreptitiis, variisque artibus impetratis, videre est apud Auctores XI. & XII. sæculi; atque inter alios graphice privilegiorum illorum aucupes describit Joannes Salisberiensis *lib. 7. De Nugis Curial. cap.* 21. ubi inter cætera respondit iis, qui obloquentibus reponebant similia privilegia, iisque se plane tutos credebant: „ Nempe Apostolis omnia licent; sed omnia ab Apostolis fieri nequaquam expedit: estote quod illi vobis hoc licenter concesserint; vos „ an recte petieritis, videatis.

§. IX.

Qui sint Pastores primitivi: *quæ eorum origo & jura?*

SUb Carolo Martello, & variis Galliæ Regibus, non solum fundos & villas, sed etiam Ecclesias ipsas laicis concessas fuisse, superius ostendimus.

Porro Ecclesiarum nomine fere semper intelliguntur Decimæ Ecclesiasticæ, Oblationes, & cæteræ obventiones, quæ de iure Curionibus debentur; uti multis ostendit Du-Cange in suo *Glossario*, verbo *Ecclesia*.

Tunc ergo Ecclesiæ eo jure possessæ sunt, quo cetera Beneficia seu feuda sæcularia; adeo ut tandem in hæredes quoque transirent, & hominum commercio exponerentur,

In Cartha Raynaldi Archiepiscopi Remensis anno 1128, *tom.* 13, Spicilegii Dacheriani legitur: *Sparnacensem Ecclesiam ob remedium animæ suæ.... in manu nostra hujusmodi libertate donavit, cum prædictus Comes Theobaldus præfatam Ecclesiam a primogenitoribus suis quasi hæreditario jure sibi derelictam teneret, & Abbatiam Ecclesiæ suæ Waleramno Domini Andreæ Dapiferi sui filio dedisset &c.*

Et in Concilio Cabillonensi II. *Can.* 26. *Perlatum est ad nos, quod inter hæredes Ecclesiæ in rebus propriis constitutæ dividantur*, &c.

Nisi tamen Sacramentorum celebratio a laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est quædam nova verborum distinctio; ita ut in una eademque domo, pars una *Ecclesia* diceretur, quoad laicorum jura, & alia *Altare*, quoad juris spiritualis administrationem.

Est alius error gravissimus (*inquiebat S. Abbo exeunte decimo sæculo*) *quo fertur* Altare *esse Episcopi*, & Ecclesiam *alterius cujuslibet Domini, cum ex domo consecrata & Altari unum quoddam fiant, quod dicitur* Ecclesia; *sicut unus homo constat ex corpore & anima. Videte, æquissimi Principes, quo nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas.* Hæc Vir ille sanctus in Apologetico ad Hugonem & Robertum Francorum Reges.

Itaque *Altare*, sive Sacramentorum, aliorumque spiritualium administrationem & curam Presbytero alicui committebant; *Ecclesiam* vero, sive Decimas, Oblationes, cæteroique proventus sibi laici, jure quasi dominii & proprietatis, tamquam feuda retinebant.

Dum ergo successu temporis e laicorum manibus Ecclesiæ ad Monasteria & Canonicorum Collegia pervenerunt; cœperunt quoque Monachi & Canonici, exemplo laicorum, *Ecclesiam* ab *Altari* dividere, & *Ecclesiam*, sive Decimas, & obventiones sibi, ve spiritualium curam Altari demandare.

Ne vero Conciliorum Decretis, quæ Decimas a laicis receptas retineri sine Episcopi licentia vetant, contraire viderentur, Episcoporum consensum impetrabant mediante aliquo lucello, quod ex hujusmodi consensu Episcopis obveniebat.

Episcopi enim Monachis & Canonicis permittebant, ut Vicarii quidam ministeria *Altaris* peragerent, & spiritualium curam haberent; Monachi vero & Canonici proventus Ecclesiarum: ea tamen lege adjecta, ut quædam pecuniæ summa in Vicariorum mutatione, in signum recognitionis Episcopis penderetur.

Solutiones illæ pecuniariæ dicebantur *Altarium redemptiones*. Quæ vox petita videtur ex feudorum usu, in quibus invaluerat, ut Domino certa pecunia penderetur pro nova investitura, quæ hæredi ultimi possessoris concedenda erat. Concessio autem *Altarium* dupliciter fiebat ab Episcopis, aut retenta penes se *Altaris* dispositione, ita ut mortuo Vicario liberum omnino esset Episcopo, indulgere Monasterio Vicarii sustentationem, vel eam improbare; aut ita, ut perpetua esset penes Monasteria & Capitula Vicarios substituendi facultas, soluto *redemptionis* pretio, cedente quandocumque aut decedente Vicario.

Utriusque generis concessionem meminit *Can.* 7. Concilii Claramontani sub Urbano II. anno 1095. „ Ut *Altaria* Congregationibus Canonicorum vel Monachorum per *personas* data, „ *personis* mortuis libera redeant in manus Episcoporum; nisi „ fuerint iis per eorum scripta vel privilegia confirmata.

Itaque primo casu, obeunte Vicario, *Altaria* potestati liberæ Episcopi reddi debent: secundo autem casu, a Monasteriis & Capitulis retinentur per Vicarios.

Hæc porro Altarium redemptio tamquam Simoniaca in eodem Concilio Claromontano prohibita fuit; ac insuper decretum, ut *Altaria* a Monasteriis vel Canonicorum Collegiis per 40. aut 30. annos possessa iis firma manerent: *Quia*, *ait*, *quidam Simoniacæ pravitatis ramus in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut Ecclesiæ vel Decimæ, quæ vulgari vocabulo apud eos nuncupantur Altaria, Monasteriis datæ sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur: mortuis nimirum, seu mutatis Clericis, quos* personas *vocant. Nos auctore Deo venalitatem omnem, tam ex rebus, quam ex ministeriis Ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius Apostolica auctoritate prohibemus... Porro quæcumque Altaria vel Decimas ab annis 30. & supra, hujusmodi redemptione Monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus: salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem Altaribus habere soliti sunt.*

Eadem rursus anno sequenti 1096, innovavit & confirmavit idem Urbanus in Synodo Nemausensi *Can.* 11. Et refertur a Gratiano *Caus.* 17. *quæst.* 3. *Can. Quæsitum*: atque utriusque Decreti tamquam ab Urbano Synodaliter editi meminit Paschalis II. *Epist.* ad Ivonem Carnutensem & Ranulfum Santonensem Episcopos; quam in notis ad *Epist.* 12. *lib.* 3. Goffridi Vindocinensis evulgavit Jacobus Sirmundus; præcipitque Paschalis *ut Decretum illud omnino teneatur integre, nec super illud quidquam pro dictis Altaribus exigatur*.

Cæterum hisce Decretis id effectum est, ut Monasteriis, ac Canonicorum Collegiis Ecclesiarum seu Altarium quasi proprietas addicta sit; liberaque Vicariorum sive personatum, sine pensionis onere designatio.

Nequaquam tamen eis licitum fuit, Presbyteros illos Vicarios sine consensu Episcopi Parochialibus Ecclesiis præficere: sed ut loquitur dicta Synodus Claromontana *Can.* 4. *Parochiæ curam cum Abbatum consensu Sacerdoti committant: ut ejusmodi Sacerdotes de populi quidem cura Episcopo rationem reddant; Abbati vero de temporalibus ad Monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant: & sic cuique sua jura serventur*. Apud Gratianum 16. *quæst.* 2. *Can.* 6. ubi insuper additur: *In Parochialibus Ecclesiis Presbyteri per Episcopum instituantur, qui iis respondeant de animarum cura, & de his quæ ad Episcopum spectant*. Id quod jure Decretalium & moderno rite exprimitur, cum dicitur: Ad Monasteria, & Canonicorum Collegia spectare præsentationem; ad Episcopum vero institutionem Canonicam, & curam animarum.

Porro Monasteria, & Canonicorum Collegia Ecclesias seu Altaria sibi sic incorporata, ac quasi proprietatis jure possidentia, cum libertate præficiendi Presbyteros, qui spiritualium curam eorum vice gererent, tandem se postrema hac ætate, *primitivos Pastores*, Presbyteros vero spiritualibus & curæ animarum præfectos, *Vicarios* dixere.

Hic itaque habetur origo Pastorum primitivorum; quod nomen etiam in Jure Canonico novo ignotum est: nihilque aliud significat quam eos, qui se eo nomine distinguunt, jam olim habuisse Parochiales Ecclesias, aut Beneficia curata incorporata; eorumque curam in Presbyteros transtulisse, retentis sibi temporalibus,

Igitur si ea, quæ ad curam animarum pertinent, spectemus, omnia Vicariis solent pleno jure competere: non secus atque veris Pastoribus & Curatis, qui nullum Pastorem primitivum recognoscunt: ideoque passim in Jure Canonico *Rectores* Ecclesiarum simpliciter vocantur; neque ullibi aut in Decretalibus, aut etiam in Concilio Tridentino, ubi de cura animarum quæstio est, Pastores inter & hujusmodi Vicarios ulla occurrit distinctio; eodemque modo institutionem Canonicam, & curam animarum hodie ab Episcopo accipiunt, atque alii Pastores.

Jus igitur primitivorum Pastorum nequaquam spectat curam animarum, immo nequidem eo titulo administrationi Sacramentorum, aut alteri functioni Pastorali se immiscere possunt; neque ab hac functione Pastores *primitivi* dicuntur. Quod vel inde manifestum est, quod jus illud primitivi Pastoris etiam communitatibus mulierum, & virorum laicorum competat, uti bene annotat Le Maistre, *Olaidoye* 9.

Exemplo Monachorum & Canonicorum factum fuit, ut etiam Clerici, quibus vel a laicis, vel etiam a quibusdam Monasteriis, aut Capitulis Ecclesiæ Parochiales cum emolumentis committebantur, Altaria sive spiritualium curam & regimen, retentis sibi temporalibus, Presbyteris committerent; seque *Personas*, Presbyteros vero substitutos, *Vicarios* nominarent; quos insigniter exagitabat Joannes Salisberiensis *lib. 7. De Nugis Curial. cap.* 17. *Utique, ait, & insignis prudentiæ, si quis tot quocumque modo conquirit Altaria, ut quasi ritu Memphitico* (a) *quotidianas hostias novis possit Altaribus immolare; nolunt tamen Sacerdotio dominari, aut servire Altario, qui de Altario vivunt, ne, ut populus arguit, dicam luxuriantur: sed* personatos *quosdam introduxerunt, quorum ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta*.

Unde & apud eumdem Auctorem *Epist.* 1. *Personæ* opponuntur *conductis*, *conductitiis*, & *Vicariis Sacerdotibus*.

Et Annales Ecclesiæ Wintoniensis ad annum 959. *Nuda fuit Ecclesia intus & extra, quia Vicarii non habebant unde eam vestirent & tegerent; nec Præbendarii, qui* personæ *dicebantur, talibus poterant intendere*.

Dicebantur ergo *personæ*, qui Beneficia seu Ecclesias per *Vicarios* deservire curabant, dum ipsi potiori fructuum portione fruebantur.

Cumque successu temporis abusus hic invaluerit, tandem factum fuit, ut mortua *persona* rursus alteri Ecclesia committeretur, qui similiter, Ecclesiæ per Vicarium deserviens, emolumenta ad se trahebat; & ita contigit, ut paulatim inde Beneficia, seu etiam dignitates exortæ sint, quæ hodie *Personatus*, & eorum possessores *personæ* dicuntur; multumque cum Pastoribus *primitivis* conveniunt. Nam ut his sola jura temporalia aut honoraria, nulla vero circa curam animarum reservata sunt, ita nec illis: unde & *Personatus* inter Beneficia sine cura animarum computari solent.

Inter hæc *Primitivorum* Pastorum & *Personarum* jura temporalia, præcipue & ordinarie esse solet *Decimarum* perceptio; interdum quoque; sed rarius, Oblationum aut earum partis communicatio.

Præterea hæc, reservata sunt nonnunquam Monasteriis, Capitulis, & Clericis, qui *Parochiales* Ecclesias sibi unitas *Vicariis* deman-

(a) *Memphiticum*, id est, profanum & execrandum, a verbo *Memphis*, *linquunt*. Vide Du-Cangium in Glossario, verbo *Memphiticum*.

demandarunt, jura quædam honoraria; quæ tamen nullatenus attingunt curam animarum, utpote quæ integra apud *Vicarium* manere debent.

Unde Ludovicus XIII. in sua Ordinatione *anno* 1629. *art.* 12. declaravit, quod posthac Monasteria, Capitula seu Cathedralia, seu Collegiata, quibus Ecclesiæ Parochiales fuerunt unitæ, non possint prætendere ulla jura super dictis Ecclesiis, nisi *honoraria*. Habetur volum. 2. Actorum Cleri Gallicani.

Conformiter ad hanc Ordinationem *anno* 1630. judicatum fuit, quod Prior cujusdam Monasterii Ordinis sancti Benedicti in qualitate Pastoris *Primitivi* posset in Ecclesia Parochiali, cui Presbyter sæcularis in qualitate *Vicarii perpetui* deserviebat, quatuor anni solemnioribus Festis divinum Officium facere, & cum Stola incedere; omnesque Oblationes, quæ diebus illis fierent, recipere; ac deinde totius anni decursu, obtinere primum locum in Choro, & supplicationibus & inhumationibus mortuorum; quibus quandocumque vellet, assistere posset; atque tunc gaudere distributionibus, quemadmodum reliqui ejusdem Ecclesiæ Presbyteri: hac tamen cautione, quod nec in dictis solemnitatibus, nec alio quoquam tempore functionibus ullis Pastoralibus se immiscere posset. Refertur in libro cui titulus: *Conferences des Ordonnances tit.* 2. *lib.* 1.

Similiter *anno* 1654. per sententiam Senatus Parisiensis, Pastori Primitivo adjudicata fuit facultas cantandi in Ecclesia Parochiali integrum Officium divinum: unaque percipiendi integras Oblationes in Festo Assumptionis & Purificationis B. Mariæ, & quatuor aliis præcipuis anni solemnitatibus.

Usu quoque passim in Belgio obtinuit, ut Capitula Canonicorum quædam hujusmodi jura honorifica, quæ curam animarum non attingunt, in Ecclesiis Parochialibus, præsertim quæ in ipsa civitate sunt, reservaverint. Ut exempli gratia, quod certis diebus Vicarii perpetui earum Ecclesiarum debeant accedere ad Ecclesiam Canonicorum, Officio divino, aut supplicationi una cum suo Clero & Cruce assistere; quibusdam diebus ad Capitulum accedere, ut monitionibus Decani, qui & ipsorum Pastor solet esse, excipiant.

Nonnulla quoque Capitula retinuerunt, titulo Primitivi Pastoris, jus nominandi Custodem vel Matricularium, Vice Pastorem, item Concionatores pro Adventu & Quadragesima, aliaque similia; in quorum possessione, si a tempore immemoriali Capitula, aliique Primitivi Pastores fuisse probentur, turbandi non sunt: modo ita suis hisce juribus utantur, ut integram Parochiæ curam & regimen in spiritualibus & directione animarum Vicario permittant; neque illum in suis functionibus Pastoralibus impediant ut turbent.

Unde si Vicarius *per se* in Adventu, vel Quadragesima concionari velit; eatenus cessabit jus Primitivi Pastoris nominandi Concionatorem; quemadmodum *an.* 1644. pro Plebano Ecclesiæ Collegiatæ & Parochialis Sancti Petri Lovanii, contra quosdam ejusdem Ecclesiæ Canonicos Pastores Primitivos judicavit Senatus Brabantiæ.

§. X.

Jus percipiendi Decimas contra Parochum non extenditur ad Novales.

NOVALE quidam dixere, terram præcisam, quæ anno cessat; at in hac materia decidit *Innocentius III.* in *Cap.* 21. *tit. De Verb. Sign.* Novale esse *agrum de novo ad culturam redactum, de quo non exstat memoria, quod aliquando cultus fuerit.*

Decimæ ergo *Novales*, sunt Decimæ, quæ ex hujusmodi agro novali percipiuntur.

Porro ager *novalis* non tantum primo anno, quo de novo cultus fuit, & fructus protulit, *Novalis est*; sed semel *Novalis*, semper *Novalis* censetur; uti declarat Pontifex in *Cap. fin. tit. De Privilegiis*: adeoque Decimæ semel *Novales* eam naturam & speciem continuo retinent.

Ut vero ager sit *novalis*, & Decimæ ex eo perceptæ dicantur *Novales*, requiritur, ut ager ille ab hominum memoria non fuerit cultus; id est, non tulerit fructus. Si enim fructus tulerit, licet non decimabiles juxta consuetudinem loci, non erit *Novalis*, licet nunc primum *Decimabiles* proferat; uti post Zabellam ad Clement. I. *De Decimis*, notavit Grimaudet De Decimis *lib.* 3. *cap.* 4. eo quod verum non sit illum nunc *primum* ad culturam esse redactum; per accidens autem esse, quod ob particularem consuetudinem fructus illi non decimentur: contrarium tamen in quibusdam locis praxis servat.

Decimæ hæ *Novales*, præter cæteras majores & antiquas Decimas jure speciali Parocho reservatæ sunt: adeo ut si Monasterium, Capitulum, aut alia persona etiam Ecclesiastica titulo præscriptionis, aliove jure Decimas intra limites alicujus Parochiæ percipiat, nihilominus Decimæ Novales ad Parochum spectabunt; ubi respondit Innocentius III. in *Cap.* 29. *tit. De Decimis*. Et Alexander IV. in *Cap.* 2. §. *fin. De Decimis in VI.* De Monachis, ait: *Nec pro eo quod forte in aliquibus Parœciis omnes majores Decimas seu partem illarum acquirunt de manibus laicorum, possunt pro eadem vel simili portione (si de novo, postmodum fiant Novalia) in eisdem petere, vel percipere Novalium Decimas eorumdem, nisi alia rationalis, per quam hoc facere valeant, causa subsit.*

Rationalem causam, de qua hic loquitur Pontifex, & cujus etiam meminit Innoc. III. in citato *Cap.* 29. restringit Glossa ad *privilegium*, quo ipsis specialiter *Novalium* perceptio sit indulta: quale privilegium aliquibus nonnunquam fuisse indultum habemus ex *C.* 21. *tit. De Verb. Sign.* quod similis privilegii meminit; ac una ibidem declaratur, privilegium percipiendi Decimas ex agro novali Religioso Conventui indultum, de illo duntaxat agro esse intelligendum: *cujus Decimam Religiosus Conventus potest absque gravi detrimento Parochialis Ecclesiæ detinere, cum talis sit sæpe locus incultus, de quo Parochialis Ecclesia magnos percipit, Decimarum ratione, proventus.*

Harum decisionum hoc unicum est fundamentum: Cum Decimæ prædiales, quæ intra limites Parochiæ colliguntur, de jure quodammodo naturali debeantur Parocho, cui Parochiæ totius cura spiritualis incumbit; privilegia, præscriptio & consuetudo, quæ jus Decimas percipiendi auferunt a Parocho, & transferunt ad Monachos, aut Canonicos, nullam in spiritualibus curam populi illius Parochiæ gerentes, reputantur admodum odiosa: eoque titulo, quantum fieri potest, sunt restringenda.

Cum igitur nulli ex his fundis *Novalibus*, tempore quo Monasterium vel Capitulum jus decimandi per privilegium aut præscriptionem acquisivit, fructus perciperentur: neque ad fructus ferendos adhuc idonei essent: non judicarunt Pontifices, ea privilegia aut præscriptiones in Parochorum præjudicium ad illos agros esse producenda: quod & pene ubique locorum moribus & rerum judicatarum auctoritate firmatum est.

Plurima passim referuntur Parlamentorum Arresta, quibus Parocho adjudicatæ fuerunt Novales, contra Monasteria & Capitula, tametsi jus percipiendi grossas Decimas sive titulo privilegii, sive titulo præscriptionis per totam Parochiam habentia, vel grossas Decimas cum Parocho dividentia. Videri possunt Tournet *litt. D. cap.* 68. & 97. & ibidem citati: quibus addi possunt Louet *litt. D. num.* 53. ejusque Annotator Julianus Brodeau, & Claudius Le Prestre *Cent.* 1.

Et licet a multis dubitatum fuerit, num hæc *Novalium* reservatio etiam locum habeat respectu *Vicarii perpetui* contra *Pastorem* primitivum, qui jure incorporationis ipsius Ecclesiæ Parochialis, integrum jus decimandi obtinet, Vicario congruam duntaxat portionem obtinente: nihilominus, uti refertur in notis marginalibus ad citatum caput Claudii Le Prestre, sustinetur in Curiis Regiis, Vicarium esse fundatum in accipiendis *Novalibus*, & ita in terminis non semel fuisse judicatum, refert Brodeau loco citato. Quin & Carolus Fevret Tractatu De Appellatione *tamquam ab abusu*, *lib.* 6. *cap.* 1. asserit, id etiam procedere, tametsi Vicario assignata sit certa pecuniæ summa in portionem congruam, omnibus Decimis & proventibus Parochiæ in Pastorem primitivum ea mediante translatis.

Cæterum sententia & praxis adjudicandi Decimas *Novales* ipsi Parocho, aut etiam Vicario contra Monasteria, aut Capitula jus decimandi quocumque titulo habentia, adeo recepta est hodie, inquit D. Gueret in novis annotationibus ad citatum caput Claudii Le Prestre, ut an. 1663. cuidam Curato adjudicata fuerit possessio percipiendi Decimas Novales, etiam contra Commendatarium Ordinis Melitensis, qui ex speciali privilegio eas Ordini suo competere prætendebat. Videri potest Arrestum integrum relatum a D. Du Fresne *par.* 2. *Journal de Aud. lib.* 5. *cap.* 14.

Si tamen Monachis datum fuerit privilegium percipiendi Decimas cæterarum Parochiarum, quarum ipsi Monachi curam in spiritualibus gerunt, simile privilegium *Novales* Decimas quoque comprehendit: quia, ut recte notat Grimaudet *Tract. De Decimis lib.* 3. *cap.* 5. privilegium hoc proprie non est privilegium, quo receditur a jure communi; sed potius est innovatio & reductio juris communis, quod vult ut Decimæ cedant Monachis intra limites earum Parochiarum, quarum curam in spiritualibus ipsi suscipiunt. Et de simili privilegio loquitur Pontifex in *Cap.* 27. *tit. De Decimis*: uti cuique legenti integram Decretalem manifestum erit.

Cum itaque hoc privilegium a jure communi non recedat, sed potius illud innovet & reducat, nequaquam odiosum reputari debet: ideoque hic replicari potest regula, qua utitur Pontifex in dicto Capitulo: *Ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur*: quæ in mere odiosis non semper procedit: ut proinde mirum non sit, si hoc principio non utantur Pontifices, dum agitur de privilegiis, quibus Decimæ attribuuntur his, qui nullam in Parochia, in qua Decimæ recipiuntur, curam animarum agunt; quandoquidem, ut ante notavimus, similia privilegia a jure communi recedant, & eo titulo odiosa reputentur.

Denique circa privilegium Religiosis, aut Canonicis concessum percipiendi Decimas *Novales*, illud notandum, quod si Novales concedantur pro ea portione, qua veteres percipiebant, id non intelligatur in primis de Novalibus, quas tempore indulti privilegii alii possidebant: nec extendatur ad alias nisi in his tantum locis, ubi veteres tunc, quando dictum Indultum impetratum fuit, ipsi impetratores habebant, & pro ea solummodo portione, qua ipsi tempore impetrationis hujusmodi percipiebant antiquas. *Cap.* 2. *Decimis in VI.*

Præterea simile Indultum de recipiendis Decimis Novalibus obtentum ab iis, qui tempore impetrationis *totaliter* veteres percipiebant Decimas, ultra medietatem Decimarum Novalium non extenditur; quia, ait Pontifex in *cap.* 2. §. 1. *De Decimis in VI.* Non est verisimile si tunc de plena & integra perceptione *veterum fuisset expressum, quod Apostolica Sedes pariter & similiter Novalium Decimas in tam grave Parochialium Ecclesiarum dispendium indulsisset, quod ratione talis Indulti sive impetrati jam, sive impetrandi deinceps non possit in Novalibus (quæ amodo fient) vindicari & acquiri vel percipi, plus quam medietas Decimarum ipsorum Novalium, etiamsi amplius in veteribus habebatur: cum non sit dicendum asperum, sed pium potius ac benignum, si super Decimis futurorum Novalium contra Parochialium Ecclesiarum gravamen (quod ex distinctione Indulti hujusmodi posset accedere) taliter obviatur. Religiosos tamen Cisterciensis & Carthusiensis Ordinum statuto & declaratione hujusmodi (quantum ad hos duos articulos, videlicet de medietate Decimarum Novalium) comprehendi nolumus, vel constringi.*

Ex his perspicuum, Pontifices admodum fuisse sollicitos, ne

per sua privilegia Ecclesiis Parochialibus nimium gravamen inferretur.

Hoc titulo cum Pontifices fere omnibus Religiosis concessissent privilegium non solvendi Decimas de suis terris sive fundis, & laboribus; illudque privilegium multiplicatis Monasteriis inciperet Clero esse in magnum gravamen, Hadrianus IV. quem secutus est Alexander III. in *Cap.* 10. *De Decimis*, *Solis Fratribus Cisterciensis Ordinis*, *& Templariis*, *& Hospitalariis Decimas laborum suorum*, *quos propriis manibus vel sumptibus colunt*, *Hadrianus indulsit: cæteris vero*, *ut de Novalibus suis*, *quæ propriis manibus vel sumptibus excolunt*, *& de nutrimentis animalium suorum*, *& de hortis suis Decimas non persolvant: quem sumus super his imitati. Quare ii*, *quibus hoc indultum est*, *hac occasione Decimas de aliis rebus Ecclesiæ suæ non possunt subtrahere*, *vel sibi aliquid ulterius vindicare.*

Pari ratione, ne privilegia nimium derogent juri Parochialium Ecclesiarum, respondit Pontifex in *Cap.* 11. *tit. De Decimis: Ob privilegium de non solvendis Decimis de laboribus*, *quos propriis manibus vel sumptibus Monachi colunt*, *iis non esse licitum Decimas de terris suis subtrahere*, *quas aliis tradunt excolendas.*

Quin & si privilegium, aliquando justa ex causa concessum, temporis lapsu, & mutatis circumstantiis incipiat esse damnosum Ecclesiæ, & ex eo scandalum suboriri, revocandum esse resolvit in *Cap.* 9. *tit. De Decimis*, cujus hæc est Rubrica: *Revocatur privilegium*, *si ex postfacto incipiat enormiter nocivum esse.*

Hinc licet concludere, & hanc generalem conficere Regulam, ut bene advertit Grimaudet loco cit. *c.* 2. Quod tametsi privilegium de percipiendis Decimis, aut iis non solvendis, tempore concessionis, justis & honestis rationibus niteretur; si tamen, lapsu temporis, vel ob hominum multiplicationem, vel diminutionem bonorum ad alios spectantium, aliove titulo incipiat esse nocivum & grave, merito tunc auctoritate publica restringatur vel revocetur.

Quidni enim subinde verum esse deprehendatur, quod suo tempore de hisce privilegiis loquens Joannes Sarisberiensis Episcopus, dixit? *Dum Religio paupertate gaudebat*, *& in aliorum necessitates aut usus effundebat viscera inopiæ suæ*, *indulta sunt privilegia professionibus*, *quæ necessitate cessante*, *& frigescente charitate*, *potius avaritiæ*, *quam Religionis instrumenta creduntur*, *Lib.* 7. *De Nugis Curialium* (a).

§. XI.

Quare Ecclesia uniones & incorporationes Ecclesiarum Parochialium non probaverit?

INDUBITATUM est, florente Monachorum ac Canonicorum in commune viventium pietate & disciplina, tam Fideles laicos quam Ecclesiæ Prælatos illis decimas obtulisse, & Ecclesias Parochiales cum suis proventibus univisse sive incorporasse: atque ita, inquit Christianus Lupus *Tom.* 5. *Schol. pag.* 186. „ Utramque istam professionem opulentissime ditarunt.

Verum sicut raræ admodum virtutis est servare castitatem inter carnis illecebras, temperantiam inter conviviorum epulas: ita quoque paupertatem Religiosam, omnis Religiosæ disciplinæ fundamentum, servare in divitiarum affluentia rara virtus.

Unde compertum fuit, & a sæculis multis deploratum, divitiarum copiam, quam Monachorum & Canonicorum vivendi sanctitas attraxerat, vitæ Religiosæ & Canonicæ sanctitatem suffocasse.

Contulit, inquit Trithemius *Sermone* 2. *ad Monachos:* „ Monachis Religio sancta divitias, donec matrem filia suffocavit. „ Nam ut Scriptura dicit 1. *Tim. c.* 6. *vers.* 9. *Omnes*, *qui volunt divites fieri*, *incidunt in tentationes diaboli: incrassatus est dilectus*, *& recalcitravit*; impinguatus & dilatatus terrenis possessionibus dereliquit institutionis primæ studia: abiit „ post vanitates falsas, quarum copia rerum temporalium, divitiis spiritualibus inopem & miserum fecit.

Porro vitæ sanctitate semel extincta, cœperunt non jam divitias contemnere, atque labori & operi insistere, sed divitias undique conquirere, conquisitas omnimodo conservare, & sine labore & opere vitam in deliciis agere.

Atque hinc factum, ut Decimas etiam contra Episcoporum voluntatem avide conquirerent, & a laicis importune impetrarent.

Pseudo-Monachos enim describens Joannes Sarisberiensis loco supra citato, ait: *Decimationes & primitias Ecclesiis subtrahunt*, *& Ecclesias ipsas accipiunt de manu laicorum*, *Episcopis inconsultis.*

Ulterius frigescente charitate, & collabente disciplina, Decimas & proventus Ecclesiarum possidere, atque ex illis commode vivere placebat; at Ecclesiæ deservire ac populo spiritualia ministrare Monachis & Canonicis non arridebat: unde illam Vicariis Sacerdotibus, sibi Decimis ac proventibus retentis, delegabant.

Hinc Abbati & Monachis majoris Monasterii de cujusdam Ecclesiæ Decimis cum Clericis contendentibus, scribens S. Bernardus dicit, parum convenire, ut super Decimis illius Ecclesiæ Monachi contendant, quod eidem Ecclesiæ, de qua præsens disceptatio est, Clerici soli deserviant; *Vosque*, *ait*, *cum illis non exhibentis obsequium .... Quia audacia*, *o Monachi*, *præsumitis seu vinum de vinea*, *quam non plantastis*, *seu lac de grege*, *quem non pascitis? Quo pacto ibi exigitis*, *ubi nihil exhibetis? Certe si ita vultis*, *baptizate nascentes*, *sepelite morientes*, *visitate jacentes*, *copulate nubentes*, *instruite rudes*, *corripite delinquentes*, *excommunicate contemnentes*, *absolvite resipiscentes*, *reconciliate pœnitentes: & in medio denique Ecclesiæ aperiat os suum Monachus*, *cujus officium est sedere & jacere. Sic fortasis dignum se probavit mercenarius mercede sua. Alioquin invidiosum admodum est*, *velle metere ubi non seminaveris; sed & colligere quod alius sparserit*, *etiam injuriosum.*

Et ante S. Bernardum scribit ad Urbanum II. S. Ivo Carnutensis *Epist.* 12. *Multa inordinata fieri video in Domo Dei*, *quæ me torquent; maxime quod apud nos*, *qui Altari non serviunt*, *de Altari vivunt.*

Verum cum semel Monachali atque Canonicali disciplina collapsa, atque avita pietate, & paupertatis amore refrigescente, divitiarum amor Monasteria, & Canonicorum Collegia occupavit, non tantum partiri Beneficium sive proventus Ecclesiarum cum Clericis Altari servientibus, atque in vinea Domini laborantibus voluere sed integros in suos usus deglutire studuerunt.

Hinc Ministros Ecclesiis Parochialibus necessarios præficere neglexerunt, aut certe mercenarios quosque Presbyteros quæsierunt; qui vilissimo stipendio sive honorario contenti, ex sordidis atque scabiosis exactionibus undique victum conquirere non erubescentes, Monasteriis & Capitulis fructus integros dimitterent; utque eos sibi amplius obstrictos haberent, manuales, seu ad nutum amovibiles Vicarios designabant.

Hunc abusum, & mala ex eo redundantia deplorat Concilium Lateranense sub Innocentio III. relatum in *Cap.* 30. *tit. De Præbendis. Extirpandæ consuetudinis vitium*, *ait*, *in quibusdam Parochiis inolevit*, *quod scilicet Parœcialium Ecclesiarum Patroni*, *& aliæ quædam personæ proventus ipsarum sibi penitus vendicantes*, *Presbyteris earum servitiis deputatis relinquunt adeo exiguam portionem*, *quod ex ea nequeant congrue sustentari. Nam (ut pro certo dicimus) in quibusdam regionibus Parœciales Presbyteri pro sua sustentatione non obtinent nisi quartam quartæ*, *id est sextam decimam Decimarum. Unde fit*, *ut in suis regionibus pene nullus inveniatur Sacerdos Parœcialis*, *qui ullam vel modicam habeat peritiam litterarum.*

Et de Monachis, qui Vicarios Parochialium Ecclesiarum ita gravant, ut hospitalitatem tenere non possint, conqueritur Alexander III. in *Cap.* 8. *tit. de Præbendis.*

Etiam sub medium seculi XV. Patres Concilii Senonensis lamentantur, a possidentibus Altaria Monasteriis & Capitulis non præstari Parochialium Ecclesiarum Presbyteris competentem Canonicam sustentationis portionem; atque adjungunt: „ Propter „ hoc fiunt plures ex iisdem Ecclesiis vacantes, & Pastoribus viduatæ, in magnum animarum periculum " *Act.* 3. *cap.* 4.

Inter abusus, quos reformandos Hadriano VI. retulit Norimbergensis Principum Germaniæ Conventus, erat & hic; in quo copiose depingunt sentinam malorum, quæ ex hoc abusu in Ecclesiam redundant. *Pleræque Parochiales Ecclesiæ*, *inquiunt*, *Monasteriis*, *Prælatis*, *aliisque Ecclesiarum Curatarum Rectoribus incorporationis*, *ut vocant*, *seu alio quopiam jure subditæ sunt; quas si ipsi juxta Canonum Constitutiones per sese providere teneantur*, *ubi aliis elocant gubernandas*, *Beneficiorum dotem ac Decimas*, *plerumque sibi ipsi reservant; & præterea tam enormibus absentiarum pensionibus gravant atque onerant*, *ut conducti illi Parochi*, *eorumque Vicarii*, *& Vice-Plebani*, *Sacellani coadjutores*, *cæterique conductarum Ecclesiarum administratores competentem sustentationem*, *decentiaque alimenta inde habere nequeant. Quo fit*, *nam unde conductitii isti Pastores & mercenarii vivant*, *habeant oportet*, *ut illicitis exactionibus locatas sibi oviculas misere deprædent*, *ditentur*, *omnemque substantiam tantum non absumant. Postquam enim Altaris*, *Baptismique Sacramenta administranda sunt*, *primus*, *septimus*, *trigesimus*, *anniversariusque dies peragendus*, *auricularis Confessio audienda*, *mortui sepeliendi*, *& quidquid denique reliquum est*, *quod ad vita functorum cæremonias observandas operæ pretium arbitrantur*, *id gratuito faciunt nequaquam*, *sed tantum exigunt*, *extorqueant*, *exsugunt quantum misera plebecula vel cum summo suo dispendio præstare difficulter potest: talesque exactiones usque ad summum in dies augent*, *atque accumulant; nonnumquam quoque excommunicationis fulmine ad solvendum adigunt: plerosque etiam*, *quibus per inopiam non licet*, *ad celebranda vita functis obsequia*, *anniversarios*, *& alias ejus farinæ cæremonias*, *compellere conantur.*

Quod ipsum, *inquit Lupus tom.* 5. *Schol. pag.* 187. *in Germanicorum gravaminum facta ad Julium II. relatione*, (a), *questus fuit Imperator Maximilianus*, *& a Tridentino Concilio corrigi postulavit Carolus IX. Francorum Rex.* Hæc Lupus, qui ibidem subjungit: *Altarium Decimas possidentia Monachorum Cœnobia*, *aut Clericorum Collegia asseverabant se illic esse principales Pastores*, *ideoque illis conductitium & manualem imponebant Vicarium; & non data competenti sustentatione*, *cogebant ad omnis generis Simoniam. Sic Altaris Minister sordide esuriebat*, *& nescio quis ejus detentor usque ad animæ & corporis ebrietatem ex ipso luxuriabatur.*

Hæc aliaque, quæ ex unionibus & incorporationibus Ecclesiarum Parochialium, attenta hominum ad dimittenda sibi semel incorporata naturali difficultate, nata sunt evenire, qui attenderit

(a) Vide defensionem ann. 1644. Venetiis editam, quæ sic inscribitur: *Decima Cleri sæcularis in Regno Poloniæ defensa contra exemptiones Patrum Societatis.* Consule præsertim hujus scripti pag. 5, 6, 7. &c.

(a) In relatione gravaminum Germanicorum, quæ ad Julium II. delata sunt, lingua Allemanica legitur: *Dem uberfluss, mutwillen, vnd geilheit, pflegen*; id est, rebus secundis otioque lasciviunt detentores.

derit, nullatenus mirabitur, quod Ecclesia hujusmodi uniones & incorporationes toleraverit potius, quam probaverit.

Et quidem Synodus Tridentina his malis, quantum temporum durities, & iniquitas patiebatur, occurrere volens, in primis *Sess. 7. cap. 6. De Reformat. voluit, ut uniones perpetuæ, a quadraginta annis citra factæ examinari ab Ordinariis, tanquam a Sede Apostolica delegatis, possint, & quæ per subreptionem vel obreptionem obtentæ fuerint, irritæ declarentur. Illæ vero, quæ a dicto tempore citra concessæ nondum in toto vel in parte sortitæ sunt effectum, & quæ deinceps ad cujusvis instantiam fient, nisi eas ex legitimis aut rationabilibus causis coram loci Ordinario, vocatis quorum interest, verificandis, factas fuisse constiterit, per subreptionem obtentæ præsumantur: ac propterea nisi aliter a Sede Apostolica declaratum fuerit, viribus omnino careant.*

Deinde *Sess. 24. cap. 13. de Reformat.* præcedens Decretum innovans fortius contra hasce Parochialium Ecclesiarum incorporationes se declarar, statuitque *in unionibus quibuslibet, seu ex supradictis, seu aliis causis faciendis, Ecclesiæ Parochiales Monasteriis quibuscumque, aut Abbatiis, seu Dignitatibus, sive Præbendis Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, sive aliis Beneficiis simplicibus, aut hospitalibus militiisve non uniantur; & quæ unitæ sunt, revideantur ab Ordinariis juxta alias Decretum in eadem Synodo sub Paulo III. quod etiam in unitis ab eo tempore citra æque observetur; non obstantibus in iis verborum quibuscumque formis, quæ hic pro sufficienter expressis habeantur.*

Hæc Decreta non obscure innuunt, Synodo Tridentinæ hasce uniones & incorporationes Ecclesiarum Parochialium ob incommoda, quæ secum trahunt, non parum displicuisse; easque, quantum temporum conditio patiebatur, sustulisse.

Verum quidem est, Synodum pro temporum conditione, uniones seu incorporationes longa serie annorum roboratas tolerasse: attamen, si ea, quæ circa Vicariorum deputationem, & congruæ Portionis assignationem a Synodo Tridentina ordinata sunt, exacte & ad mentem Synodi observentur, incommodis & abusibus, quæ dictæ uniones & incorporationes parere solent, magna ex parte obviabitur; uti capite tertio hujus Tractatus ostendetur; sed quia prævidit, difficulter inducenda Monasteria, Capitula, aliaque corpora, quæ Parochiales Ecclesias incorporatas habent, ut ad mentem Ecclesiæ Portionem congruam Ecclesiis Parochialibus largirentur; ideo, quantum temporum conditio ferebat, similibus Ecclesiarum Parochialium unionibus & incorporationibus sese opposuit.

CAPUT II.

De Jure Parochorum ad Oblationes.

§. I.

Quid sint Oblationes; & in quo potissimum a Decimis distinguantur?

OBLATIO generaliter sumpta idem sonat, quod alicujus rei non petitæ spontanea largitio. Quæ si homini fiat, *donatio* dicitur; si Deo, magis proprie *oblatio*: quia cum Deo utpote omnium Domino nihil dari queat, maluerunt Canones eam largitionem *oblationem* vocare.

Oblatio ita generaliter sumpta comprehendit & Oblationes stricte dictas, & Decimas, primitias, & quidquid a Fidelibus in usum Ministrorum Ecclesiæ Deo consecratur.

Verum modo loquendi Canonistis usitato, Oblationes a Decimis distinguuntur, vocanturque *Oblationes*, quæ a Fidelibus, vel ad Altare, vel etiam extra Altare *ultro & voluntarie* citra ullam in quantitate aut specie determinationem Deo vel Ecclesiæ dantur.

Itaque in hoc præcipue Decimæ ab Oblationibus discernuntur, quod Decimæ partim ex jure, partim ex consuetudine soleant esse determinatæ ad certam quotam & speciem; nec earum determinatio & solutio Fidelium laicorum voluntati & libertati sit relicta: econtra vero, *oblationem*, tam quoad quotam, quam quoad speciem determinatio a nutu & beneplacito offerentium dependere consueverit.

Hoc modo sumptæ *oblationes* comprehendunt omnia, quæ sive inter vivos, sive mortis causa, sive per testamentum ultro & voluntarie Deo vel Ecclesiæ offeruntur; atque ita summuntur in *Cap. 83. tit. De Verb. Sign.*

At usu hodie fere ubique recepto *oblationum* nomen pene restringitur ad ea, quæ inter Missarum solemnia ad manum Sacerdotis ad Altare dari consueverunt.

In hoc tamen Tractatu *De Oblationibus* nonnihil generalius sumptis disseremus; quatenus mirum comprehendunt & quæ in administratione Sacramentorum, purificatione mulierum, aliisque similibus functionibus Pastoralibus Fideles offerunt, & quæ etiam in truncis ad colligendas Oblationes populi expositis ponuntur, aut Matricularis sive Magistris Fabricæ, vel mensæ S. Spiritus, juxta morem in plerisque Belgicis Ecclesiis receptum, circumeuntibus per Ecclesiam; dantur; vel etiam alio modo in usum Ecclesiæ aut pauperum, v. g. in Ecclesiis ruralibus, in carnis, ovorum, butyri, aut alterius edulii specie ipsis exhibentur: item illa, quæ a visitantibus certa Oratoria, vel Sacella, in quibus Imagines vulgo miraculosæ, vel Sanctorum Reliquiæ quiescunt, ibidem vel in Altari vel extra Altare offeruntur: quæ omnia nomine *oblationum*, ex modo loquendi Sacr. Canonum & Canonistarum, veniunt.

§ II.

Oblationum usus, præsertim inter Missarum solemnia antiquissimus; & quo animo offerendæ?

OBLATIONUM in Altari, & extra Altare meminit Canon 4. Apostolorum, earumque ritum exponit; & quæ in Altari offerri possint, declarat, uti latius in Scholiis ad dictum Canonem notavi.

Meminit quoque pristini moris offerendi in ipso Sacrificio S. Cyprianus *lib. De Opera & Eleemosyna*: *Locuples & dives es, ait, & Dominicum celebrare te credis, quæ in Dominicum sine* Sacrificio *venis, quæ partem de* Sacrificio, *quod pauper obtulit, sumis.*

Hic *Sacrificium* pro pane & vino in Sacrificio offerendis & conservandis, ex more illius ævi accipit S. Cyprianus.

Moris enim tunc erat, qui aliquot sæculis in Ecclesia constanter perseveraverit, ut populus ad Sacrificium accedens, panem & vinum inter Missarum solemnia offerret; uti probat Ordo Romanus circa sæculum nonum compositus, qui disertis verbis hanc panis & vini oblationem exprimit: *Populus, ait, dat Oblationes, id est,* Panem, & Vinum, *& offerunt cum fanonibus candidis; primo masculi, deinde fœminæ.*

Erant autem *Fanones*, uti habet Ordinis expositio apud Cassandrum, *Sindones*, quibus oblationes involvebantur, & tegebantur; cujus ritus adhuc hodie vestigium remanet, dum in Missa solemni Subdiaconus panem & Calicem ad Altare deferens, illa velo, quod vicem *Sindonis* subit, involvit.

Cæterum plura de hoc ritu offerendi panem & vinum inter Missarum solemnia habeo in Tractatu De Simonia circa Beneficia *parte 1. cap. 6. §. 1.* ibique fusius ostendi, quod quidem circa sæculum XI. mos offerendi panem & vinum paulatim in desuetudinem abierit; ipsas tamen Oblationes non desiisse, sed in nummorum aut aliarum rerum oblationes mutatas fuisse; semperque votum Ecclesiæ fuisse, ut usus Oblationum ab Apostolis ad nos transmissus conservaretur, aut neglectus restitueretur.

Utque plura Conciliorum de hac re Decreta, quæ in dicto Libello videri possunt omittam, unum hic sancti Caroli sive Concilii ejus Provincialis quarti Canonem proferam; e quo una patebit, quo affectu & qua animi dispositione Oblationes a fidelibus sint præsentandæ.

Oblationum institutum, inquit, jam pridem ab Apostolicis usque temporibus, Apostolico etiam Canone sancitum, Sanctissimorumque Pontificum Melchiadis, Fabiani, & Gregorii Constitutionibus, & Conciliorum Decretis communitum; quo gravius his temporibus a fidei doctrinæque Catholicæ hostibus exigitatur, & languescente pietatis studio, quo magis a fidelibus negligitur, hoc diligentius servari atque ad executionis usum, ubi intermissum est, revocari convenit; cum præsertim & ad divinum cultum illud pertineat, & populis salutare sit, ad expiandaque peccata utile.

Quare Episcopi in sua quisque Diœcesi & suis, & Concionatorum sermonibus, & omni alio persuadendi cohortandique officio, omnique juris ratione illud, ubi est, retineri, ac ubi negligitur, restitui studiose ad Sacr. Canonum præscriptum ita curent, ut in solemnitatibus scilicet Domini, diebusque Dominicis, ac Festis item, quos coli, aut præcepti, aut consuetudinis est, omnis Christianus aliquid prout sua quisque pietate devotioneque maluerit, *Deo offerri procuret, idque in Ecclesia vel Cathedrali, cum ad Missæ sacrificium, quod solemniter celebratur, vel in Parochiali cum Parocho convenerit.*

Quo in Officio servetur, ut quod Ecclesiasticæ consuetudinis est, primo mares, deinde fœminæ, offerant.

Sacerdoti Missam celebranti Oblationis accipiendæ causa ab Altari paulum se removere licet; at inde longe discedere, ac per Ecclesiam vagari, eamque quasi circuire nullo modo liceat.

Quo gratius autem Deo sit quod offerunt, ad præstandum accedant Fideles intima animi pietate, spirituali hilaritate, sancta charitate, omnique Christianæ devotionis testificatione.

§. III.

Oblationes, quæ fiunt intra limites Parochiæ, de jure communi spectant ad Parochum.

PROVENTUS singularum Parochiarum cedere Ecclesiæ Parochiali, ejusque Ministris, uno consensu concludunt Canonistæ ad *Cap. 9. tit. De his, quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli*, in quo dicitur: „ Cum auctoritate Dionysii fuerunt Parochiæ „ limitatæ, quatenus singularum Parœciarum proventus in usus „ Ecclesiæ cederent necessarios, & Ministrorum.

Inter proventus vero Parœciarum numerandas esse Oblationes, quæ in districtu Parochiæ offeruntur, nemo negat.

Hinc ulterius pari consensu conficiunt Canonistæ. Parochum tamquam primarium Ecclesiæ Parochialis Ministrum *de jure communi* fundare suam intentionem in perceptione omnium Oblationum, quæ obveniunt infra limites suæ Parochiæ; easque ei deberi, ni ostendatur vel ex voluntate offerentium, vel ex immemoriali consuetudine, aliove legitimo titulo ad alium spectare.

Quamobrem Oblationes, quæ fiunt Sacræ Imagini intra limites Parochiæ, non ad dominum parietis, cui Imago adhæret, nec ad Episcopum spectare, sed ad Parochialem Ecclesiam, seu illius Rectorem, post alios Canonistas tradit Fagnanus ad citatum Capitulum IX. hancque esse communem Doctorum conclusionem asserit ex Socino: „ quam, ait, etiam sæpius secuti „ sunt Domini De Rota: ubi hæc sententia licet fuerit olim „ controversa, tamen hodie dicitur esse receptissima.

Pro-

Procedit quoque hæc conclusio in Oblationibus factis Imagini existenti in aliqua Cappella seu Oratorio infra limites Parochiæ; ut scilicet oblationes illæ non cedant Cappellæ, sed Ecclesiæ Parochiali, quemadmodum post Abbatem, aliosque veteres Canonum Interpretes docet Fagnanus *loco citato num.* 14., & Barbosa *De Officio Parochi cap.* 24. *num.* 22. qui & addunt, id etiam procedere, licet Oblationes essent factæ in Cappellis, ubi essent erecta distincta Beneficia. *Quia nihilominus Parochiali Ecclesiæ, & Paroco, non Cappellis, aut earum Cappellanis Oblationes cedunt.*

Quinimmo licet Oblationes offerantur celebranti Cappellano, aut alteri Sacerdoti in Sacello intra vel extra Ecclesiam Parochialem; sed tamen infra limites Parochiæ, nihilominus cedunt Parocho, non Presbytero celebranti; *Nam Oblationes faciunt Parochiani, ait Fagnanus, propter administrationem Sacramentorum.*

Eodem fundamento *Oblationes, quæ fiunt tempore Jubilæi vel anno sancto, in Ecclesia Cathedrali, ait Barbosa* loco citato num. 27. *spectant ad Archipresbyterum ejusdem Ecclesiæ, non autem ad Episcopum: nam cum Archipresbyter habeat curam animarum, & Sacramentorum administrationem, habet per consequens de jure communi fundatam intentionem ad omnes Oblationes, idque privative ad Episcopum.* Hæc Barbosa post plures ibidem allegatos Doctores.

Si igitur Oblationes, uti Decimæ, præcipue dari censeantur in usum & sustentationem eorum, qui curam agunt animarum, & populo spiritualia seminant; consequens est, de jure communi Oblationes Vicario perpetuo, & non Pastori *primitivo* deberi: quandoquidem, uti supra *cap.* 1. §. 9. notavimus, cura animarum integra Vicario perpetuo incumbat, nec quoad eam curam Vicarius perpetuus a vero Parocho distinguatur.

Refert quidem Renatus Choppinus *lib.* 2. *de sacra Polit. tit.* 7. §. 25. Parlamentum Parisiense censuisse, in receptione Oblationum Pastorem primitivum Vicario ejusdem Ecclesiæ esse præferendum; sed monet Franciscus Pinsonius Tractatu *De Beneficiis part* 3. §. 2. *illud Decretum Curiæ non definitiva sanctione pronuntiatum, sed interim & pendente decisione appellationis tamquam ab abusu, ob ipso Vicario interpositæ a Sententia Officialis Parisiensis, qua primariis Pastoribus Oblationes addixerat; adeo ut inde pateat, Senatum ex temporali judicio, non perpetuo jus dicere voluisse.* Hæc Pinsonius, qui *num.* 18. addit: *Nam & alias, ut observavit Laurentius Bochellus in Bibliotheca Juris Gallici in verbo* oblationes, *Senatus Oblationes in Ecclesia S. Salvatoris exhibitas ejusdem Rectori seu Vicario perpetuo deberi pronuntiavit, exclusis Regularibus S. Martini Campestris; licet primariis Rectoribus ejusdem Ecclesiæ, quod & hodie observatur, & æquius est.*

Hæc omnia, quæ hactenus de jure Parochi & Vicarii ad Oblationes dicta sunt, procedent *in dubio* & de *jure communi*, id est, ubi non constat de contraria consuetudine, vel de alia ipsorum offerentium voluntate, quæ in Oblationibus, utpote lordinarie & plerumque mere voluntariis, præcipue attendi debet; & ratione cujus frequenter Oblationes ad alia loca, vel personas, quam ad Ecclesiam Parochialem, aut Parochum pertinent; uti infra latius observabitur.

§. IV.

Oblationes, præsertim quæ fiunt in administratione Sacramentorum, & aliis functionibus spiritualibus, debent esse plane voluntariæ.

,, OBLATIONES de sui ratione habent, inquit sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 86. *art.* 1. *in Corp.* quod *voluntarie* offerantur, secundum illud Exodi 25. *Ab homine, qui offert ultroneus, accipietis eas.*

Hæc vero offerendi libertas & voluntarietas præcipue permitti & elucere debet in Oblationibus, quæ fiunt ratione Sacrificii, vel in administratione Sacramentorum, & alterius cujuscumque generis functione Pastorali & spirituali. Nisi enim Oblationes, quæ occasione hujusmodi functionum offeruntur, plane sint voluntariæ, sed ex aliqua expressa vel saltem tacita pactione, vel coactione dentur, difficulter omnis species Simoniæ vel avaritiæ evitabitur.

Oblationes igitur semper probavit Ecclesia: at eas semper voluntarias esse voluit, omnemque exactionem & coactionem in iis exigendis exhorruit; ne sacra venum exponi viderentur.

,, Prohibemus, inquit Gaulo Paschalis II. Legatus in suis pro Ecclesia Gallicana Ordinationibus sæculo undecimo, sub excommunicatione, ne Sacerdos, vel Clerici, occasione alicujus consuetudinis, pro Baptismo, aliisque Sacramentis Ecclesiasticis, aliquid *exigere*, vel *extorquere* præsumant: sed ea *liberaliter* & sine difficultate studeant canonice ministrare. Moneantur tamen laici diligenter, ne quod pro reverentia Sacramentorum devotio Fidelium introduxit, ex *avaritia* velint aliquatenus revocare.

Et Concilium Lateranense sub Innocentio II. *anno* 1139. *Can.* 2. vetat, ne in administratione cujuslibet Sacramenti, *sub obtentu alicujus consuetudinis, ante vel post a quoquam aliquid exigatur.*

De omnibus similiter Sacramentis idipsum declaravit Concilium Lateranense sub Alexandro III. hanc notandam adjungens regulam: ,, Putant autem plures ex hoc licere, quia legem mortis de longa consuetudine invaluisse arbitrantur; non attendentes quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam ''. *Cap.* 9. *tit. De Simonia.*

Circa idem tempus, & sub eodem Pontifice Synodus Turonensis decernens, ne pro sepultura, & Chrismate, aut Olei receptione, ulla cujuscumque pretii exactio attentetur, eamdem regulam, qua vulgare argumentum pro stabiliendis inveteratis abusibus penitus evertitur, repetiit, & expressit his verbis: ,, Nec sub obtentu cujusquam consuetudinis reatum suum quis tueatur; quia diuturnitas temporis non diminuit peccata, sed auget ''. *Cap.* 8. *tit. De Simonia.*

Hac de causa sedulo monet Rituale Romanum sub Paulo V. ,, Minister Sacramenti diligenter caveat, ne in Sacramentorum administratione aliquid quavis ex causa, vel occasione, directe, vel indirecte exigat, vel petat; sed ea gratis administret, & ab omni Simoniæ, atque avaritiæ suspicione, nedum crimine, longissime absit. Si quid vero nomine eleemosynæ, aut devotionis studio, peracto jam Sacramento, a Fidelibus *sponte* offeratur, id licite pro consuetudine locorum minister accipere poterit.

His conforme est Decretum Synodi Provincialis Mechliniensis anni 1570. *tit. De Decimis & Pastoribus cap.* 11. quo ,, Pastoribus, & quibuscumque Sacerdotibus inhibet sub pœna suspensionis, ne per se, vel per alium, directe, vel indirecte stipulentur pro Missis votivis ad piorum postulationem celebrandis; sed quod eis *sponte* oblatum fuerit, accipiant.

Oblationes proinde, præsertim quæ in administratione Sacramentorum, aliisque spiritualibus functionibus a Fidelibus fiunt, de sui natura & ex mente Ecclesiæ debent spontaneæ & liberæ offerentium voluntati permitti.

Unde cum sub initium præsentis sæculi, in Diœcesi Cabillonensi Parochus prætenderet quamdam Viduam in anniversario Mariti sui defuncti debere offerre certam mensuram granorum, loco panum, qui in anniversariis defunctorum consueverant ibidem offerri, idque sub prætextu cujusdam transactionis cum incolis illius loci initæ, atque Officialis Cabillonensis Viduam ad solvendam dictam granorum mensuram condemnasset; interjecta per Viduam ab hac Sententia Officialis appellatione tamquam ab abusu ad Parlamentum Divionense, sententia Officialis fuit cassata; dictumque fuit nulla specie Viduam ad solutionem dictæ mensuræ potuisse condemnari, quandoquidem Oblationes debeant esse voluntariæ, non coactæ; quod autem voluntatis est, non posse reddi necessitatis vi cujusdam transactionis, *quæ redolet avaritiam.* Ita refert ex Bouvot in suis Arrestis Joannes Tournet *Litt.* O. *cap.* 3.

Similiter Canonici Ecclesiæ Cathedralis Engolismensis cum convenissent incolas cujusdam Parochiæ coram Officiali Episcopi, ut solverent annue decem Turonenses Parocho pro vino, quod in diebus Paschalibus dabatur post Communionem, atque per Sententiam Officialis incolæ essent condemnati; interjecta rursus appellatione tamquam ab abusu, sententia Officialis per Parlamentum Regium seu Parisiense cassata fuit; ut refert Renatus Choppinus *lib.* 3. *De sacra Polit. tit.* 4. §. 11.

Et sane cum Oblationes de sui natura sint voluntariæ, & sponte offerantur, difficulter tribunalia Regia admittent, ut laici ex diuturna consuetudine offerendi, ad Oblationes faciendas, præsertim in certa ac determinata quantitate & specie constringantur; eo quod Oblationes illæ, quantumvis longa annorum serie continuatæ, semper intelligantur; juxta naturam Oblationum, voluntarie & sponte factæ; neque ullam sibi crediderint per continuationem actuum obligationem in futurum injici: non magis, quam si quædam Abbatia per plures annos alicui familiæ Religiosæ menstruam aut annuam alicujus grani vel panum oblationem voluntarie & sponte offerre sine interruptione continuaret.

Unde Sanctus Thomas docens, contingere posse, ut propter consuetudinem in præcipuis Festivitatibus teneretur quis in Altari offerre; tamen ait, etiam in hoc casu, oblationem remanere quodammodo voluntariam, scilicet quantum ad quantitatem, & speciem rei oblatæ: 2. 2. *Quæst.* 86. *art.* 1. *in Corp.*

§. V.

Quæ in Oblationum receptione, præsertim in administratione Sacramentorum observanda?

SEPOSITO omni jure positivo, posse Parochum, aliosve Sacerdotes accipere, quod sacris functionibus peractis, populus voluntarie ac sponte offert, ex Rituali Romano paragrapho præcedenti vidimus, in qua Oblationum receptione nonnulla a Parochis, aliisque Sacerdotibus sollicite cavenda sunt.

Primo, ne in similium Oblatorum receptione tacita saltem exactio, Simoniæ aut avaritiæ suspicionem ingerens, intercedat.

Tacitæ hujus exactionis frequenter sunt rei, qui verbo aut facto arguunt avaritiæ aut inhumanitatis eos, qui post administratione Sacramentorum nihil aut parum offerunt. Quis enim ambigat, quin sic agendo cogant quodammodo Fideles ad dandum, qui dum erogando parum, avaritiæ aut inhumanitatis notam sibi impingendam norunt.

Secundo, sollicite cavendum, ne Sacramenta majori promptitudine & hilaritate administrentur illis, a quibus plura offerenda sciuntur: facile enim major illa promptitudo & hilaritas avaritiæ, turpisve quæstus suspicionem insinuabunt.

Tertio, cavendum est, ne gratuitæ Oblationes ex devotione fidelium procedentes, facile in præceptum & necessitatem vertantur; adeo ut si quis offerre prætermittit, avarus, immo injustus audiat.

Hinc enim continget, ut fideles vel paupertate, præsertim occulta, vel expensarum gravitate deterriti, Sacramenta aut non suscipiant, aut saltem diutius, quam oportet differant. Quod hodie, proh dolor! non raro circa susceptionem Viatici & Extremæ-Unctionis evenire, nimis quam manifestum est.

Ob hæc aliaque ex oblatorum receptione pullulantia incommoda, quæ difficulter in totum præcaventur, olim Synodus Eliberitana decrevit *Can.* 48. his verbis: ,, Emendari placuit, ut hi qui baptizantur, ut fieri solebat, nummos in concham

non

„ non mittant; ne Sacerdos, quod *gratis* accepit, *pretio* distrahere „ videatur". Statuti illius rationem exposuit in Concilio Basiliensi Julianus Cardinalis: " Apostolus præcipit ab omni specie mali abstinendum. Nonne *gratis* offerre, & eleemosynam „ dare, est pium charitatis opus? Sed quoniam tempore Baptismi nummos projicere in concham, prætendebat speciem mali, „ emendari & aboleri talem consuetudinem jussit Ecclesia.

Conformiter ad Synodum Eliberitanam, purioris disciplinæ zelosissimus Antistes S. Carolus *voluit, ne Presbyteri quamcumque rem pro administratione Sacramentorum acciperent, etiam sub* obtentu eleemosynæ; *ut omnem occasionem & notam avaritiæ adimeret; utque exacte per omnia observaret hæc verba*: Gratis accepistis, gratis date. Ita in ejus vita Gussano *lib. 8. cap. 4.*

Scio quidem hanc disciplinæ puritatem nec ubique vigere, nec in omnibus Ecclesiis hodie in præcepto esse, ut nimirum Ministri non possint, jam administrato Sacramento, gratis oblata recipere; ipsa tamen sacra ministerii functio omnes Ministros adstringit, ut in oblatorum receptione eam servent moderationem, & agendi modum, ne avaritiæ, turpisve quæstus notam incurrendo, ministerium ipsorum vituperetur, Sacramentorum debita reverentia vilescat. Caveantque sedulo, ne liberales Fidelium Oblationes tandem in suspectas exactiones degenerent, quibus fiat ut vel Fideles a Sacramentorum receptione retrahantur, aut diutius, quam convenit, differant.

§. VI.

Ex voluntate offerentium & consuetudine, aliisque titulis Oblationes ad alios quam Parochos spectare possunt.

Circa jus ad Oblationes duo apud Canonistas sunt in confesso, & uno quasi consensu recepta.

Primum, de jure communi seclusis consuetudine, & voluntate offerentium, aliove legitimo titulo contrariis, ad Oblationes omnes, quæ fiunt intra limites Parochiæ, Parochum habere fundatam intentionem.

Secundum, Oblationes vel ex consuetudine, privilegio, aliove titulo, ac præcipue ex voluntate offerentium cedere posse in alterius, quam Parochi privatum usum.

Itaque ubi *expresse, vel etiam adminiculariter & conjecturaliter constat de voluntate facientium Oblationes & eleemosynas, ut ipsi Ecclesiæ seu certis usibus applicari debeant, non autem ut ipse Rector impingetur, atque in privatos usus, privatamque utilitatem convertat; tunc absque dubio illa voluntas servari debet, eaque cuicumque Juris dispositioni prævalet*. Hæc Cardinalis De Luca *Disp. 19. De Decimis*.

Ex hac verisimili offerentium voluntate Oblationes, quæ colliguntur, etiam in ipsis Ecclesiis Parochialibus, per Magistros Fabricæ sive Æedituos, vel Magistros mensæ S. Spiritus, aliosve Magistros seu Intendentes alicujus Domus pauperum, aut Orphanotrophii, vel Sacelli, aut Altaris, non cedunt Parocho, sed Fabricæ, pauperibus, Sacello, aut Altari, in quorum respective usum sciuntur a Magistris illis, aut Intendentibus peti & colligi.

Similiter, quæ offeruntur in mensis aut truncis ad recipiendas Oblationes in certum usum expositis, indubie in eum usum cedunt. Cum enim populus sciat, eum in finem mensas, aut truncos esse expositos, Oblationes suas in mensas illas aut truncos conjiciendo, aut reponendo, sat significat, eas velle usui designato applicari.

Eodem ex capite usu ubique pene receptum, ut Oblationes notabiles & frequentes, quæ fiunt ad Imagines vel Reliquias alicujus Sancti ob miracula vera, vel putativa, cedere Sacello vel Oratorio, in quo Imago vel Reliquiæ quiescunt. *Omnino, enim probabile est, inquit Cardinalis De Luca loco citato* nu. 11. *quod populus pro gratiis acceptis, vel speratis, ad illam Imaginem recurrendo cum eleemosynis, & Oblationibus, id agat animo donandi ipsi Imagini, & frequentius ut sumptuosa Ecclesia construatur, ac dotetur, & exornetur; non autem ad donandum Parocho, vel Episcopo, seu alteri Prælato ad privatam utilitatem*.

Si Oblationes fiant in Sacello, quod habet speciales Mamburnos seu Magistros, qui curam Fabricæ & ornamentorum habeant; itemque curam, ut divina ibidem Officia agantur, Oblationes illæ de consuetudine, non Parocho, aut Ecclesiæ Parochiali, sed ipsi Sacello, ex conjecturali offerentium voluntate, cedere solent, præsertim quæ extra Altare offeruntur.

Cum enim noverit populus, Magistros sive Mamburnos, aut Intendentes istorum Sacellorum colligere eleemosynas sive Oblationes in usum Sacellorum, populus offerendo præsumitur offerre ad intentionem colligentium.

Quin & consuetudo fere universalis habet, ut Oblationes, quæ vel colliguntur extra Altare, vel fiunt in truncis per Ecclesiam, vel Sacella, vel ad certum Altare aut Imaginem dispositis, cedant vel Fabricæ, vel ad ornatum Altaris, aut Imaginis, aliumve usum, in quem ex conditione colligentium, vel ex inscriptione trunco imposita, vel ex ejus locali dispositione sciuntur colligi & peti.

Ideoque pene de solis Oblationibus, quæ fiunt in Altari, & in administratione Sacramentorum, aut exequiis, vel anniversariis, sive inhumationibus defunctorum, jus aliquod Parocho competit, præsertim extra Ecclesiam suam Parochialem.

Quin & quoad has consuetudine, aliove titulo legitimo nonnunquam obtinuit, ut Oblationes etiam quæ fiunt ad Altare, aut in exequiis, vel anniversariis defunctorum, in Sacellis aut Ecclesiis succursalibus cedant non ipsi Parocho, sed vel celebranti, vel Presbyteris, & Ministris Sacellorum aut Ecclesiarum, vel etiam Fabricæ, aut alteri pio usui,

Immo & non raro etiam ex Oblationibus, quæ in Ecclesia Parochiali fiunt ad Altare vel extra Altare, pars aliqua cedit Fabricæ, aut interdum Canonicis, aut aliis, qui Pastores primitivos se vocant.

Hæc omnia conformia sunt iis, quæ de Oblationibus leguntur in Synodo Namurcensi sub Engelberto Desbois *anno* 1639. *tit. 17. Oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis Parochialibus, & Cappellis in iisdem constructis, ad eos pertineant, qui hactenus illas ex antiqua consuetudine perceperunt. At ubi consuetudinem nihil introductum est, Pastor solus habeat Oblationes, quæ fiunt ad majus Altare, & ad Altaria dictarum Cappellarum non habentium Mamburnum particularem. Si quæ vero dictarum Cappellarum Mamburnum habent, Oblationes soli Cappellæ cedant, quemadmodum etiam Confraternitatibus Confraternitatum Oblationes; illis exceptis, quæ offeruntur in Altari ad manus celebrantis tempore Missarum, quæ erunt Pastoris.*

Itaque quæ de Jure Parochorum ad Oblationes hactenus dicta sunt, obtinent duntaxat, quando non constat quem in usum offerentes velint suas oblationes impendi; aut saltem non constat, eos velle illas impendi in alium usum, quam Parochi, aut Ecclesiæ Parochialis.

Si vero circumstantiæ non determinent usum, cui verisimiliter offerentes suas Oblationes velint applicari, sed simpliciter ad honorem Dei, idque ex quadam recepta offerendi consuetudine offerant, uti plerumque contingit in Oblationibus, quæ fiunt in Officiis defunctorum, item in Oblationibus, quæ fieri solent ad manum celebrantis in Festis solemnioribus; his & similibus casibus Parochus de jure communi habet fundatam intentionem ad Oblationes; & nisi ostendatur consuetudo aut privilegium, aliusve legitimus titulus contrarius, Oblationes integræ Parocho competunt.

§. VII.

Quibus competat Oblationum administratio?

Oblationes, præsertim extra Ecclesiam Parochialem, item extra Altare, & administrationem Sacramentorum, non raro ex voluntate verisimili offerentium, vel ex inveterata consuetudine, aliove legitimo titulo spectare ad alios, quam Parocum, præcedenti Paragrapho notavimus, quod & praxis ubique passim comprobat. Quia tamen Parochus de jure communi, tamquam primarius Ecclesiæ Parochialis Minister, & totius Parochiæ curam gerens, fundatam habet ad Oblationes intentionem, earum administratio eidem communiter asseritur, tametsi in alios, quam eius privatos usus impendendæ sint.

Administratio Oblationum, etiam tali casu, quo ex voluntate offerentium in alium, quam Parochi privatum usum converti debent, ad Parochum spectare videtur, ait Barbosa De Offic. Parochi, par. 3. *cap.* 24. num. 30. *ex eodem jure Parochialitatis; & qua ratione Oblationes spectant ad Parochum, nisi fuerint in determinatum usum datæ.*

Itaque Parochus ab administratione & dispensatione Oblationum excludendus non est, tametsi in alium, quam Parochi usum, ex voluntate offerentium, aut consuetudine sit impendendæ.

Quinimmo, etiamsi alii sint in possessione dispensationis, vel administrationis eleemosynarum, nisi eodem titulo Parochus sit exclusus, una cum aliis dispensationi & administrationi superintendendi jus habet: ut scilicet, quantum fieri potest, iuri communi, quod Parocho Oblationum dispensationem concedit, propius inhæreatur.

Unde in præcitata Synodo Namurcensi dicitur: *Reddatur computus omnium collectarum, etiam Confraternitatum, & quocumque alio titulo vel nomine fiunt, per Mamburnos in Ecclesia, præsente Parocho & Magistratu loci.*

Oblationum enim dispensationem, etiam ad laicos spectare posse dubitari nequit.

Neque inconveniens est, ut harum administratio sit penes laicos; quoniam ista, uti notat De Luca loco citato *non dicitur administratio istius juris spiritualis, cujus laici sunt incapaces, & de qua administratione loquuntur Sacr. Canones: dum illa consistit in ipso formali regimine, vel rectoria Ecclesiæ, vel Cappellæ cum administratione divinorum, illorumque actuum spiritualium explicatione, qui nonnisi Ecclesiasticis personis conceduntur, laicis autem interdicuntur: sed agitur de administratione temporali, prout facta est, qualis est custodia tam supellectilis, quam bonorum temporalium, eorumque cura, & œconomica administratio, ne dissipentur, seu in alios usus convertantur*. Hactenus De Luca.

Iste Auctor ibidem variis exemplis ostendit, ubique usu esse receptum, ut etiam custodia sacrarum Reliquiarum, aliarumque Imaginum & Oblationum, quæ ad eas conferri consueverunt, laicis in quibusdam Cappellis aut Confraternitatibus committatur: quia hic agitur solummodo de administratione œconomica & mere temporali; quæ versatur v. g. circa vestimenta, & vasa sacra, ut bene custodiantur; Oblationes & proventus in usus Cappellæ, Altaris, aut alium, in quem ex voluntate offerentium destinatæ sunt, fideliter impendantur; nequaquam vero ut in usum laicorum cedant, quod sacris Canonibus vetatur; eosque Oblationum eatenus percipiendarum incapaces declarant. Unde Joannes Tournet in suis Arrestis *litt. O. cap.* 4. monet, pro certo & indubitato esset tenendum, laicos nihil posse prætendere ad Oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis vel Cappellis, nisi sint Matricularii, Magistri Fabricæ, aut Intendentes: eo quod hæc eorum qualitas sufficienter tunc ostendat, eos non recipere Oblationes in usus proprios, sed in usum Ecclesiarum, Fabricæ, Confraternitatum, &c. quarum procurationem agunt.

§. VIII.

Qui ad Oblationes faciendas non admittendi?

NE peccatis sceleribusque publicorum peccatorum Ecclesia connivere, eisque communicare videretur, eorum oblationes & dona respuenda judicavit.

Hinc S. Ambrosius, frendentibus licet Theodosii Imperatoris Comitibus, ipsius oblationes recipere noluit; quia ait S. Paulinus *in Vita S. Ambrosii*, munera Imperatoris, qui se sacrilegio commiscuerat, ab Ecclesia respuebantur, nec orandi illi cum Ecclesia societas tribuebatur.

Eodem motivo Synodus Carthaginensis *decrevit*: *Oblationes dissidentium fratrum neque in Sacrario, neque in Gazophilacio recipiantur*. Item: *Dona eorum, qui pauperes opprimunt, a Sacerdotibus refutanda sunt*. Apud Gratianum *dist.* 90. *Can.* 2.

Similiter pubblicorum usurariorum *Oblationes a quoquam recipi vetat* Synodus Lateranensis III. in *Cap.* 3. *tit.* *De Usuris*. Et Lateranensis IV. præcipit Clericis, ne *Hæreticorum eleemosynas aut oblationes percipiant; alioquin suo priventur Officio*. Cap. 13. tit De Hæreticis.

Hæc omnia uno Decreto comprehendit & expressit S. Carolus in suo Concilio Mediolanensi IV. *parte* 2. *cap.* 15. *Ab iis oblationes ne recipiantur, ut antiquo Canone vetitum est, qui scilicet inter se iniquo animo dissidentes inimicitias exercent, qui usurarii, meretrices, sacrilegi, raptores, quive alio nomine publice notorieque criminosi sunt*.

Et sane si de Oblationibus, quæ fiunt inter Missarum solemnia ad Altare sermo fit, ratio, quæ publicos & notorios peccatores a publica Sacramentorum perceptione removet, etiam suadet & impellit, ne similes peccatores ad Oblationes faciendas recipiantur.

Quis enim ignorat quod Oblatio ad Altare sit quædam cum reliquis Fidelibus, immo & ipso Sacerdote in Sacrificio communicatio, ipsa quoque ad Oblationem admissio, publica quædam pacis & reconciliationis tessera sit? Neque unquam ad Oblationem in Altari inter Missarum solemnia admisit Ecclesia, nisi quos pacis & reconciliationis cum Deo participes esse credebat. Unde & moris est, ut Sacerdos recipiendo Oblationes dicat, *Pax tecum*, quasi supponens, eum jam ad pacem & communionem admitti.

Sicuti ergo ob scandalum a Sacramentorum perceptione publici peccatores repelluntur; ne si tales ad Sacramenta admitterentur, quæ non nisi reconciliatis & in pacem cum Deo receptis danda sunt, populus, qui eos publicos peccatores novit, nec ulla conversionis & pœnitentiæ opera vidit, credat etiam similes posse Sacramentis participare: ita quoque ob similescandalum, noluit Ecclesia ad Oblationes admittere hujusmodi peccatores; ne scilicet crederetur nulla prævia conversione & pœnitentia, aut scandali reparatione, homines sceleratos & notorie impios *paci* restitui, & sacris Altaribus cum reliquis Fidelibus posse participare.

Nequaquam tamen dubitandum; quin majus scandalum sit, majorque indecentia, hujusmodi publicorum peccatorum admissio ad Sacramenta, quam eorumdem ad offerendum receptio: ideoque & in repulsione ab offertorio majore circumspectione & prudentia, ac moderatione esse procedendum, quam in exclusione a Sacramentorum receptione: atque nonnumquam aliquos ad Oblationes etiam in Altari inter Missarum solemnia faciendas admittendos, qui a Sacramentis, præsertim Eucharistiæ, omnino essent repellendi.

Quinimmo spectata moderna Ecclesiæ disciplina, maxime in locis ubi hæc ab oblationibus publicorum peccatorum exclusio plane obliterata est, Parochis, aliisque inferioribus Presbyteris consultum plane est, ut priusquam hanc tantopere a Patribus, & Conciliis probatam disciplinam, sed temporum injuria obliteratam, in praxim reducant, Episcopos consulant, eorumque consilium & judicium audiant & excipiant; ne alias horum adjutorio destituti non valentes perrumpere, zelo præcipiti plus subinde destruant, quam ædificent.

Interim tamen, si quis Parochus zelo disciplinæ Ecclesiasticæ, & evitandi scandali, publicum peccatorem ab Altari repulisset, haud sane ab Episcopo, ejusve Ministris arguendus esset, sed potius a zelo suo laudandus, & Episcopali auctoritate suffulciendus; utpote qui sacris Canonibus hac in parte se conformaverit; & id unum egerit, quod communi Canonistarum & Theologorum suffragio faciendum judicatur: ita ut non nisi ob duritiem temporum, & conculcatam passim disciplinam consulendos prævie Episcopos esse, convenienș judicemus.

CAPUT III.

De competentia Pastorali, sive de congrua Parochorum Portione.

§. I.

Quid Competentia Pastoralis, & quæ ejus origo?

EX iis, quæ Capite primo hujus Tractatus dicta fuere, haud difficulter comprehendi potest origo Competentiæ, sive congruæ Portionis Pastoralis.

Item quippe notatum fuit, quod circa sæculum X. & sequentia, passim Ecclesiæ Parochiales Canonicorum & Monachorum Collegiis incorporatæ fuerint cum omnibus suis proventibus; tandemque contigerit, ut Canonici ac Monachi plerique abdicata a se cura illarum Parochialium Ecclesiarum, eam in Presbyteros, quos Vicarios dixere, transtulerint; relevatis interim suis Collegiis & Conventibus Decimis; quæ primario in sustentationem eorum, qui populo spiritualia seminant, cedere deberent, & ea intentione pendantur.

Cum vero Ecclesia Decimas, aliosque proventus per hujusmodi incorporationes, aliove titulo ad Monasteria, Capitula, vel similia Corpora, vel personas devoluta, Parochis, aliisque curam populi sustinentibus restituere non posset, sed pleraque Collegia, & Monasteria in Decimarum possessione, connivente tandem ac dissimulante Ecclesia permanserint; ne defectu sustentationis Ministrorum, cura animarum negligeretur, ordinatum fuit, ut ex Decimis & proventibus Ecclesiæ tantum ut minus detraherentur, & eorum possessores dare cogerentur, quantum curæ animarum debite exercendæ requireretur.

Hæc portio ex Decimis, aut aliis proventibus Ecclesiasticis Ministris Ecclesiarum Parochialium curam sustinentibus subministranda, vocatur communiter *Portio congrua*; quo nomine etiam utitur Pontifex in *Cap.* 4. *De Regularibus in VI.* quasi *congruens* illi cui assignatur, id est, proportionata ejus necessitatibus; ideoque nonnunquam *sufficiens* dicitur, tamquam sublevandis necessitatibus, eius, danda est, sufficiat. *Cap.* 30. *tit. De Præbend.* Subinde *congrua sustentatio* in Clementina I. *De Jure Patronatus*; interdum *Portio competens*. *Cap.* 2. *De Decimis in VI.* Quæ omnia idem significant; nimirum portionem debere sufficere, & congruere sustentationi Parochi, aliisque curam animarum gerentibus; quod & hodie indicatur, dum passim in Belgio vocatur *Competentia Pastoralis*, id est, portio *competens* Pastoribus.

§. II.

Qualis esse debeat Competentia Pastoralis?

ALEXANDER III. in *Cap.* 10. *tit. De Præbendis* scribit Vigoniensi Episcopo: *Eam providentiam habeas, quod ad præsentationem Monachorum nullum recipias in Vicarium Ecclesiæ Parochialis, nisi tantum ei de proventibus Ecclesiæ coram te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam sustentationem habere*.

Similiter Concilium Lateranense sub Innocentio III. considerans, quod in quibusdam partibus extirpandæ consuetudinis vitium inolevisset, quod Ecclesiarum Parochialium Patroni, & aliæ quædam personæ proventus ipsarum penitus vendicantes, Presbyteris earum servitiis deputatis relinquunt adeo exiguam portionem, quod ex ea nequeant *congrue* sustentari, atque inde fiat, ut in illis Regionibus pene nullus inveniatur Sacerdos Parochialis, qui ullam vel modicam habeat peritiam litterarum; statuit, ut consuetudine qualibet Episcopi vel Patroni, seu cujuslibet alterius non obstante, portio Presbyteris ipsis sufficiens assignetur.

Alexander IV. in *Cap.* 2. *tit. De Decimis in VI provideri vult per locorum Ordinarios, taliterque ordinari, quod Pastoribus Ecclesiarum Parochialium tantum de illarum proventibus relinquatur, quod exinde competentem sustentationem habere, & Episcopalia jura solvere valeant, aliaque debita onera supportare*.

Uno verbo, eo collimant universa Ecclesiæ Decreta, ut Ecclesiarum Parochialium proventus ad Monasteria, Capitula, aliove devoluti, nec temporum conditione patiente, ut integri proventus Parochis, cæterisque curæ animarum incumbentibus restituantur, saltem de illis tantum detrahatur, quod sustentationi Rectorum Ecclesiarum Parochialium, & oneribus sustinendis sufficiat; ut loquitur Synodus Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformatione*: " Cura animarum laudabiliter exerceatur "; & *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reform.* " Tantum redigatur, quod Recto„ris ac Parochiæ necessitati decenter sufficiat.

§. III.

Determinatio Competentiæ dependet ab arbitrio Judicis.

PORTIONEM congruam, sive *competentiam* Pastoralem debere esse talem, quæ Presbyterorum, qui Parochialium Ecclesiarum curam agunt, ipsiusque Parochiæ necessitati decenter sufficiat, Paragrapho præcedenti vidimus.

Porro cum hæc sufficientia temporum, personarum, & locorum diversitate plurimum dependeat, neque generaliter, quid sufficiat, decerni queat, sed ex plurimis factis frequenti mutationi obnoxiis judicandum sit; necesse est, ut determinatio Portionis congruæ sive Competentiæ Pastoralis, arbitrio Judicis fiat, qui omnibus rite expensis statuat quid hic & nunc sustentationi Presbyterorum, & Parochiæ necessitati succurrendæ decenter sufficiat.

Unde Synodus Tridentina noluit determinare portionem Vicariorum etiam perpetuorum; sed *cum tertiæ partis fructuum, aut majori vel minori, arbitrio ipsorum Ordinariorum, portione, etiam super re certa assignanda ibidem deputandos voluit, quo animarum cura laudabiliter exerceatur*. Sess. 7. cap. 7. *De Reformatione*.

Verum quidem est, per Synodos, Pontifices, atque etiam Auctoritate Regia, subinde determinatum fuisse quantum Vicariis Ecclesiarum Parochialium in congruam portionem assignari oportet: nequaquam tamen hæc determinatio ita generalis & stabilis fuit, quin ob certas temporum, locorum, aut personarum circumstantias Judici fas fuerit, interdum ab ea aliquantulum recedere, si viderit per determinatam portionem Parochi & Parochiæ necessitati decenter non satisfieri; nec sufficienter provideri, ut cura animarum *laudabiliter exerceatur*.

Hinc

Hinc Synodus Mechliniensis anno 1570. taxata portione congrua seu Canonica, addit; *Moderatione tamen Episcopi semper salva*. Et altera Synodus sub Hovio determinata portione congrua ad 50. libras grossorum Flandriæ, addit: *Nisi Episcoporum judicio Parochiæ amplitudo aliquid amplius ultra 50. libras requireret*.

Observat quoque post alios Pinsonius: „ Quod hæc portio primum Constitutione Caroli IX. Regis Galliæ ad 120. libras, „ omni onere liberas reduceretur inde variis Curiæ placitis plu- „ primum ad 150. producta, deinde ad 200. & tandem mercium „ pretiis excrescentibus, substractis ubique vitæ subsidiis, 300. „ portionis congruæ assignatio excrevit „. Hæc Pinsonius *Tractatu De Beneficiis, pag. 242. num. 7.*

Cum itaque portionis congruæ determinatio a Judicis arbitrio plurimum dependeat, primo attendere debet Judex tempus & locum.

Nec enim ambigi potest, quin portio pro uno tempore & loco sustentationi Parochi, & Ecclesiæ necessitati sufficiens esse queat, quæ alio tempore & loco ob raritatem, aut caritatem annonæ minime sufficeret.

Unde in Regionibus, in quibus est frumenti & vini caritas, & portio congrua in pecuniis assignatur, inquit *Rebuffus, magis augeri debet portio, quam in locis, ubi adest frumenti & vini abundantia*. Tractatu *De Portione Congrua, num. 76.*

Ulterius attendenda est Parochiæ amplitudo, & Parochorum numerus. Æquitas enim requirit, ut liberalius provideatur illi, qui plus laborare debet, quam illi, qui minus.

Deinde numerus Parochianorum, inter quos frequenter & pauperum copia non deest sua etiam secum onera trahit. Quare Rebuffus loco citato *num. 71.* docet, quod in assignanda portione congrua considerari debeat Beneficii locus, an sit frequens pauperum accessus.

Et in causa Comptentiæ Pastoralis inter Rectorem Ecclesiæ Pachialis de Reves, & Abbatissam d' Annyvera Senatus Brabantiæ per Sententiam interlocutoriam 16. Januarii 1676. injunxit Pastori, ut exhiberet numerum familiarum, & communicantium suæ Parochiæ, priusquam super portione congrua pronuntiaretur.

Præterea expendendi sunt Beneficii proventus; id est, utrum intra limites Parochiæ magna Decimarum quantitas colligatur; quemadmodum, inquit Rebuffus, dos pro modo facultatum constituenda est. *Lib. 99. §. 5. num. 69. ff. De Jure Dotium.*

Et sane dum Parochiani tantam Decimarum copiam pendunt, idque primario, ut succurratur iis, qui curam ipsorum in spiritualibus agunt; æquum plane, ut hi etiam liberalius de illis participent; maxime cum Decimæ, quarum hæc portio pars quædam est, jure communi ad Parochos pertineant: adeoque per liberaliorem portionis assignationem ipsæ Decimæ non nisi pro majori aliqua parte ad naturales suos Dominos quodammodo reducantur.

Recte itaque post Canonistas dicit Joannes Tournet, nullam certam ac fixam regulam in determinatione hujus portionis figi posse, sed totum dependere ab arbitrio Judicis, qui attendere debet qualitatem partium, situm locorum, quantitatem proventuum, amplitudinem Parochiæ, numerum Parochianorum, onera ordinaria & extraordinaria, aliasque circumstantias; ut iis expensis, prout æquum ac justum judicaverit, portionem determinet, in suis Arrestis *litt. P. cap. 120.* quæ omnia relatis variis Arrestis seu Parlamentorum sententiis confirmat.

§. IV.

Portionis congrua assignatio est favorabilis.

DECIMAS excrescentes intra limites Parochiæ, de jure communi spectare ad Parochum supra notavimus.

Proinde in quantum portio congrua sive Competentia Pastoralis desumitur ex Decimis intra limites Parochiæ excrescentibus negari nequit, quin de jure favorabilis dicenda sit assignatio portionis congruæ „ Quia, ait Wamesius *Cons. 452. num. 9.* redu- „ cit hanc rem ad suam priorem naturam; hoc est, reddit & „ restituit Pastori Ecclesiæ partem Decimarum, quæ olim ante „ privilegium, seu præscriptionem omnes in solidum ad ipsum „ pertinebant; & nisi sub conditione seu onere præstandi hanc „ congruam portionem alii concedi, aut præscriptione per ali- „ um acquiri non poterant: ita ut per hanc congruæ portionis „ assignationem non tam detrahatur possessoribus Decimarum, „ quam restituatur Pastori, quod in effectu ipsi detractum „ fuit ". Hæc Wamesius, cui unanimiter consentiunt Canonistæ.

Ulterius, cum Decimæ, aliique Ecclesiarum proventus, primario debeantur in sustentationem eorum, qui populo spiritualia seminant, & in vinea Domini laborant, quid favorabilius esse potest hujus portionis congruæ assignatione, qua Parochi, aliorumque in vinea Domini laborantium necessitatibus succurritur ex Decimis, quæ principaliter ex voluntate offerentium & mente Ecclesiæ Parochis, aliisque in vinea Domini laborantibus debentur?

Itaque, uti bene notat Rebuffus Tractatu *De Congrua Portione num. 82.* „ potius debet Judex inclinare ad partem con- „ gruam Vicariorum, cum sit favorabilis, quam ad possessorem „ Decimarum; cum iste laboret in agro Dominico spiritualia „ Parochianis ministrando „. Ex eodem principio docet *nu. 101.* quod „ si temporalia, vel alii reditus Beneficii non sufficerent „ nisi Vicario, tunc præferetur Vicarius, tum quod illud tem- „ porale prius erat patrimonium suæ Ecclesiæ, & postea fuit „ Religiosis datum, vel ab ipsis occupatum, & sic agit damno „ vitando, & Monasterium de lucro captando; ideo præfertur „ Vicarii Ecclesia Monasterio: tum etiam quod hoc sit favora- „ bilius, videlicet alere plebem cibis spiritualibus, ut Vicarius „ faciat, & quod bona facile revertantur ad suam naturam „. Hæc Rebuffus, qui & *num. 103.* probat dictum Henrici Bohic: „ Tolerabilius esse quod Canonicus vel Prior egeat, qui habet „ annexam curam, quam Vicarius, qui illam exercet.

Quibus consonat Antonius Faber in suo Codice *Tit. De sacrosanctis Ecclesiis, definit 52.* certum esse asserens, Parocho, aut „ eis, qui Parochi vices gerunt, magis favendum esse, quam „ possessori Decimarum, quisquis ille sit, & cum Parochus ejus- „ ve Vicarius Altari, & Parochianis deserviat. Nec ad rem „ pertinebit, quod si Decimarum possessori quantulacumque por- „ tio detrahatur, futurum sit, ut non habeat ille quo se alat. „ Etsi enim dici solet, non esse discooperiendum unum Altare, „ ut alterum cooperiatur; prius tamen Parocho subveniendum „ est adversus Decimarum possessorem, tum possessori ab ipso „ Ordinario, cujus officium est providere, ne alimentorum pe- „ nuria cogantur ii, qui Altari serviunt, Religionis cultum de- „ serere „. Hæc ille, quem sequitur Zypæus *Tit. de Parochiis, num. 11.*

§. V.

In Causa competentiæ summarie & per provisionem procedendum est.

ASSIGNATIONEM portionis congruæ sive competentiæ pastoralis esse causam alimentorum, extra dubium est.

Porro si in causa alimentationis ex notorio jure & praxi summarie & per provisionem sit procedendum, vel magis in hac causa hic procedendi modus servandus erit, cum hic non tantum periculum sit, ne defectu alimentationis Parochus vitæ necessariis destituatur, si plenarie causa instrui & definiri debeat, priusquam congrua portio in alimentationem assignetur, sed insuper populus suo destituatur Parocho, & per consequens necessariis salutis subsidiis.

Hinc tamquam indubitatum tradit Rebuffus: *quod si Parochus aut Vicarius congruam portionem petat, & processus tractum & dilationem recipiat, debeat ei per modum provisionis adjudicari provisio congruæ portionis, donec videantur jure utriusque, & alia Sententia proferatur, ut interim Deo servire possit, & Sacramenta Parochianis administrare*. *In Tract. de Congrua Portione, num. 54.* Et in *Tract. De Sententia provisionali in Præfatione num.* 30. asserit, Curato petenti integras Decimas adjudicatam fuisse a Senatu quartam Decimarum per modum provisionis, ut interim vivere posset.

His conforme est Decretum Synodi Meclinienſis *anno 1607. tit. 17. cap. 4. Si contingat oriri aliquam difficultatem Pastoribus in assignanda judicio Episcopi Canonica portione, iidem Episcopi seu eorumdem Vicarii aut Officiales, summarie & de plano sine strepitu & figura judicii audita nuda petitione Parochorum, & eorum quorum interest responsione, & facta desuper summaria informatione, quod ipsis Parochis deesse compererint, ad summam superius taxatam per modum provisionis adjudicabunt, & appellatio executionem non suspendat.*

Potest autem hæc provisionalis adjudicatio peti in qualibet parte litis, etiam post litem contestatam, immo etiam post Sententiam, quæ transivit in rem judicatam, quando executio Sententiæ posset habere dilationem, uti tradit Rebuffus in *Tractatu De Sentent. Provis. art. 1. gloss.* 2. eo quod nunquam non inhumanum sit, vel ad modicum tempus os bovi trituranti occludere.

Circa annum 1567. quidam Parochus convenit conductorem Decimarum suæ Parochiæ, quæ pertinebant ad certum Abbatem commendatarium tamquam Pastorem primitivum, ut ex Decimis conductis ei portionem congruam permitteret. Colonus excipiebat, hanc causam ad se non pertinere, sed Parochum debere convenire principalem Decimatorem, neque se esse sufficienter qualificatum, ut talem causam suscipiat, quæ principalem Decimatorem directe concernit; neque juribus ipsius se posse præjudicare. Hæc conductoris exceptio sat æqua videbatur: nihilominus cum esset tempus belli, & principalis Decimator extra Provinciam moraretur, & ita notabilis moræ & dilationis fuisset, si Parochus ad Decimatorem remitteretur: justumque sit, quod qui *Altari servit, de Altari vivat*, id est, de proventibus sive fructibus in alimentationem Parochi destinatis: Senatus Sententia condemnatus fuit Decimarum conductor per provisionem Parocho 300. florenos solvere, salvo conductori suo recursus adversus Abbatem Pastorem primitivum. Tournet *litt. P. cap. 126.*

Ita apparet inhumanum & odiosum, vel ad tempus Parocho suam, præcipue cum Decimæ sufficientes sunt, deesse congruam sustentationem.

Eumdem in finem Principes nostri Albertus & Isabella in Edicto ad Synodum Mechlin. *art. 16.* declararunt suam esse mentem; ut si Ordinarii essent defectuosi in assignanda congrua portione Pastoribus, eo casu Pastores possent recurrere ad Consilium Regium suæ respective Diœcesis, ut super eorum querelis provideretur; præsertim per interventionem Officii Fiscalis, si necesse sit. Et quidem ob hanc provisionalem adjudicationem, quæ a Regio Senatu in hac materia solet annui, causa congruæ portionis seu competentiæ hodie coram Regio Tribunali passim ventilatur, uti infra latius dicetur.

§. VI.

Competentia transactione vel conventione tolli nequit.

SOLENT nonnunquam Patroni Ecclesiastici, sive Pastores primitivi, aliique Decimatores cum Parochis seu Vicariis super congrua portione convenire.

Hæc conventio dum fit a Patronis ante institutionem Vicarii, subinde Simoniaca labe laborat, uti advertit Rebuffus in *Tract. De Portione congrua num.* 31. dum scilicet Patroni Vicarium sive Parochum præsentare nolunt, ni promittat se ea, quam ipsi offerunt, portione velle esse contentum, neque augmentum petiturum; atque ita tacite cedit juri suo ad majorem portionem, ut præsentationem obtineat; ipsique Patroni in effectu sibi mercantur majorem partem Decimarum per hanc præsentationem, non sine manifesta Simonia.

Ulterius, conventio sive transactio super competentia, si fiat Decimatores inter & Vicarios privata auctoritate, successoribus præjudicare nequit, quin ea non obstante majorem competentiam petere queant.

Si vero transactio auctoritate Superiorum interveniente legitime inita & firmata fuerit, ea quidem ad successores transibit, sed nequaquam ita ipsos ligabit, quin circumstantiis notabiliter mutatis portionis congruæ augmentum petere queant.

Nulla quippe transactione aut conventione; nulloque temporis lapsu effici potest, ut non dentur necessaria alimenta Parocho aliisque in vinea Domini laborantibus; & contra præceptum Apostoli, *os bovi trituranti occludatur*. 1. *Tim. cap.* 5. *vers.* 18.

Cum igitur contingere queat, ut portio aliqua sit congrua uno tempore, & in certis circumstantiis, quæ alio tempore mutatis circumstantiis esset insufficiens; evidens est, transactionem sive conventionem impedire non posse, ut portionis assignatæ augmentum petatur ita mutatis circumstantiis; ni una velimus, conventione seu transactione vel præscriptione tolli posse Legem divinam & naturalem, quæ præcipit, alimenta subministrari operariis in vinea Domini.

Unde quærens Rebuffus in præallegato *Tractatu Quæst.* 12. *An congrua portio tolli possit, ait, Respondeo quod non: quia non debet ligari os bovis triturantis; & qui spiritualia seminant, dignum est ut temporalia metant.*

Deinde subdit: *Etiam per transactionem, hæc congrua non tolletur portio, quæ cum sit alimentorum loco, & modico contentus Vicarius transigere posset, ideo non tollitur transactionem, sicut nec alimenta*. L. Cum Hi, ff. *de Transact.*

Quin & monet ibidem Rebuffus, quod ille idem Vicarius, qui super portione congrua convenit, possit augmentum ejusdem petere, si notorie appareat, illum Vicarium nunc ex illis vivere non posse.

Sicut per transactionem sive quamcumque conventionem tolli nequit congrua portio, eo quod necessariæ alimentationis loco sit; ita eamdem ob causam nec compensatione elidi potest. „ *Ideo*, inquit Rebuffus loco citato, non fuere auditi Decanus & „ Canonici S. Marcelli volentes compensare expensas in Parla- „ mento factas in congrua portione, nec potuerunt uti aliqua „ retentione pro illis contra Vicarium de Gennevilliers: & ita „ pronuntiavit Senatus anno 1524. die 27. Februarii.

§. VII.

Onus assignandi Portionem congruam Decimis inhæret, & reale est.

IN unionibus seu incorporationibus Ecclesiarum Parochialium cum Decimis ac proventibus ad eas spectantibus, solet adjici seu intelligi hæc similisque clausula: *Reservata tamen de fructibus, reditibus, proventibus, juribus, obventionibus pro Vicario perpetuo in eis instituendo congrua portione, ex qua idem Vicarius commode sustentari valeat, jura Episcopalia solvere, & alia sibi incumbentia onera supportare*. Rebuffus ad Reg. Cancell. *De Unionibus gloss.* 11. *num.* 16.

Porro sicuti Monasteria, Capitula aliave Corpora ejusmodi Ecclesias incorporatas possidendo, perpetuo providere debent iisdem Ecclesiis de Presbyteris, qui curam animarum ibidem exerceant; ita quoque vi hujus clausulæ non sufficit, ut semel congruam portionem Vicario assignaverint, sed etiam toties assignare tenentur, quoties Vicarius animarum curæ incumbens illa indigebit. *Nam, ut recte notat Rebuffus, prius Papa vult reservari congruam portionem, postea reliquos fructus donat & unit: ob id præferri debet prima Ecclesia Vicarii, ut Panormitanus* in Cap. De Monachis, tit. De Præb. *probat, dicens: Habentes Ecclesiam quoad temporalia non posse omnes reditus Ecclesiæ consumere, & sibi usurpare, sed reditus tantum superfluos, detracta prius congrua portione Vicario seu Rectori instituendo, & pro juribus Episcopalibus.*

Itaque si semel assignata competentia, seu congrua portio perierit, vastata sit, aut mutatis temporum locorumque circumstantiis incompetens sive insufficiens inveniatur, ut Parochi aut Parochiæ necessitatibus per eam sit provisum, vi dictæ clausulæ expressæ, vel subintellectæ, de novo competentiam aut augmentum ex Decimis seu proventibus Ecclesiæ incorporatæ dare tenebuntur: quandoquidem proventus dictarum Ecclesiarum sub eo onere sint ipsis incorporati, ut primo Vicario de congrua portione sit provisum; adeo ut assignatio hujus portionis non sit onus aliquod mere personale, quod uno actu sive una assignatione portionis congruæ consumatur, at potius onus reale ipsis Decimis & proventibus incorporatis inhærens; vi cujus teneantur eorum possessores ad congruam portionem iis assignandam, quoties necessaria judicatur; uti fundis sitis ad viam, flumen, mare, incumbit onus reficiendi viam, pontes, & aggeres, ut non semel tantum teneantur, sed quoties reficiendi sunt, inquit Zypæus *Consul.* 4. *De Parochiis*; additque: „ Neque primitivi „ Parochi aliud possunt prætendere, quam deducto eo onere „ quod excrescit.

Cum igitur onus illud Decimis, proventibusque incorporatis inhæreat, eorum possessores huic oneri manent subjecti, quamdiu Decimis proventibusque Ecclesiarum Parochialium unitarum incumbunt; nec ipsi ultronea abdicatione omnium proventuum ab eo eximuntur; exemplo possessoris fundi hypothecati pro certo reditu; qui demum liberatur, cum hypothecato fundo se exuit: quod vulgo Galli vocant *de guerpir*.

His consona est declaratio Cardinalium relata ad *Cap.* 7. *Sess.* 7. *De Reformat. Quod si apparent certi reditus Ecclesiarum Parochialium Monasteriis unitarum, cogendos esse Religiosos de suo portionem congruam dare Vicariis, nisi ipsi clare & evidenter probent, dictas Parochiales nullos prorsus habuisse reditus, quando fuerunt Ecclesiæ suis locis prædictis unitæ.*

§. VIII.

Portio congrua debet esse sufficiens pro tot Presbyteris, quod ad curam animarum Parochiæ requiruntur.

„ EPiscopi etiam tamquam Sedis Apostolicæ delegati, inquit „ Synodus Tridentina *Sess.* 21. *cap.* 4. *De Reformat.* in „ omnibus Ecclesiis Parochialibus, vel Baptismalibus, in quibus „ populus ita numerosus sit, ut unus Rector non possit sufficere Ecclesiasticis Sacramentis administrandis, & cultui divino „ peragendo, cogant Rectores, vel alios ad quos pertinet, sibi „ tot Sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiunt ad „ Sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum.

Si Rectori seu Parocho incumbat sibi tot Sacerdotes adjungere, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda & cultum divinum celebrandum, ea debet esse congrua portio sive competentia, quæ oneri illi sustinendo sufficiat; id est, sufficiat tot Sacerdotibus intertinendis.

Unde Rebuffus non dubitat: *Si Vicarius indigeat uno Sacerdote, vel pluribus propter Ecclesias accessorias, quas succursus vocant; tunc rationem illorum Judex habere debet, & omnino numerus personarum necessariarum considerari in hac congrua portione solet. Unde si Vicarius Cappellas annexas habeat, in quibus singulis Dominicis & Festis diebus celebrare tenetur sicut in Ecclesia principali, hoc considerandum erit: ideo non dicitur sufficiens Beneficium, nisi sufficiat habenti; & personis necessariis. Et sic non sufficeret hoc casu taxare pro victu unius Sacerdotis; sed oportet habere rationem ad alios duos, videlicet ad Sacerdotem necessarium, & ad Cappellam annexam.*

Et sane cum juxta Synodum Tridentinam *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformat.* debeat assignari talis portio congrua, ut *animarum cura laudabiliter exerceatur*; vel ut ait *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* quæ *pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat*, nequaquam congrua sive sufficiens erit ex mente Synodi, si non sufficiat tot intertinendis Sacerdotibus, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum; quandoquidem non sit futura sufficiens portio, ut animarum cura laudabiliter exerceatur aut Parochiæ necessitati decenter succurratur: quia ex supposito defectu portionis congruæ, erit defectus Sacerdotum necessariorum, ut animarum cura, quæ in debita Sacramentorum administratione & cultu divino celebrando præcipue consistit, laudabiliter exerceatur.

Adhæc dum Ecclesia adeo sollicite inculcat, ut ex Decimis proventibusque Parochialium Ecclesiarum incorporatarum ante omnia detur congrua portio Vicariis, qui curam earum Ecclesiarum sustinent; quid, quæso, aliud intendit, quam providere, ne per Ecclesiarum Parochialium incorporationem, defectu temporalium, animarum cura negligatur, desintque Presbyteri, qui Parochianis spiritualia ministrare sufficiant? Igitur ex mente Ecclesiæ incorporantis Ecclesiarum Parochialium proventus est, ut ex illis portio assignetur, quæ non tantum uni Parocho aut Vicario sit sufficiens, sed tot Presbyteris sufficiat, quot ad animarum curam laudabiliter exercendam, & Parochianis spiritualia administranda sunt necessarii.

Potest ergo Parochus sive Vicarius perpetuus petere augmentum portionis congruæ, tametsi hæc, quam habet, sibi quidem sufficiat; sed nequaquam sufficiens sit Presbyteris, quos sibi in administrandis Sacramentis, & cultu divino celebrando, ob multitudinem Parochianorum, aut latitudinem Parochiæ adjungere debet.

Cum enim ipsi principaliter & immediate cura animarum totius Parochiæ incumbat, ac propterea ipsius sit, Presbyteros sibi adjungere, qui ad curam animarum debite & laudabiliter exercendam requiruntur, etiam ad ipsum præcipue spectat portionem congruam petere, qua Parochiæ necessitati satisfieri queat.

Hinc judicatum refert Joannes Tournet *litt. P. cap.* 110. Parochum teneri Ecclesiæ succursali assignare Præsbyterum, qui illi deserviat; sed Decimatores illi Presbytero nequaquam ad portionem congruam teneri, neque Presbytero jus esse eam petendi, at eam soli Vicario perpetuo sive Parocho assignandam, qui eam Presbytero seu Cappellano communicet, sive distribuat. Si tamen ipse Vicarius vel in adjungendis Presbyteris, vel in assignanda aut petenda ipsis congrua portione esset negligens, possent Episcopi, vel Parochiani, aut etiam Presbyteri ipsi, eo casu Parochi negligentiam supplere, uti infra latius exponetur.

Parochus postulans portionis congruæ augmentum, ut plures sibi Presbyteros adjungere queat, hoc unum ostendere debet, quod

quod in Ecclesia sibi concredita, populus ita numerosus sit, ut nec ipse, nec hi, qui modo ipsi adjuncti sunt, sufficere possint Ecclesiasticis Sacramentis ministrandis, & cultui divino peragendo; tametsi forsan ejus Prædecessores vel soli, vel cum uno alterove adjuncto Presbytero, curam animarum sustinuerint.

Certum quippe est nec a lapsu temporis, nec horum illorumve praxi dependere, neque ex hac judicandum, quot Presbyteri ad debite Sacramenta Ecclesiastica administranda, & cultum divinum peragendum requirantur: sed id judicandum esse juxta Regulas Evangelicas, & Ecclesiasticas, quæ non ad hominum praxim, quæ in cura animarum frequenter, leviter & perfunctorie nimis procedit, sed ad normam veritatis de labore & difficultate in Sacramentis debite administrandis & Fidelibus ad ea rite suscipienda disponendis judicant, & procedi volunt.

Parum quoque refert, num forsan Prædecessores nomen boni Pastoris in vulgo habuerint. Scitur enim quam vulgi judicium in dijudicando, num quis bonus sit Pastor vel malus, cæcum sit, quamque multis dici posset, quod Angelo Ecclesiæ Sardis dicit Spiritus in libro Apoc. *cap.* 3. *vers.* 16. *Quia nomen habes quod vivas, & mortuus es.*

Quin & si sedulo inquireretur in Parochiis illis numerosis, quarum solus Pastor, vel cum uno alterove Presbytero curam sustinuit, non raro summus defectus instructionis in populo, & in suscipiendis Sacramentis exigua dispositio deprehenderetur; adeo ut ad oculum pateret, quam leve & parum fundatum sit argumentum a praxi Pastorum, quos vulgus etiam pro bonis habuit, petitum.

§. IX.

An Decimis non collectis, Portio congrua nihilominus solvenda sit?

MONASTERIA, Capitula, aliive Decimarum possessores ad assignandam Vicariis Ecclesiarum Parochialium portionem congruam adstricti, interdum certam partem Decimarum Parocho in portionem congruam assignant; interdum vero, idque frequentius, certam granorum quantitatem, aut summam pecuniæ annue solvendam addicunt.

Cum vero contingat subinde, aut ratione sterilitatis, aut per aeris tempestatem, vel hostium incursionem & devastationem, vel nullos fructus decimabiles nasci, vel nullos colligi; quæritur, num ex hujusmodi infortuniis, nullis Decimis perceptis, nihilominus Parocho sua portio congrua a Decimatoribus sit solvenda.

Si in certa quantitate granorum, aut pecuniæ, congrua portio assignata sit, eam nec ob fertilitatem fructuum decimabilium augendam, nec ob sterilitatem diminuendam in communi Canonistarum opinione est, & rerum judicatarum auctoritate receptum.

Postquam in Gallia, aliisque Provinciis, ait Joannes Tournet *litt. P. cap.* 116. indultum fuit, ut alii, quam Parochi, Decimas Parochialium Ecclesiarum sibi attribuerent, data Parochis congrua portione in eorum alienationem, rationi congruum est, ut dicta portio solvatur, sine ulla diminutione, aut moderatione ob quamcumque calamitatem hostilem, aut aeris tempestatem, quas ferre tenentur Decimarum possessores. Neque audietur Decimarum conductor, qui Decimas conduxit sub onere *solvendi Parocho certam granorum quantitatem, si velit ob has calamitates assignatam quantitatem granorum diminuere; sed recursum suum habere tenetur ad principalem Decimarum possessorem, qui sub tali onere ipsi Decimas elocavit. Portio congrua enim est quasi quoddam debitum, seu dos æstimata ad sustinendam curam Ecclesiæ, & servitium in Altari exhibendum. Ita judicatum per Arrestum Curiæ pro quodam Parocho contra conductorem Decimarum, reservato ipsi recursu contra Religiosos principales Decimatores, 15. Decemb.* 1570.

Neque enim hæc portio in certa granorum aut pecuniæ quantitate assignata solvitur ratione, aut cum respectu fructuum hoc illove anno emergentium; sed datur in exsolutionem oneris impositi Capitulis, aut Monasteriis in ipsa unione vel incorporatione, aut translatione Decimarum, adeo ut onus dandi congruam portionem, in cujus redemptionem hæc granorum aut pecuniæ quantitas annuatim solvenda promittitur, non ipsis Decimis, quæ annuatim realiter percipiuntur, sed juri decimandi, quod in Monasterium, aut Capitulum translatum est, perpetuo inhæreat.

Itaque portio in simili quantitate assignata, sicuti ob fertilitatem fructuum non accipit augmentum, ita nec ob sterilitatem diminutionem recipere debet; eo quod nequaquam cum respectu ad Decimas hoc illove anno recipiendas determinetur, sed cum respectu ad honestam Parochi sustentationem debitam a Monasteriis aut Capitulis, aliisve, ratione juris decimandi sive colligendi Decimas infra limites Parochiæ.

Si subinde fructuum mentio fiat, e quibus designata granorum quantitas sit solvenda, illa non taxationis, sed demonstrationis causa facta censetur, uti notat Joannes Tournet *litt. P. cap.* 121. ut consequenter illis fructibus non natis, ex aliis eadem granorum quantitas exsolvenda sit & supplenda, quemadmodum in casu non absimili cibariorum & vestiariorum legatorum respondit Scævola in *L.* 12. *ff. De Alimentis legatis*: nimirum cibaria integra ab hæredibus solvenda esse, tametsi ex fundis, quos Testator fideicommissi jure obligaverat, *ut ex reditu eorum alimenta supra scripta perciperent*, minores reditus provenerint, quam est quantitas cibariorum & vestiariorum.

Simili ratione si quis mediante transactione jus solvendi Decimas certa quantitate pecuniæ annue solvenda redemerit, hæc transactio; uti recte notat Grimaudet *lib.* 3. *De Decimis cap.* 3. *num.* 10. est in utilitatem vel damnum possessoris fundi; eamque solvere tenetur, sive agrum suum colat, sive non: nec potest possessor fundi se a solutione eximere hac vulgari ratione, quod cessante causa Decimarum non teneatur solvere id quod vice Decimarum promissum est; quia mediante tali transactione, omnes casus fortuiti ejus periculo sunt, ni fundus chasmate aliove casu esset absumptus, & plane periisset, spe omni abjecta.

Refert quoque Renatus Choppinus ex Panormitano, Teutonicos sive Germanos pro Decimis solvere annuatim certas mensuras granorum, quæ nec minuuntur nec augentur ob quamcumque fertilitatem aut sterilitatem supervenientem, *lib.* 3. *De Pol. Eccles. tit.* 4. *parag.* 4.

Quidni igitur Monasteria, & Capitula, aliique Decimarum possessores, qui mediante certa granorum vel pecuniæ quantitate jus decimandi quodammodo sibi reservant, & quasi redimunt, casum fortuitum sustineant, præsertim cum & commodum fertilitatis accipiant, nihilque ob eam Parocho accedat?

Neque Decimarum illi possessores conqueri possunt, quod nullis Decimis perceptis teneantur congruam portionem, sive designatam quantitatem granorum aut pecuniæ nihilominus pendere; quia liberum eis est, si se nimium credant gravati, Decimis renuntiare, sive jus decimandi a se abdicare, Parochoque cedere; qua abdicatione se ab onere pendendi portionem congruam in futurum liberabunt: exemplo illius, qui ratione acquisiti fundi tenetur ad censum aut reditum annuum; quem nullis licet natis fructibus solvere tenetur, quamdiu fundi illius proprietate & possessione se non exuit; at abdicata a se fundi illius proprietate & possessione, a solutione census & reditus eo ipso se eximit, cum non nisi ratione possessionis fundi ad censum & reditum obligatur.

Et hæc quidem si portio congrua assignata sit in certa granorum aut pecuniæ quantitate; si vero in portionem congruam Parocho relicta sive assignata sit una pars Decimarum, vel jus decimandi pro certa quota, cum eo casu habeat commodum fertilitatis, id est, majorem portionem percipiat, æquum quoque est, ut & sterilitatis incommodum sentiat.

Adhæc cum Parocho certa pars fructuum sive Decimarum quæ in Parochia colliguntur, sit assignata, Decimarum possessor satisfacere videtur, si jus decimandi pro ea parte ipsi relinquat; idque ejus commodo & incommodo. Neque enim eo casu certi fructus assignati sunt, sed jus duntaxat decimandi pro tertia aut quarta parte.

Et ita in terminis hanc distinctionem probat Joannes Tournet loco citato, post Ludovicum Charondam *lib.* 1. *resp. cap.* 63.

Si tamen ea portio Decimarum adeo sit exigua, ut Parochus ob supervenientem sæpius sterilitatem, aut Decimarum aliunde devastationem, onera Parochiæ sustinere nequeat, augmentum competentiæ petere posset; aut si Decimarum primarius possessor portionem Decimarum sufficientem esse sustineat, ipsi totum jus Decimarum offerre, certamque sibi portionem congruam seu competentiam petere Parochus potest.

Nam licet Parochi aut Vicarii habeant aliquam Decimarum portionem, atque inde appareat antiquitus facta aliqua inter Pastorem primitivum & Vicarium Decimarum divisio; nihilominus, inquit Carolus Fevret lib. De Abusu cap. 1. §. 12. *dimittendo suos proventus ordinarios, & portionem Decimarum Pastori primitivo, admittuntur ad petendum portionem congruam.*

§. X.

Per unionem Beneficiorum Parochis providendum.

IN *Parochialibus Ecclesiis, ait Synodus Tridentina Sess.* 24. *c.* 13. *De Reformat. quarum fructus æque adeo exigui sunt, ut debitis nequeant oneribus satisfacere; curabit Episcopus si per Beneficiorum unionem (non tamen Regularium) id fieri non possit, ut primitiarum vel decimarum assignatione aut per Parochianorum symbola ac collectas, aut qua commodiori ei videbitur ratione, tantum redigatur, quod pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat.*

Cum Synodus velit Ecclesiis Parochialibus, quarum fructus adeo sunt exigui, ut debitis oneribus nequeant satisfacere, per primitias, decimas aut collectas tunc demum succurri, si per Beneficiorum unionem id fieri nequeat: sat manifestum apparet ex mente Synodi esse, ut ante omnia Parochialium Ecclesiarum necessitati per similem Beneficiorum unionem succurratur. Unde, ait Zypæus *aliis modis providendi Ecclesiis Parochialibus tenuibus locus non est, quam si per Beneficiorum unionem id fieri non possit, etiam in alia Ecclesia fundatorum, ut satis textus insinuat, præsertim excipiendo curata & regularia. Lib.* 3. *De Consult. Canon. Consult.* 4. *de Parochis.*

Huic providendi modo præluxit postulatio Regis Galliarum facta in Concilio Tridentino; ut nimirum *Beneficia, in quibus contra Beneficiorum omnium institutionem invaluit depravata consuetudo, ut qui ea possident, nullo teneantur concionandi, Sacramenta administrandi, aut alio onere Ecclesiastico, Episcopus cum consilio Capituli his curam Beneficiis aliquam spiritualem imponat; aut si utilius videatur, ea Beneficia vicinioribus Parochialibus Ecclesiis uniat: Beneficium enim sine officio esse neque debet, neque potest.*

Illud interim in hac Beneficiorum unione serio advertendum, ne tot aliaque Beneficia in competentiam Parochorum uniantur, ut Parochus illorum oneribus satisfacere nequeat, saltem sine notabili in cura suæ Parochiæ, & functionibus Pastoralibus impedimento: quod facilius contingit, si extra Ecclesiarum Parochialem Beneficia fundata sint, & in locis a Parochiali Ecclesia remotis onera Beneficiis illis annexa exsolvere debeat.

Permittit quidem Synodus Mechliniensis anni 1607. *tit.* 17. *c.* 3. Episcopis non tantum per unionem simplicium Beneficiorum, sed etiam vicinarum & minorum Ecclesiarum, vel per concessionem

nem deserviturarum Ecclesiis Parochialibus tenuibus providere : sed addendo , id permitti *propter idoneorum Sacerdotum raritatem per modum provisionis* , sat insinuat Synodus , eam Ecclesiarum vicinarum unionem , aut deservitirarum concessionem non probari , nisi ob temporum illorum duritiem ; & quousque commodius , & sine incommodis , quæ ex hac Ecclesiarum unione , & deservitirarum concessione nata sunt sequi , Ecclesiis Parochialibus tenuibus provideri queat .

Unde nullatenus ex mente Synodi est , ut Episcopi per similes uniones , & concessiones Ecclesiarum & deserviturarum Ecclesiis Parochialibus provideant , ut se vel alios Decimarum possessores a danda competentia eximant ; & interim Parochos ita per unitas Ecclesias vel concessas deservituras gravent , ut curam Parochiæ negligere debeant , aut saltem functionibus Pastoralibus plene satisfacere & sedulo incumbere in sua Parochia nequeant .

§. XI.

Quomodo ex oblationibus & collectis Parochianorum Competentia Pastoralis conficienda?

SI per Beneficiorum simplicium unionem Ecclesiis Parochialibus sufficienter provideri nequeat , vult Synodus Tridentina , *Sess.* 24. *cap* 13. *De Reform.* ut „ Primitiarum aut Decimarum assignatione , aut per Parochianorum symbola ac collectas , aut „ qua commodiori Episcopo videbitur ratione , tantum redigatur , quod pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat .

Et quidem quod ad Primitias attinet , cum hodie non alio quam voluntariarum oblationum loco habeantur , atque inter voluntarias oblationes recenseantur , merito in assignanda Parochorum congrua portione , earum ante Decimas ratio habetur .

Neque enim dubium , quin Oblationes , & quæ Oblationum nomine veniunt , magis proprie ad Parochum , quam Decimæ pertineant , uti superius notatum ; & monet Zypæus *lib.* 3. *De Consult. Can Consult.* 3. *De Parochiis , num* . 14. ac propterea si Oblationes alteri quam Parocho competant , prius ratione harum Oblationum ad congruam portionem is tenetur , quam Decimarum possessor ; ac prius Oblationes Parocho vendicandæ : quæ si non sufficiant , tum demum ad Decimas recurrendum . Hoc vero intelligendum de Oblationibus , quæ ex solo privilegio , aut præscriptione ad Pastores , v. g. primitivos transierunt ; & quæ secluso privilegio aut præscriptione ex voluntate offerentium & jure communi ad Parochum spectarent : qualia esse solent ea , quæ in Defunctorum inhumationibus offerri sive donari solent ; secus vero de Oblationibus , quæ ex voluntate offerentium in alium pium usum offeruntur . Hæ enim nullatenus in Parochorum competentiam convertendæ sunt .

Quod vero symbola sive collectas Parochianorum attinet , vult Edictum Principum nostrorum (Belgarum scilicet) Alberti & Isabellæ ad Synodum Mechliniensem , *art.* 15. „ Ut si per media a Concilio Tridentino suggesta Parochialibus Ecclesiis sufficienter provideri nequeat , Consilia Regia & Magistratus conabuntur per impositiones , collectas , aut alia media invenire , quæ Episcopi judicabunt deesse ad congruam Parochorum „ sustentationem .

Similiter Philippus II. in Edicto ad Synodum Cameracensem *art.* 11. considerans in pluribus locis tenuiter admodum Parochis de temporalibus esse provisum , nec possibile esse , præsertim in Civitatibus , ipsis provideri de congrua & canonica „ portione per assignationem Decimarum , aut unionem simplicem Beneficiorum ; sed necessarium esse , ut veniatur ad tertium medium a Concilio Tridentino propositum , nimirum collectas Parochianorum ; quæ collectio cum fieri non possit , ait , „ sine nostra auctoritate & consensu , præcipimus Magistratibus , „ ut assistant Episcopis in reperiendis iis , quæ desunt ad sustentationem Parochorum , in locis in quibus non poterit ipsis „ provideri per duo priora media a dicto Concilio Tridentino „ proposita , usque ad summam per Synodum hanc Provincialem taxatam : qui Magistratus supplebunt id , quod dicti Episcopi declaraverint deesse duobus prioribus mediis , ad habendam congruam sustentationem dictorum Parochorum .

Hæc Principum Edicta , tum etiam ordo verborum Synodi Tridentinæ sufficienter ostendunt , ad collectas Parochianorum veniendum non esse , nisi deficientibus Beneficiis simplicibus , quorum unione Parochialibus Ecclesiis tenuibus provideri possit ; ac insuper , Decimis & proventibus Ecclesiæ , ad Parochi , aliorumque curam Parochiæ sustinentium sustentationem primario destinatis exhaustis , neque sufficientibus .

Ulterius Edicta Principum ostendunt , fas non esse in Belgio Episcopis , sua auctoritate populum compellere ad danda temporalia per modum collectarum ; sed Regia auctoritate & consensu opus esse : quod & in receptione Concilii Tridentini monuere Consilia Regia .

Cum enim Margareta Parmensis Belgii Gubernatrix Decreta Concilii Tridentini *De Reformatione* , nomine Philippi II. misisset ad Senatus Regios , ad *cap.* 4. *Sess.* 21. *De Reformat.* qua datur Episcopis facultas novas Parochias erigendi & si necesse fuerit *compellendi* populum ea subministrare quæ sufficiunt ad vitam Sacerdotum sustinendam : „ Communis omnium Senatuum nota „ fuit compulsionem illam populi & exactionem illam fieri non „ posse sine auctoritate Regia , neque hanc jurisdictionem Ecclesiasticis Judicibus unquam competiisse " . Anselmo in Triboniano Belgico .

§. XII.

Quo ordine Decimarum possessores ad Portionem congruam tenentur .

DECIMAS de jure communi ad Parochum spectare , ipsumque habere fundatam intentionem ad omnes Decimas infra limites suæ Parochiæ excrescentes , eo quod primario Decimæ dentur ad sustentationem eorum , qui curam spiritualem populi habent , supra *Capite* 1. hujus Tractatus ostendimus : ideoque Decimæ in alios transferri non solent , ni cum onere Parochum sustentandi ; id est , ut ex iis Parocho , & aliis , qui populo spiritualia administrant , primum de honesta sustentatione provideatur , ac tum superfluum aliis concedatur .

Verum licet omnibus Decimis hoc titulo indifferenter onus competentiæ videatur inhærere , atque cum hoc onere ad suos transiisse possessores ; tamen indubitatum est , quod & inter Decimas nonnullæ sint , quæ specialiori titulo præ reliquis huic oneri sunt subjectæ ; eo quod proprius & specialius ad Parochos pertineant : ideoque & prius quam cæteræ Decimæ ad Parochum reducendæ sunt .

Hac ratione Decimæ novales , cæteris paribus , prius Parocho addicendæ sunt , & ad congruam portionem possessoribus excutiendæ ; quia proprie Parochorum sunt , ac difficilius quam veteres Decimæ a Parocho ad alios transferuntur , uti *Capite* 1. §. 10. dictum fuit . Zypæus *lib.* 3. *De Cons. Canon. Consult.* 3. *De Parochiis num.* 5.

Quoad Decimas non novales seu veteres , ante alias congruæ portioni obnoxiæ sunt , „ quæ ultimo loco ab Ecclesia Parochiali decisæ , ad eam rationem , inquit Zypæus *Consult.* 4. „ *De Parochiis* , quæ in donationibus inofficiosis est , ut si a „ quoquam plures factæ sunt diverso tempore , & per eas legitima liberorum læsa , ultima tantum donatio eatenus rescindatur , quia ea sola est inofficiosa . " *L.* 7. *Cod. De inoff. Donat.*

Adhæc inter Decimarum possessores ante reliquos ad congruam portionem ordinarie tenentur hi , qui dicuntur primitivi Pastores ; qui solent possidere ipsas Ecclesias Parochiales incorporatas cum Decimis & proventibus , sub expressa conditione assignandi Vicario congruam portionem , si ipsi per se curam earum Ecclesiarum non habeant .

Præterea de jure communi in *Clem.* I. *De Jure Patronatus* : „ Diœcesanis sub obtestatione divini judicii districte inhibetur , „ ne præsentatum aliquem per quamcumque personam Ecclesiasticam jus præsentandi ad Ecclesiam aliquam habentem admittant , nisi intra certum terminum competentem per Diœcesanos ipsos præsentantibus præfigendum , ipsi præsentato fuerit „ coram eis congrua de proventibus Ecclesiæ portio assignata , „ quam si forsan iidem præsentantes intra terminum ipsum assignare neglexerint , ne factum eorum noceat præsentato , statuitur , ut ex tunc Diœcesani debeant præsentatum nisi aliud „ Canonicum obstet) admittere , & in pœnam præsentantium , „ ad Diœcesanos ipsos potestas assignationis hujusmodi devolvatur .

Porro Patroni Ecclesiastici ad portionem congruam suis præsentatis assignandam ideo specialiter adstringuntur ; quia , uti recte notat Zypæus citata *Consult.* 3. raro accidit in Ecclesiasticis , ut ipsi Parochiales Ecclesias extruxerint , vel dotaverint , cum res Ecclesiæ suæ alienare nequeant ; & si de suo dederint , Patroni laici nomen habeant . Quare qui hodie dicuntur Patroni Ecclesiastici , & una Ecclesiarum Parochialium , quarum sunt Patroni , Decimas percipiunt , non solent esse veri Patroni ; sed primitivi Pastores titulo unionis sive incorporationis dictarum Ecclesiarum ; atque in ea qualitate præsentare Vicarium , cui congruam portionem eo titulo assignare tenentur .

Nec mirum , nullam in dicta Clementina fieri mentionem *Pastoris primitivi* ; quia ut supra notavimus , nomen illud primitivi Pastoris recentius est collectione Corporis Canonici , quo hodie utimur : sed quos nunc Pastores primitivos dicimus , tunc plerumque Patroni Ecclesiastici nuncupabantur .

Dubitandum tamen non est , quin interdum jus præsentandi a jure primitivi Pastoris , qui vi unionis & incorporationis ad congruam portionem speciatim obligatur , sit sejunctum ; quo casu si dubitetur quis sit primitivus Pastor , nec de unionis & incorporationis forma & conditionibus sat constet , ad alia indicia & argumenta , quæ Pastoris primitivi jus innuunt recurrendum erit : v. g. si Canonici vel Religiosi , eorumve Prælati jus habeant functiones aliquas Ecclesiasticas certis diebus in Ecclesia Parochiali obeundi ; Parochus ipsos ut Superiores suos in aliquibus agnoscere teneatur : si Decimas minutiores aut novales , quæ Parochis præ aliis Decimis speciali titulo reservari solent , percipiant , aliave jura exerceant , quæ primitivis Pastoribus reservari solent , de quibus supra *Cap.* 1. §. 4.

Dum igitur ex his aliisve argumentis constat , quis sit Ecclesiæ Parochialis Pastor primitivus inter Decimarum possessores , poterit Vicarius sive Parochus contra illum directe agere ad congruam portionem , eamque integram , relictis aliis Decimatoribus , salvo regressu Pastori primitivo adversus alios Decimarum possessores : & ita 7. Martii 1634. in Parlamento Divionensi judicatum testatur Carolus Fevret *lib.* 6. *Tract. De Abusu cap.* 6. §. 10. Et tamquam indubitatum tradit Grimaudet *lib.* 2. *De Decimis cap.* 8. *num.* 7. additque : „ Quod si congrua portio fuisset assignata , sed sufficiens non esse deprehenderetur , Vicarii „ contra Pastores primitivos agere deberent coram Episcopo , „ ad hoc ut condemnentur & cogantur supplere exemplo filii , „ cui pater reliquit portionem suorum bonorum pro legitima ; „ quæ si sit insufficiens , potest filius agere ad supplementum : „ eo quod pater nequeat filio relinquere minorem portionem quam „ legitimam : insuper causa Parochorum est favorabilior , quia

omnes

„ omnes reditus Ecclesiæ Parochialis non dantur nisi ob curam „ animarum, quam ipsi Vicarii seu Parochi sustinent; & valde „ scandalosum est in Ecclesia (in qua omnia juxta meliorem „ disciplinam deberent esse ordinata) quod uni laborent, & a- „ *lii* otiosi manducent eorum salaria & substantiam ". Hæc ille; moneteque *num.* 14. „ Monachum vel Canonicum, aliumve „ similem colligentem Decimas in aliqua Parochia, æquiparari „ extraneo a patre instituto hæredi, qui semper obligatus ma- „ net ad legitimam dandam, filio legitimo pauperi jure natali „ debitam.

Neque enim eximitur Parochus primitivus ab onere solvendi portionem congruam, eo quod in ipsa incorporatione sive unione semel portionem congruam assignaverit; sed eam toties dare vel augere tenetur, quoties contingit Vicario portionem congruam vel in totum, vel pro parte deesse, ut *paragr.* 10. latius ostensum fuit.

Si vero inter ipsos Decimatores non conveniat, quis sit Pastor primitivus, aut quis ante alios ad portionem congruam teneatur, omnes ad portionem congruam dandam interpellari poterunt, omnesque per provisionem respective pro ea parte, qua Decimis gaudent, ad congruam portionem condemnari; salva ipsis ulteriori inquisitione, quis eorum assignationi congruæ portionis speciali titulo sit obstrictus: ne alias ob diuturniorem illam Decimatorum inter se disceptationem, Parocho sua interim desit sustentatio; atque ejus defectu cura animarum minus laudabiliter exerceatur. Ita judicatum refert Charondas *lib.* 1. *Resp. cap.* 50. & novissime in Senatu Brabantiæ pro incolis Parochiæ Gelensis contra Episcopum Antuerpiensem, Abbatissam, & Conventum de Roosendael, Capitulum S. Dymphæ in dicta Parochia Gelensi, & Pastorem Gelensem Decimatores.

Cum enim inter hoc haud conveniret, quis ad congruam portionem dandam Presbyteris ad curam animarum in dicta Parochia necessariis teneretur, concluserunt dicti incolæ, ut hac controversia & dispositione ipsis inter se decimatoribus salva, saltem per provisionem ad congruam portionem condemnarentur Decimatores; quam conclusionem probans Senatus Brabantiæ declaravit, ad minus duos Presbyteros esse Parocho adjungendos, qui una tum ipso functionibus Pastoralibus intenderent; quorum uni Parochus ipse ex suis Pastoralibus congruam sustentationem dare teneretur; alteri vero congrua portio centum pataconum annue daretur a tribus aliis Decimatoribus; salva ipsis inter se dispositione, vel conventione, quo ordine, aut pro qua parte ipsi ad hanc portionem concurrere debeant.

Hanc Sententiam extensam ex idiomate Flandrico in Latinum versam, ad calcem hujus Tractatus edendam credidi; eo quod plura puncta in hac materia non raro occurrentia per eam decisa sint.

§. XIII.

An Decimæ infeudatæ Portioni congruæ sint subjectæ?

ORIGO Decimarum, quas *infeudatas* dicimus, & quæ plerumque a laici possidentur, aut a laicis, Monasteriis, & Capitulis donatæ sunt, non parum obscura est.

Verisimile est aliquas tum a Romanis Pontificibus, tum ab Episcopis, laicis ob servitia Ecclesiis præstita, aut præstanda, quasi in feudum olim esse concessas; aliquas vero a Regibus, conniventibus Ecclesiæ Prælatis, donatas fuisse militibus & nobilibus ob expensas in militia sustinendas; alias a laicis turbulentis temporibus primum etiam violente usurpatas, ac tandem, cum eas illorum manibus eripere non possent, sub quibusdam conditionibus a Prælatis quasi in feudum concessas & relictas fuisse, uti pluribus ostendit Thomassinus *De Disciplina Ecclesiast. part.* 4. *lib.* 3. *c.* 3.

Verum cum per hujusmodi infeudationes Decimæ passim ad laicos devenirent, quæ tamen principaliter in sustentationem Ministrorum Ecclesiæ dantur, sæpius laicis inhibita fuit Decimarum acquisitio & retentio.

Et Concilium Lateranense III. sub Alexandro III. anno 1179. ait: *Probibemus, ne laici Decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos aliquo modo possint transferre. Si quis vero receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, Christiana sepultura privetur.*

Tametsi hoc Decretum sat aperte improbet detentionem Decimarum per laicos, nihilominus ex communi Canonistarum opinione hoc Decretum occasionem dedit laici secure & sine scrupulo Decimas infeudatas retinendi, quas jam tempore illius Concilii possidebant, quasi scilicet Concilium solum inhibuisset, ne in posterum laici Decimas acciperent; atque de hoc Concilio loqui credunt Alexandrum IV. in *Cap.* 2. §. *Sane, & Decimis in VI.* ubi dicit: *Illas autem Decimas intelligimus posse taliter a Religiosi de manibus laicorum recipi vel acquiri, quæ ante Lateranense Concilium ipsis laicis in feudum perpetuo sunt concessæ.*

Quidquid sit de hac vulgari Canonistarum opinione, illud certum, Innocentium III. qui Alexandro III. immediate successit, de Decimis in feudum laicis perpetuo concessis sæpius in suis Decretalibus mentionem sine ulla earum reprehensione fecisse, in *Cap.* 7. *tit. De his, quæ fiunt a Prælato sine cons. Capit.* item *Cap.* 25. *tit. De Decimis*; atque ex eo tempore opinionem fuisse probatam, quæ asserit Decimas infeudatas ante Concilium Lateranense III. sub Alexandro III. licite & secure retineri posse; nec hodie laicis super similium Decimarum possessionem ullum scrupulum movendum esse.

Illud tamen laicis, non tantum per dictum Concilium Lateranense III. sed etiam per Gregorium IX. in *Cap. fin. De Decimis* inhibitum erat, ne Decimas illas ad alium quemcumque transferre possent, quam ad Ecclesiam illam, a qua illas in feudum acceperant.

Verum, cum hæc alienationis prohibitio aliquatenus videretur contra conditionem Decimarum infeudatarum, quæ ex contractu & conventione ad laicos translatæ, naturam quasi rerum prolanarum videbantur induisse, paulatim hæc Juris prohibitio in desuetudinem abiit.

Et quidem teste Guillelmo Benedicti ad *Cap. Raynutius, de Testamentis*, verbo *Duas babens filias*; consuetudo in Regno Galliæ habet: *quod si Decimæ tenerentur per laicum in feudum, vendi possent, etiam aliis similiter laicis, sicut alia feuda . . . . Et de facto servatum in Francia, quod libere venduntur feuda Decimarum . . . . . . Immo & hic & ubique, ait, citra montes ex generali consuetudine servatur, quod de talibus bonis testatur, sicut de Patrimonialibus, & Allodialibus.*

Porro ut laici hodie secure Decimas possideant, & in earum possessionem auctoritate Regia manuteneantur, non requiritur ut ipsi ostendant infeudationem ante Concilium Lateranense III. factam; sed ad probandam infeudationem sufficit dicere, se Decimas tamquam infeudatas ante dictum Concilium Lateranense possedisse, atque in ea possessione fuisse a tempore memoriam hominum excedente; vel per aliqua antiqua documenta titulum præsumptivum antecedentem ostendere; uti notat Carolus Fevret, *Tract. De Abusu*, *lib.* 6. *cap.* 2. §. 2.

Cum ergo hæ Decimæ titulo feudi a laicis hodie possideantur quasi bona patrimonialia, ut etiam ad hæredes transeant, neque in laicos nisi sub onere aliquo instar feudorum transierint; non sine fundamento dubitatum fuit, num similes Decimæ portioni congruæ Parocorum essent subiectæ.

Illud in primis constat, & rerum judicatarum auctoritate firmatum est, Decimas infeudatas a laicis possessas, non nisi deficientibus Decimis, & proventibus Ecclesiasticis, in contributionem congruæ portionis subsidiarie assumi posse; ita sæpius judicatum refert Brodeau in notis ad Louetium *litt. P. cap.* 8. ibidem affirmans, quod cum *anno* 1633. agitaretur, num in portionem congruam Decimæ infeudatæ a laicis possessæ concurrere deberent, in hoc omnes convenisse, Decimas illas, non nisi subsidiarie omnibus Parochiæ Ecclesiasticis proventibus excussis, assumendas. Item, judicatum testatur Cladius Henrys in sua collectione Arrestorum *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 27. & tamquam indubitatum tradit Zypæus *lib.* 3. *De Cons. Canon. Consult.* 4. *De Parochiis, num.* 2. *Nam ad laicos quod attinet, inquit ad hanc causam (congruæ portionis) non ante conveniri possunt, quam si proventus desint Ecclesiastici, qui ante omnes alios tenentur . . . Unde laici Decimarum etiam possessores ordine tantum subsidiario ad congruam portionem vocantur.* Choppinus *De Sacra Polit. tit.* 1. *num.* 10. Charondas *lib.* 2. *resp.* 34. Hæc Zypæus, qui & ibidem monet: *alios plerosque Doctores adstruere, Decimas hujusmodi omnino esse liberas, cum tamquam Patrimonialia, eademque immunitate possideantur.*

Et quidem cum super hac quæstione, num scilicet Decimæ infeudatæ a laicis possessæ in contributionem portionis congruæ, saltem subsidiarie venire debeant, *anno* 1604. coram Regio Senatu dudum in utramque partem disceptatum esset, nihil ob opinionum varietatem concludi potuit, ipsaque quæstio indecisa mansit; quemadmodum refert Louetius in suis Arrestis *lit. P. cap.* 60. ubi rationes utrimque productas videre licet.

Post hæc tamen non semel eadem quæstione exorta frequentius decisum fuit in favorem Parochorum, quoad nimirum ipsos laicos Decimarum infeudatarum possessores ad dandam portionem congruam, saltem subsidiarie convenire possent: uti videre est apud Brodeau, & Claudium Henrys locis citatis, & novissime *anno* 1662. solemni arresto decisum refertur in notis recentioribus ad Le Prestre *Cent.* 1. *cap.* 13. quod Decimæ infeudatæ deficientibus Ecclesiasticis subjaceant congruæ portioni.

Et sane, si Decimæ infeudatæ relevent ab Ecclesia, sive pro Domino directo recognoscant Ecclesiam, vel Monasterium: aliudve corpus Ecclesiasticum: æquum plane est ut saltem subsidiarie in portionem congruam veniant.

Cum enim ex illa recognitione seu relevatione colligatur, Decimas illas ab Ecclesia profectas esse, atque per consequens non tantum portioni congruæ fuisse subjectas, sed quodammodo Parochis, quibus principaliter Decimæ debentur, substractas, mens Ecclesiæ aut Prælatorum eas laicis in feudum donantium fuisse videtur, ut illas eatenus tantum retinerent, quatenus aliunde ipsis Parochis sat esset provisum.

Si vero dominium temporalem sive laicum agnoscant, & sub illo relevent, difficilius ad hanc portionem congruam etiam *subsidiarie* compellentur.

Hoc quippe casu sat verisimile est, has Decimas nunquam fuisse penes Ecclesiam, nec proprie fuisse Decimas Ecclesiasticas, sed plane profanas.

Cum enim primitus feuda, & fundi censuales constitui cœperunt, Toparchæ, aliique Nobiles terras suas Vassallis in feudum concedebant cum reservatione Decimæ aut nonæ partis fructuum; cumque hæc portio fructuum annue pendenda plane similis esset Decimis Ecclesiasticis, successu temporis & hæc portio a Vassallis pendenda dominis temporalibus, nomine Decimæ infeudatæ vocari cœpit: cum tamen si originem spectemus, nihil commune habeat cum Decimis Ecclesiasticis, nec ulla appareat ratio, cur potius ratione similium laicus ad portionem congruam teneatur, quam aliarum rerum suarum feudalium, aut allodialium.

Hanc inter decimas infeudatas distinctionem in terminis observavit, & notavit Zypæus in *Jure novo, titulo De Feudis. n.* 3. asseritque; *Decimas vere infeudatas & laicos dominos recognoscentes, ac ante Concilium Lateranense* (a) *possessas, immunes esse*

(a) Zypæus eo loci intelligit Concilium Lateranense III. quod anno 1179. habitum est, præside summo Pontifice Alexandro III.

esse ab oneribus Ecclesiasticis reparandarum Ecclesiarum, & alendorum Parochorum; non tamen illas, quæ dominum aliquem Ecclesiasticum agnoscunt. Ideoque ad reparandam Ecclesiam de Watermeul damnavit Consilium Brabantiæ Joannem Hooclant 14. Julii 1598. qui sub ea Parochia Decimas possidebat motas ab Abbate Affligemiensi.

Declarat quoque Philippus II. in Edicto ad Synodum Cameracensem *art.* 12. si probari possit, Decimas quocumque titulo ab Ecclesiasticis ad laicos pervenisse post Concilium Lateranense celebratum sub Alexandro III. *anno* 1179. eas congruæ portioni Parochorum esse subjectas.

Insuper eodem Edito declaratur Decimas ab Ecclesiasticis possessas in contributionem portionis congruæ venire; tametsi olim laicales fuerint, cujuscumque sint conditionis, feudalis aut alterius, tamquam jam reversas ad primam suam naturam.

Conformiter ad hoc Edictum non tantum in Belgio, sed & in Gallia sæpius judicatum est, Decimas etiam infeudatas reversas ad Ecclesiam, esse subjectas congruæ portioni, uti videre est apud Louetium, & ejus Commentatorem *litt. P. cap.* 60. & Claudium Henrys in collectione Arrestorum *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 7. ibique dicit: *Reversionem Decimarum ad Ecclesiam esse favorabilem; quia reducit ad primævam earum naturam, & Ecclesiastici potius sua propria recuperant, quam de novo acquirunt .... Itaque hodie indubitatum est, Decimas infeudatas reversas ad Ecclesiam fieri Ecclesiasticas, & sequi communes regulas aliarum Decimarum.*

Quin & portioni congruæ obnoxias esse, tametsi titulo oneroso ad Ecclesiam reversæ sint, asserit Wamesius *Cons.* 452. *n.* 7. & id conforme esse Arresto, quod Senatus Parisiensis 16. Febru. 1628. pronuntiavit, ex iis, quæ recitat Claudius Heurys loco citato, non obscure colligitur.

Volunt non pauci hæc quidem procedere, si Decimæ tametsi infeudatæ simpliciter ad Ecclesiam revertantur; secus si cum onere feudi, ipsumque feudum expresse reservetur: quo casu credunt eas naturam infeudatarum Decimarum retinere; atque de his esse judicandum, ac si adhuc penes laicos tamquam infeudatæ mansissent: quod & verisimilius Zypæo apparet: *Quamvis*, ait, *Edicta* nostratia *non consonent*: *Resp.* 2. *De Parochiis n.* 6. Et sane citatum Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracensem indistincte loquitur, neque ullam distinctionem ponit; sed generaliter Decimas infeudatas a laicis possessas, & ad Ecclesiam reversas declarat oneri congruæ portionis esse subjectas. (*a*)

§. XIV.

Portio congrua in re certa peti potest.

Synodus Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformatione*, injungens Ordinariis, ut Beneficia curata Monasteriis, Capitulis, aliisve Beneficiis unita annis singulis visitentur, vult, ut quidem *sollicite providere procurent, ut per idoneos Vicarios, etiam perpetuos, nisi ipsis Ordinariis pro bono Ecclesiarum regimine aliter expedire videbitur, ab eis cum tertiæ partis fructuum, aut majori vel minori, arbitrio ipsorum Ordinariorum, portione etiam super re certa assignanda ibidem deputandos, animarum cura laudabiliter exerceatur.*

Ex hoc Decreto facile colligitur, in sustentationem Vicariorum posse quidem assignari aliquam fructuum partem; at portionem congruam proprie non consistere in aliqua portione Decimarum, cujus annui fructus incerti sunt; sed in *certa* & determinata quantitate granorum aut pecuniæ, annue pendenda.

Hinc videmus, quod Synodi, aut etiam Principum Edicta, cum de portione congrua Parochorum aut Vicariorum assignanda vel determinanda agunt, nullibi aliquam Decimarum partem assignent, sed certam & determinatam pecuniæ summam annue pendendam.

Neque Parochi aut Vicarii aliquam Decimarum partem possidentes, dicuntur habere portionem congruam. Ut vel hinc appareat, portionem congruam proprie consistere *in re certa*, atque eum, qui obligatur ad dandam portionem congruam, eam debere *in re certa* assignare, si Vicarius aut Parochus congruam portionem petat.

Quare Vicarius seu Parochus possidens aliquam Decimarum partem, adeo ut etiam ex illa possessione præsumatur aliqua Decimarum partitio antiquitus fuisse facta inter Vicarium & Pastorem primitivum, tamen decimas Pastori primitivo integras remittens, ad petendam congruam portionem admittitur, inquit Carolus Fevret. *lib.* 6. *De Abusu cap.* 5. *paragr.* 12. notatque ibidem, quod in Burgundia Parochus vel Vicarius, cui adjudicatur portio congrua, non dimittat fundationes universariorum, sed illæ ipsi reserventur cum oblationibus; cæterisque, quæ intra Ecclesiam recipiuntur.

Immo & in Gallia aliquando judicatum fuit, quod Parocho assignata portione congrua salvæ manerent non tantum Oblationes, fundationes anniversariorum & similia, verum etiam Decimæ novales & minutiores: at anno 1636. solemni arresto declaratum fuit, ultra portionem congruam Vicario, salvas quidem manere Oblationes, jura quædam annua, & anniversaria; at Decimas omnes etiam minutas, necnon terras & reditus, quos jure Parochiali possidebat, Pastori primitivo esse remittenda, qui vice omnium portionem congruam assignare debet. Ita videre est apud Henrys in Collectione Arrestorum *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 27. & in Annotationibus ad *cap.* 14. *Cent.* 1. Le Prestre.

Unde monet Tournet. *litt. P. cap.* 120. *Notandum, quod Curatus accipiens portionem congruam & Canonicam non nisi illam prætendere queat cum sua domo Pastoralis & Oblationibus. Tenetur autem dimittere terras amortizatas, & aliud quodvis patrimonium suo Beneficio unitum: nihilominus si sint terræ oneratæ anniversariis, hæ illi manebunt sine diminutione suæ portionis.* Hæc ille.

Itaque liberum semper est Vicario congruam petere portionem; modo Decimas, & proventus Beneficio suo annexos Pastori primitivo, aut Decimarum possessori dimittere velit.

Neque dubitari potest, quin Parocho, aliisque animarum curam sustinentibus conveniat, portionem congruam super *re certa* potius habere, quam Decimarum partem.

Quis enim nescit, quas curas secum trahat Decimarum collectio, si eas Parochus seu Vicarius per se sive per familiam suam faciat? Quæ sane non modicum in functionibus Pastoralibus impedimentum generant.

Si vero eas aliis elocet, quam ex ea elocatione natæ non sunt oriri difficultates, & nonnunquam contentiones cum subditis, dum ab his solutio exigenda est? Quæ murmurationes & obloquia adversus Parochum hinc non nascitura timentur? dum facile sibi persuadent in earum elocatione nimium a Parocho exigi, aut unum alteri ex quadam humana consideratione præferri; atque hinc affectus erga Parochum diminuitur, & charitas frigescit.

Si ergo tantopere olim sancti Patres desideraverint, ut Episcopi & Ministri Ecclesiæ ab omni rerum temporalium cura possent esse liberi, ut liberius ministerio verbi & orationi instare possent; quemadmodum videre est apud Chrysostomum *Homilia* 37. *in Matthæum*: quidni merito Parochi, cæterique curam animarum gerentes a Decimarum cura & sollicitudine liberabuntur, certa eis portione annua in sustentationem assignata, quo liberius, & sine rerum corporalium curis & distractionibus toti possint *ministerio verbi, & orationi* ad instar Apostolorum *instantes esse*. Act. c. 6. *vers.* 4.

§. XV.

Qui Competentiam petere possint?

Decimas, aliosque Ecclesiæ reditus præcipue spectare ad sustentationem eorum, qui spiritualia populo exibent, sive ut cura animarum laudabiliter exerceatur, expeditum est.

Hinc non tantum ex Decimis, & proventibus Ecclesiasticis desumendam esse portionem congruam Parocho aut Vicario perpetuo sufficientem; sed talem quæ & Presbyteris ad curam Parochiæ cum Parocho sustinendam necessariis sufficiat, supra *paragr.* 8. dictum fuit.

Et licet Parocho principaliter incumbat non sibi duntaxat, sed etiam Presbyteris subsidiariis portionem congruam petere; tamen si Episcopus judicaverit propter amplitudinem & extensionem Parochiæ in aliqua Ecclesia succursali Presbyterum esse necessarium, isque auctoritate Episcopi ibidem divina celebret, hic poterit Parocho negligente portionem congruam petere; uti judicatum refert Tournet *litt. P. c.* 129.

Ulterius cum intersit Episcopi, eique incumbat providere, ut Ecclesiis Parochialibus de sufficientibus & idoneis Ministris provideatur: immo & ipsi injungat Synodus Tridentina, ut per Beneficiorum unionem, aut Primitiarum vel Decimarum assignationem, aut qua commodiori ei videretur ratione, curet, ut tantum redigatur, quod pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat, dubitari nequit, quin Episcopi sit, omni modo allaborare, ut congrua portio assignetur non tantum ipsi Parocho, sed etiam tot Presbyteris, quot necessarii sunt, ut Parochiæ necessitati decenter satisfiat, & cura animarum laudabiliter exerceatur.

Denique ad portionem congruam agere possunt ipsi Parochiani: Quia sua interest, inquit Zypæus *lib.* 3. *Cons. Canon. Consult.* 6. *n.* 2.
„ *De Parochiis*, bonum habere Pastorem, eumque commodius
„ sint semper inventuri, si dos detur liberalis.

Immo frequenter expediret, ut incolæ, aut Episcopus potius ad congruam portionem, ad ejus augmentum agerent, quam ipse Parochus: ne hic ex avaritia agere videatur.

Adhæc cum populi non tantum intersit habere bonum Pastorem, sed etiam tot Presbyteros, quot requiruntur ad curam Parochiæ laudabiliter sustinendam, si Parochus, & Episcopus hujusmodi Presbyteros non assignent, & pro eorum cultu & victu portionem congruam petere negligant: poterunt incolæ pro portione congrua his Presbyteris necessaria instare: cum injustum sit, ut Decimæ & reditus Ecclesiæ ab aliis retineantur, ac interim populus spiritualibus subsidiis privetur.

Hoc titulo nuper admissi fuere a Senatu Brabantiæ incolæ Gelenses ad petendam portionem congruam pro Presbyteris, qui una cum Parocho functiones Pastorales obirent.

Et licet Decimatores opponerent, proprie ad Vicarium Apostolicum Buscoducensem spectare Presbyteros sive Vicarios ad curam Parochiæ necessarios designare, ipsum vero hactenus non judicasse, eos esse necessarios, nihilominus Senatus considerans, Parochiæ illius amplitudinem atque extensionem, necnon populum adeo esse numerosum, ut evidens esset, unum Rectorem non posse sufficere Ecclesiasticis Sacramentis rite administrandis, cæterisque functionibus Pastoralibus obeundis, judicavit a Parocho

alios

(a) An Decimæ infeudatæ, licet ad Ecclesiam non sint reversæ, in Galliis portioni congruæ sint obnoxiæ, declaravit hæc præsens observatio. Cum in eadem Parœcia adsunt Decimæ Ecclesiasticæ, & Decimæ infeudatæ; solæ Decimæ Ecclesiasticæ obnoxiæ sunt integræ portioni solvendæ; nec nisi deficientibus Decimis Ecclesiasticis in congruæ portionis solutionem subsidiarie assumuntur Decimæ infeudatæ. In locis vero ubi adsunt duntaxat Decimæ infeudatæ, onus earum possessoribus incumbit solvendæ integræ portionis congruæ. Consulatur hac de re Declaratio, quam Ludovicus XIV. ann. 1686. emisit. Quod si sint Parœciæ, in quibus Decimæ nec Ecclesiasticæ, nec laicæ seu infeudatæ colliguntur, tunc Pastori primitivo incumbit cura solvendi portionem congruam, nisi Vicario perpetuo reditus omnes, quos ex ea Parœcia percipit, malit cedere. Legantur hac de re Regiæ Declarationes. Prima quidem data est 30. Junii ann. 1690. Secunda 5. Octobris ann. 1726. Tertia 15. Januarii ann. 1731.

alios duos Presbyteros adjungendos; quorum unus a Parocho, alter a reliquis Decimatoribus portionem congruam acciperet: uti ex Sententia ad calcem præsentis tractatus adjecta videre licet.

§. XVI.

Quæ in Compententiam seu in congruam Portionem imputanda sint.

REBUFFUS in Tractatu *De congrua Portione q. 11.* quærens, quæ debeant Vicario computari in congrua portione, respondet: *Omnia certa, quæ habet ratione sui Beneficii seu Vicariæ. Et sic omnia, quæ jure suo Ecclesia habet, computantur pro congrua portione: omnia vero alia, quæ non habet jure suæ Ecclesiæ, sed extra, non ei computantur, argumento* L. In quartam ff. ad Legem Falcid. *ubi hæres omnia, quæ capit jure hæreditario, in quartam partem Falcidiæ imputat; alia vero, quæ alio jure capit, non.*

Hinc ulterius tamquam consequens infert: *Non computari ei anniversaria ratione prædicta, & quod in his majus habeat onus, & ab ipso recipitur gratia remunerationis, ideo non debet ei computari in sua congrua portione; nempe si quid ex his causis lucratus sit filius, quam ex substantia patris, omnia quasi jure adventitio eum lucrari vult Imperator,* L. Scimus §. Repletionem, Cod. De inoff. Testam. *Sic & cum Vicarius aliquid habet pro Missis laicorum legato in Ecclesia fundatis per alios quam per fundatores, hoc habet præcipuum: nec debet ei computari in sua congrua portione . . . . . . Adhæc si nobilis ob Sacellum vel ædiculam in Ecclesia constructam det pensionem Vicario, non debet computari in congrua portione; quia hoc non habet ratione sui Beneficii, sed Cappellæ fundatæ ibi.*

Si ergo Beneficium simplex, aut reliqua fundatio auctoritate Episcopi unita sive incorporata sit Beneficio Curato, indubie proventus illius sunt computandi in portionem congruam, quandoquidem per unionem sive incorporationem, proventus hujus uniti Beneficii vel fundationis sint facti proventus Beneficii Curati; idque eo maxime intuitu, ut per illius proventus Parocho de congrua portione esse provisum.

Cumque per similem incorporationem Beneficium incorporatum quodammodo supprimatur, & in Beneficium curatum, cui incorporatum est, quasi transfundatur; hinc est, quod onera Beneficii simplicis, etiam in Beneficium curatum transeant, & onera Beneficii curati post incorporationem reputentur: ac propterea Curatus ea onera tamquam sua propria subire teneatur.

Quare, ut superius monui, in unione sive incorporatione Beneficiorum, aut fundationum attendendum, ne occasione hujusmodi incorporationum tot onera Parocho imponantur, ut necessariis suis functionibus Pastoralibus rite fungendis minime sufficiat. Ipse quoque Judex in determinanda portione, dum rationem proventuum Beneficiorum unitorum sive incorporatorum habet, indubie & onerum, rationem illorum Beneficiorum unitorum Parocho incumbentium, habeat necesse est.

Sed quid, si Episcopus aut Patronus Ecclesiasticus ad portionem congruam adstrictus, Beneficium simplex Parocho sive Vicario conferat, citra tamen unionem sive incorporationem ipsi Beneficio curato; ita ut Vicarius Beneficium illud non obtineat jure sui Beneficii curati sive Vicariæ, sed speciali titulo collationis aut præsentationis? Sane cum detur Episcopis potestas, non tantum per Beneficiorum unionem primitiarum vel decimarum assignationem, aut per Parochianorum symbola ac collectas, sed qua commodiori eis videbitur ratione, tantum redigendi, quod pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat; non apparet, cur Episcopus haud posset per simplicis Beneficii, aut alicujus fundationis collationem, citra unionem seu incorporationem, Rectoris ac Parochiæ necessitati satisfacere; atque Parochi super congrua portione postulationem excludere: maxime cum finis congruæ portionis sit, ut Parochi & Parochiæ nessitati ita succurratur, ut cura animarum laudabiliter exerceatur. Qui finis si per proventus Beneficii Vicario ab Episcopo aut Patrono collati habetur, cessare debent media ad finem obtinendum ordinata; præsertim cum Beneficium illud ab Episcopo aut Patrono Vicario censeatur collatum, aut expresse conferatur, ut per illius proventus Parocho de portione congrua satisfiat. Alia ratio esse potest, si quis extraneus volens gratificari Parocho, aut Ecclesiæ Parochiali, fundationem aliquam, pinguem, & onera ordinaria excedentem faciat.

Fundator quippe simili casu intendens suam in Parochum, aut Ecclesiam Parochialem libertatem & munificentiam ostendere, non censetur eam fundationem seu ejus proventus in competentia velle computari; quia sic non tam Parocho, aut Ecclesiæ Parochiali gratificari, quam ipsis Decimatoribus vel Patronis ad portionem congruam adstrictis, velle videretur.

Itaque simili casu procedunt, quæ de Sacello a Nobili aliquo in Parochiali Ecclesia fundato ex Rebuffo retulimus.

§. XVII.

An in taxanda Portione congrua attendendæ sint Oblationes, præsertim quæ offeruntur in administratione Sacramentorum?

CUm Oblationes dependeant a mera & voluntaria Fidelium devotione, neque ulla quoad eas coactio Fidelibus imponi soleat; immo in Sacramentorum præsertim administratione omnis earum vel minima coactio speciem Simoniæ, aut saltem turpis quæstus suspicionem ingerat: duplici titulo eas ab imputatione in congruam portionem eximendas esse ratio ipsa suadet.

Si enim in portionem congruam imputarentur, ita nimirum, ut ex illis sustentationem Parochus accipere deberet, jam a mera liberalitate populi Parochi sustentatio dependeret; & quandocumque populo vel non placeret, vel non videretur, aut non esset opportunum Oblationes facere, Parochus sua destitueretur sustentatione.

Adhæc continget, quod Parochus, dum se ex Oblationibus voluntariis Parochianorum debere victitare videt, facile vitiis & desideriis Parochianorum connivebit: atque ita per hujusmodi congruam portionem nullatenus Parochi, ac Parochiæ necessitati ita providebitur, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur.

Hinc non immerito tamquam indubitatum tradit Rebuffus in prædicto tractatu *num. 86.* Oblationes, cum sint incertæ, non computandas in congruam portionem Vicarii.

Similiter Grimaudet *lib. 2. De Decimis cap. 8. nu. 29. & 30.* ait: *Assignatio portionis congruæ seu canonicæ debet fieri de bonis certis & patrimonialibus ipsius Ecclesiæ Parochialis, quæ debent assecurari ab illo, qui ea in portionem congruam assignat; & si evincantur in totum, aut pro parte quocumque titulo, tenetur assignare alia bona spectantia ad Ecclesiam Parochialem; nec tenentur Vicarii vel Curati perpetui alia bona in vicem illorum accipere. Neque præcomputantur Oblationes, quæ pertinent ad Vicarium tamquam Altari præsidentem: neque denarii, qui ratione particularium precum distribui solent: quia hi denarii sunt incerti.* Atque ita frequenter judicatum esse testatur Brodeau ad Louetium *litt. D. num. 8.*

Verum præterquam quod Oblationes voluntariæ generatim incertitudinis titulo in portionem congruam merito non computentur, ne sustentatio Parochi a mero & gratuito beneplacito Parochianorum dependeat: multa præterea sunt, quæ suadent, ut ea quæ in Pastoralibus functionibus a popolo voluntarie offeruntur, in portionem congruam minime imputentur; neque eorum in taxanda portione congrua ratio ita habeatur, ut Parochus, aut alii curam animarum sustinentes ex illis sustentationem accipere debeant; adeo ut si ea deficerent, Parocho, aliisque curam animarum gerentibus sua honesta sustentatio deesset.

Si enim Sacerdotes ex oblatis in administratione Sacramentorum, aut aliis functionibus Pastoralibus necessaria ad honestam sustentationem quærere jubeantur, jam necessitate vivendi quodammodo cogente, hujusmodi Oblationes, si non expresse, saltem tacite exigent.

Fiet quoque eadem urgente necessitate, ut facile ad sordidas, atque de Simonia, turpive quæstu multum suspectas exactiones delabentur: prætexentes non esse mercedem Sacramentorum, quod alimentorum causa Sacerdotibus datur: quo simili prætextu jam olim Episcopi aliqui Orientales, teste Theodoro Balsamone, Simoniacas varias exactiones in ordinationibus tegere conabantur.

Adhæc, quis non videt, quantopere erga sacras functiones, & Sacramenta diminuatur populi reverentia, & de eorum dignitate idea: dum vident, quod illa Sacerdotum victui subservire debeant, videanturque ea respectu Sacerdotum esse ad instar artis de pane lucrando?

Præterea dum Sacerdotes ex illis victitare debent, idque populus non ignorat, persuasum facile populo est, quod in administratione Sacramentorum, aliisve sacris functionibus semper aliquid offerre, & quidem pro ea conditione, qua vulgo quisque reputatur, debeat; & ni offerat, avaritiæ, aut etiam injustitiæ quamdam notam se incursurum; quasi subtrahatur ea, e quibus Sacerdotes vivere debent.

Quis vero sat eloquatur, quæ inde pauperum, præsertim quorum paupertas publice nota non est, murmura atque obloquia, quod nihil in Ecclesia *gratis* dari videatur: omniaque ad Sacerdotum quæstum, ac pauperum oppressionem in Ecclesia apparent inventa?

Denique justum non est, ad plebis populique gravamina in dies excrescentia continue & sine intermissione per Ecclesiasticos adjici: quod contingit, dum Monasteria, & Capitula Decimas a plebe ac populo recipiunt, nec sufficientem ex illis, Parochis, cæterisque curam animarum sustinentibus portionem assignant; sed eos cogunt, ut e mendicatis, & quasi extortis plebis Oblationibus sustentationem quærant, atque ita ultra Decimas Parochorum sustentationi sufficientes misera plebs ad similes Oblationes senlim cogitur: cum tamen Decimis sufficientibus ab omni ulteriori contributione pro Parochi alimentatione plebs absolvi deberet.

Quamdiu Decima sufficit, ait Antonius Faber ad tit. Codicis De Episcop. & Cler. definit. 25. *nihil est, quod præterea exigi debeat a Parochianis; quia nec aliud quam Decimas & primitias Deus ab hominibus exigit.*

Ob hæc aliaque, per Sacramentorum reverentiam & devotionem in populo nata sunt diminuere, immo & neglectum quemdam inducere, notamque avaritiæ, turpisve quæstus, quin & Simoniæ Sacerdotibus inurere: nunquam Ecclesia præscripsit, ut ex oblatis in Sacramentorum administratione Parochi suam quærere tenerentur sustentationem. Quinimmo sollicita de Parochorum, aliorumque suorum Ministrorum sustentatione, modosque, quibus ea procuraretur, præscribens, ante omnia sedulo cavendum censuit, ut ita de sustentatione provideretur Ministris, ut tamen in Sacramentorum exhibitione exacte servaretur hoc Christi præceptum: *Gratis accepistis, gratis date.*

Patres Synodi Coloniensis (*an. 1536. pag. 8. Can. 1.*) audiamus: *Superest, inquiunt, ut de victu Parochorum dispiciamus. Hinc in primis, quod Christus docuit, & sacri Canones maxime serio præceperunt, præmittendum duximus: nempe ut Sacramenta Ecclesiastica* gratis *ministrentur, dicente Domi-*

mino : Gratia accepistis, gratis date. *Quamobrem neque pro baptizandis, consignandisque Fidelibus, nempe pro collatione Chrismatis, vel promotionibus graduum, neque aliis Sacramentis distribuendis pretia quælibet vel præmia, nisi quid voluntarie offeratur, recipienda sunt. Neminem quoque ad quæstuosas exequias cogi, aut pro sepultura munus aut pretium exigi volumus.*

Et Canone sequenti subjungit : *At cum Lex divina præcipiat, non alligandum os bovi trituranti . . . . dispiciendum est ut Parochis Evangelii prædicatoribus certa ac competens subministratio victus & vestitus fiat ; idque ad eum modum, ne in administrandis Sacramentis quidpiam exigendo oneri sint Parochianis.*

Et alterum ejusdem Provinciæ Concilium, *anno* 1549. *Remedio* III. *cap.* 10. *Quod si portio Vicariorum sit accisa, nec sufficiat, ut honeste ac decenter ex ea vivatur, & ea causa fit cur animæ negligantur, aut deferatur Officium, vel ad curas sordidas Pastor ille pro victu comparando adigatur, mandat & decernit, ut justa portio secundum reformationem ei de Decimis Collegii, vel Monasterii bonis assignetur, sive per Episcopum loci, sive per ejus Visitatores.*

Inter Articulos, qui nomine Caroli IX ad reformationem Ecclesiæ oblati fuere Patribus Concilii Tridentini, erat hic XVI. *Ut a Sacerdotali ordine sordes omnes, & omnis avaritiæ labes procul expellantur, nec ullo prætextu pro rebus divinis quidquam exigatur, curet Episcopus, aut per unionem Beneficiorum, aut Decimarum assignationem, & si id fieri non poterit commode, Principes provideant, ut per Parochianorum symbola & collectas, Plebanus, & cum eo duo aut plures Clerici habeant, unde vitam congrue traducant, & hospitalitatem præbeant.*

Sed & a mente Synodi Tridentinæ procul aberrare eos, qui ex hujusmodi Oblationibus quasi emendicatis portionem congruam constitudam volunt, Decreta hac de re edita loquuntur.

Vult enim *Sess.* 7 *cap.* 7. *De Reformat.* ut Vicariis prospiciatur de *tertia aut majori vel minori parte fructuum* (non scabiosarum & sordidarum obventionum) *portione etiam* super non fluxa & caduca, sed *certa re assignata* ; quo ab illis *animarum cura* non mendice, sordide, sed *laudabiliter exerceatur.*

Neque vero in hoc Decreto novi aliquid & inauditi Synodus Tridentina constituit, sed duntaxat ab antiquo stabilita, & passim ab Auctoribus tradita, & omni æquitati consentanea confirmavit.

Nam, ut supra notatum fuit, in unionibus seu incorporationibus Ecclesiarum Parochialium, semper in favorem congruæ portionis hæc clausula attexi consueverat : *Reservatis tamen, de ipsis fructibus & proventibus Beneficiorum ipsorum pro singulis perpetuis Vicariis, portionibus, ex quibus dicti Vicarii congrue sustentari valeant, & alia sibi incumbentia onera supportare.*

Hinc Grimaudet *lib.* 2. *De Decimis cap.* 8. *num.* 29. ait *Assignatio congruæ portionis debet fieri super bonis certis & patrimonialibus ipsius Ecclesiæ Parochialis.*

Ratio suffragatur : quippe si portio congrua non e certis aliquibus fructibus ac proventibus, sed inconstantissimis, & continue reciprocantibus obventionibus coaptanda est, igitur vita Parochorum eventualis futura est, vel dicta portio pro temporum vicissitudinibus, & majori vel minori Parochianorum liberalitate indesinenter pingenda erit, ac repingenda, formanda, aut reformanda ; quod enim vero Pastores ad angustias miseræ conditionis detruderet.

§. XVIII.

Honoraria Missarum in Competentiam minime imputanda.

INTER Oblationes plane voluntarias, atque ab arbitrio offerentium pendulas numeranda esse Missarum honoraria, suadet ipsa tremendi Sacrificii dignitas, quæ omnem pactionem aut licitationem super mercede præstanda exhorret, & sacri Canones vehementissime & rigorosissime inculcant.

Prohibemus, inquit Synodus Eboracensis *anno* 1194. *Can.* 3. *ne Sacerdos laico ad pœnitentiam venienti obtentu cupiditatis injungat, ut Missas faciat celebrare, & illud etiam decrevimus prohibendum, ne Sacerdos aliquis pro celebratione Missarum pretio constituto pactum ineat, sed hoc duntaxat, quod offeretur in Missa, recipiat.*

Et in Synodo Parisiensi *anno* 1212. *part.* 2. *Can.* 11. Robertus Cardinalis Sedis Apostolicæ Legatus, ait : *Viris Ecclesiasticis monstrum avaritiæ extirpare volentes, auctoritate Legationis nostræ in virtute Spiritus sancti probibemus, ne pro annualibus Missarum faciendis, laici vel alii aliquid dare vel legare cogantur in testamento, & ne super his aliqua pactio vel exactio, vel sub aliqua specie palliata, a Sacerdotibus vel aliis mediatoribus fiat.*

Patres Concilii Toletani *anno* 1374. *Can.* 6. deplorantes, quod *aliqui Presbyteri detestanda & abominabili ambitione cæcati, pro Missis per eos celebrandis pecuniam exigerent, & super hoc ac si vellent vendere rem profanam, impudenter mercarentur ; districtius prohibuerunt, ne aliquis Presbyter pro Missis celebrandis pecuniam exigat, vel rem aliam temporalem ; sed grate accipiat, si aliquid per facientem Missas celebrari oblatum sibi charitative fuerit absque compacto, & conventione quacumque. Qui vero contrarium fecerit, a celebratione Missæ per annum noverit se suspensum, & alias pro tam gravi excessu ad arbitrium proprii Episcopi puniendum.*

His continuans Synodus Mechliniensis *anno* 1570. *tit. De Decanis cap.* 11. *Pastoribus, & quibuscumque Sacerdotibus inhibet sub pœna suspensionis, ne per se, vel alium, directe vel indirecte stipulentur pro Missis votivis ad piorum postulationem celebrandis ; sed quod eis sponte oblatum fuerit, accipiant.*

Circa idem tempus Octavius Frangipanus Myrthus Episcopus Tricaricensis, Apostolicæ Sedis per Germaniam inferiorem, & Belgarum Provincias Nuntius, in suo Directorio Ecclesiasticæ disciplinæ, Coloniensi præsertim Ecclesiæ accommodato, & a sacra Facultate Lovaniensi approbato, postquam statuit : *Ut abstineant omnes Sacerdotes a cujusvis generis mercedum conditionibus & pactis, nec quidquam pro Missis celebrandis, aut quibusvis aliis divinis Officiis seu Orationibus exigant* mox subjungit : *Et siquando nihil aut aliquid minus liberali animo honorarii loco eis donatum fuerit, non in hoc contristentur, minimeque aliquod indignationis dent indicium ; ne de avaritia notentur, vel certe a turpi quæstu, vel Simoniaca labe non procul absint, dignitatemque suam ex levi causa turpissima macula conspurcent. Quin potius ut ostendant se magno liberalique animo gratis dare quod gratis acceperunt, ab omni cogitatione & desiderio muneris ac honorarii se semper contineant, & siquando aliquid accipere cogantur, illud quamvis exiguum lætiori lubentiorique animo accipiant, quam paupercula illa Vidua æra minuta duo, quæ sola habebat, in gazophylacium mittebat.*

Si ergo ex mente Ecclesiæ, ipsaque Sacrificii dignitate nihil exigi queat pro Missis celebrandis, ac id duntaxat grato animo recipi possit, quod *voluntarie* offertur ; evidens est, honoraria Missarum esse annumeranda Oblationibus a voluntate ac arbitrio Fidelium omnino dependentibus, ideoque plane *incertis*, super quibus portionem congruam constitui non posse apud omnes in confessio est, juxta illud Juriconsultis vulgare : *Venter non pendet ab incerto, nec patitur dilationem.* Vide D. Mean ad jus Leodiense, *Observ.* 286.

Ulterius, si Parocho, aliisve Presbyteris curam animarum sustinentibus hæc honoraria in portionem congruam assignentur, jam Missæ sacrificium tamquam medium sustentationis esse debebit, atque ita necessitate cogente quodammodo redigentur ad classem Presbyterorum, *qui*, ut loquitur Bellarminus, *faciunt de celebratione Missarum artem de pane lucrando.*

Adhæc, si Parochi, eorumque Vice-Pastores ex celebratione Missarum victitare jubeantur, quid inde consequens, nisi quod vivendi necessitate quasi compellente, Missæ sacrificium modo plane mercenario tractent?

Quis enim sat deploret horrendum illum atque mercenarium modum, quo sacrosanctum ac tremendum illud Missæ sacrificium indignissime profanatur a Sacerdotibus seu sæcularibus seu regularibus, qui ex Missarum honorariis victum quærunt?

Quis non videt similes Sacerdotes passim ad domos mortuarias cursitare, ut Missarum honoraria venari possint ; non secus ac mercatores pannorum, candelarum, aliive ejusdem generis homines, ut merces suas elocare queant?

Nonne conspicere est, hujusmodi honorariorum aucupes instare pro Missis celebrandis, ubi pinguiora sperantur honoraria, non aliter atque opifices pro operis suis elocandis, ubi major speratur operarum retributio?

In hæc aliaque similia verendum est, ne defectu honestæ alimentationis sensim incidant Parochi, aliive curam animarum gerentes, si portionem congruam ex honorariis Missarum quærere cogantur.

Præterea dum Parochi, aliique curæ animarum intendentes Presbyteri ex ejusmodi scabiosis ac propudiosis obventionibus victitare coguntur, fit, ut eorum apud plebem vilescat auctoritas, atque inter viliores reputentur.

Quis eloquatur, quam vili loco passim reputentur Presbyteri, qui e celebratione Missarum victum suum quæritare jubentur? Nonne honestiores, etiam secundum mundum, dedecori sibi passim ducerent, si vel nomen duntaxat haberent, quod ex honorariis victum quærerent? Immo ea est vulgaris de honorariis idea, ut ea Sacerdotibus, quos honestiores reputant, vix offerre audeant.

Denique si Pastores ex honorariis sustentationem accipere cogantur, atque consequenter honoraria Missarum in vitæ alimentationem accipere ; inde continget, ut populus intelligens, Pastores Missas specialiter non offerre, nisi pro illis, qui honoraria offerunt, apprehendat, Pastores non pro pauperibus, sed pro solis divitibus Sacrificium offerre : ipsumque Sacrificium potius pro divitibus, quam pauperibus offerri, atque Pastorem divitum & non pauperum mediatorum esse. Quæ hinc de Pastoribus idea.

Si ergo Societatis *Jesu* Fundator S. Ignatius voluerit, ut *omnes, qui sub obedientia sunt Societatis, meminerint se gratis dare debere, quæ gratis acceperunt, nec postulando, nec admittendo stipendium, vel eleemosynas ullas, quibus Missæ, vel confessiones, vel prædicationes, vel lectiones, vel visitationes, vel quodvis aliud officium ex iis, quæ Societas juxta suum Institutum exercere potest, compensari videatur, ut sic, inquit, majori cum libertate possit & proximorum ædificatione, in divino servitio procedere.* Si, inquam, hæc ordinaverit hic Sanctus, ut Sodales sui liberius & cum majore Fidelium ædificatione in divino servitio procedere queant; an suspicabimur, quod Ecclesia Spiritu Dei animata & directa, non tantum permiserit, ut sui Ministri hujusmodi obventiones & eleemosynas ultro oblatas reciperent, sed etiam ut ex illis victitare cogerentur, cum tot obstaculorum exinde in regimine animarum & divino servitio rite ac digne obeundo, orientium sequela?

Ex hactenus dictis facile quoque est colligere, Episcopos, qui in titulum ordinationis computari sinunt Missarum honoraria, nullatenus satisfacere Decreto Concilii Tridentini *Sess.* 21. *cap.* 2. *De Reform.* quo ipsis injungitur, nullum Clericum sæcularem ordinare, nisi ipsis constiterit, quod titulum habeat, qui ipsi ad victum honeste sufficiat.

Syno-

Synodus enim in principio sui Decreti declarat, se per hanc tituli requisitionem velle, ne Clerici cum Ordinis sui dedecore cogantur defectu temporalium *mendicare, aut sordidam quæstum exercere*. Notissimum porro est nullos ad sordidiorem quæstum, ne dicam & mendicitatem, declinare, quam Presbyteros illos, qui ex Missarum celebratione victitare coguntur.

Immo si verum dicere liceat, credo quod non raro Ordini Sacerdotali per ostiatiam mendicitatem minus dedecoris inferretur, quam per sordidam illam ac mercenariam honorariorum aucupationem.

Et quis non fateatur, amplius vilescere Sacerdotum & sacrorum Ordinum dignitatem per propudiolam illam de honorariis Missarum Fratrum Mendicantium victitationem, quam per eorumdem ostiatim institui solitam mendicitatem?

An non per hujusmodi Sacerdotes, qui e Missarum honorariis vivunt, contingit id quod jam pridem deplanxit Alvarus Pelagius; nimirum, *tot hodie dicantur Missæ quasi quæstuariæ, ut apud populum vel Clerum Corpus Domini vilescat?*

Nonne quoque verendum, ne Sacerdotes illi e Missarum celebratione suam sustentationem quærentes, ex quadam potius considerationε temporalia & vitæ necessaria conquirendi causa, quam instinctu Spiritus sancti, veraque devotione ad Altare accedant?

Et sane qui illorum Sacerdotum sæcularium ex illis honorariis victitantium, aut Regularium, quorum Communitates illis honorariis ex parte subsistunt, quotidie celebrandi morem & modum serio expenderit, vereor ne cum Patribus Synodi Coloniensis *ann. 1536. part. 2. cap* 10. dicere cogatur: *Terret, nec immerito, nos sermo Dominicus, qui vetat nos* Sanctum dare canibus, & margaritas *nostras* projicere ante porcos, *dum quosdam leviculos Sacerdotes illotis manibus pedibusque, ut in proverbio est, audacius in hæc sacratissima mysteria, quam in profana irrumpere comperimus. Quales sunt, qui humano affectu tantum, & potius ex more quam ex consuetudinis ardore ad Altare accedant, quorum polluta est mens & conscientia, quos merito horrendum Evangelii exemplum (quod Joannis 13. legimus in hæc verba*: Et postquam accepisset bucellam, introivit in eum Satanas, *& cætera quæ sequuntur) ad meliorem vitæ frugem, altioremque tanti Mysterii contemplationem revocaret.*

An non magna cum Sacrificii irreverentia hodie conspicimus, Sacerdotes vitam otiosam, immo multis defectibus, ne dicam omnibus obnoxiam agentes, necessitate victum quærendi ex stipendiis Sacrorum quodammodo compulsos accedere ad *quotidianum* Sacrificium; non secus fere atque opifices ad opus suum manuale lucelli causa in dies properare solent? (a)

§. XIX.

An nulla accidentia in congruam Portionem imputanda?

ACCIDENTIA in hac materia vulgo dicuntur obventiones, quæ ultra certos & fixos reditus seu proventus Beneficio curato annexos vel assignatos, quasi contingenter accedunt.

Hæ obventiones sive accidentia duplicis generis sunt.

Aliæ enim sunt ex mera plebis liberalitate pendulæ ac profluæ, nec exigi possunt; sed ob ancipitem populi favorem, ministrorum gratiositati, temporumque, ac mercaturæ prosperitati se attemperantis, aliasve circumstantias, semper sunt admodum incertæ; neque a Parochis annotari solent, sed gratiola, prout offeruntur, accipi: ideoque nec facile est certam summam, computatis retro aliquot annis, reduci possunt: cujus generis sunt, quæ passim in administratione Baptismi, Viatici, Extremæ-Unctionis, atque mulierum purificatione dari consueverunt; quæ nullo modo in competentiam computari posse supra ostensum est.

Alia sunt accidentia seu obventiones, quas jam exigi quasi de jure, usus vel abusus obtinuit.

Hujus generis præcipue sunt, quæ in sepulturis dari consueverunt, & communiter *jura funeralia* dicuntur.

Pro sepultura aliquid exigi aut peti irreligiosum valide, quin & Simoniacum jam pridem judicarunt Patres. *Siquando aliquem in Ecclesia vestra sepeliri conceditis (scribit ad Constantium Episcopum Mediolanensem Sanctus Gregorius) siquidem parentes ipsius, proximi vel hæredes pro luminaribus sponte quid offerre voluerint, accipere non vetamus. Peti vero aut aliquid exigi omnino prohibemus, ne quod valde irreligiosum est, aut vos de humanis videamini mortalibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studeatis quærere quolibet modo compendium.*

Hæc Gregorius *lib. 7. Epist. 56.* & refertur apud Gratianum 13. *quæst.* 12. *cap.* 12. cui consonant sequentes tres Canones, in quorum tertio ex Concilio Vasensi dicitur: *Præcipiendum est, secundum Canonum auctoritatem, ut de sepulturis, & hominibus sepeliendis nihil muneris exigatur.* Quibus aperte innuit, se nihil novi præcipere, sed quod ante decretum erat, firmare.

Quin & in *Cap. 5. tit. De Simonia*, legitur: *Pro sepultura ... nulla cujusquam pretii exactio attentetur: nec sub obtentu cujusquam consuetudinis reatum suum quis tueatur, quia diuturnitas temporis non diminuit peccata, sed auget.*

Et in *Cap. 9. tit. eod.* ex Concilio Lateranensi III. arguuntur, qui putabant pro sepeliendis mortuis aliquid exigi licet posse; eo quod *legem mortuis, ait, de longa consuetudine invaluisse arbitrentur, non attendentes, quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam.*

Hinc non difficulter conficitur, Patres, & Concilia supposuisse, nullam consuetudinem cujuscumque temporis has exactiones a Simonia posse purgare; ideoque recte notasse doctissimum Notatorem in citatam Epistolam S. Gregorii: „ Istam Simoniam „ non ideo malam esse, quia prohibita fuit; sed ideo prohibi- „ tam, quia vitium est & prava consuetudo, avaritia & oc- „ casio scandali, irreligiosum quid.

Nihilominus, hisce severissimis Canonum statutis, & Patrum sententiis quasi spretis, seu neglectis, dum consuetudine jam invaluisset, quod fideles passim pro sepultura aliquid offerrent; ipsaque Decimarorum tenacitas plures Parochos cogeret ex illis oblationibus victum quærere, sensim invaluit, ut quæ primo gratis & voluntarie offerebantur, & tamquam taliter oblata recipiebantur, tandem etiam ab invitis exigi cœperint.

Hinc praxi inducendæ non parum favisse creditur *Cap. 42. tit. De Simonia*: ubi redarguuntur Clerici pariter & laici; illi quidem „ quod pro exequiis mortuorum pecuniam exigerent, & „ extorquerent; hi vero, quod laudabilem consuetudinem erga „ sanctam Ecclesiam pia devotione fidelium introductam, ex „ fermento hæreticæ pravitatis niterentur infringere sub præ- „ textu Canonicæ pietatis.

Utrique huic excessui occurrens „ pravas exactiones fieri pro- „ hibet, & pias consuetudines præcipit observari: statuitque; „ ut libere conferantur Ecclesiastica Sacramenta; sed per Epi- „ scopum loci compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem „ consuetudinem immutare.

Huic Decreto innixi nonnulli, cœperunt ea, quæ a fidelibus in sepulturis jam dudum gratis & spontanee offerri consueverant, habere tamquam comprehensa sub illa laudabili consuetudine, quam observari vult citatum capitulum.

Cumque Textus dicat, per Episcopum loci veritate cognita esse compescendos, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare; inde concluserunt, quod ad ea, quæ a fidelibus hactenus ex laudabili consuetudine fuerant ultroneε oblata, vi hujus consuetudinis continuandæ etiam inviti compelli possent: atque hinc factum est, ut quæ sua origine fuerant voluntaria, paulatim facta sint necessitatis.

Cui mutationi indubie multum contribuit Parochorum & Sacerdotum ex hujusmodi oblatis vivendi necessitas.

Dum vero semel persuasum fuit, aliqua ex sepulturis tamquam debita peti posse, veri tituli excogitati fuere, quibus continuo plura peterentur: conventiones & stipulationes interponi; non sine magno populi scandalo, & pauperum sæpe incommodo, cœperunt; atque hinc frequentes populi de his gravaminibus & scandalosis se scabiosis exactionibus querelæ; uti videri est in Edicto Carolino 23. Martii anno 1528.

Ut his suspectis & scandalosis conventionibus, ac stipulationibus, necnon Parochianorum querelis occurrerent Episcopi, ac Civiles Magistratus, quantum temporum ac locorum circumstantiæ, ac conditio patiebantur, certa quædam jura in sepulturis danda determinarunt.

Et quidem illa majora vel minora pro conditione sepeliendi, dijudicanda ex majori vel minori pompa exteriori, aut honorariori loco pro sepultura eligendo.

De hac determinatione loquitur Synodus Cameracensis anno 1565. *tit. De Decimis cap.* 7. „ In Ecclesiis, in quibus jura Pa- „ storalia vel conventione, vel auctoritate Magistratus sunt ordi- „ nata vel determinata, ea jura maneant, si æqua fuerint; si „ minus, vel augeantur vel minuantur, Episcopi ac Magistratus „ judicio. In quibus autem non sunt determinata, ineatur ratio „ cum eodem Magistratu, ut fiat.

Et taxa jurium funeralium civitatis & Comitatus Namurcensis, prout illa inita & conventa est de mandato Regio cum Concilio illius Provinciæ, describitur ad calcem Synodi Namurcensis *anno* 1659.

Quin in Belgio taxatio similium jurium ægre reciperetur, & difficilius in vim illius actio contra Parochianos concederetur, nisi Regius consensus intervenerit, eo quod ejusmodi jura reputentur ut collectæ quædam aut symbola Parochianis imposita, & post mortem ab hæredibus solvenda; immo in locum Decimarum personalium, quæ plerisque in locis in desuetudinem abierunt, successisse dicuntur.

Itaque dum jura utriusque Magistratus Ecclesiastici & Civilis consensu determinata sunt, non amplius inter Oblationes voluntarias, & a beneplacito populi totaliter pendentes recensenda sunt; sed juribus quodammodo Pastoralibus fixis & certis, aut saltem ad certitudinem non difficulter reducendis annumeranda sunt.

Cum enim quisque debeat juxta taxationem certa jura solvere, illa Parochis in libro mortuorum solent annotari: dum vero tribus aut quatuor retro computatis annis fere sciri possit, quot in certa Parochia mori & sepeliri contingat, facile quoque statui potest, ad quam summam hæc jura ascendere possint; quia nec mors ab hominum voluntate, neque jura in morte seu sepultura danda ab eorum arbitrio pendent.

De his juribus intelligenda videtur Synodus Mechliniensis an. 1570. *tit. De Decanis cap.* 1. ubi portionem congruam institui vult; computatis certis fructibus & emolumentis, ac *incertis seu accidentalibus, quæ ad certam summam communibus tribus aut quatuor annis ultimo præteritis redigi possint.*

Hæc enim jura, quæ in certa quantitate quodammodo exigi possunt, & a Pastoribus annotantur tamquam jura Pastoralia, inter proventus Pastorales certos aliquousque reduci possunt: at Oblationes ab omnimoda ac plena offerentium liberalitate dependentes, & ad quas exigendas nemo admittitur, nec a Parochis notari consueverunt, ad hujusmodi certitudinem redigi nequeunt, ideoque nec de his Synodus intelligi potest.

(a) Docuit tamen doctissimus Van-Espen, *Tomo II. part. 2. sect. 2. tit. 5. cap. 6. hujusce editionis*, fas esse fidelibus Sacerdoti offerre temporalia, quorum *spiritualia metunt*; fas item *esse* Sacerdotibus, qui *Altari deserviunt, de Altari vivere*: at semper damnavit Sacerdotem ut Simoniacum, cujus voluntas in offerendo Sacrificio pecuniam præcipue propositam habet.

Ulterius, qui hæc jura speciem quamdam collectarum Parochianis in sublevamen Parochi & Parochiæ impositarum habent, rationi congruum non videtur, ut hæc Parochianis imponatur in locis, ubi Decimæ Parochi & Parochiæ necessitatibus sublevandis sufficiunt. Quia autem in pagis Decimæ prædiales sufficere solent, Synodus Cameracensis anno 1586. *tit. De Decimis cap.* 9. vult, ut „ quoad *Urbes tantum* habeatur ratio eorum „ accidentium, quæ tribus aut quatuor annis simul computatis „ *aliqualiter* ad suum valorem in singulos annos reduci possunt: eo quod in urbibus Decimæ solvi non consueverint, quibus Parochis subveniri queat.

Addit insuper Synodus capite sequenti: *Si in aliquibus locis, accidentia in æstimationem non venire jam usu receptum fuerit, declarat Sacra Synodus suæ intentionis non esse, ut ab illo usu, in præjudicium Pastorum recedatur.*

Hic non obscure insinuat Synodus, non esse omnino ex voto, quod hæc accidentia in competentia Pastorum imputentur, sed id potius ex necessitate tolerari & admitti, cum scilicet aliter Parochorum & Parochiæ necessitatibus succurri nequit.

Quis enim ignorat, quam facile jurium illorum exactio apud populum Simoniæ, aut saltem turpis quæstus speciem imprimat; dum in singulis defunctorum sepulturis, & quidem pro singulorum conditione majora vel minora jura exigi videt?

Contentiones illæ, quæ super juribus illis inter Ecclesiasticos excitari solent, quanta in populo scandala generent, quis satis exprimet?

Hæc aliaque in scandalum fidelium ex jurium illorum exactionibus quotidie profluentia sat evincunt, quam merito Ecclesiæ ac Reip. Magistratus juncta manu agerent, ut quantum temporum conditio patitur, introduceretur quod in *L.* 18. *Cod. de SS. Ecclesiis* legitur: *Magna constitutio assignat magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos septuaginta librarum auri reditum, eam ob causam, ut scilicet* exequiæ sine sumptu & gratis *fiant in urbe Constantinopolitana.*

Et Carolus IX. in Edicto Aurelianensi an. 1560. *art.* 15. inhibuit omnibus Ecclesiasticis quidquam exigere pro administratione Sacramentorum, *Sepulturis*, aut alia quacumque re spirituali, non obstante prætensa laudabili consuetudine & communi usu: permittens nihilominus cujusque discretioni offerre quod sibi videbitur. His conforme est Arrestum Senatus Tholosani apud Papon. *lib.* 1. *tit.* 3. *art.* 7. (*a*).

§. XX.

Quis sit Judex competens in materia Competentiæ?

SIve jus commune, sive Concilium Tridentinum, atque Synodos Belgicas spectemus, cognitio & determinatio portionis ad Ordinarium loci spectat; idque etiam contra exemptos, *Cap.* 1. *De Præbend. in VI. Clem.* 1. *De Jure Patronatus*; *Concil. Trid. Sess.* 7. *cap.* 7. & *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* Ideoque etiam a Senatus Regio litigantes super hac materia ad Episcopum remissi fuere; ut videre est apud Brodeau in Notis ad Louetium *litt. C. num.* 48. & Renatum Choppinum *lib.* 3. *de S. Polit. tit.* 4. *n.* 8.

Verum cum moribus Belgii & vicinarum Provinciarum obtineat, quod Episcopi de possessorio rerum etiam spiritualium, ac singulariter de possessorio Decimarum non cognoscant, ideoque nec per provisionem possessionem adjudicare queant; hinc fit ut quæstio super congrua portione seu Competentia hodie passim ad Judices Regios devolvatur; ut hi saltem per provisionem congruam portionem assignent.

Unde Antonius Faber in Codice *tit. De Jurisdict. omnium Judicum definit.* 18. postquam dixit de congruæ portionis debito cognoscere Judicem laicum non posse, quoniam ea res ad Ordinarii cognitionem pertinet, subjungit: *Obtinuit tamen præsertim apud Gallos & apud nos, ut de eo Judex laicus incidenter saltem & provisionaliter pronuntiet. Neque id per usurpationem duntaxat & sine ratione, ut quidam calumniantur; sed vel ob id maxime quod cum lis super petitorio coram Judice Ecclesiastico magnas plerumque moras secum trahat, permittendum non est Curionem & Parochum laborare interim inopia, & alimentis destitutum necessariis animarum sibi commissarum curam salutemque deserere. Interest namque Principis & Reipublicæ provideri, ne quid tale accidat: ideoque & ad Principem Principisque Magistratum ea cura pertinet, non solum si Parochus probet se esse in quasi possessione percipiendæ congruæ portionis (qui casus nullam haberet dubitationem, cum etiam in Beneficialibus possessorii cognitio ad Judicem laicum spectet, ut sæpius diximus) sed etiamsi nulla possessionis ejusmodi probatio adferatur.*

Eamdem apud Belgas consuetudinem esse, quotidiano & notissima praxis manifeste ostendit.

Et quidem hæc Sententia provisionalis, ait Brodeau loco citato, maneat, & executioni mandatur, donec per tres Sententias conformes coram Judice Ecclesiastico petitorium plene fuerit evacuatum; & hæc est praxis Curiæ, pluribus Arrestis confirmata: notatque Officiali Curiæ Ecclesiasticæ fas non esse, pendente petitorio, Vicario minorem portionem assignare per provisionem, quam Judex Regius assignaverat: & ita judicatum duodecimo Februarii. 1627.

Adhæc, quia Decimæ infeudatæ a laicis possessæ moribus hodiernis tamquam feuda & bona profana ac patrimonialia reputantur, etiam cognitio tantum super possessorio, sed & petitorio Decimarum privative ad Judices Regios spectat: cumque portio congrua faciat partem Decimarum, *cognitio de portione congrua, quæ prætenditur ex Decimis infeudatis, omnimode devoluta est moribus nostris ad Tribunal Regium: nec potest Judex Ecclesiasticus ullatenus cognoscere de congrua portione, si Decimæ, e quibus portio petitur, a laicis possideantur, & infeudatæ esse prætendantur.* Vide late Brodeau ad Louetium loco citato, & Rebuffum *Tract. De Portione congrua, quæst.* 7. ubi asserit quod anno 1557. *remissa fuit causa ad Judicem Regium cujusdam Curati, qui petebat Decimas coram Judice Ecclesiastico, & Portionem congruam; a quo fuerat appellatum tamquam ab abusu, dicens Decimas esse infeudatas, & abusive judicatum decrevit Curia.* Plura Arresta similia notat Tournet *litt. P. cap.* 108.

(a) Vide quæ de vetita exactione pro sepulturis, & de juribus funeralibus disseruit D. Van-Espen *Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 7. *cap.* 4. *pag.* 705. hujusque editionis.

EPILOGUS

Ex Molano, Oratione de Decimis defendendis, Capite finali.

ILLUD postremum sit, quod per *viscera misericordiæ Dei* rogo Canonicorum & Monachorum Collegia atque Capitula, ut Decimas suas non defendant sordide contra Pastores suos; sed meminerint, primo loco eas deberi Pastoribus, ut videlicet exinde duplicem honorem, hoc est, abundantem Competentiam ac sustentationem percipiant. Quare quod eis Canonice debetur, qui præ reliquis *portant pondus diei & æstus*, hoc integre ac sine ulla molestia percipiant. Imminuatur potius numerus Monacorum & Canonicorum. Nimia enim absurditas est, Pastores Canonica portione Viros Ecclesiasticos defraudare, quod nemo vir bonus flagitare, neque ullus Episcopus tolerare potest. *Hæc Molanus.*

APPENDIX PRIMA.

Responsum Doctorum Lovaniensium in materia Competentiæ.

CASUS.

IN pago *N.* quondam assignata fuit certa portio Decimarum in sustentationem Pastoris, quæ intercepta Civitate Bredana (sub cujus territorio pagus *N.* est situs) integra per Hollandos confiscata & ablata est; adeo ut ab eo tempore Pastor sustentationem suam accipere coactus sit ex voluntariis Collectis seu Oblatis Parochianorum, non sine magno eorum tum spirituali tum temporali incommodo.

Quod enim animarum regimen detrimentum patiatur per hoc quod Pastor ex voluntariis Oblatis subditorum vivere cogatur, facile potest intelligi. Quid enim frequentius, quam ut Parochiani voluntarias illas Collectas renuant, si Pastor eorum vitiis viriliter obsistat, nec concupiscentiis contentire velit, atque ita inevitabiliter fit, ut eo timore etiam perculsus Pastor, subditorum vitia aut dissimulet, aut palpet, vel etiam placentia loquatur? Quod temporale attinet, Parochianos non posse sine eorum incommodo, sufficientem sustentationem Parocho subministrare, hodiernæ præsertim temporum calamitates, atque gravissimæ onerum impositiones per Status Hollandiæ, per se loquuntur. His ita constitutis.

QUÆRITUR I.

AN Abbatissa & Principissa Torrensis, quæ etiam hodie in prædicto pago retinet omnes Decimas etiam novales, ad minimus annue valentes quatuor millibus florenorum, non teneatur in conscientia & ex justitia ex Decimis assignare congruam portionem ipsi Pastori, non obstante quod Pastor congruam portionem olim habuerit: & an Episcopus Antuerpiensis (sub cujus Diœcesi pagus *N.* continetur) non possit & debeat prædictam Abbatissam ad portionem illam congruam cogere & condemnare?

QUÆRITUR II.

AN Portio congrua non debeat assignari, saltem in hoc casu, sine consideratione eorum, quæ in administratione Sacramentorum accipi possunt; quia etsi semper, ut minus speciem mali præ se ferat temporalium susceptio in administratione Sacramentorum, maxime tamen in hoc casu nata est parere scandalum propter Hæreticos, qui videntes Pastores victitare ex administratione Sacramentorum, facile credunt & aliis persuadent, illa ad quæstum Sacerdotum esse inventa?

RE-

R E S O L U T I O.

DEcimas & Oblationes ex intentione offerentium, & Ecclesiæ mente principaliter offerri in alimentationem & sustentationem Pastorum, aliorumque in vinea Domini laborantium, nemo dubitat: quare Decimæ si ad alios transferantur, non nisi cum onere sustentandi Ecclesiæ Ministros transeunt. Hinc frequentissimæ illæ adversu Decimarum, aliorumque proventuum Ecclesiasticorum possessores huic suo oneri non satisfacientes Conciliorum ac summorum Pontificum querelæ.

In quibusdam, ait *Innocentius III. in Concilio Lateranensi, extirpandæ consuetudinis vitium inolevit, quod Ecclesiarum Patroni, & aliæ quædam personæ proventus ipsarum sibi penitus vendicantes, Presbyteris earum servitiis deputatis, relinquant adeo exiguam portionem, quod ex ea nequeant sustentari; unde fit ut in his Regionibus pene nullus inveniatur Sacerdos Parochialis, qui ullam vel modicam habeat peritiam litterarum. Quare statuimus, ait, ut consuetudine qualibet non obstante, portio Presbyteris ipsis sufficiens assignetur. Cap. 30. tit. De Præbendis.*

Similem querelam in Epist. Decretali Alexandri III. Juri communi incorporata *Cap. De Monachis 12. De Præbendis*, reperimus *de Monachis, qui Vicarios Parochialium Ecclesiarum ita gravant, ut hospitalitatem tenere non possint*, ad Vigorniensem Episcopum ita scribi: *eam providentiam habeat, quod ad præsentationem Monachorum nullum recipias, nisi tantum ei de proventibus Ecclesiæ coram te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam sustentationem habere.*

Quibus consonat Concilium Tridentinum *Sess. 24. cap. 13. De Reformat.* statuens, ut in Parochialibus Ecclesiis, quarum fructus adeo exigui sunt, ut debitis oneribus nequeant satisfacere: *curet Episcopus si per Beneficiorum unionem, non tamen Regularium; id fieri non possit, ut primitiarum, aut Decimarum assignatione . . . . . . tantum redigatur, quod pro Rectoris necessitate decenter sufficiat.*

Ex quibus manifestum est (quod post Rebuffum, aliosque Canonistas notat Zypæus *Consult. 4. De Parochiis*) *uniones Ecclesiarum non aliter fieri, quam sub onere alendi Parochum, Cap.* 2. §. 2. De Decimis in VI. *neque primitivos Parochos aliud prætendere posse sibi datum, quam deducto onere quod excrescit.*

Cum igitur D. Abbatissa Torrensis omnes Decimas etiam novales possideat in pago *N.* indubie onus alendi Parochum ipsi incumbit: neque ad collectas Parochianorum veniendum est, quoadusque Decimæ supersint; neque Concilium Tridentinum Parochialibus Ecclesiis per Parochianorum symbola ac collectas, nisi in defectu Decimarum provideri voluit.

Neque refert Parocho semel assignatam fuisse portionem congruam; quia, ut rursus post illos Canonistas recte notat Zypæus *lib. 3. Consult. 4. De Parochis: Patrono Ecclesiastico seu Parocho primitivo non sufficit semel functum esse in erectione novæ Parochiæ aut unione, suo officio, assignata portione congrua; tum quia in unionibus, ut ea clausula, quæ de congrua Vicariorum portione agit, & jus Tridentini* Sess. 7. cap. 7. De Reformat. *est perpetuum . . . . tum quia minus & onus reale est, ut fundis situs ad viam, flumen, mare, incumbit, ut non semel tantum teneatur, sed quoties viæ, pontes, aggeres reficiendi sunt: sic quoties instituti præsentatio datur, jubetur Ordinarius congruam ante eis portionem curare.* Cap. 1. De Præb. in VI. *Alioquin rebus in eodem statu permanentibus, nec minuenda est semel decreta portio.* Cap. Avaritiæ, De Præb. *nec* augenda. Huc usque Zypæus.

Ex quibus omnibus ulterius concludatur, Episcopum Antuerpiensem tamquam loci Ordinarium, posse, & debere cogere D. Abbatissam, ut Parocho, ratione possessionis Decimarum, competentem sustentationem exhibeat.

Quod secundum attinet, certum est multa eaque gravissima incommoda nata esse oriri, eo quod Parochi ex oblatis in administratione Sacramentorum suam jubeantur, quærere sustentationem.

Primo, hinc enim facile eveniet quod Sacramentorum Ministri sordidas illas, atque de Simonia turpique quæstu multum suspectas exactiones, per Canones tantopere reprobatas, delabentur; prætexentes non esse mercedem Sacramenti, quod alimentorum gratia Parocho datur.

Ulterius, si Sacerdotes ex Sacramentis sua debeant expectare necessaria; contingit ut necessitate cogente, ea gratis exhibere nequeant: quo natum est fieri, ut omnem notam suspicionem Simoniæ, præsertim apud rudem populum ægre evadant.

Adhæc, quis ambigat quin populi erga divina Mysteria, videlicet reverentia ac devotio, dum ea non nisi mediante temporali sibi exhiberi conspiciunt? Quinimmo dubitari nequit, quin exinde Sacramentorum neglectus non raro oriatur in populo: quid enim ratione & experientia evidentius, quam ea a multis facile in neglectum venire, ex quibus nulla temporalia commoda sperantur, nec tamen sine temporali detrimento obtinentur.

Ecquis sufficiet redicere, quæ exinde pauperum, præsertim quorum paupertas publice non innotescit, murmura atque obloquia, quod defectu temporalium ad Sacramenta, sine paupertatis suæ, publicatione, aut summo in temporalibus incommodo, accessum sibi haud patere conspiciant.

Adhæc, qua justitia Parochiani, qui Parochorum sustentationi Decimas plus quam sufficientes persolvunt, rursus ad nova & scabiosa onera constringuntur? Non illa profecto est Ecclesiæ intentio; hinc in nullo Pontificis aut Concilii Decreto, in quo de congrua sustentatione Parochis assignanda tractatur, de oblatis in administratione Sacramentorum mentio occurrit: sed ubique generaliter præcipitur, *ut tantum ex Decimis Parochis relinquatur, quod exinde competentem sustentationem habere, & Episcopalia jura persolvere valeant, aliaque onera debita supportare*, ut loquitur Pontifex in *Cap. 2. De Decimis in VI.* Quin & ipsa Synodus Tridentina Parochorum sustentationi per locorum Ordinarios provideri mandans, non nisi deficientibus Decimis ad collectas procedendum judicavit.

Concilia vero aut Pontifices, si quando in Sacrorum administratione offerri consueta titulo sustentationis nonnumquam exigi permiserunt; id non voluntate, sed duritia Monasteriorum aut Capitulorum Decimas in sustentationem Presbyteri dimittere nolentium, factum fuisse, recte notat Christianus Lupus: cujus ea de re hic est discursus.

Quæstio est, ait Dissert. 2. proœm. ad tom. 3. Schol. cap. 7. *an istam toties & adeo graviter de Simonia damnatam, seu ante, seu post administrationem Sacramentorum, exigendi consuetudinem purgare potuerit Innocentii III. Synodus Lateranensis* Can. 66. *ac probare? Respondeo, inquit, a cunctis disciplinæ Ecclesiasticæ Directoribus optari, ut Ecclesia in avita castitate ac sanctimonia mansisset, cordis nostri duritia extorsit aliud permitti, duritia illa, quam apud Rogerum Hevedensem dicunt Decreta Abrincensis in Normandia Synodi, factæ per Cardinales Albertium ac Theodinum, Legatos Alexandri III. de exactionibus pro Baptismo nihil perfectum est, quia Episcopi Normandiæ Decretum recipere noluerunt. Utique Decretum, quo quid in Baptismo exigi vetabatur. Latius hæc referunt Joannes Promptonus Abbas Jornalensis, & Gervasius Monachus Cantuariensis. Similes in omni Gallia Episcopos reperit Gualo Cardinalis, qui vel ipsi vel ipsorum Cathedralia aut Collegiata Capitula possidebant Parochialium Ecclesiarum Decimas; ideoque volebant de ipsis splendide vivere, & miseros Parochos esurire, atque ita cogi ad victitandum de solis Oblationibus aut exactionibus Sacramentorum. Crevit assidue malum, & sua extirpante manu validius reperit laudatus Innocentius. Hinc Episcopos, & alios Parochialium Decimarum possessores ad plenam Parochorum sustentationem cogere non valens, antiquam spontaneæ in Baptismo, & quibusvis Sacramentis Oblationis consuetudinem admisit in legem ac necessitatem, permisitque exigi: at post datum gratis Sacramentum non sacri Ministerii, sed Clericalis alimentationis titulo per debitæ eleemosynæ medium fit exactio ista, atque ita pura est a lepra Simoniæ. Attamen Episcopi, & alii jam dictas Decimas possidentes Prælati, eorumque Capitula ac Monasteria rigidum coram Deo onus portant dandæ Parochis sustentationis integræ, & miseras plebes liberandi ab exactionibus variis, suspectis & offensivis, ad quas isti a paupertate coguntur.*

Ex quibus omnibus licet non difficulter appareat justitiæ æquitatique parum esse consonum, umquam in portionis congruæ assignatione rationem habere oblatorum in Sacramentorum administratione, præsertim Decimis sufficientibus; id tamen vel maxime locum habet in casu occurrenti, propter scandalum Hæreticorum, de quo in ipso quæsito.

Profecto si S. Carolus, ut refert Glossanus *lib. 8. cap. 4.* noluerit, ut *Presbyteri quamcumque rem pro administratione Sacramentorum acciperent, etiam sub obtentu eleemosynæ, ut omnem occasionem ac notam avaritiæ adimeret, utque exactæ per omnia observarent hæc verba*: Gratis accepistis, gratis date: majori profecto jure loci Ordinarius inhiberet Parocho pagi *N.* ut propter Hæreticorum scandalum, etiam gratis oblata in Sacramentorum administratione recusaret. Ita resolutum Lovanii 7. Septembris anno 1686. & signatum erat.

H. Lovens J. U. *Doctor & Professor primarius.*
N. Chamart J. U. *Doctor & Professor primarius.*
J. Blanche J. U. *Doctor & Professor primarius.*

APPENDIX SECUNDA.

Sententia extensa Consilii Brabantiæ in Causa Competentiæ.

CUm in Senatu Regio in Brabantiæ Ducatu per Supplicam pro parte Rectorum & communitatis municipii Gelensis die 13. Nov. 1683. expositum fuerit, in dicto municipio reperiri circiter 3000. communicantium, habitantium tam in dicto municipio, quam in decem appendicibus, quarum aliquæ sesquihora, aliquæ quinque quadrantibus, aliæ una hora ab Ecclesia Parochiali distitæ essent, aliæ nonnihil viciniores eidem Ecclesiæ; quarum nonnullæ tantæ sunt considerationis, ut integris pagis & Parochiis æquiparari valeant, ita ut Decimæ sub prædicta Parochia in tantum excrescant, ut jam aliquibus annis mille modiis siliginis elocatæ sint ad utilitatem variorum Decimatorum Ecclesiasticorum; quibus non obstantibus, necdum præfatæ communitati provisum erat de numero competenti personarum Ecclesiasticarum necessario ad præstanda consueta Ecclesiastica officia, utpote qui in unico Pastore & unico Sacellano seu Vice-Pastore consistat; cujus Sacellani auxilio jam etiam a bimestri frustrati fuerunt; unde factum, ut juvenes, uti & senes privarentur necessaria ad salutem instructione, immo sæpe morerentur absque assistentia, & solatio Sacerdotum ex eorumdem insufficientia; nec totius communitatis Confessiones præcipuis Festis excipi possent: quæ tandem in pejus ruerent, nisi Supplicantes resolvissent desuper ad hunc prædictum Senatum querelas deferre, quapropter se ad eumdem convertebant, humillime petentes Citatoriales coram Commissariis ad onus Pastoris, & aliorum Ecclesiasticorum Decimatorum, ut, coram iisdem partibus summarie auditis, indilate & per pro-

provisionem designetur numerus idoneorum Vice-Pastorum, qui possent præstare consueta & necessaria munia Pastoralia una cum Pastore, juxta sanctum Tridentinum Concilium, & Statuta Episcopatus Buscoducensis, cui subsunt.

Qua supplica visa & examinata in præfato Senatu, Supplicantibus concessæ & expeditæ fuerant prædictæ Citatoriales, vi quarum Apparitor Thomas citaverat R. D. Episcopum Antuerpiensem, uti & Apparitor Jacobus Hullet etiam citaverat D. Abbatissam & Conventuales Monasterii de Roosendael, denique Petrus Herman Prætor in Gele accepta auctorizatione citaverat D. Melchiorem Vanden Weyer Pastorem, & D. Decanum & Capitulares Ecclesiæ Collegiatæ S. Dymphnæ ibidem, ad comparendum 26. præfati mensis Novembris, coram D. Vanden Dicke Consiliario, & Secretario Leyens, tamquam Commissariis inter partes deputatis, ad audiendam conclusionem a Supplicantibus prædictis, & dictarum Citatorialium impetrantibus tunc proponendam: quando dicti Impetrantes comparuerunt per Procuratorem suum Charliers, & Citati per suos respective Procuratores Goubat, Mayolet, & Vanden Neuckere. Dicebatque Impetrantium Procurator in verbali tunc habito, ultra id quod in præfatis litteris allegabatur, adhuc considerandum esse, præfati municipii Gelensis Parochiam extendi ad duo miliaria cum dimidio in diametro; esseque varias domos ex opposito etiam tantundem dissitas, quarum incolæ sæpe eodem tempore decumberent, & spirituali egerent animæ medicina; ideoque impossibile esse eisdem infirmis Sacramenta ministrari, eos visitari, solari, & adversus diaboli tentationes adjuvari, nisi per competentem numerum Ecclesiasticorum; præfatum vero Pastorem super eo admonitum agnovisse se in iis providere non posse, absque certo Vice-Pastorum numero: cum uno impedito in Officio Ecclesiastico, altero in administrandis infirmis, adhuc alii necessarii sint ad invisendos ægros, & obeunda reliqua onera Pastoralia.

Hinc concludebant Impetrantes, ut singuli Citatorum in solidum, vel ad minus omnes conjunctim condemnarentur, ut Supplicantibus provideant, aut provideri sinant, de tribus ut minus Cappellanis seu Vice-Pastoribus, aut saltem eo Cappellanorum numero, qui judicio hujus Senatus sufficiant, & capaces sint una cum Pastore ordinario Parochiæ servire, & functionibus Pastoralibus satisfacere, tam in excipiendis Confessionibus, Catechizationibus, administrandis Sacramentis, quam visitandis, assistendis, & consolandis infirmis: idque cum mandato, ut per Citatos unicuique Cappellanorum annue assignetur & detur necessaria ipsorum competentia, ad ratam trecentorum florenorum annue, vel aliam quamcumque, vel majorem summam (ultra accidentia) prout Senatus pro causæ circumstantiis arbitrabitur, & in casu ulterioris litis saltem per provisionem, eo quod causa dilationem haud patiatur ob periculum in mora; permittentes interim ipsis Citatis, ut via amicabilis, vel juris, inter se dispiciant, & conveniant, quo ordine & pro qua parte quilibet ipsorum in dictam competentiam concurrere debeat: concludendo cum expensis; super omnibus petentes jus dici, sive conjunctum, sive divisum, prout Senatus secundum justitiam æquum judicabit. Quibus prædicti duo primi Citati, nimirum Episcopus Antuerpiensis, & Abbatissa de Roosendael, & quartus, scilicet Capitulum S. Dymphnæ, respondentes, ita concluserant, ut Impetrantes, in quantum contra ipsos requisierant & concluserant in hac sua requisitione & conclusione, saltem in modo & forma declararentur non fundati & non receptabiles cum expensis; eo quod jam a quadraginta annis communitas Gelensis parum sit imminuta vel aucta, quæ nunquam fuerit conquesta de defectu Officiorum divinorum apud Vicarium generalem Buscoducensem; cui privative competeret illi defectui providere, juxta Synodum & Edicta, quæ hanc materiam spectant; neque etiam tertius Citatus Rector sive Pastor ordinarius Gelensis unquam fuisset conquestus; cujus prædecessor laudabiliter functionibus Pastoralibus satisfecerat, cum eo adjutorio Cappellanorum seu Vice-Pastorum, quod sibi necessarium judicabat; quo non obstante adhuc notabiliter patrimonium suum auxerat: quemadmodum dictus tertius Citatus Pastor Gelensis etiam similes Cappellanos sive Vice-Pastores assumpserat, & dimiserat, prout judicabat necessarium pro munere suo Pastorali obeundo; cui sustinendo non parum ipsi subserviebant (licet citra ullam obligationem) Domini quarto loco citati; quorum quatuor actualiter Confessiones excipiunt. Insuper, quod ex supplica & ratiocinio verbali Impetrantium sua sponte profluere, ipsos nullam actionem habere contra primo, secundo, tertio respective locis citatos, quæ actionis exclusio singulariter locum habere respectu duorum priorum Citatorum; eo quod nullas Decimas Ecclesiasticas levent in Parochia Gelensi. & quod tertio loco citatus tantum solus haberet, quam quatuor ex quarto loco citatis, id est, Canonicis S. Dymphnæ; ac insuper ejus accidentia quotidiana ad majorem summam annue ascenderent, quam annui proventus unius Canonici.

Concluserat quoque tertius Citatus Pastor Gelensis in suo scripto *ad omnes fines*, ad hoc ut Impetrantes declarentur non fundati, nec receptibiles cum expensis, prout contra ipsum concluserant 26. Novembris, hac inter reliquas ratione, quod Impetrantes debuissent adire Vicarium generalem Buscoducensem; utpote cui privative competit de eorum querelis dispicere & providere; quod ut adhuc faciant, liberum permittit Impetrantibus, quemadmodum agere adversus reliquos Decimatores citatos. Insuper dicebat quod tertia pars Decimarum, quam cum Capitulo S. Dymphnæ dividebat, sibi competeret titulo oneroso & Pastoratus; cujus annui proventus, uno anno respective cum altero collato, deductis deducendis vix ascenderent ad trecentos Patacones, quodque se semper valde laudabiliter exhibuerit in functionibus Pastoralibus, in catechizando, concionando, Confessiones excipiendo, assistendo & administrando infirmis, & omnibus suis subditis; quibus tantum poterat satisfacere, totaliter seipsum impendendo. Quod si quandoque ipse & Prædecessores sui assumpserint in commodum suum Vice-Pastores aliquot, suoque sumptu aluerint, id ab iis absque ulla vel minime obligatione factum esse. Fateri quidem se, si permanentes aliqui Vice-Pastores existerent, communitatem melius curandam, solandam, & juvandam esse, quam modo defectu permanentium Coadjutorum, & quamquam plane confidat se ad petitionem Impetrantium nullatenus retineri, ut tamen ostendat inclinationem suam ad quietem & bonam cum ipsis, ut Pastor eorum, correspondentiam, si eo adducere possint alios Citatos, ut aliqui permanentes Vice-Pastores procurarentur, se lubenter pro nona parte contributurum ad id quod pro competentia eorum aut via amicabili, aut juris decerneretur: modo vice versa Impetrantes eum ab omnibus oneribus publicis, pro nona sua parte, quam in dictis Decimis possidet, eximant. Quas rationes, aliasque per Citatos allatas ipsi Impetrantes in suo verbali rejecerant ut abusivas, frivolas, & impertinentes: adeoque persisterant simpliciter loco Replicæ, petentes ut Citati simpliciter persisterent loco Duplicæ: utque partibus hinc inde injungeretur scribere per *Advertissementum*, ut aiunt: quo injuncto, utrimque ita scriptum fuit, & conclusum in causa.

Postque duo primi Citati, scilicet Episcopus Antuerpiensis, & Abbatissa de Roosendael 11. Febr. 1684. per Libellum Civilem dixerant, quod etiamsi non sine causa confiderent clare se demonstrasse, quod Impetrantes perperam & injuste ad onus eorum conconclusissent, sibi tamen ad majorem causæ elucidationem visum fuisse exponere, quod quarto loco citati, nimirum Canonici S. Dymphnæ, sint Pastores primitivi Gelæ, quodque tertio citato Pastore Gelensi taliter sit provisum de Competentia & Canonica portione, ut annue summam 2000. florenorum reciperet; quod ulterius in dicto municipio essent varia Beneficia simplicia, uti & personatus aliquis magni proventus. Sed duos primos Citatos levare Decimas in dicta Parochia quemlibet pro tertia parte, alia tertia manente penes Pastores primitivos, videlicet quarto loco citatos, qui que in ea qualitate, ex prædicta sua tertia, pro congrua seu Canonica portione & Competentia, tertiam partem assignarunt tertio citato Pastori Gelensi, quam & recipit ultra Decimas novales quæ magnæ ibidem sunt considerationis. Quibus jungebant, Decimas suas se non solum e manu laica accepisse, verum etiam titulo oneroso Anniversariorum & aliorum onerum possidere; specialiter secundo loco citatæ, quæ initio suæ fundationis pro primis suis bonis dictam tertiam Decimarum acceperant a D. Ægidio Berthout, idque in dotem duarum suarum filiarum in præfato Monasterio profitentium, quarum una prima ejusdem Abbatissa extitit. Petebant igitur ut hæc omnia per Libellum Civilem præcedentibus jungere liceret: super quibus Senatus mandaverat, ut portionem suam coram Commissariis exponerent, Partibus ad id citatis: in cujus conformitatem Verbali habito 26. prædicti mensis, repeti curarunt tenorem ejusdem Libelli Civilis; concludentes ad ejusdem admissionem cum expensis: exhibentes copias Procuratori Impetrantium una cum duobus annexis: qui illi respondens concludebat ad ejusdem rejectionem cum expensis & pœna; contentus nihilominus ut liti jungeretur, salva Impetrantibus facultate respondendi eidem Libello; quo responso exhibito, dictum fuit a Commissariis, ut omnia actis litis jungerentur: atque ita rursus in causa utrimque conclusum fuit, petitumque jus dici. Itaque visis & examinatis in præfato Brabantiæ Senatu præfatis citatorialibus, ibidem ab Impetrantibus obtentis 13. Novembris præterita, una cum Verbali in eorumdem conformitatem coram Commissariis habito, continente tres conclusiones a Partibus hinc inde sumptas: visis etiam respective Scriptis *Advertissements*, ut vocant, utrimque traditis, uti & Libello Civili duorum primorum citatorum oblatorum 11. Februarii præteriti, una cum rationibus impertinentiæ ab Impetrantibus oppositis; omnibus attentis DD. præfatum Brabantiæ Senatum constituentes, jungentes liti Libellum Civilem 11. Februarii, una cum rationibus impertinentiæ illi oppositis; declarant Citatos teneri, & obligatos esse curare, ut intra 14. dies Impetrantibus provideatur de duobus Vice-Pastoribus, qui una cum tertio loco Citato Communitati ministrent & assistant in omnibus functionibus Pastoralibus, uti decet, & in eum finem persolvere cuilibet illorum ultra accidentia annue centum Patacones pro Competentia: quorum unus erit ad onus tertio loco Citati solius, alius ad onus primo, secundo, & quarto loco Citatorum ad ratam portionem, quam in Decimis præfati municipii Gelensis possident: idque per provisionem, donec & quousque aliter per Senatum ordinabitur, quibus mediantibus Impetrantes absolvuntur ab instantia: manentibus eo non obstante præfatis Citatis in integro quoad præfatam Competentiam, ejusque ratam, tam inter se, quam adversus quoscumque alios, uti expedire eis videbitur: expensas ob rationes compensantes, excepto quod judicatum remanebit ad onus præfatorum Citatorum. Ita actum & pronuntiatum Bruxellis 14. Martii 1684.

Signatum, Goubau.

CENSURA.

LEgi Tractatum hunc *De Jure Parochorum ad Decimas Oblationes, &c.* Nihil contra fidem aut bonos mores occurrit; immo Parochorum & Parochianorum sublevandis necessitatibus opportune consulit, Decimatorum animas variis periculorum fluctibus liberare quit, studiorum in sua materia difficultatibus explanandis aptus visus est. Hinc publicam lucem mereri censeo. Dabam Leodii, hac 4. Junii 1694.

Joannes la Brau, S. Adalberti Curator, & Pastorum Decan. Exam. Synod.

DIS.

DISSERTATIO CANONICA DE PRISTINIS ALTARIUM ET ECCLESIARUM INCORPORATIONIBUS ET DONATIONIBUS;

Necnon varia earum specie & effectu, notanter circa acquisitionem Decimarum Novalium; item de Jure ad temporalia, quod Presbyteris sive Vicariis perpetuis illarum Ecclesiarum competit; & denique quis titulus præscribendi ex illis Donationibus resultet.

MONITUM.

IN anterioribus Editionibus Operum D. Van-Espen hæc Dissertatio de *pristinis Altarium & Ecclesiarum incorporationibus* collocata legitur post Tractatum *Historico-Canonicum de Censuris*. In hac nova Editione, eadem Dissertatio suo movetur loco, ut immediate apponatur Tractatui de *Jure Parochorum ad Decimas*; propter maximam affinitatem quam cum eo habet Opusculo; quippe in præsenti Dissertatione, quid circa *Jus Parochorum* sentiat D. Van-Espen, magis dilucide & ex professo declaratur, ut ipse Auctor testatus est in fine Præfationis, quam Dissertationi Canonicæ *de pristinis* &c. præmisit.

PRÆFATIO

In qua occasio hujus Dissertationis ostenditur.

ANno 1129. *Burchardus Episcopus Cameracensis dedit Monasterio Cortenbergensi Ordinis S. Benedicti duo Altaria de Hombeek & de Leest, ad usum Monialium ibidem Domino servientium sub hoc tenore;* „ In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis, Burchardus divina miseratione Came-
„ racensium Episcopus, tam futuris quam præsentibus in perpetuum. Postulatione Corten-
„ bergensis Ecclesiæ, Abbatissæ, & ejusdem loci Congregationis sibi commissæ, immo etiam
„ nos Pastoralitatis cura ad bene postulata cogente, præfatæ Ecclesiæ duo Altaria, de Hom-
„ beek scilicet & Leest, ad usus inibi Deo servientium libera & absque persona concedimus;
„ ita tamen ut de reditu Episcopali nobis aut Ministris nostris Abbatissa quotannis respon-
„ deat, & Presbyter ibi cantaturus de manu nostra curam accipiat, & Capitula Archidia-
„ coni & Decani custodiat. Ut igitur hoc firmum & inconvulsum permaneat sub imaginis
„ nostræ impressione signavimus, & authenticarum personarum nostrarum testimonio corro-
„ boravimus F. Anselli eorumdem Altarium Archidiaconi, F. Erheboldi Præpositi & Archi-
„ diaconi, Joannis Archidiaconi, Celardi Decani, Roberti Cantoris, F. Ethumensii Abbatis
„ Gisleberti, F. Balduini Decani, Rotberti Decani, Riberti Subdecani. Actum anno Incar-
„ nati Verbi millesimo centesimo vigesimo-nono, Indictione septima, Prælatus vero mei anni
„ Burchardi XIII. ". *Et erat infrascriptum* „ Ego VVenegaldus Cancellarius scripsi & recogno-
„ vi. Et appendebat sigillum Episcopi Cameracensis in cera impressum.

Vigore hujus donationis dictum Monasterium Cortenbergense sibi appropriavit ad usum Monialium ibi-

bi

bi Domino servientium, omnes proventus dictorum Altarium sive Ecclesiarum, qui tunc temporis dictis Altaribus seu Ecclesiis competebant; relicta tamen in sustentationem Presbyterorum, qui curam spiritualem Ecclesiarum donatarum sustinerent, certa Decimarum portione.

Hanc portionem retinuit Pastor in Leest usque ad annum circiter 1637. quando ipsi dari cœpit Competentia in certa summa pecuniæ, quæ sensim aucta fuit, quoadusque anno 1650. auctoritate Episcopi Mechliniensis tamquam Ordinarii aucta & taxata fuit ad 400. florenos annuos ultra accidentia & domum Pastoralem.

Ab eo vero tempore, quo Competentia in certa pecuniæ summa in vicem portionis Decimarum Presbytero sive Vicario perpetuo Ecclesiæ Parochialis de Leest a prædicto Monasterio persolvi cœpit, Monasterium collegit omnes veteres Decimas, quæ tempore donationis sive incorporationis per Buchardum factæ Ecclesiæ seu Altari Leest competierunt, & Novales per diversa tempora excretas, soluta Vicario Competentia per Ordinarium taxata.

Verum modernus Vicarius perpetuus sive Curatus de Leest prætendere cœpit sibi ultra prædictam Competentiam competere jus ad Decimas Novales, ut minus quæ in terris ad culturam noviter redactis excrescerent, & e quibus Monasterium nunquam Decimas percepisset.

In consequentiam hujus suæ prætentionis anno 1707. aliquot manipulos avenæ propria auctoritate tamquam Decimas Novales ex quadam terra, quæ supponebatur a tempore immemoriali non fuisse reducta ad culturam, levavit & sibi asservit.

Monasterium Cortenbergense credens, se per hanc a Vicario factam Decimarum levationem esse turbatum in quasi possessione juris universi levandi Decimas Novales per universam Parochiam de Leest excrescentes, petiit in Parlamento Regio Mechliniensi litteras protectionis Regiæ, vulgo manutenentiæ; *qua mediante, auctoritate Regia manuteneretur in pacifica quasi possessione prædicti juris universi levandi omnes indifferenter Decimas etiam Novales, in quacumque parte Parochiæ de Leest excrescentes, adversus prædictam Vicarii perpetui seu Pastoris turbationem.*

Super hoc casu ab utraque parte consultus respondi, non esse fundatum Vicarium perpetuum seu Pastorem de Leest in jure ad Decimas Novales etiam de novo excrescentes, sed eum debere esse contentum Competentia in re certa per Ordinarium taxata & assignata, nisi crederet ob mutatum forsan monetæ valorem, vel auctum annonæ pretium, vel numerum Parochianorum, aliave de causa Competentiam illam modo esse insufficientem; quo casu posset juxta praxim in Belgio usitatam petere supplementum Competentiæ judicio Ordinarii taxandum, quod a Monasterio Cortenbergensi non recusandum existimabam.

Verum Monasterium Cortenbergense esse fundatum in petitione manutenentiæ adversus prædictam levationem Decimarum Novalium via facti per ipsum attentatam.

Nihilominus dictus Vicarius perpetuus sive Pastor litteris manutenentiæ a Monasterio in Parlamento Mechliniensi obtentis se opposuit, prætendens se jure suo Decimas illas Novales levasse; neque quasi possessionem juris universi levandi Decimas per Monasterium Cortenbergense prætensa ad has Decimas Novales de novo excretas sese extendere, easque sibi de jure communi ultra Competentiam debere esse salvas.

Causa hæc longius quam credebatur extracta fuit, multaque hinc inde pro asserendo jure partium adducta fuere, multumque agitatum quid juris per incorporationes Ecclesiarum Parochialium Monasteriis vel Capitulis ad Decimas, præsertim Novales, censeatur acquisitum; & quid juris Presbyteris seu Vicariis Ecclesiarum incorporatarum ad proventus earum superesset.

Et ut Patroni ipsius Vicarii perpetui seu Pastoris in Leest firmarent jus ipsius ad Decimas Novales ultra Competentiam, idipsum adstruebant quibusdam ex Tractatu, quem de Jure Parochorum ad Decimas, a sedecim circiter annis evulgaveram, sed præter mentem meam.

Ne forsan tamen expressio aliqua minus clara dubium relinquat, quid sentiam in hac quæstione, hac præsenti Dissertatione ex professo, quid circa hanc quæstionem & casum sententiam, magis dilucide & ex professo exponendum censui.

CAPUT PRIMUM.

De Clausulis quibusdam, quæ Concessionibus Ecclesiarum & Altarium inseri consueverunt.

§. I.

De Clausula: Concedimus libera & absque persona.

Ut genuinus sensus dictorum verborum, quæ in variis vetustis Ecclesiarum & Altarium Concessionibus & Incorporationibus occurrunt, habeatur, prænotandum cum Petro De Marca Archiepiscopo Parisiensi in notis ad *Canonem VII.* Concilii Claromontani sub Urbano II. Quod " post Caroli Martelli Ducis Francorum tempora, „ qui primus bona Ecclesiastica militibus suis utenda permisit, Pippinus, Carolus, Ludovicus, & reliqui Gallorum Reges, licet pietate „ insignes, Edictis suis & Episcoporum conniventia precariam „ possessionem laicis hominibus confirmarunt. Tunc non solum „ fundi & villæ, sed etiam *Ecclesiæ ipsæ* in Beneficium illis „ concessæ sunt. Ecclesiarum nomine oblationes, Decimæ, alii„ que reditus data & concessa intelligebantur, ut patet ex veteribus Actis. Tunc Ecclesiæ eo jure possessæ sunt, quo cætera „ Beneficia sive Feuda, adeo ut tandem in hæredes quoque transierint, & expositæ sint hominum commercio.

Porro post tempora Caroli Magni, ejusque successorum, circa sæculum undecimum cœperunt Pontifices Romani & Episcopi Decimas & Ecclesias a laicis repetere, eosque etiam per Censuras Ecclesiasticas ad restitutionem urgere.

Plures laici tum Pontificum tum Episcoporum, aliorumque monitis & minis permoti & territi, alii mordente conscientia stimulati, Ecclesias & Decimas a se dimittere, & restituere resolverunt.

At ea potius Monasteriis, & Canonicis tum temporis in communi viventibus, quam Episcopis, & Ecclesiis Parochialibus, quibus quasi jure debebantur, dare maluerunt, uti loco citato notat de Marca, & latius ostendimus in *Jure Ecclesiast. Tom. III. parte 2. Sect. 4. tit. 1. cap. 6. hujusce editionis, alias tit. 32.*

„ Cæterum collatæ in Monasteria donationes Ecclesiarum minus gratæ erant Episcopis, qui bona sua in alios transferri „ iniquum esse ducebant. Unde & legimus in variis illius ætatis Synodis, & Romanorum Pontificum Decretis prohibitum „ esse, *ne ullus laicus Decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid Ecclesiastici juris est, sine consensu Episcopi*, aut Romani „ con-

concessione Pontificis, Monasteriis aut Canonicis offerre præsumat: ut verbis utar Synodi Melfitanæ sub Urbano II. anno 1090. quæ antiqua interdicta renovavit.

Idipsum renovatum fuit in pluribus posterioribus Conciliis, ac signanter in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. cujus Decretum extat in *Cap. 3. tit. De Privilegiis*.

Ex necessitate autem consensus præstandi, nonnulli Episcopi occasionem lucri captantes consensum illum facile dederunt, modo eis summa pecuniæ aliqua penderetur veluti resarciendi damni colore, quod ex hac Ecclesiarum & Decimarum devolutione ad Monasteria Monachorum & Collegia Canonicorum pati videbantur. Quin & ipsi Episcopi hac lucri aviditate, & Monachorum, aliorumve sollicitatione & importunitate permoti etiam Ecclesias & Decimas sub se constitutas Monachis & Canonicis concedebant, seu mediante summa pecuniæ vendebant.

Verum hæc Altarium vel Ecclesiarum venalitas tamquam sacrilegi & simoniaca mercimonia reprobabatur; unde videmus quod sub idem tempus scriberet Diensi Episcopo Legato suo Gregorius VII. *lib. 4. Epist. 7. interdiceret illud commune malum pene totius terræ, quod Altaria venduntur*.

Episcopi ut hanc Simoniacam labem, eamque manifestam & odiosam Altarium & Ecclesiarum venalitatem tegerent, & tamen lucrum ex Ecclesiarum concessione obvenire solitum non omnino amitterent, velamen, quo hæc venalitas tegeretur, excogitarunt: ut scilicet, in ipsa concessione sive incorporatione Ecclesiarum nulla quidem pecunia numeraretur, aut determinata summa danda addiceretur; sed ut census aliquis per temporum intervalla pendendus, Ecclesiis donatis imponeretur.

Episcopi igitur, dum concedebant, sive incorporabant Monachorum Monasteriis aut Canonicorum Capitulis Ecclesias seu Altaria, una Clericum nominabant (vel subinde, ut per ipsos Monachos, vel Canonicos nominaretur, indulgebant) qui Clericus Persona dicebatur Ecclesiæ vel Altaris incorporati; & in cujus capite hæc Ecclesia sive Altare constitutum censebatur.

Ab hac enim *Persona* dependebat jus Monasterii aut Capituli, quod ex hac concessione prætendere poterat. Persona enim decedente, Ecclesia sive Altare rursus ad Episcopum redibat, atque cogebantur illi, quibus Ecclesia fuerat concessa, rursus eam ab Episcopo, soluto statuto censu, redimere; dicebaturque hujus census solutio, *Altarium redemptio*.

Inductum id fuit exemplo Feudorum, pro quibus Monasteria, aliave Corpora Ecclesiastica *personam* designant, qua decedente feudum quasi ad Dominum directum reversum, ab ipsis quasi redimi debet soluto, ut vocant, Jure *Relivii*.

Interdum autem ipsi Vicarii seu Presbyteri Ecclesiis incorporatis pro agenda cura animarum Præpositi *personam* repræsentabant; ut consequenter toties, soluta pecunia, Altare redimendum esset, quoties Vicarius mutabatur.

Exemplum similis redemptionis occurrit in Diplomate Radbodi Episcopi Tornacensis apud Myræum in Donat. Belgicis *cap. 21.* quo donat Canonicis Insulensibus Altare *VVervy*, ea adjecta conditione, ut ejusdem Altaris persona *Episcopo seu Vicario decem solidos solvat; persona vero morte seu quacumque occasione a personatu illo decedente, alia subrogeretur persona, quæ in sua restitutione decem similiter solidos solvat*.

De his Altarium *redemptionibus* mentio fit in Concilio Claromontano sub Urbano II. anno 1094.

Conqueritur enim Concilium: *quia quidam Simoniacæ pravitatis usus in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut Ecclesiæ vel Decimæ (quæ vulgari vocabulo apud eos* Altaria *nuncupantur) Monasteriis datæ, sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur, mortuis nimirum seu mutatis* Clericis, *quos personas* vocant.

Deinde subjungit Concilium: *Nos auctore Deo venalitatem omnem tam ex rebus, quam ex Ministeriis Ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri* auctoritate Apostolica prohibemus.

Certum est hoc Canone agi de hac *Altarium redemptione*, eamque ut Simoniacam pravitatem improbari.

Canoni enim præmittitur: *Quæsitum est de Episcopis, qui Altaria Monasteriis data frequenter redimi compellebant pecunia*.

Hoc Decretum insuper legitur in duobus aliis Conciliis sub eodem Pontifice Urbano II. celebratis; nempe Nemausensi, & altero habito *Alverniæ*, e quo refertur a Gratiano *Caus. 1. quæst. 3. Can. 4.* sub hoc titulo. *Item ex Concilio Urbani Papæ habito Alverniæ*.

Summarium Canoni a Gratiano præfixum probat quoque hanc Altarium redemptionem, una cum Præbendarum emptione esse reprobatam: *Nec Altaria* (ait) *nec Præbendas Episcopis vendere licet*.

Meminit & horum redemptionum Altarium Gofridus Abbas Vindocinensis *lib. 3. Epist. 12.* eas ab Urbano II. in Concilio Alvernensi, ut Simoniacas damnatas asserens. *Redemptiones Ecclesiarum, quæ vulgari hoc vocabulo* Altaria *nuncupantur, beatus Vir (Urbanus II. Simoniacam pravitatem vocavit, & Apostolica auctoritate damnavit.)*

His Pontificum & Conciliorum Decretis permoti Episcopi, Altaria sive Ecclesias sive onere redemptionis, sive libera a persona concedere cœperunt, ut ita omnem Simoniacæ pravitatis speciem evitarent.

Itaque Burchardus Cameracensis Episcopus his similiter Decretis obsequens, & omnem evitare Simoniacæ pravitatis speciem volens, Ecclesias sive Altaria de Hombeek & Leest Monasterio Cortenbergensi *libera & absque persona concessit*; id est, sine onere redemptionis, sive absque obligatione censum aliquem solvendi pro redemptione Altaris in ipsa Presbyterorum vel Personarum aut Vicariorum mutatione, non absimili pene modo, quo feudum liberum ab onere Relivii in Vassallorum aut Personarum mutatione daretur.

Similium Concessionum Ecclesiarum & Altarium, notanter per Episcopos nostrates & Galliarum post edita præcitata Decreta plurimæ leguntur, atque inter alias in manus meas incidit Charta, qua Rogerius Cameracensis Episcopus concessit anno 1180. Ecclesiæ S. Auberti duo Altaria de Willebroeck & Wimmede, idque sub expressa quoque clausula, *sine persona*.

Quin & legimus quod circa annum 1117. prædictus Burchardus Cameracensium Episcopus de novo confirmaverit concessionem Altaris De Uccle cum appendiciis suis, quam ejus prædecessor Odo Episcopus fecerat ad usum Monialium Monasterii De Foresta extra mœnia civitatis Bruxellensis, idem Monasterium liberando ab onere personæ, quod dictus Odo in concessione Altaris eidem Monasterio imposuerat. in verbis: *Liberam a persona, liberam quoque a nostris & Archidiaconis, seu reliquorum nostrorum Ministrorum absoniis, & omni exactione, usibus ipsarum,* (Monialium) *concedentes manumittimus*.

§. II.

De Clausula: *Ita tamen ut de ritu Episcopali Nobis aut Ministris Abbatissa quotannis respondeat*.

IN plerisque Ecclesiarum incorporationibus seu Donationibus inserta legitur *Clausula*, Salvo jure seu censu Episcopis solvi solito; quæ clausula nequaquam juri redemptionis spectabat, sed alia jura Episcopalia, puta Cathedratica, Synodica, & similia, uti pluribus ostendit Stephanus Baluzius in Appendice ad *cap. 31. lib. 6.* Petri de Marca *De Concordia Sacerdotii & Imperii*, ibidem exhibens Epistolam Paschalis II. qua declarat dictus Pontifex prædictam Clausulam de his duntaxat juribus intelligi, non autem de jure redemptionum; redarguitque Episcopos, qui sub velamine juris Clausulæ & jurium conabantur jura redemptionum contra Decreta Urbani II. in Alvernensi Concilio edita justificare.

Refert ibidem quoque Baluzius Epistolam Gaufridi Episcopi Carnutensis Andegavensis Ecclesiæ Archidiacono & Decano inscriptam, qua ipsis scribit: *Quod a SS. Patribus inhibitum est, & a Romanæ Sedis Pontificibus solemniter sub Anathemate condemnatum, nobis aut vobis retractare non licet, nec a quoquam minore debet rescindi. Quapropter eam pravam & antiquam consuetudinem de revelandis post decessum alicujus Personæ Ecclesiis, a beatæ memoriæ Papa Urbano, & ejus successore Domino Paschali dudum prorsus abolitam & damnatam innovare vel restituere, vel ejus aliquam adinvenire compositionem plane Simoniacum est, & hæreseos ab omnibus improbandæ notam incurrit; unde vestræ fraternitati Apostolica auctoritate & nostra per præsentia scripta mandando præcipimus, quatenus abominabilem illam & ignominiosam consuetudinem de annuo censu apud Legionem a fratribus nostris Monachis beati Albini exigendi prorsus omittatis*.

Cum autem Gaufridus se referat ad Decreta Paschalis, recte observavit allegatus Baluzius censum annuum de quo in Epistola Paschalis nequaquam intelligi de censu annuo, quem in mutatione personæ exigebant Episcopi per Decreta Pontificum & Synodorum damnatum; sed de censu annuo Episcoporum & Archidiaconorum, quem Synodicum vel Cathedraticum appellabant.

Quem censum etiam Episcopis reservavit Synodus Claromontana & Alvernensis sub Urbano II. apud Grat. *Caus. 1. quæst. 3. Can. Quæsitum*, his verbis: *Salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem Altaribus habere soliti sunt*.

Neque ad alia jura referenda supra inserta Clausula Diplomati Buchardi Cameracensis Episcopi inserta: *Ita tamen ut de reditu Episcopali Nobis aut Ministris Abbatissa quotannis respondeat*. Ut proinde pateat Burchardum in donandis seu incorporandis Ecclesiis se voluisse per omnia conformare supra relatis Pontificum & Synodorum Decretis contra Altarium venalitatem, sub pallio redemptionis Personarum contectam.

§. III.

De Clausula in Concessione Burchardi his verbis expressa: *Et Presbyter ubi constitutus de manu nostram curam accipiat*.

NEQUAQUAM obscurum est, & hanc clausulam rursus respicere Canonem Claramontanum apud Gratianum *Caus. 16. quæst. 2. Can. 6.* quo statuitur: *Ne Monachi in Parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent; sed Episcopi Parochiæ curam cum Abbatum consensu Sacerdoti committant, ut hujusmodi Sacerdotes de populi quidem cura Episcopis rationem reddant: Abbati vero pro rebus temporalibus ad Monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant*.

Nec enim hic Canon aliud vult, quam ut Monachi, eorumve Abbates in Ecclesiis Parochialibus, quas habent, Presbyteros collocent, sive uti hodie loquuntur, præsentent sive nominent, qui curam populi sive animarum ab Episcopo accipiant.

Hunc Canonis sensum clarius expressit ipsemet Urbanus II. hujus Canonis auctor & conditor, in Epistola ad Hugonem Abbatem Cluniacensem scribens; „ Liceat quoque vobis seu Fra„ tribus, in Ecclesiis vestris Presbyteros eligere, ita tamen *ut* „ *ab Episcopis vel Episcoporum Vicariis animarum curam absque* „ *venalitate suscipiant*.

Quæ clausula iisdem verbis repetitur in Epistola Paschalis II. immediati successoris Urbani ad eumdem Abbatem. Utraque legitur in Bibliotheca Cluniacensi *pag. 52. & seq.*

Et paucis annis ante hanc factam a Burchardo Episcopo Came-

meracensi concessionem, anno scilicet 1111. Lambertus Episcopus Atrebatensis, qui Concilio Claromontano interfuerat, Canonicis Ecclesiæ S. Petri Insulensis concedens Altare de Moncellis, hanc cautionem prædictum Canonem explanantem adjecit: *ut Ecclesia Beati Petri per* Vos (*scilicet* Canonicos) *Presbyterum idoneum Episcopo Atrebatensi præsentet, qui ei obedientiam promittat, & de vitæ suæ honestate, sicut canonicum est, promissionem faciat, ac deinde curam in populo de Moncellis gerendam gratis suscipiat*". Apud Ferreolum Locrium in Chronico Belgico, *pag.* 260.

Recte proinde observatum est, huic Claromontano Canoni adscribendam originem juris Patronatus sive præsentationis, vigore cujus Abbates, Abbatissæ, & Capitula Canonicorum præsentant Presbyteros ad vacantes Ecclesias Parochiales ipsis Episcopis, & ab ipsis instituendos, & ad curam spiritualem populi, si idonei reperti fuerint, admittendos.

Eumdem esse sensum clausulæ in hac Burchardi concessione expressæ, contextus verborum satis ostendit.

Supponit enim clausula, Presbyterum pro regimine Ecclesiarum esse *constitutum*, ac tunc demum debere de *manu* Episcopi Cameracensis *curam accipere*.

Porro hæc Presbyteri constitutio sive designatio ad neminem referri potest, nisi ad Monasterium Cortenbergense sive ad ejus Abbatissam, cui ipsa Ecclesia concessa erat.

Quapropter Domina Abbatissa Cortenbergensis adinstar aliorum Abbatum, Abbatissarum, aut Capitulorum, quæ ex simili concessione Ecclesias Parochiales tenent, jure præsentationis tamquam Patrona harum Ecclesiarum usque in hodiernum diem pacifice utitur, & tamquam Patrona Ecclesiastica per Universitatem Lovaniensem & Facultatem Artium gravatur, & Nominati has Ecclesias tamquam ad ejus Provisionem spectantes accipiunt, prout nuperrime Nominatus ex parte Facultatis Artium accepit in vim suæ nominationis Pastoratum de Hombeeck, & per Sententiam Parlamenti Mechliniensis manutentus fuit.

§. IV.

De Clausula: *Et Capitula Archidiaconi & Decani custodiat.*

ARCHIDIACONOS & Decanos circa sæculum undecimum & duodecimum, etiam hisce in partibus, Synodis præfuisse, ad quas convenire deberent Presbyteri Parochiales, ex monumentis illorum sæculorum constat.

Et quidem occurrit apud Myræum in Codice piarum Donationum *cap.* 87. Chartha Lotharii III. Imperatoris de anno 1132. qua confirmat jura ac privilegia Ecclesiæ S. Servatii Trajectensis ad Mosam, in qua inter alia legitur: *Et consuetudo est longo usu in habitum conversa, ut Presbyter Parochiæ S. Servatii, & Presbyter Parochiæ S. Mariæ, præsidente Archidiacono, communiter habeant Synodum in Ecclesia Sanctæ Mariæ: ita ut Presbyter Parochiæ S. Servatii appellet suos, videlicet omnes pertinentes ad justitiam Regis, ubicumque maneant in eadem urbe, & culpas eorum Synodali lege corrigat.*

Et ibidem *capite* 71. occurrit Charta Baldrici Noviomensis ac Tornacensis Episcopi, qui donat Capitulo Haslebacensi Ecclesiam Tiletanam cum omnibus suis proventibus *ad mensam Fratrum ibidem Salvatori deservientium*; atque inter alia dicitur: *Porro si Archidiaconus sive Decanus in Ecclesia supra nominatæ villæ* Synodum *tenuerit, ad* procurationem *suam statuto tempore, priores* consuetudines *habeant.*

Porro in his Synodis præcipue tractabantur, quæ ad curam Pastoralem, & Ecclesiasticam disciplinam conducebant, uti patet ex Synodo Londinensi habita anno 1237. ubi Canone 20. præcipitur, ut *Archidiaconi in Decanatuum suorum* conventibus, *Sacerdotes maxime in his studeant erudire, docentes eos, qualiter circa Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, & Matrimonium debeant se habere.*

Itaque per supradictam clausulam Diplomatis Burchardi: *De Capitula Archidiaconi & Decani custodiat*, aliamve similem in Chartis donationum Altarium occurrentem, duntaxat significatum voluerunt Episcopi, ut Presbyter Parochiæ præpositus subjectus esset Episcopo, ejusque Archidiacono & Decano in his, quæ curam animarum concernebant, sive ut se sisteret Synodis sive Conventibus, in quibus de spectantibus ad curam animarum per Archidiaconos & Decanos Presbyteri instruebantur.

Unde prædicta clausula per Burchardum Diplomati suo inserta spectat pariter ad citatum Canonem Claromontanum, in quantum hoc Canone præcipitur, quod Presbyter *de populi cura Episcopis ratione reddat*, sive quod Episcopo debeat esse subjectus in his, quæ ad curam populi spectant & ordinantur.

§. V.

De Clausula: *Salvo jure tertii, sive sine præjudicio jus alteri quæsiti.*

IN Diplomatibus gratiarum, signanter Pontificum & Episcoporum, solet exprimi Clausula, *salvo jure tertii*; aut si non exprimatur, subintellecta intelligitur, ut passim notant Doctores: eo quod nec Pontifices, nec Episcopi per suas Concessiones, sive Gratias præsumantur velle præjudicare juri tertii jam quæsito; nisi juri illi se velle derogare expresse declarent.

Hinc & prodita Regula Cancellariæ *De non tollendo jus quæsitum*, in qua declarat Pontifex: *Suæ intentionis fore, quod deincept per quamcumque signaturam, seu concessionem pro commissionibus per sanctitatem suam vel de ejus mandato faciendam, nulli sibi jus quæsitum quomodolibet tollatur.*

Notant autem passim Commentatores, in hac regula & clausula agi de jure, quod speciali titulo alteri esset acquisitum; non autem de jure, quod duntaxat ex jure communi, præveniendo hanc gratiam sive concessionem, alicui competeret.

Cum enim Pontifex, aliusve Superior, cui gratiæ concessio competit, eam uni tertio facere intendat, ex ipsa gratiæ concessione consequitur per necessariam consequentiam, quod juri communi in hoc casu intendat derogare, sive per hanc concessionem gratiosam pro hac vice concedere, quod alias de jure communi, præveniendo omnem concessionem seu gratiam tertio factam, alteri competeret.

Si ergo Parochus seu Vicarius non habeat jus ad Decimas, nisi ex jure communi, quod Decimas intra limites Parochiæ excrescentes attribuit Ecclesiæ Parochiali, censetur huic juri derogatum, si Decimæ una cum Ecclesia Parochiali Capitulo Canonicorum, vel Monasterio Religiosorum in eorum sustentationem fuerint concessæ.

Sed si speciali titulo, puta præscriptionis aut Privilegii, certa portio Decimarum hujus Parochiæ seu Ecclesiæ alicui tertio fuerit acquisita, hocjus per dictam clausulam in concessione Decimarum expressam vel subintellectam salvum manebit, sive huic juri derogatum non censebitur.

Hanc distinctionem inter jus speciali titulo quæsitum, & jus Parochi ex solo jure communi profluens recte observavit Zypeus Consult. 7. De Decimis *n.* 2. ibidem notans clausulam hanc, *sine juris præjudicio alieni*, intelligi de jure utique jam quæsito, non autem de jure Parochi ad Decimas; quia alias concessio hæc Decimarum nullum sortiretur effectum: nam, ut bene Zypæus observat, semper Parocho præjudicatur quoad jus Decimarum.

Et licet Burchardus Cameracensis Episcopus in Charta donationis, qua Monasterio Cortenbergensi dedit duas illas Ecclesias Parochiales de Hombeek & de Leest, non expresserit prædictam clausulam, *salvo jure tertii*, nihilominus eam subintellectam reputans Monasterium Cortenbergense sibi vendicare non præsumpsit tres parvas Decimas, quæ speciali titulo, tempore hujus donationis, avulsæ erant ab Ecclesia Parochiali de Leest, & quæ diversis competebant, sed eas postmodum per temporum intervalla titulo emptionis sibi comparavit.

Solum proinde jus Decimarum, quod dictis Ecclesia Parochialibus tempore hujus donationis erat salvum, sibi integrum vendicavit Monasterium Cortenbergense censuitque per hanc donationem jus Parochi ad Decimas esse extinctum, sive Episcopum proventus earum Ecclesiarum attribuisse in sustentationem Monialium ibidem Deo servientium, quod de jure communi competiisset Parocho tamquam ipsius Ecclesiæ Parochialis Titulari.

Præterea cum in hac, aliisque similibus Ecclesiarum Parochialium incorporationibus seu concessionibus, reservetur Ecclesiis Parochialibus congrua portio seu competentia in honestam sustentationem Presbyterorum, qui curam animarum sustinere debeant, & cultum divinum peragere, juri Parochorum ad Decimas sat consultum crediderunt Episcopi.

Sciebant enim, Decimas, aliaque bona Ecclesiastica Ecclesiæ seu Prælatorum dispensationi ita esse ex voluntate & intentione offerentium concredita, ut ex illis Ministri Ecclesiæ, & signanter curam animarum sustinentes suam acciperent honestam sustentationem, reliquum autem in pios usus & pauperum alimenta impenderetur.

Nihil ergo alienum ab intentione & voluntate fidelium Decimas offerentium se facturos arbitrati sunt Ecclesiarum Prælati, si Decimas illas, aliaque bona Ecclesiastica donarent Monasteriis aut Capitulis ad sustentationem eorum, qui ibidem Domino inserviunt, si modo ante omnia ipsis Ministris Ecclesiæ & operariis de debita mercede sive honesta sustentatione sufficienter esset provisum.

Compertum enim est, parum interesse quibus Decimæ cedant, modo Parochiis & Ecclesiæ necessitatibus aliunde de temporalibus sufficienter sit provisum.

Ita videmus, quod in Græcia, ac signanter Constantinopoli nullæ Decimæ, etiam ab iis, qui Romanæ Ecclesiæ sunt uniti, ex fructibus terræ solvantur, sed per certa imposita tributa Ecclesiæ Ministris providebatur, uti constat ex Novellis Justiniani, & Bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni, & passim observant Canonistæ ad *Cap.* 32. *De Decimis*, & præ reliquis exponit Emmanuel Gonzalez in notis ad dictum Capitulum.

Quapropter antiquas Ecclesiarum incorporationes jam pridem factas nunquam absolute tamquam abusivas, & conditioni bonorum Ecclesiasticorum contrarias improbavit Ecclesia; sed duntaxat earum abusus, signanter avaritiam & tenacitatem Monachorum & Canonicorum, qui Presbyterorum & Ecclesiarum Parochialium necessitatibus non sufficienter providentes proventus Ecclesiasticos integros, aut pene integros sibi contra intentionem Ecclesiæ applicabant: necnon ipsos proventus Ecclesiasticos in luxum & usus profanos profundebant, ob quos abusus Synodus Tridentina similes Ecclesiarum Parochialium incorporationes posthac fieri inhibuit; de quibus abusibus latius in Jure Ecclesiastico tractavi, hic unice examinare intendens quid juris vi harum incorporationum Monasteriis aut Capitulis competat ex intentione incorporantium, & quid juris Vicariis seu Parochis post factas has incorporationes ad Decimas notanter Novales supersit.

CAPUT II.

De variis speciebus Concessionum Ecclesiarum; & qui earum effectus?

§. I.

Proponuntur variæ species Concessionis seu incorporationis Ecclesiarum.

VArios modos, quibus sensim Ecclesiæ Parochiales concedi & subjici cœperunt Monasteriis & Capitulis, signanter sæculo decimo & sequentibus, ex variis Juris Canonici textibus annotarunt Canonistæ, ac inter cæteros post Glossographum ad *Cap. De Monachis* 12. *tit. De Præbendis*, Panormitanus in commentario ejusdem textus.

Notat igitur ibidem *num* 5. quod quinque modis possint Ecclesiæ sæculares spectare ad Religiosos.

Primo quoad jus Patronatus duntaxat, & *hoc casu* (ait) *non possunt capere aliquid de reditibus: sed tantum consequuntur id, quod consequitur quilibet laicus ratione juris patronatus.*

Secundo, spectare possunt quoad Collationem seu quoad institutionem tituli collativam.

Tertio, quoad institutionem autorizabilem, sicut possint instituere Presbyterum etiam quoad curam populi: sive ut hodie loquimur, etiam dare curam animarum.

Monet autem Panormitanus, quod, tametsi in tertio casu queant Religiosi instituere Presbyterum quoad curam populi, sive queant non tantum concedere institutionem tituli collativam, sed etiam *curam animarum*, non tamen possint extendere manus suas ad temporalia.

„ Quarto, spectare possunt *quoad temporalia tantum*. Et talis Concessio intelligitur, ut possint percipere reditus, & convertere in utilitatem propriam.

„ Quinto & ultimo, quoad temporalia & spiritualia. Hoc
„ casu dicitur subjecta *pleno jure*: & in tali Ecclesia (ait Pa-
„ normitanus) habent ipsi Religiosi *plenam* institutionem etiam
„ auctorizabilem *quoad populum*: nec tunc necesse est recurrere
„ ad Episcopum.

At bene monet Molinæus ad *Cap.* 3. §. 2. *tit. De Privilegiis*, quod Religiosi nequeant habere institutionem *autorizabilem*, sive dare curam populi, nisi habeant *populum exemptum, & in eo, Jurisdictionem Episcopalem*.

Similes nonnulli Abbates & Prælati habentes Ecclesias *pleno jure* sibi subjectas cum populo exempto, & Jurisdictione Episcopali, reperiuntur in Italia, & alibi, dicunturque *nullius Diœcesis*: atque in Belgio nullum novimus, nec in Gallia.

§. II.

Quando censeatur Ecclesia concessa quoad temporalia?

EX ipsa formula Concessionis potissimum statuendum est, quomodo Ecclesia censeatur concessa.

Et quidem si in ipsa Concessione dicatur, Ecclesiam datam in *usum* sive sustentationem *Religiosorum*, *sive Canonicorum inibi Deo servientium*, censetur concessa & incorporata *quoad temporalia*.

Non enim jus Patronatus, vel sola spiritualia cadere possunt in usum & sustentationem, sed ipsa temporalia, quæ propterea concessa creduntur.

Unde notat Glossa ad *Cap.* 12. *tit. De Præbend.* quod si Monachi Ecclesias obtineant ex fundatione, eas habeant *quoad temporalia*.

Quin, ut recte notat Panormitanus, quod si Episcopus concesserit Ecclesiam Religiosis simpliciter, eam censeatur concessisse *quoad temporalia; quia* (ait) *concessio eis fit, ut habeant unde vivant*.

Huic congruit quod scripsit Glossa in Clementina 1. *De Excess. Prælat.* verbo, *ad Mensam*, quod licet Prælati habeant Ecclesiam subjectam quoad institutionem Rectoris, non propterea eam habeant quoad temporalia, *nisi illam habeant ad mensam vel in suos usus convertendam*.

Interrogatus Innocentius III. si Episcopus, consentiente Patrono, viris Religiosis aliquam Ecclesiam concedendo, hac utatur simplicitate verborum, *Concedimus vobis illam Ecclesiam*, utrum, eo ipso in eorum usus videatur fuisse concessa, vel jus tantummodo Patronatus?

Huic quæstioni respondit Innocentius in *Cap.* 7. *tit. De Donationibus: quod si Episcopus Ecclesiam illis conferat de consensu Patroni, profecto Patronus quod suum est, videtur conferre, jus videlicet Patronatus, & Episcopus quod temporaliter obtinet in ea: ut si fructuum Ecclesiæ ejusdem aliquam recipiat portionem, in eorum usus illa portio convertatur. Quod si ex ipsius proventibus nullam debeat portionem habere, omnes proventus præter Cathedraticum* in eorum usus credimus convertendo.

In primis ex hac Decretali nequaquam obscurum, quod idem esse censeatur, Ecclesiam concedi in *usus aliquorum*, & eam concedi *quoad temporalia*, & per consequens concessionem Ecclesiæ factam *ad usum Religiosorum* censeri expresse factam *quoad temporalia*.

Ulterius, ex hac Decretali conficitur, quod Episcopus dicens simpliciter, *Concedimus vobis Ecclesiam*, censeatur eam concessisse cum omnibus suis proventibus, salvo *Cathedratico* Episcopi, *in eorum usus convertendis*, nisi ex quadam circumstantia colligatur, hanc suam concessionem ad certam proventuum portionem limitasse.

Si enim Episcopus ipse *portionem proventuum* hujus Ecclesiæ sibi propriam habeat, præsumitur de sua duntaxat portione disposuisse, sive Ecclesiam cum hac proventuum portione duntaxat concessisse; quia in dubio quis præsumitur de *suo* disponere.

Ex his evidens est, Concessionem Altarium sive Ecclesiarum de Hombeeck & de Leest factam per Burchardum Episcopum Cameracensem, factam censeri Monasterio Cortenbergensi *quoad temporalia*, quandoquidem expresse facta sit in *usum inibi Deo servientium*, quod idem est, atque in Monialium usum, vel ad earum *mensam*.

Indubitatum autem est, Ecclesiæ Concessionem *ad mensam*, vel *in usus*, intelligi factam quoad omnia temporalia, nisi ex circumstantiis aliqua restrictio aut limitatio colligatur.

§. III.

Ecclesiæ Monasteriis vel Capitulis concessæ quoad temporalia censentur eis appropriatæ.

PEr Concessionem Ecclesiarum ad usum & sustentationem, seu ad mensam Religiosorum vel Canonicorum, eas censeri concessas ac unitas quoad *temporalia* Paragrapho præcedenti probatum est.

Cum autem dominium sive proprietas alicujus rei præcipue respiciat ipsum temporale, non autem spirituale, si quod eidem annexum est; non mirum quod Ecclesiæ Monachis & Canonicis quoad temporalia concessæ ipsis *appropriatæ* dicantur, eorumque Ecclesiæ quodammodo esse censeantur.

Et quidem in Decretis Ecclesiasticis & Auctoribus sæculi decimi & sequentium (quibus similes Ecclesiarum Concessiones invaluere) frequentissima mentio occurrit de Ecclesiis Parochialibus sæcularibus, quæ Monachis & Canonicis appropriatæ dicuntur.

Sic in sæpius allegato Canone Claromontano apud Gratianum *Caus.* 16. *quæst.* 2. *Can.* 6. legitur: *Statuimus ne in Ecclesiis Parochialibus, quas Monachi tenent.*

Et Paschalis II. in Epistola ad Ivonem Carnutensem & Ranulfum Santonensem Episcopos scribit, ut conformiter ad Decretum Concilii Alvernensis, *Altaria, quæ ab annis* 30. *& supra sub Vicariorum redemptione Monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps & sine molestia qualibet Monasteriis ipsis firma permaneant.*

Habetur integra apud Baluzium in Appendice ad *lib.* 6. De Concordia Sacerdotii & Imperii *cap.* 31. Petri De Marca.

Quæ verborum formula palam indicat, similia Altaria, & Ecclesias Monasteriis donata, ab ipsis tamquam propria fuisse possessa.

Quare & ipsorum Monachorum & Canonicorum Ecclesiæ esse dicuntur. Alexander III. scribens Canonicis Regularibus, & Monachis Eboracensis Diœcesis, similes Ecclesias ipsorum esse dicere non dubitat. *Intelligimus* (ait) *quod in Ecclesiis vestris, de quibus certas portiones consuevistis percipere, &c.* Refertur in *Cap.* 11. *tit. De Præbendis*.

Et Eugenius III. sub idem tempus in variis litteris, quibus urget observationem Decreti Claromontani contra redemptionem Altarium, vocat Ecclesias has Monachorum & Canonicorum. *Et in vestris Ecclesiis, quas in ejus* (Episcopi Narbonensis) *Episcopatu habetis*. Apud Stephanum Baluzium in citata Appendice.

Similiter Urbanus II. & Paschalis II. in litteris ad Hugonem Abbatem Cluniacensem in Bibliotheca Cluniacensi *pag.* 520 *& seqq.* sic Monachis concessas Ecclesias earum esse supponunt, scribentes: *Liceat quoque vobis in Ecclesiis vestris Presbyteros eligere, &c.*

Hæc autem scribi & dici de Altaribus & Ecclesiis quoad sola temporalia incorporatis, manifestum est.

In omnibus quippe allegatis textibus, & litteris remittuntur Presbyteri a Monachis aut Canonicis electi vel nominati ad Episcopos, ut ab his institutionem tituli collativam, & curam animarum accipiant; quod fieri non deberet, si Ecclesiæ *pleno jure* non tantum quoad temporalia, sed & spiritualia essent incorporatæ, uti uno consensu docent Canonistæ.

Quare Concilium Lateranense sub Alexandro III. nominatim agens de Ecclesiis, quas Fratres Templi sive Templarii possidebant, non *pleno jure*, sed duntaxat quoad temporalia, de quibus etiam solis Presbyter Parochialis ipsis rationem reddere tenetur, illas esse ipsorum dicere non dubitat: *Ne in Ecclesiis eorum suis*.

Decretum Concilii extat in *Cap.* 3. §. 2. *tit. De Privileg.* ubi recte notat Molinæus: *Hic Paragraphus loquitur, quando in temporalibus tantum spectant ad eos: quia temporalia spectant ad jus & proprietatem eorum, alias non possent exigere rationem.*

Simili modo, si quis etiam laicus in suo proprio fundo ædificet de consensu Episcopi Oratorium vel Cappellam, eique, assignata dote, præficiat cum approbatione Episcopi Presbyterum, qui ibidem Divina peragat, hoc Oratorium sive Cappella revera spectat ad jus & proprietatem hujus laici, tametsi quoad spiritualia subjaceat Episcopo, & Presbyter de his rationem Episcopo reddere teneatur.

Hoc itaque sensu merito resolvit Zypæus Consultatione 7. *num.* 6. *De Decimis*, quod *Ecclesia sive Parochia dicitur propria illius, cui jura Parochialia competunt, salva Vicaria portione*, ut *merito dici queat, eas percipere in propria Parochia ad sensum, Cap. Ex parte, tit. De Decimis*.

Itaque Ecclesiæ de Hombeeck & de Leest per Burchardum Episcopum Cameracensem concessæ Monasterio Cortenbergensi ad usum *inibi Deo servientium*, dici possunt hoc sensu Ecclesiæ ipsius Monasterii, ut Monasterium in his Parochiis percipiens Decimas, dici queat eas in *propria* Parochia percipere. Quemadmodum

dum Cappellaniæ, aliave Beneficia simplicia Capitulis aut Dignitatibus quoad temporalia unita, sub onere satisfaciendi oneribus in fundatione adjectis, pura exsolvendi certum numerum Missarum, dicuntur Cappellaniæ istorum Capitulorum seu Dignitatum tametsi onera spiritualia per Cappellanos aut Vicarios debeant exsolvi.

§. IV.

Per concessionem Ecclesiarum quoad temporalia, censetur etiam datum jus ad Decimas Novales.

OSTENSUM est per Concessionem Ecclesiarum in *usus* & ad *mensam* Religiosorum vel Canonicorum, ipsas Ecclesias censeri datas quoad omnes proventus temporales ipsarum Ecclesiarum, ipsasque Ecclesias quoad temporalia ipsis esse appropriatas, ipsosque Religiosos & Canonicos in similibus concessis Parochiis Decimas percipere, quasi in *propriis* Parochiis.

Quare reflectens supra citatus Petrus De Marca ad Canonem Claromontanum, quo redemptionem Altarium tamquam Simoniacæ reprobatæ leguntur, ait: *Illud consequuti sunt Monachi & Canonici, ut Altarium sive Ecclesiarum quasi proprietas, adempta personarum substitutione, illis addicta sit absque ullius pensitationis onere.*

Eam generalem omnium temporalium ad Monachos ex Ecclesiarum Concessione devolutionem supponit Alexander III. in *Cap.* 12. *tit. De Præbendis*, mandans Episcopo Vigorniensi, ut ad præsentationem Monachorum nullum admittat Presbyterum, nisi tantum ei de proventibus Ecclesiæ *fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam sustentationem habere.*

Evidens argumentum, quod ad Monachos omnes proventus essent devoluti, & non nisi ex illis teneretur congruam portionem Vicario assignare.

Quod & ad eum textum observavit Glossographus verbo *de proventibus*, scribens: *Per hoc patet, quod loquitur de Ecclesiis, quæ sunt Monachorum* quoad temporalia, *in quibus possunt Monachi sibi* omnia appropriare, *reservata honesta sustentatione Presbytero.*

Porro notum est, speciali titulo ad Ecclesias Parochiales spectare ipsas Decimas intra limites cujusque Parochiæ excrescentes, necnon oblationes a Fidelibus fieri solitas.

Quin & inter Decimas specialiori titulo ad has Ecclesias pertinere Decimas novales & minutas expeditum est.

Proinde ambigi non potest, quin Decimæ, ac notanter Novales & minutæ, ipsæque oblationes inter proventus ordinarios Ecclesiarum Parochialium sint computandæ, & tamquam earum proventus habendi.

Igitur Monachi, aliique, qui Altaria sive Ecclesias Parochiales acceperunt *in usum eorum, qui inibi Deo serviunt*, hoc est, *quoad temporalia*, & cum omnibus suis proventibus, indubitanter & jus ad Decimas omnes etiam novales & minutas, atque oblationes acceperunt una cum ipsa Ecclesia.

Hinc & uno consensu docent Canonistæ, quod habentes Ecclesias Parochiales sibi eo modo *quoad temporalia* incorporatas, & eo titulo jus Primitivi Pastoris, habeant fundatam intentionem de jure communi ad Decimas notanter novales & minutas, ad exclusionem omnium aliorum, qui vel ex privilegio, præscriptione, aliove legitimo titulo sub eadem Parochia partem verum Decimarum percipiunt, nisi ostendant ex *rationabili causa*, sive titulo Novales ad se pertinere, juxta *Cap. Cum contingat* 29. *tit. De Decimis.*

Cum enim Decimæ novales de jure communi specialiter spectare dicantur ad Ecclesias *Parochiales*, consequenter eodem titulo spectant ad illos, qui has Ecclesias vi concessionis tenent & possident tamquam *proprias* cum omnibus suis proventibus, seu juribus temporalibus ad eas Ecclesias pertinentibus.

Quare & observavit Zypæus *Consul.* 7. *De Decimis num.* 6. quod Novalia pertinere sint dicenda ad eos, qui habent jus primitivi Pastoris, tamquam in *propria* Parochia excrescentia, atque ea de causa in his non obtinere dispositionem *Cap.* 2. *De Decimis in VI.* quod in multis restringit Privilegium de percipiendis *Novalibus*, eo quod dumtaxat dictum Capitulum loquatur de perceptione Decimarum ex privilegio, vel privilegio in Parochiis *alienis*, ac signanter de concessione facta per laicos.

Similiter Wamesius *Consil.* 440. *num.* 10. respondere non dubitavit, Decimas *Novales* pertinere ad eos, qui Ecclesias incorporatas possident; vocanturque Primitivi Pastores: eo quod per hanc incorporationem eis *universalitas fructuum seu Decimarum Ecclesiæ relicta sit.*

Ex his perquam manifestum est in casu præsenti, Monasterio Cortenbergensi, vigore Concessionis Altaris de Leest factæ per Burchardum Episcopum Cameracensem *ad usum inibi Deo servientium*, Ecclesiam illam Parochialem fuisse appropriatam cum omnibus suis proventibus, & consequenter & eidem Monasterio competiisse omnes Decimas, etiam Novales & minutas, quin & ipsas oblationes tamquam spectantes ad Ecclesiam Parochialem huic Monasterio propriam.

Qua ratione autem successu temporis una cum portione Decimarum veterum Decimæ *Novales*, & oblationes transierint ad Vicarium sive Parochum de Leest, ac dein rursus jure quasi postliminii Decimæ omnes, etiam Novales & minutæ ad Monasterium redierint, infra exponetur.

§. V.

Vigore Concessionis Ecclesiarum quoad temporalia, transeunt jura primitivi Pastoris in Monasteria etiam Monialium, & ad Ordines Militares.

RECENS plane esse nomen *primitivi Pastoris* vel inde probatur, quod nulla in libris Juris Canonici, etiam recentioribus, puta Clementinis aut Extravagantibus, istius nominis mentio occurrat.

Quin nec in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis, quod summa diligentia & eruditione compilavit Carolus Du-Fresne, nulla hujus vocabuli, *primitivi Pastoris*, mentio habetur: argumentum admodum verisimile, virum hunc in scrutandis Ecclesiasticis monumentis occupatissimum & oculatissimum nusquam nomen illud reperisse.

Illud notat Zypeus *Consultatione* 4. *num.* 7. *De Parochiis*, quod qui in *Clementina* 2. *De Jure Patronatus*, dicuntur jus habere præsentandi, sive jus Patronatus ad Ecclesias Parochiales, & quorum præsentatio dicitur non admittenda ab Ordinariis, nisi prius per ipsos præsentantes assignata portione congrua Vicariis, quos præsentant, non sint *veri Patroni*, sed Pastores *primitivi*, qui vigore unionis & incorporationis Altarium seu Ecclesiarum Vicarium Parochum constituere consueverunt, uti etiam supra notatum est.

Quare qui jam pridem dicti fuere Patroni Ecclesiastici titulo Concessionis Ecclesiarum, tandem dicti sunt Pastores *primitivi*, tamquam qui ipsas Ecclesias titulo Concessionis & incorporationis quasi suas & proprias acceperunt.

At illud notandum, quod per has Concessiones Ecclesiarum in *usus & ad mensam* Monachorum vel Canonicorum, Ecclesiæ concessæ censeantur duntaxat quoad *sola temporalia*, & de his solis Presbyter Abbati seu Canonicis rationem reddere teneatur, de cætero manentes hæ Ecclesiæ subjectæ quoad *spiritualia* seu *curam populi* Episcopo, cui & Presbyter de his rationem reddere tenetur, uti loquitur sæpius citatus Canon Claromontanus, & eum renovans Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *Cap.* 3. §. 2. *De Privilegiis.*

Ex quibus consequens est, jura Pastoris *primitivi*, quæ in hac Concessione fundantur, nullatenus attingere ipsa spiritualia ad ipsam curam populi sive animarum spectantia, quandoquidem hæc jura spiritualia in Monachos aut Canonicos ex simili Concessione non transeant.

Hinc & uno consensu tradunt Canonistæ, nihil ad curam animarum proprie pertinens, ut sunt Verbi divini prædicatio, Sacramentorum administratio, aliæve Pastorales functiones, in Monachos, aut Canonicos primitivos Pastores transire, nec ipsos posse hoc titulo in Ecclesiis incorporatis similes functiones exercere.

Omnia itaque jura, quæ titulo similis incorporationis prætendere possunt, qui hodie dicuntur Pastores *primitivi*, sola temporalia & honorifica jura spectant, quæ & laicis & mulieribus plerumque competere possunt.

Id recte observavit famosus Jurisconsultus Claudius Le Maistre *Discursu* 9. una inde concludens nomen *primitivi* Pastoris originem non habere ex cura Pastorali; quam Monachi vel Canonici primitus *per se* in his Ecclesiis Parochialibus exercuissent; sed ex concessione sive incorporatione harum Ecclesiarum, qua mediante hæ Ecclesiæ ipsis quoad temporalia appropriatæ fuerunt.

Et in casu præsenti manifestum est ex actis causæ, Abbatissam Cortenbergensem habere jura illa, quæ titulo Pastoris *primitivi* habere solent passim Abbates & Canonici in Ecclesiis Parochialibus incorporatis & sibi subjectis.

In primis ipsa Abbatissa semper fuit, & hactenus est Patrona Ecclesiastica Ecclesiarum Parochialium de Hombeeck & Leest; quod est argumentum & jus primitivi Pastoris.

Adhæc Monasterium seu Abbatissa hactenus in Parochiis illis levavit Decimas salva portione congrua Pastorali: quæ Decimarum levatio concurrens cum jure Patronatus in eadem persona Ecclesiastica, argumentum esse urgentissimum Pastoris primitivi apud omnes in confesso est.

Accedit quod Abbatissa Cortenbergensis non tantum præsentat Vicarium sive Pastorem, sed & ipsum Matricularium sive Custodem ad exclusionem ipsius Pastoris: argumentum sane admodum concludens, Ecclesias illas Monasterio Cortembergensi esse subjectas & appropriatas.

Immo constat Monasterium Cortenbergense in prædictis Ecclesiis jam pridem jus habuisse ab ipsas *oblationes*, in quarum recognitionem seu redemptionem Vicarii tam in Leest, quam in Hombeeck soliti fuerunt solvere certam pecuniam, uti habetur ex antiquis Computibus & Registris ipsius Monasterii. Evidentissimum jus & indicium Pastoris primitivi.

Verum quidem est, jura primitivorum Pastorum non eadem esse in omnibus Ecclesiis; sed hæc subinde pauciora & minora esse, quod dependet a consuetudine, vel specialibus conventionibus Ecclesiarum: interim ea, quæ Monasterio Cortenbergensi sive ejus Abbatissæ hactenus conservata sunt, sufficientia sunt, ut evincant, Ecclesias illas eodem jure ad hoc Monasterium spectare, & ipsi esse subjectas, quo similes Ecclesiæ subjectæ sunt Monasteriis Monachorum, & Capitulis Canonicorum, qui Pastores primitivi vocantur, licet hi forsan nonnullis aliis prætetera juribus honorificis gaudeant.

CAPUT III.

De Presbyteris seu Vicariis præficiendis Ecclesiis incorporatis, & horum congrua Portione sive Competentia.

§. I.

Per Concessionem Ecclesiarum consequuntur Monasteria & Capitula præsentationem Vicarii seu Pastoris.

PER Concessionem sive incorporationem Ecclesiarum ad usum & mensam Monachorum & Canonicorum, eas censeri concessas quoad *temporalia*, supra ostendimus.

Insuper probatum est per similem Concessionem seu incorporationem Ecclesias illas ipsis Monachis & Canonicis fuisse quasi *appropriatas*, & ipsorum proprias Ecclesias effectas, non secus pene ac Oratorium & Cappella dicuntur spectare ad eum, & propria esse illius, qui ea in suo fundo, & de suo proprio ædificavit & dotavit: quemadmodum & Cappellaniæ Capitulis vel Dignitatibus incorporatæ dicuntur eorum propriæ, licet onera spiritualia per Vicarios adimplere debeant.

Cum igitur Ecclesiæ hoc modo ad Monachos & Canonicos spectarent, & ipsorum Ecclesiæ reputarentur, ipsis quoque cura ac onus incumbebat providendi, ut Ecclesiæ illæ in spiritualibus detrimentum non paterentur.

Concessiones enim similes factæ consebantur sine detrimento earum Ecclesiarum in spiritualibus, uti passim notant Doctores *ad Cap. 11. tit. De Præbendis. Nota (ait Panormitanus) quod licet Ecclesia sit subjecta Monachis* quoad temporalia, *non tamen possunt Religiosi ad libitum alterare antiquum statum Ecclesiæ, sed tenentur conservare Rectores seu Vicarios illarum Ecclesiarum in antiquo statu.*

Cum igitur nulla esset Ecclesia Parochialis, cui ut minus necessarius non esset unus Rector seu Vicarius, qui curam populi daberet, etiam Monachis & Canonicis similes Ecclesias tenentibus sibi appropriatas, injunctum fuit, ut in his Ecclesiis Presbiteros collocarent, sive Episcopo præsentarent, qui curam populi sustinerent, ut supponit Canon Claromontanus apud Gratianum *Caus. 16. quæst. 2. Can 6.* Id unum præcavens, ne sine consilio Episcoporum Presbyteros collocent, uti supra latius exposuimus.

Hinc communiter statuerunt Canonistæ post Glossam in *Cap. 12. tit. De Præbend.* Monachos & Canonicos per concessionem Ecclesiarum quoad temporalia, consequi jus præsentandi Presbyteros sive Vicarios pro sic concessis Ecclesiis. *Si Monachi (ait Glossa) ex fundatione obtinent Ecclesias, habent eas tantum quoad temporalia, reservata sufficienti sustentatione Presbytero, & Episcopus habet institutionem ad* præsentationem *Monachorum.*

Id & praxis & usus modernus confirmant ;: Jure Patronatus Ecclesiarum Parochialium incorporatarum penes Monachos & Canonicos has Ecclesias possidentes, resident.

Nec alio titulo in casu præsenti, Abbatissa Cortembergensis jus præsentandi vel nominandi Rectorem & Matricularium Ecclesiarum de Hombeek & Leest hactenus conservavit, nisi titulo Concessionis harum Ecclesiarum per Burchardum Episcopum Cameracensem *in usum inibi Deo servientium*, seu *quoad temporalia factam.*

§. II.

Vicarii perpetui Ecclesiis incorporatis præfecti, sunt veri Curati & Pastores.

QUEMADMODUM Monachi & Canonici habentes sibi subjectas & unitas Ecclesias Parochiales ad usum & mensam, improprie dicuntur *Pastores* primitivi, ita & Presbyteri ad eorum præsentationem his Ecclesiis per institutionem Episcoporum præfecti, admodum improprie eorum dicuntur *Vicarii*.

Presbyteri enim hi ad curam spiritualem populi præsentantur, eamque ab Episcopo accipiunt.

In hac autem *cura* nequaquam dici possunt vices sustinere Monachorum vel Canonicorum: hi enim vigore incorporationis hanc curam non acceperunt, nec Presbyteri eam ab ipsis, sed ab Episcopo accipiunt.

Cumque nullum spirituale regimen populi, neque cura animarum sit penes Monachos vel Canonicos, integrum vero resideat in his Presbyteris, merito a cura ista *Curati*, a pascendo *Pastores*, & a spirituali regimine Parochiæ *Parochi* vocantur, ac reputantur.

Quin si Ecclesiis illi præficiantur Vicarii *perpetui*, erecta eum in finem per Episcopos in singulis Ecclesiis *Vicaria perpetua*; (uti in omnibus pene Ecclesiis Parochialibus factum est auctoritate Concilii Tridentini *Sess. 7. cap. 7. De Reformat.*) Vicarii hi in omnibus habendi sunt ut veri Beneficiati quoad titulum & functiones, earumque exercitium, neque in his magis dependent a Monachis & Canonicis, qui se vocant Pastores *primitivos*, quam alii Pastores, quorum Ecclesiæ nulli fuere concessæ.

Unde Joannes Choquier ad Regulam VIII. Cancellariæ, quærens quænam cadant sub reservatione hujus Regulæ, resolvit *num.* 7. quod Vicaria *temporalis*, & ad nutum amovibilis non comprehendatur, quia non datur in titulum: quod secus est ait (*num. 8.*) in Vicariis *perpetuis*, quæ dantur in *titulum*, cum sint *vera Ecclesiastica Beneficia*.

Idipsum latius deducit & probat, post alios Prosper Fagnanus ad *Cap. Ex parte, tit. De Officio Vicarii*, dicitque *num. 21.* pro Regula constitui, *ut dispositio loquens de Parochiali, habeat locum in Vicaria perpetua, quæ venit appellatione Beneficii Curati.*

Hac de causa etiam Synodus Tridentina in suis Decretis nullam inter Parochos Ecclesiarum non incorporatarum & incorporatarum distinctionem facit, tametsi non ignoraret hisce Ecclesiis passim præfectos esse Vicarios *perpetuos*, quorum Ecclesiæ Monasteriis & Capitulis quoad temporalia essent appropriatæ.

Si ergo Domina Abbatissa Pastorem de Leest subinde nominaverit *Vicarium* illius Ecclesiæ, nequaquam intendit vel qualitatem veri Pastoris disputare, vel in minimo huic derogare, sed ipsi duntaxat hac appellatione *Vicarii* denotare, quod hanc Ecclesiam teneat tamquam dependentem a suo Monasterio, eique quoad temporalia subjectam & appropriatam: quemadmodum passim Vicarii perpetui suas Ecclesias recognoscunt dependentes & appropriatas Monachorum aut Canonicorum Collegiis.

§. III.

Temporalia non competunt Monasteriis vel Capitulis, nisi prius detracta portione congrua Parochorum seu Vicariorum.

INOUSITATUM est, Decimas Ecclesiasticas primitus ordinatas ac institutas esse in sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, atque hinc profluxit commune Canonistarum assertum, quod Ecclesiæ Parochiales habeant de jure communi intentionem fundatam ad Decimas intra suos limites excrescentes.

Et Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 87. art. 3.* quærens utrum Decimæ debeantur Clericis, resolvit, quod jus recipiendi Decimas, tamquam *debitum* Ministris altaris, competat solis Clericis habentibus curam animarum.

Deinde cum sibi objecisset, quod generalis consuetudo in quibusdam terris habeat, quod *Religiosi etiam quasdam Decimas accipiant, quod ergo non videatur, quod tantum Clericis curam animarum habentibus Decimæ debeantur: Respondet dicendum, quod sicut res nomine Decimæ acceptas potest Ecclesia, jure accipiendi Ministris Ecclesiæ reservato, etiam ad subveniendum pauperibus concedere, sicut quibusdam Religiosis laicis, sive non habentibus curam animarum aliquæ Decimæ sunt concessæ per modum eleemosynæ.*

Supponit proinde Sanctus Thomas, Decimas primario ex suo instituto ordinatas esse ad sustentationem Clericorum curam animarum habentium, sed ad instar aliarum rerum ad Ecclesiam pertinentium, posse auctoritate eorum, quibus earum rerum dispensatio concredita est, per modum *eleemosynæ* communicari Religiosis curam animarum non habentibus.

Porro eleemosynæ dandæ non sunt, nisi prius satisfactum sit illis, quibus de jure res Ecclesiæ in sustentationem debentur.

Hinc uno consensu concludunt Canonistæ, concessiones Ecclesiarum non censeri factas, nisi prius deducta portione congrua eorum, qui curam animarum sustinent, & Ecclesiæ ministerio sunt addicti.

De Ecclesiarum concessione facta Monachis agens Glossographus *ad Cap. 12. De Præbendis*, ait: *Habebunt temporalia, reservata sufficienti sustentatione Presbytero.*

Similiter Panormitanus de hisce Concessionibus Ecclesiarum in usus Religiosorum agens ad *Cap. 7. tit. De Donationibus*, dicit, *quod concessa censeantur respectu redituum, ut eos convertant in proprios usus, reservata portione pro Vicario & Ministris Ecclesiæ.*

Et ad citatum *Cap. 12.* monet, quod *habentes Ecclesiam quoad temporalia, non possint sibi applicare omnes reditus Ecclesiæ, sed reditus* duntaxat superfluos, *detracta prius portione pro Vicario seu Rectore ibidem instituendo.*

At pene incredibile est, quam difficulter sibi temperare potuerint Monachi & Canonici, aliique Ecclesias quoad temporalia sibi concessas possidentes, ut non nisi superfluos reditus in usus proprios converterent, & sibi appropriarent, ac prius Ministris Ecclesiæ suam honestam ex illis sustentationem permitterent.

Conqueritur sæculo XIII. celebratum Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *Cap. 30. De Præbendis, quod extirpandæ consuetudinis vitium in quibusdam Parochiis inolevisset, quod scilicet Parochialium Ecclesiarum Patroni, & aliæ quadam personæ proventus ipsarum sibi penitus vendicantes, Presbyteris earum servitiis deputatis relinquant adeo exiguam portionem, quod ex ea nequeant congrue sustentari. Nam* (ait) (*ut pro certo didicimus*) *in quibusdam Regionibus Parochiales Presbyteri pro sua sustentatione non obtinent nisi quartam quartæ, id est, sextam Decimam Decimarum; unde fit ut in his Regionibus pene nullus inveniatur Sacerdos Parochialis, qui ullam vel modicam habeat peritiam litterarum.*

Ad has Ecclesiarum Concessiones, & Monachorum & Canonicorum avaritiam, ac tenacitatem reflectens Christianus Lupus *tom. 5.* Scholiorum in Canones, ait: *Altarium Decimas possidentia Monachorum Cœnobia, aut Clericorum Collegia asseverabant, se illic esse principales Pastores, ideoque illis conductitium & manualem imponebant Vicarium, & non data competenti sustentatione, cogebant ad omnis generis Simoniam. Sic Altaris Minister sordide esuriebat, & nescio quis ejus detentor usque ad animæ & corporis ebrietatem ex ipso luxuriabatur.*

Hinc toties reiterata Decreta, quibus Monachis, aliisque Ecclesias tenentibus severissime injungitur, *ut portio Presbyteris ipsis sufficiens assignetur*, uti loquitur citatum Concilium Lateranense in *Cap. 30. tit. De Præbendis: Idque consuetudine qualibet Episcopi, vel Patroni, seu cujuslibet alterius non obstante.*

Quin ut ad portionem congruam amplius coftringerentur, & semel constitutos Presbyteros non fallerent in assignanda congrua portione, non semel decretum fuit, ut Episcopi nullum a Monachis præsentatum Præsbyterum ad curam populi admittant: „ Nisi tantum ei de proventibus Ecclesiarum coram ipsis „ fuerit assignatum, unde Episcopalia jura possit persol„ vere & congruam sustentationem habere ": ut habet

Alexander III. in *Cap. 12. tit. De Prebendis*, ad rursus renovatum in Concilio Viennensi, cujus Decretum legitur in Clementina I. *de Jure Patronatus*.

§. VI.

De modo, quo Decimæ olim in Portionem congruam fuerint assignatæ.

EX Decretis, quibus Monachis, aliisque Ecclesias quoad temporalia possidentibus, injungitur Presbyteris curam animarum sustinentibus congruam portionem assignare, intelligitur, portionem congruam primitus in portione Decimarum sive proventuum fuisse assignatam, conqueriturque Concilium Lateranense sub Innocentio III. in citato *Cap. 30. tit. De Præbendis*, quod nonnulli ex Parochialium Ecclesiarum proventibus tantam sibi portionem assumerent "Parochiales Presbyteri pro sua sustentatione non obtinerent nisi *quartam quartæ*, id est, *sextam Decimam Decimarum*.

Et Vigorniensi Episcopo scribit Alexander III. in *Cap. 12. tit. eod.* "Quod ad præsentationem Monachorum nullum recipias, nisi ei tantum de *Proventibus* Ecclesiæ coram te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam sustentationem habere.

Ex eadem Decretali, nec non præcitata Clementina nequaquam obscurum, portionem congruam jam pridem assignatam fuisse Vicario sive Rectori, quoties novus præficeretur, ita ut nulla esset stabilis & fixa statuta *portio* Vicarii sive Rectoris; sed Monachi vel Canonici omnes reditus sibi appropriatos retinerent, & ex illis in ipsa Vicarii præsentatione coram Episcopo portionem congruam in Vicarii sustentationem assignarent.

Varium hunc modum assignandi portionem congruam Vicariis notavit quoque Glossographus ad citatum *Cap. 12. tit. De Præbendis*: *Quandoque* (*ait*) *Monachi totum applicant usibus suis, reservata honesta sustentatione Presbytero. Quandoque certam partem recipiunt, sive certam dimittunt Presbytero, aliud totum sibi retinent, & hoc secundum consuetudinem diversorum locorum.*

Posterior modus hisce in partibus usitatus est, diciturque pars illa proventuum, quæ Vicario dimittitur, *portio Pastoralis*, eamque Vicarius institutus jure suo tamquam sibi vigore suæ Vicariæ, sive Beneficii Parochialis competentem occupat sine ulla nova concessione aut assignatione, & tamquam propriam colligit & administrat, atque in usus suos convertit.

Hisce Decretis, & usitato his in partibus modo portionem congruam constituendi sese subjiciens Monasterium Cortenbergense, portionem Decimarum Presbyteris sive Rectoribus Ecclesiarum Parochialium de Hombeeck & de Leest dimisit, quam portionem Vicarius sive Pastor in Hombeeck etiam hodie percipit, & Pastor in Leest percepit usque ad annum circiter 1637. quando, ea dimissa, accepit competentiam in re certa de qua infra.

§. V.

Quid Synodus Tridentina circa Portionem congruam; & signanter in re certa assignandam, decreverit?

QUANTUS esset Monachorum, Canonicorum, aliorumque Ecclesias, earumque Decimas, ac proventus possidentium, in assignanda portione congrua, & præficiendis idoneis & sufficientibus Ministris neglectus ante tempora Synodi Tridentinæ, evincunt multiplices super eo neglectu, & abusibus inde scaturientibus, depositæ querelæ.

Atque inter cæteros, Conventus Principum Germaniæ habitus Norimbergæ inter gravamina proposita Hadriano IV. hunc neglectum tamquam multorum malorum sentinam graphice expresserunt.

Pleræque Parochiales Ecclesiæ (*inquiunt*) *Monasteriis, Prælatis, aliisque Ecclesiarum curatarum Rectoribus incorporationis, ut vocant, seu alio quopiam jure subditæ sunt; quas si ipsi juxta Canonum Constitutiones per sese providere teneantur, ubi aliis elocant gubernandas, Beneficiorum dotem, ac Decimas plerumque sibi ipsis reservant, & præterea tam enormibus absentiarum pensionibus gravant atque onerant, ut conductitii isti Parochi, eorumque Vicarii & Vice-plebani, Sacellani, Coadjutores, cæterique conductarum Ecclesiarum Administratores competentem sustentationem, decentiaque alimenta inde habere nequeant.*

Quo fit, nam unde conductitii isti Pastores, & Mercenarii vivant, habeant oportet, ut illicitis exactionibus locatas sibi oviculas misere deprædent, dilanient, omnemque substantiam tantum non absumant: postquam enim Altaris Baptismique Sacramenta administranda sunt, primus, septimus trigesimus, anniversariusque dies peragendus, auricularis Confessio audienda, Mortui sepeliendi; & quidquid denique reliquum est, quod ad vita functorum cæremonias observandas operæ pretium arbitrantur, id gratuito faciunt nequaquam, sed tantum exigunt, extorquent exugunt quantum misera plebecula vel cum summo suo dispendio præstare difficulter potest; talesque exactiones usque ad summum in dies augent, atque accumulant, nonnunquam quoque Excommunicationis fulmine ad solvendum adigunt; plerosque etiam, quibus per inopiam non licet ad celebranda vita functis obsequia, anniversaries, & alias ejus farinæ cæremonias, compellere conantur.

Quod ipsum, inquit Lupus *tom. 5.* Scholiorum *pag. 187.* in Germanicorum gravaminum facta ad Julium II. relatione, questus fuit Imperator Maximilianus I. Et a Tridentino Concilio corrigi postulavit Carolus IX. Francorum Rex:

His igitur querelis excitata Synodus Tridentina, & abusibus reformandis intenta, tot anterioribus Decretis inhærens injunxit Ordinariis locorum, ut sollicite provideant Vicariis sive Rectoribus Ecclesiarum Parochialium Capitulis vel Monasteriis incorporatarum, de congrua portione ad honestam Pastoris sustentationem, & Ecclesiæ necessitatem.

Hoc unum præcedentibus Sanctionibus *Sess. 7. cap. 7. De Reformat.* addit, quod Ordinariis determinationem hujus portionis expressis terminis deferat, ac insuper permittat, ut pro Portione congrua non tantum designent aliquam partem Decimarum, sed etiam ut eam *super re certa* assignare possint.

Ex ipso contextu Decreti evidens est, Synodum per *rem certam* nequaquam intellexisse aliquam determinatam partem Decimarum, quandoquidem nominatim rem certam distinguat, immo opponat determinatæ portioni Decimarum.

Statuit enim Concilium, ut Ordinarii sollicite provideant, ut in Ecclesiis incorporatis cura animarum laudabiliter exerceatur per Vicarios perpetuos, *cum tertiæ partis fructuum, aut majore vel minore portione, etiam super re certa assignanda.*

Dum igitur Synodus permittit, non tantum super certa parte fructuum Portionem congruam assignari, sed etiam super *re certa*; nihil evidentius, quam certam partem fructuum non esse *rem certam* ad sensum hujus Decreti.

Licet enim determinata pars fructuum aliquo sensu dici queat *res certa*, nihilominus quantum ad sustentationem honestam ipsius Pastoris sive Vicarii est quodammodo *incerta*: eo quod a multis casibus & eventibus dependeat, quid similis fructuum determinata portio in sustentationem Vicarii annue sit reditura.

Synodus autem optavit, ut ipsis Vicariis seu Rectoribus Ecclesiarum Parochialium sua sustentatio esset certa & stabilis, ut ita sine sollicitudine & anxietate circa temporalia possent animo liberiori curæ animarum incumbere.

Itaque Synodus Tridentina per *rem certam* hic intellexit non determinatam partem fructuum vel Decimarum, sed certam summam pecuniæ, aut certam granorum mensuram ipsi Vicario a Decimatoribus, vel aliis, quibus onus dandi competentiam incumbit, annue præstandam.

Hinc indubie contigit, quod post Synodum Tridentinam Vicarii seu Rectores Ecclesiarum Parochialium, qui suam portionem canonicam habent assignatam *super re certa*, non dicantur habere, præsertim hisce in partibus, *congruam portionem*, sed *competentiam*, eo quod congrua portio videatur significare *portionem* seu *partem* Decimarum.

Quare Vicarii dicuntur habere *plenam* competentiam, quando in suam sustentationem nullam habent assignatam partem Decimarum, sed duntaxat certam summam pecuniæ, aut certas granorum mensuras annue solvendas.

Si autem assignatam habeant partem Decimarum, dicuntur habere portionem congruam, sed non dicuntur habere *competentiam*, aut saltem non *plenam*, si partim in pecunia, partim in Decimis consistat.

§. VI.

Magis convenit Pastoribus competentia in re certa, *quam portio Decimarum.*

DUM Pastores sive Vicarii habent pro sustentatione assignatam partem seu portionem Decimarum, earum in primis administratio quodammodo ipsis incumbit, iisque tamquam suis proventibus intendere tenentur.

Et quidem si eas colligendas retineat ipse Vicarius, necesse est, ut iis colligendis, excutiendis familiam alat, equos teneat, & quodammodo villicum agat, idque non raro magna cum distractione, ob quam monet Apostolus, *ne militans Deo negotiis sæcularibus se implicet* 2. *Tim. cap.* 2. *vers.* 4.

Si vero Decimas aliis elocet Pastor, cum id vix fieri queat aliis, quam Parochianis, facile hinc exoriri solent Pastorem inter & Parochianos dissentiones & jurgia, quin & subinde lites.

Quid enim frequentius, quam similes Decimarum conductores in solutione esse justo morosiores, vel frivolis infundatisque titulis remissionem conventæ mercedis elocationis prætendere.

Si contingat Pastorem morosos hos debitores urgere, aut similes prætensas remissiones negare, totalemque solutionem urgeat, quæ non inde Parochianorum in Pastorem obloquia, & animorum aversiones timenda? atque apud plurimos simplices de re ipsa non plene informatos, aut ex affectu erga conductores præventos, contra Pastores temerariæ suspiciones, vel de injustitia, avaritia, aut nimia in exigendis debitoribus duritia?

Hæc autem quantum spirituali profectui per Pastorem unice intendendo nata sint officere, nemo non videt.

Præterea sustentatio assignata in quadam determinata parte Decimarum dependet ab excretione fructuum: quæ cum sit incerta a multis casibus dependens, etiam ipsa Pastorum sustentatio super his fundata, redditur incerta.

Hinc & non raro contingit, Pastores similes portiones Decimarum habentes, tempore bellorum ob devastatas fruges ad summam redigi inopiam, & ex defectu congruæ sustentationis quodammodo cogi ad conquirendum necessaria ex mendica Missarum celebratione, aliisque parum honestis mediis.

Hæc aliaque incommoda, quæ tum ipsa Decimarum collectio, conservatio, vel elocatio, necnon incertus earum successus secum trahere solent, evitantur per competentiam in *re certa*, qua mediante, Pastor sine cura aut anxietate annue recipit in pecunia aut granis, quæ ad sustentationem necessaria sunt. Non mirum proinde quod Pastores zelum animarum habentes eligant competentiam in re certa præ portione congrua in Decimis, etiamsi hæc nonnihil esset pinguior.

Norunt

Norunt enim, quod salus animarum omnibus temporalibus commodis & emolumentis sit præferenda, atque sollicite esse præcavenda etiam subinde cum temporalis emolumenti dispendio, omnia, quæ profectum spiritualem in regimine animarum impedire possent.

Norunt, quod Apostoli etiam mensis pauperum intendere noluerint, ut *Orationi & Ministerio verbi Dei instantes esse possent*. *Act. cap. 6. vers. 4.*

Sicut quam ardenter desiderarunt Patres, ut Ecclesia ab omni cura & administratione fundorum, villarum, Decimarum, aliorumque temporalium posset esse libera, & laici hæc possidentes & administrantes liberali & Christiano animo suppeditarent, quæ Ministris Ecclesiæ & pauperibus essent necessaria.

Hæc de re videri potest *Homilia* 37. S. Joannis Chrysostomi in Matthæum, in qua vehementer deplorat ipsam duritiam & tenacitatem laicorum, quæ Ecclesiam ad hanc necessitatem possidendi agros & villas, eorumque curam & administrationem suscipiendi adegit. *Nunc (ait ad populum Antiochenum) agros, domos, locationes ædificiorum, vehicula, equos, mulos, multaque alia hujusmodi propter vos, & vestram crudelitatem Ecclesiam possidet.*

His verisimiliter motivis moti Pastores de Leest maluerunt, abdicata congrua portione in parte Decimarum, competentiam in *re certa*, quam & obtinuerunt sub initium sæculi decimi septimi.

§. VII.

Si Vicarius, abdicata portione Decimarum, obtinuerit auctoritate Ordinarii Competentiam in re certa, hæc surrogatio etiam obligat Successores.

Per Synodum Tridentinam Ordinariis locorum sive Episcopis datam esse auctoritatem providendi Vicariis Ecclesiarum Parochialium, quæ Monasteriis vel Capitulis, aliisve concessæ sciuntur, de competentia in *re certa*, supra §. 4. ostensum est.

Præterea supra probarum fuit, quod multis titulis Pastoribus, sive Vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium, magis conveniret habere competentiam in *re certa*, quam in aliqua portione Decimarum; tametsi competentiam in *re certa* esset aliquantulum minoris valoris, quam esset portio Decimarum in portionem congruam assignata.

Hinc contigit, ut plures Pastores seu Vicarii abdicare maluerint portionem suam Decimarum ipsis in competentiam assignatam, & accipere competentiam in *re certa*.

Quæ competentia si Vicario in vicem Decimarum Monasterio vel Capitulo in *re certa* fuerit assignata, & super ea fuerit conventio inita & firmata auctoritate Ordinarii, hæc surrogatio rei certæ in locum Decimarum stabilis & perpetua erit, non tantum durante vita Vicarii vel Pastoris, ad cujus instantiam hæc competentia in vicem portionis congruæ concessa & assignata est, sed & Successores obligat.

Cum enim Vicarius seu Pastor non disponat de rebus sibi propriis, quales sunt annui proventus, sed de ipsa portione Decimarum ad ipsam Ecclesiam in sustentationem Vicarii spectante, non censetur abdicationem illam facere tamquam singularis persona, sive nomine suo privato, sed tamquam Administrator rerum ad Ecclesiam spectantium.

Similiter Ordinarius eam abdicationem Decimarum & assignationem competentiæ in *re certa* in vicem Decimarum approbans, censetur id facere tamquam bonorum Ecclesiæ superintendens & dispensator.

Hoc enim casu similis omnino videtur Prælatus Tutori Minoris vel Pupilli, res Minoris elocantis vel alienantis, uti loquitur Covarruvias *lib. 2.* variarum Resolut. *cap. 15. nu 6.* ubi pluribus probat distinctionem inter elocationes & contractus factos a Prælato de rebus propriis, & de rebus Ecclesiæ nomine dispensatorio factis, ut priori modo initi duntaxat ipsum Prælatum contrahentem obligent, in posteriori vero etiam successores adstringant.

Eamdem distinctionem non obscure quoque probavit Synodus Mechliniensis celebrata anno 1609. *tit. 21. cap. 3.* declarans *elocationes bonorum beneficialium a Beneficiatis initas non diutius durare quam pro illo anno, in quo moritur, vel Beneficium dimittit Beneficiatus contrahens.*

Quia Beneficiatus nomine proprio duntaxat disposuisse censetur de annuis proventibus ad se ratione Beneficii pertinentibus.

Addidit deinde Synodus præcedenti declarationi hanc exceptionem: *Nisi a Nobis (Episcopo) aut Capitulo, sub cujus jurisdictione Beneficia existunt, confirmatæ sint.*

Qua clausula sufficienter insinuat, quod hoc casu etiam Successores factæ elocationes adstringant: eo quod Episcopus vel Capitulum elocationes tamquam bonorum illorum dispensatores seu superintendentes nomine dignitatis probaverint.

Cum igitur constet, quod in casu præsenti dimissio congruæ portionis, & conventio super competentia in *re certa* in vicem Decimarum, non tantum sit postulata & acceptata per Pastorem de Leest, sed insuper fuerit per Ordinarium, sive Archiepiscopum Mechliniensem approbata; indubitatum est, hanc transactionem, sive portionis congruæ super parte Decimarum dimissionem, & competentiæ in *re certa* admissionem obligare ipsos Successores, non secus ac alii quicumque contractus super bonis Ecclesiæ auctoritate Superiorum legitime initi & conclusi.

Quare nec liberum est moderno Pastori huic conventioni seu transactioni contravenire, vel eam infringere, & portionem congruam super Decimis, dimissa competentia in *re certa*, repetere.

Neque est, quod existimetur id cedere in læsionem Ecclesiæ Parochialis vel Vicarii, quandoquidem multis titulis soleat esse convenientius Vicario habere competentiam in *re certa*, quam portionem congruam in parte Decimarum, uti supra ostensum est.

§. VIII.

Vicarius sive Curatus habens plenam Competentiam in re certa, nullum jus habet ad Decimas Novales.

Probatum est supra *cap. 2. §. 4.* quod Monasterium vel Capitulum possidens Ecclesias Parochiales sibi *quoad temporalia* appropriatas, habeat jus ad omnes Ecclesiarum illarum proventus temporales: adeo ut tali casu Vicarius *perpetuus* vel Curatus petens fructus, vel Decimas ad se spectare, teneatur id probare, uti monet Rebuffus *De Portione congrua n. 112.*

Dum igitur Vicario sive Curato de plena competentia in *re certa* provisum est, totale jus ad Decimas Ecclesiarum seu Altarium Capitulis, aut Monasteriis concessorum in usus *inibi Deo servientium*, remanet ipsis salvum pro ea integritate, qua primitus concessum fuit.

Et quidem, si certæ Decimæ, vel alii determinati proventus assignati sint Vicario, & hi auctoritate Ordinarii Vicariæ perpetuæ in portionem congruam annexi sint, indubie Vicarius vi suæ Vicariæ perpetuæ, sive Beneficii Curati habet jus ad hos proventus in portionem congruam assignatos, & Vicariæ perpetuæ annexos, reliquis proventibus remanentibus penes Capitulum, vel Monasterium vigore primævæ incorporationis Ecclesiarum Parochialium quoad temporalia.

Postquam enim Ecclesiæ Parochiales quoad temporalia, modo supra dicto, probantur Monasteriis, sive Capitulis appropriatæ seu concessæ in usus ibidem Deo servientium, nullum jus superest ipsi Vicario sive Curato ad Decimas, vel proventus qualescumque Ecclesiæ illius Parochialis.

Sed hi omnes una cum ipsa Ecclesia Parochiali translati sunt in Monasterium, vel Capitulum, sub onere dandi congruam Vicariis competentiam juxta superius dicta.

Nullum igitur aliud Vicario seu Curato ad proventus similis incorporatæ Ecclesiæ superest jus, nisi quod a Monasterio, vel Capitulo possit prætendere portionem congruam, sive competentiam virtute oneris Ecclesiarum concessioni adjecti, de præficiendis scilicet Ecclesiæ Parochali necessariis Ministris, eorumque sustentationi providendi.

Dum ergo Vicarius sive Curatus plenam obtinet competentiam in *re certa*, integrum jus ad Decimas etiam *novales* Ecclesiis Parochialibus competens, titulo primævæ concessionis & appropriationis manet ipsis Monasteriis vel Capitulis salvum.

Quemadmodum igitur Monasterium vel Capitulum assignando Vicario vel Curato integram competentiam in *re certa*, retinet plenum jus ad omnes proventus & Decimas sibi per appropriationem Ecclesiæ in suos usus concessum: ita quoque integrum illud jus recuperat, & ad ipsa jure quasi *postliminii* revertitur, si in vicem partis Decimarum in portionem congruam assignatæ, assignetur integra competentia in *re certa*.

Neque enim post factam concessionem sive appropriationem Ecclesiæ Parochialis quoad temporalia ad ullam partem Decimarum sive veterum sive novalium, manet jus aliquod ipsi Vicario, sed tantum jus ad competentiam.

Si igitur pars Decimarum vel veterum vel novalium Vicario seu Curato fuerit in competentiam assignatæ, hæc pars Decimarum ei non competit, nisi solo titulo portionis congruæ seu competentiæ vel a Monasterio vel a Capitulo ei debitæ.

Cum igitur in vicem assignatæ hujus portionis congruæ assignatur competentia in *re certa*, justum est, ut Decimæ in exsolutionem hujus obligationis sustentandi Vicarium assignatæ ad eos rursus redeant, qui vigore concessionis, & Ecclesiarum incorporationis fundatam habent intentionem titulo *juris universi* ad omnes generaliter Decimas sub onere sustentandi Vicarium seu Curatum.

Et sane si quæ Decimæ seu veteres, seu *Novales*, remanerent penes Vicarium, harum Decimarum in taxatione competentiæ ratio haberetur.

Indubitatum est enim, quod *omnia certa, quæ Vicarius habet ratione sui Beneficii, & sic omnia, quæ jure suæ Ecclesiæ habet, ei computentur pro congrua portione*: uti sine ulla hæsitatione resolvit Rebuffus in citato Tractatu *num. 85.*

Immo quod amplius est, videmus hic in Belgio rationem haberi in taxanda competentia, etiam accidentium incertorum, quæ ad quamdam certitudinem, facta annorum aliquot fractione, reduci possent.

Et quidem Synodus Mechliniensis habita anno 1609. *tit. 16. cap. 4.* præcipit, ut „ Pastor quilibet de Canonica portione „ summarie & de plano sibi provideri desiderans, ante omnia „ exhibeat declarationem bonorum, quæ ratione Ecclesiæ suæ „ Parochialis ipsi competunt; *neque certi tantum fructus & emo„lumenta exprimantur, sed incerta quoque & accidentalia trium „ aut quatuor communium ultimo annorum.*

Licet ergo accidentia integra soleant Vicario seu Curato salva manere ultra ordinariam competentiam, certum nihilominus est, aliquam eorum in taxatione competentiæ rationem haberi, uti & domus Pastoralis: quare & indubitanter Decimarum quoque ratio haberetur, si quæ Vicario ultra competentiam remanerent.

Et quod notandum, in ipsa competentiæ taxatione & assignatione ex consueto stylo exprimi solet: *ultra accidentia & domum Pastoralem.*

Con-

Consequenter non dubium, quin & Decimæ, vel jus ad Decimas sive veteres sive *Novales* similiter exprimerentur, si ultra competentiam Vicario salvæ remanerent.

Et reipsa exprimuntur Decimæ, quotiescumque aliquæ penes Vicarium remanent, atque pro earum æstimatione competentia, quæ alias pro similibus Parochiis taxari & assignari consuevit, diminuitur.

Ita nuperrime judicatum in Consilio Brabantiæ, ordinariam competentiam diminuendam pro quantitate Decimarum *minutarum*, quas Vicarius percipiebat.

Dum igitur Curatus sive Vicarius accipit integram & solitam competentiam in *re certa* in vicem portionis congruæ, censetur renuntiasse omni juri ad Decimas, easque restituere Monasterio vel Capitulo, a quo eas in congruam portionem & sustentationem suam acceperat.

Dicet quis, forsan per accretionem Decimarum novalium, sive per reductionem terrarum sterilium ad culturam, etiam ordinarie accrescere numerum Parochianorum, qui his terris colendis occupantur, & consequenter onus ipsius Vicarii seu Parochi.

Justum proinde apparet, ut, crescente onere animarum, etiam augeatur competentia temporalis.

In primis animum sapit mercenarium velle adæquare præcise temporale functionibus spiritualibus, quas in salutem animarum populo Pastores impendunt, & pro quibus expectant coronam immarcescibilem sibi reservatam in cœlis.

Deinde si contingat ob excrescentem Parochianorum numerum, aliamve ob causam judicio Ordinarii competentiam assignatam hic & nunc esse insufficientem, poterit indubie Vicarius sive Parochus petere augmentum competentiæ eodem fundamento, quo petita fuit competentia; si, exempli gratia, ob auctum Parochianorum numerum solus Parochus curæ animarum sustentandæ non videretur sufficiens.

In hac vero taxatione & adjudicatione supplementi sive augmenti procedendum est eadem forma, qua in ipsius competentiæ taxatione & assignatione procedi consuevit.

Nullum erto jus ad Decimas novales acquiritur Vicario ob præcisum auctum numerum Parochianorum, sed ad summum poterit auctus hic numerus præbere titulum petendi aliquod supplementum competentiæ.

§. IX.

Ostenditur, quod Vicarius seu Pastor in Leest accipiendo Competentiam in re certa *fassus sit, se omni juri ad Decimas renuntiasse.*

EX actis hujus causæ sat constare videtur, quod Pastor in Leest perceperit portionem congruam in certa portione Decimarum usque ad annum circiter 1635.

Saltem non reproducitur ullum instrumentum, quo probetur, illum accepisse competentiam in *re certa* ante illud tempus.

Sed ex Apocha Nicolai De Clerck Vicarii quondam perpetui seu Pastoris de Leest exhibita in lite, & consignata sub littera *B*, habetur, quod anno 1635. cœperit dictus Vicarius præeligere competentiam in *re certa*, sive in certa summa pecuniæ annue solvenda, abdicata portione congrua in parte Decimarum & obventionum Vicario de Leest per Monasterium Cortenbergense jam pridem assignata.

Fatetur enim se recepisse a Nicolao Coeckelbergh nomine Dominæ Abbatissæ Cortenbergensis summam 337. florenorum semel, tam pro suo annuo supplemento, quam pro omnibus proventibus ad hunc Pastoratum spectantibus, quos præfata Domina nunc ad suum usum habet, idque pro anno elapso 1635. Verba Teutonice expressa ita sonant: *Over myn jaerlyck Supplement, als van alle incomen hier mede begrepen dese Pastorye, die de voornaemde Mevrouwe nu tot haeren profyte heeft, ende dat voor het jaer verschenen Kersmis*. 1635.

Et rursus ex secunda Apocha ejusdem Pastoris de Leest de tertia Junii 1637. qua fatetur rursus se accepisse a prædicto Nicolao Coeckelbergh similem summam 337. florenorum, nomine Dominæ Abbatissæ: *Soo over geheele myne gerechtigheyt ende jaerlyck incomen, dat sy nu tot haerrewaerts heeft als tot Supplement van myne sustentatie ende dat voor het jaer verschenen Kersmis* 1636.

Num hæc competentia 337. florenorum fuerit eo tempore auctoritate Ordinarii taxata vel probata, an sola tantum conventione omnia peracta sunt, hactenus non constat.

At hoc constat, quod anno 1638. competentia hæc in *re certa* per Ordinarium fuerit approbata & aucta ad 350. florenos, uti habetur ex libello supplici Domini Petri van-Hanswyck Pastoris in Leest oblato Archiepiscopo Mechliniensi Jacobo Boonen anno 1650. pro supplemento ejusdem competentiæ ob auctum pretium annonæ, & aliarum rerum.

Archiepiscopus Mechliniensis competentiam auxit ad 50. florenos annuos, atque ita ab illo tempore competentia fuit 400. florenorum, quam ab eo tempore usque in præsens Monasterium Cortenbergense annue persolvit Pastori de Leest.

Habetur quoque ex prædictis Apochis, Pastorem de Leest eo tempore nequaquam dubitasse, quin per hanc competentiam omnes Decimæ quæ in portionem congruam ei cessæ fuerant, ad Monasterium rursus sint reversæ, sive Monasterium illas ad suum usum retraxerit, assignata in earum vicem competenti 337. florenorum, quæ sensim acta fuit ad 400. florenos.

In Apocha enim, qua scribit, satisfactum sibi de anno 1635, expresse fatetur, hanc solutionem cedere pro anno suo supplemento, & in vicem omnium proventuum, *quos* (ait) *Domina Abbatissa ad suum commodum recepit*; verba Teutonice posita hæc sunt: *Over myn jaerlyck Supplement, als van alle incomen hier mede begrepen dese Pastorye, die de voornoemde Mevrouwe tot haer profyt heeft*.

Et in alia Apocha fatetur, eam summam se accepisse in vicem *universi* sui juris, & annui proventus quod ipsa (Domina Abbatissa) ad se retraxit, *soo over geheele myne gerechtigheyt, ende jaerlyck incomen dat sy tot haerrewaerts heeft, als tot Supplement van myne sustentatie*.

Evidens igitur est, quod, fatente ipso Vicario, hæc competentia successerit in locum juris & proventuum, quos antea in portionem congruam habuerat.

Quod & evidenter probat extractum ex Visitatione Domini Archipresbyteri Civitatensis de anno 1665. ubi inter alia est annotatum: *Reverenda Domina Abbatissa de Cortenbergh colligit Decimas cum Pastore; sed modo sola, quia dat ei competentiam 400. florenorum*.

Ex quo patescit, Pastorem olim collegisse partem Decimarum, sed post datam competentiam nullatenus ulterius percepisse.

Ratio enim cur modo Abbatissa dicatur sola Decimas colligere, hæc unica datur: *quia dat ei competentiam 400. florenorum*.

Evidens autem est, quod ratio, quæ assignatur, quare Abbatissa colligat sola Decimas, militaverit ab eo tempore, quo plena competentia Vicario data fuit, ut proinde illud *modo* non sit referendum ad præcisum tempus factæ hujus visitationis, sed tempus datæ competentiæ.

Itaque jus ad integras Decimas tam veteres quam novales, quod per concessionem *Altaris* anni 1129. Monasterio Cortenbergensi erat acquisitum, ut supra notavimus, sed pro parte Vicario sive Pastori in Leest erat assignatum in sustentationem, rursus ab an. 1636. Monasterio est restitutum, quod & hucusque in quasi-possessione hujus juris permansit per levationem omnium indifferenter Decimarum etiam novalium per totum Districtum Parochiæ de Leest.

Et revera a tempore solutæ competentiæ in *re certa*, id est, ab anno circiter 1635. non reperitur, Pastorem de Leest levasse ullas Decimas seu veteres, seu novales; sed eas omnes per totum Districtum pacifice levavit dictum Monasterium, soluta Pastori competentia per Ordinarium taxata & probata.

Quandocumque enim, præsertim in Belgio, assignatur competentia in *re certa*, una censetur fieri abdicatio omnis juris ad Decimas, quas in congruam portionem acceperat, hæque rursus integræ ad Monasterium vel Capitulum censentur reversæ.

Cum enim Monasterium vel Capitulum per resolutionem integræ competentiæ oneri sibi in concessione sive incorporatione Ecclesiæ, de danda honesta & sufficienti sustentatione ipsi Vicario sive Pastori imposito satisfecerit, æquum & justum est, ut Ecclesia quoad temporalia sibi appropriata, salva quoque ipsi & integra maneat.

§. X.

De praxi Regni Galliæ circa Competentiam Vicariorum seu Pastorum, signanter post Edictum Regium de anno 1686.

VARIAM fuisse taxationem portionis congruæ in Regno Galliæ pro varietate temporum, constat ex variis Edictis Regiis ejus quantitatem determinantibus, quæ inserta habentur Actis Cleri Gallicani *Tomo 2. part. 2. cap. 12.*

Quin ex illis habetur, non fuisse hanc taxationem uniformem per totum Regnum Galliæ, donec tandem per Edictum Regis Ludovici XIV. anno 1686. ad uniformitatem reducta fuit.

Per hoc Edictum declaratur, per totum Regnum Galliæ, omnesque terras Ditioni Regiæ subjectas portionem congruam per Decimatores Curatis vel Vicariis perpetuis in posterum solvendam 300. librarum Gallicarum, quæ efficiunt 240. florenos nostrates, idque ultra oblationes, honoraria, & jura accidentalia, quæ solvuntur tam pro fundationibus, quam aliis de causis: item ultra Decimas Novales ex terris, quæ de novo ad culturam redactæ fuerint: postquam dicti Curati vel Vicarii præelegerunt hanc competentiam in vicem proventuum sui Beneficii sive Curæ. Verba Edicti sunt: *Par ces presentes Lettres signees de notre main, Voulons & Nous plait que les Portions Congrues que les Decimateurs sont obligez de payer aux Curez ou aux Vicaires perpetuels, demeurent à l'avenir fixees dans toute l'etendue de notre Royaume, Terres & Pays de notre obeissance, à la somme de trois cens livres par chacun an: & en outre le Offrandes, les Honoraires & Droits casuels, que l'on paye tant pour des Fondations, que pour d'autres causes: ensemble les Dixmes Novales sur les terres qui seront defrichées depuis que lesdits Curez ou Vicaires perpetuels auront fait l'option de la Portion Congrue au lieu du revenu de leur Cure ou Vicairie.*

Integrum hoc Edictum refertur per Michaelem Du Perray in suo Tractatu Gallico de Portionibus congruis, *pag.* 17.

Ex hoc Edicto habetur, quod in Gallia liceat Curatis & Vicariis perpetuis, abdicata portione congrua in Decimis, eligere competentiam in *re certa*.

Secundo, quod electa hac competentia, Decimæ tam veteres quam novales, quas in portionem congruam hactenus Curatus seu Vicarius perpetuus receperat, rursus redeant ad Decimatores, qui competentiam dare tenentur, quemadmodum & usus Belgii habet.

Tertio patet, quod ultra taxatam competentiam, accidentia remaneant salva ipsis Curatis seu Vicariis, quemadmodum in Belgio remanere consueverunt; uti supra notatum est.

Quarto, ex præfato Edicto habetur, taxam competentiæ Curatorum vel Vicariorum perpetuorum esse duntaxat 240. florenorum nostratium, ac consequenter notabiliter minorem, quam sit competentia, quæ Curatis vel Vicariis adjudicari & taxari hactenus in Belgio consuevit.

Licet enim hic in Brabantia soleat esse moderatior hæc competen-

petentia; quam in Flandria, nihilominus vix unquam, etiam quoad minores & restrictiores Parochias rurales, taxari solet infra 350. florenos nostrates, ultra accidentia & domum Pastoralem, in aliis ad 400. aut etiam subinde ad 500. & amplius florenos.

Ultra accidentia & domum Pastoralem addicit prædictum Edictum Curato vel Vicario perpetuo ultra taxatam competentiam 300. librarum Gallicarum, Decimas *novales*, quas excrescere continget ex terris post acceptionem hujus competentiæ de novo ad culturam redactis.

Admodum verisimile est, in taxanda competentia ad summam adeo exiguam reflexionem factam ad jus percipiendi has *Novales* sive Vicario sive Curato nominatim reservatum.

Nihil proinde concludi potest ex praxi Regni Galliæ in hoc & similibus Regiis Edictis fundata, pro praxi Belgica quoad jus ad noviter excrescentes Decimas novales ultra competentiam.

Sicuti enim in Gallia Curatus seu Vicarius acceptando eam competentiam Edicto Regio præfixam nihil potest ultra eam retinere præter nominatim reservata, ita nec in Belgio alia retinere potest.

Unde in Gallia abdicare tenetur omnes Decimas veteres & *Novales*, quas in portionem congruam hactenus perceperat, eo quod nominatim ultra competentiam non reserventur.

In Belgio autem in taxatione plenæ & ordinariæ competentiæ nihil nominatim reservatur præter accidentia & domum Pastoralem.

Quapropter in Belgio post acceptam plenam & ordinariam competentiam in *re certa*, nullum plane jus ad Decimas novales de novo excrescentes Curato seu Vicario reservatur.

Quod sane jus in Gallia reservatum, abunde in Belgio compensatur per pinguiorem competentiæ taxationem in Belgio receptam.

Quæ Belgica praxis omnino præferenda est moribus Galliæ in hoc puncto.

Uti enim supra ostendimus, multis titulis convenientius est pro regimine animarum Curato seu Vicario incumbentes, ut competentia sit fixa in *re certa*, quam quod vel pro parte dependeat ab incerto Decimarum excremento, necnon cura & administratione earum.

Præterea dicta praxis Galliæ nata est exponere Parochos novis difficultatibus, & implicare litibus, dum frequenter contingit oriri dubia, quænam pro novalibus sint reputanda. Ut proinde merito præferenda sit praxis Belgica integram competentiam super re certa Parochis assignandi.

CAPUT IV.

De Præscriptione juris Decimandi, notanter *universi*.

§. I.

Quomodo acquiratur possessio jurium incorporalium.

CERTUM est, rerum incorporalium possessionem acquiri non posse per occupationem, vel corporalem traditionem, seu actum corporalem; eo quod hujusmodi res incorporales sive jura nec corporaliter tractari, nec per sensus corporales percipi queant.

Hinc & uno consensu notant Jurisperiti, res incorporales, ut sunt servitutes tam reales quam personales, actiones, jura seu temporalia seu spiritualia, proprie apprehendi aut occupari non posse, eoque sensu similium quoque jurium non esse proprie dictam possessionem, sed duntaxat *quasi-possessionem*.

Hæc vero *quasi*-possessio non reali vel corporali, quemadmodum corporalia, traditione vel apprehensione, sed usu & patientia acquiri dicitur.

Itaque quasi-possessio jurium, quantum ad præscriptionem, solet suum habere initium a tempore, quo quis incipit esse in usu vel exercitio horum jurium.

Quapropter nemo dubitat, quin aliquis constituatur in quasi-possessione juris præsentandi ad Beneficia per actum pacificum præsentationis: immo communiter tradunt Doctores, quod unicus actus sit sufficiens, ut quis dicatur esse in quasi-possessione similis juris, uti post alios citatos monet Covarruvias in Relectione *cap. Possessor, part.* 2. §. 1. *num.* 6.

Neque ullus ambigit, quin per similes actus acquiratur jus levandi Decimas in aliqua Parochia.

Porro jura illa quandoque versantur duntaxat circa res singulares & determinatas, præsentationem puta ad particulare aliquod Beneficium, vel ad Decimas certo in agro vel parte Parochiæ levandas, aut certam duntaxat Decimarum speciem, minutarum, puta, novalium, aut veterum.

Interdum vero jura hæc sunt generalia & indeterminata, qualia sunt jus præsentandi ad omnia & qualiacumque Beneficia alicujus Diœcesis, Civitatis, aut Ecclesiæ: item jus levandi generaliter omnes Decimas intra limites alicujus Parochiæ excrescentes.

Posterius hoc genus vocari solet jus *universi*; eo quod sua universalitate ad omnia sese extendat, neque ad ulla singularia sit restrictum.

§. II.

Quomodo acquiratur quasi-possessio juris universi?

CIRCA modum acquirendi quasi-possessionem juris *universi* major difficultas apparet, quam circa modum acquirendi quasi-possessionem juris particularis & determinati.

Dum enim quis actu præsentat ad certum Beneficium, aut certo in fundo Decimas levat, nequaquam obscurum est, ipsum habere animum sibi asserendi & appropriandi jus præsentandi ad hoc Beneficium, vel levandi Decimas in hoc fundo vel districtu, in quo eas levavit & sibi appropriavit.

At circa jus *universi* non æque expeditum est, quandonam per actus aliquos particulares *quasi-possessio* hujus juris acquiri possit.

Cum enim hi actus duntaxat versentur circa quædam particularia sub isto jure *universi* comprehensa circa præsentationem, puta ad hoc illudve Beneficium, prout ea vacare contingunt, vel levandas Decimas in his illisve excretas; difficultas est, qualiter ex illis actibus haberi animus quasi-possidendi queat, & sibi appropriandi jus *universi* complectens non tantum jus præsentandi ad Beneficia, ad quæ aliquando præsentavit, aut jus levandi Decimas ex illis fundis, e quibus realiter illas levavit, sed jus præsentandi ad Beneficia omnia, etiam ad quæ hactenus non præsentavit, vel ad Decimas excretas in fundis, e quibus hactenus Decimas non levavit.

Et quidem si quis alius sit in quasi-possessione juris *universi*, præsentandi puta aut levandi Decimas, eo casu ex particulari præsentationis, aut certarum Decimarum levationis actu, acquiri non posse quasi-possessionem juris *universi* post Panormitanum ad *Cap. Cum olim tit. De Præscrit.* communiter docent Canonistæ, tametsi etiam actus illos exercuisset animo acquirendi quasi-possessionem juris *universi*.

At si nemo alius sit in quasi-possessione juris *universi*, tunc ex uno actu quasi-possessionis infertur ad possessionem *universi*, sive omnium aliorum ejusdem generis, præsertim si sat appareat, actus illos particulares esse factos animo utendi jure *universi*.

Animus autem ille haberi censetur, si actum exercens habeat causam seu titulum universalem, ex quo actus ille procedit, uti notat post Innocentium, & alios Panormitanus loco citato, & sequitur Fagnanus ad idem *Cap. cum olim*.

Præsumitur enim is, qui actum exercuit, egisse conformiter ad titulum seu causam, cui jus, vi cujus actum hunc exercuit, innititur.

Cum ergo causa illa sive titulus spectet ad jus *universi*, etiam censetur actum illum exercuisse vigore hujus juris *universi*, & consequenter animo asserendi sibi jus illud *universi*.

Unde recte reflectit Postius in Mandato de manutenendo *Observat.* 73. *num.* 85. quod *circa acquisitionem possessionis magis sit consideranda causa actus, quam exercitium ipsius actus, & sic etiam per unicum actum singularem; si tamen causa seu privilegium sit universale, acquiritur universalis possessio manutenibilis.*

Id quoque venit in acquirenda possessione rei corporalis.

Ut enim per occupationem acquiratur possessio alicujus rei corporalis, fundi puta quantumvis extensi, non requiritur occupatio realis totius ipsius fundi, sive omnium ejus partium; sed sufficit occupatio realis *unius glebæ* animo occupandi fundum universum & integrum, sive singulas ejus partes juxta Jurisconsultum in *L.* 3. §. 5. *ff. De acquirenda vel amitt. possess.*

Postquam enim dixisset, possessionem corpore & animo acquiri, subdit: *quod autem diximus & corpore &* animo acquirere nos debere possessionem, *utique sic accipiendum est, ut qui fundum possidere velit, omnes glebas circumambulet; sed sufficit quamlibet partem fundi introire, dum mente & cogitatione hac sit, ut totum fundum usque ad terminum velit possidere.*

Hinc uno consensu concludunt Jurisconsulti cum Dionysio Gothofredo in notis ad hanc legem, quod apprehensione partis fundi censeatur totius fundi possessio apprehensa, *etiam ejus quod per alluvionem adjicitur*, uti expresse monet Gothofredus.

Cum igitur in acquirenda *quasi* possessione rerum incorporalium sive jurium, idem valeat actus exercitus hujusmodi jurium, quod apprehensio sive occupatio realis in acquirenda possessione rei corporalis, recte concluditur, quod sicuti per occupationem unius particulæ rei corporalis possessio totius rei acquiritur, ita per unicum actum juris alicujus *universi* quasi-possessio hujus integri juris censeatur obtenta, modo ea cogitatione seu animo actus ille censeatur exercitos, ut quasi possessio juris *universi* habeatur, quemadmodum etiam requirit Jurisconsultus, ut per apprehensionem partis fundi, totius fundi possessio habeatur.

Itaque in casu præsenti Domina Abbatissa Cortenbergensis, sive Monasterium levando Decimas tam veteres quam novales, titulo primævæ concessionis ipsius Ecclesiæ seu Altaris de Leest *quoad temporalia* factæ per Burchardum Episcopum Cameracensem, censenda est per actum illum fuisse in quasi possessione juris *universi* levandi Decimas tam veteres, quam novales, tametsi in quibusdam fundis nullas hactenus actualiter levasset: quemadmodum quis censetur esse in possessione istarum partium fundi, quas nunquam realiter occupavit, immo nec tempore, quo possessionem per occupationem partis accepit, erant partes istius fundi, sed demum postmodum per alluvionem accesserunt, eo quod per occupationem partis fundi censeatur accepisse possessionem *universi*.

Igitur per actum levandi Decimas in certa Parochia ex causa sive titulo universali, censetur etiam vigore juris *universi* habita possessio levandi Decimas novales ex fundis, qui hactenus ad culturam redacti non fuerant.

Quod & in simili casu resolvit & notavit Wamesius Consilio Canonico 440. *num.* 8. dicens, quod qui est in possessione percipiendi Decimas *generaliter animo acquirendi omnes omnino Decimas in omnibus Parochiæ fundis, etiamsi ex certo aliquo prædio non percipiat Decimas, quia decimabiles fructus ex culto forte fundo nati non sint; in eo quoque prædio jus decimandi acquisivisse censeri debet, si modo alius non sit in possessione Decimas ex illo fundo percipiendi.*

Idipsum docet Postius in Tractatu Mandati de manutenendo *Observ.*

Observ. 73. *num.* 85. „ Quod si cum possessione probetur etiam „ titulus seu privilegium, tunc ex possessione universali, licet „ jus resistat, datur manutentio; ita ut probans possessionem „ ex privilegio decimandi in toto aliquo territorio fructus, qui „ in eo alias nascebantur, juvetur etiam respectu Novalium „ postea ruptorum in eodem territorio: ratio est, quia probato „ privilegio, cessat juris assistentia & resistentia respective, cum „ possessio justificetur ex titulo, & consequenter permittitur ex- „ tensio ipsius possessionis, quæ alias erat prohibita, quia ma- „ gis est consideranda causa actus, quam exercitium ipsius actus, „ & sic etiam per unicum actum singularem: si tamen causa seu „ privilegium sit universale, acquiritur universalis possessio ma- „ nutenibilis.

§. III.

Quid requiratur ad præscriptionem juris levandi Decimas Novales?

DECIMAS seu veteres seu Novales de jure communi pertinere ad Ecclesiam Parochialem, eamque habere intentionem fundatam ad universas Decimas infra limites suos excrescentes, quoadusque alius legitimum titulum in contrarium protulerit, indubitatum est.

Hinc communiter concludunt Canonistæ, quod præscriptio juris decimandi contra Ecclesiam Parochialem nemini suffragari queat, nisi hæc fulciatur possessione 40. annorum cum titulo, vel possessione per tempus immemoriale, cujus initii non extat hominum memoria, juxta *Cap. 1. De Præscript. in VI.*

In hac enim Decretali resolvit Bonifacius VIII. quod præscribenti non sufficiat bona fides, si ei sit contrarium jus commune, vel habeatur præsumptio contra illum: *sed sit necessarius titulus, qui possessori causam tribuat præscribendi, nisi tanti temporis allegetur præscriptio, cujus contrarii memoria non extat.*

Ut ergo jus levandi Decimas in aliqua Parochia titulo præscriptionis contra Ecclesiam Parochialem acquiratur, sufficit præscriptio longissimi temporis, quod de jure est 40. annorum, cum bona fide & titulo; vel præscriptio tanti temporis, cujus initii memoria non extat, sive temporis immemorialis, quod titulum seu ejus probationem non requirit.

Tanti quippe temporis præscriptio sive quasi possessio levandi Decimas, inducit tituli præsumptionem juris & de jure, omnemque tituli probationem supplet.

Cum autem Decimæ veteres & Novales non differant, nisi quod illæ crescant in fundis coli ab antiquo solitis, Novales vero percipiantur quidem de eadem specie fructuum, & eodem jure & titulo, sed ex agris de novo ad culturam redactis; eodem præscriptionis modo jus ad Novales acquiri posse, quo acquiritur jus ad veteres, uno consensu tradunt Canonistæ.

Licet enim non omnes admittant, quod præscriptio juris levandi Decimas extendatur ad Novales, nullus tamen inficiatur, quin per quasi possessionem 40. annorum cum titulo, vel temporis immemorialis sine titulo juris levandi Decimas *Novales*, etiam jus ad has Decimas acquiratur.

Ita Andreas Vallensis ad titulum *De Decimis* §. 9. *numor.* 5. postquam dixisset præscriptionem simplicem Decimarum non extendi ad *Novalia* in præjudicium Ecclesiæ Parochialis, subjungit hanc exceptionem: „ Nisi etiam possedisset Novalium Deci- „ mas tempore immemoriali sine titulo, aut cum titulo quadra- „ ginta annis.

Et in terminis tamquam indubitatum scripit Rebuffus in Tractatu De Decimis *quæst.* 14. *num.* 17. quod *eodem tempore* præscribi possint Decimæ *Novales*, quo *veteres Decimæ*.

Hinc ulterius concludit, quod „ si Monachi de Novalibus ha- „ beant titulum *coloratum*, tunc quadraginta anni sufficient „ ad præscribendum eas sicut in aliis.

§. IV.

An Monasterio vel Capitulo, cui Ecclesia Parochialis est incorporata quoad temporalia, resistat jus commune in perceptione Decimarum Novalium.

PROBATUM est supra *cap.* 2. §. 2. quod Monasteria & Capitula possidentia Ecclesias Parochiales sibi appropriatas quoad temporalia, vigore hujus incorporationis habeant fundatum jus ad omnes Decimas, & proventus ad Ecclesiam Parochialem sic incorporatam spectantes.

Itaque si per authentica instrumenta, aliaque Juris adminicula probatum fuerit Ecclesiam aliquam Monasterio, vel Capitulo incorporatam sive concessam quoad temporalia, una censetur illud habere intentionem fundatam de jure communi percipiendi omnes Decimas tam Novales quam veteres intra limites hujus Parochiæ excrescentes.

Cum enim de jure communi Decimæ illæ pertineant ad Ecclesiam Parochialem, consequenter pertinent ad Monasterium vel Capitulum, cui hæc Ecclesia una cum temporalibus proventibus est concessa & appropriata.

Dum ergo probatum est, quod Monasterio vel Capitulo fuerit prædicto modo Ecclesia concessa, non amplius jam commune Monasterio vel Capitulo in perceptione Decimarum resistit, sed potius favet: cum sufficiat, eas ad Ecclesiam Parochialem spectare, ut Monasterio vel Capitulo ad eas jus competat ratione Ecclesiæ Parochialis sibi appropriatæ.

Et hoc est quod voluit Rebuffus in Tractu de Portione congrua *num.* 108. scribens: „ Quando Religiosi vel alii percipien- „ tes Ecclesiæ reditus probant omnes illius proventus in funda- „ tione vel unione sibi donatos, tunc ipsi sunt fundati de jure „ communi in illis fructibus; adeo quod Vicarius perpetuus vel „ Curatus petens fructus vel Decimas tenetur probare ad se spe- „ ctare, seu pertinere.

Porro indubitatum est, quin sufficienter probent Religiosi omnes Ecclesiæ proventus in fundatione vel unione esse sibi donatos, quando Ecclesiam sibi probant concessam, sive incorporatam *quoad temporalia* in usus ibidem Deo servientium.

Si quis igitur contra Monasterium vel Capitulum, cui Ecclesia Parochialis eo modo concessa probatur, Decimas sive veteres sive Novales prætendat, habet resistentiam juris communis: eo quod prætendat Decimas infra limites Parochiæ, quæ de jure communi spectant ad Ecclesiam Parochialem juxta *Cap. cum contingat tit. De Decimis*, & consequenter ad Monasterium vel Capitulum, cui Ecclesia hæc cum omnibus suis proventibus est appropriata.

Hinc ulterius concludendum, quod requisita ad præscriptionem Decimarum expressa in citato *Cap. 1. De Præscrit. in VI.* ob juris resistentiam non obtineant respectu Monasterii vel Capituli, cui Ecclesia quoad temporalia probatur concessa: quia tunc Monasterium vel Capitulum non habet resistentiam juris, sed e contrario Vicarius aut quivis alius Decimas sive Novales sive veteres prætendens: eo quod tali casu deberent probare, illas ad Ecclesiam Parochialem Monasterio vel Capitulo appropriatam non spectare.

Nequaquam ergo Monasteria vel Capitula, quibus Ecclesiæ Parochiales sive Altaria simili modo quoad temporalia sunt incorporata vel donata, æquiparanda sunt iis Monasteriis vel Capitulis, quibus vel ex speciali privilegio, vel titulo præscriptionis competit jus levandi Decimas in aliqua Parochia.

Dum enim ex simili præscriptionis aut privilegii titulo simpliciter jus decimandi Monasterio aut Capitulo competit, vigore hujus privilegii vel præscriptionis, ipsa Ecclesia non habetur ipsi Monasterio vel Capitulo appropriata vel incorporata; sed duntaxat jus Decimas levandi in illa Parochia competit Monasterio vel Capitulo, salva manente Ecclesia in Presbytero sive Curato, qui illam in titulum tamquam sibi propriam per institutionem Canonicam accipit tam quoad spiritualia quam temporalia, excepto solo jure Decimarum, quod Monasterium vel Capitulum probare debet sibi ex speciali privilegio vel præscriptione esse acquisitum.

Verum si Ecclesia sive Altare sit incorporatum vel donatum quoad temporalia Monasterio vel Capitulo, vigore hujus donationis & incorporationis, Monasterium vel Capitulum non tantum simpliciter acquirit jus Decimarum, sed ipsa Ecclesia Parochialis censetur per eam donationem & incorporationem Monasterio vel Capitulo quoad temporalia appropriata, & quasi propria ipsius Ecclesia effecta: ideoque proventus istius Ecclesia Monasterium vel Capitulum eo casu sibi appropiat tamquam proventus suæ Ecclesiæ.

Hinc ulterius contingit, quod Presbyter seu Vicarius Ecclesiæ sic incorporatæ præfectus Ecclesiam illam quoad temporalia non possideat tamquam propriam, utpote proprietate quod temporalia in Monasterium vel Capitulum vigore istius incorporationis translata: & consequenter nec Vicario ullum jus ad temporalia illius Ecclesiæ amplius competit excepto solo jure ad competentiam sive portionem congruam, idque vigore clausulæ in ipsa Ecclesiæ incorporatione expressa vel tacite subintellecta.

Multum proinde distinguendi sunt tituli, quibus Monasterium vel Capitulum jus levandi Decimas in aliqua Parochia sibi competere probat.

Si enim ex simplici privilegio vel præscriptione simile jus prætendat, indubie jus commune stabit pro Ecclesia Parochiali, eritque tunc procedendum quoad titulum præscriptionis juxta decisionem *Cap. 1. De Præscript. in VI.* ac insuper privilegium & præscriptio in simili casu restringenda erunt intra præcisos terminos privilegii & possessionis, utpote contraria juri communi attribuenti Decimas Ecclesiæ Parochiali, sive illi, qui Ecclesiam Parochialem quoad temporalia in titulum possider.

Si vero Monasterium vel Capitulum probet, sibi Ecclesiam Parochialem quoad temporalia appropriatam, tunc Monasterium vel Capitulum non prætendit levare Decimas in aliena Parochia vel Ecclesia, sed tamquam in propria; neque Presbyter seu Vicarius eas proprio jure prætendere potest, eo quod Ecclesiam hanc in titulum quoad temporalia non possideat, sed quoad hunc titulum transierit in Monasterium vel Capitulum.

Multo proinde pingujus est jus ad Decimas, aliosque proventus, quod acquiritur per incorporationem seu donationem Ecclesiæ Parochialis, quoad temporalia, quam illud quod acquiritur ex speciali privilegio vel præscriptione levandi Decimas in aliqua Parochia: eo quod Priori modo Ecclesia quoad titulum incorporetur, & fiat propria Monasterii vel Capituli, non autem posteriori.

Hinc ulterius contingit, quod vigore ejusmodi privilegii aut præscriptionis levandi Decimas, Monasterium vel Capitulum non acquirat jus Patronatus, aliaque jura, quæ vocari solent jura primitivi Pastoris, quæ tamen acquiruntur vigore incorporationis seu donationis Ecclesiarum Parochialium quoad temporalia.

Hæc enim jura primitivi Pastoris non ex aliquo speciali privilegio vel ex cura animarum primitus per Monachos aut Canonicos exercita, competunt Canonicis aut Abbatibus, sed vigore solius incorporationis & unionis Ecclesiarum Parochialium quoad temporalia, uti recte post alios notat Le Maistre, *Plaidoye* IX. ubi in primis sustinet, quod Pastor primitivus dicatur ob Ecclesiam incorporatam, quæ primitus erat Beneficium Curatum, seu per unionem conversa est in Beneficium simplex, cura animarum translata in Vicarium. Verba ejus sunt: *Le Curé pri-*

mitif

mitif en France est celui qui a droit de jouir des fruits un Bénéfice uni, lequel avoit charge d'ames, selon sa première & primitive institution; mais qui depuis a été converti en Bénéfice simple, le soin des ames ayant été transferé à un Vicaire perpétuel, avec réserve d'une partie des fruits pour son entretenement.

Observat quoque idem Auctor nomen hoc primitivi Pastoris esse recens, nec in Jure Canonico mentionem ejus fieri. *Quant au nom (inquit) de Curé primitif, il a été inconnu aux Anciens, & il ne se trouve point dans le Droit Canonique, quoiqu'ils'y traite souvent de l'union des Eglises Parochiales, & de l'institution des Vicaires perpétuels.*

Utque probet jura primitivi Pastoris non derivari ex cura animarum primitus per Canonicos aut Religiosos exercita, sed ex ipsa incorporatione Ecclesiarum, notat hæc jura etiam competere Congregationibus Laicorum & Filiarum, *Puisque nous voyons* (ait) *que non-seulement des Chapitres, mais encore des Colleges & des Communautez sæculières, des Monasteres d'hommes & de filles, & même de Chevalieres, comme ceux de S. Jean de Jerusalem, ont droit de jouir des fruits de diverses Cures, & sont Curez primitifs.*

§. V.

Monasterium Cortenbergense fuit in quasi possessione juris universi levandi Decimas Novales per Parochiam de Leest, nec ei jus commune resistit.

CONSTAT evidenter ex actis hujus causæ, quod Monasterium Cortenbergense a tempore memoriam hominum excedente per integram Parochiam de Leest Decimas levaverit, non tantum veteres, quæ ad Ecclesiam Parochialem pertinebant, sed & Novales in quacumque Parochiæ parte extretas.

Quæ continua Decimarum levatio, sive perceptio pacifica Monasterium Cortenbergense indubitanter constituit in quasi possessione juris levandi Decimas per Parochiam de Leest, idque sine distinctione loci aut fundi, in quo contingeret fructus decimabiles excrescere.

Accedit quod constet, Monasterium Cortembergense Decimas illas levasse titulo concessionis sive incorporationis Ecclesiæ seu Altaris de Leest *quoad temporalia*, sibi factæ per Burchardum Episcopum Cameracensem tunc temporis Ordinarium istius Ecclesiæ sive Altaris.

Cum autem hæc causa sive titulus sit generalis, consequens est juxta ante dicta, Monasterium Cortenbergense per continuam illam levationem Decimarum etiam Novalium fuisse in quasi possessione *juris universi* levandi Decimas quoque Novales ex omnibus fundi hujus Parochiæ quandocumque ad culturam reducendis, & fructus decimabiles proferendis.

Præterea quia Monasterium titulo hujus Concessionis habet sibi Ecclesiam Parochialem de Leest appropriatam quoad temporalia *in usus ibidem Deo servientium*, consequens est ex ante dictis Monasterium Cortenbergense, probata hac incorporatione seu donatione non habere juris communis resistentiam in perceptione Decimarum Novalium, sed potius ejusdem assistentiam: quandoquidem de jure communi Decimæ Novales spectent ad Ecclesiam Parochialem, adeoque ad Monasterium, cui Ecclesia Parochialis probatur appropriata quoad temporalia, id est, Decimas, aliosque ejus proventus.

Ex quo ulterius deducitur, requisita ad præscribendum Decimas in aliqua Parochia, de quibus in *Cap. 1. De Præscripta in VI.* non requiri respectu hujus Monasterii: eo quod probata appropriatione seu concessione Ecclesiæ Parochialis quoad temporalia sibi facta, non resistat ipsi jus commune, sed potius assistat, addicans utpote Decimas etiam *Novales* ipsi Ecclesiæ seu Altari Monasterio jam appropriato.

At si Vicarius vel quis alius prætendat Decimas Novales contra Monasterium Cortenbergense, debebit ostendere titulum cum possessione 40. annorum, vel quasi possessionem, cujus initii memoria hominum non extat, juxta Præscripta in citato *cap. 1.* Ratio est, quia Vicarius vel alius quiscumque Decimas Novales contra Monasterium sibi asserens, debet una sustinere, eas non spectare ad Ecclesiam Parochialem: nam nisi hoc probetur, manebunt penes Ecclesiam Parochialem vigore juris communis, & consequenter una cum Ecclesia Parochiali pertinebunt ad Monasterium, cui Ecclesia cum suis Decimis est appropriata.

Verum est quod Vicarius de Leest levaverit aliquando Decimas *Novales* in Parochia de Leest, etiam post concessionem & incorporationem factam anno 1129. per Burchardum Episcopum Cameracensem, uti & partem veterum Decimarum; at illas Novales non levavit quasi de jure communi, & titulo suæ Vicariæ sibi competentes, sed tamquam sibi a Monasterio Cortenbergensi in congruam portionem assignatas & relictas, quo titulo & veteres percepit, uti in præcedentibus notatum fuit.

Si ergo quæratur, quo jure Monasterium Cortenbergense prætendat jus *universi* levandi Decimas tam veteres quam Novales, per districtum Parochiæ de Leest; respondetur, quod jus illud prætendat jure Ecclesiæ Parochialis sibi quoad temporalia appropriatæ ad usus *inibi Deo servientium*, sub onere dandi Presbytero curam animarum sustinenti portionem congruam sive competentiam, non autem titulo simplicis privilegii aut præscriptionis levandi partem Decimarum, vel etiam integras Decimas in Parochia de Leest.

JUDICIUM

Doctorum J. U. Universitatis Lovaniensis.

VISIS & examinatis rationibus in hac Dissertatione allegatis & deductis, supposita omnium factorum veritate, suppositis nominatim etiam incorporatione, ut tali, & insuper possessione Immemoriali constanter secuta (quæ possessio in Jure vim tituli habet, & servire potest ad interpretandum titulos anteriores) per Monasterium Cortenbergense percipiendi Decimas omnes etiam Novales in Parochia de *Leest*; Prior & Doctores strictæ Facultatis Utriusque Juris censent, sufficienter probatum esse dictum Monasterium Cortenbergense fundatam intentionem habere, dictas Decimas omnes etiam Novales percipiendi. Ita visum Lovanii hac 22. Januarii 1711.

Inferius habebatur:

De Mandato Dominorum meorum;

Signatum erat:

P. DE VADDERE Facultatum J. U. Bedellus, Secretarius & Notarius Apostolicus.

DISSERTATIO
AD REGULAM

In dubiis semita tutior est eligenda,

Probatam a SS. PP. CLEMENTE III. *in Cap.* 12. *tit. De Homicid.* & INNOCENTIO III. *in Cap.* 5. *tit. De Clerico excomm. ministr.*

Cui adjungitur Explanatio Regulæ Juris; *In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis*,

PRÆFATIO

DUÆ sunt regulæ morum, quas hac Dissertatione discutere statui. Altera hæc est; In dubiis semitam debemus eligere tutiorem, *Clemens III. in* Cap. 12. *tit.* De Homicid. *Eamdem Innocentio III. in Cap.* 5. *tit.* De Cler. excomm. ministr. *exprimit his verbis* : In dubiis via est eligenda tutior, *Altera est Casuistarum, laxiorumque Canonistarum*: Quod est speculative probabile, est practice certum; *vel ut hodie ineptius incipiunt eamdem proponere*; Quod est practice probabile, est practice certum; *seu quod valet idem*, est practice tutum. *De his Regulis quatuor in hac nostra Dissertatione examini subjiciemus, Primum quidem, quod duæ hæ regulæ diametraliter sibi sint opposita. Secundum, quod prior sit vera regula; at posterior non nisi pseudo-regula. Post hæc subsequentur prioris regulæ consectanea, quo ipsius veritas magis patescat. Deinde palam faciam absurditates, quas secum trahit posterior regula, ut etiam ex his clarius ostendatur ejus falsitas. Denique adjiciam verum intellectum Regulæ Juris in* Cap. 65. De Reg. Jur. *in VI.* In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis; *ostendamque quantopere hac regula abutantur quidam Theologi, ut suas Probabilismo opiniones stabiliant*.

§. I.

QUOD dictæ Regulæ sibi opponantur, nemo negaverit qui adverterit, quod omne probabile sit dubium. Dubium illud voco, de cujus nec veritate nec falsitate constat, sive quidquid hujusmodi est, ut & veritas & falsitas nobis sint incertæ. Non enim sola negative, sed etiam positive dubia, incerta sunt & dubia; quin haud difficulter ostendetur, quod minus probabile quam suum oppositum, semper de falsitate magis debeat esse suspectum, quam hoc negative dubium, *Arenæ maris sunt numero pares*. His præmissis, pone duo contradictoria probabilia, id est, incerta ac dubia, de quorum alterutro (ut sexcenties fit) dubites merito, an non sit contra jus naturæ. In hac suppositione, secundum dictam Laxorum regulam, utrumque titulo probabilitatis licitum erit, & utrumque pro libitu eligi poterit: at juxta regulam a Pontificibus traditam, sola *via tutior eligenda erit*. Clarum itaque est quod inter dictas regulas intercedat oppositio.

§. II.

REGULÆ prioris veritas, & posterioris falsitas jam tum aliquousque probatæ sunt, dum Clemens III. & Innocentius III. priorem adstruendo, hoc ipso ut ex oppositione patet posteriorem destruxere. Neque tamen dictos Pontifices prioris regulæ conditores fuisse, sed approbatores solum existimamus. Priusquam enim illum in modum responderunt, incommutabilis naturæ lex dictabat peccare illum, qui legis v. g. naturalis transgressionem vult, saltem per consequentiam, vel, ut loquuntur alii, interpretative. At vero per consequentiam ejus transgressionem vult, qui pro libitu præsumit exercere actionem, quam novit probabiliter esse contra jus naturæ: nam sine necessitate (actionem, ut ponimus, omittere potuisset) illud facit, qui novit esse annexum morale periculum seipsa impingendi in jus naturæ.

§. III.

PRÆTEREA, quid aliud est peccatum, nisi dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam? Oportet igitur actionibus nostris regulæ loco præfigere legem æternam; unde nequaquam sufficit, si probabilitas solum consideretur: probabilitas enim neque lex æterna est, neque legi æternæ magis commensurata, quam sors. Etenim sicut sors ad veritatem & falsitatem se habet indifferenter, ita probabilitas ad legem æternam, & ejus contrarietatem: ut proinde sicut in *Can.* 5. *dist.* 8. respondet Gregorius Pontifex: *Si consuetudinem fortassis opponas, advertendum quod Dominus dicit: Ego sum veritas & vita: non dicit: Ego sum consuetudo sed, Veritas*. Ita nobis dicere licet, si probabilitatem fortassis opponas, Dominus non dixit: *Ego sum probabilitas*, sed *Veritas*, sive lex æterna, juxta illud Augustini *lib.* 4. *Confess. cap.* 9. ad Deum: *Lex tua veritas, veritas tu*.

§. IV.

ALIUD insuper argumentum, petitur ex Gratiano *Can.* 4. *caus.* 1. *quæst.* 4. *Ignorantia juris naturalis omnibus adultis damnabilis est*, Si ergo ignorantia, quomodo non probabilis erit, si ei se quis in praxi conformet? Nam si affectus intellectum obscurantes excusationem præripiant ei, qui jus naturæ transgreditur, etsi transgressionis periculum propter plenam ignorantiam non videat; quomodo excusabitur ille, qui cum non plene ignoraret jus naturæ, illud transgreditur, ubi transgressionis periculum clare videt, ut fit, quoties se novit probabiliter jus naturæ transgredi? Verum quia doctrina, quam hic tradimus, longe notior est: quam doctrina ex Gratiano tradita, huic argumento immorandum non duximus.

§. V.

HANC doctrinam ipsamet Veritas probat subsequenti sententia: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*: Dicebatur hoc de Doctoribus, qui eo tempore erant præ omni hominum genere in lege Dei ac Synagogæ peritissimi; quia dicebatur de Legisperitis gentis Judaicæ, in qua sola notus Deus, & quidem de primariis in ipsa Metropoli residentibus,

Si

Si proinde rationes, ob quas vera ipsis videbantur, quæ a parte rei contra legem naturæ docebant, non excusaverunt ipsos: si etiam ipsorum auctoritas non recusavit sequaces: quomodo nunc laxitatum patroni excusabuntur ob suas ratiunculas? Quomodo sequaces ob illorum auctoritatem?

§. VI.

Quisquis hæc accurate expenderit, nihil mirabitur, illam, quam refellere instituimus pseudoregulam in Decreto nusquam vel Decretalibus, ne in universo quidem Corpore Juris Civilis, quin oppositum potius comperiri. Si Decretum consulis, *Can. 9. dist. 8.* ita sonat: *Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quod aliquis ante nos agendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus fecerit: neque enim hominis consuetudinem* (idem esto de probabilitate in lege præsertim naturæ judicium) *sequi oportet, sed Dei veritatem; cum per Isaiam Prophetam Deus loquatur, & dicat: Sine causa colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.* Jam vero mandata & doctrinas hominum esse universa, quæ (etsi probabilia sint) legi naturæ adversantur, Evangelio docemur.

§. VII.

Si Decretales consulis, *Cap. 3. tit. De Sponsal.* decernit Pontifex: *In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus.* Si igitur juri naturæ probabiliter contra est actio quæpiam, cujus omissio in illud certo non impingit; hujusmodi actionem probabilitatis titulo exercere nefas erit. Pontifici ergo subscribendum, *quod certius existimamus, tenere debemus.* Obtinebit proinde, quod Augustinus relatus in *Can. Siquis De Pœnit. dist. 7. Tene certum, dimitte incertum.* Cui quam optime consonat, quod alibi: *Graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret.* Augustinus lib. 1. de Bapt. contra Donatistas, cap. 3.

§. VIII.

Si Leges legeris nihil adeo solemne in iis, quam juxta leges, non juxta probabilitatis commenta judicandum. *Novell. 24. cap. 2. Ad leges respiciat, & secundum eas judicet . . . insuper ad Deum quoque respiciat; neque prætere quidquam omnino in animo cogitet.* Vin' nosse, quo loco habenda sit in legum materia Doctoris auctoritas! Audi, quid de acutissimi ingenii viro, & merito ante alios excellenti Papiniano Justinianus, qui Papiniani sententiam non nisi opinionem & dubitationem vocat, *L. fin. Cod. de Instit. & Substit.* Vide, quid hinc statuendum de iis Causidicis, qui non Papiniani, sed nescio cujus auctoris sententiam sectantes causæ patrocinium suscipiunt.

§. IX.

Nunc, quod tertio loco promissum fuit; quænam videlicet ex hac vera regula a summis Pontificibus comprobata, *In dubiis &c.* consentanea sint, ostendendum. Primo quidem conficitur, quod Judex omnis & Jurisconsultus, quin & homo quilibet veritatem seu legem incommutabilem, non probabilitatem consulere nunquam non debeat. Illam, ajo, lucem, *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: de qua alibi: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Hinc divinam naturalemque legem Zeno apud Lactantium *lib. 1. de falsa Relig.* Deum ipsum indigitat. Quo facit & illud Augustini, *Lex tua veritas, & veritas tu.* Quam merito igitur asseruit Justinianus: *Naturalia jura semper firma atque immutabilia permanere.* §. 11 *Instit. De Jure nat. gent. &c.* cui accinit Gratianus: *Nec variatur, sed immutabile permanet.* Ad legem namque æternam, hoc est, ad Deum loquebatur, qui olim: *Mutabis ea, & mutabuntur; tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* De hac ipsa, sub nomine Sapientiæ dicebat Regum sapientissimus: *Proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius*, & rursum: *Lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia.* Sap. c. 7. vers. 12.

§. X.

Quæritur illa intellectu, item & voluntate; verum non nisi ipsamet illum illuminante, hanc inflammante: hinc belle Zosimus Pontifex relatus apud celeberrimum Jurisconf. Antonium Augustinum in *Epist. juris Pontif. vet. lib. 19. tit. 1. cap. 2.* „ Quod tempus intervenit, quo non egeamus auxilio? „ In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, moribus ad„ jutor & protector orandus est „. Neque enim difficile admodum ex veritate, non ex probabilitate vivere. Siquidem recte Joan. Dartis Jurium Doctor, & SS. Can. in Academia Paris. profess. ex Augustino: *Novit recte vivere, qui recte novit orare.*

§. XI.

Hanc regulam, *In dubiis via tutior est eligenda*, recte bina consequuntur corollaria. Quorum alterum est: Si juri naturæ probabiliter adversatur quædam actio, cujus omissio illi certo non est contraria, actio illa erit illicita; sin oppositum, omissio erit vetita. Alterum: Dum actio jus naturæ probabilius infringit, quam illius omissio, itidem actionem illicitam dicito. E primo rectissime intuleris homicidium (finge esse probabilem) in rerum temporalium defensionem, neutiquam licitum esse: e postremo, Judicem non posse adjudicare causam illi, cujus jus minus habet probabilitatis. Si lubet ulterius arguere, nec Advocato allaborare licitum, nec ipsi quidem Clienti desiderare, ut ejusmodi sententiam ferat Judex, non magis operose conficies?

§. XII.

Perperam tamen ad primum corollarium consequens dices; quod, cui jus est ad centum æque probabile ac adversario, nihil possit exigere; siquidem dimidium ab eo juste petitur, ut simili in dubio faciendum respondit Julianus in *L. 40. ff. De Hered. Inst.* ante quem in causa servi proprii idem constituisse Tiberium Cæsarem refert Justinianus §. 4. *Inst. de Vulg. Substit.* quando occurrente dubio, cujus foret hæreditas, substituti, an domini servi instituti, utrique dimidia assignatur. Si igitur priori regulæ insistit Judex, ubi gentium comperiet casum pro amico? Perperam item ad secundum corollarium sequi putabis, quod arbitrator sive amicabilis controversiæ compositor, dum alter contendentium jus habet probabilius ac pars adversa, possit illi totum, huic nihil attribuere: utrique enim contendentium ad probabilitatis proportionem assignandum.

§. XIII.

E Corollario secundo consectaneum est, quod in dubio non possit sibi totum semper vindicare possidens: quod amplius est, nec retinere potest totum possessor; esto æqualis sit ipsi cum adversario probabilitas, præveniendo possessionem. Hinc tamen Juris regulæ, *In pari causa vel delicto potior est conditio possidentis*, tanquam verissimæ subscribimus: multum quippe ab invicem dissident, *conditio possidentis est melior*, & *totum sibi vindicare potest possidens.*

§. XIV.

Priusquam aggrediar hujus pseudo-regulæ, *quod est speculative probabile, est practice certum*, falsitatem ostendere ex absurditatibus illam consequentibus; præmissum oportet longe aliter antiquis æque atque modernis hunc terminum *probabile* usitatum fuisse. Immo hodieque invenias, quibus nequaquam sufficiunt, quæ satis ad probabilitatem sunt Casuistis & Canonistis laxioribus: unde ea, quæ probabilitatem constituunt, non iisdem verbis omnes circumscribunt. „ Apud multos enim, teste „ Prospero Fagnano Jurisconsulto Romano, acerrimo probabili„ tatum profligatore *in Comment. ad 5. lib. Decret. ad cap. Ne „ innitaris tit. De Constitut. num.* 331. receptum videtur, ut „ probabilitas opinionis non solum eliciatur ex rationibus, & „ argumentis congruentibus; sed etiam ex simplici auctoritate „ unius docti & pii Doctoris, ut tenent, " &c.

§. XV.

Hoc posito, ecce quo tandem veniendum, ne vel unam reperies sententiam in tanta Casuistarum farragine, quam probabilem non censuerint ii, quibus etiamnum in pretio sunt hujus farinæ Doctores. An vero unicus ad probabilitatem tibi sufficerit; an tres quatuorve requiras, quid interest? Cum vix aliquam, ne dixerim nullam, invenire sit sententiam, quin complures ei, quamprimum lucem viderit, ut probabili illico subscripserint, quotquot nimirum probabilem sentiunt eo ipso, quo fuerit ab uno aliquo asserta. Bella profecto probabilitas extrinseca! nihilo meliorem esse intrinsecam, etsi *rationibus & argumentis congruentibus* nuti venditent, facile evinces ex tot absurdis sententiis, quas illi velut probabiles, nos infra improbandas prostituemus. Nihil enim tam ineptum, tam absurdum vel insulsum, quin ex illa pseudo-regula, *quidquid est speculative probabile, est practice certum*, quam optime inferri queat, velut pium, certum & tutum; si, quod unus alterve, quem doctum vocitant & pium, Auctor docuerit, universim probabile esse dixeris juxta ante datam definitionem, & tale probabile eo ipso practice certum esse admittas.

§. XVI.

Hæc ubi admiseris, Deus bone! quam monstruosi partus tam monstruosa matre! Regula humanæ vitæ non tam erit statuendus Deus, hoc est, lex æterna, quam fabricatores fautoresque probabilitatum, seu probabilitas ab ipsis fabricata & defensa. Item Regula mentis humanæ non erit deinceps immutabilis; verum ubi tempus variabit vel locus, immo quoties unius alteriusve Probabilistarum cupiditati allubescet, variabit & illa. Præterea Principum leges, & Pontificum Decreta a *Placeto* hujusmodi Doctorum pendebunt. Quod deterius est, Deus ipse, seu legem spectas naturalem sive positivam, non erit habendus posthac legislator, nisi admodum dependens a limitationibus nimirum, interpretatiunculisque, quibus probabilitatum cultoribus Dei legem restringere, & ad curvas cupiditates incurvare placuerit. „ Si enim verum est (inquit Fagnanus) quod „ Laxones ajunt, jam opiniones probabiles erunt supra legem „ Dei & naturæ ". Accedit & hoc; utilius erit conscientiæ suæ regimen cuipiam probabilitatum Patrono, quam vel ipsi Doctori gentium Paulo committere; hic quippe per viam veritatis solum tuto ducet; ille & per viam falsitatis, utpote probabilium, quæ sexcenties fallunt, nec tamen (ut putant) minus tuto, quam Apostolus per veritatis semitam.

§. XVII.

Tribunalia quoque invertit monstruosa hæc opinandi libertas. Judex namque illi, cui libuerit, parti favebit, modo

modo ut sequatur sententiam, a qua stabit ad minus illius partis patronus, qui opinionem suam in tanta scribentium copia, unius cujuspiam auctoritate facillime tuebitur. Deinde incomparabiliter commodius fuerit, probabilitatem in ejusmodi Doctorum scriptiunculis, quin & unius solum indagare, quam veritatem aut justitiam e S. Scripturæ, Canonum, vel Legum monumentis eruere. Quapropter dictus Fagnanus id recte docuit: *Hæc doctrina reddit homines ignavos, eosque ab omni studio contemplandæ veritatis abducit; nam ubi primum quis in aliqua controversia morali intelligit extare opiniones probabiles, & se habere libertatem sequendi quam maluerit, licet minus probabilem ac minus tutam, non laborat pro veritate ulterius assequenda.* Postremo, frustraneus erit labor tam Theologorum; quam Jurisperitorum contendentium quippiam esse illicitum, quod unus aliquis, quem pium vocare lubet & doctum, licitum censuerit. Ex. gr. Probabilistarum quidam doceat, ad Beneficium etiam Curatum nequaquam eligendum esse dignissimum. Teneat alius, ad indicendum bellum sufficere jus probabile, Tertius doceat, pro intercessione ad Beneficium obtinendum, aliquid sine Simoniæ suspicione dari posse; & si quæ id genus alia; supervacaneam insumat operam, qui contrarium probare conatus fuerit, quia sententiæ illæ (si credimus) tutæ manebunt, modo vel unus, quem pium dicent, & doctum, illas contra mille defendendas susceperit.

§. XVIII.

VIDIT Fagnanus, quam nulla est veritas, in quam non grassetur probabilitas, si sententiæ probabilis jam dicta definitio, cum illa pseudo-regula subsistat; quare in hæc verba erumpit: *Cum enim nulla fere sit veritas moralis, quæ plausibili aliqua ratione appugnari non possit; nulli dubium est, quin omnis regula morum possit everti ex libertate opinandi non modo in præceptis humanis, verum etiam in divinis & naturalibus, dum de ipsis interdum non occurrunt nobis rationes demonstrativæ: unde his temporibus eo res perducta est, ut nullus fere sit articulus in moralibus, in quo non sit varietas vel contrarietas opinionum; adeo ut in solo opere non ita pridem impresso Resolutionum Moralium Antonini Dianæ numerentur in unum collectæ quæstiones supra ter mille opinionibus, & Auctoribus pro utraque parte affirmantibus,* (a) *aut ambas esse probabiles, aut unam probabilem, & alteram probabiliorem, & in quibus fere omnibus agitur de peccato mortali, ut de Sacramentis, de censuris, de votis, de jejunio, de restitutione & aliis hujusmodi, quæ complectuntur universam fere materiam ad forum conscientiæ pertinentem. Quem scribendi morem passim observant & alii plures ex recentioribus Theologis.* Hæc Fagnanus. Ut non immerito Cardinalis Bona *in principiis vitæ Christianæ*, §. 46. *parte* 2. *incuset Magistros prurientes auribus* (*sic quippe laxitatum Patronos vocat*) *qui ut noxiæ libertati faveant, mandata Dei & Ecclesiæ tot limitationibus, & perniciosis interpretationibus convellunt, ut vix remaneat præcepto locus. Vivunt itaque homines, non sicut oportet, sed sicut volunt; quia tot jam sunt de humanis actibus opiniones, ut fere liceat quidquid lubet.*

§. XIX.

QUOD Prosper Fagnanus generalibus terminis dixit, specialibus exemplis demonstrare pergit eodem loco *num.* 335. ubi agit de innumeris fere opinionibus falsis; verba ipsius sunt: *Temerariis & scandalosis, quæ ex libertate eligendi quascumque opiniones probabiles tamquam ex equo Trojano in dies prodeunt, & quamplurimæ pallio probabilitatis tectæ traduntur in Scriptoribus nostri temporis, quæ revera non sunt tollerandæ.* En aliquas (omnes Dissertationis brevitas complecti nequit) e quibus velut ex ungue leonem discat quilibet, quousque in doctrina morum hallucinati sint hodierni animarum consultores, dum hac pseudo-regula seducti fuerunt.

§. XX.

ECCE, quot doli inde scaturiunt. *Qui perdit aliquam authenticam Scripturam, licite potest aliam similem confingere ... Falsum accusatorem atque adeo testes & Judicem licere occidere, quando aliter oppressio innocentis impediri nequit .... Licitum est tam in judicio, quam extra judicium jurare cum restrictione mentali, non habito respectu ad intentionem ejus, qui petit juramentum.* Neque rebus civilibus sat cautum est ab hac pseudo-maxima toties nominata: *Neminem teneri aut jure naturæ aut legum restituere acceptum pro ferenda Sententia injusta ..., Restituenda non esse damna, quæ tertius fecit nobis auctoribus. Famuli & famulæ domesticæ possunt occulte heris surripere ad compensandum operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Judicia pervertit: *Clarum & certum est Judicem non posse punire aliquem, qui secutus est sententiam probabilem.*

Vita in discrimen venit: *Posse quoque occidi, qui bona nostra eripit, etiam fugientem, modo pretiosum quid auferat ... Quibusdam casibus permitti acceptationem duelli ... Licet aliquando interficere adversarium, aut illum infamare* (*etiam illi imponendo falsa crimina*) *sine peccato mortali ... Ad defendendum honorem suum acceptare duellum, & occidere provocantem non est peccatum mortale ..., Posse quempiam occidi, ut ejus impediatur alapa, aut percussio fustis .... Etiam Ecclesiastico & Religioso licere scientia ac virtute partum honorem tueri hominem perimendo, qui contumeliis atque calumniis illum impeteret.*

Nec rebus sacris parcitur: *Missam rite audiri, dum quatuor ejusdem partes eodem tempore audiuntur .... Absolvendos esse qui sunt in proxima occasione peccandi, tametsi incestus, absque obligatione ut sese sejungant, quando horum lapsus frequentes non sunt aut fere quotidiani, sed solum quoto mense semel atque iterum ... Licet sacramentaliter absolvere mediante tantum confessos, ratione magni concursus pœnitentium.*

Immisericordiam inducit: *Superfluum non est, quod homines servant pro status sui vel parentum qualitate habita vel adipiscenda; adeoque vix poterunt inter sæculares inveniri, qui superfluum habeant.*

Gravissima peccata excusat: *Ut actio quæpiam sit peccaminosa, oportet ut procedat ab homine, qui noscit & percipit quid boni malive in ea sit, & antequam id videat, aut animum reflectat, actio neque bona est neque mala.*

§. XXI.

HÆ quidem omnes ad verbum ex Fagnano: inter alias plurimas, quædam ibidem referuntur, quas ob nimiam absurditatem huic Dissertationi inscribere pudet. Tres tamen apud Fagnanum non repertas adscribimus. Primo: *Judicem in dijudicando partium jure, seu in ferenda Sententia posse, quam maluerit opinionem probabilem sequi, saltem quando opiniones sunt æque probabiles ex parte juris. Addo*, inquit idem Auctor, *posse modo juxta unam, & modo juxta aliam opinionem judicare secluso scandalo. Probabiliter*, ait idem, *etiam existimo Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem* .... Secundo: *Vir doctus diversis secundum diversa, sententias opposita consilia dare potest.* Quidni igitur Advocatus in eadem causa secundum diversas sententias utrique parti patrocinari posset? ... Tertio: *Qui odio deposito benefacit proximo, & mala illius avertit, non videtur ad amorem internum obligatus.* Numquid igitur merito dictus Fagnanus alium quemdam Jurisconsultum laudat, *quod hic rotundis*, ut ait, *verbis affirmavit usum probabilitatum esse commentum diaboli ad enervandam vim præceptorum?*

§. XXIII.

QUIS igitur non videat, quantam imprudentiæ notam incurrit, quisquis probabilitatem velut regulam in agendo sibi præstituit? Nequaquam; ajunt Probabilistæ, omni namque sententiæ probabili assentitur *prudenter*, atque ita nullam non sequitur *imprudenter*. Hoc quidem palmarium eorum argumentum, quo mundum fascinarunt, invexeruntque complures opiniones *Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, & quo, in rebus ad conscientiam pertinentibus* (*cum Alexandro VII. loqui pergo*) *modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina.* Ast quam caducum & infirmum mox deprehendes, si cum Philosophis reflectas, assentiri cuidam sententiæ, nil esse aliud, quam omnibus, quæ tam pro illius veritate quam falsitate novimus, consideratis, determinari propter illa, ut veram potius judicemus quam falsam: fieri proinde nequit, ut assentiaris sententiæ, quæ tibi sit minus vel æque probabilis ac illius opposita. Tantum igitur abest, ut *prudenter* assentiaris propositioni minus vel æque probabili, ut nullo modo illi assentiri valeas. Huic accedit, quod assensum præbens sententiæ quantumcumque probabili merito formidet, ne assensus suus sit falsus, cum *omne probabile sit dubium*. *Imprudentiæ* itaque notam non effugiet, quisquis hunc in modum processerit. Verum ut & hoc donemus, quod hujusmodi assensum ægre feras vocari *imprudentem*, quia falsitas, de qua assensus tuus periclitatur, malum quidem erit, at judicio tuo non ita magnum. Grande tamen malum est, legem naturalem reipsa infringere, actionem in re notabili exercendo secundum opinionem; probabilem quidem, at fortassis a parte rei falsam. Fingas denuo ex. gr. probabile esse, quod hominem in rerum temporalium defensionem interficere licitum sit. Esto malum sit, at judicio tuo non ita magnum, falsitas de qua periclitatur assensus illius: Grande tamen malum est, hominem interficere, quem lex naturæ vetat occidi, cujus homicidii periculo te exponis. Hactenus fere de Probabilibus in jure naturæ.

§. XXIII.

NUNC de iis, quæ jus positivum concernunt. Quamvis dari ignorantiam juris positivi invincibilem, quæ & agentem contra illud, etiam divinum excuset, nullus dubitet; inepta tamen hæc est sequela: Ignorantia juris positivi excusare potest; ergo & probabilitas. Hæc quidem omnis ex ignorantia nascitur; haud equidem plane ignoratur juri positivo contrarium esse, quod in illud probabiliter impingere scitur. Non inficior Legislatorem humanum quibusdam in casibus controversis ita temperare legem suam potuisse, ut eam non obligare tum vellet. Verum an & quo casu id fecerit, quis ostendet? Nobis longe facilius fuerit ostendere, quod sine manifesta injustitia a Legislatore indulgeri nequeat, ut in quolibet celebris etiam probabilitatis casu quis possit modo hanc, modo oppositam, ut lubet, probabilitatem amplecti. Iniquus ex. gr. foret Legislator, qui eidem concederet, ut dum controvertitur de testamento minus solemni favore probabilitatis, ab Intestato in hæreditatem hic succederet, & alibi patrocinio probabilitatis oppositæ ex testamento idem hæres foret.

(a) Auctorum vero, quorum meminit Diana, catalogum in limine suorum Operum præmisit; ducentos supra nongintos sex enumerat.

EXPO-

EXPOSITIO

REGULÆ JURIS,

In pari Delicto vel Causa, melior est conditio possidentis.

Vel ut alibi exprimitur: *In pari Causa possessor potior habetur.*

§. I.

Quid sit possessio, & in quo potissimum conditio possidentis sit melior?

Possessio a Jurisconsultis dicitur detentio rei animo & affectu dominantis; & possidere dicitur, qui rem animo affectuque dominantis retinet. Qui vero alieno nomine retinet, nec se pro dominis rei detentæ gerunt, non tam possidere quam in possessione esse dicuntur: ut v. g. colonus, inquilinus, & similes, uti uno consensu docent juris Interpretes ad *L.* 2. *Cod. De Præscript.* 30. *vel* 40. *annorum*.

Ex hac possessionis descriptione patet, quod possessor, rem, quam possidet, retineat, eaque utatur tamquam *propria*. Hoc posito facile intelligitur; unde fiat, ut in controversia super rei possessæ dominio, probatio dominii non possessori, sed adversario incumbat. Quid enim publicæ tranquillitati magis consonum, quam ut is, qui rem aliquam *tamquam dominus* tenet & possidet, in illius detentione & possessione permittatur, donec probetur, quod injuste rem illam detineat & possideat? Quid insuper naturalius, quam ut Leges onus probationis injiciant illi, qui alteri rem, cujus usum jam pacifice obtinet, eripere, sibique asserere intendit?

Possidens igitur quamdiu in pacifica possessione permittitur, neque injusta possessio probatur, vice *domini* est; tametsi in rei veritate dominus non esset. Atque hinc præcipuum possessionis commodum, a Justiniano jam pridem notatum & expressum; *Commodum*, ait, *possidenti in eo est, quod etiamsi ejus res non sit, qui possidet, si modo actor non potuerit suam esse probare, remanet in suo loco possessio*, §. 4. *Instit. De Interd.* Qualir diceret, eam ob caussam in *pari* caula melior est conditio possidentis, seu possessor potior habetur, quia probatio dominii, quæ ordinarie non exiguæ est difficultatis, non possessori, sed adversario incumbit; atque ipso non probante, in pari causa possessio & usus rei apud possessorem remanet, etiamsi forsitan res ad possessorem revera non pertineat.

Præterea ex ipsa rei possessione, præsertim notabilis temporis, si de causa titulo non satis constat, præsumptio aliqua, maxime in foro externo pro possessore haberi debet. Leges enim nolunt ut temere & sine probatione præsumatur, quod quisquam re aliqua tamquam sua utatur, cujus revera dominus non est; sed econtra volunt, ut pro domino habeatur, donec sufficientia motiva in contrarium adducantur. Quæ rursus præsumptio facit, ut recte dicatur, in *pari* causa possessor *potior* habetur, seu *in pari causa melior est conditio possidentis*.

§. II.

Non sequitur: Judex possessionem rei a possessore auferre non potest, nisi Actor probet; ergo & possessorem juste retinet, donec Actor sufficienter contrarium probet.

Priusquam hanc consequentiam illegitimam ostendam, præmonitum cupio, animum mihi non esse, hic ostendere, aut determinare, qua ratione actore non probante Judices procedere debeant: num scilicet pro ratione dubii & litis teneantur rem dividere possessorem inter & actorem; sed unice hoc paragrapho evincere contendo, falsam & absurdam esse hanc consequentiam: *Actore non probante, Judex possessorem absolvit, & in possessione rei tuetur; ergo possessor juste rem retinere potest.*

In primis certum est, quod Judex interdum possessori rem adjudicare possit & debeat, & tamen possessor eamdem sine injustitia retinere nequeat. Quid enim si possessor *certo* noverit rem esse alienam, actor vero omni probatione destituatur? Quis ambigat, quin Judex ob defectum probationis possit, & sæpe debeat possessorem absolvere, actorem vero condemnare: & tamen possessorem eo casu rem juste retinere posse, nemo quamvis laxissimus dixerit.

Certum quoque est, quod ad obviandum fraudibus & fallaciis, litiumque multitudini, Republica statuere queat, ut in quibusdam negotiis majoris momenti, non omnis generis probatio admittatur, sed ea duntaxat, quæ paucioribus contentionibus & difficultatibus subjacere creditur. Nullus tamen ausit asserere, debitorem, qui *certo* novit se obligatum, a debito esse exemptum, eo quod actor simili probationis genere destituatur. Ex. gr. Edicto Principum Belgii anno 1611. decretum fuit, ut quisquis disponere voluerit de re excedente valorem seu quantitatem *trecentorum* florenorum, sive per ultimam voluntatem, sive per quamcumque dispensationem inter vivos, id faciat in scriptis sive chirographo coram Notario, & testibus, sive aliis publicis personis pro rei dignitate, de qua agitur, qui super ea legitimum conficiat instrumentum, quod *solum* recipietur ad probationem rei gestæ; adeo ut nec Judices aliam probationem per testes super tenore instrumenti admittere possint: quis tamen dicet, idcirco reum omnino absolutum ab obligatione, quia forsitan auctor chirographum perdidit; ideoque illud coram Judice reproducere non valens, Judex reum absolvere debet?

Falsissimum proinde & perniciosum est, *quod nemo cogatur solvere quid, nisi probetur debere, non minus in foro conscientiæ quam externo*: quemadmodum more suo secutus nonnullos Casuistas & Theologos docet Zoesius ad tit. Decretalium *De voto*, *nu.* 50.

Evidens quoque est, quod tametsi Leges statuissent, quod Judices deberent & possent possessorem absolvere, actore *plene* non probante; inde tamen nullatenus sequatur, quod possessor *dubitans* an res sit *sua*, possit rem possessam *integram* retinere: quia, ut jam dixi, modus probationis ab ipsa obligatione plane est disparatus, neque ipsam obligationem afficit vel immutat; sed tantum ostendit & statuit, quod ad obviandum fraudibus & litium multitudini in foro *externo* circa probationes observari consuevit.

Cum vero sufficiat, ut quis in conscientia obligetur, quod *sciat* obligationem subesse; hinc apparet, nihil referre, utrum desint ea, quæ quidem requiruntur, ut Judici obligatio probetur, sed sine quibus obligatio esse, & possessori innotescere potest. Non sequitur proinde; Judex possessorem ob defectum probationis a restitutione rei absolvit; ergo possessor rem possessam sine injustitia retinere potest.

§. III.

Regula, In pari Causa melior est conditio possidentis, *nullum novum jus tribuit possessori rem retinendi.*

Illa quorumdam Canonistarum, & Theologorum sententia, quod possessor, qui, pendente possessione, incipit *dubitare*, an res sit sua, eam possit manente dubio *integram* retinere, in eo vel maxime fundata videtur; quod credant, Leges *in dubio* rem aliquo modo in possessorem transferre, per hoc quod dicatur: *In pari causa melior est conditio possidentis*; unde unus illorum fatetur, *quod Regula non habeat vim ex Lege naturæ, ex qua, ait, si procederetur debitor dubius, in bonis fortunæ teneretur solvere dimidium*. Verum quandoquidem Leges aliud non dicant, quam in *pari* causa meliorem esse conditionem possidentis; non apparet, quod Leges quid attribuant possessori, præter id quod ex natura rei possessioni annectitur. Commodum quippe possessionis in eo consistit, ut *paragr.* 1. ostendimus, quod actori, non possessori, probatio dominii incumbat: possessorque actore nihil probante in foro *externo* veniat absolvendum. Item, quod ex ipsa possessione, præsertim *notabilis* temporis, aliqua dominii *præsumptio* pro possessore habeatur: quæ duo independenter ab omni juris positivi constitutione possessioni annexa sunt.

Rationi enim naturali congruit, ut qui alium e possessione sua deturbare cupit, intentionis suæ justitiam probare teneatur: naturale itidem est, ut qui notabili aliquo tempore pacifice rem aliquam tamquam *dominus* possidet, pro domino præsumatur, quoadusque contrarium probetur.

Quod ergo in *pari* causa sit melior conditio possidentis, ipsa possessionis natura postulat; ut consequenter sæpe dicta regula solum exprimat, quod ex natura rei inest, ac per consequens nihil juris ad rem possessam potestate Legis in possessorem transferatur. Quod & exinde evincitur, quod hactenus in re sit inauditum, per possessionem jus aliquod auctoritate Legum in possessorem transferri, nisi *temporis continuatio*, aliaque ad *præscriptionem* requisita intervenerint.

Dum ergo nonnulli docent in *dubio*, vel etiam in *pari* causa possessorem rem *integram* retinere posse; quasi Leges tali casu possessori rem talem *totam* attribuant, falso principio, in nullo Juris textu fundato, innituntur. Quia, ut dixi, Leges nihil dicunt aliud, nisi in *pari* causa meliorem esse conditionem possidentis: quod sufficienter verificatur per hoc, quod actori probatio incumbat; quodque possessio præsumptionem dominii inducere soleat.

Sed opponet non nemo; Leges permittunt possessori in dubio rem retinere, ergo eam nec in totum nec in parte restituere tenetur. Resp. Leges non aliter rei detentionem concedunt, nisi eo sensu, quod in judicio ad dimittendum rem cogi nequeat, quoadusque rem alienam esse Judici sufficienter probetur. Hinc inferre, Ergo rem retinere potest in foro *conscientiæ*, admodum impertinens est; quia, ut paragrapho superiori ostendimus, res aliqua *injuste* sæpius retinetur, licet juxta Leges certum probationis genus requirentes, in judicio auferri nequeat.

§. IV.

Ex antedictis consectarium ostenditur, quod Regula: In pari Causa, &c. *potissimum sibi locum vindicet in foro externo.*

Præcipua possessionis commoda, ob quæ in *pari* causa melior dicatur conditio possidentis, eaque ex natura possessionis profluentia, duo esse *paragr.* 2. & 3. ostendimus: nimirum quod actori, non possessori ipsa dominii probatio incumbat; quodque ex ipsa possessione ordinarie aliqua dominii præsumptio pro possessore: quæ duo faciunt, ut recte dicat Regula: *In pari causa &c.*

Potior.

REPAGULUM CANONICUM
ADVERSUS

Nimiam Exemptionum a Jurisdictione Episcoporum extensionem:

Cui præmittitur brevis discussio hujus Propositionis: Quocumque titulo quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam Jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si PENSIONEM voces, IN VOCE, NON IN RE, distinctio erit.

PRÆFATIO
HISTORICO-APOLOGETICA.

CUM 24. *Decembris nuper elapsi distributæ essent Theses* De Simonia, 29. *ejusdem me Præside propugnandæ, intellexi aliqua in Thesibus illis a nonnullis Academicis redargui; quin & die immediate præcedente diem Disputationibus præstitutam, indicatum mihi fuit, finalia verba Conclusionis secundæ etiam ipsis Confratribus meis J. U. Doctoribus ita videri expressa, quasi per illa negaretur Pontifici & Episcopis omnis plane constituendæ Pensionis auctoritas: ea propter eosdem J. U. Doctores desiderare, ut ante Disputationum inchoationem aliquam verborum explanationem præmitterem, qua mentem meam super verbis illis clarius exponerem. His intellectis, tametsi nullatenus crederem verba illa sensum illum præ se ferre, statui tamen, potius verba illa delere, quam diminutæ per me Pontificiæ aut Episcopalis potestatis vel umbram permittere; præsertim cum verba illa per modum cujusdam consequentis ex præcedentibus Conclusionis verbis sollummodo essent adjecta; nullumque per hanc expunctionem veritati præjudicium generandum crederem, eo quod mentem meam in materia Pensionum abunde expressissem in Libello* De Simonia circa Beneficia.

Nullo proinde instigante aut monente, finalia verba Conclusionis secundæ occultanda censui, non quod aliquid falsi, aut Superiorum auctoritati contrarium verbis illis expressum crederem, sed ut umbratica illi quorumdam opinioni occurrerem, omnemque offensionis lapidem amoverem.

Idipsum significavit Strictum Juris Collegium in litteris suis ad Illustrissimum D. Internuntium, quibus prædictas Theses una cum enarratione rei gestæ transmisit; quarum litterarum hæc erat conclusio: Hæc eo scribimus, ut si quæ forte Thesis ante dictam correctionem ad manus vestras devenerit, constare Illustrissimæ Vestræ Gratiæ possit, quam prompte & Præses & Facultates nostræ occurrere voluerint illis, quæ vel in speciem supradictas auctoritates (*Pontificiam & Episcopalem*) lædere posse viderentur. *Adhæc Illustrissimus D. Internuntius per litteras Stricto Collegio de sua in Sanctam Sedem observantia gratias egit. Cumque eidem Illustrissimo 20. Januarii per occasionem me adesse contigit, & sermo de his Thesibus incidisset, dixi me non credere verba finalia Conclusionis aliquam Pontificiæ auctoritatis præferre diminutionem: mox respondit, se quoque non videre, quid in illis Sedem Apostolicam offendere potuisset.* Neque enim, *inquiebat*, verbis illi Pontifici negatur potestas justa de causa constituendi Pensiones. *Cumque reposuissem, quod licet idquoque mihi certo haberem persuasum, voluissem tamen ob quorumdam licet parum fundatam suspicionem, verba illa delere, ut sic læsæ Pontificiæ auctoritatis etiam umbra a me amolirer: summas mihi pro mea in Sedem Apostolicam observantia gratias egit. Sicque scena de Thesibus illis peracta fuit: & nihil amplius auditum, quousque Eximius quidam in Thesibus suis scenam illam renovare cœpit.*

Cumque nihil in occulto in scena illa a me actum sciam, ipse tamen Eximius dicere audet: Facta tua particularia, quæ hanc scenam sunt concomitata fileo, quia noster ordo amoris nequidem oculta propalat vitia, ut proximus diffametur.

Bene habet, Eximie Pater; Vester ordo amoris occulta non propalat vitia, ut proximus diffametur; & interim proximum in suspicionem vitiorum occultorum adducere, immo tamquam infectum vitiis occultis infamare permittit.

Hunc profecto recte suum dixit amoris ordinem, non Augustini: qui si occulta vitia etiam vera propalare vetat; quanto magis prohibet confingere non facta? Nisi forte detractor habendus non sit, qui de Eximia vestra Paternitate diceret palam: Facta ejus particularia fileo, quia noster amoris ordo nequidem occulta propalat vitia, &c.

Quid enim aliud hæc insinuant, quam si quis aperte diceret: Facta habet particularia digna redargui; sed ea singulatim a me dici prohibet amoris ordo. Præterea, si occulta fileres; quid filendum magis occultandumque oportuit, quam quod ipsemet, ne palam fieret, occultatum fuisse a me agnoscis: quod etsi reprehensione dignissimum fuisset (contrarium ex ipso D. Internuntio jam audivimus, & infra amplius patebit) non plus in Augustiniano amoris ordine mihi objici jam poterat, quam ipsimet Augustino sua qualibet doctrina retractata. Propitius sit mihi Deus ab hujusmodi Censoribus, si quid aliquando in libris aut dictatis publicis exciderit imprudentius; quando etiam privata mea & occultata scrutantur in lucernis.

Verum amplius obstupui, mecumque obstupuit Academia ad hæc Eximii Patris verba: Quid tibi tandem persuadebunt homines Antipa-Pales, ut per te faciant quod ipsi facere erubescunt. *Hic ut homines Anti-Papales proscindi, quos immediate ante* selectissimos mensales meos *dixerat, circumstantiæ atque verborum expressio dubitare vix sinebant.*

Proinde verba illa præferebant, duos e præcipuis hujus Academiæ Viris & Magistris, tamquam homines Anti-Papales, *seu adversarios Papæ palam traduci; ipsisque affingi per Eximium hujus Academiæ,*

Magi-

Magistrum, quod ne unus quidem ex tota illa adversariorum phalange, quæ tot annis Viros, illos, præsertim apud Sedem Apostolicam odiosos reddere studuit, unquam attentare præsumpsit. Quis adhæc non obstupescat? Sed erro forsan in verbis tuis. Non istos, inquies, sed alios mente intelligo homines Anti-Papales: *ita quidem primariis quibusdam Academiæ Viris te professum fuisse intelligo.*

Sane ut vera sit tua, hæc, Eximie Pater, privata professio, num tuus ordo amori permittit, sic verba adornare, ut in viros innocentissimos atque selectissimos *calumniæ atrocissime conjectæ videantur....*

Dicis, Eximie Pater, Præpositi nostri nunquam permittunt corrodere Claves S. Petri. *Utinam! Sed utinam aliquando vigilantes illi Præpositi evigilent, ut cohibeant vafrum illum scribendi modum, quo adornatis verborum ambagibus & involucris, Virorum spectantissimorum fama & doctrina impune corroditur & laceratur.*

Huic præfationi Apologeticæ consultum duxi adjicere brevem discussionem Propositionis, ex Thesibus meis de Simonia desumptæ: Quocumque titulo, sive Collationis, sive permutationis, sive resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si Pensionem, voces, in voce, non in re, distinctio erit.

Quo vero æquius judicet Lector de hac Propositione, neque obtingat, quod fieri solet, ut de parte avulsa aut truncata aliter, quam si de ea judicetur, ut toti suo adhærente, visum fuit disputationem integram, cui præfata Propositio inseritur, hisce subjicere.

Hasce denique & Præfationem Apologeticam, & Præfatæ Propositionis discussionem una præmittendas censui, ut notam Anti-Papalis *inique mihi impactam a me & scriptis meis amolirer. Quod vel maxime hic necessarium judicavi, cum in eo versaturus sim argumenti, scilicet Exemptionum,* Canonicum *illis objiciens* Repagulum, *unde, ex ullo, suspicio mihi nascitur fore ut prædicta imminutæ auctoritatis Pontificiæ nota scriptum meum aspergatur.*

DISPUTATIO
DE SIMONIA.

Conclusio prima.

MATERIA Simoniæ sunt res spirituales, aut spiritualibus annexæ. Prioris generis sunt, v. g. Sacramenta, divina Officia, Clavium potestas, aliaque similia. Pro horum administratione temporale exigere, procul dubio Simoniacum est. Quapropter Synodus Tridentina decernens dispensationes *gratis* dandas esse, nullum jus novum induxit; sed jus naturale, cui etiam summus Pontifex subjicitur, declaravit. Consequens etiam est, Canonicos, aliosque Ecclesiæ Ministros divina Officia intuitu rerum temporalium persolventes, ab omni affectu Simoniaco non esse immunes: & hinc ulterius consentaneum esse facile ostendemus, Canonicos frequentantes Officia, quibus distributiones quotidianæ sunt annexæ, neglectis illis, quæ hujusmodi distributionibus carent, non esse ab omni Simoniaco affectu alienos.

Conclusio secunda.

Res temporales spiritualibus annexæ materiam constituunt Simoniæ; quia rebus illis temporalibus venditis, etiam spirituales, quibus annectuntur, venditæ censentur: quare qui Præbendam sive jus percipiendi fructus Canonicatui, alterive Beneficio Ecclesiastico annexum vendit aut emit, ipsum Canonicatum vendere aut emere censetur: unde quocumque titulo sive collationis, sive permutationis, sive resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si *pensionem* voces, *in voce*, non *in re* distinctio erit.

Conclusio tertia.

Nec tantum Beneficii Ecclesiastici collatio, sed etiam admissio ad ejus possessionem materiam constituit Simoniæ; hinc Concilium Lateranense III. in *cap. 9. tit. h. t. Horribile nimis est*, inquit, *quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere: ita ut pro Episcopis, vel Abbatibus, seu quibusdam personis Ecclesiasticis ponendis in sede, seu introducendis Presbyteris in Ecclesiam, aliquid exigatur*. Et Innocentius III. in *cap. 26 h. t.* rescribit Episcopo Cantuariensi, ut *pravam* consuetudinem, per quam pro *investitura* Archidiaconi & minores Decani certam pecuniæ quantitatem sibi dari vel solvi postulant, studeat abolere. Similiter consuetudinem exigendi a novo Canonico convivium confratribus exhibendum, priusquam ad integram fructuum perceptionem admittatur, reprobat Gregorius IX in *cap. 29. tit. h. t.* & Honorius II. cum intellexisset *in Leodiensi Ecclesia consuetudinis esse, ut si quis Canonicus fieri voluerit, oportet eum Præposito & Decano determinatam pecuniam exhibere; & hoc de investituris Ecclesiarum & Altarium Archidiaconos & Diaconos facere intellexisset*: scribens Alexander (*a*) Episcopo & Clero Leodiensi, hanc consuetudinem tamquam *detestabilem*, & Simoniacam reprobavit: præcipiendoque mandavit, *quatenus tam prava consuetudo de cætero apud illos nullatenus conservetur, sed modis omnibus annihiletur*. Habetur hæc Epistola *tom. 12.* Spicilegii Dacherii *pag. 158.* Quibus consonat Synodus Tridentina *Sess. 24. cap. 14. De Reformat.* Ex his concludimus, non esse probandam consuetudinem hodiernam, qua quidam Archidiaconi, Decani & Canonici in admissione ad possessionem, certam summam pecuniæ in suum privatum commodum ab admittendis, ad possessionem exigunt.

Conclusio quarta.

Munus, cujus interventione Simonia committitur, aliud est *a manu*, aliud *a lingua*, & aliud *ab obsequio*, *Can. 8. Caus. 1. quæst. 1.* Ratione muneris *a manu* Simoniacus est, qui pro obtinenda remissione debiti sive contracti, sive contrahendi, confert aut procurat alicui Beneficium. Item Canonici, & Abbates, qui Pastoratum conferunt alicui ea conditione expressa vel tacita, quod minori portione Decimarum erit contentus, aut augmentum *competentiæ* non exiget. Item, qui ad terminandam litem sic transigunt, ut unus Beneficium pacifice possideat, alter vero nullas expensas litis exsolvat. Munere *a lingua* toties incurritur Simonia, quoties ad preces alterius confertur Beneficium eo fine, ut per hanc collationem favor rogantis in utilitatem privatam habeatur; v. g. ut eo mediante ad officium aliquod aut Beneficium perveniatur. Munere *ab obsequio* incurrunt Simoniam, qui obsequium sive temporale, sive spirituale exhibent Patronis aut Collatoribus nullo aut minore salario, spe consequendi Beneficium in compensationem exhibiti obsequii.

Conclusio quinta.

Qui mediante temporali spirituale consequitur, Simoniacus est, sive id detur per modum *pretii*, sive *motivi*, uti per proscriptionem Propositionis 45. & 46. inter 65. declaravit SS. D. N. Innocentius IX. Nihil quoque interest, num temporale detur Collatori, an alteri: modo detur, ut per illud ad Beneficium perveniatur. Hinc Simoniaci sunt, qui mediante aliquo munere venantur amicitiam vel favorem illius, quem sciunt auctoritate apud Collatorem valere: licet id etiam in causam piam daretur aut promitteretur, v. g. in exstructionem aut ornatum alicujus Ecclesiæ, vel usum Religiosorum; si modo detur, ut eo mediante gratiam illius communitatis ineat, eaque media ad dignitatem Ecclesiasticam sibi viam pandat. Sicuti hujusmodi muneris interventione promotio ad Beneficium inficitur labe Simoniæ: ita quoque qui hujusmodi seu directa, seu indirecta alicujus muneris promissione ad officia Reipublicæ ascendunt, & juxta usitatam juramenti formulam jurant, *quod pro officio assequendo, nec pecuniam, nec quicquam aliud obtulerint, promiserint, aut dederint; aut offerri aut promitti fecerint; nec dabunt, cuicumque tamdem, nec directe nec indirecte, aut alio quocumque modo*; a perjurio exempti non sunt.

Conclusio Impertinens.

Facultas Parisiensis, ut induceret Prælatos Ecclesiæ ad abusum inveteratum tollendum, scripsit: Nolite subdolas hominum voces audire, sic dicentium: Prædecessores nostri, qui erant notabiles viri reputati, istud permiserunt; sufficit nobis vivere ut ipsi: procul dubio istud argumentum diabolicum est, & infernalis hæc persuasio: vos illorum exitum ignoratis, an bonus vel malus fuerit. *Utinam hoc monitum attendant, qui hodie subdolis illis hominum vocibus nimium auscultant!*

(*a*) Alexander ille, de quo eo loci agitur, est Alexander III. qui obiit anno 1181. postquam summum gessit Pontificatum per annos xxi.

PARS PRIMA.

DISCUTITUR SEQUENS PROPOSITIO:

Quocumque titulo sive Collationis, sive Permutationis, sive Resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si Pensionem *voces*, in voce, *non* in re *distinctio erit.*

§. I.

Expenditur primum membrum superioris Propositionis.

DISCUTIENDÆ positionis ex Conclusione secunda Thesium mearum desumptæ duo statuenda membra, quorum primum hoc paragrapho breviter probandum, his verbis expressum erat. *Quocumque titulo sive collationis, sive permutationis, sive resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit.*

Hæc positio, in quantum hic Simoniam *jure naturali* prohibitam asserit, difficultatem haud patitur; communique Canonistarum, ac Theologorum calculo comprobatur.

Certum quippe ac indubitatum est, juxta modernam Ecclesiæ disciplinam, jus percipiendi proventus Ecclesiasticos Titulis Ecclesiasticis *consequenter*, ut ajunt, esse annexum: ac proinde jus ad proventus seu præbendam temporalem, mediante temporali obtineri non posse, ni una mediante temporali obtineatur Titulus Ecclesiasticus. Quod jam pridem notavit Doctor Angelicus dicens 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 4. *Rebus istis, quæ spiritualibus consequenter sunt annexæ, venditis, intelliguntur etiam spiritualia venditioni subjici.* Rationem reddit Paschali II. *Caus.* 1. *quæst.* 3. *Can.* 7. *Quisquis*, inquiens, *horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

Ea propter B. Petrus Damiani *Lib.* 3. *Epist.* 13. & *Lib.* 5. *Ep.* 13. quosdam Cappellanos Ducis Gothofredi suo tempore exagitare non dubitavit tamquam *hæreticos*, *Satanæ prædicatores*, *& Apostolos Antichristi*, eo quod pertinaciter dogmatizarent, proventus Episcopatus mediante temporali absque emptione ipsius Episcopatus comparari posse: *Venalia siquidem sunt*, inquiebant, *unde fiunt divites*, (Episcopi) *gratis accipiunt*, *unde fiant Sacerdotes*.

„ O novum Schismaticorum genus, exclamat Damiani, & os „ sacrilegum æterni silentii censura damnandum "! Post hæc Alexandrum II. urget, ut tamquam „ novus Josue evaginato „ Canonici mucronis gladio prosternat illos Amalecitas, tollatque e tartareæ amaritudinis aconita, ne ferale illud venenum „ faucibus influat parvulorum ". Hujus suæ censuræ fundamentum consonum rationi ex Sancto Thoma jam adductæ, subjicit: „ Cum aliquid sub venalitate suscipitur, & illud procul dubio „ comparatur, quod ex necessitate subsequitur. Ad hoc enim „ Pastoralis Ecclesia cuique committitur, ut ad ejus regimen ob- „ tinendum consecratione firmetur. Et ad hoc sine dubio col- „ latæ pecuniæ commercium spectat, ad quod is, qui promo- „ vendus est, aspirat.

Concilia ac rationes P. Damiani probans Alexander II. tamquam alter Josue novos illos Simonis discipulos Petri gladio percussit, ut idem Damiani testatur. „ Impudentissimum proinde „ prætextum detestamur eorum (verbis loquor Concilii Remen- „ sis.) qui de solo proventu, neque temporaria Canonicatus se „ pacisci dicunt; cum ea spirituali tam arcto sit annexa vincu- „ lo, ut non magis ab ea divelli queat, quam in nomine vivo, „ manente corpus a sua anima ". *Ann.* 1583. *De Sim.* §. 6.

Detestandum hunc prætextum pluribus insequi supersedeo; tum quia in Libello meo De Simonia circa Beneficia, & administrationem Sacramentorum illum fusius refutavi; tum quia Eximius Thesista, cum quo mihi in præsenti quæstio est, prætextum illum mecum detestatur; agnoscitque Præbendam temporalem *consequenter* Titulo Ecclesiastico annexam, mediante temporali, citra Simoniam jure divino prohibitam comparari non posse: ita enim in Thesibus 7. Septembris 1685. defensis Conclus. 33. loquitur: *Simonia alia est juris divini, humani altera; primum incurrit, qui temporale vendit spirituali consequenter* annexum.

Neque refert an per modum pretii temporale interveniat, admittit Eximius Pater. Immediate enim præmiserat: *Dare temporale pro spirituali, tamquam motivum conferendi illud, Simonia est.*

Incontestatum ergo manet primum positionis meæ membrum, nimirum: *Quocumque titulo, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit.* Idque sive temporale per modum motivi, sive per modum pretii interveniat.

§. II.

Ostenditur, secundum membrum Propositionis necessario consequi ex primo.

PRIMO Propositionis membro, de quo paragrapho præcedenti actum, subjunxi alterum, tamquam priori evidenter inclusum, his finalibus Conclusionis verbis expressum: *Hoc temporale si Pensionem voces, in voce, non in re distinctio erit.*

Eximius Thesista licet priorem Conclusionis partem probet, consequens tamen inde eductum, mirum! quanto clamore exagitet.

Proh Deus bone, exclamat! *ergone semper Lovanii aliquid novi.*

Sed amabo te, Eximie Pater, quo te tuus abripit clamor? Ergone te judice aliquid novi, atque spernendæ novitatis fœtus, dicere illum *voce*, *non re* eximi a Simonia, qui reipsa Beneficium mediante temporali assequitur, modo temporale illud callide & astute *Pensionem* dixerit?

Mirum profecto artificium! En duo sunt, quorum uterque mediante notabili pecuniæ summa sibi ad Beneficium Ecclesiasticum aditum paravit. Alter eorum homo simplex, hujusque artificii ignarus, pecuniam promissam nominare *Pensionem* nescivit; hic Simoniæ *juris divini*, nulla humana auctoritate, etiam Pontificia purgandæ condemnatur. Alter vero nonnihil astutior, summam promissam *Pensionis* vocabulo cohonestare novit: hunc si Simoniæ juris divini seu naturalis insimules, eumque voce, non re a priore distingui dixeris, exclamatur: *Proh Deus bone! ergone semper Lovanii aliquid novi?* Sed ego: Proh Deus bone! ergone Lovanii texuntur ac consuuntur nova semper Simoniarum pallia? Ergone posthac Simonia non in re, sed in verbis sita erit? Licebitque in posterum Ecclesiasticis ad munia Ecclesiastica permutationis, resignationis, aliove titulo *mediante temporali* impune & citra Simoniæ labem ascendere, modo temporale hoc *Pensionem* dicere noverint?

Verum ulterius clamando pergit Eximius, & tamquam absurdissimum ex præfata mea assertione infert: *Igitur qui mediante pensione assequitur Beneficium Ecclesiasticum, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit?*

Bene habet, Eximie Magister. Patere ut verbo uno te compellem: qui mediante temporali, seu summa pecuniæ, sive per modum pretii, sive per modum motivi Beneficium Ecclesiasticum assequitur, nonne, te judice, Simoniam *juris divini* incurrit? Qua igitur ratione a simili Simonia eximes illum, qui mediante temporali, quod *pensionem* vocat, assequitur Beneficium Ecclesiasticum?

Si Juri studuisti, Canonistarumque commentarios aliquando vel obiter pervolvisti, nonne intelligis pensionem esse quid temporale; quamdam nimirum quantitatem pecuniæ a resignatario, v. g. resignanti annue præstandam?

Consequenter, nonne luce ipsa meridiana clarius est, quod qui mediante pensione, id est, mediante annua pecuniæ præstatione ejusque addictione, Beneficium Ecclesiasticum assequitur, ille mediante temporali ad Beneficium perveniat?

Si ergo Simoniæ juris divini reus est, qui mediante temporali, etiam per modum motivi Beneficium Ecclesiasticum quocumque titulo assequitur; qua specie, vel umbra disparitatis eximemus a pari vitio, qui mediante notabilis summæ pecuniæ addictione sibi ad Beneficium viam parat, modo hanc summam dixerit *pensionem*? Ni forsan omnia, quæ in sacris Litteris & Ecclesiæ Decretis contra Simoniam dicuntur, verbis, non in re sita esse dixerimus.

Sed replicabit forsan eximius Pater: Qui alteri annuam pecuniæ summam *pensionis* nomine addicit, eam promittit sub ea conditione, si Pontifex aut Episcopus annuat. Sit ita; sed numquid Pontificis aut Episcopi auctoritate a Simonia eximi poterit, qui ad Beneficium Ecclesiasticum *mediante temporali* intravit? Numquid fatente Eximio Patre, ac suffragante saniorum Canonistarum, Theologorumque turba, incurrit Simoniam *juris divini* nulla humana potestate dispensabilem, qui *mediante temporali* ad Ecclesiasticum Beneficium sibi viam parat?

Quomodo igitur juxta Eximium Patrem summus Pontifex a Simonia purgare poterit resignationem vel permutationem Beneficii, quam quis per addictionem alicujus *rei temporalis*, nimirum notabilis summæ pecuniæ, impetravit? Licet enim honesto pensionis vocabulo hoc temporale palliare studuerit, semper tamen manet verum, hujusmodi resignatarium seu permutantem *mediante temporali* ad Beneficium Ecclesiasticum intrasse; ac per consequens, quacumque auctoritate etiam interveniente, tali verissime exprobari poterit: *Pecunia tua sit tecum in perditionem, quoniam existimasti donum Dei*, sive Beneficium Ecclesiasticum, *pecunia possideri*, seu acquiri.

§. III.

§. III.

Ex secundo Propositionis membro consequens non est, omnem omnino Pensionis creationem esse Simoniacam, aut omnes, qui Beneficium Ecclesiasticum suscipiunt cum onere solvendi annuam Pensionem, esse Simoniacos.

EX secundo propositionis meæ membro, *Hoc temporale si pensionem voces, in voce, non in re distinctio erit*, infert Eximius Pater: *Ergo pensionum creatio est Simoniaca contra jus naturæ indispensabile*. Atque hinc ulterius inclamando subinfert: *Ergo damnas universum, condemnas ipsum Ecclesiæ Caput, Urbis & Orbis Pontificem pensionum Ecclesiastico more creatorem, ac indultorem sanctissimum; quo te tuus abripit calamus, tuus abripit zelus?*

Consequi ergo credit Eximius ex hac mea positione, omnem pensionis creationem esse Simoniacam contra jus naturæ indispensabile.

Sane, cum Eximius Thesista me his verbis interpellet: *An non studes Juri, clarissime Domine?* non indignetur, si pari jure interrogem: An non studes, vel saltem studuisti Philosophiæ, Eximie Magister? An non a Professoribus tuis audivisti: Quod in topicis non procedatur a certa specie ad genus distributum?

Hoc tamen argumenti genere uti Eximium Patrem, dum ex allegata mea positione inferre tentat, omnem pensionis creationem Simoniacam esse, facile intelliget, qui vel obiter Conclusionem, de qua in præsenti agitur, totam expenderit.

In dicta Conclusione dictum fuerat: *Quocumque titulo sive resignationis, sive permutationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit*. Huic assertioni immediate tamquam ex priori consequens subjicitur: *Hoc temporale si pensionem voces, in voce, non in re distinctio erit*.

Nonne omnibus evidens est, totam quod de pensione hic dicitur, restringi ad pensionem, quæ reipsa correspondet illi temporali, quo mediante Beneficium Ecclesiasticum obtineretur? Quid evidentius quam *hoc* referre vocem *temporale* secundo Conclusionis membro expressum, ad temporale, de quo in priori membro sermo fuerat?

Consequenter evidens est, sermonem duntaxat institui de pensione, quæ respondet temporali, *quo mediante* quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur, sive per cujus addictionem seu promissionem aliquis sibi viam sternit ad Beneficium; vel per quam inducit resignantem, saltem per modum motivi, ut in suum favorem Beneficium resignet.

Ad hanc igitur formam argumentum Eximii Patris reducitur: Illa pensionis creatio, *qua mediante* quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur, est Simoniaca; ergo omnis pensionum creatio est Simoniaca. Hoc vero argumentum esse a certa specie ad genus distributum, intelliget qui advertat, non omnem pensionem esse illam, *qua mediante* quia Beneficium Ecclesiasticum assequitur; neque omnes, qui pensionem solvunt, assequi Beneficium mediante pensione.

Quod ut clarius intelligatur, dico, illum *mediante pensione* assequi Beneficium, cui per promissionem seu oblationem pensionis induxit aliquem saltem per modum motivi, ut in suum favorem Beneficium resignet: adeoque mediante illa promissione ad Beneficium sibi viam parat. Illum vero, qui alias legitime ad Beneficium vocatus, pensionem justa de causa per Superiorem Beneficio impositam suscipit solvendam, ad Beneficium *mediante pensione* non pervenisse assero, sed Beneficium cum onere pensionis a Superiore legitima de causa imposito simpliciter suscipere, & consequenter, talem pensionem non esse illam, *qua mediante* quia Beneficium assequitur.

Inepte ergo ex mea positione concluditur: *Ergo pensionum creatio est Simoniaca contra jus naturæ indispensabile*; nisi una asseratur, nullam posse creari pensionem, nisi correspondentem *temporali, quo mediante* quia Beneficium Ecclesiasticum assequitur; sive omnem pensionem esse rem temporalem, qua mediante ad Beneficium Ecclesiasticum intratur: quo nihil insulsius imperitiusque dici poterit.

Si enim vel leviter Canones, Canonumque Commentatores pervolvantur, quid erit apertius, quam pensiones justis de causis per Superiores *ex officio* Beneficiis aut personis imponi? ut is quidem, qui Beneficium assequitur, pensionem solvere teneatur, nequaquam tamen per pensionis promissionem ad Beneficium sibi viam paraverit. Exemplo rem declarare juvat: Aliquis ab Episcopo, aliove suo Superiore, legitime vocatur ad Pastoratum, quem modernus possessor senio confectus deserere meditatur; sed cum hic mediis temporalibus sit destitutus, strenuamque in vinea Domini operam naraverit, justitiæ, æquitatique consonum judicatur, ut illi portio aliqua fructuum in alimentationem auctoritate Pontificis vel Episcopi reservetur: huic justo pariter ac æquo Superiorum judicio si se subjiciat Clericus, Pastoratum cum hoc onere legitima auctoritate imposito suscipiens; nec ipse resignatarius, nec pensionis reservatio, vel in speciem Simoniæ labe inficientur.

E contrario erit aliquis, qui desiderans titulo v. g. resignationis assequi Canonicatum, possessorem illius sive per se, sive per alium super resignatione Canonicatus in suum favorem sæpius tentat, intelligitque tandem, animum illius a resignatione in ejus favorem non alienum, modo summam pecuniæ (qua similes Canonicatus inter profanos rerum spiritualium licitatores æstimari solent) ex suo Canonicatu distillare possit.

Ecclesiasticus hic avidus Canonicatus assequendi, summam millium aliquot v. g. florenorum, pensionis nomine, Canonico offert; qua facta oblatione, resignatio inter ipsos concluditur, Superioris auctoritate firmanda. Posteriori hoc casu resignatarium Simoniacum esse assero, neque enim Beneficium Ecclesiasticum cum onere per Superiorem imposito, ut in priori exemplo, simpliciter suscipit; sed per temporale, tamquam motivum ut minus, ad Beneficium Ecclesiasticum sibi viam paravit: quod Simoniacum esse contra jus naturale, non negabit, ut credo, Eximius Pater. Quis enim adeo stolidus aut mente captus, qui non videat resignatarium simili casu per temporale tamquam motivum ad Beneficium Ecclesiasticum ascendere, illamque resignationem in suum favorem *gratis* non obtinuisse?

Quare nec superveniens Pontificis aut Episcopi approbatio, seu confirmatio, unquam efficiet, ut non sit verum hujusmodi resignatarium per temporale ad Beneficium intrasse; resignationemque per oblationem & promissionem notabilis summæ pecuniæ, saltem per modum motivi, in favorem resignatarii impetratam fuisse.

Sit igitur hæc conclusio: Qui ad Beneficium Ecclesiasticum Canonice vocatus, illud cum pensionis onere per Superiorem justa de causa imposito suscipit, Simoniacus non est; qui vero mediante promissione pensionis Beneficium Ecclesiasticum assequitur, Simoniam juris divini nulla Superioris auctoritate purgandam incurrit.

§. IV.

Exempla Pensionum, *quæ in antiquis Ecclesiæ monumentis occurrunt, nullatenus favent* Pensioni, *qua mediante, quis Beneficium assequitur.*

IN magno Chalcedonensi Concilio, actione decima, & duodecima, a Patribus examinata & discussa causa Bassiani Episcopi Ephesini, & Stephani in locum illius electi; cum placuisset, eo quod uterque contra Regulas factus esset Episcopus, neutrum eorum dominari, neque præesse sanctissimæ Ephesiorum Ecclesiæ, gloriosissimi Judices dixerunt: „ Removebuntur quidem „ a sancta Ephesiorum Ecclesia Bassianus & Stephanus Reveren„ dissimi; habeant autem dignitatem Episcopi, & ex reditibus „ memoratæ sanctissimæ Ecclesiæ, *nutrimenti gratia & consola„ tionis, annis singulis solidos aureos ducentos* accipiant: alter „ vero, secundum Regulas, ejusdem sanctissimæ Ecclesiæ Epis„ copus ordinabitur". Omnis sancta Synodus exclamavit: „ Hæc „ justa sententia, hæc justa forma, hæc bene habent (*a*).

En pensionis Ecclesiasticæ exemplum ab universali Concilio probatum, & Concilii auctoritate Ecclesiæ Ephesiorum impositæ, atque ab Episcopo præficiendo persolvendæ; nequaquam vero per aliquem Bassiano aut Stephano oblatæ, aut promissæ, ut ea *mediante* sibi ad Ephesiorum Cathedram viam panderet.

Plura similia Pensionis Ecclesiasticæ præformata exempla in eadem Synodo memorantur (de quibus in libello De Simonia circa Beneficia *part.* 2. §. 2.) eamdem plane Pensionis Ecclesiasticæ Regulam exprimentia.

Si Sancti Gregorii Epistolas consulamus, non obscura quoque Pensionis Ecclesiasticæ reperientur vestigia. Et quidem Episcopos per Illyricum constitutos monet S. Gregorius, ut Confratres suos, quos e propriis Sedibus furor hostilitatis expulerat, quosque diversarum necessitatum angustiæ comprimebant, secum in Ecclesiasticis sustentationibus suscipiant. Non quidem, ait, ut per communionem Episcopalis throni dignitas dividatur; sed ut ab Ecclesia juxta *possibilitatem sufficientiæ debeant alimenta percipere*. Lib. 1. *Epist.* 43.

Similiter cum idem sanctus Pontifex intellexisset, quemdam Episcopum tanta capitis passione laborare, ut muniis Episcopalibus crederetur non sufficere, ne languente Pastore grex insidiatoris laniandus dentibus exponatur, sollicite optabat, ut alius in locum languentis ordinaretur: *Sic tamen, ut quousque eumdem Episcopum in hoc sæculo vita tenuerit, sumptus ei debiti de eadem Ecclesia ministrentur*. Lib. 2. *Epist.* 7.

Et rursus clarissima lineamenta Pensionis Ecclesiasticæ, *auctoritate Judicis* in alimentationem Ecclesiasticorum justis de causis impositæ. Quibus plura similia, tum in veteribus, tum in recentioribus Conciliorum Decreta, ac Pontificum Decretalibus habentur. Pensionis vero, quæ a conventione partium initium sumit, resignationique perficiendæ, ut minus per modum motivi, subservit, nullum in Conciliis aut Pontificum Decretalibus vel vestigium reperiretur: quinimmo hujusmodi pensionem Jure Canonico positive reprobatam esse, *paragr.* 6. ex ipso Juris textu, tum conformi Canonistarum interpretatione evincam.

§. V.

Pensiones, *quibus mediantibus ad Beneficium Ecclesiasticum ascenditur, fundamentum non habent in* Cap. 21. *tit.* De Præbendis.

SCANDALOSAS illas hodiernas Beneficiorum nundinationes, quæ sub fucato *Pensionum* titulo palam & impune frequentantur, præcipuum suum excusationis prætextum habere in Responso Innocentii III. relato in *Cap. Nisi essent* 21. *tit. De Præbendis*, notum est.

Unde jam pridem ad Capitulum illud observavit antiquus Juris Canonici Glossographus: *Occasione hujusmodi provisionis* (de qua in dicto Capitulo) *assumunt quandoque aliqui occasionem male faciendi*.

Idipsum prævidens Pontifex resolutioni suæ præmittendum cen-

(*a*) Ut hoc Decretum intelligatur, adire non pigeat, quæ D. Van-Espen *Tom. VII.* hujusce editionis, *Dissert. in Conc. Chalced.* §. 13. *act.* 12. erudite elucidavit, ubi *de convoc. & actis Concilii Chalcedonensis* disceptatur.

pensuit : *Nisi essent Viri providi & honesti , tam qui ordinationem fecerunt , quam illi , circa quos facta ordinatio in Ecclesia vestra super negotio Prioratus ; ordinationem illam valde suspectam propter* exempli perniciem *haberemus*.

Videndum igitur , num ordinatio , de qua in præfato Capitulo , quam Pontifex non uno adhibito moderamini *tolerat* , quamque propter *exempli perniciem* valde suspectam habebat , quæque , si ulla , in Jure Canonico hodiernis pensionariis favere videtur : videndum , inquam , num hæc ordinatio , Pontificisque *tolerantia* , vel apparenter faveant pensioni , quæ a compositione Partium initium sumit ; vi cujus ad Beneficium quis sibi viam pandit.

Casus erat : Vacante quodam Prioratu , duo fuerunt electi in Priorem . Causa commissa fuit duobus Judicibus delegatis . Ut negotium facilius posset componi , Patres compromiserunt in Judices illos delegatos , ut nimirum quæstionem potius ex arbitrio boni viri , quam ex stricto Jure deciderent . Judices isti retenta sibi Jurisdictione delegata , & una ex Partium compromisso assumpta potestate arbitraria , post concertationem diuturnam , ordinaverunt circa unum de duobus electis , ut ipse habeat Prioratum ; alter vero viginti libras perciperet annuatim de redditibus Capituli , & quadraginta libras perciperet annuatim de redditibus Prioratus . Quid evidentius , quam pensionem per hanc ordinationem officio Judicum , sive arbitrorum laudo fuisse impositam ? Eamque consequenter initium non habuisse a pactione Partium ; nec per illius promissionem seu addictionem , ipsum Prioratum , aut ejus pacificam possessionem vel retentionem fuisse impetratam.

§. VI.

Ex veterum Canonistarum sententia , Pensiones , quæ a pactione Partium *initium sumunt , improbantur in Cap.* 21. tit. De Præbendis.

RESPONSUM Innocentii III. in *Cap.* 21. *tit. De Præbendis* , nullatenus favere *Pensionibus* , quæ initium sumunt a *pactione Partium* , seu quibus mediantibus ad Beneficium Ecclesiasticum ascenditur , superiori Paragrapho abunde ostensum fuit : hoc vero Paragrapho ostendam , quod ex antiquorum ac recentiorum Canonistarum sententia similes pensiones , etiam *positive* in prædicto Pontificis Responso sint improbatæ.

Illud innuit una ex conditionibus , sub quibus Pontifex ordinationem (de qua in prædicta Decretali) tolerandum censuit . *Quia igitur* , ait , *hæc ordinatio ab omnibus est recepta , possuntque licite Prior & Capitulum de proventibus suis propter causas prædictas , non quidem* ex pactione partium , *sed* ex jussione Judicum *provisionem hujusmodi exhibere*.

Ad quæ verba reflectens antiquus Juris Canonici Glossographus, ait : *Ex pactione Partium non liceret , nec eam tolerasset Papa ; sed quia Judicis auctoritate factum fuit , & ad tempus sustinetur*.

In eamdem sententiam ab annis amplius ducentis scripsit celebris Jurisconsultus Joannes de Imola , qui ad *Cap.* 21. *De Præbendis num.* 10. probans ordinationem , cujus meminit prædicta Decretalis , monendum censuit : *Oportet tamen , ut hujusmodi compositiones super Beneficiis & Beneficialibus , ad hoc ut valeant , & a Simonia excusentur , capiant principium ab auctoritate Superioris , & non a pactione Partium , ut probat hæc littera , ibi* , non quidem ex pactione partium , sed ex jussione Judicum . *Quamobrem qui prius faciunt inter se compositionem , & postea adeunt Judices , ut interponant auctoritatem , non excusantur secundum bona conscientiam , quominus incidant in vitium Simoniæ*. Hæc Joannes de Imola , quem sequitur Prosper Faguanus ad *cit. Cap.* 21. *num.* 5 citans pro eadem sententia Antonium de Butrio , qui sub initium sæculi XV. Commentarios in Decretales scripsit.

Hæc eo fine adducta sunt , ut me a singularitatis ac novitatis nota purgarem , quam Eximius Magister , forsan in Canonistarum Commentariis admodum hospes , tam fidenter mihi affingit ; eo quod asseruerim , *Pensionem* , quæ a *pactione Partium* initium sumit , sive qua mediante quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur , Simoniacam esse.

Dico itaque cum præcitatis Canonistis , promissionem pensionis , quæ a *pactione partium initium sumit* ; sive qua mediante aliquis inducit alterum , saltem per *modum motivi* , ut in suum favorem resignet Beneficium , Simoniacam esse : Pensionem vero quam Superior *ex officio* Beneficio imponendam censet , nec Simoniacam , nec injustam esse ; si modo quæ ad justitiam pensionis requiruntur , conditiones concurrant , quas in libello De Simonia circa Beneficia *parte* 2. fuse recensui.

§. VII.

Ex modo procedendi Pensionariorum , evincitur plurimas hodie Beneficiorum Resignationes sub Pensione , *de Simonia admodum esse suspectas*.

MALITIAM Simoniæ præcipue in eo consistere , quod res spiritualis in ordinem rerum temporalium redigi videatur , innuit Princeps Apostolorum ipsorum Simoniacorum Ducem *Act. cap.* 8. *vers.* 20. his verbis repellens : *Pecunia tua sit tecum in perditionem , quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri* . Quis vero , nisi forte acceptæ aut accipiendæ pensionis amore excæcatus , neget per usitatam hodiernam pensionum praxim eamdem inordinationem plerumque committi.

Nonne ad oculum patet , resignantes & permutantes æstimare Beneficia sua penes proventus annuos , eosque temporali pensione compensatos aut æquatos velle , non alias ac si res mere temporales in foro appretiarentur , atque pretii suppletione ad æqualitatis terminos reducerentur.

Ulterius per Simoniam fit , ait sanctus Gregorius , *lib.* 7. *Epist.* 111. „ ut nulla de actu probatio , nulla sollicitudo de moribus , „ nulla de vita discussio : sed solummodo dignus , qui dare pre„ tium suffecerit , existimetur " . An non idem est pensionum effectus ? Nonne prima , ne dicam unica , est pensionariorum in Beneficiorum resignatione aut permutatione cura , quis ampliorem ac pinguiorem pensionem dare velit.

Sit Clericus aliquis moribus ac eruditione quantumvis excellens , qui Beneficium non ambiat ; qui proventus , ac reditus Ecclesiasticos consideret , ut Ministrorum sustentationi deputatos , & quod reliquum est , pauperum usibus applicandum : si pensionem proventibus Beneficii proportionatam annuere nolit , a Beneficio excludetur.

Nonne quoque constat , per pensionum praxim , æque ac per Simoniam , pauperibus plerumque ad Beneficia aditum intercludi ? Quid enim experientia evidentius , quam pensionarios illos passim quærere , qui pensionem non tantum annuere volunt , sed de illius annua solutione securitatem dare possunt . Immo frequenter pensionariis nec hoc sufficit ; sed eum invenire student , qui si non expresse , saltem tacite pensionis redemptionem addicat : aut ut minus ex circumstantiis colligant , eum ad redimendum esse inclinatum . Quod cum a pauperibus non sperent , etiam illis , tametsi optime merentibus , Beneficia sua resignare cavent.

Quid plura ? Nonne ingenue fatendum est per pensionarios hodie eo rem pene redactam , ut dicere liceat cum Alexandro II. „ Nulli unquam Clerico , quamvis Religioso , quamvis scientia „ & moribus prædito Ecclesiasticum Beneficium conceditur (ego „ dico resignatur) nisi ei , qui *profano pecuniæ* (pensionis) *mu„ nere* illud emere studuerit : sitque Ecclesia & res ejus ita vilis „ merx a negotiatoribus ad vendendum exposita.

PARS SECUNDA.

De Repagulo nimiæ Exemptionum extensioni objecto.

CAPUT PRIMUM.

Proponuntur variæ Regulæ in materia Exemptionum a Canonistis communiter receptæ.

REGULA PRIMA.

Episcopus de Jure communi fundat suam Jurisdictionem in omnia Monasteria suæ Diœcesis.

SESSIONE 6. Concilii Chalcedonensis *Can.* 4. hæc leguntur : „ Divinissimus & piissimus Dominus „ noster (Marcianus) ad Synodum dixit : Quæ„ dam Capitula sunt , quæ ad honorem Reveren„ tiæ Vestræ vobis servavimus , decorum esse „ judicantes , a vobis hæc regulariter potius for„ mari , quam nostra Lege sanciri . Et jubente „ Divinissimo & piissimo Principe nostro Beronicianus Vir devo„ tus , Secretarius divini Consistorii Capitula sic relegit.

„ Eos qui vere & sincere solitariam arripiunt vitam , debito „ honore dignos judicamus , Quoniam vero quidam prætextu „ solitariæ vitæ & Ecclesias , & communes perturbant causas : „ placuit nullum quidem ædificare Monasterium , *præter vo„ luntatem Episcopi Civitatis* , neque in possessione præter volun„ tatem domini possessionis . *Eos vero Monachos , qui per singu„ las Civitates sunt atque Provincias , subjici Episcopis* , & am„ plecti quietem , & intendere solum jejunio & orationi , & neque „ Ecclesiasticis , neque publicis importunos rebus existere ; nisi „ forte jubeatur eis propter necessariam causam ab Episcopo Ci„ vitatis : sed neque potestatem habere Monachos suscipiendi in „ suis Monasteriis servos , aut inscriptitios , præter voluntatem „ dominorum.

Hoc Capitulum a piissimo Imperatore Marciano pro tranquillitate

litate Ecclesiæ Synodo propositum; unanimi Patrum consensu susceptum, atque inter Canones Concilii repositum fuit (a).

Proinde ex Concilii œcumenici sententia, Monachi universi Episcopo subjiciuntur.

Porro hanc Synodum tanta veneratione suscepit Ecclesia, ut de illa dicere non dubitet sanctus Gregorius *Lib. 7. Epist. 24. Sicuti sancti Evangelii quatuor Libros, sic quatuor Concilia* (Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense) *suscipere & venerari me fateor*. Non mirum proinde, si ejus Decreta summa veneratione complexa sit, & sollicite custodierit.

Et quidem quod præsens Decretum spectat, tanta veneratione, tantoque studio susceptum ac conservatum fuit, ut nullum pene Concilium a celebrata Synodo Chalcedonensi habitum fuerit, in quo illud vel confirmatum vel renovatum non legatur. Utque V. VI. VII. VIII. sæculi Concilia omittam, quæ magno numero refert Franciscus Hallier, sæculo IX. Tullense I. apud Saponarias, quod ab Episcopis 12. Provinciarum, assidentibus Carolo Calvo, ejusque Nepotibus Lothario & Carolo Regibus, celebratum est anno 859. *Can. 9.* statuit; *ut Congregationes Canonicorum & Monachorum, ac Sanctimonialium, secundum Canonicam Institutionem*, a propriis Episcopis strenue visitentur, *& eorum religio & habitus exquiratur; si vita & moribus sint probi, ut officii & unanimitatis studio solliciti, a levissimis quoque & perniciosissimis actibus cauti*.

Ex hoc proinde numerosissimo ac celeberrimo Conventu cognoscimus, Canonem Concilii Chalcedonensis Monasteria Episcopis subjicientem, integrum retinuisse vigorem sæculo IX.

Quod & aperte testatur Hadrianus II. sub idem tempus de hac Monasteriorum subjectione, tamquam de re notissima, scribens ad Carolum Calvum: *Nostis enim*, inquit, *quia* omne *Monasterium in potestate Episcopi consistere debet* juxta Canonicam auctoritatem, *& quia hoc est transgressum, ideo, plurima Monasteria habentur destructa. Epist. 33.*

Sæculo X. in Concilio Confluentino, præsentibus Carolo Franciæ, & Henrico Germaniæ Regibus *Can. 6.* legitur: *Quatenus Ecclesiæ quorumcumque Monachorum in singulis Parochiis sitæ*, Episcoporum divinitus subdantur regimini, *eisque obsequiu in exercendis Ecclesiasticæ curæ negotiis sollicite exhibeant*: Ipsi procul dubio Monachi Episcopis suis in omnibus obediant.

Hoc Synodale Decretum innuit, Patres illius Synodi supposuisse, Monachos Episcopis suis eo tempore indistincte fuisse subjectos; nulla exemptos inter & non exemptos facta distinctione.

Quod & sæculo XI. indicat Synodus Coyacensis omnium Episcoporum in Hispania degentium, & omnium ejusdem Regni Optimatum, sub Ferdinando Rege Castellæ & Sancia Regina, anno 1050. statuens indefinite & sine ulla exceptione *Can. 11. Ut omnes Abbates se & Fratres suos, & Monasteria, & Abbatissæ se & Moniales suas, & Monasteria, secundum Beati Benedicti regant statuta, & ipsi Abbates, & Abbatissæ cum suis Congregationibus, & Cœnobiis* sint obedientes, & per omnia subditi suis Episcopis.

Sæculo XII. nonnullos Abbates emancipationem seu exemptionem a jurisdictione Episcoporum a Sede Apostolica postulasse & obtinuisse, ex querelis S. Bernardi adversus similes emancipationes cognoscitur: easque subsequentibus sæculis, non obstantibus Episcoporum contradictionibus, multiplicatas fuisse scitur. Id tamen semper verum mansit, quod juxta Canonicam auctoritatem, Episcopalis jurisdictio in omnia Monasteria extendatur; exemptiones vero non sint nisi quædam Privilegia, contra sacros Canones, aliquibus a Sede Apostolica ex causa indulta.

Hinc Regula a Pontifice etiam post ortum exemptionum tradita in *Cap. 7. De Privilegiis in VI. De jure communi Ordinariorum intentio est fundata quoad jurisdictionem*. Unde illud Glossæ: *Ad Episcopum pertinet omnis cura suæ Diœcesis, tum in Monasteriis quam aliis Ecclesiis; scilicet de jure communi*.

R E G U L A II.

Quousque Exemptio dubia est, Episcopus jurisdictionem suam exercere potest.

HÆc Regula tamquam ex præcedente profluens traditur a Pontifice in citato *Capite 7. De Privilegiis in VI. Si*, inquit, *privilegium per se sufficiens, quando solo privilegio se defendunt, vel saltem tale quod præscriptioni Canonicæ causam præstet .... non exhibuerint, cum de jure communi Ordinariorum intentio sit fundata*, sua jurisdictione uti possunt *in eosdem libere, donec de præscriptione Canonica fecerint* plenam fidem.

Juxta hanc probatissimam Juris Regulam respondit Fagnanus ad *Cap. 18. De Præscript. num. 50. Quod Archiepiscopus, qui fundat intentionem de jure communi, non sit probibendus visitare, donec Abbas de præscriptione Canonica* plenam *fidem fecerit*.

Et generaliter Zypæus in *Jure novo De Offic. Ordin. num. 19. In iis, inquit, ubi exemptio dubia est, Episcopus* ex asse *sua jurisdictione uti potest; adeoque etiam in casu Capituli 3. Sess. 6. Concilii Tridentini* solus *procedere potest, donec Capitulum per* tres conformes sententias docuerit de legitima sua exemptione; *ut Congregatio Concilii, inquit, Joanni Maldero Episcopo Antuerpiensi respondit, & alias sæpius*.

(a) Vide qua ratione hunc Canonem D. Van-Espen exposuerit, Tomo *VII*, hujusce editionis, *suorum operum Schol. in Can. 4. Conc. Chalced.*

R E G U L A III.

De Exemptionibus judicandum est ex tenore Privilegiorum; ipsaque Privilegia Ordinariis exbibenda sunt.

HAnc Regulam apertissime tradit Pontifex in *Cap. 7. tit. De Privilegiis*: ubi quærenti Episcopo Ambianensi, qua libertatis prærogativa donati essent Templarii, & Hospitalarii, respondit Alexander III. *Non dubitamus quin aliam libertatem habeant in locis, in quibus antequam pervenissent ad eos, fuerant habitatores; quod totum ex* inspectione Privilegiorum *plenius advertere potes, & secundum quod inveneris, ita observes. Sic enim eos* volumus Privilegiorum suorum servare tenorem, *quod eorum metas minime transgredi videantur*.

Rursum idem Pontifex Legatum suum instruens, qua ratione de exemptionibus judicare debet, scribit in *Cap. 8. tit.* De Privilegiis: *inspicienda sunt Ecclesiarum Privilegia, & ipsorum tenor est diligentius attendendus*.

Et quid plura? Leges enim communes quibus Episcoporum Jurisdictio in omnia suæ Diœcesis Monasteria innititur, servandæ sunt, nisi quantum ab illis recessum esse ostenditur. Clarum ergo est, quod si per exemptiones seu privilegia quædam a Legibus illis esse recessum contendatur; ex eorum tenore sit judicandum, quomodo & in quantum recessum sit.

Ex hac Regula sequitur alia, tradita in *Cap. 4. tit. De fide instrumentorum*, & *Cap. 7. De Privilegiis in VI.* nimirum: *Privilegia ab illis, qui exemptionem prætendunt, Episcopis inspectionem postulantibus, esse exhibenda*.

Quia *ultius* (*ut recte notat Glossa ad dictum* Cap. 4. *nec redargui possunt, nec etiam sciri quod servari deberet per ipsu: quod totum ex ipsarum inspectione deprehenditur*.

Sit igitur hæc Regula, quam ex citatis Juris textibus post Glossam ad præcitatum *Cap. 7.* probant Canonistæ: *Privilegia servanda sunt, secundum quod continetur in iis, & nulli Privilegiato credendum est, nisi privilegium suum inspiciendum concedat*.

R E G U L A IV.

Exemptiones utpote odiosæ stricte sunt interpretandæ.

CUm ex præcedentibus constet, exemptiones sacris Canonibus, Jurique communi, quibus jurisdictio Episcoporum in omnes suæ Diœcesis Ecclesias & loca innititur, contrariari; illos eo titulo odiosas esse, omnium Canonistarum calculo comprobatur. Idque plane ad mentem Ecclesiæ.

Ecclesia quippe summopere desiderans, ut sacri Canones, sive Regulæ pro directione morum & custodia disciplinæ editæ, exactissime ab omnibus observentur, violentum atque *odiosum* reputat omnem, quem ob certas rerum & temporum circumstantias quandoque tolerare cogitur, a Regulis seu Canonibus suis recessum. Unde illud Glossæ a Canonistis vulgo receptum: *Regulæ & antiquo Juri standum est, nisi in quantum reperimus recessum*. Canonistarum proinde dubitat nemo, quin *odiorum* appellatione veniant exemptiones in Regula Juris, quæ dicit: *Odia restringi, & favores convenit ampliari*, Cap. 15. De Reg. Jur. *in VI.* Similiter & alteram Juris Regulam *cap. 28. De Reg. Jur. in VI.* dictantem: *Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trabenda*, in materia Exemptionum esse servandam, apud Canonistas expeditum est.

Materia, Exemptionis (ait Fagnanus ad *Caput Bonæ memoriæ, De Postulat. Prælat. num. 7.*) *est stricte accipienda, propter præjudicium, quod infert potestati Ordinarii*.

Et clarius ac expressius, conformiter ad hanc Regulam, Zypæus *Consult. 1. De Privil. Exemptiones, inquit*, odiosæ *sunt, tamquam juri communi adversæ, Hierarchiæ Ecclesiæ inimicæ, & quæ jus alteri auferant; scilicet auctoritatem suam Ordinariis locorum, quod Princeps aut Pontifex* nunquam facere censetur, *nisi* disertis admodum verbis *expresserit*.

Hinc & illud Canonistarum: *Exemptio indiget speciali beneficio, quia est odiosa, & pugnans contra jus commune*. Vide Altesseram ad *Cap. 18. tit. De Privil.*

Conforme igitur Juris Regulis, atque menti Ecclesiæ est Decretum Patrum Concilii Tolosani, quo *anno 1590. part. 4. c. 16.* decreverunt: *Ut hunc in exemptionum cognitione Episcopi modum adhibeant, & ut illas* ad unguem *observent, & ultra quam loquuntur, minime extendant*. Rationem hanc sui Decreti præmittentes, quia *Episcoporum jurisdictioni non mediocre impedimentum, exemptis profusioris vitæ occasionem, Christianis non vulgare scandalum afferre, laxius quam par sit, acceptæ exemptiones consueverunt*.

Huic Regulæ innititur alia Regula, proposita in *Cap. 17. tit. De Privilegiis*, & Canonistis admodum familiaris: quod licet Monasterium liberum sit in Capite, Membra tamen, id est Ecclesiæ & Cappellæ dependentes a Monasterio, propterea non sint exempta, nisi expresse de Membris contineatur in Privilegio. *Et pro illis Membris non exemptis Abbas tenetur Episcopo exhibere reverentiam, obsequium, & bonorem*.

Ex eodem Juris principio profluit, quod Exempti ratione delicti commissi, aut contractus initi, vel rei sitæ in loco non exempto, quantumcumque sic exempti gaudeant libertate, conveniri possint coram Ordinario, juxta *Cap. 1. De Privilegiis in VI.* innovatum a Synodo Tridentina *Sess. 7. cap. De Reformat.* ne alias exemptio contra apertissima Juris principia extenderetur ad locum in Privilegio non expressum.

R E G U L A V.

Exemptus sub una qualitate non propterea est exemptus consideratus sub alia qualitate.

IN unam eamdemque personam sæpenumero concurrere diversas qualitates, sive officia plane ab invicem separata, quibus mediantibus unus idemque plures quasi repræsentet personas, notissimum est. Ita enim in eumdem concurrunt, ver. gr. Canonicatus & Pastoratus, status Religiosus & Clericalis, officium Doctoris aut Præsidis in Academia, & Canonici aut Confessarii, vel Pastoris alteriusve functionis, &c.

Quibus sic in unum eumdemque concurrentibus, evidens est, eumdem quasi diversas personas repræsentare, ver. gr. Canonici & Pastoris, Religiosi & Clerici, &c. quorum disparata plane sunt officia.

Ex quibus evidenter sequitur, quod si Exemptus sub una qualitate, etiam censeretur propterea exemptus quoad ea, quæ gerit, consideratus in qualitate a priore plane disparata, exemptiones, contra notissimum Juris principium, extenderentur de persona ad personam, vel de re ad rem. Hinc, cum quæreretur ab Innocentio III. an Canonici Cappellæ Ducis Burgundiæ obtinentes una cum Canonicatu Ecclesias Parochiales, in omnibus essent a jurisdictione Ordinarii exempti propter privilegium prædictæ Cappellæ concessum, conformiter ad hanc regulam respondit Pontifex: *Quod quatenus Exempti ratione ejusdem Cappellæ, Pontificiis Privilegiis Episcopus deferat reverenter; sed in quantum ratione Parochialium Ecclesiarum, vel alias jurisdictionem ejus respicere dignoscuntur, officii sui debitum in eosdem libere prosequatur. Cap.* Cum Cappella, *tit. De Privilegiis.*

Exempti proinde Canonici Cappellæ Ducis Burgundiæ, ex sententia Pontificis, exempti non sunt quoad ea, quæ regimen Ecclesiarum Parochialium respiciunt: atque ita notissima Juris Regula, qua Exemptus sub una qualitate non censetur propterea exemptus sub alia qualitate consideratus, a Pontifice comprobatur.

Juxta hanc etiam Regulam declaravit Concilium Lugdunense sub Innocentio IV. *Cap. 1. De Privileg. in VI.* quod si Monachus exemptus constituatur Prior Monasterii non exempti, ratione ejusdem Prioratus Ordinarium sua jurisdictione in ipsum licite uti posse.

Eamdem proculdubio Regulam præ oculis habuere Patres Concilii Tridentini *Sess. 24. cap. 11. De Reform.* declarantes: *Quod privilegia, quæ residentibus in Curia Romana vigore Eugenianæ Constitutionis aut familiaritatis Cardinalium competere solent, ea in iis, qui Beneficia Ecclesiastica obtinent,* ratione prædictorum Beneficiorum *minime intelligantur; sed Ordinarii jurisdictioni subjecti maneant.*

Rationi proinde, ac Conciliorum Pontificumque Decretis conforme est hoc Canonistarum principium: Quod si exemptus a jurisdictione Ordinarii promotus fuerit ad Officium vel Beneficium non exemptum, ejus respectu & contemplatione Ordinarium esse Judicem competentem, cujus jurisdictioni ratione illius Officii subjectus est; sive quod idem est, *Exemptus ratione rei non exemptæ subjacet jurisdictioni Ordinarii.* Vide Fagnanum *ad Cap.* Cum Cappella, *De Privilegiis, num. 13. 14.*

R E G U L A VI.

Receptio alicujus loci aut personæ in protectionem *Sedis Apostolicæ, non arguit ejusdem exemptionem.*

CUm protectio aliud non sit, quam defensio seu tuitio, consequens est, suscipere aliquem in protectionem idem esse, quod suscipere alicujus defensionem adversus injurias aut molestias, quibus avertendis sine potentioris auxilio solus forsan non sufficeret.

Quamobrem pii Ecclesiarum, ac Monasteriorum Fundatores credentes a nullo melius potentiusque quam a summa Potestate Monasteria, Ecclesiasque protegenda, sæpius protectionem Regiam aut Pontificiam contra invasores piorum locorum implorandam censuerunt.

Nec alium fuisse scopum imploratæ protectionis Regiæ, ex omnibus pene fundationum monumentis colligi potest. Verum hoc unum sufficiet Decretum Concilii Ticinensis, quo Patres illius Synodi monendos censuerunt Imperatores officii, ipsis ratione susceptæ protectionis Monasteriorum, & Ecclesiarum incumbentis, *Suggerendum est* (*inquiunt ad* annum 850. Can. 16.) *Beatissimis Imperatoribus, quia hi, qui Monasteria & Xenodochia sub defensione Sacri Palatii posuerunt, ideo fecisse probantur,* quod a nullo melius quam a summis Potestatibus protegenda crediderint*: & si ea contra Decreta Institutorum personis quibus non licet dederint, ipsi impugnatores efficiuntur, qui propugnare debuerunt. Et cavendum summopere Principibus, ut quia minime nunc judicantur, ne in futuro judicio ab omnipotenti Deo gravius judicentur, secundum Apostolum* Hebr. 10. Etenim horrendum est incidere in manus Dei viventis. *Nos vero, qui debitores sumus suggerimus, quod silere non audemus.*

Eumdem fuisse Fundatorum finem in petenda protectione sive tuitione Sedis Apostolicæ, ex fundationum quoque monumentis difficile non foret ostendere: unum duntaxat ex fundatione celeberrimi illius Cluniacensis Monasterii evidentissimum argumentum adducam.

Guillelmus Comes Arvernorum & Dux Aquitaniæ, in testamento suo, bona sua universa offerens SS. Petro & Paulo *ut in Cluniaco in honore eorumdem SS. Apostolorum Petri & Pauli Monasterium Regulare constituatur, ibique Monachi juxta S. Benedicti Regulam viventes congregentur, qui res ipsas perenni tempore possideant, teneant, habeant, atque ordinent* inter alia Monachis injunxit, ut per quinquennium Romæ *ad limina Apostolorum ad luminaria ipsorum concinnanda decem solidos præfati Monachi persolvant, habeantque* tuitionem ipsorum Apostolorum, atque Romanum Pontificem defensorem. *Habetur tom. 9. Concil. Edit. Labb. pag. 565.*

Quis porro hujus imploratæ protectionis scopus fuerit, ex sequentibus ejusdem Fundatoris verbis intelligi potest: *Placuit etiam huic testamento inseri, inquit, ut ab hoc die, nec nostro, nec parentum nostrorum, nec fascibus Regiæ Magnitudinis, nec cujuslibet terrenæ Potestatis subjiciantur iidem Monachi ibidem congregati. Nec aliquis Principum sæcularium, non Comes quisquam, non Pontifex supradictæ Sedis Romanæ, per Deum & in Deum, omnesque Sanctos ejus & tremendi judicii diem contestor ac deprecor, invadat res ipsorum Dei servorum, non distrahat, non minuat; non procamiet, non beneficiet alicui personæ, non aliquem Prælatum supra eos contra eorum voluntatem constituat. Et ut hoc nefas omnibus temerariis ac improbis arctius inhibeatur, adhuc idem inculcans subjungo, & obsecro vos, o sancti Apostoli Petre & Paule, & te, Pontifex Pontificum Apostolicæ Sedis, ut per auctoritatem Canonicam & Apostolicam, quam a Deo accepisti, alienes a consortio sanctæ Dei Ecclesiæ & sempiternæ vitæ, prædones, & invasores, atque distractores harum rerum, quas vobis hilari mente, promptaque voluntate dono: sitisque tutores ac defensores jam dicti loci Cluniaci, & servorum Dei ibi commorantium, harum quoque omnium facultatum, propter eleemosynam, & clementiam, & misericordiam piissimi Redemptoris nostri.*

Quid evidentius, quam unice per pium hunc Fundatorem Sedis Apostolicæ protectionem imploratam, ut Monachi eorumque res seu facultates ab injuriis & invasione potentius defendantur?

Igitur per imploratam *protectionem* seu *tuitionem* Regiam vel Pontificiam Monasteria, & Ecclesias ab oppressionibus & injuriis liberare intenderunt pii Fundatores, nequaquam a Canonicæ obedientiæ jugo eximere.

Hinc Ludovicus Pius Imperator expresse fatetur, se recepisse Monasteria & cellas Senonensis Provinciæ in suam *protectionem*: sed ne hujus Decreti causa, ait, " in eisdem Cœnobiis Abba„ tes vel Monachi constituti contra suum incipiant superbire „ Episcopum; præcavimus omnem occasionem amputandam, ne„ que locum diabolo dandum; *salva* scilicet *in omnibus auctori„ tate & potestate Episcopi* in cunctis Ecclesiasticæ Regulæ disci„ plinis ". Habetur in *Append. Capitular. Baluzii, tit.* 38.

Quod hic Ludovicus, idipsum sæpius Romani Pontifices declarasse comprobantur.

Utque vetustiora Pontificum testimonia omittam, evidens illius in Rescripto Alexandri III. probatio habetur *Cap. 8. tit. De Privileg. Si ad indicium perceptæ, ait, protectionis census persolvatur, non ex hoc juri Diœcesani Episcopi aliquid videtur esse subtractum.*

Similiter quærenti Episcopo Ausonensi, " Utrum Clerici & „ laici, qui *protectionis* litteras ostendunt, quibus in personæ „ expresso nomine cum omnibus rebus suis sub *Apostolica pro„ tectione* consistere declarantur, a Jurisdictione Episcopi Diœ„ cesani sint *exempti* ". Respondet Innocentius III. " quod per „ litteras hujusmodi ab Episcoporum suorum potestate minime „ subtrahuntur ". *Cap. 18. tit. De Privilegiis.*

In jure proinde ac ratione fundatissima est hæc Canonistarum Regula: *Licet Papa recipiat aliquos sub sua protectione, non sunt propterea subtracti a Jurisdictione Episcoporum.* Glossa ad *cit. c. 8.*

Hanc Regulam præ oculis habuisse videtur S. Bernardus, dum *lib. 3. De Consid. cap. 4.* dixit: " Nonnulla tamen Monasteria „ sita in diversis Episcopatibus, quod specialius pertinuerint ab „ ipsa sui fundatione ad Sedem Apostolicam ex voluntate Fun„ datorum, quis nesciat? Sed aliud est quod largitur devotio, „ aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis ". Illa nimirum largitur protectionem adversus injurias & oppressiones, hæc vero impatiens subjectionis, Canonicæ auctoritatis jugum excutere molitur.

R E G U L A VII.

Exemptionum non nisi justa de causa, utilitatem necessitatemve Ecclesiæ concernentes, sunt concedendæ.

EPiscoporum Jurisdictioni universa loca, omnesque personas intra limites suæ Diœcesis constituta juxta Canonicam auctoritatem subjacere; exemptiones vero sacris Canonibus atque Juri communi violentiam quamdam inferre ex præcedentibus constat; consequenter exemptiones speciem quamdam Dispensationis esse, legibusque dispensationum regi debere negaverit nemo.

Porro prima certissimaque dispensationis hæc est Regula: dispensationem indulgendam non esse, nisi ea interveniat Ecclesiæ utilitas aut necessitas, quæ vulnus Canonibus per dispensationem inflictum compensare queat. " In his (inquit S. Ivo Carnuten„ sis *in Prologo sui Decreti*) quæ propter rigorem disciplinæ vel „ muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia; si honesta „ vel utilis sequatur compensatio, potest procedere auctoritate „ Præsidentis diligenter deliberata dispensatio.

Et quid plura? Cum sit " unanimis consonantia Canonum, „ Conciliorum, & Interpretum (ut recte advertit Prosper Fa„ gnanus *ad Cap. Nimis, tit. De Filiis Presbyterorum num. 8.*) „ quod causa necessitatis vel utilitatis in dispensatione debet „ esse magna; seu, quod idem est, major, maxima; ju„ sta,

„ sta, evidens, urgens, & his consimiles, quibus sacri Cano-
„ nes utuntur tamquam synonymis, alioquin si ejusmodi causa
„ desit non est dispensatio, sed dissipatio.

Quis igitur dubitet, quin & hæc Regula in concessione Exemptionum, utpote certissima dispensationis species, servanda sit?

Certe quin hæc Regula in concedendis privilegiis servari debeat, non dubitavit Doctor Mellifluus. Postquam enim incommoda ex Abbatum emancipatione seu exemptione profluentia Eugenio III. proposuisset; tandem, ne Sedis Apostolicæ auctoritatem lædere videretur, addit: "Quid, inquit, prohibes dispensa-
„ re? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem posi-
„ tos vos dispensatores, sed *in ædificationem*, non in *destructionem*.
„ Denique quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.
„ Ubi *necessitas urget, excusabilis dispensatio*. Ubi *utilitas provo-*
„ *cat, dispensatio laudabilis est*. Utilitas dico *communis*, non
„ *propria*. Nam cum nil horum est, non plane *fidelis dispen-*
„ *satio*, sed *crudelis dissipatio* est". *Lib. 3. de Consid. cap. 4.*

Quid ex his evidentius, quam præcitatam dispensationum Regulam, ex mente S. Bernardi in Exemptionum indulgentia servandam? Et quidni? *Privilegia siquidem* (ait Gregorius VII. *lib. 6. Epist. 2.*) *non debent SS. Patrum auctoritatem infringere, sed utilitati sanctæ Ecclesiæ prospicere.*

Hanc Regulam indubie sibi propositam habuit Martinus V. revocans exemptiones Capitulorum, Monasteriorum, aliorumque locorum, quas nonnulli Romani Pontifices, aut pro Romanis Pontificibus se gerentes, & in suis diversis obedientiis reputati, a tempore obitus Gregorii XI. *pro sua voluntate*, aut per *importunitatem petentium* concesserant: addensque, *se non intendere exemptiones de cætero facere, nisi causa cognita, & vocatis quorum interest*. Sess. 43. Concilii Constant.

REGULA VIII.

Exempti tenentur legibus Episcoporum in materia communi.

SI conformitas unitasque, quæ inter ejusdem territorii incolas requiritur, eaque quæ Legibus debetur observantia, evincant, Clericos, non obstante sua a Jurisdictione laicorum exemptione, teneri Legibus & Statutis Regis ac Principis pro tota Communitate in materia Clericis ac laicis plane communi, verbi gratia, ne equi extra Provinciam educantur, merces avehantur, hoc illudve pretium rerum persolvatur, &c. nonne a fortiori conformitas unitasque, quæ esse debet inter Membra unius Ecclesiæ evincet, exemptionem a Jurisdictione Ordinariorum adeo odiosam, minime extendendam esse ad leges staturave Episcoporum pro tota Diœcesi in materia exemptis pariter & non exemptis communi evulgata? Et sane; cum Capitula, Monasteriaque omnia, quantumvis exempta (modo non sint *nullius Diœcesis*) cum reliquo Clero ac populo unam eamdemque particularem Ecclesiam, immo & Hierarchiam, quæ ex Episcopo, Presbyteris, & Ministris constat, simul constituant; quis non videat, summam Ecclesiæ illius perturbationem, & Hierarchiæ totalem confusionem, Legum quoque eversionem conculcationemque futuram, si Exempti (majorem ac præcipuam Cleri portionem ordinarie conficientes) Legibus illis non teneantur? Quæ laicorum vel Clericorum erga leges Episcopales speranda reverentia aut observantia, si conspiciant præcipuos Ecclesiæ Ministros, eosque, qui præ aliis obedientiam profitentur, populumque suo vivendi exemplo ad Legum custodiam promovere deberent, illas impune violare ac quasi contemnere?

Ratio proinde naturalis, ipsaque Ecclesiæ unitas propositam Juris Regulam probat; quam & ipsa Pontificum, Conciliorumque responsa confirmant solidantque.

Sic enim privilegia intellecta volunt Pontifices, ne dissolvatur aut vilescat disciplina Ecclesiastica, aut vilipendatur Episcopalis auctoritas. *Cap. 24. tit. De Privil.*

Et quidem cum ex eo *quod Fratres Minores in suis reciperent Ecclesiis ad audienda divina Officia, tempore interdicti, Fratres & Sorores de Ordine Tertio existentes, qui Continentes seu de Pœnitentia nuncupantur*, scandalum aliorum, *qui ab his excluduntur, ait Concilium Viennense*, mentibus generetur, censura vilescat Ecclesiastica, & minoris auctoritatis interdicti sententia reputetur: *eisdem Fratribus Minoribus districtius inhibemus*, *pergit Concilium ne de cætero aliquem, vel aliquos prædictorum (etiamsi super hoc hi vel illi* Privilegiis quibuscumque *muniti extiterint, quæ ipsis in nullo prorsus quoad hoc volumus suffragari) ad Divina in suis Ecclesiis, tempore interdicti, quoquomodo admittant.*

Firmum proinde manet ex mente Ecclesiæ, privilegia sic esse intelligenda, ut eorum occasione nec scandalum generetur pusillorum, Censura non vilescat Ecclesiastica, nec minoris auctoritatis Prælatorum reputetur sententia.

Quapropter Patres Tridentini nequaquam reputandi sunt specialiter Exemptionibus Regularium derogasse, sed potius hanc Regulam sequuti, Exemptiones veluti privilegia declarasse, dum dixerunt: *Quod censuræ & interdicta, nedum a Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata mandante Episcopo, a Regularibus in eorum Ecclesiis sint publicanda atque servanda, Dies etiam festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit*, ab Exemptis omnibus, *etiam Regularibus, sint servandi*. Sess. 25. cap. 12. De Regularibus.

Eodem ex fonte emanat, Exemptos teneri illis, quæ de comessationibus, choreis, aleis, tabernarum frequentatione, aliisque similibus Episcopi pro bono suæ Diœcesis statuenda censuerint.

Et sane, ni Regula hæc inviolata permaneat, & exacte servetur, verendum ne quod de exemptionibus particularium personarum dixit Tridentinum; de universis exemptionibus dici debeat: *Privilegia & exemptiones, quæ variis titulis conceduntur, hodie perturbationem in Episcoporum jurisdictione excitare, & Exemptis occasionem laxioris vitæ præbere dignoscuntur*. Sess. 24. cap. 11. De Reform.

REGULA IX.

Exemptiones a jurisdictione Episcoporum ad functiones Hierarchicas non extenduntur.

PRæter universalem Ecclesiæ Hierarchiam, cujus Caput ac centrum est Romanus Pontifex, *alia est in Ecclesia Catholica Hierarchia* (ait Trid. Sess. 23. Can. 6.) *divina ordinatione instituta, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris*, cum quadam tamen subordinatione universali Hierarchiæ rursus inclusa.

Sicuti vero universalis Hierarchia non foret ut *castrorum acies bene ordinata*, sed *Regnum in se divisum*, si unus omnibus tamquam Caput & unitatis centrum non præponeretur; ita pariter, nec inferior ulla Hierarchia ut *castrorum acies bene ordinatur*, nisi Presbyteri, cæterique Ministri hanc Hierarchiam constituentes, cum quadam subordinatione uni tamquam Capiti & Principi illius *sacri Principatus* (id enim latine sonat Hierarchia) subjiceretur.

Cum igitur ad cujusque particularis Ecclesiæ Hierarchiam *præcipue* spectent Episcopi (ut ait Trid. *ibid. cap. 4.*) sive præcipuum ac primum locum occupent, ni cum debita subordinatione reliqui Hierarchici Episcopo ut capiti subdantur, non Hierarchiam seu sacrum Principatum *terribilem ut castrorum aciem ordinatam* habebimus sed potius *Regnum in se divisum quod desolabitur*. Quod jam pridem contra Luciferianos advertit S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos. *Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis* (Episcopi) *dignitate pendet*, inquit; *cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficiuntur schismata quot Sacerdotes*. Et ante ipsum vir Apostolicus Ignatius: *Sine Episcopo nemo quidquam faciat eorum, quæ spectant ad Ecclesiam: & honora Deum ut omnium Auctorem & Dominum, Episcopum vero* ut Principem Sacerdotum, *imaginem Dei referentem: Dei, inquam, propter* Principatum; *Christi vero, propter Sacerdotium*. Epist. ad Smirnens.

Exemptiones igitur Capitulorum vel Academiarum, aut Monasteriorum ad functiones extendi nequeunt Hierarchicas; sive vi illarum a jurisdictione Episcopi eximi non possunt Canonici, Academici, vel Claustrales, quatenus tamquam Presbyteri, vel Ministri Hierarchiam simul cum Episcopo formant: ni una Hierarchia divina ordinatione instituta confundatur, & Episcopis sacer *Principatus*, ipsis ab omni antiquitate tributus adimatur.

Quapropter Pontificale Romanum, nulla exemptos inter & non exemptos facta distinctione, præscribit omnibus in Presbyteros ordinatis, ut Episcopis, quorum respective Clero adscribuntur, *promittant obedientiam & reverentiam*. Evidens indicium, exemptionem ex mente Ecclesiæ ad functiones Hierarchicas, seu quas ordinati tamquam Ecclesiæ illius, cui adscribuntur, ministri exercent, non extendi; sed in earum functione, ab Episcopis tamquam a Capite ipsos debere esse dependentes.

Unde sæculo V. Synodus Arelatensis, controversiam Episcopum Arelatensem inter & Faustum Abbatem Lirinensis Monasterii componere volens, dixit: *Hoc enim & rationis & religionis plenum est*, ut Clerici *ad ordinationem Episcopi* debita subjectione *respiciant; laica vero omnis congregatio ad solam & liberam Abbatis proprii, quem sibi ipsa elegerit, ordinationem dispositionemque pertineat*. An. 455.

Et sane tanta reputabatur olim Clericorum ad suos Episcopos subjectio, ut eam obedientiæ Monachali pene crederent repugnare; atque ideo Monachum adscriptum Clero sive Hierarchiæ alicujus Ecclesiæ, Monachatum amisisse reputarent.

Quamvis vero non ea hodie Clericalem inter & Monachalem statutum intercedat repugnantia, manet tamen verum illud S. Thomæ: *In his, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam pertinent, magis tenetur Monachus obedire Episcopo, quam Abbati; quia in his Abbas est Episcopo suppositus*. In *lib. 2. Sentent. dist. 44. quæst. 2. a. 3.*

Si novissima Pontificum Decreta persolvere lubeat, quid aliud clamant & inculcant, quam Canonicos, Monachos, aliosque functiones Hierarchicas obeuntes, Episcopis quoad functiones illas subjacere: quinimmo *an.* 1586. Synodus Coloniensis *par. 4. quæst.* 12. non tantum justum credidit, ut Fratres Mendicantes in prædicatione verbi divini ordinariæ Episcoporum jurisdictioni subjicerentur, *sed ut eatenus Monasticæ professionis Regulis, obligationibusque eximantur, non decens tantum, & justum putavit*. Ut nimirum tanto liberius Episcopus Hierarchiæ suæ Caput & Princeps in sibi subditos intendere posset.

Ex sententia igitur & mente Ecclesiæ, quæ tum in Pontificum ac Conciliorum Decretis, tum in ipso Pontificali Romano exprimitur ac manifestatur, verissima manet hæc Regula: *Exemptio a jurisdictione Episcopi ad functiones Hierarchicas non extenditur*; ne alias Ecclesiastica Hierarchia, quæ est *ut castrorum acies bene ordinata*, plane confundatur & dissolvatur.

REGULA X.

Jurisdictio delegata data Episcopis in Exemptos, non tollit ordinariam; illaque concessa omnia censentur Episcopis competere, ac si exemptio foret sublata.

EXemptos multis casibus jurisdictioni ordinariæ Episcoporum manere subjectos, est expeditum, quibus casibus, cum naturalis & Canonica Episcoporum auctoritas illæsa ac integra maneat, neque per exemptionem impediatur, manifestum est, eam secun-

secundum plenum primævumque suum vigorem exerceri posse; Episcopum posse in Exemptos procedere, ac si nulla plane exemptio intercederet. Juxta hoc notissimum principium respondit Innocentius III. Episcopo Lingoniensi, ut in Canonicos Cappellæ Ducis Burgundiæ " in quantum ratione Parochialium Eccle- ,, siarum vel alias Jurisdictionem ejus respicere dignoscuntur, ,, Officii sui debitum in eosdem *libere* prosequatur ". *Cap. Cum Cappella tit. De Privilegiis*.

Ulterius ex dispositione Juris communis, & præcipue e Decreto Concilii Tridentini, frequenter concessum esse Ordinariis, ut tamquam Delegati Sedis Apostolicæ contra Exemptos procedant, notum est.

Duo vero circa hanc delegationem apud Canonistas sunt recepta.

Primum, per hanc delegationem nihil derogari auctoritati ordinariæ Episcoporum, si quæ ante hanc delegationem competierit Episcopis in exemptos. Concilium quippe Tridentinum admodum sollicitum, ut quantum temporum acerbitas ferret, auctoritas Episcopalis, multiplicibus privilegiis ac prætensis exemptionibus pene conculcata, in pristinum erigeretur, noluit eam, per adjunctionem auctoritatis Pontificiæ diminuere, sed potius roborare ac firmare.

Unde recepta est Canonistarum Regula, quibus casibus Episcopus ante delegationem procedebat contra Exemptos jure ordinario, eodem etiam procedere post delegationem. Hanc Regulam secutus est S. Carolus, dum statuit: *ut si Episcopus tamquam Sedis Apostolicæ Delegatus, sententiam in iis causis tulerit, in quibus ante Concilium Tridentinum tamquam Ordinarius eadem* Jurisdictione *potestateve uti poterat*, non ad Sedem Apostolicam, *sed* ad Archiepiscopum *ab illa sententia devolveretur appellatio*. Concil. Mediol. V. part. 3. cap. 11.

Alterum, circa similem delegationem Episcopis factam, a Canonistis est receptum; quod Episcopus vi delegatæ hujus potestatis possit non tantum de causis Exemptorum agnoscere, sed etiam per censuras, aliave Juris remedia sententiam exequi; omniaque facere tum quoad litis præparatoria, sive ejus instructionem, quas Judex ordinarius facere posset aut deberet.

Si enim de quocumque Judice a Sede Apostolica delegato, in Jure dicatur, *ex eo quod causa ipsi committitur super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem*: quanto magis id dictum oportet de delegatione facta Episcopis, qui naturales quodammodo Judices sunt eorum, in quos potestas delegata conceditur? adeo ut potius avita auctoritas dicenda sit restitui, quam nova concedi.

Proinde recte hic tradunt Canonistæ; *Delegatam Jurisdictionem, quam Concilium Tridentinum & Apostolicæ Constitutiones tribuunt locorum Ordinariis supra Regulares, aliosque exemptos, æquipollere ordinariæ, eamdemque latam & favorabilem naturam habere; quoniam, inquiunt, in effectu est restituere quod erat proprium, ac removere obstaculum exemptionis: secus autem, ubi agitur de delegatione facta speciali personæ, quæ in eo genere causarum naturalem seu habitualem propriam Jurisdictionem vel potestatem non habet, cum tunc stricte ad limites verborum, ac juxta præcisam formam delegationis Jurisdictio attributa censeatur*. Vide D. *Joannis Karg Fecialem Pacis Religiosæ*, *pag*. 127. Quod ibidem allato exemplo vulgari hominis habentis membra valida, sed vinculis impedita declarant: *Quoniam si superveniat*, ajunt, *vinculorum solutio, ista non importat concessionem novæ facultatis ambulandi, cum id sequatur jure proprio ac naturali*.

Sint ergo hæ Regulæ: Jurisdictio delegata Episcopis in Exemptos, *ordinariam* Jurisdictionem in eosdem non excludit. Item, concessa potestate delegata Episcopis in Exemptos, omnia censentur concessa, quæ ipsis competerent, si exemptio esset sublata.

CAPUT II.

Proponuntur varia Corollaria ex Regulis ante traditis: & una referuntur ac refelluntur contraria Recentiorum quorumdam asserta.

§. I.

Varia Corollaria ex Regula IV.

PRivilegia sacris Canonibus ac Juri communi contraria, *odiosa* atque violenta ex mente Ecclesiæ reputari, eoque titulo *restringi* oportere, neque *ad consequentiam trahenda* esse, Regula quarta ostendit.

Hinc ulterius deducitur, Privilegia eo magis reddi *odiosa* atque violenta, quo magis vim ac vigorem Canonum, quos Ecclesia semper optat ab omnibus exactissime observari, per illa enervari contingit: atque ita privilegia integris atque numerosis Congregationibus, ver. gr. Fratribus Mendicantibus indulta, procul dubio censenda sunt magis *odiosa*, magisque violenta, quam similia privilegia uni alterive concessa; quia, ut evidens est priora amplius Canonum vim enervant quam posteriora, quibus non nisi una alterave persona a Canonum observantia eximitur. Et inde ulterius consequens, priora quam *strictissime* fore interpretanda.

Secundo, ex quarta illa Regula consequitur, sacris Canonibus, præsertim quos universalis Ecclesiæ probavit assensus, in dubio non censeri derogatum; atque hinc illa Canonistarum Regula, Privilegium seu Rescriptum Sedis Apostolicæ, contrarium Canoni Concilii Œcumenici, censendum subreptitium, nisi ex*presse* Canoni sit derogatum. *Cap. 3. tit. De Cappellis Monachor.*

Rationem assignat post alios Prosper Fagnanus ad *Cap. 28. tit. De Rescript. num. 32. Idcirco, ait, in derogationibus generalibus Litterarum Apostolicarum non includuntur Decreta* conciliaria; *quia cum hæc edantur in* Generali Concilio summa cum deliberatione *ac* maturitate; *& e converso a summis Pontificibus nonnumquam Litteræ contra jus per* occupationem, *vel* importunitatem *extorqueantur, quas verisimiliter non concessissent, si ad* contrariam dispositionem conciliarem animum applicassent: *propterea iidemmet Pontifices sanxerunt, ut eorum Rescripta, quæ Decretis alicujus Concilii Generalis adversantur, vigorem non habeant, nisi in eis fuerit* derogatum Generali Concilio. Et Glossa dicit: *Tales Litteras præsumi extortas, vel per occupationem, vel per importunitatem petentium*. Ad *Cap. 3. tit. De Cappellis Monach.*

Hanc Regulam præ oculis habuisse videtur Concilium Ansanum (*a*) plurium Archiepiscoporum & Episcoporum, in quo legitur: *Quod Odilo Abbas Cluniacensis cum suis Monachis ostendit privilegium, quod habebant a Romana Ecclesia; quod eis talem libertatem tribuebat, ut nulli, in cujus territorio degebant, nec aliqui aliquatenus subjacerent Episcopo; sed quemcumque vellent, vel de qualibet regione adducerent Episcopum, qui faceret ordinationes vel consecrationes in eorum Monasterio. Relegentes ergo* (*Episcopi*) sancti Chalcedonensis & plurimorum authenticorum Conciliorum sententias, *quibus præcipitur, qualiter per unamquamque regionem, Abbates & Monachi* proprio *subesse* debeant Episcopo: *& ne Episcopus in Parochia alterius audeat ordinationes vel consecrationes absque licentia ipsius Episcopi facere, decreverunt chartam* non esse ratam, quæ Canonicis non solum non concordaret, sed etiam contrairet sententiis. Anno 1025. tom. 9. Concil. pag. 859.

Horum Patrum exemplo merito Episcopo chartas privilegiorum Canonicis Institutis contrarias, ut subreptitias, aut a Sede Apostolica extortas per nimiam Pontificis occupationem, aut petentium importunitatem, rejicient; vel ut minus earum executionem suspendent, quousque de mente Pontificis melius fuerint instructi.

Econtrario privilegii, præsertim quæ integris ac admodum numerosis Congregationibus indulta prætenduntur, per posteriores Conciliorum sanctiones in dubio præsumi derogatum, ex prædicta quarta Regula consequens est.

Res enim quælibet facile ad suum redit statum naturalem. Cum itaque per privilegia res in violento quodammodo statu ponatur, non difficulter privilegia præsumuntur sublata, resque suo naturali statui restituta.

Atque inde ulterius consequens est, privilegia Fratrum Mendicantium, aliorumque ipsis in privilegiis communicantium per Concilium Tridentinum censeri sublata, in quantum Decretis ejusdem Concilii adversantur; tametsi etiam corpore Juris clausa essent, neque specialiter ipsis foret derogatum; ut pluribus docet Fagnanus *loco citato*, *num*. 46. & 47. hac inter alias notanda ratione: *Nam in his, quæ in Generali Concilio cum tanta maturitate & solemni deliberatione transeunt, & examinatione elimantur, nihil est, nec esse debet, quod frustra membranas occupet . . . . . . quæ conjectura eo magis sumenda est, ait, in casu præsenti; quia si Decreta Concilii Tridentini ex hoc defectu specialis derogationis non valerent*, magna ejusdem Concilii pars subverteretur: *quod quam sit absurdum nemo non videt*. Hæc Fagnanus. Et sane, si privilegia, quæ Fratres Mendicantes, ipsisque in privilegiis communicantes, contraria Decretis Tridentini Concilii habere prætendunt, subsisterent; nullus certe aut exiguus Decretorum Synodi Tridentinæ esset effectus.

Cum enim Decreta maxima ex parte circa Ministros Ecclesiæ, eorumque functiones versentur, horumque majorem partem hodie constituant Fratres Mendicantes, cæterique Regulares eisdem privilegiis per communicationem, ut ajunt, gaudentes; quis non videt, pro majori etiam parte Concilii Decreta futura sine effectu, si privilegia subsisterent?

Hoc fundamento Pius IV. cujus potissimum labore & industria Synodus Tridentina feliciter ad finem perducta fuit, omnia *& universa* privilegia, exemptiones, immunitates, etiam *Mare magnum* (*b*), ut vocant, quæ variis tam Cathedralibus quam Collegiatis Ecclesiis, Monasteriis, Conventibus, & aliis Religiosis, etiam FF. Mendicantium Domibus & Ordinibus per Romanos Pontifices, etiam *motu proprio & ex certa scientia*, ac de *Apostolicæ potestatis plenitudine*, seu etiam Imperatorum, Regum, Ducum, & aliorum Principum contemplatione & intuitu, etiam de Fratrum consilio, in genere vel in specie, *ex quavis etiam honesta causa concessa*, & etiam *pluries* confirmata & innovata fuerunt: hæc omnia, inquam, Pius IV. motu proprio *& ex certa scientia*, ac de *Apostolicæ potestatis plenitudine*, in omnibus & singulis, in quibus illa *Statutis & Decretis Concilii hujusmodi contrariantur*, *ipso jure* revocata, cassata, & annullata, ac ad ipsius Concilii terminos atque limites reducta esse; nec quidquam adversus ipsa Decreta & statuta, quominus ubique & apud omnes observentur, in aliquo suffragari posse; sed ea perinde haberi & reputari debere, *ac si nunquam emanassent*, *auctoritate Apostolica declarat*, *ac etiam statuit*, *& ordinat*. In Constit. quæ incipit: *In Principis*.

§. II.

(*a*) A Gallis nuncupatur *Anse*. Oppidum Galliæ est prope Ararim fluvium, quatuor leucis Lugduno distans.

(*b*) Nomine *Mare magnum* donatur Bulla, quæ privilegia cujuslibet generis complectitur.

§. II.

Primum assertum Regulæ IV. adversum, *Exemptiones in favorem Regularium* largissime *sunt interpretandæ*.

PLURA apud recentiores, præsertim Regulares, qui de exemptionibus, ac de privilegiis suis tractatus ediderunt, eisque amplificandis impense studuerunt, reperiuntur contraria Regulis capite præcedenti exhibitis; sed rationi, ac notissimis Juris principiis adeo perspicue contraria, ut ea vel retulisse, pene refutasse sit.

Inter alios tractatus pro privilegiorum amplificatione Consultationes Canonicas edidit anno 1676. easque auctas denuo imprimi jussit anno 1682. R. P. Jacobus a S. Antonio Ordinis FF. B. V. M. de Monte-Carmelo. In quibus pene omnia, quæ alii pro amplificandis exemptionibus & privilegiis suis scripsere, in compendium contraxit.

Hic Auctor inter alia, quæ Regulæ quartæ a me traditæ adversantur, docet: ,, Quoties super privilegiorum intelligentia, ,, legalitate, perseverantia, &c. occurrunt dubia interpretatio- ,, ne aliqua indigentia, hanc in favorem Regularium debere fieri, ,, & quidem *largissime* . . . . ita etiam novissime plurimis cita- ,, tis noster Petrus ab Angelis *in Speculo Privilegiorum*, *disp.* 1. ,, *sect.* 2. *nu.* 21. ubi ita concludit: *Quando sunt duæ sententiæ* ,, *contrariæ, quod valeat aut non valeat Privilegium, quod sit* ,, *revocatum vel non sit revocatum: censendum valere, & non* ,, *esse revocatum* ". Hæc ille *Consult.* 2. *resol.* 23. *nu.* 285. qui & alio loco ait: ,, Privilegium *exemptionis* semper *extendendum* ,, est erga Regulares, & *coarctandum* erga Ordinarios, cum ab ,, eorum in punitione Regularium excessus summi Pontifices fue- ,, rint coacti eos ab eorum Jurisdictione eximere. *Consult.* 4. *re-* ,, *sol.* 2. *num.* 1058.

Quid ineptius, & notissimo jurium principio magis adversum dici posset.

Sed dicet: Varii concessere Pontifices, sic *ut quando dubium fuerit in intellectu Privilegiorum Regularium, semper per Jurisperitos, & alios Judices in favorem Regularium fiat interpretatio*.

Verum, amabo te, Qui illi Pontifices, qui concesserunt, seu potius obligarunt Jurisperitos, aliosque Judices, ut neglectis notissimis probatissimisque Juris principiis, exemptiones ac privilegia sacris Canonibus adversa *largissime* interpretentur? Respondet citatus Auctor *Consult.* 2. *resol.* 13. *num.* 385. illi ,, quos addu- ,, cit noster Augustinus a Virgine Maria *Privil. Medicant.* verb. ,, *Interpretatio Privileg. & Constit.* & plures Donat. Laynen- ,, sis ". Authentica certa & solida probatio. Ideone credemus Pontifices voluisse, ut Jurisperiti ac Judices a receptissimis solidisque Juris Regulis in privilegiorum interpretatione recedant, quia aliquibus privilegiorum compilatoribus similia referre placuit? An forsan hic Pater volet, ut omnia pro genuinis Pontificum Bullis aut Rescriptis, vel Constitutionibus recipiantur, quæ in simili privilegiorum farragine, aut aliquo immenso eorum Oceano continentur?

Sane nihil injuriosius, nihil indignius Ecclesiæ Catholicæ, aut Romanis Pontificibus accidere posse credo, quam ea omnia summis Pontificibus & Ecclesiæ adscribere.

Tam enim inepta, & nunquam credenda, tamquam a Romanis Pontificibus indulta, ab illis privilegiorum compendiariis & compilatoribus proferuntur, ut nihil adeo Primatum Romani Pontificis hæreticis odiosum reddere posse credam, quam similia Romanis Pontificibus adscribere. Immo, si ea omnia a summis Pontificibus emanata crederemus; eos certe non ut fideles dispensatores Mysteriorum Dei, & Clavium Ecclesiæ, Canonum præcipuos ac primos defensores, sed potius ut dissipatores ac prævaricatores Orbi universo exhiberent.

Utque infinita pene in hanc rem, quæ legentibus similes privilegiorum farragines sunt obvia, omittam; unum duntaxat proferam ex Antonio Corduba Franciscano; qui tantam privilegiorum peritiam profitebatur, ut annotationes in compendium Privilegiorum publicare dubitaverit. Hic igitur in *Annot. ad Comp. Privileg. verb.* Privil. Fratrum, refert Leonem X. (*ut habetur,* inquit, *in registro Ordinis facto tempore Reverendissimi Ministri Generalis Francisci de Licheto*) ,, anno Domini 1519. in Vigilia ,, Visitationis B. M. vivæ vocis oraculo concessisse Minoribus, ,, ut iis omnibus Privilegiis indultis, & concessionibus in utroque ,, foro per Fratrem Joannem a Costa Commissarium quondam ,, Ultra-montanum impetratis, uti secure liceret; *quamvis fue-* ,, *rint impetrata indebite, absque causa legitima, vel quovis alio* ,, *modo indebito, etiam malitiose, & mendaciter, & dolose*.

Quis ad hæc non exhorreat? Absit ergo, ut cum tanta Romanorum Pontificum in familia recipiamus pro veris eorum dictis aut factis, quia illa a similibus Privilegiorum compilatoribus pro talibus venditantur.

Verum ulterius in sui asserti probationem urget prædictus Pater *Consult.* 4. *Resol.* 2. *num.* 1056. ,, Sedis Apostolicæ interest ,, multos habere immediate subjectos, & ideo ampliari debet ,, exemptio in Sedis Apostolicæ favorem ". Sed quid rursus ineptius? Immo quid Sedi Apostolicæ injuriosius? Num forsitan Sedis Apostolicæ interest, infringi sacros Canones, quos universalis Ecclesiæ Probavit assensus, quibus exemptiones contrariatur? Audiamus ipsos Romanos Pontifices; ,, Confidimus (*ait Gelasius I. Epist. ad Episcop. Dardaniæ*) quod nullus jam veraciter igno- ,, ret Christianus, uniuscujusque Synodi constitutum, quod uni- ,, versalis Ecclesiæ probavit assensus, non aliquam magis exequi ,, Sedem præ cæteris oportere, quam primam.

Defensores enim divinorum Canonum sumus & custodes, non prævaricatores, inquiebat Gloriosissimus Pontifex & Martyr Martinus I. *Epist.* 1. Et Liberius ejusdem Sedis Episcopus in *Dial. cum Const.* ,, Leges Ecclesiasticas observare pluris faciendum cen- ,, seo, quam Romæ domicilium habere.

Hæc est digna Successoribus Petri, & Christi Vicariis, Ecclesiæque Capite vox: quæ non Canonum violationem, sed eorum strenuam conservationem, seu Sedis Apostolicæ privilegium & favorem clamat.

Et quid, quæso, Romano Pontifici cum hujusmodi sive Canonicorum sive Regularium exemptionibus? Num forsan sine hisce exemptionibus aliquid ipsius deesset Primatui? An onus humeris Pontificis ex cura totius Ecclesiæ incumbens non sat ponderosum, si singulis Episcopis, portionis ipsis creditæ immediata cura *integre* permitteretur?

§. III.

Secundum assertum Regulæ IV. & Corollariis inde deductis contrarium: *Privilegia per Tridentinum non censentur revocata, nisi expressa eorum sit revocatio, per privilegia vero Tridentino est derogatum, licet non: sit expressa ejus derogatio*.

EX regula IV. consequens esse diximus, exemptionibus & privilegiis, utpote odiosis facile intelligi derogatum: econtra vero Decretis Conciliorum, præsertim generalium, non præsumi derogatum, nisi *expresse* & specifice de illis mentio fiat.

Atque hinc ulterius consequens esse ostendimus, privilegia Mendicantium Decretis Concilii Tridentini contraria censeri abrogata, licet eorum *expressa* derogatio sive revocatio facta non sit.

Econtra P. Jacobus a S. Antonio sustinet, quod nullæ provisiones, privilegia, favores, gratiæ Apostolicæ Mendicantibus concessæ, vel etiam innovatæ vel confirmatæ, ante vel post Concilium Tridentinum, censeantur revocatæ, nisi illæ, quibus Concilium *aperte & manifesta* auctoritate Apostolica interveniente, per clausulas *expressas & sufficientes* derogat. Et addit: ,, No- ,, ta quod alia privilegia, quæ ante Tridentinum habebant Re- ,, ligiosi, tam ex *Mari magno*, quam ex aliis concessionibus, & ,, *expresse* non revocantur ab ipso Tridentino, non solum habeant ,, valorem antiquum; verum etiam habeant firmitatem novæ ,, confirmationis a Tridentino ". *Consult.* 2. *Resol.* 25. *nu.* 367.

Proinde ex mente hujus Auctoris privilegiis per Tridentinum non censetur derogatum, nisi *expresse* revocentur. Sed quid, si privilegia post Concilium Tridentinum concedantur ipsi Concilio contraria? ,, Ut per illa Concilio derogetur, ait non requiritur ,, *expressa* derogatio, sed sufficit Bulla vel Rescriptum Pontificia ,, contra Decreta ipsius ". *Ibid. num.* 369.

Bene habet, juxta hunc R. Patrem, ut per confirmationes aut concessiones privilegiorum derogetur Decretis Concilii OEcumenici Tridentini, non requiritur *expressa* derogatio: sed ut per Tridentinum derogetur privilegiis Fratrum Mendicantium, requiritur ut illis derogetur *aperte & manifesta* auctoritate Apostolica interveniente, per *clausulas expressas & sufficientes*.

,, Rationem hujus exotici asserti audiamus: Quia, ait, *cap.* 21. ,, *Sess. ult.* declaratur formalibus terminis: *Sancta Synodus om-* ,, *nia & singula sub quibuscumque clausulis & verbis, quæ de* ,, *morum reformatione atque Ecclesiasticæ disciplina in hoc sacro* ,, *Concilio statuta sunt, declarat, ita decreta fuisse, ut in his sal-* ,, *va semper auctoritas Sedis Apostolicæ & sit, & esse intelliga-* ,, *tur*. Ex quibus concludendum, inquit, cum perdocto Petro ,, Marchant, quod omnia Decreta auctoritate Apostolica emana- ,, ta, sive in Conciliis Generalibus, sive in Bullis & Brevibus ,, Summorum Pontificum, tam ante, quam durante Concilio, ,, subsistant in suo vigore, exceptis iis, quibus idem Concilium ,, derogavit per *clausulas sufficientes*; alioqui auctoritas S. Sedis ,, non manisset illæsa contra declarationem & protestationem, ,, quam faciunt Patres Concilii ". *Consult.* 2. *Resol.* 25. *nu.* 361.

Insignis ratiocinatio! Synodus Tridentina quoad Decreta morum & disciplinæ salvam voluit in omnibus auctoritatem Sedis Apostolicæ; ergo per Concilium non censetur derogatum privilegiis, nisi per *expressas* clausulas ipsis sit derogatum: quasi auctoritas Sedis Apostolicæ salva non esset, nisi privilegia Fratrum Mendicantium, Decretis Concilii adversa, subsisterent; aut iis derogatum non censeretur, nisi ea derogatio per clausulas *expressas & sufficientes* facta fuisset. Aliter sane intellexit Pius IV. ut §. 1. vidimus.

Sed forsan dicet R. P. Concilium saltem voluit esse salvam in omnibus auctoritatem Sedis Apostolicæ, ut Decretis Concilii derogare posset; ,, ac proinde cum Papa disponit, decernit, vel ,, in contrarium aliquid ordinat, absque *specifica & expressa* men- ,, tione ipsius Concilii, non solum utitur jure suo, cum sit su- ,, pra Concilium, (*a*) sed etiam Patrum Concilii desiderio satis- ,, facit, qui nec auctoritate Concilii Generalis, nec jussu præ- ,, decessorum summorum Pontificum voluerunt, in casu abroga- ,, tionis, aut dispensationis Decretorum hujusmodi, nec *specifi-* ,, *cam* nec *genericam* mentionem fieri ". *Ibid. num.* 369

Verum est, Tridentinum per citata verba intendisse, & quidem unice, declarare, quod Sedis Apostolicæ auctoritas salva maneret quoad Decreta morum atque disciplinæ Ecclesiasticæ, ut illa interdum pro utilitate vel necessitate Ecclesiæ sua auctoritate moderari posset: sed inde inferre, ergo per Rescriptum Sedis Apostolicæ derogatum censetur Concilio Tridentino, licet nulla ejus *specialis* fiat derogatio, plane ineptum est. Nec enim quæritur, an Pontifex *possit* Concilio derogare, sed an *velit*. Declararunt

(*a*) Hæc ratio (*Cum Papa sit supra Concilium*) a Gallis non admittitur, siquidem docent auctoritatem summi Pontificis subjectam esse saltem auctoritati Concilii OEcumenici.

taruut vero summi Pontifices non censeri derogatum Concilio Generali per sua Rescripta, utpote subreptioni & obreptioni, aliisque vitiis exposita, nisi illius *expressa* mentio fiat; sed econtra Rescripta eo casu pro subreptitiis aut male impetratis esse habenda.

Quod igitur illa Rescripta Apostolica contraria Tridentino; aliisque Generalibus Conciliis, pro nullis sint habenda, nisi *expresse* Concilio derogetur, non arguit defectum potestatis, ut supponere videtur dictus Pater, sed defectum voluntatis.

§. IV.

Corollarium primum ex Regula V. & IX. *Exemptio Regularibus, aliisve concessa, illos non concernit, quatenus sunt cooperatores aut subsidiarii Episcoporum.*

ORDINES Mendicantes ab aliquot saeculis institutos, & ab Ecclesia receptos fuisse, ut Praelatis ac Pastoribus in regimine animarum coadjutores & subsidiarii accederent, notum est.

Sicut Religiones aliquae, inquit S. Thomas de his Ordinibus agens, *instituuntur ad militandum, non quidem ut militent auctoritate* propria, *sed* auctoritate Principum, *vel* Ecclesiae, *quibus ex officio competit, sicut dictum est; ita etiam Religiones instruuntur ad praedicandum & confessiones audiendum, non quidem* auctoritate propria, *sed* auctoritate Praelatorum *superiorum & inferiorum, ad quos ex officio pertinet, & ita subvenire Praelatis in tali ministerio, est hujusmodi Religionis* proprium, 2. 2. *quaest.* 188. *art.* 4. ad 2.

Cui consonat S. Bonaventura, docens per Petrum, & socios in navi laborantes praesignatos Ordinarios Pastores, qui cum rete prae multitudine piscium trahere non possent, annuerunt sociis in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. *Quia Praelati Ecclesiae cum Clero non sufficientes per se tantam plebium multitudinem trahere ad litus vitae perpetuae, annuerunt sociis Religiosis, scilicet Jacobo, & Joanni activis & contemplativis, ut venirent compatiendo animarum periculis*, adjuvarent *eos, tam illos, qui trahunt, quam illos, qui trahuntur, illorum insufficientiam, illorum indigentiam relevando* In *Tract. Quare Fratres Minores praedicent.*

Hinc & Romani Pontifices saepius monendos censuerunt Ecclesiae Pastores, ut Fratres Ordinum Mendicantium tamquam *suos adjutores & cooperatores benigne susciperent*. Clem. *Dudum* De Sepult.

Sodalitia itaque seu Religiones Ordinum Mendicantium, aliorumque, qui postmodum eumdem in finem ab Ecclesia suscepti fuerunt, seminaria quaedam sunt, e quibus Praelatis vocantibus, & annuentibus subsidiarii & cooperatores emittuntur & accipiuntur.

Similes proinde Religiones institutae non sunt, ut eorum Sodales per simplicem Ordini adscriptionem sive professionem: protinus efficiantur & sint cooperatores & subsidiarii Praelatorum vel Pastorum; sed duntaxat, ut Praelatis vocantibus & annutorentibus id muneris parati sint obire, eumque in finem studia & actiones suas dirigant.

Unde Ordinum illorum Fratres veri sunt Regulares; tametsi nulli functioni Hierarchicae sint applicati, neque ullo Ordine sacro insigniti.

Hinc ulterius consequens est, status Regularem & Clericalem etiam in iisdem Religiosis esse plane disparatos, Fratresque Ordinum Mendicantium assumi & transferri in statum plane diversum a regulari, dum ad functiones Hierarchicas tamquam Praelatorum subsidiarii & cooperatores assumuntur.

Ex his sua sponte profluit, quod exemptio Regularibus concessa, juxta Regulam V. a me capite praecedenti exhibitam, extendi nequeat ad Fratres Mendicantes, aliosque Regulares, ut cooperatores & subsidiarios Praelatorum consideratos.

Exemptio enim indulta Regularibus, v. g. Fratribus Ordinum Mendicantium, illis data est ut Fratribus illorum Ordinum; sicuti exemptio data Canonicis & Academicis.

Cum ergo Regulares assumpti ad functiones Clericales assumant qualitatem seu personam plane diversam, & exemptio alicui indulta sub una qualitate, non concernat eumdem consideratum sub alia qualitate, v. g. Canonicis aut Academicis concessa, eosque non tangat in qualitate Parochorum aut Confessariorum, etiam exemptio data Regularibus sive Fratribus Ordinum Mendicantium nequit, juxta citatam Regulam, extendi ad ipsos consideratos, non ut simplices Regulares, sed in alia plane diversa qualitate superaddita.

Praesertim cum qualitas seu officium illud superadditum eosdem arctius Episcopis subjicit & unit, quam qualitas illa, quae in exemptionis Privilegio exprimitur.

Quis vero dubitet, quin officium Hierarchicum subjiciat arctiori vinculo, & specialiori ratione Regularem Episcopo, quam ipse Status Regularis nude & simpliciter consideratus? Officium enim illud ipsos tamqua Ecclesiae illius, cui opitulantur, ministros Ecclesiasticae Hierarchiae annectit; atque ita ipsa ratio Hierarchiae ipsum speciali ratione Episcopo, tamquam Capiti & Principi illius sacri Principatus subjicit; ne alias, ut in Regula IX. dictum fuit, Hierarchia divina ordinatione instituta plane confundatur.

Sit igitur haec conclusio: Sicut exemptio Canonicorum aut Academicorum extendi nequit ad functiones Hierarchicas, v. g. praedicationem verbi divini, Confessiones, &c. ne alias exemptio extenderetur de re ad rem, & ne ipsa Hierarchia Ecclesiastica divina ordinatione instituta confundatur, ita exemptio Regularium, quantumvis illimitata, extendi non potest ad Regulares Hierarchicas functiones obeuntes.

§. V.

Secundum Corollarium ex Regula V. & IX. *Regularium exemptio non extenditur ad munus Confessarii.*

INTER functiones Hierarchicas administrationem Sacramenti Poenitentiae seu officium Confessarii praecipuum esse, nemo facile negaverit.

Confessarius enim non tantum Doctoris ac Magistri partes, respectu Poenitentium subire debet: „ sed & discretus sit oportet, „ ut more periti Medici (ut loquitur Concilium Lateranense sub „ Innocentio III.) superinfundat vinum & oleum vulneribus sau„ ciati diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & pec„ cati: quibus prudenter intelligat, quale debeat ei praebere con„ silium, & cujusmodi remedium adhiberi, diversis experimentis „ utendo ad salvandum aegrotum ". *Cap. Omnis utriusque sexus, tit. De Poenitet.*

Nec Medici & Doctoris partes duntaxat Confessarius probe callere & strenue implere debet, sed & partes judicis, ut nec solvendum liget, nec ligandum solvat justumque judicium lepram inter & lepram ferat, poenasque satisfactorias pro delictorum gravitate & Poenitentium conditione imponat; quae sint & ad vitae novae custodiam, & infirmitatis medicamentum, atque etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Horum si vel unum in Confessario desit, partes Confessarii debite non implebit; & quotquot ejus subjicientur directioni, evidenti salutis periculo exponentur.

Quis hinc non intelligat, exemptiones Regularium ad officium seu munus Confessarii extendi non posse, ni una Hierarchiae Ecclesiasticae horribilis confusio, ac totius regiminis Episcopalis sequatur eversio?

Quae enim Hierarchia illa, ut *castrorum acies bene ordinata*, in qua Ministri Hierachiam constituentes in praecipuis functionibus Hierarchicis Capiti non subjiciuntur? Denique quod illud Episcopale animarum regimen, si illi, qui praecipuas partes in animarum directione, tamquam subsidiarii seu cooperatores subeunt, ipsi non subjiciantur?

Haec perpendentes PP. Concilii Tridenti non dubitarunt declarare, Regulares omnes, quantumvis exemptos, Episcopis in officio excipiendi saecularium Confessiones eodem plane subjacere modo, quo Presbyteri saeculares Parochiale Beneficium non habentes; nec ut saecularium Confessiones audiant, ullo exemptionis Privilegio gaudere, sed ab Episcopis in hac functione esse dependentes, Sciebant enim exemptiones Regularium hujusmodi functiones non concernere, ac per consequens, Regulares in similibus habendos esse, ac si nullo exemptionis Privilegio gauderent. *Quamvis Presbyteri* (*ait Synodus* Sess. 23. *cap.* 15. *De Reformat.*) *in sua Ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant: decernit tamen S. Synodus, nullum etiam Regularem posse Confessiones saecularium, etiam Sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut Parochiale Beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videtur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, & approbationem, quae gratis detur, obtineat; privilegiis, & consuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obstantibus.*

Ex hoc Decreto, patet, Patres Tridentinos considerasse Regulares Parochiales Beneficium non obtinentes quoad Confessiones excipiendas, non ut ab Episcoporum auctoritate & jurisdictione exemptos, sed sicuti Presbyteros non obtinentes simile Beneficium ab Episcopis plane dependentes.

Et sane ut ita statueretur, Hierarchiae ratio, & animarum regimen Episcopis incumbens omnino requirebant.

Qua enim ratione Hierarchia divina ordinatione instituta stabit, si Regulares ad praecipuas Hierarchicas functiones assumpti, Episcopo ut Hierarchiae Capiti non subjiciantur? Quomodo Episcopus animas sibi commissas diriget, si illi, qui primas in directione animarum partes occupant, ab ipso sint independentes?

Hinc universa Concilia post Concilium Tridentinum celebrata, eamdem plane obtinendae approbationis necessitatem ad excipiendas saecularium Confessiones, absolutionemque valide impertiendam, in Regularibus & saecularibus Presbyteris sine ullo distinctionis vestigio requirunt.

Immo & ante Concilium Tridentinum *an.* 1528. *part.* 3. *cap.* 37. Antoninus a Prato tituli S. Anastasiae Presbyter Cardinalis, Senonensis Archiepiscopus, in provinciali sua Synodo Absolutiones Fratrum Mendicantium invalidas declaravit, licet, essent per suos respective Superiores, *tamquam sufficientes, & idonei, vita probati, discreti, modesti, atque periti, ad Confessiones excipiendas electi, & Episcopis praesentati, nisi ab eisdem Episcopis fuerint admissi & approbati.*

Supposuit proinde praedictum Concilium, quod Fratrum Mendicantium qualiscumque exemptio aut privilegium ipsos a dependentia Episcoporum quoad similem materiam Hierarchicam eximere non posset; ipsosque, etiam perveniendo omnem specialem Concilii Generalis derogationem, Episcopis quoad has functiones manere subjectos, & consequenter, Regularium subjectionem & dependentiam ab Episcopis in hujusmodi materia non profluere ex aliquo positivo Pontificis aut Concilii Generalis Decreto, sed ex ipsa Ecclesiasticae Hierarchiae & Episcopalis regiminis ratione.

Verum cum singulorum Episcoporum jurisdictio ultra suae Dioecesis limites non protendatur, atque singuli Episcopi suarum duntaxat ovium curam gerant; consequens est, non sufficere approbationem

tionem cujuscumque Episcopi, ut aliquis etiam Regularis censeatur approbatus ad excipiendas Confessiones, sed requiri approbationem Episcopi loci, in quo Confessiones excipit: quandoquidem per approbationem alterius Episcopi in subditos illius jurisdictionem accipere nequeunt.

Merito proinde generalis Cleri Gallicani Conventus constans ex 10. Archiepiscopis & 73. Episcopis, plurimisque Abbatibus & inferioribus Prælatis, teprobavit hanc propositionem: *Regulares Ordinum Mendicantium semel approbati ab uno Episcopo ad Confessiones audiendas in sua Diœcesi, habentur pro approbatis in aliis Diœcesibus, nec nova Episcoporum indigent approbatione.*

Justam hanc fuisse Cleri Galicani censuram probavit Alexander VII. eamdem propositionem reprobando in Decreto ad Henricum Arnaldum Episcopum Andegavensem. Quin & eodem nixus fundamento declaravit S. Carolus: „ Ne in Monasteriis quidem & locis, ubi Regulares spiritualem temporalemque jurisdictionem habent, quisquam Sacerdos etiam *Regularis & exemptus* Confessiones audiat, nisi primum ab Episcopo, *intra cujus Diœcesis fines* ea Monasteria locaque sunt, ad id probatus fuerit.

§. VI.

Ulterius consectarium ex præcedenti: *Episcopus potest pro libitu approbationem Regularium restringere ac modificare, suspendere, ac renovare.*

EXEMPTIONEM Regularium ad munus Confessarii extendi non posse, ni una Hierarchia Ecclesiastica plane confundatur, & regimen Episcoporum evertatur, paragrapho præcedenti ostensum fuit; ideoque Concilium Tridentinum declarasse, Regulares æque ac Presbyteros sæculares, ut idonei sint ad audiendas Confessiones sæcularium etiam Sacerdotum, debere suam ab Episcopis mutuare jurisdictionem.

Ex quo juxta notissima ac receptissima Juris principia consectarium est, Episcopos posse Regularium æque ac sæcularium Presbyterorum, Beneficium Parochiale non obtinentium, approbationem vel jurisdictionem pro arbitrio restringere ac modificare. Jurisdictionem quippe delegatam (qualis est illa, quæ Presbyteris Regularibus & sæcularibus Parochiale Beneficium non obtinentibus communicatur) ad libitum delegantis restringi ac modificari posse, nullus Canonistarum ambigit.

Huic notissimo Juris principio innixi Episcopi aliique Prælati Clerum Ecclesiæ Gallicanæ constituentes, sæpius in suis generalibus Conventibus declararunt, „ quod Regulares, qualiacumque „ privilegia aut immunitatem obtendant, sæcularium Confessio„nes audire non poterunt, quin Episcopi Diœcesani examen „ subierint, & ab ipso, vel ejus Generali Vicario fuerint ap„probati, e *quorum nutu & arbitrio pendebit iis vel tempora„riam, vel perpetuam Confessiones excipiendi facultatem facere, „ vel sub quacumque restrictione placuerit concedere* “. Anno 1633. & 1645.

Cumque non obstante tam perspicua juris ratione, nec non iterata totius Cleri Gallicani declaratione, quidam in Diœcesi Andegavensi hanc Episcoporum auctoritatem in dubium vocare attentarent, convenientes 10. Archiepiscopi cum 73. Episcopis, plurimisque Abbatibus, aliisque Prælatis, hanc propositionem proscribere non dubitaverunt; „ *Ubi Concilium Tridentinum est receptum, non possunt Episcopi restringere vel limitare approbationes, „ quas Regularibus concedunt ad Confessiones audiendas* “. Anno 1656. in causa Episcopi Andegavensis.

Quam Prælatorum censuram ut justam postmodum confirmavit Alexander VII. in citato Decreto ad Episcopum Andegavensem, eamdem propositionem tamquam falsam, temerariam, scandalosam, & erroneam condemnans (*a*).

Liberum proinde est Episcopis, approbationem Regularium non secus ac sæcularium Presbyterorum *ad tempus* limitare: si ita bono suæ Diœcesis, & regimini animarum convenire judicaverint.

Atque ita anno 1650. Clerus Gallicanus e Conventu suo generali per litteras circulares mandavit omnibus Episcopis, ut *quemadmodum in Italia, quin & Romæ & plurimis aliis Provinciis, & Diœcesibus observatur, posthac nulli Regulari detur facultas excipiendi Confessiones, nisi ad certum tempus limitata.* Hac insuper formula admissionis Regularium ad excipiendas Confessiones, & annuntiandum verbum Dei præscripta: *N. Ecclesiæ N. Episcopus, dilecto nobis in Christo N. Ordinis vel Societatis N. Presbytero, salutem & benedictionem. Cum multa Jesu Christi messis nos cogat, undequaque ad auxilium nostrum operarios advocemus, teque, charissime Frater, pium & doctum examine noverimus, aptumque, ut sub nostri regiminis magisterio procurandæ Fidelium saluti inservias, Verbo Dei prædicando, administrandoque Pœnitentiæ Sacramento admovere statuimus ad* . . . (hic debet exprimi tempus) *Præsentibus post illud tempus non valituris: ea tamen conditione, ut a casibus nobis reservatis non absolvas.*

Ex eodem principio, nimirum quod Regulares jurisdictionem delegatam ab Episcopo accipere debeant profluit, quod Episcopi non tantum ad certum tempus, sed etiam ad certas personas, aut personarum status approbationem Regularium limitare valeant (*a*).

Unde si Episcopus, non tantum Moniales, aliasve illius sexus personas declaret sub generali & ordinaria admissione ad excipiendas Confessiones non comprehendi) ut varii Episcopi in suis respective Synodis, & Ordinationibus declararunt); sed etiam exemplo Sancti Caroli, suis Clericis speciales Confessarios, eruditione ac prudentia, aliisque qualitatibus pro directione Cleri capaciores, deputatos velit, quibus solis & non aliis confiteri deberent; eo casu Regulares simpliciter approbati Clericos illos absolvere non possunt; eo quod ex declaratione Episcopi jurisdictionem delegantis constaret, jurisdictionem simpliciter datam ad Clericos non extendi. Vide *Synodum Diœcesanam Mediolanensem IV.*

Recte proinde declaravit Synodus Provincialis in civitate Mexicana, quæ Provinciæ novæ Hispaniæ Caput est & Metropolis, anno 1585. celebrata, a Sua Majestate Catholica revisa, & a Sede Apostolica examinata & approbata, illos Confessarios, quibus Episcopus „ *limitatam facultatem ad certum personarum „ statum* concesserit, reputari idoneos non debere ad aliarum „ personarum Confessiones audiendas. Nec per Bullam Cruciatæ eligi posse in Confessarios ab aliis quam ab hujusmodi per„sonis. Confessiones vero, si quas audierint, facultatem & ap„probationem suam excedentes, irritas esse & nullas “. *Lib. 5. tit. 13. §. 2.*

Jurisdictionem delegatam non tantum quoad tempus & personas ad arbitrium delegantis restringi posse, sed etiam quoad materiam, notissimi juris est.

Consequenter si Episcopi ad Christiani populi disciplinam pertinere judicent, ut hæc illave crimina non a quibusvis Sacerdotibus inferioribus simpliciter approbatis remittantur, sed eorum absolutionem sibi specialiter reservandam duxerint, Regulares simpliciter approbati ab illis absolvere non poterunt; cum evidens sit, jurisdictionem simpliciter datam ex intentione dantis ad peccata illa minime extendi.

Quod & innuit Concilium Tridentinum, dum generaliter *Sess. 14. c. 7. De Pœnit.* pronuntiat: „ Quod cum extra articulum mor„tis Sacerdotes inferiores nihil possint in casibus reservatis, id „ unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad Superiores & „ legitimos Judices pro beneficio absolutionis accedant.

Id vero non tantum de Presbyteris sæcularibus, sed etiam Regularibus, non obstantibus quibuscumque prætensis privilegiis, intelligendum esse, præterquam quod manifesta ratio evincat, etiam consona est omnium Synodorum, quæ pro executione Concilii Tridentini celebratæ sunt, sententia.

Utque plurimas omittamus, in Concilio Mediol. III. *Tit. 8.* sub Sancto Carolo legitur: „ Nec Confessarii Regulares eorum „ peccatorum, quorum absolutio Episcopo reservata est, vincu„lis irretitos pœnitentes absolvant, quemadmodum, ait Conci„lium, a S. Sede Apostolica declaratum est, id eis non licere, *quamvis Privilegiorum suorum auctoritate* „. Et rursus in Concilio Mediolanensi V. sub eodem sancto Præsule decernitur: „ Ne facultatum, privilegiorumque jure, quæ cuicumque, etiam „ Rosarii, & Cruce signatorum Scholæ, Confratriæ, Collegio„ve, etiam laicorum, quæve Collegis Confratribusve in eo ad„scriptis ante vel post Concilii Tridentini confirmationem, con„cessa sunt; Confessarius cujusvis Ordinis sit, ab iis casibus, „ quos sibi Episcopus in sua Diœcesi reservaverit, Pœnitentes „ sine illius facultate absolvat; si contra fecerit, suspensionem „ a Divinis ipso facto incurrat.

Eisdem principiis insistens sæpe nominatus Conventus Cleri Gallicani, hanc propositionem tamquam regimini Episcoporum perniciosam proscripsit: *Regulares habent potestatem absolvendi sæculares a peccatis Episcopo reservatis, etiamsi ab Episcopo auctoritas illa ipsis indulta non fuerit.* Quam censuram probavit Alexander VII. eamdem propositionem in Decreto seu Brevi ad Episcopum Andegavensem directo *ut falsam auctoritati Episcoporum, & Sedi Apostolicæ injuriosam* condemnans.

Liberum esse mandanti Jurisdictionem non tantum restringere aut limitare, sed & modificare, id est, conditionem aut formam adjicere, nemo ambigit. Consequenter si Episcopus Regularium approbationi conditionem aliquam adjiciat, non nisi conditione illa observata absolvere poterunt; quia approbatio, a qua Jurisdictio pendet, a conditione suspenditur.

Proinde si Episcopus sub hac v. g. clausula approbet Regulares, *de consensu Pastorum loci; seu eorum quorum interest*, non poterunt, nequidem valide, Regulares ita approbati, in aliqua Parochia absolvere incolas illius absque consensu Pastoris, ob non adimpletam conditionem, sub qua approbatio data fuit.

Sicuti in potestate delegantis est jurisdictionem delegatam restringere & modificare, ita quoque pro arbitrio ipsius eamdem jam latam revocari aut suspendi posse, apud Canonistas est expeditum: per consequens, possunt quoque Episcopi Jurisdictionem ad audiendas Confessiones Presbyterorum, sive Regularium sive sæcularium Beneficium Parochiale non obtinentium, pro arbitrio non tantum limitare aut modificare, sed etiam datam suspendere & revocare.

De hac Episcoporum auctoritate non dubitans zelosissimus Mediolanensium Antistes, quem *Pastoralis sollicitudo gloriosum reddidit*, Sanctus Carolus; unaque perpendens non sine evidenti animarum discrimine permitti posse in munere Confessarii illum, de quo Episcopus cum fundamento dubitat, num boni Confessarii partes rite expleat, statuit, „ ut Episcopus a Confessio„nibus

(a) Hoc Decretum dicitur *Arrest*, quod ab Alexandro VII. ad Henricum Arnaldum Andegav. Episc. anno 1619. directum est, ut controversias de functionibus Hierarchicis adversus præfatum Antistitem a Carmelitis, Minoritis, Augustinianis, &c. excitatas componeret.

(a) Unde Presbyteri Regulares suorum privilegiorum virtute non possunt absque speciali Episcopi Diœcesani approbatione excipere Monialium Confessiones. Ita declaravit Greg. XV. Constitutione, quæ incipit *Inscrutabili*, & statuit Clerus Gallicanus in comitiis anno 1700. habitis.

„ nibus audiendis suspendat; aut omnino amoveat Confessarios „ etiam *Regulares jam approbatos*, quos pro *suæ timoratæ conscientiæ religione* viderit in eo munere non ita sincere integreque „ & cum ædificatione se gerere, quemadmodum & tanti ministerii illis commissi sanctitas, & animarum salus deposcit, quæ „ suæ fidei concreditæ sunt ". *Concil. Mediol. VI. tit. De his, quæ ad Sacram. Pœnit. pertinent.*

§. VII.

Primum assertum contrarium prædictis Corollariis: *Regulares non accipiunt jurisdictionem ad audiendas Confessiones sæcularium immediate ab Episcopo, sed a Pontifice.*

EX Regula IX. quæ dictat, exemptionem Regularium ad functiones Hierarchias extendi non posse, consectarium esse ostendi, Regulares quoad audiendas Confessiones sæcularium dependere ab Episcopo eodem plane modo ac si nulla exemptione gauderent; omnemque Jurisdictionem ad audiendas Confessiones sæcularium ipsos ab Episcopo mutuare.

Huic consectario evidenter ex ipsa ratione Hierarchiæ Ecclesiasticæ consequenti, se opponit prædictus Pater Jacobus a S. Antonio, contendens „ Regulares Mendicantes ita ab Episcopis „ accipere approbationem ad Confessiones sæcularium excipiendas, ut *Jurisdictionem habeant a summo Pontifice*: hoc habetur ex variis privilegiis etiam corpore Juris insertis, relatis „ a Passarino ". Additque ex eodem Passarino quod jurisdictio, „ quam habent, sit *Papalis*.

Quis, amabo te! credet a Romanis Pontificibus hujusmodi privilegia emanasse, quæ non in ædificationem, sed in destructionem potius Hierarchiæ tendant; quæ membra a suo capite quodammodo divellant, confusionemque Hierarchiæ, quæ esse debet ut *castrorum acies bene ordinata*, inducant?

„ Suscepti regiminis cura nos admonet, inquiunt Innocentius „ II. & Alexander III. ita disponente Domino, erga singulos „ attentam sollicitudinem atque vigilantiam adhibere, ut in Ecclesiasticis dispositionibus *nulla confusio* inducatur, sed potius „ unicuique suum *jus & propria dignitas conservetur* ". Epist. „ ad Episc. Meldens.

Et Innocentius III. scribens ad Mediolanensem Episcopum, ait: " Pastoralis officii debitum nos invitat, & ipse ordo ra„ tionis deposcit, ut ea sollicitudine utilitatibus Ecclesiarum in„ tendere debeamus, quod ipsis Ecclesiis *ordo debitus* conservetur. Ille autem est *ordo debitus*. Ecclesiarum, ut inferiores Ministri, qui una cum Episcopo tamquam capite, unam Hierarchiam seu sacrum Principatum constituunt, ab ipso Episcopo tamquam summo Sacerdote, immo Sacerdotum Principe, suam jurisdictionem & potestatem *immediate* accipiant.

Proinde Ecclesiarum Prælati, dum hunc ordinem Ecclesiarum in Privilegiis aut Bullis Pontificiis turbatum advertunt, non dubitant ea ut ficta, aut subreptitie, vel obreptitie obtenta rejicere eorumque executioni fortiter resistere.

Unde cum anno 1409. Fratres Mendicantes Bullam quandam sibi ab Alexandro V. ex Ordine Fratrum Minorum assumpto, concessam dicerent, quæ Ordini Hierarchico nonnihil adversa apparebat; *Universitas Parisiensis graviter commota est & conquesta de Mendicantibus, qui* subreptitie & dolo malo *Bullam hujusmodi impetraverant, qua status primitus a Christo institutus de Prælatis & Curatis subvertebatur. Dominicani factum excusarunt, publiceque testati sunt, se insciis, hujusmodi Constitutionem impetratam fuisse, satisque sibi esse gaudere privilegiis ab Ecclesia concessis? atque ideo humillime supplicarunt, ne sibi succenseret eam ob rem, utque Ordinem commendatum haberet. Eorum exemplum secuti sunt Carmelitæ, necnon cæteri Mendicantes. Renitentibus vero cæteris, interdictum Regium obtinuit Universitas, quo publica Præconis voce prohibitum Curatis & Viris Ecclesiasticis sub pœna amissionis seu privationis bonorum temporalium, sinere Franciscanos & Augustinianos in suis Ecclesiis Conciones habere, Confessiones audire, aut Sacramentum absolutionis administrare*. Hæc ex actis ipsius Universitatis Parisiensis *tom. 5. Hist. Univers. Paris. pag.* 200. Nec sane alia de causa Universitas illa tantopere executioni illius Bullæ repugnavit, nisi quia non dubitaret, eam subreptitie a Pontifice obtentam, utpote status Hierarchici destructivam. Quod licet ex actis Universitatis satis liqueat, evidentius tamen ex sermone, quem sub idem tempus Cancellarius ipsius Universitatis Joannes Gerson contra dictam Bullam habuit, patet. In quo sermone hæc inter alia dixit: *Christianitatis regnum fundatum est & institutum in ordine & dispositione Hierarchicæ Prælationis; hoc est, Deus sic ordinavit Ecclesiam, ut in sancta Ecclesia Ordo esset Prælaturæ ad gubernandos alios, & ad Deum dirigendos, secundum tres quæ ad Prælaturam spectant operationes, purgare, illuminare, & perficere. Et hunc servando ordinem stare debet regnum sanctæ Ecclesiæ hic inferius: sic etiam & in superiori regno cælorum. Et quoniam videtur & visum est compluribus S. Ecclesiæ Prælatis, præcipue Domino Parisiensi, visum est filiæ Regis Universitati*, hunc Hierarchicum Ordinem Prælationis aliquo modo in perturbationem aut impedimentum casurum; *voluit & vult (ut potest) obviare & resistere. Hæc perturbatio accidit propter Scripturam quamdam in forma Bullæ, quam aliqui Ordinum quatuor Mendicantium impetrarunt, aut, ut verius dicam, extorserunt, vel per cautelam, vel per inadvertentiam Sancti Patris nostri. Sanctus enim Pater noster, qui magnus est Theologus, nunquam rem talem admisisset, si eam examinasset. Sed (ut per solemnes in Universitate est relatum Magistros) omnia facta sunt ipso ignorante & ipso invito, saltem sine judicio aut deliberatione. Sicut homines occupati concedunt per importunitatem, aut per cautelas, aut aliquam largam conscientiam plures rei aliis. Hæc est ergo prima protestatio, quam Dominus Parisiensis facit. Nec sui, nec Universitas, nec ego ipse intendimus aliquid dicere in præjudicium, aut S. Patris inhonorationem. Tenemus etiam, quod posteaquam bene fuerit instructus; ipse cassabit omne hoc aut destruet: de quo conquerimur. Pro honore suo laboramus, pro statu suo, pro officio & potestate sua, quæ nihil potest contra potestatem*. In sermone contr. Bullam Mendicant. (*a*).

Plura similia exempla reproducere non esset difficile, quibus ostenderetur, Ecclesiæ Prælatos sine Sedis Apostolicæ offensione rejecisse, tamquam subreptitie vel obreptitie impetratas Bullas Sedis Apostolicæ auctoritatem præferentes, quandocumque in illis conspiciebant Hierarchiam Ecclesiasticam inverti.

Verum ulterius urget prædictus Pater Jacobus: Quod jurisdi„ ctio, quam habent Regulares, sit *Papalis*, nedum habetur ex „ privilegiis & juribus, verum etiam ex eo quod hæc jurisdi„ ctio excedat cujuscumque Episcopi fines, cum se ad *totum* „ *mundum extendat*, & universalior sit in ordine ad plures ca„ sus, a quibus absolvere possunt, quam posset haberi ab Epi„ scopo, cum extendatur *etiam ad casus Papæ reservatos*. Un„ de & Gregorius XV. Episcopos Sedis Apostolicæ fecit *Delega*„ *tos*, dum Regulares Confessarios eorum subdidit Jurisdictionis „ correctioni.

Contendit igitur R. Pater, jurisdictionem Regularium esse *Papalem*: primo, quia illa se extendit *ad totum mundum*: Episcopi vero cujuscumque Jurisdictio limitibus Diœcesis concluditur. Secundo, quia jurisdictio Regularium extenditur ad *casus Papæ reservatos*, quos Episcoporum Jurisdictio non attingit. Tertio, quia Gregorius XV. subjiciendo Regulares Episcopis quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, facit ipsos *Delegatos* Sedis Apostolicæ.

Sane quis non videt primum argumentum risu potius quam refutatione dignum esse? Nonne enim ridiculum atque explosione dignum est, dicere, quod Episcopi Apostolorum successores, Ecclesiæ Principes, summi Sacerdotes; immo & ipsi *Sacerdotum Principes*, ut loquuntur Patres, Jurisdictionem terminis suæ Diœcesis circumscriptam obtineant: Presbyteri vero inferiores, qui in Episcoporum adjutorium ordinantur, jurisdictionem nullis terminis nisi totius Universi circumscriptam obtineant, modo vel uni Ordini Mendicantium sint adscripti?

Secundum argumentum, non modo ridiculum, sed Ecclesiæ perquam perniciosum est: *Cum enim, teste Synodo Tridentina* Sess. 14. *De Pœnit. cap. 7. magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere SS. Patribus nostris visum sit, ut atrociora quædam & graviora crimina non a quibusvis, sed a summis duntaxat Sacerdotibus absolverentur*: nonne hæc saluberrima disciplina evacuabitur, immo plane subvertetur, si omnium Regularium indifferenter jurisdictio ad casus, ob specialem atrocitatem aut enormitatem Pontifici reservatos, extensa intelligatur.

Et sane si eam criminum illorum atrocitatem existimant Pontifices, ut eorum absolutionem nec ipsis Episcopis indifferenter concredant, nonne injuriosum esset Sedi Apostolicæ, vel suspicari, quod jurisdictionem Presbyterorum, modo alicui Ordini Mendicantium adscripti fuerint, ad crimina illa reservata extensam vellent? Quasi plus prudentiæ ac sapientiæ in Presbyteris inferioribus, eo solo titulo quod de Ordine sint Mendicantium, quam in ipsis Episcopis esse crederent. Sed quid plura? cum & ipsi Regulares aperte satis recognoscant suam jurisdictionem ad similes casus reservatos non extendi: dum quotidie a Sede Apostolica Indulta petunt & obtinent, quibus a casibus reservatis absolvendi potestatem accipiant. Quæ Indulta quia non raro subreptitie vel obreptitie obtinentur, non immerito declaravit Clerus Gallicanus, quod *Regulares vigore similium Indultorum a casibus reservatis absolvere non poterunt, nisi prius Indulta illa Episcopo Diœcesano exhibuerint, & ipse pro validis & legitimis recognoverit: exceptis Indultis secretis Pœnitentiariæ Romanæ*. An. 1625. 1635. & 1645.

Tertii argumenti solutionem suppeditat Regula decima superius exhibita. Illa enim ostendit, jurisdictionem delegatam Sedis Apostolicæ non arguere in Episcopis defectum Jurisdictionis ordinariæ.

Sit igitur hæc conclusio: Ordines Mendicantes a Romanis Pontificibus sunt approbati, & ab Ecclesia recepti, ut eorum Sodales Ecclesiarum Prælatis in functionibus Hierarchicis adjutores & cooperatores accedant: sine ullo tamen cujusque particularis Hierarchiæ, cui tamquam Ministri subsidiarii vocantibus Prælatis adscribuntur, præjudicio aut perturbatione.

§. VIII.

Secundum assertum prædictis Corollariis contrarium: *Episcopus non potest approbationem Regularium pro arbitrio suo limitare, aut datam suspendere vel revocare.*

EX Regulis V. & IX. paragrapho 4. consectarium ostendi, jurisdictionem Regularium, quantumvis exemptorum, & ad absolvendum sæculares, perinde atque Presbyterorum sæcularium imme-

(a) Pater Cellotius Jesuita, instante sacra Facultate Parisiensi, revocare coactus est hanc propositionem: in qua dicebat Regularem Presbyterum, qui approbationem ab Episcopo petierat, deinde repulsam passus fuerat, sibi putandum esse approbationem a summo Pontifice esse concessam, quam Episcopus injuste denegavit.

immediate ab Episcopo approbante procedere, eamque non *Ordinariam*, sed *Delegatam* sive *Vicariam* esse. Ex quo ulterius paragrapho sequenti tamquam consectarium intuli Episcopum posse, ad exemplum Judicis delegantis jurisdictionem sive approbationem Regularium Parochiale Beneficium non obtinentium, pro *libitu* sive ad tempus sive personas aut materiam limitare; immo datam approbationem *libere* suspendere & revocare.

Huic Corollario tam evidenti consequentia ex ipsa Jurisdictionis delegatæ ratione educto, necnon universali Episcoporum praxi probato, se opponere non veretur P. Jacobus *Consul.* 3. *resol.* 8. sustinens: “quod Ordinarii non possint approbationes Regularium Mendicantium, sese pro admissione ad excipiendas sæcularium Confessiones, eisdem præsentantium, *ad suum libitum* limitare.

Quia, *inquit* ibid. num. 858. Si *approbationes Darentur cum limitatione* ad certum tempus, *elapso isto tempore, Regulares, quibus fuissent datæ, non amplius essent approbati; adeoque ipsis necesse foret se denuo præsentare, & sistere examini in ordine ad novam approbationem obtinendam. Atqui summi Pontifices exemerunt Regulares, & singulariter Mendicantes, a præsentatione, examine, & approbatione* de novo; *& ita satis frequenter judicarunt Eminentissimi Patres in suis Declarationibus, necnon testantur unanimiter Theologi & Canonistæ. Ergo Regulares, & particulariter Mendicantes exempti sunt ab obtinendis novis approbationibus; & consequenter primæ, quæ illis dantur, sunt perpetuæ, nec possunt esse limitatæ*.

Verum est, Regulares ad tempus approbatos elapso tempore non amplius esse approbatos; atque necesse esse, ut sese de novo pro approbatione obtinenda examini sistant: quin & hunc fuisse præcipuum scopum, ob quem per omnes passim provincias praxis limitandi approbationem Presbyterorum, sive sæcularium sive Regularium Parochiale Beneficium non obtinentium ad certum tempus invaluerit, facile concessero. Ita enim futurum creditur, ut Confessarii officio suo diligentius atque circumspectius peragendo incumbant; cum se ad novum examen obeundum, novamque approbationem obtinendam certo tempore elapso constrictos noverunt: quod quantum saluti animarum conducat, quis non videat?

Sed “Summi Pontifices exemerunt Regulares, & singulariter Mendicantes, ait P. Jacobus, a præsentatione, examine, & approbatione *de novo*”. Nugæ: ubi, quæso, Pontifices exemerunt Mendicantes *a præsentatione, examine, & approbatione de novo, tempore approbationis elapso*? Nullibi sane; quod & manifeste evincit non solum Hispaniæ, Galliæ, Belgii, sed & Italiæ, immo & Urbis ipsius (scilicet *Romæ*) notissima praxis limitandi ad tempus approbationem Mendicantium, æque atque Presbyterorum sæcularium, ipsosque ad novum examen, novamque approbationem obtinendam elapso approbationis tempore cogendi.

Quod Declarationes Cardinalium attinet, tantum abest ut limitatis Regularium approbationibus contrarientur, ipsosque Regulares a nova approbatione, elapso tempore præstituto, exemptos declaraverint, ut contra, si fides sit Prospero Fagnano ad *Cap. Grave tit. De Off. Ord.* non semel declaraverint, posse Regulares ad *certum tempus* approbari, eoque tempore elapso facultatem audiendi Confessiones expirare.

Instat ulterius P. Jacobus: “Concilium Viennense in Clem. *Dudum*. De sepult. & Extrav. *Super Cathedram*, & *Inter cunctas*, redactæ in Corpus Juris, Mendicantes semel Ordinariis præsentatos & admissos, quoad Confessiones pares faciunt Parochis seu Curatis. Atqui unus Curatus, qui semel ab Episcopo obtinuit suum *Visa*, habet pro semper, & absque eo quod possit revocari & obligari ad novas Provisiones. Ergo simili ratione, cum summi Pontifices prælati, & Concilium illud velit sortem Regularium Mendicantium esse quoad prætacta *æqualem*, sicuti hi suum *Visa* accipiunt *pro semper*; ita illud debent suas approbationes accipere *pro semper*, absque eo quod possint obligari ad post *certum tempus* quærendum novas.

Quid igitur, Fratres Mendicantes in subsidium & adjutorium Prælatorum superiorum & inferiorum admissi, tandem an ordinariam Parochorum jurisdictionem ad arbitrium Episcoporum non restringibilem aut revocabilem evecti dicentur? Audiatur S. Thomas, 2. 2. *quæst.* 187. *art.* 1. *ad* 3. “Ad tertium dicendum, inquit, quod illa duo se non compatiantur, scilicet quod aliquis *ordinariam* curam Ecclesiasticorum officiorum habeat, & Monasticam Regulam in Monasterio servet. Per hoc tamen non excluditur, quin Monachi & alii Religiosi possint interdum circa Ecclesiastica officia occupari ex *commissione Prælatorum*, qui ordinariam curam habent, & præcipue illi, quorum Religiones ad hoc sunt specialiter institutæ.

Non possunt igitur ex sententia Doctoris Angelici Fratres Mendicantes Monasticam Regulam in Monasterio servantes, curam *ordinariam* habere; sed solum subsidiariam seu vicariam. Quod & P. Jacobus postea agnoscere videtur, fatendo Mendicantes *limitate* approbatos, quamvis *injuste*, ut ait, ultra limites præfixos Confessiones excipere non posse.

In allegatis vero Juris textibus id duntaxat dicitur, quod Fratrum Mendicantium auctoritas ad absolvendum, non intelligitur amplior quam Presbyterorum Parochialium, quoad casus Episcopo reservatos; ut post Glossam ad Clem. *Dudum*, tradunt Canonistæ. Inde vero inferre, ergo Regulares in omnibus pares sunt Curatis, quoad audiendas Confessiones; quanta impertinentia!

Alteri membro Corollarii, nimirum Episcopum posse pro suo arbitrio approbationem Regularium suspendere vel revocare, similiter se opponit prædictus P. Jacobus: “quia, inquit, approbatio Confessariorum Regularium, simpliciter & absolute idoneorum, juxta formam Concilii Tridentini legitime per Episcopum Diœcesanum pro sua Diœcesi facta, est jure antiquo, & ex vi ejusdem Concilii *perpetua*: ergo ad *arbitrium* Episcopi & sine justa causa revocari non potest, aut Regularis ab eo suspendi. Ratio antecedentis sumitur ex ipso Tridentino, in quo nec verbum quidem reperitur, quo hæc potestas Episcopo fiat post legitimam approbationem”. Insignis profecto ratiocinatio! Concilium Tridentinum expresse non tribuit potestatem Episcopo, approbationem Regulari datam pro arbitrio revocandi; ergo illam potestatem Episcopus non habet. Nonne eodem argumento inferri posset, quod nec Presbyterorum sæcularium approbatione revocare possit, quia in Concilio ne verbum quidem reperitur, quo hæc potestas Episcopo fiat? Quemadmodum ergo revocandi potestas quoad approbationem Presbyterorum sæcularium non sumitur ex verbis Concilii Tridentini, sed ex natura Jurisdictionis delegatæ seu vicariæ, quæ ad nutum Delegantis revocari potest: ita quoque ex eodem principio astruitur quoad Regularium approbationem; ut supra *Paragr.* 6. ostensum fuit.

Sed dicet R. P. Jacobus: “Ex sententia Canonistarum in Clem. *Dudum*, Confessarii Ordinum Mendicantium semel admissi, quoad potestatem excipiendi sæcularium Confessiones, æquiparantur in omnibus eam concernentibus Curatis, eo excepto, quod horum potestas sit *ordinaria*, & istorum *extraordinaria* . . . . Atqui Curati nequeunt prohiberi aut suspendi per solam voluntatem & ad arbitrium suorum Prælatorum: ergo neque etiam Confessarii Regulares”. Falsum esse, Canonistas in Clem. *Dudum* docere, Confessarios Regulares in omnibus æquiparati Curatis, supra ostendimus. Quod vero dicat P. Jacobus, Regularium jurisdictionem esse *extraordinariam*, si per illam intelligat *delegatam* seu *vicariam*, qualis est Presbyterorum sæcularium Parochiale Beneficium non obtinentium, sequitur, quod quemadmodum horum, ita & Regularium approbatio sive jurisdictio, utpote duntaxat delegata, ad libitum revocari possit.

Sit igitur hæc conclusio: Potest Episcopus approbationem Regularium etiam Ordinum Mendicantium limitare, & datam suspendere aut revocare, perinde ac Presbyterorum sæcularium Parochiale Beneficium non obtinentium; neque ullam suæ limitationis aut revocationis rationem reddere tenetur, sed id ipsius conscientiæ seu arbitrio committitur (*a*).

§. IX.

Ex Regula IX. consectarium est, *Regulares quoad Prædicationem Episcopis omnino esse subjectos*.

PRÆDICATIONIS munus, quod Episcoporum præcipuum est, inter functiones Hierarchicas etiam præcipuum locum obtinere, nemo facile dubitaverit; consequenter exemptionem Regularium ad simile munus extendi non posse: sive ipsos in quantum uti Episcoporum adjutores in hoc munere vicariam operam navant: subesse Episcopis ex Regula IX. consectarium est.

Et sane, ut supra ostensum fuit, ipsius Hierarchiæ confusionem, atque regiminis Episcopalis perturbationem futuram, si Regulares quoad audiendas Confessiones Episcopis non subessent, ita quoque futurum esse, si in hoc Hierarchico munere non subiicerentur, nemo non videt.

Unde inter prima Ordinis sui fundamenta reposuit S. Franciscus: *Fratres non prædicent in Episcopatu alicujus Episcopi; cum ab eo illis fuerit contradictum*. Reg. S. Francisci *cap.* 9.

Et ante Synodum Tridentinam Patres Concilii Coloniensis postquam dixissent: *Aliquot retro sæculis in Ecclesiam recepti sunt quatuor Mendicantium Fratrum Ordines, quo Parochorum in verbo ministerii cooperarii forent*: mox tamquam consequens subjungunt: “ipsos Fratres tamquam consequens subjungunt: “ipsos Fratres quoad ejusmodi functionem ordinariæ Episcoporum potestati esse subjectos: nec ante debere accedere, quam per ipsorum Prælatos, ut viri inculpatæ vitæ, discreti pariter ac modesti, ac verbi divini probe gnari judicentur, atque adhoc munus deligantur: *deinde etiam Vicariis Episcoporum in Pontificalibus præsentati, tales inventi fuerint ac præmissi*”. Quin & ut eatenus Monasticæ perfessionis Regulis, obligationibusque eximantur, non decens tantum sed & justum putabant. *Anno* 1536. *part.* 4. *cap.* 7. & 12.

Hanc quoque Hierarchiæ Ecclesiasticæ, atque Episcopalis regiminis rationem præ oculis habentes PP. Tridentini, statuerunt “quod Regulares cujuscumque Ordinis etiam a Superioribus suis de vita, moribus, & scientia examinati & approbati, etiam de eorum licentia in Ecclesiis, quæ suorum Ordinum non sunt, prædicare non possunt, nisi ultra licentiam suorum Superiorum, etiam licentiam Episcoporum habeant. In Ecclesiis vero suorum Ordinum cum licentia suorum Superiorum, se personaliter coram Episcopis præsentare, & benedictio-

---

(a) Id in Gallia clare pronunciavit Rex Christianissimus Ludovicus XIV. Edicto, quod dedit mense Aprili an. 1659. Articulo enim 4. sic legitur: *Les Prêtres seculiers & Reguliers ne pourront administrer le Sacrement de Penitence, sans avoir obtenu permission des Archevêques ou Evêques, lesquels la pourront limiter pour les lieux, les personnes, le temps & les cas, ainsi qu'ils le jugeront à propos, la revoquer même avant le temps expiré*. &c. Ubi notandum est in Edicto Regis spectari duntaxat statum exteriorem Confessariorum, & Episcoporum externam jurisdictionem. Observat doctiss. Van-Espen *part.* 2. *de Promulg. leg. Eccl. cap.* 3. Principi incumbere ex officio & titulo suæ Regaliæ, ut caveat, ne quidquam in sui Regni Clerum invehatur, quod Ecclesiam & Regnum perturbare valeat. Extat tractatus *de Promulg. legum* Tom. IX. hujus Editionis in IV.

„ dictionem petere teneantur, antequam prædicare incipiant; „ ipso autem Episcopo *contradicente*, etiam in Ecclesiis suorum „ Ordinum prædicare non præsumant“. *Sess.* 6. *cap.* 2. & *Sess.* 24. *cap.* 4. *De Reformatione*.

Igitur Synodus Tridentina voluit, ut Regularis ultra licentiam sui Superioris, insuper habeat licentiam *expressam* Episcopi, ut in Ecclesiis non suorum Ordinum prædicare possit; tacitam vero, ut minus, licentiam, ut idipsum in Ecclesiis sui Ordinis facere valeat. Cum enim benedictionem Episcopi petere teneatur, simplexque Episcopi contradictio sufficiat, ut ipsum a concionandi munere repellat, evidens est, tacitam Episcopi licentiam præcedere, cum Regularis ad concionandum in sui Ordinis Ecclesiis admittitur.

Ipsa enim Episcopalis benedictionis impartitio licentiæ loco est. Si enim licentiam dare non vellet, benedictionem denegaret & contradicendo a concionandi munere impediret.

Unde a mente Synodi Tridentinæ nullatenus aberravit Concilium Bituricense statuens: *ut Regulares cujuscumque sint Ordinis prædicare non præsumant, etiam in Ecclesiis* suorum Ordinum, *nisi prius examinati & probati a suo Superiore, & impetrata ab Episcopo, aut ejus Vicario benedictione & licentia*“. *Anno* 1582. *Can.* 4.

Constat proinde Synodum Tridentinam voluisse, ut juxta rationem ipsius Hierarchiæ, Regulares potestatem omnem ad annunciandum verbum Dei ab Episcopis accipiant.

Porro cum hæc potestas concionandi, quæ Regularibus Parochiale Beneficium non obtinentibus ab Episcopis conceditur, sit duntaxat vicaria seu delegata, sequitur, quod eodem modo atque approbatio ad audiendas Confessiones pro arbitrio Episcopi limitari, modificari, ac revocari possit.

Hic rursus se opponit P. Jacobus sustinens, quod Episcopi non possint licentias prædicandi verbum Dei Regularibus Ordinum Mendicantium *ad libitum* suspendere aut revocare; ita scilicet *quod Episcopus non possit interdicere Regulari, ne concionetur, sive eum suspendere a Concionibus*, non reddita causa, *quando est concionaturus in* propria Ecclesia: *quicum possit ibi concionari* ipso contradicente (*puta si petieverit benedictionem & Episcopus irrationabiliter eam denegaverit*) *nisi* assignet causam, *ob quam de jure potest interdicere aut suspendere*, non tenetur Regularis obedire; *sed poterit* existimare quod non habeat justam causam, *nec sit nisi mera contradictio ipsius, & consequenter* continuare suum munus. *Consult.* 3. *Resol.* 10. *num.* 923.

Itaque Episcopus, ut Regularem, quem judicat muneri Concionatoris non convenire, recusare queat, causam recusationis exprimere, ipsumque Regularem, ejusve Superiorem constituere judicem tenetur, num justa sit recusationis aut suspensionis causa. Quo quid Episcopali auctoritati indignius?

Aliter sane censuerunt Patres Concilii Tridentini, non nisi simplicem Episcopi contradictionem, ut Regularis a munere concionandi, etiam in sui Ordinis Ecclesiis repellatur, requirentes; ipsius permittentes conscientiæ, num justa contradicendi causa subsit.

Porro cum P. Jacobus in hujus asserti probatione iisdem fundamentis nitatur, quibus probare voluit, Episcopum non posse ad libitum limitare aut revocare approbationes Regularium ad audiendas Confessiones sæcularium; illis, utpote superius sufficienter refutatis, refellendis supersedeo.

Interim ex illis, quæ hoc & præcedentibus paragraphis ex P. Jacobo adducta sunt & refutata, colligitur, quam merito Episcopi in suis Synodis & Ordinationibus præcipiant Parochis, ut neminem etiam Regularem, ad prædicandum aut Confessiones excipiendum admittant, nisi de legitima sua approbatione per litteras fidem fecerit.

Quin & his non contentus Sanctus Carolus statuit: ne patia„ tur Parochus, cujusvis Ordinis Regulares in *Ordinis sui Ec*„ *clesiis*, intra fines Parochiæ suæ Concionem habere, nisi ex „ *scripto testimonio* perspexerit, eos muneris hujusmodi in illis „ Ecclesiis obeundi causa, se ad Episcopum cum concionandi „ facultate, quam a Superioribus suis ipsi obtinuerunt, contu„ lisse, & benedictionem, ut Tridentino Concilio cautum est, „ ab eodem petiisse“. *In Concil. Mediol. III. cap.* 3.

§. X.

Ex Regula V. & IX. consectarium est, *Exemptiones Regularium ad sacras Ordinationes non extendi, ipsosque a proprio Episcopo, prævio examine, & servatis interstitiis, ordinandos.*

REGULARES Sacris Ordinibus, præsertim Presbyteratus, initiati, non uno titulo & arctiori vinculo Episcopis subjiciuntur, quam Regulares simpliciter ut tales considerari.

Primo, quia in Presbyteros ordinati, participes effecti Sacerdotii, cujus in Episcopo plenitudo continetur, unum cum Episcopo, & reliquo Diœcesis Clero quodammodo Sacerdotium sive Presbyterium constituunt: atque ex hoc capite arctissime Episcopo uniuntur.

Secundo, quia ab Episcopo in Presbyteros ordinati, ut adjutores oneris Episcopalis, & Episcoporum subsidiarii cooperatores assumuntur. „ Tales esse studeatis, inquit Pontifex ordinans „ ad ordinandos, ut in *adjutorium Moysi, & duodecim Aposto*„ *lorum*, Episcoporum videlicet Catholicorum, qui per Moysen „ & Apostolos figurantur, digne per gratiam Dei eligi valea„ tis.... filii dilectissimi, *quos ad nostrum adjutorium* Fratrum „ nostrorum arbitrium consecrandos elegit“ &c.

Tertio, ad sacrum Presbyteratus Ordinem assumpti, ad Hierarchiam Ecclesiasticam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris, reducti, unam quasi cum Episcopo Hierarchiam constituentes, speciali titulo Episcopo tamquam Hierarchiæ Capiti subduntur.

Ex quibus perquam manifestum est, exemptionem Regularibus simpliciter concessam juxta Regulam V. & IX. ad ipsos, ut sacro præsertim Presbyteratus Ordine insignitos, aut insigniendos extendi non posse: sed cum per illius Ordinis assumptionem ad Statum Clericalem a Regulari distinctum, & speciali titulo Episcopis subalternum transeant, etiam Leges communes illius Status subire debent.

Unde cum olim in Africa nonnulla Monasteria plenissima libertate perfruerentur, atque immediate Primati subjicerentur; hæc tamen limitatio semper addebatur, *ut quandoque voluerit sibi Clericos ordinare, ipse Episcopus, in cujus planitie* (*a*) *vel civitate locus Monasterii consistit, ipse hujus muneris gratiam compleat*. V. Synod. Carthag. anno 543.

His Regulis quoque insistens Synodus Tridentina statuit: *ut unusquisque a proprio Episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur; nisi ejus probitas, & mores Ordinarii sui testimonio commendentur*. *Sess.* 23. *cap.* 8. *De Reformatione*.

Unusquisque igitur a proprio Episcopo ordinandus, neque prætextu cujusvis privilegii generalis aut specialis ab alio ordinari potest, nisi de consensu Ordinarii litteras commendatitias, quas dimissoriales hodie dicimus, acceperit. Quo Decreto comprehendi Regulares quoscumque, etiam Ordinum Mendicantium, constans est, non tantum Synodorum Provincialium, quæ pro executione Concilii Tridentini habitæ sunt, sententia, sed & Pontificum sæpe iterata declaratione id pro certo haberi debet: ut videre est apud Franciscum Hallier de Sacris Ordinationibus, *Sect.* 5. *cap.* 3. *art.* 8.

Porro cum severe admodum Episcopis per Apostolum in persona Timothei mandatum sit, 1. *Tim. cap.* 5. *vers.* 22. *manus cito nemini imponant*; diligenter inquirant necesse est, num scientia, morumque ac vitæ totius integritas Ordini suscipiendo Ordinandos reddant dignos; idque non tantum quoad sæculares, sed etiam Regulares.

Nec enim ea est Monasticæ professionis efficacia, ut omnes ad perfectionem etiam Monasticam perducat. Notum est illud Augustini in *Ps.* 132. *Omnem conditionem includere bonos & malos, esseque Clericos proinde falsos ac Monachos. Sunt & Monachi falsi, & nos novimus tales; sed non periit fraternitas pia per eos, qui profitentur quod non sunt; tam enim sunt Monachi falsi, quam Clerici falsi, & fideles falsi*.

Notum quoque est, non omnes, quæ Monachis sufficeret perfectio, ad sacros Ordines, præsertim Presbyteratus, sufficere. *Multo major* (inquit Chrysostomus *lib.* 2. *De Sacerdot. cap.* 2.) *vitæ integritas huic* (Presbytero) *quam illis* (Monachis) *necessaria*. Hinc illud Augustini: *Aliquando bonus Monachus vix bonum facit Clericum*.

Quibus consonat illud Doctoris Angelici 2. 2. *quæst.* 189. *art.* 1. *ad* 3. *Ordines sacri præexigunt sanctitatem, sed Status Religionis est exercitium quoddam ad sanctitatem assequendam: unde pondus Ordinum imponendum est parietibus jam per sanctitatem desiccatis; sed pondus Religionis desiccat parietes, id est, homines ab humore vitiorum*.

Quapropter SS. Patres, etiam in primo Religionis Monasticæ fervore, non omnes passim ad Ordines sacros promovendos judicabant, sed *quos morum gravitas, & vitæ ac fidei institutio sancta commendat*, ut loquitur Siricius Papa *Epist.* 1. *cap.* 13. Unde ad Aurelium scribit Augustinus Epist. 67. *Cum ex his, qui in Monasteriis permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores ad Clerum assumere soleamus*. Et Sanctus Gregorius Candido Episcopo scribens, ut de Monasteriis in sua Diœcesi positis cum consensu Abbatis aliquos accipiant in Presbyteros ordinandos, hoc monitum subjungit: *Sed illius præ omnibus estote solliciti, ut vitam actusque eorum, qui in hoc sunt officio constituendi*, subtiliter debeatis inquirere; *& tunc eos, si digni fuerint, ordinare Lib.* 5. *Epist.* 27.

Expendens Synodus Tridentina, nec minorem hodie quam olim in Presbyteris scientiam, morumque probitatem requiri; nec majorem hodie quam olim esse professionis Monasticæ virtutem, semperque per Apostolum Episcopis inclamari, *Manus cito nemini imponatis*, Patrum vestigiis inhærens, ætate Ordinandorum præscripta, subjungit: *Sciant tamen Episcopi, non singulos in ea ætate constitutos debere ad hos Ordines assumi, sed dignos duntaxat, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoque nec in minori ætate, nec sine* diligenti *Episcopi* examine, privilegiis quibuscumque, *quoad hoc penitus exclusis*. *Sess.* 23. *cap.* 12. *De Reformatione*.

Illud porro examen, non solum circa doctrinam, sed etiam Ordinandorum *institutionem & mores* versari debere, immediate præmiserat.

Ex mente ergo Concilii Tridentini Episcopi non solum possunt, sed & tenentur ea sollicitudine, in doctrinam ac vitam Regularium inquirere, atque examen instituere, ut quantum humana fragilitas nosse sinit, sciant eos esse dignos, *quibus manus imponant*.

Hinc collige, non semper sufficere probandis moribus Regularium, vitæque rectitudini testimonium Superiorum. Quid enim, si Superiores ideam condignam de Sacerdotii dignitate non habentes, passim omnibus, modo ætatem Ordinibus præstitutam attigerint, testimonium capacitatis indifferenter concedant? ut hodie a multis Monasteriorum Superioribus, præsertim quæ ex Missa-

(*a*) In Editione legitur, *in cujus plebe*.

Missarum honorariis victitare solent, fieri videmus. Quam certitudinem de probitate ac sufficientia Ordinandi ex hujusmodi testimonio habere poterit Episcopus? Quod expendens Franciscus Gallier *De Sacris Ordinationibus*, postquam ostendit in vitam Regularium sedulo ab Episcopis esse inquirendum, hoc monitum adjungit: *Non adeo Superiorum Regularium fidei credendum, ut quos illi tamquam dignos obtulerint, absque ullo alio examine atque discussione ad sacros Ordines Episcopi recipiant... maxime cum notum sit, inquit, totius Monasterii interesse, ut quamplurimos Ordinibus sacris initiatos habeant, & facile probi etiam & boni insita hominibus cupiditate Ordinis sui gloriam promovendi (qua Regulares præ cæteris maxime flagrant, quod Ordinis sui amplificationem & ornamentum ad Dei & Ecclesiæ utilitatem spectare præsertim arbitrentur); facile, inquam abripiantur, ut levius de suis censeant, quam par sit, & in pondere judicent suorum industriam ac dotes magnifice; Sacerdotii, & reliquorum Ordinum Ecclesiasticorum dignitatem tenuiter æstiment. In Append. sect. 1. De Sacris Ordinat.* §. 3.

Porro ut promovendi ad Gradus Ecclesiasticos bene probari queant, explorarique, num altiorem gradum mereantur, jam pridem SS. PP. visum fuit, certa tempora præfigere, quibus in inferioribus gradibus ministrent, priusquam ad superiores promoveantur: *Quia* (ut ait Innocentius I. *Epist.* 4. *cap.* 5.) *in minoribus officiis si diu perdurent; & vita eorum pariter & obsequia comprobantur, ut ad Sacerdotium postea emensis stipendiorum meritis veniant.*

Synodus Tridentina magnopere desiderans, ut Ordinandi sedulo *probentur primum*, ne alias in sacros Ordines inidoneos irrepere contingat, exemplo SS. Patrum, certa temporum interstitia inter singulos Ordines ab omnibus indifferenter servari voluit: *Nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas, judicio Episcopi, aliud exposcat.*

Hoc Decreto Regulares comprehendi, ipsa ratio dictans Regulares ante Ordinationem esse probandos, & generalis verborum expressio evincunt. Unde de hac Synodi Tridentinæ sententia non dubitans S. Carolus, requirit in Ordinatione Regularium *intervallum anni inter postremum Ordinum minorum gradum & Subdiaconatum, ac rursus inter unum & alterum ex sacris Ordinibus, nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas* judicio Episcopi *aliud postulet. Concil. Mediol. V. part.* 3. *cap.* 3.

§. XI.

Varia asserta prædictis Corollariis contraria.

EX Regula V. & IX. consectarium esse ostendi, Regulares etiam Mendicantes quoad Ordines sacros subjectos esse Ordinariis; atque idcirco a proprio Episcopo ordinari debere: quod & Synodum Tridentinam declarasse ostensum fuit.

Idipsum quoque fateri videtur P. Jacobus. Citato enim Decreto Concilii Tridentini *Sess.* 23. *De Reformat. cap.* 10. juncta Gregorii XIII. Constitutione *In tanta*, & Declaratione jussu Clementis VIII. edita anno 1596. subjungit: *Hinc colligitur, revocata esse privilegia, quantum ad hoc, ut Regulares possint ordinari a quocumque Episcopo; sed in hoc subjici Diœcesano, seu Episcopo proprio. Est autem Episcopus proprius ille, intra cujus Diœcesim constructum est ordinandi Monasterium. Consult.* 3. *Resol.* 6. *num.* 807.

Sed ecce mirum artificium, quo illud Concilii Tridentini Decretum, atque eam Privilegiorum revocationem plane inania reddat, potestatemque Mendicantibus faciat a quocumque Episcopo Ordines suscipiendi.

Per præcitatum Decretum Clementis VIII. potestas fit Superioribus Regularibus, casu quo Diœcesanus abfuerit, vel non esset habiturus Ordinationes, vel Sedes Episcopalis vacaret, ad quemcumque alium Episcopum subditos pro Ordinibus suscipiendis mittendi, hac adjecta conditione, *dum ipsi Regulares non distulerint de industria concessionem Dimissorialium in id tempus, quo Episcopus Diœcesanus vel absuturus, vel nullas habiturus esset Ordinationes. Et in litteris Dimissorialium hujusmodi causa absentiæ Diœcesani Episcopi, vel Ordinationum ab eo non habendarum exprimatur.*

Hanc, ni fallor (ait Franciscus Hallier De Sacr. Ordinat. sect. 5. *cap.* 5. *art.* 8. §. 1.) *moderationem & interpretationem Tridentinæ Synodi Regularium importunæ flagitationes extorserunt, cui tamen ne sic quidem parere aliqui ipsorum volunt.* Quidquid sit de hoc Hallerii asserto, illud constat, P. Jacobum in hoc Decreto adinvenisse medium, quo fas sit Mendicantibus proprium Episcopum declinare, & ad quemcumque sibi faventem pro Ordinibus suscipiendis recurrere.

„ Præfata concessio dimittendi ad quemlibet Episcopum in „ casu absentiæ Diœcesani Episcopi, &c. (inquit P. Jacobus „ *loco citato num.* 809.) limitatur, dummodo Superiores Re„ gulares ex industria non distulerint dare Dimissoriales suis subditis usque ad id tempus, quo Episcopus sit absens, vel nullas habiturus sit Ordinationes. Per quod excluditur *dolus & fraus*, ait, *non vero causa rationabilis & justa.*

Sed quandonam causa rationabilis & justa fuerit? *Etiam, inquit, in quocumque casu, in quo Regulari Prælato constet subditos suos esse, & quantum ad mores, & quantum ad doctrinam sufficienter idoneos, & tamen habeat unde probabiliter timeat fore ut ab Episcopo rejiciantur: quia tunc rationabiliter movetur, & vere utitur jure suo, non faciet contra Decretum Clementis VIII. si exspectet tempus, in quo non sunt habendæ Ordinationes in Diœcesi, ut subditos suos extra Diœcesim dimittat ordinandos.*

Bene habet: ergo quandocumque Superior probabiliter timet fore ut ab Episcopo non sint admittendi ad Ordines, quos ipse præsentandos duxerit (hos enim & *quantum ad mores, & quantum ad doctrinam sufficienter idoneos* judicat) tunc non faciet contra Decretum Clementis VIII. si exspectet tempus, in quo non sunt habendæ Ordinationes in Diœcesi, ut subditos suos extra Diœcesim dimittat ordinandos; sive quod secundum modernam praxim loquendo, idem est, si probabiliter timeatur fore, ut ab Episcopo non *omnes indifferenter* Regulares, præsertim Mendicantes, ætatem & certum in Religione tempus habentes admittentur.

Quid enim notius, quam omnes plane Regulares, si illos, quos laicos vocant, excipias, mox ut ætatem attingerint, certoque tempore in Religione vixerint, Ordinibus sacris, & *quantum ad mores, & quantum ad doctrinam sufficienter idoneos* a Superioribus judicari?

Sit igitur Episcopus, de quo probabiliter timeatur fore, ut non omnes indifferenter Regulares ordinare velit, en paratum medium, quo possint ejus declinare tribunal, modo tempus non habendarum Ordinationum exspectare velint. Sed quia fortassis tantilla mora nonnullis, præcipue Fratribus Mendicantibus foret molesta, ecce aliud commodius & promptius medium proprii Episcopi tribunal declinandi, Fratribus Mendicantibus offertur. *Immo, inquit Pater Jacobus, tali casu poterit Superior subditum suum* ex industria *collocare in alio Conventu alterius Diœcesis, ut ibi ordinetur, & postea eum ordinatum recollocare in priori Conventu... Si dicas, quod non mutetur Diœcesis, nisi mutetur domicilium, quodque hoc non mutetur, nisi quis ad alium locum se transferat animo perpetuo ibi manendi, unde non censetur Regularis mutasse domicilium, qui transfertur ad aliquem locum animo revocandi illum* statim *postquam ibi Ordines susceperit: Respondeo enim, inquit, quod in Regularibus non valeat Regula illa; quia cum non habeant velle vel nolle, Cap. Si religiosus, De Elect. in 6. nullibi esse possunt animo ibi semper manendi; sed solum animo ibi manendi, quamdiu Superiori placuerit.* Insignis sane ratiocinatio! Quia Regularis *velle & nolle non haberi*, ideo censebitur *incorporatus* Monasterio, & esse *de familia* Monasterii, in quo *ex industria* a Superiore collocatur, ut Ordines suscipiat, *statim* susceptis Ordinibus revocandus. Estne hic vel species aliqua *incorporationis*? Quis sanæ mentis dicet Regularem per similem fraudulentam in Monasterio collocationem factum esse *de familia* illius Monasterii? Quod tamen requiritur, ut ab Episcopo Diœcesano ordinari possit. An dicemus filiumfamilias ætate minorem, v. g. septem annorum, qui *velle & nolle non habet*, fieri de Diœcesi alicujus pro accipienda Tonsura, quia a patre ad Universitatem studiorum causa mittitur? Interim, quod horrendum est, hic Auctor dicere audet, quod Religiosi isti *ex industria* eo fine ad Monasterium missi, vel alii, qui eos more solito præsentant, *interrogati ab Episcopis, an sint istius Conventus & suæ Diœcesis, possint & debeant respondere affirmative, & casu quo cogerentur, possunt hoc ipsum jurare.*

Sed subjicit Auctor: „ Non spectat ad Episcopos talia inter„ rogare, & longe minus ad cathegorice respondendum sub ju„ ramento cogere Regulares exemptos ". Quid tandem? ergo Episcopi inquirere non poterunt, num Ordinandi sint sui subditi; ne contra Sacr. Canones alienis subditis manus imponant? Immo Episcopi, qui sciunt aut scire debent, hoc pernicioso artificio passim Regulares proprios Episcopos declinare, videntque immensam continuo Regularium turbam undequaque sine Episcopi sui Dimissorialibus ad se confluere, eosque sine prævia diligenti super hoc inquisitione ordinant, qua ratione ipsi a pœnis in Ordinantes alienos subditos statutis sint immunes, ignoro.

Circa examen Regularium rursus prima fronte consentire videtur P. Jacobus; „ Privilegia olim Regularibus concessa (in„ quit *Consult.* 3. *Resolut.* 5. *num.* 814.) quod suscepturi Ordi„ nes non essent subjecti examini Episcopi, per Leonem X. in „ Concilio Lateranensi, & per Concilium Tridentinum *Sess.* 23. „ *cap.* 12, *De Reformat.* & postea de mandato Clement. VIII. „ sunt revocata. Igitur conformiter ad istas Ordinationes pra„ xis habet, ut etiam Regulares examinentur.

Sed circa quæ examen illud versari debet ex sententia hujus Patris? Circa doctrinam, & quidem quoad Religiosos ordinandos in Presbyteros: „ cum hic & nunc ordinentur solum in „ ordine ad celebrandum, inquit P. Jacobus *ibid. num.* 816. suf„ ficit si hic & nunc sciant, quæ necessaria sunt *pro celebran„ da Missa* ": videtur sufficere, si examen fiat circa scientiam sufficientem *pro celebranda Missa*. Insignis sapientia in Presbytero! Et durum profecto & operosum examen! Estne hæc illa *cœlestis sapientia*, quæ electos ad Presbyteratus officium commendet, ut loquitur Pontificale in *Ord. Presbyt.* Eritque hæc *doctrina spiritualis medicina populo Dei*, ut rursus Pontificale requirit? Eritque tandem hæc sufficiens *ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est, ad salutem*, quam Tridentina Synodus *Sess.* 23. *cap.* 14. *De Reformat.* in Presbyteris omnibus exigit? Quis sane jam miretur, si Episcopi, eorumve examinatores, qui examen juxta Regulas Ecclesiæ instituunt, passim a Regularibus, ut æquo rigidiores traducantur.

Sed quid de examine circa mores ex mente Patris Jacobi? „ Hoc examen Regularium fieri non debet, inquit, nisi quan„ tum ad *doctrinam duntaxat*, nam quantum ad mores, Regu„ laribus *sufficiunt* testimoniales suorum Superiorum ". Ita-ne ergo Episcopus supponere debebit, omnes Regulares a Superioribus suis ad Ordinem v. g. Presbyteratus, ut idoneos præsentatos, *ita pietate ac castis moribus conspicuos, ut præclarum bonorum operum, & vitæ monita ab iis possint exspectari*, ut loquitur Tridentinum *Sess.* 23. *cap.* 14. *De Reform.* sive ut Pontificale in *Ordin. Presby.* quod *odor vitæ eorum sit delectamentum Ecclesiæ Christi; ut prædicatione atque exemplo ædificent domum, id est, familiam Dei*; & universim ad Sacros Ordines præsentatos esse tales, quorum *probata vita senectus sit*? Immo si Litte-

ris

ris hujusmodi testimonialibus hodie ita credere debeant Episcopi, ut aliud circa mores examen ab iis instituendum non sit; credere consequenter tenebuntur, omnes passim Regulares postquam ætatem attigerint, & aliquo tempore in Religione vixerint, ad eam vitæ perfectionem pertigisse: cum, ut ante diximus, notum sit, omnes indifferenter ad Ordines Sacros a Superioribus ut idoneos præsentari. Quo quid a sensu mortalium, & quotidiana experientia magis alienum?

Absit ergo, ut Ecclesia Episcopos ad credulitatem adeo infirmo innixam fundamento cogat. Voluit quidem ipsa ante Ordinationem seu Regularium seu secularium *fidelem examen* præcedere, ut eo mediante sciant, quantum *humana fragilitas nosse sinit*; num Ordinandi scientia ac vitæ integritate sacris ministeriis sint idonei: sed quantum in hoc examine valere debeant testimonia Superiorum, sive sæcularium, sive Regularium, ex circumstantiis dijudicandum Episcopis committit.

Sit igitur hæc conclusio: Regulares ordinandi sunt ab Episcopo Diœcesano Monasterii, cui *revera* non fictitie & simulate *incorporati* sunt; & de cujus *familia* vere dici possunt. Neque sine diligenti Episcopi examine tam quoad mores, quam quoad doctrinam ordinandi sunt: neque sufficient Litteræ testimoniales Superioris, nisi Episcopus noverit, eam esse Superioris eruditionem & perspicacitatem, ut sciat quanta vitæ perfectio pro singulis Ordinibus requiratur; ejusque sit integritatis & spiritus, ut solam ministerii sacri dignitatem ac Ecclesiæ bonum, nequaquam vero aliquod particulare Monasterii aut Religionis commodum præ oculis habeat; ut proinde merito confidat, non nisi bene probatos, & in omni virtutum genere exercitatos per illum ad sacros Ordines sepofito omni humano respectu, præsentandos.

§ XII.

Ex Regula VIII. consectarium est, *Exemptos teneri Ordinationibus Episcoporum circa celebrationem Missæ, expositionem & circumgestationem Venerabilis, & similes in materia communi.*

REGULA VIII. superius data ostendit, exemptiones Regularium non posse extendi ad Leges exemptis pariter & non exemptis communes, quas Episcopi pro bono suæ Diœcesis evulgandas censuerunt, ni una totius Episcopalis regiminis turbatio, & Hierarchiæ Ecclesiasticæ sequatur confusio.

Cum vero admodum devotioni populi ac animarum saluti, ipsiusque Religionis augmento conducat, ut omni reverentia ac solida veraque devotione, & debito cultu peragatur incruentum Missæ Sacrificium, præcitatam Regulam sequuti Patres Tridentini declararunt, penes Episcopos esse potestatem, ea omnia prohibendi, mandandi, corrigendi, statuendi, quæ ad debitum honorem & cultum tanto Sacrificio debitum, & populi devotionem excitandam judicaverint expedire, *non obstantibus privilegiis & exemptionibus*. Sess. 22. *in Decret. De observ. & vitand. in celebr. Miss.*

Et sane ni his Episcopi Ordinationibus exempti tenerentur, nonne Ordinationes inutiles redderentur & inanes, cum longe major pars Sacrificium offerentium eas negligeret? Sic autem intellecta voluere sua Privilegia Pontifices, ut nec Ecclesiastica vilescat disciplina, neque Episcopalis vilipendatur auctoritas. *Cap. 24. tit. De Privil.*

Si igitur Episcopus quasdam exactiones honorariorum aut alias nonnullas avaritiæ aut turpis quæstus speciem præferentes circa Missæ Sacrificium pactiones prohibuerit, exempti etiam Regulares ea Lege tenebuntur. Idem est judicium de Ordinationibus Episcoporum, quibus post certam horam Missæ Sacrificium offerri vetatur. Item quibus præcipitur, ne tempore Sacrificii laicis, præsertim mulieribus; ad gradus Altaris aut intra cancellos pateat introitus.

Similiter si Episcopus quemdam templi ornatum, aut certas picturas, ut tanto Sacrificio indignas prohibeat, huic prohibitioni obedire debent exempti, licet ipsi ornatum illum aut picturas non indecentes judicarent: quia judicium ejusmodi non penes inferiores, sed penes Episcopum est.

Ex eadem Regula & principio consectarium est, exemptos pariter ac non exemptos obligari illis, quæ Episcopi statuenda censuerunt pro conservanda populi reverentia erga sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum.

Porro quotidiana experientia notum est, quod familiaritas & frequentia non raro pariat contemptum: *resque usu tritas & undecumque parabiles (ut ait S. Basilius Tract. de Spirit. Sanct. cap. 27.) expositas esse contemptui, atque id quod sepositum est, quodque rarum est, huic natura conjunctam esse summam admirationem & studium.*

Ne igitur per nimiam frequentiam aut familiaritatem reverentia populi erga hoc venerabile Mysterium diminueretur, admodum solliciti fuere Episcopi, etiam his postremis sæculis (quibus publica venerabilis Sacramenti in ostensoriis expositio, & per plateas circumgestatio invaluit) ut non nisi *raro* & *publicis* de causis per Episcopum probandis, sin illis publica expositio aut circumgestatio fieret.

Synodus Coloniensis anno 1542. noluit, „ ut sanctissimum „ Sacramentum *visibiliter* in quibuscumque *Monasteriis* ponatur „ aut circumferatur, nisi in sanctissimo Festo Corporis Christi „ cum suis Octavis *semel* in anno in qualibet civitate, oppido, „ aut Parochia, vel ex *singulari indulto Ordinarii*. " Similiter S. Carolus statuendum censuit: „ ne nuavis de causa Eucharistia *palam* & *aperte* exponeretur, sed *publica* tantum ac gravi; aliis vero de causis orationes quidem 40. horarum instituerentur, sed non Sacramento *aperte* expositio ". *In instructione De Sacramento Eucharistiæ.*

Agnoscite quoque Synodus nostra Mechliniensis „ sacrosanctam Eucharistiam pie & laudabiliter ad populi devotionem „ interdum in publicis Processionibus deferri, potissimum vero „ in Festo Sacro Christi Corpori proprie consecrato, ejusque „ Octava; sed ne nimia frequentia, ait, minuat reverentiam, „ *rarius* extra prædicta tempora id fiat, & non nisi in *arduis* „ *causis pacis & publicæ necessitatis* ". *Anno 1570. tit. de Sacrament. cap. 7.*

Et anno 31. XVII. sæculi Synodus Cameracensis edixit: *ut ubi toties Processiones cum sacratissimo Sacramento instituuntur, ne nimia frequentia minuat reverentiam, Episcopi* moderationem *adhibeant.*

Episcoporum ergo est, nimiam tremendæ hujus Hostiæ expositionem, ac circumgestationem ita moderari, ne frequentia reverentiam populi diminuat. Quæ sane Episcoporum vigilantia ac cura irrita plane esset ac inanis, ni his Episcopalibus Ordinationibus, etiam exempti subjicerentur. Quid enim, quæso, interest ad diminuendam populi reverentiam, num frequentior hæc publica Eucharistiæ expositio aut circumgestatio fiat per exemptos, vel per non exemptos?

De hac subjectione nihil dubitans Clerus Gallicanus an. 1655. declaravit, *nullos exemptos* sive *Sæculares* sive *Regulares* posse exponere *palam* SS. Sacramentum, illudve deferre in *publicis Processionibus*, nisi in solemnitate SS. Sacramenti, aut diebus devotionum extraordinariis pro *publicis* causis indictis, *& per Episcopum approbatis, obtentaque ejus permissione.*

Et quid plura? Cum anno 1644. super publica expositione Venerabilis quæstio incidisset inter Archiepiscopum Burdigalensem & Patres Dominicanos, re delata ad Sacram Congregationem, & rite examinata, missum fuit ad Cardinalem Grimaldum Nuntium Apostolicum in Gallia, & per eumdem publicatum Decretum tenoris sequentis; *Congregatio Concilii censuit non licere Regularibus, etiam in eorum Ecclesiis SS. Eucharistiæ Sacramentum* publice *adorandum exponere, nisi ex* causa *publica, quæ probata sit ab Ordinariis. Tom. 1. Act. Cleri Gallican. pag. 535.*

Pluribus Episcoporum Decretis in hanc rem omissis, unicum ex Synodo Cataneensi an. 1668. Præsulatus Fratris Domini Michaelis Angeli Bonadies Episcopi Cataneensis, & quondam totius Ordinis S. Francisci *Generalis* (qui privilegia Fratrum Mendicantium consequenter non ignorasse præsumitur) Decretum subjicio: *Regulares quid in* propriis Ecclesiis *circa expositionem SS. Eucharistiæ facere possint, doceantur e decisione Sacr. Congr. ritus, quam omnino observari præcipimus sub* multa interdicti Ecclesiæ, & superiorum suspensionis. *Nimirum ne sine specialis Sedis Apostolicæ privilegio, quod* nobis *ostendere teneantur, illam exponant absque causa*, quam approbare ad nos spectat, *& quidem illa* publica *esse debet, non vero privata.... Quare Superiores omnes Regularium jubemus, intra mensem ab hujus Synodi publicatione, nobis demonstrare, quibus temporibus in eorum Ecclesiis SS. Synaxim in populorum conspectu dare hactenus consueverunt, velintque in posterum, ut* nos causas recognoscamus, & facultatem litteris obsignatam impertiamur: *qui negligentes fuerint, annuam* suspensionem *incurrunt a divinis. Declaramus præterea nemini* Regularium *licere extra claustra quacumque occasione, nobis* insciis *&* non approbantibus, *cum Eucharistia Processionem instituere. Sess. 1. cap. 4. num. 72.*

Ulterius, si Episcopus judicet in ipsa expositione aut circumgestatione aliquid occurrere, quod hic & nunc propter aliquam inordinatam, v. g. populi devotionem diminueret honorem tanto Sacramento debitum, illud sua auctoritate prohibere poterit. Unde quantumvis nihil *per se* inordinatum contineat Sanctorum Imagines aut Reliquias una cum Venerabili circumferre, *significantes*, ut ait Synodus Coloniensis anno 1549. *illos nunc cum ipso regnare & triumphare in cælis, qui vestigia ejus hic in terris secuti sunt*; si tamen Episcopus videat eam esse populi sui circa alias SS. Immagines aut Reliquias inordinatam devotionem, ut ex externo agendi modo fat appareat honorem SS. Sacramento debitum ad Sanctorum Imagines potius quam ad ipsum Venerabile referri, idque etiam non raro cum summo hæreticorum scandalo, poterit Episcopus præcipere, ne cum ipso Venerabili Sanctorum Imagines aut Reliquiæ circumferantur.

Quod etiam pridem, ob illud indubie periculum, sæpius decretum fuit: *In solemni illa Processione, ait S. Carolus, in qua sanctiss. Domini Corpus per urbem religioso cultu defertur*, ne Reliquiæ ullæ, *sed* illud solum, *ut* veteris *instituti*, Ecclesiæque Romanæ Matris consuetudinis est, *pro Religiosoque apparatu, solemnique celebritate feratur. Mediol. IV. part. 2. cap. 4.*

Similiter anno 1639. Synodus Namurcensis statuit: *Quando continget venerabile Sacramentum deferri, nullæ aliæ Reliquiæ vel Imagines Sanctorum deferantur.... in die vero Patroni sola ejus Imago vel Reliquiæ deferantur.*

Quin & anno 1651. Maximilianus Henricus Archiepiscopus Coloniensis decrevit: *quod tametsi pium & laudabile sit, ut in communibus Processionibus & supplicationibus, ac stationibus deportentur Sanctorum (si quæ in Ecclesiis habentur) Reliquiæ, vel sola Imago Divi loci Titularis; in eis tamen Processionibus & supplicationibus, ubi SS. Sacramentum circumfertur, nullæ merito Sanctorum vel Imagines vel Statuæ juxta S. Caroli Borromæi præscriptum (nisi pia multorum locorum consuetudo aliud postulet) deportentur; de qua tamen* consuetudine integrum erit nobis, nostrove in spiritualibus Vicario generali, seu Decanis ruralibus cognoscere, an cum pietate vera & persuasa consistat.

Hinc patet dictum Archiepiscopum desideratie quidem, ut juxta Caroli præscriptum cum venerabili Sacramento Sanctorum Imagines non circumferantur, aliquid tamen consuetudini in re de se minime inordinata detulisse; ita tamen ut sibi integrum esse declaravit, judicare, num hic & nunc consuetudo illa veram populi devotionem potius non impediat, & ejus erga SS. Sacramentum reverentiam diminuat quam promoveat.

Et

Et merito; in his enim quæ interdum devotioni congruere, subinde vero ob temporum circumstantias & populi conditionem officere possunt, Episcoporum est invigilare & judicare, quid conveniat; subditorum vero obedire, & judicio Episcopi se submittere; juxta illud Augustini in simili materia indifferenti: *Episcopo tuo in hac re noli resistere, & quod facit ipse, sine ullo scrupolo vel disceptatione sectare. Epist. 36. ult. edit.*

Utinam hoc Augustini consilium attenderent, qui cum ut subsidiarii, aut inferiores ministri se Episcoporum judicio submittere, & populum ad obediendum incitare deberent, judicium sibi contra Episcopos usurpant, eorumque Decreta coram populo tamquam injusta improbare audent; *quo nihil aliud efficiunt* (ut de similibus similia attentantibus Synodus Coloniensis ann. 1536. *part. 4. cap. 9.*) *quam ut plebem, alioquin in Clerum satis irritatam, irritatiorem reddant, ac gliscenti seditionum igni oleum subministrent.*

Quod de subjectione exemptorum, etiam Regularium, quoad ea quæ celebrationem Sacrificii, expositionem ac circumgestationem publicam SS. Eucharistiæ ex Regula VIII. consectarium ostendimus, idem dicendum esse de illis, quæ circa administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, annuntiationem Verbi Divini, aliaque similia, quæ Episcopi statuenda censuerint ex ratione, cui Regula X. nititur, facile est videre.

Hinc in omnibus Conciliis Episcoporum videmus quoad similia Decreta Regularibus & sæcularibus omnino partem servandi obligationem impositam. Quin & S. Carolus, suspensionem a divinis ipso facto incurrendam, in Regulares sine speciali sua licentia a casibus sibi reservatis absolventes, tamquam sibi in hac materia subjectos, decernere non dubitavit. *Concil. Mediol. V. part. 1. tit. 10.*

Et prædictus Cataneensis Episcopus antea Ordinis S. Francisci Ministre Generalis in sua Synodo exprimens casus, quibus Regulares exempti Ordinariis subjiciantur: *Primo quidem, ait, circa ea quæ de Confessionibus excipiendis, habendis Concionibus, supplicationibus publicis suo ordine assistendis supra sancivimus, obedientes esse debent. Sess. 3. Decret. 25. cap. 1.*

§. XIII.

Assertum contrarium Regulæ VIII. & Corollariis ex ea deductis: *Regulares non tenentur Legibus Episcoporum, etiam ex vi directiva; possuntque sine licentia Ordinarii Venerabile publice in suis Ecclesiis populo adorandum exponere.*

REGULA VIII. superius exhibita dictat, quod sicuti exemptio Clericorum a Jurisdictione laicorum extendi non potest ad Leges in materia communi, ne alias summa in Republica oriatur confusio, & inutilis reddatur Legum auctoritas; sæcularium sive Regularium exemptio ad Leges Episcopales in materia communi extendi nequit.

Huic se opponit P. Jacobus sustinens, Regulares præsertim Mendicantes, Legibus Episcoporum aut Synodorum etiam ex *vi directiva* minime teneri; nec posse sumi argumentum a subjectione Ecclesiasticorum quoad Leges laicorum in materia communi; *quia* (*inquit Consult. 2. Resp. 3. num. 716.*) *communicatio Ecclesiasticorum in civilibus cum laicis* (*ratione cujus hujusmodi laicorum Legibus tenentur*) *radicatur in jure naturali: nam cum non possint laici sine Ecclesiasticis subsistere, nec Ecclesiastici sine laicis, Lex naturalis copulat utrosque tamquam duas Communitates sibi invicem necessarias. Hoc autem non habet locum quoad Regulas & subditos Episcoporum; quia Episcopi non possunt statuere, nisi circa spiritualia, in quibus Regulares sibi sufficiunt* per proprias Regulas, nec indigent communicare cum subditis Episcoporum; *& ideo Lex naturalis sicut non copulat eos in materia necessaria communicatione, ita nec obligat ad servanda Leges eorumdem.*

Quid hac ratiocinatione ineptius? Nonne Regulares quantumvis exempti, unam cum populo & Clero Diœcesim & Communitatem Ecclesiasticam constituunt, quemadmodum Clerici cum laicis unam faciunt civilem? Nam Regulares, præsertim Mendicantes, cum subditis Episcoporum non communicant, atque inter ipsos conversantur & vivunt? Nonne plerique aut ratione Sacr. Ordinum, aut functionum Hierarchicarum, quas exercent, ab Episcopo tamquam Hierarchiæ Capite dependent; atque ratione illorum spiritualia ab Episcopis accipere tenentur? His ergo Episcoporum Legibus, quæ materiam exemptam, nempe disciplinam Regularem non attingunt, parere debent Regulares; neque ad similes Leges sive in materia communi, sive Hierarchia eorum exemptio magis, quam Canonicorum aut Academicorum similis exemptio extenditur; ne alias omnis Legum auctoritas, & Hierarchiæ divinitus institutus ordo plane evertantur: atque ita, cessante in similibus eorum exemptione, jus commune (cui Episcoporum in ipsos auctoritas innititur) subintrat, Legibus Episcopalibus ipsos subjiciens.

Ex hoc Corollario ulterius consequens esse, & Conciliorum auctoritate firmatum ostendi, Regulares quoad *publicam* expositionem sacræ Eucharistiæ Episcopis fore subjectos. Cui rursus, suis innixus principiis, contrariatur P. Jacobus, contendens, *Regulares Mendicantes posse in suis Ecclesiis SS. Eucharistiæ Sacramentum a populo adorandum* publice *exponere, absque licentia Ordinariorum; quia, inquit, insistendo tenori exemptionum, Ordinarii nihil jurisdictionis habent, neque exercere possunt in Ecclesiis Mendicantium. Consult. 3. Resolut. 4.*

Respondeo, quod sicuti falsum est, Episcopos non posse in Regulares exemptos exercere ullam jurisdictionem, dum ver. gr. in Ministros subsidiarios Episcoporum quoad functiones Hierarchicas sunt admissi; ita quoque falsum est, insistendo tenori exemptionum, quantumvis generalium, Ordinarios nihil jurisdictionis habere, aut exercere posse in Ecclesiis Mendicantium, quatenus nimirum hæ sunt Parochialium Ecclesiarum subsidiariæ, & populi frequentationi patentes: eatenus enim jurisdictioni Ordinariorum subjectas esse, in quantum in illis populo Sacramenta, aliave spiritualia ministrantur, Legesque Episcoporum eam administrationem spectantes in illis Ecclesiis a Mendicantibus, eodem plane modo atque in Ecclesiis sæcularium servari debere, & ratio Hierarchiæ, & regimen animarum, Episcopo præcipue incumbens, necessaria requirunt, ut sæpius ostensum fuit.

Cum igitur SS. Eucharistiæ publica expositio ad populi salutem spectet, Mendicantes eam *populo* publice exponere volentes, Leges Episcopi expositioni illius præscriptas observare debent.

Sed dicet P. Jacobus *ibid. num.* 744. S. Congregatio Cardinalium declaravit, quod Regulares possint exponere Venerabile in suis Ecclesiis. Respondeo, in primis in illa Declaratione, quam ibidem refert, tantum dicitur, Regulares posse in suis Ecclesiis Venerabile exponere: sed illud indubie, juxta Declarationes sæpius datas, intelligi debet, modo id fiat *publice coram populo ex causa ab Ordinario probata.*

Adhæc, ponatur eam Declarationem id habere: quam debile exinde argumentum sumi possit, apparebit, si attendamus, quid de similibus Declarationibus ipsemet Pater dicat.

Loquens enim de quibusdam Decretis S. Congregationis sibi in hac materia contrariis, ait. *Cum nunquam fuerint publica, non videntur posse obtinere vim legis universalis, de cujus essentia est, ut promulgetur... adeoque sunt Declarationes Doctorales & Magistrales, ut etiam modo sunt Decisiones Rotæ... quæ proinde non faciunt jus, neque pro foro conscientiæ, neque pro foro fori. Nam ex speciali jussu SS. D. N. Urbani VIII. eadem Congregatio mandavit & præcepit nullam fidem esse adhibendam in judicio vel extra judicium hujusmodi Declarationibus, sive impressis, aut etiam imprimendis, nisi* authentice *cum solito sigillo & subscriptione Emin. Cardinalis Præfecti, & Secretarii ejusdem Congregationis pro tempore existentis, exhibeantur... Ad hoc vero ut obligent, Rodriq. asserit, requiri præterea quod vel Summus Pontifex det Breve, quo jubeat eas servari, vel quod Auditor Cameræ det monitorium in eorum executionem, vel sub censura mandet servari. Immo etiamsi hæc intercedant, necdum debent censeri proprie leges; quia etiam solet concedi, & quidem* satis facile, *Breve a Papa, vel ab Auditore Cameræ monitorium in executionem pro* rescriptis SS. *Pontificum, quæ tamen non ideo statim obtinent vim legis. Hæc autem ita vera sunt, etiamsi Declarationes consulto Summo Pontifice emanarint. Hactenus P. Jacobus, ibid. num. 756. & seq.*

Ex quibus patet, quanti ponderis sit farrago illa Declarationum Cardinalium, quas nescio ex quibus auctoribus collegit, & quibus librum suum implevit; quarum ne una, ut credo, mediam partem habet eorum, quæ ab ipso requiruntur.

Patet quoque quam merito authenticis & probatis Juris Regulis, atque Sacr. Conciliorum Decretis potius, quam hujusmodi vagis & incertis Declarationibus dicta nostra superædificemus; ex quibus Regulis & Decretis perquam manifestum est, SS. Eucharistiam a Regularibus etiam exemptis *publice* coram populo exponi non posse, nisi ex *causa ab Ordinario probata.*

§. XIV.

Ex Regula X. consectarium est, *Episcopum posse per Juris remedia procedere contra Regulares exemptos in casibus, in quibus ordinaria vel delegata potestas ipsi competit; posseque ab ipsis petere reverentiam & obedientiam debitam.*

REGULARIUM quacumque exemptione non obstante, jurisdictionem Episcoporum in ipsos multis casibus salvam manere, inter Canonistas convenit, & in præcedentibus probatum est.

Hinc consequens est, quod illis casibus Episcopi, utpote integra & illæsa manente eorum jurisdictione contra exemptos per omnia Juris remedia procedere possint, ac si exempti non essent.

Unde S. Carolus non dubitavit fulminare excommunicationem ipso facto in Regulares, eadem qua hic & alibi exemptione gaudentes, sine approbatione Episcopi Confessiones excipere tentantes, aut a casibus Episcopo reservatis sine speciali ejus licentia absolventes.

Similiter Episcopus Cataneensis, Ordinis S. Francisci quondam *Generalis*, contra Regulares exemptos per censuras Ecclesiasticas in casum inobedientiæ procedere non dubitavit, ut ex Decreto *paragr.* 13. citato videre est.

Et sane quid Episcopis obstare posset, quominus hisce casibus per Juris remedia procederent? quandoquidem jam cessante exemptione, Jurisdictio pristinas ac integras vires obtineat; subintretque receptissima atque notissima Juris Regula: *Cui Jurisdictio data est, ea quoque concessa videntur, sine quibus Jurisdictio explicare non potuit. L. 2. ff. De Jurisdict. om. Jud.*

Ex qua Regula insuper habetur, quod Episcopus per omnia Juris remedia, etiam censuras, procedere queat contra *exemptos* in casibus, quibus solum subjacerent Episcopis tamquam Sedis Apostolicæ Delegatis: quod & Regula X. superius exhibita manifeste ostendit.

Ex his ulterius consequens est, posse Episcopos juxta praxim jam pridem usitatam a Regularibus, etiam a Mendicantibus, petere reverentiam & *debitam* obedientiam, sive ut in litteris præsentationis ad Ordines, vel ad Confessiones audiendas, aut habendas Conciones, salutent Episcopum his verbis: *Reverendissimo Domino Episcopo N. reverentiam & obedientiam debitam.*

Cum enim certum sit, Fratres Mendicantes non obstante quacumque sua exemptione, in multis subjectos esse Episcopis, eis-

que quoad illa *obedientes* esse debere; quidni *obedientiam debitam*, seu quam *debent*, agnoscant; & Episcopi ipsos cogere poterunt, ut agnoscant?

Atque ita Patres Concilii Coloniensis *an.* 1536. nihil refragante Fratrum Mendicantium exemptione: *Æquum censuerunt, ut qui ex Fratribus muneri concionandi accingi velint, Episcoporum Vicariis in Pontificalibus* serio promittant, *sese hisce Synodalibus Institutis omnino obtemperaturos*.

Et quid plura, cum ipsum Pontificale expresse præcipiat; ut omnes, qui ordinantur a suo Ordinario in Presbyteros, promittant Ordinanti *reverentiam & obedientiam*?

Hoc Decreto etiam comprehendi Fratres Mendicantes dubitari non potest; cum enim ipsi ab Episcopo Diœcesano Monasterii, de cujus *familia* sunt, tamquam ab Ordinario suo debeant juxta præscriptum Concilii Tridentini ordinari, necessario formulam præscriptam *omnibus ab Ordinario suo* ordinandis, observare debent.

Neque obstat, quod subjungitur in Pontificali: *Si Pontifex non est suus Ordinarius, dicit singulis: Promittis Pontifici vel Prælato Ordinario tuo*, &c. quia verba illa, *vel Prælato*, non concernunt Fratres Mendicantes, quorum Superiores nunquam dicuntur *Prælati*, multo minus *Ordinarii*; sed posita sunt propter sæculares & Regulares *nullius Diœcesis*; qui nimirum nulli Episcopo seu Pontifici inferiori subjiciuntur, sed alicui *Prælato* omnem Jurisdictionem Episcopalem in certum territorium habenti; qui & ideo *Ordinarius* ipsorum dicitur.

Et quia similes nunquam a *proprio Ordinario*, utpote charactere Episcopali destituto, ordinantur, ideo verba illa, *vel Prælato*, in formula præscripta *ordinandis a suo Ordinario* non sunt addita; addi tamen debuissent, si Mendicantes concernerent, utpote qui sæpius *a suo Ordinario* ordinantur.

§. XV.

Assertum Regulæ X. & Corollario inde deducto contrarium, *Episcopi non possunt a Regularibus exemptis exigere reverentiam & obedientiam*.

EX Regula X. consequens esse ostendi, Episcopos jure posse a Regularibus petere *reverentiam* & *debitam obedientiam*, sive ut agnoscant se velle obedire Episcopis in illis, ad quæ eorum se non extendit exemptio, vel in quibus specialiter exemptioni & privilegiis est derogatum.

Huic Corollario rursus fortiter se opponit P. Jacobus, contendens Episcopos citra justitiæ violationem talem *obedientiam* exigere non posse. *Obedientia enim* (*inquit Consult.* 2. *Resol.* 12. *num.* 264.) *debetur ratione Jurisdictionis, & versatur in exequendis Superiorum jussionibus; nec alio jure competit Episcopis in subditos, quam quia sunt subditi, & Episcopo subsunt, sicut membra Capiti: itaque debetur in retributionem administrationis sive regiminis. Cum autem Episcopi nullam habeant superioritatem, administrationem & directionem in Regulares exemptos; nec sint eorum Capita, nullum habent jus exigendi ab illis obedientiam*. Ut nihil dicamus de majori præmissa hujus argumenti, falsissimum est quod in subsumpto asseritur: Episcopos *nullam habere jurisdictionem in Regulares exemptos*, nec esse eorum Capita: obtinent enim Jurisdictionem in omnibus casibus, ad quos exemptio ipsorum se non extendit; ut in præcedentibus sat fuit ostensum, & nemo Canonistarum dubitat; atque eatenus ipsorum *Capita* dicuntur, ut & Canonicorum, non obstante quacumque horum exemptione; qui & propterea *obedientiam* in Ordinatione aut admissione ad Confessiones audiendas, aliasve similes functiones Hierarchicas, suo Episcopo promittere non reformidant.

Sed quid magis exoticum & a Jure alienum, quam quod *ibid. num.* 265. subdit; nimirum *quod jurisdictio Episcopi, per Tridentinum, & alias Pontificias Constitutiones Apostolicas posteriores in certis casibus, concessas, tantum concedatur in particularibus casibus, & præsertim transgressionum, & ideo non potest afficere universitatem Religiosorum, sed solos transgressores: nec existit in Episcopo, nisi post transgressionem, ante quam posset exigere* obedientiam, si debita esset.

Quid enim in Jure notius, quam jurisdictionem Episcoporum, per exemptionem quasi violenter impeditam, restitui ac redintegrari hoc ipso, quo per Concilium, aut per Pontifices potestas Episcopis in certa materia non obstantibus privilegiis aut exemptionibus conceditur, vel quoad istam materiam exemptionibus derogatur; tuncque Episcopo liberum esse, vi suæ jurisdictionis sibi competentis Decreta materiam illam concernentia edere, quibus Regulares (eorum exemptione jam cessante) debeant *obedire*, pœnasque in non obedientes apponere, & exequi?

Sed ulterius urget Pater Jacobus: „ Sancta Sedes sæpius Episcopis inhibuit illam Regularibus exposcere, & nominatim Gregorius IX. in Bulla *Inducimur* anno 1240. tertia in Bullario Rodriques: *Ut nullus ex Prælatis Ecclesiarum, absque mandato Sedis Apostolicæ, a vobis* (Minoritis) *dictam obedientiam manualem præsumat exigere, districtius inhibemus.* " Quidquid sit de hac, ac similibus incertis Bullis, quas ibidem ex aliquibus privilegiorum compendiariis refert Pater Jacobus, fateor fuisse jam pridem inhibitum Episcopis exigere *quamdam obedientiam* sive fidelitatem, non tantum a Monachis, sed & Clericis; nimirum eam, quæ *homagii* cujusdam præferebat imaginem. *Indignum est*, inquit Regula Juris, *& a Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur*. Cap. *fin.* tit *De Regulis Juris*.

Quin & Simoniacum plerique credebant, similem *obedientiam* sive *fidelitatem* in Ordinum susceptione Episcopo facere. Hinc S. Guillelmus Abbas Divionis maluit sacri Ordinis susceptionem differre, quam juxta consuetudinem Episcopatus Vercellensis *assertione* jurisjurandi servaturum *fidelitatem* Episcopo promitteret: non quod exemptioni sui Monasterii timeret præjudicare (jurisdictioni enim Episcopi subjectum erat) *sed quia salubriter non poterat perpendere, ut pro his, quæ solius Dei imperio gratis præstari debeant, horum ministro alicujus firmandæ fidei assertionem ullo modo exhiberet*. In vita apud Bollan. ad 1. Jan. c. 3.

Hujusmodi ergo fidelitatis juramenta, aut promissiones jam pridem reprobavit Ecclesia, & ob periculum Simoniæ etiam Sancti quidam præstare recusarunt; sed illa ab *obedientia debita*, quam hodie Episcopi requirunt, multum sunt distincta.

Hæc enim non exigit & postulat nisi subjectionem & obedientiam Canonicam in licitis & honestis, & in quibus secundum Canones etiam ipsi exempti Episcopis subjiciuntur: illa vero homagii cujusdam (quale Vassallus præstat Domino directo) speciem præferentia, ad legem spectant mundanam, & mundanam potius quam Canonicam subjectionem designant.

Fidelitatis igitur seu obedientiæ juramenta hujusmodi per Episcopos Ecclesia exigi vetuit, & sancti Viri præstare renuerunt: at Canonicam obedientiam nec Ecclesia exigi vetuit, nec Sancti promittere recusarunt; quin & seculantes pro refractariis habendos censuerunt.

S. Fulbertum Carnutensem Episcopum cuidam suo Coepiscopo de hac re scribentem audiamus: „ Si Abbas S. Benedicti (ait „ *Epist.* 41.) de vestro contemptu culpam suam recognoverit, „ & *illam* deinceps *subjectionem promiserit*, quæ vobis *canonice* „ debetur, hortor & suadeo ut recipiatis: *Sacramenta* vero, & „ cætera, *quæ ad mundanam legem* pertinent, propter amo„ rem Regis missa faciatis: ut *Religionem* magis quam *sæcula*„ *rem ambitionem* vos sectari cognoscat. At si Abbas in *tantam* „ *superbiam intumuerit, ut ipsam quoque subjectionem Canoni*„ *cam vobis derogare contendat; superbiæ, cui non parcit Deus,* „ *Dei Servus quomodo parcat, nescio*.

Hæc sanctissimi Præsulis verba utinam serio expenderent Regulares, qui adeo proterve, non juramentum fidelitatis (quod Episcopi non requirunt); sed reverentiam & *obedientiam debitam*, seu *Canonicam subjectionem* promittere renuunt; quosque non pudet asserere: „ Ordinarios sub *peccato mortali*, & obligatione resarcien„ di omnia damna inde oriunda, non posse a Superioribus Regu„ laribus in præsentationibus suorum subditorum ad Confessiones „ & Ordines exigere *obedientiam*; alioqui horum præsentationes „ non acceptaturi, neque eorum subditos ad examen, & multo „ minus ad Confessiones, vel Ordines admissuri ". Ita P. Jacobus *Consult.* 2. *Resol.* 12. *num.* 249. Quæ profecto hominum temeritas, Principes populi summa modestia, ac religione ab obedientia cum *juramento fidelitatis* exactione abstinentes, & solum *Canonicam subjectionem*, seu *obedientiam debitam* secundum Canones postulantes, *peccati mortalis* arguere!

EPI-

EPILOGUS
SECUNDÆ PARTIS.

ANimus non fuit hoc Tractatu originem ac progressum Exemptionum sive Regularium sive sæcularium a jurisdictione Episcoporum examinare; sed solum quasdam Regulas a Canonistis communiter receptas, & a Pontificibus probatas proponere: quibus Exemptiones illæ regi & concludi debent, ne alias in totalem Hierarchiæ Ecclesiasticæ confusionem, & Episcopalis regiminis, & auctoritatis eversionem, contra intentionem Pontificum, extendantur, ut jam paucis ostendimus; & jam pridem Ecclesiæ Prælati recognoverunt, & alte deplorarunt: multo minus hic perstringere animus fuit omnes excessus, quos videre est in libro sæpe nominati P. Jacobi.

„ Fratrum & Coepiscoporum nostrorum conquestione conperimus, quod Fratres „ templi, & Hospitalis, & alii Religiosi, inquit Concilium Lateranense III. sub A- „ lexandro III. indulta sibi ab Apostolica Sede *privilegia excedentes*, contra Episco- „ palem auctoritatem multa præsumunt, quæ & scandalum faciunt, & grave faciunt „ periculum animarum ". *Cap. 3. tit. De Privilegiis.*

Similes Episcoporum querelas ob extensionem & excessum privilegiorum recepit & probavit Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *Cap. 12. tit. De Excess. Prælat.*

Querelas Episcoporum Provinciæ Remensis circa anno 1287. (dum notabilis Belgii pars huic Provinciæ in spiritualibus suberat) de scandalis, & animarum periculis intelligimus ex Epistola circulari Concilio Provinciali scripta; in qua scribunt; „ gravem dissensionem inter ipsos Prælatos & viros Religiosos Fratres Prædicatores, & Minores exortam fuisse, occasione cujusdam concessionis a Martino IV. super Con- „ fessionibus audiendis & injungendis Pœnitentiis sibi factæ: pro eo videlicet quod „ iidem Fratres dicunt & asserunt, se intelligere eo modo quod dilucide obviant „ juri communi, Conciliis, & Constitutionibus Romanorum Pontificum, & in- „ tentioni etiam concedentis: ex quibus assertionibus præsumptuosis temerariisque, „ quod dolentes referimus, multa scandala, & animarum pericula in Clero & po- „ pulo sunt exorta, cum periculo subditorum nostrorum, quorum sanguis in distri- „ cto examine de nostris manibus requiretur; præsertim cum nos in suspiciendo „ curam ipsorum, nostras obligaverimus animas.

Ecce qui sint Privilegiorum fructus, dum semel legitime constituti limites contra dantis intentionem exceduntur.

Utque plura missa faciamus, quid acerbas Prælatorum querelas adversus Mendicantium privilegia, illorumque studia, ad eorum revocationem in Concilio Lateranensi sub Leone X. excitavit, nisi privilegiatorum in utendis Privilegiis excessus? *Instantissime* (inquit Odericus Raynaldus ann. 1516. *Sess. 9. postularunt, ut Privilegia, quæ Mare magnum dicuntur, reducerentur ad jus commune; quia ipsi Fratres nimis confundunt ordinem & jurisdictionem Episcopalem.*

„ Et in Consistorio secreto, pergit Historicus, deputati Prælati proposuerunt, pe- „ tentes, propter nimias & incredibiles licentias, quibus utuntur Fratres contra „ splendorem Episcopalem & potestatem, omnes revocari debere, præsertim cum „ illis abutantur: & demonstrarunt deputati quomodo Fratres abutantur.

Nonne rursus fuit nimia illa exemptionis & Privilegiorum extensio, & ex illa profluens Ecclesiasticæ Hierarchiæ, atque regiminis Episcopalis turbatio, quæ summas illas querelas Prælatorum in Synodo Tridentina adversus exemptiones excitarunt? Nonne hæc movit Prælatos Germaniæ, ut inter sua postulata hunc reformationis articulum exhiberent? „ Revocandas omnes exemptiones contra jura commu-

„ nia passim concessas, Monasteriaque omnia sub Episcopi potestate constituenda, „ sub cujus sunt Diœcesi ". Spondanus *ad annum* 1563.

Denique quid omnia illa Decreta a Patribus Tridentinis pro restituenda Episcoporum auctoritate edi postulavit, nisi auctoritatis illius, per nimiam Privilegiorum extensionem, conculcatio?

Hanc confusionem atque Ecclesiæ turbationem ex Privilegiis & exemptionibus, præsertim illorum, qui functionibus Hierarchicis obeundis ex suo Instituto destinantur, facile oriundam prævidens S. Franciscus, *gratum ipsi non fuit*, ut Fratres ipsius ab *Episcopali obedientia ejusmodi privilegiis se subtraherent, sed Fratris Eliæ*, inquit Baronius ad anno *676. hominis non divino spiritu, sed carnis prudentia nitentis, opus fuit*. Hinc illud S. Patris apophthegma: „ Hoc meum & Fratrum meorum est pri- „ vilegium, nullum habere privilegium super terram, sed omnibus obedire, & in- „ feriores nos omnibus reputare ". Item, illud suæ ultimæ voluntatis elogium: *Præcipio Fratribus universis per obedientiam, quod ubicumque sint, non audeant petere aliquam litteram in Curia Romana* (*a*)

Quam verum fuerit sanctissimi Patris augurium, refert, & Ecclesiam super eo plangentem inducit ejus fidelis Filius P. Alvarus Pelagius *lib. 2. De Plantu Eccles. cap. 66.* Postquam Fratres Minores *non curantes servare voluntatem Patris, inquit, quam in testamento suo Fratribus notificaverat, & servare mandaverat, & sic fractores testamenti, & indigni hæreditate perfectionis Evangelicæ, quæ maxime in paupertate, & humilitate, & charitate consistit, a Sede Apostolica declarationes & privilegia plurima impetrarunt: per quæ a sancta paupertate, & humilitate quasi omnimode recesserunt. Nam eorum privilegia, per quæ nemini subsunt, nisi Sedi Apostolicæ, eos in superbiam erexerunt, & in* contumaciam contra omnes Prælatos... *Contra quos S. Bernardus: Quanti usque hodie fœda sequuntur infeliciaque vestigia! immo quam pauci evadunt, quibus libido dominandi non dominetur! Quæ sæquimini miseri? Nonne iste est mons, in quem ascendit Angelus, & factus est Diabolus? Maxime Fratres Minores, qui magis humiles esse debent quam homines de mundo, per Regulam & professionem & vocationem suam omnibus subesse debent, maxime DD. Episcopis, & aliis Prælatis, & ordinariis locorum Sacerdotibus; & eis honorem & reverentiam exhibere: sicut ipse Pater in Regula, & in testamento mandavit ...... Eorum privilegia faciunt eos contendere tota die .... Faciunt etiam eos* contemnere Prælatos Ecclesiæ, *& occasione privilegiorum magis sunt insolentes, & magis delinquunt*.

Similiter nonnulli Romani Pontifices perpendentes, quam difficulter privilegia & exemptiones intra legitimos limites contineantur, præcipue cum Exempti una functionibus Hierarchicis impenduntur, resolverant potius omnia privilegia revocare, privilegiatosque ad jus commune reducere, quam periculo turbationis, ex privilegiorum irregulari extensione profluentis, Ecclesiam exponere. Et quidem Calixtum III. litteras concepisse „ quibus Mendicantium familiæ ad jus commune redi- „ gendæ erant, refert Odericus Raynaldus *an. 1471. num. 69.* sed sane memoran- „ dum quod subjicit: quas cum Paulus II. promulgare meditaretur, Mendicantium „ Ordinum Magistri in eam prorupere temeritatem, *ut provocationis ad Concilium* „ *generale formulam* ediderint.

Utque concludam, quid est quod nostris etiam temporibus tantas excitat Prælatorum querelas adversus tum Canonicorum, tum Regularium exemptiones, nisi indebita earum ad materias non exemptas extensio? Quid aliud nostri sæculi sanctissimum Præsulem Franciscum Salesium movit ad quemdam suum Confratrem scribere *lib. 1. Epist.* 30. In hoc maximam esse Dei gloriam, quod „ Ordo Episcopalis „ agnoscatur qualis est: quodque *muscus ille exemptionum* ab Ecclesiæ arbore sit avul- „ sus, *in qua tantum mali fecit*: sicuti bene observavit Sacr. Tridentinum Concilium.

Con-

(*a*) E memoria Minoritæ Didaci exciderat illud S. Francisci præceptum; cum Romæ ann. 1749. publici juris fecit opus, quod titulum, qui sequitur, præfert in fronte: „ Dilucidatio privilegiorum Ordinum Regularium, præsertim Mendicantium, ubi privi- „ legia in communi, & alia plurima in particulari clare recensentur; sed præcipue facultates Superiorum Generalium, Localium, „ Concionatorum, Confessariorum Regularium & sæcularium, etiam Monialium, tam quoad absolvendum, tam quoad dispensan- „ dum ". Quod dictum est in Repagulo, id in antecessum confutavit scriptum Minoritæ Didaci, qui ut Mendicantium exemptiones vindicaret, nihil novi protulit.

Concludamus igitur magnopere Ecclesiæ interesse, ut regulæ & limites exemptionum figantur, atque sedulo observentur: omnesque sive sæculares sive Regulares debere esse sollicitos, ut magna cum circumspectione ac sobrietate, immo timore ac tremore religioso privilegiis, si quæ legitime obtinuerunt, utantur; ne forte ea nimium extendendo, Hierarchiam Ecclesiasticam confundentes, aut Episcopale regimen impedientes, schismatis ac divisionis auctores curam Deo habeantur; aut perditionis animarum, cujus, impediendo Episcopos, forte sunt causa, rei constituantur, semper memoria retinentes illud, quod de Episcopis in persona Apostolorum dixit Christus: *Luc. cap.* 10. *vers.* 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*. Quod bene intellexit fidelis Evangelii interpres D. Paulus, quando de præceptis suis pronuntiare non dubitavit: *Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum*. 1. Thess. *cap.* 4. *vers.* 8.

APPROBATIO.

Nemo potest non approbare scripta eorum, qui omnia sua asserta ad communes universalis Ecclesiæ Canones velut ad incudem formant; & ad eos revocant, quæ minus recte dicta putant. Ejusmodi est scriptum Clariss. D. Van-Espen J. U. D. quod Repagulum Canonicum *censet, & ego luce publica dignum, hac* 23. *Aug.* 1688.

Bartholomæus Pasman S. T. D. & Lib. Censor.

DIS-

DISSERTATIO CANONICA AD LEGEM JULIAM DE AMBITU

SIVE

De vetita Officiorum Venalitate.

§. I.

Analogia inter crimen Simoniæ, & crimen Ambitus.

Inter crimen Simoniæ, & crimen Ambitus summa intercedit analogia. Utriusque radix est ambitio & avaritia: illud tendit, ut per pecuniam malasque artes perveniatur ad honores & dignitates, muniaque Ecclesiastica; hoc vero, ut iis mediantibus ad honores & munia Reipublicæ pertingatur. Recte enim dixit jam pridem Isidorus Dei Ætymolog. vocum *lib. 5. cap. 21.* *Ambitus judicium est in eum, qui largitione honorem cupit*, sive ambit.

In hoc quoque utriusque hujus criminis analogia quædam est, quod sicuti crimen Simoniæ jam pridem *enormissimum* a Patribus dictum fuit ob mala ex illo in Ecclesiam redundantia, eadem ratione vitium Ambitus perniciosissimum merito reputatum sit, propter mala ex illo in ipsam Rempublicam profluentia. Notum quippe est, male cum Republica agi, cum quod meritis obtineri debet, pecunia tentatur; cumque *Virtutis præmia ambitio occupat*, ut Salustius ait.

§. II.

Vetustissimis Romanorum Legibus repressus Ambitus.

Sicuti ergo nunquam non execrationi fuit Ecclesiæ Præfectis venalitas sacrorum Officiorum; ita jam pridem ipsis Reipublicæ Moderatoribus, etiam Gentilibus, vitium Ambitus, sive venalitas honorum & dignitatum Reipublicæ horrori fuit, multisque legibus repressum. Et quidem in Republica Romana per Tribunos Plebis lata fuit Lex contra ambitum illorum, qui Magistratus appeterent, qua, ne cui album in vestimentum petitionis causa quemquam adire liceret, cavebatur: uti refert Alexander ab Alexandro *lib. 3. Dier. genial. cap. 17.* qui addit: „ Deinde Petilius Tribunus Plebis Legem tulit ad populum, qua „ largitiones illorum, qui *pecunia* honores mercarentur, gravi „ damno & pœna mulctavit: fuitque severissima disciplina & sub „ gravi censura lex servata, qua ambitioni & cupiditati obviam „ sæpe itum est: ita ut inter exempla relatum sit, Q. Coponi„ um, quod vini amphoram ei, cujus suffragio Magistratum pe„ tebat, dono dederat, ambitus condemnatum pœnas luisse.

Sed cum quotidie hoc malum magis serpere videretur, Paulus Æmilius Consul Legem tulisse fertur ad populum, qua, ne cui suffragii causa munus dare liceret, multiplici pœna interdixit. Postea quoque Lege Calphurnia his, qui prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas Legibus constitutas, etiam pecuniaria mulcta dicta fuit.

Hisce Legibus illud evincitur, quod & ipsi Ethnici Reipublicæ Moderatores vel solo lumine naturæ viderint, ipsaque experientia fuerint edocti, nihil hoc crimine ambitus Reipublicæ esse perniciosius; illudque penitus esse eliminandum crediderint, si Rempublicam florentem & rite institutam conservare vellent. Sed hisce aliisque vetustissimis Romanorum Legibus (quas recitat Alexander ab Alexandro loco citato) omissis, videndum quid Principes Christiani, quorum sanctissimæ Sanctiones etiamnum hodie, tum in Codice Justinianæo tum Theodosiano extant, de hoc crimine ambitus variis temporibus edixerint.

§. III.

Constantini M. adversus honorum nundinationem Sanctiones.

Constantinum M. ambitum & venalitatem officiorum & honorum repressisse, constat e pluribus ejus sanctionibus in Codice Theodosiano superstitibus. Et quidem in *Leg. 1. Cod. Theod. De Honorariis codicillis* sanxit, solam eam dignitatem ad evitanda onera Curialia prodesse, quæ *honorum virorum suffragio, nulla data pecunia* impetrata est. Quin & addit, in plebem sive plebæam conditionem, in subeundis oneribus Curialibus, redigendos, qui *data pecunia* honorarios codicillos adepti essent. Similiter in *Leg. 5. Cod. Theod. De Decurionibus*, extat ejusdem Imperatoris Constitutio, qua cavetur. Decuriones Curia non liberari, si dignitatea *suffragio* meruerint; id est, data pecunia. Suffragium enim apud Romanos dicebatur pecunia, quæ suffragatoribus aulicis, aut etiam ærario Principis inferebatur, vel promittebatur, honoris adipiscendi causa. De hoc extat in Codice Justinianæo *lib. 4.* titulus *De Suffragio*

Unde non immerito intelligitur de Constantino quod in *Leg. 2. Cod. Theod. De honorariis codicillis*, dixit Constantius Constantini filius, & in imperium successor; *Ab honoribus mercandis suffragia, vel qualibet ambitione quærendis certa mulcta prohibuit.*

§. IV.

Quid adversus eamdem sanciverint Constantini filii?

Constantius Constantini filius in citata *Leg. 2. Cod. Theod. De honorariis codicillis*, relata patris sui sanctione, addidit „ ut quicumque fugientes obsequia Curiarum, umbras & no„ mina affectaverint dignitatum, tricenas libras argenti inferre „ cogantur: manente illa præterita inlatione auri, qua perpe„ tua *lege* constricti sunt „. Hanc Legem, quam hic firmam manere vult Constantius, esse Constantini, sat indicant verba initialia & finalia hujus Legis, uti notat hic Jacobus Gothofredus: qui una monet, hanc Legem esse unam adversus honorum & codicillorum nundinationem.

Extat & Constantii adversus honorum nundinationes Constitutio in *Leg. 25. Cod. Theod. De Decurionibus*, qua una deplorat hujusmodi nundinationibus Curias evacuari. „ Quoniam *emptæ* „ dignitatis obtentu (ait) Curias vacuefactas esse non dubium „ est; placuit, ut cuncti, qui suffragiis dignitatum insignia con„ secuti sunt, immeriti honoris splendore privati, civilium mu„ nerum solemnitate fungantur. Eorum sane intemeratas incon„ cussasque Dignitates volumus permanere, qui vel judicio Pro„ vinciarum in officium Legationis electi sunt, vel honestis te„ stimonii (*a*) adminiculis enitentes talium Dignitatum privile„ gia insigniaque meruerunt.

Rursus in *Leg. 26. Cod. Theod. eod.* sub nomine Constantii & Constantis Impp. per has mercaturas *fœdari honores* dicuntur. Et in *Leg. 27.* edicitur, ut per totam Africam solemnissime servetur, ut civicis muneribus subjugentur, qui *indebitæ dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione mercantur*; id est, fœda rei familiaris erogatione seu profusione; uti in notis ad hanc Legem monet Jacobus Gothofredus.

§. V.

(*a*) Gothofredus legit, *testimonii*.

§. V.

Juliani Imperatoris contra venalitatem Officiorum sanctiones.

JULIANI Imperatoris Constitutio refertur in *Leg. 1. Cod. Theod. Si certum petatur de suffragiis*, ubi has honorum nundinationes vocat *fœda commenta*, cum quæ bonorum *merito deferuntur*, quidam occupare merentur; id est, ut occupare possint, impetrant *fœdis commentis*; declarans quod qui pecuniam *inhoneste & turpiter* dedisset, & tamen dignitate haud potiretur, dati repetitionem non haberet. *Quia (ait) Leges Romanæ hujusmodi contractus penitus ignorant, omnem repetendi eorum, quæ prodige nefarieque projecerint, copiam prohibemus.* Hujus Legis meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib.* 22. ex quo & intelligimus, quod Julianus, eo ipso die, quo Augustus declaratus fuit, aliqua adversus honorum nundinationes caverit, ipsum Julianum *lib.* 20. ita loquentem ad populum introducens: *Ut autem rerum integer ordo servetur, præmiaque virorum fortium maneant incorrupta, nec honores ambitio præripiat clandestina, id sub reverenda Concilii vestri facie statuo; ut neque civilis quispiam Judex, nec militiæ Rector, alio quodam præter merita suffragante, ad potiorem veniat gradum non sine detrimento pudoris eo, qui pro quolibet petere tentaverit, discessuro.*

§. VI.

Venalitas Officiorum invaluerat sub Theodosio M. & quæ inde mala?

OBSERVATUM est a nonnullis, quod hoc vitium ambitus plus minusve jam pridem recruduerit, inpleveritque, prout Principes Libertis, Eunuchis, Palatinis, aliisque suis Ministris magis obnoxii fuere. Atque hoc ex capite malum hoc maxime recruduisse sub Theodosio M. indicat Zosimus *lib.* 4. scribens: *Spadonum plerique quos vellent Rectores subvehebant, & totius Imperii potestatem habebant: Principis animum quo vellent flectentes.* Deinde nonnullis interpositis subjungit: *Cum enim temere & in indignos publica insumeret, pluribus egere cœpit pecuniis, eaque re provinciarum administrationes venales prop. fuit quibusvis accedentibus, nulla existimationis aut honestæ vitæ ratione habita; quin eum idoneum judicans qui agri vel argenti plus afferret: adeoque videre erat Collectarios & Nummularios, aliosque professiones in foro fœdissimas obeuntes, Magistratuum insignia ferre, majoremque pecuniæ vim habentibus provincias tradere.*

Durius forsan, quam oportuit, hic scripsit auctor Gentilis Theodosio non parum adversus, nihilominus officia circa hæc tempora venalia fuisse testatur S. Chrysostomus, scribens *Homil.* 16. ad populum Antiochenum: *Magistratus non Penitus sint animi virtutis demonstrationes*; pecuniis *enim sunt* venales, *& amicorum vendicantur assentationibus.*

Idipsum innuunt sanctiones filiorum Theodosii, de quibus §. sequenti.

§. VII.

Huic vitio se opposuere Honorius & Arcadius Theodosii filii.

THEODOSII filii Honorius & Arcadius attendentes, ex hoc nundinationis usu Rempublicam ineptissimis ministris repletam, eum abolere decreverunt. De Honorio fidem facit Constitutio ejusdem in *Lege penultima Cod. Si certum petatur: Quisquis Judici fœnebrem pecuniam mutuaverit, si in provincia fuerit versatus, quasi emptor Legum atque provinciæ; vel si quis Collectarius honoris pretium dederit ambienti, exilii pœna una cum ipso Judice plectetur.*

Hanc legem ex Græco ita Latinam reddit Synopsis Basil. *Sap.* 58. *Quid si mutuum dederit nondum Præsidi, sed futuro Præsidi, ut pecunia accepta Magistratum emeret? Tam ipse, quam Præses exilio mulctetur.*

De Arcadio fidem facit *L. I. Cod. Theod. Ad legem Jul. de Ambitu. Si quis ad inlustrem Palatii nostri ambierit dignitatem, atque ad eos honores ascendere ambitione tentaverit, qui non nisi probatis nobis viris nostro judicio deferuntur, cujuslibet ille sit loci, ordinis, dignitatis, amissis bonis, & fisco nostro protinus vendicatis, deportationis mulctetur exilio.*

Præterea addit Arcadius: *Neque aliud inter cœptum ambitum atque perfectum esse arbitretur; cum pari sorte Leges scelus, quam sceleris puniant voluntatem.* Id est, non tantum qui honorem *suffragio* exambierit seu obtinuerit, verum etiam, qui etsi non exambierit, tamen ambivit, sive pecuniam suffragatori dedit, neque tamen honore potitus est. Unde non de sola voluntate interna hic agitur, sed de voluntate, quæ jam in actum aliquousque deducta est; vel, ut loquitur Lex, si *cœptum* crimen fuerit. Neque enim unquam sola interna voluntas, quæ nullatenus in actum exteriorem prodiit, Legibus punitur, nequidem in crimine læsæ Majestatis: quod quidem male colligunt ex *L. Quisquis, Cod. ad L. Jul. Majest.*

§. VIII.

Theodosii junioris contra venalitatem Officiorum Constitutio.

THEODOSIUS junior Arcadii in Imperium successor, videns, quod solas pœnas in ambientes decernendo, non satis occurreretur ambitui, quia frequenter tam occulte perpetraretur, totque palliis velaretur, ut Judici sat probari, ad pœnas decernendas, non posset, sanctionem evulgavit, quæ extat in *L. fin. Cod. Ad Legem Juliam repetundarum*, scribens Florentino Præfecto Prætorio *quod sanciverit ejusmodi viros ad provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia*, non ambitione vel pretio, *sed probatæ vitæ amplitudinis tuæ solent testimonio promoveri.*

Tum addit: Ita sane ut quibus hi *honores per Sedis tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati inter gesta depromant, se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se sive per interpositam (personam) in fraudem legis, Sacramentique, aut venditionis donationisve titulo, aut alio velamento cujuscumque contractus, & ob hoc (exceptis solis salariis) nihil penitus tam in administratione positos, quam post depositum officium, pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos.*

Post hæc, ut efficacius sit remedium, illud subjungit: *Et licet neminem divini timoris contemnendo jusjurandum arbitramur immemorem, ut saluti propriæ ullum commodum anteponat; tamen ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur: Si quis ausus fuerit præbita sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem accusandi cunctis tamquam crimen publicum, concedimus facultatem: quadrupli pœna eo qui convictus fuerit modis omnibus feriendo.*

§. IX.

De Sanctione Justiniani in Novella 8.

HOc vitium quantumvis tot severissimis sanctionibus repressum, rursus recruduisse testis est Justinianus in *Novella* 8. cui hic est titulus: *Ut Judices sine quoquo suffragio fiant.* In præfatione hujus Constitutionis narrat Imperator, quod dies noctesque impenderit, ut subjectos suos omni onere liberaret. „Invenimus enim (ait) plurimam ingressam causis injustitiam: hanc non olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subjectos ad inopiam compulisse, ut ad novissimam ipsi penuriam devenire fluctuarentur, & neque consueta & legitima tributa, & pro veritate pias functiones secundum publicum censum possint sine maxima necessitate persolvere.

Recogitans igitur pius & pro quiete populi sui solicitus Princeps, quomodo *uno actu* hæc omnia ad meliora reduceret, hoc „omnino eventurum credidit, si Præsides Gentium quicumque civiles administrationes provinciarum habent, *puris* procuremus *uti manibus*, & ab omni abstinere acceptione, pro illis solis contentos, quæ eis a fisco dantur.

Sed quomodo id obtinebitur? Respondet Justinianus: „Quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes, nec occasione suffragiorum, neque iis, qui cingula habent, neque alii omnino ulli.

Rationem hujus evidentem subjicit: „An certe non omnibus manifestum est, quoniam qui aurum dat, & ita administrationem emit; non dat hoc solum quantum occasione adinventum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus aut spondentibus? Et sic uno principio illicito dato plurimas necesse est manus circumire eum qui donationem facit, & hoc non de suo forte præbere, sed mutuatur, & ut mutuare possit damnificatum & computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet ei quidem debitas sortes, & usuras, & damna pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores, jam & Judici, & qui circa ipsum sunt convenientes, & quemdam etiam sibimet reconder quæstum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit.

Quibus significare voluit, quod ab Alexandro Severo olim dictum refert Lampridius: „Necesse est, ut qui emit, vendat. Ego non patiar Mercatores Potestatum; quos si patiar, damnare non possim. Erubesco enim punire illum hominem, qui emit & vendit.

Gravissima ex hac reciproca venditione in Rempublicam redundantia mala enumerat dein Imperator, dicens: „Administrationes namque habentes provinciales, ad hanc acceptionem respicientes, multos quidem reorum dimittunt, vendentes eis delictum: plurimos autem innoxiorum condemnant, ut noxiis præstent. & hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus, ubi de anima est periculum: fugæque fiunt ex provinciis, & confluunt huc omnes ingemiscentes Sacerdotes, & curiales, & officiales, & possessores, & populi, & agricolæ, Judicum furta merito & injustitias accusantes, & hæc non fiunt sola, sed etiam civitatum seditiones, & publicæ turbæ plerumque pecuniæ causa fiunt atque sedantur.

Utque compendio multa comprehendat, tandem concludit: „Et omnino una quædam est hæc omnium occasio malorum: & accipere suffragium a Judicibus, totius nequitiæ est principium, & terminus. Est quoque hoc factorum eloquiorum mirabile & verum, quod avaritia omnium sit mater malorum; maxime quando non privatorum, sed Judicum inhæret animabus.

§. X.

Quid per suffragia intelligat Justinianus? Et de Juramento ab ipso præscripto.

UT intelligitur hæc novella Justiniani Constitutio; notandum, duplex olim fuisse *suffragium*, privatum scilicet, quod Suffragatoribus Aulicis dabatur, & *publicum* sive *Dominicum*, quemad-

quemadmodum vocatur *Novella 9.* quod *Imperialibus rationibus inferebatur*, uti loquitur Novella Tiberii 161. inter Novellas Justiniani, addens: *Et magnum reddebant pecuniarum cumulum*, Utrumque suffragium sustulit Justinianus, dum vetuit quidquam exigi occasione *suffragiorum*; agnoscens quidem quaestum non immodicum minui Imperio, sed quod maximum incrementum perciperent subditi: " Consideravimus enim (ait) quia licet quaestus immodicus imminuitur Imperio, attamen nostri subjecti incrementum maximum percipient, si indemnes a Judicibus conserventur: & Imperium & *fiscus abundabit utens subjectis locupletibus*: & uno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit ubertas.

Ut haec firmius sinceriusque servarentur, non tantum poenam in contravenientes decrevit; sed insuper voluit, *ut is, qui administrationem accepit, cum Dei memoria juret, nihil penitus nec quodlibet se praebere, neque occasione suffragii, neque patrocinii, & neque promittere, & neque de provincia profiteri dirigere, neque gloriosissimis Praefectis, neque aliis singula habentibus, neque iis, qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii: sed sicut sine suffragio accepit administrationem, a publico percepturus annonas* (has enim solas accipere eum sinimus:) *sic eam puris custodire manibus, Deo & nobis pro ea redditurus rationem*.

Idem juramentum eodem sensu, sed clarioribus terminis exprimitur in Novella 9. *Juro, quod nulli penitus neque dedi neque dabo occasione dati mihi cinguli, neque occasione patrocinii, neque promisi, neque professus sum de provincia mittere, neque mittam, neque occasione dominici suffragii, neque famosissimis Praefectis administrationem habentibus, neque iis, qui circa eos sunt, neque alii hominum ulli: sed sicut sine suffragio percepi cingulum, sic etiam pure me exhibebo circa subjectos piissimorum nostrorum Dominorum; contentus iis, quae statutae sunt mihi de Fisco, annonis*; sicuti officia non Judicaturae, sed *mutui* duntaxat: at nunquam reddendi, atque ita *mutui imaginarii*, seu potius venditionis, nomine *mutui* coloratae: quare & tandem officia Judicaturae & non Judicaturae quoad venalitatem officiorum aequata fuerunt, teste Loyseau *loco citato*.

Cum autem Parlamentum venalitatem officiorum probare non posset, non obstante publica hac venalitate semper exigebat ab admittendis juramentum per Regis Ordinationes praescriptum, quod ad verbum respondet formulae juramenti praescriptae in *L. fin. Cod. Ad L. Jul. repetund.*

At tandem advertens Parlamentum, nullam spem superesse abolendi hanc venalitatem; & una attendens, quam indignum & abominandum esset, non tantum per pecuniam, sed insuper per solemne & publicum perjurium ingredi Parlamentum, & officium Judicis assumere, anno 1597. juramentum hoc abrogavit.

Ita citatus Loyseau, qui concludens *nu.* 97. ait: Sic tandem „ successu temporis, & gradatim haec officiorum nundinatio & „ mercatus ad summum venit, & in eam confusionem, quam „ impraesentiarum conspicimus; immo nec tantum officia stabi„ lita & necessaria pretio summo vendere satis fuit; sed insu„ per erecta sunt plurima, & quasi infinita officia non necessa„ ria & superflua, idque ut venderentur. " Quanta hinc in Rempublicam mala redundaverint, quantaque ex hac officiorum nundinatione, & novorum erectione, populi oppressio sequuta sit, pluribus ibidem enarrat citatus eruditus Jurisconsultus & Galliae Pragmaticus. Idipsum deplorat alter non minus famosus Galliae Pragmaticus Renatus Choppinus *lib. 5. De Moribus Parisiorum tit.* 1 *num.* 39. rationem addens: " Nam utrobique, „ per largitionem, Magistratus adepti, curant sedulo, ut po„ testate gerenda, lacunam illam rei familiaris expleant, atque „ exinanitas, vel immunitas, emptione Dignitatis, opes redin„ tegrent.

§. XI.

Quid jam pridem in Gallia contra Officiorum venalitatem decretum?

SAEculo XIII. sanctum Ludovicum Regem Galliae officia in Regno suo mercari vetuisse scribit in ejus vita Gaguinus *lib.* 7. *cap.* 2. haec scribens: " Per id tempus Praefectura apud Parisios „ venalis habebatur, solique cives pretio illam sibi vel liberis „ suis comparabant ". Quid inde sequeretur, addit idem Auctor: " Unde fiebat ut inopes premerentur, opulenti omnia li„ center agerent, fures nullis poenis afficerentur. Hanc venali„ tatem (pergit Gaguinus) Rex prohibuit, constituto annuo „ stipendio ei, qui Praefectus esset: atque ita Stephanum Boil„ leum justitia atque aequitate spectatum hominem Praepositum „ instituit: quod officium adeptus intra paucos dies statum ci„ vitatis longe tranquilliorem reddidit.

Cum autem rursus recruduisset hoc vitium, Carolus Delphinus Galliarum Administrator Regens anno 1358. prohibuit officia qualiacumque essent ad exercitium justitiae pertinentia vendi (*a*). Idipsum statuit Carolus VII. anno 1453. & Carolus VIII. anno 1486. qui & voluit, ut interceptione seu in adipiscenda possessione officii judicaturae jurent provisi, quod nihil dederint aut promiserint, & si postea perjuri reperirentur, privat eos officio, quod declarat eo ipso impetrabile ut vacans. Ita refert Guillelmus Benedicti Praeses Parlamenti Tolosani ad *Cap. Raynutius*, verbo *duas habens filias nu.* 56. Addit autem ibidem Benedicti: *Et quia ex post multi litteras Regias congedii de vendendo & emendo dicta officia obtinuerant a Rege, Ludovicus XII. anno Domini 1498. sui Regni principio, ordinatione sua declaravit, quod per dictas litteras congedii derogare non intendebat, nec intendebat, in futurum. Et si per importunitatem vel alias aliquis tales litteras commendaret, prohibuit Cancellario eas sigillare. Et si surprisa, vel alias sigillarentur, prohibuit Gentibus Curias Parlamenti tenentibus, & quibuscumque aliis Officiariis inferioribus, talibus litteris obedire, licet iteratis vi*.

§. XII.

Quomodo a praedictis Constitutionibus sensim in Gallia recessum?

REferunt Francorum Historici, quod licet Ludovicus XII. declarasset, nolle se derogare Constitutionibus suorum praedecessorum adversus venalitatem officiorum, ipsum nihilominus ob singularem necessitatem Regni, vendidisse officia quaedam, quae judicandi munus annexum non habent; quod & notat Carolus Loyseau in suo tractatu *De Officiis lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 88. qui & monet, hunc Regem ex venalitate Officiorum, etiam non Judicaturae, nequaquam fecisse reditum ordinarium Fisci; sed duntaxat ob praesentem necessitatem officia illa gravasse.

Sed sicut in Francia (ait Loyseau ibidem num. 91.) *rima ad emungendum pecunias semel facta, continuo per successum temporis crescit, ob summam reverentiam & obedientiam hujus Gentis erga Regem, & sub specioso praetextu publicae necessitatis Rex Franciscus I. successor Ludovici XII. hanc venalitatem palam & sine restrictione exercuit, atque ut proventum ordinarium & fixum instituit in locum sui dominii quod alienaverat*.

Et quidem sub ipso aut saltem ejus successoribus haec venalitas etiam ad officia *Judicaturae* extensa est; quae & ad certam taxam posita fuerunt; initio quidem non per modum venditionis;

(*a*) Datum est hoc Edictum a Carolo Delphino Regente, qui Regnum Galliarum administrabat, dum Joannes Rex ab Anglis captivus teneretur.

§. XIII.

Quid jam pridem Principes nostri contra venalitatem Officiorum decreverunt?

SAEculo XIII. consuluit S. Thomam Aquinatem Aleydis Ducissa Brabantiae, si licitum foret officia saecularia vendere? Respondit autem sanctus Doctor, quod " talis venditio expediens „ omnino non videretur; cum frequenter contingat; quod ma„ gis idonei sint pauperes, ut tale officium emere non possint. „ Quin etiam si tales divites sint, tamen quia boni sunt, offi„ cia non ambiunt, nec ad lucra inhiant: & sic illa officia „ emunt ut plurimum hi, qui pejores sunt.

Huic consilio acquievit Ducissa; atque ejus successor Joannes Dux Brabantiae, qui anno 1321. pro se & Successoribus promisit Brabantiae Ordinibus, nullos officiatos constituendos, qui munus aut pecuniam daturi aut mutuaturi essent; & sicuti Principes in suo laeto introitu promittere solent; quod ad Magistratum & Consilia & officia assumendi jurabunt " se pro „ Consulatu, Scabinatu, Consiliariatu, nec bona, pecuniam, „ munera, nec cujuscumque generis obsequium, nec beneficium „ dedisse, promisisse, obtulisse: aut dari, promitti, & offerri „ suo nomine curasse, insuper nec precibus sollicitasse, aut sol„ licitatorem interposuisse.

Hac formula etiamnum hodie jurare debent Ordinibus Brabantiae, juxta juratam Principis pollicitationem, qui ad Senatum Brabantiae nominantur Senatores.

Similis fere formula juramenti praestandi ab omnibus ad Magistratus & majora Officia assumendis, praescripta est per Ordinationem Philippi II. Regis Hispaniae 9. Julii 1750 cujus hic est tenor: „ Juro quod occasione officii hujus, vel ad favorem, benevo„ lentiam, aut patrocinium alicujus habendum, nullam rem de„ derim, aut dabo, nec promiserim mittere, aut mittam cui„ cumque directe vel indirecte.

§. XIV.

De Philippi IV. Ordinatione.

PHilippus IV, Rex Hispaniae pro omnibus hisce Ditionibus generalem publicavit sanctionem 2. Maji 1626. in qua inter alia dicit, iteratas querelas etiam Statuum quarumdam provinciarum super venalitate Officiorum ipsum movisse, ulterius non differre remedium adhibere opportunum tollendo tanto malo; quod (ait) sub alio praetextu & per parvam rimam clam ingestam; tam profundas radices jacere palam coeperat; ut vel sola temporis diuturnitas malum illud incurabile reddere videretur.

Insuper asserit, sibi compertum esse, quod nonnulli etiam Gubernatores, Officiarii sive Ministri, & Magistratus, abutentes ejus licentia & conniventia conferendi certa Officia, has collationes in *propriam utilitatem* vertant, primo praetextu secretae recognitionis ac dein venditionis, aut elocationis annui emolumenti; Officia illa venum exponentes, & plus offerenti illa addicentes.

Mandavit igitur, ne officia Justitiae, cujuscumque nominis aut gradus *venalia* habeantur, cum dedecore Justitiae & oppressione subditorum, eorumve causa quocumque praetextu quidpiam recipiatur, praeter consueta jura sigilli; etiam a quibuscumque vasallis, quacumque Jurisdictionum gradum obtinentibus, sub poena quod eadem officia ipso jure vacabunt, ab aliis impetrari poterunt, & pro ea vice a Rege conferentur, dantes munera & accipientes officiis privabuntur, & omni vita inhabiles erunt. Idemque censendum de iis officiis, quae pendent a Magistratibus pagorum, civitatum, & territoriorum.

§. XV.

§. XV.

De Juramento a Philippo IV. præscripto.

UT ea, quæ ordinata erant contra venalitatem Officiorum, facilius obtinerentur, voluit Philippus IV. ut in omnibus provisionum litteris seu *patentibus*, ut vocant, insereretur formula juramenti prius præstiti in hæc verba: *Quod ipse ut prædictum statum adipisceretur, aut ratione illius, nec pecuniam, nec aliud quidpiam qualecumque demum cuiquam obtulerit, promiserit, aut dederit, nec offerri, promitti, aut donari curaverit, nec cuicumque tandem, directe aut indirecte, aut alio quocumque modo; eo duntaxat excepto, quod pro litterarum confectione dari consuetum est.*

Inhibet, cuiquam litteras provisionis tradi, priusquam realiter hoc juramentum præstiterit, mandans insuper, ut præstatio juramenti in actis annotetur, cum Provisio litteræ tradentur, aut ad exercitium sui officii recipietur. Præcipiens Officiariis seu Ministris, quos id contingit, prædicta exequi sine ulla omnino dissimulatione, sub pœna suæ indignationis, & alia exemplari castigatione. Idemque in creationibus & *continuationibus* quorumcumque Magistratuum observari vult; quibus & sub pœna nullitatis & privationis Officii, quod eo ipso tamquam ipso facto vacans impetrari, & a Rege pro illa vice conferri poterit, inhibetur ne ante præstitum juramentum exercitio se immisceant.

Et quamvis quoad has novas pœnas Edictum de futuris, non autem de præteritis disponat, non tamen præterita, ob factam aliqualem dissimulationem vult conniveri; sed in illa inquiri, & secundum Jus, & priora Edicta puniri, Hinc concluditur, etiam Regi persuasum fuisse, & merito, neque ob Principis dissimulationem, neque temporis diuturnitatem, vel multorum praxim, a perjurio excusari, qui aliquo dato Officium impetravit, & tamen juxta dictas formulas jurat.

§. XVI.

De Juramento nihil pro Officii recipiendi.

QUIA collatio Officiorum nonnunquam ad inferiores Officiarios vel Magistratus spectat, tenentur & hi in sua ad Officia vel Magistratum admissione hac formula jurare: Juro me non accepturum *sive per meipsum, sive per alium, ullum munus aut honorariam oblationem, sive in pecunia, sive in bonis, pro collatione cujusquam Officii vel ministerii mihi competente; nec permissurum, ut ulla mihi fiat ejusmodi promissio eo intuitu*. Ex his manifestum est, quam enixa sit Principum nostrorum intentio, ut Officia gratis, & sine omni muneris interventione juxta justitiam distributivam conferantur: quæ & omni juramento & positiva ordinatione sepositis exigit, ut Officia citra omnem carnalem affectum dignioribus conferantur.

§. XVII.

Formula Juramenti omne munus, etiam ab obsequio & lingua excludunt.

SI formulæ juramenti a provisis ad Officia præstandi hactenus relatæ inter se conferantur, & propius expendantur, haud difficulter deprehendetur formulas illas potius verborum aliquali expressione, quam sensu esse inter se diversas; potiusque, juxta sensum & constituentium ac exigentium intentionem, esse unam eamdemque formulam, omnem plane rei temporalis dationem aut promissionem, vel acceptionem pro impetratione aut collatione Officii excludentem.

Et quidem omnes hæ formulæ omnem *cujuscumque* rei temporalis dationem, promissionemque, vel receptionem adeo generaliter excludunt, ut evidens sit, non tantum pecuniam, aliudve temporale, quod venit nomine *muneris a manu* comprehendi; sed & omnia, quæ per munus *a lingua*, vel *ab obsequio* intelliguntur, licet hæc in aliquibus formulis disertius & terminis formalioribus exprimantur; cum revera hæc etiam *munera* aliquid *temporale* contineant, cujus dationem & promissionem omnes hæ formulæ generaliter excludunt. Idcirco jurantes juxta prædictas formulas non minus debent esse immunes ab interventu triplicis istius muneris, ne sint perjuri, quam provisi de Beneficiis Ecclesiasticis, ne sint Simoniaci.

§. XVIII.

Similiter omnem speciem venditionis vel emptionis directæ & indirectæ.

SIMILITER omnium formularum una est consonantia quoad ipsam dationem promissionemve. Omnes quippe omnem prorsus dationem promissionemque rei temporalis, ad consequendum Officium directe vel indirecte factam excludunt, quantumvis aliquæ eam pluribus verbis expresserint. Hinc dantes aut promittentes Collatoribus aliquod temporale non per se, sed per tertiam personam, ad consequendum Officium, erunt perjuri, licet formula juramenti verbis expressis duntaxat removeat simpliciter & generaliter omnem dationem aut promissionem directam vel indirectam, quemadmodum omnes passim formulæ exprimunt.

Hinc ulterius consequens est, non tantum exclusam oportere omnem dationem aut promissionem factam ipsis Officiorum Collatoribus sive Suffragatoribus; sed & eam, quæ eorum Ministris aut amicis fit, ut horum intercessione seu patrocinio apud Collatores tandem ad Officium pertingatur: quod formula juramenti a Justiniano præscripta, his verbis expressit: *Neque iis, qui circa eos constituti sunt cuilibet per occasionem patrocinii*, quamvis evidenter similis datio seu promissio contineatur saltem sub *indireta* datione. Quid enim notius quam hujusmodi dationem ultimate & directe fieri, ut per eam Officium obtineatur?

Notat Zypæus *lib. 1. De Judice cap. 38. n. 5.* quod ambitiosis, contra quos apud Romanos variæ Leges latæ fuerunt " hodie accedant, qui in speciem religionis fortunas effundunt, & aliquibus piis locis donationes faciunt, ut per eorum Præfectos suffragia consequantur, quæ apud alios emere non liceat. Quin & hos perjurios esse, si ad præscriptum dictarum formularum jurent, nescio quis dubitare queat; cum ad oculum pateat, si non directam, ut minus saltem indirectam dationem seu promissionem ad consequendum Officium hic intervenisse; & nisi ipsis jurantibus fumus ambitionis mentis oculos inficeret, nihil ipsis certius & evidentius appareret, quam se non posse, salva veritate jurare se nihil pro assequendo Officio directe aut indirecte dedisse vel promisisse.

Omnis igitur qualiscumque rei temporalis datio vel promissio quovis modo, sive directe, sive indirecte facta ad assequendum Officium penitus abesse debet, ut quis ex præscripto dictarum formularum jurans a perjurio sit immunis; non secus atque abesse debet in consecutione Beneficii Ecclesiastici, ut a Simonia in totum eximatur.

§. XIX.

Pallia quibus venalitas Offitiorum, & falsa Juramenta teguntur.

QUEMADMODUM vitium Simoniæ jam pridem multis palliis obtectum fuisse scitur, juxta illud Synodi Constantinopolitanæ sub S. Gennadio Patriarcha: " Multi sophistica calliditate Christi præceptum, *Gratis accepistis, gratis date*, illudunt: ita quoque ambitio humana technas & palliamenta plurima adinvenit, sive potius finxit, quibus perniciosum ambitum tegat, quin & perjuria tegat & excuset; ut simul & honores ac dignitates, ad quæ ambitio eos stimulat, possidere, & una remorsum conscientiæ suffocare queant.

Verum sicuti una Christi sententia sina umanæ inventionis glossematibus accepta, *Gratis accepistis, gratis date*; sufficit universis Simoniacorum palliis detegendis; ita quoque ipse naturalis & obvius sensus formularum, quibus juramentum proponitur, omnes ambitiosorum hominum, qui mediantibus muneribus officia & honores mercantur; & avarorum, qui collatione illorum commoda temporalia sibi aucupantur technas & restrictiones omnes abscindit & excludit.

Cum enim verba formularum, necnon ipsa Regia & Principum Edicta, quibus hæ formulæ præscribuntur, evidenter ostendent, ipsaque verba in obvio & communi sensu accepta significent, omnem plane dationem & promissionem munerum directam & indirectam pro assequendis Officiis debere abesse, nihil quoque acceptum esse pro eorumdem collatione; nihil hic ad excusanda perjuria facere possunt restrictiones mentales seu verius artificiosa mendacia, quibus contra obvium & naturalem verborum sensum, & exigentium enixam voluntatem ipsa juramenta restringuntur per aliqua in mente retenta, puta *non dedi*, vel *non accepi*; scilicet subintelligendo, *non publice*, vel *non ultra solitum*, aut, *non accepi ut indignis conferrem*. Notum quippe est illud ex S. Isidoro apud Gratianum *Can. Quacumque, Caus. 22. quæst. 5.* " Quacumque arte verborum quisquis juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, quia & *Dei nomen in vanum assumit*, & proximum dolo capit " Et breviter S. Augustinus *Epist. 224. alias 125.* " Perjuri sunt, qui servatis verbis, exspectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt.

Pluribus nunc restrictionum fucum solidissime detexerunt, ejusque inanitatem ostenderunt tres superiores hujus Academiæ Facultates, Theologica, Canonica, & Civilis, in resolutione data anno 1634. super dubio proposito a Parochis hujus oppidi; " Utrum liceat ambire Magistratum, aut Officium sollicitando suffragia Collatorum, promissis symposiis, pecuniis, muneribus per se vel per suos? Rursus, utrum liceat munera, symposia, pecunias, aut simile quidquam accipere, per se vel suos; aut sinere ut promittantur sibi in eum finem, ut ad Officium quodcumque suæ collationis aliquem quis suo suffragio promoveat; & simul tamen liceat ista juramenta respective præstare?

Ostenditur in hac resolutione " omnem jurisjurandi fidem ex hominibus exterminari, si hic liceat commentitio verborum fuco Principis & Reipublicæ exspectationem fallere; ubi scilicet & Princeps legitimus jurare veritatem jubet, & legitime jubet; & tota Respublica, id quod jubet, probat, & quo sensu jubeat, verba clamant, ut vel tardissimis notum; & res gravissima est, & Reipublicæ omnino necessaria, & neminem ad jurandi necessitatem adigit, nisi propriæ ambitionis æstus, qui ad honores per ambitus corruptelas anhelat & properat ". Adhæc singulares restrictionum strophas hic adhiberi consuetas, & supra expressas funditus enervant; probantque eas omnes, & verbis juramenti, & intentioni Principis & Reipublicæ evidenter contrariari.

Ad tegendam fraudem his juramentis fieri solitam subservit quoque Consultatio a Senatu Brabantiæ facta Archiduci Leopoldo de ve-

de venalitate Officiorum; quæ supplet locum *decisionis* 150. Stokmanni, in qua evincitur frustra ad palliandum perjurium velamentum *creditæ pecuniæ adhiberi : Juramentum quod non tantum suæ Majestati (ajunt) sed Ordinibus Provinciæ ex præscripto* læti introitus, *a novis Consiliariis præstandum est, strictissima formula conceptum, non tantum apertam donationem excludit : sed diserte continet, nullum officii seu servitii genus, ad obtinendum id munus, ab eo, qui ad Consilium assumitur, præstitum fuisse : quod sane juramentum sine fraude præstare nequeunt, pecuniæ* mutuæ *ad tempus creditores, sortem, sine eo quod interest, recepturi.*

§. XX.

Incommoda ex venalitate Officiorum in Rempublicam redundantia.

MERITO justisque de causis, Principes & Rempublicam strictissime omnique rigore venalitatem Officiorum, præsertim Judicaturæ & Magistratuum interdixisse; famulasque juramenti proposuisse, ut subditos ab hac venalitate deterrerent, apparebit, si multiplicia ac gravissima mala in Rempublicam ex hac venalitate redundantia expendantur.

Dicebant sæculo decimo sexto Patres Concilii Bituriensis: *Ubi hæresis Simonis in Ecclesia invaluit, probis atque eruditis viris aditus ad Beneficia præclusus est, indeque omnis prope Ecclesiastica disciplina collapsa est.* Nonne idipsum de vitio ambitus sive venalitate Officiorum dici potest; quod ubi hæc in Republica invaluit, probis atque eruditis ad Officia & honores Reipublicæ aditus præclusus sit? Nonne *fiet hac ratione ut spretis melioribus prævaleant ditiores; quorum ingenia & in commercia hæc promiora sunt, & pravis artibus exercendis magis idonea : cum econtrario modestia, & honorum fuga soror esse soleat bonorum mentium;* uti loquitur Senatus Brabantiæ in citata Consultatione Archiduci Leopoldo facta.

Adhæc *nemo etiam existimabit virtuti aut eruditioni amplius superesse locum (pergit Senatus Brabantiæ in sua Consultatione.) cum conspiciet id, quod bonis artibus fieri debebat, peragi pecunia, & accedi ad honorum insignia, non probatæ vitæ testimonio, sed ambitione & pretio.* An non plus congregandis pecuniis, quam comparandis virtutibus & scientia intenti & solliciti erunt, qui ad Officia & honores Reipublicæ pervenire desiderant.

Quin & *verendum erit, ne invalescente ambitu (ait Senatus Brabantiæ) venalia fiant & ipsa judicia, & hoc novo concessionis genere spolientur Provinciæ, ac* nummarium tribunal, *quod olim querebatur Seneca*, audita utrimque sollicitatione, alteri licitantium addicatur, *nam animadversum est eos, qui per largitionem Magistratus adepti sunt, dare protinus operam, ut ita potestatem gerant, ut illam lacunam rei familiaris explere possint.*

Quot non hinc ad lucrum captandum lites nutriuntur & extrahuntur; necnon excessiva jura durius, quam oporteret, a litigantibus exigi contingit? quot hinc casus pro amico, quos nunquam in Judice licitos arbitramur?

Hæc aliaque mala, quæ ex venalitate Officiorum evenire sunt nata, evincunt, quam merito jam pridem Reipublicæ Moderatores fuerint solliciti, ut hanc eliminarent; vereque dictum a Justiniano : *Accipere suffragium a judicibus totius nequitiæ principium est & terminus.*

L I C E N T I A.

VAria Opuscula clarissimi viri ac domini *Zegeri Bernardi ab Espen*, Juris utriusque Doctoris ac sacrorum Canonum in Universitate Lovaniensi Professoris, alias alibi typis excusa & evulgata, in Archidiœcesi Coloniensi recudi & evulgari permittuntur. Datum Coloniæ 12. Junii 1708.

CORNELIUS BREVVER Sacr. Theol. Doctor, ordinarius & publicus Professor, Collegiatarum respective & Archidiaconalis Ecclesiarum S. Severini & B. M. V. ad gradus Canonicus, necnon primo dictæ Parochialis quoque Pastor, Librorum Censor.

CASUS CONSCIENTIÆ EORUMQUE SOLUTIONES.

MONITUM EDITORIS.

SEQUENTES Conscientiæ Casus, eorumque solutiones Domino Van-Espen propositos, & ab ipsomet solutos Gallica editio, ob maximam quamdam cum variis quæstionibus, quæ, *de Simonia*, *de Dispensationibus*, *De Competentia Pastorali*, *de Jure Parochorum ad Decimas*, *de Unione Beneficiorum*, *&c.* jam antea pertractatæ sunt, affinitatem atque similitudinem, hoc in loco præfixit. In Anterioribus aliis jam editis, ac variis editionibus prædictos casus, eorumque solutiones non eumdem locum, ac sedem occupare, ac ipsummet ordinem sibi vendicare legenti cuique obvium est; immo in plerisque iidemmet hic adnexi desiderantur. Non incongruum igitur fore post præfata opuscula jam cusa, huc eosdem collocare, eorumque sedem præfigere operæ pretium duxi; ne a Gallico exemplari, quod prosequi omnino studui, ut in Præfatione Primo Volumini hujusce nostræ editionis adjecta satis superque monui, longius recedere cuipiam hæc nova nostra editio, proindeque quorumdam obtrectantium querelis aditus patescere, videatur.

CASUS PRIMUS.

TITIUS intendit inire Matrimonium cum Caja sibi conjuncta in tertio consanguinitatis gradu; uterque habitat Bruxellis, Lovanii, aut Mechliniæ: obtinetur dispensatio Romana super prædicto impedimento; pro Causa dispensationis allegatur periculum ex parte oratricis contrahendi cum hæretico occulto; quæ Causa in Bulla dispensationis exprimitur hoc verborum tenore: *Quod cum dicti oratores orthodoxa fidei cultores existant, ac Deo dante sub obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ vivere & mori intendant; & in illis partibus, in quibus multi adsunt hæretici, non possint animos singulorum explorare, & qui Catholicam Religionem vere profitentur, internoscere: ac propterea, ne contingat eos cum hæreticis matrimonium contrahere, cupiunt, &c.*

Cum vero juxta notoriam praxim potestas dispensandi concedatur Officiali Episcopi in forma commissoria, hoc est, si post diligentem informationem officialis repererit preces veritate niti; potestne auctoritate Apostolica super impedimento cum oratoribus dispensare? ut certa cum methodo hic casus enodetur, distinguendæ sunt difficultates, quas videtur involvere.

QUÆSITA.

Quæritur primo: an censeri debeat morale periculum ex parte oratricis contrahendi cum hæretico sufficiens, ut preces prædicto verborum tenore expressæ verificentur, quia oratrix est filia mercatoris v. g. Bruxellis aut Lovanii, cujus ædes quandoque hæretici negotiationis causa frequentant?

Secundo: an Pastor possit assistere Matrimonio dictorum oratorum, si ipse moraliter sit certus, nullum ejusmodi periculum ex parte oratricis subesse; ac per consequens nec preces veritate niti?

Tertio: quid Pastori agendum, si non obstante tali morali certitudine D. officialis urgeat & instet, ut Pastor Matrimonio assistat?

RESPONSA.

Ex verbis formulæ, quibus Causa dispensationis, de qua in Casu proposito exprimitur; patet non sufficere simpliciter aliquos hæreticos esse in quadam civitate, aut hæreticos nonnunquam domum oratricis parentum ejus frequentare, sed insuper requiri, quod oratores non possint singulorum animos sufficienter explorare, neque inter noscere illos, qui Catholicam fidem vero profitentur, ab illis qui hæretici sunt: atque ita respectu oratricis subesset morale periculum contrahendi ignoranter & præter suam voluntatem cum viro hæretico.

Cum vero jam dicta ex ipsis verbis formulæ sint clara, sat etiam apparet nullatenus sufficere, ut preces allegatæ verificentur, quod domum oratricis aut parentum ejus hæretici quandoque negotiationis causa frequentent; præsertim si, ut supponitur, id in civitate Bruxellensi aut Lovaniensi contingat; quis enim in tali civitate vel parum prudens vel astutus est paterfamilias, aut materfamilias, qui non internoscat ac secernat Catholicos ab Acatholicis, aut ab illis, de quibus suspicio hæreseos esse posset? ac per consequens si vel tantilla inquisitio circa personam instituatur, qualis fieri solet & debet, dum agitur de collocanda filia in Matrimonium, procul dubio omne periculum incidendi in hæreticum facile averteretur: hinc ulterius consectarium, periculum illud, quod pro causa dispensationis allegatur, non sufficienter verificari, ad hoc ut preces veritate niti dicantur, eo quod nonnulli Acatholici ædes paternas oratricis, negotiationis causa interdum accedant. Quandoquidem ordinarie, si non semper, periculum, quod inde evenire posset, caveri queat, si modo vel ea tantummodo prudentia procedatur, quæ communiter in contrahendo Matrimonio adhiberi solet & debet.

Ad secundum respondetur, quod si Pastori moraliter certo constet preces veritate non niti, apparet illum non posse Matrimonio cum simili dispensatione contrahendo assistere: quia assistendo simili Matrimonio, exponeret subditos suos periculo in perpetuo incestu vivendi, ut minus, materiali, quinimmo sæpius etiam formali, saltem interpretativo: quia frequenter ipsimet oratores, nisi essent concupiscentia admodum magna excæcati, probe intelligerent causam allegatam & expressam non subesse.

Ad tertium respondetur: Pastor adeat Ordinarium loci & exponat illi rationes, ob quas censeat dispensationem esse invalidam, item ob quas ipse Pastor non possit assistere Matrimonio in vim talis dispensationis contrahendo: ita resolutum Lovanii hac die 21. Decembris anno 1686. erat signatum.

G. Huygens Sacr. Theol. Doctor.
B. Pasmans Sacr. Theol. Doctor.
J. L. Hennebel S. Theol. Doctor.
J. G. Blanche J. U. Doct. & Sacror. Can. Profess. primarius.
J. Huens J. U. Doct. & Prof. ordinarius.
Z. B. Van-Espen J. U. Doctor & Sacror. Can. Professor.

CASUS II.

FILIA N. petit admitti ad Monasterium Monialium: Superiores hujus Monasterii cum parentibus dictæ filiæ contrahunt sub conditionibus sequentibus.

I. Parentes cum filia sua dabunt in dotem sive alimentationem Monasterio bis mille & quingentos florenos, e quibus ducenti numerabuntur in filiæ ingressu, & quadringenti in illius vestione, & reliquum numerabitur ante professionem.

II. Parentes tenebuntur dare Religiosis dicti Monasterii die ingressus filiæ quamdam ut vocant recreationem pro discretione sua & beneplacito, poteruntque secum ducere duos tresve amicos ad convivium.

III. Dicti parentes dabunt centum quinquaginta florenos pro ornatu imaginis N. . . .

IV. Si dicta filia incidat in morbum ante suam professionem parentes solvent expensas, si vero ante professionem egrediatur, pro victu illius ad ratam temporis centum quinquaginta florenos in annum, & pro veste det rita quinquaginta florenos, reliqui autem nummi sicut & lintea restituentur parentibus dictæ filiæ.

V. Obligat se Reverenda Mater Priorissa dicti Monasterii, quod solvet omnes expensas pro recreationibus die vestitionis & Professionis

fessionis faciendas in Monasterio, parentes autem tractabunt suos extra Monasterium.

Vicissim obligat se dictum Monasterium, quod dabit dictæ filiæ omnia necessaria, aletque illam tum ægram tum sanam bene & laudabiliter adinstar reliquarum Monialium ejusdem Monasterii sine ulla prætensione ulteriori respectu amicorum aut Patrimonialium dictæ filiæ. Actum 6. Feb. erat signatum frater N. Definitor & Confessarius. Et infra Soror N. Priorissa. Soror N. Soror N. Soror N. Procuratrix.

Quæritur.

I. An hic contractus sit Simoniacus?
II. Si Simoniacus, quid dictæ filiæ taliter receptæ sit agendum?
III. Item quid parentibus dictæ filiæ tum faciendum?

Responsa.

Ad quæsitum primum respondetur.

Respondeo I. Si Monasterium habeat, unde filiam (de qua in Casu) intertineat, contractus est simoniacus: cum nullus sit alius tum extorquendi pecunias titulus, censentur illæ extorqueri ob ipsam admissionem filiæ ad Religionem, adeoque non nisi falso paupertatis prætextu. Hoc vero evidenter Simoniæ damnatur cap. *Quoniam* 40. *tit. de simonia*, *Quoniam simoniaca labes adeo plerasque Moniales infecit, ut vix aliquas sine pretio recipiant in sorores paupertatis prætextu, volentes ejusmodi vitium palliare, ne id de cætero fiat, penitus prohibemus.*

II. Si Monasterium sit pauper & non sufficiat alendæ isti filiæ, quæ admitti efflagitat, observandum nihilominus erit Decretum Concilii Trid. sess. 25. c. 3. & Regul. & Monial. *Is*, inquit, *tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex reditibus propriis Monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari.* Hanc legem a Concilio Tridentino latam esse ad vitandam labem & speciem detestabilem simoniæ, asserit Concilium Cameracense de Monasteriis virorum & mulierum *cap. 12. Quandoquidem raro admodum terminantur bono fine, quæ malo inchoantur principio, abesse omnino vult sancta Synodus a Religionis ingressu labem, etiamque speciem detestabilem simoniæ; quocirca præcipit serio, Sacr. Canones insecuta, ne Monachi vel Moniales aliquem vel aliquam ad professionem recipiant, mediante alicujus pecuniæ aut muneris pacto, ne ea quidem ex causa quod plures alere non possunt sine aliquo subsidio, cum Trid. Synodus cap. 3. de Regular. aperte velit ne plures recipiantur in Monasterium quam ex propriis Monasterii reditibus, vel ex consuetis eleemosynis commode ali possint* (a).

Notatu dignum quod huic Concilio Cameracensi plures viri docti interfuerint, qui paucis ante annis interfuerant Tridentino, adeoque hujus mentem facile poterant novisse.

Præterea etiamsi Monasterium foret tenue, & quamvis Concilium Tridentinum non obstaret, contractus equidem dictus improbatur; in primis quia profanus iste contrahendi modus singulariter dedecet rem adeo sacram, & ideo Jus commune pactiones ejusmodi sæpius damnat; deinde quia in Casu paupertatis Monasterii non liceret equidem exigere ultra id, quod sustentationi filiæ est necessarium. Centum vero & quinquaginta floreni, qui pro ornamento imaginis N. stipulati sunt, nullo modo necessarii sunt ad intertentionem filiæ, sicut nec illa, quæ dari debent pro recreatione; hinc est quod Pontifex in *Extravag.* 1. *de simon. in comm.* damnet tamquam simoniacas similes exactiones, non obstante quod hæc applicatio ad res sacras.

Accedit quod bis mille & quingenti floreni excedant taxam sustentationis, quia sustentationi filiæ sufficit reditus vitalitius; immo nec hic quidem requiritur, cum deberet aliquando succedere in locum morientium, quæ erant dotatæ.

Denique ex ejusmodi contractibus, qualis est de quo in quæstione, solent in animis fidelium gravia admodum oriri scandala, & Monasteria repleri personis parum idoneis sine spiritu devotionis, sine vera vocatione, aliis longe magis idoneis ob tantæ pecuniæ carentiam exclusis, quæ omnia vergunt in grave detrimentum disciplinæ religiosæ, & cultus divini.

Ad quæsitum secundum respondetur.

Non videmus quomodo filia dicta possit durante illo contractu profiteri.

Ad quæsitum tertium respondetur.

Consectaneum est quod parentes ad minus debeant rescindere istum contractum (b): erat signatum.

L. Vicent S. T. D. & Profess.
G. Huyghens S. T. D.
Natalis Chamart J. U. D. & C.
Z. B. Van-Espen J. U. D.

(a) Circumstantiæ, in quibus licet aliquid recipere ab iis, qui nomen dant alicui Religioni, leguntur quæst. 18. Apol. adversus illos, qui Ordini Fratrum Minorum adversantur: hujus Apologetici patens est sanctus Bonaventura.

(b) Qui solutiones explicatiores, quibus triplex illud quæsitum elucidetur, desiderat, consulere poterit partem secundam Dissertationis Canonicæ, cui Espenius hunc fecit titulum: *De Peculiaritate in Religione & de simonia circa ingressum Religionis.* In secunda hujus Dissertationis parte docet Espenius, quod *simonia & quidem Juris divini incurratur, quando temporale exigitur ab ingressuro*: insuper demonstrat Canonista eruditus, quod *Ecclesia posse interdicere, ne Monasteria egentia quidquam ab ingredientibus requirerent: permittit tamen ultro oblata citra simoniam accipi posse.* Dissertatio citata extat *Tom. V.* hujusce nostræ editionis. Legatur quoque titulus 26. *De simonia circa ingressum Religionis. To. I. part. 2. p. 458. & seq.* præfatæ nostræ editionis.

CASUS III.

Circa litteras dimissoriales, quæ hodie nuncupantur Exeat.

Titius natus & educatus in Diœcesi Atrebatensi, ibidem continuat domicilium, studia perficit, atque tandem ad sacros Ordines usque ad Presbyteratum inclusive ab Episcopo Atrebatensi tamquam suo Ordinario promovetur; ac deinde aliquanto post promovetur ad Beneficium Curatum in Diœcesi Audomarensi, ubi ita laudabiliter Pastorali munere fungitur, ut Episcopi Bononiensis fama ejus excitatus eum ad majorem curam vocet & applicet, sed nec Audomarensis nec Bononiensis ullas litteras commendatitias, seu dimissoriales, quas *Exeat* hodie vocant, ab Episcopo Atrebatensi Titii Ordinario petierunt, neque Titius unquam hujusmodi litteras habuit.

Contigit ergo Titium ob eminentes suas qualitates a Capitulo Duacensi Diœcesis Atrebatensis in primarium civitatis Parochum eligi. Verum Episcopus Bononiensis, cujus Diœcesis Titius Curatum Beneficium actu obtinet, recusat dare Titio litteras dimissoriales seu *Exeat*, quamvis instanter a Titio, & etiam ab Episcopo Atrebatensi ipsius Titii Ordinario naturali interpellatus; insuper Titius cum ab Episcopo Bononiensi ab Pastoratum fuit assumptus, ea conditione consensit, ut liberum ipsi esset quandocumque vellet Pastoratum deserere, quam conditionem & Episcopus admisit.

Quæsita.

Quæritur primo: An in Casu proposito Episcopus Atrebatensis impinget in sacros Canones, si Titium ad Pastoratum Duacenem, ad quem electus est, admittat, eique Curam animarum largitur, tametsi Episcopus Bononiensis in recusatione litterarum *Exeat* persistat, Titioque migrandi e sua Diœcesi licentiam neget.

Secundo, an Episcopus Atrebatensis id faciens injuriam faciat Episcopo Bononiensi, aut in aliquo jus ejus lædat.

Responsum.

Cum in Casu proposito dicatur Titium natum & educatum fuisse in Diœcesi Atrebatensi, ibique domicilium continuasse, ac tandem ab Episcopo Atrebatensi tamquam suo Ordinario ratione duplicis tituli, nimirum originis & domicilii, *juxta caput tertium de temporibus ordinationum in* 6. ad sacros Ordines fuisse promotum, non apparet, qua specie Episcopus Atrebatensis esset arguendus & infractor Sacr. Canonum, si Titium in Casu proposito ad Pastoratum in sua Diœcesi promoveat sine litteris dimissorialibus seu *Exeat* Episcopi Bononiensis.

Neque enim usquam sacri Canones hujusmodi litteras requirunt, ut quis proprium Clericum ordinet, aut alicui Ecclesiæ in sua Diœcesi adscribat, sed eas requirunt duntaxat, si Episcopus Clericum *alienum* nullo proprio jure sibi subjectum ordinare, Ecclesiæ suæ adscribere, & alteri quodammodo eripere velit, atque de hoc casu intelligendum responsum Alexandri III. Archiepiscopo Eboracensi in cap. *Fraternitati tuæ*, *tit. de Clericis non residentibus*, in verbis: *præterea Clericum alterius Diœcesis absque commendatitiis litteris sui Episcopi non debes recipere.*

De hoc solo casu hanc, similesque Decretales loqui, neque Casui proposito applicari posse, vel hoc argumento evincitur: certum est quod in hac Decretali, aliisque Canonibus præcipue caveatur, ne quis sine litteris commendatitiis, seu dimissorialibus alienum Clericum ordinet.

Insuper certum est magis Canonibus adversari alienum Clericum sacris Ordinibus insignire, quam sine hujusmodi litteris alienum Clericum ad Beneficium promovere, eoque titulo beneficiali Ecclesiæ suæ adscribere, & tamen indubitatum est, & notoria praxi compertum, quod si Titius in allegato casu fuisset ab Episcopo Atrebatensi titulo originis & domicilii promotus ad subdiaconatum, ac dein ab Episcopo Bononiensi accepisset Beneficium Curatum in Diœcesi Bononiensi, & titulo illius Beneficii promotus ab Episcopo Bononiensi ad Diaconatum, potuisset nihilominus ab Episcopo Atrebatensi tamquam Ordinario suo ratione originis ordinari Presbyter, idque absque dimissorialibus Episcopi Bononiensis.

Neque in speciem dici posset Episcopus Atrebatensis Titium sic ordinans in Presbyterum, impingere in Canones vetantes ordinari alienum Clericum sine dimissorialibus proprii Episcopi; ratio evidens illius est, quod Titius in Casu proposito, non sit alienus Clericus ad sensum Canonum respectu Episcopi Atrebatensis, sed proprius ratione originis.

Si autem id locum habeat in ordinatione, quanto potiore jure id obtinere debet in collatione alicujus Beneficii, præsertim spectata moderna Ecclesiæ disciplina.

Quid enim notius quam juxta modernam Ecclesiæ disciplinam, nullum *alienum* Clericum sine dimissorialibus litteris posse ordinari, Clericos vero passim admitti ad Beneficia in aliena Diœcesi, & de una Ecclesia transire ad aliam sine litteris dimissorialibus seu *Exeat* sui Ordinarii.

Id jampridem & etiam de Clericis habentibus Beneficia Curata notavit Cardinalis Hostiensis *ad cap. Admonet*, *tit. de renuntiatione*, postquam enim ostendit inspecto tenore Canonum Clericos non posse sine consensu sui Prælati transire de una Ecclesia ad aliam, subjicit: *verumtamen etsi prædicta de jure scripto vera sint, tales tamen quotidie sine licentia & eliguntur, & electioni de se factæ consentiunt, & transferuntur & recipiuntur & ex quo sic translati recepti sunt ad Prælaturam sive Rectoriam*

cum

cum Cura, vel personatum seu dignitatem Ecclesiæ sine Cura, priora Beneficia quæ habebant similia ipso jure intelliguntur vacare.

Idem testatur Cardinalis Zabarella ad citatum cap. *Admonet* transcriptis verbis Hostiensis, ac deinde subjungit: *ex his dic quod istud cap. (Admonet) non est in observantia.*

Ad hoc supponatur in aliquibus Diœcesibus subinde exigi juxta jus commune litteras dimissoriales seu *Exeat*, a Clericis, qui in aliena Diœcesi volunt ad Beneficia Curata admitti, non creditur tamen id unquam fieri, dum Clerici, qui pro tempore in aliena Diœcesi alicui Curæ fuerunt obligati, redeunt ad propriam Diœcesim: maxime si etiam sine litteris *Exeat* fuerint ad alienam Diœcesim recepti, prout contingit in Casu præsenti.

Denique Canones consensum Episcopi requirentes, ut Clericus Beneficium præsertim Curatum dimittere queat, & ad aliud transire, id maxime attendunt, quod alias vinculum, quod intercedit inter Clericum & Ecclesiam, dissolvi nequeat.

Cum vero in Casu præsenti Titius expresse protestatus sit, quod Beneficium Curatum non aliter acceptare vellet, nisi sibi liberum maneret illud quandocumque vellet, dimittere, atque huic conditioni Episcopus consenserit vinculum illud saltem indissolubile inter Titium & Ecclesiam non intercessit, ideoque nec consensus Episcopi requiritur ut dissolvatur, nec sine ratione Titius hanc conditionem adjecit, cum de beneficio in aliena Diœcesi ageretur; quidni merito libertatem Diœcesis ubi ad eam vocaretur, eo quod unusquisque in propria potius quam in aliena Diœcesi operam suam impendere & functiones obire teneatur.

Itaque non apparet ullum periculum impingendi in sacros Canones, si in Casu proposito Episcopus Atrebatensis Titium proprium suum Clericum ex aliena Diœcesi revertentem recipiat, & ad Beneficium Curatum admittat, neque vel in speciem dici potest quod aliquam injuriam irroget Episcopo Bononiensi Titium sine litteris *Exeat* admittendo, præsertim cum Titius ad Diœcesim Bononiensem, ad quam nullo titulo spectabat, sine hujusmodi litteris admissus fuerit, immo nequidem petitæ sint, atque Titius ea conditione prædictæ Diœcesi fuerit alligatus, ut libera sua voluntate posset ex ea recedere.

Ita resolutum Lovanii hac 23. Julii 1697. erat signatum.

Matth. Chamart J. U. D. & ex-Professor Primarius.
A. Tonsern J. U. Doctor, & Profess. ord.
J. Hertis J. U. Doctor & Legum, Professor Regius.
Nicolaus Bonez Sacror. Can. Prof. Regius.
Z. B. Van-Espen J. U. D. & Sacr. Can. Professor.
J. Liser J. U. Doct. & Sacror. Can. Profess. ordinarius.

CASUS IV.

Synodus Tridentina *Sess. 24. cap. 18. de Reformat.* agens de forma concursus ad Ecclesias Parochiales statuit, ut examinatores adhibendi in examine hujus concursus sint *Magistri seu Doctores aut Licentiati* in Theologia aut Jure Canonico, vel alii Clerici seu Regulares etiam ex ordine *Mendicantium*, aut etiam sæculares, *qui ad id videbuntur magis idonei.*

QUÆSITUM.

Quæritur utrum vigore hujus Decreti possint Episcopi, eorumve Vicarii assumere in examinatores Clericos seu Sæculares, seu Regulares, qui non sunt graduati in Theologia aut Jure Canonico, etiam non deficientibus Graduatis, qui ad id officium eligantur.

RESPONSUM.

Ex plurimis Synodi Tridentinæ Decretis constat Synodum non exiguam habuisse de graduatis in publica Universitate, necnon de eorum capacitate ac eruditione existimationem, consideravisseque gradus Academicos tamquam publica eruditionis & capacitatis testimonia, & propterea desideraverit, ut ad primarias Ecclesiæ dignitates similibus gradibus tamquam publicis capacitatis testimoniis insigniti ac muniti assumerentur. Cum igitur nihil magis intersit Ecclesiæ quam ut capaciores Sacerdotes ad Ecclesias parochiales regendas assumantur, ambigi nequit, quin Synodus Tridentina voluerit etiam capacissimos quosque ad examen illud adhiberi, qui justum de concurrentibus judicium ferre possent.

Dubitari proinde non potest, quin præ reliquis eligi in examinatores voluerit Synodus, qui gradibus Academicis insigniti eruditionis & capacitatis testimonia haberent.

Verisimile proinde est ex mente ipsius Synodi, quod non graduatos in examinatores duntaxat admiserit in Casu, quo graduati haberi non possent, & consequenter duo quasi ordines a Synodo sint designati, primus graduatorum, & alter non graduatorum, nec ad secundum deveniri voluerit, nisi deficiente primo, uti etiam advertit & solide probat Prosper Fagnanus ad capitulum *Inter cætera, tit. de rescriptis num. 45. & seqq.* necnon August. Barbosa *de Officio Parochi cap. 2. num. 73. & seqq.* referens non semel a sacra Congregatione in eamdem sententiam fuisse responsum, nimirum in examinatores Synodales ab Episcopo assumi non posse Regulares, nec Sæculares minime graduatos, quando graduati haberi possunt, sive ex mente Concilii Tridentini secundæ parti alternativæ locum non esse, nisi deficiente prima parte alternativæ (a). Responsum Lovanii hac die 3. Octobris 1710. Et erat signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. Doctor, & Sacr. Can. Profess.
H. de la Hamaide J. U. Doctor, & Antecessor primarius.
J. A. Brenaert J. U. Doctor, & Sacr. Canonum primarius.
L. Hacquius J. U. Doctor, & Professor ordinarius.

CASUS V.

Utrum Vicarius Generalis Sede vacante possit unire Pastoratus, aut alia Beneficia, quæ nullo modo spectant ad collationem Episcopi?

RESPONSUM.

Quin Episcopus talia Beneficia in sua Diœcesi unire valeat, nulli dubium esse potest, dum in *cap. Sicut unire 8. tit. de excess. Prælat.* dicitur expresse, *ita Episcopi est Ecclesiarum suæ Diœcesi unio.* Atque ita uno consensu concludunt Canonistæ, quia Episcopo totum regimen, omnisque ordinatio, & dispositio circa Beneficia suæ Diœcesis deferendum est, nisi speciali titulo aut jure ad alium spectare ostendatur.

Potest itaque Episcopus potestate sua ordinaria istas uniones facere; quia etiam pars est Jurisdictionis Episcopalis, prout late declarat *Fagnanus ad dictum cap. Sicut.*

Cum autem Sede vacante Vicarius Generalis succedat in ea, quæ sunt Jurisdictionis & auctoritatis, recte inferri posse videtur, etiam Vicarium Sede vacante unioni auctoritatem præstare posse, se juri Episcopali per eam nihil detrahatur.

Ideoque cum hoc Casu supponatur Beneficia nullo modo spectare ad collationem Episcopi, atque ita per talem unionem Juribus Episcopalibus nihil detrahatur, non videtur Vicario Generali hæc uniendi facultas posse denegari.

Propter hanc rationem Capitulum Sede vacante præsentatos instituere potest *cap. 1. de Inst. in 6.* quia Sede vacante Capitulum succedit in Jurisdictione Episcopali in actibus, per quos non fit rei alienatio, nec fit præjudicium Episcopo futuro. Argen. *cap. 11. tit. de Major. & Obed. cap. 14. eod.*

Cum vero Vicarius Generalis Sede vacante totam potestatem habeat, quam Capitulum, qui ex statuto Concil. Trid. *Sess. 24. cap. 16. de Reform.* Sede vacante a Capitulo intra octo dies eligi debet, in quem proinde Episcopalis Jurisdictio transfertur, tunc etiam præsentatos indubie instituere potest *d. cap. 1.* etiam electos confirmare *d. cap. 11.* atque etiam per consequens Beneficia unire, quæ ad collationem Episcopi non spectant, de cujus Juribus nihil detrahitur.

Hanc potestatem uniendi post alios in terminis Capitulo Sede vacante tribuit *Van-Axel ad Decret. ad tit. De Præb. & dignit. part. 4. num. 61,* in verbis: *Capitulum Sede vacante in potestate uniendi succedit. Atque ita etiam Vicarius Generalis, qui a Capitulo, ut dictum, ex statuto Tridentino electus fuerit (b).*

Resolutum Lovanii hac 12. Sept. 1713. Et erat signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. D. & Profess.
L. Hacquius J. U. D. & Prof. Ordin.

(a) Istum concursus & examinis morem in Belgio servatum abrogarunt Galli, ut constat Arresto, quod 12. Januarii anno 166[illegible]. a supremo Parisiorum Senatu datum est; hujus autem Arresti hæc sunt motiva.

I. Concursus ille ad Beneficia obtinenda Galliæ videtur conciliari non posse cum Concordatis inter Leonem X. summum Pontificem, & Franciscum I. Galliarum Regem habitis.

II. Creditur, quod ille concursus & examen ipsi adjunctum, Jus graduatorum ad Beneficia requirenda, aliasque prærogativas, quas vocant *gratias exspectativas* destruant.

III. Additur hujus abrogationis ratio altera, quia Jus Patronorum & eorum, qui Beneficia fundarunt, aut qui eis successerunt, funditus evertit; quippe concursus & ejus examen spoliant Patronos & fundatores Jure, quod habent, nominandi vel præsentandi, ubi Beneficia possessore vacua sunt.

Hæ tamen rationes non impediunt, quominus apud Belgas, aliasque nationes vigeant concursus & examen ipsi adjunctum, ubi de Beneficio Parochiali comparando agitur.

„ Examen, inquiunt Canonistæ, per concursum ad Parochiales Ecclesias „ adeo necessarium est, ut toties fieri debeat, quoties contingit vacare Ec- „ clesiam; nec sufficiat quem pro alio ante vacante fuisse examinatum & „ approbatum.

Id profecto conforme est dispositioni, quam Synodus Tridentina cap. 18. Sess. 24. instituit.

Qui plura desiderat consulat opus Gallico idiomate conscriptum, cujus hic est titulus: *Les definitions du Droit Canonique, contenant un recueil fort exat de toutes les matieres Beneficiales suivant les maximes du Palais,* &c. edit. 1679. pag. 235. &c.

(b) Cæterum observandum est hanc unionem recte fieri non posse, nisi ea peragatur auctoritate summi Pontificis, suam Bullam hac de re concedentis; nisi etiam in Galliis accedat Regis consensus, qui unionem litteris patentibus approbet & muniat.

Nec erit superfluum cum auctore quodam Gallo advertere, quæ in Galliis de unione Beneficiorum feratur sententia: en ejus verba. *Les Docteurs tiennent que lorsqu'on recut l'usage des Unions en France, ce fut sous la condition qu'elles ne pourroient avoir de lieu, si elles ne se faisoient* rei ad rem, Beneficii ad Beneficium, *mais non pas* ad personam; *parce que celles-là ne peuvent etre que temporelles; aussi on ne les a jamais voulu recevoir en France, comme etant entierement abusives, n'etant introduites que pour favoriser une personne particuliere, & frauder la Loi ancienne de l'Eglise, qui defend la pluralité des Benefices suivant le second Concile de Nicée.* Hucusque auctor operis Gallico idiomate conscripti, cujus hic est titulus: *Les definitions du Droit Canon,* &c, edit. 1679. pag. 791.

CASUS VI.

ALBERTUS Presbyter vitæ admodum scandalosæ, immo & super excessibus suis conventus a procuratore officii per sententiam Ordinarii declaratur convictus plurium graviorum excessuum, & legitime suspectus incontinentiæ: ob quæ præter alias pœnas, relegatur ad aliquod Monasterium causa pœnitentiæ ad biennium. Eo peracto obtinet Romæ in forma gratiosa Canonicatum & præbendam in insigni aliqua Collegiata Belgii; idque sine legitimo testimonio veri sui Ordinarii, adeoque plane subreptitie & obreptitie, sed Consilium Status, commissum ad regimen Belgii, informatum de dicta subreptione & obreptione uti & indignitate dicti Alberti, denegat eidem litteras *Placeti*.

Bonifacius Presbyter interim eosdem Canonicatum & præbendam tamquam vacantes via caduci ratione indignitatis dicti Alberti, subreptionis & obreptionis, obtinet, & expediuntur litteræ in forma dignum, directæ ad Episcopum loci, aut ejus officialem. Officialis vero aditus in ordine ad executionem partes coram se citavit, processum judiciarium supra dicta vacatione instituit, & licet interim vacatio Sedis occurrerit, Episcopo ad aliam Cathedram translato, equidem præfatus Officialis ad sententiam processit, qua dictum Bonifacium condemnavit.

RESPONSUM.

Respondeo: in toto hoc processu gravissime esse peccatum, quemadmodum & formam ex ignorantia vel inadvertentia Jurisprudentiæ Belgicæ in materia beneficiali, quæ multum differt ab Italica & Romana, juxta quam Bullæ expediuntur. Romæ enim & in Italia omnis cognitio beneficiaria tam possessoria quam petitoria spectat ad judicem Ecclesiasticum, & Curia Romana causas ejusmodi in quacumque instantia delegat, immo & evocat, ut sibi videtur.

In Gallia vero & Belgio, quæ in materia beneficiali iisdem fere regulis reguntur, possessorium spectat ad judices Regios, petitorium vero ad Ordinarios, nec in prima instantia ullæ delegationes admittuntur. De Regno quidem Galliæ res est cuivis notoria, patetque ex omnibus Pragmaticis ejusdem regni.

Quantum vero ad Belgium, quamvis etiam praxis sic notoria, insuper tamen extat luculentum Edictum Philippi Archiducis de data 20. Maji 1497. quo in perpetuum exauthorantur omnes conservatores & judices delegati, causæ omnes Beneficiales reservantur, in possessorio quidem, Consiliis Regiis, in petitio vero in prima instantia Ordinariis, & in ulterioribus instantiis coram judicibus in patria delegandis: quod edictum merito dici potest palladium libertatis Belgicæ, & fundamentum Jurisprudentiæ Beneficialis Provinciarum Belgicarum.

Unde conformiter ad prædicta etiam hodiernæ litteræ Placeti super Bullis Beneficialibus constanter adjiciunt præfatas cautelas, nimirum de litibus super iis orituris prosequendis in possessorio coram Consilii regiis, & petitorio coram Ordinario, & demum in ulterioribus instantiis coram delegandis.

Quæ dispositiones, uti & cautelæ non solum enervarentur, sed etiam manifeste eluderentur, si delegatus ante executionem processum judiciarium posset instituere, de validitate tituli cognoscere, & super ea pronuntiare: hoc enim esset ipsum petitorium decidere, & omnem cognitionem ordinariis Consiliis Regiis intercipere, petitorio enim deciso, nihil restat ordinariis, cum res judicata ulterius examinari non possit, neque conveniat, & insuper petitorium absorbet possessorium, adeoque nihil restabit Consiliis Regiis.

Unde auctores Galli ex iisdem principiis, quæ in Belgio vigent, concorditer asserunt executori delegato nihil aliud incumbere, quam examen personæ quoad vitam & mores & aptitudinem ad beneficium, de quo quæstio, illudque impetranti idoneo reperto conferre absque ulla cognitione de titulo, sed salvo Jure cujuslibet, uti late deducit *Fevret Traité de l' Abus lib. 3. cap. 4. num. 18.* ubi citatis *Chopin, Molineo, du Clos, Chenu, & Brodeau*, ostendit executori omnem cognitionem de titulo esse interdictam: adductis etiam Parlamentorum Arrestis, quibus, quoties contrarium attentatum fuit, toties abusivum declaratum est, & tamquam tale rescissum sive cassatum.

Ejusdem etiam meminit Perard Castel in suo opere sic inscripto *Traité sommaire de la Pratique de la Cour de Rome fol. 244.* ejusdem quoque notator *Guillelmus Noyer fol. 257.* hac de re præteriri non debet.

Neque in præmissis ulla est inconvenientia, cum ob rationes prædictas delegatus habeatur, ut merus executor, & ea qualitate tantum conferat titulum Canonicum, & eo modo tribuat ingressum in judicium sive possessorium sive petitorium, in quo dictus titulus pro eos, ad quos respective pertinet, discutietur.

Ex eventu vero collatio in vim illius facta erit resolutiva; sive per se concidet, si titulus inveniatur vitiosus, quod per se importat clausula collationibus inseri solita, *Jure nostro & cujuslibet alterius salvo*; juxta prædicta autem debuisset pro executione Bullæ adiri Episcopus vel ejus Vicarius in spiritualibus (cum actus hic sit voluntariæ jurisdictionis) potius quam officialis, qui moribus Belgii tantum est commissus ad exercitium jurisdictionis contentiosæ, quam in qualitate delegati exercere non potest in causis beneficialibus, obstantibus Edictis & rationibus præmissis. Fevret loco cit. *num.* 13.

Nec attendi debuisset tenor Bullæ facientis mentionem processus judiciarii, & sententiæ privationis, &c. Item quod dirigatur ad officialem, quia clausulæ illic sunt conformes praxi Italiæ, de qua ante; sed in Gallia & Belgio considerantur tamquam meri styli, & nullo modo admissibiles.

Deinde etiam Romæ & in Italia Officialis & Vicarius Generalis confunduntur, quia propter parvitatem Diœcesium uni solet in eis utraque jurisdictio voluntaria & contentiosa committi.

Ex his omnibus apparet, quod admodum abusive processerit Officialis, totumque quod egit esse attentatum contra jura patriæ, & sic nullius roboris vel momenti, & cassationi obnoxium.

Unde præfatus Bonifacius omissa via, quam perperam ingressus est, de novo debet se sistere Episcopo vel ejus Vicario Generali, & petere executionem suarum Bullarum, qui ipsi, idoneo reperto, dabit collationem Canonicatus & præbendæ, de quibus hic agitur, cum illa clausula: *Jure nostro & cujuslibet alterius salvo*; eaque obtenta sistat sese similiter Capitulo pro capienda possessione, quæ & ipsi dabitur cum simili clausula.

Iis autem obtentis nullo modo se moveat ulterius, sed quiete chorum & Capitulum frequentet, aliasque functiones Canonicales obeat: quod si intra triennium non turbetur, in perpetuum manebit tutus tam in petitorio quam in possessorio, vigore & beneficio regulæ *de triennali possessore*.

Quod si contingat illum turbari via facti, recurrat ad Concilium Provinciale, ibidemque agat interdicto retinendæ possessionis, & judicii successum expectet (*a*). Infra habebatur: ita responsum Lovanii hac 13. Septembris 1713. & erat signatum,

Z. B. Z. Van-Espen J. U. D. & Professor.

CASUS VII.

TITIUS Canonicus est in Ecclesia Cathedrali Tornacensi, cujus Ecclesiæ Episcopi bonis omnibus per supremum Principem Acatholicum fisco addictis, contulit hic supremus Princeps *Cajo* jure confiscationis Canonicatum & præbendam præfatæ Ecclesiæ Cathedralis. Cujus libera collatio ad Episcopum; ad Capitulum vero nuda installatio seu immissio in possessionem spectabat. Sub gravissimis minis mandans Capitulo, ut Cajum ad possessionem admitteret.

Pro admissione ad possessionem suffragium suum tulerunt undecim Canonici, quos inter fuit Titius, sed tredecim alii recusarunt Cajum admittere ad possessionem, qui propterea mansit e possessione exclusus. Cum vero iterato instaret supremus Princeps, ut Cajus ad possessionem admitteretur, lectum fuit in Capitulo Breve Apostolicum, quod plusquam ad anno datum fuerat, quando Capitulo communicabatur per litteras internuntii nulla facta mentione placetationis Regiæ. Brevi autem illo, Titius, eique adjuncti prætenduntur incidisse in pœnas per sacros Canones, & Apostolicas Constitutiones adversus perturbatores Ecclesiasticæ disciplinæ sancitas: quo Brevi Apostolico prælecto, Canonici unanimiter recusarunt Cajum ad possessionem admittere. Eo non obstante nonnulli Titium, ejusque socios prætendunt incidisse in excommunicationem, & Titio communicare detrectant, & revera de choro exeunt, dum Titium missarum solemnia in choro persolventem vident, eumque urgent ad petendam absolutionem.

QUÆSITA.

Quæritur primo, an in casu proposito Capitulum, cui sola installatio seu missio in possessionem competebat, potuerit Cajo recusare dictam installationem seu missionem in possessionem sub prætextu, quod Capitulum crederet collationem a supremo Principe factam non niti titulo valido & sufficienti?

Secundo, an Capitulum potuerit prædictam installationem seu missionem in possessionem recusare Cajo propter Acatholicismum præfati supremi Principis; aut ejusdem Principis excommunicationem.

Tertio, an ob hunc consensum in admissionem ad possessionem dici queat Titium, eique adjunctos incidisse in excommunicationem, maxime inspecto Brevi Apostolico hic juncto, & an ideo vitandi?

Quarto, an Titius possit urgeri ad petendam absolutionem? immo an eam tuta conscientia petere queat?

RESPON-

(a) In solutione prædicti casus nonnulla occurrunt, quæ non satis accurate dicuntur, ubi Jurisprudentia Gallorum circa possessorium & petitorium Beneficii Ecclesiastici exponitur; ut vero brevis & accuratior istius Jurisprudentiæ habeatur cognitio, liceat referre quæ Doctissimus Fleury in Institutione Gallica Juris Ecclesiastici *tit. 2. cap. 5. de competentia Judicis Eccles.* docuit. Ecce ejus verba: *Apres que le Juge Laic a prononcé definitivement sur le possessoire, il semble, qu'il devroit suivant l'Ordonnance, renvoyer les parties pour le petitoire pardevant le Juge d'Eglise: mais dans la pratique on ne le fait plus; parce que, comme sous pretexte du possessoire, on a examiné la matiere dans le fonds, & souvent en deux ou trois degrez de Jurisdiction: il semble inutile & meme onereux aux parties, de les engager dans un nouveau procès pour le jugement du meme different. Quoiqu' il en soit, on ne souffre plus que les parties se poursuivent devant le Juge d'Eglise pour le petitoire des Benefices, & s'il rendoit quelque Jugement ou quelqu'Ordonnance en cette matiere, les Gens du Roi en appelleroient comme d'abus. Le premier Arret, qui ait jugé abusive une telle citation, est du 25. Juin. 1626. Ainsi l'Eglise est entierement privée en France de la connoissance des matieres beneficiales.* Hactenus eruditus Abbas Fleury, cujus contextus Jurisprudentiam de possessorio & petitorio beneficiorum in Galliis observatam dilucide exponit.

R E S P O N S A.

Ad primum quæstum respondetur.

Plures Principes jampridem fuisse & esse in possessione vendicandi sibi usum fructuum omnium bonorum ad Episcopatum spectantium pro tempore vacationis Episcopatus, Jure regaliæ ut vocant, omnibus notum est, atque nominatim hoc jure potitos fuisse Principes in Ecclesia Tornacensi compertum est. Constat insuper quod eodem Jure regaliæ Principes non tantum sibi attribuerint, & hodie attribuant proventus bonorum temporalium pro tempore vacationis Episcopatuum huic juri subjectorum, sed quod insuper in consequentiam sibi vendicaverint collationem sive dispositionem beneficiorum ad collationem Episcoporum spectantium, uti recte observavit Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis de *Concordia Sacerdotii & Imperii lib. 8. cap.* 22. *nu.* 7. Principes in hac extensione Juris regaliæ ad collationes præbendarum opportune usi fuere communi Canonistarum principio, quod collatio Beneficiorum inter fructus computetur sive pertineat ad fructus, eoque fundamento sibi hoc jus collationis Reges Angliæ attribuisse pro tempore vacationis Episcopatuum sæculo XII. non obscure colligitur; quemadmodum quoque notavit *de Marca* ex rescripto *Alexandri III.* quod extat apud Antonium Augustinum in antiqua collectione Decretalium *collect.* 1. *lib.* 3. *tit.* 33. *cap.* 6. ex quo rescripto ait *de Marca* Regem Angliæ Henricum II. frui solitum reditibus Episcopatus vacantis, & in consequentiam hujus possessionis, præbendarum quoque collationes ad se traxisse; verba rescripti sunt: „ Episcopo de medio „ sublato, & reditibus Episcopatus ad fiscum devolutis, cum „ quædam præbenda in jam dicta Ecclesia vacaret, charissimus „ in Christo filius noster H. illustris Rex Anglorum eam Thomæ „ Clerico suo contulit; cui etiam aliam postmodum in eadem „ Ecclesia vacantem cum Archidiaconatu, ad quem dicitur per„ tinere, concessit; quas insimul non debet habere, cum nulli „ sit licitum in una & eadem Ecclesia duas præbendas obtinere". Ex hoc principio indubitanter contigit, ut quandocumque & quacumque ex causa reditus aonuique proventus Episcoporum etiam viventium fisco Regio fuerunt addicti, una in consequentiam fisco regio addicta censeretur collatio sive provisio præbendarum & beneficiorum ad liberam collationem Episcopi pertinentium, quia beneficiorum collatio inter fructus Episcopatus recensebatur, atque idcirco una cum proventibus temporalibus haberetur fisco addicta: quapropter etiam Principes nostri, ubi contigit tempore belli Jure confiscationis in fiscum regium redactos fuisse reditus temporales spectantes ad Episcopos, aliosque Prælatos commorantes sub ditione Principis, cum quo erat bellum, asseruerunt sibi in consequentiam hujus confiscationis collationem & provisionem beneficiorum ad liberam collationem illorum Episcoporum pertinentium, eoque Jure Principes Belgii, uti & Reges Galliæ, aliique supremi Principes Catholici sine ulla contradictione palam hactenus usi fuerunt.

Cum igitur in casu proposito asseratur, quod universi reditus temporales Episcopi (in cujus Ecclesia Titius erat Canonicus) jure confiscationis per supremum Principem fisco essent addicti, atque in consequentiam hujus confiscationis idem Princeps sibi vendicaret collationem præbendarum ad liberam collationem Episcopi, cujus reditus erant fisco addicti, pertinentium, non videtur quo titulo huic Principi hoc Jus collationis a Capitulo Cathedrali hujus Ecclesiæ negari aut disputari potuerit renuendo admittere ad corporalem possessionem illum, quem supremus Princeps vigore hujus Juris regaliæ, quo Belgii cæterique Principes vicinorum Regnorum hactenus pacifice usi fuere, de præbenda vacante providerat, & a Canonicis ad possessionem corporalem vigore hujus provisionis recipi mandaverat. Neque Capitulum Cathedralem suam recusationem sub hoc prætextu justificare poterat, quod crederet a Principe factam confiscationem esse injustam, vel sufficienti fundamento destitutam, quandoquidem non esset Capituli in controversiam trahere validitatem aut justitiam ipsius confiscationis, aut de ea cognitionem suscipere.

Cum enim collatio seu libera provisio harum præbendarum spectaret ad solum Episcopum; Capitulo vero duntaxat competeret nuda & simplex missio in corporalem possessionem, non erat Capituli cognoscere aut judicare de validitate ipsius tituli aut provisionis. Uti enim recte observavit *Choppinus lib.* 1. *de sacra Politia cap.* 8. *num.* 1. *in possessionem missio est nudi ministerii, nec ullam flagitat causæ cognitionem, illis enim* (ait *Choppinus*) *Sacerdotii donatoribus* (id est Pontifici, Ordinariis, & Regi, de quibus ibidem ait auctor) *fieret injuria, si Canonicorum societas, quorum in Album novus beneficiarius recipi postulat, altius inquireret de Jure ac viribus collati tituli, notionemque de eo interponere conaretur.* Testaturque ibidem *Choppinus* idipsum adversus Canonicos de validitate tituli notionem capere volentes, eoque prætextu ad possessionem provisum recipere renuentes, per iterata Parlamentorum Arresta fuisse ad dandam possessionem compulsos notione tituli ipsis inhibita.

Et ante Choppinum idipsum notavit & latius deduxit famosissimus Galliæ Pragmaticus Amulphus Ruzæus in Tractatu de Regaliæ privilegio 6. ubi num. 1. pro privilegio Regaliæ ponit, *quod Capitulum non possit impedire Regalistam, quin teneatur ipsum recipere, etiamsi* (inquit) *constaret eis de injustitia & defectu tituli, & possunt compelli per captionem temporalitatis, ita fuit decisum inter Decanum & Capitulum Laudunense & magistrum Nicolaum de Savigniaco pro præbenda Laudunensi vacante in regalia anno* 1339. 11. *Martii.*

Cum autem huic Arresto inter alia opposuisset: *illud videri contra dispositionem Juris, quod Capitulum videns notorium defectum tituli non possit resistere receptioni ipsius regalistæ, cum regula sit, quod beneficium Ecclesiasticum sine Canonica institutione obtineri non potest, in regula prima de regulis Juris in* 6. *respondet num.* 7. *quod cum regalista habeat titulum auctoritate superioris, censetur coloratus, & justus ad tollendam omnem intrusionem*, additque illam esse decisionem Dominorum de Rota in decisione 270. alias 271. *ubi dicunt sufficere ad colorandum titulum, quod possessionem accipiat superioris auctoritate.* Hinc ulterius concludit, *unde cum habeat a Rege superiore, Jure regalia dicitur titulus coloratus ad hoc, ut Canonici & Capitulum adstringantur ad receptionem illius, cum Capitulum*, ait, *non habeat nisi ministerium nudum installationis.* Deinde post alios ibidem citatos observat, quod licet sine legitimo titulo sive Canonica institutione beneficium non possit obtineri, potest tamen *possideri*, eo quod possessio duntaxat consistat *in facto.*

Post hæc probat Capitulum in casu ibidem proposito constringi potuisse ad receptionem regalistæ, *quia Canonici nullam habent causæ cognitionem, quia ad eos non spectat collatio præbendarum Sede vacante, secus quando conferunt, quia tunc potest Capitulum se opponere & appellare, & interea conferre.*

Similiter alter non minus celebris Pragmaticus Philippus Probus in Tractatu Juris regaliæ, *quæst.* 36. *num.* 1. quærens *quod si regalista vigore litterarum regiarum executorialium ad possessionem & saisinam beneficii sibi Jure regaliæ collati per Decanum & Capitulum Ecclesiæ, in qua versatur dictum Beneficium petat recipi, an Decanus ipse & Capitulum regalistam istum teneantur recipere?* Respondit, *breviter dic, quod sit, alias si non recipiunt, per curiam Parlamenti solent cogi ad eam receptionem seu inductionem, quæ possessionis dicitur executio. Sic illis non prodest illorum contradictio. Ita fuit in ea Curia judicatum contra Decanum & Capitulum Ecclesiæ Parisiensis* 14. *Augusti* 1381. *in favorem magistri Guillielmi de Barone pro cantoria ejusdem Ecclesiæ, & hoc absque præjudicio seu salvo Jure cujuscumque quod est Juris, quia hoc in casu Curia habetur loco Principis, qui Jus tertii non tollit, seu illi non derogat.* Subditque, *etiamsi eisdem appareat de tituli defectu & injustitia, quia ad eos*, inquit, *de viribus tituli inquirere non pertinet, alias si cognoscere attentent, tamquam ab abusu appellatur.*

Verum quidem est prææallegatos auctores in dictis suis Tractatibus discutere Jus regaliæ, quod in Gallia proprie *Jus regaliæ* dicitur, quo Rex prætendit vacantibus Ecclesiis Cathedralibus Jure hoc regaliæ collationem præbendarum, aliorumque beneficiorum ad liberam Episcoporum collationem pertinentium ad se spectare, atque regalistas ab istis auctoribus, dici istos, qui vigore hujus Juris regaliæ ad beneficia sunt nominati, adhæc ex ipsa casus positione patet supremum Principem provisionem de præbenda in Ecclesia Tornacensi non fecisse titulo Juris regaliæ prout jam descriptum est, sed titulo confiscationis temporalium ipsius Episcopi.

Sed cum ipsa confiscatio bonorum temporalium privative competat supremis Principibus Jure regaliæ sive supremæ potestatis, atque ex eodem principio collatio præbendarum, & beneficiorum vigore hujus confiscationis ad Principem censeatur devoluta, quo Jus conferendi attribuitur Principi, qui gaudet Jure Regaliæ vacantibus Ecclesiis Cathedralibus (prout in Ecclesia Tornacensi hoc Jure hic Princeps gaudet) æque provisio præbendæ, de qua in casu, reputari debet facta Jure Regaliæ, quam si facta esset per Principem Jure Regaliæ vacante ipsa Ecclesia, atque ea omnia, quæ præcitati auctores asseruerunt de admissione regalistarum ad possessionem, indubitanter & nominati per supremos Principes Jure confiscationis, sive Jure hujus regaliæ obtinere debent.

Igitur cum in casu proposito Capitulum Cathedrale Tornacense non prætendat Jus collationis præbendarum, sed quod duntaxat Capitulo sit jus immittendi in possessionem corporalem, ex prædictis sufficienter intelligitur, *Titium* cum suis juxta regulas Canonicas processisse ad possessionem admittendi illum, qui per Principem litteras collationis obtinuerat, & in vim harum litterarum ad possessionem per Capitulum admitti petebat. Qua enim specie Canonici credere poterant hunc omni titulo etiam colorato destitutum, quem litteris superioris scilicet supremi Principis munitum conspiciebant; ac insuper ex litteris provisionis ipsis esse perspicuum, Principem fecisse hanc provisionem Jure regaliæ, sive in consequentiam confiscationis temporalium ipsius Episcopi; quo Jure Principes Belgii uti, nec ipsi Canonici ignorare poterant.

Ad secundum quæsitum respondetur.

Reges & Imperatores in electionibus Episcoporum, aliorumque Prælatorum etiam a primis sæculis, notanter postquam ex Principum, aliorumque fidelium liberalitate fuerunt dotatæ Ecclesiæ, præcipuas habuisse partes in confirmanda ipsorum electione, nec non in sopiendis dissensionibus & difficultatibus quæ occasione electionis exortæ sunt, ex historicis & Ecclesiasticis monumentis notissimum est.

Quin & constat eam fuisse Imperatorum, Regumque Romanorum auctoritatem in electione etiam Romani Pontificis, ut electio Cleri & populi vim nullam habere censeretur, neque quisquam vigore similis electionis in Episcopum Romanum ordinari posset, nisi prius ipsius Imperatoris consensus in personam electam, sive electionis confirmatio ab Imperatore, sive ejus Exarcho petita & obtenta fuerit.

Quin si in electione Episcopi Romani suffragia Cleri & plebis in diversas personas essent divisa, atque inter ipsos electos exurgeret dissidium, cujus electio prævaleret, & quis ipsorum esset ordinandus in Episcopum Romanum, ad Imperatorem recursus habebatur, ejusque decisioni dissidium sopiendum deferebatur, isque pro legitimo Pontifice reputabatur, quem legitime electum præ-

prævia causæ cognitione Imperator judicaverat, atque hoc modo plura in Ecclesia Romana exorta schismata extincta fuisse, ex fide dignissimis istius ætatis scriptoribus, necnon indubitatis documentis constat.

Porro hæc Regum & Imperatorum jura nemo antiquorum ipsis negare præsumpsit, immo vel in dubium revocare eo titulo, quod a Catholica religione circa fidem deviarent, sive hæresim publice profiterentur.

Christiani enim veteres noverant Principibus obediendum esse, omnemque rationabilem subjectionem ac fidelitatem servandam & exhibendam etiam infidelibus, modo quæ mandant aut imperant vel jure sibi debere contendunt, cum lege divina & Evangelica, ipsaque Catholica religione consistant. Jura autem illa, quæ Principibus in electionibus Episcoporum, ac Prælatorum pro Regnorum suorum, necnon ipsius Reipublicæ securitate circa personam electam, necnon exortas in electione dissensiones Jure suæ regaliæ sive supremæ suæ potestatis sibi asserebant, nullum Catholicæ religioni per se nocumentum adferre planum est, quandoquidem similia Jura (modo iis Principes recte utantur) nihil omnino Catholicæ religioni officiunt, sed ad conservandam Sacerdotium inter & Imperium concordiam, ipsamque Reipublicæ pacem non parum serviant; ut proinde mirum videri non debeat hæc Jura etiam Principibus a fide Catholica deviis, fuisse conservata, & a Romanis etiam Pontificibus in ipsis recognita.

Pluribus id exemplis confirmari potest, sed unum hic sufficiet; cum post mortem Anastasii Romani Pontificis occasione electionis ortum esset dissidium inter Symmachum & Laurentium, dissidium hoc ad Regem Theodoricum publice Arianismum profitentem delatum fuit, ejusque auctoritate, dissidio composito, Symmacho Pontificatus adjudicatus fuit, prout refert Thodorus Lector lib. 2. litt. D. edit. Valesianæ anno 1673. pag. 560.

Quod mortuo Anastasio præter morem duo essent electi in Episcopum, scilicet Symmachus & Laurentius, eaque de causa cædes, & dereptiones, & alia mala innumerabilia Romæ perpetrata essent, subdit: *Cumque ejusmodi perturbatio tres continuos annos in urbe Roma perseverasset, Theodoricus Afer, qui tum Romæ regnabat, quamvis secta esset Arianus, collecta tamen Episcoporum Synodo, Symmacho quidem Episcopatum urbis Romæ confirmavit, Laurentium vero cujusdam urbis, quæ Nuceria dicitur, Episcopum constituit.*

Idipsum scripsit Anastasius Bibliothecarius in vita Symmachi, postquam etiam notasset in discussione fuisse ordinatum, atque ea de causa separatum fuisse Clerum, & divisum Senatum, aliis cum Symmacho, aliis cum Laurentio communicantibus, subdit: *& facta contentione hoc constituerunt partes, ut ambo Ravennam pergerent ad judicium Regis Theodorici, qui dum ambo introissent Ravennam, hoc judicium æquitatis invenerunt, ut qui primus ordinatus fuisset, vel ubi pars maxima cognosceretur, ipse sederet in Sede Apostolica, quod tandem æquitas in Symmacho invenit, & cognitio veritatis, & factus est Præsul Symmachus.*

Hujus quoque judicii Regis Theodorici in favorem Symmachi meminit Cassiodorus in Epistola, quam nomine Regis Athalarici scripsit ad Senatum Romanum ita scribens: *Gratissimum nostro profitemur animo, quod gloriosi Domini avi nostri respondistis in Episcopatus electione judicio; oportebat enim arbitrio boni Principis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans quamvis in aliena religione, talem visus est Pontificem delegisse, ut nulli merito debeat displicere: ut cognoscatis illum hoc optasse præcipue; quatenus bonis Sacerdotibus Ecclesiarum omnium religio postularet. Recepistis itaque virum, & divina gratia probabiliter institutum, & regali examine laudatum.*

Habentur hæc in editione operum Cassiodori de anno 1622. pag. 428. Nequaquam igitur crediderunt Romani, neque ipsi electi & ordinati Pontifices negandum Theodorico quantumvis Ariano jus, quo Principes Catholici Jure suæ regaliæ in electione Romanorum Pontificum utebantur, propterea quod Arianismum profiteretur, neque Symmachus eo prætextu judicio ipsius Theodorici se submittere renuit, ipsaque Ecclesia, quæ Symmachum pro legitimo Pontifice agnovit, repudiato Laurentio, Jus hoc in Rege Theodorico non obscure agnovit.

Porro Jus, vigore cujus supremus Princeps in casu præsenti providit de præbenda Ecclesiæ Cathedralis Tornacensis, non minus ex ipsa regalia sive suprema Principis potestate profluit, quam Jus, quo Imperatores & Reges Romanorum electiones Episcoporum moderabantur, & sine suo consensu effectum habere non sinebant.

Præterea illud Jus, quo supremus hic Princeps Acatholicus in hac provisione ad exemplum Principum Catholicorum prædecessorum suorum usus fuit, non magis adversatur religioni Catholicæ, quam Jus illud, quo Imperatores & Reges ab ipsis primæ Ecclesiæ sæculis circa electiones Episcoporum & Prælatorum pacifice usi fuere.

Cum igitur juxta Christi præceptum reddere debeamus *Cæsari, quæ Cæsaris sunt*, nequaquam debuit Jus hoc regaliæ supremo Principi prætextu hæreseos negari; cum enim hoc Jus supremi Principes Catholici sibi vendicent, eoque pacifice utantur titulo suæ regaliæ sive supremi Imperii, huic Principi supremo licet Acatholico negari aut disputari non potuit. Nisi una huic supremo Principi prætextu hæreseos sive Acatholicismi negaretur, vel in controversiam traheretur ipse Principatus, sive ipsum Imperium, quod directissime Christi & Apostolorum doctrinæ adversatur, qui nihil adeo fidelibus inculcarunt, quam supremis potestatibus etiam gentilibus reddenda esse, quæ eis competunt, & omnem ipsis obedientiam & subjectionem esse exhibendam in iis, quæ legi divinæ & Evangelicæ non adversantur. Fas proinde non fuit Canonicis Tornacensibus renuere possessionem proviso per supremum Principem eo prætextu, quod hæc provisio facta esset a Principe Acatholico, quandoquidem hoc jus cum ipso supremo Principatu in ipsum Principem Acatholicum transivisset, eique jus illud tamquam supremo Principi reddendum esset, ut illo jure ad exemplum aliorum Principum Catholicorum pacifice uti permitteretur, quemadmodum cæteris juribus regalibus Principatui annexis, hic Princeps uti & passim omnes Principes Acatholici, qui subjectos habent Catholicos, frui permittuntur.

Quod in hujus quæsiti altera parte proponitur, an Canonici renuere potuerint in casu præsenti admittere provisum ad possessionem præbendæ, de qua se per supremum Principem provisum docebat, sub prætextu excommunicationis, quam hic supremus Princeps incurrisset. Respondetur, hunc prætextum Canonicorum æque ac prætextum Acatholicismi, omni plane fundamento destitui; in primis supponitur hunc supremum Principem nulla alia excommunicatione notari posse, quam ea, quæ generaliter per Bullam *in Cœna Domini*, aliasque Constitutiones Pontificias in hæreticos schismaticos, eorumque fautores vibratæ leguntur.

Ignorare non poterant Canonici ex communi omnium etiam recentiorum Canonistarum doctrina, & notissimo ipsius Romanæ Curiæ stylo receptum esse, sub generali expressione aut fulminatione censurarum, non comprehendi personas, quæ speciali vel specialissima nota dignæ sunt, quales indubitanter sunt supremi Principes: & sane si in ulla materia specialis ratio supremorum Principum sit habenda, in materia excommunicationis singulariter moderatio, summaque circumspectio quoad supremos Principes servanda est; si enim, teste Augustino, Ecclesia a privatorum hominum excommunicatione abstinere omnino debeat, ubi ille qui excommunicatur ex sola morum similitudine habet sociam multitudinem, quæ illi potius adhæreat, quam Prælato inhibenti cum illo consuetudinem & societatem obtemperet, merito Ecclesia judicavit, vel omnino abstinendum ab excommunicatione fulminanda in supremos Principes, aut ut minus summa cum circumspectione & moderatione, & nec nisi omnibus aliis mediis suavioribus adhibitis eam contra supremos Principes impendendam.

Novit enim Ecclesia Principem fere semper habere sociam multitudinem, si non amore & morum similitudine, saltem timore & ob naturalem erga suum Principem obedientiam ac fidelitatem, quique partim beneficiis, partim stipendiis obligatos ac devinctos numerat plurimos, & quoties vult etiam armatos exercitus.

Unde observatum est ab eruditioribus, in Ecclesia pluribus sæculis ignoratum fuisse vibratam & in Imperatores & Reges, aliosque supremos Principes excommunicationem sive anathema saltem cum eo effectu; ut per eam excommunicationem subditi absolverentur ab obedientia & subjectione Principi exhibenda, in omnibus iis, quæ ejus regaliæ vel ejus coronæ & sceptro essent annexa: nec sine fundamento asserunt primum fuisse Gregorium VII., qui similem excommunicationem contra Henricum IV. Imperatorem attentarit, sed quam funesto exitu omnibus notum est.

Mirum proinde videri non debet, si generales illæ excommunicationes, quæ vulgo dicuntur *latæ sententiæ*, non censeantur ex mente proferentium ferire supremos Principes, neque quidquam sub obtentu similium excommunicationum a subditis subtrahendum ex iis, quæ ad Principum regaliam spectant.

Adhæc ignorare non poterant Canonici excommunicationes generaliter & indefinite promulgatas, & Pontificiis Bullis, aut Constitutionibus insertas, nullum hodie habere effectum saltem quoad forum externum, & ipsius excommunicati evitationem, tametsi etiam notorium esset quemquam admisisse crimen, in cujus perpetratores aut criminis reos excommunicationes per generale Decretum leguntur vibratæ; nimis quippe notum est per Extravagantem Martini V. quæ incipit, *Ad evidentia*, hic in Belgio, aliisque orbis regnis & provinciis receptam & probatam, declaratum: *Ad evitanda scandala & multa pericula animarum, subveniendumque conscientiis timoratis, quod nemo deinceps a communione alicujus in Sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut Censuræ Ecclesiasticæ, suspensionis aut prohibitionis ab homine, vel a Jure generaliter promulgatæ, teneatur abstinere vel aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum observare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel Censura hujusmodi fuerit vel contra personam, Collegium, Universitatem, Ecclesiam, aut locum certum a judice publicata vel denunciata specialiter & expresse.*

Itaque novisse debuerant Canonici hodie nullum ut excommunicatum esse vitandum, nisi excommunicatio aut Censura contra certam personam specialiter & expresse sit lata, uti dicitur in Decreto, id est nominatim, ut omnes Historici, Theologi, & Canonistæ exponunt, uti videre est etiam apud Suaresium de Censuris *disput.* 9. *sect.* 2. *nu.* 7. & Covarruviam ad cap. *Alma mater, part.* 1. §. 2. *num.* 8. & ut ibidem observat Suaresius nequidem sufficit aliquem specialiter & nominatim excommunicatum esse, sed insuper requiritur, ut excommunicatio a judice lata publicetur vel denuncietur.

Quandoquidem igitur in hunc supremum Principem nulla sciretur speciatim ac nominatim a judice lata aut publicata sententia excommunicationis, nullo vel in speciem nitebatur fundamento prætextus excommunicationis hujus supremi Principis ad renuendam proviso possessionem præbendæ, de qua vigore suæ regaliæ Princeps providerat, & ut daretur, Canonicos nonnullos hujus Capituli adeo fuisse juris ignaros, ut nullam præallegatæ Extravagantis Martini V. notitiam habuissent, ignorare tamen non poterant, quod ipsi plebeji noverunt, & omnibus perspicuum est, quod, omnibus spectantibus, passim Catholici hic in Belgio, Gallia, Germania, immo & in Italia libere communicent cum notoriis hæreticis & schismaticis, quin nec eos ab Ecclesiasticis officiis excludant, modo illis sine scandalo, & divinorum officiorum perturbatione interesse desiderent.

Et

Et quod ad præsentem quæstionem specialius pertinet, omnibus compertum est Principem Arausicanum licet notorie Acatholicum sua vita durante contulisse præbendas, aliaque beneficia in civitate Dilthemiensi, item in Ecclesia Collegiata Turnhoutana, provisosque ab ipso sine ulla contradictione ad possessionem admissos, neque ulli unquam in mentem incidit Principem Arausicanum Jure illo ob Acatholicismum aut excommunicationem ejus occasione contractam excidisse, vel ejus provisioni eo titulo minus esse deferendum, quam provisioni patroni aut collatoris Catholici.

Quis redarguendos unquam censuit Canonicos Ecclesiæ Collegiatæ sancti Servatii Trajecti ad Mosam, quod sine ulla remora admittant ad possessionem Præpositum & Canonicos vigore provisionis Statuum generalium confœderati Belgii tametsi notorie Acatholicorum? his indubie fundamentis & notoriæ praxi innixi Canonici Ecclesiæ Cathedralis Ruremondensis ad possessionem Decanatus suæ Ecclesiæ non ita pridem admittendum censuerunt, provisum a Statibus confœderati Belgii, qui de eo providerant vigore summi Imperii, quod Jure belli in eam civitatem acquisivisse censebantur.

Ad tertium quæsitum respondetur.

Ex resolutione præcedentium quæsitorum ad oculum patescit, *Titium* eique adjunctos in admissione ad possessionem præbendæ, de qua in casu, processisse secundum Jura hodie recepta, necnon juxta regulas prudentiæ Christianæ, nihilque sacris Canonibus adversum commisisse consentiendo receptioni provisi ad possessionem vacantis præbendæ, cujus collatio ad solum Episcopum pleno Jure spectabat, ad Capitulum vero sola provisi installatio sive immisio in possessionem corporalem. Cum igitur indubitatum sit neminem posse excommunicari, sive vigore clavium rescindi a communione fidelium tamquam Ethnicum & publicanum, nisi ob gravissimum & enorme crimen, non videtur qua specie in dubium vocari potuerit, vel quæstio moveri super hac *Titii*, eique adjunctorum ob præstitutum consensum in hanc provisi ad possessionem admissionem contracta excommunicatione. Cui enim nisi sensu communi destituto potuit incidere *Titium*, ejusque socios in hac admissione ad possessionem, crimen hac Censura, qua nulla gravior invenitur, dignum admisisse.

Quantum ad Breve Clementis XI. summi Pontificis de 5. Decembris anni 1711. de quo in casu, & per copiam nobis exhibitum est; in primis ex ipso tenore Brevis habetur Pontificem, ejusque Consiliarios, qui huic Brevi conficiendo impensi fuere, nequaquam nullitatem sive invaliditatem hujus provisionis refudisse in Acatholicismum supremi Principis, vigore cujus provisionis possessio præbendæ vacantis postulabatur, neque in excommunicationem, quam ratione Acatholicismi hic Princeps contraxisse potuisset: neque eam provisionem, vel provisi in vim hujus provisionis ad possessionem admissionem reputasse jurisdictioni aut libertati Ecclesiasticæ adversam, eo quod hæc provisio procederet a summo Principe Acatholico vel excommunicato.

Indubie noverant hujus Brevis compilatores supremos Principes ob Acatholicismum nequaquam dici posse excidere juribus, quæ prætenduntur ipsorum regaliæ esse annexa & quasi propria, nisi una prætenderetur Princeps ob Acatholicismum suo Principatu, necnon Juribus regaliæ ipso facto excidere.

Quare nec in toto ipso Brevi ullum Acatholicismi vel excommunicationis illius, qui ad præbendam vacantem nominasse dicebatur vel verbum occurrit, sed omnis hujus provisionis invaliditas, & cum jurisdictione & libertate Ecclesiæ repugnantia ex hoc desumitur, quod hæc provisio processerit *a potestate Laica*, præsertim, nullo speciali Sedis Apostolicæ indulto munita.

In ipso prooemio sui Brevis narrat Pontifex, quod præcipuo animi sui gaudio ex ipso rumore præceperit Canonicos singulari zelo, & ea qua decuit & oportuit constantia ad jurisdictionem & libertatem Ecclesiæ adversus eos asseruisse, vel incompetenti prorsus, hoc est *Laica potestate* fulti, jus ac facultatem nominandi seu conferendi etiam Sede Episcopali plena, in præbendis beneficiis, ac dignitatibus illius Ecclesiæ usurpare nitebantur.

Ex quibus evidens est Pontificem eam provisionem jurisdictioni & libertati Ecclesiasticæ eo solo titulo adversam reputasse, & modo incompetenti factam, quod *a potestate Laica* processisset; ac propterea singularem zelum & constantiam Canonicorum, qui huic provisioni se opposuerant, provisumque ad possessionem admittendum non esse resolverant, Sedem Apostolicam consuluisse, ejusque oraculum expetiisse. Huic postulationi satisfacere volens Pontifex declarat Jus legitimæ collationis, provisionis seu nominationis ad quæcumque Beneficia, Canonicatus, Præbendas, Dignitates, & ad quoscumque Ecclesiasticos titulos nomini competere unquam posse, præterquam ordinario collatori sive huic Sanctæ Sedi, aut iis, quibus ab eadem Sede specialiter fuerit indultum juxta sacrorum Canonum, Conciliorum, summorumque Pontificum prædecessorum nostrorum Decreta, atque Constitutiones; ita ut nulli prorsus, ipso jure irriti & inanes, nulliusque roboris & effectus sint quicumque actus provisionis ab alia quacumque potestate initi, qui spoliativi & intrusivi esse dignoscuntur, ac ut tales perpetuo censeri debent.

Tandem sub finem sui Brevis adversus Ecclesiasticæ disciplinæ perturbatores hæc declarat Clemens XI: *Pœnis & Censuris inflictis, irretitos se esse noverint omnes & singulos, qui ab ejusmodi* Laica potestate *de præfatis titulis sibi provideri, atque intrudi curaverint.*

Ex quibus permanifestum est hoc Brevi indifferenter omnes provisiones vel nominationes ad Canonicatus, aliaque Beneficia Ecclesiastica a *potestate Laica* procedentes declarari jurisdictioni & libertati Ecclesiasticæ adversas, nisi probetur potestati Laicæ jus illud nominandi aut providendi specialiter a Sede Apostolica indultum.

Insuper ex his quoque intelligitur eo solo titulo provisionem supremi Principis de præbenda vacante in Ecclesia Tornacensis declarari contra sacros Canones, & RR. Pontificum Decreta attentatam, quia hic Princeps utpote Laicus de hac præbenda ad collationem liberam Episcopi spectantem providere attentasset, vivo adhuc ipso Episcopo, idque sine prævio Sedis Apostolicæ indulto. Mirum sane quod ii, quorum zelus & constantia in hoc brevi laudantur & excitantur, non viderint hoc brevi feriri indifferenter omnes Principes Catholicos, qui sine ullo speciali a Sede Apostolica postulato aut impetrato privilegio aut indulto ad Canonicatus, aliaque Beneficia Regiæ fundationis quotidie nominant & pleno Jure conferunt.

Utque ad præsentem quæstionem propius accedamus, an ignorare potorant hi Canonici, quod Principes Catholici & in Belgio & in Gallia, aliisque ditionibus tempore belli provideant, & a tempore immemoriali providerint Jure confiscationis de Canonicatibus, aliisque beneficiis quorum collatores vel patroni morantur in ditione Principis, cum quo est bellum, idque sine ullo speciali Sedis Apostolicæ indulto.

Quis enim Princeps legitur unquam postulasse aut impetrasse a Sede Apostolica speciale indultum, quo sibi indulgeretur jus providendi de beneficiis spectantibus ad collationem aut provisionem Prælatorum, aliorumque collatorum aut patronorum, quorum bona temporalia jure belli essent fisco regio addicta.

Itaque attento hoc Brevi, si *Titius*, eique adjuncti dicendi essent incidisse in pœnas contra perturbatores Ecclesiæ jurisdictionis & libertatis directas ob receptum provisum ad possessionem, eo quod provisio procederet *a potestate Laica* nullo privilegio Sedis Apostolicæ instructa, consequens esset eos omnes in hasce pœnas incidisse, qui Principum Catholicorum provisiones eodem Jure confiscationis sine ullo speciali Sedis Apostolicæ indulto tum hic in Belgio tum in Gallia sine ulla contradictione admiserunt, & in eas consenserunt; immo & Principes ipsos esse perturbatores Ecclesiasticæ disciplinæ, ac iisdem pœnis obnoxios.

Quod denique quæritur, utrum ob excommunicationem contractam *Titius*, eique adjuncti sint vitandi, adeo a Jure exorbitat, ut nesciatur quomodo hoc dubium alicui incidere potuerit, potissimum post notissimam & ubique receptam Extravagantem Martini V. *Ad evitanda*, de qua in resolutione secundi quæsiti, in qua tam aperte deciditur nullum esse vitandum sive in spiritualibus sive civilibus ob excommunicationem, aliasque censuras in aliquem vibratas, nisi sententia excommunicationis aut suspensionis vel interdicti fuerit nominatim in ipsum prolata & enunciata sive publicata, uti latius deductum est in resolutione secundi quæsiti.

Porro neque in hoc Brevi Apostolico, neque in ullo alio, ut creditur, Decreto nominatim in *Titium*, vel aliquem ex ipsis adjunctis prolata fuit excommunicationis, alteriusve censuræ sententia, cum in prædicto Brevi nulla excommunicationis sententia in aliquem nominatim feratur, neque *Titii*, alteriusve particularis Canonici nomen exprimatur, aut speciatim alicujus personæ designetur.

Præterea tametsi in hoc Brevi supponeretur aliqua in *Titium* nominatim excommunicatio aut censura prolata, hæc tamen omni plane effectu signanter in ordine ad evitationem caret, quoadusque Breve, quo hæc excommunicatio infligitur, esset rite publicatum, quod nec hactenus factum, nec facile attentatum iri creditur.

Ad quartum quæsitum respondetur.

Quandoquidem absolutio a censura præsupponat censuram contractam fuisse ab eo, qui absolutionem postulat, & hic recognoscat se censuram incurrisse juxta communem & receptam Canonistarum sententiam; consequens est *Titium* non posse urgeri ad postulandam absolutionem ab excommunicatione seu censura in casu proposito, quandoquidem ex deductis in resolutione priorum quæsitorum constet, nullam vel in speciem a *Titio*, ejusque sociis fuisse contractam censuram ob admissum provisum ad possessionem vacantis præbendæ.

Ad alteram partem quæsiti, utrum *Titius* absolutionem tuta conscientia petere possit? respondetur, cum in præcedentibus ostensum sit supremum Principem vigore suæ regaliæ adinstar aliorum Principum Catholicorum de vacante præbenda providisse; non videtur, quod *Titius* in casu proposito tuta conscientia, & juxta regulas prudentiæ absolutionem a censura petere queat; quandoquidem eam petendo palam profiteatur supremum Principem in hoc casu indebite de præbenda providisse, immo notorie per eam provisionem contra jurisdictionem, & libertatem Ecclesiæ attentasse in tantum, ut qui huic provisioni vel solum consensissent admittendo provisum ad possessionem, incurrissent censuras contra infractores jurisdictionis & libertatis Ecclesiæ decretas; quod indubie non parum injuriosum esset ipsi supremo Principi, ipsumque irritare natum esset, neque posse consistere videtur cum honore & reverentia, quæ supremis potestatibus etiam Acatholicis debetur.

Ita resolutum Lovanii hac die 23. Julii 1714. Erat signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. Doctor, & Professor.
Amandus Bauwens J. U. D. & Professor ordinarius.

MONITUM EDITORIS.

OBSERVARE liceat non unam esse sententiam circa Jus, quod sibi vendicant Heterodoxi Principes, conferendi beneficia Ecclesiastica. Sunt enim qui solutioni ab Espenio concessæ non

suffragantur, in primis Canonici sancti Amati Duacensis; id quidem constare videtur monitis scripto traditis anno 1721. Ecce factum, uti expositum ac descriptum est in hoc opusculo litigioso.

Jacques Gilbert dernier titulaire de la Prevoté de S. Amé étant mort le premier de Février 1712. les Etats Généraux des Provinces Unies, qui occupoient la Ville de Douay depuis le 25. de Juin 1710. prétendirent présenter à ce Bénéfice, comme avoient fait les Rois d'Espagne depuis Charles-Quint, & le feu Roi Louis XIV. de glorieuse memoire, & conformément à ce qu'ils venoient de faire à l'égard de l'Abbaye de Beaulieu, dite de Sin, située de même la Ville de Douay.

Mais tout le Chapitre de S. Amé, ne jugeant pas qu'une présentation à la Prevoté de leur Eglise, qui seroit faite par une Puissance d'une Communion differente, fut conforme à l'Esprit de l'Eglise sur les présentations aux Benéfices, crut unanimement qu'il étoit de son devoir de faire tous ses efforts pour obtenir des Etats Généraux la permission de se choisir un Prevot, en usant dans cette occasion de leur ancien droit, & que cette affaire étoit d'une assez grande importance pour députer à la Haye; puisqu'il s'agissoit de remplir la premiere dignité de leur Eglise, qui à le droit de conferer de plein droit dix-huit Canonicats des vingt-un, dont ce Chapitre est composé: outre que la qualité de Chancelier de l'Université de Douay est attachée à cette Prevoté.

Le Chapitre députa donc à la Haye pour demander aux Etats Généraux la permission, au moins pour cette fois, de se faire un nouveau Prevot. Sur la requête du Chapitre, les Etats Généraux declarerent que le droit de nommer à la Prevoté de S. Amé leur appartenoit. Cependant ils autoriserent le Chapitre de se pouvoir choisir un Prevot, pour cette fois seulement & sans conséquence, en prenant un Sujet de leur domination ou de celle de leurs Alliez.

Le vingt-neuviéme de juillet le Chapitre proceda à l'élection; il choisit le sieur Jean Francois Malpaix Chanoine de S. Amé . . . le mit en possession de la Prevoté & l'installa solemnellement.

Selon les regles de l'Eglise, disent les Chanoines de S. Amé, *les Etats Généraux ne pouvoient consommer legitimement le droit de nomination à la Prevoté du Chapitre: ce droit n'a été donné qu'aux Princes Catholiques, en faveur desquels il a été dérogé au droit des Eglises; cette derogation cessant, l'Eglise de S. Amé rentroit dans son droit, qui a toujours subsisté, mais dont l'exercice n'a été permis au Chapitre qu'en second sur la présentation des Rois d'Espagne depuis Charles Quint, & sur la présentation des Rois de France depuis le Traité d'Aix-la-Chapelle; de sorte que les Etats Généraux ne pouvant jouir de ce privilege* (parce qu'ils sont exclus de la Communion de l'Eglise Catholique) *ces circonstances ont fait revivre pour cette fois le droit naturel & particulier de l'Eglise de S. Amé, tel qu'il est a fundatione.*

Ea expositio facti modo relati ostendit Canonicos S. Amati Duacensis non ita suffragari sententiæ D. Van-Espen circa Jus, quod de conferendis Beneficiis *Regaliæ* annexis sibi vendicarunt Status confœderati, vel Princeps Auriacus eorum Statouderus, e communione Romana & fide Catholica sejuncti.

CASUS VIII.

IN Comitatu Namurcensi ab antiquo solitum fuit exigi & præstari juramentum ab admittendis ad certum officium, juxta hanc formulam.

Je N. jure pardevant les saintes Reliques & Reliquaires & par les Saintes Evangiles, les Chanoines de l'Eglise S. Pierre, leurs Suppots, les nobles Feodaux, Oppidains, Communautez, les Veuves, Femmes, les Orphelins, & les Hopitaux de la Comté de Namur, garder & entretenir en leurs droits, loix & coutumes anciennes & bonnes: ainsi m'aide Dieu.

Porro qui hodie assumuntur ad similia officia, omni plane jurisdictione, & auctoritate, ejusque exercitio sunt destituti, nec nisi nudum aliquem honoris titulum assequuntur: insuper notabiliter certum est, quod nunquam ad hujusmodi honoris titulum promoti, ullam jurisdictionem aut auctoritatem recuperabunt, ut possent præstare, quod jurant.

QUÆSITUM.

Utrum positis his circumstantiis, exigi vel præstari possit hoc juramentum?

RESPONSUM.

Quantumvis certum sit juramentum per se non esse malum, neque etiam Christianis prohibitum esse jurare: uti quidem prætendisse feruntur, nihilominus & hoc indubitatum est, & unanimi SS. Patrum consensu probatum, summa discretione juramentum adhibendum esse, ne vel falso juretur, aut levi de causa *nomen Domini in vanum assumatur*. Licet enim Christus dixerit: *Ego dico vobis non jurare omnino*, tamen crediderunt Patres, Christum his verbis non quidem absolute jurare vetuisse, sed sollicite monuisse, ne non satis cavendo juramentum, aut in perjurium incidatur, aut nomen Domini in vanum assumatur, uti post SS. Patres expressit Innocentius III. in cap. *Etsi Christus* 26. *tit.* de Jurejurando, quædam enim prohibentur (ait) *quia per se mala sunt, ut furtum, adulterium, & hujusmodi, quæ non sunt aliquatenus facienda, quædam vero prohibeatur ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia si fiant frequenter, & multum, ex his mala sequuntur: ut vinum per se malum non est, & tamen prohibet Apostolus dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, quoniam ex frequenti & immoderata potatione vini luxuria generatur, sic & juramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis, sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti & incauta juratione perjurium sæpe contingit, sicuti in Ecclesiastico legitur: Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non discedet a domo ejus plaga.*

Hinc summa fuit jampridem tum Christianorum Imperatorum, seu Principum, tum Episcoporum cura & vigilantia, ne juramenta multiplicarentur, aut leviter, & sine necessitate inducerentur, aut ubi introducta essent, tollerentur.

Ita in vetustis Visigothorum legibus legitur; *lib.* 2. *cap.* 22. *Judex ut bene causam cognoscat, primum testes interroget: ac deinde scripturas inquirat, ut veritas possit certius inveniri, ne ad sacramentum facile veniatur, hoc enim justitiæ potius indagatio vera commendat, ut Scripturæ ex omnibus intercurrant, & jurandi necessitas sese omnino suspendat.*

Et in Capitularibus Regum Francorum nominatim statuitur *lib.* 7. *c.* 97. editionis *Baluziana*: *Volumus, ut sacramenta cito non fiant; sed unusquisque judex prius causam veraciter cognoscat, ut cum veritas latere non possit; ne facile ad sacramenta veniant.*

Hinc communi Theologorum & Canonistarum calculo improbantur juramenta quæ *nulla*, aut non *sufficienti fiunt necessitate*, aut *utilitate*, uti post alios loquitur nominatissimus & doctissimus Jansenius primus Gandavensium Episcopus in concordia Evangelica *cap.* 40. qui idipsum dixit commentans in *cap.* 23. Ecclesiast. *vers.* 9. & 10. notatque ibidem, etiam Socratem hominem Gentilem docere, non dandum jusjurandum nisi *necessitas* cogat, vel nostra, vel amicorum *salus* in discrimen vocetur; additque, *sic & Christiani duas potissimum causas habent, ob quas jurare possunt, unam gloriæ Dei, alteram salutis*; atque *utilitatis proximorum*.

Quapropter cum labentibus sæculis juramentum frequentior usus in quibusdam partibus invaluisset, videmus quam solliciti fuerint Episcopi, ne forte inter juramenta essent, quæ vel veraciter præstari non possent, vel non ex sat sufficienti *necessitate*, aut *utilitate* exigerentur, atque ita nomen Domini in vanum assumeretur.

De hac multiplici & facili juramentorum exactione, quæ etiam in judiciis Ecclesiasticis irrepserat, informati Patres Provincialis Concilii Coloniensis anno 1536. statuerunt *part.* 13. *c.* 13. ut eorum officialis admoneat *Causidicos, atque alios juramenta exigentes, ut ea, quæ judiciarii processus solemnitas necessario non requirit, remittant, atque memores sint eamdem manere pœnam temere exigentem, quæ manet frustra præstantem juramenta.*

Insuper cum prædicti Concilii Patres comperissent inter statuta Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum plurima reperiri, quæ *quæstum*, ajut, *magis respiciant, quam pietatem; adigantur tamen omnes, qui recens admittuntur, ut ad ejusmodi statutorum observationem, etiam penitus ignari, quid contineant illa, citra ullum delectum jurejurando* se alligent: operæ pretium ipsius visum fuit ejusmodi statutorum volumina inter visitandum excutere, & ea, quæ Evangelicæ puritati, atque fraternæ charitati, denique disciplinæ Ecclesiasticæ minus consentanea reperta fuerint, resecare.

Rursus Patres Concilii Moguntini anno 1549. *c.* 87. injungunt Prælatis Ecclesiarum, *ut Ecclesiarum statuta diligenti cura revideant, & juramenta non necessaria a Sede Apostolica non confirmata, in primis vero injusta, & perniciosa corrigant, cassent, & tollant; adduntque Patres, non obstantibus quibuscumque consuetudinibus, cum iniquitati longinquitas temporis patrocinari non debeat.*

Cum vero non tantum ab Ecclesiasticis, sed etiam & a Laicis soleat in horum admissione ad quodcumque opificii corpus, juramentum super observantia Statutorum exigi; quod advertens Synodus Antuerpiensis sub Miræo anno 1610. *tit.* 17. *cap.* 12. hortatur in Domino omnes, quos ea res concernit, *ut revideant, atque perpendant juramenta antiqua, quæ ab admittendis ad officia, opificia, aliaque omnia præstari solent, eo fine ut, quæ in usum deduci non possunt, omittantur.*

Hunc in finem Capitulum Canonicorum secundæ fundationis in Ecclesia Collegiata, S. Petri Lovanii, constans ex decem Professoribus publicis, scilicet duobus e singulis respective facultatibus senatum Academicum constituentibus, anno proxime elapso jussit revideri antiqua statuta hujus Capituli, quorum observantiam singuli Canonici, a tempore immemoriali, in sua admissione, mediante juramento promittere solebant.

Cum vero, facta statutorum relectione, comperissent quædam hodie nec observari, nec observari posse, hæc e statutis delenda aut mutanda resolverunt; & quoad ea, quæ adhuc hodie erant in usu, & merito observanda videbantur resolutum fuit, ab admittendis ad possessionem, horum observantiam a novis Canonicis simpliciter esse promittendam sine juramenti interpositione, quia censebant ea non esse ejus ponderis & momenti, ut eorum observantia cum Dei nominis invocatione roborari deberet. Id unum jurejurando asseri volentes, quod admittendus Canonicum haberet ingressum, uti fit in omnibus Capitulis.

Igitur cum formula juramenti, de qua in casu, contineat ea, quæ nec a jurantibus præstari posse sciuntur, indubitatum est simile juramentum juxta prædictam formulam, nec exigi, nec præstari posse: in primis enim ex dictis manifestum est, nullum juramentum posse exigi, sine sufficienti necessitate, aut utilitate.

Porro nulla necessitas, aut utilitas exigendi juramentum hic prætendi potest, quandoquidem hoc juramentum juxta tenorem formulæ unice tendat, ut jurantes tueantur, & protegant juxta officii sui debitum personas ibidem expressas.

Cum autem hi, a quibus hodie hoc juramentum exigitur, omni jurisdictione & auctoritate tuitionem, seu protectionem illam impartiendi, sint spoliati, evidens est illa, super quæ juramentum cadit, a jurantibus præstari non posse, adeoque nec cum juramento promitti posse.

Præterea nequaquam obscurum est, quod nec ejusmodi juramentum hodie exigi possit, quodque sic exigentes, non secus ac ipsi jurantes pœnam perjurii incurrerent, uti in prædictis probatum

batum est, merito attenderent exigentes, quod mala, quæ jurationem comitari solent, non tam jurantem, quam eum, qui perjurio causam, cum debet & potest, non subtrahit, involvunt; uti loquitur prædictum Concilium Moguntinum loco citato.

Ita responsum Lovanii hac die 17. Julii 1723. signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. D. & Sacr. Can. Professor.

CASUS IX.

RESOLUTIO

Viso & examinato libello supplici ex parte advocati Regii oblato Consilio Status, nec non apostilla marginali ejusdem Consilii Status huic libello apposita, atque sententia provisionali Consilii Montensis lata 12. Nov. 1715. censet Doctor infra scriptus Decretum Consilii Status, nec non sententiam provisionalem Consilii Montensis juri conformia, nec in speciem auctoritati vel jurisdictioni Ecclesiasticæ sive Vicariatus Cameracensis derogare.

Certum enim est Principes tantum Reipublicæ, sed etiam ipsius Ecclesiæ curam gerere debere, uti jampridem post sanctum Isidorum Hispalensem serio ipsos Principes monuerunt PP. Concilii Parisiensis habiti anno 829. *lib.* 2. *cap.* 2. & sub nomine Isidori refertur apud Gratianum *Caus.* 23. *quæst.* 5. *Can.* 20. *Principes, ait, sæculi nonnumquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant*, & postquam ostendit qua ratione potestates sæculi in Ecclesiæ regimine sint necessariæ, tandem concludit *cognoscant Principes sæculi Deo se debere rationem reddere propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt, nam sive augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit* (a).

De hac cura Ecclesiæ sibi a Christo commissæ instructi Christiani Principes multiplices pro recto Ecclesiæ regimine variis temporibus leges edidere, quas tum Cod. Theod. tum Justin. nec non Regum Francorum Capitularibus relatas habemus.

Cum vero nihil tam necessarium sit pro recto Ecclesiæ regimine, quam conveniens Pastorum & Sacerdotum numerus, instructioni fidelium, nec non divini cultus celebrationi & Sacramentorum administrationi sufficiens; indubitatum est Principum curam in hoc præcipue incumbere debere, ut hic numerus juxta Canonicas sanctiones habeatur.

Verum quidem est Ecclesiæ curam & regimen, quantum ad salutem animarum spectat, primario & principaliter ipsis Prælatis & Pastoribus tamquam Ecclesiæ ministris & animarum curatoribus incumbere, sed & illud verissimum est, quod Prælatis aut Pastoribus in exequendis Canonicis sanctionibus incuriis & negligentibus Principum vigilantia, pro ea, quam Ecclesiæ debent, sollicitudine, subvenire subinde debeat.

Porro Prælatorum & Pastorum negligentia in exequendis Canonicis sanctionibus frequentior esse solet, dum eorum interesse in hisce exequendis in discrimen venit: quare & Principum cura etiam magis invigilare, & in adjutorium venire debet.

Quandoquidem igitur certum sit quod non raro Prælati Belgæ in assignandis & taxandis Parochorum & Sacerdotum congruis portionibus conformiter ad sacras sanctiones suum proprium interesse reperiant: eo quod tamquam decimarum possessores plus aut minus de suis decimis perdendum vel diminuendum prævideant, quo plus vel minus in has portiones impendendum esse judicaverint, non mirum si in hac taxatione & assignatione Prælatorum judicium non semper inveniatur sacris Canonibus sat conforme, vel in his exequendis Prælatorum negligentia, vel nimia mora non semel reperiatur, ut proinde ad Principem, ejusque magistratum frequentior recursus habendus sit.

Id probe intelligentes Principes nostri Albertus & Isabella per Edictum de anno 1608. ad Synodum secundam P. Mechliniensem postquam *art.* 16. ordinassent, ut Consilia Regia, nec non locorum magistratus prompte exequerentur ea, quæ per Concilium Tridentinum super congrua portione parochorum erant ordinata, nec non juberent per suos officiarios executioni mandare, quæ ab Ordinariis in portionem congruam parochorum fuissent assignata, immediate *art.* 16. declarat esse suam mentem, ut si contingat ipsos Ordinarios fore defectuosos in assignanda hac portione sive competentia ipsis Parochis debita, tunc licebit Pastoribus recurrere ad Consilia Regia suarum respective Diœcesium, ut ad ipsorum querelas hac in parte provideatur, præsertim intervenientibus, si opus sit, fiscalibus regiis: integrum Edictum habetur *part.* 2. *lib.* 1. *rubr.* 2. *edit. Fland.*

Ut autem portio sit congrua sive competens, non satis est eam sufficere honestæ sustentationi ipsius parochi, sed requiritur, ut hæc portio tanta sit, ut non tantum pro ipsius Vicarii necessitatibus, sed & pro parochiæ necessitate decenter sufficiat, ut nominatim præcipit Synodus Tridentina *sess.* 24. *cap.* 13. *de Reformat.* vel ut loquitur *sess.* 7. *cap.* 7. *de Reformat.* ut cura animarum laudabiliter exerceatur, si ergo latitudo parochiæ, aut parochianorum numerus exigat plures Sacerdotes, ut cura animarum laudabiliter exerceatur, portio congrua non tantum congruere debet necessitatibus & sustentationi ipsius Vicarii perpetui, sed & horum Presbyterorum, qui requiruntur, ut cura animarum laudabiliter exerceatur.

Vult Synodus Tridentina *sess.* 21. *cap.* 4. *de Reformat* ut *Episcopi etiam tamquam Apostolicæ Sedis delegati in omnibus. Ecclesiis parochialibus & baptismalibus in quibus populus ita numerosus sit, ut unus rector non possit sufficere Ecclesiasticis sacramentis administrandis, & cultui divino peragendo, cogant rectores vel alios ad quos pertinet sibi tot Sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum.*

Si rectori aut parocho incumbat sibi tot Sacerdotes adjungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum, ea debet esse congrua portio, sive competentia, quæ oneri illi sustinendo sufficiat, id est sufficiat tot Sacerdotibus intertinendis.

Et quomodo ex mente Synodi Trid. erit congrua sive sufficiens ut cura animarum laudabiliter exerceatur, si non sufficiat tot Sacerdotibus sustentandis, quot requiruntur ad Sacramenta exhibenda, aut cultum divinum celebrandum, cum cura animarum præcipue consistat in convenienti & debita administratione sacramentorum, & ut ad ea suscipienda populus convenienter instruatur, & disponatur, quod sine pluribus Sacerdotibus frequenter in una parochia fieri nequit.

Adhæc dum Ecclesia adeo sollicite inculcat, ut ex decimis proventibus Ecclesiarum parochialium incorporatarum ante omnia detur congrua portio Vicariis, qui curam earum Ecclesiarum sustinent, quid quæso aliud intendit quam providere, ne per Ecclesiarum parochialium incorporationem defectu temporalium, animarum cura negligatur, deinque Presbyteri, qui parochianis spiritualia ministrare sufficiant? igitur ex mente incorporantis Ecclesiarum parochialium proventus est, ut ex illis portio assignetur, quæ non tantum uni Parocho aut Vicario sit sufficiens, sed tot Presbyteris sufficiat, quot ad animarum curam laudabiliter exercendam, & parochianis spiritualia administranda sunt necessarii.

Igitur in casu proposito parochus & parochiani processerunt conformiter ad sacros Canones & Edictum Principum, deferendo querelas suas ad Senatum regium, ut hic defectum Ordinarii in assignanda & taxanda portione congrua sua auctoritate suppleret, ipseque Senatus jure merito querelas supplicantium admisit, & interveniente officio fiscali defectum Ordinarii congruentem portionem assignando provisionaliter supplevit, postquam ut minus summarie ipsi constitit per solum parochum curam animarum in ea parochia laudabiliter exerceri non posse.

Quod autem prætendunt Domini Vicarii, quod ad se tamquam Ordinarios spectet judicare, num in parochia præter parochum plures requirantur Presbyteri, ut cura animarum in ea laudabiliter exerceatur, verum est, quemadmodum & ipsa taxatio & assignatio portionis congruæ ad ipsos tamquam Ordinarios ex præcepto sacrorum Canonum, nec non Decreto Concilii Tridentini spectare dignoscitur, quod & citatum Edictum Alberti & Isabellæ *art.* 15. aperte supponit.

Nec vero minus verum est, quod sicuti Ordinarii in taxanda & assignanda portione congrua ipsius parochi possunt esse defectuosi, eo quod judicent portionem taxatam esse sufficientem, quæ tamen omnibus rite consideratis revera competens sive sufficiens non sit; ita quoque contingere queat, ut Ordinarii in assignanda aut taxanda portione congrua Presbyterorum subsidiariorum defectuosi reperiantur, eo quod Presbyteros subsidiarios judicent, non esse necessarios, ut cura animarum laudabiliter exerceatur, qui attento parochianorum numero, vel parochiæ extensione revera necessarii existunt.

Quemadmodum igitur parocho & parochianis ex Principum Edicto licitum est querelas suas ad Senatum regium deferre; si Ordinarii in taxanda vel assignanda portione congrua deprehendantur defectuosi, indubitanter eadem ratione ipsis patet recursus ad Senatum regium, si existiment ipsos Ordinarios in assignandis Presbyteris subsidiariis & portione congrua in eorum sustentationem defectuosos, quandoquidem defectu horum Presbyterorum, & portionis congruæ eis sustentandis necessariæ, salus animarum in evidens periculum adducatur, neque sine his cura animarum laudabiliter exerceri queat.

Ulterius eadem ratione, qua defectus Ordinariorum in adjungendis parocho Presbyteris subsidiariis præbet ex mente Edicti justam causam parochianis, querelas deferendi ad Senatum regium, præbet quoque justum titulum Senatui regio, ut conformiter ad Edictum Principum querelas parochianorum recipiat, & num justæ sint, examinet, & si defectum deprehendat, eumdem corrigat & suppleat.

Quapropter Senatus Brabantiæ ad querelas incolarum parochiæ Gelensis per Sententiam die 14. Martii anni 1684. declaravit necessarios esse in eadem parochia duos ultra pastorem vice-pastores sive Presbyteros subsidiarios, & condemnavit decimatores ejusdem parochiæ ad solvendam singulis hisce Presbyteris competentiam annuam 100. pataconum ultra accidentia; non obstante quod decimatores opposuissent proprie ad Vicarium Apostolicum Boscoducensem tamquam ordinarium spectare Presbyteros seu Vicarios ad curam parochiæ necessarios designare; ipsum vero hactenus non judicasse eos esse necessarios. Sententia integra refertur in appendice 2. ad tractatum de Jure Parochorum ad decimas.

Et sane cum præcipue ex numero communicantium, nec non ex amplitudine & extensione parochiæ, aliisque similibus circumstantiis judicium super necessitate Presbyterorum necessariorum, ut cura ani-

(a) Præclarum est, quod hac de re scripsit P. Cossartius in Epistola Conciliorum nuncupatoria Ludovico XIV. Regi Christianissimo, his verbis: „ Cum enim (Deus) tutores eos (Reges) curandis populorum bonis instituerit: religionem certe, qua nihil est in omni bonorum genere „ præstantius, ipsorum tutelæ ante omnia commendavit. Hinc adeo summa „ iis divinitus delata potestas est; qua & reipublicæ cum imperio præessent „ & essent Ecclesiæ præsidio; ut eadem auctoritate & jura sancirent, & divina tuerentur; haberetque rex Cælestia, quod ait Sixtus III. Pontifex, „ terrarum Reges suo numini fœderatos.

animarum laudabiliter exerceatur formandum sit ; non mirum si senatui regio hoc judicium saltem subsidiarie deferatur, quandoquidem de hisce circumstantiis æque facile ipsi senatores regii, atque ipsi ordinarii, informari, & ex illis judicium formare queant.

Quinimmo si expendatur quam ægre plerumque adducantur Prælati Abbates, Canonici, aliique decimarum possessores, ut convenientem portionem e suis decimis in Parochi & Presbyterorum honestam sustentationem convertendam dimittere & abdicare velint, facile apparebit in hac materia justius a regiis Senatoribus quam ab Ecclesiasticis judicibus, qui plerumque sunt decimarum possessores, esse sperandum, ut proinde non immerito Principes suis Consiliis detulerint auctoritatem, delectum Ordinariorum in hac materia supplendi, ne alias defectu congruæ portionis, passim Parochiæ decenti numero Presbyterorum, per quos laudabiliter cura animarum exerceatur, destituantur cum summo salutis animarum discrimine.

Igitur cum in præsenti casu senatui regio tum ex amplitudine Parochiæ & Parochianorum numero, tum ex testimonio majoris Scabinorum & Decani Christianitatis constaret solum Parochum non sufficere, ut cura animarum illius Parochiæ laudabiliter exerceatur, conformiter ad sacros Canones, & Edictum Principum, regius senatus interveniente officio fiscalis, quin & eo supplicante provisionaliter portionem congruam subsidiario Presbytero sufficientem adjudicavit, ne pendente lite salus populi defectu ministrorum in discrimen adduceretur (*a*).

Resolutum Lovanii die hac 13. Decembris 1715. signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. Doctor, & Professor.

DECRETUM CONSILII STATUS

De quo in præfata resolutione.

Vù l' avois du Conseil d' Hainault, Sa Majesté Imperiale & Catholique autorise le Suppliant de veiller pour que les Communauté soient dument pourvues des Ministres Ecclesiastiques pour leur servir dans leurs nècessités spirituelles, à quelle fin il podrra entendre les parties, & en cas de besoin se joindre avec elles pour faire telles reprèsentations à notre Conseil d' Hainault, comme il jugera convenir, qui y disposera comme en justice appartiendra. Fait a Bruxelles le 7. de Settembre 1715.

(a) Quæstionem de competentia Pastorali erudite pertractavit Espenius supra in *Tractatu de Jure Parochorum ad decimas & oblationes, cap. 3. hujus Tom. VI. pag. 29.* hujusmet editionis.

DISSERTATIO DE USURA.

EXAMINABIMUS hic 1. quæ sit definitio; quæ visio Usuræ?

2. Quo jure sit prohibita?

3. Variis regulis doctrinam moralem Christianam circa Usuram explicabimus.

4. De pœnis & obligationibus Usurariorum differemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De definitione & divisione Usuræ.

USURA definitur lucrum ex mutuo exactum aut speratum.

Lucrum eo loci nihil aliud est quam accessio quævis ad sortem, sive summam capitalem, accessio, inquam, sive pecuniæ, sive rei pecunia æstimabilis; ergo ille est Usurarius, qui ob pecunias alicui mutuo datas exigit ab eo has pecunias, & insuper alteram pecuniæ summam vi mutui: idem dicendum de eo, qui exigeret secundum S. Thomam vel munus a lingua, ut causæ patrocinium; vel munus ab obsequio, id est servitia, in quibuscumque rebus inhibenda vel quæcumque munera, puta fructus, & alia id genus. E contra qui ex mutuo sperat, & intendit alicujus amicitiam & benevolentiam, is non est Usurarius, eo quod amicitia neque sit pecunia neque alia re, quæ pecuniam exequet, æstimabilis.

Lucrum porro, de quo agimus, exigitur ex mutuo: quod ut intelligatur explicanda est mutui natura. Mutuum itaque definiri potest contractus, quo quis alteri rem suam ipso usu consumendam gratuito tradit eo animo, & ea lege, ut statim fiat accipientis, & ab eodem suo tempore mutuanti, eadem non quidem numero, sed specie seu valore restituatur.

1. Ergo mutuum versatur circa res, quæ consumuntur ipso usu, qualis est pecunia, frumentum, vinum, &c. Aliæ autem sunt res, quæ ipso usu non pereunt, sed permanent, ut domus, agri, vites, & alia immobilia, & mobilia; quæ utenti non pereunt, ex quibus, & ex quorum usu emolumenta citra ullum Usuræ peccatum percipi possunt.

2. Traditio rei mutuo datæ debet esse gratuita, nihil enim mutuo dari potest sub alio onere, quam ut debito tempore simili specie mutuanti restituatur, juxta illud Christi *mutuum date, nihil inde sperantes*.

3. Denique est de ratione mutui, ut rei mutuo datæ dominium in mutatarium transferatur; dicitur, inquit Justinianus, *lib. 3. institutionum*, *mutuum quia a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat*. Quamobrem in mutuo necesse est, ut ille, qui dat, dominus sit, ut rei dominium in alterum transferre possit; unde pupillus mutuum dare sine tutoris auctoritate non potest, quia ei sine tutoris auctoritate aliquid alienare non licet, neque tamen ad Usuram necessarium est ut lucrum exigatur, sufficit si speretur; unde Usura dividitur in realem & mentalem; exactio lucri ex mutuo spectat Usuram realem, quæ externo opere completur, spes vero lucri ex mutuo spectat Usuram mentalem, quæ in voluntate sistitur: V. G. Joannes, qui probitatis & honestatis laudem ambit, Petro dat mutuo centum aureos post semestre reddendos, nulla facta cujuscumque pacti mentione; sed intendit & sperat Petrum summæ capitali inter solutionem quinque aut sex aureos additurum, quod de facto præstat Petrus; libenter Joannes sex illos aureos accipit, quos speraverat, mentalis Usuræ reus est, & ad restitutionem obligatur.

Usura rursus dividitur in apertam & palliatam, Aperta, est contractus mutui cum pacto expresso aliquid reddendi supra sortem ex vi mutui; palliata vero committitur in contractu mutui revera formaliter non expressi, sed alterius contractus honesto prætextu velati; sic v. g. hujus Usuræ reus est mercator, qui colorato justæ venditionis titulo supra sortem rigorosum pretium, ut vocant, ob dilatam solutionem merces vendirat, sicut & emptor, qui rem aliquam infra imum pretium emit, ob nempe anticipatam solutionem: uterque enim implicite dat mutuum & lucrum capit ex mutuo vi ipsius mutui. Sed de his postea uberius.

ARTICULUS II.

Quo Jure Usura sit prohibita?

CALVINUS, Carolus Molinæus, Salmasius, docuerunt usuram, si moderata sit, & non a pauperibus aut indigentibus exigatur, honestam ac justam esse, neque cum lege divina, neque cum lege naturali pugnare.

PROPOSITIO (*a*).

Usura prohibita est Jure naturali, divino, & humano.

Probatur prima pars. Jus naturale quoad prima sua principia continetur in Decalogo, atqui Usura prohibetur in Decalogo; vetatur ubi furtum prohibetur, ut censent Magister sententiarum, S. Bonaventura, S. Thomas, & alii complures: nomine enim furti in lege prohibetur omnis illicita usurpatio rei alienæ; porro Usura est illicita &c.

Rursus contra Jus naturæ pugnat rem eamdem bis vendere, aut id vendere quod non est; atqui Usurarii bis idem vendunt, aut certe id vendunt, quod non est: nam qui ex mutuo aliquam accessionem ad sortem exigit vel illam exigit ex vi mutui: vel ex vi usus ipsius: atqui si vi mutui exigat, duplicem compensationem ex una eademque re exigit, sive bis eamdem rem vendit; si quidem & totam sortem exigit, & præterea accessionem ad sortem, sive Usuras. Si vere exigat ex vi ipsius Usus, jam vendit id quod revera non est: nam Usus pecuniæ sive rei alterius mutuo datæ, ab ipsa separari nequit; itaque sicut is, qui seorsim vellet vendere vinum v. g. & vini usum, peccaret contra rationem & Jus naturale, quia rem eamdem bis vendere vellet, aut saltem venderet quod revera non est. Quapropter qui Usuras accipit ex vi mutui, is aperte Jus naturale violat & evertit.

Hinc vel ipsimet Ethnici solo lumine naturali ducti agnovere Usuram esse injustam: " similia sunt, inquit Aristoteles, *tit 1.*
" *politicon c. 7.* ea quæ gignuntur iis quæ gignunt ac procreant;
" in fœnore autem pecunia pecuniæ partus est; quamobrem hæc
" ipsa quærendæ pecuniæ ratio maxime omnium abhorret a na-
" tura. Seneca *lib. 7. De Beneficiis* ait, quid fœnus, & Calen-
" darium, & usura, nisi humanæ cupiditatis extra naturam
" quæsita nomina ". Sanctus Ambrosius lib. de Tobia *cap. 4.* refert ex Catone fœnerari nihil aliud esse quam hominem occidere. " Quid est fœnerari, inquiebat Cato, hominem occidere.

Probatur secunda pars 1. ex veteri Testamento. *Exodi cap. 22. vers. 25.* " Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi,
" qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes. Et *Deut. cap. 23. vers. 19.* " non fœnerabis fra-
" tri tuo ad Usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet
" aliam rem ". Ezechielis *cap. 18. vers. 5.* " Vir si fuerit ju-
" stus, & fecerit judicium & justitiam . . . . ad usuram non
" com-

(a) In hac, quæ publici juris fit, dissertatione, scholarum Theologicarum rationem tentavit Espenius, quam in cæteris suis operibus non observavit. In lucem prodit istud opusculum, uti junior Espenius Canonum Professor illud suis alumnis dictavit. Hujus aliquando mens extitit; ut in Canonum scientia profitenda methodum scholasticam sectaretur: at deprehendens quod Canonistis ac Jurisconsultis Lovaniensibus ista methodus non arrideret, eam deseruit, ut illorum docendi viam, quam primum inierat, prosequeretur. In ratione scholarum Theologicarum adhibenda, vix unum aut mensem alterum insumpsit.

„ commodaverit, & amplius non acceperit ..., hic justus est, „ vita vivet, ait Dominus: .... quod si genuerit filium latronem ad Usuram dantem & amplius accipientem ... cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur.

Eadem secunda pars probatur 2. ex novo Testamento. Christus apud Lucam *cap. 6.* sic loquitur. *Si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? nam & Peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia ... mutuum date nihil inde sperantes ..., & erit merces vestra multa & eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.* Ex quibus verbis sic confici potest argumentum. Qui vult ut Christiani mutuum dent etiam iis, a quibus ne quidem sortem recipere sperant, ille sane prohibet, ne iidem Christiani aliquid supra sortem recipiant: atqui id vult Christus, ut patet ex verbis modo laudatis; prohibet igitur, ne Christiani aliquid supra sortem recipiant, sive sint Usurarii. Et sane, qui legem non solvere, sed adimplere venit, qui vult ut justitia nostra abundet plusquam Scribarum & Pharisæorum, ille sane non premittit in novo, quod prohibitum fuit in veteri Testamento; atqui, ut modo vidimus, usura plane prohibita fuit in veteri Testamento; ergo Christus eam prohibuit in novo Testamento his verbis, *mutuum date nihil inde sperantes*.

Probatur tertia pars: scilicet Usuram esse prohibitam Jure humano. Concilium Nicænum I. Can. 7. Clericos Usurarios de Clero & omni gradu Ecclesiastico dejicit: idipsum constat ex infinitis prope aliis Conciliis, Elibertano *cap.* 2. Arelatensi 1. Carthaginensi 3. Turonensi 3. &c. quin & vel ipsimet Pagani usuram olim prohibuere suis legibus. Auctor est Cornelius Tacitus *lib 6. Annalium*, Usuram moderatam primo, toleratam fuisse apud veteres Romanos, sed labentibus annis prorsus fuisse rescissam: *postremo, inquit vetita Usura multis plebiscitis obviam itum fraudibus; quæ toties repressæ miras per artes rursum oriebantur.* Quam severis legibus Usurarios coercuerint Reges Galliarum, patet ex edictis S. Ludovici, Philippi IV. Caroli IX. Henrici III. &c.

Dices 1. nedum Usura prohibita sit Jure aut naturali, aut divino, immo ab ipsomet Deo permittitur; nam Deuteronomii 23. *cap. vers.* 19. *non fœnerabis fratri tuo ad Usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno*: ergo permissa erat Usura Judæis respectu alienorum, idque Deo ipso permittente.

Respondent quamplurimi Theologi post S. Thomam, nusquam Usuram ita Judæis fuisse permissam, ut eam exercendo, etiam respectu alienigenarum, crimine vacarent. *Dicendum, inquit S. Thomas* 2. 2. quest. 78. art. 1. ad 2. *quod Judæis prohibitum fuerit accipere Usuram a fratribus suis, scilicet Judæis; per quod datur intelligi, quod accipere Usuram a quocumque homine sit simpliciter malum; debemus enim habere omnem hominem quasi proximum, & præcipue in statu Evangelii, ad quod omnes vocantur, unde in* Psalm. 14. *absolute dicitur*: qui pecuniam suam non dedit ad Usuram ... *quod autem ab extraneis Usuram acciperent non fuit eis concessum quasi licitum, sed permissum, ad majus malum vitandum; ne scilicet a Judæis Deum colentibus Usuras acciperent, propter avaritiam, cui dediti erant.*

Respondent alii, S. Ambrosium aliter & quidem probabilius, ut, mihi videtur, explicare, quomodo Judæis ab alieno Usuras exigere permissum fuerit. Sic enim loquitur *lib. de Tobia cap.* 15. *Legis ipsius verba considera*: fratri tuo, *inquit*, non fœnerabis ad Usuram, sed ab alienigena exiges; *quis erat tunc alienigena, nisi Amalec, nisi Amorrhæus, nisi hostes? ibi, inquit Usuram exige, cui merito nocere desideras, cui Jure inferuntur arma, huic legitime indicuntur Usuræ, quem bello non potes facile vincere, de hoc centesima cito potes vindicare te; ab hoc Usuram exige, quem non sit crimen occidere.* Et infra: *Ergo ubi Jus belli, ibi etiam Jus Usuræ.* Ex quo sequitur Deum utpote mortis bonorumque hominum supremum arbitrium, eam fecisse Judæis potestatem, ut sicut hostes suos occidere jure poterant, sic ab eis Usuras exigere.

Dices 2. quoties vetus Testamentum prohibet Usuram, hanc duntaxat prohibet respectu pauperum: *si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, inquit Deus ipse* Exodi 22. *non urgebis eum quasi exactor, nec Usuris opprimes.* Ergo licita est Usura respectu divitum.

Respondeo 1. negando antecedens. Nam ut antea advertebat S. Thomas in Psalmum 14. absolute dicitur, *qui pecuniam suam non dedit ad Usuram*, & Ezec. cap. 18. *Vir si justus fuerit, & fecerit, judicium & justitiam .... ad Usuram non commodaverit, & amplius non acceperit*, &c. quæ verba, utpote generalia, sese tum ad divites, tum ad pauperes extendunt.

Respond. 2. pauperem loco Exodi laudato in exemplum positum esse; nam nonnisi fere pauperes mutuum ab aliis accipiunt; unde sensus est, si pecuniam tuam mutuo dederis Judæis præsertim pauperibus, hos, utpote qui sunt populus meus, Usuris non opprimes.

Dices 3. Montes pietatis, ut vocant, sunt fœneratitii, & tamen permittuntur legibus tum Ecclesiasticis, tum civilibus; igitur omnis Usura legibus humanis prohibita non est.

Antequam respondeatur, observandum Montem pietatis nihil aliud esse, præter quandam pecuniæ summam, aut aliarum rerum usu consumendarum, ex publico ærario, vel aliunde conflatam, ut ex ea mutuum detur pauperibus, ea lege ut modicum quid ultra sortem pendant pro Montis indemnitate, nisi aliter eidem indemnitati prospectu fuerit: huic Monti definitæ sunt nonnullæ conditiones, quarum 1. hæc est, ut pecunia, vel frumentum non detur mutuo, nisi ad certum & determinatum tempus, v. g. ad medium, aut integrum annum, 2. Ut non detur mutuum sine pignore, quia periculum foret, ne plures debitum non redderent. 3. Ut evoluto solutionis termino pignora non repetita vendantur, & si ad illud pretium pervenerint, quo & debito Montis, expensisque satisfieri queat, quod excrescit, restituatur Dominis. 4. Ut ab iis, qui mutuum accipiunt, modicum quid recipiatur ultra sortem.

His positis respondeo falso asseri Montes pietatis esse fœneratitios. Quod enim in iis ultra sortem exigitur & percipitur ratione mutui, sed pro expensis, ut scilicet Montium indemnitati consulatur: declaramus, inquit Leo X. sacro approbante Concilio Lateranensi, Montes pietatis ... in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum; ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum ad illorum conservationem pertinentium, pro eorum indemnitate duntaxat ultra sortem absque lucro eorumdem Montium recipitur, nec speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præbere.

Dices 4. Ratio desumpta ex sterilitate pecuniæ omnino futilis est, siquidem nec ex ipso rerum frugiferarum mutuo aliquid ultra sortem exigere liceat.

Respondeo; tametsi pecunia & res frugiferæ, puta frumentum, in eo secernantur ab invicem, quod pecunia suapte natura sit sterilis, non item frumentum, in eo tamen conveniunt, cum mutuo dantur, quod sterilescant: cum enim per mutuationem transferantur in alterius dominium, ea in mutuatarii commodum & emolumentum cedere necesse est, juxta indubitatam hanc utriusque Juris regulam: res fructificat Domino. Quæmadmodum ergo iniquum est ex re suapte natura sterili, qua talis est, fructum exigere; ita & iniquus est, qui ex pecunia mutuo data, & eo nomine sterili, aliquid ultra sortem exigit.

Dices 5. Falsum omnino est in mutuo vendi id quod non est; nam prædium v. g. quod ex pecunia mutuo accepta emitur, est aliquid subsistens: atque adeo pecunia semper subsistit, si non specie saltem in predio æquivalente.

At respondetur, quod pecunia desierit esse illius, qui hanc mutuo dedit, tum quoad dominium, tum quoad usum; sive ergo penes debitorem in specie remaneat, sive in rem alteram, eamque solidam & permanentem fuerit commutata, respectu creditoris habet quasi non esset, si quidem eius amplius non est, atque ita verum est eum vendere rem, quæ habito ad eum respectu in nihilum interiit.

Dices 6. Contractus in constituendis annuis reditibus, sive censibus celebrari solitus, est merum mutuum, nec tamen illicitus est ejusmodi contractus, ergo licet contractum inire, quo ex mutuo aliquid ultra sortem percipiatur.

Negatur antecedens. Constitutio siquidem census annui est verus venditionis & emptionis contractus, quo magna pecuniæ summa semel numerata & soluta jus emitur percipiendæ annuæ pensionis, sive annui reditus: qui autem hunc censum emit, sortem in perpetuum alienat, eamque sic in alterum transfert, ut ipsi non liceat eam repetere, neque compellere possit venditorem ad eam refundendam, sed solum ad solvendum annuas pensiones, ad quas percipiendas emptor jus acquisivit, numerato pretio: ea e contra mutui natura est, ut sors repeti possit, cum creditor illius dominium in debitorem non transferat, nisi ea lege ut sibi reddatur.

Nec refert, quod emptor post longam annorum seriem tandem plus accipiat quam dederit, quod enim ultra sortem recipit, non ex mutuo recipit, sed ex emptione; alioquin dicendum foret emptionem prædiorum fœneratitiam esse; siquidem fructus, quos percipit emptor post plures annos, superant pretium, quo prædia empta sunt.

Non diffitemur tamen plures conditiones requiri, ut illi contractus ab omni Usuræ labe ac suspicione immunes sint.

Prima & præcipua hæc est, ut pretium sit justum, quale censetur illud, quod lege sive Regis Constitutionibus sancitum est.

Secunda; ut venditor rem unam aut plures assignare possit, super quibus census constituatur, quæ quidem tanti sint valoris, ut ad censum quotannis solvendum sufficiant, nec aliis censibus aut oneribus sint impeditæ, alioquin venderetur id, quod non est, aut quod vendi non potest.

Tertia, ut res, super qua census constituitur, sit in libera dispositione constituentis: nam secundum Juris regulam, nemo plus Juris in alterum transferre potest, quam ipse habet; ideoque non potest maritus sine uxoris consensu constituere censum in fundo dotali.

Quarta in censu mere reali, si res, super qua census est constitutus, pereat, aut sterilis evadat sine culpa censuarii, sive in totum sive pro parte, cessat vel in totum vel pro rata parte obligatio census: dixi *in censu mere reali*: triplex enim distinguitur census, realis, personalis, & mixtus: realis est jus percipiendæ annuæ pensionis ex re alterius frugifera, v. g. ex domo, agro, prato, &c. personalis est, qui fundatur in persona, ejusque labore & industria: mixtus denique est is, qui super re simul & persona constituitur. De censu personali & mixto hæc sententia haberi potest. Si census personalis sit aut mixtus, ita ut res locum habeat pignoris seu hypothecæ, sensus non extinguitur pereunte re, super qua constitutus est. Cum ea sit natura pignoris & hypothecæ, ut etiam si perierint, debitor tamen ad solvendum maneat obligatus.

Quinta conditio est, ut venditor census possit eum extinguere omni tempore cum libuerit, non obstante quacumque præscriptione etiam immemorabilis temporis, nec etiam impedientibus pactis directe aut indirecte redimendi facultatem auferentibus. Dominus autem sive emptor census non potest cogere venditorem ad redemptionem: ita sentiunt Theologi morales, qui de Usura accurate scripserunt. Cæterum quod ibi diximus de censu constituendo, id tam debet intelligi de censu vitalitio & temporali, quam de censu perpetuo.

Dices 7. Usura moderata proximo est utilis, Reipublicæ favet, ex ea regna & Respublicæ maxime efflorescunt; non igitur lædit charitatem, ac proinde nulla lege prohibita est.

Respon-

Respondeo, non ad utilitates nostras, commodaque temporalia lex Dei inflectenda est, sed secundum illam judicandum an justum sit, quod nobis utile, commodumque videtur: prohibet Deus, ne Usura exerceatur, jubet Christus ut mutuum gratis detur; mutuum date nihil inde sperantes. Sileat itaque Deo jubente cupiditas; quid revolvis, inquiebat olim Tertullianus *lib. de Pœnitentia cap.* 4. *Deus præcipit, ad exhibitionem obsequii prior est majestas divinæ potestatis: prior est auctoritas imperantis, quam utilitas servientis.* Præterea negamus Usuram esse Reipublicæ utilem, unde Gallicani Præsules in conventu Melodunensis congregati aiunt: *Usuram lienis instar inflati, & totum corpus macidum efficientis, omnem Rempublicam enervare.* Et sane ab utilibus & necessariis artibus & negotiis homines abducit negotium fœneratitium, quo nullum facilius est certiorisque lucri: præterea negotio fœneratitio Reipublicæ status perturbatur, cum æqualitatem dati & accepti non servet, ut necesse sit creditores crescere, debitores minui, omniumque facultates tractu temporis a fœneratoribus exhauriri.

At urgebis: inde fiet ut fœneratores nunquam mutuo daturi sint pauperibus, sicque grave detrimentum orietur ex nostra doctrina.

Hanc olim objectionem sibi proposuit S. Gregorius Nissenus in oratione in Usurarios elaborata: ut hanc difficultatem solvat, inducit fœnatores ita loquentes, *ergo a mutuo dando supersedebimus, & quam vitam agente inopes & afflicti?* his sic respondet S. Doctor. *Digna profecto moribus istorum oratio, conveniensque objectio iis, qui divitiarum tenebris obnubilati sunt .... ego quidem primum dandum & donandum esse prædico deinde ad mutuum quoque exortor; altera enim donationis species est mutuum: sed addo hoc dandum esse sine fœnore, & Usuraria exactione, & eo modo quo divina oracula præstare præcipiunt: æque enim obnoxius est pœnæ, qui non dat mutuum, ac ille qui dat suo fœnoris onere.*

Dices 8. In Cambio licet aliquid exigere supra sortem: ergo & in mutuo.

Respondeo negando consequentiam; nam magnum est discrimen inter lucrum, quod ex mutuo, & lucrum quod ex Cambio percipitur: ut illud intelligatur; hæc Cambii definitio permitti debet. Cambium dicitur permutatio negotiatoria pecuniæ cum pecunia. Itaque qui in mutuo solvit incrementum sortis, ille est qui mutuum sumit: in Cambio autem qui tradit pecuniam permutandam, vel transmittendam, mercedem aliquam solvit Campsori, sive nummulario, ob onera quæ ipsi incumbunt, pretio certe æstimanda: quippe qui pecuniæ varias species semper paratas habere debeat, collibisticas litteras scribere, vernacule *lettres de change* (*a*), damnum interdum pati ob minorem valorem specierum in variis Regionibus, curam, laborem, periculum suscipere transmittendæ pecuniæ, & asservandæ Campsario, ministris, quorum opera indiget, mercedem solvere; at onera, quæ mutuum danti incumbunt, ipsi mutuo ita cohærent, ut ab eo sint inseparabilia. Quapropter sicut mutuum debet omnino esse gratuitum; uti Christus testatus est & imperavit, *Lucæ cap. 6. vers.* 35. his verbis: *mutuum date, nihil inde sperante: & erit merces vestra multa, & eritis filii Altissimi*: ita onera cum mutuo conjuncta gratis suscipi debent.

Cambii tamen genus esse aliquod usurarium negari non potest. Scilicet geminum assignatur Cambium, reale nempe & siccum. Cambium reale est legitima pecuniarum permutatio: hoc Cambium subdividitur in minutum & locale: minutum est de manu ad manum permutatio pecuniarum diversæ rationis; puta aureæ cum argentea vel ærea, majoris cum minutiori, vetitæ cum legitima, detritæ cum integra & proba, antiquæ cum nova, externæ cum vernacula: Cambium locale est permutatio pecuniæ Præsentis cum absente, quæ, ut plurimum, fit per litteras collibisticas; utrumque autem hoc Cambium legitimum est, ob titulum legitimum exigendi aliquid supra sortem, quem Campsor sibi jure vendicat.

At Cambium, quod dicitur siccum, ita nominatum quod humore sive justo percipiendi lucri titulo careat ut loquuntur Canonistæ, est verum mutuum Cambii realis velamine obtectum, quo scilicet Campsor alicui his pecuniis indigenti dat summam pecuniæ confictis litteris ad locum distantem, ad quem tamen non mittuntur, cum certum habeat, nullum ibi Campsoris agentem residere, nec pecuniam illic numerandam postulet, sed hic numeratam mutuetur; quin Cambium illud falsi nominis sit Usurarium, negari non potest, cum in eo detur summa quædam pecuniæ, ut postmodum tota recipiatur cum lucro, cujus exigendi, aut recipiendi nullum titulum habet Campsor ille fraudulentus: & ideo Cambium illud damnatum fuit a Pio V. in Constitutione, quæ incipit *Meam*.

ARTICULUS III.

Proponuntur variæ regulæ, quibus doctrina Christiana circa usuram explicatur.

PRIMA REGULA: ratione damni emergentis licet aliquid accipere supra sortem citra Usuram.

Explicatur hæc regula, damnum emergens illud est, quod quis incurrit dando mutuum, quodque non incurreret, si abstineret a dando mutuo: porro nemo, cæteris paribus, cum proprio damno alteri succurrere tenetur; at quædam sunt conditiones requisitæ, ut damnum emergens vere eximat ab Usura.

Prima conditio hæc est; ut mutuum certa sit ac vera causa damni, non autem culpa mutuantis; quippe in tantum licet damnum illud emergens in pactum deducere, in quantum mutuator damnum patitur ob mutuum.

Secunda; ut non deducatur in pactum aliquid supra damnum illud emergens, si quidem, quod acciperetur, ultra ejusmodi damnum, non propter illud, sed vi mutui acciperetur, adeoque illicitum & Usurarium esset.

Tertia denique; ut mutuatarius præmoneatur de damno emergente. Itaque contractus tempore deducendum est in pactum damnum illud, quod ex mutuo mutuanti vel reipsa emersit, vel probabiliter emersurum est. Hinc si propter moram debitoris in solvendo, v. g. cum debitor præfixo tempore non solvit, creditor, qui patitur aliquod damnum, potest illud repetere ab ipso debitore, & cum tanta æquitate, ut debitor illud ipsum damnum etiam in foro conscientiæ resarcire teneatur.

REGULA II. Ratione lucri cessantis aliquid licite supra sortem accipi potest. Lucrum cessans accidere dicitur, cum quis privatur lucro, quod de præsenti & proxime facturus erat, nisi mutuas dedisset pecunias, quarum adjumento illud haud dubie consecuturus erat: ideoque dicitur cessans, eo quod fieri nequeat, & cesset ob mutuum datum. Hæc autem sunt necessaria, ut ratio lucri cessantis eum ab Usura eximat, qui præter sortem aliquid accipit.

1. Ut res mutuo data negotiationi sit exposita, aut proxime ad negotiationem parata sit destinatione sincera non palliata; non sufficit igitur quod pecunia negotiationi potuerit exponi, quoniam illa potentia remota est, cujus nulla ratio habetur, ut lucrum interceptum propter mutuum censeatur.

2. Ut nullam aliam pecuniam otiosam habeat creditor, quæ in locum ejus, quæ mutuo data est, possit substitui ad negotiationem quæ imminet. Attamen, Cabassutio teste, ea non est dicenda otiosa pecunia quæ in alios eventus gravi ex causa est seposita, talis est ea, quæ familiæ sustentationi, filiorum doti ac inopinatis casibus vitandis destinata est.

3 Ut lucrum viro prudenti probabile appareat, nec satis est quod sit mere possibile.

4. Ut pericula, damna, labores, impensæ deducantur, antequam lucri cessantis compensatio exigatur ac percipiatur a debitore.

5. Denique is non potest uti ratione lucri cessantis, qui idcirco a negotiatione pecuniam retrahit, ut ea mutuo det ad *interesse*, ut loquuntur Canonistæ: quia scilicet nonnisi ad proprium commodum spectat, & cum certo lucro malvult mutuari, quam cum incerti lucri spe negotiari.

Regula III. Propter periculum aliquando licet aliquid accipere supra sortem, aliquando non licet.

Scilicet duplex distinguitur periculum, unum facti, quod est mutuo intrinsecum, & ab eo indivulsum; aliud juris, quod est mutuo extrinsecum, quodque ab eo separari potest; propter periculum facti aliquid ultra sortem exigere Usura est, cum enim mutuum sit ex se gratuitum, quidquid mutuo intrinsece cohæret, debet pariter esse gratuitum, Porro periculum facti, mutuo intrinsece cohæret, siquidem res mutuo data, & in dominium debitoris transiens variis fortunæ casibus est exposita, fierique potest ut ipse debitor ad inopiam redactus æri alieno solvendo impar fiat: igitur vi illius periculi nihil ultra sortem exigi debet, alioquin nullum prorsus mutuum foret Usurarium; præterea si propter illud periculum facti liceret Usuras exigere, tunc plus exigendum esset a pauperibus, quam a divitibus: quia res mutuo data majori est in periculo apud pauperes, quam apud divites. Id autem nequidem Usuræ patroni dixerint.

At vero propter periculum Juris, quod mutuo penitus extrinsecum est, creditor aliquid ultra sortem sine Usuræ vitio exigere potest a debitore; siquidem onus aliquod pretio æstimandum præter officia ac jura mutui suscipit, ipsumque debitorem omni periculo & obligatione solvendi liberat, si res mutuo data casu pereat: cum tamen periculum rei mutuo datæ debitorem sequi deberet, in cujus dominium translata est.

Hinc necesse est ut periculum, quod creditor suscipit, non sit vanum, illusorium, & in fraudem legis excogitatum, & ipse debitor ad pactum illud mutuo adjiciendum non cogatur a creditore, sed illud ipsum potius postulet, cum mutuum sumit tanquam rebus suis opportunum.

Hinc si quis gratis & libere summam pecuniæ navigio trans mare ferendam naviganti mutuo det, & deinde remota omni fœnoris intentione, recipiat in se periculum illius pecuniæ, potest ultra sortem aliquid recipere ratione suscepti periculi & assecurationis, cujus virtute tenetur navigantem indemnem servare in omnem eventum fortuitum, ita ut si pecunia citra navigantis culpam pereat, ipsi mutuanti pereat. Idem dicendum de eo, qui pecuniam mutuo dat iis, qui hanc per loca periculis plena & prædonibus infesta deportare debent. Jam vero qui suscipit in se periculum pecuniæ mutuatæ aut mercium vehendarum per mare aut alia loca periculis infesta, non tenetur de periculo & damno, quod incurritur ex culpa vehentis aut alterius, sed tantum in casibus fortuitis: hujusmodi autem hominum culpa deprehenditur ex insuetis & prohibiti loci navigatione, ac rerum prohibitarum deportatione, quarum ratione bona deportata fisco addicuntur.

Hinc explicari potest caput *Naviganti* quod est Gregorii IX. responsum: *Naviganti, inquit, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid supra sortem; Usurarius est censendus.* Verba hæc (*pro eo quod*) non denotant causam susceptionis lucri, sed causam mutuandi; adeo ut si quis mutuo det ea lege & conditione, ut periculum in se suscipiat, aliter non mutuo daturus, indeque aliquid supra sortem exigat, jam tum sit Usurarius, quia ex mutuo vult consequi lucrum mediante saltem ratione periculi. Porro mutuator non debet compellere mutuatarium ad suscipiendum se ipsum pro assecu-

(*a*) Itali vocant *Lettere di Cambio*, o *Cambiali*.

assecuratore & fidejussore ; sed mutuatario debet relinquere libertatem eligendi quem velit.

Hic autem advertendum, quod si quis dixerit se non recipere aliquid ultra sortem ratione mutui, sed ratione periculi, nihilominus in foro exteriore judicabitur Usurarius: quia forum externum Ecclesiasticum tunc de externa tantum actione non de interna judicat. Suæ enim intentionis, cum nemo homo testis sit præter ipsum hominem, semper diceret creditor intentionem suam rectam extitisse, seque mutuum fuisse daturum quamvis hujusmodi pactio non intercessisset, sicut ergo ubi pecunia data est pro electione ad dignitatem Ecclesiasticam electores judicantur simoniaci, etiamsi ad hanc electionem faciendam negent se invitatos fuisse ob pecuniam; ita non est audiendus creditor dicens se non moveri ad exigendum aliquid ultra sortem ratione mutui, qui alias mutuum erat daturus, ac ratione duntaxat periculi: verum in foro conscientiæ, si creditor dicat se mutuo non dedisse eo fine, ut aliquid vi mutui lucraretur, sed periculo suo duntaxat consuluisse, tunc ipsi fides est adhibenda.

Regula IV. Quibusdam observatis conditionibus, aliquid ultra sortem, conventionalis pœnæ titulo a debitore moroso exigere licet.

Tunc nempe non vi mutui id exigitur, sed ratione aut damni emergentis, aut lucri cessantis, aut saltem intentionis corrigendæ debitoris negligentiæ & moræ præcipuæ autem conditiones requisitæ hæ sunt.

1. Pœna, de qua infligenda conveniunt & mutuator & mutuatarius, debet esse moderata.

2. Non imponatur in fraudem, quod tunc fit cum mutuator probabiliter judicat, mutuatarium non fore solvendo parem constituto tempore.

3. Debitor debet esse in culpabili mora solvendi, ut aliquid possit ab eo exigi, nisi tamen aliud postulet, aut damnum emergens aut lucrum cessans.

4. Tandem debitor non tenetur solvere conventionalem pœnam, nisi post sententiam judicis, saltem juxta leges Imperii Gallicani: id enim statutum fuit Aurelianensi constitutione Caroli IX. art. 60.

Regula V. Pactum legis commissoriæ Usurarium est.

Pactum illud in eo positum est, ut creditur pignus accipiat pro mutuo vel alio debito, ea conditione, ut si debitor præfixo tempore non solvat, pignus illud fiat ipsius creditoris. Lex autem hæc vocatur commissoria, eo quod si debitor non solvat statuto tempore incidat in commissum; hoc est amittat Jus rei suæ possidendæ ob culpam, quam dilata solutione admisit. Porro pactum illud ita est injustum, ut tum Jure Canonico tum Jure civili fuerit reprobatum.

Hinc qui mutuo dat pecuniam indigenti, & recipit ab eo frugiferum pignus pro securitate, debet computare fructus, quos interim recipit in sortem. Proindeque cum fructus ex pignore percepti vel etiam culpa & negligentia supina creditoris non percepti adæquent ipsam sortem, jam mutuator tenetur reddere pignus mutuatario, nec potest sine Usura repetere capitale: *Dilectioni vestræ mandamus*, inquit *Alexander III. ad Abbatem & Fratres S. Laurentii, quatenus si terram ipso titulo pignoris detinetis, & de fructibus ejus sortem recepistis, prædictam terram Clerico memorato reddatis, nisi terra ipsa de feudo sit Monasterii.*

Hæc ultima Alexandri III. verba indicant aliter judicandum esse de feudis, ac de aliis rebus oppigneratis. Feudum autem juxta Cujacium relatum in Glossario ad scriptores mediæ & infimæ latinitatis, est jus in prædio alieno in perpetuum utendi, fruendi eo, quod pro beneficio Dominus dat, ea lege, ut qui accipit, sibi fidem & militiæ munus, aliudve servitium exhibeat: hæc autem est nativa feudorum conditio, ut cum loco pignoris ad verum propriumque Dominum redierint, fructus ex iis percepti non computentur in sortem, quia iis utitur Dominus tamquam re propria. Nam ante oppignerationem, directum habebat feudi dominium, & post oppignerationem dominium utile cum directo conjungitur: ergo fructus feudi ad Dominum revera pertinent, modo tamen vassallus sive feudatarius absolvatur ab omni onere servitii, cui adstringebatur vi feudi. Ita Innocentius III.

Regula VI. Fidejussio justus est titulus aliquid supra sortem accipiendi, cum fidejussor aliquid detrimenti patitur ex fidejussione.

Moneatis, inquit *Lucius III. cap.* Pervenit, *eosdem, ut memorato Clerico pecuniam, quam pro iis solvit, restituant, ipsumque servent indemnem, & damna etiam, quæ propter hoc pertulit, resarciant.*

Loquitur ibi de Clerico fidejussore, qui compulsus fuerat solvere Usuras pro debitore; ideo illum ab ipso indemnem servari oportere, summus Pontifex declaravit, ne is ex eo quod præmium merebatur, afficeretur damno, nam fidejussor in eo casu non repetit usuras solutas creditori, tamquam Usuras quia nullum inde reportat lucrum, sed tamquam damnum; quod in debitoris gratiam & commodum pertulit, quod quidem jure repeti potest.

Regula VII. Positis quibusdam conditionibus, venditio cum pacto de retrovendendo licita est, & ab Usura immunis.

Quod sit licita, patet ex Levitici *cap.* 25. ubi sic Deus populum suum alloquitur: *cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur*. Quia autem in illa venditione rei sic venditæ dominium transfertur in emptorem, propterea fructus ut rei suæ jure percipit, donec redemptio facta sit a venditore.

Hæ autem conditiones requiruntur ut justa sit illa venditio.

1. Ut res vendita vere ad emptoris proprietatem & dominium pertineat, qua in re a contractu pigneratio secernitur, in quo rei in pignus traditæ dominium penes pignerantem remanet, adeo ut omnis ejus proventus non ad creditorem pignus accipientem, sed ad debitorem suum fundum in pignus dantem pertineat.

2. Ut venditionis pretium non sit tenue & exiguum, sed rei cum illa redemptionis facultate venditæ valori respondeat.

3. Ut nullum sit pactum de re majori pretio retinenda, quam empta sit.

Contra hanc regulam sic explicatam objicitur locus petitus *ex Levitici cap. 25. Sin autem (ait Dominus) non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit invenire, computabatur fructus ex eo tempore quo vendidit, & quod reliquum est reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam.*

Putarem ego hanc legem non esse stricti juris, sed potius benignitatis, & in favorem pauperum; ut nempe ad possessiones suas facilius possint redire; ita tamen ut si agatur de stricto jure absque læsione justitiæ possint fructus percipi ab eo, qui rem venalem emit.

Alii respondent hanc legem judicialem abrogatam fuisse per Christum; ideoque nec obligare in foro conscientiæ; ita S. Thomas 1. 2. *quæst.* 104. *art.* 3.

Tria autem hic sunt observanda. I. Venditionem aut agri, aut alterius rei immobilis non eo præcise esse Usurariam, quod emptor determinet tempus, intra quod venditor eam redimere possit extra quod amplius redimere nequeat: etenim in Levitico *cap.* 35. definitur domum intra urbis muros venditam posse redimi per solidum annum, quo spatio præterito, redimi nullatenus poterit, neque etiam in Jubilæo.

II. Venditionem non reddi Usurariam præcise ex pacto, quod res non possit redimi nisi post certum tempus, v. g. post septennium aut decennium, quia emptor exempli causa vult proprio suo sumptu meliorem, feracioremque reddere possessionem; potest itaque opponere pactum, ut intra tempus, quo suæ indemnitati consulere possit, non redimatur.

III. Denique quando venditor & emptor pactioni de retrovendendo nullum certum adjecere tempus, sed duntaxat in id uno animo convenere, ut venditor rem venditam, restituto venditionis pretio, redimere posset, tunc redimendi facultas ultra 30. annorum spatium non sese extendit, quia nempe præscriptio hoc spatio continetur; est autem præscriptio, acquisitio vel adeptio dominii utilis, vel directi rei alienæ per continuationem possessionis bonæ fidei spatio temporis a lege definiti.

Regula VIII. Usura est alicui præsentem pecuniam quærenti quippiam carius vendere, ut statim a venditore per se, vel per interpositam personam vilius ematur. Hæc regula desumpta est ex Concilio Burdigalensi celebrato an. 1583. quam autem sit vera patet ex eo quod in hujusmodi contractu mutuum virtuale seu interpretativum delitescat, ex quo aliquid extra sortem exigitur ac percipitur. Hunc contrarium recentiores casuum arbitri *Mohatra* vocant; composito vel ad ludibrium vel ad terrorem nomine; sic autem fit ille contractus: indigens quis viginti aureis emit equum 30. aureis post annum integrum venditori solvendis. 2. Eumdem equum venditori mox revendit viginti aureis, sed præsentibus & numeratis: simplex hujus contractus expositio abunde ejusdem injustitiam detegit.

Regula IX. Nemo rem aliquam ob dilatam solutionem carius debet vendere justo pretio.

Ita Urbanus III. *cap. Consuluit*. Concilium Mediolanense I. sub S. Carolo. Concilium Burdigalense modo laudatum.

Quædam tamen exceptiones afferuntur a Theologis.

1. Quidem asserunt ratione lucri cessantis & damni emergentis licitum esse merces carius justo pretio vendere ob dilatam solutionem.

2. Qui rem suam, inquiunt, v. g. triticum, vinum, aut aliquid id genus servaturus erat in tempus illud, quo verisimiliter pluris quam nunc, erat valitura, vendit nunc, emptore efflagitante, potest remota omni fraude & servatis servandis, vendere pluris, quam nunc valeat, eo nimirum pretio quo verisimiliter est valitura, eo tempore in quod ejus venditionem differre decreverat.

Hujus regulæ corollarium est, non licere ob anticipatam solutionem rem emere minoris justo pretio, vel solvere minusquam debeatur.

At sicut potest res aliqua ob dilatam solutionem vendita justo pretio rigido, ita ob anticipatam aut præsentem potest emi pretio infimo citra peccatum; non licet tamen venditori frumentum v. g. vendere pretio indefinito, ea conditione, ut emptor pretio maximo, quo valiturum est toto tempore ad solutionis usque terminum intercursuro, illud emat, sed debet assignare pretium illud, quo emetur eo præcise tempore, quo frumentum vendere decreverat.

Regula X. Si quis oblatas reipsa loco & tempore pecunias sibi debitas accipere recusaverit, nihil præter sortem sub quocumque respectu accipere potest absque Usuræ vitio.

In hac enim hypothesi damnum acceptum vel lucrum cessans v. g. non est propter mutuum; adeoque nullus est titulus legitimus, quo exigi possit, aut percipi aliquid ultra sortem. Hæc regula expressis verbis definita fuit a Conciliis Mediolanensi & Burdigalensi modo laudatis.

Regula XI. Tutores & Curatores ex pecuniis pupillorum mutuo datis exigere non possunt Usuras eo nomine, quod has pecunias cum suo justo lucro pupillis restituere teneantur juxta leges.

Hæc rursus regula ab utroque Concilio mox laudato lata fuit. Et sane si, juxta Alexandrum III. *cap. Super eo*, Usura non est licita, ne quidem ad redimendam vitam captivi, multo minus erit licita, ut pupillorum utilitatibus consulatur.

Forsasse dicent Tutores se condemnandos esse a judicibus ad solvendas pupillis legitimas Usuras; id autem injustum erit, nisi ex pecunia pupillorum mutuo data licitum sit ipsis aliquid supra sortem exigere, ac recipere.

Respondeo, Tutores ad solvendas pupillis legitimas Usuras non teneri.

teneri, eo quod pupillares pecunias fœnerati non fuerint, sed quod ad legitimum usum non converterint; v. g. ad emptionem prædiorum, vel census annui constitutionem, id enim si Tutores præstiterint consanguineorum consilio, & adhibita etiam, si necesse fuerit, magistratus auctoritate, tunc non poterunt damnari, siquidem regiæ Caroli IX. Aurelianensi constitutioni ipsos paruisse compertum erit.

Regula XII. Usuræ Usurarum prohibitæ sunt.

Tunc fiunt Usuræ Usurarum, quando quis in sortem convertit Usuras sibi legitime debitas: & novas ex illa sorte Usuras exigit. Prohibuit Pius V. ne census antea constitutus augeatur ex pensionibus debitis pridem, sed nondum solutis, quamvis ex solutis augeri possit.

Regula XIII. Contractus societatis quandoque legitimus est, quandoque Usurarius.

Contractus societatis dicitur conventio duorum, vel plurium conferentium suam pecuniam, vel industriam, vel laborem, vel aliam rem pretio æstimabilem, ad lucrum in negotiatione factitandum, quod postea in omnes socios æquis partibus dividatur. Porro ad hujus contractus justitiam exiguntur nonnullæ conditiones, quibus omissis in Usuram degeneraret.

I. Hæc est, ut pecuniæ in societatem collatæ periculum spectet ad conferentem; in eo nempe differunt mutuum & societas, quod in mutuo rei mutuo datæ dominium a mutuatore transferatur in mutuatarium: e contra in societate, qui pecuniam confert, illius dominium non transfert in socios, sed ipse retinet: cum ergo res Domino pereat, propterea si capitale perit, ipsi perire debet uni qui illud contulit, modo tamen pereat absque dolo, culpave sociorum, qui tantam diligentiam communibus rebus adhibere debent, quantam suis solent adhibere.

II. Conditio, ut omnes & singuli aliquid pretio æstimabile puta pecuniam, operam, industriam conferant in commune, ut lucrum ex societate profectum pro rata rei collatæ æstimatione unicuique tribuatur, ita ut omnimoda servetur æqualitas, & omnia, lucrum scilicet, damna, expensæ sint illis communia; debet igitur lucri distributio constitui per quotas, partes, hoc est, haberi debet ratio justa vel pecuniarum, vel industriæ, vel operarum, quas singuli in commune contulerunt: atque ita ex prudentum & peritorum arbitrio & æstimatione, unicuique, quod suum est, debet distribui.

Hinc sequitur tres famosos contractus a fœneratoribus celebrari solitos, & a nonnullis Casuistis approbatos citra Usuram fieri legitime non posse.

Primus horum contractuum dicitur societatis, in quem contractum unus pecuniam, alter operam & industriam confert, ita ut ambo lucri, damnique communionem ineant.

II. Dicitur assecurationis sortis, quo is, qui pecuniam confert, cum socio paciscitur de securitate capitalis, & pro securitate dat ei aliquod pretium, vel aliquid ex lucro remittit.

III. Dicitur venditionis lucri majoris, quod speratur pro lucro minori sed certo, quo is, qui pecuniam contulit, ac de capitalis sui securitate pactus est, cum socio rursus paciscitur de certo lucro probabili, pro incerto lucro sperato: atque ita socium ab onere rationum reddendarum, tam quoad lucrum, quam quoad damnum eximit: itaque ex sola trium illorum contractuum expositione perspicuum est, trium illorum conjunctionem in mutuum fœneratitium degenerare, nam revera qui securus est de sorte, & de lucro sorti adjecto, quid aliud facit, quam mutuo dare sortem, ut aliquid supra sortem recipiat?

Horum olim contractuum suscepit defensionem Navarrus, adversus quem insurrexerit Dominicus Soto. Navarrus rem ad Sixtum V. detulit, qui præter expectationem Navarri Constitutione sua, quæ incipit *Detestabilis*, declaravit hujuscemodi contractus Usurarios esse & illicitos.

Regula XIV. Usurarium est cum altero ita contrahere, ut is totam pecuniæ summam ei, qui dederit, solvat, cum ille partim pecunia dederit, partim nominibus sive debitis, quæ difficile exigi possunt, vel in rebus pluris quam valeant æstimatis.

Hæc regula excerpta est ex Conciliis Mediolanensi & Burdigalensi sæpius jam laudatis. Et certe mutuum implicitum, sive virtuale in ejusmodi contractu intercedit, & de aliquo lucro pecunia æstimabili ultra sortem accipiendo pactum initur.

Regula XV. Plures & quidem gravissimi momenti conditiones requiruntur, ut in societate animalium Usura non admittatur.

Prima est, ut animalia in societatem tradita, si citra recipientis dolum aut culpam pereant, danti pereant, quia revera ille dominus est; porro res domino perit: quisquis ergo animal in societatem contulit, non potest pacisci cum socio, ut sortem semper salvam habeat, & nihilosecius reliqua societatis emolumenta percipiat. Nec etiam cum eodem pacisci potest, ut de primis societatis fructibus illam ipsam sortem detrahat, & ab omni periculo liberet: tunc enim jure ac merito præsumeretur dedisse mutuum, ex quo, & cujus titulo prædictæ societatis emolumenta caperet.

II. Conditio spectat recipientem: debet is, qui animalia recipit, esse fidelissimus in animalibus conservandis, non in aliis mutandis & declarandis emolumentis, quæ ex contracta societate provenerint.

III. Demum conditio est, ut æqualiter emolumenta inter socios dividantur, ita ut recipienti obveniat pars, quæ juxta æstimationem prudentum, ejus laboribus, curis, industriæ, & expensis respondeat: alter autem sibi, ut pote animalium domino debitam ex justitia partem accipiat. His principiis positis explicari possunt variæ quæstiones, quæ de hac animalium societate fieri solent.

Articulus IV.

De pœnis & obligationibus Usurariorum.

Primo quoad pœnas hæ multiplices sunt: has tamen non incurrunt Usurarii, nisi manifesti sint & notorii; hoc est quando tam publice Usuras exercent, ut eorum crimina nulla tergiversatione celari, aut negari valeant, aut quando eorum Usuræ per idoneos testes in judicio probantur.

Prima harum pœnarum est privatio communionis Eucharisticæ, ut habetur *cap. Quia in omnibus*.

II. Est denegatio absolutionis in Sacramento pœnitentiæ, donec ablata per usuras proximo restituantur.

III. Ex Consilio Lateranensi est privatio Christianæ sepulturæ: quicumque autem, inquit, Usurarium manifestum Christianæ sepulturæ tradiderint, hi ab officii sui executione suspendantur, donec ad arbitrium Episcopi satisfecerint.

IV. Pœna specialis est Clericis Usurariis, hisque verbis exprimitur a Concilio Eliberitano: *si quis Clericorum detectus fuerit Usuras accipere, placuit degradari, & abstineri*. Quia in se tamen hunc ordinem Canones servari voluerunt, ut scilicet Usurarius Clericus de officio admoneretur, & ab exercendo fœnore avocaretur; quod si monitus ab Usuris abstineret sese, degradationis pœnam effugeret; sin autem se præberet contumacem, de suo gradu dejectus exauctoraretur.

Secundo nemini dubium est, quin Usurarii ad restituenda bona per Usuras comparata teneantur; nam revera furati sunt hæc bona, pariter quicumque aliquid ad Usuras conferunt, sive tamquam consultores, sive ad id impellentes, sive alio quopiam modo, iisdem restitutionis tenentur legibus. Porro constat Usurarium teneri restituere quidquid ex mutuo, & mutui titulo ultra sortem a mutuatariis acceperit, nam juxta S. Augustinum *si res aliena, propter quam peccatum est, reddi potest, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur*.

Usuras autem eis, a quibus extortæ sunt, vel eorum hæredibus restituere oportet, vel his non superstitibus pauperibus erogare, ut ait Alexander III. *cap. Cum tu*, hoc est, adhibita ea diligentia, quam in gravioris momenti negotiis adhiberi par est, verum si ii, a quibus extortæ sunt Usuræ, nec eorum hæredes reperiri possint, Usuræ tunc possunt citra scrupulum, & citra ullam restitutionis in posterum faciendæ obligationem pauperibus erogari.

Dices: in casu extremæ necessitatis licitæ sunt Usuræ: ergo qui in hac circumstantia mutuo dat pecuniam suam indigenti cum aliquo lucro, is non tenetur postea ad restituendum idem lucrum.

Respondeo distinguendo antecedens: licitæ sunt Usuræ, id est, licet pauperi v. g. ob extremam necessitatem ad Usuram pecuniam accipere. Concedo antecedens. Licet fœneratori pecuniam suam ad Usuram dare; nego antecedens & consequentiam. Rem hanc sic explicat S. Thomas 2. 2. *qu.* 78. *ar.* 4. *inducere hominem ad peccandum nullo modo licet, uti tamen peccato alterius ad bonum licitum est quia & Deus utitur omnibus peccatis ad aliquod bonum: ex quolibet enim malo elicit aliquod bonum . . . dicendum quod nullo modo liceat inducere aliquem ad mutuandum sub Usuris, licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & Usuras exercet, mutuum accipere sub Usuris, propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius*: sicut etiam licet ei, qui incidit in latrones manifestare bona, quæ habet, quæ latrones peccant diripiendo, ad hoc quod non occidatur. Unde patet eum revera non peccare, qui recipit necessitate pressus pecunias ad Usuras, quibus necessitatem suam sublevet: at eum gravissime peccare, qui easdem pecunias dat ad Usuram; sicut latrones bona viatorum diripiendo gravissime peccant: ac proinde ad restituendam fœneratitiam pecuniam necessario teneri.

ZEGERI

ZEGERI BERNARDI VAN-ESPEN IN CANONES JURIS VETERIS COMMENTARIUS.

PRÆFATIO EDITORIS.

ADEST in Jus Canonicum Commentarius a Doctissimo Van-Espen elaboratus; primam hodie lucem aspicit, qualis e sui auctoris calamo prodiit; talis sine fraude Lectori exhibetur: opus sane ob sui auctoris eruditionem & famam merito expetitum, atque expectatum; diutius itaque latere sine injuria non poterat.

Tres in partes pro triplici jure, scilicet, veteri, novo & novissimo, cujus est expositio, distribuitur. Prima pars a dissertatione, quæ de vera Canonum idea habetur, incipit, insistit potissimum Espenius materiæ, quam Canones includunt, auctoribus ad quos referuntur, temporibus quibus conditi sunt, & mutationibus quibus obnoxii extitere.

In Canonibus disciplinam spectantibus quid Juris naturalis, quid Juris positivi sit, dijudicat Canonista.

Ecclesiæ Decreta, uti monet Espenius, non unius modi sunt, alia tantum cæremonias indicant, alia ad componendos mores, & frænanda vitia instituuntur: rursus alia mere positiva sunt, novamque obligationem declarant; alia id sanciunt, aut circumscribunt, quod jure vel naturali vel positivo divino statutum fuit. Decreta, quæ ad cæremonias pertinent, ut contemnere vigentia irreligiosum est, sic abolita præfractius revocare periculosum.

Alia longe habetur ratio Canonum, quibus Ecclesia suorum ministrorum mores dirigit, nascentes resecat labes, vitia succrescentia recidit. „ Discutiantur „ ait auctor recens „ Canones, qui de Clericorum honestatæ, cultu, & doctrina retinenda, de luxu, comessationibus, „ choreis, aleis .... fugiendis copiose & salubriter editi fuerunt; comperies ea pene omnia (si „ pœnas Canonicas exceperis) non ad Jus positivum, sed ad Jus naturale divinumque esse „ referenda. Quis enim ambigit, quin comessationes, luxus, choreæ, aleæ, & similia, Clericis etiam ante Canonum, qui mores spectant, promulgationem interdicta fuerint „? Itaque in Canonibus Jus naturæ a positivo accurate distinguendum est; nec Canones, qui morum disciplinam præscribunt, abrogati fuerunt, quia eorum disciplina exterior passim non observatur.

Non alia est hodierna die Ecclesiæ mens, ac olim extitit: Mutantur ejus tempora, sed non ejus mutatur sententia, eodem semper spiritu afflata cum pari sollicitudine nunc quærit eximios illos ministros, qui suis virtutibus emineant, qui sint ea præditi doctrina, qua fiat, ut quod obscurius est in Religione niteat; placeat quod est apertius; quod humilius videtur esse venerandum censeatur.

Ea Canonum idea, quam in animo sibi informaverat Espenius, hunc manu duxit ad indagandas collectiones Canonum, quibus primis sæculis usa est Ecclesia: Ex earum potissimum numero sunt Codices Ecclesiæ Romanæ, Græcorum, Dionsiyi Exigui, Ecclesiæ Hispanicæ, Ecclesiæ Gallicanæ, Ecclesiæ Africanæ, & Ecclesiæ Orientalis.

Occasione Codicis, qui Canones Africanos complectitur, observat primo Espenius ad Synodos Africanas plurimum accedere generalia Cleri Gallicani Comitia: advertit secundo primas Synodos, quæ in Africa habitæ fuerunt, nationales dictas fuisse; similesque in Galliis esse celebratas, qualis existit Synodus Matisconensis anni 585. in Hispaniis quoque, uti nuncupari solent Concilia, quæ Toleti sexto & septimo sæculo habita sunt.

Singulis Conciliis, quorum Canones exponit Espenius, præmittitur dissertatio historica & critica.

Sequuntur deinde scholia in singulos Canones adornata; mirum quantum in iis elucidandis exciterit examen, ut fides eorum integra restitueretur.

Exposito Jure veteri, cui finem imposuisse videtur octavum Concilium OEcumenicum, proximus legitur Commentarius in Jus novum: incipit a dissertatione, quæ Isidori vulgo Mercatoris collectionem exagitat: si quid in ea acriter dictum videatur; totum id in vitia hujus collectionis, non in personam auctoris noverit lector esse conjectum.

Adsunt deinde dissertationes in Capitula, quæ vulgo Hadriani dicuntur, in Capitularia Regum Francorum, in collectionem Reginonis Abbatis, in Decretum Burchardi VVormatiensis Episcopi, & in collectionem Ivonis Carnutensis.

His omnibus suo ordine positis succedunt dissertatio proœmialis, & Commentarius in Gra-

tiani Decretum; quod si in notando Gratiano vehementiam quamdam declaret Espenius, acerbitas tamen ei deest, eumque induit animum, quem Augustinus his præcepit verbis. *Diligite homines, interficite errores, sine superbia de veritate præsumite, sine sævitia pro veritate certate.* Commentario in Gratianum nonnulla passim addita sunt, quæ intra duas manus leguntur; hæc desumpta ex fragmentis manuscriptis, quæ in eum finem reliquit Espenius.

Gratiani Decreto successit collectio, quam Bernardus *Circa* Episcopus Faventinus confecit, Suam collectionem ipse nuncupavit *Breviarium extra*, seu Extravagantium, eo quod constet ex iis, quæ extra Decretum Gratiani vagabantur, Hoc Breviarium ab Espenio vocatur prima Decretalium collectio,

Secunda vero tribuitur Joanni Gallensi seu Vallensi, quam iste adornavit ex Decretalibus Pontificum in prima omissis, quibus quasdam Cœlestini III. Decretales adjunxit, antiquiora queque statuta nonnulla, quæ Decreto Gratiani desunt, intermiscens,

Tertiæ compilationis auctor dicitur Bernardus Archidiaconus Compostellus; sua auctoritate eam munivit Innocentius III. Quapropter prima inter Decretalium collectiones auctoritate publica prodiisse in lucem dicitur.

Elapso quinquennio ab ista collectione edita, quarta producta est, cui ortum dedisse videtur Concilium Lateranense IV. plurimum inservit ad lumen prioribus conferendum.

Quinta collectio ex Epistolis Honorii III. concreta, ejusdem Pontificis auctoritate promulgata est.

De iis collectionibus disseruit Espenius; ac earum originem, utilitatem, & auctoritatem, potissimum discutit,

Cum ex ea compilationum varietate Jus minime certum, sed potius obscuritas & confusio orirentur, desiderari cœpit altera collectio, quæ Decretales pugnantes conciliaret, & ratas vel antiquatas statueret. Canonistarum votis satis facere volens Gregorius IX. S. Raymundo munus imposuit adlaborandi novæ compilationi, quæ in quinque libros distributa prodiit. Ista collectione hactenus nulla in eo genere perfectior evaserat atque utilior, Fuerunt tamen & sunt in ejus corpore nævi, qui lectores eruditos offenderunt; ea sors est hominum ac conditio, ut nemo sine venia placeat. Istos virga censoria notavit nævos Espenius, tum in dissertatione, quam in fronte suarum observationum, quas in hanc collectionem peregit, tum in suis observationibus ad Decretales, quas selegit inter plurimas, ut eas præsertim suis notis elucidaret; neque enim singulas Decretales, quæ in compilatione S. Raymundi includuntur, exponere aggressus est Espenius: Eamdem secutus est methodum, ubi disserit de Sexto Decretalium, de Clementinis, de Extravagantibus Joannis XXII. & Communibus, quibus Jus novum Canonicum absolvitur,

Jus Canonicum novissimum ab Espenio dicitur illud, quod post evulgatas prædictas collectiones in œconomia Ecclesiastica personas, res, judiciorum formam, & ordinem spectat; Nonnulli Canonistæ servata Raymundi, aliorumque collectorum methodo, in plurima volumina recentiores Decretales, Bullas, Rescripta, ac Brevia congesserunt: harum collectionum originem, incrementum, & auctoritatem inquirit primum Espenius; deinde scrutatur Cancellariæ Romanæ regulas, quæ Juris Ecclesiastici novissimi partem constituere dicuntur; pertractat quoque de Concilio Tridentino, de negotio ejus promulgationis; de variis Synodis post Tridentinam celebratis, tandem de Edictis, quæ disciplinæ Ecclesiasticæ occasione decimo-sexto & decimo-septimo sæculo a Principibus sancita sunt,

Cum in suo Commentario sibi proposuerit Espenius, ut largiretur media, quibus disciplinæ Ecclesiasticæ cognitio utilis compararetur; idcirco non omnes Juris Canonici partes, sed præcipuas duntaxat explicandas elegit; iste delectus ipsi visus est ad faciliorem Juris Canonici notitiam magis conferre, quam si indiscriminatim quoslibet Canones, singulas Decretales, & quælibet rescripta exponere aggressus fuisset.

Ut suum opus ad felicem exitum perduceret Espenius, manuscriptos Codices Canonum & Decretalium assidue pervolvit; amicos, qui in Brabantia & in Provinciis exteris degebant, consuluit; ut si quos reperirent editos vel ineditos Codices, ex iis decerperent, quæ ad illustrandum argumentum, quod iis indicabat, conducebant: nec enim sumptibus pepercit Espenius, nec labori, quo suus Commentarius in Jus vetus, novum, & novissimum in lucem prodiret accuratissimus.

His de opere tam erudito prælibatis, mihi nunc liceat breviter declarare methodum, quam in determinando sensu Canonum & Decretalium observat Espenius,

1. Textum Canonis primigenium diligenter scrutatur: ubi enim de Canonibus Græco idiomate conceptis agitur, ad fontes Græcos, ut eorum sensum detegat confugit: unde profert plurima, quæ liquidum sensum fœcunde ac significantius repræsentant. Græca enim lingua, ut nullo dictionis exoticæ fuco inquinata habetur, sicut erudita est & locuples; suum lectorem nedum inopem & jejunum deserat; eum quinimmo saturum & doctiorem dimittere experiuntur, qui de Græcis litteris optime meriti sunt.

2. Si in Canone exponendo nævos detegat Espenius, eos suis in scholiis manifestos facit, sensumque genuinum restituit.

3. Refert abusus, qui ex Canonibus perperam expositis invaluerunt, deinde eos confutat, rationemque subjicit, cur abrogari debeant,

4. Si

4. Si veteres ac recentiores interpretes circa Canonis sensum dubii & ancipites exstiterint, si ex eorum dubitatione variæ Canonis lectiones natæ sint, tunc eas præsertim graviores elucidat Espenius, & lectionem, quæ ad genuinum Canonis sensum magis accedit, amplectitur.

His commodis, quæ ex Commentario in Jus Canonicum referri possunt, alterum adhuc adjici potest; quid illud autem? accipe. Scilicet Canones ac potissimum Decretales, quæ in collectionibus ordine materiis incongruo & inverso leguntur, idonea atque congruenti ad docendum & discendum methodo, in Commentario habentur. Ut ea utilitas facilius percipiatur, noverit lector, quod in Decretalium collectionibus ordo temporum pro methodo duntaxat habeatur; at ordo iste nec sufficit, nec ad tradendam Juris Canonici scientiam est accommodatus; quia casus, qui in Decretalibus de eodem argumento propositi fuerunt ac soluti, a se invicem dissiti sæpius sunt ac leguntur: diversis temporibus conditæ fuerunt Decretales, quarum argumentum maximam ac necessariam habet affinitatem cum aliis Decretalibus, quæ a diversis Pontificibus datæ sunt: sed intervallum inter Decretales, quarum argumenta sunt affinia, positum prohibet ne earum necessitudo advertatur; ut huic incommodo occurrat Espenius, Decretales, & earum argumenta eo ordinavit modo, quo secundum materiarum seriem legendæ sunt, ut nitide possint intelligi.

Hoc ordine inter Decretales posito, eam in illis discutiendis observat diligentiam Canonista noster, quam secutus est ubi sensum alicui Canoni attributum discussit, impugnavit, vel amplexus est: id clare conspicitur in observationibus Decretalium, quæ Jurisdictionem Ecclesiasticam definierunt: Canonistarum gens hac de re in duas potissimum dividitur opiniones; plurimorum ea cura est ut Jurisdictionis Ecclesiasticæ fines nimirum contrahant, dum alii ad eos plus æquo producendos animum appellunt: At Espenius inter utramque opinionem medius incedens, quod æquum est, unicuique impartiri studet.

Ignoscat lector, si, ut fit in brevibus tabellis & punctim quasi delineatis, non utilitates ipsas, quæ ex tanto opere nascuntur, sed utilitatum apices duntaxat referam; talis quoque erit expositio commodi, quod ex comparatione Espeniani Commentarii facta cum Operibus aliorum Canonistarum facile innotescit. Canonistæ in suis Commentariis nihil de Juris veteris Canonici origine & progressu, nihil de ejus vicissitudine, nihil de modo, quo Jurisprudentia recens Juris antiqui Canonici locum occupavit, nihil de disciplina Ecclesiæ Græcæ fere dixerunt; harumce rerum, quæ majoris sunt momenti, ne rubricatus apex in plurimis Decretistarum scriptis deprehenditur; at Espenius sedulo exponit Jus vetus Canonicum, ejus originem repetit: progressum explicat; Jus novum & rationem, qua veteri disciplinæ successit, evidenter exponit. Nec obliviscitur disciplinæ in Ecclesia Græca antiquitus & recens observare. Demonstrat etiam quanta priscis Conciliorum Decretis, eorumque canitiei reverentia debeatur: eorum Canones sicut instituta quædam ad formandos in temporum perpetuitate mores spectat, & veneratur.

Atque ea potissimum ratione a Gallis pluris æstimari debet Espenii Commentarius, cum sua Jura seu Libertates ex antiquis priscorum Canonum fontibus derivent; nec diffiteri possumus, quin Espenius in exponendis veterum Conciliorum Canonibus auctoritatem prærogativarum, quas Ecclesia Gallicana sibi vendicat, plurimum commendaverit. Tandem ab omnibus probari debet præsens Espenii opus, quod in eo sic res attemperet, ut cuncta ad eum revocet modum, quem recta ratio, & Christianæ leges sapientissime fixerunt; Conciliorum Canones, & summorum Pontificum Decreta sic interpretatur, ut de obscuris dilucide, de perturbatis disposite, de dubiis enucleate disserat.

Eo loci præfationi meæ modum facerem; sed cum nonnulla adhuc supersunt, quorum ratione posset lector a me reposcere, de iis dicam breviter, ut nemo ex opere lecto recedat offensus.

1. Cum Espenius varias Canonum lectiones vel notat vel recenset, eas distinguit variis litteris majusculis initialibus, quas exponere non erit superfluum.

Si occurrant litteræ	Gr.	indicatur Codex Græcus.
Si occurrant	G. H.	designatur Codex Gentiani Herveti.
Si occurrat littera	Q.	significatur Codex Quenelli.
Si	IS.	Codex Isidori.
Si	E. R.	Codex Ecclesiæ Romanæ.
Si	G. H. Q.	Codices Gentiani Herveti & Quenelli.
Si	D. Ex.	Codex Dionysii Exigui.
Si	C.	Coteleri versio.

In scholiis, quæ Concilii Nicæni II. Canones spectant, inter duas ansulas addidit nonnullas periochas ex versione Anastasii Bibliothecarii petitas, quæ notantur littera A. Quasdam vero protulit ex versione Greca, uti hæc legitur in Pandectis Canonum Græcorum a Guillelmo Beveregio editis, quapropter indicantur per litteram majusculam B.

2. Monet Espenius prædictos collectores non consentire inter se de numero & ordine, qui observari debet in Canonibus recensendis. Notat exempli causa ordinem, quem in disponendis Canonibus servavit Dionysius, plurimum differre ab eo, quem Gentianus Hervetus secutus.

tus est: etenim Canon Sardicensis, qui in versione Dionysii computatur octavus, sed numero septimo apparet in collectione Herveti.

3. Quæ intra duas manus inclusa in Commentario Espeniano leguntur, hæc decerpta sunt ex brevi tractatu historico Canonico, quem in Canones & Decretales juris publici fecerat olim Espenius. Hic autem tractatus in præsenti editione omissus est. Primo quia plurima in hoc opusculo descripta leguntur, quæ in novo Commentario iisdem verbis & eodem sensu reperiuntur. Secundo cum brevis ille tractatus plurimis refertus sit nævis, quos in suo Commentario notavit & emendavit Espenius; molestum profecto ac fastidiosum fuisset opusculum istud oculis rursus subjicere.

Non idem ferendum est judicium de prima Dissertatione, quæ in hocce Commentario hunc titulum in fronte gerit: *De veterum Canonum stabilitate & legitimo eorum usu, &c.* Lovanii inclinante superiori sæculo comparuerat hæc dissertatio præ se ferens titulum, qui sequitur: *Theses Canonicæ de veterum Canonum, & in iis contentæ Canonicæ disciplinæ stabilitate & legitimo eorum usu, quas Præside D. Zegero Bernardo Van-Espen J. U. Doctore defendet Josephus de Brigode.* Hoc opusculum pro sua doctrina & methodo visum fuit suo auctori dignum, quod in Commentario primum ordinis locum occuparet.

Quarto in Commentario integro disseminatæ apparent notæ, quibus suppletur quod ex attentione auctoris excidere forsan potuit; raræ sunt notæ, quia rari ejus lapsus, aut leves admodum exstiterunt.

Quinto tandem ex istius operis lectione constabit quanti Clericorum refert edicere Jus Canonicum; sive ii spectentur, quibus onus regiminis incumbit, sive illi, quibus Lex est obsequendi præscripta.

Quod quidem de Sacerdotibus, qui præsunt, certum est ac perspicuum. Duces enim sunt aliorum, noverint e Canonibus Conciliorum, ex Pontificum Decretis, quæ via tuta sit, quæ periculosa, ut certo eam indicare valeant. Magistri sunt, adeoque necesse est ea esse eruditione instructos, ut suos docere possint, quos morum Canones, quas doctrinæ formulas traditio comprobavit. Pastores sunt, operæ pretium est ut cognoscant quæ ab ovibus removenda, quæ vero ipsis præbenda sint pabula doctrinæ, fidei, & morum. Animarum curæ suæ creditarum sunt medici, opus igitur est, ut judicent inter lepram & lepram, & varia morborum genera secernant, ut facultates noverint medicamentorum; quod quidem cum ex se difficile est & arduum; asserente sancto Gregorio Magno, *artem artium esse regimen animarum*, tum in parochiis ruralibus, aut in urbibus modicis nonnunquam difficilius, ubi Pastores vel qui peccata confitentibus dant operam stare tenentur suo judicio, cum juvari vix possint alieno: eo quod socios aut parochos vicinos, qui in scientia Juris Canonici hospites sunt & peregrini, consulere sit periculosum; Episcopum vero Diœcesanum aut ejus Consilium adire, loci longinquitas, viæ difficiles, angustiæ temporum, ac negotium, quod celerem & promptam definitionem exigit, non patiantur.

Hæc si attente considerentur, procul dubio constabit, Ecclesiasticos, qui ad hoc munus accedunt, ut vitæ rationem ab aliis reposcant, suscipere sibi indictam legem non solum innocentiæ morum, sed etiam scientiæ Canonum, nec magis eos eniti debere ne minus probi videantur, quam ne minus docti. *Qualis enim* (ait Hieronymus in cap. 2. Epist. 1. ad Timoth.) *ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse majorem.*

De Clericis, qui in loco inferiori sunt constituti, etsi fateor eamdem non esse rationem, id tamen existimo inficiari posse neminem, eos non nisi magno salutis suæ periculo scientia Canonum esse privandos. Cum in omnibus metuenda sit rerum sacrarum ignoratio: multo tamen illa est in iis periculosior, quorum vitæ conditio & norma e cognitione Canonum & Decretorum Pontificiorum dependent.

Ea autem Juris Canonici cognitio præsertim eos spectat, qui ad sacros Ordines suscipiendos debent se comparare; attendant necesse est ad dotes, quas Ecclesia exigit ab iis, qui consecrandi sunt Presbyteri, quæ futura sint eorum munia, quæ sint virtus & dignitas sacramenti Ordinis, quo a Præsulibus aliquando insigniendi sunt. Præter Jus Canonicum cedo scientiam alteram, quæ dotes illas accuratius edoceat? ita sane accepimus, estque Conciliorum Canonibus, Pontificum Decretis, Statutis Synodalibus proditum, quod Ecclesia olim removeret longius ab aris, qui vitio aliquo notati erant; quod a suis exigeret virtutes, quibus inter populos eminerent: quamvis eadem exterior disciplina hodie non vigeat, quæ antiquitus floruit; viget tamen idem Ecclesiæ spiritus; cujus sanctitas, sicut ejus fides, est indefectibilis.

PRÆ

PRÆFATIO AUCTORIS.

NOTISSIMUM est, Ecclesiæ in suis condendis Decretis sive Canonibus unicum scopum studiumque esse, proponere regulas, e quibus Fideles, ac præcipue ejus Ministri motum suorum vitæque normam sumant; optimumque Ecclesiæ administrandæ genus haurire queant.

Porro sicuti in Sanctorum Patrum scriptis purissima morum ac disciplinæ principia, Evangelicam simplicitatem ac sanctitatem spirantia exhibentur, ita quoque in illis potissimum Canonibus, quos Patrum ætas parturivit, purior illa morum disciplina conspicitur.

Ecquid enim sunt Canones, quos Patres edidere, nisi particulares quædam quasi conclusiones e principiis in suis scriptis fusius propositis, eductæ? ut recte notat pius ille Parisiensis Cancellarius Joannes Gersonius: *Ex primis enim principiis*, ait, *quæ Sancti Patres in suis scriptis exhibuerunt, originantur, sicut e fonte fluvii conclusionum particularium in Sacris Canonibus contentarum.*

Hinc nemo non videt, quam non modo utilis, sed quodammodo necessaria sit Clericis Canonum lectio, non tantum qui a singulari Canonum studio *Canonistæ* dicuntur; verum & iis, qui a studio Theologico *Theologi* vocantur; nimirum ut in illis optimam Ecclesiæ administrandæ normam conspiciant.

Unde illud Cælestini I. *Nulli Sacerdotum liceat ignorare Canones*. Et illud Concilii Carthaginensis VI. ad suggestionem S. Augustini: *Placuit ut ordinandis Episcopis, vel Clericis, ab Ordinatoribus placita Conciliorum auribus eorum inculcentur ne se aliquid contra Statuta Concilii fecisse pœniteat*. Est Canon 18. in Codice Ecclesiæ Africanæ exhibitus.

Et quidem adeo necessaria est Canonum lectio, si Christiano Lupo credimus in præfatione Scholiorum, ut „ ex quo antiquorum Canonum & intelligendorum & „ observandorum cura apud nos cœpit tepescere, irrepere in Scholas cœperit subti- „ liter disputandi & probabiliter opinandi licentiosa cum prurigine & sine fræno „ libertas. E Scholis in Ecclesiæ ambones, & hinc in fidelis populi mores transiit, „ atque ita purum avitæ, moralis præsertim Theologiæ vinum cœnosa humanæ per „ peccatum obscuratæ rationis aqua miscuit, & lucidum Evangelicæ vitæ aurum „ vertit in scoriam multæ corruptionis. Patrum cordibus in filios reducendis nulla „ via compendiosior, quam reditus, verum sale conditus, ad antiquos, nostris no- „ vissimorum temporum infirmitatibus congruos Canones, quos Sanctus Leo Ma- „ gnus, *Epist.* 84. alta voce prædicat esse *Spiritu Dei conditos, totius mundi reve-* „ *rentia consecratos*, & usque ad sæculi finem, utique in electorum cordibus per- „ mansuros.

Hæc probe intelligebat S. Carolus, ideo *Canonum ea scientia ipsi perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta repræsentans Ecclesiæ componendæ atque ordinandæ rationem continet. Dolens autem eos communi consuetudine tantummodo Canones ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent; constituit ipse, qui iis declarandis præesset, unde Sacra Majorum instituta & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur*. Petrus a Basilica in ejus vita *lib. 7. cap. 11.*

Neque Clericis, iisve, qui Ecclesiæ administrandæ vi sui officii præsunt, hæc Sacrorum Canonum ac avitæ Patrum disciplinæ notitia solum utilis ac prope necessaria est: sed & iis, qui Civilibus & Regiis Tribunalibus præfecti sunt: aut se disponunt, ut iis aliquando admoveantur.

Cum enim spectata moderna non Belgii tantum, sed & Galliæ, aliorumque Regnorum disciplina quæstiones Ecclesiasticæ disciplinæ frequenter devolvantur ad Regia Tribunalia: immo vix quidquam alicujus momenti disciplinam exteriorem concernens cum effectu decernere queant Episcopi, ni Regia auctoritas assistat: vix dici po-

potest, quam Episcopis aliisque Pastoribus in restauranda, aut sustinenda, puriori Ecclesiæ disciplina sint impedimento Ministri Regii, dum antiquorum Canonum, & purioris Ecclesiasticæ disciplinæ plane expertes, quidquid a relaxata aut collapsa disciplina dissonum apparet, quasi noxiam & periculosam novitatem abominantur, & rejiciunt.

Atque contra, cum Regii Ministri Sacrorum Canonum atque sincerissimæ Ecclesiasticæ disciplinæ scientia probe sunt imbuti, mirum quid in redintegranda, aut sustinenda, aut promovenda optima illa Ecclesiæ disciplina valeant: idque non tantum Episcopis, cæterisque Ecclesiæ Ministris sua auctoritate assistendo; sed insuper tamquam Sacrorum Canonum ab Ecclesia instituti Vindices & Executores, eam auctoritate Regia promovendo; aut collabentem sustinendo, vel collapsam restaurando.

Verum quia non omnibus, quibus Sacr. Canonum & Ecclesiasticæ disciplinæ notitia convenit, vacat fusiores Conciliorum tomos, aut longos Canonum commentarios pervolvere; nec inutile, nec ingratum fore credidi, Canones illos Conciliorum tam Græcos, quam Latinos, quos Ecclesia Græca & Latina jam a multis sæculis probavit, ac pro Regulis Ecclesiasticæ disciplinæ suscepit, repræsentare, & scholiis tam ad sensum Canonum, quam ad notitiam disciplinæ conducentibus, explanare.

Et licet inter hos Canones sint nonnulli, qui Synodos particulares duntaxat habent auctores; quia nihilominus universalis Ecclesiæ consensu in Codicem Canonum recepti & probati sunt; merito de his omnibus dici posse videtur, quod de Nicænis dixit Leo Magnus: *Canones esse Spiritu Dei conditos, & TOTIUS Ecclesiæ reverentia consecratos*. Epist. 84.

Si ex auctoritate Canonum de auctoritate disciplinæ in illis exhibitæ judicari debeat, nemo non videt, quantæ auctoritatis reputanda sit his Canonibus repræsentata disciplina: ac per consequens, quam utilis horum Canonum lectio & notitia sit futura. Immo id asserere ausim, his in Canonibus omnem pene Ecclesiæ disciplinam, si non fuse explanatam, ut minus insinuatam & præformatam reperiri.

Qui tamen accuratiorem ac prolixiorem Sacrorum Canonum, totiusque Ecclesiasticæ disciplinæ notitiam desiderat, regulas ad eam perveniendi in hoc Tractatu seu Commentario reperiet.

Sed cum ea sit disciplinæ exterioris ratio, ut ea nonnunquam pro temporum ac locorum personarumque variis circumstantiis, ipsa fide manente invariata, mutari queat; nec possit, immo nec semper & ubique conveniat, pristinam Patrum disciplinam, abolita recentiori, reducere, aut pertinaciter sustinere: non dubium, quin omnibus, quibus Ecclesiasticæ disciplinæ conservatio, vel restauratio, aut ejus usus incumbit, ita pristinæ studium congruat, ut tamen moderna cognitionem non omnino negligant.

Quia vero hæc potissimum e recentioribus Canonum & Decretalium Collectionibus, quæ hodierno Corpori Canonico concluduntur, accipienda est harum Collectionum historiam, & Epitomen exhibere volui unaque regulas ac principia assequendo, earum genuino sensui, & notitiæ observanda: quique commentatores potissimum consuli possent.

Ulterius, quia ad Sacrorum Canonum, & pristinæ disciplinæ, necnon hodierni Juris Canonici notitiam non parum conducunt Canonum Collectiones sive Codices, qui variis temporibus prodierunt, & e quibus Gratianus, Raymundus, aliique moderni Corporis nostri Canonici Compilatores sua pro magna parte hauserunt, eas quoque in hoc Tractatu seu Commentario exhibui, ac una notavi, quæ pro notitia tum veteris, tum modernæ disciplinæ in illis observanda occurrunt: ac singulariter apocrypha a sinceris monumentis, quæ in illas Collectiones, & ex illis in Corpus Canonicum irrepserunt, secernere studui.

Denique ut disciplina Ecclesiastica, quæ in Belgio, Gallia, Italia Germania, Hispania, facilius possit innotescere, ea notata sunt, e quibus hæc cognitio accipienda sit.

COM-

COMMENTARIUS IN CANONES JURIS VETERIS

PARS PRIMA.

De Antiquis Canonum Codicibus.

DISERTATIO PRIMA.

De Veterum Canonum & in eis contentæ Canonicæ Disciplinæ stabilitate, & legitimo eorum usu.

§. I.

Qui inter Canones sint præcipui & utiliores?

Finis, quem patres sibi proposuerunt in Canonibus condendis.

ANTIQUOS Episcoporum ac Patrum Ecclesiæ Conventus seu Synodos si quis pervolvat, facile intelliget, præcipuam eorum curam fuisse, ut Regulas, quas Græci *Canones* dicunt, conderent, quibus Fidelium, ac præcipue Ministrorum Ecclesiæ vivendi rationem exprimerent; id est, quibus ostenderent ea, quæ ipsorum vocatio & ministerium requireret; qua ratione vitia nascentia resecanda, succrescentia rescindenda essent; quæ media curandis peccatoribus opportuna; quæ singulis peccatis convenientia; quæ in admittendis ad usum Sacramentorum, aut ab eo removendis disciplina servanda; quæ in assumendis ad sacros Ordines, & ministeria Ecclesiæ scientia ac morum integritas requirenda; quæ vocationis signa exigenda essent; quam fidelitatem ac moderationem in dispensandis Ecclesiæ proventibus Ministri ipsius servare deberent; verbo, eo præcipue Patres collimasse apparebit, ut Fidelibus, ac præcipue Ministris Ecclesiæ in suis Decretis seu Canonibus vivendi rationem, atque Ecclesiæ rite administrandæ optimam maximeque convenientem disciplinam præformarent.

Unde Leo IV. consultus ab Episcopis Britanniæ, per quæ Decreta judicare debeant Episcopi; relatis Apostolorum Canonibus, aliisque veterum Conciliorum, quos sæculo VI. in suum Codicem retulerat Dionysius Exiguus, & quem pro Codice Canonum primum Roma, ac tandem Universalis Ecclesia aliquando suscepit, subjicit: „ Illi omnino sunt, per quos judicant Episcopi simul „ & Clerici judicantur ". Quin nec nisi his [illegible] deficientibus, ad dicta SS. Hieronymi, Augustini, Isidori, & similium Sanctorum recurrendum esse pronuntiat, addens: *Quam ob causam luculentius, & magna voce pronuntiare non timeo: quia, qui illa, quæ diximus, Sanctorum Patrum Statuta, quæ apud nos Canonum nomine prætitulantur (sive sit ille Episcopus, sive Clericus, sive Laicus) non indifferenter recipere convincitur, nec Catholicam & Apostolicam fidem, nec Sancta quatuor Evangelia utiliter & efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere probatur*. Apud Gratianum *Dist.* 20. *Can.* 1.

Veneratio Canonibus debita.

Et quid mirum, si tanta veneratione excipiendos hos a Sanctis Patribus jam pridem editos Sacros Canones pronuntient Pontifex; quia, ut recte advertit S. Agobardus Lugdunensium Archi-Præsul: *Si secundum verbum Dominicum*, ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine ejus, ibi est & Dominus in medio eorum, *quanto magis ubi viginti, aut triginta, aut multo amplius congregati fuerint, non solum in nomine Domini, se insuper etiam Fide præditi, sapientia illustres, vita clari, sanctitate reverendi, signis & prodigiis formidandi?* Lib. *adversus legem Gundobadi c.* 12.

Cur eos ignorare non liceat.

Hi sunt igitur Canones, de quibus loquitur S. Cœlestinus Papa: *Nulli Sacerdotum liceat Canones ignorare. Dist.* 38. *Can.* 4. Et Synodus Carthaginensis, cui Augustinus interfuit, & Auctor Decreti fuisse scribitur: *Placuit, ut ordinandis Episcopis, vel Clericis prius ab Ordinatoribus suis Decreta Conciliorum auribus eorum inculcentur; ne se aliquid contra Statuta Concilii fecisse pœniteat. Can.* 7. *ibid.*

Hi sunt illi Canones, in quibus sanctissimam morum disciplinam atque optimum regendi Ecclesiam institutum relucere videbat S. Carolus; & quorum propterea scientia tantopere delectabatur uti his verbis testatur in ejus vita Carolus a Basilica S. Petri *lib.* 7. *c.* 11. *Canonum ea scientia, inquit, ipsi perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta repræsentans, Ecclesiæ com[illegible]ndæ atque ordinandæ rationem continet. Dolens au[illegible] eos communi consuetudine tantummodo Canones [illegible] interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque vale[illegible], constituit ipse, qui iis declarandis præesset, unde [illegible]ra Majorum instituta & Ritus, optimumque Eccle[illegible] administrandæ genus hauriretur.*

Quid plura? Hi sunt Canones illi, quorum neglectui corruptionis Moralis Christianæ primam causam adscribere non veretur Christianus Lupus, in Præfatione in Scholia scribens: *Ex quo antiquorum Canonum & intelligendorum observandorum cura apud nos cœpit tepescere, [illegible] in Scholas cœpit subtiliter disputandi, & [illegible] opinandi licentiosa cum prurigine & sine fræno libertas: e Scholis in Ecclesiæ ambones, & hinc infimos illis populi mores transiit, atque ita purum avitæ moralis præsertim Theologiæ, vinum cœnosa humanæ per peccatum obscuratæ rationis aqua miscuit, & lucidum Evangelicæ vitæ aurum vertit in scoriam multæ corruptionis. Patrum cordibus in filios reducendis nulla via compendiosior, quam reditus, verum sale conditus, ad antiquos nostris novissimorum temporum infirmitatibus congruos Canones, quos S. Leo Magnus alta voce prædicat esse Spiritu Dei conditos, totius mundi reverentia consecratos, & usque ad sæculi finem, utique in electorum cordibus permansuros.*

De eorum Canonum, & in eis contentæ Canonicæ Disciplinæ stabilitate, & legitimo eorum usu præsens Dissertatio præcipue instituitur.

§. II.

In Canonibus discernendum quid juris naturalis sit, quid positivi.

CANONES, quos ad formandos mores, vitia eluenda, atque rite regimen Ecclesiæ instituendum jam pridem Patres edidere, tametsi frequenter aliquid juris positivi contineant, præcipuum nihilominus, quod in iis occur-

occurrit, atque decernitur, potius juris naturalis ac divini interpretatio, declaratio, atque ad particulares casus & causas applicatio, quam juris positivi nova constitutio dicenda est.

Assignantur Canones, qui juris naturalis aliquid in se complectuntur.

Discutiantur namque ea omnia, quæ in Canonibus, illis ordinantur ac decernuntur, qui alias a summis Pontificibus, & a sacris Conciliis *De Clericorum vita, honestate, doctrinaque retinenda, ac de luxu, commessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non sæcularibus negotiis fugiendis copiose ac saluberrime* editi fuerunt; comperiet, ea pene omnia, si pœnas Canonicas excipias, non ad jus positivum, sed ad jus naturale divinumque esse referenda. Quis enim ambigat, quin commessationes, luxus, choreæ, alearum lusus, similiaque Clericis, etiam ante Canonum illorum promulgationem interdicta fuerint?

His Canonibus consuetudo, vim obligandi detrahere non potest.

Hi proinde similesque Canones, si non fient jure positivo, semper tamen stabunt jure naturali; saltem quoad ea, quæ juris naturalis in illis continentur. Unde nec ulla quantumvis inveterata consuetudo, nec contraria multorum praxis eos in totum abrogare unquam poterit: ita ut his, qui se adversus hos Canones consuetudine tueri volent, merito respondeatur, quod Concilium Lateranense sub Alexandro III. aliquando reposuit iis, qui exactiones suas Simoniacas longa consuetudine tutari volebant: *Putant autem*, ait, *plures ex hoc licere, quia legem mortis de longa invaluisse consuetudine arbitrantur, non attendentes, quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam. Cap. 9 tit. De Simonia.*

Ne quis igitur hic aberret, credatque contraria consuetudine hos Canones omnino aliquando aboleri posse, convenit ut expendat (uti recte monet Eminentissimus, atque solidissimus Canonum Interpres Cardinalis Aguirrius Disser. 8. ad Concilium Toletanum III.) doctrinam Doctoris Angelici *Quod lib. 9. art. 15.* ubi de antiquis Canonibus pluritatem Beneficiorum vetantibus ita scribit: *Quantum ad hoc quod jura illa antiqua continent jus naturale, abrogari non possunt per contrariam consuetudinem, utpote irrationalem. Quantum autem ad hoc quod solum de jure positivo continent, possunt esse abrogata: præcipue si dissimulantes hanc contrariam consuetudinem, in quorum potestate est jus positivum mutare, intendunt per talem dissimulationem antiqua jura mutare.*

Cur hi Canones non possunt abrogari?

Circa illud quod juris positivi nonnunquam in his Canonibus occurrit, notandum, id frequentius esse tale, ut vix sine illius observantia ipsum, quod juris naturalis est, servari queat: ut propterea Canones hi etiam quoad illud, quod juris positivi in illis occurrere videtur, quasi perpetuam ac immobilem rationem habere videant; ac ideo in his præcipue militet illud Doctoris Angelici 1. 2. *quæst. 97. art. 3. ad 2. Si maneat ratio eadem, propter quam lex primo utilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit: nisi forte propter hoc solum inutilis lex videatur, quoniam non est possibilis secundum consuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis.*

§. III.

Ægre Canonum rigore Ecclesia recedit.

Sollicitudo Patrum in conservandis Canonibus.

PRima salus est, inquit Hormisdas Papa, *rectæ fidei regulam custodire, & a Constitutis Patrum nullatenus deviare.* Causa 25. *quæst.* 1. *Can.* 9. Et ibidem *Can.* 7. ex Zosimo Papa. *Contra Statuta Patrum condere aliquid vel mutare, nec hujus quidem Sedis potest auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui Decreta Patrum sanxere reverentiam.*

Quin & Œcumenica Synodus Chalcedonensis reflectens a nonnullis Regulas seu Canones non servari, *Canone* 1. ait: *A Sanctis Patribus in unaquaque Synodo usque nunc prolatas regulas teneri statuimus.* Apud Gratianum loco citato, *Can.* 14.

Hæc aliaque a Gratiano relata evincunt, quanta fuerit in conservandis sacris Canonibus sollicitudo. Et licet negari nequeat, nonnunquam, etiam Patrum ætate, a rigore Canonum fuisse recessum: ex hac ipsa nihilominus Canonum relaxatione seu dispensatione elucet, quantus fuerit Patrum pro eorum observantia zelus, quantusque in iis relaxandis renisus.

Nonnisi urgente necessitate rigor eorum relaxatus est.

Acta monumentaque, quibus Canonum relaxatio Patrum ætate admissa continetur, si quis pervolvat, videbit, nonnisi rarissime, ac necessitate urgente, ac publica Ecclesiæ utilitate flagitante eam relaxationem indultam; idque ea semper cautione, ut cessante necessitate pristinus Canonum vigor servaretur.

Disciplina Ecclesiæ habebat, ne quisquam post alicujus criminis pœnitentiam Clericatum accipiat, vel ad Clericatum redeat, vel in Clericatu permaneat; *quod ut constitueretur*, ait S. Augustinus, *non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ.*

Ab hoc rigore nonnihil recedendum esse tempore Donatistarum judicaverant Episcopi Catholici; ut nimirum revertentes a Donatistis apud ipsos ordinati in suis Ordinibus permitterentur.

Cum vero nonnulli pertinaces Donatistarum hanc Augustino, aliisque Catholicis Episcopis piam dispensationem seu relaxationem obiicerent, dicentes: *Si oportet ut nos extra Ecclesiam, & adversus Ecclesiam fuisse pœniteat, ut salvi esse possimus, quomodo post istam pœnitentiam apud vos Clerici, vel etiam Episcopi permanemus? Respondet Augustinus: Hoc non fieret, quoniam revera (quod fatendum est) fieri non deberet, nisi pacis ipsius compensatione sanaretur. Sed sibi hoc dicant, & multo maxime doleant, qui in tanta morte præcisionis jacent, ut isto quodam vulnere Matris Catholicæ reviviscant .... Verum in hujusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras non huius aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat.* Hæc Augustinus *Epist.* 185. ultimæ edit. & refertur apud Gratianum *Dist.* 50. *Can.* 25. & *Caus.* 23 *qu.* 4. *Can.* 24.

Id exemplis nonnullis probatur.

Per indulgentiam Ecclesiæ nihil rigori Canonum detrahitur.

Gelasio I. Papæ exposuerant Episcopi per Lucaniam & Brutios & Siciliam constituti, per diversas Italiæ partes fame atque hostium incursione contigisse eam Clericorum raritatem, ut in *plurimis locis per inopiam competentis auxilii, salutare subsidium deesset animarum*; quapropter petunt, ut Canonum rigor circa servanda interstitia nonnihil relaxaretur. Annuit Pontifex; sed quanta moderatione! Primo declarat, quod per hanc suam relaxationem, quam Ecclesiarum præsens necessitas exigit, nihil priscis Canonibus detractum velit. *Priscis*, ait, *pro sui reverentia manentibus Constitutis; quæ ubi nulla vel rerum vel temporum perurget necessitas, regulariter convenit custodire.* Secundo, quod quando Ecclesiis his de competenti Clericorum numero fuerit provisum, *in Ecclesiasticis gradibus subrogandis Canonum paternorum vetus forma servetur: nec contra eos ulla ratione prævaleat, quod pro accidentis defectus remedio providetur, non adversus Scita Majorum nova lege proponitur.* Tertio declarat, hac dispensatione alias Ecclesias nullatenus uti posse: *quas non simili clade vastatas, pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam.* Apud Gratianum *Dist.* 77. *Can* 9.

Ecce quanta moderatio & circumspectio, ne a Canonum rigore, etiam in leviori disciplinæ articulo, recedatur! quantumque studium, ut Majorum Constituta & Canones suum obtineant vigorem!

S. Martinus I. Papa negat Clericis impudicis gradum restitutionem post pœnitentiam peractam.

Scripserat ad Martinum I. Papam S. Amandus Trajectensis Episcopus, plures Presbyteros, Diaconos, aliosque Sacerdotalis officii post ordinationem vitiis carnis coinquinari, instanter petens, num ob multitudinem, ac duritiam gentis a rigore Canonum nonnihil recedendo, eos in Clericatu post actam pœnitentiam remanere permittere posset. Audiamus quid hic Sanctissimus Pontifex, ac gloriosissimus Martyr respondeat. *Nullatenus*, inquit, in hujusmodi peccato delinquentibus ad destructionem Canonum compassionem exhibeas. *Nam qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum Sacerdotii poterit adipisci; sed sufficiat ei lamentationibus fletibusque assiduis quoadusque advixerit in eadem pœnitentia perdurare, ut commissum delictum divina gratia extinguere valeat. Si enim tales quærimus ad sacros Ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitæ contagium mentes & corpora præpediat: quanto magis, si post ordinationem suam quispiam in lapsum ceciderit, & prævaricationis peccato deprehendatur obnoxius, omnino prohibendus est cum manibus lutulentis atque pollutis mysterium nostræ salutis tractare? Sitque hujusmodi semper, juxta sacrorum Canonum Statuta, in hac vita depositus; ut ab illo, qui mentis interiora scrutatur, nullamque de ovibus errare congaudet, dum aspexerit sinceram pœnitentiam ejus, in terribili judicio habeat reconciliatum. Ideoque iterum hortamur charitatem tuam, exemplo ejus, qui pro nobis pati & mori voluit, promptos vos in cunctis ejus servitiis permanere.* Tomo 6. Concil. edit. Labb. *col.* 383. & apud Gratianum *Dist.* 50 *Can.* 2.

Ratio hujus disciplinæ.

Ad hoc Sancti Pontificis responsum reflectens Eminentissimus Aguirrius, notat, quod Episcopis Donatistis, uno Donato præcipuo Schismatis auctore excepto, indultum fuerit, ut correcti ab eo errore intra Ecclesiam Catholicam cum suis ordinibus susciperentur, & in suo gradu honoris remanerent (de qua indulgentia supra actum est); *sed cum iis*, ait, *qui post receptum Sacrum Ordinem lapsi sunt palam, sive deprehensi aut convicti de peccato carnis nunquam invenimus sive legimus in Concilio aliquo, vel Epistola Decretali, dispensatum fuisse, ut redirent ad exercitium sacrorum eorumdem Ordinum, vel ascenderent ad alium superiorem, adhuc post dignam pœnitentiam: ut vidimus toto Dissertationis decursu. Nimirum, licet peccatum hæresis, & schismatis, ex genere suo sit gravius juxta Theologos, quam delictum incontinentiæ, sive carnale crimen; aliunde hoc videtur majorem indecentiam & deformitatem afferre tractandis divinis mysteriis, quæ jure suo speciali exigunt insignem puritatem in corpore nec solum in anima, ac proinde vel iis, qui jam dignos pœnitentiæ fructus egerunt, & veniam apud Deum & homines acceperunt, relinquunt veluti maculam quamdam, sive notam apud omnes ejus turpitudinis antiquæ conscios, ut indecens appareat cum illis dispensare, aut eos restituere, vel promovere.*

§. IV.

§. IV.

Pro abolitione Canonum, aut Ecclesiæ disciplina statuenda periculose assumitur multorum in Ecclesia praxis.

Cavendum ne mala consuetudo pro Ecclesiæ praxi habeatur.

QUI consuetudinem, multorumque in Ecclesia praxim pro ipsius Ecclesiæ disciplina ac praxi accipiunt, non raro ipsos abusus, eosque enormes pro disciplina Ecclesiæ, errorésque pro veritate facile obtrudent & tuebuntur. Nam ut jam pridem dixit Nicolaus I. *Can. 3. Dist. 8. Mala consuetudo, quæ non minus quam perniciosa corruptela vitanda est, nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum jus assumitur, & incipiunt prævaricationes & variæ præsumptiones celerrime non compressæ, pro legibus venerari & privilegiorum more perpetuo celebrari.*

Et sane quid frequentius, quam corruptelas sive pravas consuetudines ita invalescere, ut nec Prælatorum cura aut vigilantia evelli queant. Ecce quid de consuetudine seu potius abusu retinendi plura Beneficia Genuensi Archiepiscopo rescribat Alexander III. *Mirabile gerimus & indignum, quod uni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere, vel in Episcopatu tuo inducere consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ: quæ cum unum ad plura recipiat Beneficia, contra Sanctorum Canonum Instituta, non approbatur a nobis, licet non possit præ* multitudine *delinquentium emendari.* *Refertur in Cap. 15. tit. De Præbend. & Dignit.* in *Parte decisa.*

Plurimorum abusuum origo.

Ut ad recentiora nobisque viciniora tempora veniamus; quam late per Ecclesiam universam maximi ac perniciosissimi abusus sese diffudissent, cum jam de Concilio Generali Tridentino cogitaretur, sincere exposuit novenarius ille Prælatorum Conventus a Paulo III. ad hoc specialiter delectus, ut abusus in futuro Concilio reformandos colligerent & exponerent. *Beatissime Pater, inquiunt, Spiritus ille Dei.... labentem, immo fere collapsam in præceps Ecclesiam Christi per Te restaurare, & huic ruinæ manum, ut videmus, supponere decrevit.... Sanctitas Tua probe noverat, principium horum malorum inde fuisse, quod nonnulli Pontifices tui prædecessores.... coacervaverint sibi Magistros.... qui docerent Pontificem esse dominum Beneficiorum omnium: ac ideo cum dominus jure vendat id quod suum est, necessario sequi, in Pontificem non posse cadere Simoniam. Ita quod voluntas Pontificis, qualiscumque ea fuerit, sit regula, qua ejus operationes & actiones dirigantur: ex quo procul dubio effici, ut quidquid libeat, id etiam liceat.*

Ex hoc fonte.... irrupere in Ecclesiam Dei tot abusus, & tam gravissimi morbi, quibus nunc conspicimus eam ad desperationem fere salutis laborasse, & manasse harum rerum famam ad infideles usque.... Gravissimis verbis injunxisti, ut omnes hos abusus colligeremus, sibique illos significaremus.

Perversos post hæc abusus plerosque universales, ac maxime conspicuos in Ecclesia regnare fatentur prædicti Præsules, absit tamen ut illos pro usu ac pro praxi Ecclesiæ obtruderent, eoque titulo tutari vellent (*a*).

Enumeratio quorumdam abusuum, qui in Ecclesia invaluerunt.

Et quidem primus abusus, quem hi delecti Prælati notarunt, atque corrigendum prætenderunt, versatur circa malam Sacramenti Ordinis administrationem, quem his verbis expresserunt: *Primus abusus in hac parte, inquiunt, est ordinatio Clericorum, & præsertim Presbyterorum, in qua nulla adhibetur cura, nulla adhibetur diligentia; quod passim, quicumque sint, imperitissimi sint, vilissimo genere orti sint, malis moribus ornati sint, adolescentes admittantur ad Ordines Sacros & maxime ad Presbyteratum.*

Non ergo tantum circa mores aliquos in Ecclesia (ut quod Clerici venationibus, potationibus, vel lusui alearum seu chartarum addicti sint); sed etiam circa ritum praximque alicujus Sacramenti administrandi communis abusus in Ecclesia invalescere potest; ideoque in hoc articulo discrimen inter mores aliquos in Ecclesia & praxim administrandi Sacramenta frustra prætenditur; quasi aliqua macula Sanctitati Ecclesiæ inferretur, si communior esset in Ecclesia praxis male aliquod Sacramentum administrandi, potius quam cum abusus circa mores versatur: quia non majori jure abusus Ministrorum male administrantium Sacramenta, quam male viventium Ecclesiæ adscribi debent; aut pro praxi Ecclesiæ reputari.

Nihil ergo perniciosius, quam a communi multorum praxi ipsam Ecclesiæ disciplinam statuere; illudque velle ab Ecclesia probatum, quod communiter practicatur; aut prætendere disciplinam Ecclesiæ consuetudine contraria abrogatam, eo quod communiter ab ea recedatur.

Ecclesia rigorem suæ disciplinæ mitigat, non abrogat.

Scio quidem, consuetudine, Prælatorum ac Superiorum tacito interveniente consensu, posse interdum rigorem disciplinæ mitigari; quin & Canones ipsos aliquatenus abrogari; at communem praxim Fidelium aut Clericorum pro praxi Ecclesiæ statuere, eamque generaliter ad abrogationem Ecclesiasticæ disciplinæ sufficientem pronuntiare, esse viam certissimam ad gravissimos abusus Ecclesiæ adscribendum, dicimus.

(*a*) Paulus III. ad notandos abusus in Concilio Trid. reformandos selegerat 4. Cardinales & 5. Prælatos; in abusuum indice, quem summo Pontifici exhibuerunt, 24. abusus in administratione rerum Ecclesiasticarum, & 4. in speciali regimine Curiæ Romanæ observarunt.

§. V.

Male sumitur argumentum pro abolitione Canonum a tolerantia Ecclesiæ.

Ecclesia ad tempus abusus dissimulat.

CERTUM est, abusus interdum adeo invalescere, multitudinemque illis patrocinantium tantam esse posse, ut si eos eradicare velit Ecclesia, nonnunquam contra Domini præceptum eradicando zizania simul eradicaret & triticum; quapropter eos ad tempus sustinet, dissimulat, aut saltem impunitos permittit: tamen zizania Ecclesiam approbare nefas est dicere.

Contingit quoque, Ecclesiam aliqua permittere, aut saltem in judicio nequaquam improbare, eo quod vel hæc improbatio plures secum traheret difficultates: quamquam interim non desinat filios ac ministros suos de obligatione sua monere; & qualiter se gerere debeant, instruere, ut coram Deo a culpa immunes sint.

Scitur Ecclesiam, in dispensandis Ecclesiasticis proventibus eam fidelitatem ac moderationem in suis Ministris jam pridem exegisse, ut eos in suas necessitates duntaxat impendere possent sub hac conditione, *si tamen indigerent*, quemadmodum *Can. 41.* Apostolorum, & *Can. 25.* Antiocheno cautum fuit. Apud Gratianum *caus. 12. qu. 1. Can. 22. & 23.* juxta illud S. Augustini ibidem *Can. 28. Si privatum possidemus, quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed* pauperum, *quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem usurpatione damnabili vendicamus.*

Ex quibus sæculo IX. hanc conclusionem tamquam indubitatam eruit, multisque probavit Synodus Aquisgranensis, quam in ipso titulo *cap. 107.* his verbis expressit: *Cum quo damno animæ suæ ab Ecclesia, quæ pauperes pascit, accipiunt illi, qui sibi de suo sufficiunt.*

Ex ea tolerantia perperam concluderetur Canonum abrogatio.

Dicemusne Ecclesiam ab hac disciplina recessisse, eo quod Clericos divites patrimonio suo parcentes, eoque consanguineos ditantes, ac interim ex proventibus Ecclesiasticis viventes non puniat, neque rationem dispensationis ab eis exigat? Nequaquam sane.

Hæc enim dissimulat, quia scit, quantis difficultatibus subjaceat singulorum facultates indagare, atque judicare quis sibi e proprio sufficiat, quis vero indigeat; unde credit sufficere, si Ministros suos de sua obligatione moneat, de cætero eorum permittens conscientiæ, proventus suos ita dispensare, ut Deo rationem fidelis dispensationis reddere valeant.

Eodem ex capite passim sustinetur, & toleratur usus testandi Clericorum, non tantum de bonis patrimonialibus, sed & de Ecclesiasticis, etiam in usus profanos, & in favorem divitium consanguineorum; non quod similem dispositionem approbet Ecclesia, licitamque credat, sed eam ob difficultates alias exorituras propter confusionem proventuum Ecclesiasticorum & patrimonialium, & difficilem eorum ab invicem separationem, tolerat, & testamentum non rescindit.

Simili ratione Ecclesia tolerat electionem digni omisso digniore ad ministeria Ecclesiastica, ut *litium occasiones*, inquit Fagnanus, *amputentur*; nequaquam tamen recedit a Canonibus, qui clamant, digniorem omnino sine omni personarum acceptione esse eligendum; quod & in præsentatione patronorum, permutatione, resignatione, quin & in nominatione Academica locum habere non dubitamus.

Dicimus ergo cum Gregorio VII. *Lib. 2. Epist. 50. Solet Sancta & Apostolica Sedes pleraque considerata ratione tolerare, sed nunquam in suis Decretis & Constitutionibus a concordia* Canonicæ *Traditionis recedere.*

§. VI.

Ecclesia optat instaurationem Sacrorum Canonum, & ad hoc laborat.

Eum in finem Papæ & Synodi adlaborarunt, ut pristini Canones in usum revocarentur.

SICUTI in materia fidei omnem novitatem respuit Ecclesia, sollicita servare depositum fidei sibi ab Apostolis, eorumque successoribus per continuam & non interruptam Traditionem creditum; ita quoque morum disciplinam a Majoribus traditam, integram ac illibatam servare, collabentem sustentare, aut jam collapsam restituere sollicite studet, & adlaborat.

Hinc primæ Patrum in generali Chalcedonensi Synodo cura fuit, ut Canones jam pridem editi & recepti firmi manerent, ut supra §. 3. vidimus.

Et rursus Synodus VI. *Can. 2.* declarat: *Hoc quoque huic Sanctæ Synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut ab hoc nunc tempore deinceps ad animarum medelam, & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui a Sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt Canones.*

Fragmentum Canonis refert Gratianus *Dist. 16. Can. 7.* sed admodum mendose, uti notant Correctores Romani.

Neque alio tendit Ecclesiasticæ reformationis studium, nisi ut pristina Patrum disciplina labefactata reformetur, ac suo restituatur vigori.

Sufficerant quidem prifcorum Patrum Regulæ Sanctæ *Ecclefiæ Catholicæ, reftiffimæque normæ ad mortalium cor*rectionem *prolatæ* (*inquit Synodus Vernenfis anno 755. in præfatione*) *fi earum fanctiffima jura perfeveraffent illæfa; fed quia emergentibus caufis quibufdam (non) congruit, temporeque inquieto fuperveniente, contingit nonnulla ex hac re, negligentia faciente, fuiffe intermiffa, ideoque glorioffimus atque Deo religiofus, illuftris Vir Pipinus Rex Francorum univerfos pene Galliarum Epifcopos aggregari fecit ad Concilium Verno palatio publico, recuperare aliquantifper cupiens Inftituta Canonica. Et quia Facultas modo non* fuppetit ad integrum, *tamen aliqua ex parte vult effe correctum, quod Ecclefiæ Dei valde cognofcitur effe contrarium. Et fi tempora ferena, fpatiaque tranquilla divinitus fuerint ei collata, cupit* ad plenum *fecundum Sanctos Canones, plenius opitulante divina gratia, melius, perfectius integreque in antea confervare.*

Quid aliud actum fæculo fequente, cum zelo religiofiffimorum Principum Caroli Magni, Ludovici Pii, eorumque Succefforum reformatio adeo urgebatur, totque cum in finem Synodi cogebantur, nifi ut priftini Patrum Canones in ufum revocarentur? In Synodo Moguntina fub initium illius fæculi, Caroli Magni Imperatoris juffu coacta: „ confederunt Epifcopi cum qui„ bufdam Notariis, legentes atque tractantes fanctum „ Evangelium, nec non Epiftolas & Actus Apoftolo„ rum, *Canones* quoque, ac diverfa Sanctorum Patrum „ Opufcula, Paftoralemque librum Gregorii, cum cæ„ teris facris Dogmatibus, diligenti ftudio perquirentes, „ quibus modis ftatum Ecclefiæ Dei, & Chriftianæ ple„ bis profectum fana doctrina, & exemplis juftitiæ in„ convulfum, largiente gratia Dei, perficere & con„ fervare potuiffent?

Utque nobis viciniora confulamus; quo Patrum Tridentinorum in toto Reformationis negotio labores omnes & conatus directi, nifi ut priftinam, quantum temporum rerumque conditio ferebat, Patrum difciplinam, ac Sacros Canones in ufum revocarent?

Canones jam pridem *a Summis Pontificibus, & a Sacris Conciliis de Clericorum vita, honeftate, cultu, doctrinaque retinenda* editos fancta hæc Synodus innovat *Seff. 22. cap. 1. De Reform.* additque, ut quæ in iis ftatuta funt „ eadem in pofterum iifdem pœnis vel „ majoribus, arbitrio Ordinarii imponendis obferven„ tur .... Si qua vero ex his in defuetudinem abiiffe „ compererint, ea quamprimum in ufum revocari, & „ *ab omnibus accurate* cuftodiri ftudeant.

Hanc Canonum reftaurationem & praxim injunxit Synodus Tridentina.

Hoc defiderium revocandi reftituendique facra Patrum Inftituta amplius expreffit, dum *Seff. 25. cap. 18. De Reformat.* „ monet univerfos Fideles, ut ferant facra„ tiffimos Canones *exacte* ab omnibus, & quoad ejus „ fieri poterit, *indiftincte* obfervandos.

Illud in Reformationis negotio defiderium in Patrum Tridentinorum cordibus accendere ftuduit zelo ffimus Antiftes Atrebatenfis Francifcus Richardotus in oratione *Seff. 24.* pronuntiata: „ Attendite, ait, ad Sacram, „ quæ vos peperit, *prifcam* illam Sanctorum Ecclefiam, „ Principem gentium, columnam & firmamentum ve„ ritatis ... *Hoc exemplar oculis fubjicite*: atque ex eo „ *lineamenta* denuo formandæ ac refigendæ Reipublicæ „ deducite. In moribus, legibus inftitutis præfentis Ec„ clefiæ, *veram* illius, & *omnibus* numeris expreffam „ imaginem reddite". Habetur Tom. 14. Concil. Labb. *col.* 1654.

Quid fane aliud ipfa Synodus Tridentina in fingulis pene Decretis clamat, nifi antiquorum Canonum obfervantiam aut reftaurationem? In illo contra non refidentes Prælatos Decreto, refidendi neceffitate demonftrata, fubjicit: *Placuit Sacrofanctæ Synodo, antiquos Canones, qui temporum atque hominum injuria pene in defuetudinem abierunt, adverfus non refidentes promulgatos innovare; quemadmodum virtute præfentis Decreti innovat. Seff. 6 cap. 1. de Reformat.*

Rurfus *Seff. 25. cap. 1. de Reform.* Canones Carthaginenfes modeftiam, ac frugalitatem in menfa ac victu, totoque vitæ genere Epifcopis commendantes innovat; nec non Canones Apoftolorum prohibentes, ne Epifcopi res Ecclefiafticas, quæ Dei funt, confanguineis donent, inculcat, & fuo Decreto confirmat.

Si vero temporum ac rerum conditio integram primævæ difciplinæ inftaurationem non ferret, de eo & fe dolere haud diffimulavit; teftata fe ea interim ordinaffe, per quæ paulatim Pontificum ac Prælatorum diligentia, melioribus affluentibus rerum circumftantiis purior Patrum difciplina revivifcere poffet.

Poftquam enim multa pro reformatione Regularium fanctiffima ediderat Decreta, *Seff. 25. De Regularibus*, tandem *cap.* 21. proteftatur, quod cuperet Monafteria, quæ tam in fpiritualibus quam in temporalibus ex mala eorum, quibus commiffa fuerant, adminiftratione paffa erant detrimenta, *ad congruam vitæ monafticæ difciplinam omnino eevocare; verum adeo* dura difficilifque *eft præfentium temporum conditio, ait, ut nec* ftatim omnibus, *nec* commune *ubique*, quod optaret, *poffit adhiberi eemedium; ut tamen nihil prætermittat, unde prædictis falubriter aliquando provideri poffit; peimum quidem confidit &c.*

Unde nec ægre tulit ipfa Synodus, quod Cardinalis Lotharingus nomine Epifcoporum Galliæ publice proteftaretur, fe valde cupere, ut prifca Ecclefiaftica difciplina reftitueretur; fed „ cum intelligeret corruptiffi„ mis temporibus & moribus, non poffe ea, quibus „ maxime opus eft, *protinus* adhiberi remedia, interim „ affentiri & probare ea, quæ nunc funt decreta: Non „ quod ea judicem, ait, fatis effe ad integram ægrotan„ tis Reipublicæ Chriftianæ curationem; fed quod fpe„ rem his prius levioribus fomentis adhibitis, cum gra„ viora medicamenta pati potuerit Ecclefia, Pontifices „ Maximos, & maxime SS. D. N. Pium pro fua infi„ gni pietate, & prudentia diligenter curaturum, ut „ ea quæ defunt implens & efficaciora inveniens reme„ dia ... eam fuæ *priftinæ* reftituat fanitati: Hanc au„ tem meam mentem & fententiam, tum meo tum „ omnium Galliæ Epifcoporum nomine in acta referri „ volo, & ut id fiat a Notariis peto & poftulo.

Sententia Ecclefiæ Gallicanæ declaratur ex verbis Cardinalis Lotharingi.

§. VII.

Quomodo Prælati Ecclefiæ in reftaurandis Sacris Canonibus procedere debeant?

NEMO dubitaverit, quin univerfi Ecclefiarum Prælati, & Paftores, ac præcipue Epifcopi conftituti in Ecclefia, ut ædificent, plantent, & evellant, morum reformationi intendere debeant: quod Concilium Lateranenfe fub Innocentio III. expreffit his verbis: *Irrefragabili Conftitutione fancitum eft, ut Ecclefiarum Prælati ad* corrigendos *fubditorum exceffus, maxime Clericorum, &* reformandos mores *prudentee ac diligenter intendant: ne fanguis eorum de fuis manibus requiratur. Cap. 13. tit. De Officio Ordin.*

Cleri in primis reformationem fancivit Concil. Lateranenfe.

Hanc morum reformationem, & difciplinæ reftaurationem ut fecurius inchoent, & eam facilius affequantur, ipfam Patrum normam, atque ab eis delineata media fibi proponant, neceffe eft.

„ Morum difciplinam *facile* reftituemus (inquiebat „ zelofiffimus Archi-Præful Mediolanenfis S. Carolus ad „ Patres in Synodo fua I. Congregatos) fi qua ratione „ quibufque factis primum conftituta diuque confervata „ eft, eamdem nos in reftituenda adhibebimus.

„ Non *adumbratam* (inquiebat ad Patres in Synodo „ fua II.) quamdam, fed *expreffam* illam Chriftianæ „ difciplinæ formam affiante Spiritu Sancto Decretis „ noftris reftituere curemus, quam *nafcente* Ecclefia in„ ftituit vivus fermo Dei & efficax .... Nec vero eft, „ cur a muneris noftri ratione deterreamur, vel quia „ his Paftoribus noftris ftudiis actionibufque animos eo„ rum exulcerari videamus, qui filii funt perditionis; „ vel quia populares illæ, quibus quafi ficus foliis de„ formes, pravique mores contegi folent, voces audian„ tur: *Non ferunt hæc tempora veterum Canonum fe„ veritatem; fic jamdiu viximus, ita vixerunt, ita ege„ runt, qui ætate nos antecefferunt; vitæ inftitutum, „ nihil eft quod immutemus.* At nos hæc, atque adeo „ alia ejufmodi contemnamus.

Cleri reformationi plurimum allaboravit S. Carolus.

Hæc expendantur, & apparebit, quam procul a mente hujus Zelofiffimi Præfulis aberrent, qui prætendunt hujus temporis difciplinam Patrum difciplinæ præferendam; neque ut ad illam redeatur, adlaborandum.

Eamdem Patrum difciplinam in Sacris Canonibus expreffam præ oculis habuerunt Epifcopi Belgici, cum ex præcepto Concilii Tridentini in fuis refpective Synodis morum reformationi inftiterunt.

Ejus veftigiis infiterunt nonnulli Præfules Belgici.

Magnus ille Mechlinienfium Antiftes Mathias Hovius in fua ad Synodum Provincialem exhortatione ita loquitur: „ Nemo contra id quod verum, juftum, & fan„ ctum eft, quod *Canonibus veteribus*, quod denique no„ vo juri Sacrofancti Concilii Tridentini conforme, fui „ Monafterii, five Ecclefiæ confuetudines alleget, fed „ evelli obedienter patiatur, quod per infolitam con„ fuetudinem male fuccrevit, ut meliori plantæ locus „ fiat: Nemo hic jus acquifitum contra jus in *Sacris „ Canonibus*, aut Sancto Concilio Tridentino fancitum „ alleget.

Similiter Ludovicus Berlaymontius Cameracenfium Archi-Epifcopus rationem convocatæ Synodi Patribus in Synodo Provinciali congregatis exponens, ait, fe, quamprimum licuit, ad Ecclefiæ reformandam œconomiam, & ad *antiquam difciplinam priftino ftatui* hac in Provincia reftituendam convertiffe.

Pervolvantur Synodorum, atque vigilantiffimorum Epifcoporum reformationis Decreta univerfa, in reftitutionem veteris difciplinæ, & Sacr. Canonum innovationem tendere videbuntur; neque aliud effe ipfam *Reformationem*, quam deperditæ jam pridem formæ reftaurationem.

Quemadmodum autem in reformandis moribus, Prælati Ecclefiæ, uti monet Concilium Lateranenfe loco fupra citato, *prudentee & diligenter* intendere debent; ita indubie & in reftituenda priftina Patrum difciplina, & veteribus Canonibus infolita confuetudine, aut verius corruptela collapfis renovandis, *prudentia* quoque & diligentia opus eft.

Ecclefiæ interdum prudenter cogitur difciplinæ rigorem attemperare.

Peudentia quidem, ut ita fuum in veteri difciplina renovanda zelum temperent, ne præcipiti zelo, volendo omnia reformare, cuncta perturbent.

Pru-

Prudentiam hanc ostendit Synodus Vernensis relata §. præcedenti, dum leviori reformatione pro tempore contenta, pleniorem in tempus magis opportunum distulit. Simili prudentia usi Patres Tridentini a leviore reformatione sensim ad pleniorem ascenderunt; quemadmodum ex Decretis contra Prælatorum non residentiam, & Beneficiorum pluralitatem partim in initio, partim in fine Concilii editis legenti manifestum fiet. Quin, ut supra vidimus, nonnulla ob temporum difficultatem irreformata permisit, melioribus temporibus Pontificibus, & Ecclesiarum Prælatis reformanda committens.

Hac prudenti Œconomia in reformationis negotio se processisse exposuit in sua ad II. Synodum Provincialem exhortatione S. Carolus: *Nam quo tempore huc primo in Concilium convenimus, ait, populis nostris, tamquam parvulis, aut certe infirmioribus, si præter lac escam dedimus, at solidiorem cibum tum præbere vix potuimus, idque Christo Domino magistro, qui multa cum haberet, quæ Apostolis diceret, non omnia tamen uno tempore eos docuit, propterea quod ad ea portanda tunc sane essent minus idonei.*

Ita *prudenter* infirmitati ovium suarum pabulum attemperando processit zelosissimus Pastor; sed ne *diligentia*, quæ vel maxime in Prælatis circa *reformandos* mores requiritur, deesset, mox Patribus ostendit, in hisce primis reformationis lineamentis non esse sistendum, sed peragendum ad consummationem & *perfectam* quamdam sanctitatis disciplinam. *Inanes profecto conatus nostri, inquit, frustraque suscepti essent labores, jactis primum illis fundamentis, nisi reliqua, quæ ad Edificii extructionem & consummationem desunt, perfici contendamus omni summo studio.*

Prælatorum ergo est, omni studio, omnique *diligentia* restaurandis Sacr. Canonibus incumbere; eaque, quæ forsan etiam in Synodus restaurari, ob temporum & rerum conditionem non potuerunt, sensim, quantum circumstantiæ locorum & personarum sinunt, ad perfectum deducere.

Quis enim ambigat, quin uno tempore facilius minorique cum turbatione, aut alicujus gravioris mali periculo, quam alio aliqua induci ac practicari possit?

Nec illud quoque dubium est, quin Episcopus quandoque in sua particulari Diœcesi veterem & puriorem disciplinam reducere *prudenter* possit; tametsi eam velle per totam Ecclesiam inducere, esset imprudentiæ, & majoris mali periculo expositum.

Quidni & subinde Parochus, aliusve inferior Ecclesiæ minister possit populum sibi commissum paternis exhortationibus & monitionibus ita disponere, ut sine ullo perturbationis metu praxim ac disciplinam aliquam perfectiorem ibidem inducere & servare queat, quam non posset prudenter Episcopus in totam suam Diœcesim introducere.

Igitur Ecclesiarum Prælati, ut *diligenter* reformandis moribus, juxta quod eorum ministerium exigit, intendant, non quid eorum Antecessores fecerint, nec quid aliquando Synodi infaustis temporibus & corruptis moribus statuerint, duntaxat attendant, sed ad consummationem & perfectionem contendere debent; atque ad eam exhortari inferiores ministros, ut contendant, zelo quidem forti & diligenti, at sale prudentiæ & moderationis condito.

§. VIII.

Studium Canonum, qui aliquousque videntur aboliti, non parum utile est.

EXTERIOREM Ecclesiæ disciplinam, ipsorumque Sacrorum Canonum externum rigorem, subinde pro temporum & rerum conditione mutari & relaxari posse expeditum est.

Veterum Canonum mitigatio ab eorum studio deterrere non debet.

Nonnunquam enim contingit, ut ea temporum difficultas, & rerum conditio occurrat, ut Ecclesia merito nonnihil externam suam disciplinam, atque Sacrorum Canonum rigorem relaxet, & mitiget, aut saltem in omni suo rigore servari non præcipiat: atque hoc sensu Canones illi dici potuerunt aliquatenus aboliti, aut ut minus eorum rigor mitigatus; sed nequaquam propterea eorum studium ac diligens perscrutatio erit superflua aut inutilis; quod exemplo amplius elucescet.

Jam pridem Canonibus cautum fuit, quod qui in crimen carnis esset prolapsus, nullatenus ad Clerum assumi posset; aut si post ordinationem id contigisset, in perpetuum sine ulla restitutionis spe ab Ordinum functionibus exclusus manere deberet. Canones hanc disciplinam continentes refert Gratianus *Dist.* 50.

Horum Canonum *severitatem integram permansisse per octo priora sæcula Æræ Christianæ* (*notat Eminentissimus Aguirius citata Dissertatione* X. Excursu *XI. num.* 145.) *& exacte custoditam in toto orbe Christiano, ac nominatim in Hispania.*

Verum uti recte notavit ibidem citatus Eminentissimus, circa sæculum IX. occasione Epistolarum quas Pseudo-Isidorus supposuit Calixto I. S. Gregorium ad Secundinum, & S. Isidoro Hispalensi ad Masanum, cœpit Canonum illorum rigor nonnihil relaxari; adeo ut tandem sæculo XII. præeunte Gratiano nostro (qui citatas Epistolas in suum Decretum retulerat *Dist.* 50. *Can.* 14. 16. & 28.) a Canonistis communi consensu recepta sit distinctio inter crimina *occulta* & *manifesta*, quam his verbis exposuit Gratianus: *Quorum enim crimina* manifesta *sunt, ante vel post ordinationem, a Sacris Ordinibus dejiciendi sunt: quorum autem peccata* occulta *sunt, & satisfactione secreta secundum Sacerdotis edictum purgata, in propriis Ordinibus possunt remanere. Dist.* 50. post *Canonem* 32.

Hac tandem distinctione recepta, non aliquo Ecclesiæ Decreto, sed ipsa Ecclesia dissimulante hæc canonica disciplina, quæ omnes in crimen carnis prolapsos in perpetuum ab Ordinibus excludebat, nonnihil mitigata & relaxata fuit, & Canonum rigor remissus.

Eorum intelligentiæ utilitas exponitur.

Num propterea inutilis horum Canonum intelligentia, aut superfluum studium? Nonne vel ex hoc Canonum rigore patescit, qualem jam pridem Patres ipsaque Ecclesia in Clericis, præsertim Sacerdotibus necessaria crediderint puritatem, & ab omni carnis spurcitia exemptionem? Cum vero Ecclesia eodem semper spiritu animata, non minus hodie, quam olim castos & immaculatos optet Sacerdotes; neque minorem hodie de sanctitate Sacerdotii habeat ideam, facile intelliget diligens Canonum studiosus, quod licet Ecclesia aliquid hodie circa exteriorem disciplinam remittat, non minus tamen hodie quam olim optet, ut in crimen carnis prolapsi a Sacris Altaribus in perpetuum amoverentur; ac non nisi necessitate quodammodo cogente externum Canonum rigorem remittat.

Adhæc intelliget diligens horum Canonum studiosus, illos quidem suum vigorem aliquantulum amisisse quoad prolapsos in crimen *occultum*, at non pariter quoad *publice & notorie* prolapsos; quos citatæ supposititiæ Epistolæ, quæ prolapsioni disciplinæ occasionem præbuere, etiam in *perpetuum* ab Ordinibus, eorumque functionibus excludunt.

Unde sæpius laudatus Eminentissimus in citata Dissertatione X. advertens, quod nonnulli postremis hisce sæculis adhuc post peccata carnalia *publice* nota, vel etiam juridice probata, immo & punita in Episcoporum carceribus, sciantur & vitantur restitui exercitio Sacri Ordinis; & forsan aliqui non exhibitis dignis pœnitentiæ fructibus, nec editis signis veræ conversionis; quin & aliquos contingat etiam ad altiorem Ordinem promoveri, subjicit. *Sane nihil horum Ecclesia sive Sedes Apostolica unquam probavit, nec Decreto aliquo universali* (*quantum mihi legere licuit*) *hominibus iis palam seu publice, aut cum nota aliorum lapsis, indulsit, ut permanerent in exercitio Sacri Ordinis jam antea recepti adhuc post dignam pænitentiam factam: multo autem minus, ut ad Ordinem altiorem promoverentur.*

Ex eo studio innotescet, an rigor Canonum sit hodie mitigatus, cum agitur de Clericis, qui lapsi sunt in crimen carnis

Intelliget insuper horum Canonum perscrutator, eorum rigorem non esse mitigatum, etiam quoad Clericos post Ordinationem in crimen carnis quantumvis *occultum* prolapsos, ut Ordinum exercitio restitui valeant nisi tantummodo, ut restitutio illa fiat post *actam condignam* tanto crimine *pænitentiam*; atque per aquas salutaris pœnitentiæ impurum concupiscentiæ ignem extinctum.

Neque enim Epistolarum Auctores, e quibus recentior disciplina originem cœpit, Clericos in crimen lapsos restitui prætenderunt, nisi post *actam pænitentiam*. „Errant enim (ait Pseudo-Calixtus *Can.* 14. *Dist.* 50.) qui „putant Domini Sacerdotes post lapsum, si *condignam* „*egerint pænitentiam*, Domino ministrare non posse, „& suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam du„xerint, & suum Sacerdotium condigne custodierint.

Fictitia Epistola Gregorii ad Secundinum in *Can.* 16. *ibid.* relata ait: „Si ovis errans post inventionem re„portatur, cur post *pænitentiam* ad oviles ad Ecclesiæ „ministerium *lapsus* (Clericus) non revocetur?

Denique fabricata sub nomine S. Isidori Epistola relata *Can.* 28. *ib.* hoc dicit: *Non immerito consequi ademptæ* (*sive ut alii legunt* adeptæ) *dignitatis statum, qui per* emendationem pœnitentiæ *recepisse noscuntur remedium vitæ.*

Quapropter Canonistæ dum quærunt, num Clericus in crimen lapsus possit restitui, non nisi de Clerico post *actam pænitentiam*, quæstionem instituunt, sequuti Gratianum, qui eam in principio *Distinct.* 50. sui Decreti, his verbis proponit: „Ex præmissis auctoritatibus liqui„do monstratum est, quod variis criminibus irretiti in „Sacerdotes ordinari non possunt. Nunc autem de iis„dem quæritur, utrum post peractam pœnitentiam, „vel in propriis Ordinibus remanere, aut ad majores „gradus conscendere valeant.

Merito ergo dicit Covarruvias ad Clem. *Si furiosus; part.* 3. *num.* 7. *impium censeri solere*, & censendum esse, quod Sacerdotes, qui nocte præterita in fornicationem incidisset, die immediate sequenti celebraret, etiam *confessione & contritione præmissa*, hoc est, licet supponeretur confessus & contritus.

Observatio Godæi Episcopi circa Casuistas Laxiores.

Similiter Illustrissimus Episcopus Venciensis Godæus reflectens, quosdam nostri infelicis sæculi Casuistas ausos asserere, Sacerdotem in crimen carnis de nocte prolapsum posse mane sacris Altaribus adstare, exclamat: „Si ista doctrina possit componi cum disciplina multis „sæculis in Ecclesia servata, & cum puritate victi„mæ, quæ in Altari offertur, componi quoque pote„rit lux cum tenebris, & Christus cum Belial". In *Hist. Eccles. an ann.* 594.

§. IX.

Utilitas studii veterum Canonum adstruitur exemplo Canonum Pœnitentialium.

Quinam Canones vocentur pœnitentiales?

CANONES Pœnitentiales vocari solent illi, quibus jam pridem Episcopi & Patres expresserunt, qualiter peccatores pœnitentiam pro peccatis agere, & Sacerdotes eam imponere deberent; quæ in decursu pœnitentia agenda; quæ opera pœnitentialia pro singulis criminibus imponenda.

Cumque lapsu temporis excrescerent Episcoporum ac Patrum hac de re Canones & præceptiones; atque nonnulla alio spectantia frequenter intermiscerentur, sic ut omnibus, præsertim inferioribus Presbyteris (ad quos circa sæculum VIII. & IX. pœnitentiam imponendi, nec non peccatores, præcipue occultos reconciliandi potestas devoluta fuit) opportunum non esset hos Canones secernere & consulere, conveniens visum fuit, componere libellos, quos *Pœnitentiales* dixerunt, in quibus soli Canones Pœnitentiales continerentur, & ordine exprimerentur.

Hos in pœnitentiis imponendis sequi tenebantur Confessarii.

Secundum hos Canones debebant Presbyteri pœnitentias imponere; neque ab iis recedere illis fas erat. Unde in ordine ad celebrandam Synodum circa sæculum X. formato, inter cæteras admonitiones Episcopales ad Presbyteros hæc erat: " Feria 4. ante quadragesimam, „ plebem ad confessionem invitate, & ei juxta quali„ tatem delicti pœnitentiam injungite, *non ex corde* „ *vestro*, sed sicut *in Pœnitentiali* scriptum est.

Similiter in formula visitationis Episcopalis hæc a Parochis per Episcopum facienda interrogatio præscribitur: " Si habeat *pœnitentiale* Romanum, vel a Theo„ doro Episcopo, vel a venerabili Presbytero Beda edi„ tum, & *secundum quod ibi scriptum est*, interroget „ confitentem, & confesso *pœnitentiam* imponat "? Vide Reginonem *lib. 1. De Ecclesiasticis disciplinis artic.* 57. & 95. inquisitionis; & notas Viri Clarissimi Stephani Baluzii ad dictum *artic.* 57.

Hæc disciplina XI. sæculo relaxari cœpit.

Hæc disciplina, quæ Presbyteros adstringebat, pœnitentias juxta antiquorum & pœnitentialium Canonum præscriptum imponere, circa sæculum XI. paulatim relaxari cœpit; ac tandem sæculo XIII. pene totaliter abolita fuit; Presbyteris facta libertate imponendi pœnitentias, non servato rigore Canonum, sed juxta prudens cujusque Confessarii arbitrium; adeo ut Confessariorum eo sæculo invaluerit communis persuasio, pœnitentias qualcumque in foro conscientiæ, Sacerdotum arbitrio esse infligendas, nequaquam vero ex Canonum præscripto. Historiam & causas hujus prolapsionis fuse ac docte deducit Joannes Morinus *lib.* 10 De administratione Sacramenti Pœnitentiæ, & ex illo compendiose D. Guillemans Canonicus & Archi-Presbyter Ecclesiæ Cathedralis Gandensis in Præfatione ad Canones pœnitentiales S. Caroli.

A quatuor circiter sæculis abrogati videntur Canones pœnitentiales.

Itaque a quatuor circiter sæculis Canones pœnitentiales eatenus aboliti fuerunt, ut Presbyteri nequaquam pœnitentias secundum illos imponere, modumque eas peragendi in illis præscriptum sequi teneantur, num propterea Canonum illorum posthac studium inutile, atque eorum scientia sterilis ac supervacanea credita?

Aliter sane judicarunt, qui ad studiosæ juventutis instructionem Corpus Juris Canonici, quo hodie in scholis utimur, adornarunt; in quo ad calcem Decreti Gratiani Canones pœnitentiales cum hac epigraphe exhibentur: *Canones Pœnitentiales, quorum notitia viris Ecclesiasticis est valde necessaria: sunt enim regulæ directivæ ad pœnitentias imponendas.*

In ipsis quoque Decretalibus Gregorii IX. remissio fit ad ipsos Canones Pœnitentiales in *Cap. 2. tit. De Pœnit. & Rem.* ubi dicitur: *Qui Presbyterum occiderit, 12. annorum pœnitentia ei secundum Canones imponatur.* Per Canones ibidem intelligi *Pœnitentiales*, post Glossam communi consensu notant Canonistæ.

Eorum tamen notitiam commendarunt & injunxerunt Card. Hostiensis, & S. Carolus.

Quid de notitia horum Canonum senserit famosissimus ac nominatissimus Canonista Cardinalis Hostiensis, etiam post stabilitam modernam disciplinam, audiamus: *Ut autem, ait, Sacerdos circa pœnitentias dispensando cautius arbitretur, notandi sunt casus, in quibus per* Canones *certæ pœnæ seu pœnitentiæ imponuntur: nam* Canones Pœnitentiales scire tenetur Sacerdos, alias vix in eo nomen Sacerdotis constabit. *Hæc ille in Summa ad* lib. 5. Decretalium *tit. De Pœnit. & Remiss. num. 60.*

Notitiam horum Canonum præterito sæculo non inutilem credidisse zelosum ac sanctum Canonum scrutatorem & instauratorem S. Carolum patet ex ejus Concilio I. *parte 2. tit.* 6 ubi ait; *Confessores Canones Pœnitentiales bene noverint*. Et in Concilio V. *parte 3.* §. 2. præcipitur, ut Examinandi interrogentur: *An Canones Pœnitentiales rite teneant.*

Fructus, qui ex horum Canonum notitia hauriendi sunt, ipse non uno loco exponit. *Patres docuerunt (ait in Præfatione ad Canones pœnitentiales a se editos) quam* necessaria admodum *sit Sacerdotibus Canonum pœnitentialium scientia. Etenim si omnia, quæ ad pœnitendi modum pertinent, non prudentia solum ac pietate, sed justitia etiam metienda sunt: certe norma e Canonibus Pœnitentialibus sumatur oportet. Sunt namque ii quasi regulæ quædam, quibus tum ad culpæ commissæ gravitatem recte dignoscendam, tum ad imponendam pro illius ratione* veram Pœnitentiam *Sacerdotes Confessarii dirigantur, aut ubi singula, & quæ ad peccati magnitudinem, & quæ ad pœnitentis statum, conditionem, ætatem, intimumque cordis contriti dolorem, pertinent, accurate perpenderint: tum demum pœnitentiam judicio, ac prudentia sua moderentur.*

Eorum studii utilitates plurimæ.

Et alibi postquam monuit, quod in imponenda pœnitentia Confessarius prudens esse debeat, ne forsan aut leviores, aut graviores & diuturniores, quam oportet, imponat, pro remedio non errandi subjungit: *Ideo Sacerdos* Canones Pœnitentiales *consulet, quibus licet cum prudentia, discretione, & modo, pro pœnitentis contritione, qualitate, statu, aliisque circumstantiis uti debeat: observandi tamen sunt, ita ut juxta eos quasi traditam sibi regulam Sacerdos se gerat, prout expedire ei visum fuerit, & quando pœnitentiam Canonum rigori omnino conformem non imponet, eam tamen pœnitenti significabit, ut ad contritionem eum moveat, & leviorem injunctam pœnitentiam ipse ardentius exequatur: motus scilicet ex hodiernæ Ecclesiæ benignitate, qua antiquioris disciplinæ rigor mitigatur.*

Primo itaque notitia horum Canonum ad peccatorum gravitatem & enormitatem cognoscendam subservire poterit. Si enim non tantum in certis casibus aut singularibus circumstantiis, sed constanter & ubique uni peccato præ alio gravior ac diuturnior pœnitentia imposita deprehendatur, pro indubitato erit, ex mente Patrum illud præ hoc gravius esse: cum semper fixum fuerit & indubitatum, pœnitentias, sepositis particularibus circumstantiis, secundum gravitatem criminum esse imponendas.

Exempli gratia, dum in omnium temporum ac locorum Canonibus & libris pœnitentialibus videbitur pro fornicatione, etiam simplici non minorem unquam, sed frequentissime majorem, quam *annalem* pœnitentiam, in jejuniis, aliisque carnem cruciantibus operibus peragendam, fuisse impositam; pro ebrietate vero, etiam in homine Ecclesiastico, atque etiam cum aliqua circumstantia aggravante, 40. duntaxat dierum, aut in Laico 15. aut 7. dierum, nequaquam dubium esse poterit, quin fornicationem multo graviorem quam ebrietatem Patres & Concilia Canonum illorum Auctores existimaverint.

Secundo notitia horum Canonum utilis erit, ut ipsis peccatoribus ostendatur (uti etiam monet celebris ille Canonum interpres Antonius Augustinus in præfatione ad libros pœnitentiales a se evulgatos) quam pœnitentiam & vindictam illis peccatis olim Patres imposuerint; ut ita levius ferant pœnitentias leviores & modum leviorem, quibus nunc cum illis agitur; videbuntque verissimum esse quod observat Eminentissimus Aguirius *Dissert. VIII. ad Concil. Tolet. III. num.* 159. Nempe: *Satisfactiones imponi solitas hoc tempore ante vel post absolutionem pro gravioribus peccatis (etiam ab iis Confessariis, qui rigidi habentur, &* crudelitatis *incusari solent, tamquam* conscientiarum carnifices) *non æquare ne centesimam quidem partem ejus pœnitentiæ, quam imponebant Canones illi, nec penes durationem, nec secundum acerbitatem; ut patebit consideranti.*

Tertio hi Canones ostendunt, quomodo de acceleratione vel procrastinatione reconciliationis, non tam ex verbis, quam operibus pœnitentium statuendum sit. Ut enim *Can.* 13. Nicæno cavetur, Episcopus de iis pœnitentibus aliquid humanius statuere, & tempus pœnitentiæ contrahere poterit, qui *lacrymis, tolerantia & bonis operibus conversionem, & opere & habitu ostendunt.* E quibus quoque facile constabit, uti loquitur Aguirius *quam injuste & imprudenter (ii delicati peccatores) criminentur confessarios (quamvis doctos, pios, ac notæ prudentiæ) nolentes absolutionem impendere* statim, *sed illam differentes, donec* ea pœnalia opera *exhibeantur per aliquot hebdomadas, vel dies saltem, juxta prudens ipsorum judicium.*

Quid de Pœnitentiarum injunctione senserit Synodus Tridentina.

Serviet denique horum Canonum notitia, ut sint Sacerdotibus regulæ directivæ, quibus tamquam in speculo videant, quæ pœnitentiæ singulis peccatis conveniant. Nec minus hodie, quam olim, verissimum est, quod dixit Synodus Tridentina *Sess.* 14. *De Pœnitentia cap. 8, Debent Sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere: Ne si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, pergit Synodus, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem; nam Claves Sacerdotum non ad solvendum duntaxat, sed ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent; nec propterea existimarunt, Sacramentum Pœnitentiæ esse forum iræ, vel pœnarum.*

Optan-

Optandum, ut hæc Concilii monita Sacerdotum mentibus impressa essent. " Magnus enim timor est (ait " Aguirius citata Dissert. VIII. *Excursu V. num.* 194.) " plurimos Confessarios, aut ea non legere, aut non " considerare, dum *experimento* constat, ab iis ab- " solvi *sæpe*, imposita *levissima* satisfactione, mul- " tos reos *gravissimorum* scelerum, quorum ipsi par- " ticipes efficiuntur, teste Concilio.

Veterum Canonum notitia inservire potest ad aliqualem proportionem servandam in satisfactionibus imponendis.

Prædicta Concilii verba, si attenderent, haud difficulter caperent, quod " quidquid sit de solemnitate il- " la & diuturnitate satisfactionum *priscis Canonibus* " præscripta in vindictam variorum criminum (quæ a " multis sæculis in desuetudinem abiit usque modo, & " privata cujuspiam auctoritate, instaurari nequit) " saltem illorum notitia (verbis loquor laudati Emi- " nentissimi loco citato *num.* 188.) deservire in praxi " possit Confessariis, ad *aliqualem* proportionem ser- " vandam in *pœnitentiis* imponendis ". Et *num.* 189. rursus monet, quod tametsi hi Canones jam in desuetudinem abierint " *semper* tamen notitia exacta eo- " rumdem Canonum, & veteris disciplinæ, deservire " *plurimum* possit Confessariis in satisfactionibus impo- " nendis ad normam quamdam & aliqualem regulam.

Adhæc ex notitia horum Canonum intelligent Sacerdotes, quod tametsi *solemnis* pœnitentia (cujus ritus describitur in *Can.* 64. *Dist.* 50.) hodie Episcopo sit reservata, uti & solemnis pœnitentium reconciliatio, sicuti communiter docent Canonistæ, tamen *publicam* pœnitentiam pro peccatis publicis & enormibus nonnunquam imponendam, juxta illud in *Cap.* 1. *tit. De Pœnitent. & Remiss. Manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda*: Neque hac in parte Confessariorum auctoritatem diminutam, post alios monet Fagnanus ad citatum Capitulum 1. *num.* 19. & consuetudo, ait, si quæ olim aderat in contrarium, videtur sublata a Concilio Tridentino, antiquos Canones innovante; notatque quod & post Concilium ac in ejus executionem hujusmodi pœnitentias in usum revocari mandent Concilia Provincialia Mediolanensia, ac signanter primum in titulo, *Quæ pertinent ad Sacramentum Pœnitentiæ*, cujus hæc sunt verba: " Iidem, scilicet Confessores, " quemadmodum a sacra Tridentina Synodo jussum est " *publice* peccantibus *publicam* pœnitentiam imponant, " neque illud publicæ pœnitentiæ genus, nisi data ab " Episcopo facultate, secreta alia pœna commutare " audeant ". Hæc Fagnanus, qui & ibidem cum aliis multis advertit & monet, ex hujusmodi pœnitentiæ publicæ impositione *non sequi manifestationem confessionis*.

Quando publica pœnitentiæ imponuntur, prudentia necessaria est.

Cæterum in hisce *publicis* pœnitentiis imponendis prudentia necessaria est; ne alias præcipiti atque imprudenti zelo scandalis occurrere volentes, scandalum excitent: quare nonnunquam convenit, ut casibus similibus incidentibus, Episcopi, aut alii Superiores consulantur, quo & merito subinde fiet, cum de repellendis publice a Sacramentorum perceptione, notoriis & publicis peccatoribus casus incidunt. At prætendere non posse publicis & notoriis peccatoribus *publice* a Sacerdotibus Sacramenta, præsertim Eucharistiæ, negari, nisi prævie per sententiam declarati sint tales Canonum ac Synodalium Decretorum verbis manifeste repugnat, & eorum sententiam evertit, atque Sacramenta scandalosæ profanationi exponit.

§. X.

Canonum ratio & spiritus magis quam verba attendi debent.

Spiritus Canonum attendi debet, ut eorum utilitas detegatur.

QUod aliquando dixit Celsus Jurisconsultus in *L.* 17. *ff. De Legibus*: *Scire Leges, non est verba earum tenere, sed vim & potestatem*; id vel maxime in Canonibus & disciplina Ecclesiastica locum sibi vendicat: quia ut ait Gregorius in *Cap.* 8. *tit. De Verb. Sign. Plerumque dum proprietas verborum attenditur, sensus veritatis amittitur*.

Et sane, si verba duntaxat Canonum, atque nude externa Ecclesiæ disciplina illis contenta attendantur, frequenter nihil, quod moribus subservit, quodque præcipue Ecclesia intendit, apparebit; at si sententia ac intimus Ecclesiæ Patrumque sensus in iis Canonibus inquiratur, sanctissimæ ac utilissimæ non raro ibi contentæ morum regulæ detegentur.

Fixa est & a tempore Apostolorum in Ecclesia saltem Latina stabilita & conservata disciplina, a sacris Ordinibus & muniis Ecclesiasticis excludens *conjugatos*; ni usui & cohabitationi uxorum renuntient; immo Clericos beneficia obtinentes, si Matrimonium contrahant, eos hodierna disciplina ipso jure privatos declarat. Hæc disciplina & Decreta, quibus exprimitur, si nude ac simpliciter duntaxat attendantur, nihil nisi *nuptias* Clericis inhibitas apparebit; at si intimus Decretorum sensus, & Ecclesiæ sententia attentius expendatur, videbitur, id Clericis præcipue hic ab Ecclesia inculcari, & ab iis observatum desiderari, ne temporalium rerum sollicitudine, atque carnalibus desideriis & voluptatibus se implicent; quo impedirentur divinis Officiis & Ecclesiasticis Ministeriis, quibus vi suæ vocationis, mancipati sunt; se *totaliter* impendere; quasi ad Clericos verbis Apostolicis diceret Ecclesia: *Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est*. 1. Corinth. *cap.* 7. *vers.* 32. & 33.

Hanc Ecclesiæ mentem non obscure expressit Alexander III. in *Cap.* 2. *De Clericis conjugatis* in prima compilatione Decretalium apud Antonium Augustinum, ubi rationem matrimonii Clericis interdicti reddit his verbis: " Quoniam uxorati cum divisi sint, & eos " cogitare oporteat, quomodo uxoribus placere valeant " & servire, obsequiis non solummodo possunt inten- " dere divinis ". Vel ut paucioribus expressit in *Cap.* 3. *tit. eodem*; " Quod simul voluptatibus & carnali- " bus desideriis, ac divinis & Ecclesiasticis obsequiis " vacare non valeant.

Spiritus Canonum semel detectus ducit ad rationem immunitatum, quas Imperatores Clero indulserunt.

Hinc facile intelliget Canonum diligens scrutator, Clericos illos, qui a nuptiis abstinent, sed sæcularibus negotiis, ac sensualibus desideriis sese immergunt, licet verba Canonum externamque disciplinam tenere videantur, ipsam tamen sententiam & rationem Canonum negligentes, revera in ipsos Canones dici queant impingere.

Nemo quoque ignorat, quomodo non tantum per sacros Canones, sed etiam per leges imperiales Clericis indulta sit immunitas ab omnibus tam civilibus quam personalibus oneribus; hi Canones & leges si nude, prout exterius sonant, inspiciantur, nihil hic nisi aliquam Clericorum ab illis oneribus, quibus laici sæpius non parum gravantur, exemptionem, atque per eam commodius & tranquillius vivendi occasionem Clericis datam putabitur. Verum si ratio Canonum expendatur, aliud aliudque sublimius hic ab Ecclesia & Imperatoribus intentum fuisse constabit; nimirum idcirco eam immunitatem Clero indultam esse, ut jugiter, ac sine distractione divinis Ministeriis incumbere queat, juxta illud Synodi Carthaginensis apud Cyprianum, *Epist.* 66. " Ne quis de Clericis & Dei Ministris " tutorem testamento suo constituat, quando singuli " divino Officio honorati, & in Clerico ministerio " constituti *nonnisi in Altari & sacrificiis deservire*, " *& precibus & orationi vacare debeant*.

Et Justinianus eis tantum Clericis & Monachis immunitatem ab omni cujuscumque generis tutela & curatela concessam voluit, qui apud Sacrosanctas Ecclesias vel Monasteria permanent. " *Cum propter hoc*, " ait, *ipsum Beneficium eis indulgeamus, ut aliis de-* " *relictis, Dei Omnipotentis Ministeriis inhæreant* ". *Leg.* 52. *Cod. de Episcopis & Clericis*.

Sic videmus hic vel præcipue continuam & jugem in Ministeriis Ecclesiasticis occupationem Clericis inculcari; dum eos ab oneribus illis eum in finem exemit; nequaquam ut otio vacantes vitam oneribus exemptam agant.

Quid Canones legesque Principum decimas, oblationes, aliaque jura Clericis a laicis persolvi jubentia, aliud exterius, & in cortice verborum sonant, quam Clericis temporaliter esse providendum, quo commode vivere queant? At si ex mente Ecclesiæ & Principum expendantur, deprehendetur, vel illud hic rursus principaliter intendi, non ut Clericus commodis temporalibus augeatur, commodeque vivat; sed ut jugiter, ac sine sollicitudine conquirendi temporalia, Altari servire queat; id est, vivere ut evangelizet. Nam, ut verissime dixit Justinianus Imperator " qui constitue- " runt, vel fundaverunt sanctissimas Ecclesias pro sua " salute & communis Reipublicæ, reliquerunt illis sub- " stantias, ut per eos debeant sacræ Liturgiæ fieri, " & ut in illis a ministrantibus piis Clericis Deus co- " latur ". *Leg.* 43. *Cod. de Episcopis & Clericis*.

Denique ut innumera omittam, si sententia ac intimus Canonum, atque Ecclesiasticæ disciplinæ sensus sive spiritus propius inquiratur, neque in ipso verborum cortice hæreatur, deprehendetur, Ecclesiam in suis Canonibus, & stabilienda disciplina præcipue semper præ oculis habere rectam morum ac vitæ disciplinam stabilire vel promovere; immo apparebit non immerito sacris Canonibus applicari, quod de Scriptura dixit Augustinus: *Non præcipit nisi charitatem, nec culpat, nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum*. Lib. 3. *de Doctr. Christ. cap.* 10.

Indisciplina morum idem hodie est Ecclesiæ spiritus, qui olim extitit.

☞ Quis Porro dubitet, quin Ecclesia, eodem semper spiritu animata, summopere desideret, ut quantum temporum difficultates patiuntur, & Ecclesiæ necessitas permittit, antiqua & sanctissima Patrum disciplina, juxta spiritum Dei observetur. Certum enim est quod non minorem de sanctitate Sacerdotii ideam modo habeat Ecclesia, quam olim habuerit; nec minus hodie quam olim vitia sanctitati Ministerii Ecclesiastici contraria esse arbitretur.

Qui igitur votis desideriisque Ecclesiæ tamquam sinceri filii ac ministri obsequi volunt, Canones illos spiritu Dei a SS. Patribus jam pridem pro morum directione conditos, non debent considerare tamquam plane abolitos & sepultos, eo quod disciplinam iis expressam in suo rigore non servari conspiciant, sed potius dolere debent cum ipsa Matre Ecclesia, quod tam sancta

cta præcepta ob temporum duritiem, & vitiorum abundantiam in suo rigore servari nequeant: debent ardenter desiderata & adlaborare, ut vel instaurentur, aut adhuc vigentia teneantur, aut collabentia sustineantur: omnia tamen non mundana, quæ sua quærit, sed Christiana, quæ solam Ecclesiæ utilitatem & necessitatem præ oculis habet, moderante prudentia.

§. XI.

Ut recte statuatur de Canonis alicujus auctoritate, primo attendendum, quo Auctore editus sit.

Sanctus Agobardus postquam demonstrasset Canonibus etiam Gallicanis magnam deberi reverentiam, subjungit: " Neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium Episcopalium Conventuum Sanctiones *æquali* auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, Chalcedonenses, & cæterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum, & receptorum.

De Canonibus Synodi Oecumenicæ.

Et sane cum indubitatum sit, Concilii Oecumenici universalem & Catholicam Ecclesiam repræsentantis majorem esse auctoritatem, quam cujusvis alterius Concilii, aut Conventus particularis, nequaquam dubitari potest, quin hoc titulo Canones Concilii Oecumenici reliquorum Conciliorum Canonibus auctoritate prævaleant.

Ulterius, inter Concilia Œcumenica indubie eo major est eorum auctoritas (cæteris intellige paribus) quo magis ad Œcumenicam Synodum accedunt, & majorem totius Ecclesiæ partem repræsentant.

De Canonibus Synodi Nationalis.

Hac ratione inter non Œcumenicas Synodos, eminent Synodi, quæ olim Diœcesanæ, hodie Nationales dicuntur: ad quas Patriarchæ cum Metropolitanis & Episcopis totius Diœcesis, sive ut hodie loquimur, *districtus Patriarchalis*, conveniunt: quas Synodos *Majores* vocat Synodus Antiochena; quin & ab Augustino, & Episcopis Africanis sæpius *Universales*, vel *Plenariæ* vocantur: quarum scilicet *Plena* erat auctoritas, ut ait Canon 18. in Codice Africano.

Hujus generis plurima reperiuntur in tomis Conciliorum, Antiochenia videlicet ex Diœcesi, vel phrasi hodierna, Patriarchatu Orientis, Aquiliensia ex Diœcesi Italiæ, Gallicana ex Diœcesi Hispaniarum, Africana seu Carthaginensia ex Diœcesi Africæ, quæ passim in Codice Africano *Universalia & Plenaria* Africæ Concilia vocantur.

Ea notione Concilium *Universale* pro Synodo Diœceseos Galliarum accipitur *Can.* 20. Concilii Matisconensis II. sub Patriarcha Lugdunensi celebrati.

Simili locutione Concilia Toletana sæpius dicuntur *Universalia & Generalia*.

De Canonibus Synodi Provincialis & Diœcesanæ.

Aliud Conciliorum genus est, ad quod cum suo Metropolitano conveniunt omnes unius Provinciæ Episcopi; quod Concilium idcirco *Plenarium* Concilium uniuscujusque Provinciæ dicitur *Can.* 98. in Codice Africano, & in Synodo Antiochena *Perfecta* Synodus appellatur.

Canones specialem mutuantes auctoritatem e sanctitate & doctrina Prælatorum, qui eos condiderunt.

Quin hæc Concilia auctoritate cedant Nationalibus Conciliis, seu quæ olim Diœcesana dicebantur, indubitatum est: sicuti quoque indubitatum est, Provincialia auctoritate præstare Synodis, quas hodie *Diœcesanas* dicimus; quibus nimirum solus Episcopus cum sui districtus Clero præest.

Ut ergo recte statuatur de auctoritate Canonum, & quousque vim legis obtineant, attendi debet, cujus generis Concilium, seu Synodum auctorem habeant.

Quin singularem venerationem & auctoritatem congregationi seu conventui concilicet illustrium Virorum assistentia, ambigi nequit.

Si igitur constet, Synodum aliquam constitisse e pluribus tum divinæ Sapientiæ, tum Sanctitatis gloria illustribus Prælatis, quis dubitabit, quin hujusmodi Synodus majori veneratione suscipienda sit, quam alia quæpiam, licet forte numero Episcoporum, aut Prælatorum priorem excedens, sed qui sapientia & sanctitate Episcopis priorem Synodum constituentibus nullatenus sunt comparandi.

Hoc titulo singulari semper in veneratione fuere Canones Conciliorum primis Ecclesiæ sæculis celebratorum, quibus plures Episcopi spiritu Apostolico pleni intervenisse noscuntur.

§. XII.

Merito attendendum, qua cura & studio adlaboratum fuerit pro Canonum observantia, ut de eorum Auctoritate statuatur.

Sedulum Episcoporum studium pro Canonum observantia probat eorum utilitatem.

Si deprehendatur, Episcopos, aliosve Ecclesiæ Prælatos multo studio & labore se impendisse pro Canonum aliquorum observantia, aut ubi eos conculcatos videbant, multo labore, non obstante etiam magna Adversariorum contradictione instaurasse: merito disciplina Canonibus illis contenta, vel pro regimine Ecclesiastico, aut formandis moribus majoris momenti reputabitur; Canonesque pro quibus Viri illi tantopere desudarunt, eo titulo majori veneratione recipiendi.

Canonum receptio, & iterata innovatio eorum auctoritatem adstruunt.

Ulterius, si Canones particularium Conciliorum frequenter a variis Conciliis, etiam aliarum Ecclesiarum recepti, sæpiusque renovati deprehendantur, non dubium, quin hæc receptio, vel iterata innovatio, horum Canonum & in iis contentæ disciplinæ specialem probet utilitatem; hocque nomine Canonibus illis singularis accedat auctoritas, & specialis debeatur veneratio.

Ut ergo recta de Canonum auctoritate formetur idea, jure merito, quæ jam dicta sunt, sedulo expendantur.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Codicibus Canonum generatim, & quid Auctoritatis accedat Canonibus per relationem in Codicem.

§. I.

Ostenditur, quod Ecclesia suos jam pridem habuerit Canonum Codices.

Codex Legum in Imperio Romano.

Communiter, & in omni Republica usuvenire solet, ut postquam leges in molem aliquam pro Reipublicæ necessitate, temporumve utilitate, latæ excrevere, vel eædem neglectæ in obscuro latere cœperunt, vel abrogatæ inutiles redditæ sunt, earum collectio quædam desideretur, sive a privato studio suscipiatur, sive publica auctoritate instituatur.

Gregorianus, Hermogenianus.

Et quidem circa tempora Diocletiani & Maximiani, vel Constantini M. id est, circa sæculum quartum, duo Codices emersere, Gregorianus & Hermogenianus, quorum meminit S. Augustinus, *lib.* 2. *De Adult. Conjug. cap.* 8. ubi quamdam Constitutionem Antonini e Gregoriano memorat.

Et ex iis Theodosianus.

Ad horum exemplum sæculo ferme post integro novus Codex editus est a Theodosio iuniore, qui & inde dictus *Theodosianus*; in quem conjectæ sunt Imperatorum Christianorum Constitutiones a Constantino Magno, & sequentibus Imperatoribus usque ad annum circiter 438. quo hic Codex evulgatus fuit. Hujus Codicis meminit Prosper Aquitanicus *lib.* 1. *Chronic.* scribens: *Theodosianus liber omnium Legum legitimorum* (idest Christianorum) *Principum in unum collectarum editus*. Et Isidorus Hispalensis, *lib.* 5. *Origin. cap.* 1. ait: *Leges novæ a Constantino Cæsare cœperunt, & reliquis succedentibus, erantque permixtæ & inordinatæ. Postea Theodosius minor eas ad similitudinem Gregoriani & Hermogeniani Codice facto Constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cujusque Imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocavit.*

Optimo fine confectus.

Quo consilio & qua de causa hunc Codicem condi voluerit Theodosius, fat aperit in Novella, qua hunc Codicem confirmat; ut nimirum Judices & Jurisperiti in uno Codice breviter haberent Constitutiones omnes, quas observare & scire deberent, resecatis iis, quas Gentilitas induxerat, & Religio Christiana non recipiebat; id est, ut Constitutiones ab obscuritatis injuria vindicarentur, carumque repurgatio fieret, discussisque tenebris, & compendio brevitatis, lumen legibus daretur, & sic quod ipse ait: *detersa nube voluminum, in quibus multorum nihil explicantium ætates attritæ sunt, compendiosam Divalium Constitutionum scientiam ex Divi Constantini temporibus roboramus, nulla post Kal. Januar. concessa licentia ad forum & quotidianas Advocationes jus principale deferre, vel litis instrumenta componere, nisi ex his libris, qui in nostri nominis vocabulum transierunt, & sacris habentur in scriniis.*

Codici Canonum occasionem dedit.

Ecclesia nata in Imperio, sicuti plura alia e politia civili ad suam formandam disciplinam mutuavit; ita & in hoc puncto exemplum, & morem in Imperio receptum imitata est.

Id autem potissimum contigisse circa tempora illa, quibus & Theodosius suum Codicem condidit, admodum verisimile est. Cum enim per Constantinum pace data, liceret Episcopis & Pastoribus in unum convenire, & cœtus Ecclesiasticos agere, plurimas ad formandam Ecclesiæ adolescentis disciplinam prodicere leges, quas Græci *Canones*, Latini *Regulas* vocarunt: quæ ne in incerto vagarentur, omnibusque innotesceret, quas Regulas sequi

sequi oporteret, Codex Canonum componi cœpit, quo quidquid pro regula disciplinæ recipi volebant, inserebatur; atque Ecclesiam Romanam suum proprium Codicem, & Orientalem suum habuisse tempore Concilii Chalcedonensis, Dissertatione sequenti videbimus.

Et sicuti Theodosius noluit, quidquam ad *forum deferri*, nisi ex suo Codice desumptum; ita Episcopi nihil pro authentico & legitimo agnosci volebant, nisi e Canonum Codice desumptum; quæ autem extra hunc Codicem adferebantur, vel tamquam spuria, vel tamquam ad se non spectantia, respuebant: uti mox §. 3. videbitur.

§. II.

Varii fuerunt Ecclesiarum Codices.

Omnium Ecclesiarum particularium una fides, sed varia disciplina.

IN causa fidei nulla inter Ecclesias particulares potest esse discordans, nec alia uno, & alia alio tempore fides, juxta illud vulgatissimum Tertulliani: *Regula fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis.*

Diversum est plane de disciplina Ecclesiastica. Hæc enim varia esse potest pro varietate Ecclesiarum, & alia uno, & alia alio tempore. *Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter habendum est* inquit S. Augustinus, *Epist. 54. ad Januarium, Edit. Benedicti.*

Pro varietate disciplinæ varii Codices.

Si igitur manente communione & societate Ecclesiastica, varia possit esse Ecclesiarum disciplina, variæ quoque Ecclesiarum possunt esse Regulæ, disciplinam huic aut illi Ecclesiæ convenientem præscribentes.

Ut ergo Ecclesiæ suam singulæ perspectam haberent, quam sequi oporteret, disciplinam, præter Canones universali Ecclesiæ præscriptos, variæ Ecclesiæ suum habuere Codicem, in quem ultra dictos Canones generales referebantur illi, quos quæque Ecclesia sibi convenientes judicabat.

Sic Ecclesiam Orientalem, Africanam, Gallicanam, Hispanicam, aliasque suos proprios respective habuisse Codices ex infra dicendis patebit, ubi de singulis Codicibus agetur.

§. III.

Quam auctoritatem Canonibus addat relatio in Codicem.

Canones Codici inserti.

CODICEM Canonum formabant Ecclesiarum Præpositi, ut unicuique innotesceret, quas Regulas in disciplina sequi oporteret, neque ullus de auctoritate earum Regularum dubitandi locus superesset, nullique spurii pro veris Canonibus obtruderentur.

Vim legis obtinebant.

Hinc quidquid in Codicem erat relatum, vim & auctoritatem legis obtinebat in ea Ecclesia, cujus usui Codex primum adaptatus, vel postmodum susceptus erat.

Quapropter, non tantum Canones Conciliorum generalium, sed & particularium, eo solo titulo, quod in Codicem Ecclesiæ essent relati, vim legis in illa Ecclesia accipiebant; tametsi editi fuissent a Synodo alicujus Ecclesiæ, cujus legibus hæc particularis Ecclesia non obstringebatur.

Probatur exemplis.

Ex. grat. licet Romana Ecclesia non ligaretur Canonibus Africanis, nec Ecclesia Africana Gallicanis, &c. eo ipso tamen, quo Ecclesia Romana in suum Codicem retulit Africanos, aut Africana Gallicanos, illos pro legibus suæ disciplinæ recepisse & approbasse censebatur.

Id de Carthaginensibus seu Africanis Canonibus recte notarunt Correctores Romani. *Et eos Canones* (Carthaginenses) *Sedes Apostolica videtur probasse, & usa eis esse*, inquiunt, *quando in Codicem Canonum referendos curavit.*

Eadem ratione quemadmodum observat & probat Paschasius Quenellus, *Pontificum Epistolæ missæ ad privatas exterasque Ecclesias, ad Sedem Apostolicam pertinentes* robur accipiebant, *atque* obediendi indicebant necessitatem, *cum e privatis scriniis in publicum Codicem eductæ promulgari, ac pro Decretali Constituto haberi cœperant. Dissert. 12. tom. 2. Oper. S. Leonis inserta.*

Quinimmo tantam vim Canonum in Codicem relatio habebat, ut Canones topici seu locales, ejusdem censerentur auctoritatis in negotiis disciplinæ decidendis cum ipsis Canonibus Conciliorum Œcumenicorum; ut auctoritate & testimonio Concilii Chalcedonensis infra ostendetur.

In codicem vero non relati respui poterant.

Ulterius Codex non tantum ostendebat, quibus Regulis seu Canonibus in dirigenda disciplina Ecclesiastica utendum esset, sed etiam quinam ut spurii, aut saltem, ut hactenus non recepti repudiari possent.

Hoc fundamento Ecclesia Romana Canones Concilii Constantinopolitani concernentes disciplinam in Concilio Chalcedonensi ab Orientalibus productos agnoscere noluit: *quia*, inquiebat Legatus Sedis Apostolicæ, *in Constitutionibus Ecclesiasticis non reperiuntur.*

Ea ratione rejecti Canones Sardicenses, & Epistolæ Decretales.

Eodem fundamento Episcopi Africani, inter quos & fuit Sanctus Augustinus, Canonum Sardicensium auctoritatem admittere renuerunt, uti in scholiis ad *Canonem 34.* Africanum ostendetur. Similiter Hincmarus Remensis, aliique Episcopi Gallicani Decretales Epistolas primorum Pontificum a Nicolao I. Pontifice allegatas, recognoscere noluerunt, ut testatur ipse Nicolaus in Litteris ad Episcopo Galliæ pro vindicanda auctoritate harum Epistolarum datis; quarum fragmentum refert Gratianus, *Dist. 19. Canonem 1.* in his Litteris queritur Nicolaus, Episcopos Galliæ has Decretales recipere nolle, *quia in Codice Canonum non habentur adscriptæ*: de quo latius in *Observationibus in Jus Novum & Novissimum*, ubi de Codice Canonum Isidori vulgo *Mercatoris* agetur.

§. IV.

An omnium Codicum sit publica auctoritas?

Codex privata auctoritate collectus publicam non habet.

CERTUM est quod Legum aut sententiarum in unum volumen vel Codicem collectio, quæ facta est auctoritate privata, nullam legibus illis sententiisve publicam auctoritatem addere queat; neque leges, sententiave ibidem collectas habere publicam auctoritatem, nisi eam aliunde mutuaverint.

Secus si publica auctoritate collectus.

Si vero Codex, publica auctoritate compositus & editus sit, ea intentione, ut quæ in eo continentur, vim legis habeant, indubie relatio in similem Codicem auctoritatem publicam legibus sententiisque addet, tametsi eam alias non haberent.

Aut etiam privatus.

Quin etsi Codex, *privata* primum auctoritate, esset compositus & evulgatus; si postmodum publica auctoritate, tamquam Codex legum recipiatur & probetur, indubie in eo contenta vim *legis* acquirent.

Quod probatur exemplo Codicis Hermogeniani & Gregoriani.

Codices Hermogenianum & Gregorianum, privata horum auctoritate, collectos esse sat verisimile est, & tamen hos *publica auctoritate* potitos sat innuit S. Augustinus; quia nimirum, ut docet antiquus Auctor interpretationis ad *Legem unicam, Cod. Theod. de Resp. Prud.* speciali Constitutione confirmati fuerunt.

Item Dionysii Exigui.

Hoc quoque pacto Codex Canonum a Dionysio Exiguo privata auctoritate compositus, & evulgatus, a Romana Ecclesiæ postmodum ut proprius Canonum Codex susceptus, auctoritate publica donatus est: uti infra, ubi de hoc Codice tractabitur, latius ostendetur.

Ex auctoritate Codicis sæpe dependet auctoritas Canonum.

Si ergo Codex aliquis seu Canonum collectio, privata auctoritate instituta sit, nullaque publica auctoritas accesserit, quæcumque in collectionem illam relata fuerint, non aliam obtinebunt auctoritatem præter eam, quam acceperunt ex fontibus, unde desumpti sunt: ac per consequens, ut de Canonibus in simili Codice occurrentibus verum formetur judicium, ad fontes, unde desumpti sunt, recurrendum erit.

§. V.

Nonnulla circa Codices Canonum observanda pro discernenda Canonum auctoritate.

Discernenda auctoritas Collectoris, an publica?

UT vera de Canonibus in Codice contentis habeatur idea, inquirendum primum, num Codex, publica aliqua auctoritate collectus, aut probatus fuerit; an vero privatum duntaxat sit alicujus opus nulla publica auctoritate probatum. Si posterius, tum de Canonum illorum auctoritate judicandum, ac si in Codicem illum redacti non essent; quia, ut supra dictum est, similis Codex Canonibus nullam auctoritatem addere potuit.

An plurium Ecclesiarum.

Si deprehendatur Codicem publica auctoritate collectum, aut probatum fuisse, ulterius inquirendum erit, an Ecclesiæ universalis, vel plurium particularium Ecclesiarum, an unius consensu confectus, aut saltem receptus fuerit?

Cum enim juxta ante dicta Canones in hujusmodi Codicem relati specialem a Codice robur, & vim obligandi mutuent, nemo non videt, eo majorem Canonum censendam esse auctoritatem, quo universalior fuerit Codicis receptio, aut comprobatio.

Quo tempore?

Adhæc merito investigabitur, quo tempore Codex confectus, receptusve fuerit, item quanto tempore usus illius perseveraverit?

Dum enim noverimus, Codicem primis illis felicioribus Ecclesiæ sæculis comprobatum, multisque sæculis perseverasse, unam sciemus, disciplinam in eo contentam viris Apostolicis illius ætatis fuisse comprobatam, & in Ecclesia dudum conservatam.

Quis vero ambigat, hoc titulo Canones, & disciplinam in iis contentam speciali veneratione dignam, & consequenter diligentiori studio ac sollicitudine suscipiendam ac fovendam?

Denique etiam hoc titulo Canonista Codices, seu Collectiones veteres a recentioribus distinguere debet; quia apocrypha plurima, id est, suspectæ & incertæ fidei pro veris & certis nimium patenter, ut notat vir rei Canonicæ peritissimus Franciscus Florens, Collectores recentiores, eorumque Interpretes sibi tulerunt obtrudi, quæ a veris secernere Antiquis summa fuit Religio. (*a*).

DIS-

(*a*) Quintam hanc Sectionem integram desumpsit D. Van-Espen ex suo Tractatu Historico-Canonico; sequentem voluit primum in Dissertatione secunda sui Manuscripti exarare; sed deinde satius duxit eam transferre in illam sui codicis Manuscripti partem, ubi de Collectione Gratiani, ejusque auctoritate agitur.

DISSERTATIO TERTIA.

De Pristino Codice Ecclesiæ Romanæ.

§. I.

Ecclesia Romana olim habuit specialem Codicem.

Probatur ex Actione 16. Concilii Chalcedonensis.

ECCLESIAM Romanam habuisse proprium & specialem Codicem Canonum evincunt in primis, quæ in Actis Concilii Chalcedonensis leguntur.

Postquam enim *actione* 16. pro asserenda prærogativa Episcopi Constantinopolitani lectus esset *Canon* 3. Constantinopolitanus, Lucentius Reverendissimus Episcopus Vicarius Sedis Apostolicæ dixit: *Accedit ad cumulum quod trecentorum decem & octo* * *Constitutionibus postpositis*, centum quinquaginta, *qui in* Synodicis Canonibus non habentur, *mentionem tantum fecisse noscuntur.*

* Subaudi: Patrum.

Per Constitutiones trecentorum decem & octo Patrum intelligit Canones Nicænos; per Constitutiones autem centum quinquaginta, Canones Concilii Constantinopolitani I. quos in Synodicis constitutionibus non haberi dixit Lucentius Vicarius Sedis Apostolicæ.

Hinc evidens est, Lucentium habuisse Codicem diversum a Codice Orientalium; utpote qui Canones Constantinopolitanos huic insertos non contineret.

Ulterius in eodem Concilio, & eadem Actione Paschasinus Reverendissimus Vicarius Sedis Apostolicæ recitavit. „ 318 SS. Patrum Canon VI. * Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum. Teneat autem Ægyptus, ut Episcopus Alexandriæ omnium habeat potestatem, quoniam & Romano Episcopo hæc est consuetudo &c.

* Subaudi: *sic habet.*

Postmodum Constantinus devotus Secretarius divini Consistorii, ex dato Codice, ab Ætio Archidiacono Constantinopolitanorum Sanctissimæ Ecclesiæ, recitavit: „ Regula sexta 318. Sanctor. Patrum *, Antiquæ „ consuetudines teneant in Ægypto, ut Alexandrinus „ Episcopus omnium habeat potestatem; quoniam & „ Romano Episcopo hæc est consuetudo.

* Subaudi: *sic habet.*

Hinc manifestum est alium fuisse Codicem, quo usus fuit Vicarius Sedis Apostolicæ, & alium, quo utebantur Græci, atque aliis verbis Canonem VI. Nicænum ex utroque codice recitatum fuisse.

Ex Dionysio Exiguo.

Et quid plura? Cum ipse Dionysius Exiguus asserat, se cohortatione quorumdam, qui *confusione* pristini Codicis Romani offendebantur, inductum fuisse, ut novam translationem Canonum adornaret.

Nulli ergo dubium esse potest, quin ante Dionysii Exigui Codicem, qui sub finem sæculi V. primum confectus est, Ecclesia Romana alium Canonum Codicem proprium habuerit: qui Codex an hodie extet, quidque comprehenderit, item quid utilitatis ex ejus notitia hauriri possit expendemus, si prius ejus notas, sive characteres notaverimus.

§. II.

Characteres Codicis Romani.

Primus character ex versione Canonis VI. Nicæni.

HUjus Codicis characteres, quibus dignosci queat, §. præcedenti prælibavimus.

In primis notavimus Actione 16. Concilii Chalcedonensis, postquam gloriosissimi Judices dixissent, utraque pars, scilicet Vicarii Sedis Apostolicæ, & Orientales Canones, proponat, Paschasinum unum e Vicariis Sedis Apostolicæ recitasse Canonem 6. Nicænum cum his verbis: *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Indicium haud obscurum Canonem ita in suo Codice expressum reperisse Paschasinum.

Et merito præcipuus.

Hic est primus character Codicis Romani, quo in Chalcedonensi usi sunt Vicarii Sedis Apostolicæ. Et quidem hic character merito ut specialissimus illius Codicis habetur: quia, ut notat Paschasius Quenellus *Nec in Textu Græco, nec in ulla alia versione, nec in ipso priori Codice Romano reperitur, ut dubium non sit, vel eam ex margine irrepsisse in textum, vel a Romanæ Ecclesiæ Clericis aliisve esse additam, ne Romanæ dignitatis obliti esse Sacror. Patres viderentur.* Hæc ille in notis ad *Can.* 10. Nicænum in Codice ab ipso evulgato.

Secundus ex defectu Canonum Constantinopol.

Secundo ex Actis Synodi Chalcedonensis habetur, quod tempore hujus Synodi, Canones Constantinopolitani Codici Romano non essent inserti: atque hic secundus Codicis illius character.

Tertio ex confusione Codicis.

Tertio ex Dionysio Exiguo intelligimus, priscum Romanæ Ecclesiæ Codicem adeo magna confusione laborasse, ut ea plures Viri eruditi offensi, ipsum Dionysium ad novam Canonum collectionem sollicitaverint & induxerint.

Quartus ex conjunctione Canonum Nicænorum & Sardicensium.

Quarto Canones Nicænos, & Sardicenses in Prisco Codice Romano in unum fuisse confusos, sive Canones Sardicenses continua numerorum serie Canonibus Nicænis fuisse subjectos, & quasi pro iisdem reputatos, plura sunt quæ evincunt.

In primis scribit Innocentius I. ad Theophilum Alexandrinum: *Si conscientiæ confidis, tu quoque judicio accurre ad Synodum in Christo proxime celebrandam, & illic juxta* Nicæni Concilii *Canones, & Decreta contende*: alios quippe Canones Romana non admittit Ecclesia. Item ad Clerum populumque Constantinopolitanum scribit: *Canonibus porro obsequendum esse scribimus, qui Nicææ sunt decreti; quos* solo *consectari decet Ecclesiam Catholicam, & juxta eos judicare.*

Si igitur fides Innocentio, *solos Canones Nicænos* noverat Ecclesia Romana, iisque *solis* utebatur, & tamen Canonum Sardicensium auctoritate usum fuisse Innocentium, ex pluribus ejus Epistolis constat. Signum admodum probabile, in Codice Ecclesiæ Romanæ eo tempore, Sardicenses Canones Nicænis ita fuisse subjectos, ut pro eisdem haberentur.

Confirmat hoc ipsum factum Zosimi, & Bonifacii Romanorum Pontificum in causa Appiarii Presbyteri Africani.

Sufficienter enim modo compertum est, Zosimum Pontificem, per suos in Africam Legatos pro Canonibus Nicænis (quorum auctoritate provocationem Appiarii a Synodo Africana ad Romanum Pontificem tueri volebat) Canonem Sardicensem allegasse, & in eodem errore ejus Successorem Bonifacium perstitisse.

§. III.

An Characteres §. præcedenti exhibiti conveniant Codici a Justello evulgato?

Hic Codex a Justello sub initium XVII. evulgatus.

CODICEM Canonum, quo Ecclesia Romana tempore Concilii Chalcedonensis, & ante editum & receptum Codicem Dionysii Exigui usa fuit, eum esse crediderunt Guilielmus Voellus Theologus, & Socius Sorbonicus, atque Henricus Justellus, quem ipsi evulgarunt, & Tomo I. Bibliothecæ Juris Canonici veteris inseruerunt post Codicem Dionysianum, quemque lectori repræsentare asserunt, ex *venerandæ antiquitatis codice MS. litteris majusculis & bene quadratis descripto bibliothecæ Christophori Justelli.*

Huic Codici non conveniunt characteres Codicis Romani.

Verum si pristini Codicis Romani characteres, §. præcedenti expressi conferantur cum hoc Codice, parum verisimile est hanc collectionem esse eam qua Ecclesia Romana tempore Concilii Chalcedonensis, aut circa illud tempus usa sit.

Quia Canones Constantinopolitani inserti.

In primis enim in hoc Codice referuntur Canones Concilii Constantinopolitani I. quos tamen ipse Lucentius Vicarius Sedis Apostolicæ coram Patribus Concilii Chalcedonensis palam asseruit, *in Canonicis Constitutionibus non haberi.*

Idque sub falso titulo.

Adhæc Canones Constantinopolitani in hoc codice referuntur cum hac epigraphe: *Hi Canones expositi sunt ab Episcopis CL. congregatis in unum Constantinopolim, quando ordinatus est B. Nectarius Episcopus, consulatu piissimi atque amatoris Christi Imperatoris nostri Fl.* Marciani *Aug. III. Kalendas Novembris, per gratiam Dei, constitutione piissimorum & fidelium Imperatorum, una cum Sancta Synodo in Basilica Sanctæ & Victricis Martyris* Euphemiæ.

Quis porro nescit Concilium hoc Constantinopolitanum habitum fuisse imperante Theodosio seniore, adeoque ut minus 70. annis ante Marciani Imperium. Quid deinde certius quam Constantinopoli nullum fuisse templum S. Euphemiæ dicatum, sed Chalcedoni, atque in hoc Concilio Chalcedonense fuisse congregatum.

Item Canon 28. Chalcedonensis.

Inseritur quoque hic Codici *Canon* 28. Chalcedonensis. Quis autem credat in codicem Ecclesiæ Romanæ relatum hunc Canonem esse, idque immediate post celebratum Concilium Chalcedonense, cui in ipso Concilio summa contentione & animi vigore obstitere Sedis Apostolicæ Vicarii, uti in notis ad hunc Canonem notabitur.

Et multa antiquitati ignota.

Plurima occurrunt & in hac Canonum collectione toti antiquitati ignota; quæ tamen, si vera essent, occultari aut sileri non potuissent.

Professioni fidei Concilii Nicæni præmittitur in eo codice hoc præambulum: *Cum convenisset sanctum & magnum Concilium apud Nicæam Metropolim Bythiniæ, statuta sunt, quæ infra scripta sunt. Et placuit ut hæc omnia mitterentur ad Episcopum Urbis Romanæ Silvestrum.*

Nullus Antiquorum, nec ipse Dionysius Exiguus, qui Romæ codicem suum pro usu Ecclesiæ efformavit, hujus præambuli meminit. Quis vero in animum inducat, quod ab omnibus fuisset neglectum adeo favens & authenticum testimonium prærogativæ Ecclesiæ Romanæ?

Quæ evincunt esse collectionem alicujus privati.

Hæc aliaque plura, quæ contra hanc collectionem producit Joannes Davii in Tractatu Gallico, cui titulus: *Des Jugemens Canoniques des Evêques*, c. 3. art. 3.

plane

plane evincunt hanc collectionem nequaquam dici posse pristinum Ecclesiæ Romanæ codicem, quo ipsa ante Dionysianum usu fuisset; & cujus meminit Dionysius in Præfatione suis codicis; sed opus informe, confusum, ac barbarum alicuius imperiti Canonistæ, ut loquitur Davii; qui & probat admodum verisimile esse hanc collectionem esse opus posterius collectione Isidori vulgo Mercatoris; ideoque sæculi noni.

§. IV.

Codex sub nomine Codicis Ecclesiæ Romanæ a Quenello editus.

Titulus hujus Codicis.

VIR notæ eruditionis Paschasius Quenellus, Presbyter Oratorii, Tomo 2. Operum S. Leonis evulgavit anno 1675. Codicem Canonum, cujus hic est titulus: *Codex Canonum Ecclesiasticorum & constitutorum Sanctæ Sedis Apostolicæ omnium, qui hucusque prodierunt vetustissimus & amplissimus, qui quidem in usu fuit in Ecclesia Romana Innocentio I. Zosimo, &c. ac Leone I. Pontificibus.*

Evulgatus e codice MS. Codex Collegii Orielensis.

Scribit autem *Dissertatione* 12. inter eas quas appendit Tomo 2. Operum S. Leonis, se hunc suum codicem hausisse ex quodam manuscripto codice, qui asservatur in Orielensi Oxoniensis Academiæ collegio; & cujus apographum sibi ex Anglia missum esse asserit.

,, Collectio Canonum (ait *cap.* 2.) Decretorum sexaginta capitula continet, & unumquodque capitulum ,, in titulos dividitur, cum ita res patitur: Concilia ,, enim in Canones, & Epistolæ in capita seu decreta ,, scinduntur,

Scripto ante 600. annos ex alio antiquiore.

Pergit dein: ,, Sexcentorum fere annorum esse dicitur codex manuscriptus, cujus apographum ad nos ,, transmissum est. Sed ex codice alio longe *antiquissimo* ,, descriptum est, uti tum ex aliis, tum ex hac scribæ ,, nota intelligitur, quam descriptam habes *pag.* 34. Codicis: *Iste Codex transcriptus est ex vetustissimo exemplari, quocirca de veritate scriptorum, nec in isto primo capitulo Nicænorum Canonum, nec in omnibus sequentibus aliquis dubitare debet, licet aliter in novellis exemplaribus inveniatur.*

Cujus exemplar alterum est in Bibliotheca Thuanæa. Tertium in Bibliothera S. Vedasti. Hæc ejus sinceritatem probant.

Monet insuper alterum hujus collectionis exemplar MS. octingentorum circiter annorum ac optimæ notæ repertum a se in bibliotheca Thuanæa.

Tertium denique exemplar huic prorsus simile delitescere in bibliotheca Monasterii S. Vedasti Atrebati, colligit ex iis, quæ e codice MS. ibidem asservato jam pridem citarunt Jacobus Pamelius in notis ad librum Sancti Cypriani, *De Unitate Ecclesiæ*; & Alanus Copus Londinensis. *Dial.* 1. *adversus Novatores*; quorum textus refert Quenellus *cap.* 3. dictæ dissertationis. Ex quo conficit credi non posse, codicem, quem ex manuscripto Collegii Orielensis exhibet, ad fraudem faciendam recenter confictum esse: cum duo alia exemplaria tam vasta locorum intervallo a se invicem distantia, & multum antiqua illi plane consonent.

Quæ & aliis argumentis asseritur.

Plura alia ibidem sinceritatis & vetustatis indicia admodum erudite deducit, quæ hanc collectionem ab omni fraudis & suppositionis suspicione vindicant: cujus nec aliquod apertum indicium produnt ea, quæ in hoc codice continentur aut allegantur, cum tamen, ut recte advertit idem Auctor, nullus hucusque suppositionis fœtus visus sit, qui certas præ se non tulerit suppositionis notas, ex quibus a sinceris scriptis dignosceretur.

Hujus rei duplicem eamque valde notandam rationem assignat: ,, Una, ait, quod plerumque ab imperitis consarcinatoribus cudi solent miseræ hujusmodi scriptiunculæ, quas ita veritatis coloribus vestire ac ornare ,, nequeunt, quin certa sponte erumpant indicia, quæ ,, malam artem mendaciorumque artifices retegant. Altera ratio est, quod fallis hujusmodi scriptis quæritur ,, plerumque falsis seu juribus privilegiisque, seu dogmatibus patrocinium, quæ cum unico mendacio fidem obtinere admodum difficile sit, aliorum mendaciorum avocari suffragium necesse est: quæ dum eo ,, consilio multiplicantur, contrario successu evenire solet, ut veritati magis patrocinentur quam mendacio, ,, frudemque eo amplius aperiant, quod adornant curiosius.

§. V.

Inquiritur, nunc hic Codrx compositus sit ad usum Ecclesiæ Romanæ?

Id insinuat ejus Præfatio.

CODICEM Canonum hunc primitus concinnatum esse ad usum ipsius Ecclesiæ Romanæ, multis probat Quenellus in supra citata Dissertatione duodecima operibus S. Leonis subnexa; in primis id probari credit ex præfatione huic codici præfixa. ,, Quid enim, (ait) ,, aliud indicant hæc verba de Nicæna fidei expositione. *Quam sancta*) inquit, & *reverentissima Romana* ,, *complectitur & veneratur Ecclesia?* Quid quod *mediantibus Victore atque Vincentio religiosissimis Romanæ Sedis Presbyteris* esse prolatam asserit? Nonnullas ,, etiam *subnexas esse regulas, quas memorata suscipiens* ,, *confirmavit Ecclesia*: Eamdem *nullis Synodicis Decretis, sed Salvatoris nec esse prælatam ac primatum obtinuisse*. Denique quidquid ibi de Romanæ Ecclesia ,, fundatione ac fundatoribus, Privilegiisque scribitur, ,, argumento est, pro illa Codicum esse exaratum." Hæc Quenellus.

Characteres pristini codicis Romani.

Adhæc si characteres pristini Codicis Romani supra parag. 2. relatos huic Codici applicemus, fatendum erit, plausibili fundamento asseri, hunc esse sincerum ac genuinum Codicem, quo Ecclesia Romana antea receptum Dionysianum codicem usa, & e quo in Concilio Chalcedonensi Vicarius Sedis Apostolicæ Canonem Nicænum recitavit.

Lectio Canonis VI. Nicæni.

Primo quidem Canon VI. Nicenus in hoc Codice legitur iisdem verbis, quibus in Concilio Chalcedonensi a Vicario Sedis Apostolicæ lectus fuit: *Ecclesia Romana habeat*, aut *habuit primatum*: atque hunc esse Codicis Romani plane singularem characterem monuimus.

Canonum Sardicensium & Nicænorum conjunctio.

Secundo in hoc Codice Canones Sardicenses sub uno titulo, ac numerorum serie Nicænis injungitur: ita ut nomine Synodi Nicænæ exhibeantur 46. Canones: qui rursus est pristini codicis Romani specialis character.

Canonum Constantinopolitanorum ad calcem rejectio.

Tertio, Canones Constantinopolitani a codice hoc non quidem absunt, sed ita extra ordinem positi, & ad calcem rejecti, ut dubitari nequeat, quin post Synodum Chalcedonensem, cujus etiam Canonibus postponuntur, adjecti fuerint, ideoque tempore hujus Synodi in hoc codice non haberentur: qui est tertius codicis Romani character.

Et confusio Codicis.

Quarto, confusio, quia pristinum Ecclesiæ Romanæ codicem laborasse testatur Diony us Exiguus, nec huic codici deest. Nam quod translationem Canonum spectat, ea paraphrasi aliquot in locis similior est, quam translationi. 2. Quoad Canonum distinctionem & integritatem; aliqui omittuntur, ut vigesimus Nicænus & Gangrensis quartus: alii ejusdem Concilii in unum conflantur: quidam etiam nonnullorum Conciliorum miscentur aliorum Canonibus: quidam truncantur, quidam amplificantur. 3. Quantum ad ordinem, cum Conciliorum decreta Pontificum decretis misceantur, nec pro ætatis suæ ordine collocentur; sed posteriora præponantur prioribus, topica œcumenicis. ,, Neque tamen hæc ,, confusio codicis auctoritati detrahit quidquam: sua ,, enim ratione hæc confusio nititur, nec ordine vacat ,, ipsa ordinis perturbatio; inde nimirum orta quod obscuriores quandoque Canonum regulæ luce paraphrasis indigerent: quod ante Chalcedonensem Synodum ,, nullis nisi Nicænis Canonibus adstringi se Romani existimaverunt, nec eis alias regulas admittere placuit, ,, nisi quas Ecclesiæ suæ consuetudini ac moribus convenire censuerunt. Inde factum ut eas aliqua immutatione facta suis usibus accommodarint, nec alio ordine digestæ reperiantur in Codice, quam serie temporis, per quod visum est, earum unasquasque in usum recipere.

Hæc latius deducit & explanat Quenellus in citata *Dissert.* 12. *cap.* 4 qui deinde *cap.* 5. & 6. summa eruditione satisfacit argumentis, quibus vel codicis sinceritas, vel ejusdem usus apud Ecclesiam Romanam impeti posset: quæ legisse haud pœnitebit rei Canonicæ studiosum. Plurima enim antiquitatis Canonicæ arcana erudite ac utiliter pro notitia Ecclesiasticæ disciplinæ elucidata reperiet.

Porro quandocumque citabimus in hoc opere *Codicem Romanum*, sive *Codicem Ecclesiæ Romanæ* intelligendus veniet is, quem modo a Quenello evulgatum diximus supra §. IV.

§. VI.

Quid contineat hic Codex?

Per tempora sensim multa addita.

CODEX ille Romanæ Ecclesiæ constat sexaginta Capitulis, quæ in plura capita vel Canones dividuntur, non quidem (ait laudatus Auctor) quod omnes codicis partes ejusdem esse ætatis credendæ sint, sed aliæ aliis antiquiores, & per succedentia ætatum intervalla additæ.

Primo inserti Canones Nicæni.

Et quidem solis Nicænis Canonibus, & qui pro Nicænis habebantur, nimirum Sardicensibus, Codicem constitisse tempore quo primum editus est, credit Quenellus: Unde & hi soli Canones primum Codicis Capitulum, sive partem implent.

Deinde Canones Carthaginenses.

At sub Innocentii I. postrema tempora adolevisse Codicem, auctioremque Canonibus Carthaginensis Concilii factum autumat: cum videlicet suborta Pelagiana hæresis, majoris Romanam inter & Africanam Ecclesias commercii necessitatem fecit, ut indicat Sanctus Augustinus, *lib.* 2. ad Bonifacium *c.* 2. atque hac occasione disciplina Africana Romanis amplius innotuit. Nam suis moribus accommodatam judicantes Romani Clerici Proceres, suam illam facere, ac proprii codicis partem esse voluerunt, & hac ætate secundum capitulum primo accessit.

Post hos Canones Græci.

,, Majores vires (ait idem Auctor) sumpsit sub Innocentii Successore Zosimo: qui cum natione Græcus ,, esset, patriarum legum amore captus, Græcos Canones Romana civitate donavit, tresque illas Synodos ,, Ancyranam, Neocæsareensem, & Gangresem, quæ

„ Carthaginensem in codice excipiunt, Romanæ colle„ctioni attexuit "; & Capitula 3. 4. & 5. conficiunt.

Constituta adversus Pelagianos.

Virile robur adeptus esse mihi videtur (pergit Quenellus) post Zosimi mortem. Finita enim sub ejus Pontificatu Pelagianorum causa, quidquid de ea re vel scriptum erat ad Romanum Pontificem ab Africanis Episcopis, vel his ab illo rescriptum, ac propterea Synodos adversus Pelagianos in Africa celebratas, placuit in codice Romano reponi: adjunctis etiam Imperatoriis Constitutionibus & Præfectoriis Edictis adversus eosdem hæreticos datis; ut si forte aliquando pugnam adversus Catholicam doctrinam redintegrarent, vel illis decretis subscribere, vel pœnis illis sancitis plecti juberentur.

Epistolæ Decretales Innocentii I.

Ex his constata sunt capitula quindecim. His subnectuntur 4. Epistolæ Decretales Innocentii I. quibus varia magni momenti disciplinæ capita, fraterna Coepiscoporum suorum Exuperii, Victricii, Decentii, & aliorum consultatione pulsatus secundum Ecclesiasticas Regulas, ac Romanæ in primis Ecclesiæ normam explicat, confirmatque; quæ conficiunt Capitula 21. 22. 23. & 24.

Canones Chalcedonenses.

Et hæc quidem omnia ante Leonis M. tempora codici Romano apposita fuisse contendit idem S. Leonis Editor. *Post Calcedonense Concilium Leonis cura & sollicitudine* (verba sunt Quenelli) *ut ex ejus Epistolis non semel habemus, collecta hujus Synodi gesta, latine reddita, & in unum corpus redacta sunt. Quæ cum seorsim in scriniis servarentur, placuit tamen præcipua capita ex illis delibata Codici Romano annecti, ut ad manum omnibus essent. Et ea sunt, quæ jacent in hoc Codice post Innocentii Papæ Epistolam ad Victricium, in Capite 25. 26. 27. & 28.*

Epistolæ Siricii Papæ & Rescriptum S. Ambrosii. Epistolæ aliorum Pontificum.

Chalcedonensia monumenta sequuntur Epistolæ Siricii Papæ cum S. Ambrosii Rescripto, necnon Epistolæ Zosimi, Bonifacii, & Cœlestini Pontificum Romanorum, quæ capitulis 29. 30. 31. 32. 33. 35. & 36. continentur. Has a Leone I. Codici fuisse insertas evincere studet Quenellus.

Narratio Eutychianorum.

Sequitur narratio quædam Eutychianorum, ubi de Dioscori & Acacii quoque damnatione tractatur; hancque narrationem una cum Epistolis Simplicii, Felicis, & Gelasii Pontificum Romanorum, cæterisque Incarnationem Domini attinentibus usque ad Capitulum 56. Gelasii tempore insertam esse codici probabile est, inquit laudatus Auctor.

Canones quatuor Conciliorum.

Quatuor Conciliorum Canones, qui omissi fuerant in anterioribus, Ephesini scilicet definitio, Antiocheni, Laodicæni, & Constantinopolitani Decreta cum Thelensi Synodo, totum claudunt codicem.

Quo tempore, & qua occasione singula fuerint Codici addita, mira eruditione & exactitudine exponit: multaque hac occasione & rei Canonicæ & etiam Chronologicæ studiosis multum utilia exponit ac elucidat; quæ una cum Dissertationibus 13. 14. & 15. ad elucidationem contentorum in hoc codice spectantibus legisse nunquam pœnitebit; utpote monumenta eruditione multa referta (*a*).

§. VII.

Qua utilitas hujus Codicis.

Hic Codex utilis.

CUM argumentis non obscuris probatum sit; hunc esse revera codicem illum, quem sibi Ecclesia Romana confecit statim ut ipsa iure scripto administrari, & alias Ecclesias ad suam ordinationem spectantes regere cœpit, & e quo usque ad receptum Codicem Dionysianum disciplinam suam formabat; nemo non videt quanta vel hoc titulo Codex hic omnibus veneratione, ac pretio esse debeat.

Quia ex eo patet pristina disciplina Ecclesiæ Romanæ.

Codex enim hic consequenter exhibet disciplinam, qua prima orbis Ecclesia & Magistra cæterarum, per bina ut minus sæcula administrata & gubernata.

Præterea ex versione Canonum Græcorum, quæ hoc Codice repræsentatur, Ecclesiæ Romanæ disciplina innotescet; dum aliquos ab ea rejectos, alios mutatos, suoque accommodatos usui; (uti circa Canonem 10. Ancyranum contigisse infra ad collectionem Martini Bracarensis observabimus Dissert. VI. § 3. in fine) quod ex versione Dionysii obscurum manet; quippe qui Canones ad finem Græci textus transtulit, nulla aut modica habita ratione receptæ ab Ecclesia Romana disciplinæ.

Et quando ab Ecclesia Romana receptæ sint aliæ Synodi.

Denique præter alia, quæ utilitatem Codicis mirifice commendant „ duo sunt (ait Doctissimus hujus Codicis „ Evulgator in Præfatione operibus S. Leonis præfixa) „ quæ Ecclesiæ Romanæ Studiosus (Ecquis porro hujus „ studiosus non sit, si Catholicus) & antiquitatis Ec„clesiasticæ amatores magis afficient. Unum quod ope „ hujus Codicis dignoscatur, quæ quove tempore Orien„tales Synodi in usum receptæ fuerint in Ecclesia Ro„mana, quo Antiocheni Canones, Constantinopolitani, „ Africani, & si qui alii in controversiam vocantur.

Ex illo confutantur hæretici.

„ Alterum est, ex eodem Codice repelli ac funditus „ convelli impudentem calumniam, quam famosi illi „ Magdeburgenses Centuriatores adversus Sanctissimos „ Pontifices Romanos Zosimum, Bonifacium, & Cœle„stinum sceleratissime struxerunt; cum eos palam & „ publice traducunt velut Nicænorum Canonum *adul„teratores, falsatores, corruptores*: quasi *per immane „ scelus & impietatem ac furiosam ambitionem* a Zosimo „ Papa sciente ac volente suppositi sint, Sardicenses Ca„nones per Legatos suos obtulit in celebratissima illa Ap„piarii Presbyteri causa: *In qua nefaria decretorum Ni„cænorum adulteratione pervicaciter steterit Bonifacius „ homo ambitiosus*, inquiunt, *& impius, ac pertinaciter „ perseveraverit Cœlestinus; licet Africanam Synodum „ veriora exemplaria Nicænorum Canonum Constantino„poli & Alexandria accepisse, ac sceleratam fraudem „ falsatorum Canonum detectam esse probe sciret*. Certa „ erit deinceps ex codicis inspectione non dicam modo „ apud Catholicos, sed & apud quosvis non desperatæ „ conscientiæ homines, & scelerata hominum mente „ corruptorum protervia, & sinceritas candorque Epis„coporum Romanorum, qui quod acceptum a majori„bus in suo Codice legebant, bona fide protulerunt: „ quos eam ob rem ignorantiæ accusari non possis, „ quin Africanos Episcopos Orientales, ac plerosque „ Occidentales pariter insimules, quibus vel nullatenus, „ vel obscure admodum innotuerant Sardicenses Cano„nes ac Nicænorum numerus, de quo ad nostram us„que ætatem perseveraverit Eruditorum controversia.

Hæc utilitas facile patebit, si attendatur, ex hoc Codice intelligi, quod supra notavimus, Canones Sardicenses in Codice Romano cum Nicænis fuisse confusos; ideoque Pontifices in citandis dictis Canonibus sequutos fuisse bona fide suum Codicem.

Utile ergo Codicis Rom. Eccl. studium.

Hæc abunde sane astruunt, quantopere notitia pristini Codicis Romani tum ad illustrandam Canonicam scientiam, tum ad illustrandas alias inter eruditos hodiedum motas quæstiones conducere possit. Ut proinde nullatenus inutilis reputandus sit labor, qui in assequenda hujus codicis notitia, eoque revolvendo impenditur.

DISSERTATIO QUARTA.

De Prisco Codice Canonum Græcorum.

§. I.

Probatur Græcos jam pridem habuisse specialem Canonum Codicem.

Probatur ex actione 4. Concilii Chalcedonensis.

FUisse tempore Concilii Chalcedonensis Codicem Canonum, quo Orientales seu Græci utebantur, & e quo in ipso Concilio Canones ad decidendas disciplinæ quæstiones selecti fuerunt, ex Actis Concilii manifestum est.

Actione 4. cum quæstio incidisset de Caroso & Dorotheo, & aliis nonnullis Monachis, qui Dioscoro adhærebant, postquam is a Synodo depositus fuerat, decretumque esset, ut sacri Canones relegerentur, qui de hujusmodi Monachis pronuntiant, *sumpto libro Actius Archidiaconus & Primicerius magnæ Ecclesiæ legit; Canon octogesimus tertius: Si quis Episcopus a Synodo depositus, &c.* Deinde legit: *Alius Canon octogesimus quartus: De his qui seipsos separant. Si quis Presbyter, aut Diaconus, &c.*

Canones hic ex libro ab Aetio sub *numeris* 83. & 84. recitati, sunt Canones 4. & 5. Antiocheni; quos integros infra *parte* 2. exhibebimus.

Item ex actione 11.

Rursus Actione 11. exorta quæstione inter Bassianum & Stephanum, de Episcopatu Ephesiorum, dixit Stephanus: „ Supplico, ut Canones relegantur, qui dicunt „ ut is, qui in alia civitate ordinatus est, constitui „ non possit in altera. Gloriosissimi judices dixerunt: „ Relegantur hi Canones.

Hoc dicto, *Leontius reverendissimus Episcopus ex eodem codice relegit regulam nonagesimam-quintam; Si quis Episcopus vacans, &c.*

Post hæc *idem reverendissimus Leontius Episcopus ex eodem Codice legit regulam nonagesimam-sextam; Si quis Episcopus ordinationem acceperit, &c.*

Canones hic a Leontio relecti, sunt Canones Antiocheni 16. & 17. quos similiter integros infra *parte* 2. dabimus.

Ex his manifestum est Canones hos Antiochenos non fuisse recitatos ex ipso Concilio Antiocheno, in quo consignati erant respective sub numeris 4. 5. 16. & 17. sed aliquo tunc recepto codice seu collectione, in qua hi Canones conficiebant respective numeros 83. 84. 95. & 96. ut quoque recte annotavit Cardinalis Baronius ad *an.* 341 & Labbæus in nota marginali ad citatam Actio-

(*a*) Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ ab eruditio Francisco Pithæo restitutus est, & notis illustratus. Legatur hujus codicis editio, quæ Parisiis e Typographia Regia manavit ann. 1687.

Actionem 11. verbo *Codice*, dicens: *Antiquam collectionem Canonum intelligit tertiis numeris definitam*. *Tomo* 4. *Concil. General. col.* 692.

Codex fuit proprius Græcorum.

Codicem, seu collectionem hanc fuisse Grecorum, probatur vel exinde, quod Episcopi Orientales illo tamquam proprio in Concilio usi sint, & ad illum pro Canonum recitatione recurrerint, & alio usi fuerint Vicarii Sedis Apostolicæ, uti Dissertatione III. §. 1. notatum est.

§. II.

Ex characteribus statuitur quis fuerit hic Codex.

UT sciatur quis fuerit Codex ille, e quo in Concilio Chalcedonensi Canones pro decidendis quæstionibus disciplinæ recitati fuere, convenit annotare characteres, sive notas speciales hujus Codicis, quæ in ipsis Actis Concilii occurunt.

Hic codex initium sumpsit a Canonibus Nicænis.

In primis constat Codicem hunc a Canonibus Nicænis initium duxisse. Nam Actione 4. postquam magnificentissimi & gloriosissimi Judices dixerunt, legantur Regulæ: *Atticus reverendissimus Episcopus Nicopolis Epiri legit: trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum, qui Nicææ convenerunt, Canon quartus: Episcopum maxime quidem convenit, &c.*

Et actione 16. scribitur: *Constantinus devotus Secretarius divini Consistorii, ex dicto Codice ab Aetio Archidiacono Constantinopolitanorum Sanctissimæ Ecclesiæ, recitavit: Regula sexta trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum: antiquæ consuetudines teneant in Ægypto, &c.*

Manifestum est Canones hos in Codice illo consignatos fuisse sub numeris 4. & 6. insuper certum est hos Canones esse 4. & 6. Nicænos. Ex quibus conficitur, in hoc Codice nullius alterius Synodi Canones ante Canones Nicænos fuisse consignatos: eo quod compertum sit, Canones in hoc Codice sub *continuata* numerorum serie fuisse expressos; uti mox notabitur.

Inter Nicænos, & Antiochenos plures Canones intercedebant.

Ex dictis §. præcedenti habetur, quod *Canones* 4. 5. 16. & 17. Antiocheni in hac collectione consecerint *numeros* 83. 84. 95. & 96. e quo duo colliguntur.

Primum, in Codice illo inter Canones Nicænos, & dictos Canones Antiochenos tot intercessisse alios Canones, ut a primo Canone Nicæno usque ad Canonem IV. Antiochenum numerantur 83. Canones, & usque ad V. 84. & sic de reliquis. Ecce secundus Codicis hujus character.

Omnes sub continuata numerorum serie.

Secundum, colligitur in dicto Codice Canones perpetua serie, & eadem consequentia numerorum fuisse conjunctos, nec unius Synodi Canones ab alterius Synodi Canonibus novis numeris fuisse disjunctos.

Et quidem ob hanc conjunctionem, & continuam Canonum sub una numerorum serie consequentiam factum est, ut hic codex, tum in Synodo Chalcedonensi, tum alibi appellatus sit *Series Canonum*, *Consequentia Canonum*. Atque hic est tertius Codicis illius character.

Unde conficitur hunc esse Codicem, quem Dionysius e Græco in Latinum vertit.

Hos characteres si conferamus cum iis, quæ Dionysius Exiguus præfatur de ea Græca collectione Canonum, quam ipse latinitate donatam suæ Canonum collectioni inseruit, apparebit, haud dubium esse, quin hæc sit illa collectio Græca, qua Patres Chalcedonenses usi sunt.

Dicit enim Dionysius in præfatione sui Codicis: In
„ principio itaque Canones, qui dicuntur Apostolorum,
„ de Græco transtulimus..... deinde Regulas Nicænæ
„ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ
„ ante eam, sive quæ postmodum factæ sunt usque ad
„ Synodum 150. Pontificum, qui apud Constantinopolim
„ convenerunt, sub ordine numerorum, id est, a pri-
„ mo capite usque ad 165. sicut habetur in *Græca au-*
„ *ctoritate*, digessimus.

Ex his Dionysii verbis constat, Canones Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Synodorum usque ad Synodum Constantinopolitanam, eodem ordine & forma sicut habebantur in *Græca auctoritate* seu Codice, a Dionysio e græco in latinum fuisse translatos, & suo codici insertos adeoque pristinum Græcorum Codicem collectioni Dionysii esse insertum.

Unde ex verbis Dionysii patet, Codicem hunc græcum a Canonibus Nicænis initium duxisse, qui est primus character pristini Codicis, quo usa fuit Synodus Chalcedonensis.

Constat præterea ex verbis Dionysii, in Codice Græco per ipsum translato, Canones 165. e diversis Synodis desumptos sub una & continuo numerorum contextu fuisse dispositos, prout & in ipsa collectione Dionysii hodie dispositi leguntur. Hinc secundus character Codicis Græci, quo Synodus Chalcedonensis usa fuit.

Denique si a primo Canone Nicæno numeremus usque ad Canonem 4. Antiochenum, prout Canones in codice a Dionysio translato dispositi sunt, deprehendemus, Canonem illum Antiochenum esse Canonem 84. totius Codicis Græci, & Canonem 5. Antiochenum esse 85. Codicis; & tandem 16. & 17. ejusdem Synodi Antiochenæ esse in Codice 95. & 96. & consequenter sub eisdem numeris fuisse consignatos in Græco Codice per Dionysium translato, quibus in Concilio Chalcedonensi relicti fuerunt, modo tamen hoc unum observetur, ut Canon 5. Ancyranus in translatione Dionysii in duos dividatur; uti in omnibus exemplaribus Græcis divisus legitur. Hinc tertius pristini Codicis character Codici Dionysiano competens.

§. III.

An hic Codex recte dicatur Codex Ecclesiæ universæ?

Hoc titulo evulgatus sub initium sæculi XVII.

CODICEM sive collectionem Canonum, quam e Græco in Latinum vertit Dionysius Exiguus, & qua usi fuere Patres Concilii Chalcedonensis sub initium sæculi decimi septimi, græce & latine evulgavit Christophorus Justellus sub hoc titulo: *Codex Canonum Ecclesiæ universæ*; quem postmodum sequuti Henricus Justellus Christophori filius, & Gulielmus Voellus Theologus, & Socius Sorbonicus sub eodem titulo primum locum assignarunt in Bibliotheca Juris Canonici veteris, quam in duobus tomis an. 1661. evulgarunt.

Non fuit talis tempore Concilii Chalcedonensis.

Si Justellus, eumque sequuti credant, hunc Codicem tempore Concilii Chalcedonensis fuisse *Codicem Ecclesiæ universæ*, quod omnes quotquot essent Ecclesiæ particulares, eum pro suo agnoscerent, Canonesque in eo contentos reciperent, manifeste errant.

Non enim eo utebatur Ecclesia Romana.

Evidens quippe est Actis Concilii Chalcedonensis primam ac principalem Ecclesiam, scilicet Romanam, alio & diverso Codice usam esse, uti supra Dissertat. III. §. 1. ostensum est.

Nec agnoscebat relatos in hunc Codicem Canones Constantinopolitanos.

Ulterius constat ex eisdem Actis Orientales ex suo Codice recitasse Canonem Constantinopolitanum, ut adstruerent prærogativam Ecclesiæ Constantinopolitanæ, atque Lucentium unum e Vicariis Sedis Apostolicæ conquestum esse, quod neglectis Canonibus Nicænis tantum recitaretur Canon Concilii Constantinopolitani, quem in Constitutionibus Canonicis non haberi asserebat. *Trecentorum decem & octo constitutionibus postpositis* (*ait*) *centum quinquaginta*, *qui in* Synodicis Canonicis non habentur, *mentionem tantum fecisse noscuntur*.

Constantinopolitani ergo Canones non habebantur in Codice Ecclesiæ Romanæ, nec eos inter Synodicos Canones agnoscebat Vicarius Sedis Apostolicæ.

Neque Antiochenos.

Adhæc huic Codici inserti erunt Canones Antiocheni, quos tempore Concilii Chalcedonensis Nondum agnovisse, aut recepisse Ecclesiam Romanam sat compertum est, & infra *parte* 2. in scholiis ad hos Canones notabimus.

Nec ut talis fuit probatus a Concilio Chalcedonensi.

Plura adducit Joannes Davii in tractatu Gallico, cui titulus: *Des Jugemens Canoniques des Eveques*, *cap.* 2. quibus evincit, hunc Codicem nequaquam dici posse *Ecclesiæ universæ*, eo sensu, quod ante Concilium Chalcedonense omnes Ecclesiæ eo usæ fuissent: ubi una ostendit, nec hunc nec alium ullum particularem Codicem probatum fuisse per *Canonum*. 1. Concilii Chalcedonensis, sed tantum generaliter pronuntiari, reverentiam sacris Canonibus esse exhibendam: uti & in notis ad illum Canonem ostendetur.

Licet Concilium eo uteretur.

At si Codex per Dionysium Exiguum latine donatus, & a Justello græce & latine evulgatus prætendatur esse *Ecclesiæ Universalis*, quia Synodus universalis Chalcedonensis eo usa fuit in negotiis & controversiis decidendis, nemo titulum illum hoc sensu ei jure disputare poterit: cum indubitatum sit, Synodum Chalcedonensem Codice hoc ceu altero Corpore Canonico, ut phrasi moderna loquar, & non alio usam fuisse.

Insuper si de tempore, quod a sæculo VII. vel VIII. fluxit sermo sit, nullus negabit, faceturque & ipse Quenellus, hunc Codicem posse dici *Ecclesiæ Universæ*; etiam eo sensu, quod Ecclesia universalis Græca & Latina illum receperit, Canonesque in eo contentos probaverit.

Uti enim sæpius dictum fuit, integrum hunc Codicem Dionysius Exiguus in suum Codicem retulit: qui Codex Dionysianus sæculo VI. ab Ecclesia Romana, & tandem circa sæculum octavum sensim per Universam Ecclesiam Latinam receptus fuit, uti in progressu fusius probabitur.

§. IV.

De Canonibus hoc Codice contentis, eorumque auctoritate.

Enumeratio Canonum.

CODEX hic initium sumit a Canonibus Nicænis, quibus immediate subjiciuntur Canones Ancyrani: *qui quidem* (ut in Codice notatur) *priores sunt Nicænis*, *sed ideo postpositi sunt*, *propter auctoritatem Syn. Œcumenicæ*.

Ancyranos subsequuntur Neocæsareenses Canones 14. *qui quidem*, ut monet titulus Codici præfixus, *sunt Ancyranis posteriores*, *Nicænis vero anteriores*.

His immediate subjiciuntur Concilii Gangrensis Canones 26. post hos subnectuntur Concilii Antiocheni Canones 25. Deinde Concilii Laodiceni 59. Ac demum Concilii Constantinopolitani I. Canones 7. in Codice a Justello edito: at in Codice Dionysii 3. duntaxat; hunceque fuisse numerum Canonum Constantinopolitanorum in Codice Græco tempore Concilii Chalcedonensis, infra ostendetur.

Canonum auctoritas a dignitate Auctorum.

Quæ horum Canonum censenda sit auctoritas, haud difficulter judicabit, qui attenderit, Canones illos plerosque editos fuisse in Conciliis, ubi non duo duntaxat, aut tres, sed 20. aut 30. pluresve Episcopi fide præditi,

„ Carthaginensem in codice excipiunt. Romanæ colle- „ ctioni attexunt "; & Capitula 3. 4. & 5. conficiunt.

Constituta adversus Pelagianos.

Virile robur adeptus esse mihi videtur (pergit Quenellus) post Zosimi mortem. Finita enim sub ejus Pontificatu Pelagianorum causa, quidquid de ea re vel scriptum erat ad Romanum Pontificem ab Africanis Episcopis, vel his ab illo rescriptum, ac propterea Synodos adversus Pelagianos in Africa celebratas, placuit in codice Romano reponi: adjunctis etiam Imperatoriis Constitutionibus & Præfectoriis Edictis adversus eosdem hæreticos datis; ut si forte aliquando pugnam adversus Catholicam doctrinam redintegrarent, vel illis decretis subscribere, vel pœnis illis sancitis plecti juberentur.

Epistolæ Decretales Innocentii I.

Ex his conflata sunt capitula quindecim. His subnectuntur 4. Epistolæ Decretales Innocentii I. quibus varia magni momenti disciplinæ capita, fraterna Coepiscoporum suorum Exuperii, Victricii, Decentii, & aliorum consultatione pulsatus secundum Ecclesiasticas Regulas, ac Romanæ in primis Ecclesiæ normam explicat, confirmatque; quæ conficiunt Capitula 21. 22. 23. & 24.

Canones Chalcedonenses.

Et hæc quidem omnia ante Leonis M. tempora codici Romano apposita fuisse contendit idem S. Leonis Editor. *Post Calcedonense Concilium Leonis cura & sollicitudine (verba sunt Quenelli) ut ex ejus Epistolis non semel habemus, collecta hujus Synodi gesta, latine reddita, & in unum corpus redacta sunt. Quæ cum seorsim in scriniis servarentur, placuit tamen præcipua capita ex illis delibata Codici Romano annecti, ut ad manum omnibus essent. Et ea sunt, quæ jacent in hoc Codice post Innocentii Papæ Epistolam ad Victricium, in Capite 25. 26. 27. & 28.*

Epistolæ Siricii Papæ & Rescriptum S. Ambrosii. Epistolæ aliorum Pontificum.

Chalcedonensia monumenta sequuntur Epistolæ Siricii Papæ cum S. Ambrosii Rescripto, necnon Epistolæ Zosimi, Bonifacii, & Cœlestini Pontificum Romanorum, quæ capitulis 29. 30. 31. 32. 33. 35. & 36. continentur. Has a Leone I. Codici fuisse insertas evincere studet Quenellus.

Narratio Eutychianorum.

Sequitur narratio quædam Eutychianorum, ubi de Dioscori & Acacii quoque damnatione tractatur; hancque narrationem una cum Epistolis Simplicii, Felicis, & Gelasii Pontificum Romanorum, cæterisque Incarnationem Domini attinentibus usque ad Capitulum 56. Gelasii tempore insertam esse codici probabile est, inquit laudatus Auctor.

Canones quatuor Conciliorum.

Quatuor Conciliorum Canones, qui omissi fuerant in anterioribus, Ephesini scilicet definitio, Antiocheni, Laodiceni, & Constantinopolitani Decreta cum Thelensi Synodo, totum claudunt codicem.

Quo tempore, & qua occasione singula fuerint Codici addita, mira eruditione & exactitudine exponit: multaque hac occasione & rei Canonicæ & etiam Chronologicæ studiosis multum utilia exponit ac elucidat; quæ una cum Dissertationibus 13. 14. & 15. ad elucidationem contentorum in hoc codice spectantibus legisse nunquam pœnitebit; utpote monumenta eruditione multa referta (*a*).

§. VII.

Qua utilitas hujus Codicis.

Hic Codex utilis.

CUM argumentis non obscuris probatum sit; hunc esse revera codicem illum, quem sibi Ecclesia Romana confecit statim ut ipsa jure scripto administrari, & alias Ecclesias ad suam ordinationem spectantes regere cœpit, & e quo usque ad receptum Codicem Dionysianum disciplinam suam formabat; nemo non videt quanta vel hoc titulo Codex hic omnibus veneratione, ac pretio esse debeat.

Quia ex eo patet pristina disciplina Ecclesiæ Romanæ.

Codex enim hic consequenter exhibet disciplinam, qua prima orbis Ecclesia & Magistra cæterarum, per bina ut minus sæcula administrata & gubernata.

Præterea ex versione Canonum Græcorum, quæ hoc Codice repræsentatur, Ecclesiæ Romanæ disciplina innotescet; dum aliquos ab ea rejectos, alios mutatos, suoque accommodatos usui; (uti circa Canonem 19. Ancyranum contigisse infra ad collectionem Martini Bracarensis observabimus Dissert. VI. § 3. in fine) quod ex versione Dionysii obscurum manet: quippe qui Canones ad finem Græci textus transtulit, nulla aut modica habita ratione receptæ ab Ecclesia Romana disciplinæ.

Et quando ab Ecclesia Romana receptæ sint aliæ Synodi.

Denique præter alia, quæ utilitatem Codicis mirifice commendant „ duo sunt (ait Doctissimus hujus Codicis „ Evulgator in Præfatione operibus S. Leonis præfixa) „ quæ Ecclesiæ Romanæ Studiosos (Ecquis porro hujus „ studiosus non sit, si Catholicus) & antiquitatis Ec- „ clesiasticæ amatores magis afficient. Unum quod ope „ hujus Codicis dignoscatur, quæ quove tempore Orien- „ tales Synodi in usum receptæ fuerint in Ecclesia Ro- „ mana, quo Antiocheni Canones, Constantinopolitani, „ Africani, & si qui alii in controversiam vocantur.

Ex illo confutantur hæretici.

„ Alterum est, ex eodem Codice repelli ac funditus „ convelli impudentem calumniam, quam famosi illi „ Magdeburgenses Centuriatores adversus Sanctissimos „ Pontifices Romanos Zosimum, Bonifacium, & Cœle- „ stinum sceleratissime struxerunt; cum eos palam & „ publice traducunt velut Nicænorum Canonum *adul-* „ *teratores, falsatores, corruptores*: quasi *per immane* „ *scelus & impietatem ac furiosam ambitionem* a Zosimo „ Papa sciente ac volente suppositi sint, Sardicenses Ca- „ nones per Legatos suos obtulit in celebratissima illa Ap- „ piarii Presbyteri causa: *In qua nefaria decretorum Ni-* „ *cænorum adulteratione pervicaciter steterit Bonifacius* „ *homo ambitiosus*, inquiunt, *& impius, ac pertinaciter* „ *perseveraverit Cœlestinus; licet Africanam Synodum* „ *veriora exemplaria Nicænorum Canonum Constantino-* „ *poli & Alexandria accepisse, ac sceleratam fraudem* „ *falsatorum Canonum detectam esse probe sciret*. Certa „ erit deinceps ex codicis inspectione non dicam modo „ apud Catholicos, sed & apud quosvis non desperatæ „ conscientiæ homines, & scelerata hominum mente „ corruptorum protervia, & sinceritas candorque Epis- „ coporum Romanorum, qui quod acceptum a majori- „ bus in suo Codice legebant, bona fide protulerunt: „ quos eam ob rem ignorantiæ accusari non possis, „ quin Africanos Episcopos Orientales, ac pleriosque „ Occidentales pariter insimules, quibus vel nullatenus, „ vel obscure admodum innotuerant Sardicenses Cano- „ nes ac Nicænorum numerus, de quo ad nostram us- „ que ætatem perseveraverit Eruditorum controversia.

Hæc utilitas facile patebit, si attendatur, ex hoc Codice intelligi, quod supra notavimus, Canones Sardicenses in Codice Romano cum Nicænis fuisse confusos; ideoque Pontifices in citandis dictis Canonibus sequutos fuisse bona fide suum Codicem.

Utile ergo Codicis Rom. Eccl. studium.

Hæc abunde sane adstruunt, quantopere notitia pristini Codicis Romani tum ad illustrandam Canonicam scientiam, tum ad illustrandas alias inter eruditos hodiedum motas quæstiones conducere possit. Ut proinde nullatenus inutilis reputandus sit labor, qui in assequenda hujus codicis notitia, eoque revolvendo impenditur.

D I S S E R T A T I O Q U A R T A.

De Prisco Codice Canonum Græcorum.

§. I.

Probatur Græcos jam pridem habuisse specialem Canonum Codicem.

Probatur ex actione 4. Concilii Chalcedonensis.

FUisse tempore Concilii Chalcedonensis Codicem Canonum, quo Orientales seu Græci utebantur, & e quo in ipso Concilio Canones ad decidendas disciplinæ quæstiones relecti fuerunt, ex Actis Concilii manifestum est.

Actione 4. cum quæstio incidisset de Caroso & Dorotheo, & aliis nonnullis Monachis, qui Dioscoro adhærebant, postquam is a Synodo depositus fuerat, decretumque esset, ut sacri Canones relegerentur, qui de hujusmodi Monachis pronuntiant, *sumpto libro Aetius Archidiaconus & Primicerius magnæ Ecclesiæ legit; Canon octogesimus tertius: Si quis Episcopus a Synodo depositus, &c.* Deinde legit: *Alius Canon octogesimus quartus: De his qui seipsos separant. Si quis Presbyter, aut Diaconus, &c.*

Canones hic ex libro ab Aetio sub *numeris* 83. & 84. recitati, sunt Canones 4. & 5. Antiocheni; quos integros infra *parte* 2. exhibebimus.

Item ex actione 11.

Rursus Actione 11. exorta quæstione inter Bassianum & Stephanum, de Episcopatu Ephesiorum, dixit Stephanus: „ Supplico, ut Canones relegantur, qui dicunt „ ut is, qui in alia civitate ordinatus est, constitui „ non possit in altera. Gloriosissimi judices dixerunt: „ Relegantur hi Canones.

Hoc dicto, *Leontius reverendissimus Episcopus ex eodem codice relegit regulam nonagesimam-quintam; Si quis Episcopus vacans, &c.*

Post hæc *idem reverendissimus Leontius Episcopus ex eodem Codice legit regulam nonagesimam-sextam; Si quis Episcopus ordinationem acceperit, &c.*

Canones hic a Leontio relecti, sunt Canones Antiocheni 16. & 17. quos similiter integros infra *parte* 2. dabimus.

Ex his manifestum est Canones hos Antiochenos non fuisse recitatos ex ipso Concilio Antiocheno, in quo consignati erant respective sub numeris 4. 5. 16. & 17. sed aliquo tunc recepto codice seu collectione, in qua hi Canones conficiebant respective numeros 83. 84. 95. & 96. ut quoque recte annotavit Cardinalis Baronius ad *an.* 341 & Labbæus in nota marginali ad citatam Actio-

(*a*) Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ ab eruditis Francisco Pithæo restitutus est, & notis illustratus. Legatur hujus codicis editio, quæ Parisiis e Typographia Regia manavit ann. 1687.

Actionem 11. verbo *Codice*, dicens: *Antiquam collectionem Canonum intelligit certis numeris definitam*. *Tomo 4. Concil. General. col.* 692.

Codex fuit proprius Græcorum.

Codicem, seu collectionem hanc fuisse Grecorum, probatur vel exinde, quod Episcopi Orientales illo tamquam proprio in Concilio usi sint, & ad illum pro Canonum recitatione recurrerint, & alio usi fuerint Vicarii Sedis Apostolicæ, uti Dissertatione III. §. 1. notatum est.

§. II.

Ex characteribus statuitur quis fuerit hic Codex.

UT sciatur quis fuerit Codex ille, e quo in Concilio Chalcedonensi Canones pro decidendis quæstionibus disciplinæ recitati fuere, convenit annotare characteres, sive notas speciales hujus Codicis, quæ in ipsis Actis Concilii occurunt.

Hic codex initium sumpsit a Canonibus Nicænis.

In primis constat Codicem hunc a Canonibus Nicænis initium duxisse. Nam Actione 4. postquam magnificentissimi & gloriosissimi Judices dixerunt, legantur Regulæ: *Atticus reverendissimus Episcopus Nicopolis Epiri legit: trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum, qui Nicææ convenerunt, Canon quartus: Episcopum maxime quidem convenit, &c.*

Et actione 16. scribitur: *Constantinus devotus Secretarius divini Consistorii, ex dicto Codice ab Aetio Archidiacono Constantinopolitanorum Sanctissimæ Ecclesiæ, recitavit: Regula sexta trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum: antiquæ consuetudines teneant in Ægypto, &c.*

Manifestum est Canones hos in Codice illo consignatos fuisse sub numeris 4. & 6. insuper certum est hos Canones esse 4. & 6. Nicænos. Ex quibus conficitur, in hoc Codice nullius alterius Synodi Canones ante Canones Nicænos fuisse consignatos: eo quod compertum sit, Canones in hoc Codice sub *continuata* numerorum serie fuisse expressos; uti mox notabitur.

Inter Nicænos, & Antiochenos plures Canones intercedebant.

Ex dictis §. præcedenti habetur, quod *Canones* 4. 5. 16. & 17. Antiocheni in hac collectione consecerint *numeros* 83. 84. 95. & 96. e quo duo colliguntur.

Primum, in Codice illo inter Canones Nicænos, & dictos Canones Antiochenos tot intercessisse alios Canones, ut a primo Canone Nicæno usque ad Canonem IV. Antiochenum numerantur 83. Canones, & usque ad V. 84. & sic de reliquis. Ecce secundus Codicis hujus character.

Omnes sub continuata numerorum serie.

Secundum, colligitur in dicto Codice Canones perpetua serie, & eadem consequentia numerorum fuisse conjunctos, nec unius Synodi Canones ab alterius Synodi Canonibus novis numeris fuisse disjunctos.

Et quidem ob hanc conjunctionem, & continuam Canonum sub una numerorum serie consequentiam factum est, ut hic codex, tum in Synodo Chalcedonensi, tum alibi appellatus sit *Series Canonum*, *Consequentia Canonum*. Atque hic est tertius Codicis illius character.

Unde convincitur nunc esse Codicem, quem Dionysius e Græco in Latinum vertit.

Hos characteres si conferamus cum iis, quæ Dionysius Exiguus præfatur de ea Græca collectione Canonum, quam ipse latinitate donatam suæ Canonum collectioni inseruit, apparebit, haud dubium esse, quin hæc sit illa collectio Græca, qua Patres Chalcedonenses usi sunt.

Dicet enim Dionysius in præfatione sui Codicis: In „ principio itaque Canones, qui dicuntur Apostolorum, „ de Græco transtulimus...... deinde Regulas Nicænæ „ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ „ ante eam, sive quæ postmodum factæ sunt usque ad „ Synodum 150. Pontificum, qui apud Constantinopolim „ convenerunt, sub ordine numerorum, id est, a pri„ mo capite usque ad 165. sicut habetur in *Græca au„ ctoritate*, digessimus.

Ex his Dionysii verbis constat, Canones Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Synodorum usque ad Synodum Constantinopolitanam, eodem ordine & forma sicut habebantur in *Græca auctoritate* seu Codice, a Dionysio e græco in latinum fuisse translatos, & suo codici insertos adeoque pristinum Græcorum Codicem collectioni Dionysii esse insertum.

Unde ex verbis Dionysii patet, Codicem hunc græcum a Canonibus Nicænis initium duxisse, qui est primus character pristini Codicis, quo usa fuit Synodus Chalcedonensis.

Constat præterea ex verbis Dionysii, in Codice Græco per ipsum translato, Canones 165. e diversis Synodis desumptos sub uno & continuo numerorum contextu fuisse dispositos, prout & in ipsa collectione Dionysii hodie dispositi leguntur. Hinc secundus character Codicis Græci, quo Synodus Chalcedonensis usa fuit.

Denique si a primo Canone Nicæno numeremus usque ad Canonem 4. Antiochenum, prout Canones in codice a Dionysio translato dispositi sunt, deprehendemus, Canonem illum Antiochenum esse Canonem 84. totius Codicis Græci, & Canonem 5. Antiochenum esse 85. Codicis; & tandem 16. & 17. ejusdem Synodi Antiochenæ esse in Codice 95. & 96. & consequenter sub eisdem numeris fuisse consignatos in Græco Codice per Dionysium translato, quibus in Concilio Chalcedonensi relicti fuerunt, modo tamen hoc unum observetur, ut Canon 5. Ancyranus in translatione Dionysii in duos dividatur; uti in omnibus exemplaribus Græcis divisus legitur. Hinc tertius pristini Codicis character Codici Dionysiano competens.

§. III.

An hic Codex recte dicatur Codex Ecclesiæ universæ?

Hoc titulo evulgatus sub initium sæculi XVII.

CODICEM sive collectionem Canonum, quam e Græco in Latinum vertit Dionysius Exiguus, & qua usi fuere Patres Concilii Chalcedonensis sub initium sæculi decimi septimi, græce & latine evulgavit Christophorus Justellus sub hoc titulo: *Codex Canonum Ecclesiæ universæ*; quem postmodum sequuti Henricus Justellus Christophori filius, & Gulielmus Voellus Theologus, & Socius Sorbonicus sub eodem titulo primum locum assignarunt in Bibliotheca Juris Canonici veteris, quam in duobus tomis an. 1661. evulgarunt.

Non fuit talis tempore Concilii Chalcedonensis.

Si Justellus, eumque sequuti credant, hunc Codicem tempore Concilii Chalcedonensis fuisse *Codicem Ecclesiæ universæ*, quod omnes quotquot essent Ecclesiæ particulares, eum pro suo agnoscerent, Canonesque in eo contentos reciperent, manifeste errant.

Non enim eo utebatur Ecclesia Romana.

Evidens quippe est Actis Concilii Chalcedonensis primam ac principalem Ecclesiam, scilicet Romanam, alio & diverso Codice usam esse, uti supra Dissertat. III. §. 1. ostensum est.

Nec agnoscebat relatos in hunc Codicem Canones Constantinopolitanos.

Ulterius constat ex eisdem Actis Orientales ex suo Codice recitasse Canonem Constantinopolitanum, ut adstruerent prærogativam Ecclesiæ Constantinopotanæ, atque Lucentium unum e Vicariis Sedis Apostolicæ conquestum esse, quod neglectis Canonibus Nicænis tantum recitaretur Canon Concilii Constantinopolitani, quem in Constitutionibus Canonicis non haberi asserebat. *Trecentorum decem & octo constitutionibus postpositis* (*ait*) *centum quinquaginta, qui in* Synodicis Canonicis non habentur, *mentionem tantum fecisse noscuntur*.

Constantinopolitani ergo Canones non habebantur in Codice Ecclesiæ Rumanæ, nec eos inter Synodicos Canones agnoscebat Vicarius Sedis Apostolicæ.

Neque Antiochenos.

Adhæc huic Codici inserti erant Canones Antiocheni, quos tempore Concilii Chalcedonensis Nondum agnovisse, aut recepisse Ecclesiam Romanam sat compertum est, & infra *parte* 2. in scholiis ad hos Canones notabimus.

Nec ut talis fuit probatus a Concilio Chalcedonensi.

Plura adducit Joannes Davii in tractatu Gallico, cui titulus: *Des Jugemens Canoniques des Eveques*, *cap.* 2. quibus evincit, hunc Codicem nequaquam dici posse *Ecclesiæ universæ*, eo sensu, quod ante Concilium Chalcedonense omnes Ecclesiæ eo usæ fuissent: ubi una ostendit, nec hunc nec alium ullum particularem Codicem probatum fuisse per *Canonem*. 1. Concilii Chalcedonensis, sed tantum generaliter pronuntiari, reverentiam sacris Canonibus esse exhibendam: uti & in notis ad illum Canonem ostendetur.

Licet Concilium eo uteretur.

At si Codex per Dionysium Exiguum latine donatus, & a Justello græce & latine evulgatus prætendatur esse *Ecclesiæ Universalis*, quia Synodus universalis Chalcedonensis eo usa fuit in negotiis & controversiis decidendis, nemo titulum illum hoc sensu ei jure disputare poterit: cum indubitatum sit, Synodum Chalcedonensem Codice hoc ceu altero Corpore Canonico, ut phrasi moderna loquar, & non alio usam fuisse.

Insuper si de tempore, quod a sæculo VII. vel VIII. fluxit sermo sit, nullus negabit, fateturque & ipse Quenelius, hunc Codicem posse dici *Ecclesiæ Universæ*; etiam eo sensu, quod Ecclesia universalis Græca & Latina illum receperit, Canonesque in eo contentos probaverit.

Uti enim sæpius dictum fuit, integrum hunc Codicem Dionysius Exiguus in suum Codicem retulit: qui Codex Dionysianus sæculo VI. ab Ecclesia Romana, & tandem circa sæculum octavum sensim per Universam Ecclesiam Latinam receptus fuit, uti in progressu fusius probabitur.

§. IV.

De Canonibus hoc Codice contentis, eorumque auctoritate.

Enumeratio Canonum.

CODEX hic initium sumit a Canonibus Nicænis, quibus immediate subjiciuntur Canones Ancyrani: *qui quidem* (ut in Codice notatur) *priores sunt Nicænis, sed ideo postpositi sunt, propter auctoritatem Syn. OEcumenicæ*.

Ancyranos subsequuntur Neocæsareenses Canones 14. *qui quidem*, ut monet titulus Codici præfixus, *sunt Ancyranis posteriores, Nicænis vero anteriores*.

His immediate subjiciuntur Concilii Gangrensis Canones 26. post hos subnectuntur Concilii Antiocheni Canones 25. Deinde Concilii Laodiceni 59. Ac demum Concilii Constantinopolitani I. Canones 7. in Codice a Justello edito: at in Codice Dionysii 3. duntaxat; huncque fuisse numerum Canonum Constantinopolitanorum in Codice Græco tempore Concilii Chalcedonensis, infra ostendetur.

Canonum auctoritas a dignitate Auctorum.

Quæ horum Canonum censenda sit auctoritas, haud difficulter judicabit, qui attenderit, Canones illos plerosque editos fuisse in Conciliis, ubi non duo duntaxat, aut tres, sed 20. aut 30. pluresve Episcopi fide præditi,

ut verbis loquar S. Agobardi, sapientia illustres, vita clari, sanctitate reverendi, signis & prodigiis formidandi in nomine Christi, pro formanda Ecclesiæ disciplina, abusibusque evellendis convenerunt.

Ex auctoritate Codicis, cui sunt inserti.

Qui insuper advertit hos Canones relatos fuisse in Codicem, quo jam pridem in controversiis disciplinæ usa fuit œcumenica Synodus Chalcedonensis; immo qui una cum sacro Codice Evangelii positus fuit supra mensam in Conciliorumque Codicem successu temporis ab universali Ecclesia, tam Græca, quam Latina, receptum & probatum; haud difficulter fatebitur de Canonibus hoc Codice contentis vere affirmari posse, quod de Nicænis olim pronuntiavit Leo Magnus: *Canones spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentia consecrati.*

Auctoritas Canonum probat auctoritatem disciplinæ in iis contentæ.

Ex his cuique facile compertum est, qua veneratione disciplina Canonibus his expressa suscipienda & probanda sit, quo studio & cura ubi adhuc superstes est, conservanda, labescens, suffulcienda, abolita, seu potius conculcata restituenda; omnia tamen, moderante christiana prudentia, quæ temporum & personarum circumstantias, ubi de disciplina agitur, sedulo expendit. Novit enim illa, disciplinam uno tempore sanctissimam & utilissimam, alio tempore, si in omni rigore introduceretur, posse non solum non esse utilem; sed subinde etiam nocivam.

DISSERTATIO QUINTA.

De Codice Dionysii Exigui.

§. I.

Quis fuerit Dionysius? quo movente, & quo tempore Codicem aggressus sit?

Dionysius Scytha natione, moribus Romanus.

CASSIODORUS, libro *Divinarum Litterarum*, cap. 23. scribit: *Fuit nostris temporibus & Dionysius Monachus, Scytha natione, sed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctissimus; reddens actionibus suis, quam in libris Domini legerat, æquitatem.*

Coævus Cassiodoro.

Dionysium sibi coævum ac notum fuisse testatur Cassiodorus verbis sequentibus: *Qui mecum Dialecticam legit, & in exemplo* (*vel ut MSS. habent*, templo) *gloriosi magisterii plurimos annos vitam suam* (*Domino præstante*) *transegit.*

Ipsum vita functum fuisse, dum hæc scribebat Cassiodorus, allegata verba insinuant, & clarius exprimunt sequentia: *Fuit in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas; ut in nullo se vel extremis famulis anteferret, cum dignus esset Regum sine dubitatione colloquiis. Interveniat pro nobis, qui nobiscum orare consueverat; ut cujus hic sumus oratione suffulti, ejus possimus nunc meritis adjuvari.*

Peritissimus in Græcis & Latinis.

Insuper teste Cassiodoro *tanta latinitatis & græcitatis peritia fungebatur, ut quoscumque libros græcos in manibus acciperet, latine sine offensione transcurreret, iterumque latinos Attico sermone relegeret: ut crederes hoc esse conscriptum, quod os ejus, inoffensa velocitate, fundebat.*

Quod præter Cassiodorum alii Scriptores testantur.

Similia de morum sanctitate, & litterarum peritia testimonium Dionysio perhibent, quotquot ejus inter Scriptores Ecclesiasticos meminere; cumque Trithemius vocat *virum ingenio & scientia magnum atque clarissimum, in Scripturis sacris eruditum, & in disciplina sæcularium litterarum notabiliter doctum, Græco & Latino eloquio clarum.*

Canones Ecclesiasticos Græcos Latinitate donavit.

Hic ergo Latinis & Græcis litteris ita instructus, petitus a Stephano *Episcopo ex Græcis exemplaribus Canones Ecclesiasticos moribus suis pares, ut erat plenus, magna eloquentiæ suæ luce composuit*, ait Cassiodorus loco citato.

Idque rogante Stephano Episcopo, & adhortante quodam Laurentio.

Rogante Stephano Episcopo se hanc versionem aggressum scribit ipse in præfatione sui Codicis illi Episcopo inscripta, una asserens, se hujus Episcopi consideratione hunc laborem suscepisse: *quamvis* (*ait*) *charissimus frater noster Laurentius, assidua & familiari cohortatione, Parvitatem nostram Regulas Ecclesiasticas de Græco transferre pepulerit.*

Cur autem se ad preces Stephani Episcopi ad hanc translationem faciendam inclinari permiserit, expressit in citata præfatione seu Epistola ad Stephanum: *Inter plurima virtutis ornamenta, quibus Ecclesiam Domini morum sanctitate condecoras, etiam sacratissima jura Pontificalibus per Dei gratiam digesta conventibus, intemerata conservans, perfecto regimen Clerum plebemque moderaris.*

Idque verisimiliter aggressus Dionysius inchoato sæculo VI.

Quo præcise anno hanc translationem Canonum Græcorum in Latinum adorsus fuerit Dionysius, incertum est. Illud constat ex ipsius epistola ad Julianum, Dionysium Romam e Scythia non venisse ante annum 490. cum ibidem asserat, se Gelasium Papam non vidisse, qui illo anno obiit: *quantique sit* (*ait*) *apud Deum meriti Beatus Papa Gelasius, & nos, qui eum præsentia corporali non vidimus, per vos alumnos ejus facilius æstimamus.*

Adhæc nullatenus verisimile est, Monachum extraneum & Scytham, tantam sibi sapientiæ & sanctitatis famam conciliasse, nisi aliquot annorum spatio se Romanis probasset.

Cumque hoc Opus aggressum non sit, nisi amicorum *assidua & familiari* cohortatione sollicitatus, ac tandem Stephani Episcopi urgentibus precibus inductus, admodum probabile est, saltem nonnisi inchoato sæculo VI. hoc Opus a Dionysio susceptum, aut saltem evulgatum esse.

§. II.

De Materia & Forma hujus Codicis.

Ad preces Stephani Episcopi Salonitani Dionysius Codicem Canonum composuit.

SI Cassiodoro credimus verbis §. præcedenti relatis, Dionysius petitus a Stephano Episcopo Salonitano ex Græcis exemplaribus Canones Ecclesiasticos, magna eloquentiæ luce composuit; quod hactenus suscipere noluerat, ut ipse testatur in Præfatione seu Epistola ad Stephanum: „ quamvis (ait) charissimus frater noster „ Laurentius assidua & familiari cohortatione, parvi„ tatem nostram regulas Ecclesiasticas de *Græco* trans„ ferre pepulerit.

Dionysius ergo ad preces Stephani Canonum collectionem, sive Codicem composuit, atque „ in princi„ pio Canones, qui dicuntur Apostolorum, de Græco „ transtulimus (ait in citata Præfatione) quibus quia „ plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum „ vestram noluimus ignorare Sanctitatem: quamvis „ postea quædam constituta Pontificum ex ipsis Ca„ nonibus desumpta esse videantur.

Licet nondum in Ecclesia Romana receptis.

Hic obiter nota, Canones vulgo Apostolorum ea ætate nondum a Romana Ecclesia fuisse unanimi consensu receptos, nequidem quinquaginta priores, quos solos Dionysius suo Codici inseruit. Sed de hoc latius parte secunda, ubi de Canonibus agetur.

His subjungit Canones Græcos in Codice Græcorum contentos.

Prosequitur Dionysius materiam sui Codicis describere, dicens: „ Deinde Regulas Nicenæ Synodi, & de„ inceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, „ sive quæ postmodum facta sunt, usque ad Synodum „ centum quinquaginta Pontificum, qui apud Constan„ tinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id „ est, a primo Capite usque ad centesimum sexagesi„ mum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate „ digessimus. Tum Sancti Chalcedonensis Concilii De„ creta subdentes, in his Græcorum Canonum finem „ esse declaramus.

Ex his perquam manifestum est Dionysium ipsam pristinam Græcorum *auctoritatem*, seu Canonum Græcorum Codicem integrum latinitate donasse, & Canones in eo contentos in suum Codicem transtulisse; idque sub ordine numerorum usque ad Canones Constantinopolitanos, *prout* habebatur in græca *auctoritate*, seu Codice adjunctis Chalcedonensibus, qui in Codice Græcorum, quem Dionysius præ manibus habebat, hactenus non continebuntur.

Adjungit Canones Sardicenses & Africanos.

Hac translatione Canonum Græcorum precibus & votis amicorum, & Stephani Episcopi Salonitani satisfecisse videbatur Dionysius: utpote qui solos Canones Græcos latinitate donari, atque in ordinem redigi a Dionysio suo postulabant: nihilominus & Latinos nonnullos Canones, sed distinctis numeris adjungere voluit: quod ipsi Stephano Episcopo Salonitano indicare voluit: „ Nec quid præterea notitiæ vestræ credar „ velle subtrahere, Statuta quoque Sardicensis Conci„ lii, atque Africani, quæ *latine* sunt edita, suis a „ nobis numeris cernuntur esse distincta.

Qui una cum Græcis conficiunt Codicem Canonum Dionysii Exigui.

Hi Canones una cum præcedentibus e Græco in Latinum translatis conficiunt opus Dionysii, quod vulgo dicitur, *Codex Canonum Ecclesiasticorum Dionysii Exigui*, quem integrum ex Codice MS. Bibliothecæ Cl. Viri Christophori Justelli, tomo 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris inseruerunt Gulielmus Voellus, & Henricus Justellus Christophori filius.

Qui ob confusionem pristini Codicis Romani expetitus fuit.

Quamobrem continua & familiari cohortatione sollicitatus fuerit Dionysius, ut eam Canonum Græcorum translationem, & in novum ordinem digestionem aggrederetur, significat ipse in sæpius citata præfatione. *Confusione credo* (ait) *priscæ translationis offensus*, scilicet Laurentius.

Erat ergo ante Dionysianam translationem pristina translatio illorum Canonum Romanis nota & usitata; sed quæ sua *confusione* plures offendebat, atque ad novam & politiorem excitabat.

Hac autem confusio evincit

Hinc non immerito concludit Paschasius Quenellus, *Dissertat.* 12. *cap.* 1. nullatenus verisimile esse, quod post Concilium Chalcedonense jussu Leonis M. nova

Cano-

non fuisse a Leone M. novam collectionem institutam.

Canonum Græcorum translatio & collectio fuerit concinnata, ut prætendit Petrus De Marca, *Dissert. de Veteribus Collectionibus Canonum*.

Quis enim dubitet, quin tantus Pontifex, ut fuit Leo M., si de nova translatione cogitasset, eam ita curasset, ne in eamdem confusionem posterior incidisset: sed eam potius omni ex parte accuratam absolutione pro sua rei Canonicæ peritia dedisset; ut nec novæ post ipsum collectionis conficiendæ laborem suscipere coactus esset vel Dionysius Exiguus, vel quisquam alius *confusione priscæ translationis offensus*.

Præsertim cum hæc collectio a Dionysio prisca dici non potuisset.

Deinde unicam Dionysius translationem, quæ ante extabat, commemorat, eamque vocat *priscam*; quæ profecto *prisca* a Dionysio vocanda non erat, si antiquior ætate Leonis non fuisset, quem ultimos saltem vitæ annos adhuc viventem videre potuerat.

§. III.

De Dionysii Exigui Decretorum Romanorum Pontificum Collectione.

Collegit Dionysius Decreta Romanorum Pontificum.

DIONYSIUS vulgo Exiguus, præter Codicem Canonum, de quo §. præcedenti, quamdam Decretorum Pontificum Romanorum collectionem concinnavit ad preces Juliani Presbyteri tituli S. Anastasiæ, uti ipse in Præfatione seu Epistola ad eumdem Julianum huic collectioni præfixa scribit; una materiam formamque suæ collectionis exponens.

„ Sanctitatis vestræ (ait) piis excitatus studiis, quibus nihil prorsus eorum, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam pertinent, omisti inquirere, præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum constituta, qua valui cura diligentiaque collegi.

Cura igitur Dionysii fuit in unum colligere *Constituta præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum*, quibus ipsa disciplina Ecclesiastica stabiliri & formari posset.

Siricii, & subsequentium Pontificum.

Constat autem opus hoc ex Constitutis seu Decretis Sedis Apostolicæ Præsulum Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cœlestini, Leonis Magni, Gelasii, & Anastasii: quæ vero Decreta sub nomine Hilarii, & sequentium Pontificum usque ad Gregorium Minorem in hac collectione visuntur, ad hanc Dionysii collectionem non pertinent, sed ab aliis Dionysio posterioribus addita esse dubium non est; uti recte notant Voellus & Justellus in Præfatione *tomo 1.* Bibliothecæ Juris Canonici veteris præfixa; qui & propterea hæc posteriorum Pontificum Decreta a collectione Dionysii separata ediderunt.

Aliqua tamen omisit.

Voellus & Justellus ibidem quoque observarunt, quod vetusti Scriptorum coactores, collectis duntaxat Synodorum regulis, omiserint Pontificum Epistolas. Licet autem Dionysius dicat, se collegisse præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum Constituta, *qua valuit cura diligentiaque*, nihilominus certum est, non omnes illorum Pontificum Epistolas inseruisse; notatque Quenellus, *Dissert. 16. num. 12.* quod „ in Bibliotheca Sancti Germani a Pratis sit insignis collectio ad usum Ecclesiæ Gallicanæ concinnata, quæ Gelasii temporibus cœva credita est a Viris doctis, & triginta sex Romanorum Pontificum Epistolas habet intertas, quarum plurimæ etiam apud Dionysium desiderantur. Hic enim septem tantum habet a Leone scriptas, Codex vero Sangermanus sexdecim ". Similiter & Codex Ecclesiæ Romanæ a Quenello evulgatus plura Pontificum Decreta exhibet, quam a Dionysio sunt relata.

Hæc omissio non evincit illa esse supposititia.

Idipsum notavit Eminentissimus Cardinalis De Aguirre in Dissertatione 2. præfixa tomo 1. Collectionis maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ & Novi Orbis, qui & inde elidi credit vim argumenti, quod ex silentio Dionysii sumitur pro falsitate & suppositione Epistolarum Decretalium primorum Pontificum, qui Siricium præcesserunt; an recte, infra examinabitur, ubi de collectione Isidori agetur; interim hoc Aguirrio concedimus, *generaliter* non posse Epistolas Pontificum, qui etiam Dionysio antiquiores sunt, argui ut supposititias hoc solo argumento, quod eas non referat Dionysius.

Dionysius Epistolas Pontificum in titulos distinxit, ut ipse testatur in citata Præfatione ad Julianum; *Et in quemdam redigens ordinem titulis distinxi compositis*. Hi ceu quædam summaria ipsi Operi præmittuntur numeris correspondentibus ipsis titulis seu Decretis in ipsa collectione relatis, quibus rursus eadem summaria præfiguntur.

Collectio hæc ad normam prioris confecta.

Sicuti autem in Codice suo omnes Canones e Codice Græcorum desumptos enumeraverat, sub una & continua numerorum serie terminavit: id est, omnia Decreta Siricii sub una serie numerorum, & rursus Innocentii, Zosimi, &c.

Ut itaque in colligendis hisce Pontificum Decretis formam prioris suæ Canonum collectionis servaret, Epistolas Pontificum in titulos distinxit; atque summariis adjunctis, quos integros ipsæ collectioni præposuerat, rursus iisdem verbis in ipsa collectione singulis Decretis præfiguntur: nisi quod titulus *Decreto 49.* Leonis præfixus non consonet titulo in fronte collectionis exhibito. Sed vel ex hac a reliquis dissonantia, non sine fundamento conficit Quenellus, hoc Decretum *aliena & recentiori manu* cæteris esse annexum, in notis ad Epistolam 1. Leonis *num. 9.* Præsertim quod hæc Epistola sub titulo repræsentetur, cum tamen Dionysius Epistolas omnes, tametsi multo hac breviores, in plures titulos diffecuerit. Hæc enim nullis titulis distincta quinque columnas occupat in Justelliana editione. Epistola vero Leonis ad Nicetam Aquileiensem, quæ immediate præmittitur; cum tres tantum columnas impleat, in octo tamen partes cum prolixioribus titulis distributa invenitur.

Epistolas Pontificum non tantum in titulos distinxit Dionysius, sed & singulorum Pontificum Decreta sub una numerorum serie terminavit; ut, licet unius Pontificis essent variæ Epistolæ, tamen Decreta ex illis desumpta *continua* serie numerorum disponantur, & initium novi numeri sumitur a Decretis singulorum Pontificum; idque ad imitationem formæ, quam in priore sua Canonum collectione servaverat, quamque placuisse cognoverat, quemadmodum ipse asserit in Præfatione ad Julianum dicens: Præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum Constituta, qua valui cura diligentia, que collegi, & in quemdam redigens ordinem titulis distinxi compositis; ita duntaxat ut singulorum Pontificum, quotquot a me Præcepta reperta sunt, sub una numerorum serie terminarem, omnesque titulos huic Præfationi subnecterem, eo modo quo dudum de Græco sermone Patrum transferens Canones ordinaram, quod vobis nimium placuisse cognoveram.

Sicuti ergo in priore collectione Canones singulorum Conciliorum sub una serie numerorum terminaverat, ita quoque Decreta singulorum respective Præsulum Sedis Apostolicæ tamquam Canones seu Decreta ejusdem Auctoris sub continua numerorum serie terminare voluit.

Cur Canones Græcos sub una numerorum serie compilaverit?

Verum quidem est, Dionysium Canones Græcos plurium Conciliorum sub una consequentia numerorum expressisse; quia Canones hi sub tali numerorum serie continebantur in *auctoritate* seu *collectione* Græca, quam integram non immutatam latinitate donare, & suo Codici inserere voluit Dionysius, expresse propterea monens in Epistola ad Stephanum Episcopum Salonitanum, se omnes illorum Conciliorum Regulas de Græco sub ordine numerorum digessisse, *sicut habetur in Græca auctoritate*.

Similiter & Carthaginenses!

Similiter Canones Carthaginenses in variis Synodis editi sub una numerorum consequentia a Dionysio sunt expressi; quia illos tamquam unius Synodi repererat dispositos, & ut tales edidit sub hoc titulo: *Incipit Synodus apud Carthaginem Africanorum, quæ constituit Canones num. 138.* Quæ fuerit hæc Synodus, & qua ratione huic omnes hi Canones adscribantur, *parte secunda* suo loco videbimus.

Ad singula Decreta nomen Pontificis non adscripsit.

Utque amplius Codex Codici consonaret, noluit Dionysius nomen Pontificis ad singula Decreta, aut etiam Epistolas exprimere; sed semel in ipsa Decretorum fronte expressisse suffecit; sicuti nomen Synodi non ad singulos Canones, sed ad ipsum Canonum seu Concilii initium in Codice Canonum expressum erat. Quia autem id rursum observatum non est in *Decreto 49.* Leonis, in cujus titulo nomen Leonis expressum est, aliud argumentum pro ejus suppositione & adjectione suppeditatur.

Collectio hæc dudum post primam concinnata.

Hanc collectionem Decretorum Pontificum Romanorum non esse editam nisi aliquo notabili temporis intervallo ab edita priore Canonum collectione, manifestum est ex verbis Dionysii supra relatis; ubi expresse dicit hanc collectionem esse concinnatam *eo modo, quo dudum de Græco sermone Patrum transferens Canones ordinarat*. Admodum proinde plausibile est, hunc posteriorem Codicem Dionysii recentiorem esse Concilio Agathensi celebrato anno 506. ubi contendit Quenellus *Dissert. 16.* atque hinc concludens, nullum argumentum pro usu hujus Codicis in Gallia, ex hoc Agathensi Concilio desumi posse; de quo infra, ubi de pristino Codice Ecclesiæ Gallicanæ tractabitur.

§. IV.

De Auctoritate Codicis Dionysiani.

Nulla fuit primitus hujus Codicis publica auctoritas.

SIve Codicis seu collectionis hujus Auctorem spectemus, sive eos, quorum precibus, vel familiari cohortatione ad Codicem hunc concinnandum incitatus & permotus fuit Dionysius Exiguus, nonnisi privati opus fuisse, nec Codici auctoritatem aliquam publicam primitus datam esse fateri oportet.

Nec ea intentione a Dionysio concinnatus.

Quinimmo nec Dionysii mens fuit, hanc collectionem sive priorem sive posteriorem ad publicum Ecclesiæ Romanæ, aut alterius Ecclesiæ usum conficere; sed ad usum duntaxat privatorum, ac sibi familiarium, qui pristini Codicis Ecclesiæ Romanæ confusione offensi erant, aptare.

Ut legi cœpit, multum placuit.

Cæterum ut primum Codex hic privatorum manibus teneri cœpit, mox apparuit, illum, sive Canonum Græcorum versio spectaretur, sive Canonum & totius materiæ ordinata dispositio, & relationis fidelitas attenderentur, pristino Canonum Codici in multis præstare; quia, ut recte notat Baronius „ si fidelitas atque peritia in transferendo, & sinceritas in edendo quam

„ maxi-

„ maxima requiratur; nulla exquiri potest editio exactior atque fidelior, quam quæ a magno illo, sed cognomento *Exiguo* Dionysio elaborata est; cujus eximiam in utraque lingua peritiam, & morum egregiam probitatem Cassiodorus dignis laudibus mirifice prædicat ". Hæc Baronius ad annum 525.

Eumque Complexa est Ecclesia Romana.

Unde & de Canonibus a Dionysio collectis testatur Cassiodorus ipsi Dionysio coævus, quod eos etiam suo tempore *usu celeberrimo Ecclesia Romana complecteretur*.

Eo usus Joannes II. Papa.

Et quidem Joannes II. qui sedebat anno 532. usum fuisse Codice Dionysiano manifestum est ex ejus Epistola ad Cæsarium Arelatensem; in qua tum Decreta Syricii Papæ, tum Canones Apostolorum, & Antiochenos ex ejus versione transcripsit, & Cæsario Arelatensi misit, ut secundum illos de causa judicaret. Habetur tom. 4. Concil. ult. edit. col. 1756.

Tandem pro Codice Ecclesiæ susceptus.

Deinde continuo usu a Romana Ecclesia ita probata & suscepta fuit, ut a Nicolao I. *dist.* 19. *Can.* 1. & Leone IV. *dist.* 19. *Can.* 1. ac omnibus sequentibus Canonum Collectoribus *Codex Canonum* dicta sit, quemadmodum observant Correctores Romani, qui & addunt: *Et hæc ea est* collectio, *quæ in notationibus: quæ nunc eduntur, absolute Codex Canonum vocatur.* In præf. ad Decret. Gratiani.

Non tamen omni quæ in eo continentur.

De hoc tamen hic monitum velim Lectorem, receptionem sive approbationem Codicis Dionysiani ab Ecclesia Romana nequaquam eo cum rigore contigisse, ut universos Canones, totamque in eis contentam disciplinam pro sua receperit: quandoquidem certum sit, plures in hoc Codice Canones contineri, quos vel nunquam, vel multo post receptum Dionysii Codicem tempore Romana Ecclesia recepit; utpote quibus disciplina Ecclesiæ Romanæ directe contrariabatur. Itaque Codex Dionysianus a Romana Ecclesia probatus & susceptus fuit modo non absimili, quo Decretales Gregorii IX. aliæque moderni corporis Canonici partes in Belgio, aliisque Provinciis pro jure communi, ubi singularia Provinciarum jura, aut non improbandæ consuetudines haud repugnant, agnoscitur & recipitur.

Nec tantum a Romana, sed ab aliis Ecclesiis tandem receptus.

Quamvis admodum verisimile sit, Ecclesiam Gallicanam aut Hispanicam hoc Codice ante tempora Caroli Magni usam non esse, uti infra ostendetur; constat tamen quod post hæc tempora, non tantum Ecclesia Gallicana aliæve vicinæ; sed & Africana auctoritate hujus Codicis usa sit, uti in sequentibus videbitur. Atque hinc facile de auctoritate hujus Codicis judicari poterit.

DISSERTATIO SEXTA.

De Antiquo Codice Ecclesiæ Hispanicæ.

§. I.

Ostenditur, Ecclesias Hispaniarum suum jam pridem habuisse Canonum Codicem.

Ecclesiam Hispanicam suum habuisse Codicem probat Concilium Toletanum IV. Item Bracarense II.

Ecclesiam Hispanicam exemplo cæterarum Occidentalium Ecclesiarum jam pridem suum habuisse Codicem Canonum, constat ex variis Hispaniarum Conciliis.

In Concilio Toletano IV. anno 633. *Can.* 4. legitur: „ Diaconus alba indutus *Codicem Canonum* in medio proferens, capitula de Conciliis agendis pronuntiat.

Et in Bracarensi II. an. 563. post Capitula septemdecim contra hæresim Priscilliani edita, „ Lucretius Episcopus dixit: Quoniam ea, quæ a Catholicis abominanda sunt & damnanda, manifestius & apertius etiam ignorantibus declarata sunt, necessarium post hoc arbitror, si Vestræ Fraternitati videtur, ut Instituta nobis Sanctorum Patrum, recensitis antiquis Canonibus innotescant. Quæ etsi non omnia, certo vel pauca quædam, quæ ad instructionem Clericalis disciplinæ pertinent, relegantur. Omnes Episcopi dixerunt: Placet quod dictum est & congrua res est, ut quibus forsitan per incuriam abolita sunt Ecclesiastica Constituta, audiant Sanctorum Canonum Regulam, & observent. Relecti ex Codice coram Concilio tam Generalium Synodorum Canones, quam localium.

In eo continebantur Canones Græci.

Synodi generales & locales, quarum Canones hic relecti dicuntur, indubie sunt Nicæna, Chalcedonensis, Sardicensis, Ancyrana, & aliæ, quarum Canones in antiqua Canonum collectione continentur, & qua Hispanicæ, uti & Gallicanæ Ecclesiæ multis sæculis usæ sunt.

Item Canones Synodorum in Hispania celebratarum.

Non dubium tamen quin his juncti essent plures Canones Synodorum, quæ variis temporibus in Hispaniæ Provinciis celebratæ fuerant.

Unde non tantum ad Canones Græcos, qui in veteri collectione Romana continebantur; sed & Hispanicos respexerunt Patres Concilii Toletani II. an. 531. in ipsa præfatione; ubi dicunt: „ Si qua vero in *anterioribus* Conciliis sunt decreta, sed abusione temporum hactenus sunt neglecta, redivivæ ordinationis censuram obtineant.

Epistolæ quoque Decretales Pontificum.

Ulterius in Toletano III. 589. cui S. Leander præsedit, præcipitur *cap.* 1. „ Maneant in suo robore Conciliorum omnium Constituta, simul & Synodicæ SS. Præsulum Romanorum epistolæ.

Hinc intelligimus, etiam Decretales seu Synodicas Romanorum Pontificum Epistolas Hispaniarum Ecclesiis fuisse notas.

Varii in Ecclesiis Hispanicis fuerunt Codices.

Quin & credit Christophorus Justellus in præfatione ad *Codicem Ecclesiæ Universæ*, habuisse Hispanos quamdam Synodorum suarum *specialem* collectionem ex Hispaniæ Conciliis compositam; idque innuere „ videtur (ait Justellus) Innocentius III. Papa in Epistola ad Petrum Compostellanum illius verba referens: Emeritense, inquit, Concilium authenticum esse, multis rationibus adstruebas, tum quia cum aliis Conciliis continetur in libro, qui *Corpus Canonicum* appellatur, quem Alexander Papa per interlocutionem authenticum approbavit.

Urebantur etiam Canonibus Gallicanis.

Scribit Cardinalis De Aguirre in *Dissertatione* 2. *tomo* 1. collectioni maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ & novi orbis præfixa, *Excursu* 1. quod „ exstare etiam modo dicitur in Ecclesia Urgellensi Codex antiquissimus in tres partes divisus. Prima exhibet quatuor Concilia Generalia, & Synodos Nationales ab iis confirmatas; ac præterea eas, quæ in Africa coactæ sunt, secunda continet Concilia Gallicana, inchoando ab Arelatensi primo, Tertia tandem Concilia Hispanica, quorum initium ducit ab Eliberitano. Eumdem ordinem, servabat Codex ille vetustissimus Bibliothecæ Toletanæ, memoratus ab Archipræsule Loaisa.

Tametsi nihil certi habemus de sinceritate aut antiquitate horum Codicum, illud tamen nihil de sinceritate ipsorum detrahit, quod secunda pars dicatur exhibere Concilia *Gallicana*.

Notum quippe est, quod jam pridem Canones *Gallicani* in Hispania ad disciplinam stabiliendam assumpti fuerint. Ita Concilium Tarraconense sub initium sæculi VI. Monachorum disciplinam disponens, eisque negotia sæcularia interdicens vult, quoad hoc punctum, ante omnia servandum quod præcipiunt Canones Gallicani: *Canonum ante omnia* Gallicanorum *de eis constitutione servata*. Et Ilerdense circa idem tempus præcipit, ut circa Monachos servetur, *quod Synodus Agathensis & Aurelianensis noscitur decrevisse*. Verbum *noscitur* insinuat, quod Decreta illarum Synodorum Gallicanarum tum multum nota essent.

Antiquissima hodie extans Hispanorum collectio Martini Bracarensis.

Antiquissima collectio Canonum pro usu Ecclesiarum Hispaniæ, quæ hodie extat, videtur illa, quam circa finem sæculi sexti collegit Martinus Bracarensis; e qua plures Canones citat Gratianus, quamvis in referendis ex hac collectione Canonibus non unus error Gratiano obrepserit, uti infra §. IV. ostendetur; e quo una apparebit, ad intellectum Decretum Gratiani hujus collectionis notitiam non parum utilem esse posse.

Quæ de hac inquirenda sint?

Circa hanc itaque collectionem inquiremus, primo, quis fuerit Martinus Bracarensis hujus Collectionis Auctor, & an e Græco Canones verterit? Secundo, quo ordine & qua methodo Collectionem formaverit, & quæ ejus materia? Tertio, quid circa Canones mutaverit Martinus? Quarto, quomodo Gratianus hac Collectione usus sit?

§. II.

Qualis fuerit Martinus Bracarensis, qui pro usu Ecclesiarum Hispaniæ Canonum Collectionem instituit?

Nonnulli credunt fuisse Græcum.

De hoc Martino ita scribit Isidorus Hispalensis *De Viris illustribus cap.* 22. „ Martinus Dumiensis Monasterii sanctissimus Pontifex, ex Orientis partibus navigans in Galliciam venit, ibique conversis ab Ariana impietate ad Fidem Catholicam Suevorum populis, Regulam Fidei & Sanctæ Religionis constituit; Ecclesias confirmavit, Monasteria condidit, copiosaque præcepta piæ institutionis composuit.

Eadem pene ad verbum habet Honorius Augustodunensis de Scriptoribus Eccles. *lib.* 3. *cap.* 4.

Alii Pannonium.

Horum auctoritate inducti Antonius Augustinus, Garzias a Loaisa S. J. Franciscus Florens, aliique non pauci crediderunt, Martinum fuisse natione *Græcum*; at nec verba Isidori id convincunt, nec aliorum auctorum & monumentorum fides patitur.

Refert enim Gregorius Turonensis Hist. Francorum *lib.* 5. *cap.* 38. „ Hoc tempore & Beatus Martinus Galliciensis Episcopus obiit, magnum populo illi faciente planctum. Nam *Pannonia* ortus fuit, & exinde ad visitanda loca sancta in Orientem properans, in tantum se litteris imbuit, ut nulli secundus suo tempore haberetur; exinde Galliciam venit; ubi cum B. Martini reliquiæ portarentur, Episcopus ordinatur: in quo Sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migravit ad Dominum.

Gregorio succinit Amoinus *De Gestis Francorum*, *lib.* 3. *cap.* 38. hæc scribens. „ Ea tempestate Beatus Martinus Galliciensis migravit ad Dominum. Hic *Panno-*

„ *nia* oriundus loca in Oriente circumiens, abunde se „ illis litteris imbuit; & per Galliciam revertens in „ Basilica, quæ prima apud Hispanos in honorem Sancti Martini dedicata est, Pontifex ordinatus, triginta in hoc officio implevit annos.

Horum opinio verisimilior.

Denique Aubertus Miræus, in Scholiis ad citatum locum Isidori, præmissis nonnullis de vita & scriptis Martini concludit: *Fuit autem natione Pannonius, ut ex ejus epitaphio constat.*

Hæc itaque ideo clara & expressa testimonia dubitari vix sinunt, quin Martinus natione, non Græcus, sed *Pannonius* fuerit. Nec contrarium relata Isidori verba omnino evincunt; cum ejus ex Oriente in Galliciam adventus, cujus meminit Isidorus, tantum evincat, eum aliquando ex Oriente in Gallaciam venisse; quod etiam auctores non negant; immo diserte asserunt, eum ex Pannoniam ad *visitanda loca Sancta in Orientem properasse; ibique in tantum se litteris imbuisse, ut nulli secundus suis temporibus haberetur*; adduntque, *exinde Galliciam venisse*.

Ex quo ulterius conjicitur, Martinum licet natione Pannonium, Græcis litteris aliunde fuisse imbutum, ut e Græco Canones Latinos redderet; quod & fecisse satis significat ejus epistola Nitigesio Episcopo inscripta, & vice præfationis Codici præfixa: " Canones, ait, „ qui in partibus Orientis ab antiquis Patribus constituti sunt: Græco prius sermone conscripti sunt: postea autem succedenti tempore in Latinam linguam „ translati sunt. Et quia difficile est, ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in aliam; simulque „ & illud accedit, ut in tantis temporibus Scriptores, „ aut non intelligentes, aut dormitantes multa prætermittunt; & propterea in ipsis Canonibus aliqua „ simplicioribus videantur obscura. Ideo visum est, ut „ cum omni diligentia, & ea quæ per translationes „ obscurius dicta sunt, & ea quæ per Scriptores sunt „ immutata simplicius & emendatius restaurarem.

An e Græco transtulerit, dubium.

Quapropter passim asseritur Martinum fuisse natione Pannonium; sed eam habuisse Græcarum litterarum peritiam, ut Canones e Græco latine vertere potuerit, atque reipsa verterit, quamvis Quenellus non immerito de hoc ultimo dubitet.

§. III.

De Ordine, forma, & materia hujus Codicis.

Opus in duas partes divisit.

CODICEM suum in duas partes divisit. " Id primum „ observans (ait ipse in præfatione) ut illa, „ quæ ad Episcopos & universum Clerum pertinent, „ una in parte conscripta sint: Similiter & quæ ad „ Laicos pertinent, simul sint adunata; ut de quo capitulo scire aliquis voluerit, possit invenire celerius.

Integer Codex constat 84. Capitulis: quorum 68. priora Clerum & res Ecclesiasticas concernunt; reliqua vero Laicos spectant.

Unde sua desumpserit non indicat.

E quibus vero hæc sua Capitula desumpserit, ipse Martinus non indicaverat: unde nec in antiquis editionibus, nec in ea, quam ex antiquis manuscriptis se edidisse dicit Garzias a Loaisa in collectione Conciliorum Hispaniæ, horum Capitulorum fontes indicantur.

Indicavit Joannes Doujatius.

At Joannes Doujatius in Academia Parisiensis Primarius Canonum Professor, & Historiographus Regius, Collectionem hanc, non tantum cum cæteris editionibus & antiquis manuscriptis de novo contulit, variasque lectiones ad marginem annotavit; sed insuper fontes seu Canones, e quibus capitula Martini sunt desumpta indicavit & adscripsit: quæ hac Lectionum varietate, & Canonum adscriptione adornata, inserta est *tomo* 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris anni 1660. & tomo V. collectionis Conciliorum Labbeanæ, *col.* 902.

Ea Ex Synodis Græcis maxime desumpsit.

Capitula seu Canones potissimum e Synodis Græcis desumpsit, paucis tantum ex Hispanicis & Africanis Conciliis adjunctis.

Sed non integros Canones.

Integros Canones in suum Codicem seu Collectionem inserere animus non fuit, sed *Capitula ex Græcorum Synodis collecta*, ut ipsa Præfationis inscriptio innuit, quæ in vulgata editione ita exprimitur; *In librum Capitulorum ex Græcorum Synodis collectorum Præfatio ejusdem S. Martini Bracarensis*. Monet tamen Doujatius in MS. Corpore Canonum Isidori in Bibliotheca Henrici Justelli, loco præfatæ inscriptionis legi: *Epistola Martini Bracarensis Episcopi ad Lucenses Episcopos*.

Et nonnunquam mutilavit & mutavit.

Quidquid sit de hac inscriptione, hoc sat clarum est, quod Martinus volens " cum omni diligentia, & ea „ quæ per translatores obscura dicta sunt, & ea quæ „ per Scriptores sunt immutata, simplicius & emendatius restaurare, nonnulla hinc inde mutaverit, „ interpolaverit, aut detraxerit.

Id observarunt Correctores Romani, ad *Can.* 15. *Dist.* 18. ubi monent, Martinum Bracarensem " Capitula „ Græcarum Synodorum latina fecisse, & in nonnullis (inquiunt) quædam addidit: in aliis vero aliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, quod „ sumpsit ex Concilio Antiocheno *Can.* 20.

Explures in unum conflavit.

Similiter Antonius Augustinus in Judicio de Collectoribus Canonum, *cap.* 15. quod extat *part.* 2. Epitomes Juris Pontificii notavit; " Capitula e Græcis sumpta, aliquando non ita Latina facta, ut Græce habentur, sed ex duobus aut tribus Capitibus diversorum Conciliorum uno capite conscripta.

Hujus exemplum.

Exemplum hujus conflationis diversorum Canonum in unum suppeditat *Capitulum* 32. Martinianæ Collectionis, quod ex *Canone* 3. Nicæno, Canone 15. Concilii Bracarensis I. & Canone 6. Toletani I. conflatum esse notavit Doujatius; atque ex collatione dicti Capituli cum citatis Canonibus quisque cognoscere potest.

Etiam Canones moribus suis accommodavit.

Observavit præterea Garzias a Loaisa in Præfatione ad hæc Martini Capitula in Collectione Conciliorum Hispaniæ, quod non tantum a Græcis aliqua detraxit, sed " & ad mores nostrorum hominum Græcos ritus „ sancte & prudenter accommodavit.

Unde & contrarium sensum subinde dedit.

Verum dum suorum moribus Græcos ritus accomodare voluit, nonnunquam a sensu Canonum Græcorum recessit; quin & contrarium sensum affinxit, quemadmodum ex iis, quæ de hac collectione disserit Antonius Augustinus *lib.* 1. *De Emendat. Grat. Dial.* 10. 11. & 12. videre licet.

Exemplum hujus immutationis.

Notabile exemplum habemus ex *Capitulo* 39. quod desumptum esse ex *Canone* 10. Ancyrano notavit Doujatius; & ante ipsum Antonius Augustinus citato *Dial.* 10. & cuivis legenti manifestum est.

Hic in puncto disciplinæ admodum notabili Martinum a sensu Canonis Ancyrani recessisse, contrariumque sensum expressisse ex collatione utriusque facile ostenditur, & infra *parte* 2. in scholiis ad hunc Canonem 10. Ancyranum latius exponetur, & occasio erroris vel mutationis inquiretur.

§. IV.

Quomodo hac collectione usus Gratianus?

Gratianus Capitula Martini Bracarensis refert sub nomine Martini Papæ; uti & Ivo.

GRATIANUM suo Decreto multa Capitula, quæ extant in collectione Martini Bracarensis inseruit; sed non sub nomine Martini Episcopi Bracarensis; at cum hac inscriptione: *Ex Concilio Martini Papæ*: quemadmodum & Ivo plura Martini Bracarensis Capitula retulit sub hac inscriptione: *Ex Decretis Martini Papæ*, quemadmodum annotavit Antonius Augustinus, *lib.* 1. *De Emend. Gratiani*, *Dial.* 10.

Erroris origo indicata ab Antonio Augustino.

Si hac ultima inscriptione duntaxat usi fuissent, hoc aliqua ratione defendi posset, inquit ibidem Antonius Augustinus: *Episcopos enim Papas aliquando dictos constat* ". Hanc ergo erroris originem credo (ait) ut cum „ aliquis hæc capita Martini Papæ, hoc est, Episcopi „ inscripsisset, alias Papæ Romani interpretaretur.

Item a Correctoribus Romanis.

Idipsum annotarunt Correctores Romani ad *Canonum* 15. *Dist.* 18. ubi Gratianus Capitulum 18. collectionis Martini Bracarensis refert sub hac inscriptione: *Ex Concilio Martini Papæ*: cui hanc notam appendunt hi Correctores: " Gratianus hoc primum citat nomi„ ne Martini Papæ, deinceps eodem nomine multa ci„ taturus: quæ omnia sumpta sunt ex libro Capitulo„ rum Martini Episcopi Bracarensis: antiquitus enim „ Episcopi *Papæ* dicebantur.

Hic error Gratiani plerisque in locis a Correctoribus Romanis diligenter notatur; & capitulum Martini Bracarensis, cui respondet citatus Canon, in margine indicatur.

Gratianus Capitula Martini ex Canonibus Græcis desumpta, ut diversa ab his refert.

Adhæc Gratianus non advertens Capitula Martini e Canonibus Græcis desumpta; illa tamquam a Canonibus Græcis plane diversa in ejusdem quæstionis decisione retulit, ver. gr. *distinctione* 64. *Can.* 1. Exhibet quartum Canonem Nicænum, & eumdem ex versione Martini rursus refert *Can.* 7. ejusdem distinctionis. Immo *distinctione* 14. *Can.* 11. relato Neocesariensi *Canone* 8. immediate rursus eumdem Canonem subjicit ex versione Martini. Plurima alia exempla, quibus probetur, Gratianum credidisse Capitula Martini plane fuisse a Canonibus Græcis diversa; neque advertisse esse Canones Græcos in Latinum versos, videri possunt apud Antonium Augustinum loco citato *Dial.* 10. & 11.

Capitula Martini non fideliter refert.

Quin & interdum nec ipsa Martini capitula fideliter a Gratiano relata sunt. Sic enim 26. *quæst.* 5. *Can.* 3. plura capitula Martini in unum Canonem conflavit: idque ordine, quo in Codice Martini exstant, plane inverso.

Hinc ergo patet Collectionem Martini Bracarensis nonnumquam posse subservire assequendo genuino sensui Canonum in Decreto Gratiani occurrentium.

Ex hac Collectione innotescit disciplina Ecclesiæ Hispanicæ.

Deinde, licet Martinus in multis a Canonibus Græcis recedat, nihilominus ex ejus Collectione non parum elucescit, quæ disciplina tempore Martini in Ecclesiis Hispaniarum viguerit, Cum admodum verisimile sit, Martinum Canones suos præcipue adaptasse disciplinæ, quam ibidem vigere videbat.

DIS-

DISSERTATIO SEPTIMA.

De Pristino Codice Ecclesiæ Gallicanæ.

§. I.

Ecclesia Gallicana suum jam pridem habuit Canonum Codicem.

Ecclesia Gallicana suum habuit Codicem, in quo erant Canones Græci.

PLURIMA quæ supersunt antiqua monumenta evincunt, Ecclesiam Gallicanam jam pridem habuisse Codicem Canonum.

Et quidem duplici Codice Canonum Ecclesiam Gallicanam usam fuisse passim tradunt Eruditi, uno quidem quo Canones Græci, puta Nicæni, Ancyrani, & similes continebantur; altero autem qui solos Canones Gallicanos continebat; ideoque & specialis Ecclesiæ Gallicanæ Codex merito appellari poterat.

Ad Canones Ancyranos, Gangrenses non obscure respexit Synodus Agathensis anno 506. *Can.* 7. cum decernit, *sicut prisca Canonum præcepit auctoritas*.

In Concilio Aurelianensi I. anno 511. *Can.* 15. *antiquorum Canonum Statuta* servanda præcipiuntur, ut omnia bona Ecclesiastica in Episcopi potestate consistant: quod ad Canones Antiochenos referri haud obscurum est.

Concilium Epaonense anno 571. *Can.* 31. pœnitentiam homicidis indicendam statuit, *quam Ancyrani Canones decreverunt*.

Ex his recte conclusit Petrus de Marca, *lib.* 3. *De Concordia Sacerd. & Imp. cap.* 4. Gallicanis Episcopis magna in veneratione fuisse Canones Græcos in antiqua Collectione comprehensos.

Item Canones Gallicani.

Nec tantum hosce, sed & Gallicanos Canones in veneratione iis fuisse, quis ambigat, creditque de Marca, quod, ubi Concilio Agathensi anno 506. *Can.* 1. placuit, *ut Canones & Statuta Patrum per ordinem legerentur*: " voluerit Concilium, ut Codex Canonum an„ tiquorum & Gallicanorum, coram Synodo, serie „ temporum servata, recitaretur.

Hi a prioribus omnino separati.

Cæterum Canones Gallicanos separatos fuisse a Nicænis, aliisque pristinis Canonibus Græcis evincit Contumeliosi Rejensis in Gallia Episcopi negotium.

Cum enim hic in crimen carnis prolapsus esset; atque propterea eum a Sacerdotio & Episcopatu deponendum esse censeret Cæsarius Arelatensis ejus Metropolitanus, nonnulli Episcopi Contumelioso faventes, quibus *pro nimia pietate Sanctorum Patrum severitas non placebat*, (uti habet scriptum Cæsario ipsi a Sirmondo attributum) quippe *per falsam potius pietatem. ita totis viribus elaborabant, ut aut nec mitteretur Contumeliosus in Monasterium, aut non post longum tempus, importunitate nimia & disciplinæ Ecclesiasticæ inimica extorquere conabantur, ut rediret ad honorem*.

Ut ergo horum importunitatem vinceret Cæsarius scripsit ad Joannem II. Papam Romanum, ut ab eo referret, quid in hoc negotio sibi agendum esset.

Cæsario rescripsit Pontifex: " Dolemus de amissione Pontificis, rigorem tamen Canonum servare necesse est. „ Atque ideo prædictum ab Episcopatus ordine nostra „ suspendit auctoritas. Neque enim fas est pollutum „ criminibus, sacris ministeriis deservire.

Addit insuper: " Quæ vero de his Canones præci„ piunt, subter adjecimus, ut quæ sancienda sunt, „ possitis agnoscere.

Adjecta a Pontifice erant desumpta ex Epistola Siricii Papæ ad Himerium, Canonibus Apostolorum & Antiochenis, ex versione Dionysii.

His receptis, Cæsarius Arelatensis ursit depositionem Contumeliosi, adductis hisce Canonibus a Pontifice submissis, necnon *Canone* 9. Nicæno, & Canonibus Gallicanis.

Hos autem Canones sub tribus separatis titulis proponit: quorum primus, sub quo exhibentur Canones a Joanne Papa missi, erat: " Hi tituli Canonum, quos „ nobis supradictus Sanctus & Dominus meus Joannes „ Papa Sedis Apostolicæ cum præfata auctoritate di„ rexit.

Et sub distinctis titulis exhibiti.

Secundus, cui Canon Nicænus subjiciebatur, erat: „ Tituli *infra* scripti ad hoc de Canonibus excerpti „ sunt, ut unusquisque breviter possit agnoscere, quod „ Clerici post crimina capitalia non possint ad hono„ rem pristinum revocari ". Tertius erat: " Incipiunt „ tituli Canonum Gallicani.

Hæc omnia una cum scripto, quod Cæsario adscripsit Sirmondus, extant Tomo 4. Concil. general. *col.* 1756. & sequentibus.

Hic indicantur tres auctoritatum ordines sive classes; quorum primus continebat Canones a Joannes Papa ex Codice Ecclesiæ Romanæ excerptos; secundus Canones Nicænos, aliosque Græcos jam receptos; tertius Gallicanos; qui duo posteriores conficiebant duos Canonum Codices in Gallia admissos; vel si mavis, unum Codicem, sed *bipartitum*, prima parte continentem Nicænos, aliosque Canones Græcos, altera Gallicanos, uti vult Quenellus *Dissert.* 16. *tomo* 2. Operum S. Leonis adjecta.

Sirmondus in *Præf. ad Concilia antiqua Galliæ* fatetur Gallos in suis *Codicibus* habuisse Canones Græcos, Africanos, & Decretales RR. Pontificum; sed credit; nullam olim certam & receptam Synodorum Galliæ Collectionem, nullum Gallicanorum Canonum corpus fuisse. Docet id (ait) varietas ipsa exemplarium. Quot enim exstant Codices antiqui, totidem fere sunt diversæ collectionis.

Quidquid sit, constat, Canones Gallicanos sub separato titulo a Canone Nicæno in causa Contumeliosi fuisse exhibitos, signum saltem quod a Canonibus Græcis separati haberentur.

§. II.

Speciales characteres pristini Codicis Gallicani.

Primus character a versione Ruffini, qua Galli utebantur.

PRIMUS hujus Codicis specialis character est, quod Canon Nicænus a Cæsario in negotio Contumeliosi allegatus referatur iisdem verbis, quibus exstat apud Ruffinum, *lib.* 2. *Hist. Eccles. cap.* 6. " Et si qui for„ te indiscrete ad Sacerdotium provecti, postmodum „ vel ipsi aliquid de se criminosum confessi sunt, vel „ ab aliis revicti, ut abjiciantur.

Quæ Canonis Nicæni versio non parum dissonat a versione Dionysii Exigui & Isidori, ut proinde verisimile admodum sit, Nicænos in Gallicanis Synodis non ex Isidoriana, ut credunt nonnulli; sed ex Ruffini versione fuisse desumptos.

Evincit & hæc quod ait *Canon.* 10. Concilii Arelat. II. " De his qui in persecutione prævaricati sunt, si „ voluntarie fidem negaverint, hoc de eis Nicæna Sy„ nodus statuit, ut *quinque* annos inter cathecumenos „ exigant, & *duos* inter communicantes.

Quin hæc Gallicana Synodus in hoc suo Decreto respiciat ad Canonem undecimum Nicænum dubium non est; a cujus tamen disciplina & sensu recedit, si Canonis illius sive Isidorianam, sive Dionysianam versionem sequamur.

Isidoriana quippe, cui Græca convenit, *duodecim* annorum pœnitentiam hujusmodi lapsis injungit; Dionysiana vero *undecim*, vel juxta quorumdam lectionem etiam *duodecim*. At Gallicana Synodus *septem* duntaxat annorum pœnitentiam injungit, idque conformiter ad id, quod *de eis Nicæna Synodus statuit*; quod non aliunde quam ex versione Ruffini derivari potuit; utpote quæ *septem* totum annorum pœnitentiam expressit. Verba Canonis a Ruffino relata sunt: " Si qui absque tor„ mentis in persecutione lapsi sunt, & ex corde agunt „ pœnitentiam, *quinque* annis inter Catechumenos fa„ ciant, & *duobus* annis post hoc Fidelibus tantum in „ oratione jungantur, & ita postmodum suscipiantur.

Plura ex eodem Concilio Arelatensi loca notavit Paschalius Quenellus in doctissima Dissertatione *De Codice antiquo Ecclesiæ Gallicanæ tomo* 2. Operum S. Leonis inserta, quæ evincunt, Nicænos Canones ex versione Ruffini assumptos fuisse.

Canones Laodiceni ex versione Dionysii Synodo Agathensi recentiori manu adscripti.

Monet ibidem vir eruditus, quoad Canones aliarum Synodorum Græcarum, ex qua versione in Synodis Gallicanis citati fuerint, non liquere " Canones qui„ dem 65. 66. 67. 68. Agathensi Concilio subjuncti, „ ex versione Laodiceni Concilii, quæ Isidoriana vo„ catur, transcripti sunt, sed quo tempore, cujus au„ ctoritate, an ab aliqua Synodo Gallicana, an potius „ a famoso illo interpollatore Isidoro, ad hæc usque „ tempora ignoratum est ": ait Quenellus.

Quin & addit: " Hoc apud Eruditos ex antiquissi„ mis, plurimisque Codicibus MSS. constat, Agathen„ sis Concilii Canones illos non esse, sed eis fuisse po„ steriori ævo annexos ". Videri potest nota Sirmondi in hanc Synodum Agathensem, ubi non tantum de his quatuor, sed de 25. qui sequuntur post Canonem 47. in antiquissimis hujus Synodi exemplaribus (quæ in admonitione ad Lectorem Synodo præfixa designat) non exstare, sed ab aliis postea insertos esse, additque: " Jam „ olim certe inditos fuisse, fidem faciunt Codices ali„ quot non modicæ vetustatis, & quod eosdem pro „ Agathensibus, ante Gratianum, & cæteros agnove„ rit Hincmarus ab hinc annis fere 800. ". Hunc errorem non observant Correctores Romani in Gratiano, qui hosce Canones sub nomine Agathensis Concilii in suum Decretum retulit, locis ad marginem horum Canonum in Labeana editione notatis.

Ecclesia Gallicana suscepit Romanorum Pontificum Decreta.

Nec tantum antiquorum Conciliorum Orientalium Canones Ecclesia Gallicana in auctoritatem recepit, sed etiam Romanorum Pontificum Decreta venerata est.

In Synodo Aurelianensi III. anno 538. *Can.* 3. legitur; *De Metropolitanorum vero ordinationibus, id placuit, ut Metropolitani a Metropolitanis omnibus, si fieri potest, præsentibus comprovincialibus, ordinentur: ita ut ipsi Metropolitano ordinandi privilegium maneat, quem ordinationis consuetudo requirit. Ipse tamen Metropolitanus a comprovincialibus Episcopis*, sicut Decreta Sedis Apostolicæ continent *cum consensu Cleri vel civium eligatur: quia æquum est, sicut ipsa* Sedes Apostolica

dicit,

dicit, ut qui præponendus est omnibus, ab omnibus eligatur.

Synodum his verbis, *sicut Decreta Sedis Apostolicæ continent*, respicere ad Epistolam S. Leonis ad Episcopos provinciæ Viennensis, *cap. 5.* vix dubitari potest, si conferantur cum his verbis epistolæ: *Per pacem & quietem Sacerdotes, qui præfuturi sunt, postulentur. Teneatur subscriptio Clericorum, Honoratorum testimonium, Ordinis consensus & plebis. Qui præfuturus est omnibus, ab omnibus eligatur.* Et pluribus ostendit Quenellus in citata Dissertatione, una probans contra Petrum de Marca, citata verba Concilii non posse referri ad epistolam S. Leonis ad Anastasium.

In Synodo Agathensi *Can. 9.* habetur: *Placuit etiam, ut si Diaconi aut Presbyteri conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ* Innocentii *ordinatio*, & Siricii *Episcopi auctoritas, quæ est his Canonibus inserta, conservetur.*

Monet Jacobus Sirmondus in notis ad hanc Synodum *hæc verba*; quæ est his Canonibus inserta, *in unico Pithæi exemplari reperta, in quo (ait) Innocentii epistola mox sequebatur: a cæteris omnibus absunt, ab iis utrimque expuncta, quibus Innocentii epistolam describi hoc loco non placebat.*

Sed licet hæc verba in Canone non extarent, nec Epistola hoc loco descripta fuisset, nihilominus constat, Synodum Gallicanam auctoritatem Decretorum Innocentii & Siricii Romanorum Pontificum recepisse.

Testatur Paschasius Quenellus in citata Dissertatione in Bibliothecis Gallicanis extare antiquissimas Collectiones Gallicanas Canonum & Pontificiorum Decretorum; atque in primis, (ait) *in Bibliotheca S. Germani a Pratis insignis extat Collectio ad usum Ecclesiæ Gallicanæ concinnata, quæ Gelasii temporibus coæva credita est a viris doctis. Addit Quenellus hunc Codicem continere fere triginta Epistolas Romanorum Pontificum.*

Non recepit Canones vulgo Apostolorum.

Dubitari igitur fas non est, Ecclesiam Gallicanam etiam Decretalibus Romanorum Pontificum pro formanda disciplina usam esse.

Præteriri hic nequit, quod S. Gregorius Turonensis, *lib. 5. Hist. Franc. cap. 19.* scribit Regem Chilpericum contra Prætextatum Rothomagensem Episcopum, transmisisse Episcopis Galliæ simul congregatis „ *Librum Canonum*, in quo erat quaternio *novus* adnexus, habens „ Canones, *quasi Apostolicos* continentes hæc: *Episcopus „ in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus, a „ Sacerdotio divellatur.*

Hunc *Librum Canonum* fuisse illum quo continerentur Canones, quibus in Gallicanis judiciis tunc uterentur, nemo dubitat.

Cum autem teste Gregorio, qui huic Conventui una cum aliis Gallicanis Episcopis intererat, huic libro Canonum esset *quaternio novus annexus, habens Canones quasi Apostolicos*, indicium est, inter Canones hoc libro contentos non fuisse Canones vulgo Apostolorum; quia alias necesse non fuisset, in Libro *novum* quaternionem Canones quasi Apostolicos habentem annectere.

Neque Codicem Dionysianum.

Ulterius hunc admodum verisimile evadit, nec Codicem Dionysianum eo tempore in Gallia usu receptum fuisse: quia in hoc exhibentur quinquaginta priores Canones vulgo Apostolorum, quorum ille, quem Rex per *novum* quaternionem annexuerat libro Canonum, erat vigesimus quintus. Nequaquam autem verisimile est, quod Rex illum per *novum* quaternionem annexuisset, si in Codice, quo Gallia utebatur, jam fuisset insertus, & usu receptus; sed de hoc satius §. sequenti.

§. III.

An Collectio Dionysiana in Gallia ante tempora Caroli Magni in usu fuerit?

Collectionem Dionysianam statim ut edita est, in Gallia receptam credit de Marca. Argumentum a nitore Collectionis id non evincit.

PETRUS de Marca *lib. 3. De Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 4.* scribit: *Usum collectionis Dionysianæ, statim atque edita fuit, priore interpretatione spreta, per Gallias invaluisse mihi facile persuadeo, tum quia apud Sedem Apostolicam vigebat, tum etiam quod nitore suo commendabatur præ squallore veteris interpretationis.*

Licet negari nequeat, Dionysianam collectionem suo nitore plurimum commendatam esse præ veteri Canonum Græcorum interpretatione & collectione, nequaquam tamen hinc concludi potest, eam in Galliis statim atque edita fuit, invaluisse. Scitur enim quam difficulter recedatur a semel longo usu inductis & receptis, prælertim circa ea, a quibus totus judiciorum & disciplinæ ordo dependet, cujus generis est *Codex Canonum*. Scitur super verissimum esse illud S. Augustini effatum: *Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.*

Plura contrarium probant.

Ea quoque, quæ de characteribus seu notis pristini Codicis Canonum per Gallias usitati §. præcedenti dicta fuerunt, insinuant nec sæculo sexto Codicem Dionysianum in Galliis usu receptum fuisse.

Primum argumentum.

Ostendimus enim ibidem, Canonem 9. Nicænum in causa Contumeliosi Rejensis Episcopi ex versione Ruffini, non autem prout apud Dionysianum extabat, fuisse a Gallicanis Episcopis assumptum; cum tamen minus scopo Episcoporum, præcipue Cæsarii Arelatensis, depositionem Contumeliosi urgentis, congrueret ex versione Ruffini quam Dionysii: ipsaque e Codice Dionysiano assumptio insuper pondus vel hoc ex capite Canoni addidisset, quod desumptus fuisset e Codice Canonum, quo Ecclesia Romana utebatur. Indicium admodum probabile, Codicem Dionysianum necdum per Gallias fuisse usu receptum.

Secundum.

Præterea in hac causa Contumeliosi Episcopi, nec Canones Apostolorum, nec Epistola Siricii Papæ ad Himerium a Cæsario Arelatensi aut Episcopis Galliæ in auctoritatem assumpti fuere, nisi postquam eos ad Cæsarium misisset Joannes II. Papa: cum tamen vel maxime scopo ipsorum congruerent, & in Codice Dionysiano extarent: ut vel hinc conjecturare liceat, Gallicanis Episcopis Codicem Dionysianum usitatum non fuisse.

Tertium.

Adhæc ipse Cæsarius hisce Canonibus Apostolicis, & Epistola Siricii a Joanne Papa transmissis non utitur ut Decretis ex *Libro Canonum* excerptis, sed unice Sedis Apostolicæ auctoritatem & suffragium intuetur; uti patet ex tractatu hisce excerptis adjecto, qui incipit, *Ecce manifestissime*, & exstat *Tom 4. Conc. Gener. col. 1758.* retulitque initium illius Gratianus, *Dist. 50. Can. 29.* sub nomine Horsmidæ Papæ, sed per errorem; cum Cæsario Arelatensi adscribendus sit, ut §. præcedenti ex Sirmondo monuimus.

Quartum.

Notatum insuper fuit §. præcedenti in negotio Prætextati Rothomagensis Episcopi *Librum Canonum* a Rege Chilperico Episcopis Gallicanis missum fuisse *in quo erat quaternio novus adnexus, habens Canones quasi Apostolicos continentes hæc*: Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus, a Sacerdotio divellatur.

Porro quid necesse fuisset, *novum* hunc quaternionem libro Canonum annectere, si codex Dionysianus per Gallias sub finem sæc. VI. dum hæc contigerunt, usu receptus esset: quandoquidem Canon quasi Apostolicus hic annexus inter quinquaginta a Dionysio relatos extaret:

Nonne hinc manifestum est, per eam ætatem necdum viguisse in Gallia Codicem Dionysianum, cum de Canonibus quasi Apostolicis; qui in codicis Dionysiani capite erant, tamquam de *novellis*, & in usu nondum receptis loquatur Gregorius Turonensis, qui totam hanc historiam refert *Lib. 5. Hist. Franc. cap. 19.*

Sed nec Canonem hunc quasi Apostolicum a Rege oblatum, esse e Codice Dionysiano desumptum, ostendit ejus versio, quæ a Dionysiana versione plurimum distat.

Hoc argumentum pluribus prosequitur Quenellus in Dissertatione De Codice antiquo Ecclesiæ Gallicanæ; ostenditque, nulla veri specie dici posse, Canonem Apostolorum desumptum quidem fuisse e Codice Dionysii, sed a Rege ad opprimendum Prætextatum fuisse immutatum.

Quintum.

Præterea an. 754. Stephanus Papa II. in Carisiaco Galliarum Villa ad Isaram (*a*) fluvium agens responsa dedit Monasterio Britannico ad varia consulta, super quibus erat interrogatus. *Porro cum plurima (ait Quenellus) tum Conciliorum, tum Pontificum Romanorum Decreta referat, ea non ex Dionysiano Codice accepisse manifestum est ex diversitate numerorum, quibus notantur, ac etiam textus ipsius Decretorum. Quod inde contigisse probabile est, quod cum Roma Codicem non asportasset, uti coactus est in Galliis Gallicano, qui a Dionysiano diversus erat.*

Hinc ulterius concludit Quenellus: *Ex quibus patet; Dionysianam collectionem per id temporis non modo a Gallis in usu non fuisse receptam, sed nec iis valde notam, ea enim procul dubio usus fuisset Pontifex, si ad manum eam habuisset: tum ut conciliaret eidem usu ipso auctoritatem, tum ut Romanum morem inveheret Gallicanis regionibus.*

Ob usum Codicis Dionysiani non fuit vetus Canonum interpretatio totaliter rejecta.

His argumentis motus Quenellus post Christophorum Justellum, Jacobum Sirmondum in præfatione ad antiqua Galliæ Concilia, aliosque concludit, demum post medium sæculi octavi, postquam Codicem Dionysianum dono dedit Hadrianus Papa Carolo M. ejus usum in Gallia invaluisse; *non spreto tamen veteri Codice Gallicanis Episcopis familiari.*

Hoc postremum & Petrus de Marca fatetur. Quamvis enim collectionem Dionysianam, statim ut edita est, per Gallias usu susceptam fuisse asserat: addit tamen, priorem Canonum Græcorum interpretationem omnino Gallos non deseruisse.

Neque illud diffitetur De Marca, Ecclesiam Gallicanam in controversiis dirimendis, non solum Canonum codicem, quem Dionysianum ipse fuisse credit, sed etiam Gallicanarum Synodorum Canones usurpasse.

Ante receptum Codicem Dionysii receptæ Decretales RR. Pontificum.

Similiter Quenellus, quamvis usum codicis Dionysiani non admittat in Gallia ante ætatem Caroli Magni, admittit nihilominus Decretalium RR. Pontificum auctoritatem viguisse ante illa tempora: eosque graviter redarguit, qui ex citatis hisce Decretalibus, receptam Collectionem Dionysianam inferunt: *quasi non licuerit Gal-*

(*a*) Vulgo dicitur Oësa, Oise.

Gallis Apostolicæ Sedis Decreta in promiscuis codicibus descripta habere, vel aliarum Ecclesiarum Sanctiones in suarum suffragium & confirmationem laudare, nisi proprios illarum omnium codices, suos fecissent.

Dicit insuper *Gallorum singulari erga disciplinam Ecclesiasticam ac Apostolicam Sedem studio injuriosum videtur, si Collectionem Dionysianam exspectasse credantur, ut aliquam decretorum Apostolicæ Sedis notitiam, vel exemplaria sibi compararent, qui & particularia Græcorum Concilia & Africana toties usurparunt in suis Conciliis.*

Immo & aliquando Dionysiana collectione usi sunt Galli antequam ut Codex Canonum esset recepta.

Jacobus Sirmondus quamvis asserat in Præfatione ad antiqua Galliæ Concilia, Gallos priscam Canonum Græcorum translationem libentius semper usurpasse, ejusque usum usque ad tempora Caroli Magni frequentasse, fatetur nihilominus *& Dionysianam quoque Canonum translationem ignotam Gallis non fuisse, priusquam ejus exemplar a Sede Apostolica sub Carolo Magno acciperent; atque hac (ait) interdum usos esse deprehendimus ex antiquissima collectione Canonum e Bibliotheca Sancti Benigni Divionensis, atque ex aliis ejusmodi, Caroli ævo longe anterioribus; in quibus Canones Græci promiscue nunc ex Dionysiana, nunc ex vetere illa proferuntur.*

Ita quoque videmus, quod licet unum sit Corpus Canonicum, quo hodie utimur, & quod quasi pro Codice Canonum Ecclesiæ Latinæ reputatur, nihilominus alii Canonum Codices, una cum Canonum versionibus non sint ignoti; eorumque etiam non infrequens sit usus; tametsi sub nomine Corporis Canonici non sint hactenus recepti. Ut proinde mirum non sit, si Canones e versione Dionysiana in Synodis Gallicanis interdum essent citati, priusquam collectio Dionysiana esset seu quoddam Corpus Canonicum seu liber Canonum in Gallia receptus.

Qui & aliarum Ecclesiarum Codicibus utebantur.

Observat quoque Quenellus citata *Dissertatione* 16. familiare fuisse Episcopis Gallicanis aliarum Diœcesium Canones & Decreta commemorare, ac etiam exscribere: ut proinde nullum argumentum desumi queat, Collectionem Dionysianam apud Gallos *ut Codicem Canonum* usu publico susceptum fuisse, licet nonnulla ex eo Decreta apud Gallos citata reperiantur.

A tempore Caroli M. receptus Codex Dionysianus.

Postquam autem Codex Dionysianus per Hadrianum Papam Carolo M. communicatus fuit, sensim a pristina Canonum versione deflexere Gallicani Episcopi, Codicemque Dionysianum amplexi, a vetere illa librorum Synodalium forma, ad novam conversi, Dionysii exemplaribus bibliothecas instruxerunt (ait Sirmondus in citata præfatione) ac Dionysii proinde versione, Decretalibusque ad Dionysii formam digestis perpetuo deinceps usi sunt.

Constatque ex Hincmaro Remensi sua jam ætate, hanc Dionysii Collectionem nomine *Codicis Canonum* antonomastice nuncupatum; atque vel hoc titulo Archi-Præsule Remensi rejectas fuisse Decretales Pontificum, qui Siricium præcesserunt, quia in *Codice Canonum*, id est, Dionysiano non continerentur; uti infra videbitur ubi de Collectione Isidori vulgo Mercatoris agetur.

DISSERTATIO OCTAVA.

De Codice Ecclesiæ Africanæ.

§ I.

Quando primum conditus Codex Ecclesiæ Africanæ, & quid eo contineatur?

Justellus credit Codicem extitisse ante Concilium Carthaginense VI.

CHristophorus Justellus in præfatione ad Codicem Ecclesiæ Africanæ credit, ante Concilium Carthaginense sextum habitum anno 419. Codicem Canonum Africanorum, quem ipse Græce & Latine edidit, & Dionysius Exiguus suo Godici inseruit *in Africa esse receptum, atque postea in illo Concilio probatum, & 217. Episcoporum Diœcesi Africæ auctoritate confirmatum*, ut ipsa Acta Synodalia testantur *inquit*,

Id ex Actis non probatur.

Verum acta Synodalia nequaquam referunt, Codicem aliquem, seu librum Canonum esse in Concilio recitatum & probatum; sed solummodo, *recitata etiam esse diversa Concilia universæ Provinciæ Africæ transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata.*

Hæc relatio evincit quidem varia anteriora Africæ Concilia in hoc Concilio fuisse recitata sed Acta vel Decreta in unum Codicem seu speciale Corpus esse in ordinem redacta, huncque codicem sic collectum fuisse in Concilio recitatum, non significatur; nec verisimile est, hujusmodi Codicem exstitisse; cum Ferrandus Diaconus ejus non meminerit.

In hoc ergo Concilio Canones quidem, quibus Codex Africanus constat, relecti sunt & probati; sed nondum erant in unum codicem per ordinem collecti & dispositi.

Sed ea Acta probant Canones Conciliorum sub Grato & Genetilio, & Concilii Hypponensis primo recitatos, Dein diversa Concilia sub Aurelio.

Primo quidem occurrunt Canones 33. quos Concilio huic Carthaginensi tamquam primo auctori adscribit Petrus De Marca in Dissertatione De veteribus collectionibus Canonum *cap.* 4. culpatque Dionysium, quod in capite suæ Collectionis hos Canones retulerit, omissis Canonibus Conciliorum Carthaginensium sub Grato & Genetilio jam ante celebratorum; non animadvertens, hos 33. Canones esse excerptos ex Conciliis Carthaginensibus sub dictis Episcopis Grato & Genetilio, & Hypponensi sub Aurelio; uti in scholiis ad hos Canones notabitur.

Immediate post hos 33. Canones subjicitur: *Recitata sunt etiam in ista Synodo diversa Concilia universæ Provinciæ Africæ, transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata.*

Cum dicatur, *Recitata sunt etiam*, per hanc voculam *etiam* satis insinuat Annotator, alias prius Concilia relecta & excerpta fuisse; & intelligitur nexus utriusque partis collectionis Africanæ.

Ex his Codex Ecclesiæ Africanæ confistus,

Concilia autem sub Aurelio habita juxta dictam annotationem sunt septemdecim; quæ & in Codice Ecclesiæ Africanæ, qui hodie extat, ordine recensentur; quorum etiam *parte secunda* de Canonibus hoc Codice contentis agendo annotabimus.

Interim ex his intelligitur, varia quidem Concilia in hac Synodo fuisse relecta & probata; sed ea prius simul collecta unum Codicem constituisse, ex his nulla veri specie concluditur, sed postquam in hac Synodo omnia illa relecta fuere, & quasi unius Synodi Decreta probata & suscepta, non immerito pro uno Canonum Africanorum Codice sive collectione reputari potuit. Unde de Collectione Canonum Africanorum in unum Corpus redactorum loquendo, non apparet, ante hujus Synodi anni 419. tempora in Africa Canonum Codicem sive collectionem extitisse, sed huic Synodo ejus originem deberi.

§. II.

An hic Codex, privata auctoritate, an publica confectus?

De varia hujus Codicis editione.

PRimum Ecclesiæ Africanæ Canonum Codicem sub initium sæculi XVII. Græce & Latine edidit Christophorus Justellus, nactus, ut ipse ait, a Nicolao Fabro, exemplar MS. *maxime & venerandæ antiquitatis*. Codicem hunc rursus edidere, & Tomo I. Juris Canonici veteris inseruerunt Guillelmus Voellus, Socius Sorbonicus, & Henricus Justellus Christophori filius.

Codicem hunc Severinus Binius, prætermissis Canonum illorum breviatis in editione Græco-Latina anni 1618. quatuor in partes discerpsit, nullo servato numerorum, aut quod pejus est, omnino perturbato tenore, uti observat Philippus Labbeus in ultima Conciliorum Generalium editione *tom.* 2. *col.* 1042. eam Binii perturbationem demonstrans.

Ipse dein Labbeus profitetur, *se repræsentare integrum Codicem illum, non intercisum, nec in varia veluti membra discerptum, atque ad Justellianam utramque editionem anni 1614. in 8. & 1661. in folio, & manuscriptos nonnullos Codices sedula cura diligenter exactum.*

Eum sue Canonum collectioni inseruit Dionysius Exiguus.

Porro Codicem hunc, prout Græce & Latine a Justello, necnon Labbeo repræsentatur, integrum jam pridem in suam Canonum collectionem inseruit Dionysius Exiguus sub hoc titulo: *Incipit Synodus apud Carthaginem Africanorum, quæ constituit Canones nu.* 138. Et in Epistola ad Stephanum Episcopum scribit: *Ne quid præterea notitiæ vestræ credat velle subtrahere, Statuta quoque Sardicensis Concilii atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta.*

Idque Latine ut primitus editus erat.

Hic significat Dionysius, Canones Africanos a se non fuisse Latine versos; sed editos, ut primitus editi erant, nimirum Latine: quod & latius adstruit Justellus in præfatione ad Codicem Ecclesiæ Africanæ.

An compilaverit, & de novo efformaverit Dionysius?

De hoc igitur Codice prout Latine extat, & Dionysianæ collectioni insertus fuit sub finem sæculi V. aut initium sæculi VI. quæritur, num sit opus *privatum* Dionysii Exigui, an vero auctoritate Concilii Carthaginensis anni 419. probatum, & a Dionysio Codici Canonum simpliciter insertum.

Id prætendit de Marca.

Petrus de Marca in Dissertatione De Veteribus collectionibus Canonum *cap.* 4. multis contendit, Dionysium privata auctoritate Canonum Africanorum collectionem formasse, eamque sic formatam suo Codici inseruisse.

Et quidem *num.* 4. dicit: *Dionysium alium ordinem secutum esse in describendis Canonibus Africanis ab eo, qui jam receptus erat, Etenim præmisso universali totius Africæ Concilio, quod habitum fuit sub Aurelio, & positis 33. Canonibus in eo editis, statim subjungit collectionem a se confectam Canonum in variis Conciliis Africanis editorum: in qua selectis iis, qui ad disciplinam Ecclesiasticam pertinebant, cæteros omisit. Præterea cum Canones aliqui in superiore Concilio editi politantur aut explicentur in sequenti, Dionysius ut compendium laboris legenti faceret, unica editione contentus fuit; & ipse alicubi verba quædam ex prioribus addit aut demit,*

Hæc

Hæc de Marca, qui inde *num.* 5. confidentius loquens subdit: Dubitandum enim non puto, quin collectio illa Africanæ Auctorem habeat Dionysium: quin & collectionem hanc, *Canonum Africanorum rapsodiam* nominare non veretur.

Primum hujus opinionis argumentum.

Neque desunt etiam in ipsa Dionysii collectione, quæ huic sententiæ faveant.

Primo postulaverat Aurelius Episcopus Carthaginensis a Patribus Concilii Carthaginensis VI. non tantum Synodi Nicænæ professionem Fidei, sed & ejus statuta recitari, & actis inseri *omne Concilium dixit: Exemplaria fidei & statuta Nicænæ Synodi, quæ ad nostrum Concilium per beatæ recordationis olim prædecessorem Tuæ Sanctitatis, qui interfuit, Cæcilianum Episcopum adlata sunt, sed & quæ Patres exemplaria sequentes hic constituerunt, vel nunc communi tractatu statuimus, his gestis Ecclesiasticis inserta manebunt.*

Ergo oportuit ex ista determinatione Concilii, ut non tantum Synodi Nicænæ professio Fidei; sed & ejusdem *Statuta* seu Canones actis essent inserta. Dionysius autem, relata sola Nicænæ Synodi fidei professione simpliciter subjungit: *Statuta quoque Nicæni Concilii in* 20. *Capitulis similiter recitata sunt, sicut in* Superioribus *continentur.*

Ecce fatetur Dionysius, statuta Nicæni Concilii recitata fuisse; at ea omisit Dionysius: quia in *superioribus continebantur:* hoc est, in capite suæ collectionis, uti interpretatur de Marca, dicens: *Intelligit Dionysius Canones Nicænos locatos in capite suæ collectionis: quin tamen aliis verbis sunt concepti, id est, suis a Dionysio novo Interprete, non autem Tellonis & Tharisti verbis expressi: quibus verbis in Concilio Charthaginensi fuerant recitati & actis inserti.*

Itaque Dionysius brevitati consulens, omisisse videtur, quæ minus necessaria videbantur.

Secundum argumentum.

Huc etiam alludere videtur, quæ post relectas Cyrilli Alexandrini & Attici Constantinopolitani litteras subjicitur annotatio: *Huic Symbolo fidei etiam exemplaria statutorum ejusdem Concilii Nicæni a memoratis Pontificibus annexa sunt*, sicut superius *per omnia continentur: quæ* nos hic iterum conscribi necessarium non esse credidimus.

Hinc concludit de Marca *num* 10. *Ex quo etiam patet hunc Scriptorem hominem esse privatum, qui gesta a Pontificibus refert.*

Sane privatum esse (*pergit de Marca*) *& nulla publica auctoritate fultum, qui hoc compendium digessit in ordinem, ex eo etiam patet, quod de se veluti studiosorum antecessore loquatur in Concilio habito ann.* CCCCV. *Stilicone II. & Anthemio Coss.* Hujus Concilii gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea, quæ in tempore necessaria fuerunt quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem Concilii Brevem digessi.

Hæc sunt præcipua argumenta, quibus inductus de Marca sustinet, Dionysium, privata auctoritate, ex Synodis & Actis in Concilio Carthaginensi VI. relectis, novam collectionem instituisse, iis excerptis quæ rei Canonicæ magis convenire judicavit. Cui opinioni & ego in prima hujus operis editione, *part.* 2. *cap.* 3. §. 2. accessi (*a*).

Hæc opinio non congruit sinceritati Dionysii.

Verum attentius expendens modo ipsam Dionysii Exigui in colligendis Canonibus sinceritatem, & rei Canonicæ peritiam, nescio an dici queat, Dionysium ex Actis illius Synodi plura resecasse; ipsumque Ordinem Canonum Africanorum mutasse, quin & *novam* Canonum illorum collectionem formasse, & tamen eam integram ut *unius & ejusdem Synodi apud Carthaginensem Africanorum* repræsentare?

Videtur Canones retulisse, ut eos Romæ invenit.

Ut potius dicendum appareat, Dionysium Canones Africanos repræsentasse prout illos Romæ sub *unius* Synodi titulo invenit.

Per Legatos enim S. A. fuerant Romam allati.

Hoc equidem constat, Legatos Sedis Apostolicæ Faustinum Episcopum Ecclesiæ Potentinæ, Filippum & Agellum Presbyteros secum tulisse exemplar Actorum, quæ in Concilio hoc Carthaginensi 217. Episcoporum relecta & probata erant; ut hoc pacto Sedi Apostolicæ disciplina Ecclesiæ Africanæ innotesceret, uti constat ex epistola hujus Concilii ad Bonifacium Papam, quæ conficit *caput* 134. collectionis seu codicis, in qua Patres Africani scribunt: *Quod recitatum nobis, etiam gestis, quæ secum ad vos deferunt, est allegatum.*

Duæ fuere classes gestorum Concilii Charthaginensis VI.

Insuper evincit eadem epistola, admodum *prolixa* fuisse gestorum volumina; multaque sed non omnia ad Pontificem missa. *Ea* (*inquiunt Africani*) breviter *insinuare debemus, quæ utrorumque concordia terminata sunt, non ea quæ* prolixis *gestorum voluminibus continentur, in quibus salva quidem charitate; non tamen sine parvo altercationis labore demorati sumus, ea gestis deliberantes, quæ nunc ad causam pertinent.*

Admodum verisimile apparet, *prolixa* illa gestorum volumina, de quibus hæc epistola, nequaquam respicere ea, quæ in Synodo illa acta sunt, postquam Episcopi omnes, & Provinciarum Africanarum Legati convenissent; sed quæ ante horum adventum contigerant.

Ante adventum enim Legatorum Provinciarum Africanarum, cum convenissent Legati Sedis Apostolicæ, & omnes Provinciæ Proconsularis Episcopi, necnon aliquarum Provinciarum Africanarum Legati, interim dum reliqui expectarentur, omnia fere in antecessum agitata & præparata sunt; & Actis inserta, ut dum omnes adessent, & Concilium integrum constaret, breviter, & sine multis altercationibus absolverentur.

In duas igitur classes gesta hujus Concilii dividi posse videntur; quarum prima contineat gesta, antequam omnes Episcopi aut Provinciarum Deputati advenissent; eaque *prolixiora*, quæ ad nos pervenerunt.

Altera contineat gesta, quæ coram Synodo jam plena, acta vel relecta & probata sunt.

Ad priora hæc gesta alludere videntur, quæ Faustinus Legatus Romanæ Ecclesiæ dixit: *Injuncta nobis sunt a Sede Apostolica per Scripturam, aliqua etiam in mandatis, cum vestra beatitudine tractanda, sicut &* gestis superioribus *meminimus, hoc est de Nicænis Canonibus: ut conserventur & constituta eorum, & consuetudo, quia & aliqua ordine & Canone tenentur, aliqua consuetudine firmata sunt.*

Hæc sub initium Synodi jam plene congregatæ a Faustino dicta, nonne clare supponunt, nonnulla *gesta* præcessisse? Quid enim aliud significant, *sicut & gestis superioribus meminimus*, quam de his in superioribus actum esse?

Id & confirmant, quæ ab eodem Faustino adjunguntur: *De his ergo primitus, si placet beatitudini vestræ, tractemus, & postea cætera, quæ* acta, *vel* inchoata *sunt, inserta firmabuntur.*

An non hæc supponunt, aliqua *acta*, vel *inchoacta* fuisse priusquam Concilium plane convenisset; & Legatus Sedis Apostolicæ hæc proponeret?

Insuper, cum ex discursu Faustini patescat de Canonibus *Nicænis* mentionem factam fuisse in *superioribus*, probabile est, Canones Nicænos gestis superioribus fuisse insertos.

Quid insuper aliud insinuat, quod Aurelius Episcopus dicit: *Proferatur commonitorium, quod Fratres & Consacerdotes nostri, ut actis nuper allegaverunt, & cætera quæ* acta sunt, *vel agenda sunt subsequenter?*

Dum remissio fit in Actis Concilii ad *Superiora*, intelliguntur gesta anteriora.

Quod ergo dictum fuit in Concilio: *Statuta quoque Nicæni Concilii* 20. *in Capitulis similiter recitata sunt*, nequaquam evincit, ea hisce Actis Conciliaribus fuisse inserta, sed verisimiliter hic omissa sunt, quia in gestis *superioribus* erant expressa.

Cum enim ex verbis Faustini jam adductis intelligamus, de Canonibus *Nicænis* in *gestis superioribus* mentionem factam, quidni præsumamus, illos iisdem *gestis* fuisse insertos: & hic omissos, non a Dionysio, sed a Notario Concilii?

Hæc remissio non Dionysio, sed Notario Concilii adscribenda.

Similiter quæ post relectas Cyrilli Alexandrini & Attici Constantinopolitani litteras scribuntur in Codice: *Huic symbolo fidei etiam exemplaria Statutorum ejusdem Concilii Nicæni a memoratis Pontificibus annexa sunt*, sicut superius *per omnia continentur, quæ* nos hic iterum conscribi necessarium non esse credidimus non sunt Dionysii Exigui; sed Notarii Acta ex auctoritate Concilii scribentis; qui ad *superiora gesta*, in quibus hi Canones erant descripti, brevitatis causa, remittebat: quemadmodum idem Notarius loquens de primo Aurelii Concilio, quod in Hyppone Regio factum est, ad *superiora* remittit dicens: *Gesta hujus Concilii ideo descripta non sunt, quia ea, quæ ibi statuta sunt*, in superioribus *probantur inserta.*

Hæc verba in *superioribus*, non solum de primis 33. Canonibus hujus Codicis Africani, quibus Hypponenses plerique inserti sunt, intelligenda sunt; sed de *prolixis* gestis priorum sessionum; quibus verisimiliter inserta erat epistola Byzacenorum cum integro Canonum Hypponensium Breviario, cujus mentio occurrit in Codice ante Canonum 33. indicem.

Uti & monitum subjectum Actis Concilii an. 405.

Monitum quod Concilio anni 405. in Codice Africano jungitur; *Hujus Concilii gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea, quæ in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem Concilii brevem digessi.* Hoc, inquam, monitum non Dionysio, sed ipsi Notario Concilii attribuendum apparet; qui eam Brevem ex nutu Concilii digessit: Cum Concilium in id maxime intenderet, ut quæ ad instaurandam communem Ecclesiæ Africanæ disciplinam apta essent, excerperentur, ac renovarentur, relictis quæ vel historica erant, vel ad particulares duntaxat controversias, aut ad ea pertinebant magis, *quæ in tempore necessaria fuerant, quam aliqua generalia.*

Unde verisimilius est Dionysium nihil immutasse.

Apparet igitur satis verisimile, Dionysium suæ Collectioni integra acta Synodi Africanæ prout a Legatis Sedis Apostolicæ Romam erant allata, inseruisse, idque sub nomine unius ejusdemque *Synodi apud Charthaginem Africanorum:*

(*a*) D. Van-Espen eo loci loquitur de Tractatu historico-Canonico, cujus prima Editio an. 1693. comparuit. Iste autem Tractatus Breve & imperfectissimum est compendium Operis manuscripti, quod hodierna die duobus Tomis in folio in primam lucem editum est. Hoc Opus brevi Tractatui præstat infinitis prope rebus maximi momenti, quarum ne rubricatus apex deprehenditur in Tractatu historico-Canonico. Consule quæ ipse Van-Espen dixit inferius, Dissert. 9. §. 4.

rum; nihilque Dionysium immutasse; aut detraxisse, sed si quæ omissa sunt, vel nunquam actis hujus Concilii jam *plene* congregati fuisse inserta; vel forsan a Notario, qui nomine Legatorum Sedis Apostolicæ exemplar scripsit, brevitatis causa fuisse contracta: atque huic fortassis adscribi posset monitum Concilii anni 405. adjectum, & compendium Auctorum ei subjectum.

Hunc titulum non tantum Latini in omnibus passim Canonum suorum collectionibus retinuerunt; sed & Græci eam hoc titulo decorarunt: hosque Canones sub nomine *Synodi Carthaginensis* probavit Synodus Trullana *Canon.* 2. cui adhærentes Græci Commentatores Canonum, collectionem hanc Canonum Africanorum simpliciter *Consilium Carthaginense* dixerunt, uti ex Photio, Ballamone, Zonara, aliisque constat.

Quod non tantum Latinis, sed & Græcis persuasum fuit.

Indicium non obscurum, quod non Latinis duntaxat, sed & Græcis persuasum fuerit, hanc collectionem Canonum *Concilii Carthaginensis* opus esse, eatenus nimirum, quod quæ in eo continentur, in Concilio Carthaginensi probata & renovata sunt: unde & apud Balsamonem exhibentur hi Canones cum hac inscriptione; *Canones 217. Beatorum Patrum, qui Carthagine convenerunt.*

§. III.

De Breviario Canonum Ferrandi Diaconi Carthaginensis.

Quis fuerit Ferrandus Diaconus?

FERRANDI Diaconi Carthaginensis plures tam antiqui quam Recentiores Scriptores meminere, quorum testimonia collegit Petrus Franciscus Chiffletius Presbyter e Societate Jesu, qui anno 49. sæculi XVII. novam Operum Ferrandi editionem dedit, notisque illustravit, & inter alia de ipso scribit Trithemius *Libro de Scriptoribus Ecclesiasticis*. „ Ferrandus Diaconus Ecclesiæ Carthaginensis, ad quem S. Fulgentii nonnulla extant opuscula, vir in Divinis Scripturis & studiosus & eruditus, & non minus sanctitate conversationis, quam doctrina venerabilis, fertur quædam vivacis ingenii cudisse volumina.

Quem ordinem in sua Breviatione observarit?

Præstantissimum ac hodie nominatissimum opusculum Ferrandi creditur, *Breviatio* seu *Indiculus Canonum*; in quo habita materiarum ratione, non autem servato Conciliorum ordine aut consequentia, Canonicam omnem disciplinam, ad Cleri informationem, ducentis & triginta duobus titulis comprehendit, ad singulos titulos subnotatis Canonibus & Decretis.

Quis eam typis ediderit?

Hanc Ferrandi *Breviationem* seu *Indiculum Canonum* primus in lucem edidit Petrus Pithæus ex Codice MS. (*a*) Ecclesiæ Trecensis, Lutetiæ Parisiorum anno Christi 1588. (*b*) uti monet Henricus Justellus, & Guilielmus Voellus in Præfatione ad lectorem Tomo I. Bibliothecæ Juris Canonici Veteris præfixa, adduntque; „ Hanc editionem in hoc opere secuti sumus, sed emendatam & diligentissime collatam cum duabus aliis posterioribus, Altéserrani scilicet & Chiffletii, quas ille Augustoriti Pictonum anno 1630. hic Divione anno 1649. typis mandari curarunt.

E qua versione Canonum confecta, & quando.

Vir eruditus Franciscus Florens in Dissertatione *De Origine, arte, & auct. Jur. Can.* editionis Parisiensis an. 1679. *pag.* 27. agens de hac Breviatione Canonum monet, Ferrandum hanc breviationem Canonum confecisse ex antiqua Canonum Græcorum versione Latina, quæ viguit in Africa ante versionem Dionysii Exigui: additque nullam Canonum collectionem reperiri apud Latinos antiquiorem hac Ferrandina. „ Ferrandus enim floruit (sub Justino & Justiniano, ut ex Victoris Tunnunensis Chronico colligitur; cujus etiam ut jam vita functi meminit Facundus Hermianensis Episcopus Africanus *lib.* 4. *c.* 3. ubi & ejus perhonorifica fit mentio.

„ Illa autem breviatio Canonum (pergit Florens) hanc methodum retinet, pluribus Canonibus ex diversis Conciliis collatis in unum, quibus eadem de re agitur, brevem titulum & summam proponit, & quod de Græcis diximus, jus omne Canonicum, paucis exceptis, ad personas revocat, quas distinguit eodem fere modo in Episcopos, Presbyteros, Diaconos &c. Præterea non tantum ex antiqua interpretatione desumpta est illa breviatio, sed etiam ex variis Africæ Conciliis.

Nonnulli in hac Breviatione supersunt nævi.

Quamvis autem non levis auctoritatis, præsertim in Africa, hanc Canonum Breviationem fuisse credat Florens: „ quin tamen aliqui nævi in illa Ferrandi Breviatione supersit, nemo inficiabitur, qui attentius (ait) inspexerit Ferrandum.

Idipsum notarunt Altesserra, & Chiffletius in notis ad Ferrandi Breviationem, & novissime ostendit Quenellus *Dissertat.* 15. De supposititio Concilio Telensi seu Zellensi, & pseudo-epistola Siricii Papæ, quæ tractatoria ad Episcopos Africanos dicitur; estque ordine IV. inter epistolas Siricii t. 2. Conciliorum generalium insertas.

Exemplum illorum.

In hujus probationem inter alia adducit Quenellus titulum 6. Breviationis Canonum, qui ita habet: *Ut unus Episcopus Episcopum non ordinet: excepta Ecclesia Romana. Concil. Zellen. ex Epistola Papæ Siricii.*

Clausulam hanc, *excepta Ecclesia Romana*, non esse in ullo Codice MS. vel edito illius Concilii, nec in Epistola Siricii, uno consensu Eruditi agnoscunt; eamque a Ferrando additam credit Chiffletius, eumque secutus Emmanuel Schelstratius in sua Ecclesia Africana *Dissert.* 3. *cap.* 12. At Quenellus additam putat non a Ferrando, seu ab alio quopiam recentiore Impostore. „ Quis enim crediderit (ait) eruditum virum, & Canonicæ scientiæ peritissimum hanc labem inurere voluisse sanctis Canonibus; ut contra celebratissimos Nicæni Concilii Canones totius mundi reverentia, Leone teste, consecratos, cuiquam liceret Episcopos ab uno Episcopo ordinandos decernere vel ordinare. Longe profecto ab ejusmodi disciplina abhorrebat Ecclesia Romana etiam temporibus Siricio posterioribus, ut passim ex Leone nostro manifestum est: sed & ex ipso Innocentio in Epistola ad Victricium, quam Pseudo-Siricius ille totam fere exscripsit. Absolute enim ac sine exceptione pronunciat; *Ne unus Episcopus ordinare præsumat; ne furtivum beneficium præstitutum videatur; hoc enim a Synodo Nicæna constitutum est atque definitum.*

Pluribus idipsum ibidem prosequitur, ut ostendat, eam exceptionem nullatenus congruere disciplinæ Africanæ, quæ tempore Ferrandi vigebat: conaturque ostendere, plura in hac Canonum Breviatione occurrere, quæ Impostoris recentioris fraudes redolent: ut ita evincat, ex Ferrandi Breviatione, prout nunc extat, nullum solidum argumentum desumi posse pro veritate Concilii Zellensis, & Epistola tractatoria Siricii Papæ, quæ in hoc Concilio Africano lecta & prolata asseritur; quam una cum ipsa Synodo Zellensi commentitiam esse, hac Dissertatione evincere conatur; quamvis fateri debeat, ab omnibus pro legitima ac vera Synodo esse habitam, ad hanc usque diem, nec aliquem se scire, qui de ejus sinceritate controversiam hactenus moverit. An intentum sat solidis argumentis probet, judicet eruditus Lector.

Interim plura circa nævos, variasque lectiones hujus Breviationis Canonum notantur in notis Altesserræ, & Chiffletii, & aliqua in Commentario ad Canones præsertim Africanos, observabimus.

§. IV.

De Collectione Cresconii.

Præfatio indicans materiam Collectionis.

PRÆTER Breviationem Canonum a Ferrando Diacono Carthaginensi sub initium sæculi VI. elaboratam, habemus & Breviarium Canonicum a Cresconio, vel ut alii legunt, Crisconio Episcopo Africano sub finem sæculi VII. concinnatum, cui vice tituli hæc præfiguntur: „ Hic habetur Concordia Canonum, Conciliorum infra scriptorum & Præsulum Romanorum, id est, Canonum Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochenensium, Laodicensium, Chalcedonensium, Sardicensium, Carthaginensium, Item Præsulum Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, & Gelasii.

Cui inscripserat.

Scribit autem Cresconius in præfatione sui Breviarii, se hoc Breviarium confecisse ad iteratas preces cujusdam Liberini seu Liberii Episcopi, quem in dicta præfatione sive Epistola Liberino inscripta de sedula gregis sibi commissæ cura laudat; ac deinde subjungit: „ Ad cujus vestri expletionem officii, industriam nihilominus vestrorum exquiritis subjectorum; quos ita necesse est ut spiritualis alimonia panis cum ipsum Dominicum gregem largiflue nutriatis. Unde pervidens mundanis ac divinis legibus humanæ vitæ regimen consistere, & juris quidem præcepta exorbitantium gressus frænis artioribus coercere Ecclesiasticas vero sanctiones recte vivendi terminum piis ac fidelibus animis præfixisse: illis floralibus subrelictis præcipis, ut cuncta Canonica constituta, quæ ab ipsis exordiis militiæ Christianæ tam SS. Apostoli, quam Apostolici viri per successiones temporum protulere, vobis colligamus in unum, eorumque concordiam facientes, ac titulorum prænotationem interponentes, ea lucidius declaremus.

Ejus editio correctior.

Breviarium una cum Breviatione Canonum Ferrandi edidit primus Petrus Pithæus; eumque secutus Chiffletius Breviationi Canonum Ferrandi hoc Breviarium Cresconianum adjunxit, *ut alteri ab altero lux affulgeret*, ait Chiffletius.

„ Dedimus autem (pergit Chiffletius) ex manuscriptis Codicibus suæ integritati restitutum: prodierat enim hactenus, & ordine capitum aliquot locis turbato, & fallacibus numerorum notis aspersum, adeoque ad Eruditorum usus perincommodum.

In duas partes dividitur; quarum prior Breviarium, & posterior Concordia Canonum dicitur.

Monent autem Guillelmus Voellus, & Henricus Justellus in Præfatione ad Bibliothecam Juris Canonici veteris, quod collectio Cresconiana duas partes habeat, „ Prior (inquiunt) Breviarium Canonicum dicitur, in quo disciplina omnis Ecclesiastica ad Ferrandi exemplum brevibus quibusdam summulis, & per subtilitatem titulorum, ut loquitur Justinianus, comprehenditur, citatis tantum quæ ad rem spectant, ad singulos titulos Conciliorum Canonibus aut Pontificum „ De-

(*a*) Hoc Manuscriptum asservatur Trecis in Bibliotheca Collegii Trecopithæani Patrum Oratorii Domini Jesu.

(*b*) Mendum est in Justello quippe non anno 1588. sed anno 1581. prima hujus Breviationis editio facta est a doctissimo Pithæo, ut ipse testatur in præfatione.

„ Decreta Ἀιά ??? eo ipso ordine, quo in Breviario citantur, exprimit, inscribiturque in MSS. Codicibus, vel Concordia Canonum vel liber Canonum.

Quare posteriorem adjunxerit.

Id & ex præfatione Breviario præfixa non obscure colligitur. Postquam enim honorifice de Breviario per Ferrandum Diaconum fuit locutus, addit, quod equidem se inclinari permisisset ad alterum conficiendum: *illa maxime invitatus ex parte, quod antefatus venerabilis vir ad conversationem memoriæ eorum hoc effecisse noscitur Breviarium, qui illa ipsa jam bene cognita perceperant, quo per eum cum voluerit, quæ cupiunt, recordentur: indoctorum vero, quorum est maxima multitudo, in eodem opere studium probatur, ut ita dixerim, sequestrasse; dum eos ad inquisitionem earum rerum præmisit, quæ nec ab omnibus reperiuntur, nec repertæ sine fastidio perleguntur. Nulli siquidem dubium est, quam molestissime præferat Lector, dum avidius cujusque rei cognitionem exspectat, & ad librum præmittitur, quem aut forte non legit, aut ubi reperiat, non novit. Quamobrem, antefati viri laude prælata, necessarium duxi profectui subserviens parvulorum, juxta vestrum imperium, cuncta Ecclesiastica, ut dictum est, constituta, quæ ad nostram notitiam pervenerunt, in hoc opere sub titulorum serie prænotare, & ea condiscere valentibus & volentibus dubitationis ambagem auferre, ut eorum plane desidia jam non tex difficultate scriptoris, sed ex instructione dependeat Lectoris.*

Quis ergo dubitet, quin Cresconius integros Canones, integraque Decreta ad commoditatem lectorum suo Breviario subjecerit; ut ita non doctis duntaxat, sed & indoctis hæc ejus elucubratio utilis & commoda, ac facilis esse posset; evitareturque incommodum, quod in Breviario Ferrandi ipse notaverat.

Et a quo primum typis edita.

Posteriorem hanc partem, quæ intitulatur *Concordia Canonum*, vel *liber Canonum*, antehac non editam, ex antiquo MS. libro Bibliothecæ Collegii Claromontani, primum publici juris fecerunt prædicti Voellus, & Justellus, & tomo 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris inseruerunt sub hoc titulo: *Crisconii Episcopi Africani* Liber Canonum, *in quo integros ipsos Conciliorum Canones, & Pontificum Decreta eo ordine, quo in Breviario allegantur, descripsit.*

In forma conveniunt Ferrandus & Cresconius.

Si formam hujus Cresconianæ collectionis spectes, similis plane est Ferrandi *Breviationi*. Uterque quippe neglecto Conciliorum ordine, & Canonum consequentia, sed habita duntaxat materiarum ratione, Canonicam omnem disciplinam, certis capitibus, ad singula subnotatis Canonibus & Decretis, complexus est. Ferrandus quidem ducentis triginta duobus, Cresconius vero trecentis.

Sed non in materia.

Licet methodus & ratio tradendi eadem sit utriusque, non tamen per omnia in materia conveniunt. Ferrandus enim plura refert ex quibusdam Conciliis Africanis, puta Sufetulensi, Septimenicensi, aliisque, quorum Cresconius non meminit. Cresconius vero utitur auctoritate Canonum vulgo Apostolorum, Chalcedonensis Concilii, Decretis item Romanorum Pontificum Siricii, Innocentii, Zosimi, Cœlestini, Leonis, & Gelasii, quæ a Ferrando nullibi allegantur. Utrique communes quidem sunt Canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangreses, Antiocheni, Leodicenses, sed cum hoc discrimine, quod Ferrandus hos Canones referat ex versione & editione antiqua, quæ ante editionem Dionysianam in usu erat: Cresconius autem ex editione Dionysiana, e cujus Codice Canonum Cresconius suum Breviarium compilavit; tametsi in annotandis numeris Canonum Carthaginensium non nihil a Dionysio recedat, prout notatur in Præfatione ad Lectorem tom. 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris præfixa: quæ autem de consonantia, & dissonantia utriusque collectionis Ferrandi & Cresconii dicta sunt, proprius & exactius intelligi poterunt ex tabula, seu indice Breviario Canonico Cresconii, qui in prædicto tomo 1. Bibliothecæ juris Canonici veteris subjicitur cum hoc titulo: *Index alter, quo Canonum Conciliorum, atque Ferrandi & Cresconii Capitulorum consonantia demonstratur.*

Monent correctores Romani in Præfatione ad Lectorem, Cresconium in colligendis Canonibus se præclare exercuisse, suamque operam probasse; notantque se emendationi Gratiani accinctos, accepisse *Cresconii Nomo-Canonem ex Bibliotheca Cardinalis Vercellensis.*

DISSERTATIO NONA.

De Codice Ecclesiæ Orientalis Aucto.

§. I.

Quo tempore huic Codici varia accesserunt, augmenta?

Nonnulli Canones Synodi Chalcedonensis in Oriente recepti ante Imperium Justiniani.

ECCLESIAM Græcam seu Orientalem suum specialem habuisse Canonum Codicem, atque ex illo in Concilio Chalcedonensi Canones fuisse prolatos supra Dissert. IV. §. 2. notatum fuit: ibidemque probatum fuit hunc Codicem eo tempore diversum fuisse a Codice Ecclesiæ Romanæ: eumque eumdem esse, quem e Græco vertit Dionysius Exiguus, & suo Codici inseruit.

Præter hunc Codicem Canonum, Ecclesiam Orientalem alium Canonum Codicem ante sæculum VII. quo Imperio potitus est Justinianus Imperator, habuisse non creditur, quantumvis ex Novellis Justinianæis sat manifestum sit, nonnullos Canones ac signanter Concilii Chalcedonensis ab Ecclesia Orientali fuisse receptos ante Imperium Justiniani.

Saltem sæculo VI. Codex Ecclesiæ Græcæ adauctus Canon. Apostol. Nicænis, Ancyranis, Neocæsariensis Sardicensibus, Gangrenis, Antiochenis, Laodicenis, Constant. Ephesinis Chalcedonensibus, & S. Basilii.

Verum sub idem tempus, sive regnante Justiniano Imperatore, & quo Romæ Dionysius Exiguus suum confecit Codicem; *claruit Joannes Scholasticus Presbyter Antiochenus, qui & ab eodem Imperatore Justiniano ad Thronum Constantinopolitanum Eutychii expulsi loco promotus est. His autem omnes Canones ab Ecclesia Græca tunc temporis receptos, in quinquaginta titulos digessit; quod eximium opus vocavit* (a) Collectionem Canonum, *cui indicem præfixit omnium Canonum, quod ipse ad dicta quinquaginta Capita reduxerat. Verum tam in isto Codice, quam in ipsa collectione præter Canones in prisco Codice congestos, ille Apostolicos etiam, Sardicenses, Ephesinos, Chalcedonenses, & S. Basilii nonnullos Canones recenset, idque hoc ordine: Apostolorum Canones LXXXV., Synodi Nicænæ XX., Ancyranæ XXV. Neocæsarianæ XIV. Sardicensis XXI., Gangrenæ XX., Antiochenæ XXV., Laodicenæ LIX., Constantinopolitanæ primæ VI., Ephesinæ VII. Chalcedonensis XXVII., S. Basilii LXVIII. Hos autem Canones ille haud indubie in quinquaginta titulos non redegisset, nisi omnes in Græcorum Nomo-Canonem ante recepti fuissent, quos præterea universos in Ecclesia Græca tunc dierum obtinuisse constat, etiamsi incertum sit, utrum a Concilio aliquo, an a privato viro antiquus Codex reliquis istis Canonibus adauctus fuerit*"? uti & notavit Clarissimus Guillelmus Beveregius in Præfatione ad Pandectas Canonum Græcorum num. IX.

Hanc Joannis Antiocheni Collectionem seu Codicem primus evulgavit ex vetustis MSS. exemplaribus Henricus Justellus Christophori filius, eamque tomo 2. Bibliothecæ juris Canonici veteris inseruit.

(a) Eruditus Pater le Quien Dominicanus de eo Codice hoc habet Tomo I. operis, cui titulum hunc præfixit; *Oriens Christianus*, col. 215. *Hic (Joannes) Canones Synodorum in unum corpus eo modo, quo ante Theodoretus, compegerat.*

§. II.

De augmento, quod Codici Ecclesiæ Orientalis post Collectionem Joannis Antiocheni accessit.

Synodus Trullana sæculo VII. confirmavit varios alios Canones præter supra expressos.

QUANTUMVIS non legatur post editam collectionem, sive Codicem Canonum Joannis Antiocheni, de quo §. præcedenti, alium Codicem Canonum ab Ecclesia Orientali editum esse aut probatum; nihilominus & hoc constat, plures Synodorum & Patrum Canones sensim fuisse receptos, atque tandem currente sæculo VII. quo habita fuit Synodus in Trullo vulgo dicta *quini-sexta*, plures Canones & plurima Patrum Decreta solemniter fuisse probata. Hæc quippe Synodus Canone secundo, non modo eos Canones, quos Joannes Antiochenus in suam collectionem sive Codicem Canonum congesserat; probavit, verum etiam complures alios Canones in collectione non expressos confirmavit, & observari præcepit, sed & multorum Patrum Canones ex eorum Canonicis Epistolis desumptos, prout omnes in citato Canone secundo nominatim exprimuntur, & in scholiis ad hunc Canonem notabitur.

Sæculo VIII. accessere Canones Synodi Nicænæ secundæ.

Quin notat Beveregius in supradicta Præfatione nu. XI. sæculo octavo habitam fuisse Synodum Nicænam secundam, atque Canones XXII. ab hac Synodo editos ab Ecclesia Orientali fuisse receptos, & Codici suo insertos, qui & ab Ecclesia Romana primum, atque tandem ab Ecclesia Latina fuere recepti, uti tum in Præfatione ad hanc Synodum, tum in parte secunda Juris Ecclesiastici *Sect. secunda*, *Tit. XVI. cap.* 2. observatum fuit.

Denique sæculo IX. adjuncti Canones duarum Synodorum sub Photio.

Denique advertit Beveregius num. XII. quod labente sæculo IX. sub Photio Patriarcha Constantinopolitano celebratæ fuerint duæ Synodi; „ una, quæ *prima & secunda* dicitur, in templo SS. Apostolorum, altera in „ templo S. Sophiæ sivæ Sapientiæ, quarum illa XVII „ hæc III. Canones exposuit ". Porro monet ibidem Beveregius, Photium utriusque hujus Synodi Canones in suum Nomo-Canonem cum reliquis Canonibus congessisse, atque tandem etiam Ecclesiam Orientalem eos ab

eo

eo usque tempore, tamquam partem Canonici sui juris perpetuo habuisse, itaque ita Codex Canonum Ecclesiæ Græcæ, sive corpus juris Canonici ab eo tempore usque nunc constitisse videtur ex his omnibus.

Corpus Juris Canonici apud Græcos,

Pergit ulterius Beveregius num. XIII. cum hoc Canonici Græcorum juris Corpus omnibus hoc modo numeris suis absolutum, omnesque Ecclesiasticæ causæ ex Canonibus in illud collectis per totam Græciam dijudicatæ fuissent, postea de ipsis Canonibus, & eorum auctoritate nunquam controversum est, sed tantum de vera ipsorum interpretatione. Quo factum est, ut complures e doctissimis viris, & Juris Canonici peritissimis, multum studii & laboris in iis interpretandi impenderint. Hoc studiorum genus XII. præcipue sæculo in Oriente viguit, quo currente tres eruditissimi viri, *Theodorus Balsomon*, *Joannes Zonaras*, & *Alexius Aristenus* claruerunt, qui omnes egregiam huic rei Canonicæ operam dederunt.

Studium Juris Canonici in Oriente maxime viguit sæculo XII. interpretibus Balsamone, Zonara, & Aristeno.

§. III.

De novissima hujus Codicis editione per Guillelmum Beveregium Ecclesiæ Anglicanæ Presbyterum.

Beveregii Pandectæ Canonum.

HUnc Codicem seu corpus Juris Canonici Græcorum Græce & Latine anno 1672. evulgavit Guillelmus Beveregius Presbyter Ecclesiæ Anglicanæ sub hoc titulo: *Pandectæ Canonum SS. Apostolorum, & Conciliorum ab Ecclesia Græca receptorum, &c.*

Huic & adjunxit commentaria sive scholia Theodori Balsamonis Patriarchæ Antiocheni, & Joannis Zonaræ in omnes & singulos horum Conciliorum Canones, nec non Alexii Aristeni in Epitomen eorumdem Canonum; præfixa doctissima Præfatione, in qua in primis num. XIV. exponit, quis fuerit Theodorus Balsamon, probatque eum fuisse Constantinopolitanum, atque eum in Ecclesia Constantinopolitana primum ordinatum fuisse Diaconum, atque quod in hac Ecclesia fuerit Nomophylax (*a*), atque etiam Chartophylax (*b*), ac postmodum evectum fuisse, ad sedem Patriarchalem Antiochenam.

De Balsamone, ejusque Commentariis in Canones,

Hunc porro (pergit Beveregius num. XV.) Jure Canonico pariter ac civili instructissimum fuisse, non tam ex aliorum testimoniis, quam ex suis ipsius operibus constat. Multa siquidem composuit, quæ omnia ad jurisprudentiam spectant". Hæc ab eo edita juris opera ibidem enumerat Beveregius. Qui tamen monet num. XVI. " Inter omnia autem opera, quæ illustris hic in utroque jure Princeps elaboravit, primum illud jure merito habetur, quo antiquos Conciliorum Patrumque Canones interpretatus est, quodque his verbis inscribitur": *Expositio sacrorum divinorumque Canonum, sanctorum celebratissimorumque Apostolorum & sacrorum OEcumenicorum, atque etiam Provincialium, sive particularium Conciliorum, reliquorumque sanctorum Patrum &c.*

Quantæ autem auctoritatis Balsamon ipse, & hæc illius in Canones Commentaria Constantinopoli olim fuerint, ostendit ibidem Beveregius num. XVIII. & num. XIX. monet: " A tempore autem, quo confirmata sunt doctissima hæc Balsamonis in Nomocanonem Photii, & Conciliorum, Patrumque Canones commentaria, quadragentos propemodum annos inter Græcos latuerunt, Latinis plerisque incognita: donec Gentianus Hervetus, Tridenti, cum Concilium ibi haberetur, commorans & accuratum eorum nactus exemplar a Joanne Tilio Episcopo Briocensi, illud latine vertit: Quæ ejus versio sine Græco textu, & Guillelmo Morelio Lutetiæ Parisiorum typis mandata fuit, anno Dom. CIↃDLXI. post multos autem annos Bibliopolæ Parisienses Græcum quoddam consecuti Apographum, illud una cum prædicta Herveti versione in publicam lucem emiserunt, Lutetiæ Parisiorum anno Dom. CIↃDCXX. & hæc quidem editio, eaque sola, ab eo usque tempore Doctorum manibus trita fuit. Verum enimvero licet ad istam exornandam editionem Parisiensem, multa ex MSS. Vaticanis, & nonnulla ex Codice hæredum Achillis Harlæi, in suprema Curia Parisiensi Proto-Præsidis, collecta fuerint; quamplurima tamen in ea a doctis adhuc desiderata sunt. Multæ enim lacunæ in ipso Græco textu relictæ sunt, quæ a nullo exemplari Græco suppleri poterant: & ipsi editores ingenue fatentur, se in nullum incidisse perfectum & expletum Codicem Græcum, qui Latinam Herveti versionem æquaret, quam nihilo secius adhibuerunt. Quo factum est, ut inter Græcum textum, & Latinam versionem, quamplurimis in locis minime conveniat, cum exemplar, quo usus est Gentianus Hervetus, nunc plura nunc pauciora habuerit, quam illud quod ejus versioni adjunxerant. Et ubi totidem utrobique sunt sententiæ, sensus tamen hic atque ibi alius sæpe deprehenditur.

" Cumque itaque Parisiensis horum Balsamonis in Canones commentariorum editio adeo mutila fuerit, atque imperfecta (pergit Beveregius num. XX.) summo rei Canonicæ emolumento accidit, ut vetus admodum & completum eorumdem exemplar in locupletissima nostra Bibliotheca Bodlejana Oxoniæ haberemus, quod quadringentis circiter abhinc annis, ut ex charta, characteribus, ligaturis, aliisque istiusmodi antiquitatis indiciis conjicimus eleganti manu exaratum, prælo tandem aliquando subjecimus, & publici hoc in opere juris fecimus. Neque enim fas erat, ut tam pretiosum Juris Canonici κειμήλιον in una Bibliotheca diutius lateret: quo non modo omnes, quæ in priori fuerint editione, lacunæ suppletæ sunt, verum etiam alia quam plurima ibi desiderata, hic intersunt, & omnia fere usque adeo emendantur, ut vera Balsamonis Antiocheni in Canones Commentaria nunc primum in lucem emissa videantur.

Monet tamen num. XXI. quod ad majorem operis ornatum duobus aliis eorumdem scholiorum Codicibus MSS. usus fuerit, nimirum Ætoniensi & Amerbachiano, notatque ibidem inter tres hosce Codices MSS. optime convenire, at inter eos & Parisiensem editionem multum discriminis passim occurrere, & idcirco (ait) etiamsi Latinam Gentiani Herveti versionem, quoad ejus fieri potuit, retinere eniteremur, eam tamen quamplurimis in locis immutare coacti sumus, ut Græco eam textui a nobis edito adaptaremus. Et ubi Gentianus Hervetus sensum alicujus loci, quod sæpe accidit, male intellexit, vel saltem non bene expressit, nos versionem ejus emendavimus, & emendationis istiusmodi rationem in annotationibus ut plurimum reddidimus.

Posthæc (ait num. XXII.) hactenus de Balsamone, & eruditis ejus in Canones Commentariis: " Sequitur Zonaras, qui sub Alexio Joanne Comneno floruit, & summos in imperio Orientali honores gessit: nam magnus Drungarius Viglæ (*a*), & Protoasecretarius fuit, sive primus a secretis. Post aliquot autem annos sæcularium pertæsus negotiorum ad monasticam vitam secessit, quam transigens, multa scripsit, quibus posteros sibi obligatos tenet. Primo enim universalem conscripsit historiam a mundo condito usque ad Alexii Comneni Imperatoris, sub quo vixit, obitum, hoc est, usque ad annum Domini CIↃCXVIII.

De Zonara, ejusque Operibus.

" Quin etiam (pergit Beveregius) majorum jussu, & amicorum suasu compulsus, Canonico Græcorum juri interpretando egregiam operam navavit, quod eruditum opus a se conscriptum sic inscripsit": *Expositio Sacrorum divinorumque Canonum, tam sanctorum & venerandorum Apostolorum, quam sacrarum OEcumenicarum Synodorum, sed & localium sive particularium, reliquorumque Sanctorum Patrum, elaborata per Joannem Zonaram Monachum, qui fuit olim Magnus Drungarius Viglæ, & primus a secretis.*

Illud autem hic monet Beveregius num. XXIII. in hisce autem scholiis in Canones componendis, Conaræ aliud atque Balsamoni propositum fuit. Hic enim civilis æque ac Canonici juris consultissimus, utriusque concordiam persequitur, apparentes discrepantias componit, & Canonicas quæstiones a se moras multoties solvit. At Zonaras e contra ipsius Canonum verbis & sensui interpretandis stricte adhæret; raro admodum ad civiles leges digrediens. Hinc fit, quod Balsamon totum Zonaræ Commentarium totidem nonnunquam verbis transcribat: superfluum nimirum judicans, alia Zonaræ dictis addere, cum nihil in tali Canone occurrat, de quo ex legibus politicis, & Imperialibus Constitutionibus disputatio instituatur, hoc est, nihil quod ad suum propositum pertineat.

Hoc monitum Beveregii verissimum esse ex utriusque Commentariis patenter elucescit: quapropter libentius etiam Zonaræ in Canones Commentariis, quam Balsamonis in scholiis ad Canones sæpe usus fui: eo quod & in hisce scholiis mihi animus fuerit ipsis Canonum verbis & sensui interpretandis, & in illis contentam disciplinam, nec non spiritum Ecclesiæ in illis expressum proponere: nequaquam vero civiles leges sive Juris Civilis notitiam exponere.

Zonaræ Commentariis hic præferuntur Balsamonis Commentariis.

Præterea monet ibidem Beveregius, quod licet Balsamon totum Zonaræ Commentarium in quibusdam Canonibus totidem nonnunquam verbis transcribat, nullibi tamen ejus mentionem faciat, præterquam in Commentariis ad Epistolam Canonicam S. Athanasii ad Ammum, ubi eum vocat, *summe excellentissimum illum Zonaram*, eumque dictam Epistolam, *sapienter & peraptissime, atque ita ut nemo melius*, interpretatum esse affirmat.

Hæc Zonaræ Commentaria tum Græce, tum Latinæ Commentariis Balsamonis subjecta in hoc opere ad eorum jam pridem edita exemplaria, nec non MSS. Codices emendata seu correcta nobis exhibet Beveregius.

Post

(a) Nomophylax apud Græcos forte is erat, qui facta hominum observabat, & ad leges revocabat, eamque vim assidua jurisdictione custodiebat.

(b) Carthophylax dicebatur Archivii & Chartarum Ecclesiæ custos.

(a) Drungarius Viglæ, fuit olim præfectus excubitorum Vigilum

Epitome Canonum & Ariſteni in eam ſcholia.

Post autem Balsamonis & Zonaræ Commentaria, epitomen cujusque Canonis, & Alexii Aristeni in eamdem scholia exhibet.

Quod autem spectat ad hanc „ Canonum epitomen, „ ea partim in Bibliotheca Juris Canonici veteris edi„ta est " (uti hic monet Beveregius num. XXIV.) idque sub ipsius Alexii Aristeni nomine, perinde nimirum ac si is epitomes istius auctor fuisset; sed Aristenum nequaquam auctorem hujus Epitomes Canonum esse, solide ibidem probat Beveregius; quod & infra in scholiis Canonis Apostolorum LXXV. & decimi quinti Canonis Synodi Ancyranæ notabimus.

Quis porro hujus Epitomes Canonum auctor fuerit, hactenus est incertum: eamdem exactam apparuisse Aristeno inde apparet, quod in eamdem commentaria elaborare voluerit.

Qualis fuerit Ariſtenus.

Scribit autem ibidem num. XXVIII. Beveregius, quod „ Aristenus Zonara posterior claruerit, sed anterior „ Balsamone vel saltem eadem ætate. Balsamon enim „ (ait) eum commemoravit in sua sexti Canonis Apo„stolici interpretatione, ubi ait: *Nam & incomparabilem illum & magnum OEconomum Aristenum: tribus publicis* XXX. *dierum edictis a juris dicendi officio cessare jussit Sancta Synodus.* Similem honorificam ejus mentionem idem Balsamon etiam in scholiis suis ad Synodi Trullanæ Canonem XXXVII. facit his verbis: " Hunc enim Canonem incomparabilis ille Domi„nus Alexius Aristenus contra Sanctissimum illum Pa„triarcham Hierosolymitanum Nicephorum protulit: „ ubi obiter etiam observatum velim (ait Beveregius) „ quantum in Jure Canonico interpretando nomen Ale„xius Aristenus tunc dierum habebat, cum consultus „ esset, & in isto jure contra Patriarcham responderet.

Et sane hujus Aristeni commentaria in hanc Canonum Epitomen evincunt, ipsum non mediocri Canonum notitia fuisse instructum: quare ad assequendum interim Canonis sensum non semel in Scholiis ad hos Canones illo usi sumus.

Trium horum nimirum Balsamonis, Zonaræ, & Aristeni Commentariis ad singulos Canones adjecit in hoc suo opere Beveregius, ad calcem primi Tomi paraphrasim Arabicam Josephi Ægyptii in quatuor prima Œcumenica Concilia, eorumque Canones.

Joſephi Ægyptii Paraphraſis.

Quisnam vero fuerit hic Josephus, & quando scripserit, inquirit Beveregius *num.* 31. suæ Præfationis, & fusius de eius in Canones Commentariis discurrit *num.* 32. & quis usus horum Commentariorum sua paraphrasis esse possit.

Monet tandem *num.* 34. " ne quid rei Canonicæ a studiosis in hoc opere desideraretur, secundo illius „ Tomo celebre illud a multis recentioribus laudatum, „ a nonnullis promissum, sed a nemine antehac edi„tum, Alphabeticum Matthæi Monachi sive Blastaris „ syntagma adjunctum esse, quod ab ipso auctore sic „ inscribitur: *syntagma Alphabeticum rerum omnium, „ quæ in sacris, divinisque Canonibus comprehenduntur „ elaboratum pariter & compositum per minimum ex „ Hieromonachis Matthæum Blastarem.*

Matthæi Blaſtaris ſyntagma Alphabeticum.

Hoc Opus sive syntagma compositum & editum fuisse anno Domini 1335. notat ibidem Beveregius *nu.* 34. illudque ex duobus optimæ notæ Codicibus MSS. hic adjunxisse.

Annotationes Beveregii in Canones, &c.

Denique ad calcem totius Operis doctas & eruditas annotationes subjunxit ipsis Beveregius, in quibus quid præstiterit, vel saltem præstare conatus sit, exponit num. 37. *primo enim* (*ait*) *nobis minime propositum fuit, in singulos Canones, eorumque scholia Commentarios edere, quod operæ nobis pretium haud visum est; at proinde istiusmodi tantummodo locis, quæ obscuriora visa sunt, quæ perperam ab aliis intellecta, aut majoris momenti & frequentioris in Ecclesiasticis discutiendis controversiis usus, dilucidandis, vindicandis, & ad genuinum ipsorum sensum restituendis, totam, qualis fuit, operam locavimus. Hinc etiam variantes passim lectiones ex Codicibus tam MSS quam impressis, adnotavimus; alia etiam quamplurima scholia, quæ ut neque ad Balsamonis, nec Zonaræ, nec Aristeni E'ξηγήσεις pertinentia, in ipso operis corpore consulto prætermissa sunt, ex MSS. Bodlejanis & Amerbachiano, ad suos quæque Canones inter annotationes apposuimus. Quicquid etiam scholiastes in Constantini Harmenopuli epitomen Canonum conscripserunt, ad locum itidem quodque suum congessimus. Adeo ut nihil a Græcis quibuslibet in hoc Canonici ipsorum juris corpus conscriptum ad notitiam nostram pervenerit, quod non in hoc unico opere collectum exhibetur. Ut hæc autem omnia, quæ in plurimis Codicibus manu exaratis & impressis dispersa hucusque latuerunt, in unum hoc corpus tandem aliquando colligerentur, & publici juris fierent, omnes bonarum litterarum, & rei præsertim Canonicæ studiosi illi celebri Bibliopolæ Londinensi Roberto Scot singulares debent gratias, quippe qui nec sumptui pepercit, nec labori, quo Canonicum hoc opus instructissimum quoad ejus fieri potuit, & accuratissimum in lucem prodiret.*

Et reveta, qui has hujus eruditi auctoris annotationes, attente pervolverit, reperiet in iis plurimas summæ eruditionis Canonum expositiones, aliaque ad rei Canonicæ notitiam non parum conducentia.

§. IV.

Canones hoc Codice Canonum Græcorum contenti præ cæteris pro asserenda avita Patrum disciplina majoris auctoritatis sunt.

Auctoritas Canonum Græcorum

IN primis in hoc Codice Ecclesiæ Orientalis inserti & probati sunt omnes Synodorum Canones, quos e Græco in Latinum versos in suum Codicem jam pridem retulerat Dionysius Exiguus. Constat præterea hunc Dionysianum Codicem primum ab Ecclesia Romana, ac postmodum sensim ab universa Ecclesia Latina pro Codice Canonum, seu pro corpore Juris Canonici fuisse receptum, prout ostendimus supra *Dissert.* 5. §. 4.

Hinc habemus Canones hos non tantum ab Ecclesia Romana & Latina, sed & ab Ecclesia Orientali pariter receptos fuisse, quin & ab Orientalibus fuisse in verum Codicem relatos ante versionem Dionysianam, & divulgatum ab eo Codicem constat, ut supra notavimus *Dissertatione* 4. §. 2.

Cæterum præter Canones Codici Dionysiano insertos, huic Codici Græcorum aucto, & quo Codice Ecclesia Orientalis utitur, inserti sunt, in primis Canones CII. Synodi quini-sextæ, sive in Trullo, necnon Canones viginti-duo Synodi Nicænæ secundæ, seu Concilii Œcumenici septimi.

Porro tametsi hi Canones utpote posteriores Dionysio ejus Codici non sint inserti, ac propterea dici non possit quod Ecclesia Latina Codicem Dionysianum, recipiendo hos Canones, receperit, nihilominus, ut hoc sat constat, Ecclesiam Latinam sensim quoque his Canonibus usam esse, eosque Latinos Collectores Canonum, ac notanter Gratianum pro stabilienda disciplina Ecclesiastica impendisse.

Proinde his Canonibus tandem ab Orientali ac Latina Ecclesia sensim receptis (si paucos excipiamus) applicari merito posset, quod jam pridem de Canonibus Nicænis dixit S. Leo Magnus; *Spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentia consecrati.*

Dubitari igitur nequit, quin præ cæteris Canonibus pro assequenda genuina & avita Patrum Ecclesiastica disciplina hi Canones auctoritate præponderent.

Ratio edendi hæc *ſcholia in Canones.*

Pro hac itaque exhibenda disciplina hosce Canones una cum quibusdam scholiis publicandos sub initium currentis sæculi (*a*) in Commentario, seu tractatu historico-Canonico evulgandos judicavi.

Verum cum intellexissem scholia his Canonibus subjecta breviora esse quam oporteret ad notitiam verumque Canonum sensum assequendum, necnon disciplinæ eisdem contentæ minus sufficientia judicavi, eosdem recudendos, adjunctis scholiis nonnihil amplioribus, necnon præmissa Dissertatione ad singulas respective Synodos, e quibus hi Canones leguntur desumpti, in qua breviter harum Synodorum acta referuntur, quæ plerumque & ad ipsorum Canonum assequendam notitiam, necnon ad avitam Patrum disciplinam intelligendam, non parum conducere possunt.

(a) Id est, decimi-octavi sæculi.

COM-

COMMENTARIUS IN CANONES JURIS VETERIS.

PARS SECUNDA.

Scholia in Veteres Canones cum Dissertationibus procemialibus.

DISSERTATIO

In Canones vulgo Apostolorum.

§. I.

De numero horum Canonum.

Numerus Canonum Apostolorum.

DE NUMERO horum Canonum non una est, præsertim Latinorum opinio, nec eorum numerus in ullo antiquo monumento, quod sæculum quintum præcedit, expressus aut annotatus reperitur. Extat quidem Epistola Decretalis ad Episcopos Sicilienses sub nomine Zephyrini Papæ, qui sedit sub finem sæculi secundi, in qua dicitur: *Septuaginta enim Apostoli sententias præfixerunt, cum aliis quamplurimis Episcopis, & servandas censuerunt:* sed præterquam quod Gratianus *Dist.* 16. *Can.* 2. conformiter ad Ivonem legat *sexaginta*, & Gregorius Presbyter in sui Polycarpi *lib.* 3. *tit.* 2. legat *quinquaginta*, compertum est viris eruditis, hanc & alteram Epistolam sub nomine hujus Pontificis exstantem, esse e putridis pseudo-Isidori mercibus.

Nihil itaque certi de fixo horum Canonum numero habemus ante sæculum quintum, quo exeunte Dionysius Exiguus Codicem Canonum confecit, in quo ante omnes alios Canones exhibet quinquaginta Canones sub hoc titulo: *Incipiunt regulæ Ecclesiasticæ Sanctorum Apostolorum probatæ per Clementem Ecclesiæ Romanæ Pontificem.*

Horum quoque meminit ipse Dionysius in Epistola vice Præfationis Codicis Canonum præfixa, & Stephano Episcopo inscripta: " In principio itaque Canones, " qui dicuntur Apostolorum, de Græco transtulimus, " quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram noluimus ignorare Sanctitatem: quamvis postea quædam constituta Pontificum ex " ipsis Canonibus adsumpta esse videantur.

Cum vero hic Codex Dionysianus mox a Romana Ecclesia fuerit probatus, & ut minus sæculo octavo ejus auctoritas totam Ecclesiam Latinam pervaserit, *quinquaginta* Canones sub nomine Apostolorum Latini conformiter ad hunc Codicem numerarunt.

Et quidem Leo IV. apud Grat. *Dist.* 20. *Can.* 1. ait, *quibus autem in omnibus Ecclesiasticis judiciis utimur, sunt Canones Apostolorum, Nicænorum, &c.* videlicet *quinquaginta in Codice Dionysii* contenti.

Unde & Anastasius Bibliothecarius an. 872. ad Joannem VIII. Papam scribit, Stephanum prædecessorem ejus solos quinquaginta Apostolorum Canones recipiendos synodice promulgasse; " & certe, ait, de Apostolorum Canonibus liquide novimus, quoniam his " quidam facile non præbuere consensum, sed & prædecessor vester Beatissimus Papa Stephanus non ex " *his plus quam quinquaginta synodice promulgavit.*

Item Humbertus Sylvæ candidæ Episcopus in disputatione de jejunio Sabbati contra Nicetam anno 1050. apud Gratianum *Dist.* 16. *Can.* 3. hæc habet. " Et " hoc asserere conaris ex apocryphis libris & Canonibus pari sententia SS. Patrum repudiatis, nam Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & " Apostolorum Canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis decem Capitulis, quæ decreverunt orthodoxæ fidei adjungenda.

Unde liquet, tunc temporis apud Latinos solos quinquaginta Canones Apostolorum, reliquis repudiatis, fuisse agnitos. Hinc Urbanus II. iisdem pene temporibus scripsit Præposito S. Juventii: *Sciendum vero quod Canones Apostolorum, quorum auctoritate Orientalis, & ex parte Romana utitur Ecclesia, &c.*

Grat. *Dist* 32. *Can.* 6. & ipse Gratianus in præfatione *Dist.* 16. ait: " Apostolorum vero Canones, qui " per Clementem Romanum Pontificem, sicut quidam " asserunt, dicuntur esse translati, sunt *quinquaginta.*

Sed & Isidorus vulgo Mercator in sua collectione quinquaginta tantum Canonum Apostolorum meminit, idque ex *versione Dionysii*, etiamsi in reliquis Conciliorum Canonibus antiquam versionem retineat.

Hunc Canonum numerum recentiores quoque e Latinis retinuerunt, hosque solos pro sinceris Canonibus agnovere.

Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Clemente Romano objiciens sibi Decretum Gelasii Papæ, quo Canonum Apostolicorum liber pronuntiatur Apocryphus, ait: " hæc conciliari possunt, si dicamus, Canones legitimos esse solos *quinquaginta* priores, reliquos non esse legitimos, quamvis a Græcis recipiantur. — Quinquaginta priores duntaxat a Latinis usque ad sæculum XI. recepti.

Bellarmino consentit Baronius ad annum 102. asserens: " quod quinquaginta tantum Canones, eosdemque a *Dionysio* in Latinum translatos noverit antiquitas. Equidem, ait, qui his supersunt usque ad " numerum octogesimum quintum, quos habet Canon " ille, qui dicitur sextæ Synodi, postea emanarunt.

Et sane Græcos jam pridem ultra hos quinquaginta a Latinis receptos, recepisse & alios triginta quinque sub nomine Apostolorum constat. — Ecclesia Orientalis jam pridem ut authenticos recepit 85. Canones Apostolorum.

Equidem sæculo sexto hos omnes simul conficientes octoginta quinque apud Græcos notos fuisse, evincit collectio Joannis Antiocheni in 50. titulos distributa.

In hac enim Canones hi passim aliis Canonibus intermiscentur; immo in serie Synodorum juxta ordinem temporum, quo celebratæ fuere, collectioni præfixa, primo loco collocat hos Canones sub hoc titulo: *Sancti Domini Discipuli & Apostoli octoginta-quinque Canones Clementis opera ediderunt.*

Cum

Cum autem Joannes Antiochenus collectionem suam instituerit sub Imperatore Justiniano, a quo ad Sedem Constantinopolitanam promotus fuit, admodum verisimile est, etiam ad hos 85. Canones reflexisse Justinianum Novella 6. in verbis: *Hoc autem futurum esse credimus, si sacra regularum observatio custodiatur, quam justi & laudandi & adorandi inspectores & ministri Dei verbi tradiderunt Apostoli, & Sancti Patres custodierunt & explanaverunt.*

Non dubium proinde, Canones hos omnes ea ætate pro authenticis agnitos fuisse, ut mirum non sit, si Synodus quini-Sexta, sive Trullana inter alias regulas Ecclesiasticas numeraverit hos 85. Canones volens, ut *firmi stabilesque maneant, qui a Sanctis & Beatis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, Sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine 85. Canones.*

Post hanc Synodum unanimi Græcorum consensu hi omnes Canones pro authenticis & probatis Canonibus sub nomine Apostolorum agniti fuerunt ab Ecclesia Orientali, sive a Græcis.

Tandem a Latinis is numerus receptus fuit.

Hac autem Græcorum auctoritate, inducti sensim fuere nonnulli e Latinis, ut & octoginta quinque hosce Canones sub nomine Apostolorum pro authenticis reciperent.

Et quidem e recentioribus Turrianus Jesuita speciali tractatu hos 85. Canones ut authenticos propugnat: ipsosque posteriores Conciliorum & Canonum Latini collectores cum aliis authenticis Canonibus, & quidem primo loco, retulerunt, extantque & hodie ad calcem Decreti Gratiani in corpore Canonico sub hoc titulo: *Canones Sanctorum Apostolorum per Clementem a Petro Apostolo Romæ ordinatum Episcopum, in unum congesti.*

§. II.

Quæ horum Canonum auctoritas?

Circa auctoritatem horum Canonum varia Doctorum opinio.

QUEMADMODUM de numero Canonum vulgo Apostolorum varia fuit jam pridem opinio, ita quoque de eorum auctoritate & tempore, quo hæc Canonum collectio prodiit, diversæ fuere jam pridem & hodie sunt Doctorum opiniones.

Græci hos Canones jam pridem ab Apostolis conditos, & per Clementem collectos & evulgatos crediderunt.

Græci a mille & amplius retro annis non tantum omnes octoginta quinque Canones pro authenticis agnoverunt, sed insuper ab *Apostolis* traditos, atque per S. Clementem Papam editos & collectos crediderunt.

Eam fuisse sæculo sexto Joannis Antiocheni sententiam non obscure innuit Epigraphe hisce Canonibus præfixa: *Sancti Domini discipuli, & Apostolici octoginta quinque Canones Clementis opera ediderunt.*

Synodus Trullana Canone 2. simpliciter dicit traditos nobis esse *Sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine octoginta quinque Canones.*

Quamvis hæc non plane evincant Synodum agnovisse *Apostolos* horum Canonum auctores, communiter tamen interpretes Græci notarunt, hic a Synodo Apostolis hosce Canones attribui.

Hinc Theodorus Balsamon perstringens Latinos, qui solos quinquaginta priores Canones recipiebant, ait: *Hujus præsentis Canonis perpetuo recordare: per ipsum enim os eis secludes, qui dicunt ab Apostolis non fuisse editos octoginta quinque Canones.*

Neque facile erit reperire Græcorum aliquem, qui Canones hosce Apostolis non adscripserit post habitam Synodum Trullanam. Immo Joannes Damascenus, *lib. 4. de Fide orthod. cap.* 16. ipsos libris Canonicis, sive S. Scripturæ annumerare non dubitavit. Recensitis enim libris agiographis tam veteris quam novi Testamenti, immediate post Apocalypsim S. Joannis subdit: *Canones denique Apostolorum per Clementem concinnati.* Quod tamen ipsum nimis inconsulte fecisse, monet Baronius ad annum 102. neque ullus aut Græcorum aut Latinorum præter Damascenum, scitur hos Canones libris sacris annumerasse.

Hos e Latinis præsertim recentioribus nonnulli secuti sunt.

Quidam e Latinis, sicuti auctoritate Græcorum non solos quinquaginta priores, sed & triginta quinque posteriores tandem admiserunt; ita & eos cum Græcis adscripsere Apostolis tamquam Auctoribus, & Sancto Clementi ut collectori & promulgatori.

Wilhelmus Lindanus in chronico Panopliæ Evangelicæ præfixo, ita de Canonibus his pronuntiat: *Apostolorum Canones certo Apostolorum.*

Et expressius Lambertus Guiterus in Præfatione Operum Clementis, dicens: *Istos Canones* ab Apostolis *constitutos, a Beatoque Clemente conscriptos esse, multis & certis argumentis adducor ut credam.*

Quin & Franciscus Turrianus speciali tractatu adversus Magdeburgenses ostendere voluit hos Canones sive scriptos, sive ab Apostolis traditos, & a Clemente scriptorum memoriæ consignatos.

Eam seu Græcorum seu Latinorum opinionem hodie passim rejiciunt eruditiores.

Verum hanc seu Græcorum, seu Latinorum illis consentientium de horum Canonum auctoribus sententiam eruditiores passim tam Catholici quam Heterodoxi, tamquam plane infundatam rejiciunt.

Multa quippe in iis adeo clare distincteque explicata & constituta sunt, ut de eorum sensu nullatenus dubitari queat, quæ tamen tertio quartoque sæculo acerrime inter Catholicos disputata fuere, uti in scholiis ad hos Canones notabitur.

Si autem Canones hi ab Apostolis probati, sancitique fuissent, quis existimet ea, quæ his Canonibus continentur, in dubium fuisse revocata? an credendum adeo ignaros fuisse illius ætatis Patres, ut si hi Canones ab Apostolis probati, & ex eorum traditione a S. Clemente promulgati extitissent, eos in controversiis occurrentibus non produxissent?

Adnæc multa in his Canonibus occurrunt, quæ a temporibus Apostolicis sunt aliena, quæque tunc nondum nota erant, quemadmodum in scholiis ad hos Canones annotabitur.

Itaque communi eruditorum consensu hodie compertum judicatur, hos Canones Apostolis adscribi non posse, neque eo sensu posse dici *Apostolorum*, quod ab Apostolis essent primitus dictati, & postmodum a S. Clemente scripto mandati & evulgati.

Eos tamen esse antiquissimos fatentur.

Verum licet eos Apostolis eruditiores e Latinis passim abjudicent, plures tamen tam Catholici, quam Acatholici ipsos admodum antiquos esse agnoscunt.

Ita vir in antiquitate versatissimus Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis, *Lib. 1. Observ. cap.* 13. postquam probavit hos Canones Apostolis adscribi nequaquam posse, subjicit: *Sunt tamen illi Canones* antiquissimi, *multaque in illis excellentissima & magni ponderis continentur. Nec dubito quin olim Græcæ Ecclesiæ pro legibus, in Manuali, Pontificali, Rituali, ut vocant, Codice fuerint.*

Hanc de Canonum horum antiquitate opinionem propugnant Guillelmus Beveregius Presbyter Ecclesiæ Anglicanæ in præfatione ad suas in hos Canones annotationes: cumque quidam anonymus Dissertationem opposuisset, sententiam suam speciali tractatu pluribus elucidavit Beveregius, extatque sub hoc titulo: *Codex Canonum Ecclesiæ primitivæ illustratus*, tomo 2. SS. Patrum, qui temporibus Apostolorum floruerunt, editionis anni 1700.

Contendit itaque Beveregius post Albaspinæum, Canones hos, non quidem ab Apostolis, sed ab Apostolicis Catholicisque viris, secundo, tertiove sæculo a Christi Nativitate, constitutos, publicatosque fuisse.

Nequaquam tamen censet, singula quæ nunc dierum in his habentur verba, adeo antiqua fuisse: *Nihil enim dubii esse potest, ait, quin hoc æque ac alia quæcumque Ecclesiæ primitivæ monumenta, nonnullis in locis interpolatum fuerit, & mendis quibusdam, de quibus postea agimus, vitiatum. Verum res ipsa in dictis Canonibus comprehensas, a variis Apostolicorum virorum Synodis definitas, & ante tertium finitum sæculum in istud quod sub Canonum SS. Apostolorum titulo hodie circumfertur corpus collectas fuisse arbitramur.*

Ita ipse in citato tractatu, *lib. 1. cap. 2. num.* 1. concluditque hanc Canonum antiquissimorum syllogen nihil aliud sibi videri quam *Codicem Ecclesiæ primitivæ*, per quem scilicet Ecclesiastica disciplina, plurimis saltem in locis, ante consessum Nicænum administrata fuit.

Ulterius monet *num.* 4. se existimare, hos Canones nihil aliud fuisse quam statuta quædam sive decreta Synodorum, quæ per tria æræ christianæ sæcula diversis temporibus locisque habitæ fuere.

Et sane dubitari nequit, plura in hisce Canonibus occurrere, quæ scimus a primitivis istis Synodis constituta fuisse, ut in scholiis notabimus.

Hoc quoque fatetur Beveregius: *Ex ipsa Canonum horum textura constare, eos non ab una omnes, sed a multis Synodis, iisque diversis in locis habitis constitutos esse. Et hinc est, ait, quod in Codice, quo usus est Dionysius Exiguus, quinquaginta soli Canones inventi sunt, & ab eodem latine redditi, cum alii Codices iisdem etiam diebus extantes, octoginta quinque Canones numerarent.*

Præterea fatetur: *quod priores quinquaginta Canones prius compacti, & reliqui triginta-quinque istis postea additi videantur, non secus, inquit, ac in Codice Canonum Ecclesiæ universæ accidisse liquet, qui primo Ephesinis terminatus Canonibus, postea Calcedonensibus; Trullanis, Carthaginensibus, aliisque quampluribus locupletatus & exauctus est.*

Denique asserit: *quod Apostolici & SS. Apostolorum Canones idcirco appellentur, quod a viris Apostolicis sanciti sint & publicati, quod & SS. Apostolorum doctrinæ consentanei, & quod ab ipsis denique traditi crederentur.*

Enim vero pergit vir eruditus, *proximis post Apostolos sæculis, quæcumque in Ecclesia ortæ sunt controversiæ, de ritibus saltem & externa Ecclesiæ politia, eas omnes ex Apostolorum traditionibus determinare solemne fuit. Ut e magna ista de Paschæ contentione patet, utraque parte Apostolorum, hac D.* Petri *&* Pauli, *illa* Joannis *&* Philippi *traditiones, ad opinionem suam adstruendam afferente, Euseb. Eccl. Hist. l. 5. c.* 23. 24. hinc *multiplices Apostolorum traditiones istis diebus collectæ sunt. Papias enim, qui mox post Apostolos vixit, ut exactam rerum Ecclesiasticarum scientiam assequeretur, a Senioribus, qui cum ipsis Apostolis versati fuerant, se sciscitatum fuisse dicit, quid* Andreas, *quid* Petrus, *quid*

Philippus, *quid* Thomas, *quid* Jacobus, *quid* Joannes, *quid* Matthæus, *quid cæteri Discipuli Domini dicere soliti essent. Neque enim ex librorum lectione tantam se utilitatem capere posse existimabat, quantum ex hominum adhuc superstitum viva voce, apud Euseb. Hist. Eccles. lib. 2. cap. 39.*

Ita hic suum de Canonibus istis judicium exposuit: idem judicium fuisse Joannis Pearsonii Episcopi Cestrensis in Anglia, viri multæ lectionis & eruditionis, satis aperuit ipse in suis eruditis pro Epistolis Ignatianis contra Dallæum vindiciis, *lib. 1. cap. 4.*

Hanc quoque de hisce Canonibus sententiam amplexus est recentissime D. Dupin Doctor Theologus, & Professor Regius in Academia Parisiensi, tomo 1. suæ Bibliothecæ Ecclesiasticæ.

Nec ab eorum sententia alienus fuisse videtur Hincmarus Rhemensis vir in re Canonica non parum versatus, qui sæculo nono ita de his Canonibus scripsit in Opusculo quinquaginta-quinque Capitulorum *n. 24. Canones, qui vocantur* Apostolorum, *non Episcopalium Conciliorum auctoritate constituti sunt, sed a primis temporibus traditione viritim Apostolicorum virorum mentibus commendati, & partim verbis, partim sensu, ac sparsim diversis quorumdam Epistolis pro qualitate causarum ac temporum inditi, atque exinde antequam Episcopi Concilia libere inciperent celebrare a devotis quibusque collecti.*

Finalia hæc verba haud obscure innuunt, Hincmarum supposuisse hos Canones ante tempora Constantini Magni, sub quo Concilia *libere* incœperunt celebrari, fuisse a devotis quibusque collectos.

§. III.

Argumenta pro adstruenda horum Canonum antiquitate.

DUPLEX est argumentorum genus, quæ pro horum Canonum antiquitate ac auctoritate adducuntur.

Primi generis sunt, quæ ex ipsis Canonibus desumuntur.

Antiquitas horum Canonum adstruitur ex eorum materia.

In primis enim auctoritatem horum Canonum adstruit, quod nihil in iis contineatur a moribus & institutis primitivæ Ecclesiæ alienum, sive quod secundo, tertio, aut saltem quarto exeunte sæculo non fuerit, saltem in aliquibus Ecclesiis, observatum, quemadmodum in scholiis notabimus.

Secundo, in Canonibus his plura continentur, quæ scimus sæculis illis fuisse in quibusdam Synodis constituta; ut propterea admodum verisimile sit, Canones istos esse constituta earum Synodorum: exemplis id in scholiis ostendemus.

Tertio Canones hi sub nomine Canonum Ecclesiasticorum vel Apostolicorum, a Synodis & Patribus primitivorum sæculorum citantur, quod in scholiis de nonnullis nominatim probabitur.

Antiquitas horum Canonum adstruitur auctoritate Auctorum, qui eorum meminerunt.

Alterum argumentorum genus est eorum, quæ desumuntur ab auctoritate Auctorum, qui de his Canonibus nominatim loquuntur.

Et primo quidem constat, exeunte sæculo quinto, aut incipiente sæculo sexto, Dionysium Exiguum majorem horum Canonum partem, id est, quinquaginta priores prout hodie extant, suo Codici non tantum inseruisse, sed insuper e Græco in Latinum vertisse, iisque primum locum ante omnes alios, etiam Nicænos Canones dedisse, idque sub nomine *Regularum Ecclesiasticarum Sanctorum Apostolorum*.

Hinc illud ut minus habetur, ante Dionysii ætatem, hos Canones eo modo, quo a Dionysio referuntur extitisse. Eos enim se de Græco transtulisse scribit in Epistola ad Stephanum Episcopum, sed ordinem aut quidquam in eis mutasse fieri.

Insuper ex verbis Dionysii habemus, quod eo tempore tantæ fuerint auctoritatis, ut a nonnullis saltem crederentur ab Apostolis conditi, sive esse Apostolorum; quamvis *plurimi*, ait Dionysius, *consensum non præbuere facilem*, nimirum ut crederent, eos ab ipsis Apostolis, quorum nomen præferebant, sancitos esse.

Addit autem Dionysius: *quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis Canonibus adsumpta esse videantur*, Quod sane supponit Canones hos ætate Dionysii ejus fuisse auctoritatis, ut iis quoque Pontifices, qui Dionysium præcesserunt in suis decretis conficiendis usi essent.

Simile argumentum pro horum Canonum antiquitate suppeditat Joannes Antiochenus cognomento *Scholasticus*, eo quod in foro causarum esset advocatus. Hic enim circa an. 536. regnante Justiniano, omnes Canones Ecclesiasticos, qui tunc temporis in Ecclesia Orientali obtinebant, in quinquaginta titulos distribuit, cuique titulo eos assignans Canones, qui eamdem materiam concernunt. Priusquam autem opus aggressus est, ordinem Synodorum cum numero Canonum in singulis editorum, prout collecti extabant, præmittit, eoque ordine ante omnes alios in primo constituit loco Canones Apostolorum octoginta-quinque sub hoc titulo: *Sancti quidem Domini Discipuli & Apostoli 85. Canones per Clementem ediderunt.*

Cum itaque collectos hic voluerit præmittere suo operi Canones, eorumque ordinem ac numerum prout in anteriore collectione continebantur, nequaquam dubitandum est, quin hi octoginta quinque, prout a Joanne Antiocheno referuntur, & hodie extant, in anteriore Canonum collectione continerentur.

Præterea in præfatione ad suam Canonum collectionem, postquam lectorem certiorem reddidit de ordine & methodo in sua collectione servatis, & quo motivo ad eam fuisset inductus, dicit plures quidem ante ipsum Canones collegisse & in titulos divisisse; sed Canones S. Basilii adjunxisse, nec ad certas materias reduxisse. Verba ejus sunt: *Cum non ipsi soli, & primi inter cæteros ad hoc faciendum incitati fuerimus, sed alios comperimus, qui Canones in titulos sexaginta diviserint, ac neque S. Basilii Canones cum aliis conjunxerint, neque res similes cum similibus, ut oportebat, composuerint.*

Hinc manifestum est anteriores Canonum in sexaginta titulos distributorum collectiones, quarum meminit Joannes Antiochenus, & quæ editæ fuere antequam ipse suam adornaret, omnes Canones comprehendisse, quos collectio Joannis Antiocheni complectitur, exceptis Canonibus S. Basilii, ac per consequens & omnes Canones Apostolorum, quos in suam collectionem retulit Joannes. Si enim hi omissi fuissent, de hoc non secus atque de Canonibus S. Basilii omissis præmonuisset Lectorem.

§. IV.

Expenduntur argumenta, quibus auctoritas & antiquitas horum Canonum convellitur.

Recentiores Sectarii horum Canonum antiquitatem & auctoritatem convellere tentarunt, & quare?

HORUM Canonum auctoritatem & antiquitatem nonnulli hodie præsertim e Sectariis omni studio evertere studuere, eo quod fateri juberentur, plura e novitiis suis dogmatibus in his Canonibus penitus everti, e contra vero Catholicorum dogmata stabiliri & exprimi.

Itaque ut hoc Catholicis armamentarium eriperent, asserere cœpere hos Canones esse apocryphos, ac demum circa medium sæculi quinti confictos, prout & recenter adstruere voluit nominatissimus inter Calvinianæ reformationis Sectatores Joannes Dallæus in suo de pseudo-epigraphis Apostolicis tractatu, cujus liber tertius totus est de his Canonibus Apostolicis.

Joannes Dallæus novus e Sectariis sat solide probat contra Turrianum hos Canones Apostolis tribui non posse.

Primis autem capitibus præcipue certat contra Franciscum Turrianum, ejusque asseclas, qui Canones hos Apostolis tamquam primis eorum Auctoribus adscribunt, quorum sententiam multis argumentis invictissime conficit, habetque in hoc certamine eruditos passim omnes sibi suffragantes.

Verum his non contentus etiam Albaspinæi de his Canonibus judicium, qui eos secundo tertiove labente sæculo editos & collectos asserit, reprobat, sustinetque non ante annum 451 hos Canones notos fuisse; ast tum demum a tenebrione aliquo confictos & coarcevatos esse.

Antiquitatem horum Canonum contra Albaspinæum impugnat. Sententia Dallæi de auctoritate & antiquitate horum Canonum proponitur.

Albaspinæi sententiam aggreditur, suamque oppositam exponit *c. 21. l. 3.* atque ante omnia præmittit, hic distinguendam esse materiam a forma. *Materiam hujus sylloges appello res ipsas, ait pag 669. quæ in Canonibus vel præcipiuntur, vel vetantur, singulaque decreta, ex quibus coagmentatis & inter se colligatis facta est sylloge.*

Formam vero, pergit, intelligo & ipsum illum ordinem, quo Canones per numeros decurrunt, iis tamquam hamis conserti, & orationis totius speciem, hoc est, & verba, quibus hæc decreta hic expressa habentur & personas, quæ inducuntur, hæc decernentes & loquentes.

Si materia spectetur seorsim a forma, quam in hac sylloge habet, fatetur se propemodum convenire, quod ait Albaspinæus, ejusque adeo sententiam proxime ad verum accedere.

Fatetur enim plurima ac fere omnia, ex quibus hæc sylloge sive collectio constat, decreta variis temporibus, aliis alia sæculis & locis toto quatuor primorum sæculorum decursu, in Ecclesia Orientali facta fuisse, paucis exceptis, puta quæ de libris Canonicis, quibus liber tertius Machabæorum annumeratur, & de Clementinis Constitutionibus, Canone 84. & 85. continentur, de quo in scholiis agetur.

Circa *formam* vero operis a sententia Albaspinæi, & eorum, qui sæculo secundo aut tertio, vel etiam quarto collectionem hanc factam dicunt, omnino recedit. Atque pluribus argumentis, quibus Albaspinæi, ejusque sequacium sententiam confutatam credit, præmissis, tandem *pag. 683.* ita concludit. *His ergo explosis ac confutatis omnibus adversariorum de Apostolorum Canonum Codice sententiis diversis quidem, sed tamen juxta falsis, unum id verum esse relinquitur, quod nos defendimus nimirum librum illum, non ab Apostolis, vel a Clemente scriptum aut editum, quod somniat Turrianus; non ab Apostolicis viris cœptum & inchoatum, vel ab aliis ante Synodum Nicenam perfectum, a que adeo a pluribus auctoribus consarcinatum, quod fingit Albaspinæus, sed ab uno eodemque impostore, vel certe a duobus in hanc, quam videmus, speciem compositum Apostolorum nomen impudentissime mentitis, ut suis decretis pondus darent.*

Tum multis de auctore, ejusque in adornanda collectione methodo & scopo, interpositis *p. 685.* ait: *Denique si de tempore quæratur, quo pseudo-apostolica illa &* apo-

apocrypha Canonum collectio facta & edita primum fuerit, apparet ex iis, quæ hactenus disputata sunt, eam neque ante quintum sæculum adultum innotuisse, & quinto exeunte jam extitisse, publicarique cœpisse.

Sane diffiteri non possumus, & huic opinioni sua non deesse plausibilia fundamenta; quæ capite sequenti proponemus & expendemus, ipsi interim lectori judicium relinquentes.

§. V.

Argumenta Dallæi contra hos Canones expenduntur.

Argumenta Dallæi contra antiquitatem horum Canonum ex materia eorum petita expenduntur.

ARGUMENTA, quibus contra Canones Apostolicos pugnat Dallæus, alia sunt interna, id est ex ipsis Canonibus desumpta, eaque pro majore parte Turriani, ejusque sequacium opinionem unice attingunt, ut in scholiis ad ipsos Canones ostendetur, in quibus hoc genus argumentorum expendetur, videbiturque an ipsam quoque Albaspinæi, Beveregii, & his consentientium sententiam profligent.

Alia argumenta a Dallæo producta sunt externa ab auctoritate nimirum seu negativa seu positiva petita, quibus evincere conatur, nec tertio, nec quarto sæculo hos Canones innotuisse, sed demum sæculo quinto jam adulto ab aliquo impostore, & hæretico confictos, & in eum, quo hodie extant, ordinem conglomeratos.

Expenditur argumentum Dallæi ex omissione horum Canonum in Codice Ecclesiæ universæ.

Primo itaque Dallæus lib. 3. de Pseudo-epigraphis *cap. 21. pag. 672.* Hanc Canonum collectionem non breviarium esse ac Epitomen Ecclesiasticorum ante Synodum Nicænam decretorum, nec ante hanc Synodum constitutos esse contendit hac ratione: *Si res ita se haberet omnino hanc Syllogen Codici Canonum Ecclesiæ universalis ejus auctores inseruissent, immo primo loco Codicis posuissent, velut & a viris Apostolicis exortum, & ipsi antiquissimi temporis vetustate venerabile monumentum.*

De Codice Canonum, cujus hic sub nomine Codicis Ecclesiæ universalis meminit Dallæus, egimus *Diss. IV.* §. 3 atque ibidem ostendimus, quod Codex hic specialis fuerit Ecclesiæ Græcæ, eoque Græci in Concilio Chalcedonensi usi fuerint, quodque alio Codice ibidem usi fuerint Legati S. Leonis Papæ; adeoque & tum alium fuisse Græcorum, alium Romanæ Ecclesiæ Canonum Codicem, ideoque nec proprie eum codicem, de quo hic agit Dallæus dici posse *Ecclesiæ universalis.*

Illud nihilominus verissimum est, hunc Codicem initium accipere a Canonibus Nicænis, nullamque de Canonibus Apostolicis in eo fieri mentionem, cum tamen constet eum ad usum Ecclesiæ Græcæ fuisse concinnatum, cui tum temporis Canones Apostolicos innotuisse contendit Albaspinæus, atque ita suis viribus subsistit Dallæi argumentatio.

Neque hæc diffitetur Beveregius, sed respondet primo, auctori codicis Ecclesiæ universæ propositum fuisse a Canonibus Nicænis exordium ducere, eoque solos colligere, qui ab ista Synodo sanciti essent, vel confirmati, aut ab aliis post eam constituti. Quo factum est, ait, ut nulli colligantur præter Ancyranos, & Neocæsarienses, quos etiam ab ista Synodo confirmatos probat ex actis Concilii Florentini Sess. 7. ubi hæc verba leguntur: *Ante primam Synodum multæ aliæ celebratæ sunt, Antiochiæ adversus Paulum Samosatenum. Ancyræ contra eos qui non suscipiebant accedentes ad fidem, quod prius Christum abnegassent propter tormenta, & Neocæsareæ tertia, quas omnes Sinodos recepit Synodus Nicæna.*

Verum cum de confirmatione aut receptione harum Synodorum nihil in actis Nicænæ Synodi, aut aliquo monumento occurrat, nescio an Concilii Florentini de hoc particulari facto testimonium sufficiens sit, ut plenam de ejus veritate fidem faciat.

Vidisse apparet & Beveregius hujus testimonii infirmitatem, ac propterea alteram hujus motæ difficultatis solutionem præfert dicens, auctori Codicis Ecclesiæ universæ propositum fuisse, colligere Canones Nicænos, & qui eodem pene tempore, ut sunt Ancyrani & Neocæsarienses, aut post Nycænam Synodum, editi erant, in quibus præsens tum Ecclesiæ disciplina continebatur. Unde necesse non fuit adjungere Canones Apostolorum, qui & in unum Codicem jam relati erant, & in quibus primitivæ Ecclesiæ disciplina potius, quam ea, quæ tempore confect. Codicis Ecclesiæ universæ obtinebat, repræsentabatur.

Illud ulterius probat Beveregius exemplo Codicis Africani, in quo nec unum e Decretis, quæ sub Cypriano aliisque vetustioribus Africæ Conciliis divulgata fuerant, continetur, sed ea tantum, quibus Ecclesiastica disciplina iis, quibus collectus est hic Codex, diebus administrabatur. Fusius hanc solutionem deducit, & contra quemdam observatorem anonymum pro Dallæo scribentem tueri conatur in opere, cui titulus: *Codex Canonum Ecclesiæ primitivæ illustratus, lib. 1. cap. 16.*

Diluitur secundum argumentum Dallæi.

Urget ulterius Dallæus contra horum Canonum in unum Codicem collectorum antiquitatem, dicens: *Tum si quis exstitisset hujusmodi Codex, cur numquam eum diserte ac nominatim memorant Ancyrani, Nicæni, Neocæsarienses, Antiocheni, aliique Patres? cur non*

interdum aliquem ex istius Codicis Canonibus, indicato ac nominato numero, sub quo in eo positus exstat, citarunt & laudarunt: verbi gratia hoc modo: decernit Canon Apostolorum primus vel trigesimus, vel quinquagesimus, &c. sicuti a Patribus Chalcedonensibus in Codice Ecclesiæ universalis usurpatum est, quos scilicet ejus Codicis Canonem 4. 83. 84. 95. & 96. his diserte numeris expressis, laudasse ac descripsisse, nuper demonstravimus?

Contra hanc Dallæi objectionem excipiens Beveregius dicit Codicem Ecclesiæ universæ confectum esse ante Concilium Œcumenicum Ephesinum, & tamen in Actis ejusdem Concilii nullam de eo Codice fieri mentionem; hinc tamen non sequi Codicem hunc eo tempore non exstitisse.

Præterea nonnisi in Actis ipsius Concilii, Chalcedonensis, non autem in Canonibus citantur Canones expressis numeris, quos in Codice obtinebant: cum autem Acta Conciliorum Nicæni, Ancyrani, Neocæsariensis, Antiocheni, aliorumque ante Ephesinum Concilium celebratorum, nulla pene Acta præter solos Canones supersint, mirum non est, si Canones Apostolorum expressis numeris non habeantur, quod latius exponit Beveregius, citato *c. 16.* additque in dictorum Conciliorum Canonibus frequenter hos Apostolicos Canones citari, licet numeri, quos in Codice obtinent, non exprimantur, de quo plura in scholiis ad Canones.

Tertium argumentum Dallæi expenditur.

Alterum argumentum format pro sua opinione Dallæus ex silentio eorum, qui sæculo IV. scripserunt. Postquam enim dixit, *pag. 685.* Canonum Apostolorum collectionem neque ante quintum adultum sæculum innotuisse, & quinto exeunte jam exstitisse, publicarique cœpisset, ait; *Prius demonstrat universale omnium, qui ante annum Domini 451. vixerunt, de ea silentium. Neque enim credibile est nullam ejus mentionem, si exstitisset, fuisse facturos Eusebium, Hieronymum, & alios illorum temporum eruditissimos scriptores, qui etiam ea, quæ apocrypha judicabant, præcipue quæ Apostolis afficta erant, diligenter persequi & refellere solent.*

His reponit Beveregius *cap. 17.* ex silentio dictorum scriptorum solidum contra Canones Apostolicos non posse formari argumentum, nisi una concludatur Canones Ancyranos, Neocæsarienses, & similes eo tempore non extitisse; cum horum nulla quoque apud hos Scriptores memoria occurrat, quin nec Canonum Nicænorum meminit Eusebius.

Ad hæc notandum, quod nequaquam verisimile sit, tempore Eusebii, vel Hieronymi hos Canones Apostolis fuisse afflictos, aut pro talibus reputatos.

Dein persecutione jam cessante, alia cœpit esse Ecclesiæ facies, aliaque introduci disciplina, ita ut ætate Eusebii, & Hieronymi jam cœperint hi Canones Apostolici sensim in desuetudinem abire, ac propterea & minus usitati, uti latius prosequitur idem Beveregius.

Quartum argumentum Dallæi.

Urget insuper Dallæus testimonium Dionysii Exigui, qui sub finem sæculi quinti aut initium sæculi sexti suum conficiens Codicem, quinquaginta duntaxat priores Canones Apostolorum in suum Codicem retulit, quem pluribus sæculis secuti Latini, nonnisi hos quinquaginta Canones, pro genuinis agnoverunt, rejectis triginta quinque posterioribus aut apocryphis, & recentiore manu adjectis.

Hinc concludit Dallæus, nec ætate Dionysii plures quam quinquaginta Canones sub nomine Apostolorum notos fuisse, creditque & hoc argumento motus vir eruditus Jacobus Userius in prolegomenis in Ignatium, *cap. 6.* ætate Dionysii Exigui, sive sub initium sexti sæculi, quinquaginta tantum exstitisse Canones Apostolorum, posteriores autem triginta quinque circa idem tempus, a quodam falsario fuisse adjectos, & prodiisse ex eadem officina, e qua suppositiæ aliquot circa sæculum sextum prodierunt Epistolæ Ignatianæ.

Verum, uti supra notatum fuit, qui antiquitatem horum Canonum propugnant, agnoscunt, Canones hos non uno eodemque tempore simul conditos aut collectos, sed variis temporibus & locis auctor fuisse, adeoque mirum videri non debeat plures vel pauciores in variis exemplaribus, & manuscriptis exstitisse.

Hinc concludit fieri potuisse, ut Dionysius exemplaria sortitus sit, quibus soli priores quinquaginta essent descripti; licet jam revera octoginta quinque exstarent, quare solos quinquaginta priores, & non item reliquos Latine reddiderit Dionysius, incertum est, ait Beveregius. Nobis sane, ait, mutilum eorum exemplar nactus videtur, *lib 1. cap. 8. num. 2.*

§. VI.

Discutitur Argumentum Dallæi, quod desumit ex Decreto Gelasiano de Libris Apocryphis.

Expenditur palmare argumentum Dallæi desumptum ex Decreto Gelasiano de libris Apocryphis.

ARGUMENTA plura, quibus Dallæus auctoritatem & antiquitatem Canonum Apostolorum convellere, immo penitus evertere conatur, præcedenti §. summatim retulimus, unaque annotavimus quæ hisce a Canonum horum defensoribus, ac signanter Guillelmo Beveregio eorum acerrimo vindice reponuntur: unum quod restat, illudque palmare Dallæi argumentum est de-

 sum-

sumptum e Decreto, quod sub nomine Gelasii Papæ in Concilio Romano septuaginta Episcoporum exstat, speciali §. examinandum credidi; tum quod Decreto omnem his Canonibus auctoritatem detractam existimet Dallæus, omniaque pro eorum sinceritate & antiquitate allegata testimonia, hoc unico Papali & Synodali Decreto elidi; tum quod a viris eruditis plura nota de hoc Decreto scripta sint, quæ non utiliter hic referenda judicavi.

De hoc Decreto agit Dallæus in suo de pseudoepigraphis Apostolicis *lib.* 3. *cap.* 3. & 4. asseritque Gelasium Papam anno 494. Synodum Romæ celebrasse, & in ea Decretum edidisse de Libris Ecclesiasticis recipiendis vel non recipiendis.

Hoc Decreto prout exstat apud Gratianum *Dist.* 15. *Can.* 3 & *Dist.* 21. *Can.* 3. & refertur in collectione Conciliorum, post recensitos veteris novique Testamenti libros Canonicos, nonnulla ex antiquis Ecclesiæ primitivæ monumentis commemorantur, quæ S. Romana Ecclesia suscipi non prohibet, ut in initio Decreti dicitur. Post ad notitiam librorum apocryphorum, & non recipiendorum pergens, ait: Cæterum *quæ ab hæreticis sive schismaticis conscripta vel prædicata sunt, nullatenus recipit Catholica, & Apostolica Ecclesia Romana; è quibus pauca, quæ ad memoriam venerunt, & a Catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda*. Inter hæc autem scripta ab Ecclesia Romana repudiata, ac apocrypha ideo dicta, Canones Apostolorum numerantur his verbis: *Liber Canonum Apostolorum Apocryphus*. His notatis subjungit Dallæus *pag.* 437. *Hæc Gelasii Synodus*; *quibus nihil clarius aut luculentius dici potest*. Et *pagina* 481. allegatis auctoribus, qui pro auctoritate Canonum adducuntur, subdit: *Horum omnium quotcumque & quanticumque de cætero sunt, auctoritatem omnem obterit antiquius Gelasii, Romanæ quæ Synodi Decretum, neque ullis posterorum sententiis convalescere possunt, quæ tot jam ante sæculis legitimo ac Canonico non Romani modo Præsulis, & quidem ejus qui inter sapientissimos habetur, sed & Romanæ & quidem 70. Episcoporum Synodi statuto convulsa, & ex Ecclesiæ Catholicæ finibus exterminata fuerunt. Hoc ergo Romanæ veteris Ecclesiæ Decretum omnibus Recentiorum scitis ac disputationibus oppono; hoc unum pluris facio quam & Trullanæ Synodi, & Græculorum omnium Canones & sophismata; neque satis mirari possum degenerem Turriani & aliorum ignaviam, qui in tota hac causa Romani nominis dignitate fœdissime prodita, unius Scytæ nugas, & Græcorum levitatem sui Gelasii suæque Synodi auctoritati anteponunt.*

Huic palmari Dallæi, ejusque asseclarum argumento plura a viris eruditis opponuntur.

In primis observant admodum esse dubium quis hujus Decreti auctor sit. Scimus quidem hodie Decretum hoc tribui Gelasio Papæ istius nominis primo, at in veteri Codice MS. Ecclesiæ Urgellensis, in quo continetur sincera Isidori collectio, hoc Decretum tribuitur Hormisdæ Papæ, uti monet Baluzius in notis *ad Epistolam* 128. *Lupi Ferrariensis*, uti & eidem tribuitur in Codice Monasterii Jurensis, teste Francisco Chiffletio in notis ad Vigilium Tapsensem. Quin & testatur Baluzius loco citato, se olim beneficio Lucæ Dacherii vidisse vetustissimum Codicem MS. collectionis Dionysianæ, in quo scriptum erat Decretum hoc a Damaso Papa, diu videlicet ante Gelasii tempora editum fuisse. Cum autem tale quidpiam neque de Damaso, neque de Gelasio, neque de Hormisda, vetus Ecclesiæ historia doceat, illud ex hac MSS. Codicum varietate eliciendum apparet, incertum plane fuisse, a quo Pontifice, immo a quo auctore hoc Decretum conditum sit.

Neque enim quispiam hujus Decreti meminit, nisi trecentis prope annis post Gelasii decessum, siletque de eo Dionysius Exiguus, qui paucis post obitum Gelasii excitatus piis studiis Juliani Presbyteri titulo S. Anastasiæ, *præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum constituta, qua valuit cura diligentiaque, collegit*, uti ipse loquitur in Epistola dicto Juliano inscripta.

Neque sane constituta Gelasii omisit, hoc indubie tam notabile non omissurus, si extitisset, præsertim cum in hac Epistola Gelasium non parum laudet, ipsumque Decretum utpote recenter editum vix ignorare potuisset.

Accedit quod de forma, qua editum fuit, non conveniat; apud Gratianum quidem, uti hodie legitur *Dist.* 15. *Can.* 3. editum dicitur a Gelasio *in Concilio habito Romæ cum 70. Episcopis*, sed in vetustissimis MSS. illa, *in Concilio*, omittuntur; notaturque a Labbæo in ultima Conciliorum collectione in nota marginali, *tomo* 4. *col.* 1261. in Codice Justelli hic titulus legitur: *Decreta G. P. de recipiendis libris, quæ scripta sunt ab eo cum 70. eruditissimis Episcopis*.

Extat antiqua Canonum collectio Codicis Herovalliani, quam cum pœnitentiali Theodori Cantuariensis nuper publicavit vir eruditus Jacobus Petitus, *pag.* 98. & 99. præmissa docta præfatione, monet inter alia, quod hæc collectio *nullis fœdata sit Pseudo-Isidori epistolis*. Ulterius monet, quod hæc collectio *non solum nullis fœdata sit epistolis a Pseudo Isidoro confictis, verum etiam genuinas, quæ postmodum innumeris mendis & interpretationibus corruptæ sunt, integras atque illæsas exhibeat*; notat deinde *quod quasdam loquendi formulas posterioribus temporibus usitatas ista collectio vetustissima non admittat v. G. ait cum sic Ecclesia describitur: Ecclesia Catholica, Apostolica, & Romana, ubicumque hoc vocabulum, Romana, legitur in Epistolis Pontificum Romanorum quarti & quinti sæculi, illud abest ab eisdem Epistolis in collectione Codicis Herovalliani citatis*.

Ex his aliisque pro adstruenda sinceritate & antiquitate hujus collectionis adductis, concludit vir clarissimus, hanc collectionem videri antiquissimam, ipsaque tempora Caroli Magni, necnon publicatas falsas Decretales Isidorianas præcessisse.

In hac collectione *cap.* 4. refertur Decretalis *de recipiendis & non recipiendis libris*, cui hæc subjunguntur, *hæc scripta sunt a Gelasio Papa cum 70. Episcopis eruditis*. Monet autem Petitus in altera collectione Codicis Herovalliani hunc esse titulum. *In Christi nomine incipiunt decreta de recipiendis libris, quæ scripta sunt a Gelasio Papa cum 70. eruditissimis viris*.

Nulla in his fit Concilii mentio, cujus nec mentionem facit Lupus Ferrariensis, qui primus aut e primis est, qui hujus Decreti meminit scribens *epist.* 126. Quoniam *docet Gelasius cum 70. Episcopis viris eruditissimis, qui scriptores essent, vel non essent recipiendi*.

Hæc varietas lectionis, quæ in diversis Codicibus occurrit, Decreti hujus suppositionem indicat.

In citata collectione Canonum Herovalliana, quam publicavit Petitus, enumeratis libris Canonicis subditur: *Post Propheticas & Evangelicas atque Apostolicas scripturas, quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est, has suscipi eadem Ecclesia non prohibet, primam sanctam Synodum Nicænam, & Constantinopolitanam, & Ephesinam, primam & Chalcedonensem, quæ est quarta Synodus*.

Porro ut notat Petitus *pag.* 104. in editis exemplaribus hujus Decreti post verba *fundata est*: *Plura fere per integram paginam interjecta sunt, quæ ad rem nullo modo pertinent, quorsum enim ict ac tanta de primatu Ecclesiæ, & quidem contra hæreticos, cum agatur quæstio de recipiendis & non recipiendis libris?*

Præterea nonne illa sunt a se prorsus aliena, quæ interponuntur his verbis? *Illud etiam intimandum putamus, quod quamvis universæ per orbem Catholicæ Ecclesiæ unus thalamus Christi sit, Sancta tamen Romana Catholica & Apostolica Ecclesia nullis Synodicis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed Evangelica voce Domini & Salvatoris nostri primatum obtinuit*. Eadem verba Silvestro Papæ in præfatione Nicæni Concilii perperam adscribuntur a quibusdam auctoribus, ut ab Ænea Parisiensi Episcopo, libro adversus Græcos *quæst.* 4. 5. *tomo* 7. Spicilegii Dacheriani, & sic de cæteris usque ad ista verba, *has suscipi*.

Deinde post enumeratas Synodos notatur, quæ fuerit harum Synodorum convocandarum causa, quo tempore & adversus quos hæreticos habitæ fuerint, & quis Episcoporum numerus; *quæ omnia, inquit Petitus cum absint a vetustissima Canonum collectione Codicis Herovalliani, verisimile est explicationis gratia posthac adjuncta fuisse*.

Similiter opuscula Patrum in editis exemplaribus multo aliter referuntur, multaque interponuntur, quæ omnino a scopo hujus Decreti aliena videntur, nec aliis cohærent, uti in notis ad hanc collectionem observavit Petitus. Nec tantum varietas hæc occurrit in hac Herovalliana collectione, sed & in aliis MSS. Codicibus, quemadmodum notarunt Correctores Romani ad *Can.* 3. *Dist.* 15. ubi hoc Decretum refertur, & pluribus in notis marginalibus notatur in Labbæana collectione Conciliorum, *tom.* 4. *col.* 1262. & sequentibus. Unde Binius in notis ad hoc Decretum fatetur, quod *lectio ejus ab originali tantopere discrepet, ut satis certo statui non possit quæ sit vera & pura Gelasii, nec magnopere mirandum sit, si nonnulla sint, quæ difficultatem faciunt*.

Verum quoad hanc, quæ de Canonibus Apostolorum quæstionem propius attingit, testatur Petitus; *librum, qui in editis vocatur apocryphus, sub titulo Canonum Apostolorum in utraque collectione inter apocryphas scripturas non recenseri*.

Similiter in nota marginali ad illa verba, *liber Canonum Apostolorum apocryphus*, Labbæus *tomo* 4. *Conciliorum col.* 1265. monuit: *deest in Codice Justelli*. Neque librum hunc inter apocryphos huic Decreto ætate Hincmari Rhemensis fuisse insertum evidenter evincunt verba Hincmari in Opuscula 55. Capitulorum contra Hincmarum Laudunensem *cap.* 24. ubi cum ostendisset Canones hos ab Apostolis non esse editos, licet ex illis SS. Patres in suis Opusculis, & Concilia in suis constitutionibus, quædam desumpserint, subdit: *& beatus Gelasius in catalogo, qui libri in Ecclesia Catholica recipiantur, descripto, authenticis Scripturis & Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ, Chalcedonensis quoque Synodi, & aliis Conciliis a Sanctis Patribus institutis, & orthodoxorum opusculis, atque decretalibus Apostolicæ Sedis Pontificum, aliisque Scripturis discrete commemoratis, de his Apostolorum Canonibus penitus tacuit; sed nec inter apocrypha eos misit*.

Quid evidentius, quam teste Hincmaro, Gelasium de

de his Canonibus tacuisse, nec eos inter apocrypha misisse, ut proinde satis appareat Hincmarum in hoc Gelasiano Decreto hæc verba, *Liber Canonum Apostolorum apocryphus*, non legisse.

Sed hic Dallæus finalia illa Hincmari verba mendosa esse pronuntiat, & verbum *misit*, in verbum *omisit* mutandum censuit, ut textus Hincmari esset: *sed nec inter apocrypha omisit*, idque contra omnium Codicum lectionem & evidentem contrariam Hincmari sententiam in præcedentibus verbis expressam: nam in præcedentibus totus est Hincmarus, ut ostendat quod licet Canones hi ab ipsis Apostolis editi non sunt, nequaquam tamen plane sint rejiciendi.

Denique si Gelasius reposuisset librum Canonum Apostolorum inter scripta, *quæ ab hæreticis, sive schismaticis conscripta vel prædicata sunt, & quæ nullatenus recipit Catholica & Apostolica Ecclesia Romana*, verisimile ne est, quod Dionysius, qui Gelasium tantopere laudavit, quoque paucis a morte Gelasii annis suum Codicem Romæ collegit, hisce Canonibus primum in suo Codice ante omnes alios Canones etiam Nicænos, locum dedisset?

Sane si simili censura Canones hi per Gelasium confixi fuissent, numquam translatio Dionysii horum Canonum e Græco in Latinum, aut in Codicem relatio efficere potuisset, ut hi Canones mox ab Ecclesia Romana reciperentur, atque Romani Pontifices paucis annis post evulgatum Codicem his Canonibus uterentur, ut iis usum fuisse Joannem II. patet ex ejus Epistola ad Cæsarium Arelatensem, ubi expresse annotat Canonem 25. Apostolorum ex Codice Dionysii, cujus vigore Contumeliosus Regiensis Episcopus ab Episcopatu suspendendus probatur.

Plura, quæ probant huic Decreto hæc verba, *Liber Canonum Apostolorum apocryphus*, recentiore manu Decreto fuisse inserta, adfert Beveregius in citato tractatu *lib. 1. cap. 9.* item Pearsonius in vindiciis Ignatianis, *lib. 1. cap. 4.*

Sed & si daremus, hoc Decretum a Gelasio fuisse editum, atque ibidem librum Canonum Apostolorum apocryphis esse annumeratum; hincne sequeretur quod prætendit Dallæus, nimirum hos Canones circa tempus editi hujus Decreti, id est sæculo v. eoque *adulto*, ab hæretico impostore confictos esse, publicarique cœpisset nonne eadem argumenti forma sequeretur, quod historia Eusebii Pamphili, opuscula Tertulliani, Arnobii, necnon liber, qui vocatur Pastoris, quæ apocrypha in in eodem Decreto pronuntiantur, sæculo v. eoque adulto esse conficta, quorum tamen primorum sæculorum auctores meminerunt, & ut Catholica scripta habuerunt.

Itaque Gelasius, vel quisquis est illius Decreti auctor, nihil de antiquitate librorum, quos recenset, definire voluit; sed tantum de auctoritate, quam nunc temporis in Ecclesia Romana obtinebant, adeo ut ex illis verbis, *Liber Canonum Apostolorum apocryphus*, aliud inferri nequeat, nisi quod judicio Gelasii alteriusve illius Decreti auctoris, Apostolorum nomen his Canonibus falso inscriptum esset, idemque nullam tunc temporis adhuc in judiciis Ecclesiasticis obtinuissent Romæ auctoritatem, uti post Petrum de Marca *lib.* 3. De Concordia Sacerd. & Imp. *cap.* 2. latius probat Beveregius citato *cap. 9. num. 7.*

MONITUM.

Circa versionem aut lectionem Canonum Veterum, qui in hoc opere exhibentur.

EXHIBENTUR in hoc opere Veteres Canones prout extant in Codice *Dionysii Exigui apud* Henricum Justellum in *Bibliotheca Juris Canonici Veteris* Tom. 1. pag. 101. & sequentibus. Ii vero, quos Codex ille non complectitur, nempe 35. *posteriores Canones Apostolici*, desumpti sunt ex versione *Gentiani Herveti* apud *Labbeum*, Tom. I. Conc. col. 38. quemadmodum & *Trullani* ibid. Tom. VI. col. 1136 & Canones Synodi *Nicænæ II.* Tom. VII. col. 903. Denique Synodi *Photianæ* ex Pandectis Canonum *Guillelmi Beveregii* Tom. I. pag. 360. ex quibus etiam desumpsit auctor Lectionem Græcorum, quam in scholiis inter variantes lectiones exhibet.

S C H O L I A.

In Canones vulgo Apostolorum.

CANON PRIMUS.

Episcopus a duobus aut tribus Episcopis ordinetur.

SCHOLION.

Ordinario Episcoporum an a pluribus Episcopis fieri debeat? & jam pridem facta fuerit?

JOANNES Dallæus Nominatissimus Calvinianæ Sectæ Theologus in suo de pseudo-Epigraphis Apostolicis lib. III. volens ostendere Canones Apostolorum non posse adscribi Apostolis, immo nec primis quatuor Ecclesiæ sæculis notos fuisse, sed demum quinto labente sæculo ab aliquo Tenebrione hæretico fabricatos & Apostolis suppositos esse, uti supra in Dissertatione §. IV. dictum est, hanc suam opinionem *cap.* 14. & sequentibus adstruere nititur argumentis ex ipsis Canonibus desumptis, contendens in Canonibus hisce contenta & deposita primitivæ & notanter Apostolicæ disciplinæ non congruere.

Atque in primis hunc Canonem aggreditur, dicens *pag.* 595. *Quod in ipso statim collectionis limine occurrit*; ut Episcopus a duobus aut tribus Episcopis ordinetur, *id inquam, ab Apostolicis temporibus, alienum est, quibus ex Paulo constat, a Presbyteris solitas imprimi manus.*

Licet Dallæus locum Pauli, eo quo id constare tam confidenter asserit, non allegat, non dubium tamen quin alludat ad verba Pauli 1. ad Timotheum 4. *vers.* 14. quibus præcipit Timotheo, ut non negligat gratiam, quæ est in ipso, quæ data est ei per prophetiam *cum impositione manuum Presbyterii*. Sed unde habet Dallæus hic *de Presbyteris* distinctis ab Episcopis loqui Apostolum? Verum quidem est, per *Presbyterium* hoc loco intelligi cœtum seu Collegium Presbyterorum, at & id scimus, quod juxta consuetudinem Scripturæ nomine Presbyterorum etiam *Episcopi* comprehendantur, uti notat hic Estius, faceturque ipse Dallæus *pag.* 596. quod *qui sunt Paulo Presbyteri, eosdem quoque Episcopos esse.*

Unde ex hoc loco statui nequit, Timotheo a Presbyteris & non ab Episcopis manus impositas fuisse, immo Timotheo ab Episcopis, idest, Apostolis, qui Episcopi erant, manus fuisse impositas expresse notat in hunc Apostoli textum S. Chrysostomus dicens: *non de Presbyteris hoc in loco, sed de Episcopis loquitur: neque enim Presbyteri ipsum ordinarant.* Hunc sequuntur alii tum veteres tum recentiores, uno consensu tradentes, Timotheo manus a cœtu seu Collegio Apostolorum sive Episcoporum fuisse impositas, quorum se unum fuisse indicat Apostolus 2. ad Timoth. 1. *vers.* 6. monens Timotheum, ut resuscitet gratiam Dei, *quæ est in te*, inquit, *per impositionem manuum mearum.*

Itaque hinc habemus, non tantum quod temporibus Apostolicis, Episcopus ordinaretur ab Episcopo, sed insuper quod a cœtu sive Collegio Episcoporum; seu a pluribus manuum impositionem acciperet.

Quamquam demus Dallæo, ab Apostolis expresse statutum non fuisse, Episcopum a duobus aut tribus Episcopis ordinandum esse, ex dictis nihilominus patet, disciplinæ hoc Canone expressæ Apostolos si non suo præcepto, saltem suo exemplo, statuendæ viam stravisse; eo quod cum Apostoli quempiam ad majus aliquod munus obeundum ordinarunt, a pluribus ei manus impositas fuisse memoretur. *Actorum Apost. cap.* 13.

Nihil igitur continet hic Canon alienum a temporibus Apostolicis; tametsi igitur libenter fateamur, eum ab Apostolis conditum non esse, nihil tamen obstat, quominus sæculo I. aut II. conditus fuerit: cum & certum sit, etiam ante Synodum Nicænam hanc disciplinam fuisse stabilitam atque per omnes Ecclesias religiose observatam, uti notabimus ad Canonem 4. Nicænum.

Præsenti Canone de ordinatione, non autem de Electione Episcopi tractari, probat verbum Græcum, quod manus impositionem significat, & expresse adstruit hic Balsamon.

CANON II.

Presbyter ab uno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

SCHOLION.

Unus Episcopus conferre potest Ordines inferiores.

APUD Cotelerium hic Canon præcedenti conjungitur, & duo unicum Canonem constituunt, licet in omnibus tam Græcorum quam Latinorum editis Codicibus & versionibus distinguantur. Verisimiliter ob materiæ connexionem in exemplari, quo usus est Cotelerius, in unum confusi sunt incuria scriptoris.

Contra hunc Canonem primo movet Dallæus, quod *Episcopi & Presbyteri* nomina distinguantur contra morem temporibus Apostolorum usitatum. Verum ut demus in scriptis Apostolorum Episcopos & Presbyteros penes nomina sæpius confundi, immo nec distingui, aliud inde concludere nequit Dallæus, nisi Canones hos Apostolis tribui non posse.

Episcopatus, Presbyteratus, & Diaconatus Ordines distincti.

At Canones hos sæculo III. recentiores esse hinc constare nequit; cum certum sit sæculo isto Episcopatus, Presbyteratus, & Diaconatus ordines, suis nominibus fuisse distinctos, atque istius temporis scriptores, cum hos ordines enumerant, aut eorum officia, aut ritus describunt, semper nomina quoque propria eis dedisse; nec unquam nomen *Episcopatus* tribuisse ordine Presbyteratus aut secundi ordinis Presbyteros vocasse Episcopos, at hos ab illis etiam penes nomina perpetuo distinxisse.

Ter-

Tertullianus sæculo III. hanc inter Episcopos & Presbyteros distinctionem luculentissime exposuit *lib.* de Baptismo *cap.* 17. dicens : *dandi quidem Baptismi habet jus Summus Sacerdos, qui est Episcopus, & hinc Presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem : quo salvo salva pax est, alioquin etiam Laicis jus est. Quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest, nisi Episcopi jam, aut Presbyteri, aut Diaconi vocantur, discentes; Domini sermo non debet abscondi ab ullo &c.*

Plura plurimorum sæculorum testimonia, quibus sacrorum ordinum distinctio solidissime contra Dallæum, aliosque Calvinianæ Sectæ Sectatores adstruitur, plures viri *eruditi* congesserunt, atque novissime duo celeberrimi Anglicani Scriptores, Guillelmus Beveregius in suo Codice Canonum primitivæ Ecclesiæ illustrato *lib.* 2. *cap.* 11. & Joannes Pearsonius Cestrensis in vindiciis Ignatianis *part.* 2. *cap.* 13. ubi hic pro vindicandis contra Dallæum, aliosque Epistolis Ignatianis, solidis ex antiquitate ac præsertim primi & secundi sæculi momentis petitis argumentis adstruit hæc quatuor. Primum, alios quamplurimos secundi sæculi scriptores idem discrimen inter vocabula *Episcopatus* & *Presbyteratus* observasse, quod docuit Ignatius. Secundo, nullum secundi sæculi scriptorem simplici Presbytero in secundo ministerii ordine constituto Episcopi nomen tribuisse. Tertio nullum sæculi secundi scriptorem, cum gradus enumerat, aut cum de singularibus sui temporis ministris loquitur, nomen Presbyteri ei, qui Episcopus esset, tribuisse. Quarto ea ætate, qua Sanctus Ignatius scripsisse dicitur, tres sacros distinctos ordines in Ecclesia extitisse.

De antiquitate Subdiaconorum, Acolythorum, Exorcistarum, Lectorum, Ostiariorum.

Præterea contra hunc Canonem movet Dallæus, quod in eo præter Presbyteros & Diaconos nominentur reliqui Clerici: Apostolis enim ait *pag.* 599 *non alios legitimos cognitos fuisse Clericos, quam Episcopos, sive Presbyteros, & Diaconos*. Esto Apostolis nulli præter Episcopos, Presbyteros, & Diaconos noti fuerint Clerici, inde quidem concludi non posset, Canonem hunc Apostolis non esse tribuendum. At eum sæculo III. & IV. recentiorem nequaquam hinc evincet: quia constat istis sæculis præter dictos ordines, alios Clericos notos fuisse. Tertullianus enim de præscript. *cap.* 42. meminit *Lectoris* ita scribens : " alius hodie Episcopus, erat „ alius hodie Diaconus, qui erat Lector, hodie Pres„ byter, qui erat Laicus " : & S. Cyprianus *Epist.* 24. ad Clerum scribit, " fecisse me sciatis Lectorem Sa„ turum, & hypodiaconum Optatum confessorem, quos „ jam pridem communi consilio Clero proximos fece„ ramus ". Et rursus *Epist.* 34. ad Clerum & plebem asserit, Celerinum & Aurelium Lectores constitutos, & ita Clero conjunctos dicit; Lectorisque officium ita scribit, ut " loci altioris celsitate subnexus, & plebi uni„ versæ, pro honoris sui claritate conspicuus, legat „ præcepta & evangelium Domini.

Quin & sub idem tempus, S. Cornelius in *Epist.* ad Fabium apud Eusebium *lib.* 4. *cap.* 43. præter Presbyteros & Diaconos, etiam Subdiaconos, Acolythos, Exorcistas, & Lectores cum Ostiariis, in Ecclesia sua constitutos docet. Infinita propemodum sunt eorum temporum monumenta, quæ evincunt, præter Presbyteratus, & Diaconatus ordines alios inferiores, quibus insigniti clero adscripti censebantur, iis temporibus notos fuisse. Quamvis & illud ultro fateamur, non omnes & eosdem in omnibus Ecclesiis, aut eodem tempore institutos & receptos fuisse.

Ordo Presbyteratus, aliique inferiores, nonnisi ab Episcopo conferri possunt.

Quod hoc Canone edicitur, Presbyterum ab Episcopo, eoque uno ordinandum esse, veteris quoque est instituti. Hinc cum Synodus Constantinopolitana I. *Can.* 4. declaravit, Maximum Cynicum non fuisse rite Episcopum ordinatum, una declarat, quod nec fuerint nec sint, qui ab eo ordinati fuerunt, in ullo quocumque gradu Cleri.

Similiter cum vitio verteretur Athanasio, quod Macarius unus ex ipsius Diaconis calicem fregisset, Synodus Alexandrina tunc temporis celebrata accusationem illam examinans, reperit eo loco ubi poculum confractum dicebatur, nullum adfuisse Presbyterum, nec Ecclesiasticum, præter certum Ischyram, qui se fingebat a Colutho quodam ordinatum : at Coluthum istum Presbyterum duntaxat, non *Episcopum* fuisse dicit Synodus; ex quo infert Ischyram ab eodem ordinatum, nec Presbyterum, nec in quovis Ecclesiastico gradu constitutum, sed Laicum esse. Verba Synodi refert S. Athanasius in Apologia 2. *pag.* 752. Edit. Parisiensis anni 1721.

Hæc ostendunt jam priscis creditum fuisse Presbyteros, aliosque ad Clerum pertinentes ab Episcopo ordinari debere, unde & Hieronymus, licet Episcopos pene Presbyteros exæquare visus sit, fateri tamen debuit ordinationem Episcopo propriam esse: *Quid facit, ait, excepta Ordinatione, Episcopus quod Presbyter non faciat.*

Pluribus id probat Beveregius ad hunc Canonem, qui & præterito sæculo scribens, ait : *ante delirum hoc nostrum & præcedens sæculum, Apostolicum hoc institutum ab universa Ecclesia religiosissime observatum est: & nec inter inferiores Clericos necdum inter Presbyteros, quisquam recensebatur, nisi ab Episcopo ordinatus.*

Itaque veteri primorum temporum disciplinæ consonat præsens Canon statuens; Presbyteros: aliosque Clericos ab Episcopo ordinandos esse.

Unus Episcopus ad id sufficit.

Similiter conformis est eidem disciplinæ in quantum decernit, ab *uno* Episcopo ordinandos. Si enim temporum illorum monumenta consulantur, reperietur singulis Episcopis liberum fuisse, suos Presbyteros, Diaconos, aliosque ministros ordinare; nec unquam decretum fuisse scitur, plures Episcopos Ordinationi Presbyterorum debere assistere.

Hinc Concilium Hispalense 2. *Can.* 6. tamquam indubitatum & solitum id statuit : *Episcopus Sacerdotibus & Ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest.*

CANON III.

Si quis Episcopus aut Presbyter, præter Ordinationem Domini, alia quædam in Sacrificio offerat super Altare; id est, aut mel, aut lac, aut pro vino siceram & confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

CANON IV.

Offerri non liceat ad Altare, præter novas spicas, uvas, & oleum ad luminaria, & Thymiama, id est, incensum tempore quo sancta celebratur oblatio.

CANON V.

Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Episcopo & Presbyteris dirigantur, non offerantur in Altari: certum est autem quod Episcopis & Presbyteris dividant, & Diaconis, & reliquis Clericis.

SCHOLION.

Quæ ad altare tempore sacrificii offerri permittuntur, & quæ prohibeantur.

VARIÆ horum Canonum extant lectiones.

In primis hi tres Canones apud Cotelerium unicum constituunt: apud Hervetum autem & Balsamonem duo priores Canones in unum conflantur: tertius autem separatum Canonem constituit.

Non una quoque in ipso contextu Canonum varietas lectioni occurrit, quam in eorum expositione annotabimus.

Priore Canone decernitur: Si quis Episcopus aut Presbyter præter ordinationem Domini (seu G. *præter Domini de sacrificio ordinationem*) vel C. *præter a Domino factam de sacrificio constitutionem*): *alia quædam in sacrificio offerat super Altare*: (sive C. *ad Altare attulerit, id est, aut mel aut lac, aut pro vino siceram & confecta quædam*). Pro finalibus verbis, *& confecta quædam*, Græci *ad siceram* addunt, *factitiam*, ut legant *siceram factitiam*, omissis vocibus *confecta quædam*, quæ lectio videtur verisimilior, uti mox ostenderur.

Addit præterea Canon, quod in Altari offerri nequeant *aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina.*

Sensus Canonis III.

Sensus igitur hujus Canonis est, quod in Altari, aut ad Altare nihil offeratur, aut afferatur, præter ea quæ Dominus jussit in sacrificio offerri, id est *panem & vinum*, uti notant Balsamon & Zonaras.

Est autem *sicera*, ait Balsamon, *quidquid præter vinum inebriat*. Et latius exponit Hieronymus *epist.* ad Nepotianum: *Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest, sive illa, quæ frumento conficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquuntur in dulcem aut barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua pinguior coloratur.* Hinc non obscurum est veriorem esse lectionem Græcorum, quæ legit *siceram factitiam*.

Plura eam in rem videre licet apud Beveregium in annotationibus ad hunc Canonem.

Canon hic apud Dionysium pœnam in contravenientes adjicit his verbis: *Contra constitutionem Domini faciens congruo tempore deponatur*. Verum hic variant lectiones.

Omnes quidem Codices & versiones pœnam depositionis in transgressores decernunt, sed verba *congruo tempore*, cæteræ versiones & Codices, uno Dionysiano excepto, referunt non ad verbum *deponatur*; sed ad oblationem *novarum spicarum* & *uvarum*, cujus quidem apud Dionysium fit mentio in Canone sequenti, scilicet quarto: at in reliquis versionibus jungitur huic Canoni tertio; atque hoc modo legitur apud Balsamonem: *Si quis Episcopus aut Presbyter præter Domini de sacrificio ordinationem alia quædam ad Altare attulerit .... deponatur, præter quam novas spicas vel uvam tempore opportuno*. Cotelerii versio ita habet *exceptis tempore opportuno, novis granis, sive spicis frumenti, sive uvis*. Hervetus autem legit : præterquam *nova legumina tempore opportuno*.

Hæc lectio uti est communior, ita & verisimilior & convenientior apparet. His enim significatur frumenti spicas, sive nova grana & uvas esse offerenda, quando enata & matura sunt, tunc enim est tempus congruum & opportunum ea offerendi.

Canon IV. vult tantum Sa-

Monet autem hic Balsamon, quod " cum audis Ca„ nonem dicentem; *præterquam novas spicas vel legu„ mina*,

Sacerdoti offerri spicas novas, oleum, & Thymiama id est, ea quæ quoquo modo serviebant ad perficiendum sacrificium.

„ *mina*, ne putes per hæc permitti fieri sacrificium, „ & hoc enim prohibetur, sed sic ea offerri Sacerdoti, tamquam novorum fructuum primitias, & ut ea ex manibus Sacerdotis cum benedictione accipientes Deo gratias agamus.

Permittuntur autem uvarum & frumenti primitiæ ad Altare offerri, quia ex his materia sacrificii scilicet vinum & panis conficitur, immo ex his oblatis desumebatur tantum, ut inde confici posset vinum & panis ad sacrificium necessaria, uti de uva expresse notat ad *Can.* 4. Aristenus dicens: " uva enim in Ecclesia peculialiter offertur ab aliis fructibus, ut & a vino ex „ ea facto, quod assumitur ad perficiendum incruentum sacrificium.

Hac ratione indubie etiam permittitur offerri ad Altare, *oleum ad luminaria* (seu C. *ad sanctam lucernam*) *& Thymiama, id est, incensum tempore quo sancta celebratur oblatio*, seu G. *tempore oblationis sanctæ*.

Nequaquam obscurum est horum ad Altare oblationem permitti, eo quod ad oblationem sacrificii deservirent, sive quia oleo & incenso tempore oblationis utebantur.

Porro luminaria *oleo* accensa primis sæculis in Ecclesia usitata fuisse, constat ex Eusebio, qui *lib. 6. cap.* 9. refert in magna Paschæ vigilia, oleum ministris defuisse; aquam autem S. Narcissi mandato lucernis infusam in olei pinguedinem miraculose conversam esse.

Usum quoque incensi sive Thymiamatis in primitiva Ecclesia fuisse testatur Hypolitus, qui tractans de consummatione mundi ait: " Lugebunt etiam Ecclesiæ lu„ ctu magno, quia nec oblatio, nec suffitus fiet ". Evidenter supponens suo tempore, id est, sæculo III. thurificationem sive *suffitum*, in Ecclesiis usitatum, & S. Ambrosius in cap. 1. Lucæ de eodem usu fidem facit scribens: " Utinam nobis quoque adolentibus Al„ taria, sacrificium deferentibus assistat Angelus, im„ mo præbeat se videndum.

Oblationum congrua distributio.

Reliquorum autem fructuum, qui ad usum sacrificii & officii divini non deserviunt, prohibentur Canone 5. in versione Dionysii, sive 4. secundum Græcos offerri in Altari; sed jubentur ad domum, Episcopo & Presbyteris dirigi, quod in Dionysii versione ita exprimitur: *reliqua poma omnia ad domum primitiæ, Episcopo & Presbyteris dirigantur, nec offerantur in Altari*. Apud Cotelerium vero legitur: *alius vero omnis fructus ad domum mittatur, primitiæ Episcopo & Presbyteris, non autem ad Altare*. Eademque lectio occurrit apud Balsamonem & Hervetum.

Cur autem ad Episcopum & Presbyteros dirigi debeant hi fructus, in Canone subjicitur: *clarum autem est, quod Episcopus & Presbyteri Diaconis, & reliquis Clericis distribuunt*: uti legitur apud Balsamonem, Cotelerium, Hervetum, quin & apud Dionysium, prout in plerisque editionibus extat: quam lectionem & ipse Canonis contextus postulat: ut proinde dubitari nequeat, quin mendum irrepserit in exemplar Codicis Dionysiani, quo usus est Christophorus Justellus, in quo legitur dativus *Episcopis & Presbyteris*, loco nominativi hoc modo: *certum est autem quod Episcopis & Presbyteris dividant, & Diaconis & reliquis Clericis*, quæ sensum non habent.

In primitiva Ecclesia antequam annui reditus & stipendia ministris Ecclesiæ essent constituta, ipsi ex liberali fidelium contributione, vel etiam e primitiis lege debitis alebantur, uti constitutionibus vulgo Apostolicis legitur *lib. 3. cap. 30. omnes primitiæ offerantur Episcopo, & Presbyteris, & Diaconis, ad eos alendos*.

Porro quæ offerebantur, Episcopus reliquis ministris juxta eorum gradus distribuebit, ut ex Cypriano, aliisque patescit & latius dicemus ad *Canon. 7. & 8.* Synodi Gangrensis, quibus cautum est, ne quis præter Episcopi sententiam ea vel accipiat, vel distribuat.

CANON VI.

Episcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu Religionis abjiciat: si vero rejecerit, excommunicetur: sed si perseveraverit, dejiciatur.

SCHOLION.

De legitima uxore per Episcopos, aut Presbyteros prætextu Religionis non dimittenda.

TEMPORE hujus Canonis, non tantum Presbyteros & Diaconos, sed & Episcopos ex more Orientalium habuisse uxores, satis manifestum est; notantque Balsamon & Zonaras, ante Synodum VI. vulgo Trullanam licuisse Episcopis habere uxores: cum igitur etiam juxta disciplinam istius temporis, & præsertim Ecclesiæ Græcæ uxorati possent promoveri in Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, & suis uxoribus uti, prohibet ipsi præsens Canon prætextu religionis sive pietatis uxores suas legitimas dimittere, ne ipsi Sacramento injuria fiat, quasi conjugium cum vera pietate non consistere videretur; atque exemplo Clericorum etiam alii fideles sub simili prætextu uxores dimittere vellent

Porro quia hæc disciplina apparebit opposita disciplinæ Ecclesiæ Latinæ, quæ usum Matrimonii etiam ante legitime contracti non permittit personis sacratis, idcirco plures e Latinis non reflectentes ad morem primitivæ Ecclesiæ ac notanter Græcorum, putarunt, hic duntaxat prohiberi, ne uxorem rejiciat quoad curam & temporalium subministrationem, quod sensui & verbis Canonis non satis conforme apparet, uti multis ostendit Guillelmus Beveregius ad hunc Canonem.

Canonem quoad *sensum*, non autem quoad *verba* refert Gratianus *Dist.* 28. *Can.* 14. inquiunt Correctores Romani: videtur autem Gratianus magis accedere ad sensum Latinorum: pro verbo enim *ejiciat*, legit *contemnere*; id est negligere, non gerendo ejus curam, & non subministrando necessaria (*a*)

CANON VII.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, nequaquam sæculares curas assumant, sin aliter dejiciantur.

SCHOLION.

Clerici prohibentur sæculares curas suscipere.

SCRIBIT autem S. Cyprianus Epist. 66. Edit. Rigaltii; *Cum jam pridem in Concilio Episcoporum statutum sit, ne quis de Clericis & Dei ministris tutorem vel curatorem testamento subconstituat, quando singuli divino Sacerdotio honorati, & in Clerico ministerio constituti nonnisi altari & sacrificiis deservire, & precibus & orationibus vacare debeant; scriptum est enim*, nemo militans Deo, obligat se molestiis sæcularibus, *ut possit placere ei, cui se probavit. Quod cum de omnibus dictum sit, quanto magis Clerici molestiis & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & sæculares actus vacare non possunt.*

Ex finalibus verbis epistolæ non obscure colligitur verba ipsa Concilii sive Canonis fuisse, quod & notat Rigaltius: *Ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominet. Si quis hoc fecerit, non offeratur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebretur. Neque enim apud Altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab Altari Sacerdotes & Ministros voluerit avocare.*

Integra epistola Cypriani merito legenda a Sacerdotibus, qui relicto sacerdotali ac præsertim pastorali officio, cui sunt adstricti, curis & negotiis sæcularibus se immiscent; nec non a Laicis, qui Sacerdotes talibus negotiis intricant.

Cum autem etiam Cypriani tempore statutum fuisse legamus, quod hoc Canone decernitur; hinc & Canonis hujus antiquitas commendatur.

Sæpius autem sequentibus sæculis hic Canon tamquam vocationi Clericorum admodum conformis, renovatus est, ac signanter anno 813. in Concilio Moguntino Canone 14. ubi una exprimuntur negotia sæcularia Clericis speciali ratione fugienda. Et latius in *capite 1. tit. Ne Clerici vel Monachi, &c.* (*b*).

CANON VII.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum Paschæ diem ante vernale æquinoctium cum Judæis celebraverit, abjiciatur.

SCHOLION.

Interdicitur celebratio Paschæ luna 14. more Judæorum.

JOANNES Dallæus de pseudo epigraphis *lib. 3. cap. 15.* hunc Canonem non tantum Apostolis abjudicandum, sed primis tribus sæculis incognitum arbitratur, eo quod hic sub depositionis pœna vetetur id, quod diu in multis iisque sanctissimis Parœciis, immo Diœcesibus Asiæ, Orientis, & Syriorum servatum fuit.

Dein nonnullis adductis, quibus probat a multis practicatum esse, quod hoc Canone vetatur, tandem concludit. *Eos, qui ita atrocibus in quarto-decimanos Paschæ celebratores detonant, ut eos gradu Ecclesiastico dejiciant, vel ad Judæorum communem morem ablegent, Apostolos non esse, sed impostores post Nicænam demum Synodum viventes, qui, quod fere apud omnes Christianos suo sæculo observari in Paschæ celebratione videbant, Apostolis non minus stulte quam impudenter more suo affinxerunt.*

Canon hic Apostolis non est adscribendus.

Lubenter Dallæo assentimur, in eo quod Canonem hunc ipsis Apostolis abjudicet. Si enim Canon hic tamquam ab Apostolis scriptus aut dictatus, notus fuisset primis illis temporibus, quibus quæstio de die celebrationis Paschæ acerrime disputata fuit, dubium non est, quin pro decisione quæstionis adductus fuisset, præsertim cum utrimque pro traditione Apostolica certaretur, atque utraque pars praxim Apostolicam pro sua praxi allegaret.

Verum

(a) Ad hunc Canonem Apostolorum referri potest quod iisdem pene verbis scribit Gregorius Magnus *lib. 7. Ep. 39. ut sicut Canonica decrevit auctoritas, uxores, quas caste debent regere, non relinquant.*

(b) Extat quoque hic Canon apud Gratianum, Dist. 88. cap. *Episcopus aut Sacerdos.*

Verum ea, quæ a Dallæo proferuntur, nequaquam vel apparenter probant Canonem hunc ante Synodum Nicænam editum non fuisse.

Contentio inter Victorem & Polycratem.

Scimus enim acrem admodum, præsertim tempore quo Victor Romanæ & Polycrates Asianæ Ecclesiæ præerant, contentionem fuisse, quo die Pascha celebrandum esset, contendente Polycrate una cum aliis Asianis Episcopis quarta-decima luna Martii, in quamcumque diem incidisset, Pascha esse celebrandum.

Omnes enim per Asiam Ecclesiæ vetusta quadam traditione nixæ quarta-decima luna salutaris Paschæ festum diem celebrandum esse censebant, quo die præscriptum erat Judæis, ut agnum immolarent, eaque omnino luna in quemcumque diem septimanæ incidisset, finem jejuniis imponendum esse statuebant. Ait Eusebius *lib. 5. Hist. Eccles. cap.* 23. addens: *Cum tamen reliquæ totius orbis Ecclesiæ alio more uterentur, qui ex Apostolorum traditione profectus etiamnum servatur, ut scilicet non alio quam Resurrectionis Dominicæ die jejunia solvi liceat.*

Si igitur Eusebio credamus, tempore Victoris Episcopi Romani, id sæculo secundo labente, omnes per orbem Ecclesiæ, excepta Diœcesi Asiana, censebant, quod hoc Canone præcipitur, Pascha nequaquam cum Judæis luna 14. esse celebrandum.

Quanta autem vehementia a Victore Episcopo Romano Asianorum mos Pascha cum Judæis celebrandi improbaretur, ex iis colligi potest, quæ Eusebius ab hoc Pontifice in hac causa gesta narrat capite sequenti ex versione Valesii. *Illico, ait, omnes Asiæ, vicinarumque Provinciarum Ecclesias tamquam contraria rectæ fidei sententes, a Communione abscindere conatur (Victor) datisque litteris universos, qui illic erant fratres proscribit, & ab unitate Ecclesiæ prorsus alienos esse pronuntiat.*

Verisimile est Canonum sæculo II. labente, conditum.

Ulterius ex Eusebio habemus, quod eodem tempore *plures Synodi ob id cœtusque Episcoporum convenirent; atque omnes uno consensu,* ait Eusebius dicto cap. 23. *Ecclesiasticam regulam universis fidelibus per Epistolas tradiderunt, ne videlicet ullo alio quam dominico die mysterium Resurrectionis Domini unquam celebretur.*

Quidni igitur Episcopi harum Synodorum, qui credebant morem celebrandi Pascha die dominico descendere ex traditione Apostolica, hancque Asianorum praxi contrariari, hunc Canonem statuere potuerint contra Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, suarum Provinciarum, qui ab hac praxi recederent; quamvis simili pœna Asianos contrarium sentientes plectendos non censerent: nec Ecclesias Asianas a communione rescindendas judicarent, quales fuisse plures Episcopos, ac notanter S. Irenæum scribit Eusebius, qui & refert litteras Irenæi, quibus decenter Victorem admonet, ne integras Dei Ecclesias morem sibi a majoribus traditum custodientes a communione abscindat.

Canon IX.

Si quis Episcopus, aut Diaconus, vel quilibet ex Sacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicaverit, aut causam dicat, ut si rationabilis fuerit, veniam consequatur, aut si non dixerit, communione privetur, tamquam qui populo causa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificabit, quod recte non obtulerit.

Scholion.

Ministri Altari assistentes communicare seu Eucharistiam percipere jubentur.

THEODORUS Balsamon interpretans hunc Canonem ait: " Dicimus quod qui in sacrum catalogum annumerantur, & Sacramentorum mysteria peragunt; oblationi autem, quæ fit, non communicant, segregantur, nisi justam causam dixerint.

Pro faciliori Canonis intellectu sciendum, antiqui moris fuisse, ut Episcopo Missam solemnem celebrante, reliqui de Clero sive Sacerdotes, Diaconi, aliique inferiores ministri, una assisterent, & cum ipso Episcopo sacrificium ad divinam liturgiam peragerent.

Hi igitur omnes tamquam cum ipso Episcopo sacrificium & liturgiam peragentes, una etiam communicare jubentur, & nisi causam rationabilem non communicandi dixerint, *communione privantur* (sive G. *segregantur*) *tamquam qui populo causa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificavit, quod non recte obtulerit*; id est interprete Zonara: Perinde ac si nollet hujus " particeps esse, quod in sacrificante sciret impedimentum aliquod inesse ad sacrificium.

Atque hinc natum esset contingere, ut exemplo cleri populus se ab Episcopi communione segregaret, quod pristinis Ecclesiæ sæculis insolitum non erat, uti notavimus in *Jure Ecclesiast. p. 3. t. 11. c. 4. n. 16. & 17.*

Mos iste observatur Romæ in insignioribus Basilicis.

Interim hinc notent Diaconi, Subdiaconi, aliique e Clero sacris Missarum solemniis assistentes & cum Sacerdote liturgiam peragentes, decens omnino ac pristinæ Ecclesiasticæ disciplinæ conforme esse, ut sicuti cum Sacerdote sacrificium peragunt, etiam de ipso sacrificio per Sacram Communionem realiter participent. Testaturque Cardinalis Bona *lib. 2. rerum Liturg. c. 17. §. 2.* quod *in Missa solemni retenta sit ab aliquibus Ecclesiis communio ministrorum, quæ, ait, Romæ nunc permanet in insignioribus Basilicis; & ubi defierat, Apostolicæ visitationis Decreto restituta est.*

Olim omnes, qui sacrificio aderant, communicabant.

Addit autem Bona consuetudinem hanc sapientissimo sane consilio retineri, ne alias in desuetudinem abeat antiquissimus Ecclesiæ ritus, juxta quem omnes, qui sacrificio aderant, communicabant, quod & hodiernæ Missæ ritus & preces sive collectæ supponunt, ut propterea & recte moneat ibidem Bona, quod sine *hoc ritu vix possint intelligi, quæ in liturgicis orationibus quotidie recitantur.*

Canon X.

Omnes fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, conventi communione privari.

Scholion.

De segregandis a communione, qui ad finem usque non perseverant in Ecclesia.

HOc Canone segregari fideles, qui Ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, sed non communicant, satis clare insinuat textus Canonis prout a Dionysio refertur his verbis: *Nec sanctam communionem percipiunt;* atque ita & Theodorus Balsamon intellexisse videtur: nam in commentario Canonis expresse dicit: *Præsentis Canonis constitutio est acerbissima. Segregat enim eos, qui in Ecclesia conveniunt, & non ad finem usque expectant*, nec communicant.

Videtur quoque idem sentire Zonaras dicens: *Canon præsens exigit omnes, dum sanctum celebratur sacrificium, ad finem usque in oratione, sanctaque communione perseverare, si quidem tum temporis a Laicis exigebatur, ut frequenter communicarent.*

Hunc quoque Canonis sensum secutus sæculo IX. Amalarius in Specilegio Acheriano, *tomo... pag. 171.* (a) conjungens hunc Canonem & præcedentem, ait: *Præcipitur in Canonibus, ut omnes ingredientes Ecclesiam communicent; quod si non communicaverint, dicant causam quare non communicaverint, & si rationabilis extiterit, indulgeatur illis, sin autem excommunicentur.*

Verum citatus Balsamon in interpretatione præcedentis Canonis, negat in illo Canone præcipi omnibus Laicis Ecclesiam ingredientibus communicare, sed tantum usque in finem liturgiæ assistere, immo nec Clericis, seu sacratis hominibus; qui Altari non assistunt; verba ejus sunt. *Sacrati autem, qui sancta super Altare non tractant, & omnes Laici fideles, qui non exspectant, seu ad finem usque non perseverant donec a dignis sancta facta fuerit communicatio, ut inordinati segregentur, dicere enim omnes nos fideles Laicos, & consecrates, qui sacra non tractant, oportere quotidie Sanctis communicare, alioqui segregati, nec est ex sententia Canonis, nec potest fieri, & ideo nonus Canon dixit puniri fideles, qui non permanent, & non addit eos, qui non communicant.*

Finalia verba clare indicant, Balsamonem hæc scribentem præ oculis habuisse lectionem Græcam, quæ pro his verbis apud Dionysium, *nec sanctam communionem percipiunt*, legit *& in sacra communione non permanent*, quemadmodum & Hervetus vertit, neque dissonat Cotelerius ita vertens, *non autem perseverant in oratione & sancta communione.*

His & consentit Synopsis, quæ post commentaria Balsamonis & Zonaræ cum observationibus Alexii Aristeni extat apud Beveregium, in quo Canon hic ita compendio legitur: *Segregabis eum qui in precibus & communione non permanet.* Subjecto hoc Aristeni scholio: *Qui non manet in Ecclesia usque ad finem, sed de Ecclesia egreditur, dum adhuc Sacra Liturgia celebratur, eum ut confusionem facientem in Ecclesia segregari oportet.*

Facit pro hac interpretatione, quod si Canon omnes fideles Ecclesiam ingredientes, & sacrificio assistentes ad communicandum adstringere intendisset, indubie addita fuisset & hic clausula salutaris Canoni præcedenti inserta: *nisi causa rationabilis non communicandi extiterit.* Cum Laici facilius ex causa a communione excusari, quam sacrati homines, præsertim Altari servientes, possint.

Itaque hoc Canone unice præcipi videtur, ut fideles Ecclesiam ingredientes, divino officio intersint, & ad finem usque Sacræ Liturgiæ permaneant, ne alia confusionem sive *inquietudinem* statutum ordinem invertentes, inducant.

Hinc in primis intelligimus, quam jam pridem solliciti fuerint Patres, ne quis confusionem aut inquietudinem induceret in Ecclesiam tempore divini officii, ipsum ordinem officii, turbando.

Olim omnes sacrificio assistentes communicabant.

Notandum autem quod etiam si genuina esset lectio Dionysiana, atque præciperetur, ut omnes fideles Ecclesiam ingredientes, & sacras scripturas audientes, deberent sanctam communionem percipere, nequaquam hinc consequens esset, Canonem hunc primis Ecclesiæ sæculis haud editum esse: immo e contrario ejus suaderet vetustatem, Certum enim est & exploratum in primordiis Ecclesiæ omnes fideles, *quorum erat cor unum & anima una, quotidie*

(a) Pervolvi spicilegium Acherianum; nec inveni textum a D. Van-Espen citatum.

tidie perseverasse in communicatione & fractione panis, ut Acta Apostolorum testantur, nec ullus sacris mysteriis interesse permittebatur, nisi qui offerre poterat, & de oblatis participare, quam consuetudinem diu perstitisse evidens est, inquit Cardinalis Bona *lib. 2. rerum Liturg. cap.* 17. §. 2. pluribus ex antiquitate argumentis petitis id adstruens:

Retulit hunc Canonem Gratianus *Dist. 1. de Consecr. Can.* 62. ex versione Dionysii, sed additis his verbis, *in solemnitatibus sacris*, secutus, ut apparet, Ivonem, qui *part.* 6. *cap.* 163. Canonem cum eadem clausula recitat: & Burchardus *lib. 2. cap* 67. addit *in solemnibus sacris*. Regino autem *lib. 1. de Ecclesiast. discipli. c.* 193. recitans hunc Canonem, interserit hæc verba, *Die Dominico*. Cum enim tempore horum collectorum desiisset quotidiana fidelium communio, atque ad dies Dominicas, vel etiam præcipuas solemnitates esset redacta, Canonem disciplinæ sui temporis accommodantes, eas particulas inserunt, non satis attendentes, aliam fuisse tempore conditi Canonis disciplinam.

Lectio S. Scripturæ in Conventibus sacris.

Interim & ex hoc Canone habemus jam pridem apud Christianos usitatum fuisse, ut in sacris Conventibus diebus præsertim Dominicis, & Festis prælegerentur *Sacræ Scripturæ*, vetarenturque ante lectionem Scripturarum egredi. Et hinc verisimiliter communis fidelium persuasio habet, quod præcepto Ecclesiæ de audienda Missa non satisfiat, si quis post recitatum Evangelium intraverit.

CANON XI.

Si quis cum excommunicato, saltem in domo (a) simul oraverit, iste communione privetur.

CANON XII.

Si quis cum damnato Clerico veluti cum Clerico, simul oraverit, iste damnetur.

SCOLION.

De communicante cum excommunicato, aut Clerico deposito.

HI Canones coincidunt cum Canone 5. Nicæno, & Canone 9. Codicis Africani, quorum scholia consule.

Illud circa posteriorem Canonem hic notandum, quod eo Canone agatur non de Clerico excommunicato, sed *deposito*. Ideoque apud Balsamonem, Hervetum, & Cotelerium pro *damnato*, legitur *deposito*.

Deinde agitur *de Clerico*, cum alio *Clerico deposito* orante: quare & apud eosdem legitur, si quis *Clericus*, vel *cum sit Clericus*.

Itaque decernitur, quod si quis *Clericus cum Clerico* deposito, veluti *cum Clerico*, (uti legunt Dionysius & Cotelerius) oraverit, id est, functiones Clericales obiverit, *iste damnetur*; aut ut alii legunt, *& ipse deponatur*, utpote qui depositionem ab Episcopo factam, hac communicatione contempsisse, & vilipendisse videatur.

CANON XIII.

Si quis Clericus aut Laicus a communione suspensus, seu communicans, ad aliam properet civitatem, & suscipiatur præter commendatitias litteras, & qui susceperunt, & qui susceptus est, communione priventur. Excommunicato vero protelctur ipsa correptio, tamquam qui mentitus sit, & Ecclesiam Dei seduxerit.

SCHOLION.

De excommunicato transeunt ad aliam Ecclesiam sine commendatiis litteris proprii Episcopi.

HIc Canon in duos divisus exstat apud Balsamonem & Zonaram. Priore parte, quæ apud ipsos conficit Canonem 12. decernitur, ut *si quis Clericus aut Laicus a communione suspensus* (sive G. *segregatus*, *seu communicans*) (G. sive *non recipiendus*) (aut C. *non receptus*) *ad aliam properet civitatem*, *& suscipiatur præter commendatitias litteras*, *& qui susceperunt*, *& qui susceptus est*, *communione priventur*.

Canonem quoad hanc partem convenire cum *Canone* 6. Antiocheno monet hic Zonaras: notandum autem hic esse versionem Dionysii, ut observat Cotelerius, creditque exponi posse *suspensum pro eo cujus res perspectæ non sunt*, *vel cujus adhuc sub judice lis*, *accusatus utmirum coram Episcopo*, *necdum judicatus reus aut innocens*.

Posteriore autem Canonis parte, quæ apud Græcos conficit Canonem 13. statuitur, ut *excommunicato proteletur ipsa correptio*. Græci autem conficientes distinctum Canonem ita legunt, *si vero fuerit excommunicatus*, *aggravetur in eumdem excommunicatio*.

Porro particula *vero* satis indicat hanc periodum esse Canonis præcedentis appendicem, ut propterea non tantum in Dionysii versione, sed & Cotelerii & Herveti unum cum superiore Canonem conficiat: legit autem Cotelerius: *Si autem fuerit segregatos*, *prorogetur ei segregatio*. Hervetus autem, *ejus intendatur segregatio*.

Harum versionum licet diversa sint verba, eadem tamen est sententia, nimirum segregatum aut excommunicatum, qui sine sui Episcopi litteris commendatitiis in aliam Ecclesiam fraudulenter se intrusit, sive recipi fecit, gravius esse puniendum, sive segregationem vel excommunicationem ad tempus inflictam, esse *prorogandam*, *intendendam*, *protelandam*, *sive aggravandam*.

Ratio hujus *aggravationis*, seu *protelationis* exprimitur in Canone apud Dionysium his verbis: *tamquam qui mentitus sit*, *& Ecclesiam Dei seduxerit*, vel uti legit Cotelerius: *ut qui verbis fefellerit ac deceperit Ecclesiam Dei*.

Hæc clausula quidem nec apud Balsamonem aut Zonaram, nec apud Hervetum reperitur, habetur tamen apud Joannem Antiochenum in collectione Canonum *tit.* 18. atque ita legisse Alexium Aristenum patet ex ejus ad Synopsim hujus Canonis commentario.

Synopsis ita habet. *Qui segregationem suam mentitur*, *est minime recipiendus*.

Huic synopsi subjungit Aristenus hunc commentarium. *Si quis a proprio Episcopo segregatur*, *& proficiscens ad alium Episcopum celat segregationem*, *& ab eo recipitur*, *aggravetur ei segregatio*, *tamquam mentienti & decipienti Ecclesiam Dei*. Immo totus Canonis hujus contextus, hanc rationem patenter insinuat.

Hoc autem observandum, in hac posteriore Canonis parte expresse sermonem esse, de *excommunicato* vel *segregato*, idque cum oppositione, ut apparet, *ad suspensum*: ita ut hic de Laico, non vero de Clerico statui verisimile sit. In primitiva enim Ecclesia Clericus semel *depositus*, nunquam ad functiones Clericales restituebatur, at Laici ad tempus a communione segregabantur; ideoque ex causa superveniente eorum segregatio seu excommunicatio vel correptio protelari sive intendi aut aggravari poterat.

CANON XIV.

Episcopo non licere alienam Parochiam propria relicta pervadere, licet cogatur a plurimis, nisi forte rationabilis eum causa compellat, tamquam qui possit ibidem constitutis (a) plus lucri conferre, & in causa Religionis aliquid profecto (b) prospicere, & hoc non a semetipso pertentet, sed multorum Episcoporum judicio, & maxima supplicatione perficiat.

SCOLION.

Episcopi jubentur contenti esse regimine propriæ Ecclesiæ.

HOc Canone in primis præcipitur, *Episcopo non licere alienam Parochiam id est Diœcesim*, *propria relicta pervadere* (sive G. *ad aliam transilire*) *licet cogatur a plurimis*.

Sensus apparet, quod Episcopus debeat esse contentus regimine propriæ Ecclesiæ seu Diœcesis, neque alienæ se immiscere, aut populi illius regimen aut instructionem suscipere tametsi forsan plures e populo alterius Diœcesis id instanter postulent, & quodammodo eum cogant: idque ne confusio & dissensio oriatur inter Episcopos, ubi recte hic notat Zonaras, dicens. *Varii Canones Synodici prohibent Episcopis a suis Ecclesiis in alias migrare: sed unumquemque mandant in ea, quæ forte sibi contigit. Ecclesia manere*, ne dissideant inter se.

Anno 673. celebrata est Synodus Herofordiensis in Anglia sub Theodoro Archiepiscopo Dorovernensi (c); qui ibidem coram Synodo librum Canonum protulit, ex quo decem capitula recitavit a Synodo suscepta, quorum secundum hoc erat: *ut nullus Episcopus alterius Parœciam invadat*, *sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis*.

Evidens est hoc statutum omnino consonum esse præcedenti Canoni ex versione Dionysii; ideoque non sine fundamento suspicatur Beveregius in annotationibus ad hunc Canonem, librum Canonum a Theodoro prolatum eumdem fuisse, quem Dionysius in latinum verterat, & Canones hosce vulgo Apostolorum saltem 50. priores in eo fuisse descriptos, præsertim quod inter statuta libro illo descripta, reperiantur alia plurima, quæ e Canonibus his desumpta videntur, puta de die celebrandi Paschatis, de non recipiendis Clericis sine commendatitiis litteris de cogendis Conciliis bis in anno. Extat hæc Synodus ex Beda, *lib.* 4. *Hist. Angl. cap.* 3. *t.* 6. *Concil. gener. col.* 537.

Haud obscurum est quod Synodus hæc, si ad Canonem præsentem reflexerit, eum non intellexerit de Episcopo suam Ecclesiam abdicante, & ad aliam transeunte, sed de Episcopo, qui non contentus propriæ plebis administratione, alienæ se immisceret, idcirco mandans, *ut contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis*.

Quia tamen contingere potest, ut Episcopus alteri populo multum utilis sit, aut necessarius, subjungit Canon hanc modificationem, *nisi forte eum rationabilis causa compellat* alienæ eum Parochiæ sive Diœcesi assistere, *tamquam qui ibidem constitutis plus lucri adferre*, *& in*

(a) In quibusdam Codicibus legitur, *secutus fuerit vel*, &c.

(a) Suspicatur eruditus Pithæus, quod ita lectum olim fuerit, *ibidem constitutus*.

(b) Idem conjicit legendum esse *professus*.

(c) Dorovernum, vel Durovernum, aut Darvernum dicitur hodie Cantuaria, *Canterbri*.

& in causa Religionis aliquid profecto prospicere (sive C. *quod ipse majorem utilitatem illis, qui ibi habitant, possit per doctrinam pietatis conferre*).

Et sane non ita scrupulose distinctæ fuere primitus diœceses, ut Episcoporum, qui Apostolorum successores sunt, zelus Apostolicus nequeat se subinde etiam ultra limites suæ Diœcesis extendere, si id charitas proximi & Ecclesiæ utilitas postulet. De qua latius in *Tom. I. Juris Eccles. part. 1. tit. 16. cap. 2. & 3.*

Verum ne hic præcipiti zelo fallantur, & sub pallio promovendæ pietatis se tegat ambitio aut dominandi cupido, recte addit Canon noster, ut si causa majoris profectus ad alienam Diœcesim pergere intendant, sive ejus administrationi se immiscere, hoc non a semetipso pertentet, *sed multorum Episcoporum judicio & maxima supplicatione* (sive G.) *exhortatione perficiat*.

„ Præsens igitur Canon pro temporis ratione, vult „ aliam in Parochiam transire Episcopum doctrinæ, „ sermocinationisque causa propter utilitatem commo„ rantis illic populi; neque tamen sua solius hoc vo„ luntate, sed ab aliis vocatum & dignum habitum „ non prohibet ", Ita Zonaras hic.

CANON XV.

Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum relinquens propriam Parochiam, pergat ad alienam, & omnino demigrans præter Episcopi sui conscientiam in aliena Parochia commoretur, hunc ulterius ministrare non patimur: præcipue si vocatus ab Episcopo, redire contempserit, in sua inquietudine perseverans. Verumtamen tamquam Laicus ibi communicet.

SCHOLION.

Clerici vetantur Ecclesiam, cui adscripti sunt, deserere sine licentia proprii Episcopi.

PRO intellectu hujus Canonis observandum, quod primis Ecclesiæ sæculis, non tantum Presbyteri & Diaconi, sed omnes etiam inferiores Clerici, vi suæ ordinationis adscriberentur certæ Ecclesiæ, cui tamquam ministri singuli juxta ordinem susceptum, ministrare & laborare debebant, uti sæpius in hisce scholiis annotatum est.

Itaque hoc Canone decernitur, ut nemo de numero Clericorum alicujus Ecclesiæ, sive Diœcesis, transeat ad aliam, *& omnino transmigrans* (sive G. *cum penitus migraverit*) *præter Episcopi sui licentiam in aliena Parochia*, id est, Diœcesi commoretur (sive G. *maneat, hunc ulterius* (C. *sacris*) *ministrare non patitur*; hoc est a sacris sive Clericalibus functionibus suspendit, *præcipue si vocatus ab Episcopo, redire contempserit* (sive C. *Episcopo ad reditum non obtemperaverit*) *in sua inquietudine perseverans* (vel G. *in sua contumacia & insolentia perseverans*) (aut C. *in ordinis desertione perseverans*).

Postremæ Cotelerii lectioni congruit Josephi Ægyptii Arabica hujus Canonis paraphrasis, in qua asserit hunc Clericum a Sacerdotibus, eorumque commercio segregari, *propterea quod Sacerdotii Ordinem dissecare, eumque corrumpere velit*.

Itaque Canon eum tamquam Sacerdotii & Ordinis corruptorem a Sacerdotio alienum declarat, & ad statum Laicorum sive communium fidelium redigit, permittens ut in Ecclesia, ad quam propria voluntate migravit, *tamquam Laicus communicet*.

Optandum ut hodie Clerici, qui mox ut lucrum, aut promotio aliqua vel minima affulget de una ad aliam Ecclesiam demigrant, Canonem hunc, aliosque similes serio expenderent, nec Sacerdotium, hoc suo modo agendi, adeo deprimerent, ut non alio quam lucri, aut proprii commodi vel promotionis intuitu videantur Ecclesiæ esse adscripti; eam deserturi, ubi majus lucrum, vel aliud quidpiam temporale offeretur.

CANON XVI.

Episcopus vero, apud quem memoratos (a) *esse constiterit, si contra eos Decretam cessationem pro nihilo reputans, tamquam Clericos forte susceperit, veluti magister inquietudinis communione privetur.*

SCHOLION.

De Episcopo Clericos alienos sine licentia proprii Episcopi suscipiente.

CONTEXTUS hujus Canonis, ipsaque particula adversativa *vero* sufficienter insinuant hunc esse præcedentis Canonis appendicem, meritoque in exemplari, quo usus Cotelerius, superiori conjungi, unumque cum eo Canonem conficere.

Præcedens enim Canon a sacris suspendit Clericos, qui sine conscientia sui Episcopi, transeunt ad aliam Diœcesim, neque revocanti Episcopo obtemperant; hic autem Canon vult, ut Episcopus, apud quem hujusmodi Clericos esse constiterit, si eos tamquam Clericos forte susceperit, puta ad functiones Clericales admittendo, quasi decretam ab ipsorum Episcopo *contra eos cessationem* (C. *a ministerio*) (sive G. *a munere*) *pro nihilo reputans, communione privetur*: (sive G. *segregetur*) *velut magister inquietudinis* (seu G. *interturbatis ordinis* (aut. C. *immodestiæ & insolentiæ*).

S. Alexander Episcopus Alexandriæ quosdam Clericos excommunicaverat, eo quod divinam Christi naturam negarent, qui a nonnullis Episcopis in communionem, sine Alexandrini licentia recepti sunt. Hoc eorum factum Alexander reprehendens in litteris ad Episcopum Constantinopolitanum apud Theodoretum, *lib. 1. cap. 4.* ait: „ Quod factum, mea quidem sententia maximam „ infamiæ notam collegis nostris, qui illud ausi sunt, „ inussit, qui non modo id, quod Canon Apostolicus „ non permittit, faciunt, sed eorum contra Christum, „ conatum plane diabolicum, qui eis inest, vehemen„ tiorem efficiunt.

Canon Apostolicus hic ab Alexandro citatus videtur esse præsens Canon, quo communione privandus dicitur Episcopus, qui Clericos a suis Episcopis segregatos suscipit, quod & late probat Beveregius in Codice primitivæ Ecclesiæ illustrato, *lib. 1. cap. 13.* exinde argumentum pro horum Canonum antiquitate eliciens.

Quod hoc Canone edicitur, indubie intelligendum de Clerico Ordine judiciario suspenso, & ut tali publice denunciato.

CANON XVII.

Si quis post Baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non potest esse Episcopus, non Presbyter aut Diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deserviunt.

SCHOLION.

De bigamis & fornicariis a Sacerdotio exclusis.

CUM præsens Canon nequaquam generaliter a Clericatu excludat, qui *secundis fuerit nuptiis copulatus*, sed eum, qui *post Baptisma iis fuerit copulatus*, sive ut legunt Græci, *qui post sanctum Baptisma duobus conjugiis fuerit implicitus* (seu C. *conjunctus*) haud obscurum est, hoc Canone duntaxat tamquam Bigamum & irregularem a Clericatu excludi, qui post susceptum *Batismum* duobus conjugiis fuit implicitus, aut post Baptisma secundis fuerit nuptiis implicatus, & ita communi sensu Græci intellexerunt.

Existimarunt quippe Patres præsertim Græci hanc irregularitatem fundari in quadam incontinentiæ suspicione, quam ingerit nuptiarum reiteratio, atque idcirco iteratas nuptias hoc Canone cum concubinatus expressas videmus, eodemque Canone excludi a Clericatu illum, qui sæcundas nuptias contraxit, & illi qui concubinam habuit.

Sicuti igitur concubinatus ante Baptismum neminem a Clericatu excludebat, eo quod a vitio & maculis per Baptismum homo totaliter expurgetur, & quasi in novum hominem renovetur. ita & maculam per iterationem nuptiarum contractam aquis Baptismi totaliter elutam crediderunt.

Hinc Balsamon ait: „ Eum, qui post sanctum *Ba„ ptismum* bigamus fuerit, vel fornicatus sit, prohibet „ Canon fieri Episcopum, vel Sacerdotale quidpiam „ exercere. Quæ enim *ante* Baptismum admissa sunt, omnis generis peccata prætermittit, cum factus sit *novum* opus sola gratia Sancti Spiritus.

Idem sensit Zonaras scribens: *Divinum lavacrum sancti Baptismatis omnes credimus abluere sordes ipsis baptizatis illicitas ante Baptismum, nullumque peccatum, quod ante Baptismum fuerit ab aliquo patratum, prohibet ad Sacerdotium promoveri baptizatum, quod si post Baptismum scortatus fuerit, aut nuptiis duplicibus adhæserit, indignus qualicumque Sacerdotio judicatur.*

De hac sententia Græcorum latius egi in jure Ecclesiastico, *Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 10. cap. 2.* ubi una notavi S. Hieronymum e Latinis Patribus huic sententiæ fuisse suffragatum; eamque Græcorum sententiam satis consonam esse textui Apostoli in Epistolis ad Timotheum & Titum.

Hujus Canonis non obscure meminit Theodosius senior *in lege 3. Cod. de S. Trinitate*, quemdam Irenæum condemnans *post secundas nuptias præter Apostolicos Canones Tyriorum civitatis Episcopum factum*.

Illud hic quoque notandum, eum, qui concubinam habuerit, æque *irregularem*, & a Clericatu exclusum pronunciari, ac illum, qui *secundas* nuptias contraxerit, quin & concubinarium amplius excludi, notat hic Aristenus dicens: „ Quilibet bigamus ad Sacerdotium non est admittendus: *multo magis* qui pellicem nutrit.

Unde non secus ac verus Bigamus in perpetuum a Clericatu habetur exclusus, quod & multis sæculis observatum fuisse ostendi in Jure Ecclesiastico *Tom. II. part. 2. sect. 2. tit. 10. c. 2. & c. 6.* Notavi autem facilius cum Bigamis quam cum fornicariis fuisse dispensatum & unde contraria praxis invaluerit.

Extat præsens Canon apud Gratianum *Dist. 33.*, *Si quis post*.

(a) Forte legendum est *moratos*.

Canon XVIII.

Si quis viduam aut ejectam acceperit, aut meretricem; aut ancillam, vel aliquam de his, quæ publicis spectaculis mancipantur, non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero, qui ministerio sacro deserviunt.

Scholion.

A Sacerdotio repellitur, qui uxorem duxerit de incontinentia suspectam.

SICUTI præcedenti Canone excluditur a Clericatu, qui vel per iteratas post Baptismum nuptias, vel per concubinatum incontinentiæ suspicionem aut maculam contraxit, ita & hoc Canone excluditur, cujus uxor ab ea macula, ejusque suspicione immunis non est.

Existimarunt quippe Patres, maculam & vitium in virum redundare, ejusque famam nonnihil obscurare, atque propterea a Sacerdotio excludi.

Ita uno consensu Canonem accepere Græci interpretes. *Nota præsentem Canonem*, ait *Balsamon*, *vult enim non solum eum, qui est sacratus, esse modestum & continentem, sed etiam ejus conjugem; & ideo mulieres, quæ hic comprehenduntur, prohibuit cum sacratis hominibus matrimonio conjungi, utpote quod eas continenter vivere non credatur, propter earum sordes & improbitatem.*

Similiter Zonaras, notatis mulieribus in Canones expressis, rationem prohibitionis reddens: ait: *tales enim mulieres promiscue viventes inverecunde cum quibusvis occurrentibus conversantes & colloquentes, non creduntur pudice vivere. Quamobrem quisquis aliquam de numeratis acceperit, hunc ad ullam sacri ministerii functionem provehi non permittit Canon.*

Itaque Græci nullatenus attenderunt in irregularitate resultante ex Matrimonio cum vidua defectum aliquem Sacramenti, quemadmodum Latini præsertim recentiores considerant, sed suspicionem incontinentiæ in vidua nuptias reiterante, natam per uxorem redundare in maritum.

Unde videmus, quod hoc Canone non tantum prohibentur esse *ex eo numero, qui ministerio sacro deserviunt* (sive G. *omnino ex numero sacerdotali* (vel C. *Catalogo Sacerdotali*) qui *viduam* duxerit; sed etiam qui *ejectam* (seu C. *repudiatam*, aut *meretricem*) vel *ancillam*, vel *aliquam de iis, quæ publicis spectaculis mancipantur*: (seu G. *Mimam*, seu *scenicam*) (aut C. *aliquam ex numero scenicarum*). Extat apud Gratianum *Dist.* 34. *c. Si quis viduam.*

Canon XIX.

Qui duas in conjugium sorores accepit, vel filiam fratris, Clericus esse non poterit.

Scholion.

Qui consanguineam in gradu vetito in uxorem duxerit, e Clericatu excluditur.

TAMETSI in Canone ex versione Dionysii tantum fiat mentio *filiæ fratris*, decisionem tamen æque respicere filiam sororis evincit identitas rationis, & Græcorum lectio, quæ pro *filia fratris* legit *consobrinam*, quæ tam filiam sororis quam fratris significat; Cotelerius autem legit *aut fratris vel sororis filiam*.

Cum Canon eadem pœna feriat, & eum qui duas sorores duxit, & eum qui unas illicitas nuptias contraxit cum consobrina, planum est non ad Bigamiam similitudinariam, sed ad indignitatem facti, Patres respexisse. Unde etiam observandum monet Balsamon, quod *non solum qui duas sorores aut consobrinam duxit; sed & qui aliud Matrimonium propter consanguinitatem vel affinitatem prohibitum contraxit, non fiet Clericus, sed et pœna potius imponetur.*

Canon XX.

Clericus fidejussionibus inserviens abjiciatur.

Scholion.

Fidejussio quatenus Clerico vetita.

DUM hic agitur de Clerico fidejussionibus inserviente, vel ut legit Cotelerius *qui dat fidejussiones*, satis insinuatur, hic agi de Clerico, qui fidejussionibus se implicat, ut lucrum inde captet, non autem de Clerico, qui ex motivo charitatis subinde se pro proximo obligat, uti recte observant Zonaras & Aristenus.

„ Qui pro alio fidejussorem se præstat, aut propter „ lucrum fidejubet, aut propter charitatem, propter „ quam & nostras ipsorum animas pro fratribus ponere „ jubemur " inquit Zonaras. Deinde monet „ quod a „ Publicanis, qui publicorum tributorum redimunt exactiones, si manifestis non abundent facultatibus, *fidejussores* exiguntur, & nonnullos adducunt, qui bona sua propter eos oppignerant. Hoc igitur, ait, & „ quæ sunt huic similia prohibetur Clericis, ne se negotiorum molestiis & actionibus interponant judicialibus. Suspicio namque est, quod illa propter lucrum „ fuerant, Clericos autem dedecet esse turpis lucri cupidos. Propterea depositionis pœna talibus infligitur.

Sane cum experientia notum sit per fidejussiones frequenter in molestias & tricas litium incidi, merito Clerici ab iis, quantum possibile est, abstinent, quod & posteriores Synodi decrevere, ac notanter Synodus Provincialis Mechliniensis anno 1607. *tit.* 18. *cap.* 1. statuit: *Nemo etiam in ordine sacro constitutus fidejubeat.*

Canon XXI.

Eunuchus si per insidias hominum factus est, vel si in persecutione ejus amputata sunt virilia, vel ita natus, & est dignus, efficiatur Episcopus (a).

Canon XXII.

Si quis abscindit semetipsum, id est, si quis amputaverit sibi virilia, non fiat Clericus, quia sui (b) *homicida est, & Dei conditionis inimicus.*

Canon XXIII.

Si quis, cum Clericus fuerit, absciderit semetipsum, omnino damnetur, quia suus est homicida.

Canon XXIV.

Laicus semetipsum abscindens annis tribus communione privetur, quia suæ vitæ insidiator extit.

Scholion.

Eunuchi quando ab Ordinibus excludendi?

CIRCA initium sæculi III. prodiisse videtur hæresis Valesiorum seu Eunuchorum, qui teste Epiphanio *hæresi* 58. omnes, quos recipiebant, vel ut semetipsos castrarent, adigebant, vel si id facere detrectarent, alligatos vinculis ipsi exsecabant, ad litteram implendum putantes, quod dixit Dominus, *sunt Eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cœlorum*. Idipsum testatur S. Augustinus, *hær.* 37. Eodem prorsus errore Origenes adhuc juvenis & Laicus seipsum abscindere ausus est, uti scribit Eusebius *lib.* 6. *Hist. Eccles. cap.* 8. nam cum verba illa „ *sunt quidem Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum* simplicius & juvenilius „ accepisset, partim ut Servatoris nostri verbum adimpleret, partim ut omnem obscœni rumoris & calumniæ occasionem infidelibus adimeret, eo quod ipse „ ætate juvenis non solum viris, sed & fœminis divinæ fidei præcepta tradebat, dictum Servatoris reipsa „ exequi adortus est.

Demetrius autem Alexandriæ Episcopus, qui Origenes suberat, de facto ejus certior factus „ juvenis *audaciam vehementer* admiratus est, ac primum quidem „ alacritatem animi, ac fidei sinceritatem in eo collaudans bono animo jussit esse; utque tanto majore cura instituendis catechumenis vacare pergeret cohortatus est ". Teste Eusebio, ibidem *cap.* 23.

Porro Presbyter ordinatus „ cum Demetrius ejus Episcopus per litteras eum revocasset, missisque Ecclesiæ suæ Diaconis reditum ejus urgere non desisset, „ Alexandriam reversus, consuetum munus obiit ": „ ait Eusebius ibidem *cap.* 19.

Origenes autem cum prosperis successibus in dies augeretur, & magnus jam & illustris omnium sermonibus celebraretur, Demetrius ejus Episcopus „ humani „ quidpiam passus litteris ad omnes ubique terrarum „ Episcopos scriptis, facinus illud Origenis proscindere „ tamquam absurdissimum cœpit ": uti Eusebius scribit *lib.* 6. *Hist. Eccl c* 8. additque „ Demetrius quando nihil „ aliud habebat, quod ei objiceret, facinus illud, quod „ adolescens olim patraverat, gravissime criminatus est, „ illos etiam, qui eum ad Presbyterii honorem evexerant, accusationibus suis conatus involvere.

Scribit quoque S. Hieronymus de *Scriptorib. Eccles. cap.* 54. quod Origenes „ a Theoctisto & Alexandro „ Cæsareæ & Hierosolymorum Episcopis Presbyter ordinatus, Demetrii offendit animum, qui (ait) tanta „ in eum debacchatus est insania, ut per totum mundum sub nomine ejus scriberet.

Testatur etiam Eusebius citato *c.* 23. quod motus causa ordinationis Origenis fuerint excitati, & super iisdem motibus a Præsulibus Ecclesiarum nonnulla constituta.

Cum igitur Demetrius unice facinus illud in juventute ab Origene perpetratum ejus ordinationi opposuerit, quando nihil aliud haberet, quod ei objiceret, atque etiam illos, qui eum ad Presbyterii honorem evexerant, accusationibus suis conatus sit involvere, apparet tunc temporis notum fuisse Demetrio Canonem aliquem, qui eum, qui abscidit semetipsum, a Sacerdotio excluderet; atque hinc concludit Beveregius hos Canones contra Eunuchos ante Origenis ordinationem occasione hæresis Valesiorum esse editos.

In tractatu seu Epistola Justiniani Imperatoris adversus Origenis errores dicitur. „ Quod Origenes Presbyter ordinatus a Canonira, ab una, a vera manu dignitatem Presbyteri *nudam* ac solam habuit, quemadmodum & Apostolatus habuit honorem fur ac proditor Judas ". Habetur *T.* 5. *Concil. general. col* 659.

Neque vitium Ordinationis refundi potest in hoc, quod

(a) Extat hic Canon apud Grat. Dist. 55. cap. Eunuchus.

(b) In quibusdam Codicibus legitur *sui ipsius*. Canon iste a Gratiano refertur Dist. 55. cap. *Si quis absciderit*.

quod citra licentiam Demetrii ab Episcopo esset ordinatus, uti contendit Baronius: quia expresse scribit S. Hieronymus *de Script. Eccles. cap. 62. Quod Alexander scripserit litteras ad Originem, & pro Origene contra Demetrium, eo quod juxta testimonium Demetrii eum Presbyterum constituerit*. Præterea testatur Eusebius, uti supra notavimus, quod præter facinus abscissionis nihil haberet Demetrius ordinationi Origenis opponendum.

Quidquid sit, an hi Canones contra Eunuchos editi fuerint ante patratum ab Origene hoc facinus, an non? hoc certo constat, ex tumultibus, qui occasione hujus Ordinationis exorti sunt, factum illud eo tempore habitum fuisse tamquam inducens irregularitatem ad sacros Ordines, sive per legem positivam promulgatam, aut saltem tacito Ecclesiæ consensu probatam & fundatam in horrore, quem ipsa natura de hujusmodi facto, tamquam de sui homicidio incutit, ut recte advertit vir eruditus Tillemontius, *Tomo 3. Memoires pour l' Hist. Eccles.* in Origene, *artic. 6.*

Adhæc cum teste Eusebio *lib. 6. cap. 23.* super motibus occasione hujus Ordinationis excitatis, nonnullis a *Præsulibus Ecclesiarum*, constituta sunt, quidni & inter hæc constituta fuisse dicamus, quæ his Canonibus continentur.

Hinc & concludi posse hos Canones tertio saltem sæculo editos, non autem sæculo quinto confictos, uti contendit Dallæus, qui tamen bene probat contra Turrianum, eos Apostolis tribui non posse, *lib. 3.* de pseudo epigraphis *cap. 17.*

Cæterum Canones hi explanatione non egent, consulique potest scholion primi Canonis a Nicæna Synodo editi, ubi ratio hujus inductæ irregularitatis fusius deducitur.

CANON XXV.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione aut perjurio, aut furto captus est, deponatur, Non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura: Non vindicabis in idipsum (a).

CANON XXVI.

Similiter & reliqui Clerici huic conditioni subjaceant.

SCHOLION.

In gravia crimina prolapsi Clerici in perpetuum deponendi.

AD hos Canones allusisse videtur Sanctus Basilius in prima Epistola Canonica *Can.* 3. ubi scribit. ,, Diaconus post Diaconatum fornicatus a Diaconatu quidem ejicitur; in Laicorum autem locum extrusus, a Communione non arcebitur, quoniam antiquus est Canon, ut qui a gradu exciderit, huic soli punitionis generi subjiciatur: antiquis, ut existimo, legem illam secutis, *Non vindicabis bis in idipsum*.

Nec enim ullus Canon antiquus præter hunc Apostolorum id constituisse legitur: ut proinde probabile sit S. Basilium hunc Canonem Apostolorum præ oculis habuisse.

Deinde prosequitur Basilius. ,, Et etiam propter aliam causam, quod qui sunt in ordine Laico, a loco fidelium ejecti, rursus in eum, ex quo exciderunt, locum recipiuntur: Diaconus vero semel habet, quod sufficiat, depositionis judicium. Tamquam ergo ei non reddendo Diaconatu in ea sola punitione steterunt. Hæc quidem sunt, quæ ex constitutionibus habentur.

Quæ rursus hæ constitutiones? nisi relatus Canon Apostolorum; cum nullæ aliæ veteres reperiantur.

Eumdem Canonem Rex Chilpericus allegavit contra Prætextatum Episcopum Rothomagensem, de quo scribit Gregorius Turonensis, *lib. 5. Hist. Franc cap. 18.* ,, Ipse (Rex) vero ad Metatum discessit, transmittens librum Canonum, in quo erat quaternio annexus, habens Canones quasi Apostolicos continentes hæc: *Episcopus in homicidio; adulterio, & perjurio deprehensus a Sacerdotio divellatur.*

Cum in omnibus antiquis hujus Canonis exemplaribus non tantum Dionysiano, sed etiam Græcis occurrat vox *furto*, quæ in Canone per Chilpericum transmisso deest, ejusque loco substituta sit vox *homicidio*, quæ apud Dionysium & Græcos deest: credit Petrus de Marca, *lib. 3. de Concord. Sacerd. & Imp. cap. 4. num. 3.* Canonem hunc corruptum fuisse a Chilperico, ad premendum Prætextatum, qui de designati homicidii reum esse, spe veniæ professus fuerat. Verum hanc corruptionem nullatenus verisimilem esse ostendit vir eruditus Paschasius Quenellus, *Diss. 16. de Codice antiq. Eccles. Rom. tom. 2. Operum* S. Leonis inserta; sed verisimilius apparet, ut ibidem probat Quenellus, Canonem hunc prout a Chilperico fuit transmissus, lectum fuisse in ea Canonis versione, quæ tum tempori per Gallias circumferebatur. Nec difficile fuit vocem *homicidio* in Canonem irrepere, eo quod in *Can. 28.* Apostolorum, Episcopus *percussor* deponi jubeatur.

(a) In Codice Pithæano legitur, *Non vindicabis Dominus bis in idipsum.* Addit Codex, quem Beveregius secutus est, *Similiter reliqui quoque Clerici.*

Recentiores Canonum Collectores in Dionysianam forsan, & Gallicanam versionem incidentes, utramque vocem scilicet *homicidio* & *furto* retinuerunt, eosque secutus est Gratianus, *Dist. 81. Can. 12.* quomodo etiam legisse Patres Concilii Triburensis notant ibidem Correctores Rom.

Ex ejus Canonis, & S. Basilii relatis verbis patet, Patres censuisse Episcopos, Presbyteros, & Diaconos in crimen fornicationis prolapsos *in perpetuum* a sacro ministerio deponendos esse; quam disciplinam usque ad sæculum X. conservatam fuisse probatum est in *Dissertatione de Instituto Canonicorum, part. 2. cap. 2.* ex quo facile quisque colliget, quam horrenda visa fuisset Sanct. Patribus, horum Canonum auctoribus & propugnatoribus, sententia, quæ sacerdotem de nocte simili impuritatis crimen pollutum, die sequenti sacris Altaribus adstare & sacrificare permittit.

CANON XXVII.

Innuptis autem, qui ad Clerum provecti sunt, præcipimus, ut si voluerint uxores accipiant, sed Lectores, Cantoresque tantummodo.

SCHOLION.

Qui Clerici post Ordinationem uxores ducere queant?

CANON hic expressit disciplinam Ecclesiæ Orientalis, quæ quidem Matrimonio junctos, ad sacros Ordines admittit, sed nequaquam post ordinationem Matrimonium inire permittit. Unde, ait Zonaras ad hunc Canonem, ,, Presbyteri quidem, & Diaconi, & Hypodiaconi ante Ordinationem interrogantur, an continenter vivere velint, & siquidem pollicentur hoc, ordinantur: si minus ante Ordinationem permittuntur venire ad nuptias; post nuptias autem ad ministerium deliguntur: post Ordinationem vero, si prædicti uxores accipiant, a ministerio removentur, solis autem Lectoribus & Cantoribus, etiam postquam sunt in Clerum delecti, matrimonium contrahere licet, in suoque statu proprio manere.

Quoad nuptias permissas Lectoribus & Cantoribus; Canonem in aliquibus saltem Provinciis diu observatum fuisse, constat ex *Can. 14.* Chalcedonensi sic incipiente: *Quoniam in nonnullis Provinciis concessum est Lectoribus & Cantoribus uxores ducere:* quæ disciplina hodie etiam per universam Ecclesiam Latinam recepta est, permittiturque post contractum Matrimonium modo bigami non sint, Ordinis Lectoratus functiones obire.

CANON XXVIII.

Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, & per hujusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo præcipimus, quia nusquam hoc nos (a) Dominus docuit. E contrario vero ipso cum percuteretur, non percutiebat, cum malediceretur, non remaledicebat; cum pateretur, non comminabatur.

SCHOLION.

Episcopum non oportere esse percussorem.

HIc Canon intendit, ut ministri Altaris sint alieni a vindicta, nec sint contra præceptum Apostolicum percussores, neque durius agendo se timeri faciunt, sed magis ad omnes se mansuetos, & mites, exemplo Christi, ostendant & exhibeant.

Unde ad hunc Canonem scribit Theodorus Balsamon. ,, Qui sunt ex sacro tribunali, non debent ab ira superari, & verberare eos, qui in ipsos peccarunt; suos autem discipulos mediocriter castigare peccantes, & post denunciationem se non corrigentes, Sacerdotibus permissum est ,,. Vide *Jus Eccles. part.* 3. *tit. 11. cap. 1.* ubi refertur hic Canon ex Gratiano, *Dist. 45. Can. 7.*

CANON XXIX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus depositus juste super certis criminibus, ausus fuerit attrectare ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia penitus abscindatur.

SCHOLION.

Presbyteri, & Diaconi a ministerio depositi, si ministerium continuent, ab Ecclesia ejiciuntur.

SACERDOTES ob crimen a Sacerdotio depositi, ulterius, a communione fidelium abscindi non poterant, juxta supra citatum *Can. 25. ne idem crimen bis vindicaretur in idipsum*, sed post justam depositionem peccantes, & honorem proprium mordicus retinentes, ab Ecclesia jure expelluntur, & propter impudentiam summam, & quia nequeunt aliter puniri canonice, & tamquam putridum membrum ab Ecclesia perfecte abscinduntur, inquiunt Zonaras & Aristenus ad hunc Canonem.

CA-

(a) Sunt Critici, qui contendunt pro nomen nos fuisse additum a recentiore Amanuensi, cui persuasum fuerat, hos Canones ab Apostolis fuisse conditos.

Canon XXX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur & ipse, & Ordinator ejus, & a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magus a Petro.

Scholion.

Simoniaci ordinati & ordinantes deponuntur.

DICTA in scholio ad *Can.* 4. Chalcedonensem hic applicari sufficiet. Unum tamen hic notandum occurrit *in Canone* Græco legi *a me Petro*, voculam autem *me* deesse apud Dionysium uti & in Epistola Tarasii ad Hadrianum Papam, ut suspicentur non immerito eruditi, eam in Græco additam ab eo, qui hos Canones Apostolis tamquam eorum auctoribus affingere studuit, ab eodem verisimiliter, qui libros Constitutionum Apostolicarum eisdem supposuit.

Hujus Canonis meminit Gelasius in Epistola ad Episcopos per Lucaniam constitutos, *cap.* 21. ,, Quo vero constiterit indignos meritis sacram mercatos esse pretio dignitatem convictos, oportet arceri, non sine periculo facinus tale perpetrantes: quia dantem pariter, accipientemque damnatio Simonis, quam sacra lectio testatur, involvit.

Canon XXXI.

Si quis Episcopus sæculi potestatibus usus, Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, & segregentur omnes, qui illi communicant.

Scholion.

Episcopus, qui per potestates sæculares Ecclesiam invadit, deponitur.

JUNTA hanc Dionysii versionem & lectionem deponitur Episcopus, qui sæculi *Potestatibus* (seu G. *sæcularibus Principibus*) *usus Ecclesiam per ipsos obtinet*: at cum *segregari* hæc versio non evincit, verbum enim *segregentur* pluraliter positum videtur duntaxat referri ad eos, *qui illi communicant*.

Sed apud Hervetum, Cotelerium, & Græcos legitur, *segregetur* in singulari, & evidenter refertur quoque ad *Episcopum*: legitur enim, *deponatur & segregetur*, & in Codice Cotelerii notatur in margine apud Dionysium alias ita legi, *segregentur omnes, qui*.

Patescit ex Græcorum Commentariis, ipsos supposuisse, Episcopum in præsenti Canone segregari, advertuntque, quo licet, Canone 25. dictum sit Clericum in crimen prolapsum duplici pœna non esse plectendum; hoc tamen & præcedenti Canone duplici pœna puniendum esse decerni, depositione & segregatione, nimirum propter sceleris magnitudinem & peccatorum gravitatem, ait Zonaras, addens; Nihil enim ,, deterius eo, qui divinam gratiam seu venalem sibi comparat aut nummis, aut potestate Principis, nihilque pejus eamdem vendente.

Extat apud Gratianum *Dist.* 63. *Can.* 7. ibique citatur ex versione Dionysii, legiturque, *& segregentur ab Ecclesia omnes, qui illi communicant*: sed monent Correctores Rom. quod in quibusdam vetustis exemplaribus Gratiani sit *segregetur*, & apud ipsum Gratianum ex alia versione *caus.* 16. *quæst.* 7. *Can.* 14. legitur, *& segregetur, omnesque qui illi communicant*.

Hunc Canonem merito attendent, qui in aulis Principum sibi ad Episcopatum per munerum oblationem, aliave illicita media Episcopatum aut Ecclesiasticas dignitates sollicitant, & ad illas viam pandunt.

Canon XXXII.

Si quis Presbyter contemnens Episcopum suum, seorsum collegerit, & Altare aliud erexerit, nihil habens quod reprehendat Episcopum in causa pietatis & justitiæ, deponatur, quasi Principatus amator existens, est enim Tyrannus, & cæteri Clerici quicumque tali consentiunt, deponantur; Laici vero segregentur. Hæc autem post unam & secundam & tertiam Episcopi obtestationem fieri conveniet.

Scholion.

Presbyteri erigentes Altare contra Episcopum, tertio moniti tanquam Schismatici excommunicantur.

CANONEM hunc tempore S. Cypriani contra Felicissimum ac Novatianum homines seditiosos, & schismaticos editum fuisse, non improbabiliter quidem arbitrantur; de illo enim scribit Cyprianus *Epist.* 38. Edit. Rigaltii; ipsum nunc quoque cum Episcopo dividere portionem plebis, idest, a Pastore oves, & filios a parente separare, & Christi membra dissipare tentaverit: scribitque quomodo Felicissimus se a communione sua separaverit, collectionem seu Congregationem faciens contra suum Episcopum, comminatus etiam eos, qui cum Cypriano Episcopo suo communicarent, secum non communicaturos.

Et propius ad Canonum præsentem scribit S. Cyprianus *Epist.* 67. ad Stephanum Papam de Novatiano, Edit. Pam. ,, Et cum ad nos in Africam legatos misisset optans ad communicationem nostram admitti, hinc a Concilio plurimorum Sacerdotum, qui præsentes eramus, sententiam retulerit, se foris esse cœpisse, nec posse a quoquam nostrum sibi communicari, qui Episcopo Cornelio in Catholica Ecclesia de Dei judicio, & Cleri, ac plebis suffragio ordinato, profanum Altare erigere, & adulteram Cathedram collocare, & sacrilega contra verum Sacerdotem sacrificia offerre tentaverit.

Illud ex hoc Canone notandum, veteris admodum disciplinæ esse, & in Ecclesia usitatæ, ut nec in gravioribus delictis quis præcipitanter, sed ut minus tria monitione præcedente, & post trinam monitionem pertinaciter in crimine perseverans a communione secludatur, sive segregetur; unde ibi recte notat Zonaras, ,, Non autem vult Episcopos ad punitionem præcipites esse. Quapropter e vestigio minime vult ipsos condemnationi subjicere: verum talium conventiculorum magistros tertio commoneri jubet, ut ab inordinato conatu desistant: pertinaces autem condemnari.

Olim usitatum fuisse, ut plebs a suo Episcopo, sub prætextu perversæ doctrinæ, aut non Canonicæ Ordinationis, aliove simili obtentu se subtraheret, prout Canone innuitur, notavi in *Jure Eccles. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 2.

Canon XXXIII.

Si quis Presbyter, aut Diaconus ab Episcopo suo segregetur, hunc non licere ab alio recipi, sed ab ipso, qui eum sequestraverat, nisi forsitan obierit Episcopus ipse, qui eum segregasse cognoscitur.

Scholion.

Segregatus a suo Episcopo ab alio recipi non potest.

QUod dicitur segregatum Clericum ab Episcopo ab alio suscipi non posse, pluribus aliis Canonibus; & signanter Nicæno 5. constitutum est, cujus scholion consuli potest.

Exceptio, quæ additur *nisi forte* &c. non significat, segregatum a suo Episcopo, post ejus mortem, a quocumque recipi posse: ,, sed ab alio, inquit Zonaras, sic accipitur, idest, ab eo, qui vita functi dignitatem Pontificalem suscepit: alterius enim Diœcesis Episcopo non conceditur absolvere condemnatum ab alio, nisi forte fuerit Synodica inquisitio, & Episcopus injuste videatur excommunicasse.

Et Balsamon notat: ,, Quod segregatus a segregatione absolvitur post mortem Episcopi, qui eum segregavit, vel qui succedit ei Episcopus, ait, segregationem solvit, vel is primus Antistes, qui defunctum præfecit, Patriarcha scilicet vel Metropolitanus, sed post excommunicationem.

Canon XXXIV.

Nullus Episcoporum peregrinorum aut Presbyterorum, aut Diaconorum sine commendatitiis suscipiatur Epistolis. Et cum scripta detulerint, discutiantur attentius, & ita suscipiantur, si prædicatores pietatis extiterint; sin minus nec quæ sunt necessaria subministrentur eis, & ad communionem nullatenus admittantur, quia per subretionem multa proveniunt.

Scholion.

Extranei ad sacra ministeria sine litteris & examine non admittendi.

HOc Canone docemur sacratos homines etiamsi commendatitias litteras habeant, non mox ad communionem admittendos. Sed *cum scripta detulerint* (sive G. *bis allatis*) *discutiantur attentius* (vel C. *interrogentur illi ac examinentur*); quæ lectio innuit, quod non tantum discutiendæ sint litteræ, an revera profectæ sint ab his, quorum nomen præferunt, sed quod & illi examinandi sint qui eas deferunt; hæcque lectio conformior apparet iis, quæ sequuntur, *& ita suscipiantur, si Prædicatores pietatis extiterint*.

Si autem facto examine tales non inveniantur, vult Canon juxta Dionysii versionem, *nec quæ sunt necessaria subministrentur eis, & ad communionem nullatenus admittantur*. At aliæ versiones hisce negari volunt communionem, sed necessaria subministrari (G. *iis quæ sunt necessaria illis exhibitis, ad communionem eos ne admittatis*): consentit versio Herveti & Cotelerii, atque ita legisse Balsamonem & Zonaram manifestum est ex eorum commentariis. ,, Eos enim ad vitam necessariis indigentes negligere, & sic dimittere inhumanum judicatum fuit ab Apostolis, avaritiamque eorum simul arguens, qui eos non receperunt " inquit Zonaras.

Rationem hujus præmittendæ discussionis subjicit Canon, *quia per subreptionem multa proveniunt*.

Notent hoc Sacerdotes, qui nimium faciles sunt, ut exteros quoscumque ad sacra Ministeria admittant, sed in subministrandis vitæ necessariis admodum parci & circumspecti; ut satis insinuent sibi de temporalibus non inutiliter dispensandis majorem curam esse, quam ut spiritualia non contaminentur, aut minus recte administrentur.

Canon XXXV.

Episcopos Gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput existiment, & nihil amplius præter ejus conscientiam gerant, quam illa sola singuli, quæ Parochiæ propriæ, & villis, quæ sub ea sunt, competunt: sed nec ille præter omnium conscientiam faciat aliquid (a). *Sic enim unanimitas erit, & glorificabitur Deus per Christum in Spiritu-Sancto.*

Scholion.

Episcopi nihil magni momenti agere possunt sine suo Primate, seu Metropolitano, nec Metropolitanus sine consensu Episcoporum: & quæ sint negotia magni momenti?

AD hunc Canonem videtur alludere *Canon* 9. *Antiochenus*. Cum enim dixisset: " Reliquos autem „ Episcopos nihil magni momenti aggredi sine ipso " Metropolitano, subjungit, *ut vult antiquor, qui obtinuit e Patribus nostris, Canon*. Nullus autem antiquior reperitur, quod id decretum est, nisi præsens Canon.

Interim & hoc satis constat Canonem hunc Apostolis adscribi non posse: quia *Metropolitani* meminit, quam tempore Apostolorum nondum notum fuisse compertum est.

Exemplum ejus, quod hoc Canone circa Episcopos decretum est, ut nihil magni momenti agant sine Metropolitano, illustre occurrit act. 4. Concilii Calcedonensis, ubi decem Episcopi Diœceseos Ægyptiacæ noluerunt subscribere Epistolæ S. Leonis contra Eutychetem, quousque in locum Dioscori sui Patriarchæ depositi, alius esset suffectus: *extra voluntatem*, inquiebant, *Archiepiscopi nostri, non possumus subscribere*. Et nonnullis interjectis; *Petimus autem vestram sublimitatem, & hanc sanctam & magnam Synodum, ut misereamini nobis, & exspectetis nostrum Archiepiscopum, ut secundum antiquam consuetudinem, illius sequamur sententiam.*

Illa autem magni momenti, quæ Episcopi agere nequeunt, sunt ea quæ totam Provinciam, sive Ecclesiæ communem statum concernunt cujusmodi sunt: " Dogmaticæ quæstiones, super erratis communibus dispositiones, Pontificum Constitutiones, & quæ sunt ejusmodi " inquit Zonaras, non autem illa, quæ ad solam particularis Episcopi Ecclesiam pertinent; nam, ut ait Canon, *illa sola singuli*, Episcopi, *quæ Parochiæ propriæ & villis, quæ sub ea sunt, competunt* (sive G. *quæ ad suam Parochiam pertinent, & pagos, qui ei subsunt*) *gerunt*.

Sicut Episcopi nihil sine conscientia Metropolitani, sive *qui inter eos primus* habetur, & quem velut *caput existimare* debent, agere possunt *magni momenti*; ita nec hic, *præter omnium conscientiam faciat aliquid*, inquit Canon; additurque in aliquibus exemplaribus; *in eorum Parochiis*, id est, in Episcoporum Diœcesibus.

Hoc autem merito statutum est, ne alioquin primus Episcopus vel Metropolitanus, honore abutens " hunc „ mutet in Dominium, & uni sibi potestatem arroget, „ tum ut Episcopi sibi consentientes, charitatisque vin„ culo colligati exemplum sint Clero & populo dile„ ctionis & concordiæ " ut loquitur Zonaras, quod & innuere voluit Canon concludens; *sic enim unanimitas* (seu G. *concordia*) *erit, & glorificabitur Deus per Christum in Spiritu Santo*.

Canonem hunc recentiorem Synodo Nicæna esse contendit Dallæus, eo quod Metropolitanorum jura hoc Canone constituantur, quod & Canoni Nicæno contrariari credit, sed sine fundamento, ut in scholio ad illum Canonem ostendemus.

Canon XXXVI.

Episcopum non audere extra terminos proprios ordinationes facere in Civitatibus & Villis, quæ illi nullo jure subjectæ sunt: si vero convictus fuerit hoc fecisse præter eorum conscientiam, qui Civitates ipsas & Villas detinent; & ipse deponatur, & qui ab illo sunt ordinati.

Scholion.

Episcopi extra suam Diœcesim Ordinationes facere non possunt.

HIc Canon non secus ac præcedens positus est ad unionis ordinisque boni conservationem, ait Zonaras, nihil quippe ad unionis ordinisque stabiliti conservationem aptius quam ut unusquisque terminis suis contentus, alienos non invadat, quod hoc Canone cavetur: adeo quidem ut nec " ipsi totius Provinciæ „ Metropolitanæ liceat, ad alicujus eorum, qui sub „ se sunt, Episcoporum fines proficisci, præterque „ legem quid agere quod ad *Pontificis munus* perti„ neat ": uti notant hic Balsamon & Zonaras, & modernæ disciplinæ consonat, juxta dicta in *Jure Ecclesiastico, part. 1. tit. 16. cap. 5.*

(a) In quibusdam Codicibus additur: *Aliquid in eorum Parochiis*.

Canon XXXVII.

Si quis Episcopus non susceperit Officium, & curam populi sibi commissam, hic communione privetur, quoadusque consentiat obedientiam commodans: similiter autem Presbyter & Diaconus. Si vero perrexerit, nec receptus fuerit, non pro sua sententia, sed pro malitia populi, ipse quidem maneat Episcopus, Clerici vero Civitatis communione priventur, eo quod eruditores inobedientis populi non fuerunt.

Scholion.

De Episcopis, qui curam populi non recipiunt, vel per malitiam populi non recipiuntur.

HIc Canon consonat Canonibus 16. 17. Antiochenis, uti notabitur in scholiis ad dictos Canones; finalis tamen clausula hujus Canonis tanquam specialis notanda est, scilicet quod si Episcopus pro malitia populi receptus non fuerit, *Clerus civitatis communione privetur, eo quod eruditores inobedientis populi non fuerint* (vel G. *quod ejusmodi insolentis*) (vel C. *contumacis populi correctores*) seu (G. *correptores non fuerint*).

Hic in primis notandum, quomodo generaliter Clerus ob insolentiam populi a communione segregetur, cumque sub Clero esse queant plane innocentes, prætendunt nonnulli, hic haberi saltem obscurum interdicti personalis vestigium. Vide Morinus, *libro secundo Exercitat. Eccles. cap. fin.*

Hoc ulterius evincit Canon Clero in culpam imputari, quod populum non docuerit, nec ad meliorem frugem reduxerit: " Ipse videas igitur, ait Zonaras, quales Canon vult habere Clericos, non solum doctos, „ verum etiam aptos, natos ad docendum, qui pos„ sint alios docere, modestosque reddere.

Hic observent Canonici seu Capitula Ecclesiarum Cathedralium, quam curam & sollicitudinem populi habere debeant tempore saltem sedis vacantis.

Canon XXXVIII.

Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, ut inter se invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Ecclesiasticas contentiones amoveant, semel quidem quarta septimana Pentecostes, secundo vero duodecima die mensis Hyperberetæi, id est, juxta Romanos quarto Idus Octobris.

Scholion.

Bis in anno Synodi Provinciales habendæ, & quem ob finem.

QUARTA hebdomada Pentecostes est quarta hebdomada post Pascha. Intervallum enim a Dominica Resurrectionis ad Festum Pentecostes Græcis & Latinis Scriptoribus passim etiam *Pentecoste dicitur*. Hyperberetæus vero coincidit cum mense *Octobris*, uti non solum Balsamon & Zonaras, sed etiam Dionysius Exiguus interpretatur.

Neque enim dubitari potest; quin finalia verba, id est, *juxta Romanos quarto idus Octobris*, per Dionysium Romæ Codicem suum compilantem fuerint adjecta.

Quod autem de bina Synodorum celebratione statuitur, idem *Canone 5. Nicæno*, 20. *Antiocheno*, plurimisque aliis statutum fuit; sed pro dolor! nec ea toties iterata Canonum Decreta efficere potuerunt, quin hodie verissimum sit, quod ad hunc Canonem notavit suo tempore Zonaras: " Nunc autem harum Synodo„ rum magnus ubique contemptus.

De habendis Synodis bis in anno, & quomodo sensim tempus celebrandi has Synodos ad biennium protensum sit, ac tandem ad triennium, diximus in Jure Eccles. *part. 1. tit. 20. cap. 1. & 2.* ibi una ostendimus, quæ sint præcipuæ causæ, quibus hodierna Synodorum intermissio non sine Ecclesiasticæ disciplinæ prolapsione sit adscribenda.

Docet hic Canon, in his Synodis & dogmata Religionis sive pietatis communi Episcoporum Concilio examinata ac decisa fuisse, necnon emergentes Ecclesiasticas contentiones compositas.

Ad similes enim quæstiones & contentiones terminandas præcipue Synodi convenire debebant, uti ostendit *Canon 5. Nicænus*, & ibidem latius notabitur.

Canon XXXIX.

Omnium negotiorum Ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset, nec ei liceat ex his aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis, quæ Dei sunt condonare. Quod si pauperes sunt, tamquam pauperibus subministret, nec (a) *eorum occasione Ecclesiæ negotia deprædentur.*

CA-

(a) Forte legendum est *ne*.

Canon XL.

Presbyteri, & Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent, nam Domini populus ipsi commissus est, & pro animabus eorum hic redditurus est rationem sint autem manifestæ res propriæ Episcopi (si tamen habet proprias) & manifestæ Dominicæ, ut potestatem habeat de propriis moriens Episcopus sicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere. Nec sub occasione Ecclesiasticarum rerum, quæ Episcopi esse probantur, intercidant; fortassis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut servos. Et justum est hoc apud Deum & homines, ut nec Ecclesia detrimentum patiatur ignoratione rerum Pontificis, nec Episcopus vel ejus propinqui sub obtentu Ecclesiæ proscribantur, & in causas incidant, qui ad eum pertinent, morsque ejus injuriis & malæ famæ subjaceat.

Canon XLI.

Præcipimus, ut in potestate sua Episcopus Ecclesiæ res habeat. Si enim animæ hominum pretiosæ illi sint creditæ, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita ut potestate ejus indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros & Diaconos, & cum timore omnique sollicitudine ministrentur. Ex his autem quibus indiget, (si tamen indiget) ad suas necessitates, & ad peregrinorum fratrum usus ipse percipiat, ut nihil eis possit omnino deesse: Lex enim Dei præcipit, ut qui Altari deserviunt, de Altari pascantur, quia nec miles stipendiis propriis contra hostes arma sustulit.

Scholion.

Dispensatio rerum Ecclesiæ Episcopis concredita, & quomodo hæ dispensandæ.

PRior horum Canonum extat apud Gratianum *caus.* 1. *quæst.* 1. *Can.* 21. posteriorem autem in duas partes divisum retulit ibidem *Can.* 22. & 24. hi autem Canones absolutam & perfectam de natura redituum Ecclesiasticorum, necnon de pristina norma administrationis eorumdem ideam exhibent.

Et primo quidem res Ecclesiæ, ut res Dei reputatas fuisse probant. 2. Episcopum curam & administrationem earum habuisse. *Si enim*, ait *Canon* 41. *pretiosæ hominum animæ sunt ei creditæ, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere*. 3. Episcopum tamquam res Dei administrare debere, & *tamquam Deo intuente*, sive cum Dei timore & omni religione. 4. Res Ecclesiæ iis, qui *indigent*, subministrandas. 5. Distributionem in pauperes exercendam per Presbyteros, & Diaconos „ ut „ immunem se servet Episcopus, ait Zonaras, ab omni „ suspicione ". 6. Episcopum nihil posse dare propriis cognatis, mere quia cognati sunt ex rebus Ecclesiæ; sed *si pauperes* sint, ut pauperibus suppeditet. Quod & sub nomine Canonum Apostolorum Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 1. *de Reform.* rursus innovavit. 7. Ex his rebus suppeditanda esse, quæ ministris Altaris necessaria esse videbuntur. 8. Episcopum quoque in necessarios suos usus posse accipere, cum hac tamen moderatione, *si sit opus*, vel *si tamen indiget*: quæ clausula seu modificatio ex ipsa rerum conditione sumpta est.

Si enim res Ecclesiæ tamquam res Dei in *pauperes* sunt distribuendæ, qua specie Episcopi aliunde *divites*, res pauperum usibus deputatas sibi applicare audeant? unde Hadrianus VI. *in quartum sententiarum de Sacramento Pœnitentiæ*, ex natura bonorum Ecclesiasticorum deducere non dubitat, Clericum ex patrimonio divitem non posse ex reditibus Ecclesiasticis, reservato patrimonio, vivere, probans sententiam Alexandri de Hales, quam refert verbis sequentibus: „ Clericus habens stipendium „ sufficiens vel reditum, unde possit aliter quam decimis „ sustentari sufficienter, & secundum statum personæ, „ potest recipere decimas, *ut procurator in necessitates* „ *pauperum, vel utilitate Ecclesiæ expendendas*; non „ autem in usus *proprios* conversendas, vel in usus „ malos detrahendas: immo si in usus proprios convertant, committunt sacrilegium: si in malos usus expendant, incurrunt judicium. De illis enim intelligitur, quod scribit Augustinus ad Bonifacium: *si pri-* „ *vatim, quæ nobis sufficiant, possidemus, non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quo-* „ *dammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione* „ *damnabili vendicamus. Hæc ille* ": ait Hadrianus, „ qui & hanc Alexandri opinionem non solus amplectitur, sed multis argumentis confirmat, & rationes „ in contrarium refellit.

Hos si consuluisset eximius auctor appendicis Wiggerianæ, de contraria sententia non tam fidenter pronuntiasset: „ Post Doctorem Angelicum scholastici passim „ non tam tradiderunt hanc sententiam, quam ut certam & extra controversiam positam supposuerunt .... „ solus interea videtur contradixisse Dionysius Carthusianus ab alterius sententiæ defensoribus allegari „ solitus.

Adhæc si dictus appendicis auctor serio & attente hos Apostolicos Canones expendisset, videre potuisset, „ quam inepta esset argumenti pro sententia Hadriani ex Canone Apostolico petiti solutio: nimirum clausulam Canonis, *si tamen indiget* „ non respicere Episco- „ pos, qui aliunde haberent, unde viverent, cum pas- „ sim tempore Apostolorum illi sua deseruissent, sed „ dici propter illos, qui forte ultra indigentiam ex bo- „ nis Ecclesiæ sumerent, quos Canon ille monet non „ ultra sumere quam ad sustentationem vere opus ha- „ berent ". Quidquid enim sit de tempore Apostolorum, evidens est ex Canone 39. tempore horum Canonum Episcopos etiam propria retinuisse; quandoquidem adeo sollicite Canon ille moneat, & præcipiat res Episcopi *proprias* a rebus Ecclesiæ debere secerni: modumque, quo de utrisque Episcopus disponere debeat, præscribat.

Deinde si Canon solum vetuisset, ne Episcopus ultra indigentiam sumeret ex bonis Ecclesiæ, non dixisset, *si tamen indiget*, sed *uti*, vel *in quantum indiget*.

Canon XLII.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur.

Canon XLIII.

Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens aut desinat, aut communione privetur, similiter etiam Laici.

Scholion.

De Episcopis & Clericis aleæ, & ebrietatibus servientibus.

UTrumque hunc Canonem in unum conflatum exhibet Gratianus *Dist.* 35. *Can.* 1. quemadmodum & apud Cotelerium unum Canonem faciunt. Ostendunt hi Canones jam pridem in Ecclesia usitatum fuisse, ut peccata eo gravius puniantur, quo perpetrantes vi sui ordinis, & status ad ea evitanda arctius obligantur. Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi damnantur, seu *deponantur*. Inferiores vero Clerici & Laici duntaxat communione *privantur* (seu G. *segregantur*), Interim ex his Canonibus illud patescit, ebriosos & aleatores, sive *aleis & ebrietati deservientes* (sive G. *vacantes*) jam pridem graviter fuisse punitos, præsertim Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, si ab iis vitiis moniri non destiterint. „ Hos enim præcipue oportet esse incitamentum „ ad virtutem, formamque primam & extimulationem „ ad bona opera " inquit Zonaras, Quid posteriora Ecclesiæ Decreta habeant de vetito Clericis alearum usu, annotavi in *Jure Eccles. Tom.* I. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 5.

Canon XLIV.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus usuras a debitoribus exigens, aut desinat, aut certe damnetur.

Scholion.

De Episcopo, Presbytero, & Diacono usuras exigente.

EXtat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 47. *Can.* 1. Canonem loqui de eo, qui mutuum postulatus usuras mutui, sive mutuum cum fœnore exigit, ostendit versio Hervetiana ita legens: *Pecunias mutuo datas cum fœnore exigens*, cui consonat lectio Cotelerii; *Qui usuras exigit ab iis, qui mutuo accipiant*. Hanc lectionem probant uno consensu commentatores, atque Zonaras: „ Si veteri lege vetitum fuit hoc dicente: *Fœ-* „ *nori non dabis argentum tuum fratribus*; multo ma- „ gis vetatur illius usuras capere, qui secundum Evan- „ gelium vivere pollicentur.

Epitome hujus Canonis hoc Scholion subjecit Aristenus. „ Misereri postulatus, si auferat & aliena per „ usuras, deponitur; nisi desinat hoc facere ". Consonat hic Canon *Canoni* 17. Nicæno, cujus notas seu scholion consule.

Canon XLV.

Episcopus, Presbyter, & Diaconus, qui cum hæreticis oraverit, tantummodo communione privetur: si vero tamquam Clericos hortatus eos fuerit agere, vel orare, damnetur.

Scholion.

Hæretici ad functiones Ecclesiasticas a Clericis non admittendi.

PRimi Christiani admodum sollicite vitabant consortia hæreticorum, eorumque commercia etiam in civilibus, ne familiariore conversatione subinde hæretica contagione inficerentur: nihilominus, ubi necessitudo hanc conversationem requirebat, eam admittebant, cujus rei exemplum de Origene habetur apud Eusebium *lib.* 6. *Hist. Eccles. cap.* 2. qui refert, quod Origenes, post mortem patris sui „ exceptus & refocillatus sit a „ Matrona quadam opulentissima & alioqui eximia, „ sed quæ celeberrimum quemdam virum Antiochia „ oriundum *hæreticorum*, qui tunc erant Alexandriæ, „ *propugnatorem* fovebat .... sed Origenes tametsi eum „ supradicto viro *necessitate* compulsus versaretur: ipse „ tamen nunquam adduci potuit, ut cum illo in *preca-*

tione

„ *tione consideret*: Ecclesiæ scilicet *regulam* servans a „ puero, & ut ipsemet alibi loquitur abominatus hæ„ seticorum dogmatum prædicationem.

Porro de publica & Ecclesiastica precatione hunc Canonem agere dubium non est: atque in posteriore parte de hæreticorum ad ipsas Hierarchicas, sive Clericales functiones peragendas admissione, uti clarius exprimit versio Græcorum Cotelerii & Herveti, qui omnes ita legunt: *Sin autem eis tamquam Clericis aliquid operari permiserit*. Et sane non dubium, quin abominandum sit hujusmodi cum hæreticis commercium & communio, ut proinde hujus admissionis ad functiones Clericales auctores merito pœna depositionis, tamquam manifesti & nefandi hæreticorum fautores plectantur.

CANON XLVI.

Episcopum, aut Presbyterum hæreticorum suscipientem Baptisma damnari præcipimus: quæ enim conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?

CANON XLVII.

Episcopus, aut Presbyter, si eum, qui secundum veritatem habuerit Baptisma, denuo baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur tamquam deridens crucem & mortem Domini, nec Sacerdotes a falsis Sacerdotibus jure discernens.

SCHOLION.

Contra iterationem Baptismi in Ecclesia legitime collati, & de iteratione Baptismi ab hæreticis collati.

NON tantum in priore Canone, sed & posteriore de hæreticorum sive ab hæreticis collato Baptismate agitur, uti hic notat Balsamon, asseritque eo Canone *ab impiis pollutum* dici, qui ab hæreticis Baptismum accepit.

Mandat hic Canon non rebaptizari, qui secundum veritatem (sive G. *vere*) habuerit Baptismum, & præcipit baptizare *pollutum ab impiis*.

„ Itaque, ait Zonaras, deponi tales mandavit; al„ terum quidem tamquam qui duo baptismata contra „ Ecclesiæ traditionem faciat: alterum vero tamquam „ qui pollutum per illegitimum Baptismum non abluat „ divino lavacro, Dominique mortem, quam tolera„ vit per Crucem, illudat.

Hi Canones si Apostolos auctores habuissent, quis dubitet, quin Cyprianus, aliique Africani Episcopi illos in quæstione de iterando hæreticorum Baptismo produxissent: ipsamque quæstionem vel sola Canonum horum auctoritas decidisset.

Porro dum hæc evincunt Canones hos Apostolis tribui non posse, una ostendunt, admodum esse verisimile, illos Canones esse ejus temporis, quo nondum ea de iterando hæreticorum Baptismo quæstio decisa erat: & quando plures eam iterationem necessariam magno animi vigore sustinebant.

Et sane Canones de rebaptizandis his, qui ab hæreticis erant baptizati, ante tempore Cypriani editos fuisse, testatur Cyprianus in Epistola ad Jubajanum LXXIII. " Apud nos autem non nova aut repentina „ res est, inquit, ut baptizando censeamus eos, qui „ ab hæreticis ad Ecclesiam veniunt, quando multi jam „ anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bo„ næ memoriæ convenientes in unum Episcopi pluri„ mi hoc statuerunt, atque exinde hodie dum tot mil„ lia hæreticorum in Provinciis nostris ad Ecclesiam „ conversi, non aspernati sunt, neque cunctati, im„ mo & rationabiliter & libenter amplexi sunt, ut „ lavacri vitalis & salutaris Baptismi gratiam conse„ querentur.

Quin & constat ex Epistola Dionysii Alexandrini apud Eusebium *lib. 7. Hist. Eccles. cap.* 7. in Ecclesiis populosissimis, & in Conciliis fratrum apud Iconium & Synnadam, & apud alias Ecclesias idem sancitum fuisse. Ejusdem Synodi Iconiensis tamquam jam pridem celebratæ meminit Firmilianus in Epistola ad Cyprianum, uti ad relata verba notat Valesius constanter asserens, *diu ante Stephani Papæ tempora hanc Synodum fuisse celebratam*.

Quid mirum ergo, si Canones hac de re editi primum dicti sint *Apostolici*, ac dein ab aliquo Apostolis suppositi, præsertim cum Orientales, ac maxime Cappadoces morem suum in rebaptizandis hæreticis longo tempore constantissime retinuerint, ut patet ex S. Basilii ad Amphilochium *Epist. 1. Can. 2.*

CANON XLVIII.

Si quis Laicus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, communione privetur.

SCHOLION.

De Laico propriam uxorem dimittente, vel ab alio dimissam ducente.

HIC Canon *communione privat*, (sive G. *segregat*) qui *uxorem* propriam *pellens* alteram duxerit, vel ab alio *dimissam*, vel ab alio *solutam*, idque tamquam adulteram juxta illud Christi: *Qui uxorem suam dimiserit, excepta causa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur*.

CANON XLIX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris & Filii & Spiritus-Sancti, sed in tribus sine initio principiis, aut in tribus filiis, aut in tribus Paracletis abjiciatur.

SCHOLION.

De forma verborum administrandi Sacramentum Baptismi.

APUD Græcos uti apud Cotelerium legitur, *si ex Domini ordinatione non baptizaverit in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, sed in tres principii expertes, vel in tres Filios, vel in tres Paraclitos deponatur*: sed uti ex commentariis Græcorum patescit, id unum voluere, ut Baptismus conferretur in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, tamquam unius in substantia & Trini in personis.

Fuisse jam pridem quosdam hæreticos, qui baptizarent juxta formam hoc Canone damnatam, notat hic Balsamon; & Vigilius Papa Epistola 2. hunc Canonem probavit: atque de Ecclesia Dei projici vult, qui in una persona Trinitatis, aut in duabus, aut in tribus Patribus, aut in tribus Filiis, aut in tribus Paracletis ptizet.

„ Ideo autem, ait Balsamon, Episcoporum, aut Pres„ byterorum tantum meminit Canon, quod alicui alii „ non permittitur baptizare. Quod verum est jure proprio & ex Officio. Porro quæ de ritibus & modo administrandi Sacramenta constituuntur, dirigi solent ad eos, quibus jure & ex officio eorum administratio competit, non autem ad eos, quos ex delegatione, aut necessitate cogente ea administrare interdum contingit, qui supponuntur facile secuturi formam, quam observari vident ab iis, qui ex officio administrant.

CANON L.

Si quis Episcopus, aut Presbyter non trinam mersionem unius ministerii celebret, sed semel mergat in Baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis Dominus in morte mea, baptizate; sed, euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti (a).

SCHOLION.

In una vel trina immersione baptizandi.

PER tria Baptismata & unum Baptismum, uti apud Græcos exprimitur. Balsamon, aliique commentatores Græci significari notarunt, *trinam & unam mersionem*, uti vertit Dionysius.

Vocula *nobis* occurrens apud Dionysium, & ex Dionysii versione apud Gratianum *Dist.* 4. *de Consecrat. Can.* 79. addita videtur ab illo, qui hos Canones ipsis Apostolis supponere voluit.

Cæterum *trinæ* mersionis ritus, cujus meminit Canon apud veteres primis sæculis ad signandum Mysterium SS. Trinitatis, in usu fuisse evidens est ex eorum scriptis. Quin & eum ritum ex traditione Apostolica descendere pro indubitato asseruit S. Basilius *lib. de Spiritu Sancto, cap.* 27. & plura SS. Patrum testimonia refert Gratianus *Dist. 4. de Consecrat. can. 78. & seq.* eam tamen ad Sacramenti integritatem non requiri, ostendit responsum S. Gregorii ad Leandrum, *lib. 1. Epist.* 41. & relatum a Gratiano dicto loco *Can.* 80. Et unicam mersionem probavit Concilium Toletanum IV. *Can.* 5 Ibidem apud Gratianum *Can* 85. contra Arianos, qui ex hoc ritu trinæ mersionis, trinam in personis, divinia arguebant naturam: contra Canon noster trinam vult adhiberi, ut ostendat, non in nomine Christi, sed *SS. Trinitatis* juxta formam a Christo traditam, Baptismum esse conferendum. Ut vel hinc pateat, Ecclesiam ritus suos interdum mutare, uti nascentibus erroribus reprimendis magis convenire judicat.

Cum igitur primitus praxis haberet, idque quasi ex Apostolica traditione, ut trina immersio fieret, singulæ scilicet ad singularum personarum in divinis nominationem: quidni sub gravi pœna sanciri potuit observandum, quod ubique observabatur? an non justum est punire eos, qui universalem Ecclesiæ praxim privata auctoritate invertere, & schismatice turbas excitare vellent, tametsi hic ritus ad essentiam seu validitatem Baptismi non spectaret?

Ulterius hoc Canone non videntur puniri, qui simpliciter *trina* immersione non utuntur, sed hi duntaxat, qui baptizandum propterea ter non immergunt, quod Baptismum non in nomine SS. *Trinitatis*, sed tantum in mortem *Christi* celebrandum credant: quod indicant verba Canonis: *sed unum Baptismum, qui datur in mortem Domini*, quæ conjunctim cum præceden-

(a) In Codice Pithœano numerantur tantum 50. Canones, qui Apostolorum dicuntur, id est, quos a Sancta Romana Ecclesia receptos, Anastasius & Hincmarus testantur.

dentibus legenda sunt. Quibus & ratio verbis allegatis subjuncta congruit: *Non enim dixit Dominus in morte mea baptizate; sed, euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-Sancti*. His autem facile diluuntur omnia, quæ contra hunc Canonem objicit Dallæus *lib.* 3. *c.* 17. uti latius ostendit Beveregius in Codice Ecclesiæ primitivæ illustrato, *l.* 2. *cap.* 6. Apud Coterelium legitur & hoc additamentum: *Vos igitur Episcopi, in unum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum ter immergite secundum Domini sententiam, & nostram in Spiritu constitutionem*.

Canon LI.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Sacerdotali numero a nuptiis, carnibus, & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, oblitus quod omnia valde bona, & quod masculinum & fœmininum fecit hominem, sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia ejiciatur; conformiter & Laicus.

Scholion.

Condemnatur, qui nuptias, aut vinum aut carnes tamquam ex se illicita abominatur.

A Nuptiis, & esu carnium, vinique potu abstinentiam temperare probandum est, ait Zonaras, sed & hæc abhorrere velut animæ perniciosa, & ejicere non caret crimine.

Jam pridem fuisse, qui similes errores propugnarent, & quibus hujusmodi Canones merito oppositi fuere, constat ex iis, quæ Synodus Gangrensis adversus Eustathianos decrevit, & pluribus probat Baronius ad ann. 57. & infra in Scholiis ad Canones istius Synodi ostendetur.

Canon LII.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, eum; qui a peccatis convertitur, non recipit, sed ejicit, deponatur, quoniam Christum molestia afficit, qui dixit, gaudium est in cœlo propter unum peccatorem pœnitentiam agentem.

Scholion.

Veri pœnitentes nequaquam ejiciendi.

NOVATIANUM negasse aliquorum gravium peccatorum puta mœchiæ dari etiam pœnitentibus remissionem posse, constat ex *Epistola* 52. S. Cypriani, uti scribit Novatianos quidem admittere, & hortari lapsos ad pœnitentiam, sed pœnitentibus spem veniæ subtrahere: „ o frustrandæ fraternitatis irrisio! o miserorum „ lamentantium caduca deceptio! o hæreticæ institu„ tionis inefficax & vana traditio! hortari ad satisfa„ ctionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione „ medicinam: dicere fratribus nostris: Plange & lacry„ mas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro „ abluendo & purgando delicto tuo largiter & frequen„ ter operare, sed extra Ecclesiam post ista omnia mo„ rieris: quæcumque ad pacem pertinent, facies, sed „ nullam pacem, quam quæris, accipies.

Quod & ipse Novatianus significavit in Epistola ad omnes Ecclesias relata a Socrate, *lib.* 4. *Hist. cap.* 28. exhortans Episcopos „ ut eos, qui Idolis sacrificave„ rant, hortarentur quidem ad pœnitentiam: indulgen„ tiam autem criminum relinquerent Deo, penes quem „ jus arbitriumque est, crimina remittendi.

Hinc non obscurum est hunc Canonem adversus hujusmodi hæreticos, qui pœnitentibus pacem & communionem negabant, & consequenter de Ecclesia sive communione fidelium ejiciebant illos, conditum fuisse, quod & ex Baronio notat Binius in notis ad hunc Canonem, una monens, hunc ab Origene *l.* 3. contra Celsum fuisse jam pridem citatum. Ideoque nihil est, quod repugnet, hunc Canonem sæculo saltem tertio editum fuisse.

Canon LIII.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus & vino diebus festivis non utatur, idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponatur tamquam qui cauterio notatam habet conscientiam, & multis auctor sit offendiculi.

Scholion.

Presbyter, vel Diaconus Dominicis aut festivis diebus a carnibus abstinens deponendus est, & quare?

NONNULLOS jam olim primis Ecclesiæ sæculis fuisse; qui die Dominica & Sabbato jejunandum esse ex præcepto Domini & Apostolorum dicerent, patet ex S. Augustini Epistola ad Casulanum, quæ nota est in refutando hoc errore. Potuit ergo hic Canon esse editus adversus Presbyteros & Diaconos, qui suo agendi modo huic errori occasionem & fomentum aliquod dare videbantur: quod indicant finalia verba; *ut qui cauterio notatam habeat* (seu G. *injustam* (aut C. *cauteriatam conscientiam propriam*) *& multis sit auctor* (seu G. *causa offendiculi* (sive C. *scandali*.)

Evidens est hoc Canone non damnari abstinentiam a certis cibis, cum duntaxat damnetur, *qui carnem & vinum non sumit per abominationem* (sive G. *abhorrens* (vel C. *abominans*) *non propter exercitationem ad cultum pietatis*.

Canon LIV.

Si quis Clericus in caupona comedens deprehensus fuerit, segregetur, præter quam si in publico diversorio in via propter necessitatem divertit.

Scholion.

Clericis in caupona seu taberna, nisi in itinere, comedere non licet.

POPINARUM ingressum, tamquam multorum criminum & excessuum occasionem etiam Julianus apostata suis in Gentilium religione sacrificulis prohibuit, ut est in ejus Epistola ad Arsacium Sacerdotem Galatiæ apud Sozomenum, *lib.* 4. *cap.* 16. ubi scribit: „ Deinde sin„ gulos Flamines hortare, ut nec ad theatrum acce„ dant, nec in *tabernis bibant*, nec artem ullam aut „ opificium turpe, ac probrosum exerceant. Et eos „ quidem, qui obtemperaverint, honore affice, contu„ maces vero atque immorigeros expelle.

Quæ autem recentioribus Canonibus, & etiam Decretis Synodorum nostratium contra Clericos cauponas frequentantes statuta sunt, videri possunt in *Jure Eccles.* *Tomo I. part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4.

Canon LV.

Si quis Clericus Episcopum contumelia affecerit, deponatur: Principi enim populi tui non maledices.

Canon LVI.

Si quis Clericus Presbyterum, vel Diaconum injuria affecerit, segregetur.

Scholion.

Clericus Episcopum aut Presbyterum, aut Diaconum injuria afficiens, deponitur.

QUIA injuria sive contumelia agravatur pro ratione personæ injuriatæ, major pœna his Canonibus merito imponitur contumelia afficientibus Episcopum, quam injurantibus Presbyterum, aut Diaconum. Quia, ait Balsamon, Episcopo major honor debetur. Quod & observat Zonaras, dicens: „ Pontifices in ty„ pum Domini nostri Jesu Christi existentes, & caput „ Ecclesiæ corporis existimati, majore etiam sunt ho„ nore digni. Quapropter qui aliquid in hos contume„ liose agit, deponitur. Presbyteri vero & Diaconi „ manuum typum gerentes, (per quos ut per manus „ Episcopus administrationes exerceret Ecclesiasticas) & „ hi quidem digni sunt honorari: non tamen ut Epis„ copus: nec enim capitis & manuum cura similiter „ habenda est; quapropter qui contumeliosus his fuerit, „ minus punitur: ab aliorum conventu solum separatus.

Canon LVII.

Si quis Clericus claudum vel surdum, vel eum, cui vitiosus est incessus; irriserit, separetur; similiter & Laicus.

Scholion.

Punitur, qui cæcum, surdum, aut claudum, ob vitium corporis irrisserit.

„ MEMBRIS aliquibus mutilatus misereri convenit, „ inquit Zonaras, illosque, quantum fieri po„ test, infirmos suscipere, manuque regere, non autem „ illudere.

Huc ex mente Patrum referri possunt, qui homines mente captos in recreationem suam alunt: de quibus S. Augustinus *lib.* 1. *de peccatorum meritis & remiss. cap.* 35. „ Ipsos quoque fatuos videmus, quos vulgo „ *Mortones* vocant, ad cordatorum delicias adhiberi, „ & in mancipatorum æstimatione pretiosiores esse cor„ datis, tantum valet *carnalis* affectus, etiam minime „ fatuorum in declaratione alieni mali.

Canon LVIII.

Episcopus, aut Presbyter, qui Cleri aut populi curam non gerit, & eos pietatem non docet, segregetur. Et si in socordia perseveret, deponatur.

Scholion.

Contra Episcopos, qui sibi subditos non docent.

OSTENDIT hic Canon Patribus injustam fuisse visam persuasionem multorum Pastorum existimantium satis esse, si curam populi & Cleri aliis committant, dum ipsi interim in otio torpent; & de Ecclesiæ reditibus commode & splendide vivunt.

„ Episcopalis dignitas, ait Balsamon, in docendo „ consistit: & omnis Episcopus debet docere populum „ pia dogmata, & starum orthodoxorum. Speculator „ enim ideo constituitur, ut quæ sunt sui populi at„ tendat: & ideo Episcopus est appellatus". Idipsum adstruit hic Zonaras addens. „ Cathedra propterea con„ stituitur Episcopo in edito & sublimi templi loco,

„ quæ quidem res denotat qualem eum esse & quod ab „ illa sublimitate subditum populum respicere, valideque diligenter observare debet ”. Vide latius infra ad *Can.* 19. Trullanum.

Canon LIX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter Clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, a communione rejiciatur: sin perseverat, deponitur (a), *ut qui fratrem suum necaverit.*

Scholion.

De Episcopo, aut Presbytero qui Clerico inferiori inopia laboranti, necessaria non suppeditat.

SI Episcopi & Presbyteri, quibus bona Ecclesiastica sunt concredita, debeant ea tamquam *res Dei* in Laicos pauperes & indigentes distribuere, quanto magis pauperibus Clericis sibi subjectis, ait Zonaras.

His enim Canonibus præcipue agitur de Clericis, qui Episcopis & Presbyteris in functionibus Ecclesiasticis subserviebant; quique certos proventus assignatos non habebant, sed quasdam distributiones per temporum intervalla recipiebant, quas sportulas, & Clericos iis vivificantes, *fratres* sportulantes appellabant, quorum meminit S. Cyprianus *Epist.* 66.

Igitur Episcopus vel Presbyter, qui in hoc negligens fuerit, primum *segregatur*, & demum crescente contumacia *deponitur*, rationem adjungit Canon: ut *qui fratrem suum necaverit*: Notat hic Balsamon; „ Fratrem „ autem interfecisse dixeris, ne ad factum usque processisse; etsi enim non est mortuus, quod ad Episcopi autem vel Presbyteri propositum attinet, id factum est.

Utinam ad hæc serio reflecterent Episcopi, aliique pingues & opulenti decimatores, qui defectu necessariorum Parochos, cæterosque inferiores Ecclesiæ ministros egere permittunt, dum interim ipsi ex decimis, quæ ad alendos Parochos, aliosque in vinea Domini pro populo laborantes primario destinatæ sunt, laute & fastuose vivunt.

Canon LX.

Si quis falso inscriptos impiorum libros tamquam sanctos in Ecclesia publicat ad populi & Cleri perniciem, deponatur.

Scholion.

Contra publicantes impia scripta ad ædificationem populi non spectantia.

PER falso inscriptos impiorum libros hic intelligi edita ab hæreticis sub ementitis Apostolorum & Discipulorum nominibus Evangelia, acta, itineraria, & alia ejusdem farinæ opuscula recte advertit Dallæus *lib.* 3. *cap.* 12. at inde nequaquam concluditur Canones hos saltem sæculo II aut III non fuisse editos; cum ex Clemente Alexandrino *Stromatum lib.* 2. & 3. item Irenæo *lib.* 3. *cap.* 11. & *lib.* 1. *cap.* 35. aliisque constet ea ætate similia ficta opera plura extitisse.

De his itaque falso inscriptis libris decernit Canon, quod si quis (scilicet Episcopus vel Presbyter) eos tamquam sanctos in Ecclesia publicat ad populi & Cleri perniciem, deponatur.

Hic non agi de privata horum librorum lectione, sed de publica in Ecclesia, sive in Ecclesiastico fidelium conventu eorum prælectione, ipse Canonis contextus sat ostendit, notatque Zonaras; postquam enim exposuit, de quibus scriptis Canon loquatur, subjungit; „ Quod „ si quis hæc publice profert, in Ecclesiaque legere conatur, hunc etiam consecratum ministrum, dignum „ depositione censet.

Si conformiter ad hunc, aliosque Canones Patribus, aliisque supposita opera hodie rejicerentur, nec ad lectionem publicam & Ecclesiasticam saltem proponerentur, norunt eruditi, quam multa merito hodie essent eradenda ex libris Ecclesiasticis.

Canon LXI.

Si adversus fidelem aliqua accusatio intendatur, ut fornicationis, vel adulterii, vel alicujus alius prohibitæ actionis; & convictus fuerit; ad Clerum non provehatur.

Scholion.

Deprehensi in fornicatione, adulterio, & simili crimine ad Clerum non provehendi.

HIC notat Zonaras: *Quod in adulterio vel scortatione, vel alia qualibet absurditate deprehensus, non solum a Sacerdotio prohibetur, sed nec in ullum quidem Cleri gradum promovetur*”. Idipsum & reliqui Commentatores Græci observant.

Hujus Canonis, disciplinæque in eo contentæ meminit Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in Epistola ad Joannem Presbyterum, & Hegumenum seu Anachoretam recitata actione 8. Synodi Nicænæ II. *In scortatione aut adulterio si quisquam post Baptismum fuerit deprehensus, divini Canones illum ad Sacerdotium non admittunt.* Quin & idipsum a S. Cornelio Papa Decretum fuisse testatur S. Cyprianus, immo & in hoc ipsi consensisse omnes Episcopos in toto mundo constitutos, *Epist.* 68. Plura vide in *Diss. Canonica, part.* 2. *c.* 2. §. 1.

(a) Forte *deponatur.*

Canon LXII.

Si quis Clericus propter metum humanum Judæi, vel Græci, vel Hæretici negaverit, si quidem nomen Christi, ejiciatur: si autem nomen Clerici, deponatur. Pœnitentiam tamen agens, ut Laicus recipiatur.

Scholion.

Clericus, qui ob metum Christi nomen negaverit, ab Ecclesia ejicitur. Qui vero se Clericum negaverit deponitur.

PŒNA ejectionis decreta in Clericum, qui ex metu negavit nomen Christi, sumitur pro absoluta rescissione seu ejectione ab Ecclesia, sive majore excommunicatione; unde versio Latina, quæ hodie extat ad calcem Decreti Gratiani habet: *ab Ecclesia rejicitur.*

At pœna depositionis decreta in Clericum, qui nomen Clerici negaverit, aliud non est quam ab obeundis Clericorum muneribus prohibitio, & in pristinum Laicorum ordinem reductio; ideoque ex phrasi veterum, *ut Laicum communicare*, depositionem perpetuam a functionibus Clericalibus indigitat, sed tamen sine excommunicatione.

Itaque Clericus, qui huic pœnæ subjiciebatur, ita tamen ut tamquam Laicus recipiatur, deponitur quidem a Clericatu, sed communionis particeps erit, ut alius fidelis Laicus. Hinc etiam est, quod hujusmodi pœnam solis Clericis inflictam legamus.

Qui igitur nomen Christi negaverit, ab Ecclesia Christi merito ejicitur, utpote qui caput ipsum negans seipsum quasi abscindit: quomodo tamen metus nonnunquam in iis pœnam imminuat, Vide infra ad *Canonem* 1. & 3. *Ancyranum.*

Qui vero se Clericum fateri erubescit, Clerici functionibus obeundis se indignum ostendit.

Hinc notandum, ait Balsamon; „ Quod qui tonsuræ „ characterem acceperunt, & deinde in lectorum ordine constituti sunt, *si sacras vestes projecerint*, & ad „ instar Laicorum fuerint, non possunt quidquam *tamquam lectores* agere. si rursus ad Clerici habitum redierint, vel etiam Monachi facti fuerint; sed ut Laici vitam agent. Si enim qui propter metum Clericatum suum negavit, deponitur, & tamquam Laicus „ solum post pœnitentiam admittitur, multo magis qui „ talem abnegationem sua sponte admisit, & sanctum „ amictum illusit, dignus priori Clericatu non censebitur.

Qua ratione juxta hodiernam disciplinam Clericus per vestium Clericalium abjectionem privilegiis Clericalibus exuatur, & pœnis Canonicis subjiciatur, latius id prosequor in Jure Ecclesiastico Belgis accommodato, *T.* I. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 2.

Canon LXIII.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Sacerdotali Catalogo, comederit carnes in sanguine animæ suæ, vel quid a feris captum, vel morticinum, deponatur. Hoc enim lex prohibuit. Si autem sit Laicus, segregatur.

Scholion.

De vetito sanguinis, & suffocati, sive morticinii manducatione.

QUÆ hic vetantur manducari, scimus etiam apud Latinos multis sæculis interdicta fuisse, saltem in pluribus Ecclesiis, uti latius ostendetur in scholiis ad Canonem 2. Gangrensem, & etiam modo ab his Græci abstinent, ut propterea Balsamon moneat „ Canonem „ propter Latinos, qui his utuntur, conditum esse ”. Nota, ait „ Canonem propter *Latinos*, qui suffocata indiscriminatim comedunt.

Canon LXIV.

Si quis Clericus, vel Laicus in Synagogam Judæorum, vel Hæreticorum introierit ad orandum, & deponatur, & segregetur.

Scholion.

De vetito introitu in synagogam Judæorum, & Hæreticorum.

PŒNA hoc decreta Canone ita dividenda videtur; ut *depositio* Clericum spectet, *segregatio* Laicum; cum Laicus nec deponi possit, & ita Canonem explicant Græci.

Hic Canon evincit, Canones hos ipsis Apostolis adscribi non posse, quandoquidem tempore Apostolorum prohibitum fuisse Christianis ingredi Synagogam Judæorum nullatenus sit verisimile: at stabilita jam nonnihil Religione Christiana id vetitum fuisse, satis sit credibile, uti latius exponitur in *Canone* 2. Trullano, cujus & scholion consule.

Canon LXV.

Si quis Clericus in jurgio quempiam pulsaverit, & uno ictu interemerit ob impotentis animi sui effrænationem, deponatur: Laicus vero si fuerit, segregetur.

Scholion.

Pœna homicidii patrati a Clerico, aut Laico.

„ CUM Dominus *Matth. cap.* 5. omnibus imperet, „ ut etiam obvertant sinistram verberanti maxil„ lam dexteram, inquit Zonaras, & non obsistant: „ Clericus, qui quempiam percusserit in pugna, si per„ cussus interierit, etiamsi uno ictu, tamquam teme„ rarius ordine movetur. Laicus autem hoc faciens ex„ communicatur. Pugnam vero esse rixosam contentio„ nem, nihil amplius putes oportet.

Quod hic Zonaras meminerit Laici segregandi, licet in Canone ex versione Herveti nulla Laici mentio fiat, mirum non est; quia apud Græcos, uti & Cotelerium in fine Canonis additur: *Laicus vero si fuerit, segregetur.*

Item pro *in pugna* Græci habent, in *jurgio*: Cotelerius autem *in altercatione*: Insuper lectio Cotelerii habet: *Si quis Clericus aliquem in altercatione pulsaverit, & vel uno ictu occiderit*: quæ lectio innuit, quod specialiter reflexerint ad occisionem *uno ictu* factam. Idque ne putaretur, hanc occisionem mitiore pœna puniendam, quasi *uno ictu* facta non deberet reputari voluntaria, atque ad hanc partem referenda addita ratio: *propter suam proclivitatem*, (sive G. *ob impotentii animi sui effrænationem*).

Canon LVI.

Si quis Clericus deprehendatur die Dominico jejunans, aut Sabbato, præter unum solum deponatur; si vero Laicus, segregetur.

Scholion.

De interdicto jejunio diebus Dominicis, aut Sabbati.

HIc Canon occasionem dedit quibusdam e Latinis rejiciendi non tantum hunc, sed & omnes 35. posteriores Canones tamquam supposititios & apocryphos: eo quod jejunium Sabbati interdiceret directe contra Ecclesiæ Romanæ consuetudinem. Verum immerito: nam cum sciatur jejunium Sabbati esse e rebus istis, de quibus ait S. Augustinus *Epist.* 36. *ad Casulanum n.* 2 *Edit. Benedict. In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt.* Ac insuper certum sit, eodem Augustino testante *ibid. n.* 4. tam Orientis quam Occidentis populos Christianos, exceptis Romanis, & paucis adjacentibus, Sabbato non jejunasse: Quidni hic Canon edi potuit ab illarum Ecclesiarum Episcopis, ubi non jejunandi die Sabbati mos obtinebat, contra illos, qui institutis majorum jam pro lege receptis tamquam malis, quadam temeritate se opponebant. Nam, ut notat Balsamon; hoc Canone nequaquam condemnantur *Divini Patres, qui propter exercitationem nonnunquam jejunant etiam his diebus.*

Videtur autem Canon editus occasione exortæ hæresis Marcionis, qui blasphemans asserebat, alium esse & colendum Deum, præter Creatorem a Judæis; cultum autem improbum ut hoc suum dogma stabiliret, sabbatum quo Judæorum Deus a creatione requievit, non requie, sed jejunio a suis discipulis transigendum constituit, uti scribit Epiphanius *hæres.* 42. quin & ob hanc causam, post exortam hanc hæresim sabbatum a jejunio immune passim servatum fuit, idque non tantum in toto Oriente, sed & in Occidentis partibus plurimis.

At tandem extincta hac hæresi, sabbata jejunii rursus plurimis in locis indicta sunt, atque inde usque modo apud nonnullos jejunium invaluit, apud alios prius institutum mansit.

Quidni dicamus igitur Canonem esse ab Episcopis eo tempore conditum, quo ob exortam dictam hæresim, sabbato non jejunandum esse judicabatur convenire?

Canon LXVII.

Si quis Virginem non desponsam vi allata habet, segregetur; et autem aliam accipere non liceat, sed illam retinere; quam elegit, etiam si pauper sit.

Scholion.

De eo, qui Virginem desponsatam violaverit.

SEnsum hujus Canonis ita exponit Balsamon, ut significetur hoc Canone segregari eum, qui non desponsam alicui alteri virginem violaverit: & cogi cum ea habitare, quamvis pauper sit, & genere illius indigna, neque ab illa sejungi, atque alteram sumere. *Atque hæc quidem, ait, hoc Canone sancita sunt; nam qui desponsæ vim attulit, ut adulter punitur.*

Apparet Balsamonem conformiter ad supra positam Canonis expressionem *per non desponsatam intellexisse alteri non desponsatam.* At in Canone prout legitur ad calcem Decreti Gratiani habetur *sibi non desponsatam.* Verior apparet Balsamonis expositio, & ipsi Canoni conformior.

Canon LXVIII.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus secundam ordinationem ab aliquo susceperit, deponatur, & ipse & qui ordinavit. nisi utique constiterit quod ab hæreticis ordinationem habeat: qui enim ab eis baptizati & ordinati sunt, ut fideles vel Clerici sint, fieri non potest.

Scholion.

De reordinatione eorum, qui ab hæreticis sunt ordinati.

REiteratio Baptismi ab hæreticis collati arguit quidem Canonem Apostolis tribui non posse, sed eum fictitium sive suppositititium esse nequaquam probat, uti notatum est ad *Can.* 47. multo minus reordinatio ejus, qui ab hæreticis ordinatus fuit, suppositionem sive falsitatem Canonis infert.

Expeditum enim est sæculis multis ordines quocumque modo ab hereticis collatos, habitos fuisse non tantum in Orientali, sed & in Occidentali Ecclesia pro invalidis: quin & usque ad sæculum XI. aut XII. de eorum validitate etiam apud Latinos dubitatum fuisse, ex Petro Damiani, aliisque ostendit Morinus *de Sacris Ord. pag.* 3. *exercitat.* 5. hinc illud Gratiani I. *quæst.* 1 *post Canonem* 45. „ Patet ergo illud Augustini *Sacramenta* „ *videlicet Christi per hæreticos collata suo non carere* „ *effectu*) non de omnibus intelligi generaliter, sed de „ Sacramento Baptismi.

Quidni igitur hic Canon sit illius temporis, quo communi quasi omnium Ecclesiarum consensu, ut citato loco ostendit Morinus, ordines ab hæreticis collati habebantur pro invalidis? (*a*)

Quod hic ordinatio conferatur cum Baptismo quoad reiterationem, consonat ei, quod apud Gratianum legitur *Dist.* 68. *Can.* 1. ex Sancto Gregorio: *sicut semel baptizatus, iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem iterum ordine non debet consecrari.*

Canon LXIX.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor, sanctam Paschæ quadragesimam non jejunat, vel quartam diem, vel Parasceven, præterquam si propter imbecilitatem corporalem impediatur, deponatur, si sit autem Laicus, segregetur.

Scholion.

De jejunio Quadragesimali.

ANtiquissimum est jejunium quadragesimale ante Paschæ Festivitatem, atque in illud omnes Ecclesias convenisse infinita propemodum Patrum testimonia evincunt, licet de numero dierum, quibus peragendum erat hoc Ante-Paschale jejunium, non eadem omnium Ecclesiarum disciplina, uti videre est apud Socratem, *lib.* 5. *Hist. cap.* 22. omnes nihilominus, ut notat Socrates, hoc tempus *quadragesimum appellabant.*

Jejunium quoque feriæ 4. & 6 per annum æque pene ac quadragesimale antiquum est; & quidem Gratianus ex dictis Apollonii refert *Dist.* 3. *de Consec. Can.* 16. *Jejunia sane legittima, id est, quarta & sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia feria quarta Judas de traditione Domini cogitavit, & sexta feria crucifixus est Salvator.*

Et quidem Balsamon & Zonaras, aliique Græci, hæc jejunia jejunio Quadragesimali æquiparata asserunt: nam & *in eis similiter ac in quadragesima aridis vesci jussi sumus*, ait Balsamon, & Zonaras notandum monet: *Quod eodem in ordine Canon ponat, sanctam Paschæ Quadragesimam, & quartam feriam, & Parasceven.*

Verum circa tempus protrahendi jejunium hæc erat differentia: quod Quadragesimale ad vesperam protraheretur: hoc vero ad nonam, id est, tertiam nostram pomeridianam solveretur, idque dicebantur *jejunia dimidiata.*

Præterea Patres non agnovisse aliam legitimam causam solvendi jejunium, nisi infirmitatem, sive imbecillitatem corporalem, sat præsens Canon innuit. Quantumvis hic jejuniorum rigor in Ecclesia præsertim Latina non sit in obligatione, nihilominus hic Canonum rigor indicat multum a mente Ecclesiæ recedere eos, qui jejunia ab Ecclesia præscripta ita peragunt, ut vix ad mortificationem carnis conducere videantur. Poteruntque ex hoc Canonum præscripto judicare quantopere a mente spiritu Ecclesiæ recedant.

Quæ contra antiquitatem hujus Canonis, & jejunii Quadragesimalis ante Pascha objicit Dallæus, funditus ac erudite refellit Beveregius, *lib.* 3. Codicis Canonum primitivæ Ecclesiæ vendicati.

Canon LXX.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Clericorum Catalogo jejunat cum Judæis, vel cum ipsis festos dies agit, aut ab ipsis festi Xenia accipit, ut verbi gratia azyma, aut quid tale, deponatur: si vero Laicus sit, segregetur. Scho-

(*a*) Ea quidem extitit Morini opinio, at fere omnes alii Canonistæ, ac Theologi contrariam docent sententiam. Quidquid plurimi contendunt in Canone Apostolorum 68. *hæreticorum* nomen esse strictus accipiendum, sed de iis duntaxat esse intelligendum, qui Sacramentorum formas adulterabant; quod priorum sæculorum hæreticis erat frequentissimum, ut Augustinus monet: atque ita hunc Canonem esse interpretandum docent Dionysius Exiguus in *titulo Canonis* 47. Cresconius *in Breviario Canonum cap.* 52. Hadrianus Papa *in epitome Canonum n.* 41. Auxilius *lib.* 1. *c.* 18. Theodorus in *Epist. ad Nancratium in additis ad Balsamonem*, pag. 1100. Beveregius *lib.* 2. *vindiciarum Ignatii c.* 12. & *ad Canones Apost.* 47. & 68. Cotelerius *ad l.* 6. *Constitutionum c.* 15. & *ad Canonem Apost.* 68. VVitassius *tract. de Ordine quæst.* 4. *sect.* 7. innumerique alii Theologi doctrina notissimi.

De Canone 68. Apost. hæc habet vir doctissimus Nicolaus Faber. *Errorem, qui S. Cypriani temporibus inoleverat, & non paucos ex Orientalibus infecerat, sapit, ut & 46. horum vetustiorum, nisi Nicæno sale condiatur.*

SCHOLION.

De vetito cum Judæis commercio in festis.

DE Judæis Festivitatem solemnem, quæ dicebatur *Phurim*, de qua in libro Esther *cap.* 9. celebrantibus dicitur, quod sibi *mutuo mitterent partes epularum & ciborum*. Et sic in aliis quoque festivitatibus. Christianos autem inter Judæos conversantes hujusmodi portiones nonnunquam suscepisse verisimile est; quod hoc Canone prohibetur: ne per hoc viderentur Christiani cum Judæis *jejunia* vel festa peragere. Eodem pertinet Canon sequens.

Quod apertius indicat lectio hujus Canonis prout extat apud Coteletium, ubi non agitur de iis, qui simpliciter *Xenia a Judæis* accipiunt, sed qui eorum festi Xenia, *vel eorum festorum Xenia*, uti legit Joannes Antiochenus *in Collect. Can. tit.* 37. ita ut agatur de *Xeniis*, quæ ad celebritatem festorum distribuebantur. Itaque eorum susceptio tacitam festivitatum approbationem habere videbatur.

CANON LXXI.

Si quis Christianus oleum deferat in Templum Gentium, vel in Synagogam Judæorum in eorum festis, ut lucernam accendat, segregetur.

SCHOLION.

Vetitum quidquam subministrare pro solemnitate festi Gentium, vel Judæorum.

EVIDENS est ex hoc Canone pœnam in Christianum talia agentem decerni, quia similia agendo Gentium & Judæorum ritibus consentire censetur, quin & sacrificiis eorum participem se reddere, dum ea, quæ ad sacrificium & cultum eorum agendum necessaria sunt, subministrat.

Notat autem Balsamon, quod " ex hoc Canone levius castigetur talis, ex aliis autem *graviter* puniatur ". Id autem contingit, quia Canones hi, nec uno tempore, nec ab iisdem conditi & editi fuere, uti supra in Dissertatione proœmiali monuimus.

CANON LXXII.

Si quis Clericus, vel Laicus in sancta Ecclesia ceram vel oleum auferat, segregetur.

SCHOLION.

De ablatione rei ad divinum cultum oblatæ.

HUnc Canonem referens Joannes Antiochenus in sua collectione Canonum, *tit.* 4. post verbum *segregetur* addit sequentia: *quintam autem partem cum eo quod cepit, adjiciat.* Ita quoque legisse auctorem epitome Canonum, quam interpretatus est Alexius Aristenus, patet ex textu epitome & interpretatione Aristeni; ita enim legit epitome, *excommunicatur, qui ceram aut oleum Ecclesiæ aufert, illudque cum quintuplo persolvet*: huic epitome hæc interpretatio subjicitur. " Latitudo Canonum non vult quintuplicatum reddi ablatum, sed illud ipsum quod aufertur & illius sesquiquintum ". Interpretatio hæc consonat cum versione Joannis Antiocheni supra relata.

Non absimili modo Canonem hunc legit Josephus Ægyptius in versione Arabica, qui hunc Canonem sic interpretatur, uti refert Beveregius. " Quicumque Sacerdos, aut Laicus oleum vel ceram ex Ecclesia, vel loco huius rei, quam accepit, quintuplum restituat, & puniatur insuper, prout præfecto ejus visum fuerit, & eum recipiat; sin contradixerit, eadem pœna mulctetur, & prorsus excommunicetur.

Similiter ex epitome Simeonis Magistri & Logothetæ constat, ipsum sic legisse, ita enim habet: " Qui ceram aut oleum Ecclesiæ *furatur*, excommunicetur, ac præterea *quintuplum* persolvat.

Observat ibidem Beveregius in Græcis Balsamonis Codicibus antehac editis prædictam clausulam etiam legi. *At in Codice Bodlejano, ait, quem nunc edimus, hæc verba non habentur, uti & in Harmenopuli Canonum epitome sect.* 5. *tit.* 2. *omittuntur, & in Latina Gentiani Herveti translatione: & quod præcipuum est, nec Balsamon in hujus, nec Zonaras in proximi Canonis (qua hunc etiam tractat) interpretatione, horum verborum meminit: & ideirco nec eos in suis Codicibus legisse non immerito suspicemur.*

Neque in versione Latina Gregorii Haloandri hæc verba leguntur, qui pro vero *auferat*, ponit, *subripiat*, quod furtivam oblationem magis innuit: constatque ex verbis relatis Josephi Ægyptii, ipsum hunc Canonem intellexisse de eo, qui furto abstulit, uti & Simeonem Magistrum.

Quidni hæc adjecta dicamus ex Jure civili, quo furtum pœna quadrupli punitur?

Quidquid sit, constat hoc semper grave visum fuisse, res ad divinum cultum a Fidelibus oblatas in proprium & privatum usum auferre, vel applicare, quod ex sequenti Canone patescit.

CANON LXXIII.

Vas aureum, vel argenteum, vel velum sanctificatum, nemo amplius in suum usum convertat, hoc enim fit præter jus & contra leges. Si quis autem deprehensus fuerit, mulctetur segregatione.

SCHOLION.

Ad cultum divinum dedicata, nequaquam applicanda ad usum profanum.

CUM hic agatur specialiter de his, qui res Deo sacras in proprios usus convertunt, apparet præcedenti Canone non agi de his, qui aliquo forsan Religionis prætextu res sacras in proprios usus auferunt, sed qui eas apertius furantur; qui & ideo restitutioni ampliori subduntur, uti plures Canonis versiones indicant, ut supra notavimus.

" Ea, quæ Deo consecrata sunt, ait Zonaras, usu communi pollui non oportet.

" Sunt enim sanctificata .... in Dei nempe templo facta hujuscemodi rerum oblatio sanctificat eas.

Hæc tamen sanctificatio non obstitit, quominus SS. Patres vasa templi in usum pauperum distrahi, & impendi posse, verbo & facto docuerint, scientes vel tunc maxime Domino consecrari, dum membris ejus ex charitate impenduntur.

Objecta Dallæi adversus hujus ac trium præcedentium Canonum antiquitatem docte refutat sæpius citatus Beveregius *lib.* 2. Codicis Canonum primitivæ Ecclesiæ vendicati *cap.* 9.

CANON LXXIV.

Episcopum a viris fide dignis ob aliquid accusatum ipsum ab Episcopis vocari necesse est: & si se quidem fiterit, & confessus vel convictus sit, statuatur pœna. Si autem vocatus non paruerit, secundo etiam vocetur, missis ad ipsum Episcopis duobus. Si autem etiam sic non obedierit, vocetur & tertio, duobus ad eum rursus missis Episcopis. Si autem vel sic aspernans & contumax se non stiterit, Synodus ea, quæ videntur, adversus eum pronuntiet, ne lucrifacere videatur, dum judicium subterfugit.

SCHOLION.

Episcopus accusatus de crimine, si tertio vocatus non comparet, a Synodo provinciali judicandus.

CUM in Synodo Provinciali Constantinopolitana anno 394. examinaretur causa Agapii, & Bagadii contendentium de Episcopatu Bostrenorum (Bagadius enim depositus fuerat, & Agapius in ejus locum electus): atque compertum esset Bagadum a duobus duntaxat Episcopis depositum fuisse, ne quid simile in posterum contingeret, a Nectario consentientibus reliquis Episcopis decretum est, *non licere in posterum, nec a tribus quidem, nedum a duobus eum, qui reus examinatur, deponi, sed majoris Synodi Episcoporum Provinciæ sententia, sicut Apostolici definiere Canones.* Quibus verbis hunc Canonem indigitari non obscurum est: utpote quo solo ex Apostolis constituitur, Episcopi autem accusati causam a Synodo Provinciali dijudicandam esse, Beveregius *tom.* 2. *Annotat. in Can.* 74.

Insuper ex hoc Canone, & citato Synodali Decreto rursus patet, causas etiam majores, qualis indubie est Episcoporum depositio, olim in Synodis Provincialibus fuisse discussas & decisas.

Quod hoc Canone decernitur, Episcopum a viris fide dignis de aliquo crimine accusatum, si vocatus non paruerit, secundo & tertio debere vocari, *missis* ad eum *duobus Episcopis*, non esse hodie observandum notat Balsamon. " Cum hic enim scriptus fuit, ait, nec judicibus, nec Notariis Patriarchalibus per se fidem haberi in usu fuit, & ideo determinatum fuit Antistitum vocationes a duobus fieri Episcopis. Hodie autem cum judicibus & Notariis Patriarchalibus per se fides habeatur, necessario & quæ ab eis sunt edicta, reprobari non possunt.

Quamquam hodie in citatione Episcoporum non requiratur solemnitas hoc Canone præscripta, solet tamen & in civilibus modestiori quodam ac humaniori modo fieri Episcoporum citatio, idque etiam in ipsis Tribunalibus regiis, pura libellum oblatum eis per litteras clausas communicando.

Cæterum hujus Canonis sententia esse videtur, quod a viris fide dignis accusatus, si vocatus non compareat, bis denuo vocetur, & si nec tunc compareat, a Synodo etiam absens judicari queat.

Ut proinde Canonis sententiam auctor epitome, quam commentatus est Alexius Aristenus, comprehendisse videatur: " Episcopus reus factus, si vocatus non pareat, bis & ter vocetur, si vero perseveret, sententiam Synodus proferat.

CANON LXXV.

In testimonium adversus Episcopum hæreticus non admittatur: sed nec unus solus fidelis, in ore duorum vel trium stabit omne verbum.

SCHOLION.

Nec unus solus, nec hæreticus contra Episcopum, ut testis admittatur.

EXTAT tomo 2. Bibliothecæ Juris Canonici veteris Christophori Justelli epitome Canonum sub nomine Alexii Aristeni, quæ & eisdem verbis exhibetur ibidem sub nomine Simeonis Logothetæ, in qua epitome sive synopsi

synopsi præsens Canon his verbis repræsentatur „ *hæreticus non accusat Episcopum, neque fidelis unus.* Verum Guillelmus Beveregius in præfatione ad Pandectas Canonum Græcorum notat, hanc epitomen sive synopsim Canonum, nec Alexio Aristeno, nec Simeonis Logothetæ adscribendam, sed eam videri antiquiorem, eamque memoriæ sublevandæ causa confectam fuisse; adeo ut nonnunquam totius cujusvis Canonis suppleret vicem, quod exemplo ex Leone Allatio petito, ibidem probat Beveregius.

Illud equidem constat Alexium Aristenum in hanc Canonum synopsim scholia composuisse, quæ una cum ipsa Canonum synopsi evulgavit citatus Beveregius ex antiquis Codicibus manuscriptis, eaque commentariis Balsamonis Zonaræ subjecit: monetque in allegata præfatione, quod „ Aristeni nomen ad epitomen eo tantum „ nomine præfixerit, quod ille eam interpretatus est.

Sane vel solum scholion prædictæ synopsi hujus Canonis subjectum evincit, eam synopsim Aristeno adscribi non posse: ait enim: „ *Qui synopsim præsentis Canonis* „ *fecit, non bene eum intellexit*. Illud enim, quod hæ„ reticus non potest accusare Episcopum, nec in eum „ testimonium dicere, verum est; hoc autem quod unus „ fidelis non potest in Episcopum accusationem ferre, „ falsum testimonium enim unius contra quempiam „ non admittitur: accusatio autem fit, & per unum, & per plures.

Porro de accusatione Episcopi, & accusationis forma vide infra *Canonem sextum Constantinopolitanum*.

CANON LXXVI.

Quod non oportet Episcopum fratri, vel filio, vel alii cognato, gratificantem ad Episcopatus dignitatem quem vult eligere. Episcopatus enim hæredes facere justum non est, ea, quæ Dei sunt, humano affectu largientem. Non enim licet Ecclesiam Dei in hæredes conferre. Si quis autem hoc fecerit, irrita quidem electio maneat, ipse autem segregatione mulctetur.

SCHOLION.

Episcopi successores sibi eligere nequeunt, ne videatur Episcopatus jure hæreditario transmitti.

SI totus contextus hujus Canonis attendatur, satis apparebit, hoc Canone præcipue vetari, ne Episcopi Episcopatuum suorum successores eligant, & quasi hæreditatem post mortem transmittant, quod & Canone 23. Antiocheno vetatur. Unde Balsamon ad hunc Canonem monet, quod „ etiamsi non ad suum cognatum „ Episcopus Episcopatum transmittat, sed ad alienum, „ idem futurum. Episcopos enim, ait, a Synodis fieri „ decretum est.

Ejusdem sententiæ fuisse Zonaram probat ratio Canonis ab ipso adducta: „ Pontificiam potentiam Sancti „ Spiritus gratiæ donum convenit existimari. Gratiam „ Spiritus igitur velut hæreditatem quomodo quis in „ alterum transferret, ipse gratificans? Propterea non „ est Episcopis permissum loco sui, quos volunt alios „ in Ecclesias sibi subjectas intrudere.

Juvat hunc Canonis sensum lectio Cotelerii, quæ habet, *Non oportet Episcopum fratri, vel filio, vel alteri propinquo dignitatem Episcopatus largiendo, ordinare quos ipse vult*: ac deinde hæc addit; „ Nam Christi „ Ecclesiam non debet hæreditati subjicere.

Et Joannes Antiochenus *tit.* 6. legit. „ Nec debet Ecclesiam Dei *pro hæreditate ducere*.

Ad hæc ratio Canonis a Zonara allegata non tantum in Episcopatu, „ sed quocumque Ecclesiæ beneficio sive „ ministerio militat: eum nec hæc ex humana affectio„ ne liceat ad hæredes transmittere „, a qua rarissime „ omni ex parte immunes sunt resignationes beneficio„ rum in favorem, quæ ob has aliasque sordes, quibus pleræque sunt aspersæ, multis sæculis ignotæ fuere. Utinam nec unquam admissæ nec admitterentur. (*a*)

CANON LXXVII.

Si quis vel oculo orbatus, vel femore oblæsus, Episcopatu autem dignus sit, fiat. Non enim corporis damnum eum polluit, sed animæ inquinatio.

CANON LXXVIII.

Qui autem est surdus & cæcus ne sit Episcopus: non ut pollutus, sed ne Ecclesiastica impediantur.

SCHOLION.

Solum vitium corporis non arcet ab Episcopatu, nisi præter impedimentum functionibus obeundis.

HI duo Canones ob materiæ affinitatem unicum constituunt apud Cotelerium, qui pro *oculo orbatus* legit, *oculo læsus*, & pro vel *femore oblæsus*, legit, vel *crure debilitatus*.

Ex his Canonibus præsertim posteriore evidens est; juxta disciplinam iis expressam, ex defectu corporis irregularitatem non induci, nisi talis sit defectus, qui ad functiones Sacerdotii obeundas ineptum absolute reddat.

Hoc & Balsamon & Zonaras notarunt una observantes differentiam inter legem Mosaicam, & legem Christi, quod illa exigeret quidem consecratos ministros, integros esse corpore, notam nullam habentes: hæc vero corpore mutilatos ad divinum Sacerdotium admittat, modo quæ Sacerdotii sunt exequi non impediantur. „ Animam enim puram & integram volunt „ habere omnes, ait Balsamon, non autem corpus „: vel ut ait Zonaras: „ Animam requiritur habere pu„ ram sine vitio & sorde: quod si quis uno forte est „ oculo, vel strabos habet oculos, aut claudus est, „ aut aliquam naturæ imperfectionem habet, ad Epi„ scopale munus obeundum sibi non obstantem, dignus „ vero Episcopatu, non prohibetur ordinari.

Quid hodierna disciplina de irregularitate ex defectu corporis habeat, notavi in *Jure Ecclesiastico, Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 1.

CANON LXXIX.

Si quis dæmonem habeat, ne fiat Clericus, sed neque cum fidelibus precetur; purgatus autem recipiatur, & si sit dignus, fiat.

SCHOLION.

Dæmoniaci a Clero arcentur, sed liberati admittuntur.

RATIONEM Canonis allegat Balsamon: „ ne forte si „ quid mali aut inhonesti egerit, aut dæmoniacas „ voces emiserit, populum Dei conturbet, atque offi„ cium divinum impediat.

Sed quid si dilucida intervalla habeat? nec ei conceditur in Clerum coaptari: „ Ne Sacerdotium, inquit „ Balsamon, furoris tempore contumelia afficiatur, „ probrisque & blasphemiis numen appetatur.

Arreptitii vel Epileptici sacris Altaribus non ministrent, ait Gratianus *Dist.* 83. in cujus probationem plura ibidem profert decreta, atque inter alia *Can.* 3. unum sub nomine Pii I. sed uti monet Ferdinandus Mendoza, *lib. de Confir. Concilii Eliberit. c.* 59. non est Pii I. sed Concilii Toletani XI. *Can.* 13. cui ea inscriptio etiam in Decreto Gratiani restituenda est, aitMendosa.

Cæterum de his Epilepticis & Dæmoniacis vide notata *ad Can.* 17. *Ancyranum*.

CANON LXXX.

Eum, qui ex vita gentili accesserit, & baptizatus fuerit, vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus Episcopum fieri. Iniquum est enim, ut qui sui nondum experientiam ostenderit, sit aliorum magister, nisi forte hoc divina gratia fiat.

SCHOLION.

Recentes baptizatus aut ex vita gentili conversus ad Episcopatum non promovendus, nisi extraordinaria vocationis signa appareant.

CANON hic Neophytorum ordinationem improbat conformiter ad Apostoli præceptum 1. ad Timotheum *cap.* 3. *Non Neophytum; ne in superbiam elatus in judicium incidat Diaboli*: celditque Beveregius Synodum Nicænam *Can.* 2. ad hunc Canonem respexisse, ubi & iterato Neophytorum ordinationem interdicit de qua interdictione ibidem latius agemus...

Hoc autem notandum, non tantum hic Neophytum dici, qui recenter *ex vita Gentili accessit, & baptizatus est: sed insuper qui ex improba vivendi ratione*: sive ut habet Canonis epitome apud Aristenum: *recens illuminatus non sit Episcopus, neque qui nuper a malo accessit*.

Quod autem in præsenti Canone additur: *nisi forte hoc divina gratia fiat*, idest, nisi satis forte manifestetur, quod Deus velit hujuscemodi in Episcopum ordinari. Ubi enim Deus suam manifestat voluntatem, Canones & leges humanæ silere debent.

Hoc titulo admissa & laudata fuit repentina S. Ambrosii adhuc catechumeni & laici in Episcopum Mediolanensem electio & ornatio, ipseque Imperator Valentinianus Ambrosium divinitus electum agnoscebat, & consensionem populi admiratus Dei opus esse confessus est. „ Agnosceus quod evenerat, rescripsit Episcopis, „ ut obsequerentur *Deo*, qui illum ordinari jusserat. „ Dei namque potius quam hominum suffragia illum „ esse designatum „. Ita refert Socrates *lib.* 4. *cap.* 30. & Rufinus *lib.* 2. *cap.* 11.

CANON LXXXI.

Diximus non oportere Episcopum, vel Presbyterum seipsum ad publicas administrationes demittere; sed in Ecclesiasticis negotiis versari. Vel ergo ita facere persuadeatur, vel deponatur. Nemo enim potest duobus Dominis servire, *secundum Domini præceptum*.

SCHOLION.

Clero adscriptus non debet se negotiis sæcularibus implicare.

NOTANT commentatores Græci hic per verbum, *diximus*, remissionem fieri ad *Can.* 7. Apostolorum supra relatum, quod inhibetur Episcopis, Presbyteris, & Diaconis sæculares curas suscipere sub pœna depo-

(*a*) Quid censendum sit de resignationibus Beneficiorum in favorem, docuit eruditus Van-Espen Juris Universi *Tom. III. part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 10. *cap.* 1. hujusce editionis.

depositionis; quem conformiter ad hunc Canonem intelligi volunt Balsamon & Zonaras, ut nimirum, *nisi pareat & abstineat a negotiis sæcularibus, tunc deponatur*, quemadmodum præsens Canon exponit.

Præterea verbum *diximus*, evincit quod si genuina sit hæc Canonis lectio, quæ est Græcorum & Herveti, Canonis hujus atque Canonis sexti eosdem fuisse auctores, atque ita ab eisdem duos conditos de eadem re fuisse Canones.

At Haloander loco *diximus*, legit *dicimus*, quæ lectio præferenda videtur, in qua verbum *dicimus*, mutatum videtur in *diximus*, ab aliquo, qui Apostolos horum Canonum auctores credit aut persuadere voluit, quam lectionem avide posteriores Græci commentatores arripuerunt, utpote qui passim hos Canones Apostolis adscribunt.

Hoc notandum quod in omnibus editionibus vel versionibus excepta Labæana, quæ *tomo* 1. *Concil.* exhibetur, in fine addatur: *Nemo enim potest duobus Dominis servire juxta præceptum Dominicum*: quare ea verba omiserit in hac versione Hervetus, nescio. Extant autem in Canone prout extant ad calcem Decreti Gratiani ex versione Haloandri.

CANON LXXXII.

Servos in Clerum provehi sine venia Dominorum non permittimus ad possessorum molestiam, domorum enim eversionem illud efficit. Si quando autem etiam dignus servus visus sit, qui ad gradum eligatur, qualis noster quoque Onesimus visus est, & Domini concesserint, ac liberaverint, & ædibus emiserint, fiat.

SCHOLION.

Consensus Dominorum in ordinatione servorum requirendus.

VOCULA *noster*, cujus nec Balsamon, nec Zonaras in suis commentariis meminere, uti nec Josephus paraphrastes Arabicus horum Canonum, adjecta videtur ab interpolatore amanuensi, qui hos Canones Apostolis tribuendos credidit, uti recte advertit Beveregius.

Rationem hujus Canonis exponit Zonaras dicens: *Fideles decet ea fugere, quæ scandala generent aliquibus. Alienum autem servum contra Domini sententiam Clericum fieri, causa est scandali atque molestiæ. Quamobrem prohibet hoc Canon, uti rem quæ domos totas evertit. Fortassis enim servus ille procurator sit domus Domini sui, vel tabernæ dominicæ præpositus, vel cujus fidei creditæ sunt pecuniæ ad negotiationem, & propterea Domino suo molestiæ foret ejus ordinatio. Quod si servus gradu sacro dignus existimetur, Episcopum de eo negotio cum Domino communicare oportet: Et si is quoque consenserit, ordinetur.*

Et Balsamon ait: *Hic Canon nolens nostris fratribus aliquid a nobis offendiculi afferri, non permittit, ut servus in Clerum promoveatur, etiamsi sit prudentissimus & dignus, nisi & Dominus ei rei consenserit, & eum prius libertate dignum existimaverit.*

Cæterum de ordinatione servorum & manumissione permittenda late tractat vir eruditus Hieronymus Bignonius in notis ad appendicem formularum Marculphi Monachi *cap.* 8. quæ extant *Tomo* 2. Capitularium Regum Francorum, editionis Baluzianæ. Addi possunt interpretes Decretalium ad titulum *De servis non ordinandis.*

CANON LXXXIII.

Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus exercitui vacans, & utraque obtinere volens, Romanum scilicet Magistratum, & Sacerdotalem administrationem, deponatur. Quæ sunt enim Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.

SCHOLION.

Clericus ad Civilem Magistratum simul & Ecclesiasticum nequaquam admittendus.

VERBIS his *exercitui* (sive C. *militiæ vacans*) videtur significari quælibet civilis publica administratio, ratione cujus vere dicatur, quod civile Magistratum gerat, & Reipublicæ militet; quem sensum & hæc verba sequentia satis insinuant, *Romanum scilicet Magistratum & Sacerdotalem administrationem*; ut tota vis Canonis sit, ne quis simul & civilem Magistratum & Ecclesiasticum gerat, unde in synopsi, quam commentatus est Alexius Aristenus, hic Canon ita refertur, *Sacerdos Magistratum obiens deponitur. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari, & quæ Dei, Deo.* Posterior autem clausula omittitur in Codice Justelli, adeo ut appareat, ex alio Codice Justellum, & ex alio Beveregium edidisse hanc synopsim.

De vetita autem Civili administratione aut Magistratu a Clericis suscipienda latius vide *Can.* 7. Chalcedonensem, & ibidem notata.

CANON LXXXIV.

Quisquis Regem vel Principem præter jus contumelia affecerit, pœnas luat. & si sit quidem Clericus, deponatur: si vero Laicus segregetur.

SCHOLION.

Nec Clericus, nec Laicus Regem aut Principem contumelia afficiat.

„ REges & Magistratus afficere contumelia, quisque prohibitus est, inquit Zonaras, at hos reprehendere aliquid agentes contra quam deceat, non prohibetur, etiamsi reprehensionis verba forte acerbiora existentia ad reprehensorum contumeliam spectare existimentur.

Post hæc subjungit ex libris Basilicorum hanc Christiano Principe dignam sententiam. „ Si quis male mentionem Regis fecerit, non subjacet pœnæ, sed quæ de illo sunt Regi significari oportet. Nam si per levitatem excessit, contemnendus est. Quod si per insaniam, miseratione dignus est. Quod si velut injuria affectus, ei remittendum est.

Consentit Harmenopulus in synopsi horum Canonum, *sect.* 3. *tit.* 3. hoc Canone „ contumelia quidem afficere Imperatorem prohibitum est, reprehendere autem nequaquam „. Quod & exempla Sanctorum, qui Reges & Imperatores reprehendisse leguntur, probat.

CANON LXXXV.

Sint nobis omnibus Clericis & Laicis libri venerandi veteris quidem Testamenti, Moysis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Jesu Filii Nave unus. Judicum unus. Ruth unus. Regum quatuor. Paralypomenon, idest, derelictorum libri dierum duo: Esdræ duo. Esther unus. Machabæorum tres. Job unus. Psalterii unus. Salomonis tres, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica Canticorum. Prophetarum duodecim. Isaiæ unus. Jeremiæ unus. Ezechielis unus. Danielis unus. Extrinsecus autem a vobis intelligitur, debere vestros adolescentes dicere sapientiam eruditissimi Sirach.

Nostra autem, idest, Novi Testamenti. Evangelia quatuor. Matthæi, Marci, Lucæ Joannis. Pauli epistolæ quatuordecim. Petri epistolæ duæ. Joannis tres. Jacobi una. Clementis epistolæ duæ, & Constitutiones vobis Episcopis per me Clementem in octo libris editæ, quæ non sunt omnibus divulgandæ, propter ea quæ sunt in eis mystica: & Actus Apostolorum.

SCHOLION.

Qui Libri pro Canonicis habendi?

HIc rursus advertitur ab eruditis in fine Canonis adjectam esse voculam *nostri*, ab eo, qui hosce Canones Apostolis primus supposuit.

Cardinalis Baronius, aliique non pauci, non solum hunc Canonem esse ab hæreticis confictum credunt, sed etiam ob ea, quæ hic occurrunt omnes 35. posteriores ut supposititios rejiciendos arguunt.

Primo quidem quod in catalogo sacrorum librorum veteris testamenti omittantur liber Judith, Tobiæ, & Ecclesiastici: e libris Novi Testamenti, Apocalypsis S. Joannis. Secundo, quia de libro *Sapientiæ* veluti ad legendum *utili* dicitur. Tertio, quia in catalogum sacrorum librorum referuntur libri tres Machabæorum; & Clementis epistolæ duæ, necnon octo libri Constitutionum ejusdem Clementis.

Quantum ad primum, tantum abest ut suppositionem aut falsitatem Canonis evincat, ut potius ejus astruat antiquitatem.

Constat enim primis tribus sæculis præsertim in Ecclesia Græca nonnullos libros veteris Testamenti Canonicis annumeratos fuisse: præter eos, qui in Canone *Judæorum* habebatur, e quorum numero non erant libri hoc Canone omissi, ut vel hinc colligi possit, hunc Canonem primis illis sæculis editum esse, quando catalogus librorum Canonicorum nullos præter hic enumeratos Hebræorum Canone contentos libros exhibebit.

Ad Apocalypsim S. Joannis quod attinet, plures ex antiquis de ejus auctoritate dubitasse, immo & eam ut librum *apocryphum* ab aliquibus rejectum fuisse constat ex Dionysio Alexandrino, sed nec in Canone ultimo Laodiceno libris Canonicis annumeratur. Quidni igitur hic Canon editus sit ab illa Ecclesia, quæ necdum Apocalypsim, tanquam librum Canonicum receperat?

Quod modum loquendi de libro Sapientiæ spectat, is nil minus quam Canonis suppositionem probat, cum eodem modo de hoc libro Patres olim locutos fuisse reperiatur. Et quidem S. Athanasius, relatis libris veteris Testamenti, in Judæorum Canone contentis, subdit: „ præter istos autem sunt adhuc alii veteris „ Instrumenti libri *non Canonici*, qui *Cathecumenis tantum leguntur* in synopsi „. His autem annumerat librum *Sapientiæ*.

Epiphanius de libris Ecclesiastici, & Sapientiæ ita loquitur. *Utiles quidem sunt, & commodi, sed in numerum receptorum non referuntur*, lib. de *mens. & pond.* quid verbis præsentis Canonis similius esse potest?

Sed & ipsum Sanctum Hieronymum audiamus. „ Sicut Judith & Tobiæ & Machabæorum libros quidem legit Ecclesia, sed eos inter Canonicas scripturas non recipit. Si hæc duo volumina Ecclesiastici & Sapientiæ legat, ait *ad ædificationem plebis*, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam „.

Præf.

Præf. in Prov. Salomon. En rursus ipsissimus modus loquendi Canonis ab Hieronymo expressus.

Sed dicet quis, si Canon expresserit catalogum sacrorum librorum secundum communem primorum sæculorum expressionem: qua ratione libris Canonicis *Machabæorum tres libros* annumerat? Quandoquidem ex citatis verbis Hieronymi, omnibusque antiquis præsertim Græcorum catalogis compertum sit, nequidem duos Machabæorum libros ut canonicos fuisse ea ætate receptos? Verum est libros Machabæorum tribus primis sæculis Ecclesiæ, extra catalogum librorum Canonicorum a multis Patribus fuisse rejectos, nec in catalogis illius ætatis, libris sacris annumerari, ideoque suspicantur nonnulli hos libros manu recentiori Canoni fuisse adjectos, maxime quia in Græca collectione Canonum Joannis Antiocheni, (qui primus tempore Justiniani Imperatoris hos omnes Canones cum aliis Græcorum Canonibus in unum Codicem collegit) libri Machabæorum in Canone non reperiuntur. Accedit quod Joannes Damascenus Machabæorum libros pro Canonicis non habeat; signum non obscurum, eos tempore Damasceni in hoc Canone non fuisse, quia, ut supra monuimus, ipsos hos Canones libris apocryphis annumeravit.

Quod epistolas S. Clementis spectat, in primis sat constat Clementem Romanum duas scripsisse epistolas, utramque ad Corinthios. Et quidem priorem summa laude ac approbatione a primis Christianis exceptam fuisse, usque adeo, ut in Ecclesiis etiam publice legeretur, testatur Eusebius *lib. 3. Hist. Eccles. cap. 16. Hujus Clementis Romani extat epistola, ab omnibus, ait, uno consensu recepta, eximia prorsus atque mirabilis, quam nomine Ecclesiæ Romanæ ad Corinthiorum Ecclesiam scripsit, cum apud eos gravis esset exorta dissensio. Hanc in plerisque Ecclesiis, & nostra & superiori memoria palam recitari consuevisse comperimus.*

Eusebio consentit S. Hieronymus de Scriptoribus Eccles. *in Clemente*, aliique non pauci cum laude hanc Clementis epistolam citantes, quorum testimonia relata videri possunt *Tom. 1. Conc. edit. Labbæi, pagina 116. & seq.*

Hanc Clementis epistolam ex vetustissimo manuscripto anno 1632. evulgavit, notisque illustravit Patritius Junius Scotus Britannus, eamque una cum notis suæ collectioni Conciliorum inseruit *Labbæus*: „ eaque, ait „ Dupin, si Scripturam sacram excipias, unum est, „ mea sententia, ex pulcherrimis antiquitatis monu- „ mentis.

Non idem fuit veterum de altera Clementis epistola judicium, ut ex Eusebio, Hieronymo, aliisque manifestum est. Nonnullos tamen e Patribus easdem paris auctoritatis reputasse constat, & quidem in vetusto illo manuscripto veteris & novi Testamenti, e quo Patritius Junius primam Clementis epistolam nuper evulgavit: *ambæ hæ epistolæ eadem, qua totus liber, manu & grandioribus characteribus exarantur, ut notat Beveregius, unde, inquit, non ineptam liceat conjecturam facere, has epistolas, tempore & loco, quo transcriptus est dictus codex, in Canonicorum etiam librorum censum, juxta hujus Canonis præscriptum relatas esse, alioquin enim difficillimum esset reddere rationem, quamobrem una compingerentur.*

Quidni igitur hic possit esse verus ac genuinus Canon illius Ecclesiæ, quæ tum temporis ambas illas epistolas in censum Canonicorum librorum referebat? nec id mirum vidari debet; cum liber Hermæ, vulgo *Pastoris, apud quasdam Græciæ Ecclesias publice legeretur, licet apud Latinos pene ignotus esset*, ut scribit S. Hieronymus.

Constitutiones Clementis octo libris comprehensas per earum auctorem esse Canoni adjectas, ex verbis Canonis non est obscurum, ut nimirum suis his libris auctoritatem conciliaret.

Adhæc olim extitisse aliquas constitutiones sub nomine Apostolorum colligitur ex Epiphanio, aliisque veteribus, sed ab his, quæ hodie sub Clementis nomine extant, multum diversas, ita ut Petavius fidenter asserat, *aliud fuisse constitutionum genus, quam quibus hodie nomen imponitur.*

Licet ergo non videatur verisimile, ab ulla unquam Ecclesia inter libros Canonicos relatas fuisse, quæ hodie sub Clementis nomine extant constitutiones, nullatenus inde consequens est, quod illæ, quarum veteres meminerunt, non potuerint saltem ab aliquibus adscribi libris sacris, & catalogo illorum inseri.

Et quidem Patres Synodi Quini-sextæ sive in Trullo *Can. 2.* constitutiones has reprobant, licet fateantur in Canonibus Apostolorum præceptum esse, ut *eorumdem sanctorum Apostolorum per Clementem constitutiones susciperentur.*

Rationem reprobationis subjungunt; quia *jam olim ab iis, qui a fide aliena sentiunt, ad Ecclesiæ exitium adulterina quædam, & a pietate aliena introducta sunt.*

Ex his, quæ tum in Præfatione tum in scholiis ad hos Canones annotata sunt, facile intelligimus hos Canones nullatenus, posse dici Apostolicos, quasi ab Apostolis, aut etiam a S. Clemente eorum nomine editos.

Insuper hos Canones prout hodie extant, & quasi unum Codicem Canonum constituunt, nequaquam ab una eademque Synodo, neque eodem tempore editos aut probatos fuisse.

Ulterius non eodem tempore, neque ab omnibus Ecclesiis fuisse receptos. Denique nullum apparere solidum argumentum, quo evincatur hos Canones demum quinto labente sæculo ab aliquo impostore hæretico esse fabricatos, & suppositos, uti prætendit Dallæus, quamvis inficiari nequeam posterioribus sæculis aliqua recentiori manu fuisse addita seu intermixta; notanter per eos, qui hos Canones Apostolis vendicare voluerunt, uti in scholiis passim annotatum est.

Quin ex dictis facile intelligitur, neque ex Canone sive catalogo librorum Canonicorum per hunc Canonem probato, argumentum desumi posse contra modernum Codicem Canonicorum librorum ab Ecclesia, ac notanter a Synodo Tridentina probatum (*a*).

(a) Hac de re legantur vindiciæ Deuteron. Canonicorum veteris Testamenti, quas Parisiis apud Ægidium le Mercier an. 1730. publici Juris P. Bette Canonicus Regularis.

DISSERTATIO

In primam Synodum Nicænam.

§. I.

De Ario, & hæresis Arianæ exordio.

TRIA potissimum erant, quæ circa initium sæculi quarti Ecclesiam Catholicam turbabant, ejusque unitatem lacerabant, & Catholicos Episcopos inter se dividebant.

Primum erat hæresis Ariana, quæ circa illud tempus initium accepit; secundum erat schisma Meletianum; tertium punctum concernebat diem, quo Pascha in Ecclesia esset celebrandum.

Quæritur, quis sacros Ordines Ario contulerit.

Hæresis Ariana initium habuit ab Ario. Hic cum circa sæculum quartum a S. Petro Episcopo Alexandrino Diaconus ordinatus fuisset, uti scribit Sozomenus, *lib. 1. Hist. cap. 1.* ab eodem postmodum Ecclesia pulsus fuit; *propterea quod cum Petrus fautores Meletii excommunicasset, nec eorum Baptismum admitteret; ipse Petri acta reprehendebat, neque ullo modo quiescere sustinebat*: uti loquitur ibidem Sozomenus, qui & addit; *Postea vero quam Petrus Martyrium pertulisset, Arius ab Achilla (successore Petri in Episcopatu Alexandriæ) veniam precatus, ad Diaconi officium rediit, & ad Presbyterii dignitatem promotus est.* Ast Gelasius Cyzicenus, in historia Concilii Nicæni, *lib. 2. cap. 1.* scribit quod Achillas, *multa prius exhortatione usus, susceperit Arium in ordinem Diaconorum*: sed quod Achillæ successor S. Alexander, Arium proximum sibi Presbyterum constituerit.

Immo in Actis Petri Martyris, quæ ante aliquot annos Parisiis edita sunt, legitur Arium fuisse Presbyterum sedente ipso Petro, uti ad citatum locum notat Walesius, una monens Acta illa Martyrii Petri vetustissima esse, quæ ab Imperatore Justiniano citantur in oratione contra errores Origenis, licet verbis aliquantulum mutatis.

Arius videtur fuisse Parochus.

Quidquid sit de ordinatione Arii, hoc equidem constat Arium initio ab Alexandro in honore habitum fuisse, teste Sozomeno, loco citato, scribitque Sanctus Epiphanius, *hæresi 69.* cum tum Baucalensis cujusdam Ecclesiæ præfecturam gessisse. Etenim, ait Sanctus Epiphanius: *quotquot Alexandriæ Catholicæ communis Ecclesiæ sunt, uni Archiepiscopo subjectæ, suus cuique præpositus est* Presbyter, *qui Ecclesiastica munera iis administret, qui circa Ecclesias illas habitant.* Unde apparet Arium fuisse Parochum Ecclesiæ Baucalensis.

Arii ingenium & vafrities.

Testatur Sozomenus Arium dialecticam apprime calluisse, & hujusmodi disciplinarum haudquaquam inexpertem fuisse. Dicit Epiphanius, quod esset proceriore statura, tristi oris specie, in colloquiis blandus, ut omnium animos adulationis illecebris devinctos teneret, virtutis quoque speciem & Religionis zelum exterius præferret. Verbo: *tota corporis configuratione subdoli serpentis instar, ad fraudem & fallaciam composita; ita ut callido illo externoque habitu facile simplicioribus animis obreperet.* Ait Epiphanius.

Scribit Philostorgius acerrimus Arianorum fautor; *libro primo, capite tertio*, quod cum post mortem Achillæ Episcopi Alexandrini, ageretur de electione successoris, & suffragia pro Archiepiscopatu Alexandrino in

in Arium inclinarent, Arium sibi Alexandrum prætulisse, & suffragia illi contulisse. Verum si Theodoreto fides sit, hæc sancta & laudanda moderatio plane aliena erat a spiritu Arii, cujus ambitio ad Episcopatum, & Invidia & zelotypia de prælato sibi Alexandro ad dictum Archiepiscopatum, perditionis ejus causa fuerunt. Nam uti ipse narrat Theodoretus, *lib. 1. Hist. Eccles. cap. 2. Cum Alexandrum videret Ecclesiæ administrationem suscepisse, livoris impetum ferre non potuit; sed invidiæ stimulis exagitatus, contentionis ac discordiæ causas aucupari cœpit.* Post hæc prosequitur: *Et calumnias quidem adversus illum contexere nullas potuit, cum vitam ejus & conversationem omni laude dignam videret; invidia tamen eum quiescere non sinebat. Hunc igitur nactus dæmon veritatis inimicus, ejus opera Ecclesiam miscere & turbare cœpit; persuasit enim illi, ut Apostolicæ Alexandri doctrinæ palam contradiceret.*

Hic jam palam discordias seminare, & venenum evomere visus est Arius; quamvis, uti verisimile est, jam aliquo tempore venenum hoc animo concepisset, priusquam palam evomeret. Immo primo occulte illud proponere, & quibusdam simplicioribus instillare cœpisse, satis insinuat ipse S. Alexander Archiepiscopus Alexandrinus in litteris ad Alexandrum Constantinopolitanum, apud Theodoretum, *lib. 1. cap. 4.* dicens, quod *sertus* Arii, & ei adhærentium conatibus obstiterit; quod *serius* ipsas latebras deprehendisset.

§. II.

Sanctus Alexander Episcopus Alexandrinus se Ario fortiter opposuit.

S. Alexander Arium, bonitate haud correctum, a Presbyterii gradu deponit.

CUM igitur S. Alexander Episcopus Alexandrinus de impiis Arii dogmatibus, necnon eorum in populum disseminatione certior factus esset; primum admonitionibus & consiliis, hominem ab instituto revocare conatus est, ait Theodoretus *lib. 1. Hist. cap. 2.* Quin & testatur Epiphanius *hæres 69.* quod Alexander noluerit, referentibus facinora & impia dogmata Arii credere: *sed Arium ad sese evocans, ecquid ita sese res haberet, interrogavit.* Tum ille (ait Epiphanius) *nihil tergiversatus aut cunctatus, statim frontem perfricans, primum omnem suam opinionem evomuit, uti ex epistolis & actis illius inquisitionis constat.*

His non obstantibus S. Alexander plus sollicitus erat, & cogitabat, qua ratione Arium corrigeret, & ab errore revocaret, quam quomodo eum condemnaret, uti latius exponit Sozomenus, *lib. 1. Hist. cap. 15.* referens S. Alexandrum collationem instituisse, in qua ipse una cum Clero judex residens, Ario, & iis, quos in partes suas traxerat, defendendi se locum concessit; *satius esse ducens de rebus ambiguis & controversis, utrique parti disserendi locum concedere, ne vi potius ac necessitate, quam persuasione eos a contentione revocasse videretur.* Verum uti in similibus concertationibus contingere solet, utraque pars suas pertinaciter opiniones propugnabat, nec possibile fuit partes ad concordiam adducere, ut idem narrat Sozomenus.

Itaque intellexit Alexander, quod Arius neque auctoritate scripturarum, neque monitis, neque precibus moveretur, aut a sua prava opinione recedere vellet; quinimmo nonnullos Episcopos in suam pravam opinionem pellexisset.

Idipsum testatur Socrates, *lib. 1. Hist. Eccles. cap. 6.* narrans, quod opinioni Arii complures faverent, sed præ cæteris eam tueretur Eusebius Nicomediensis: *quod cum audiret ac cerneret Alexander Episcopus, inquit Socrates, gravi exarsit ira, & collecto multorum Episcoporum concilio, Arium & reliquos, qui sententiam ejus amplectebantur, gradu movit, & Episcopis per singulas urbes constitutis scripsit.*

§. III.

Quæ fuerint Arii dogmata, & de hæresis progressu.

Arii hæresis adversus divinitatem Verbi.

SCRIBIT S. Alexander in epistola ad universos fideles apud Socratem, *lib. 1. cap. 6. ea vero, quæ sine ulla auctoritate Scripturarum commenti temere effutiunt, sunt hujusmodi:* Deus non semper fuit Pater, sed tempus extitit, cum Deus minime esset Pater. Verbum Dei non semper fuit, sed ortum est ex nihilo: Deus enim qui est, illum qui non erat ex eo quod non est procreavit. *Hæc & plura similia evomebat Arius: uti hic scribit Alexander, quæ omnia collimabant, ut Filium evinceret esse creaturam, nec Patri esse consubstantialem: nam, uti scribit Theodoretus* lib. 1. Hist. cap. 2. *Alexander quidem sacrarum litterarum vestigiis insistens, Filium esse ejusdem dignitatis cum Patre, eamdemque cum Deo, qui ipsum genuit, habere substantiam asserebat. Arius vero aperte veritatem impugnans, Filium Dei creaturam & facturam vocabat.*

Admodum verisimile est, tunc contigisse, quod in citata epistola scribit S. Alexander. Et cum quidam eos (Arium & ejus asseclas) interrogasset, *utrum Dei* Verbum mutari posset, *sicut mutatus est Diabolus? ipsi non veriti sunt respondere: certe potest: est enim creatura mutabilis, cum gigni possit & creari.*

Post hæc subjicit S. Alexander: *Hæc igitur dicentem Arium, & summa cum impudentia affirmantem, nos quidem una cum Ægypti ac Lybiæ Episcopis prope centum numero in unum congregatis, tum ipsum, tum eos, qui illi adhæserunt, anathemate percullimus.*

Idipsum asserens Epiphanius scribit, *quod & cum eo (Ario) ingens Virginum & Clericorum, quos ille depravarat, vis ejicitur.*

Arii fautores, quorum caput Eusebius Nicomediensis.

In hac epistola enumerat quoque S. Alexander præcipuos Arii fautores, inter quos eminebat, & caput erat Eusebius, qui relicta Beritiorum Ecclesia ad Nicomediensem Episcopatum transmigraverat. Unde & Epiphanius testatur, quod *Arius fugiens, in Palæstinam abiit, inde Nicomediam profectus, ex ea urbe ad Alexandrum litteras dederit, in quibus ab insana mente, ac furioso dogmata non recessit.*

Extat quoque apud Theodoretum epistola ipsius Arii ad Eusebium Nicomediensem, quam ad ipsum dederat, priusquam ipsum accessisset; cujus hoc est proloquium: *Domino desideratissimo, viro Dei fideli orthodoxo Eusebio, Arius, qui injuste persecutionem patitur ab Alexandro Papa, ob victricem omnium veritatem, quam tu quoque defendis, in Domino salutem.*

In hac epistola exponit Arius doctrinam S. Alexandri, & suam ei oppositam; quæ tota tendit ad destruendam Filii consubstantialitatem, vocatque Alexandrum, eique adhærentes *hæreticos*, protestaturque quod eorum impietates ne audire quidem possit, *etiamsi*, ait, *mille mortes nobis minentur hæretici.* Ex his apparet, quanta esset hominis in impio suo dogmate pertinacia.

Tametsi doctrinam suam satis obscure expressisset Arius, ipse nihilominus Eusebius Nicomediensis sat percipiebat quid sentiret, uti colligitur ex fragmento Epistolæ Eusebii ad Arium, quod nobis S. Athanasius conservavit, & quæ verisimiliter erat responsoria ad relatam epistolam Arii. Verba Athanasii sunt in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ: „ Eusebius porro Ni-„ comediensis magnificis verbis Arium in epistola lau-„ davit: cum recte, inquiens, sentias, opto cunctos „ ita sentire, cuivis enim liquet id quod factum est, „ non prius fuisse quam conderetur, & quod natum „ est, nascendi initium habuisse.

Scribit in eadem epistola Arius; omnes per Orientem Episcopos, tribus duntaxat exceptis, suæ doctrinæ subscribere, eosque idcirco ab Alexandro esse anathemate perculsos. Sed fuit hæc Arii impudentissima calumnia, quia S. Alexander nullum Episcopum anathemate percusserat, nequidem Eusebium Nicomediensem, licet illum vivis coloribus depinxisset, ut annotavit vir eruditus Tillemontius, in sua compendiosa Arianorum historia, *art. 6.*

Illud equidem verum est, Arium, ejusque fautores, venenum suæ doctrinæ per plures Provincias disseminasse, pluresque etiam Episcopos prævenisse; scribitque Sozomenus: „ qui cum Ario erant, ut cujuscumque „ Civitatis Episcoporum benevolentiam præriperent, „ legationem ad eos mittunt, & conscripta fidei suæ „ formula, ab eis contendunt, ut si quidem recte se „ habere ipsis videretur, scriberent Alexandro, ne „ ipsis succenseret: sin minus docerent ipsos quemad-„ modum sentire oporteret.

Addit autem Sozomenus: „ atque hoc illorum studi-„ um non parum illis profuit; etenim in omnes fere „ dispersa hujusmodi opinione, ab universis Episcopis „ eadem quæstio passim agitari cœpit. Et alii quidem „ scripserunt Alexandro, ne Arium ejusque sectatores „ in Ecclesiam admitteret, nisi opinionem suam prius „ abjecissent. Alii vero, ne id faceret, obsecrabant.

Zelus S. Alexandri adversus Arianos.

Pergit dein Sozomenus: „ Cum igitur Alexander „ multos sanctioris vitæ specie venerabiles, & dicendi „ arte pollentes, Arianis favere animadverteret, ac „ præcipue Eusebium, qui tunc temporis Ecclesiam Ni-„ comediensem gubernabat; virum doctissimum, ma-„ gnæque in Palatio auctoritatis: cunctis ubique Episcopis scripsit, ne cum illis communicarent.

Extat hanc in rem Epistola hujus Alexandri ad Alexandrum Constantinopolitanum apud Theodoretum, *l. 1. c. 4.* inqua primum exponit, quod Arium, ejusque asseclas communi omnium suffragio ex sancta Ecclesia, quæ Christi divinitatem adorat, ejecerit. Ipsi vero, pergit Ale-„ xander, contra nos huc illucque discurrentes ad Col-„ legas nostros, idem sentientes, proficisci institue-„ runt: specie quidem pacem & concordiam expetere „ se simulantes; reipsa vero quosdam eorum blandis „ sermonibus in errorem suum traducere conantes, & „ a quibus etiam verbosiores litteras flagitant, ut eas „ legentes hominibus, quos ipsi deceperunt, eos per-„ tinaciter in errore perseverare faciant, absque „ ullo pœnitentiæ sensu, in impietate obduratos: qua-„ si qui Episcopos idem secum sentientes ac sibi suffra-„ gantes habeant. Ea porro, quæ apud nos perperam „ docuerint, & egerunt, & quorum causa a nobis „ expulsi sunt, nequaquam illis confitentur, sed vel „ silentio ista tradunt, vel fictis sermonibus, & libellis „ conscriptis velantes, fucum faciunt. Probabilibus itaque, & ad assentationem compositis colloquiis pestiferam

suam

„ suam doctrinam obtegentes, simpliciorem quemque, „ & fraudi expositum circumveniunt: neque interim „ parcunt pietatem nostram apud omnes calumniari.

Post hæc late exponit Alexander, & adstruit solidissime doctrinam Catholicam, exponitque Arii, ejusque sequacium impia dogmata; concludens tandem, & suos collegas Episcopos adhortans, ut secum adversus furiosam illorum audaciam insurgerent, suæque doctrinæ subscriberent: *perinde*, ait, *ac collegæ nostri, qui indignati sunt, & nobis epistolas scripserunt adversus illos, & tomo nostro subscripserunt. Quæ etiam ad vos misi per filium meum Apionem Diaconum, partim ex universa Ægypto ac Thebaide, partim ex Lybia ac Pentapoli: item ex Syria, Pamphilia, Asia, Cappadocia, aliisque finitimis Provinciis. Quorum exemplo a vobis quoque litteras me accepturum confido. Nam cum multa a me præsidia comparata sint, ad sanandos eos, qui læsi sunt, tum illud præcipue remedium excogitatum est, ad curandam multitudinem, quæ ab illis decepta est, ut Collegarum nostrorum consensui obtemperent, & per hoc ad pœnitentiam redire festinent.*

Addit Theodoretus S. Alexandrum *his consona scripsisse ad Philogonium Antiochensis Ecclesiæ Antistitem, & ad Eustachium, qui tunc temporis Beroensem regebat Ecclesiam, & ad alios quotquot Apostolicæ doctrinæ defensores erant; sed neque Arius quiescere sustinuit*, ait *Theodoretus; nam & ipse scripsit ad illos, quos idem secum sentire existimabat.*

Quomodo autem hisce litteris nequaquam dissidia sopita; sed studia multo magis accensa sint, & acrior excitata contentio, pluribus exponit Sozomenus, *l.* 1. *cap.* 15. ut etiam per Arii fautores *collecta apud Bithyniam Synodo, ad omnes ubique Episcopos scriptum sit, ut cum Arii fautoribus, tamquam recte sentientibus communicarent, darentque operam, ut Alexander cum iisdem communicaret.*

Immo ulterius adjungit Sozomenus: *Cum autem multis in Ægypto Conciliis celebratis, contentio nihilominus invalescens, ad ipsum usque Palatium pervenisset, Imperator Constantinus non mediocri dolore perculsus est, quod cum Religio Christiana recens cœpisset augeri, opinionum discrepantia multos ab ejus professione revocaret.*

§. IV.

Quomodo Constantinus Imperator se impenderit his dissidiis componendis?

Osius Cordubensis a Constantino missus Alexandriam ad dissidia componenda.

MULTIS se impendit Constantinus, ut dissidia hæc componerentur; *atque confestim ex Dei cultoribus, quos secum habebat, quemdam, quem ob modestiam fidei spectatum, & ob Religionis confessionem superiori tempore præ cæteris nobilitatum cognoverat, Alexandriam dirigit, ut inter eos, qui dissidebant, pacem componeret, eidemque litteras dat ad contentionis auctores:* uti scribit Eusebius *lib.* 2. *de vita Constantini, cap.* 63. dictasque litteras Constantini ibidem integras subjungens. Idipsum scribit Sozomenus significans, virum a Constantino ablegatum fuisse Osium Episcopum Cordubæ, ut ad concordiam reduceret eum illos, qui in Ægypto de doctrina fidei dissentiebant; tum eos, qui in Orientis partibus de festivitate Paschæ disceptabant.

Imperator de cogenda Nicæna Synodo cogitat.

Sed cum eventus spei non responderet, & contentio reconciliationem minime admitteret, isque, qui ad pacem componendam missus fuerat, re infecta reverteretur; Imperator Synodum convocavit apud Nicæam urbem Bithyniæ, & ad omnes reliquos Ecclesiarum Antistites scripsit, ut præstituto die adessent, ut loquitur Sozomenus *lib.* 1. *cap* 17. similiter Socrates *lib.* 1. *c.* 8. scribit, quod malum invaluerat, ut nec Imperatoris diligentia, nec auctoritas illius, qui litteras attulerat, quidquam profecerit. Itaque Imperator de Synodo generali convocanda, quæ contentionem decideret, cogitare & deliberare cœpit; atque hinc prima hujus Synodi Nicænæ occasio.

§. V.

De Schismate Meletiano.

TURBABAT præterea eodem tempore Ecclesiam, ipsosque Episcopos inter se dividebat schisma Meletianum, cui ineunte sæculo quarto quidam Meletius Lycopolis in Ægypto Episcopus initium fecit.

Meletius Lycopolensis ab Episcopatu depositus, caput factionis.

Hunc de multis convictum criminibus, & in primis quod idolis sacrificasset, S. Petrus Archiepiscopus Alexandrinus, in communi Episcoporum Synodo deposuit, ait S. Atanasius in Apologia secunda ad Imperatorem Constantinum. Huic depositionis sententiæ minime acquievit Meletius: neque ad aliam Synodum confugit; neque suam studuit posteritati innocentiam ostendere, ut loquitur Athanasius; sed cum multos se habere sectatores conspiceret, maluit se constituere caput cujusdam factionis, atque dominandi spiritu schisma facere, & ab Ecclesia se segregare. Porro *cum nullam habere idoneam causam, cur se ab Ecclesia segregasset, se quidem affectum injuria dicebat; Petrum vero maledictis & convitiis incessabat*: ait Socrates, *lib.* 1. *cap.* 16.

Similiter S. Athanasius testatur, quod Meletius, ut schisma suum justificaret, & depositionis infamiam elueret „ in Episcopos convitia dicere inceperit: & primum, ait, Petrum, deinde eius successorem Achillam „ calumniatus est; & post Achillam Alexandrum, id„ que magna cum calliditate exemplum ab Absalone „ mutuatus, ut pudorem suæ depositionis calumniis in„ nocentum ulcisceretur.

Addit Theodoretus *lib.* 1. *Hist. cap.* 9. quod & „ Thebaidem, ac vicinam Ægyptum tumultu ac perturba„ tionibus impleret adversus *Alexandrinum Primatum* „ *tyranidem* exercens.

Quod hic de Meletii contentione adversus Alexandrinum *primatum* scribit Theodoretus, verisimiliter refertur ad ordinationes, quas sibi temerarie, & contra jura Ecclesiæ Alexandrinæ usurpabat Meletius; quas ordinationes ipsa Synodus Nicæna reprobavit, ut refert Sozomenus, *lib.* 1. *Hist. cap.* 24. una scribens, quod Meletius *dum Petrus Episcopus Alexandrinus, qui postea martyrium consummavit, ob sævientem tunc persecutionem fugisset, ordinationes ad illum pertinentes sibi vendicaverat*. Huc quoque spectat cura Synodi Nicænæ stabiliendi jus Episcopi Alexandrini; de quo infra in scholiis ad Canonem sextum Nicænum.

Meletiani jungunt se Arianis.

Meletiani, sive asseclæ Meletii, ut se fortius contra Alexandrum armarent, se Ario, ejusque fautoribus declaratis Alexandri adversariis junxerunt, atque Arianorum doctrinæ adhæserunt, & ita pariter dissidia foverunt, uti scribit Socrates citato *cap.* 6. monetque quod „ quibus Arii opinio absurda esse videbatur, ii „ prolatam ab Alexandro adversus Meletium senten„ tiam approbarunt; eosque qui ita sentirent jure da„ mnatos censuerunt. Eusebius vero Nicomediensis; & „ quotquot Arii opinionem amplectebantur, ad Alexan„ drum scripserunt, ut latam jam excommunicationis „ sententiam dissolveret; & excommunicatos ad Eccle„ siam revocaret, neque enim illos male sentire ". Verum notat Valesius hanc Meletianorum communicationem cum Arii fautoribus demum contigisse post Synodum Nicænam; fallique hic Socratem credit. Quidquid sit, hoc sat constat Meletii schisma Synodi Nicænæ convocandæ occasionem quoque dedisse; scribitque Eusebius *lib.* 3. *de vita Constantini cap.* 4. *quod livor invidiæ, quæ Ecclesias Dei in urbe Alexandrina etiam tum conturbabat, & Thebæorum, atque Ægyptiorum pestilens schisma non mediocriter animum Constantini angebat*. His relatis, subjungit Eusebius *cap.* 6. *qualiter ad hæc sopienda Synodum generalem indixerit.*

§. VI.

De Dissensione Ecclesiarum circa diem, quo Pascha celebrandum erat.

Quæstio de die celebrandi Paschatis sub Polycarpo, & Aniceto.

PRÆTER has duas dissensionum scaturigines, erat & tertia, scilicet quæstio de die quo Pascha celebrandum esset; quæstio hæc Ecclesias ipsas scindens, præsertim Asiaticas a reliquis dilacerabat. Asiatici enim pertinaciter contendebant, Pascha celebrandum esse more judaico, luna XIV. Martii, in quamcumque diem incidisset: reliquæ autem omnes pene Ecclesiæ festum hoc celebrandum credebant Dominica, quæ proxime sequitur lunam XIV. Et quidem ex Irenæo tradit Eusebius *lib.* 7. *Hist. cap.* 24. „ Aniceto Romanæ Ecclesiæ „ præsidente, Polycarpum, qui etiamnum superstes e„ rat, Romam venisse ob quamdam quæstionem, quæ „ de Pascha inciderat, & cum Aniceto colloquium habuisse.

Sed nec Anicetus Polycarpo, nec Polycarpus Aniceto persuadere potuit, ut hic aut ille morem apud suos receptum abjiceret; nec tamen ob hanc dissensionem schisma factum fuit, sed pacifice sibi mutuo communicabant, non obstante hac in celebratione Paschatis differentia; uti testatur S. Irenæus in epistola ad Victorem Romanum Episcopum, cujus insigne fragmentum exstat apud Eusebium *lib.* 5. *Hist. cap.* 24.

„ Omnes enim per Asiam Ecclesiæ, *vetusta quadam* „ *traditione nixæ*, quarta-decima luna salutaris Paschæ „ festum diem celebrandum esse censebant, quo die „ præscriptum erat Judæis, ut agnum immolarent, ea„ que omnino luna, in quemcumque demum diem se„ primanæ incidisset, fine jejuniis imponendum esse „ statuebant.

His Asianis Ecclesiis quædam vicinarum Provinciarum Ecclesiæ junctæ erant: reliquæ vero totius orbis Ecclesiæ alio more utebantur; ut scilicet non alio quam Resurrectionis Dominicæ die jejunia solvi liceat, *qui mos ex Apostolorum traditione profectus, etiamnum servatur*, inquit Eusebius, *lib.* 5. *cap.* 23.

Itaque tam Asiani quam cæteri ab ipsis dissidentes morem celebrandi Pascha in suis Ecclesiis servatum, ex traditione Apostolica descendere sustinebant.

Porro ex supra relatis habetur, quod primitus hæc discrepantia in celebrando die Paschatis, & solvendo jejunio, sine ulla perturbatione Ecclesiasticæ pacis aut unitatis utrimque ab Ecclesiis tolerata sit; neque ob hanc in praxi dissensionem sibi mutuo communicare recusasse.

Ea quæstio majori æstu agitata sub Pontificatu Victoris.

At sub Pontificatu Victoris Papæ, circa annum 197. hæc quæstio majori æstu utrimque agitari cœpit, ipsasque Ecclesias inter se dividere...

Immo plura super hac quæstione Concilia celebrata fuisse scribit Eusebius *lib. 5. cap. 23.* nimirum *Palestinum*, *Romanum*, *Ponti*, *Galliarum*, *Osrænæ Provinciæ*, *& Corinthiorum*, omniaque eamdem fidem, eamdemque doctrinam proferentia unam edidere sententiam, ne „ videlicet ullo alio, quam Dominico die, mysterium Resurrectionis Domini unquam celebretur: utque eo duntaxat die Paschalium jejuniorum terminus observetur: " ut loquitur ibidem Eusebius.

Testatur ibidem Eusebius a Conciliis his datas fuisse litteras, quibus suam super hac quæstione decisionem exponebant; refertque *cap. 25.* compendium litterarum Concilii Palestini, in quibus „ postquam de traditione diei Paschalis, quæ jam inde ab Apostolis ad ipsos continua successione manaverat, multa in suis litteris disseruerunt, tandem ad finem epistolæ his utuntur verbis. *Date operam, ut Epistolæ nostræ exemplaria per omnes Ecclesias mittantur, ne nobis crimen imputent, qui animas suas a recto veritatis tramite facile abducunt* „. Demum adjungunt: „ *illud etiam vobis significamus, eodem, quo apud nos, die Pascha Alexandriæ celebrari. A nobis enim ad illos, & vicissim ab illis ad nos, litteræ perferuntur; itaut uno consensu & simul sacrosanctum peragamus diem.*

Litteræ hæ verisimiliter ad Romanos datæ fuere; admodumque probabile est, has Synodos, instante & rogante Victore Episcopo Romano indictas fuisse, utpote qui supra alios in hoc puncto ferventior erat, uti mox apparebit.

Polycrates.

Huic uniformi Conciliorum resolutioni nequaquam acquievere Asiæ Episcopi, qui more sibi a *majoribus traditum, retinendum acriter contendebant*, ait Eusebius *cap. 24.* his autem tum præerat Polycrates Episcopus Ephesiorum.

Victor datis litteris ad Polycratem petiit, ut Provinciæ suæ Episcopos convocaret; quod & fecit, ut ipse Polycrates testatur in Epistola ad Victorem, & ad Romanæ urbis Ecclesiam. *Possem etiam Episcoporum*, ait, *qui mecum sunt, facere mentionem, quos petiistis, ut convocarem, sicut & feci, quorum nomina si adscripsero, ingens numerus videbitur.*

Hi Epistolam nostram (ad Victorem) *assensu suo comprobarunt*, inquit Polycrates, *gnari me canos istos non frustra gestare, sed vitam ex præceptis institutisque Jesu Christi semper egisse.*

In hac epistola nomine istius Concilii ad Victorem, & ad Romanæ urbis Ecclesiam, cujus fragmentum recitat Eusebius, *lib. 5. Hist. cap. 24.* & meminit S. Hieronymus *de Scriptoribus Ecclesiasticis*; *cap. 45.* scribit, morem celebrandi Pascha in Asia usitatum, servari ex traditione & praxi quam servarunt SS. Philippus & Joannes Apostoli, aliique plures Sancti Episcopi, quos ibidem nominatim exprimit. „ Hi omnes, ait, diem Paschæ quarta decima luna juxta Evangelium observarunt, nihil innovantes, sed regulam fidei constanter sequentes.

Post hæc adjungit: „ Ego quoque omnium vestrum minimus Polycrates, ex traditione cognatorum meorum, quorum etiam nonnullos assectatus sum, fuerunt enim septem omnino e cognatis meis Episcopi, quibus ego octavus accessi; qui quidem omnes semper Paschæ diem celebrarunt, cum Judæorum Populus fermentum abjiceret; ego, inquam, fratres, quinque & sexaginta annos natus in Domino, qui cum fratribus toto orbe dispersis sermones sæpe contuli, qui scripturam sacram omnem perlegi, nihil moveor iis, quæ ad formidinem nobis intentantur; etenim ab illis, qui me longe majores erant, dictum: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.*

His litteris receptis, Victor excandescens, *& immodico*, ait Socrates *lib. 5. cap. 22.* *iracundiæ succensus æstu, Quarto-decimanis qui in Asia erant, excommunicationis libellum misit*; vel uti narrat Eusebius, dicto *c. 24.* „ Illico omnes Asiæ, vicinarumque provinciarum Ecclesias, tamquam contraria rectæ fidei sentientes a communione abscindere conatur; datisque litteris ad universos, qui illic erant, fratres proscribit, & ab unitate Ecclesiæ prorsus alienos esse pronuntiat ". Verum, prosequitur Eusebius, hæc non omnibus placebant Episcopis; testaturque etiam S. Hieronymus, *de Scriptoribus Ecclesiasticis*; *cap. 35.* quod in hac sententia de damnandis Asianis „ hi etiam, qui discrepabant ab illis, Asianis, Victori non dederunt manus.

Proinde Victorem ex adverso hortati sunt: „ ut ea potius sentire vellet, quæ paci & unitati, charitatique erga proximum congruebant „: ait Eusebius ibidem. Extant etiamnum eorum litteræ, quibus Victorem acerbius perstringunt: & S. Hieronymus loco citato, agens de Operibus S. Irenæi, ait: „ Feruntur ejus, & aliæ ad Victorem Episcopum Romanum de quæstione Paschæ epistolæ, in quibus commonet eum non facile debere unitatem Collegii scindere ". Supponit quoque Photius in Bibliotheca *cap. 120.* plures hac de re ad Victorem ab Irenæo datas fuisse epistolas. Unius nobis notabile fragmentum conservavit Eusebius citato *cap. 24.* quam scripsit *nomine fratrum, quibus præerat in Gallia*, ait Eusebius.

In hac epistola, teste Eusebio, illud quidem defendit: solo die dominico Resurrectionis Domini mysterium esse celebrandum. Victorem tamen decenter admonet „ ne integras Dei Ecclesias morem sibi a majoribus traditum custodientes, a communione abscindat.

Post hæc ostendit, quod etsi non probetur Asianarum Ecclesiarum consuetudo celebrandi Pascha *luna* XIV. nihilominus ob hanc dissensionem, Ecclesiæ unitatem nequaquam scindendam, quemadmodum nec majores ipsorum sciderunt: deinde hanc notandam narrationem subjungit. „ Sed & Presbyteri illi, qui ante Soterem Ecclesiam, cui tu nunc præes, gubernarunt; Anicetum dico, & Pium, & Hyginum, cum Thelesphoro, & Sixto, neque ipsi unquam observarunt, neque his, qui cum ipsis erant, ut id observarent, permiserunt; ipsi tamen cum hoc minime observarent, pacem nihilominus colebant cum iis, qui ad se venissent ex Ecclesiis, in quibus id observabatur. Atqui observantia inter eos, qui minime observabant, tanto magis contraria videbatur, nec ulli unquam ob ejusmodi consuetudinem rejecti sunt. Verum illi ipsi, qui te præcesserunt Presbyteri, quamvis id minime observarent, Ecclesiarum Presbyteris, qui id observabant, Eucharistiam transmiserunt. Et cum beatissimus Polycarpus Aniceti temporibus Romam venisset, atque inter illos de quibusdam aliis modica esset controversia, statim mutuo pacis osculo se complexi sunt, de hoc capite non magnopere contendentes. Neque enim Anicetus Polycarpo persuadere unquam poterat, ut observare desineret, quippe qui cum Joanne Domini nostri discipulo; & cum reliquis Apostolis quibuscum familiariter vixerat, eum morem perpetuo observasset. Neque item Polycarpus Aniceto persuadere conatus est, ut observaret, cum Anicetus eorum, qui ante se fuerant, Presbyterorum morem sibi retinendum esse diceret. Quæ cum ita se haberent, communicarunt sibi invicem, & Anicetus in Ecclesia consecrandi munus Polycarpo honoris causa concessit; tandemque cum pace a se invicem discesserunt, tam iis, qui observabant, quam illis, qui minime observabant, pacem communionemque totius Ecclesiæ retinentibus.

Testatur & ibidem Eusebius Irenæum *non ad Victorem solum, sed ad multos alios Ecclesiarum Antistites, de quæstione proposita litteras in eamdem sententiam misisse. Irenæus quidem suo nomine vere respondens, nec solo nomine, sed etiam vitæ instituto, ac proposito* pacificus, *pro Ecclesiarum pace hæc monuit, & allegavit*: ait Eusebius.

Monita & exhortationes Irenæi, aliorumque Episcoporum, optatum videntur habuisse effectum; omnemque deinde Ecclesiarum concertationem ac divisionem cessasse apparet; interim pacifice retinentibus singulis morem celebrandi Pascha, & solvendi jejunium, quem a majoribus acceperant. Et quidem usque ad Synodum Nicænam plures Ecclesias, signanter Asiæ, morem Judæorum celebrandi Pascha luna XIV. retinuisse constat. Attamen Constantinus Imperator hanc in celebratione Paschatis diversitatem *permoleste tulit*: quia licet *ob hanc dissonantiam & mutua quidem inter se communione minime discederent; nihilominus hujusmodi dissensione splendorem ejus festivitatis imminuebant*: ait Sozomenus *l. 1. Hist. cap. 16.* additque a Constantino missum esse Osium Episcopum Cordubæ *qui ad concordiam reduceret (etiam) eos, qui in Orientis partibus de festivitate Paschæ discrepabant*. Cum autem nec hic eventus spei responderet, etiam ad tollendam hanc dissensionem, indicendam judicavit Constantinus Synodum generalem; testaturque S. Athanasium; in *Epistola ad Africanos*, Synodum hanc non tantum ob Arianam sectam, sed & propter controversiam Paschatis celebratam fuisse: *eo quod*, *ait*, *Syri Cilices, & qui in Mesopotamia degunt, nobiscum dissentiebant in temporis Paschæ celebrandæ, quod eodem die cum Judæis celebrabant.*

Tribus igitur de causis Synodum generalem convocandam judicavit Constantinus; videlicet ob hæresim Arianam, schisma Meletianum, & dissensionem super die celebrationis Paschæ; quid de his decreverit Synodus, infra notabitur.

§. VII.

Synodi Nicænæ convocatio, & Episcoporum atque Constantini Imperatoris ad eam accessus.

Videns igitur Constantinus frustra adhibita hactenus remedia ad pacem Ecclesiæ conciliandam aut ad tollendam Ecclesiarum dissonantiam in celebratione festivitatis Paschalis, exhortantibus Episcopis, ac præsertim *studio & hortatu S. Alexandri, Alexandriæ Episcopi*; uti loquitur Epiphanius, *hæresi* 68. & allaborante Osio Cordubæ Episcopo, tandem Constantinus *in Urbe Nicæna Synodum congregat*, inquit Epiphanius.

Constantinus convocat Synodum Nicænam anno 325.

Idipsum iisdem pene terminis, expressit Eusebius *l. 3. de vita Constantini*, *c. 5. & 6.* „ Posteaquam enim Constantinus litteris, quas ad Alexandrinas Ecclesias miserat

„ miserat, nihil se profecisse cognovit, mentis suæ sollertiam ipse excitans, ait: Novum sibi bellum adversus invisibilem hostem, Ecclesiæ statum perturbantem, conficiendum esse dixit.

Quod autem fuerit hoc bellum, subjicit Eusebius, *cap. 6. Mox, inquit, velut divinam phalangem adversus eum instruens, generalem Synodum convocavit.*

Et quid teste Eusebio, *honorificis litteris Episcopos undique invitans*, ut *quantocius* adessent. Et Socrates *lib. 1. cap. 8.* ait: *Cum igitur Imperator duobus his malis (hæresi Ariana & dissidio super die Paschatis) Ecclesiam concuti videret, universalem Synodum congregavit, omnesque undequaque Episcopos per* litteras *invitans, ut Nicæam Bithyniæ convenirent.* Idem refert Sozomenus *lib. 1. cap. 17. addens eum scripsisse, ut præstituto die adessent.* Et Gelasius Cyzicenus *lib. 2. de Actis Concilii Niceni, cap. 5.* ait: *Cum videret Imperator conturbatam Ecclesiam, Concilium generale convocat, Episcopos undecumque per litteras, ut Nicæam Bithyniæ concurrerent, exhortans.*

Scribit insuper Eusebius citato *cap. 6. quod propterea multum ad hoc opus contulit Imperatoris benignitas; qui aliis quidem cursus publici copiam præbuit; aliis vero jumentorum usum abunde subministravit.*

Tempus autem, quo Synodus congregata est (ait Socrates lib. 1. cap. 13.) *sicut in notationibus temporis ipsi Synodo præfixis inveni, fuit Consulatu Paulini & Juliani, die undecimo Kalendas Junias, anno sexcentesimo trigesimo sexto, a regno Alexandri Macedonis:* hoc est, anno Christi 325. regni vero Constantini circiter vigesimo; quam Synodi hujus epocham omnes passim hodie amplectuntur.

Perlato igitur in omnes Provincias Imperatoris præcepto, statim cuncti velut ex transenna emissi summa cum alacritate advolarunt: ait Eusebius *dicto cap. 6.* qui dein *cap. 7.* nominatim expressit Provincias etiam remotissimas, e quibus Episcopi undique convenerunt; nullum tamen Episcopum nominat, nisi solum Osium Episcopum Cordubæ, quem his verbis sufficienter designavit. *Ab ipsa quoque Hispania, vir ille multo omnium sermone celebratus, una cum reliquis aliis consedit.* Romanum seu Regiæ Urbis Episcopum ob senilem ætatem abfuisse significat his verbis: *Aberat quidem Regiæ Urbis Antistes ob senilem ætatem: sed præsto erant Presbyteri, qui vices ejus implerent.* Videlicet Vito & Vincentius Romanæ Ecclesiæ Presbyteri, ut notavit Sozomenus *lib. 1. cap. 17.*

Scribit autem Gelasius Cyzicenus in Historia hujus Concilii *lib. 2. cap. 5.* quod & Osius Silvestri Episcopi maximi Romæ locum obtineret, quibus indicare videtur Osium quasi Legatum Silvestri Synodo interfuisse; quod sine fundamento esse dictum probat Tillemontius, nota 4. in Synodum Nicænam; notatque in primis quod hic Gelasius, qui vivebat sub finem sæculi V. sit primus, qui reperitur dixisse Osium fuisse Legatum Papæ in Concilio Nicæno, cum Presbyteris Vitone & Vincentio; multisque ibidem probat hanc Osii qualitatem Legati Romani Pontificis nullo probabili niti fundamento, nihilque apud veteres Historicos de hoc Osio, nisi ipsum huic Concilio interfuisse, nullumque Historicum ante Gelasium, immo nec posteriorem alicujus considerationis loquentes de Legatis, quos Pontifex Romanus ad Synodum misit, inter eos Osium posuisset, sed solos Presbyteros Vitonem & Vincentium.

318. Episcopi Synodo Nicænæ interfuere.

Erant porro universi Episcopi trecenti decem & octo, inquit Theodoretus, *lib. 1. Hist. cap. 7* Eumdem numerum annotavit S. Athanasius in epistola ad Africanos, & in epistola de Synodi Nicænæ Decretis scribit: *Episcopos, qui Nicææ convenerunt, fuisse plus minus trecentos*, & Sozomenus ait: *Erant autem Episcopi trecenti circiter & viginti.* Hunc numerum omnes passim antiqui Historici & Patres annotarunt, ut proinde mendosus videatur textus Eusebii *lib. 3. de vita Constantini, cap 8.* in quo dicitur; *In præsenti autem Choro, Episcopi quidem supra ducentos & quinquaginta adfuerunt.* Socrates enim *lib. 1. cap. 8.* Verba Eusebii exscribens ait, quod trecenti & amplius adfuerint: hunc numerum Episcoporum pluribus adstruit Tillemontius, nota 2. in Concilium Nicænum.

Presbyterorum, vero, qui eos (Episcopos) comitati sunt, Diaconorum, Acolytorum, aliorumque complurium numerus iniri vix potest: inquit Eusebius, *dicto cap. 8. Aderant una cum illis viri in disputationibus exercitati, qui eos adjuvare parati essent.* ait Sozomenus, *lib 1. Hist. cap. 17. His omnibus quotidie annonas copiose præberi Imperator mandaverit.* Teste Eusebio *dicto libro cap. 9.*

Cum in unum convenissent Episcopi, priusquam dies decisionibus destinatus advenisset: „ *interea assidue convenientes, Ario in medium adducto, assertiones ejus summa diligentia examinabant, cavebant autem sollicite, ne in alterutram partem temere sententiam promerent.* Sozomenus *libro 1. Histor. cap. 19.*

Constantini præsentia in Synodo.

Constantinus cum intellexisset Episcopos Nicæam convenisse, & ipse adesse festinavit postquam celebrasset Nicomediæ festivitatem reportatæ victoriæ contra Licinium, quæ annue die tertia Julii celebrari consueverat. *Venit igitur Imperator Nicæam, tum Episcoporum cœtum videre, tum eos inter se conciliare desiderans:* uti loquitur Theodoretus *lib. 1. Hist. cap. 7.* Advenit autem pridie solemnis & generalis sessionis, sive conventus Episcoporum, ut notavit Gelasius Cyzicenus, *lib. 2. cap. 6.*

Die vero sequenti, qui finiendis controversiis fuerat destinatus *postquam universa Synodus cum decenti modestia resedit, omnes primum conticuere, Imperatoris processum exspectantes. Mox unus ex proximis Imperatoris, deinde alter ac tertius ingreditur: deinde Imperator ingreditur, non stipatus militibus, sed ex amicis iis solis, qui fidem Christi profitebantur, totus auro & gemmis coruscans. Quod vero ad animam spectat, satis apparebat eum timore Dei, ac Religione decoratum esse; atque id indicabans oculi demissi, robur in vultu, motus corporis, atque incessus*, ait Eusebius, *lib. 3. de vita Constantini, cap. 10.*

Introgressus, ad caput subselliorum venit, primum medius stetit, ait Eusebius: „ Non prius resedit quam „ ejus rei licentiam ab Episcopis postularet „. Teste Theodoreto, *lib. 1. Hist. cap. 7.* vel ut narrat Eusebius: „ Posita ante eum humili sella ex auro fabricata, non prius assedit, quam Episcopi ei annuissent. „ Idem omnes post Imperatorem fecere, ait Eusebius, „ idest, narrante Theodoreto, simul cum eo universus „ ille divinus cœtus consedit.

„ Tum ex Episcopis, pergit Eusebius *cap. 11.* is, „ qui in dextra parte primum locum obtinebat, consurgens; modica oratione Imperatorem allocutus est „ propter illum gratias & laudes perbibens Omnipotenti Deo". Quis fuerit hic Episcopus, multum inter eruditos controvertitur, de qua controversia videri potest Tillemontius, nota sexta super Synodo Nicæna.

Discursu hujus Episcopi finito, Constantinus „ lætis „ oculis, & placido vultu universos intuitus, ac deinde mentem suam in se colligens, leni & moderata „ voce verba facit.

Totus ejus discursus, uti ab Eusebio refertur *cap. 12.* exprimebat gaudium, quod tantum Episcoporum cœtum conspiceret, dolorem vero ob divisionem Ecclesiæ, & deinde fortissimam ad pacem & unitatem exhortationem.

„ Quippe Intestina seditio Ecclesiæ Dei, inquiebat, „ mihi quidem omni bello & concertatione gravior ac „ periculosior videtur, nec externæ res tantum animo „ meo dolorem afferunt, quantum hæc negotia „. Deinde nonnullis interpositis, quibus significat quanto dolore has dissensiones audiverit, quodque ipsos accersiverit, ut his remedium adhiberetur; tandem concludit: „ Date igitur operam, o charissimi Dei ministri, „ & communis omnium vestrum Domini, ac Servatoris fideles famuli, ut sublatis quamprimum mutuæ „ inter eos dissensionis causis, omnes controversiarum „ nodos pacis legibus sine ulla mora dissolvatis. Hac „ enim ratione & summo omnium Deo, rem gratissimam facietis, & mihi conservo vestro ingens beneficium collaturi estis. Cum igitur de pace & concordia abundare disseruisset, deinceps ut de Religionis nostræ dogmatibus accuratius disquirerent, eorum arbitrio potestatique permisit"; ait Socrates *l. 1. c. 8.*

§. VIII.

Patrum super dogmate Arii disceptatio, & hujus dogmatis & auctoris condemnatio, atque fidei Catholicæ expositio.

Disceptatum super dogmate Arii.

„ POst hæc itaque Episcopi de dogmate fidei disputare cœperunt": ait Sozomenus, *lib. 1. cap. 20.* „ ac primum quidem habita est quæstio coram piissimo „ Principe Constantino, de impietate & perversitate „ Arii & sociorum ejus": uti habet epistola Synodalis, apud Socratem *l. 1. cap. 9.* „ Imperator vero, „ ait Sozomenus, ea, quæ ab utraque parte dicerentur „ leni ac placido animo auscultabat. Et iis quidem, „ qui recte dicerent, assentiebatur, pervicaces vero a „ contentione revocabat; cum singulis benigne loquens, „ prout unumquemque intelligere poterat, neque enim „ linguæ Græcæ penitus fuit ignarus.

Quamvis assertiones & opiniones Arianorum jam ante summa diligentia fuissent discussæ: priusquam Imperator ad Synodum accederet, nihilominus plures habitæ fuere coram ipso Imperatore disputationes & contestationes, in quibus „ multi tam ex Episcopis, qui „ tunc convenerant, quam ex Clericis, qui illos comitabantur, cum acres essent in disputando, & in „ hujusmodi sermonibus exercitati, inclaruerunt: nec „ Imperatori solum, sed etiam iis, qui in illius erant „ comitatu, noti esse cœperunt". Ut scribit Sozomenus, *lib 1. cap. 17.*

Præcipuas hic partes habuit Athanasius.

Inter omnes autem eminebat Athanasius, licet tunc nondum Episcopus, sed duntaxat *Diaconus*, comitatus S. Alexandrum Alexandriæ Episcopum; ut ibidem scribit Sozomenus, dicens, quod ex illo tempore maxima pars hujus disceptationis haberi cœperit, notatque Socrate, *lib. 1. cap. 8.* quod adversus Eusebium Nicome-

comediensem, Theognem Nicænum, Marim Chalcedonensem Episcopos & Arii fautores fortiter dimicabat. Plura habet Theodoretus, *lib.* 1. *cap.* 26. unæ notans, quod ejus in tuenda veritate zelus excitavit in ipsum implacabile Arianorum odium.

Quantum temporis his concertationibus impensum fuerit, vel quot sessionibus quæstio hæc excussa fuerit incertum est. Hoc constat, quod Ariani, qui & Eusebiani dicti sunt, formarint, & Synodo obtulerint quamdam formulam fidei, qua ipsas Arii blasphemias tegere quibusdam verborum involucris & æquivocationibus studebant; uti hac ratione doctrinæ suæ condemnationem declinarent; „ quam perlectam statim omnes discerpsere, spuriam atque adulterinam appellantes „: ait Theodoretus *lib.* 1. *Hist. cap.* 7.

Hoc insuper constat, quod Patres Synodi sublatis Arianorum, seu Eusebianorum vocabulis, multum allaborarint, quibus verbis doctrinam Catholicam de Divinitate Filii, contra argutias, ac technas Eusebianorum exprimerent, & proponerent: cumque variis formulis propositis, viderent eas ab Eusebianis in sensum etiam suæ hæresis detorqueri, uti late narrat Athanasius in tractatu de *Nicænæ Synodi Decretis*; tandem Synodus claris verbis & terminis dixit: Filium esse *ex substantia Patris*; sive *Patri consubstantialem*. „ In his verbis; „ *Ex substantia & consubstantialem esse*, vim peremptoriam Patres voluerunt contineri, ad eludendas has „ argutiolas, Filium creatum aut factum, aut mutabilem esse, aut non fuisse antequam nasceretur „; ait S. Athanasius loco citato.

Filius consubstantialis Patri dictus.

Huic expressioni, qua ipsa Doctrina Catholica dilucide proponebatur „ tandem omnes Episcopi inter se „ consenserunt, & Filium Patri consubstantialem esse „ decreverunt. Soli inter eos septemdecim fuisse dicun„ tur, qui initio quidem opinionem Arii comproba„ runt: plures tamen ex illis ad eam sententiam, quæ „ omnibus simul placuerat, illico se transtulerunt. „ Huic autem sententiæ Imperator etiam accessit, hanc „ totius Concilii concordiam divinitus approbatam esse „ se existimans.

Symbolum Nicænum.

Volens insuper Synodus brevi compendio exponere adversus Arianorum blasphemias, Filii supra omnem creaturam prærogativas, symbolum fidei composuit & probavit; quod hodie vulgo symbolum *Nicænum* nuncupatur, refertusque a Socrate, *lib.* 1. *cap.* 8. cujus & meminit Theodoretus citato *cap.* 7. ubi testatur formulam fidei Patres Synodi *communi* consensu dictasse, & subscriptionibus suis confirmasse; quæ ait, *ad hunc usque diem in Ecclesiis obtinet*. Quod symbolum tanquam tutissimam adversus Arianorum impia dogmata tesseram, miris encomiis Patres extulerunt; eamque satis idoneam efficacemque existimavit S. Athanasius ad omnem impietatem avertendam, & pietatem ejus, quæ in Christo est, fidei constituendam.

Cum tantum circa divinitatem & prærogativas Filii esset difficultas, etiam Synodo curæ duntaxat fuit has dilucidis verbis exponere: hoc solummodo dicens de Spiritu Sancto, *credimus* & in *Spiritum Sanctum*; eo quod nulla circa ejus divinitatem aut processionem quæstio eo tempore mota esset.

Arii errores damnati.

Finitur autem Symbolum post expositionem doctrinæ Catholicæ per condemnationem & anathematizationem dogmatum & expositionum Arii, „ eos autem qui di„ cunt fuit aliquando tempus, cum non esset, & ante„ quam gigneretur non erat; vel quod de non extan„ tibus factus sit; aut qui ex altera substantia vel es„ sentia, dicunt esse Filium Dei; aut creatum con„ versioni mutationique obnoxium, anathematizat San„ cta, Catholica, & Apostolica Ecclesia.

Quin ipse & sui Asseclæ anathematizati, & in exilium missi.

Non tantum doctrinam Arii condemnatam fuisse, sed & ipsum Arium anathematizatum, & ab Ecclesia exturbatum scribit *citato cap.* 7. Theodoretus; quin & addit Socrates *lib.* 1. *Hist. cap.* 8. quod cum nonnulli nollent depositioni Arii subscribere: „ Synodus quidem „ Arium & omnes, qui cum eo sentiebant, anathe„ mate percussit, adjecto insuper ne Alexandriam ei „ ingredi liceret.

Sententiam Synodi probans Constantinus „ Arium ipsum tum Eusebium ac Theognin exilio mulctavit; „ uti notavit ibidem Socrates.

Libri prohibiti, & igne combusti.

Refert præterea Socrates *cap.* 9. Edictum Constantini, quo præcipit: „ Si quis forte liber ab Ario con„ scriptus reperiatur, flammis eum absumi; ut non so„ lum prava illius doctrina funditus aboleatur; sed ne „ monumentum quidem ejus ullum posteritati relinqua„ tur. Illud etiam denuncio, ait, quod si quis librum „ ab Ario compositum, occultasse deprehensus sit, nec „ eum statim oblatum igne combusserit, mortis pœ„ nam subibit.

§. IX.

De Actis in Synodo occasione schismatis Meletiani.

Quid in causa Meletii actum?

HÆc quidem a Synodo decreta sunt, & a Constantino probata in causa Arii, nunc quid circa Meletium, & ab eo ordinatos statuerit, videndum.

Meletius quidem „ summo jure nullam veniam me„ rebatur; placuit tamen *clementius* erga Meletium „ agere Synodo ": inquit Theodoretus, *lib.* 1. *Hist. cap.* 9. & ipsum cum asseclis in Ecclesiam admittere. De hac agendi ratione sat frigide loquitur S. Athanasius in Apologia secunda ad Constantinum, dicens: Meletiani *autem* aliquo modo, vel ut habet textus græcus, *taliter qualiter*, *bene* vel *male*, recepti sunt; additque: *Neque necesse est, ut rei causam dicam*. Et inferius rursus loquens de hac susceptione, ait; *Quod utinam nunquam factum esse*.

Visum Athanasio mitius quam oportebat cum Meletio actum.

Ardens desiderium, quo Constantinus pacem Ecclesiæ optabat, forsitan induxit Patres Concilii, ut facilius & amplius quam optassent, condescenderint.

Interim quocumque motivo inducta fuerit Synodus ad eam agendi rationem, id constat, quod Synodus Meletio permiserit „ ut in civitate sua maneret, reti„ neretque nudum honoris (id est Episcopatus) no„ men; sed nec ullam haberet manus imponendi aut „ eligendi potestatem; nec hujus rei causa, aut in vi„ co, aut in urbe ulla compareret "; uti scribit Theo„ doretus *citato cap.* 9 Auctoritas autem ejus ita restituta fuit, ne temerarium aut præceps hominis ingenium, eadem rursus turbas excitare posset; ait ibidem Theodoretus.

Quomodo actum cum iis, qui a Meletio ordinati?

Mitius adhuc actum fuisse constat cum iis, qui a Meletio in schismate ordinati fuerant; de quibus hæc ibidem scribit Theodoretus; „ ii vero, qui ab ipso con„ stituti sunt, sanctiore Ordinatione confirmati, ad „ communionem admittantur ea lege, ut honorem qui„ dem ac ministerium suum retineant, secundo ta„ men semper loco sint ab iis omnibus, qui in unaqua„ que parœcia & Ecclesia versantur, a charissimo Col„ lega nostro prius ordinati; adeo ut his quidem nulla „ facultas suppetat, quos visum fuerit eligendi, aut „ nomen cujuspiam suggerendi, aut omnino quidquam „ gerendi sine consensu Episcopi Catholicæ Ecclesiæ, „ qui Alexandro subjectus est. Illi vero, qui juvante „ gratia, vestrisque precationibus, nullo unquam in „ schismate deprehensi sunt, sed in Catholica & Apo„ stolica Ecclesia, absque labe ulla perseverant, pote„ statem habeant eligendi & proponendi nomina eo„ rum, qui in Clerum eligi meruerint; cuncta denique „ peragendi juxta legem & sanctionem Ecclesiæ. Quod „ si quempiam eorum, qui in Ecclesia censentur, diem „ suum obire contigerit, tum in defuncti locum atque „ honorem provehantur ii, qui nuper adsciti sunt, „ modo digni videantur, & modo populus eos eligat, „ suffragante nihilominus, plebisque judicium confir„ mante, Alexandrinæ urbis Episcopo.

An revertentes reordinati fuerint?

Per hæc verba, *sanctiore ordinatione confirmati*, intelligi ordinatos a Meletio *revera fuisse reordinatos*, prætendit Henricus Valesius, ad hunc locum Theodoreti. Econtra vir eruditus Godefridus Hermantius, in vita Sancti Athanasii, multis evincere conatur reordinationes, tam in Ecclesia Latina, quam Græca fuisse ignotas, nec ordinatos a Meletio per *veram reordinationem*, sed per quasdam duntaxat cæremonias confirmatos & receptos esse: quod & confirmat Tillemontius nota 12. super Synodo Nicæna.

§. X.

Quid circa quæstionem de die celebrandi Paschatis?

Statutum Pascha celebrandi non more Judæorum, sed die Dominico, &c.

CIrca quæstionem de die, quo Pascha esset celebrandum & jejunium solvendum, communi omnium sententia decretum est, eam festivitatem uno eodemque die ab omnibus ubique celebrari oportere; uti loquitur Constantinus epistola ad Ecclesias, apud Eusebium *l.* 3. *de vita Constantini*, *cap.* 18. additque: „ Ac primum „ quidem visa est omnibus res esse prorsus indigna, ut in sanctissimæ hujus solemnitatis celebratione consuetudinem Judæorum sequeremur: qui cum manus suas ne„ fario scelere contaminarint, merito impuri homines „ cæcitate mentis laborant. Quippe rejecta illorum con„ suetudine possumus rectiori ordine, quem a primo „ passionis die ad hæc usque tempora servavimus, ad „ futura etiam sæcula hujus observantiæ ritum pro„ pagare.

In hoc enim mire collimat hæc Constantini epistola, ut evincat morem Judæorum in celebratione Paschatis a Christianis servandum non esse, & quamvis conveniens sit, ut omnes omnino uno eodemque die hanc solemnitatem celebrent. „ Illud, ait, considerandum est, ne„ fas esse, ut in tanti momenti negotio, & in hujus„ modi solemnitate dissensio reperiatur.

Et in Epistola Synodica apud Socratem *lib.* 1. *cap.* 9. nunciat Synodus de concordia sanctissimi Paschæ. „ Hoc „ etiam negotium precibus vestris adjuvantibus felici„ ter confectum fuisse, cunctosque, qui in Oriente sunt „ fratres, qui antea cum Judæis Pascha celebrabant, „ cum Romanis in posterum & vobiscum, & cum om„ nibus, qui ab ultima antiquitate vobiscum Pascha „ peregerunt, concorditer esse celebraturos.

Cur alia forma utantur

Notandum quod observat S. Athanasius in epistola *de Synodis Arimini & Seleuciæ*, quod in decretis contra Arianos, ubi de fide agebatur: „ nec consulem, nec

„ men-

Patres in hoc Decreto quam in Decreto fidei.

„ mensem, nec diem addiderint Patres Concilii; sed in „ negotio Paschatis non abhorruerint ab hujusmodi appendice: Ibi enim, ait, placuit ut adderetur, *visum est*, ut omnes obtemperarent. De fide vero non scripserunt, *visum est*, sed ad istum modum credit *Catholica Ecclesia*, & statim Confessio ipsa credendi adjuncta est, ut ostenderent eam non novam esse sententiam, sed Apostolicam, & quæ ipsi scripsissent, non esse sua inventa, sed Apostolorum documenta.

§. X I.

Confirmatio & publicatio Decretorum Synodalium.

Acta Concilii per litteras Ecclesiis significata.

His ita gestis, tum a Constantino, tum a Synodo scriptæ fuere litteræ, quibus ea, quæ definita & decreta erant, significabantur.

Erat epistola Constantini ad Ecclesias, relata ab Eusebio, Socrate, & Theodoreto, qui postremus dicit eam scriptam ad Episcopos, qui ad Concilium venire non potuerunt, de rebus in eo gestis eos certiores faciens. Tota est de celebratione diei Paschatis, eos exhortans ut more Judæorum relicto, se aliis Ecclesiis conforment: verba epistolæ supra relata sunt.

Altera epistola extat apud Socratem, *lib.* 1. *cap.* 9, inscripta Catholicæ Alexandrinorum Ecclesiæ; præcipue tamen dirigitur ad eos, qui per Arium fuerant decepti, ejusque errores fuerant amplexi. Hortatur ipsos, ut Arii dogmata abjiciant. *Revertamur*, ait, *ad charissimos fratres nostros, a quorum consortio impudens ille diaboli minister nos separavit. Ad commune corpus & propria nostra membra omni studio properemus .... nam quod trecentis placuit Episcopis, nihil aliud existimandum est quam Dei sententia; præsertim cum in tantorum virorum mentibus, insidens Spiritus Sanctus divinam voluntatem aperuerit.*

Extat epistola synodica inscripta Alexandrinorum Ecclesiæ, & dilectis fratribus per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim constitutis apud Socratem loco citato, & Theodoretum *lib.* 1. *Hist. cap.* 9. & Gelasium Cyzicenum *lib.* 2. *Hist. Concilii Niceni*, *cap.* 23. Synodus ipsis significat condemnationem Arii, ejusdem dogmatum; item quæ circa Meletium, ejusque fautores Decreta erant: *atque hæc sunt*, ait, *quæ ad Ægyptum, & sanctissimam Alexandrinorum Ecclesiam privatim pertinent. Si quid autem præterea, præsente Domino & charissimo Collega, ac fratre nostro Alexandro, sancitum ac definitum est, id ipse vobis accuratius referet, quippe qui gestorum auctor ac particeps extitit*. Ut hunc suum Episcopum S. Alexandrum *majore cum honore & benevolentia excipiant*, hortatur: *qui & sua præsentia*, ait, *maximam nobis attulit voluptatem; & in tam provecta ætate plurimum laboris sustinuit, ut pax inter vos restitueretur.*

Nuntient præterea iis de concordia sanctissimi Paschæ, hoc etiam negotium precibus ipsorum adjuvantibus feliciter confectum fuisse.

Epistola ad Silvestrum, & hujus responsoria, supposititia.

Edita etiam est primum a Surio ex vetusto libro Coloniensi, epistola Synodi Nicænæ ad Silvestrum Papam Urbis Romæ, qua petunt Patres Synodi: *Quidquid autem constituimus in Concilio Niceno, precamur vestri oris consortio confirmetur.*

Verum tanta est ejus epistolæ barbaries, ut vix intelligibilis sit, & adeo genuinis Synodi litteris, quarum meminere veteres Scriptores, dissimilis, ut eruditi passim uno quasi consensu, eam tanquam supposititiam rejiciant; ipseque Labbæus eamdem exhibens *tom.* 2. *Conciliorum Generalium*, *col.* 58. ei appendit hanc notam marginalem: *Stylus arguit suppositionem cum temporis nota*. Ejusdem farinæ habetur Rescriptum Silvestri ad Synodum, cui ibidem apponit hanc notam Labbæus: *Nec sincerius est hoc responsum, quod commentitium & mendosissimum vere dixeris*, & non tantum *fere*, ut ait Binius .... quam suppositionem utriusque hujus epistolæ adstruit Richerius, *lib.* 1. *Hist. Con. cap.* 2. *num.* 6. observans ibidem Dionysium Exiguum notasse quidem hujus Synodi acta omnia Romam fuisse missa, sed una monet, aliud esse dicere, sicut Dionysius Exiguus: *Omnia acta Synodi Romam absolute & simpliciter missa, & asserere conditionaliter fuisse illuc missa, ut a Silvestro probarentur, atque ita confirmarentur, ut robur & vis illorum omnino ab ejusmodi acceptione & confirmatione manaret*, prout illa fictitia monumenta indicant: sed ideo Romam acta illa missa, ut Episcopus Romanus more aliorum sese illorum observationi atque executioni dederet.

§. X I I.

De numero Canonum Nicænorum.

Probatur solos xx. Canones a Concilio Niceno editos.

THEODORETUS *lib.* 1. *Histor. Eccles. cap.* 8. enarratis iis, quæ occasione Arii in Synodo gesta erant, subdit; *Post hæc Episcopi rursus in unum convenientes, de Ecclesiæ disciplina viginti leges conscripsere*. Et Gelasius Cyzicenus *lib.* 2. *cap* 3. postquam retulit Canones Nicænos, tandem ad calcem ait: *Has viginti leges, sanctus ille Episcoporum consessus, in præsentia Deo charissimi & celeberrimi Imperatoris Constantini de administratione ecclesiastica scripserunt.*

Hic numerus Canonum Nicænorum pluribus, ipsisque convincentibus argumentis adstrui potest.

In primis illud sufficienter constat, in pristino Codice Græcorum, quo Synodus Chalcedonensis usa fuit, viginti duntaxat sub nomine hujus Synodi Canones fuisse. Dionysius enim, qui Canones Nicænos, prout in græca auctoritate seu Codice habebantur, e græco in Latinum versos, suo Codici inseruit, solos viginti Canones huic Synodo assignat.

Ulterius Concilium Carthaginense VI. 219. Episcoporum habitum anno 419. adeoque necdum integro sæculo a celebrata Nicæna Synodo elapso, duntaxat 20. Canones Nicænos agnovit. Lecta enim Nicæna fidei confessione, subjungitur: *Similiter & Decreta Nicænæ Synodi in viginti capitulis recitata sunt.*

Testantur autem Concilii Patres, nec plura capitula a se fuisse reperta in exemplaribus Nicænæ Synodi, quæ a Cæciliano Carthaginensi Episcopo, qui ipse Synodo interfuerat & subscripserat, in Africam allata fuerant, ut in actis Concilii asseritur.

Denique cum in hoc ipso Concilio Carthaginensi quæstio esset inter Vicarios Sedis Apostolicæ & Patres Concilii, num Canones a Zosimo Pontifice allegati sub nomine Canonum Nicænorum, revera forent Niceni; communi consensu rogati fuere Constantinopolitanus, Alexandrinus, & Antiochenus Episcopi, ut Nicænæ Synodi exemplaria ibidem extantia transmittere vellent. Africanorum postulatis obsequentes Atticus Constantinopolitanus, & Cyrillus Alexandrinus Episcopi, exemplaria e Græco in Latinum fideliter traslata, ad Concilium Carthaginense transmiserunt: quæ exemplaribus a Cæciliano in Africam allatis per omnia consonantia, similiter viginti Canones duntaxat continebant.

Plures Canones sub nomine hujus Concilii relati, sed supposititie.

His atque aliis argumentis persuasum est hodie eruditis omnibus a Nicæna Synodo viginti duntaxat Canones, qui & vulgo sub ejus nomine leguntur, editos fuisse: rejectis, ut supposititiis 80. Canonibus Arabicis a Turriano editis, & ab Abrahamo Ecchelensi Maronita Synodo Nicænæ vendicatis: quos per errorem & ipsi Romani Correctores pro veris agnoverunt in notis ad *Can.* 12. *Dist.* 16. auctoritate cujusdam Epistolæ S. Athanasii ad Marcum Papam, una cum ipsa hujus Papæ epistola responsoria, sed utraque a Baronio, Bellarmino, aliisque peritis rejicitur.

Labbæus referens dictas epistolas, S. Athanasii ad Marcum Papam, & Marci ad S. Athanasium, hanc iis notam marginalem, *tom.* 2. *Concil. general. col.* 469. appendit. *Hæ Mercatoris merces, Baronio, Bellarmino, aliisque peritis Catholicis merito suspectæ & suppositæ visæ sunt; nec Binius ipse diffitetur Baronianis rationibus oppressus*. Videri etiam potest Joannes d' Artis, in Commentario ad *Dist.* 15. Gratiani, *pag.* 58. *edit. Paris.* 1658. ubi notat & probat epistolas esse *supposititias*, additque: *Et plenus est Gratianus his & similibus.*

Fragmentum quoque epistolæ Stephani Papæ, ex Ivone Gratiani Decreto insertum *Can.* 13. *eadem dist.* 16. in quo dicitur: *Viginti tantum Capitula Nicænæ Synodi in sancta Ecclesia Romana habentur, sed quo neglectu alia defecerint, ambiguum est, plurimi arbitrantur ea Antiocheno Concilio esse inserta.* Ejusdem cum prædicta epistola Athanasii fidei esse, omnibus hodie persuasum est.

Fictitiæ epistolæ, quibus usus est Gratianus.

Ulterius Canones, quos nomine Nicænæ Synodi, de modo scribendi epistolas *formatas*, refert Gratianus *Can.* 1. & 2. *Dist.* 73. & qui inter famosos 20. Canones non reperiuntur, nullam apud eruditos fidem merentur. Cum enim earum litterarum nulla apud veteres extet memoria, neque in exemplaribus Nicænæ Synodi ab ipso Attico, item a Cyrillo ad Concilium Carthaginense missis, ullum occurrat Canonum istorum vestigium, litteras has Attici, æque ac Athanasii ad Marcum Papam fictitias credunt eruditi. Denique Canonem de judicibus in partes colligantes electis, quem huic Synodo adscribit Gratianus *caus.* 11. *quæst.* 1. *can.* 4. agnoscunt Correctores Romani, in Concilio Nicæno non haberi. Addunt quidem: *sed fuisse olim plures Canones illius Concilii*, *supra Dist.* 16. *cap.* 70. est annotatum; *quorum partem refert Julius in Rescripto contra Orientales, ubi num.* 30. *habetur hoc caput, & ex eo citatur in Polycarpo*. Verum id nequaquam addidissent, si tam luculenter ut hodie detecta tunc fuisset suppositio Decretalium primorum Pontificum a Clemente usque ad Siricium. Agnovissent indubie cum Labbæo, *Baronio, aliisque eruditis hanc epistolam seu Rescriptum Julii Papæ esse supposititium, non secus atque alias Isidori merces, ex Hispania primum, ut volunt profectus*. Hæc Labbæus in notis ad primam epistolam Julii Papæ, *tom. Concil.*

Refertur & a Gratiano *caus.* 16. *q.* 1. *Can.* 2. Decretum sub nomine sanctæ Nicænæ Synodi, verum ut monent Correctores Romani *Caput hoc, neque in prima Nicæna Synodo, neque in secunda hodie habetur*. Notatque Joannes d' Artis in Commentario ad *Dist.* 15. Gratiani, *pag.* 57. dicendum esse *penitus ignorari, unde Gratianus sumpserit jam dictum Canonem.*

Itaque soli viginti Canones huic Synodo abscribendi sunt;

Viginti duntaxat Canones Synodo Nicæna conditi sunt.

sunt, atque hi sunt Canones, seu regulæ, quæ in Synodo Nicæna ad totius Ecclesiæ regimen, spiritu Dei instruente, sunt conditæ, uti loquitur S. Leo *Epist.* 78. *ad Marcianum Augustum*, *cap.* 3. *edit. Quenelli*, *quas nulla posse improbitate convelli, nulla novitate violari, sive mutari*, asserit. Et de quibus rursus *Epist.* 79. *ad Pulcheriam Augustam*, *cap.* 2. scribit: " Quoniam contra Statuta Paternorum Canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in urbe Nicæna spiritualibus sunt fundata Decretis, nihil cuique audere conceditur; ita ut si quis diversum aliquid decernere velit, se potius minuat, quam illa corrumpat. Quæ, si, ut oportet, a cunctis Pontificibus intemerata serventur per universas Ecclesias, tranquilla erit pax & firma concordia.

Hos Canones græce editos fuisse nemo dubitat. Variæ hodie extant eorumdem e græco in Latinum versiones: eos hic e versione Dionysii Exigui, prout extat apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici veteris, exhibebo; annotatis tamen in scholiis variantibus eorum lectionibus, quæ ad elucidationem eorum conducere aut alium sensum reddere videbantur.

S C H O L I A.

In Canones Nicænos.

C A N O N I.

Si quis a Medicis per languorem desectus est, aut a barbaris abscisus: hic in Clero permaneat. Si quis autem se sanus abscidit, hunc & in Clero constitutum abstineri conveniet, & deinceps nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret; quod de his qui hanc rem affectant, vel audent, qua semetipsos abscidere dictum sit; sic eos quos barbari aut Domini castraverunt; inveniuntur autem alias dignissimi, tales ad Clerum suscipit Regula.

S C H O L I O N.

Factum Leontii huic Canoni occasionem dedisse videtur.

SANCTUS Athanasius in epistola *ad solitariam vitam agentes*, de Leontio, qui Antiochiæ Episcopatum solitarie occupaverat, scribit: " Leontius ille *castratus*, quem ne sub Laici quidem specie ad Communionem admitti oportuit, eo quod *seipsum abscidit*, ut libere cum Eustolia quadam dormiret, revera quidem ejus muliere, Virgine autem dicta.

Dein de hoc Leontio testatur Theodoretus, *l.* 2. *Hist. cap.* 24 scribens: Antiochiæ vero post Stephanum Flaccilli successorem, qui Ecclesia ejectus fuerat, Leontius Episcopatum obtinuit, contra *Nicænos* Canones cum honorem sortitus, erat enim *Eunuchus*, suaque manu seipsum absciderat. Causam hujus facinoris ex S. Athanasio subjicit Theodoretus: " Nam cum Leontius male audiret ob consuetudinem cum Puella quadam nomine Eustolia, & cum ea simul degere prohibitus esset; illius causa seipsum exsecuit, ut deinceps libere cum illa versari posset. Et suspicionem quidem nequaquam abolevit: immo vero hac de causa cum Presbyter esset, gradu motus est.

Putat Dallæus *lib.* 3. *de pseudo-epigraphis cap.* 17. Athanasium respexisse ad hunc Canonem *Nicænum*, dum dicit ob facinus a se commissum Presbyterio abdicari, & etiam laica communione privari; verum cum hic Canon non loquatur de excommunicandis Eunuchis, sed tantum de iis in Clerum admittendis, vel non admittendis, fieri non potuit, ut Leontius hoc pœnæ genere vigore hujus Canonis mulctaretur, uti notat Beveregius in Codice Canonum Ecclesiæ primitivæ illustrato, *lib.* 2. *cap.* 4 sed Athanasium reflexisse ad *Can.* 24. *Apost* qui statuit, ut *Laicus, qui seipsum mutilavit, tribus annis communione privetur*, qui suæ vitæ *insidiator extitit*. Quem Canonem sæculo III. occasione hæresis Valesiorum, & facti Origenis verisimiliter editum fuisse, in scholio ejusdem notavimus. Verum est quod verbis Athanasii statui nequeant, num ad hunc Canonem respexerit: at Theodoretum credidisse Leontium contra hunc Nicænum Canonem promotum fuisse, ex verbis ejus manifestum est. Quidquid sit, hoc certe fatetur Beveregius, admodum probabile esse occasione Leontii Canonem hunc editum, & Canonem Apostolorum renovatum fuisse.

Pro quo notandum, quod S. Athanasio, & post ipsum Theodoreto, Leontius esset vaferrimus Arianorum fautor; qui suas novitates subdole regere sciebat, & multos seducere sua vafritie poterat: ut proinde mirum non esset, si ejus occasione, & ut depositionem ejus a gradu Presbyterii factam confirmaret, Synodus hunc Canonem constituerit, præsertim cum eo tempore non pauci hoc facinus committerent.

Illud & admodum verisimile est, Patres Nicænos in condendo hoc Canone etiam præ oculis habuisse sententiam Apostoli, qua in promovendis ad ministerium Ecclesiæ specialiter requirit castitatem sive pudicitiam, dicens: 1. *ad Timoth. cap.* 3 *vers.* 2. 3. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse ... pudicum, filios habentem subditos cum omni castitate; Diaconos similiter pudicos.*

Sensus Canonis quoad primam partem juxta Latinos.

Rufinus *lib.* 1. *Hist.* his verbis compendium hujus Canonis exhibet: " Statuunt præterea, observandum esse in Ecclesiis, ne quis ex his qui semetipsos *impatientia* libidinis exsciderunt, veniret ad Clerum.

Et Concilium Arelatense II. *Can.* 7. *apud Gratianum Dist.* 55. *Can.* 5. eumdem sensum non obscure expressit, dicens: " Hi, qui se *carnali* vitio repugnare nescientes abscindunt, ad Clerum pervenire non possunt.

Et Martinus Bracarensis in sua collectione Canonum, *cap.* 21. hunc Canonem ita refert & vertit: " Si quis autem sanus, non per disciplinam Religionis & abstinentiæ, sed per abscissionem plasmati a Deo corporis, existimans posse a se *carnales* concupiscentias amputari, castraverit se, non eum admitti decernimus ad aliquod Clericatus officium.

Spiritus Canonis.

Videtur itaque Synodus hujusmodi a Clericatu exclusisse, quod ex hujusmodi infanda actione cognosceret, in hisce esse vehementem luxuriæ & incontinentiæ passionem, & ad vitium illud summam inclinationem, quæ ad remedium illud in seipsos exercendum eos adigeret.

Sciebant & Patres remedium hoc non semper adhiberi amore servandæ castitatis, sed ut liberius, & sine exteriore infamia cum altero sexu conversari possent, uti in Leontio visum fuit. Præterea notum erat nec hanc castrationem remedium esse opportunum ad extinguendum libidinis ardorem; sed magis augeri, uti late ostendit S. Basilius, *lib.* 2. *de vera Virginitate* (*a*), dicens inter alia: " Cæterum impudicitiæ non absusus flamma, sed animo desiderioque luxurians, incontinenter per omnem concupiscentiam, assidueque mœchatur ". Postquam id multis etiam exemplis adductis probavit, hæc addit: " Danda tamen nobis, ut reor, venia, qui illa non tantum præmuniendæ virgineæ integritatis gratia diximus; sed ut plurimos ejusmodi Eunuchos, qui nomen illustre consecuti sunt in Ecclesia coerceremus, constat enim profecto dæmonis artem, & inventionem id opus esse.

Juxta hunc Canonis sensum, spiritus illius est a ministerio Ecclesiæ removere omnes, qui quocumque modo de incontinentia aut passione luxuriæ sunt suspecti.

Sensus Græcorum hujus Canonis.

Græci fundamentum, seu rationem hujus Canonis desumunt a violentia, quam in seipsum exercere nemini licitum est; & quod Deo injuriosum sit, ejus opus immutare, quam utramque rationem expressit Canon XXII. vulgo Apostolorum, & quem hoc Canone Nicæno renovatum credunt Balsamon, Zonaras, aliique Græci. Juxta hunc sensum, spiritus hujus Canonis esset, requirere in ministris Ecclesiæ spiritum *lenitatis* & *mansuetudinis*, remotum ab omni spiritu violentiæ & vindictæ, juxta illud Apostoli, *non percussorem* 1. *Tim. cap.* 3. *vers.* 3. *Tit. cap.* 1. *vers.* 7.

Irregularitas ex defectu corporis videtur ex hoc Canone originem duxisse.

Hæc Græcorum hujus Canonis interpretatio etiam a Latinis sensim recepta videtur: videmus enim quod hi Canones postmodum ita fuerunt accepti, ac si ob solam cujuscumque membri abscissionem aliquis fieret irregularis: ita ut subsequentes Canonum conditores, eamdem inducentes irregularitatem, ob aliorum membrorum mutilationem, videantur hunc Canonem Nicænum, & Canones vulgo Apostolorum ita interpretati, ac si vox *abscisio* generaliter ad omnis membri abscissionem referenda esset, tametsi hic Canon ad certi membri abscissionem restringat. Innocentius I. videtur huic extensioni initium fecisse, declarans irregularem qui partem digiti sibi abscidit. " Qui igitur partem cujuslibet digiti, inquit, sibi ipse volens abscidit, hunc ad Clerum Canones non admittunt ": verbum *abscindere* generaliter accipiendo. De hac irregularitate latius actum in *Jure Ecclesiastico*, *Tom.* II. *part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 5. *pag.* 128.

Quod autem in fine additur de iis, *quos aut Domini aut barbari castraverunt, inveniuntur autem alias dignissimi, tales ad Clerum suscipit regula.* (seu G. H. *admittit Canon*) reflectit ad Canonem XXI. Apostolorum. Cum enim clarum sit aliquem alium Canonem antiquiorem tum obtinuisse, qui tales ad Clerum admittendos declararet, nullus autem inveniatur præter

hunc

(*a*) Operum S. Basilii recens & eruditus Editor arbitratur hoc opus non esse genuinum S. Basilii fœtum, sua tamen canitie esse venerandum asserit. *Vide tom.* 3. *Oper. S. Basil. pag.* 588.

hunc Canonem Apostolorum; non sine fundamento hic a Synodo Nicæna indicatus creditur; quod pluribus contra Dallæum adstruit Beveregius in Codice Canonum primitivæ Ecclesiæ illustrato, *lib. 1. cap. 4. & cap. 11.*

C A N O N II.

Quoniam plura aut per necessitatem, aut alias cogentibus hominibus, adversus Ecclesiasticam facta sunt regulam, ut homines ex gentili vita nuper accedentes ad fidem, & instructos brevi tempore mox ad lavacrum spirituale perducerent; simulque ut baptizati sunt, etiam ad Episcopatum, vel ad Presbyterium promoverent: optime nihil tale de reliquo fieri. Nam & tempore opus est ei, qui catechizatur, & post baptisma probatione quamplurima. Manifesta est enim Apostolica scriptura, quæ dicit; Non Neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat & laqueum diaboli. *Si vero processu temporis aliquod delictum animæ circa personam reperiatur hujusmodi, & a duobus vel tribus testibus arguatur, a Clero talis abstineat. Si quis autem præter hæc fecerit; quasi contra magnum Concilium se efferens, ipse de Clericatus honore periclitabitur.*

S C H O L I O N.

Necessitate cogente plura contra Canones acta, quæ eadem cessante corrigenda.

SIGNIFICANT Patres Nicæni hoc Canone plura contra regulam Ecclesiasticam facta fuisse, aut per necessitatem, aut cogentibus hominibus. Necessitas, quæ ad hoc quodam modo coegerat, proveniebat ex raritate personarum, ad Episcopatum aut Sacerdotium capacium, adhuc durante & sæviente Imperatorum Gentilium persecutione, quæ præcipue in ipsos Ecclesiæ Patres dirigebatur. Coactio autem, quæ significatur per hæc verba, *aut cogentibus hominibus*, verisimiliter est illa, qua sæpius populus per importunitatem cogebat ordinari sibi aliquos Neophytos: atque ita expressit Paraphrasis Arabica Josephi Ægyptii apud Beveregium, primam Canonis periodum sic exprimens: " Quandoquidem nonnullos vidimus, " qui necessitate ex se, vel „ ex, (videtur legendum) populo Ecclesiæ coacti, „ Sacerdotes faciant, &c. Interim hinc notent Ecclesiæ Pastores, quod licet nonnunquam quædam per necessitatem facta, & dissimulata sint, ea postmodum necessitate cessante, esse corrigenda, nec ulterius toleranda.

Verbum græcum, quo utitur Canon, Νεόφυτον, & cui respondet in latina versione verbum *Neophytus*, proprie significat, *nuper insitum*, *nuper plantatum*, & juxta phrasim Ecclesiasticam, illum qui recenter ab infidelitate ad fidem venit: *ex Gentili vita nuper accedentes ad fidem*.

Hi Neophyti duplicis erant generis.

Agit præsens Canon de Neophytis sive ex vita Gentili nuper accedentibus ad fidem, hi Neophyti duplicis erant generis, unum eorum qui nuper, id est, abexiguo tempore se ad fidem præsentarant, seu in numero Catechumenorum erant adscripti: alterum qui nuper duntaxat baptizati erant.

Quæ circa primum genus servanda disciplina?

Circa primum Neophytorum genus Canon decernit, ne mox ad Baptismum admittantur: *nam & tempore opus est ei qui catechizatur*: ait Canon: vel ut alia versio habet: *nam & Catechumeno tempore opus est*, nimirum ut fidei eorum ac intentionis integritas nota sit; uti bene expressit citata Paraphrasis Arabica, dicens: *Oportet enim ut longo certoque tempore admoniti sint, & ad Religionem excitati usquedum fidei eorum ac intentionum integritas cognita fuerit.*

Indicat idipsum Augustinus, *de fide & operibus cap. 6.* ubi ait: " Quid autem aliud agit totum tempus, „ quo Catechumenorum locum & nomen tenent, nisi „ ut audiant quæ fides, & qualis vita debeat esse Christiani, ut cum *seipsos probaverint*, tunc de mensa Do„ mini manducent, & de calice bibant ": plura de „ hoc examine & tempore Catechumenatus dicta sunt in *Jure Ecclesiastico, Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 2. cap. 4.*

Quæ disciplina servandi circa secundum genus Neophytorum?

Quod aliud Neophytorum genus, præcipit Synodus, ne simul ut baptizati fuerint ad Episcopatum, vel ad Presbyteratum promoveantur; nam & *post Baptismum opus est probatione quamplurima*. Et allegata paraphrasis Arabica, verbis supra relatis, immediate subjicit: *Et cum illi post admonitionem & excitationem baptizati sunt, & id quod requiritur ab iis cognitum est, oportet etiam ut conversatio eorum perspicua experientia probetur.*

Rationem subdit Canon: *manifesta est enim scriptura, quæ dicit: non Neophytum, ne forte in superbiam elatus, in judicium incidat & laqueum diaboli.* " No„ vitate enim, inquit Ambrosiaster in *epist. ad Timo„ th.* & potestate inflatur, arbitrans se præ cæteris „ digniorem.

Aliam rationem reddit Hormisdas Papa *in Epist.* ad Episcopos Hispaniæ, apud Grat. *Dist. 61. c. 2. Debet vitam suam longa probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ.*

Non dubium proinde in spiritum hujus Canonis committere, qui ex vita impia & pius quam gentili conversos, sine *multa* aut quamplurima probatione ad sacros Ordines admittunt. Unde & Canon 79. Apostolorum (a) Neophytos recenter & e vita gentili venientes conjungit cum recenter venientibus e conversatione prava. *Qui ex vita gentili, ait, advenerit, & baptizatus est, aut ex conversatione prava, eum justum non est protinus promoveri in Episcopum.* Videri poterunt scholia in citatum Canonem Apostolorum; ubi ostenditur Neophytorum ordinationem interdum laudatam fuisse, cum ea, Deo specialiter insinspirante, facta cognoscitur. Videri & poterit scholion ad *Canonem 13. Sardicensem*; ubi notatur, quod Ecclesia spiritum potius quam litteram hujus Canonis attendendo, eum extenderit ad eos, qui recenter e vita seu officio sæculari & laicali venerint.

Neophytus, qui convincitur post Baptismum ante ordinationem grave peccatum commisisse, cessare debet a Clero.

Ulterius decernitur hoc Canone, quod si quis Neophytorum, non obstante hac prohibitione, ordinatus sit, & procedente tempore, aliquod *animale* peccatum circa personam inventum fuerit, cesset a Clero, id est, a functionibus sacris.

Vult ergo Canon, quod Neophyti ordinatio, si facta sit, toleretur quidem; sed tamen si *processu* temporis reperiatur post Baptismum ante ordinationem aliquod *animale* peccatum admisisse, cesset a Clero. Unde Isidorus, & ex ipso Gratianus *Can. 1. Dist. 48.* pro *inventum fuerit*, male legit, *admiserit*: quo indicatur agi de peccato post ordinationem admisso: quod est contrarium textui originali, & omnibus versionibus una Isidori excepta.

Quid peccatum animale?

Peccatum *animale*, de quo in Canone, non ab animali, sed ab anima seduci, evincit ipsum verbum græcum. Unde Dionysius legit *animæ peccatum*: quo nomine interpretes Græci passim intelligunt quodcumque peccatum grave. Quibus consonat Gratianus, qui ex Isidoro legit *mortale peccatum*.

Hic nota quam solliciti fuerint Patres, ne quis de gravi aliquo crimine convictus, sacras functiones obiret.

Apud Dionysium legitur: *& a duobus vel tribus testibus arguatur*: quasi sola accusatio sufficeret; at Græci, uti Hervetus, quos sequitur Isidorus, loco *arguatur*, legunt *convincatur*.

Hæc quidem quoad ordinatos, vel ordinandos. Ordinatores vero concernit finalis clausula Canonis, qua decernitur, ut si quis præter hæc fecerit, *quasi contra magnum Concilium se efferens*; vel ut legit versio Græcorum; *ut qui magnæ Synodo adversus esse audeat, ipse de Clericatu periclitabitur.*

In Codice *Ecclesiæ Romanæ* hæc verba Canonum separatum constituunt cum hoc titulo, *de prævaricatoribus Canonum*.

Et Labbæus *tom. 2. Concil. General. col. 46.* ad eam Canonis clausulam appendit hanc notam marginalem: „ in C. H. Canonis tertii locum occupat hæc clausu„ la cum hoc titulo: *De vindicta eorum, qui contra fecerint.*

Per *regulam Ecclesiastiam* (seu G. *Canonem Ecclesiasticum*) contra quem plura facta esse in principio Canonis narratur, intelligi Canonem 80. Apostolorum, quo diserte prohibetur; *eum qui ex vita gentili accesserit, & baptizatus fuerit vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus Episcopum fieri*. Contendit Beveregius in *Codice Can. primit. Eccles. illustr. lib. 1. cap. 4. & 11.*

C A N O N III.

Interdixit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino, qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem: nisi forte matrem, aut sororem, aut amitam; vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.

S C H O L I O N.

THEODORUS Balsamon in Commentario in Epistolam S. Basilii ad Gregorium Presbyterum, ait: " Eas „ autem *introductitias* appellat tertius Canon Nicænus „ Synodi, quæ *introducuntur* in ædes sacratorum ho„ minum, qui uxores non duxerunt, & *cum eis co„ habitant*.

Mulieres subintroductæ, accipiuntur pro extraneis.

Præsens igitur Canon interdicit Clericis *subintroductam* habere mulierem, id est, aliquam mulierem quam ipsi in domos suas, secum cohabitandi causa, introducerent. Cum autem similes mulieres, quæ a Clericis in domo assumuntur cohabitandi causa, essent *extraneæ*, sive ex his quæ erant extra familiam, hinc in multis horum Canonum versionibus, pro muliere *subintroducta*, legitur *extranea*. Ita in Codice Romano legitur; & apud Rufinum: " ne quis Episcoporum, „ cæterorumque Clericorum, cum extraneis mulieri„ bus habitet ". Isidorus quoque *extraneam* mulierem vertit, & Ferrandus Diaconus in sua Canonum Breviatione hunc Canonem citans, dicit: ut Clerici cum mulieribus *extraneis* non habitent; pluresque Synodi posteriores auctoritate hujus Canonis utentes, aut eum renovantes, eadem versione usæ sunt.

Has

(a) In quibusdam Codicibus recensetur Canone 80.

He mulieres subinde sorores vocatæ.

Has mulieres *introductitias*, vel *extraneas* subinde *sorores agapetas* aut adoptivas vocabant, pro varietate prætextuum, quibus ad introducendas aut assumendas sibi hujusmodi mulieres utebantur.

Vocabant enim eas *sorores*, ut indicarent se eas assumere ex affectu *charitatis fraternæ*; ut tamquam frater & soror christiane inter se viverent. Hoc nomen indicat constitutio Honorii Imperatoris, quam anno 420. contra contubernium Clericorum cum mulieribus hoc prætextu coloratum publicavit: extatque in *L. 19. Cod. de Episcopis & Clericis*: " eum qui probabilem secluso disciplinam agit, *decolorari* consortio *sororiæ* appellationis non decet: quicumque igitur cujuscumque gradus Sacerdotis fulciuntur, vel Clericatus honore censentur, *extranearum* sibi mulierum interdicta consortia cognoscant.

Clerici sub diversis prætextibus mulieres extraneas assumebant.

Dicebantur *Agapetæ* quasi ad opus aliquod *charitatis* assumptæ; ut nimirum Clericis in suis necessitatibus quotidianis ex *charitate* assisterent; contra quas *Agapetas*, sive mulieres sub prætextu charitatis, Clericis cohabitantes, multum suo tempore invectus est S. Hieronymus.

Appellabantur quoque *adoptivæ*, eo quod a Clericis quasi in locum sororis aut matris adoptarentur, sive substituerentur; atque hoc titulo sibi licitum earum contubernium credebant, etiam juxta hunc Canonem, qui matrem & sororem Clericis cohabitare permittit.

In Concilio Bracarensi anno 562. *Can.* 15. decernitur: " Si qui Clericorum præter matrem aut germanam, vel etiam quæ proxima affinitate junguntur, alias aliquas quasi *adoptivas* fœminas secum retinent, & cum ipsis habitant, sicut Priscilliani secta docuit, anathema sit.

Testatur quoque Henricus Valesius, in notis ad *cap. 30. lib. 6. Eusebii*, titulum hujus Canonis in vetustissimo Codice Corbejensi, hanc præferre inscriptionem. De subintroductis, sive adoptivis sororibus: cui pene respondet inscriptio ejusdem Canonis apud Martinum Bracarensem, *part. 1. tit. 32. de subintroductis adoptivis mulieribus*. Et convenit ipse textus a Martino Bracarensi ibidem relatus: " Nullus Episcopus, Presbyter, neque Diaconus, neque omnino aliquis ex Clero licentiam habeat intromittendi ad se quasi *adoptivam* aliquam mulierem, quasi in loco aut sororis aut matris; nisi forte sororem patris vel matris, & illas solas personas quæ ab omni mala suspicione alienæ sunt.

Patres intellexerunt vinculum naturale non adoptitium.

Vir clarissimus Joannes Doujatius antecessor Parisiensis, & sacrorum Canonum Professor, qui novam & emendatiorem editionem collectionis Martini Bracarensis procuravit, notat in margine ad verbum, *sororem*: in Codice MS. legi sororem *veram ex germanitate, aut sororem* scilicet patris vel matris; quæ lectio, si genuina sit, indicare voluit Martinus, Synodum Nicænam, excipiendo sororem, amitam, &c. non adoptivas & fictitias, sed veras intellixisse; id est vera germanitate, seu consanguinitate & affinitate junctas, quod ex textu Canonis manifestum est.

Recte quoque notatum est, Martinum Bracarensem Canonem Nicænum & Bracarensem quasi in unum conflasse; quod haud fecisset, nisi ipsi perspectum fuisset, etiam hujusmodi *adoptivarum* contubernium Clericis hoc Canone esse interdictum.

Et sane evidens est, quod Canon excipiens matrem, sororem, & amitam attenderit vinculum sanguinis & naturæ in his personis; hoc enim solum suspicionem eluit; non autem fictitium & legale ex adoptione oriens: unde Honorius in citata *lege* 19. excipiens quasdam personas, rationem exceptionis a naturali vinculo petit: dicens: *In his enim nihil sævi criminis existimari fœdus naturale permittit.*

Juxta versionem Dionysii & Græcorum; Canon a regula generali interdicente Clericis *introductam seu extraneam* mulierem, excipit duntaxat *matrem*, *sororem & amitam*, addita tamen hac clausula, *vel eas tantum personas, quæ omnem suspicionem effugiant.*

An finalis clausula Canonis sit extensiva, vel restrictiva?

An hæc clausula sit restrictiva, ut nimirum prædictas personas tantum admittat, *modo omnem suspicionem effugiant*, an vero sit extensiva tamquam admittens præter expressas insuper omnes illas personas, quæ omnem suspicionem effugiunt, incertum est ob varias hujus Canonis versiones. Versio Isidori ad priorem sensum magis videtur accedere. " *In his namque*, ait, *solis personis*, & harum similibus, omnis quæ ex mulieribus est suspicio, declinatur ". Aliæ versiones admodum dubiæ sunt.

Gratianus occasionem dedit finalem clausulam extenuendi.

At Gratianus referens hunc Canonem, *Dist. 32. Can. 16.* posteriorem sensum clarissime expressit, exceptionem Canonis referens his verbis: *Nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam eas idoneas personas, quæ fugiant suspiciones*. Notant autem Correctores Romani, Gratianum hac in parte recessisse a textu græco, in quo legatur: *vel eas tantum personas, quæ omnem fugerint suspicionem*. Interim ex hac Gratiani expressione factum est, ut passim Canon hic juxta hunc intellectum, a recentioribus Canonistis & Synodis acceptus fuerit.

Illud indubitatum est, quod si Synodus exceperit omnes personas *omnem suspicionem fugientes*, indubie permiserit omnibus superioribus determinare & judicare, quæ personæ pro locorum & temporum circumstantiis haberi debeant tales, *quæ omnem fugiant suspicionem*, quarum consequenter contubernium Clericis sit, vel non sit permittendum.

Hinc & videmus Canonem hunc frequentissime fuisse renovatum; ita tamen ut non semper eadem exceptio servetur, eo quod ipsum Canonis sensum & spiritum potius quam litteram sequi maluerint Canonum conditores. Et quidem Justinianus Imperator, in *Novella* 123. *cap.* 29. conformiter ad sacros Canones, sive ut loquitur, *secundum sanctarum regularum virtutem*, interdicens Clericis *mulierem aliquam in domo propria subintroductam* habere, idque sub exceptione in Canone Nicæno expressa; nihilominus ab hac exceptione excludis Episcopum (qui a Synodo Nicæna erat in exceptione comprehensus) *nullam penitus mulierem ipsum habere, aut cum eo habitare permittens.*

Citatus Concilii Bracarensis Canon tantum permittit retinere matrem, aut germanam, vel etiam quæ proxima consanguinitate junguntur. Quin & plures Synodi nec matrem, nec sororem permiserunt ex ratione, quæ jam pridem induxerat sanctum Augustinum sororum contubernium non admittendi, dicentem: *quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt*. Hanc in rem notandus est Canon 4. Concili Forojuliensis a Paulino Patriarcha Aquilejensi, anno 791. celebrati, Renovato enim hoc Canone Nicæno, in quantum inhibet Clericis habere *subintroductas mulieres*, subjicit. " Et quamquam de quibusdam inhonesta carentibus suspicione, *clementius* aliquo modo inibi legatur indultum; nos tamen *omnes* omnino *nunc* necessario vetare prospeximus; eo quod experimento dedicerimus, illarum velamento alias licentius ad eos aditum veniendi perditionis causam habuisse.

Synodus Nicæna nonnihil indulgens fuisse videtur.

Hæc verba *clementius indultum* ostendunt posteriores Synodos exceptionem Synodi Nicænæ habuisse pro quadam condescendentia & *clementia*, quæ toleranda non sit, dum apparet eam plus nocere quam prodesse.

Hanc condescendentiam nonnulli Episcopi aboleverunt.

Videri quoque potest capitulare Theodulphi Episcopi Aurelianensis *cap.* 12. qui statuit, " ut nulla fœmina cum Presbytero in una domo habitet; quamvis enim, ait, Canones matrem & sororem, & hujusmodi personas, in quibus nulla sit suspicio, cum illo habitare concedant, hoc nos modis omnibus idcirco amputamus, quia in obsequio sive occasione illarum, veniunt aliæ fœminæ, quæ non sunt ei affinitate conjunctæ, & eum ad peccandum illiciunt.

Ex his videmus Synodos, & Episcopos nonnunquam rigidius hoc in puncto egisse, quam Synodum Nicænam: at quantum postremis sæculis relaxata sit in hoc puncto disciplina, & quam procul extensa sit exceptio a Synodo Nicæna admissa, facile videri potest ex Decretis Synodorum quæ retuli in *Jure Ecclesiastico, Tom. I. parte 1. titul. 2. cap. 3.* & in *Dissertatione de Instituto Canonicorum, Tom. V. part. 2. cap. 2. §. 3. & 4.*

Spiritus hujus Canonis.

Indubie spiritus hujus Canonis, & omnium, qui ejus executionem urgent, est removere a Clericis omnem incontinentiæ occasionem, aut etiam suspicionem: & quamvis in aliqua particulari persona ob singulares circumstantias similis cohabitatio posset esse sine peccati periculo; eam tamen permittendam non censuit S. Basilius, ne aliis occasio peccandi daretur.

Monitum S. Basilii.

Cum enim Gregorius Presbyter eum rogasset, ut sibi mulierem retinere permitteret, eo quod septuagenarius ab omni corporali perturbatione liber esset, respondit S. Basilius: " Neque enim credo eum, qui septuaginta annos natus est cum muliere animi perturbatione commotum habitare; nec tanquam propter aliquam turpem actionem, quæ facta fuerit, statuimus ea, quæ statuimus; sed quia ab Apostolo docti sumus fratri non esse ponendum offendiculum vel scandalum. Scimus autem quod id quod recte & sane fit ab aliquibus, erit aliis occasio ad peccatum; ea de causa decrevimus SS. Patrum constitutionem sequentes, ut a muliere separeris ". Itaque Episcoporum & Superiorum est examinare & judicare, quid in hoc puncto sit vetandum, & quod dissimulandum pro temporum, & locorum, ac personarum varietate & conditione.

CANON IV.

Episcopum convenit, maxime quidem ab omnibus, qui sunt in Provincia, Episcopi ordinari. Si autem difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem; tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus: tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum, quæ geruntur, per unamquamquem Provinciam Metropolitano tribuatur Episcopo.

SCHOLION.

Canon agit & de electione, & de ordinatione.

UTRUM præsens Canon agat de ordinatione sive consecratione, an vero de electione Episcopi, qui-

quibusdam dubium est. Et quidem interpretes Græci, ut Balsamon, Zonaras, aliique, quos novissime secutus est vir eruditus Guillelmus Beveregius Presbyter Anglicanus in notis ad hunc Canonem, credunt solum de electione hic tractari. At inter Latinos non pauci sustinent de ordinatione Episcopi Canonem loqui. Hisque favet versio Dionysii & Isidori, qui legunt: Episcopum oportere *ordinari*; item ordinationem fieri.

Si textum Græcum seu originalem consulamus, verisimilius est, tam de electione, quam de ordinatione hic agi; nam præterquam quod in priore parte Canonis ipsum verbum Græcum proprie significet, *constitui*, abstrahens ab electione & ordinatione; ipse absentium in scriptis assensus requisitus, sat innuit de electione potius, quam ordinatione tractari.

Cum vero verbum Græcum in altera parte Canonis proprissime significet *manuum impositionem*, vix dubitari potest, quin de *ordinatione* loquatur. Itaque Canonis, hic videtur proprius sensus: Episcopum constitui oportere ab omnibus Episcopis comprovincialibus; aut si id fieri nequeat, saltem a tribus præsentibus; cæteris absentibus electioni per scriptum assentientibus: quo assensu præstito, tunc *manuum impositio* sive ordinatio a præsentibus fiat.

Est hæc Canonis explanatio conformis temporis illius disciplinæ, juxta quam electio & ordinatio Episcoporum simultanee peragi solebant.

Ratio Canonis.

Canonis hujus rationem jam pridem expressit Innocentius I. in *epist. ad Victricium cap. 1. apud Gratianum, Dist. 64. Can. 4. Ne unus*, ait, *Episcopus ordinare præsumat Episcopum, ne furtivum beneficium præstitum videatur. Hoc enim & in Nicæna Synodo constitutum est atque definitum.*

Hoc est, juxta Innocentium, voluit Synodus ut Episcopus non furtive, sive clam in ovile, seu in Ecclesiam Christi intraret, sed Ecclesia integra (quæ per Ecclesiam cujusque Provinciæ repræsentatur) quasi probante & assentiente.

Ex corrupta lectione Canonis apud Ferrandum creditum est, solum Romanum Pontificem ab antiquo potuisse concedere, ut Episcopus, ab uno ordinaretur.

De disciplina hoc Canone expressa circa Episcoporum consecrationem, videri etiam possunt, quæ notavi in *Jure Ecclesiastico, Tomo I. part. 1. tit. 15. cap. 1. pag. 85.* ubi & ostendi ordinationem licet ab uno Episcopo factam, semper reputatam fuisse validam, etsi tamquam contra Canones facta reputaretur illicita; quod & asserit Christianus Lupus in appendice scholii hujus Canonis subjecta, una contendens quod potestate dispensandi, ut Episcopus ab uno ordinetur, Sedes Apostolica ab ipsis Apostolorum temporibus usa fuerit; nam, ait & Fulgentius Ferrandus, Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus, antiquus Canonum Collector ex Synodo Zellensi, & Siricii Pontificis sanctionibus adducit hunc Canonem, ut unus Episcopus Episcopum non ordinet, *excepta Romana Ecclesia*; verum Vir eruditus Paschasius Quenellus in *Dissert.* 15. *t.* 2. Operum S. Leonis inserta, qua evincere conatur suppositionem illius Concilii Zellensis, sive Tellensis, probat *cap.* 2. ex omnibus exemplaribus impressis, & MSS. Breviarii Canonum Ferrandi Diaconi, hanc clausulam, *excepta Ecclesia Romana*, esse addititiam, neque a Ferrando, sed recentiore manu esse adjectam; demonstratque eam, nec disciplinæ antiquæ Ecclesiæ Romanæ convenire. Etenim admodum est verisimile, quod hæc adjecta clausula non minus conduxerit, ut hæc dispensandi auctoritas Sedi Apostolicæ posterioribus sæculis fuerit reservata.

Metropolitano confirmatio defertur.

Ultima clausula Canonis in Codice Ecclesiæ Romanæ conficit separatum Canonem, cum hac inscriptione; *de potestate Metropolitani*, ipseque textus convenit cum versione Isidori. Hæc autem versio aperte significat hic solum tractari *de potestate Metropolitani*, in confirmandis Episcopis suffraganeis: dicit enim: *Potestas sane vel confirmatio pertinebit per singulas Provincias ad Metropolitanum Episcopum*. Aliæ autem versiones generaliores sunt, atque firmitatem eorum, quæ gerunt, per unamquamque Provinciam Metropolitano tribuunt: sive ut habet versio Græcorum & Herveti: *Eorum autem, quæ fiunt, Confirmationem in unaquaque Provincia a Metropolitano fieri.*

At si hæc qualiscumque generalis expressio conferatur cum præcedentibus verbis Canonis, dubium non apparebit, quin hæc confirmatio Metropolitano delata præcipue pertineat ad ordinationem Episcoporum, in unaquaque Provincia faciendam. Hunc Canonis sensum disciplina Ecclesiæ pluribus sæculis inconcusse servata probavit, quæ Confirmationem Episcoporum Metropolitanis conformiter ad hunc Canonem detulit, ut ostendimus in *Jure Ecclesiastico, T. I. part. 1. tit. 14. c. 1. & 2.*

Voluit igitur Synodus Nicæna hoc Canone stabilire ritum Canonicum eligendi & ordinandi Episcopos per singulas Provincias, ut nimirum ad electionem & ordinationem omnes Episcopi ejusdem Provinciæ conveniant; aut *saltem tres*, aliis legitime absentibus, scripto consensum suum addentibus; ipsaque electionis confirmatio ad Metropolitanum Episcopum pertineat; quem ordinem ipse Meletius intervertebat, uti in Dissertatione prœmiali observatum est: ideoque hunc Canonem occasione Meletii editum fuisse recte advertit Beveregius ad hunc Canonem.

Canon V.

De his, qui communione privantur, seu ex Clero, seu ex Laico ordine, ab Episcopis per unamquamque Provinciam sententia regularis obtineat, ut hi qui abjiciuntur ab aliis, ab aliis non recipiantur. Requiratur autem, ne pusillanimitate, aut contentione, vel alio quolibet Episcopi vitio, videatur a congregatione seclusus. Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit annis singulis per unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari: ut communiter omnibus simul Episcopis Provinciæ congregatis, discutiantur hujusmodi quæstiones. Et sic qui suo peccaverunt evidenter Episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æstimentur, usquequo vel in communi, vel eidem Episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam. Concilia vero celebrentur, unum quidem ante Quadragesimam Paschæ: ut omni dissensione sublata, munus offeratur Deo purissimum: secundum vero circa tempus autumni.

Scholion.

Quatuor hujus Canonis partes. 1. excommunicatus ab uno, non recipiatur ab altero.

Canon hic dividi potest in quatuor partes. Prima parte agitur de Clericis & Laicis, qui per suos respective Episcopos a communione sunt segregati seu privati. Vult ut circa hoc *sententia regularis obtineat* (sive G. *valeat sententia secundum Canonem, qui pronuntiat*) *ut hi qui abjiciantur*, (seu G. *abjecti sunt*) (sive Isid. *excommunicantur*) *ab aliis, ab aliis non recipiantur*: hoc est, quod segregatus, sive suspensus, aut excommunicatus ab uno Episcopo, debeat haberi ut talis ab omnibus Episcopis.

Fundata est hæc regula in unitate Ecclesiæ & Episcopatus, juxta vulgatum illud, & solemne S. Cypriani effatum: „ Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur " *lib. de Unitate Ecclesiæ.*

Ut enim unitas illa Ecclesiarum requirit, ut ille, quem cum una Ecclesia communionem habere constaret, ab aliis reciperetur; eadem exigit pariter ab una rejectum, ab aliis similiter rejici.

Regula Ecclesiastica, sive Canon cujus hic fit mentio, & servari præcipitur, videtur Canon 32. vulgo Apostolorum, & pluribus probat Beveregius in *Codice Ecclesiæ primitivæ illustrato, lib. 1. cap. 4. & 11.*

Ut tamen hæc regula obtineat, debet ipsa sententia esse *regularis*, sive secundum regulas & Canones Ecclesiæ prolatæ.

Secunda pars; causa excommunicationis in Synodo Episcoporum examinanda.

Itaque in secunda parte decernit Canon, ut examinetur, quo motivo ad decernendas has pœnas Episcopus inductus fuerit; ne videretur velle probare quorumdam Episcoporum passiones, quibus interdum ad opprimendos sua auctoritate subditos impelluntur. Requiratur, sive examinetur, ait, *ne pusillanimitate, vel contentione, aut alio quolibet Episcopi vitio*; vel aliqua ejusmodi Episcopi acerbitate, aut qualibet *commotione* (vel G. *pro aliqua animi indignatione aut contentione, aut qualibet tali commotione, stomachantis Episcopi*, ut legitur in Codice Thuano, *videantur a segregatione seclusi*) (sive Isid. *excommunicati sunt* sive *abjecti*).

Hæc satis ostendunt Synodum examinari velle, num pœna segregationis pro motivo non habeat particularem aliquam Episcopi contra suum subditum passionem, quæ ipsum ad injustam sententiam pronuntiandam contra innocentem, nec pœnam eam merentem induxerit.

Neque enim ignorabant Patres Nicæni, etiam Episcopos esse homines, & humanis passionibus subjectos, suaque, quam a Deo & Ecclesia acceperunt, auctoritate nonnunquam abuti; esseque inter illos, qui contra præceptum Principis Apostolorum gestiunt *dominari in Clericis*. *Sæpe sinit divina Providentia, per nonnullas nimium turbolentas carnalium hominum seditiones expelli de Congregatione Christiana etiam* bonos viros .... hos coronat in occulto Pater in occulto videns. Rarum hoc videtur, sed tamen exempla non desunt, immo plura sunt quam credi potest, ut loquitur S. Augustinus, *lib. de vera Religione, cap. 6.*

Ut hoc ergo *decentius inquiratur*, sive *convenientem examinationem bene accipiat* (vel Isid. *digna hæc possint examinatione perquiri*) *placuit annis singulis per unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari* (sive Isid. *Episcoporum Concilium fieri*) id est, *ut Synodi Provinciales bis in anno in singulis Provinciis habeantur, ut communiter omnibus simul Episcopis Provinciæ congregatis discutiantur hujusmodi quæstiones.*

Hic patet quæstiones, quas Clerici vel Laici contra suum Episcopum habebant, delatas fuisse ad judicium Synodi Provincialis, non per modum appellationis, sed simplicis & humilis querelæ.

Synodus bis in anno celebranda & quando?

Synodi autem habendæ præscribuntur, una quidem ante *Quadragesimam Paschæ*, altera autem circa tempus autumni.

Rationem designati prioris temporis expressit Canon: *Ut, omni dissensione sublata* (G. *omnibus animi sordibus sublatis*) (seu Isid. *omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis*) *munus* (G. *purum*, seu Isid. *mundum & solemne offeratur Deo gratissimum.*) Cum enim Paschalis solemnitas esset omnium maxima, in qua speciali ratione

ne ad imitationem Christi spiritualiter resurgendum, etiam necessarium erat ut omnis amaritudo, omnisque odiorum fomes deponeretur. Tunc enim & pœnitentes reconciliabantur; Catechumeni baptizabantur, Imperatores etiam suarum legum severitatem emollita, captivos liberabant, ipsique fideles invitabantur, ut pauperibus suis debitoribus debita relaxarent, & suis inimicis injurias condonarent. Notanda hanc in rem sunt verba S. Leonis, *Sermone 2. de Quadragesima*, dicentis: *Optime sunt transigi Quadragesimam, si odia transeant in dilectionem, si inimicitiæ convertantur in pacem, si tranquillitas extinguat iram, si mansuetudo remittat injuriam.*

Hic per quadragesimam a Synodo intelligi jejunium quadraginta dierum ante festum Paschale celebrari solitum, contra Dallæum solidissime adstruit Beveregius, *l. 3. Codicis Canonum Eccl. primitivæ vindicati, c. 1. & 2.*

Cur pro secunda Synodo celebranda deputatum sit tempus *autumni*, non expressit Canon; & rationem notandam assignat supra citata paraphrasis Arabica Josephi Ægyptii: *secunda autem, inquit, tempestas, quæ est post festum Crucis, Synodo celebrandæ idcirco destinatur, quia tunc autumnum & hiemem, & multos morbos, & pestilentiam lethalem futuram expectant, & hæc amicitia, & pax, & munera, & malorum amputatio, ante mortem erunt, ut in Christo obviam eant, cum ipsi puri sunt cordibus, & corporibus impolluti: ut digni sint, qui misericordiam ab eo & remissionem accipiant, atque a judicio, gravique supplicio liberentur.*

Vult igitur Synodus, ut in Conciliis Provincialibus discutiantur hujusmodi quæstiones: *& sic qui suo peccaverint evidenter Episcopo* (sive G. *quos Episcopum offendisse constiterit*) (sive Isid. *qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensas merito contraxerunt*) excommunicati, vel a Congregatione separati rationabiliter (seu G. *juste*) ab omnibus æstimentur (seu Isid. *habeantur*) juxta priorem Canonis partem.

Hanc excommunicationem sive a Congregatione separationem durare declarat Synodus, *usquequo vel in communi, vel eidem Episcopo* (Isid. *suo*) *placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam.*

Ita habet lectio Dionysii, congruitque Isidoriana, necnon Codicis Romani; datque lectio facultatem humaniorem pro excommunicatis ferre sententiam, non tantum Synodo, sive Episcopis in communi, sed & Episcopo proprio ipsius excommunicati. Quin & Canon in prisca Canonum editione latina, apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici veteris, *excommunicationem durare pronuntiat simpliciter, quamdiu Episcopo placeat humaniorem pro his ferre sententiam.* At lectio Græcorum uti & Hervetiana, hanc auctoritatem duntaxat tribuunt ipsi Synodo, sive Episcoporum congregationi. Ita enim legunt: *Donec Episcoporum congregationi videatur pro eis humaniorem proferre sententiam;* prout & in quodam Codice Dionysii Exigui notatur ad marginem apud Labbæum *t. 2. Concil. col. 40.* Atque ita legisse Zonaram manifestum est ex ejus ad hunc Canonem commentario; ubi quærentem inducit: *cur ad Episcoporum potius conventum, quam ad Episcopum illum, qui segregationis auctor fuit, de eo, qui segregatus est, decerni facultas delata?*

Excommunicatus a suo absolvendus?

At ex responso Zonaræ patescit, ipsum non dubitasse quin non obstante hac expressione, nihilominus ex mente Synodi, etiam *proprio Episcopo* sit facultas excommunicatum absolvendi. Immo nec ad Synodum, sive ad Congregationem Episcoporum esse pro absolutione confugiendum, nisi proprius Episcopus se justo duriorem ostendat. Ipse enim respondet: *Ego vero id arbitror ita accipiendum, ut quoties auctor segregationis Episcopus æquo duriorem se præbeat, neque decursu temporis hominem pœna absolvat, vel nondum absoluto forte decesserit; tunc quem & supplicii diuturnitate & dolore animi, satis pœnarum pro criminis ratione dedisse cognitum sit, licet Episcopus ejus inexorabilis & implacabilis perseveret, aut forte defunctus sit, de illo statuendi, hominemque pœna absolvendi penes Synodum facultas sit.* Itaque Dionysius & Isidorus, si non verba, saltem mentem Synodi in sua versione expresserant.

Porro ex ratione, ob quam Synodus ante quadragesimam cogenda Concilia decernit, sufficienter indicatur, quod Synodi Nicenæ intentio fuerit, ut quæcumque controversiæ Ecclesiasticæ in Provincia emergentes, in Synodo Provinciæ absolute terminentur; licet etiam quæstiones ipsos Episcopos concernant; quemadmodum hunc Canonem Episcopi Africani in Epistola ad Cœlestinum Papam, in causa Apiarii intellexerant: ut infra ubi de Canonibus Africanis, & de hac Epistola agitur, latius exponetur.

C a n o n VI.

Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim, ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem. Quia & Urbis Romæ Episcopo parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque Provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis. Illud autem generaliter clarum est, quod si quis præter sententiam Metropolitani factus fuerit Episcopus; hunc magna Synodus definivit Episcopum esse non oportere. Sin autem communi cunctorum Decreto rationabili, & secundum Ecclesiasticam regulam comprobato, duo aut tres, propter contentiones proprias contradicant, obtineat sententia plurimorum.

S c h o l i o n.

Occasione hujus Canonis multum inter eruditos disceptatum, variasque in sententias itum esse constat; cujus tamen non adeo obscurus sensus apparet.

Jus Metropoliticum Episcopi Alexandrini se extendit in Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim.

Primo, illud ex ipso textu Canonis clarum est, Patres Nicænos hoc Canone, nihil novi de Ecclesiis hic nominatis constituere, sed antiquas duntaxat & majorum instituto receptas consuetudines, sive antiqua Ecclesiarum privilegia confirmare. Præcipue vero ac nominatim privilegia Alexandrinæ Ecclesiæ inviolata servari; nimirum ut qui sunt in Ægypto, Lybia, & Pentapoli, Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem.

Ex his verbis insuper apparet Nicænos Patres supponere, quod antiqui mores, sive *antiqua consuetudo* habeat, ut Episcopus Alexandrinus exerceret potestatem per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim, id est, non ordinationem tantum, sed omnem Ecclesiasticam potestatem, uti latius ostendit Henricus Valesius *lib. 3. Observationum in Historiam Socratis & Sozomeni, cap. 5. & 6.* ubi una demonstrat Episcopum Alexandrinum hoc jure usum ante Synodum Nicænam.

Itaque antiquis moribus, sive *antiqua consuetudine* introductum & receptum erat, ut Episcopus Alexandrinus, per plures Provincias, scilicet per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim haberet jus ordinandi Episcopos, sive quod ordinationes Episcoporum, ab ipso saltem essent confirmandæ, aliaque agendi, quæ *Metropolitanis* singulis in suis respective Provinciis competebant.

Non agitur hic de Jure Patriarchico.

Hoc enim Canone agi de Jure Metropolitico & de Metropolitanis, non autem de Jure Patriarchico, aut Patriarchis, prout hi posteriori tempore accepti fuere, probat ipse Canonis contextus, & ipsa circumstantia temporis, quo hic Canon editus fuit.

Nec enim in Canone, immo nec in Synodo Nicæna ulla mentio Patriarchæ occurrit; sed duo Episcoporum ordines recensentur, videlicet Episcoporum Provincialium & Metropolitarum. Neque Episcopis hic recensitis ullæ assignantur Diœceses (quæ juxta temporis illius phrasim designabant districtum *plurium Provincialium*, quibus singuli præerant Metropolitani, quales sunt districtus Patriarchales) sed Provinciæ duntaxat in verbis: *Apud Antiochiam, cæterasque Provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis.* Quin & in Canone prout a Patriarcha Constantinopolitano missus fuit ad Patres Concilii Carthaginensis VI. additur ad vocem *Ecclesiis* vox *Metropolitanis*; indicium evidens de Metropolitanis, non autem de Patriarchis hic sermonem esse.

Insuper Canon vendicat Episcopo Alexandrino ordinationes Episcoporum, quas & in Epistola Synodica eidem vendicaverat Synodus contra molitiones Meletii, qui sine ejus consensu Episcopos per Ægyptum ordinare presumpserat, uti supra in *Dissertatione proœmiali*, §. 2. ostendi. Ordinationes autem Episcoporum, non Patriarchis sed Metropolitanis competiisse notorium est.

Adhæc notant eruditiores, nec nomen, nec jura Patriarcharum, ante sæculum V. ullis Episcopis data fuisse; neque ante illud tempus districtus Patriarchales fuisse designatos.

Itaque Patres Nicæni, nullum jus Patriarchale Ecclesiis hic recensitis attribuerunt aut firmarunt; sed tantum Jus Metropoliticum, sive Jus quibusvis Metropolitis, in suis respective Provinciis competens.

Verum Jus illud, quod in ordinariis & communibus Metropolitis ad unam Provinciam restringitur, id *ex antiqua consuetudine* Episcopo Alexandrino competebat per plures Provincias, nimirum Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim.

Hoc itaque jus adversus contrarias molitiones Meletii, vendicant Episcopo Alexandrino Patres Nicæni; tum ob *antiquam consuetudinem*, quam in similibus Juribus servari volunt, tum quod Episcopus Romanus simili quoque Jure uteretur: *Quia & Urbis Romæ Episcopo parilis mos est.*

Jus Metropoliticum Episcopi Romani in Provincias suburbicarias.

Si ergo Episcopo Alexandrino non Jus Patriarchale, sed solum Metropoliticum ad plures Provincias *ex antiqua consuetudine* protensum, confirmetur, evidens, non aliud Jus hoc Canone asseri Episcopo Urbis Romæ: quandoquidem dicatur ideo servari Episcopo Alexandrino hoc Jus, *quia & Urbis Romæ Episcopo parilis mos est*; scilicet exercendi Jus Metropoliticum, puta ordinandi Episcopos per plures Provincias.

Quæ vero essent hæ Provinciæ, in quibus Romano Episcopo esset parilis mos illud Metropoliticum Jus exercendi, Synodus Nicæna non expressit, quia ex quotidiano usu non controverso, illas notorias esse supponebat.

Rufinus ergo sub finem sæculi IV. adeoque eodem sæculo, quo hæc Synodus habita est, hanc partem Canonis, non ad litteram, sed prout eum observari videbat, per compendium inferens, Provincias illas expressit, dicens: *& ut apud Alexandriam & in Urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti, vel hic suburbicanarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.*

Ve-

Vetus versio Latina apud Jostellum expressit hos limites per *suburbicaria loca*, quod cum Rufino convenit.

Suburbicariæ enim Ecclesiæ erant omnes illæ, quæ intra loca, vel regiones suburbicarias continebantur. Dicebantur autem regiones *suburbicariæ*, quæ Vicario, sive Præfecto urbis parebant.

Itaque juxta Rufinum & auctorem illius veteris versionis Romano Episcopo *parilis mos* erat in Ecclesiis vel locis suburbicariis, qui Alexandrino per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim.

Et sane Episcopum Romanum primitus Jus suum Metropoliticum exercuisse in Ecclesiis suburbicariis, rametsi Roma procul dissitis, constat ex variis Epistolis S. Leonis, & noranter *Epist.* 16. ad universos Episcopos constitutos *per Siciliam*, quæ Vicario Urbis Romæ parebat. In hac Epistola *c.* 1. redarguit hos Episcopos, quod novitatem inducerent. *Baptismi Sacramentum numerosius in die Epiphaniæ, quam in Paschali tempore celebrantes, in quam culpam, ait, nullo modo potuissetis incidere, si unde* consecrationem honoris *accipitis, inde legem totius observantiæ sumeretis; & Beati Petri Apostoli Sedes. quæ vobis* sacerdotalis mater est dignitatis, *esset Ecclesiasticæ magistra rationis.*

Ex his constat ordinationes Episeoporum per Siciliam Episcopo Romano tunc competiisse, quod erat Jus proprium Metropolitanorum. Insuper constat, quod ad Episeopum Romanum, tamquam *Metropolitanum* debuissent in regimine Ecclesiarum habuisse recursum.

Sed quod vel maxime notandum, eadem Epistola, *c.* 7. mandat, ut terni semper ex ipsis ad diem tertium Kalendarum Octobris, Romam *fraterno Concilio* sociandi indissimulanter occurrant, idque, uti expresse dicit: *Quia saluberrime a Sanctis Patribus constitutum est, binos in annis singulis Episcoporum debere esse conventus.* Hic S. Leonem alludere ad Canonem Nicænum indubitatum est. Illo autem Canone duntaxat de Synodis, sive conventibus per *Metropolitanos* cogendis agi clarum est; adeoque & sequitur Leonem sibi Jus Metropoliticum in hisce Ecclesiis vendicasse, uti & pluribus & solide adstruit Paschasius Quenellus, nota 1. in eitatam Epistolam; una evincens ex ipsis quoque Leonis Epistolis, hujusmodi jus extra Ecclesias suburbicarias sibi eo tempore, Episcopum Romanum non asseruisse; sed Metropolitanis singularum respective Provinciarum sua jura integra servasse.

Comparatio igitur in hac parte Canonis duntaxat instituitur inter Episeopum Alexandrinum & Romanum tamquam Metropolitanos; sed *privilegiatos*, id est, qui Jus Metropoliticum ex *vetusto more*, sive consuetudine in plures Provincias extensum habebant & exercebant.

Nec his solis duabus primariis Sedibus & Ecclesiis sua privilegia salva & intemerata esse, vult Synodus, sed & aliis omnibus, dicens: *Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque Provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis.*

Sine consensu Metropolitani nullus ordinetur Episcopus.

Post hæc subjicit: „ Illud autem generaliter elarum „ est, quod si quis præter sententiam Metropolitani „ fuerit factus Episcopus, hunc magna Synodus definivit, Episcopum esse non oportere.

Hie generaliter comprehendit Synodus omnes Metropolitanos, tam simplices seu ordinarios, de quibus *Can.* 4. *actum erat*, quam *privilegiatos*, de quibus præcipue egerat in hoc Canone; voluitque ferire Episcopos a Meletio sine consensu Episcopi Alexandrini ordinatos; utpote qui Episcopo Alexandrino jus Metropoliticum per Ægyptum negare videbatur, ordinando Episcopos sine ejus consensu.

Quod autem hoc Canone præcipue de Metropolitanis *privilegiatis* agatur, indicavit Dionysius Exiguus, hunc titulum ei præfigens. *De Privilegiis, quæ quibusdam Civitatibus competunt.* Huic & consonet titulus Canonis hujus in Codice Ecclesiæ Romanæ, *de Privilegiis primarum Sedium.*

Forma electionis in Episcopum.

Ex toto Canonis contextu, præsertim Græco, evidens in ultima Canonis parte, agi de electione Episcopi, cui cum juxta disciplinam illius temporis non tantum Episcopi Comprovinciales, sed & pupulus interveniret, voluit Canon, ut Metropolitanus electionem probet, si eam canonice, sive secundum Ecclesiasticam regulam factam esse cognoverit, ex communi & plurium suffragio; licet duo vel tres propter *proprias contentiones*, vel ut vertit Isidorus, *animositate ducti*, per contentionem contradixerunt; hoc est, ut notat Zonaras, *contentionis studio non aliqua certa ratione discrepent.*

Canon hic in Codice Ecclesiæ Romanæ in tres Canones divisus.

Canon hic in Codice Ecclesiæ Romanæ conficit trea distinctos Canones, quorum primus præfert jam dictum titulum: *De Privilegiis primarum Sedium.* Secundus exhibetur sub hoc titulo: *Ne sine voluntate Metropolitani quis ordinetur Episcopus.* Tertius sub hoc titulo: *De sequendo majori numero in electione.*

Notat quoque Labbæus *t.* 2. *Concil. col.* 46. similem distributionem hujus Canonis sub diversis titulis occurrere in Codicem Viri clarissimi Claudii Hardy Senatoris Parisiensis. Insuper in hoc & in citato Codice Romano Canon hic incipit per hæc verba: *Ecclesia Romana semper habuit, vel habeat primatum*: sed notat Quenellus hanc esse partem *adjectam quæ videlicet nec in textu Græco, nec in ulla alia versione, nec in ipso posteriori Codice Romano Dionysii reperitur: ut dubium non sit, vel eam ex margine irrepsisse in textum, vel a Romanæ Ecclesiæ Clericis, aliisve, esse additam, ne Romanæ dignitatis obliti esse viderentur.*

Interim hoc negari nequit, quin in Concilio Chalcedonensi hic Canon cum hac epigraphe recitatus fuerit a Paschasio Sedis Apostolicæ Vicario, *actione* 16. uti infra ad Canones Chalcedonenses notabitur.

Num ex aliquo prædictorum Codicum præsentem Canonem hauserit Gratianus, nescio; hoc constat, quod ipse eum in tres partes divisum, ut tres separatos Canones referat distinctis titulis. *Dist.* 64. *Can.* 8. *Dist.* 65. *Can.* 1. & 6.

CANON VII.

Quia consuetudo obtinuit & antiqua traditio, ut Æliæ Episcopus honoretur: habeat honoris consequentiam, salva Metropoli propria dignitate.

SCHOLION.

Unde urbs, quæ hodie dicitur Hierosolymitana dicta fuit Ælia?

URBEM Jerusalem a Tito & Vespasiano submersam Ælium Hadrianum non instaurasse quidem, sed aliam alio in loco ei propinquo civitatem de novo condidisse constat: hancque a suo conditores Æliam dictam esse, & usque ad tempora hujus Synodi nomen hoc retinuisse.

Verum successu temporis, ut Episcopi hujus urbis se altius extollerent, sedem suam non *Æliam*, sed Jerusalem cui propinqua erat, & in cujus quasi locum successerat, vocitarunt: quo factum ut nomen *Ælia* pedetentim evanuerit, & nomen *Jerusalem* frequentius a recentioribus usurpatum fuerit. Certum igitur est, quod eo Canone agatur de Episcopo, qui deinceps dictus est Hierosolymitanus.

Episcopus Hierosolymitanus non Patriarchalis, sed Episcopalis honoris prærogativa decoratus.

Ex ipso Canonis contextu concludere licet Episcopum Hierosolymitanum nec Patriarcham, nec Metropolitanum per hunc Canonem constitui; sed honoria prærogativam inter Episcopos Comprovinciales ipsi duntaxat servari, ut contra Petrum de Marca recte notat Beveregius ad hunc Canonem. Quin tamen hæc honoris conservatio a Synodo OEcumenica speciali Canone expressa multum contulerit, ut facilius ad dignitatem Patriarchalem elevaretur, nemo ambigit.

CANON VIII.

De his, qui se cognominant Catharos, *id est mundos, si aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam; placuit Sancto & magno Concilio, ut impositionem manus accipientes, sic in Clero permaneant. Hæc autem præ omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant & sequantur; id est, & bigamis se communicare, & his qui in persecutione prolapsi sunt; erga quos & spatia constituta sunt, & tempora definita, ut ita Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ placita sequantur in omnibus. Ubicumque vero, sive in municipiis, sive in Civitatibus ipsi soli reperti fuerint ordinati: qui inveniuntur in Clero, in eodem habitu perseverent: ubi autem Catholicæ Ecclesiæ Episcopo, vel Presbytero constituto, quidam ex illis adveniunt, certum est quod Episcopus Ecclesiæ habebit Episcopi dignitatem. Is autem qui nominatur apud eos Episcopus, honorem Presbyterii possidebit, nisi forte placuerit Episcopo nominis eum honore censeri. Si vero hoc ei minime placuerit, providebit ei aut Chorespiscopatus, aut Presbyterii locum: ne in una Civitate duo Episcopi probentur existere.*

SCHOLION.

Cathari iidem qui Novatiani, & unde sic dicti?

HOc Canone de Novatianis tractari, atque hos per *Catharos*, sive *mundos*, intelligi uno consensu tradunt interpretes. Unde Isidorus omisso vocabulo, Catharorum, simpliciter vertit *ex Novatianis*. Teste enim S. Augustino: „ Novatiani seipsos isto nomine, quasi „ propter munditiam superbissime atque odiosissime nominant „: *Lib. de hæresibus.*

De his itaque in primis placuit Synodo Nicænæ, ut *si aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam; impositionem manuum accipientes, sic in Clero permaneant*; quemadmodum vertit Dionysius Exiguus. Hac expressione non obscure innuitur, quod ex Novatianis redeuntes ad Ecclesiam, debeant prius a Catholicis Episcopis impositionem manuum accipere, sive ordinari, & sic in Clero permanere, postquam a Catholicis ordinati fuerint.

Hunc sensum clarius expressit Isidorus, & eum secutus Gratianus noster *causa* 1. *quæst.* 7. *Can.* 8. ita hunc Canonis partem referens. „ Si quis voluerit venire ad „ Ecclesiam Catholicam & Apostolicam ex *Novatianis* „ placuit sancto Concilio, ut ordinentur, & sic maneant „ in Clero ". Huic versioni consonat ipsa versio Canonis in Codice Ecclesiæ Romanæ.

An Novatiani redeuntes, sint reordinandi? id innuit versio Latina.

His Canonis versionibus plurimi fuere inducti, ut crederent redeuntes ex Novatianis, licet a suis fuissent ordinati, in Ecclesia Catholica rursus debuisse ordinari, & sic in Clero permanere, uti ipse Gratianus in titulo dicti Canonis expressit. *Iterum ordinentur, qui ex Novatianis ad Ecclesiam redierint.*

Verum nec textus originalis horum verborum, neque sequentia Canonis verba sensum illum admittunt; sed sat aperte significant per manuum impositionem intelligendam eam ordinationem, quam redeuntes e Novatianis apud

suos acceperant; ut sensus sit; *ut redeuntes maneant in Clero, si jam essent ordinati, & in Clero.*

Varior apparet Lectio Græca.

Et quidem Græcus textus eum sensum manifeste præfert, & huic conformis versio Latina hujus Canonis facta auctoritate Synodi VI. Carthaginensis, quæ habet: *Si aliquando veniunt ad Ecclesiam Catholicam Cathari, placuit magnæ Synodo eos ordinatos sic manere in Ecclesia*, idest, *sic ut sunt ordinati*.

Ulterius hæc, quæ in Canone sequuntur: *Ubicumque ipsi soli reperti fuerint ordinati qui inveniuntur, in eodem habitu perseverent* (sive G. *erunt in eodem ordine*) (vel Isid. *Sic etiam in Clero persistant, unusquisque tamen in suo ordine*) evincunt hic agi de his, qui ordinati accedunt.

Hinc jam pridem Ferrandus in suo Canonum Breviario *cap.* 172. ita legit: „ Ut hi, qui Cathari nominantur, accedentes ad Ecclesiam, si ordinati sunt, „ sic maneant in Clero.

Et in compendio Canonum, cui Commentarium subjecit Aristenus, hic Canon ita refertur: „ *Hæretici* „ *Cathari, si qui ordinati reperiantur*, sint in eodem „ ordine; exempli gratia, qui vere est Episcopus, sit „ Episcopus ". Eumdem sensum Canoni dat Rufinus, dicens: *Catharos Clericos in suo quidem ordine suscipi debere*. Ita quoque sine ulla hæsitatione Canonem acceperunt Balsamon & Zonaras, pluribusque eum astruit Guillielmus Beveregius, post Christianum Lupum in Scholiis ad hunc Canonem, una notans quod Dionysius in posteriori parte Canonis hunc sensum clare expresserit: „ quocirca, ait Lupus, superior Canonis pars „ perperam ab illo versa est: Pro *accipientes* dicere „ debueras, *manus impositionem acceptam habentes*.

Conditiones, sub quibus recipiendi Clerici a Novatianis redeuntes.

Post hæc exprimuntur conditiones, sub quibus Clerici e Novatianis redeuntes recipiendi sint, & in Clericatu permittendi.

Dicit itaque Synodus: *Hæc præ omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant & sequantur; idest & Bigamis*; (sed Isid. *his qui secundas nuptias experti sunt*) *se communicare* (seu Isid. *se communicaturos*) *& his qui in persecutione* (seu Isid. *persecutionis tempore*) *prolapsi sunt; erga quos & spatia constituta sunt, & tempora definita* (sive Isid. *pœnitentiæ modus & tempus adscriptum est*) *ita ut Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ placita* (seu Isid. *ea quæ in Catholica & in Apostolica observantur Ecclesia*) *sequantur in omnibus*.

Cum enim Novatiani se per schisma ab Ecclesia rescinderant; eo quod Decreta Ecclesiæ Catholicæ sequi nollent; priusquam recipiantur, schismati se renuntiare, & Ecclesiæ *Decreta in omnibus* sequi velle, profiteri debebant; specialiter tamen in iis punctis, in quibus se Ecclesiæ Decretis, ejusque disciplinæ cum pertinacia opponere studebantur.

Teste enim S. Augustino loco citato, Cathari *secundas nuptias* non admittebant, & Pœnitentiam *denegabant*. Similiter & S. Hieronymus, commentando in *cap.* 3. *Epist. ad Titum*, loquens de his, qui Novati schisma sequuntur, scribit: *eos putare secunda matrimonia ab Ecclesiæ communione prohibenda*. Et alibi dicit: *quod Novatus neget Pœnitentiam, & reformari posse peccatores in pristinum statum, si digna fecerint opera pœnitentiæ*.

Lapsis in idolatriam pœnitentiam concedebant, reconciliationem negabant Novatiani.

Verum, ut ex S. Ambrosio *lib.* 1. *de Pœnitentia cap.* 1. colligitur, Novatiani lapsis post Baptismum in idolatriam, aliudve grave crimen, non denegabant, aut recusabant absolute pœnitentiam; sed sustinebat, nec post actam pœnitentiam cum iis communicandum: nec ab *Ecclesia* iis dandam esse reconciliationem, sed eam Deo esse servandam: ideoque & eis pœnitentiam indicebant, & ad eam hortabantur; eos tamen ab Ecclesiæ communione *perpetuo* excludendos censebant. „ Quid „ autem durius, ait Ambrosius, quam ut indicant pœ„ nitentiam, quam non relaxent; cum utique veniam „ negando, incentivum auferant pœnitentiæ, nemo „ enim potest agere bene pœnitentiam, nisi qui sperā„ verit indulgentiam ". Ergo pœnitentiam indicebant, etiamsi ipsi remissionem non darent, sed Deo reservarent: „ nam aiunt se Domino ferre reverentiam, cui „ soli remittendorum criminum potestatem reservent "; uti ibidem *cap.* 2. loquitur Ambrosius.

His convenit quod ab Asclepiade Novatianorum Episcopo responsum fuisse Attico Episcopo Constantinopolitano refert Socrates *l.* 7. *c.* 25. *Præter idolorum, ait sacrificium, sunt & alia multa peccata ad mortem, ut loquuntur Scripturæ, propter quæ vos quidem Clericos, nos etiam Laicos communione excludimus, soli Deo potestatem illis condonandi relinquentes*.

Videntur ergo Novatiani pœnitentiam Canonicam omnino abolevisse, sed ad pœnitentiam, quam quisquis pro peccatis suis arbitrio suo faceret, ut apud Deum, non autem apud Ecclesiam veniam consequeretur, invitasse. Vide latius Tillemontium, *tom.* 3. *part.* 3. *de Novatianis, art.* 1.

Cum igitur Novatiani bigamos, seu contrahentes secundas nuptias; item lapsos in persecutione etiam post actam *per statuta tempora* congruam pœnitentiam, a communione fidelium contra decreta & disciplinam Ecclesiæ excluderent; voluit Synodus ut priusquam recipiantur, profiteantur quod utrisque *communicabunt*.

Errores hos damnare jubebantur.

Post hanc igitur professionem, quam ex amore veritatis, ac sincera erroris detestatione processisse Patres supponunt, ex quadam condescendentia & dispensatione, *amore pacis & unitatis*, permittuntur redeuntes a Novatianis Clerici in suo ordine permanere. Nam ut in simili respondit Augustinus *Epist.* 50. „ nec hoc fieret, „ quoniam revera fieri non deberet, nisi pacis ipsius „ compensatione sanaretur ". Hinc & Gratianus no„ ster, *caus.* 1. *qu.* 7. pro exemplo *dispensationis* assignat, quod præsenti Canone statutum est. Ad hanc dispensationem annuendam indubie Synodum facilitavit, quod hi redeuntes non essent schismatis auctores, aut ab Ecclesia recessissent, sed quod in schismate nati essent. Quia uti loquitur Augustinus, *lib.* 2. *contra Cresconium, cap.* 16. „ Hoc discernitur apud nos, ut aliter recipian„ tur, qui Catholicam Ecclesiam reliquerunt; aliter qui „ ad illam primitus veniunt. Illos enim amplius gra„ vat crimen desertionis; hos autem non disruptum, „ sed cognitum & retentum vinculum relevat unitatis.

Ulterius, quamvis crimen schismatis & hæresis habitum fuerit semper pro *gravissimo*, eo quod *multitudinem* secum trahere soleat; nihilominus ab hoc facilius ac breviori tempore quempiam purgari posse, quam a crimine incontinentiæ, aliove simili, Patres credidere. Ideo & permisit Ecclesia, ut schisma aut hæresim abjurantes, in ordine suscepto citius & facilius perseverarent, quam in crimen incontinentiæ prolapsi. Nam uti recte annotatur ad *gradum* 15. Joannis Climaci *nota* 6. „ hæresis, solius animæ macula est, ideoque sola re„ nunciatione erroris deletur. Fornicatio vero etiam „ corporis est immunditics, & ob hoc opus est ut ea „ pœnitentiæ lacrymis eluatur, & libidinis flamma „ fletu penitus extinguatur, priusquam ad tremenda „ hæc & purissima mysteria fornicator admittatur.

Canon vetat duos Episcopos esse in una civitate.

Nequaquam obscurum est Patres Nicænos, ad facilitandum reditum Catharorum, sive Novatianorum ad Ecclesiam Catholicam, omnino desiderasse, ut inter ipsam ordinati reciperentur, & permitterentur manere in eodem ordine, quo erant apud Novatianos; unum præcaventes, ne in una civitate duo Episcopi probentur existere (sive G. *duo sint Episcopi*).

Per hanc clausulam: id unum præcaventes, ne duo Episcopi in eadem Ecclesia, & in eodem populo regimen Episcopale exercerent, sive proprie cum exercitio Jurisdictionis Episcopalis essent Episcopi. Semper enim admodum sollicita fuit Ecclesia, ut nonnisi unus Episcopus, eodem in loco, eodemque tempore Clero plebique præficeretur. Sciebat enim vix unitatem conservari posse, nisi unum esset singularum Ecclesiarum caput. Qua de re multis agit S. Cyprianus in suis Epistolis, & in tractatu *de unitate Ecclesiæ*. Hoc tamen intelligi oportet, non de Episcopo, qui nomine duntaxat & charactere est Episcopus, qualem cum alio Episcopo in una civitate permittit præsens Canon; sed de Episcopo, qui cum alio Episcopo potestatem & Jurisdictionem Episcopalem eodem in loco exerceret, uti recte hanc clausulam accepit Josephus Ægyptius in paraphrasi Arabica hujus Canonis, „ Ne opinio, inquit, de nobis conci„ piatur, quod præceperimus, ut duo essent super unam „ civitatem, aut unam Ecclesiam, aut unum populum „ Episcopi, quorum uterque potestatem habeat ". Hunc Canonem se ignorasse fatetur S. Augustinus, dum permisit se in Episcopum Hipponensem, vivente Valerio, dictæ civitatis Episcopo, ordinari. „ Sedi, ait, cum „ Patre & Episcopo meo sene Valerio, quod in Con„ cilio Nicæno prohibitum nesciebam ". Rufinus quoque ut specialem Synodi hujus Canonem retulit prædicta verba, *& ne in una civitate duo Episcopi sint*. Indubie & Augustinus, & Rufinus loquuntur hic de duobus Episcopis, qui revera essent Episcopi in una civitate cum actuali exercitio curæ Episcopalis, non de iis quorum unus esset solo honore & nomine Episcopus, qualis erat, qui redibat e Novatianis.

CANON IX.

Si qui Presbyteri sine examine sunt provecti, vel cum discuterentur, peccata sua confessi sunt, & homines contra Canones commoti manus confessis imponere tentaverunt; tales Regula non admittit, quia quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia.

CANON X.

Quicumque de lapsis ad ordinem Cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem; hoc Ecclesiasticæ non præjudicat Regulæ, cogniti namque deponantur.

SCHOLION.

Utriusque Canonis idem scopus.

PRiore Canone statuitur, ut *si qui Presbyteri sine examine sunt provecti*, vel *cum discuterentur* (sive G. *examinati*; seu Isid. *postea examinati*) peccata sua confessi sunt. *& homines contra Canones commoti*, (sive Isid. *contra Regulam venientes*) manus *confessis* (Isid. *temere*,) imponere tentaverint, (seu G. *imposuerint*,) *tales Regula*, (sive G. *Canon*, (seu Isid. *Ecclesiasticus Ordo*) non admittit (sive Isid. *non recipit*).

Sem-

Sensus igitur Canonis est, quod si quis temere & citra discussionem, sive examen sine delectu ordinentur; aut etiam postquam sua vitia sunt confessi, nihilominus neglectis Canonibus, ab aliquo essent ordinati, similes non esse recipiendos, neque ex hujusmodi ordinatione adjuvari, sive nec quidquam iis *illegitimam creationem prodesse*; uti hic loquitur Zonaras.

Rationem subjungit Synodus: *quia quod irreprehensibile est* (sive G. *quod est a reprehensione alienum*) *Catholica defendit Ecclesia*. Hoc est, quoniam Sancta & Apostolica Ecclesia nullum admittit nisi qui integræ vitæ, sceleritque purus, & a culpis, omnibusque hisce sceleribus immunis; uti recte exposuit Josephus Ægyptius, paraphrasi hujus Canonis. Itaque voluit Synodus juxta Canonem Apostolorum, ordinandum esse *irreprehensibilem*.

Canonis sequentis idem est scopus, eademque sententia. Declarat enim, ut *quicumque de lapsis* (sive G. *ex iis qui lapsi sunt*) ad ordinem Cleri promoti sunt (seu G. *ordinati*) *per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem*; (sive G. *scientibus iis qui promoverunt*) *hoc Ecclesiasticæ non præjudicat Regulæ, sive Canonis auctoritatem non retundit, nec lædit*, inquit Zonaras.

Vult ergo Canon, ut *sive ignoratum fuerit, sive scitum fuerit crimen, lapsi*, nihilominus ordinati *postquam cogniti fuerint*, (sive Isid. *cum compertum fuerit*) *scilicet crimen, deponantur, ut qui ex ordinatione non juventur, licet ipso sciente illo qui ordinat, facta sit*, ait Balsamon, qui & addit rationem, quare Canon specialiter meminerit ordinationis acceptæ ab eo, cui crimen tempore ordinationis fuerat notum. *Posset enim fortasse*, inquit, *aliquis dicere, illos juvari ex eo quod ab hominibus essent ordinati, quibus eorum peccatum cognitum fuit, & qui per ordinationem illud quodammodo permiserunt*.

Utriusque igitur Canonis eadem sententia est, ut proinde non immerito Rufinus utrumque conjunxerit, & in hæc verba contraxerit. „ Et qui forte *indiscrete* ad „ Sacerdotium provecti, postmodum vel ipsi aliquod de se „ criminosum confessi sunt, vel ab aliis revicti, abjiciantur; sed & si qui de his, qui lapsi sunt, & per „ ignorantiam forte ordinati, recogniti fuerit, abjiciantur.

Monet ad Canonem IX. Balsamon; quod „ dicerent nonnulli; quemadmodum Baptisma novum hominem „ facit eum qui baptizatus est, ita & Sacerdotium: „ ea, quæ prius admissa sunt, peccata abstergit ". „ Quod, ait, Canonibus non est conforme.

Eamdem quorumdam fuisse opinionem tempore Innocentii I. Papæ, testatur ipse *Epist.* 22. *ad Episcopos Macedoniæ*, ubi eam acriter perstringit: „ dicitur, inquit, „ vera ac justa legitimi Sacerdotis benedictio, alias „ ordinatio, auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat injectum: ergo, si ita est, applicentur ad ordina„ tionem, sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum „ rei, quia benedictione ordinationis, crimina vel vitia „ putantur auferri: nullus sit pœnitentiæ locus, quia „ id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio „ præstare consuevit: sed nostra lex Ecclesiæ est venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati „ sunt, per manus impositionem Laicam tantum tribuere communionem, nec ex eis aliquem in Clericatus honorem vel exiguum subrogare ". *Apud Gratianum caus.* 1. *quæst.* 1. *Can.* 18.

In crimen lapsi nec post pœnitentiam ad Clerum admittendi, & promoti deponendi.

Dum Canon e Clero abjici voluit, quicumque de lapsis ad ordinem Cleri promoti sunt, indubie intelligit etiam post *actam* pœnitentiam: certum enim est, neminem eo tempore voluisse *lapsos* ante actam pœnitentiam ad Clerum posse promoveri, aut promotum in eo posse permanere, & ita intellexisse Innocentium I. *Epist.* 6. manifestum est; ait enim: „ Canones apud Nicæam constituti, pœnitentes etiam ab infimis Clericorum officiis excludunt.

Idipsum innuit Innocentius I. cujus textum Gratianus corrupit.

Scio quidem, quod Gratianus *Dist.* 50. *Can.* 60. relata hac Innocentii sententia, subdat: *Hoc non de quibuslibet pœnitentibus intelligitur; sed de illis tantum, qui post actam pœnitentiam sæcularis militiæ cingulum acceptant.*

At quam hæc glossa sit difformis a sententia Innocentii, vel sola Epistolæ illius lectio evincit, in qua hujus restrictionis nec verbum occurrit. Sed Gratianus eam addit, ut sententiam Innocentii suæ ætatis disciplinæ accommodaret; utpote quæ pœnitentes nonnunquam post *actam pœnitentiam*, contra pristinam disciplinam ad Clerum admittebat: de qua disciplinæ mutatione actum in *Jure Ecclesiastico*, *Tom.* II. *part.* 2. *sect.* 2. *tit.* 10. *cap.* 6. *pag.* 150. & latius *de Instituto Canonicorum*, *Tom.* V. *part.* 2. *cap.* 3. *pag.* 125. *& seqq.*

Canon XI.

De his, qui præter necessitatem prævaricati sunt; aut præter ablationem facultatum: aut præter periculum, vel aliquid hujusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii; Placuit Synodo, quamvis humanitate probentur indigni, tamen eis benevolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur, & sex annis omni se contritione dejiciant; duobus autem annis sine oblatione, populo in oratione communicent.

Canon XII.

Quicumque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstraverunt deponentes militiæ cingulum: postmodum vero ad proprium vomitum sunt relapsi, ita ut quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annis post triennii tempus (quo inter audientes erunt) in afflictione permaneant. Sed in omnibus propositum & speciem pœnitentiæ convenit explorare? quotquot enim metu & lacrymis, & pœnitentiæ, vel bonis operibus rebus ipsis conversionem suam non simulatione demonstrant; hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent, postmodum vero licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt, & aditum introeundi Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conversionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus implebunt:

Scholion.

Persecutio Licinii gemino huic Canoni occasionem dedisse videtur.

PROLAPSIONEM nonnullorum a Religione Christiana, sub persecutione Licinii, quæ annis circiter quatuor ante hanc Synodum contigerat, & describitur ab Eusebio, *lib.* 10. *Hist. cap.* 8. *Can.* 11. occasionem dedisse ex ipso Canone habemus.

Hoc igitur Canone agitur generaliter de his, qui grassante persecutione lapsi sunt, idque priusquam vel ablationem bonorum, vel ullum aliud periculum causa fidei sustinuissent; idest, quodammodo ultro sine necessitate fidem abnegarunt.

Quinam pœnitentes quibuscum humanius est agendum?

Recte enim jam dixerat S. Cyprianus, *Epist.* 52. *Neque enim æquandi sunt, ille qui ad sacrificium nefandum statim voluntate prosilivit, & qui reluctatus & congressus, diu ad hoc funestum opus necessitate pervenit: ille qui & se & omnes suos prodidit, & qui ipse pro cunctis ad discrimen accedens, uxores & liberos, & domum totam periculi sui perfunctione protexit; ille qui inquilinos vel amicos suos ad facinus compulit, & qui inquilinis & colonis pepercit; fratres etiam plurimos, qui extorres & profugi recedebant, in sua tecta & hospitia recepit, ostendens & offerens Domino multas viventes & incolumes animas, quæ pro una saucia deprecentur.*

Declarat autem Synodus, quod licet hujusmodi quidem *humanitate* indigni essent, clementia tamen & benignitate in eos uti visum sit.

In quo humanitas hæc consistat?

Hæc autem *clementia & benignitas* in eo consistit, quod qui ex lapsis *veraciter* pœnitudinem gerunt, ita ad pœnitentiam admittantur, ut tribus annis inter audientes (seu G. *auditores*) *habeantur* (sive G. *tres annos exigent*) *bis expletis*, & sex annis (G. H. Q. *septem annis*) *omni se contritione dejiciant*, (sive G. *prosternentur*; (vel Q. *inter pœnitentes*). *Post hos expletos, duobus annis sine oblatione* (seu Q. *extra communionem*) *populo in oratione* (Q. *sola*) *communicent*, (sive G. *erunt orationum cum populo participes*; (vel Q. *particeps fiant populo*). Si versio Dionysii attendatur, apparet, quod pœnitentes in primo gradu, scilicet *auditionis* dicerentur *fideles*. Ita enim legitur: *Tribus annis fideles inter audientes habeantur*.

Cum tamen certum sit pœnitentes in eo gradu nunquam dictos esse fideles, sed bene constitutos in gradu substrationis, ut proinde præferenda videatur Lectio Græcorum, referens vocem, *fideles* ad secundum gradum. Ut fideles & septem annis prosternantur.

Hic tres gradus pœnitentiæ tamquam eo tempore notos, expressos habemus; de quibus videri possunt quæ dicta sunt in *Jure Eccles. Tom.* II. *part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 3. *pag.* 68. Tyrannidem Licinii non priori duntaxat Canoni, sed & posteriori etiam occasionem dedisse, admodum verisimile est. Innuit id in primis particula exceptiva, seu adversativa *autem*, qua hi, de quibus in hoc Canone, separantur ab iis, quorum meminerat Canon præcedens.

In precedenti enim Canone actum fuerat generatim de his, qui sua sponte in persecutione Licinii lapsi fuerant; in hoc vero de militibus speciatim, qui cingula semel deposita resumpserant. Teste enim Eusebio citato *cap.* 8. Licinius ex odio, quo in Christianos ardebat, inter cætera edictum edidit, „ *cunctos in urbibus* militantes, *nisi dæmonibus sacrificare mallent, exauctorari & honore militiæ spoliari jubet*.

De solis militibus hic agi a nonnullis creditur.

Idipsum repetit Eusebius *lib.* 1. *de vita Constantini*, *cap.* 54. dicens: *quod tandem rejectis ambagibus, nudo, quod ajunt, capite, decreverit, ut milites, qui per singulas urbes apparebunt, judicibus, nisi dæmoniis sacrificare mallent, ab apparitione Præsidialis officii removerentur. Proinde officia magistratuum per singulas provincias, viris piis ac Religiosis nudabantur*. Nonnulli vero post emissum hoc Licinii edictum, maluerant militaribus suis dignitatibus, sive cingulis suis spoliari, quam Christo renuntiare, & dæmoniis sacrificare.

Verum & cum inter illos essent, qui forsan ex humano quodam respectu, eam in fide constantiam exterius ostentassent, ac primum suum in fide ardorem ostendissent, postmodum cum summo ipsius Religionis dede-

core,

core, ipsas militares dignitates, etiam *profusis pecuniis*, resumerent, sub conditionibus a Licinio expressis; contra hos, tamquam canes reversos ad vomitum severius decreverunt Patres Nicæni, ut si post hunc relapsum reverti vellent, non tantum septem, uti lapsi in Canone præcedenti, sed decem annis in secundo pœnitentiæ gradu prosternerentur supplices.

Quis juxta hos Canonis sensus.

Hunc sensum Canonis amplexus videtur Isidorus, qui jungit eum Canoni præcedenti, & ex duobus unum conficit, uti & antiquus interpres Latinus apud Justellum, in *Bibliotheca Juris Canonici Veteris*. Ut dubium non sit, quin hi crediderint, utrumque ad persecutionem Licinii, & in illa persecutione lapsos pertinere. Juvat hunc sensum Codex Claudii Hardi, in quo titulus hujus Canonis hic est: *De pœnitentia eorum, qui baptizati ad sæcularem militiam redeunt*; uti monet Labbæus in nota marginali ad hunc Canonem ex versione Isidori Mercatoris, *tom.* 2. *col.* 48. Verum hæc Canonis expositio non placet Viro erudito Gabrieli Albaspinæo Episcopo Aurelianensi, qui putat hoc Canone nequaquam agi de *militibus*, qui cum, positis abjectisque armis, ad martyrii lauream advolassent, iidem postea a fide, Deoque defecerant, & pecuniæ vi ac magnitudine iterum ad arma tractanda sibi viam aperuerant.

Hunc sensum rejicit Albaspinæus, & alium huic Canoni tribuit.

Rationes subjungit. 1. Quia Canon nullo modo de Martyribus disputat; Christo aliquando steterint; ut potius militiæ & honoribus ac commodo ei annexis renuntiaverint, quam Christum ejerarent. Sane illud indubitatum est, præcedenti Canone agi de iis, qui Christo renuntiaverant, & in crimen idolatriæ lapsi erant.

Quare cum præsens Canon videatur præcedentis appendix, immo apud Isidorum unum cum præcedenti constituat Canonem, satis verisimile apparet, hoc Canone agi de lapsis illis, quorum meminit præcedens; sed qui crimen suum auxerunt, dum vocati *per gratiam* in pœnitentia constituti, tamquam canes reversi ad vomitum eam deserentes, rursus ad sæcularia negotia redierunt.

Notandum enim monet Albaspinæus: *pœnitentes eo animo fuisse, ut pœnitentiam nec se unquam (pœnitentiæ tempore) deposituros, nec habitum, vestitumque, qui communis ac peculiaris esset pœnitentium, voverent; quo facilius deplorandum ac miserandum suæ conditionis statum prætereuntium oculis subjicerent; comam, seu capillitium alerent; a congressu & consuetudine uxorum abstinerent, a publicis se negotiis removerent, neque in publicum facile e tenebris domesticis emergerent, ut, uno verbo complectar, nullam mercaturam exercerent*.

Hæc ille quidem subjicit; idcirco Canon Nicænus illos vehementissime insectatur & carpit: *quod non solum munerum publicorum administrationem, quæ prius studio pœnitentiæ neglexerant, attigerint, verum etiam ardentissimi animi ea conquisierint, & ambitiosius pecuniæ vi maxima rem unam redemerint; quam oblatam repudiare ut adversariam ac repugnantem voto, quod emiserant, debuissent*.

Et dubium non est hæc verba, *cingulum militiæ*, esse generalem loquendi modum, quo non solum militaria munera, sed etiam forum, sæcularia negotia, mercatura ipsa, Ecclesiastica insuper negotia significantur: sic dicitur quis & in foro judiciali *militare*, vel etiam in Ecclesia militare.

Itaque secundum hanc Canonis expositionem, quæ maxime naturalis apparet, agitur hoc Canone de *pœnitentibus*, qui relicta, quam professi fuerant, pœnitentia, *tamquam Canes reversi ad vomitum*, rursus ad sæcularia, vel militiam, quibus in susceptione pœnitentiæ renuntiaverant, revertebantur.

Potestatem facit Synodus Episcopis tempora pœnitentiæ hoc Canone Decreta contrahere, prout viderint pœnitentes majore vel minore cum fervore hactenus transacta pœnitentiæ tempora peregisse.

Episcopi pœnitentium opera examinare jubentur. Et his attentis tempus pœnitentiæ relaxare vel prolongare.

Habemus ex hoc Canone, quod non ex verbis, sed ex operibus pœnitentium potissimum de eorum conversione statuendum sit, idest, uti loquitur Canon, *qui metu & lacrymis*, (Isid. *perseverantibus*, aut *perseverantia*) atque patientia, *vel bonis operibus rebus ipsis*, (Isid. *non verbis solis*) *conversionem suam non simulatione*, (Isid. *sed opere & veritate*,) *demonstrant*. *De his* Episcopus *aliquid humanius cogitare* poterit. Itaque, ut verbo dicatur, si Episcopus serio non ficta specie, resipiscentiam demonstrantem invenerit, de iisdem pœnis aliquid pro arbitrio remittendi conceditur facultas, uti loquitur Zonaras.

Hunc Canonem refert Gratianus, *Dist.* 5. *de Pœnitentia can.* 4. ex versione Isidori, quæ clarius expressit: cum iis ab Episcopo humanius agendum, qui conversionem suam, *non verbis solum, sed opere & veritate demonstrant*.

Discant ex his Sacerdotes, conversionem pœnitentium, non ex solis verbis, sed operibus bonis & fructibus pœnitentiæ metiri: atque ex his discernere num absolutione digni vel indigni sint.

CANON XIII.

De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur de corpore, ultimo & necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus & consecutus communionem, oblationisque particeps factus, iterum convaluerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

SCHOLION.

Hic Canon æque ac duo præcedentes, occasione lapsorum in persecutione Licinii editus apparet. Cum in præcedentibus declarasset Synodus tempora pœnitentiæ lapsis præfigenda, hoc Canone determinat quid agendum esset, si hujusmodi lapsi, durante tempore pœnitentiæ, ad exitum vitæ venirent. Unde in Codice Ecclesiæ Romanæ, & apud Isidorum legitur; *de his vero*; apud Græcos, *de his autem*, quæ particulæ non obscure innuunt connexionem & dependentiam præsentis Canonis a præcedentibus.

Persecutio Licinii etiam huic Canoni occasionem dedisse videtur.

Canon dividi potest in tres partes. 1. Qua declaratur quod si quis ex pœnitentibus ante completa pœnitentiæ tempora venerit ad vitæ exitum; circa ipsum *lex antiqua regularisque servetur*: ita ut si quis egredietur de corpore, *ultimo & maxime necessario viatico minime fraudetur*.

Difficultas non exigua hic occurrit, quid nomine ultimi & maxime necessarii viatici intelligatur. Albaspinæus in notis ad hunc Canonem, & ipsum sequutus Christianus Lupus, credunt per viaticum hic nequaquam intelligi *Eucharistiam*, sed simplicem *reconciliationem*, quæ sola pœnitentibus e vita recedentibus, est *maxime necessarium viaticum*, quo ad vitam & salutem æternam pertingere queant.

Quid nomine Viatici intelligendum.

Hoc negari nequit, quin antiquitus nomine Viatici, non tantum Eucharistia moribundis dari solita significaretur, sed & nonnunquam ipsam reconciliationem, aut pœnitentiæ impositionem, & generatim omne quod conducere posset, ut quis feliciter ex hac vita migraret, nomine *Viatici* venisse, uti ostendit Albaspinæus *lib.* 1. *obs. cap.* 11. quamvis nec id negari possit etiam antiquitus frequentius pro *Eucharistia* acceptum fuisse.

Illud etiam negari nequit, quin fideles primis Ecclesiæ sæculis Eucharistiam reputaverint, ut perfectionis Christianæ complementum, & tamquam ultimum spei & salutis sigillum. Hinc in ipso vitæ exordio, post Baptismum & Confirmationem, dabatur Eucharistia etiam infantibus, & in fine vitæ reconciliationem & extremam Unctionem sequebatur *Eucharistia*: ita ut proprie & ad litteram Eucharistia dici debeat *ultimum Viaticum*.

Quin & necessarium reputabatur maxime *pœnitentibus*, ut per eam ad *pacem* Ecclesiæ redire possent: nam perfecta pax ipsa Eucharistiæ communione dabatur.

Dicit S. Cyprianus *Epist.* 54. in Concilio Episcoporum *fuisse ordinatum, ut pœnitentes, si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent; nec enim fas erat, aut permittebant paterna pietas & Divina clementia Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus, ac deprecantibus, spei salutaris subsidium denegari, ut de sæculo recedentes, sine communicatione & pace ad Dominum mitterentur*.

Per *spei salutaris subsidium & pacem*, quæ pœnitentibus in infirmitate constitutis negari non posse statuerat Concilium, intelligi *Eucharistiam*, clarissimis verbis in eadem Epistola exponit Cyprianus; vult enim ut id, quod *infirmis tempore* Pacis Ecclesiæ Concilium statuerat, id & pœnitentibus sanis, ob persecutionem exortam, periclitantibus indulgeatur. Quid autem illud sit, audiamus. „ At vero nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed viventibus communicatio a nobis danda est, ut quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione *Corporis & Sanguinis Christi* muniamus, & cum ad hoc fiat *Eucharistia*, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra adversarium volumus, munimento Dominicæ saturatis armemus.

Sub idem pene tempus Dionysius Episcopus Alexandrinus Presbyteris suis in mandatis dederat: morituris, *si peterent, & maxime si antea suppliciter postulassent, venia indulgeretur, quo bonæ spei pleni, ex hac vita migrarent*: uti ipse scribit in *Epist. ad Fabium, apud Eusebium lib.* 6. *cap.* 33.

Quomodo autem Presbyteri mandatum illud exequerentur, ostendit exemplum, quod in eadem Epistola refertur. Quidam Serapion jam senex in persecutione lapsus, sæpenumero veniam petierat, nec quisquam ei attendebat, eo quod sacrificasset. Idem postea morbo correptus, puerum nepotem ad se vocat: „ & quousque tandem, inquit, me detinetis, Fili? properate, quæso, & me quantocius absolvite: accersi mihi unum ex Presbyteris ". Puer ad Presbyterum concurrit. Cum autem Presbyter ægrotaret, ideoque ad eum accedere non posset, & tamen mandatis sui Episcopi obsequi volens, exiguam *Eucharistiæ partem* puero tradidit, jubens ut in aqua intinctam seni in os instillaret. Puer dictis obsequens *bucellam intinxit, & in os senis* infu-

infudit : qui ea paulatim absorpta , continuo animam exhalavit (a).

Non dubitavit ergo Presbyter , quin venia , quam Episcopus dare mandaverat, pœnitentibus infirmis danda esset per *Eucharistiam tamquam ultimum Viaticum*, & pacis signaculum; nec factum Presbyteri improbavit Dionysius , sed potius probavit , ut ex Epistola ipsa elucet.

Cum autem Synodus Nicæna in præsenti Canone dicat , se nihil novi constituere; sed tantum velle ut etiam nunc *lex antiqua regularisque servetur* , verisimilius apparet per *Viaticum* hic intelligi *Eucharistiam*.

Idipsum & in sequenti parte Canonis videtur significari. Et quidem versio Dionysii illum sensum clare expressit; dicit enim: Quod *si desperatus & consequutus communionem , oblationisque particeps factus* , &c. non poterat autem *esse oblationis particeps* , nisi per Eucharistiam.

Similiter versio Latina Constantinopoli missa ad Concilium Carthaginense habet: *communione sumpta , & oblatione accepta*, Gelasius Cyzicensis, *lib. 3. Hist. Conc. Nicæni , cap. 31.* legit in priore Canonis parte : *Dominico viatico non fraudetur* ; & in secunda parte : *Communione sumpta & hostia percepta*. Joannes Antiochenus in sua Canonum Collectione, *tit. 18.* in secunda parte habet : *oblationisque particeps*.

Et licet in Græco, vel apud Isidorum hæc, *Oblationisque particeps*, non occurrant , nihilominus ex omnibus hisce versionibus illud constat , Canonem in eo sensu fuisse receptum iis in locis, in quibus hæ versiones factæ sunt.

Adhæc si infirmi, de quibus in Canone agitur, *Eucharistiam* non percepissent , ut quid solliciti fuissent Patres Nicæni in secunda parte Canonis ordinare , ut infirmi a morbo convalescentes , ad Eucharistiam non admitterentur , sed in gradu Consistentiæ consisterent inter eos , qui communionem orationis tantummodo consequuntur ? an verisimile fuisset, ut jam sani & sufficientes ad pœnitentiam impositam peragendam , prætenderent ad Eucharistiam admitti ante expleta pœnitentiæ tempora , si nec vitæ exitu instante , ad eam fuissent admissi ?

At ubi, durante morbo, semel fuerant ad *Eucharistiam* admissi , prætendebant nonnulli jam sani , facti, quasi plene reconciliati, se non ad pœnitentiæ gradum ulterius retrudendos , sed ad Eucharistiam admittendos. Contrarium autem Patribus visum est , eo quod hæc communio tantum fuisset *dispensatoria* ob mortis periculum ante tempora pœnitentiæ impleta , ex quadam indulgentia concessa ; ideoque volunt ut sani tempora pœnitentiæ compleant , & ita probentur, *ut ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus , legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione percipiant*; uti loquitur Concil. Arausican. 1. *Can.* 3.

Ita hunc Canonem quoque intellexere Balsamon & Zonaras ; ut patet ex ipsorum Commentariis : Item Josephus Ægyptius , qui in Paraphrasi sua Arabica , hunc ei titulum dedit : *De eo qui excommunicatus est , & incidens in lethalem morbum, Eucharistiam sibi concedi cupit*.

De quibus infirmis hic agatur.

In tertia Canonis parte credunt nonnulli , non agi de pœnitentibus, qui acta aliquo tempore pœnitentia, ante eam completam incidunt in morbum , sed de lapsis, qui sani nec ad pœnitentiam admitti petierant, at demum morbo correpti , Eucharistiam sibi dari petunt ; & hos nonnisi cum examinatione Episcopi admittendos; quod Zonaras sat clare supponit.

Verum si verba hujus partis attendantur , apparet quod de iisdem hic loquatur , de quibus in præcedentibus actum est ; atque universim velle ut Episcopus examinet , quibus Eucharistia sit danda ; nam Græca habent: *In summa autem de quolibet excedente , & Eucharistiæ participationem petente. Episcopus cum examinatione oblationem impertiat.* Huic consonat lectio Codicis Ecclesiæ Romanæ: *De omnibus tamen his , qui ex nodo corporis exeunt , & Eucharistiam postulant , in tradenda eis communione , cura sit & Episcopi probatio.* Consentiens est & versio Isidori , nisi quod hic *& Eucharistiam postulant* , non ponatur in textu, sed ad marginem apud Labbæum , *tom. 2. concil. col.* 48. quæ & connexionem cum præcedentibus & generalitatem exprimunt : & ita intellexit Balsamon una notans: " „ si non adsit Episcopus , etiam dari posse cum examinatione Sacerdotum , ne bono Viatico privetur ".

An absente Episcopo, Presbyteri Eucharistiam dare possent.

Eumdem sensum amplexus est recenter vir eruditus Tillemontius , *nota 17.* in Concilium Nicænum ; recte monens idcirco Patres Nicænos hic nominasse *Episcopum*; quia juxta disciplinam istius temporis , Episcopi per se dispensabant Eucharistiam , & reconciliabant pœnitentes : unde idem est ac si hodie diceretur , Parochus det ; quod tantatenus excluderet Vicarium , aliumve Presbyterum , qui absente , aut impedito Parocho dare posset. Et sive de absolutione , sive de Eucharistia sermo sit, nemo unquam dixerit eam etiam infirmo sine examine datam fuisse , uti bene advertit ibidem Tillemontius , ut nihil proinde ex hac Canonis parte pro sua opinione concludere possit Albaspinæus.

Canonem refert Gratianus, *caus. 26. quæst. 6. Can.* 9 clariusque exprimit in postrema parte agi generaliter de infirmis; dicit enim: *De omnibus enim his qui a corpore recedunt, &c.*

Canon XIV.

De Catechumenis sancto & magno Concilio placuit , ut tribus annis sint inter Audientes (vel Auditores) tantummodo; post hæc autem cum Catechumenis orent.

Scholion.

Gradus, in quibus Catechumeni probabantur.

PRO intellectu hujus Canonis notandum, quod qui e Gentilibus Baptismum petebant , primum ablegarentur ad classem eorum, quibus duntaxat permissum erat audire Evangelium, sive ad infimam classem, quæ dicebatur Audientium.

Cum vero in hac classe tempore aliquo perseverassent, ac zelum aliquem pro Religione Christiana ostendissent ; quin & aliquousque in fide essent instructi, ad sublimiorem Catechumenorum classem admittebantur , in qua non solum audirent exponi Evangelium & Religionis Christianæ fundamenta , sed insuper *orationum*, quæ super Catechumenis fiebant , participes essent , & una cum aliis; dum orationes recitabantur , *genua flectebant* , & inde dicti *genuflectentes* . Hi autem de Ecclesia non prius exibant, quam a Diacono pronunciatum erat: *Quotquot estis Catechumeni*; *egredimini* ; & quidem hi, juxta Isidorum Hispalensem , proprie dicebantur *competens*, id est gratiam Christi petentes : nam Catechumeni , ait , *tantum audiunt , necdum petunt* : lib. 2. *de Eccles. Offic. cap.* 22.

Sensus Canonis XIV.

Sensus igitur Canonis hic est: quod si Catechumenus Constitutus in superiore classe, id est, inter *competentes*, vel *orantes*, seu *genuflectentes*, lapsus sit, redigatur ad infimam classem, id est, ad *Audientes tantum*, neque cum Catechumenis, *oret*, nisi tribus annis expletis , ut interea animus & zelus , quo ad suscipiendam fidem Christianam movetur , rursus exploretur.

Quod enim hoc Canone agatur de Catechumenis lapsis , significat titulus hujus Canonis in Codice Dionysii apud Justellum , *de Catechumenis lapsis* ; & quamvis in textu Canonis , prout hic refertur a Justello , non occurrat vox *Lapsi*, occurrit tamen apud Labbæum ex versione Dionysii, & apud Isidorum legitur, *de Catechumenis , qui lapsi sunt* . In Codice Ecclesiæ Romanæ, *de Catechumenis placuit , ut si qui lapsi sunt*. Et Græci, *de Catechumenis , & qui lapsi sunt* . Non dubium proinde hic agi de Catechumenis *lapsis* , durante Catechumenatu ; unde & prædictum Canonis sensum etiam agnovit Balsamon post Zonaram; & Aristenus clarius exposuit scribens : " Duæ sunt species Catechumenorum; nonnulli enim modo advenerunt , „ alii evaserunt perfectiores in fide sufficienter initiati ; perfectior itaque Catechumenus lapsus & peccans , „ sine reprehensione non relinquitur , tametsi sacrum „ Baptisma ad omnem diluendam sordem sufficiens sit, „ sed inter audientes collocatur , & post triennium „ rursum cum Catechumenis precatur.

De hac Catechumenorum pœnitentia loquitur Sanctus Augustinus, dicens: " Quia omnes *competentes* , " uterus matris Ecclesiæ Christo respirante *concepit* , „ nihil injustum aut inhonestum exerceant , ne forte „ male agendo , viscera materna concutiant , & ante „ legitimum partum velut abortum eos mater sancta „ projiciat.

Hic Canon rursus non docet , quanta sollicitudine Patres sinceram conversionem exploratam vellent, priusquam Gentiles ad Baptismum recipere vellent , uti latius exposui in *Jure Ecclesiastico , Tom. II. part. 2. tit. 2. cap. 4. pag.* 15.

Canon XV.

Propter multam perturbationem & seditiones , quæ fiunt , placuit consuetudinem omnimodis amputari , quæ præter regulam in quibusdam partibus videtur admissa : ita ut de civitate ad civitatem non Episcopus, non Presbyter , non Diaconus transferatur . Si quis autem post definitionem sancti & magni Concilii , tale quid agere tentaverit . & se hujuscemodi negotio manciparit : hoc factum prorsus in irritum ducatur, & restituatur Ecclesiæ , cui fuit Episcopus, aut Presbyter , aut Diaconus ordinatus.

Canon XVI.

Quicumque temere ac periculose , neque timorem Dei præ oculis habentes , nec Ecclesiasticam regulam agnoscentes, discedant ab Ecclesia Presbyteri , aut Diaconi, vel quicumque sub regula prorsus existunt ; hi nequaquam

(a) Hæc historia & Epistola, quæ S. Dionysio tribuitur , in dubium revocari possunt ; saltem Epistola posset dici viriata : consule Valesium in suis ad hunc locum notis, & Albaspinæum in suis Observationibus.

quam debent in aliam Ecclesiam recipi; sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas Parochias revertantur: quod si non fecerint, oportet eos communione privari. Si quis autem ad alium pertinentem, audacter invadere, & in sua Ecclesia ordinare tentaverit, non consentiente Episcopo, a quo discessit is qui regulæ mancipatur: ordinatio hujuscemodi irrita comprobetur.

Scholion.

De Clericis suas Ecclesias deserentibus, & ad alias transeuntibus.

PRIORE Canone Synodus vult omnimodis tolli & amputari consuetudinem, quæ præter Ecclasiasticam Regulam in nonnullis partibus inveniebatur, sive admissa videbatur, quod Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, de una civitate, cui erant adscripti, ad aliam transirent, declarans: *Si quis contra hanc Concilii definitionem, tale quid agere tentaverit* (seu G. *tale quippiam aggressus fuerit*) *& se hujusmodi negotio manciparit; hoc factum*, (sive G. *quod factum erit*) (sive Isid. *hujusmodi conatus*) *prorsus in irritum ducatur* (seu G. *omnino infirmabitur*) (seu Isid. *infringetur omni genere*).

Post hæc vult Canon ut *restituatur* (Isid. *propriæ*) *Ecclesiæ, cui fuit aut Presbyter, aut Diaconus ordinatus*, id est, illi Ecclesiæ, cui fuit primitus in ipsa ordinatione alligatus. Nullus enim juxta disciplinam illius temporis ordinabatur, qui non certæ Ecclesiæ, cujus esset Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, alligaretur.

Rationem sui Decreti refundit Synodus in *multam perturbationem & seditiones* (seu Isid. *frequentes tumultus seditionum*) quas Episcopi, Presbyteri, & Diaconi suis Ecclesiis non contenti, sed majores & ditiores ambientes excitabant, ob quas *consuetudinem*, seu potius *abusum*, qui invaluerat, omnino tolli voluit.

Quia vero hæ transitiones & translationes hominum ambitioni & avaritiæ subserviunt, mirum quam mala hæc semina facile repullulent, ut propterea novis & acrioribus continuo sarculis opus fuerit, uti ad Canones sequentes, ac notanter ad Canonem 1. Sardicensem ostenditur.

Pœna adversus Clericos, qui proprias Ecclesias deserunt, statuta.

Posterior Canon, sequela est præcedentis, specialem pœnam decernens in Presbyteros, Diaconos, & omnes sub regula existentes. *Quicumque temere ac periculose* (G. *& inconsiderate*) *neque timorem Dei præ oculis habentes, nec Ecclesiasticam regulam agnoscentes, discedunt ab Ecclesia* (Isid. *sua*) id est, cui per ordinationem erant adscripti, de his decernit Synodus, quod *nequaquam debent in aliam Ecclesiam*, (seu Isid. *& in alia Ecclesia*) *recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas Parochias revertantur: quod si non fecerint* (sive G. *si perseverent*) (vel Isid. *permanserint in aliena Ecclesia*) ad quam propria deserta transierant, *oportet eos communione privari* (sive G. *a communione separatos esse*, vel *excommunicatos esse*). Per communionem, qua Clerici hic privari dicuntur, non sacrorum mysteriorum perceptionem, sed in sacris muneribus ac ministeriis, una cum iis ad quos accedunt obeundis societatem.

„ Hoc a Patribus reor esse significatum " ait hic Zonaras, cui Balsamon & Aristenus consentiunt; magisque consonat huic intellectui versio Dionysii & Græcorum, ut latius confirmat Beveregius.

Dicuntur sub regula in Canone existere, qui ad ministerium alicujus Ecclesiæ ordinati illius catalogo erant inscripti tamquam ministri ejus, proventibus Ecclesiasticis sustentandi, conformiter ad ætatis illius disciplinam, titulis beneficiorum nondum erectis, per quæ singulis ministris particulares proventus assignantur.

Canon XVII.

Quoniam multi sub regula constituti avaritiam, & turpia lucra sectantur, oblitique Divinæ Scripturæ dicentis: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram; *mutuum dantes, centesimas exigunt: Juste censuit magna & sancta Synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem, usuras accipiens, aut ex inventione aliqua, vel quolibet modo negotium transigens, aut hemiola, id est, sescupla exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, dejiciatur a Clero, & alienus existat a regula.*

Scholion.

Duplex genus usuræ; prima ex mutuata pecunia.

DUPLICIS usuræ meminit hic Canon; nimirum centesimæ, quæ exigi solebat ratione mutui pecuniarii, eratque gravissima; non enim annue duntaxat, sed singulis mensibus pendi debebat ultra mutuum datum, *centesima* pars ipsius mutui, adeoque annue 12. ex centum. Hinc illud Ambrosii *de Tobia cap.* 12.
„ Τόκους Græci appellarunt usuras, eo quod dolores
„ partus animæ debitoris excitare videantur. Veniunt
„ Kalendæ, parit sors *Centesimam*. Veniunt menses
„ singuli, generantur usuræ. Malorum parentum ma-
„ la proles; hæc est generatio viperarum ". Videnotus Dionysii Gothofredi *ad leg.* 26. §. 1. *Cod. de usuris*.

Secunda ex mutuatis frugibus.

Altera usuræ species exigebatur ex frugibus commodatis, dicebaturque græce *Hemiolia*, quod a diversis diversimode vertitur, uti ex variantibus lectionibus patet. Dionysius legit, *hemialia*, id est *sescupla*: Græci & Hervetus *sesqui alteras*, Isidorus *sescuplum*. Rufinus nihil dicens de usura *centesima*, ita Canonem reddit; *Et ne quis Clericus aut usuras accipiat, aut frumenti vel vini ampliationem, quod solet in novo datum vel sescuplum, vel etiam duplum recipi: quod si faciat, tamquam turpis lucri reum accipiendum.*

Græci commentatores crediderant, per hanc usuram intelligi dimidiam centesimæ, id est, sex in centum annue, sed verisimilius est intelligi illud quod continet totum, & dimidium totius, ut expressit Aulus Gellius *Noct. Att. lib.* 18. *cap.* 14. " *est autem he-*
„ *mialius, qui numerum aliquem totum in se habet*,
„ *dimidiumque* habet ejus, ut tres ad duo, quindecim
„ ad decem, triginta ad viginti.

Usuram igitur hanc exigebat, qui exempli causa, aliquot modios frumenti ad tempus commodaverat, ea conditione ut eosdem præstituto tempore reciperet, & insuper dimidium ejus quod dederat. De qua usura exigi solita loquitur S. Hieronymus *in Ezech. cap.* 18.
„ Solent in agris frumenti & milii, vini & olei, cæ-
„ terarumque specierum usuræ exigi; sive, ut appel-
„ lat sermo divinus abundantiæ verbi gratia, ut hie-
„ mis tempore demus decem modios, & in messe ac-
„ cipiamus quindecim: hoc est amplius partem me-
„ diam.

Quo titulo hæc usura defenderetur?

Et quod notandum est, qui hoc usurarum genere utebantur, vix sibi fœnatores visi sunt; sed per callidum commentum; leges contra usuras latas eludere credebant; ut testatur eodem loco ipse Hieronymus; ut vel hinc magis consonet hæc usura præsenti Canoni. Verba Hieronimi sunt: " Qui justissimum se puta-
„ verit quartam plus accipiet portionem, & solent
„ argumentari ac dicere, dedi unum modium, qui sa-
„ tus fecit decem modios; nonne justum est ut me-
„ dium modium de meo plus accipiam, cum ille mea
„ libaralitate novem & semis de meo habuit.

Ex contextis Hieronymi sufficienter patescit, per hunc prætextum hoc lucrum nullatenus ab usura mutuantem posse excusare. Pluribus hunc Canonis sensum adstruit Breveregius in notis ad hunc Canonem in pandectis Canonum Græcorum.

Canon videtur de omni usura intelligendus.

Licet autem Canon tantum exprimat duas has species usuræ, si tamen rationes prohibitionis attendantur manifestum erit omnem omnino usuram Clericis esse interdictam, ideoque nec a mente Canonis alienam esse versionem Canonis ab Orientalibus missam ad Concilium Carthaginense VI. in qua nullius *specialis* usuræ mentio fit, sed indefinite pœna decernitur in Clericum, qui *inventus fuerit post hanc definitionem usuram accipiens*, aut aliud aliquid excogitans turpis lucri gratia.

Quid illa verba: *Alienus existat a Regula*?

Per finalia Canonis verba, *& alienus existat a regula*; vel ut alias versiones habent: *Si alienus a Canone*, videtur indicari Clericum contra definitionem Concilii agentem, e matricula sive catalogo Ecclesiæ eradendum, utpote e Clero depositum, non amplius ex proventibus Ecclesiæ cum aliis Ministris Ecclesiæ deservientibus, & in matricula descriptis, debere participare. Unde male vertisse videtur Isidorus; *& ut alienus ab Ecclesiastico habeatur gradu*, quod ante jam erat expressum verbis immediate præcedentibus; *dejiciatur de Clero*.

Canonem hunc refert Gratianus, *dist.* 47. *Can.* 2. ex versione Dionysii; & rursus *causa* 14. *Can.* 8. ex versione Isidori.

Canon XVIII.

Pervenit ad sanctum magnumque Concilium, quod in quibusdam locis & Civitatibus, Presbyteris gratiam sacræ Communionis Diaconi porrigant: quod nec regula, nec consuetudo tradidit, ut ab his, qui potestatem non habent offerendi, illi, qui offerunt, Christi corpus accipiant. Necnon & illud innotuit: quod quidam Diaconi ante Episcopos sacra oblata contingant. Hæc igitur omnia rejiciantur, & in sua Diaconi mensura permaneant: scientes quod Episcoporum quidem ministri sint, inferiores autem Presbyteris habeantur per ordinem. Ergo post Presbyteros gratiam sacræ Communionis accipiant, aut Episcopo eis, aut Presbytero porrigente. Sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat: quia si hoc fiat, præter regulam & ordinem probatur existere: si quis autem etiam post has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debebit.

Scholion.

Hic Canon editus ad instantiam Presbyterorum Romanor.

PRÆSENTEM Canonem adversus insolentiam & arrogantiam quorumdam Diaconorum a Synodo editum fuisse, instantibus duobus illis Presbyteris Romanis, qui vice Silvestri Pontificis Romani interfuerunt huic Synodo, non sine fundamento creditur a nonnullis.

Con-

Arrogantia Diaconorum Urbis Romæ notata ante hoc Concilium in Synodo Arelatensi.

Constat enim Romæ magis, quam alibi, Diaconos arrogantia & superbia elatos fuisse, atque plurima supra Presbyteros sibi arrogasse.

Fidem facit Synodus Arelatensis I. paucis annis ante hanc Synodum celebrata; quæ *Can.* 18. ait. *De Diaconibus* urbicis, *ut non aliquid per se præsumant; sed honor Presbyteris reservetur.*

S. Hieronymus, *epist.* 85. ad Evagrium refutat quemdam, qui Diaconos Presbyteris præferebat; suamque opinionem stabiliebat praxi Ecclesiæ Romanæ, in qua ad testimonium Diaconi ordinabantur Presbyteri: *Sed dicis, ait Hieronymus, quomodo Romæ, ad testimonium Diaconi Presbyter ordinetur? Quid mihi profers unius Urbis consuetudinem?* Respondet Hieronymus. Hic *obiter nota* peculiarem tunc Romanæ Ecclesiæ morem fuisse, nec ab Hieronymo fuisse probatum, quod ad testimonium Diaconi ordinaretur Presbyter; & tamen sensim invaluit, ut in omnibus Ecclesiis, ad testimonium primi Diaconi, qui *Archidiaconus* dicitur, Presbyteri ordinentur. Neque obscura, aut improbanda est hujus moris introducendi ratio. Cum enim Presbyteri e Diaconis assumantur, merito ejus testimonium attenditur, cui cura erat Diaconis, tamquam ipsorum capiti, invigilare.

Fatetur & ipse Hieronymus, se vidisse Romæ Diaconum sedentem inter Presbyteros, & in conviviis domesticis dantem benedictiones, præsentibus Presbyteris. *Paulatim, ait, increbrescentibus vitiis, inter Presbyteros, absente Episcopo; sedere vidi Diaconum. & in domesticis conviviis, benedictiones eorum Presbyteris dare.*

Auctor (*a*) quæstionum veteris & novi testamenti inter opera S. Augustini, extatque hodie in appendice ad *t.* 3. illorum operum, *q.* 101. agit adversus quemdam, qui Diaconos Presbyteris præferre, aut, ut minus, æquare volebat: „ Quidam, ait, qui nomen habet Falcidii, duce stultitia, & civitatis *Romanæ* jactantia, *Levitas* sacerdotibus, & Diaconos Presbyteris coæquare contendit, non dicam præferre ". Et paulo infra: „ Romanæ Ecclesiæ Diaconi, modico verecundiores ... quia Romanæ Ecclesiæ ministri sunt, idcirco honorabiliores putantur quam apud cæteras Ecclesias, propter magnificentiam Urbis *Romanæ*, quæ caput esse videtur omnium civitatum.

Quæ huic arrogantiæ occasionem dederint.

Ex his non tantum habemus Diaconos urbis Romæ hoc elationis & arrogantiæ vitio specialiter laborasse, sed insuper habemus hujus arrogantiæ & insolentiæ radicem & fundamentum, quod nimirum essent Ministri, qui Episcopo continuo assisterent, sive ut loquitur S. Hieronymus, a *Pontificis latere non recederent*; quo fiebat, ut apud Episcopum plurimum possent; atque hinc iis facile blandiebantur etiam Presbyteri, qui ab Episcopo aliquid sperabant. Ulterius, cum Diaconi thesauri Ecclesiastici essent œconomi & dispensatores, divitiis præ Presbyteris abundare consueverant; atque hinc altera superbiendi occasio: *Diaconi, ait Hieronymus, ignorantes humilitatem status sui, ultra Presbyteros intumescebant, & dignitatem non merito, sed divitiis æstimabant.*

Quatuor excessus Diaconorum damnat, saltem indirecte, præsens Canon.

Primus erat, quod ipsi *Presbyteris gratiam sacræ communionis* (sive Gr. *Eucharistiam*) (vel Isid. *Sacramenta*) *porrigerant.*

Primus excessus Diaconorum.

Pro faciliore intellectu Canonis, notandum, hic non agi de Presbyteris, qui ad Altare sacrificabant, sed de illis, qui una cum Episcopo sacrificante offerebant: ritu non absimili, quo hodie recenter ordinati Presbyteri, vel Episcopi, cum Episcopo ordinante Missam celebrant; qui ritus olim quotidianus erat. De quo vide Morinum, *de Sacr. Ordinat. part.* 3. *exercit.* 8.

His itaque Presbyteris cum Episcopo offerentibus, quidam Diaconi Eucharistiam porrigebant.

Porro spectata Diaconorum potentia facile invalescere potuit, ut hi Presbyteri etiam de manibus Diaconorum *Eucharistiam* acciperent; eo quod tunc in more positum esset, ut Diaconi Eucharistiam ab Episcopo vel Presbytero consecratam, populo & minoribus Clericis distribuerent: ut indicat S. Justinus *apol.* 2. *dicens*: „ Qui apud nos Diaconi vocantur, dant unicuique eorum, qui adsunt, percipiendum panem & vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos, qui absunt, perferunt ". Plura vide apud Morinum, *de Sacris Ordin. part.* 3. *exerc.* 9. *c.* 3. *n.* 6. Præsens Canon non aufert Diaconis auctoritatem distribuendi Eucharistiam laicis, vel minoribus Clericis, sed reprobat tantum insolentiam & audaciam Diaconorum, qui distribuere Eucharistiam præsumebant Presbyteris, qui una cum Episcopo, aut alio Presbytero consecraverant, indignum reputans Synodus, ut ab his, qui potestatem offerendi non habent, illi, qui offerunt, Christi corpus accipiant; declaratque, quod *nec consuetudo, nec regula id tradidit.*

Secundus.

Secundus abusus erat, quod quidam Diaconi *ante Episcopum sacra oblata*, (seu H. *Eucharistiam*) *contingerent* (vel ut Isidorus vertit, *Sacramenta sumant*) & itaque sequutus Isidorum, habet Gratianus, *dist.* 93. *Can* 14. quamvis Labbæus, *t.* 2. *Concil. gen. col.* 49. notet in quibusdam etiam apud Isidorum legi, *contingunt*. Versionem Isidori vulgarem, quæ habet *sumunt*, sequuti quoque videntur Balsamon & Zonaras, ita intelligentes hæc verba, ac si revera quidam Diaconi, summa ac intoleranda insolentia præsumpsissent, *Eucharistiam sumere*, sive communicare ante Episcopum; & nisi obstaret verbum græcum, quod significat, *attingere*, versio & sententia Isidori a contextu Canonis non videretur aliena; quandoquidem in sequentibus expresse statuant ordinem, quem in accipienda communione Diaconi servare deberent.

Interim sive de attactu, sive de sumptione Eucharistiæ agatur, volunt Patres Nicæni, *ut hæc omnia resecentur, & in sua Diaconi mensura permaneant scientes quod Episcoporum quidem Ministri sunt, inferiores autem* (seu H. *minores*) *Presbyteris habentur* (sive H. *sint*).

Posthac *mensuram*, sive ordinem, quem tenere debeant Diaconi; subjicit Canon, ut nimirum, *post Presbyteros gratiam communis* (sive Gr. *Eucharistiam*) *accicipiant, aut Episcopo eis, aut Presbytero porrigente.*

Hic innuitur Diaconos quosdam præsumpsisse Sacram Communionem saltem ante Presbyteros accipere; atque est tertius Diaconorum excessus a synodo repressus. Tertius.

Denique Canon decernens, *nec sedere in medio Presbyterorum* Diaconis *liceat*; notat quartum Diaconorum excessum; quod ipsi locum occuparent *in medio Presbyterorum*, nimirum tempore ipsius sacrificii; sive *ad sanctum Altare*, uti observat Balsamon; atque de hac sola sessione sermonem esse in hoc Canone verisimile est: & ita sæculo quinto hunc Canonem exposuit Gelasius I. *Epist* 9. *c.* 7. & 8 De Presbyterorum prærogativa sedendi ante Diaconos etiam agit Can. 7. *Synodi VI. in Trullo*. Quartus.

Quantum Diaconorum Romanorum, (qui Diaconi Cardinales appellantur) dignitas sensim accreverit posterioribus sæculis, exposuimus in *Jure Eccl. T. I. part.* 1. *tit.* 22. *c.* 1. *pag.* 157. Fundamentalis hujus Canonis Nicæni ratio est Regula ab Apostolo 1. *Cor. cap.* 14. tradita: *omnia autem honeste & secundum ordinem fiant.*

Nonnulla Ecclesiæ dogmata hoc Canone exprimuntur.

Ex hoc Canone habemus, quod Patres Nicæni non dubitarint, quin fideles in sacra Communione vere sumerent *Corpus Christi*. Secundo, quod illud in Ecclesia *offeratur*, quod est vocabulum, quo in novo Testamento *sacrificium* designatur, ideoque constans erat tunc traditio, quod esset sacrificium, in quo *Corpus Christi offerretur*. Tertio, quod non omnibus, immo nec Diaconis, sed solis Episcopis & Presbyteris esset offerendi potestas. Denique quod agnosceretur in Ecclesia quædam Hierarchia constans ex Episcopis, Presbyteris, & Diaconis sibi subordinatis, uti definit Synodus Tridentina, *sess* 23. *Can.* 6. *de Ordine*.

Canon XIX.

De Paulianistis ad Ecclesiam Catholicam confugientibus definitio prolata est, ut baptizentur omnimodis; si qui autem de his præterito tempore fuerint in Clero; si quidem immaculati & irreprehensibiles apparuerint, baptizati ordinentur ab Episcopo Ecclesiæ Catholicæ: quod si discussio incongruos eos invenerit, abjici tales conveniet. Similiter autem & de Diaconissis, & omnino de his, qui sub regula versantur, hæc forma servabitur. Meminimus autem de Diaconissis, quæ in eodem habitu esse probantur, quod non habeant aliquam manus impositionem, & ideo modis omnibus eas inter Laicos deputari.

Scholion.

Paulianistæ a Paulo Samosatensi. Hi non videntur observasse formam Baptismi a Christo statutam.

QUod prima parte statuitur de redeuntibus e Paulianistis, sic nominatis a Paulo Samosatensi quondam Episcopo Antiocheno, cujus errores sectabantur, rebaptizandis, credendum est, teste Augustino *eos regulam baptismatis non tenere, quam secum multi hæretici, cum ab Ecclesia Catholica discederent, abstulerunt, eamque custodiunt* ". *Hæres* 44. Quasi diceret; cum Synodus OEcumenica declarat Paulianistas rebaptizandos, reverentia, quam Synodo debemus, exigit, ut credamus hoc Hæreticos regulam, seu formam baptismatis non tenuisse, ideoque & ipsorum Batismum potius quam aliorum Hæreticorum, qui regulam Baptismatis secum ab Ecclesia abstulerunt, & custodiunt, esse invalidum.

Error Pauli Samosateni.

Et revera Paulum Samosatenum, æternam Christi Divinitatem, & proinde personarum Trinitatem negasse testis est Eusebius, *lib.* 7. *Hist. Eccles. cap.* 27. scribens de hoc Paulo. *Hic cum adversus Ecclesiæ doctrinam nimis abjecte & humiliter de Christo sentiret, quasi is nihil supra hominum naturam habuisset; Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus rogatus ut ad Concilium veniret*, &c.

Et Synodus Antiochena anno 272. in Epistola Synodica apud Eusebium ibidem *c.* 30. ait de eodem: *filium Dei a cælo discendisse consiteri renuit*. Et infra: *Jesum Christum e terra ortum fuisse*; atque in Codice Ecclesiæ Romanæ id legitur: „ De Paulianistis, quos hominuntianas vocant: quia scilicet Christum solum Hominem esse blasphemant ". Cum igitur Mysterium Sanctiss. Trinita-

---

(*a*) In Additione. quam publici juris fecerunt Eruditi Benedictini, legitur hic titulus: *Quæstiones ex utroque mixtim.*

nitatis non agnoscerent hi hæretici, credebatur, quod non baptizarent in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: unde merito Baptismus ab iis collatus pro nullo habitus est.

Quomodo qui a Paulianistis ordinati sunt, recipiuntur, ab Ecclesia.

Hinc ulterius mirum non est, quod Canon non permittat a Paulianistis ordinatos in suis ordinibus ministrare, nisi baptizati (Isid. *rursus etiam*) ordinentur ab Episcopo Catholicæ Ecclesiæ; nimirum si quidem immaculati (sive Isid. *inculpati*) & irreprehensibiles (sive Gr. *a reprehensione alieni*) apparuerint. Addit Canon; quod si discussio (seu Gr. *examinatio*) *incongruos eos* (sive Gr. *non esse aptos*) *invenerit*, *abjici* (seu Gr. *deponi*) *tales convenit* (seu G. *oportet*): hoc est; vult similes omnino e Clero ejiciendos, tamquam nullatenus ordinatos, & tamquam indignos non ordinandos, uti exponit Zonaras.

Quid circa Diaconissas statutum?

In ultima periodo rationem reddit Synodus cur in præcedenti periodo specialem Diaconissarum mentionem fecisset. *Meminimus autem de Diaconissis, quæ in eodem habitu esse probantur* (seu Gr. *habitu quidem censentur*) *quod non habeant aliquam manuum impositionem, & ideo modis omnibus eas inter laicos deputans.*

Quasi dicerent; ideo Diaconissarum specialiter meminisse oportuit, quia cum *manuum impositionem* non accipiant, habeanturque communiter pro laicis, nisi specialiter expressæ, videri potuissent non comprehensæ. Atque adeo si quæ inter Paulianistas in hoc ministerio essent, & ad Ecclesiam reverterentur, ad idem ministerium in Ecclesia Catholica forsan admissæ non fuissent, nisi specialis earum mentio facta foret.

Hic est naturalis & obvius verborum illorum sensus, quæ in alienum sensum detorquet Morinus, dum censet, in priori parte indicari Diaconissas per manuum impositionem communiter esse ordinandas, & in posteriori a regula generali exceptionem subjici: cum nequidem ex ullo antiquitatis monumento constet, Diaconissas per manuum impositionem, saltem tempore Synodi Nicænæ, fuisse ordinatas.

Ex Ritualibus & manualibus a Morino prolatis, quorum antiquius nongentos annos vix excedit; illud duntaxat confici posset, successu temporis in aliquibus Ecclesiis receptum fuisse ritum ordinandi etiam per manuum impositionem Diaconissas; sed eum morem tempore Synodi Nicænæ extitisse haud probatur, nec id vel apparenter hic Canon insinuat.

Hunc Canonem refert Gratianus *caus. 1. q. 1. Can. 52.* se pro *Diaconissis* legit Diaconos, sequutus versionem Isidori; sed ex Græco errorem emendarunt Correctores Romani; Gratianus insuper ultimam Canonis partem omisit.

CANON XX.

Quoniam sunt quidam in die Dominico genuflectentes, & in diebus Pentecostes; ut omnia in universis locis consonanter observentur, placuit sancto Concilio stantes Domino vota persolvere.

SCHOLION.

Ritus orandi flexis genibus exemplo Christi, & Apostolorum in Ecclesia receptus.

PRÆSENS Canon sufficienter insinuat ordinarium ac solitum ritum orandi tunc temporis fuisse orare *flexis genibus*, idque ad exemplum Christi; de quo legitur prævie ad suam passionem: *positis genibus orabant*. Quin & additur; *& procidens in terram orabant*; ut hac exteriore Corporis constitutione doceret nos, qua humilitate Deus orandus esset.

Magistrum imitati Apostoli, similiter flexis genibus orasse leguntur. Sic Petrus volens a Deo impetrare resuscitationem Dorcæ, *Act. cap. 9. ponens genua, oravit*: & S. Paulus scribit *ad Ephes. cap. 3. vers. 14. flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi*. Eusebius referens historiam militum Christianorum, qui sub Marco Aurelio pluviam suis precibus impetrarunt, ait: „ Flexis in terram genibus, ut nostris orantibus mos „ est, preces ad Deum fudisse perhibentur.

Excipiuntur dies Dominici, & tempus paschale.

Ab hoc generali & solito ritu exceptionem habemus ex hoc Canone: nimirum diebus *Dominicis*, & toto tempore inter Pascha & Pentecosten stantes, & non *genibus flexis* orandum esse.

Hujus exceptionis, tamquam in Ecclesia jam stabilitæ, meminit ante hanc Synodum Tertullianus, *lib. de Corona militis, cap. 3.* ubi inter observationes, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, & exinde consuetudinis patrocinio Christiani sibi vindicabant, enumerat hanc: „ Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel *de geniculis* adorare, eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.

Cur diebus Dominicis, & tempore Paschali non sit genuflectendum?

Ejusdem consuetudinis frequenter meminerunt Patres, eamque inter ea, quæ ex consuetudine, non autem ex scripto ad nos pervenerunt, enumerant: ejusque ritus rationem mysticam exponit S. Augustinus, *Epist. 55. alias 119. vel 117. ad Januarium, num. 28.* ubi ait. *Quinquaginta (dies) complentur post Domini Resurrectionem, jam in figura non laboris, sed quietis & lætitiæ. Propter hoc & jejunia relaxantur*, & stantes oramus, *quod est signum resurrectionis. Unde etiam omnibus diebus Dominicis id ad Altare observatur.*

Similiter Sanctus Ambrosius, *serm. 61.* Scire *debet Sanctitas vestra, fratres, hanc Sanctam Pentecostes diem, qua ratione curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum numero, sit nobis jugis & continua festivitas, ita ut ob hoc omni tempore, neque ad observandum indicamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succidamus; sed, sicut Dominica solemus facere, erecti & levati Resurrectionem Domini celebramus.*

Late eamdem ritum exponunt S. Basilius, tractatu de Spiritu Sancto, *cap. 27.* & auctor quæstionum ad Orthodoxos, inter opera Justini Martyris, *quæst. 115.* & S. Isidorus, *lib. 1.* De Divinis, *cap. 13.* ubi & fuse rationem illius ritus desumpti ex celebratione resurrectionis Dominicæ prosequitur.

Cum antiquus hic ritus in nonnullis, uti videtur, Ecclesiis Orientalibus, hujus Concilii temporibus, qua par est Religione non observaretur, sed præter morem hisce Ecclesiis jam pridem receptum, flexis genibus, etiam his diebus oraretur, & forte titulo, quod S. Paulum Pentecoste, hoc est diebus a Pascha ad Pentecosten interlabentibus, genibus flexis orasse diceretur; *Act. cap. 20. vers. 36. & cap. 21. vers. 5.* Hinc Patres Nicæni hoc Canone ritum hunc uniformiter observari præcipiunt, addita insuper hac ratione; *ut omnia similiter in omni Parochia observentur*; hoc est, ut eadem præcandi formula ubique obtineat, & omnia sacra uniformiter peragantur.

An ritus hoc Canone præscriptus in Ecclesia Romana obtinuerit?

Notandum in Codice E. R. præsentem Canonem non inveniri, cujus nec Ruffinus meminit. Credit autem Quenellus, vix dubium esse, quin ex consilio omissus sit Canon iste, nec aliam ob causam, ut ipse opinatur, quam quia ab Ecclesia Romana receptus non fuerit, nec forsan in Occidentalibus partibus, *dissertatione 12. tom. 2.* Operum S. Leonis inserta, *cap. 51.* qui multis ibidem adstruere conatur, disciplinam hoc Canone expressam, in Romana Ecclesia, primis illis sæculis non fuisse receptam, neque mentem fuisse Synodi Nicænæ uniformitatem rituum & cæremoniarum inter omnes Ecclesias, tam Occidentales, quam Orientales introducere; cum apprime nosset in his optimam regulam, quam tradidit S. Augustinus citata *Epistola 55. nec disciplina ulla in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcumque forte devenerit; quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est.*

Itaque contendit unice voluisse Synodum cohibere *quosdam*, qui præter consuetudinem, in suis Ecclesiis receptam, contendebant illis diebus orandum esse *genibus flexis*; nec verba Canonis *in omni Ecclesia* tam generaliter accipienda, ut non Orientales tantum, sed & Occidentales Ecclesias complectantur. Legi merentur, quæ summa eruditione, pro sustinenda Codicis sui sinceritate ibidem vir ille eruditus proponit.

Interim illud indubitatum est Ecclesiam Romanam ritum hoc Canone præscriptum recepisse, postquam Dionysius Exiguus Canonem suo Codici inseruit; quare & hodie Ecclesiæ, quæ ritu Romano utuntur, Dominicis diebus, uti & quinquaginta inter Pascha & Pentecosten in publicis Officiis, *stantes*, quasdam preces persolvunt, quas aliis diebus genibus flexis recitant.

DISSERTATIO.

In Synodum Ancyranam.

§. I.

De tempore Synodi, numero Episcoporum & Canonum.

Creditur hæc Synodus celebrata anno 314.

DIONYSIUS Exiguus Nicænis Canonibus subjiciens Canones Ancyranos hoc monitum præmittit: *istæ Regulæ priores quidem sunt Nicænis, sed ideo Nicænæ prius positæ sunt, propter auctoritatem ejusdem magni sanctique Concilii congregati apud Nicænam*": hoc monitum similiter legitur in codice, quem sub titulo codicis Ecclesiæ universæ edidit Christophorus Justellus; atque in omnibus passim antiquis Canonum Collectionibus: ut manifestum sit hoc non esse adjectum a Dionysio Exiguo, sed eum reperisse illud in antiqua græca collectione quam latinam reddidit.

Hinc Eruditis omnibus persuasum est, Synodum hanc habitam esse ante Synodum Nicænam, crediturque communiter celebrata anno 314.

Noc

Hoc enim anno, extincto in Oriente Maximino Tyranno, unaque ejus interitu sæva in Christianos cessante persecutione, & pace Ecclesiæ per Constantinum data: *Votivum nobis ac desideratum spectaculum præbebatur, Dedicationum scilicet festivitas per singulas Urbes, Oratoriorum recens structorum consecrationes, ad hæc Episcoporum conventus*: inquit Eusebius *lib. 10. Hist. Eccl. cap. 3.*

Ancyra autem civitas ad hujusmodi Sacrum Conventum celebrandum electa est propter loci opportunitatem; utpote in meditullio regionis constituta, quo minoris Asiæ Episcopi, Cappadoces, Pontici pariter & Armeni, Cilices & Syri convenire facilius potuissent, uti scribit Baronius ad annum 314.

Huic Synodo interfuisse ex dictis singulis Provinciis unum saltem Episcopum constat; quin & admodum verisimile est, hos non casu huic Synodo interfuisse, sed speciatim vocatos, ut disciplinæ constituendæ testes futuri, eam in suis respective Provinciis notificarent, & ut executioni mandaretur, adlaborare possint.

Huic Concilio XVIII. Episcopos interfuisse, atque eidem præfuisse Vitalem Antiochenum Episcopum, legitur apud Gratianum, *dist. 16. Can. 2. Prima annotatio Ancyranæ Synodi dicitur, quæ ante Nicænam fertur fuisse: in qua Patres XVIII. statuerunt Canones XXIV. quorum auctor maxime Vitalis Antiochenus Episcopus fuit.* Ita in editione Decreti post correctionem Romanam; sed in Decreto ex editione Antonii Contii anni 1570. tantum habentur Patres XVII. qui & in antiquiore ejusdem Decreti editione anni 1515. & 1518. solum ponuntur XVI. neque forsan in ulla editione ante correctionem Romanam numeris XVIII. Patrum reperietur.

Numerum vero hunc verisimiliter Correctores Romani desumpserunt ex recentiore Isidorianæ collectionis edito exemplari, prout & in Labbæana Conciliorum compilatione extat; in quo huic Synodo subjicitur subscriptio XVIII. Episcoporum; atque Primus ordine ponitur Vitalis Antiochenus Syriæ Coelel. (*a*); Secundus Agricolaus Cæsareæ Palæstinæ; Tertius Marcellus Ancyræ Galatiæ primæ. Verum in Collectione Isidori edita Parisiis anno 1525. & 1535. item Coloniæ anno 1530. opera Jacobi Merlini Doctoris Theologi Parisiensis, dicuntur duntaxat convenisse XII. Episcopi, quorum nomina ibidem exprimuntur; atque primo hic nominatur Marcellus Ancyranus; Secundus Agricolaus Cæsariensis; Tertius Lupus Tharsensis; Quartus demum Vitalis Antiochensis.

Pristinæ Isidori lectioni congruit libellus Synodus complectens brevi compendio omnes Synodos a tempore Apostolorum usque ad Synodum VIII. primum græce ante annos septingentos scriptus, ac dein latine versus a Joanne Pappo, & insertus græce & latine *tom. 2.* Bibliothecæ juris Canonici veteris Justelli. In hoc libello de hac Synodo hæc leguntur: *Synodus divina & sacra Provincialis duodecim Episcoporum collecta Ancyræ Galatiæ; cui præfuit Marcellus ibidem Episcopus, & Agricola Cæsareæ Cappadociæ: quæ Canonicam præscripsit emendationem eorum, qui in persecutione cecidissent*

Cum hic libellus ob antiquitatem fidem non exiguam mereatur, nec in ullo alio auctore Græco habeamus numerum & nomina Episcoporum, qui huic Synodo interfuerunt, consonetque Isidoro saltem juxta aliquas ejus antiquiores editiones, quidni his adhæreamus potius quam auctoribus recentioribus, qui nullum aliunde sinceritatis adjumentum habent.

Consequenter admodum verisimile erit, ultimos quinque Episcopos, qui in pristina Isidori editione omittuntur, & in recentiore omnes ordine ponuntur; nec non Vitalem Antiochenum, qui in libello Synodico omittitur, recentiore manu appositos fuisse.

Quod autem Marcellus Ancyranus apud Isidorum primo loco ponatur, & in libello Synodico dicatur Synodo præfuisse, nequaquam evincit, quod ipse esset inter omnes ordinatione senior; quandoquidem constet Marcellum hunc, ut minus 50. annis post hanc Synodum adhuc superfuisse; ut proinde sit verisimile, ipsum eo tempore recenter ordinatum fuisse.

Vera proinde hujus præeminentiæ ratio apparet expressa ab auctore dicti libelli Synodici, dum Marcellum nominavit ibidem Episcopum, id est, civitatis Ancyræ, in qua Synodus celebrata fuit, ut & ideo idem auctor hanc Synodum in epigraphe vocet Ancyranam Marcelli.

Hic notari potest exemplum adstruens præeminentiam Episcoporum, in quorum Dioecesibus Synodi celebrantur. De numero Episcoporum, qui huic Synodo interfuisse leguntur, late quoque agit vir clarissimus Tillemontius in suis Memoriis, *tom. 6. part. 1.* ad vitam Vitalis & Philogonis Episcoporum Antiochiæ, notatque post Baronium, quod hæc Synodus merito dici queat Synodus universalis totius Orientis; licet nonnisi octodecim ad summum Episcopos interfuisse etiam Tillemontius fateatur, Scribitur enim hanc ex omnibus Provinciis collectam; licet forsan unus duntaxat aut duo ex unaquaque Provincia vice omnium deputati intervenerint; vel in subscriptione, quæ hodie extat, nec originalis est, celebriores soli exprimuntur, uti monet Tillemontius, qui notat Episcopos hic expressos eruditione & pietate fuisse admodum celebres; plures etiam per martyrium vitam finierunt.

Hinc habemus, quantæ venerationis & auctoritatis Canones hujus Synodi reputandi sint; qui & ab Ecclesia quoque fuerunt suscepti & recogniti.

Edidit hæc Synodi viginti-quatuor Canones, uti apud Latinos Canonum Collectores legitur; quibus reipsa & Græci conveniunt, licet hi 25. referant: quia hæc differentia solummodo inde provenit, quod hi Canonem quartum in duos diviserint.

His Canonibus in editione Conciliorum Labbæana subjiciuntur Capitula duo Ancyrani Concilii, quorum priore agitur de illo, qui Domino suo jubente, homicidium fecerit, *vultque* ut talis *pœniteat*, altero decernitur, *ut Episcopi de Parochiis suis sortilegos & maleficos expellant*.

Utrumque esse suppositititium uno consensu cum Baronio censent eruditi, & nominatim de posteriore relato a Gratiano *caus. 26. qu. 5. Can. 12.* monent ibi Correctores Romani. *Verumtamen in Concilio Ancyrano, Græco aut Latino neque impresso, neque manuscripto est inventum: licet, qui tomos Conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto Codice 16. librorum partialium.*

§. II.

De occasione habitæ Synodi, & super quo præcipue deliberatum.

Occasio Synodi.

OCCASIONEM celebratæ Synodi expressit Auctor libelli Synodici, (de quo §. præcedenti) monens, quod hæc Synodus Canonicam præscripsit emendationem eorum, qui in persecutione cecidissent: idest, convenientes pœnitentias persolvendas ab iis, qui in persecutione cecidissent; quod & ex ipsis Canonibus constat, modum & tempora pœnitentiæ agendæ pro casuum & personarum varietate determinantibus.

Sane nemo negare potest, quin circa tempora hujus Synodi gravissima excitata fuerit in Christianos persecutio sub Maximino, eamque persecutionem etiam Galatiam pervasisse, ac nominatim urbem Ancyranam. Testantur Acta Sancti Theodoti Martyris Ancyræ, quæ extant apud Bollandum ad diem 18. *Maji*; creditque Bollandus, pauca ad nos pervenisse illius ætatis Martyrum Acta tam authentica & certa, quam hæc sunt.

Illud præterea notum, quod licet Tyrannorum persecutio multos fortiter & constanter pro fide Christi certantes, palma martyrii coronavit, non defuisse tamen & inter fideles, qui acerbitate tormentorum vel Tyrannorum, & mundi carnisque blanditiis succumbentes fidem negaverint, quin & idolis immolaverint.

Persecutione autem cessante, & pace Ecclesiæ data, plurimi ex illis lapsis pœnitudine ducti ad Ecclesiam redire cupiebant, dignos fructus pœnitentiæ facere parati.

Super quo potissimum in hac Synodo deliberatum.

Hujusmodi ergo casibus occurrentibus, cura & studium erat Episcoporum deliberare & decernere, quæ potissimum pœnitentiæ in persecutione lapsis, & ad Ecclesiam regredi desiderantibus imponendæ essent, quibus tum divinæ justitiæ satisfieret, tum vera eorum conversio Ecclesiæ probari posset: quin & ipsi lapsi per opera pœnitentiæ, & alia pietatis exercitia, quæ curriculo pœnitentiali durante intercurrebant, priorem suam in fide imbecillitatem & infirmitatem vincerent, ac in fide, spe, & charitate solidarentur, ut adversus novas ingruentes tentationes firmi & immobiles posthac consistere possent.

Antiqui hujus moris locupletissimus testis est S. Cyprianus, variis in locis ac signanter *epist. 53.* ubi sex Episcopi eum consulunt, an tuto post triennii pœnitentiam iis reconciliatio concedi posset, qui fortissime coram Magistratu & populo frequente tormenta passi fuerant & vicerant, deinde a Proconsule tenti, & gravissimis pœnis diutissime excruciati, tandem ceciderant, & gloriam priore certamine partam maculaverant. Neque tantum de hac re Cyprianum consulunt, sed etiam rogant, ut cum aliis Episcopis quæstionem illam communicet.

Verba Cypriani sunt: „ Quoniam tamen scripsistis,
„ ut cum pluribus Collegis de hoc ipso plenissime tra-
„ ctem, & res tanta exigit majus & impensius de mul-
„ torum collatione consilium, & nunc omnes fere in-
„ ter Paschæ prima solemnia apud se cum fratribus
„ demorantur, quando solemnitati celebrandæ apud
„ suos satisfecerint, & ad me venire cœperint, tracta-
„ bo cum singulis plenius, ut de eo quod consuluistis,
„ figatur apud nos, & rescribatur vobis firma senten-
„ tia multorum Sacerdotum consilio ponderata.

Quanta fuerit Patrum cura in determinandis pœnitentiis, pro

Hujusmodi plurima inter Epistolas Cypriani testimonia illius disciplinæ occurrunt, atque inter alia etiam testimonium Cleri Romani tempore Cypriani, sede vacante, per mortem Fabiani Papæ, ita ad ipsum Cyprianum de causa lapsorum scribentis. „ Quamquam nobis

Y 2 „ in

(*a*) Abbreviatum nomen est. Legi enim debet Cœlesyriæ, quæ sita est inter Syriam propriam, Phœniciam, & Palæstinam.

varietate criminum, & diversitate personarum.

„ in tam ingenti negotio placeat, quod & tu ipse tractasti prius: Ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic „ collatione consiliorum cum Episcopis, Presbyteris, „ Diaconis, Confessoribus, pariter ac stantibus Lai- „ cis facta lapsorum tractare rationem ". Hæc Clerus Romanus, *Epist.* 31. inter Epistolas Cypriani, & ne horum lapsorum interim cura & salus neglecta prorsus videretur, moderamen quidem aliquod excogitarunt, sed iterum nonnisi de consilio plurium Episcoporum, uti liquet ex subsequentibus: „ cujus temperamenti „ moderamen hic tenere quærentes diu & quidem mul- „ ti, & quidem cum quibusdam Episcopis vicinis no- „ bis & appropinquantibus, & quos ex aliis Provinciis „ longe positis persecutionis istius ardor ejecerat, ante „ constitutionem Episcopi nihil innovandum putavi- „ mus, sed lapsorum curam mediocriter temperandam „ esse credimus, ut interim dum Episcopus dari nobis „ a Deo sustinetur, in suspenso eorum, qui moras pos- „ sunt dilationis sustinere, causa teneatur.

Argumentum quoque non leve suppeditat Epistola Canonica S. Gregorii Thaumaturgi; hic enim interrogatus a vicinis Episcopis, quæ pœnitentia certis criminibus noviter in eorum Diœcesibus, occasione incursionis barbarorum perpetratis, esset imponenda? Illis hac epistola respondet, eisque modum pœnitentiarum docet: ac præterea Presbyterum a se bene instructum ad eos ablegat, una addens nonnullis peccatis pœnitentiam se definire non audere, sed expectandam Episcoporum Synodum, ac interim criminum reos ab Ecclesia pellendos. Sic scribit *Can.* 5. „ propterea ergo „ fratrem & consenem nostrum Euphrosynum ad vos „ misimus, ut secundum formam, quæ hic est, etiam „ ibi det similiter, & quorum accusationes admittere „ oporteat, & quos a *precibus* abdicare illic similiter „ disponat ". Et *Can.* 17. de quodam speciali crimine „ loquens, ait: „ illius criminis reos etiam ab audi- „ tione arcere oportet, donec de iis congregatis San- „ ctis aliquid commune visum fuerit, & ante eos San- „ cto Spiritui.

Insigne quoque illius disciplinæ exemplum est epistola Canonica Sancti Petri Alexandrini constans 14. Canonibus, in quibus singulæ species lapsorum examinantur, & singulis pœnitentia conveniens assignatur, ut eam universæ Patriarchatus Alexandrinæ Ecclesiæ teneant.

Simili igitur zelo & sollicitudine, hujus Synodi Patres pœnitentias lapsis imponendas, maturo & communi consensu, ac deliberatione determinarunt, regulasque, quas Sacerdotes sequerentur, conceperunt, uti recte observavit Cardinalis Baronius ad annum 314. Postquam enim monuit in Ancyrano Concilio, in primis de iis agi, qui in persecutione lapsi per pœnitentiam restituendi erant, subjungit. *Quod igitur Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, & Gregorius Episcopus Neocæsariensis in Ponto Decianæ persecutionis tempore lapsos, nonnisi (ut vidimus) prævia satisfactione, & secundum delicti pondus pœnitentia compensata in Ecclesiam recipiendos esse statuerunt, atque rursum de iis, qui urgente Diocletiani vexatione a fide exciderant, pariter decreverunt in Occidente Hispaniarum Episcopi in Concilio Eliberitano, necnon in Ægypto magnus ille Petrus Martyr Episcopus Alexandrinus; idipsum æque Syriæ atque Asiæ plures simul coeuntes Episcopi præstiterunt; ut videas unum eumdemque Spiritum Sanctum Ecclesiam Catholicam moderari, in eamdemque de lapsis recipiendis, ne nisi prævia satisfactione ad communionem Ecclesiasticam admitterentur, diversis in locis, diversisque temporibus Sanctos Episcopos, eodem sacro afflante spiritu, conspirasse sententiam, ut pro distinctione criminum, personarum, & temporum, proque diversitate affectuum, pœnitentiam, diversis quoque inire rationes, ejusdem sancti Spiritus discretio persuaserit.*

Ex his discant Sacerdotes, non leviter, sed maturo consilio procedendum esse in determinandis ac imponendis pœnitentiis, ut pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate salutares & convenientes satisfactiones injungant; quemadmodum monet Synodus Tridentina, *Sess.* 14. *De Pœnitentia*, *cap.* 8.

S C H O L I A

In Canones Ancyranos.

Canon primus.

Presbyteros immolantes, & iterum luctamen adeuntes, si hoc non per illusionem aliquam, sed ex veritate fecerint, nec ante patrantes & affectantes atque suadentes, ut æstimentur quidem tormentis aptari, sed his visu & habitu tantum subjici: hos placuit honorem quidem retinere propriæ sedis, offerre vero aut alloqui, aut omnino sacerdotalibus officiis fungi non licere.

Scholion.

De Presbyteris in persecutione lapsis, & qui postmodum fidem coram Tyrannis confessi sunt.

Præsens Canon concernit Presbyteros, qui quidem idolis immolaverant; at rursus quasi pœnitudine ducti ad certamen redierant. De his Presbyteris ante omnia inquiri, seduloque examinari vult Synodus, si horum Presbyterorum sincerus fuerit dolor, veraque pœnitentia, & an sincere ad certamen redierint, ac tormenta pro fide sustinuerint; sive utrum hic ad certamen, sive tormenta reditus non fuerit simulatus, an non intervenerit collusio, qualis erat illorum, qui postquam Magistratibus Gentilibus satisfecerant sacrificando, conveniebant cum ipsis mediante aliqua summa pecuniæ, quod se iterato præsentarent, aut se capiendos offerrent, simulante Magistratu quasi ipsos revera tormentis subjicerent, cum tamen nihil paterentur, atque ita per immolationem evadebant mortem, & una etiam famam apud Ecclesiam sive Christianos integram servabant.

Qui enim in simili occasione succubuerat, idolis immolando, a Catholicis ut tepidus, perfidus, & apostata reputabatur. Hic est verus hujus Canonis sensus, & in versione Isidori, item Codice Ecclesiæ Romanæ exprimitur his verbis: *Si ergo ex fide luctati sunt, & non ex compacto*, (vel ut alii legunt *confitto*) *ad ostentationem, uti caperentur, ipsi fecerunt*: (vel ut Græci legunt: *nec hoc prius machinati sunt, nec consulto & de industria id fecerunt, & persuaserunt, ut tormentis subjici viderentur cum ea specie & opinione tantum inferrentur*).

Examen circa conversionem similium Presbyterorum, & de eorum restitutione.

Nihil proinde annuere voluit Synodus hisce Presbyteris lapsis, nisi post serium examen de sinceritate & veritate conversionis ipsorum; constaretque ipsos ad certamen non ficte & ex compacto, sed ex sincero cordis dolore rediisse, & tormentis se supposuisse.

Hinc discere possunt Sacerdotes, quomodo pœnitentium opera discutienda sit, ut de sincera ipsorum conversione statuatur.

Si igitur post adhibitum examen constet, quod non per illusionem aliquam (sive G. *non simulatione aliqua*) (aut H. *non fraudulenter & insidiose*); sed ex veritate, idest, vera prius commissis delicti pœnitudine, iterum luctamen adierint, placuit Synodo hos Presbyteros honore *quidem sedis retinere* (sive G. *Cathedræ quidem honoris esse participes*); *offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi, non liceat*.

Quam innocentiam & puritatem in Sacerdotibus Patres requisierint, ut sacerdotales functiones subire sinantur, prædicta sat evincunt: quandoquidem nec iis Sacerdotibus eas permittant, „ quibus vere cruciatus „ adhibiti, quique in acerbitate tormentorum aliquan- „ do constantes, ita demum intolerabili asperitate vi- „ cti, aris immolaverunt, deinde vero iterum relu- „ ctati sunt, hoc est, hostem, a quo prius in certa- „ mine dejecti fuerant, pœnitentia duce, prostratum „ vicissim prostravere, fidemque suam apud Tyrannos „ confessi fuere, uti post Balsamonem loquitur Zona- „ ras ad hunc Canonem „. Et ut ex Sancto Cypriano notat Baronius ad annum 314. „ Tanto candore con- „ spicuos ministros suos Ecclesia decernebat, ut licet „ secundo certamine, elatum priori victoria hostem „ superassent, ac proinde se negationis labe maculas- „ sent, non tamen idoneos amplius existimaverit.

Per indulgentiam autem conceditur his Presbyteris, ut Presbyteratus honorem retinere possint, sive non dejiciantur, aut degradentur ab ordine sacerdotali, sed solummodo ab Officio sacerdotali suspendantur. Officium autem sacerdotale potissimum juxta hos Patres in duobus consistit; nimirum in oblatione incruenti sacrificii, & in annuntiatione verbi Dei ad populum. Reputabant enim manus illas indignas ad offerendum Deo viventi agnum immaculatum, quæ per oblationem idolis fuerant pollutæ. Similiter nec utiliter, ac fructuose ad populum sermonem habendum ab eo, qui Christum, quem annuntiat, negaverit.

Notandum etiam quanta cautela procedat Synodus in eo, quod per indulgentiam, sive quamdam dispensationem concedendum censuit; & quantopere hæc agendi ratio condemnat illos, qui criminibus onusti, adeo facile ad sacros Ordines ascendunt, creduntque per quamcumque dispensationem, frequenter etiam sub vel obreptitie obtentam aut importunitate, idque sine causæ cognitione, & sine necessitate, aut utilitate Ecclesiæ extortam, potius quam datam, se esse coram Deo securos; *sed mentitur iniquitas sibi*.

Extat hic Canon apud Gratianum, *Dist.* 50. *Can.* 32. non quidem integer, sed in compendium redactus, uti monent Correctores Romani.

Canon II.

Diaconi similiter, qui immolaverunt, honorem quidem habeant, cessent vero ab omni sacro ministerio, sive a pane, sive a calice offerendo, vel prædicando. Quod si quidam Episcoporum conscii sunt laboris eorum, & humilitatis, & mansuetudinis, & voluerint aliquid eis amplius tribuere vel adimere, penes ipsos erit potestas.

Scholion.

De Diaconis lapsis, & postmodum reluctantibus.

EVIDENS est in hoc Canone de Diaconis agi, quibus idem contigit, quod Presbyteris, quorum meminit præcedens Canon. De his nimirum Diaconis, qui immolaverunt, postea autem reluctati sunt, uti legunt Græci, Hervetus, & Isidorus, ipseque Canonis contextus patenter exposcit, ut mirum sit hæc verba, *postea autem reluctati sunt*, apud Dionysium esse omissa.

Per sacrum ministerium, quod Diaconis hoc Canone interdicitur, intelliguntur functiones Diaconi oblationem sacrificii respicientes, sive quas tempore liturgiæ Diaconi tamquam Ministri Episcoporum & Presbyterorum obibant. Aliæ vero functiones officium Sacerdotale non respicientes, quales erant curam Martyrum & Confessorum, aut etiam pauperum gerere, rerum temporalium dispensationem agere, denique alia Episcoporum exteriora & temporalia negotia curare, his Diaconis interdictæ non erant.

Quæ functiones similibus Diaconis interdictæ? & quæ fuerint eorum temporum Diaconorum ordinariæ functiones Ecclesiasticæ?

Duæ autem præcipue Diaconorum functiones exprimuntur: prima scilicet *oblatio panis & calicis*, quæ Diaconis lapsis interdicitur.

Credunt nonnulli per oblationem hic intelligi distributionem, sive delationem Eucharistiæ, sub specie panis & vini per Diaconos populo faciendam.

Verum cum satis constet Diaconos non fuisse solitos Eucharistiam distribuere populo sub specie panis, nisi tantum in necessitate, & de speciali licentia & indulgentia Sacerdotum, ita ut porrigere Eucharistiam fidelibus sub specie panis ordinaria functio Diaconorum fuisse non videatur. Canon vero agat de ordinariis Diaconorum functionibus, apparet verisimilius hic agi de ea oblatione, qua Diaconi tamquam Sacerdotum ministri, Sacerdotibus materiam sacrificii offerebant, sive præsentabant, cujus functionis Diaconalis meminit S. Isidorus, dicens: *Levitæ inferunt oblationes in Altaria*. Hinc & indubie manlit hodiernus ritus, quo Diaconi in Missæ sacrificio Sacerdoti celebranti offerunt seu præsentant panem & calicem offerendum.

Secunda functio nominatim hoc Canone Diaconis interdicta exprimitur apud Dionysium, aliosque nonnullos Latinos Canonum traductores per verbum *prædicandi*. Atque hinc vulgo creditur, vetari Diaconis habere *sermonem ad populum*. At Diaconos primis Ecclesiæ sæculis reputatos fuisse ordinarios Ministros annuntiationis vel prædicationis verbi Dei ad populum, nullibi legitur; ut proinde admodum verisimile sit, Canonem non de *prædicatione*, sive de exhortatione ad populum agere, sed de proclamatione, vel annuntiatione, qua Diaconi tempore sacrificii tamquam Sacerdotum ministri ordinem liturgiæ populo indicabant. Puta instar præconis indicando fidelibus & Catechumenis quando flectendum, quando surgendum, quando exeundum esset, aliaque similia, de quibus populus per Diaconos monebatur; atque inde & hodiernus ritus jubens per Diaconum in missa solemni cantari *flectamus genua*; *procedamus in pace*; *ite, missa est*, &c.

Huic sensui congruit versio Isidori, quæ & occurrit in Codice Ecclesiæ Romanæ, quæ pro verbo *prædicando* habet, *nec pronuntient*. Apud Gratianum *Dist.* 50. *Can.* 30. legitur: *nec Evangelium pronuntient*; at vero *Evangelium* in antiquiore versione non haberi monent ibidem Correctores Romani.

Rigor disciplinæ circa similes Diaconos relinquitur judicio Episcopi.

Post stabilitam Canonicam & ordinariam disciplinam circa lapsos Diaconos permittit Synodus Episcopis, in casibus particularibus ejusdem disciplinæ moderationem; non quidem pro suo beneplacito & arbitrio metiendam, sed attentis laboribus eorum, & humilitate & mansuetudine. Permittitur autem Episcopis non tantum aliquid ulterioris gratiæ tribuere, sed etiam de gratia in Synodo indulta aliquid adimere (sive G. *auferre*); prout nimirum viderint eos majora vel minora doloris signa edere.

Unde hic notandum monet Balsamon, quod omnis animæ medela dependet ab Episcopi judicio ac prudentia.

Hic rursus notant Sacerdotes, in pœnitentiis moderandis, non verba, sed opera pœnitentium esse maxime attendenda, præcipue humilitatis & mansuetudinis, a Christo specialiter inculcata; *Matth. cap.* 11. *vers.* 29. *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.*

Canon III.

Qui fugientes comprehensi sunt, vel a domesticis traditi, vel ademptis facultatibus sustinuere tormenta, aut in custodiam trusi proclamaverunt se Christianos esse, & eo usque adstricti sunt, ut manus eorum comprehendentes violenter attraherent, & funestis sacrificiis admoverent, aut aliquid sibi polluti cibi per necessitatem sumere cogerentur, confitentes se Christianos esse, & luctum rei, quæ contigit incessabiliter ostendentes omni dejectione & habitu & humilitate vitæ, hos velut extra delictum constitutos, a communionis gratia non vetari. Si vero prohibiti sunt ab aliquibus, propter ampliorem cautelam, vel propter quorumdam ignorantiam, statim recipiantur. Hoc autem similiter & de Clericis & de Laicis cæteris observari conveniet. Perquisitum est autem & illud, si possunt etiam Laici, qui in has necessitatis angustias inciderunt ad Clericatus ordinem promoveri; placuit ergo & hos tamquam qui nihil peccaverunt, si & præcedens eorum vita probabilis sit ad hoc officium provehi.

Scholion.

Cura Patrum in examinandis circumstantiis, & gravitate peccati, prævia ad receptionem in communionem.

CANON hic magis reflexione quam expositione egit. Si enim attendamus circumstantias casus, qui in Canone proponitur, apparebit, stupendam fuisse Patribus illis curam, ne quis indignus ad communionem, aut sacros Ordines admitteretur, vel ex hoc solo quod de admittendis his dubitatum fuerit.

I. Supponunt, quod fugientes comprehensi sint, adeoque potius patriam & res suas domesticas deserere, quam fidem, aut etiam tentationi ab ea deflectendi se exponere in animo habuerint.

II. Quod ademptis facultatibus tormenta sustinuerint, aut in custodiam trusi proclamaverint se Christianos esse, & consequenter cum evidenti mortis periculo fidem suam professi sunt.

III. Quod etiam eo tempore, quo per violentiam manus eorum ad sacrificia attrahebantur, aut cibos pollutos per necessitatem sumere cogebantur, confessi sint jugiter se Christianos esse, proinde suam in fide constantiam *jugiter declararint*.

IV. Quod luctum rei, quæ contigit, *incessabiliter ostenderint omni dejectione, & habitu, & humilitate vitæ*.

Quid requisierit Synodus, ut hi ad Clerum recipi possent?

Quis hanc Patrum curam in admissione ad communionis gratiam cum hodierna die Sacerdotum incuria conferens non perhorrescat? sed quod omnem excedit stuporem, hos generosos Christi athletas, ne dicam gloriosos Martyres ad Clerum admittere noluit Synodus, nisi etiam præcedens eorum vitæ institutæ ratio recta inveniatur, quasi macula vitæ præcedentis, nec per martyrium sufficienter elui videretur, ut illorum innocentia sanctitati Sacerdotii responderet; sed peteret quis pro prætextu sive titulo nonnulli similes a communione excludendos prætendebant, uti innuit Canon.

Fuga in persecutione a Patribus ut justa probatur.

Prætextum illum notasse videtur Canon in verbis initialibus, *Qui fugientes comprehensi*, quasi præ timiditate non christiana martyrium fugissent, atque eatenus aliquo modo Christum confiteri erubuissent. At Patres attendentes a Christo dictum esse, *Matth. c.* 10. *vers.* 23. *Cum vos persequentur in una civitate fugite in aliam*, declarant Tyrannorum sævitiam fugientes, nihil hac fuga deliquisse. Nam, ut monet Zonaras „ lex martyrii est, „ magni Theologi testimonio, ut neque nos sponte certamini offeramus, & iis, qui nobis infesti sunt, & „ imbecillioribus parcentes, &c. proinde nonnulli suæ „ sibi imbecillitatis conscii, dum Tyrannorum furor „ in Christianos debaccharetur, fuga sibi & latebris „ prospiciebant, Evangelicum in ea re præceptum secuti (dicente Domino, cum vos in hac urbe persequentur, fugite in aliam).

Extat apud Gratianum *Distinct.* 50. *Can.* 32.

Canon IV.

De his, qui sacrificare coacti sunt, insuper & cœnaverunt in idolio, quicumque eorum cum ducerentur, lætiore habitu fuerunt, & vestimentis pretiosioribus usi sunt, & præparatæ cœnæ indifferenter participes extiterunt, placuit eos inter Audientes uno anno consistui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectionis gratiam pervenire. Quotquot autem ascenderunt tempia veste lugubri, & recumbentes per omne tempus flevere discubitus, si compleverunt pœnitentiæ triennii temporis, sine oblatione suscipiantur. Si autem non manducaverunt, biennio subjecti pœnitentiæ, tertio anno sine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem Episcopos erit potestas modum conversionis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adjicere, ante omnia vero præcedens eorum vita & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.

Scholion.

Sollicitudo Patrum in determinandis pœnitentiis pro qualitate & gravitate delicti.

PRÆSENS Canon a Græcis, uti & ab Herveto, atque dividitur ab Isidoro in duos; atque hinc fit, ut in horum versionibus habeantur Canones 25. cum apud Dionysium duntaxat 24. Canones numerentur.

Priore parte Canonis, quæ in Codicibus Græcorum, quos secutus est Isidorus, facit Canonem IV. agitur de his, qui sacrificare coacti sunt (sive G. *qui vi sacrificaverunt*)

runt) insuper & cœnaverunt in idolio (seu G. *ad idola pransi sunt*) (aut Isid. *in templis idolorum*).

Horum autem duo erant genera. Prioris generis (de quibus hic) erant, qui cum ducerentur, lætiore (sive Isid. *cultiore*) habitu fuerunt, (sive potius G. *accesserunt*) (vel Isid. *ad templa perducti sunt, & vestimentis pretiosioribus usi sunt*) *& præparatæ cœnæ*, (seu G. *parati prandii*) indifferenter (sive G. *non ægre id ferentes*) (aut Isid. *indifferenter sumentes omnia quæ fuerunt apposita*) *participes extiterunt*.

Quod dicitur de veste lætiore aut pretiosiore, intelligendum apparet de veste eo fine assumpta, ut per eam se ostenderent cum hilaritate prandio seu cœnæ assistere; quod & non obscure indicat versio Isidori, qui legit, *si qui eorum cum habitu cultiore ad templa perducti sunt, atque ibi pretiosiori adhuc veste mutata, &c.*

De his itaque placuit eos inter Audientes uno anno consistere (sive G *anno audi*): hoc est, ut notant Balsamon & Zonaras, *unius anni spatio audire in Narthece stantes, sacrarum Scripturarum lectioni attentos*.

Dein, anno illo expleto, *succumbere tribus annis* (sive G. *substerni*) (aut Isid *agere pœnitentiam*): hoc est interpretibus Balsamone & Zonara, " post ambonem consistere, & cum Catechumenis egredi ". Expletis his tribus annis, vult Synodus eos in oratione communicare biennio: " hoc est, (ait Zonaras) ad finem usque cum fidelibus interesse, & cum iis una „ orationi vacare ": quibus absolutis declarat eos ad perfectionis gratiam pervenire (sive Gr. *tunc ad id quod est perfectum accedere*) hoc est etiam divinorum „ Sacramentorum erunt participes " : unde legit Isidorus *Sacramentis reconciliari*.

Canonis sensum invertit Isidorus.

Evidens est juxta unanimem lectionem Codicum Græcorum, & ipsius Dionysii hic sex annos pœnitentiæ præscribi lapsis, priusquam id quod perfectum est, assequi valeant, sive divinorum Sacramentorum participes fieri, quam lectionem plane invertit Isidorus, qui quatuor duntaxat annos pœnitentiæ assignat, tres annos substrationi assignatos, contra fidem omnium Codicum Græcorum, & Ecclesiæ primitivæ praxim, simul orationi & consistentiæ tribuens. Ita enim legit: „ sed ex ipso triennio per biennium orationi tantum„ modo communicare, tertio autem anno reconciliari „ Sacramentis " : confundens gradum substrationis cum gradu orationis & consistentiæ contra praxim tunc usitatam.

Plura de his pœnitentiæ gradibus seu stationibus dixi in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 6. cap. 3. pag. 68. & cap. 4. pag. 72.* ubi una notavi, gradum substrationis dictum fuisse specialiter gradum *pœnitentialem*, eo quod in hoc gradu varia opera pœnitentiæ imponerentur pœnitentibus; ut proinde mirum non sit, quod Isidorus pro *succumbere*, vel *substerni* verterit *pœnitentiam agere*.

In altera Canonis parte, quæ apud Græcos & Isidorum facit Canonem quintum, agitur de his quidem etiam *ascenderunt templa*, (& G. *accumbentes comederunt*) scilicet idolothyta, sive idolis immolata, sed ascenderunt cum veste lugubri, & recumbentes per omne tempus flevere accubitus; palam ostendentes se invitos & reluctantes accumbere, & de idolothytis participare: quia tamen succubuerant, idque metu fortan amittendarum facultatum, aut etiam vitæ, minus tamen deliquissent, quam qui accedentes & accumbentes etiam lætitiæ signa monstrabant, decernit Synodus, si compleverint pœnitentiam triennii (sive G. *triennale substrationis tempus impleverint*) *sine oblatione suscipiantur*; hoc est, „ (ait Zonaras) in Ecclesia qui„ dem cum fidelibus consistere non tamen communi„ care jubet.

Qui enim offerebant, & ad oblationem in sacrificio admittebantur, hi quoque admittebantur ad communicandum de oblatis. Si autem (Isid. *perducti ad templa*) *non manducaverunt*, id est, si quidem ad templa idolorum, & convivia accesserint; sed tamen de idolothytis non gustaverint, uti præcedentes, placuit Synodo, *ut biennio subjecti pœnitentiæ* (seu G. *biennio substrati*) *tertio anno sine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio*, (vel juxta Græcos *triennio*) *consequantur*: (aut Isid. *in quarto autem anno perfectionem suam recipiant*).

Itaque hi postremi duobus duntaxat annis in substratione sive gradu *pœnitentiali* manere debent, & uno anno in gradu consistentiæ, tribus his completis, quarto anno inchoato, perfectionem consequuntur, & ita conciliari poterunt variantes lectiones Latinæ & Græcæ, quarum illæ quadriennio, sive in quarto anno ad perfectionem demum admittunt: hæ vero tertio anno scilicet completo, & quarto inchoato.

Quid in Canone significetur per communicare sine oblatione?

Per *communicare sine oblatione*, hic intelligitur communicare fidelium societati, uti recte hic monet Zonaras, qui & addit: " Communionem namque hoc loco, non Sacramentorum perceptionem, sed solam cum fide„ libus consociationem intelligit: quare illud addidit, „ *sine oblatione*, ut tertio anno quod perfectum est ac„ cipiant, ut, inquam, exacto triennio, communio„ nis quoque boni participes fiant.

Hic notatu dignum, quanta cura & exactitudine omnes circumstantias peccati expendant hi sanctissimi Episcopi, ut tempora pœnitentiæ & reconciliationis peccato proportionata determinent.

Episcopi vita & conversatione pœnitentium perspecta, tempus modumque pœnitentiæ moderari, vel extendere possunt.

Verum quia nec ignorabant periculosum esse in generali pœnitentias peccatis imponendas, earumque tempora determinare, eo quod non sit æqualis in omnibus pœnitentibus pœniendi ratio, nec omnium eadem constitutio & vita, ideo volunt ut *penes Episcopos sit potestas modum conversionis* (seu D. Ex. vel H. *conversationis*) *eorum probantes* (sive G. *examinantes*) *vel humanius erga eos agere* (seu G. *clementia utendi*) *vel amplius tempus adjicere*.

Isidorus autem Canonum interpretando potius quam ad verbum vertendo ita legit. Episcopum autem hanc licentiam habere oportet, ut perspecta singulorum conversatione, normam regulamque conversationis attribuat: id est, aut humanius agens secundum vitæ modum, tempus alicui pœnitentiæ breviet, aut etiam prolixius quod correctione necessarium viderit, addat. Vult autem ut in moderanda aut statuenda pœnitentia ab Episcopis ante omnia præcedens eorum vita & posterior (sive G. *quæ consecuta est*) *inquiratur* (seu G. *examinetur*) & ita eis impertiatur humanitas: (vel Isid. *ita circa eos sacerdotalis se humanitas moderetur*).

Hic rursus attendant Sacerdotes in retinandis vel remittendis peccatis, & in pœnitentiis relaxandis ad vitæ rationem respiciendum, & non solis verbis credendum esse.

CANON V.

De his, qui minis tantum cessere pœnarum, aut privatione facultatum territi, aut demigratione, sacrificaverunt, & hactenus pœnitudinis negligentes, neque conversi sunt, nunc hujus Concilii tempore semel obtulerunt conversionis suæ concilia capientes e placuit usque ad magnum diem eos inter Audientes suscipi. & post magnum diem triennio pœnitentiam agere, & postmodum duobus annis sine oblatione communicare, & tunc demum sex annis completis ad perfectionis gratiam pervenire. Si vero quidam ante hanc Synodum suscepti sunt ad pœnitentiam, ex illo tempore initium eis sexennii computetur. Si quod autem periculum vel mortis expectatio, aut ex infirmitate, aut ex aliqua occasione contigerit, his sub definitione statuta communio non negetur.

SCHOLION.

De his, qui solis minis cesserunt, sive lapsi sunt.

PRo intellectu casus, qui hoc Canone proponitur; advertendum agi hic de iis, qui sacrificaverant victi solo terrore minarum, nulla hucusque tormenta perpessi, nec rerum temporalium jacturam vel exilium passim, sed solis minis deterriti, succubuerant, uti notarunt Balsamon & Zonaras, ipseque textus Græcus luculenter demonstrat. Apud Græcos enim ipsum verbum *minis* evidenter omnia sequentia, id est, pœnas, privationem facultatum, & demigrationem, sive exterminationem afficit: ita enim legunt: " De his, qui „ solis supplicii minis, & bonorum ablationis & exterminationis cesserunt, & sacrificaverunt.

Quid per magnum diem in Canone intelligatur?

Per magnum diem hic intelligi festum Paschale, nemo ambigit. Cum igitur dicatur hos lapsos, sex annis pœnitere debere, & tantum quinque anni pœnitentiæ peragendæ post hunc magnum diem designentur, verisimile est quod Synodus immediate post Pascha fuerit celebrata, uti notat Baronius ad an. 314. ideoque & supponitur, quod qui tempore Synodi pœnitentiam agere incepissent, ante proximum futurum Pascha annum unum pœnitentiæ absolvissent „ & sic post illum magnum diem quinque pœnitentiæ anni restarent.

Pœnitentibus in periculo mortis constitutis, communio non neganda, etiam ante expleta tempora pœnitentiæ.

Quod in fine Canonis additur periculo vel mortis expectatione aut ex infirmitate, aut ex aliqua occasione contingente, hi *sub definitione statuta communio* non negetur (sive G. *sub definitione recipiantur*) significat, quod secundum Canonem, sive definitionem jam statutam, pœnitentibus etiam ante peractam pœnitentiam periclitantibus non esse negandam communionem, unde Auctor Codicis Ecclesiæ universæ apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici veteris ita vertit: " sed si „ periculum mortisque expectatio ex morbo, aut aliqua occasione contigerit secundum Canonem recipiatur.

Isidorus in sua versione rationem non negandæ communionis addere voluit, dicens: " His communio pro„ pter viaticum suum non negetur ". Eadem est lectio in Codice Ecclesiæ Romanæ, quasi diceret: ideo his non est neganda communio, quia indigent viatico suo ituri ad æternitatem.

CANON VI.

De his, qui in festis diebus Gentilium in remotis eorum locis convivia celebrarunt, cibosque proprios deferentes ibidem comederunt, placuit post pœnitentiam biennii eos suscipi, utrum vero cum oblatione, singuli Episcoporum probantes vitam eorum, & singulos actus examinent.

SCHO-

Scholion.

ERANT apud Gentiles quidam dies Festi, qui epulando transigebantur, & licet epulæ non agerentur in idolorum templis, erant tamen loca specialiter conviviis hisce agendis deputata, ut ex hoc Canone manifestum est.

De pœnitentia injuncta iis, qui cum Gentilibus festa peregrunt.

Nonnulli igitur Christiani præ timore a celebrandis hisce festis, & a conviviis eorum causa institui solitis se absentare non audentes, proprios cibos afferebant, ne cibis forsan immolatis pollucrentur, credentes se hac ratione ab omni reprehensione immunes.

Verum Patres hujus Synodi attendentes, idolum nihil esse, per consequens nec cibos idolis immolatos esse in se immundos, sed ab eorum manducatione fore abstinendum, ne frater infirmus ex nostra manducatione scandalizetur, judicarunt nec eos, qui in loco conviviis Gentilium destinato, etiam proprios cibos manducaverunt a culpa omnino exemptos; eo quod definito & destinato loco convivia cum Ethnicis celebrantes exterius se gesserint, quasi cum ipsis festum diem celebrassent, atque scandalum infirmioribus hac agendi ratione posuerint, & Christianam Religionem profiteri erubuerint.

Insuper attendentes Patres hujus Synodi, quod etsi execrabilibus cibis non essent inquinati, tamen cum fidelibus accumbendo, idque in communi Gentilium mensa & loco, specialiter conviviis illis agendis pro gentilibus destinato, palam videbantur diem festum cum Ethnicis celebrasse, atque ita cum iisdem communicasse, decernunt eos per biennium substratione puniendos.

Judicio Episcopi permittitur, quid ulterius post peractam pœnitentiam per Synodum præscriptam sit faciendam.

Biennio in substratione expleto, permittit judicio Episcopi tamquam pœnitentiarum Canonicarum primario moderatori & ministro, quomodo recipiendi sint, ad solam consistentiam, sive ad communionem precum cum aliis fidelibus; an vero ad perfectiorem communionem cum oblatione; *probantes* (scilicet Episcopi) *vitam eorum, & singulos actus examinantes:* vel ut legit Isidorus: *vitæ eorum præteritæ ac præsentis habita consideratione.*

Hic rursus docentur Sacerdotes, ut cum de reconciliatione pœnitentium, aut de eorum ad sacram communionem admissione agitur, non tantum vitæ præsentis, sed & præteritæ rationem habendam, singulosque actus expendendos, hoc est, totam vitæ seriem, præsertim ubi de magnis & inveteratis peccatoribus agitur.

Canon VII.

Hi, qui secundo & tertio sacrificaverunt coacti, quatuor annis pœnitentiæ subjiciantur, duobus autem aliis sine oblatione communicent, & septimo anno perfecte recipiantur.

Scholion.

Gradus substrationis.

QUOD apud Dionysium legitur *quatuor annis pœnitentiæ subjiciantur*, vel juxta Isidorum *se se ad pœnitentiam submittant*, apud Græcos sequitur *quadriennio substernantur*; ut inde rursus intelligatur gradum substrationis habitum fuisse pro gradu, in quo pœnitentes operibus pœnitentialibus præcipue exercerentur, ut supra monuimus.

Frequentia criminis, circumstantia aggravans.

Hic Canon evincit jam pridem in Ecclesia fuisse receptum, pœnitentias majores esse imponendas pro ejusdem criminis frequentiore iteratione; ac per consequens & tunc creditum fuisse iterationem peccatorum in confessione exprimendam esse, ut pœnitentia peccatis correspondens major vel minor imponatur, & tempora probationis protrahantur vel remittantur.

Canon VIII.

Quotquot autem non solum ipsi deviarunt, sed etiam insurrexerunt & compulerunt fratres, & causas præbuerunt, ut cogerentur, hi per triennium quidem locum inter Audientes accipiant, per aliud vero sexennium pœnitentiæ subjiciantur acriori, & alio anno communionem sine oblatione percipiant, ut perfectionem (expleto decennio) consequantur. Inter hæc autem & eorum vita pensanda est.

Scholion.

EX hoc Canone docemur, circumstantias peccati commissi in pœnitentiis imponendis esse attendendas.

De iis, qui aliorum lapsus causa fuerant.

Præcedentibus Canonibus levior pœnitentia imponitur iis, qui acerbitate tormentorum victi succubuerunt; in præsenti autem Canone diuturnior, scilicet 10. annorum pœnitentia illis imponitur, qui non tantum succubuerunt metu forsan mortis victi, sed insuper insurrexerunt (Isid. *in alios*) *& compulerunt fratres suos* (Isid. *fratribus suis persuaserunt*) " *& rei facti sunt* ,, *persuasionis* (Gr. *& causæ fuerunt ut cogerentur*) ,, dum scilicet eos fugientes aut latebris occultatos ,, produnt, aut Christianos esse cum ignorarentur, ,, hostibus Christiani nominis indicant " uti exponit Zonaras, quod sane non naturali & innato mortis horrori, sed vel invidiæ aut malitiæ socios criminis desideranti adscribendum.

Decennium autem pœnitentiæ ita distribui volunt Patres, ut per triennium quidem locum inter Audientes accipiant (sive Isid. *inter Catechumenos habeantur*) per *aliud sexennium pœnitentiæ subjiciantur acriori*, (sive G. *substernantur & alio anno* (id est Isid. *decimo*) *Communionem sine oblatione percipiant* (sive Gr. *sine oblatione communicent*) *expleto autem decennio perfectionem consequantur*, (sive G. *ejus quod perfectum est sint participes*.

Vita pœnitentium pensanda confessarii.

Monet Canon; inter hæc autem eorum vita pensanda est: sive ut legit Isidorus: *in eo autem ipso tempore* (scilicet pœnitentiæ) etiam vita eorum & conversatio consideranda est. " Si namque (ait Zonaras) otiosam vel etiam vitiosam vitam agere significatum ,, sit, pœnarum quoque præfinitum ipsis tempus diu- ,, tius prorogabitur.

Quomodo Episcopi sive per se sive per Diaconos pœnitentibus olim invigilarent ac intenderent; quo fervore & affectu pœnitentias peragerent, qualiterque vitam instituerint late ostendi in *Jure Ecclesiastico, Tom. II. part. 2. Sect. 1. tit. 6. cap. 3. pag. 68. & cap. 4. pag. 72.*

Canon IX.

Diaconi quicumque ordinentur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt velle se conjugio copulari, quia sic manere non possunt, hi si postmodum uxores duxerint in ministerio maneant; propterea quod Episcopus eis licentiam dederit: quicumque sane tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptiis obligati sunt, a ministerio cessare debeant.

Scholion.

De Diaconorum incontinentia.

CASUS Synodo propositus, & hoc Canone decisus erat: Episcopo volenti duos ordinare Diaconos, unus declarat quod non intendat seipsum adstringere ad servandam perpetuam continentiam, sed intendat inire matrimonium, quia continens manere non possit. Alter silet: utrique Episcopus manus imponit, & Diaconatum confert.

Post ordinationem contingit utrumque matrimonio jungi: quæritur quid circa eos statuendum? Resolvit Synodus, quod ille, qui protestatus esset in ipsa ordinatione, in ministerio maneat: *Propterea quod ei Episcopus licentiam dederit*, sive ut habent Greci, *eo quod hoc sit illis ab Episcopo concessum*; nimirum post susceptionem Diaconatus matrimonium contrahere.

Circa illum vero, qui siluit, declarat Synodus, quod *a ministerio cessare debebit*,

Resolutio Synodi ad priorem partem evincit, legem aliquam generalem fuisse, quæ Diaconis continentiam imperabat: sed judicasse hanc Synodum: Episcopos posse ex causa in hac lege dispensare: eamque dispensationem seu licentiam censeri ab Episcopo concessam, si illum, qui in ipsa ordinatione protestatus est se velle conjugio copulari, quia sic manere non posset, simpliciter ordinaverit: quasi hac agendi ratione ejus protestationem tacite probaverit.

Ulterius ex hac resolutione evincitur, quod sic ordinatus Diaconus possit post ordinationem non tantum matrimonium contrahere, sed etiam matrimonio uti. Ideo enim protestatus est se velle conjugio copulari, quia sic (id est sine uxore) manere non posset. Indubie ob periculum incontinentiæ: cui non per matrimonium, sed per ejus usum occurritur.

Præterea Diaconus, qui emissa hac protestatione contraxit matrimonium, eoque utitur, non tantum manet Diaconus, sed etiam in ministerio perseverat; id est functiones Diaconi obit: quod est contrarium hodiernæ disciplinæ. Si enim cum Diacono dispensetur, ut contrahat matrimonium, is amplius functiones Diaconi exercere nequit, & quasi desinit esse Diaconus.

Notandum præterea disciplinam hujus Canonis quoad Diaconos, qui in sua ordinatione fuere protestati, ab aliis Ecclesiis non fuisse receptam.

Et quidem Græcos eam non recepisse probat Canon VI. Synodi Trullanæ, observantque Balsamon, Zonaras, aliique Græci Canonum interpretes; monetque Balsamon hic in notis " Hunc Canonem ne sequaris, ,, qui definit Diaconos posse cum mulieribus matrimo- ,, nio conjungi, postquam ordinati fuerint; quando ,, dum ordinarentur testificati sunt, id est dixerunt ,, suis Episcopis necesse esse, ut ad matrimonium ve- ,, niant, & veluti permissionem acceperunt: sive enim ,, hoc prædixerint, sive silentio præterierint, qui or- ,, dinantur, non permittetur eis, ut post ordinatio- ,, nem cum mulieribus conjungantur, textus enim Ca- ,, non Synodi in Trullo deponendos decernit Presby- ,, teros & Diaconos & Subdiaconos, qui post ordina- ,, tionem matrimonium contraxerint.

Eccle-

Ecclesiam Romanam nunquam permisisse Diaconos conjungi matrimonio, eoque uti sat manifestum est: creditque Paschasius Quenellus in dissertatione XII. de Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, quod auctor hujus Codicis præsentem Canonem Ancyranum voluerit vigenti disciplinæ hujus Ecclesiæ accommodare, eum hoc modo vertens & exponens: " Diaconi quoque cum ,, ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, ,, dicentes, se velle habere uxores, neque posse se con-,, tinere, hi postea, si ad nuptias convenerint, ma-,, neant in Clero tantum, & a ministerio abjiciantur". Quæ finalia verba alium plane sensum Canonis reddunt ab illo, quem omnes aliæ versiones & editiones hujus Canonis exhibent, excepta tamen lectione Martini Bracarensis, qui *part.* 1. *Can.* 39. hunc Canonem refert his verbis, " Diaconus, qui eligitur, si conte-,, status fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit ,, non posse in castitate permanere, hic non ordine-,, tur ". Quæ ultima verba eumdem sensum reddunt, quem repræsentat Canon in codice Romano. Hinc ulterius concludit Quenellus Martinum Bracarensem hunc Canonem retulisse ad eum modum, quo in Ecclesia Romana illum receptum & expressum videbat. Ex quo ulterius conficit codicem Canonum, a se vulgatum, esse genuinum codicem Canonum, quo Ecclesia Romana usa fuit ante susceptum codicem Dionysii Exigui. Plura sunt admodum notanda, quæ hunc in finem ab hoc erudito auctore adducuntur.

Secunda Canonis pars manifeste supponit, fuisse legem aliquam generalem, quæ Diaconos vi suæ ordinationis ad servandam castitatem adstringeret; & ratione cujus hi, qui sine prædicta protestatione Diaconi erant ordinati, & matrimonio jungebantur, a Diaconatu sive ministerio cessare debebant.

Adhæc in secunda parte non obscure innuitur susceptioni Diaconatus annexam fuisse quamdam tacitam promissionem abstinendi a matrimonio.

Dicit enim " qui autem hoc silentio prætereito, & ,, in ordinatione ut ita maneant, suscepti sunt, *postea ,, autem ad matrimonium venerunt, hi a Diaconatu cessent* ": uti vertunt Græci; vel uti legit Dionysius; *Quicumque sane tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptiis obligati sunt, a ministerio cessare debebunt*. Quasi diceretur, si siluerint, hi ita suscepti sunt *ut ita maneant*; sive *tamquam qui professi sunt* continentiam. Quemadmodum hi, qui in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt velle se matrimonio copulari, & *sic ordinati sunt*, videntur suscepti, ut post ordinationem uxores accipere queant, & manere in ministerio, propterea quod eis Episcopus licentiam dederit, eos sic suscipiendo.

Extat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 28. *Can.* 8. ex versione Dionysii Exigui.

Canon X.

Desponsatas puellas, & post ab aliis raptas placuit erui & eis reddi, quibus ante fuerant desponsatæ, etiamsi eis a raptoribus vis illata constiterit.

Scholion.

De puellis raptis quid agendum?

Tametsi verbum Græcum non satis determinet, num hic agatur de puellis, quæ duntaxat per sponsalia de futuro; num vero de iis, quæ per matrimonium desponsatæ essent; nihilominus quin dubitatum fuerit, num hujusmodi puellæ reddi deberent iis, quibus erant *desponsatæ*, sat innuit de prioribus hic agi. Quod enim dubium esse potuisset, ut super eo Synodus consuleretur, si puellæ raptæ jam per matrimonium alicui desponsatæ fuissent?

Præterea eum sensum indicat lectio Isidori, cui consonat codex Romanus, cujus hæc est clausula finalis: *etiamsi a raptoribus florem pudoris sui amisisse constiterit*. Et ita passim omnes interpretes hunc Canonem intellexere; non tantum Latini, quos secutus est Gratianus *Caus.* 27. *quæst.* 2. *Can.* 46. sed & Græci, uti videre est in notis Balsamonis, Zonaræ, aliorumque. Hi etenim monent, raptas quidem restituendas esse iis, quibus desponsatæ erant, sed nequaquam eos cogi posse, eas accipere. Conformiter ad Canonem XXII. S. Basilii in Epistola Canonica ad Amphilochium, quo decernitur: " eos, qui ex raptu habent mulieres, si ,, aliis quidem desponsatas abripuerint, non prius opor-,, tet admittere quam ab iis ablatæ sint, & sit in po-,, testate eorum, quibus desponsæ fuerant, an eas ve-,, lint accipere, an desistere.

Quid hodierna Ecclesiæ disciplina habeat circa impedimentum raptus dixi in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 11. *pag.* 186.

Canon XI.

Eos, qui ante Baptismum sacrificaverunt idolis, & postea Baptisma consecuti sunt, placuit ad Ordinem provehi, eo quod probentur abluti.

Scholion.

Catechumeni lapsi ordinati postea possunt.

Dionysius huic Canoni dedit hunc titulum: *De his qui cum Catechumeni essent, idolis immolaverunt*. Quo indicavit, hic non agi generaliter de omnibus, qui ante baptismum sacrificaverant. Et sane si Canon generaliter loqueretur de omnibus, qui ante Baptismum idolis sacrificassent, videretur dubitatum fuisse num Gentiles ad fidem conversi, post susceptum Baptismum ad Clerum fuissent admittendi ob idololatriam in gentilitate admissam: de quo nunquam vel dubitatum esse certum est. Itaque recte titulum expressit Dionysius indicans de solis Catechumenis Canonem loqui, id est, de his, qui jam probati erant vere ac sincere Religionem Christianam desiderare, publice ac instanter eam expetentes: qui non tantum monita & instructiones Pastorum avide excipiebant; sed etiam legibus & disciplinæ Ecclesiæ se submittentes in numerum Catechumenorum per signum crucis fronti eorum impressum erant recepti, & ita quodammodo in utero matris Ecclesiæ formabantur, ut per Baptismum tandem renascerentur. " Nondum, ait S. Augustinus ad Catechu-,, menos, per sacrum Baptismum renati estis, sed per ,, crucis signum in utero matris Ecclesiæ concepti ,, estis.

De his Catechumenis dubitatum fuit, an lapsi in idololatriam irregularitatem non incurrissent; quia licet nondum essent baptizati legibus Ecclesiæ tamen videbantur subjecti.

Decrevit nihilominus Synodus, eos ad Ordines esse admittendos tamquam ab omni crimine lavacri salutaris sanctificatione purgatos. Quasi diceret: cum per Baptismum crimina omnino abluantur: *vetus homo exuatur, & novus induatur*, etiam irregularitas, quæ in crimine unice fundatur, cessare debet.

Notat insuper Zonaras hic, quod olim mysteria quidem nostræ religionis audita plures admirerent, ac fidei, quæ de Christo est, plane assentirentur; sed diem Baptismi longius nihilominus extraherent. Si igitur aliqui ex his ante susceptum Baptismum comprehensi, tamquam professionis Christianæ cultores, immolassent, ac postea Baptismo essent initiati: " nihil ,, ex eo (ait Zonaras) quod sacrificaverunt impedi-,, ri, quominus eos ad Ordinem, hoc est Sacerdotii ,, gradum evehi liceat, Canon decernit ": cæterum de Catechumenis lapsis tempore Catechumenatus videri potest Scholion ad *Can.* 14. *Nicænum*.

Canon XII.

Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconus ordinare, sed nec Presbyteris civitatis sine præcepto Episcopi, vel litteris in unaquaque Parochia.

Scholion.

De Chorepiscopis.

In antiqua Joannis Antiocheni collectione *tit.* 21. præsens Canon sic legitur, " Chorepiscopis non ,, licere Presbyteros vel Diaconos ordinare, sed neque ,, urbis Presbyteris, nisi cum litteris ab Episcopo per-,, missum fuerit; in unaquaque parochia.

Hæc lectio admodum similis nostræ Dionysianæ. Sed nec ipsa caret difficultate. Supponit Presbyteris civitatis licitum esse ordinare Presbyteros & Diaconos, modo id iis ab Episcopo jussum fuerit: quod manifeste pristinæ disciplinæ; & toti antiquitati contrariatur. Licet enim inter Scholasticos disputetur, num Papa delegante possit Presbyter Presbyterum ordinare; id tamen ad praxim deductum fuisse præsertim primis Ecclesiæ sæculis, non legitur.

Videtur tam in lectione Joannis Antiocheni, quam Dionysii aliquid desiderari, nimirum supplendum esse verbum agere; ut sensus sit; *nec Presbyteris civitatis sine præcepto Episcopi, vel litteris in unaquaque Parochia agere licere*.

Versio Isidoriana præfertur.

Itaque verior ac sincerior apparet hujus Canonis lectio, quæ extat apud Isidorum, & consonat codici Ecclesiæ Romanæ, nisi quod pro *Parochia* in hoc codice legatur *provincia*. Verba Canonis ex hac versione sunt: *Vicariis Episcoporum quos Græci Chorepiscopos vocant, non licere vel Diaconos ordinare, sed nec Presbyteris civitatis sine Episcopi præcepto amplius aliquid imperare, vel sine auctoritate litterarum ejus in unaquaque Parochia aliquid agere*.

Lectionem hanc confirmat Ferrandus Diaconus Carthaginensis Dionysio suppar, qui in sua Canonum Breviatione *Can.* 32. posteriorem hujus Canonis partem ita reddit: *ut Presbyteri civitatis sine jussu Episcopi nihil jubeant, nec in unaquaque Parœcia aliquid agant*. Conformis est & Epitome hujus Canonis, quod sub nomine Hadriani I. extat *tom.* 6. *Concil. col.* 1803. & ex Dionysii collectione desumpta est. *Chorepiscopi Presbyterum vel Diaconum non ordinent, nec Presbyter aliquid agat in Parœchia sine præcepto Episcopi*.

Vult ergo Synodus, ut Chorepiscopi nec Presbyteros nec Diaconos ordinent, nec Presbyteri civitatis aliquid amplius

amplius imperent sibi subditis aut agant in Parochia præter ordinaria sine præcepto vel licentia in scripto suorum Episcoporum.

An Chorepiscopi vi suæ ordinationis essent Episcopi, disputatur.

Num Chorepiscopi, quorum in antiquis Canonibus frequens mentio occurrit, fuerint vi suæ ordinationis veri Episcopi, non exigua apud eruditos est quæstio, de qua nonnulla tum *ad Can.* 14 Neocæsariensem, tum ad Canonem X. Antiochenum notabimus: ubi & dicetur, qua ratione dicti sint Vicarii Episcoporum. Item & ex his Canonibus manifestum est, Chorepiscopos etiam ante has Synodos notos fuisse, ac insuper saltem in quibusdam Ecclesiis vi suæ ordinationis fuisse veros Episcopos, uti manifestum est ex Canone X. Antiocheno, ut ibidem notabimus.

CANON XIII.

Hi qui in Clero sunt Presbyteri & Diaconi, & a carnibus abstinent, placuit eas quidem contingere, & ita si voluerint continere, quod si in tantum eas abominantur, ut nec olera, quæ cum eis coquuntur, existiment comedenda, tamquam non consentientes regulæ, ab Ordine cessare debebunt.

SCHOLION.

A carnibus abstinere bonum est sed non tamquam ab immundis.

OCCASIONEM huic Canoni verisimiliter dedere quidam hæretici, puta Ebionitæ, vel Manichæi, aut similes, qui quosdam cibos, ac præsertim carnes brutorum abominabantur tamquam impuras, earumque usum per se illicitum reputabant. Ut ergo Presbyteri ac Diaconi, qui spiritu mortificationis aut pœnitentiæ a carnibus abstinere volebant, se ab hujusmodi hæreticis secernerent, statuere Patres Ancyrani hoc Canone, ut eas saltem contingant, ut hoc contactu ostendant, se eas non abominari tamquam immundas; quemadmodum clarius exprimitur apud Isidorum, qui ita legit, *ut non eas tamquam immundas contemnant.*

Ulterius declarat Synodus eos de prædicta hæresi, sive errore haberi suspectos, qui legumina cum carnibus cocta rejiciunt, quasi aliquid immunditiæ ex contactu carnium contraxissent; jubetque hos tamquam suspectos ab Ordine suscepto cessare; quod rursus clarioribus terminis expressum est in versione Isidori, quæ habet: *ut si quando cum oleribus coquuntur, eadem tamquam carnibus polluta non judicent, sed ex his ad cibum assumant, quamvis a carnibus abstineant.*

Unicus igitur Patrum scopus fuit, damnare eos, qui carnes tamquam in se impuras & abominandas contemnebant, & ab iis ut talibus abstinebant. Unde apud Isidorum, & in Codice Ecclesiæ Romanæ additur finalis hæc clausula: *Si quis autem huic regulæ monitus non obedierit, sed carnes, ut dictum est, immundas & abominandas existimaverit, cessare debebit ab Ordine suo.*

Admodum verisimilis apparet annotatio Zonaræ, qui *attingere* hic accipiendum credit pro *vesci*; mentemque Canonis esse præcipere: *ut ii, qui a carnibus abstinere sunt soliti, quibus diebus* Fidelium conventus *peragitur, eas (carnes) attingerent, hoc est,* eis vescerentur, *atque ita rursus, si voluissent, ab iis postea temperarent:* postquam scilicet quis in fidelium conventu eas *attingendo*, sive iis vescendo, palam est professus, quod eas non tamquam immundas exhorreat, sed ob exercitationem & corporis mortificationem ab earum esu abstineat.

Disciplinæ mutationes.

Evincit quoque hic Canon, quod uno tempore aliqua præcipi queant, quæ alio tempore mutatis circumstantiis prohibeantur. Ut enim suspicio hæresis tunc vigentis tolleretur, præcipiunt Patres hoc Canone, ut olera cum carnibus cocta comedantur ab iis, qui volunt a carnibus abstinere: cessante autem periculo & suspicione hæresis illius, non tantum esum carnium, sed & leguminum cum carnibus coctorum quibusdam diebus, fidelibus Ecclesia interdixit: quod nullatenus huic Canoni adversatur; qui auctoritatem non ademit Ecclesiæ, uno tempore statuta, mutatis circumstantiis alio tempore abrogandi, & si fidelibus convenire judicaverint, etiam contrarium statuendi.

CANON XIV.

De his, quæ pertinent ad Ecclesiam, quæcumque, cum non esset Episcopus, Presbyteri vendiderunt, placuit rescisso contractu ad jura Ecclesiastica revocari. In Judicio autem erit Episcopi, si pretium debeat recipi, necne: quia plerumque rerum distractarum reditus ampliorem summam pro pretio dato reddiderit.

SCHOLION.

Prohibita rerum Ecclesiæ alienatio sine consensu Episcopi.

APUD Græcos pro *Ecclesia* ponitur *Dominicum*. At sciendum apud veteres templum, sive Ecclesiam materialem, frequenter dictum fuisse *Dominicum*, tamquam locum Domino dicatum. Ita sumitur in *Can.* 5. Neocæsariensi: *Catechumenus si in Dominicum ingrediatur.* Similiter Rufinus, *lib.* 1. *Hist. cap.* 3. ait, *surge & sequere me ad Dominicum, & hujus fidei signaculum suscipe.* Et apud S. Hieronymum in Chronico: *In Antiochia Dominicum, quod appellatur aureum, ædificari cœptum.* Eusebius quoque *lib.* 9. *Hist. cap.* 10. eodem sensu hanc accepit scribens: *sed & Dominica sua* (Christianis) *ipsis instaurare permittitur.*

Rationem illius nomenclaturæ exponit idem *de laudibus Constantini, cap.* 17. dicens de Constantino: con-
„ tinuo igitur servator noster victoriæ trophæa ubique
„ terrarum erexit, templisque sanctissimis & oratoriis
„ consecratis universum orbem de integro exornavit,
„ & in urbibus ac pagis, in agris ac desertis Barbaro-
„ rum locis fana ac delubra in honorem unius omnium
„ Regis ac Domini dedicavit. Unde etiam Domini vo-
„ cabulo honorata sunt, non ab hominibus, sed ab
„ ipso omnium Domino cognomentum sortita, ab eo
„ quippe *Dominica* appellantur.

Ab hoc vocabulo etiamnum hodie quædam Ecclesiæ Cathedrales dicuntur germanice *Dom*, & Canonici earum *Dom-Heeren*, quasi Domini illius Ecclesiæ.

Dom-Heeren.

Canon agit de tempore sedis vacantis.

Igitur sive Græcas, sive Latinas hujus Canonis lectiones & versiones spectemus, præsenti Canone interdicitur alienatio rerum ad Ecclesiam spectantium, sede vacante, id est, *dum non esset Episcopus.*

Vult autem Synodus ea, quæ Presbyteri vendiderunt, *rescisso contractu ad jura Ecclesiastica revocari* (vel G. *revocare Dominicum*) id est, ut interpretatur Zonaras, Ecclesia suo jure repetere, vel etiam Episcopus poterit.

Nomina autem Presbyterorum, qui vendidisse supponuntur, Clerum Ecclesiæ vacantis intelligi notant hic Balsamon, Zonaras, & Aristenus, notantque Patres tantum meminisse Presbyterorum, quod in superiori ordine collocati sint.

Cum autem quæstio esset, num pretium rerum sic distractarum empturi reddendum esset, permittit decisionem hujus quæstionis judicio Episcopi, qui pro casuum occurrentium circumstantiis judicet (sive Isid. *constitutum pretium debeat recipi, nec ne*); nimirum ab emptore qui pretium dedit; unde Græci legunt, *pretium recipere*, quod manifeste ad emptorem, qui dedit, refertur; quod & sequentia verba ostendunt: quibus indicatur sæpius pretium non esse reddendum, *quia plerumque* (sive G. *sæpe*) *rerum distractarum reditus ampliorem summam* (seu G. *majus pretium*) *pro pretio dato* (G. *his ipsis*) emptoribus *reddiderit.*

Hic nota jam pridem Ecclesiam admodum sollicitam, ne temere res ad Ecclesiam spectantes alienarentur, præsertim sede vacante, sive quando non est Episcopus, qui semper ut primarius rerum ad Ecclesiam spectantium intendens & dispensator reputatus fuit.

CANON XV.

De his, qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur, quotquot ante vicesimum annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum: deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem & vita eorum qualis tempore pœnitudinis extiterit, & ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peracta 20. annorum ætate & uxores habentes hoc peccato prolapsi sunt 25. annis pœnitudinem gerentes, in communionem suscipiantur orationum, in qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis sacramenta percipiant, quod si qui uxores habentes & transcendentes quinquagesimum annum ætatis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.

SCHOLION.

Pœnitentia pro peccato contra naturam.

HOc Canone agi de crimine carnis contra naturam convenit inter interpretes: quamvis textus græcus tantum loquatur generaliter de his, qui *irrationabiliter* versati sunt: & quidem apud Justellum in Codice Dionysii Exigui legitur titulus huic Canoni præfixus: *De his qui fornicantur irrationabiliter, id est, miscentur pecoribus, aut cum masculis polluuntur.*

Isidorus in sua collectione prout extat apud Merlinum, & Petrum Crabbe relatis verbis græcis ipsius tituli, ait ea sic verti posse: *De his qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur. Sensus autem in hac sententia duplex esse potest* (pergit Isidorus) *qui ex subjectis conjicitur, aut de his qui cum pecoribus coitu commixti sunt, aut more pecudum incesta cum propinquis sanguinum commiscuerunt.* At in Isidoriana versione, quæ extat apud Labbæum, *tom.* 1. *Conciliorum*, hæc non leguntur, sed Canon sic incipit: *quotquot igitur ante 20. ætatis suæ annum tale crimen commiserint, &c.* sed particulæ relativæ, *igitur* & *tale* sufficienter indicant aliqua præcessisse. In margine quidem hæc notantur, tamquam addenda, *qui animaliter in animalibus tale aliquid committunt*; ut particula *tale* rursus hic occurrens, evincit aliquid præcessisse, quod voculam hanc determinet.

Unde præferenda apparet prior Isidori lectio, licet non tam sit Canonis versio quam interpretatio, a genuino tamen Canonis sensu non aliena, neque enim ambi-

ambiguum videtur; quin hic de criminibus ab Isidoro expressis Synodus egerit.

His igitur, qui hujusmodi crimina contra naturam perpetraverint, præsenti Canone pœnitentia imponenda præscribitur. In hac autem pœnitentiæ descriptione, tria genera personarum distinguuntur. Primum est juvenum, qui ante 20 ætatis annum in hoc crimen prolapsi sunt. His præscribunt ut quindecim annos agant in pœnitentia (sive G. 15. *annis substrati ac supplices sint*). Ac dein *iis exactis, communionem mereantur orationum* (vel G. *communionem ad preces consequantur*); *deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum communionis sacramenta contingant* (vel G. *oblationem attingant*) (sive Isid. *post vigesimum cum oblatione ad communionem suscipiantur*).

Secundum genus est eorum, qui hanc ætatem 20. annorum egressi, & uxores habentes in hoc peccatum prolapsi sunt: *hi 25. annis pœnitudinem gerentes* (sive G. 25. *annis substrati*) *in communionem suscipiantur orationum* (sive H. *communionem ad preces assequantur*); in hoc autem gradu *quinquennio perdurantes, tum demum oblationis sacramenta percipiant* (sive G. *oblationem assequantur*).

Tertii autem generis sunt, qui & *mulieres habentes, & transcendentes quinquagesimum annum ætatis peccaverunt*; de his decernitur, ut *ad exitum vitæ* (sive G. *in exitu vitæ*) *communionis gratiam consequantur*.

Pœnitentia proportionata peccato.

Hic videmus quam solliciti fuerint jam pridem illi sancti Episcopi, ut pro gravitate criminum pœnitentia proportionata imponeretur. Juniorum enim peccatum minus grave existimaverunt Patres, ideoque & minori pœnitentia eluendum, eo quod ob florentem ac lascivientem ætatem sint in malum prócliviores, iidemque insipientiores, rationis & consilii infirmiores; ætate autem provectis & uxores habentibus majorem & prolixiorem pœnitentiam infligunt, ut sapientioribus, & qui non possunt naturæ necessitatem prætexere, sive eos severius excipiunt, ut quibus neque propter perturbationum vehementiam, nec ætatis instabilitatem venia detur, uti notavit Balsamon ad hunc Canonem.

Permittit autem Canon post inflictam primi generis peccatoribus pœnitentiam Episcopo, ut tempus pœnitentiæ contrahat, sive misericordiam exhibeat pœnitentibus, si forte pia eorum in substratione conversatio, & pœnitentia id mereatur; ideoque vult, *ut discutiatur vita eorum, qualis tempore pœnitudinis extiterit*.

Præterea observari meretur, quod Synodus ibidem velit, ut ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant, (sive H. *longe substrationem habeant*) (aut Isid. *viginti annorum pœnitentiam habeant* (*si inexplebiliter his hæsere criminibus* (sive G. *perseverantius his peccatis adhæserunt*) (vel Isid. *si quis perseverantius abusus fuerit hoc crimine*).

Peccandi consuetudo pensanda.

Judicarunt ergo hi Sancti Patres aliud de consuetudinariis & habituatis peccatoribus judicium ferendum, acrioraque remedia adhibenda ad eorum sanationem, quam de iis, qui semel duntaxat ceciderunt: & ita condemnarunt per antecessum quorumdam Casuistarum impium dogma ab Innocentio XI. justissime damnatum. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem*.

Huic Canoni consonant Canones Ecclesiæ Anglicanæ.

Ad hunc Canonem reflexisse apparet, qui Canones Ecclesiæ Anglicanæ sæculo X. conflavit, & evulgavit sub Edegaro Rege; ubi *part.* 3. *Can.* 16. legitur: „ Si
„ quis viginti annos natus, secum bestia coinquinave-
„ rit, vel masculus cum masculo, jejunet annos quin-
„ decim; & si uxorem habeat, fueritque ipse quadra-
„ ginta annorum ætatis, & tale quid fecerit, abstineat
„ jam & jejunet totius vitæ spatio, nec præsumat do-
„ nec moriturus sit corpus Domini suscipere. Juvenis
„ & insipiens acriter flagellabuntur, qui simile quid-
„ piam perpetraverint.

Et *Can.* 37. „ Si quis cum bestia coeat, jejunet quin-
„ decim annos, scilicet octo pane & aqua, & in se-
„ ptem reliquis, tres quadragesimas quolibet anno, die-
„ bus etiam Martarii & Veneris, usque dum vixerit,
„ & defleat semper iniquitatem illam.

Facile ex his quisque de gravitate horum criminum judicare poterit, atque intelligere, quam procul a spiritu Ecclesiæ alieni sint Confessarii, qui nescio quæ levia pœnitentiæ opera pro hujusmodi flagitiis imponunt.

C A N O N XVI.

Eos, qui irrationabiliter vixerunt, & lepra injusti criminis alios polluerunt, præcepit Sancta Synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.

S C H O L I O N.

Varia lectio Canonis.

VARIA est admodum hujus Canonis lectio, uti videre est in variis versionibus, quæ passim extant, observatque Labbæus, in nota huic Canoni ex versione Isidori subjecta, quod Codices MSS. tantam patiantur lectionis diversitatem, ut vix duo inter se perfecte consentiant, *tom.* 1. *Concil. col.* 1474.

Hæc lectionum diversitas etiam valde difficilem & intricatum reddit hunc Canonem; testeque Labbæo specialem in hunc Canonem dissertationem paraverat Petrus de Marca.

In primis hoc satis constat, præsentem Canonem esse appendicem quamdam præcedentis, ideoque in Codice Ecclesiæ Romanæ eidem jungitur, & duo unum Canonem efficiunt.

Agit hic etiam Canon de peccatis contra naturam.

Præterea certum est de eodem crimine, de quo in præcedenti actum fuit, etiam hic agi: quod & titulus Canonis apud Dionysium evincit: *De his, qui in pecudes vel in masculos aut olim polluti sunt, aut hactenus hoc vitio tabescunt*. Græci primam Canonis partem ita legunt: *Eos, qui ratione expertia animantia inierunt, & qui leprosi sunt, aut fuerunt*.

Hæc lectio insinuat hic agi de lepra passiva, sive de iis, qui ipsi lepram patiuntur, aut passi sunt, cui & congruit lectio Codicis sub nomine priscæ Canonum latinæ editionis, quem *t.* 1. Bibliothecæ Juris Canonici inseruit Christophorus Justellus, ubi legitur: *in masculis leprosi efficiuntur*.

Sed quia lepra sive lues ex hoc nefando & animali seu brutali crimine contracta, facile aliis communicatur, passim Latini Interpretes Canonem de lepra activa intellexerunt.

Dionysius apud Justellum legit, *& lepra injusti criminis alios polluerunt*: sed melius, ut apparet, legitur apud Labbæum *injusti criminis*; ut sensus sit eos lepra injusti sive contracti criminis alios polluisse. Clarius Isidorus: *Hoc eodem sane non solum leprosos crimine hujusmodi factos, sed & alios isto suo morbo repientes*. Congruit & Codex Ecclesiæ Romanæ.

Hos igitur, qui lepra ex hujusmodi crimine contracta, etiam alios polluebant & inficiebant, jussit sancta Synodus *inter hiemantes orare*, ut habet textus Græcus.

Dionysius Exiguus, ut patet ex textu Canonis supra relato per *hiemantes* videtur intellexisse, *qui spiritu periclitantur immundo*, cui consonat Collectio Cresconii, *cap.* 99. item Codex, quem sub nomine Codicis Canonum Ecclesiæ universæ evulgavit Christophorus Justellus. in citato Codice, quem sub titulo *priscæ Canonum editionis Latinæ* Justellus edidit, legitur: *De his præceptum, ut cum eis, qui tempestatem patiuntur, orare*. Ab hac lectione non multum recedit Isidorus ita vertens: *Placuit inter eos orare, qui tempestate jactantur, qui a nobis Energumeni appellantur*. Martinus Bracarensis, *parte* 2. suæ Collectionis *Can.* 81. legit: *oportet autem tales inter dæmoniosos orare*.

Nec tantum Latinos, sed & nonnullos Græcos interpretes, per *hiemantes* jam pridem intellexisse Energumenos sive a Dæmone correptos, testantur Balsamon, & Zonaras (quamvis hi contrarium credant); creditque & Morinus, quod, attenta communiore opinione, & versione, per *hiemantes* intelligi oporteat Energumenos sive spiritu immundo correptos & vexatos.

Verum si hos designatos voluissent Patres Ancyrani, cur usi essent expressione & vocabulo adeo æquivoco, quandoquidem hoc hominum genus sat notum esset.

Adhæc, uti advertit Zonaras, Energumenos hoc loco a Synodo intelligi haud existimans: „ Dæmone corre-
„ pti, vel omnino furiosi sunt, ac perpetuo insanien-
„ tes, nullo unquam tempore precationi vacant, vel
„ ex intervallo laborant, eisque interea dum sui com-
„ potes sunt, ex Timothæi Alexandrini *Can.* 3. etiam
„ communicare permissum ". Quod si cum eis (pergit Zonaras) „ qui ex intervallo a dæmone agitantur, sine
„ discrimine bestiariis hujusmodi desultoribus precari con-
„ cessum sit; quæcumque superiori Canone de variis pec-
„ cantium ordinibus constituta fuerant, hic Can. evertit.
Denique observat Morinus *de administ. Sacr. Penit. l.* 6. *c.* 7. quod Energumeni collocarentur inter ipsos pœnitentes & Cathechumenos, ut hi etiam essent longius quam Energumeni a sanctuario separati.

Manifestum autem videtur, quod Synodus hos sceleratos & infectos voluerit in infimum & remotissimum a Sanctuario locum detrudere, idque vel maxime ne alios inficerent; quod facile evenisset, si juxta præcedentem Canonem in gradu *substrationis* inter reliquos pœnitentes toto tempore per Canonem præscripto consistere debuissent.

Huic ergo periculo ut occurrant Patres, decreverunt, ut si ex iterato peccato illo infami lepram, similemve morbum contraxissent, omnino ejicerentur, & sub dio collocarentur, ubi alios inficere non possent.

Itaque per *hiemantes* hic intelligi, qui non solum ab Ecclesia, sed & ab omni tecto removebantur, recte observat Albaspinæus in notis ad hunc Canonem; ideoque & tempestate jactari dicuntur, quia ventis pluviæ, aliisque aeris tempestatibus erant expositi. Neque ab hac sententia alienus est Balsamon, scribens: *hibernantes ergo proprie appellabantur, qui stant in Narthece, & divinas Scripturas audiunt, qui locum eorum tenent, qui hieme, seu tempestate agitantur, & Ecclesiasticum salutis portum ingredi non sinuntur*.

Hanc in rem est notandus locus Tertulliani libro de pudicitia *cap.* 4. *reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus ultra jura naturæ, non modo limine, verum etiam omni Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed monstra*.

CANON

Canon XVII.

Si qui Episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa Parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare Parochias, & vim Præsulibus earum inferre, seditiones adversus eos excitando: hos abjici placuit. Quod si voluerint in Presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut Presbyteri residere, non abjiciantur propria dignitate; si autem seditiones commovent, ibidem constitutis Episcopis, Presbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque damnatione notabiles.

Scholion.

Contra Episcopos, qui cum a propria plebe non recipiantur, turbas cient.

PRo intellectu hujus Canonis notandum, quod primis Ecclesiæ sæculis, non raro contingeret, ut Episcopi pro aliqua Diœcesi ordinati a plebe rejicerentur: eo quod juxta disciplinam illius temporis ad electionem Episcopi etiam plebs sive populus, cui Episcopus præficiendus erat, concurrerent; uti latius ostendimus in *Jure Ecclesiastico, T. I. part. 1. tit. 13. cap. 1. pag. 65.* Unde & in antiquis Canonibus hujusmodi Episcoporum frequens mentio occurrit, dicunturque a Concilio Antiocheno *Can. 16.* Episcopi *vacantes*, utpote qui Episcopalem quidem characterem acceperunt, sed Ecclesiam sive populum, cui præsint & ministrent, non habent.

Porro nonnunquam contingebat, ut hujusmodi Episcopi non satis humiles & modesti, vel Ecclesias illas, ad quas ordinati erant, vel etiam alias turbarent, seditionesque & motus excitarent, commovendo populum adversus Episcopos ibi existentes, ut horum locum occupare possent; quibus hoc Canone Synodus Ancyrana providere desiderans statuit.

Primo, *Si quis Episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa Parochia*, sive Diœcesi, *in qua* (sive G. *in quam*) *nominati fuerant, voluerint alias Parochias occupare, & vim Præsulibus earum* (seu G. *iis qui constituti sunt*) *inferre, seditiones adversus eos excitando, hos abjici placuit*; uti habet versio Dionysii, cui congruit Codex Ecclesiæ universæ apud Justellum. At versio Herveti, & Balsamonis, aliorumque Græcorum habet *eos segregari*, cui consonant Isidorus, & Codex Ecclesiæ Romanæ, apparetque hæc lectio sincerior; quia nimirum significatur, eos Episcopos non omnino *deponi*; sed duntaxat *segregari*, hoc est honore Episcopatus privari, quod notavit Zonaras, & indicat antiquus Canonum Interpres in dicto Codice Ecclesiæ Romanæ, qui ad hæc verba, *hos segregari*, addit, *& ad Presbyterii gradum revocari oportet*.

Probat & hunc sensum, quod secundo loco statuitur, *quod si* hi Episcopi non suscepti *voluerint in Presbyterii ordine, ubi prius fuerant, residere ut Presbyteri, non abjiciantur dignitate* (sive G. *sin autem velint in Presbyterio residere, in quo prius erant Presbyteri, ipsos honore non moveri*).

Licet Græcorum lectio non satis determinet, num *in Presbyterio ut Presbyteri* duntaxat residere possint, an autem tamquam Presbyteri cum aliqua prærogativa propter ordinem Episcopatus; atque hæc verba *ipsos honore non moveri* intelligantur de honore Episcopatus, an duntaxat de honore *Presbyteratus*. Si hic posterior sensus accipiatur, dicendum erit, in hac parte Synodum agere de Episcopis vacantibus, qui in quiete consistunt nullam seditionem aut turbationem excitando. At prior sensus magis cum contextu cohærere videtur, eumque sat aperte præfert lectio Dionisii jam relata, expresse volens ut resideant ut Presbyteri. Convenit & Isidorus, qui vertit, *quod si volunt in Presbyteri honore, &c.* eumque sensum & Balsamon, aliique Græci commentatores amplectuntur.

Tertio statuit Synodus, quod si *seditiones commovent ibidem Episcopis, honor quoque Presbyterii talibus auferatur*, sive quod nec inter Presbyteros sedere queant; *fiantque damnatione notabiles* (sive G. *abdicatos effici*) id est, abjiciantur *scilicet, ne seditiosus, ut cum Sacerdotibus quidem sedeat, dignus habeatur* ait Balsamon, ut ita his gravior quam prioribus pœna infligatur, utpote qui proprias Ecclesias, quarum erant Presbyteri, turbare ausi sunt.

Hic Canon ostendit, quantopere Patres horruerint ambitionem & turbolentum spiritum in Episcopis. Præterea evincit superioritatem Episcoporum supra Presbyteros, illisque præcipuum honorem deberi. Extat apud Gratianum ex versione Dionysii, *Dist. 92. Can. 6.*

Canon XVIII.

Quotquot virginitatem promittentes, irritam faciunt sponsionem, inter bigamos censeantur. Virgines autem quæ conveniunt cum aliquibus tamquam sorores habitare prohibemus.

Scholion.

De Virginibus irritam facientibus sponsionem.

CAnon hic duas habet partes, prior pars probat, tunc temporis fuisse notam professionem virginitatis, utpote statuens, *quotquot virginitatem promittentes*

irritam faciunt professionem; (G. *suam inter bigamos*) (Isid. id est, *qui ad secundas nuptias transierunt*) *censeantur* (seu G. *Bigamorum definitionem impleant*); id est Bigamorum pœnitentiæ sint subjecti, tamquam qui post contractas spirituales cum Christo per virginitatis promissionem nuptias, alias cum homine nuptias contraxissent.

Prohibet Canon virginitatem professas tamquam sorores habitare cum viris.

Quæ autem fuerit bigamorum pœnitentia, quam hic Patres ob irritam factam virginitatis professionem imponunt, dicemus infra ad *Can. 7. Neocæsariensem*.

„ Quia autem nonnullæ virgines se futuras professæ, „ multos offendebant, eo quod cum quibusdam viris, „ qui dicebantur fratres earum, habitarent, hoc quoque „ Patres prohibuerunt " ait Balsamon, idque juxta Græcum, qui habet *tamquam sorores*; sed idem est omnium sensus: prohibetur enim cohabitatio hujusmodi virginum cum viris, etiam sub prætextu seu pallio, quod tamquam fratres & sorores cohabitarent, quod apertissime significat Isidorus ita legens, virgines autem puellas, quæ tamquam sorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus. De quo latius actum est ad *Can. 3. Nicænum*.

Non agitur hic de virginibus claustralibus.

Interim hic vera apparet nota Balsamonis, quod hic debeamus intelligere virgines, non quæ mundo renuntiavere, & vitam monasticam elegere, sed alias quasdam cum laico habitu ad Deum accedentes, & virginitatem profitentes.

Priorem Canonis partem ex versione Isidori refert Gratianus *caus. 27. q. 1. can. 24.* atque hinc Canonistæ nostri deducunt bigamiam *similitudinariam*; unde & hic notat Glossographus, quod repellantur ab Ordine sicut bigami: verum an Synodus hos voluerit ab Ordine exclusos & irregulares esse, sicut veros *bigamos*, incertum est; videturque duntaxat de pœnitentia bigamis inflicta agere, atque huic subjicere eos, qui contra promissionem virginitatis nuptias contraxerunt.

Canon XIX.

Si cujus uxor adultera fuit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem consequi, secundum pristinos gradus.

Scholion.

Contra adulteros.

ISidorus hunc Canonem ita legit: *Si quis adulterium commiserit, septem annis in pœnitentia completis, perfectioni reddatur secundum pristinos gradus*. Eadem occurrit lectio in Codice Ecclesiæ Romanæ.

Attenta hac Canonis lectione, nulla de uxoris adulterio, aut de uxore adultera hic quæstio est. At constans Græcorum exemplarium omnium lectio convincit, etiam de muliere adultera hoc Canone mentionem factam esse; idque & Græcorum interpretum commentarii uno consensu supponunt, & consonat Dionysiana versio.

At hoc non obscure supponit Textus Græcus, & Græca versio, non agi hoc Canone de pœnitentia imponenda uxori adulteræ, quandoquidem dicatur, *si alicujus uxor adultera fuerit, vel quis eam adulteravit, oportet eum in septem annis quod perfectum est assequi*. Manifestum est *eum* non posse referri, nisi ad maritum.

Præterea cum agatur de pœnitentia publica per gradus tunc temporis designatos peragenda, nequaquam mulieri adulteræ potest applicari. Scitur enim mulieres adulteras pœnitentiæ huic publicæ non fuisse subjectas; ne alias facile furori virorum exponerentur; juxta hunc *S. Basilii can. 34. adulterio pollutas mulieres, & confitentes ob pietatem vel quomodocumque convictas publicare quidem Patres nostri prohibuerunt, ne conjunctis mortis causam præberemus, eas autem stare sine communione jusserunt, donec impleretur tempus pœnitentiæ*. In quarto igitur gradu solum hujusmodi mulieres stabant, eo quod plures etiam nullius criminis reæ, se in hoc gradu, tamquam sacra communione indignæ continerent.

Sed petet quis cur maritus septem annorum pœnitentiæ publicæ subjicitur, cujus uxor adulterata est: durum quippe apparet, quod maritus luere debeat pœnam uxoris adulteræ?

Negari nequit, quin id durum esset, & in Ecclesia inauditum: quare id voluisse Synodum nequaquam verisimile est. Unde Dionysius Exiguus non dicit, cujus uxor *adulterata est*; sed cujus uxor adultera est: id est, qui accepit uxorem adulteram, sive qui uxorem ab altero dimissam ob adulterium duxit, & ita mœchatus est, juxta Christi sententiam; & illud S. Basilii, *Can. 31.* „ quæ cum vir secessit & non apparet, antequam de „ morte certior facta sit, cum alio cohabitavit, mœ- „ chatur " : unde titulus Canonis ita exprimitur apud Dionysium: *De his, qui adulteras habent uxores, vel si ipsi adulteri comprobentur*. Idem dicit *Canon 87.* Synodi Trullanæ: „ quæ maritum reliquit est adultera, „ si ad alium venit, ut vult sacer & divinus Basi- „ lius.

Itaque videtur Canon noster loqui de marito, qui uxorem ab alio ex causa adulterii dimissam, illo adhuc vivente, duxit & cognovit; atque ita adulteravit, sive mœchatus est.

Hunc sensum clare supponere videtur citatus Canon Trullanus, distribuens septem annos pœnitentiæ, quos hujusmodi adulteri ex Patrum statuto obire debent. *Is qui legitime sibi datam uxorem reliquit, & aliam ducit, ex Domini sententia, est adulterii judicio obnoxius, a Patribus autem nostris statutum, ut qui sunt hujusmodi uno anno defleant, biennio audiant, triennio substernantur, & septimo cum fidelibus consistant, & sic oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam egerint*, Patres Trullanos hic indicasse præsentem Canonem, nimis quam manifestum est.

Nec mirum videri debet hoc adulterium non nisi septem annorum pœnitentia puniri, licet passim adulterio imponatur XV. annorum pœnitentia. Cum enim leges civiles permitterent Matrimonium dissolvi etiam quoad vinculum, ob adulterium; quin nec inter ipsos Catholicos adhuc plane constaret, num ex lege evangelica non dissolveretur Matrimonium ex causa adulterii quoad vinculum, ut liberum esset ad alias nuptias transire, idcirco hoc adulterium mitius puniendum censuere Patres.

Adulterio solvi nequit Matrimonium.

Interim ex hoc Canone habemus, Patres hujus Synodi supposuisse revera ob adulterium non dissolvi matrimonium, & eum qui dimissam duxit, revera esse adulterum, & mœchari (*a*).

Ulterius ostenditur quod eo tempore essent jam pridem constituti gradus pœnitentiæ; determinatumque quid in singulis esset agendum, & quomodo per singulos gradus anni pœnitentiæ essent distribuendi, illudque tamquam notorium a Synodo supponitur. Dicit enim simpliciter septem annorum pœnitentia, (sive G. *in septem annis*) (seu Isid. *in pœnitentia completis*) *oportet eum*, (G. *quod perfectum est*) *consequi secundum pristinos gradus* (*seu* G. *per gradus qui eo deducunt*) evidenter supponens gradus illos & notos esse, & qualiter anni per gradus hic distribuendi essent.

Canon XX.

De mulieribus, quæ fornicantur & partus suos necant, vel quæ agunt secum, ut utero conceptos excutiant; antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet; humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus secundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur.

Scholion.

Contra mulieres fœtus sui necatorias.

SI versionem Dionysii supra relatam, cui convenit Isidori versio, consulamus, manifestum est hic agi de mulieribus, quæ vel fœtus in utero necant, vel quæ ipsæmet agunt, ut conceptos utero excutiant, sive inanimati sint, sive non. Eam lectionem sequutus est Martinus Bracarensis, *part.* 2. *cap.* 77. additque, *sive ex adulterio, sive ex legitimo conjugio*. At Græcorum versiones supponunt agi de mulieribus, quæ sunt fornicatæ, & fœtus in utero perimunt, & fœtuum necatoriis medicamentis faciendis dant operam. Quidquid sit de hac lectionum varietate, illud indubitatum est, semper pro homicidio, eoque enormi valde reputatum fuisse, fœtus in utero conceptos vel animatos necare, vel non animatos excutere.

Tertullianus in Apologetico respondens calumniis Gentilium accusantium Christianos de homicidiis, & infantium manducatione, ait; *Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet; homicidii festinatio est, prohibere nasci, nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est, & qui futurus, & fructus hominis jam in semine est.* Et similiter Minutius Felix in suo Octavio, ait: *Sunt qui in ipsis visceribus medicamentis epotis originem futuri hominis extinguant, & parricidium faciant, antequam pariant.*

Habemus in Concilio Eliberitano *Can.* 63. quod Synodum Ancyranam præcessisse vult Ferdinandus Mendoza: *Si qua mulier per adulterium, absente suo marito, conceperit, idque post facinus occiderit; placuit ei nec in fine dandam esse communionem, eo quod geminaverit scelus.* Hunc Canonem præ oculis habuisse Patres Ancyranos, ubi in præsente Canone dicunt: *Antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet*, (sive G. *prior quidem definitio usque ad exitum vitæ prohibebat*) credit Mendoza in notis ad dictum Canonem.

Interim quidquid per antiquam aut priorem definitionem intelligatur, illud constat quod licet quidam e Patribus antiquum rigorem retinendum censuisse videantur (ut textus Græcus insinuat, qui supra relatis verbis addit, *& ei quidam assentiuntur*), Nihilominus Synodus humanitate utens, judicaverit, *ut eis decem annorum tempus secundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur* (sive G. *ut decennium per gradus præfinitos impleant*),

Disciplinæ mutatio.

Licet autem Patres Ancyrani antiquum pœnitentiæ rigorem, aliquatenus mitigandum crediderint, nequaquam tamen aliam de enormitate hujus criminis eos habuisse ideam hinc colligitur. Scimus in Ecclesia usitatum fuisse, ut cum eorumdem criminum reis, nunc rigidius, nunc mitius agendum crediderit Ecclesia, prout temporum & personarum conditio exigebat, & saluti peccantium congruere judicabat. Et quidem tempore persecutionum Imperatorum Gentilium, solebat durior esse disciplina, ut vel hoc fræno adversus ingruentes persecutiones & graviores tentationes retinerentur; uti quoad præsentem materiam opposite docet Innocentius I. in *Epist.* ad Exuperium Tolosanum Episcopum. Hic enim quæsierat, quid de his observari oporteat *qui post Baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam, & simul reconciliationem communionis exposcunt.* Respondit Innocentius; *de his observatio prior, durior; posterior, interveniente misericordia, inclinatior est. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia. sed communio negaretur, nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, negata merito communio est, concessa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem remissionem fecit temporis ratio. Sed posteaquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam terrore depulso, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, & ne Novatiani hæretici negantis veniam, asperitatem & duritiam sequi videamur.*

Canon XXI.

Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant, perfectionem vero circa vitæ exitum consequantur.

Canon XXII.

De homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcipit, secunda vero quinquennii tempus explere.

Scholion.

Contra homicidas voluntarios.

INTER crimina, quibus primis Ecclesiæ temporibus, in aliquibus saltem Ecclesiis negata fuit reconciliatio, etiam in fine vitæ numeratur homicidium voluntarium, uti videre licet apud Morinum, *lib.* 9 *de Administrat. Sacram. Pœnitentiæ cap.* 19. At præsens Canon homicidiis voluntariis post actam toto vitæ tempore pœnitentiam, annuit in fine vitæ communionem scilicet Eucharisticam, quæ est perfecta communio: dicit enim textus, *qui voluntarie homicidium fecerint*, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant (sive G. *supplices quidem substernantur*) perfectionem vero (seu G. *quod perfectum est*,) circa *vitæ exitum consequantur*) (vel Isid. *communione digni habeantur*).

Item involuntarios.

De homicidiis non sponte commissis, (sive G. *involuntariis cædibus*) *prior quidem definitio*, (seu G. *constitutio*) *post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcipit*, (sive G. *jubet in septennio per præfinitos gradus esse perfecti participes*).

Incertum quid hic per priorem & secundam definitionem intelligatur; sed hoc rursus intelligimus, Patres nunc severius, nunc mitius cum peccatoribus egisse, quia statuit Synodus, ut modus hujus pœnitentiæ (pro cæde involuntaria) in Episcoporum sit arbitrio, ut secundum conversationem possint & extendere tardantibus, & minuere studiose *festinantibus*, uti legitur in antiqua Dionysii editione, quam secutus est Labbæus; at in Codice Justelli deest, uti & deest apud Isidorum & Græcos, ut appareat ex aliis Canonibus huc recentiore manu translatum.

Quid cædes involuntaria?

Quæ sint voluntaria, quæ involuntaria homicidia, hisce

(*a*) Nec defuerunt Theologi, qui docuerunt sententiam de Matrimonii indissolubilitate in causa adulterii prioribus sæculis non fuisse certam; varia in eam rem proferunt testimonia, quibus probare conantur non tantum Græcos, sed etiam complures e veteribus Latinis Patribus favisse dissolutioni Matrimonii in casu adulterii. Launojus in tractatu, quem de Regia in Matrimonium potestate scripsit, longum Scriptorum Ecclesiæ Græcæ & Latinæ catalogum texuit, ut inde concluderet ad Concilium usque Tridentinum in Ecclesia universa licitam fuisse adulterii causa uxorem dimittere, & aliam ducere, aut eum quæstionem de indissolubilitate Matrimonii spectatam fuisse ut disciplinæ caput. Ea extitit Erasmi opinio in suis notis ad *c.* 7. 1. *Epist. ad Corinth.* cui suffragantur Cajetanus comm. ad *c.* 19. *Matth.* & *Cathar. tract. de Matrimonio*, quem an. 1552. edidit cum privilegio Julii III. Summi Pontificis. Fuerunt quoque XVII. sæculo celebres Theologi, qui matrimonialis vinculi dissolutionem in causa adulterii ad disciplinæ quæstionem revocaverint; hos inter recensentur Christianus Lupus *diss. de opinione probabili*, *c.* 5. Launojus tract. de Regia in Matrimonium potestate, *quæst.* 1. *c.* 5. ac tandem ineunte XVIII. sæculo Hemelius tract. de Matrimonio, *lib.* 1. *c.* 4. & 5.

Quod si ipsis objiciatur *Can.* 7. Concil. Tridentini, respondere solent eam fuisse Patrum Tridentinorum mentem, ut Lutheranos & Calvinistas damnaret, eo quod assererent Ecclesiam non posse sine errore prohibere & impedire, ne Matrimonium in causa adulterii dissolveretur.

Ab ea Lutheranorum & Calvinistarum sententia discesserunt Hierarchici seu Episcopales Angli, ut aperte testatur Joannes Prideaux, Episcopus Vvigorniensis. Ipse enim Matrimonii indissolubilitatem etiam in causa adulterii tuitus est in fasciculo controv. *c.* 6. de Sacram. *quæst.* 6.

hisce Canonibus non declaratur. Distinctionem hanc explicat S. Gregorius Nicænus in Epistola Canonica ad Letojum Melitinenlem Episcopum, *Can.* 5. aitque: *Est cædes quidem voluntaria, quæ præparato suscepta est ab eo, qui se ad hoc comparaverat, ut facinus perpetraret. Deinde illud quoque in voluntariis existimatum est, quando quis in congressu verberans, & verberatus plagam per iram lethalem intulerit.*

Deinde pergit Gregorius: *involuntariæ* (*cædes*) *autem habent manifesta indicia, quando quis alicui rei alteri studium applicans, casu aliquod gravissimum malum patraverit.*

Abbreviare licet pœnitentiam propter zelum pœnitentis.

Definivit autem hic sanctus vir pro homicidio voluntario pœnitentiam 27. annorum, & pro involuntario 9. annorum, ita tamen ut Episcopus tempus contrahere queat pro ratione conversionis, *si pœnitentiæ magnitudo*, ait, *tempus vincat & superet* (pœnitens) *correctionis studio eos, qui longo tempore præstituto, susceptas in se maculas segniter eluunt.* Idipsum latius inculcat *Can.* 4. ubi de pœnitentia ab adulteris & fornicatoribus agenda agit, additque hanc notandam hujus disciplinæ rationem: *quemadmodum enim porcis margaritas projicere est vetitum, ita & pretiosa margarita privare eum, qui jam per alienationem a vitio, & purgationem homo factus est, absurdum est.*

Quam hæc consonent clausulæ in pristina Dionysii editione præsenti nostro Canoni adjectæ nemo non videt; atque hinc discant Sacerdotes statuere de dilatione & acceleratione reconciliationis pœnitentiam, non *ex solis eorum verbis*, sed ex *vita*, *conversatione*, & *correctione*, uti Patres declarant.

Exemplum præproperæ absolutionis.

Notabile est quod apposite in hanc rem narrat Scholiastes Harmenopuli, *Epitom. Canonum sect.* 5. *tit.* 3. *sub Luca Patriarcha, militi cuidam, qui cædem voluntariam commiserat, Episcopus quidam intra perexiguum tempus absolutionem per scripturam concesserat, & cum accusaretur apud Synodum, Canonem prætendebat, qui pœnitentiam agentibus pœnas vel remittendi, vel augendi potestatem dat Episcopis. Sed & responsum fuit, concessum id quidem Pontificibus, non tamen ut citra explorationem, & nimia commiseratione uterentur. Quare militem Synodus Canonicis pœnis subjecit, & Pontificem quoque mulctavit ad certum tempus, a ministerio abstinere jussum.*

De his homicidiis voluntariis & involuntariis late quoque agit S. Basilius in *Epist. Can.* ad Amphilochium, *Can.* 5. 56. & 57. designatque tempus pœnitentiæ 20. annorum pro voluntariis annorum autem 10. pro involuntariis.

Hinc apparet variam fuisse Ecclesiarum pœnitentiam pro hoc crimine, quamvis sat pateat ex prolixitate pœnitentiæ, admodum enorme hoc crimen reputatum fuisse: nec levi aut brevi pœnitentia eluendum.

Canon XXIII.

Qui divinationes expetunt, & morem Gentilium subsequuntur, aut in domos suas hujuscemodi homines introducunt exquirendi aliquid arte malefica aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos.

Scholion.

Contra eos qui maleficos accersunt in domos suos aliquid arte magica exquirendi causa.

NONNULLI Christiani carnalibus adhuc desideriis & passionibus pressi, Gentilium consuetudines, si non publice, privatim sequebatur, credentes hisce vel a malis temporalibus liberari, aut futuræ præscire. Ipse enim textus Græcus ostendit hic præcipue agi de iis, qui in suas ædes introducunt incantatores ad medicamentorum inventionem, vel *lustrationem*, uti vertit Hervetus; quæ incidere videntur eum eo quod vertit Dionysius; *exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa*: verbum *exquirendi* referendo ad lustrationem. & *expiationem* ad medicamentorum inventionem. Versio apud Balsamonem habet *ad medicamenta arte invenienda.*

Contra illos ergo agit Synodus, qui *divinationes expetunt* (seu G. *vaticinantur*) *& morem Gentilium sequuntur, aut in domos suas hujuscemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica* (vel G. *ad medicamenta arte invenienda*) *aut expiandi causa* (aut G. *lustrationem*).

Ex hisce admodum verisimile est, Synodum agere & contra illos, qui ipsi per se superstitionibus Gentilium se impendunt, & contra eos, qui tales sibi advocant & impendunt, ut per eos quod quærunt arte magica adipiscantur. Unde & Balsamon ita Canonem exponit: *Quoniam nonnulli ægrotantes & artibus magicis se ita affici existimantes, vel etiam cum quasdam res ad se pertinentes perdidissent, incantatores in ædes suas accersebant, qui pollicebantur se artes magicas inventuros, ex quibus scilicet ægrotantes decumbebant, & eorum abominationem expiaturos, vel id etiam quod amissum erat indicaturos, alii vero Gentilibus consuetudinibus mentem adhibentes, de felicibus & infelicibus eventis interrogabant astrologos, & alios, qui dæmoniaca opera tractant.*

Hic haud obscure supponit Balsamon, hunc Canonem generaliter pœnitentiæ ibidem præscriptæ subjicere illos, qui quemcumque in finem superstitiones & divinationes Gentilium adhibent: quod & supponit Isidorus, uti & auctor Collectionis Rom. ubi hic Canon ad mentem Patrum potius, quam ad verbum expositus ita legitur: *Qui auguria, auspiciaque, sive somnia, vel divinationes quaslibet secundum morem Gentilium observant; aut in domos suas hujusmodi homines introducunt in exquirendis aliqua arte maleficiis, aut ut domos suas lustrent, confessi pœnitentiam quinquennio agant secundum regulas antiquitus constitutas.*

Quid per *auguria*, aliaque hic expressa nomina intelligatur, exposui in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. IV. part.* 3. *tit.* 4. *cap.* 5. ubi late de crimine magiæ, & de superstitionibus hodie inter Christianos usitatis actum est.

Optandum ut Episcopi & Pastores exemplo Patrum Ancyranorum excitati, strenue eliminandis e populo superstitionibus incumberent, enormitatemque hujus vitii populo vivaciter exponerent;

Vult autem hic Canon, ut similes *sub regula quinquenni jaceant; secundum gradus pœnitentiæ definitos* (sive Isid. *secundum regulas antiquitus constitutas*) (G. *tres annos substrationis, & duos annos orationis sine oblatione*).

Hic rursus ostenditur tempore hujus Synodi gradus pœnitentiæ per Canones sive Regulas fuisse definitos; & quidem si versioni Isidori, necnon Codici Rom. fides sit *secundum regulas antiquitus constitutas.*

Canon XXIV.

Quidam sponsam habens, sororem ejus violavit, & gravidam reddidit: postmodum desponsatam sibi duxit uxorem, illa vero, quæ corrupta est, laqueo se peremit. Hi qui fuerunt conscii post decennem satisfactionem jussi sunt suscipi, secundum gradus pœnitentiæ constitutos.

Scholion.

Gravis casus Synodo propositus de consciis criminis quo quis sororem sponsæ suæ violarat.

SATIS patet ex contextu Canonis, casum particularem Synodo fuisse propositum, & resolutionem Synodi hoc Canone contineri, quod & notavit Balsamon, dicens: *ex facto quodam moti sunt Patres, ut præsentem Canonem ederent*. Hic obiter observamus, jam pridem in more positum fuisse, ut graviores & difficiliores casus Synodis proponerentur, earumque resolutio ab iis expeteretur.

Sanctus Basilius *Can.* 78. duntaxat septem annorum pœnitentiam injungit ei, qui duabus sororibus nefarie matrimonio conjunctus fuit. Hoc vero Canone injungitur pœnitentia decem annorum; nec mirum, uti monet Balsamon: *Hic enim multa nefaria commissa sunt, fornicatio, illicitum Matrimonium, & cædes; illic autem tantum nefarium matrimonium.*

Quod conscii quoque puniantur, idcirco decretum putat Aristenus, quia qui suffocationem impedire potuerunt, & non impediebant, ut auctores cædis judicantur. Balsamon autem intelligit de consciis, qui huic nefario facto fornicationis & illicito matrimonio, occasione cujus *suffocatio* sequuta est, absque ulla necessitate auxilium tulere.

Hinc rursus habemus, Patres in determinandis & imponendis pœnitentiis serio attendisse & ad gravitatem & multiplicationem criminum, quæ ad unum eumdemque nefarium actum concurrunt. Sane qui hujus Synodi Canones attenderit, reperiet in his expressam vere apostolicam pœnitentialem disciplinam, quam merito Episcopi & Patres, atque animarum directores, & ministri Sacramenti pœnitentiæ continue præ oculis habeant, uti & optasse S. Carolum notavi in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 6. *c.* 5. *pag.* 73.

Similiter in his Canonibus expressa est pristina Patrum & Apostolica circa pœnitentiarum moderationem, sive remissionem, seu indulgentiam ab Episcopis servandam, quæque per undecim circiter sæcula servata scitur, uti latius exposui in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 7. *cap.* 1. *pag.* 87. *cap.* 2. *pag.* 90. & *cap.* 3. *pag.* 92. ubi notavimus ad hanc disciplinam videri reflexisse Synodum Tridentinam dum decrevit in indulgentiis elargiendis, moderationem juxta veterem & probatam in Ecclesia consuetudinem esse servandam.

DIS-

DISSERTATIO.

In Synodum Neocæsariensem.

§. Unicus.

Creditur hæc Synodus celebrata inter anno 313. & 319.

SUb idem tempus, quo celebrata fuit Synodus Ancyrana, creditur quoque habita Synodus Neocæsariensis, scilicet inter annum 313. & 319. uti monet vir eruditus Tillemontius in suis Memoriis ad *Hist. Eccles. tom.* 6. *part.* 1. in Vitale & Philogone.

Plures eosdem Episcopos utrique Synodo interfuisse: atque Vitalem Antiochenum utrique quoque præsedisse notat idem auctor.

Præstantia Patrum, qui Synodo interfuerunt.

Præterea ibidem nominatim recitat & examinat, qui verisimiliter fuerint Episcopi, qui duabus hisce Synodis adfuisse dicuntur.

Notat autem quod juxta subscriptionem Episcoporum, uti hic legitur *tom.* 1. *Conciliorum generalium*, *col* 1488. fuerint decem Episcopi, qui utrique Synodo, ac insuper præter hos decem alii quinque, qui huic Synodo interfuerunt: qui omnes, ait, & Nicænæ Synodo adstitisse leguntur.

Insuper monet, quod inter Episcopos, qui his Synodis interfuerunt, fuerint aliqui & doctrina & sanctitate illustres, immo etiam nonnulli martyrii coronam consecuti, qui ut tales ab Ecclesia celebrantur.

Non dubium, quin hinc non exigua harum Synodorum Canonibus auctoritas accedat, & veneratio debeatur, ut proinde mirum non sit hos Canones in Ecclesia semper fuisse summæ venerationis.

Episcoporum numerus, & sessionis ordo incertus.

Circa numerum Episcoporum, qui vel Ancyranæ, vel huic Synodo interfuerunt, non exiguam occurrere difficultatem, fatetur prælatus auctor. Neque eam omnino posse tolli per subscriptiones Episcoporum, quæ ad calcem harum Synodorum leguntur, reflectitque non deesse, qui sustinent subscriptiones, quæ ad calcem utriusque Synodi hodie restant, omnino tamquam recentiore Isidori manu adjectas habendas esse, præsertim quia nec apud Græcos, nec apud Dionysium Exiguum leguntur, sed duntaxat apud Isidorum. Accedit, inquit Tillemontius, in his subscriptionibus reperiri, quod nonnulli Episcopi sic subscribant *Galatiæ primæ*, *Capadociæ*, *primæ*, & *secundæ Ciliciæ*, cum tamen certum sit tempore harum Synodorum has Provincias necdum fuisse divisas; sed eam divisionem demum contigisse circa annum 370. Similiter observat verisimile non esse in his subscriptionibus ordinem sessionis, quem in his Synodis obtinuerunt Episcopi, esse expressum, quandoquidem S. Leontius Primas totius Capadociæ, *nonnisi decimus quartus compareat*.

Hinc concludit, quod omnino probabile sit originales non esse subscriptiones, quæ hic habentur, sed eas copistis aliisque recentioribus esse interpolatas.

Verisimile est unum, alterumve tantum Episcopum ex singulis Provinciis accessisse.

Hoc denique observat, quod his Synodis legantur interfuisse plures Episcopi ex plurimis Provinciis etiam remotissimis, & nonnisi pene unicum ex singulis, creditque dici posse quod singulæ provinciæ unum aut duos e suis deputaverint, qui vice omnium assisterent, vel quod præcipui & notabiliores in subscriptione duntaxat fuerint nominatim expressi.

Synodus hæc ante Nicænam celebrata.

Jam pridem pro indubitato creditum fuisse hanc Synodum celebratam esse post Ancyranam Synodum, sed ante Nicænam constat ex veteri Canonum Collectione, quam latine reddidit Dionysius Exiguus, & suo Codici integram inseruit, in qua ita habebatur, teste Dionysio: *Post Canones Ancyranos sequuntur Sanctorum & beatorum Patrum, qui convenerunt Neocæsareæ, qui quidem posteriores sunt Ancyranis, priores vero Nicænis, sed propter dignitatem Nicænis eisdem præponuntur.*

XIV. Canones, quos Græci XV. numerant.

In hac Synodo pro recta Ecclesiæ disciplina, ac præsertim pœnitentiaria editi leguntur 14. Canones, nec plures apud Isidorum, aut etiam Dionysium Exiguum leguntur, nec plures extitisse in veteri Græca Collectione, quam e Græco Latine reddidit Dionysius, verisimile est, licet hodie Græci numerent quindecim, eo quod Canonem 13. in duos dividant, ut proinde & quoad materiam, & quoad numerum reipsa conveniant.

Gratianus *Dist.* 16. *Can.* 11. huic Synodo assignavit Canones 24. sed hunc Gratiani errorem notarunt & emendarunt Correctores Romani.

SCHOLIA.

In Canones Neocæsarienses.

CANON I.

Presbyter si uxorem acceperit, ab Ordine deponatur, si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi.

SCHOLION.

De Presbytero uxorem ducente, aut fornicante.

EVIDENS est ex Canonis contextu hic duntaxat agi de Presbyteris, qui post ordinationem uxores ducere, sive accipere præsumunt, non autem de his, qui ante ordinationem legitimam habebant uxorem; ut recte notavit hic Balsamon & Zonaras.

Græci jam pridem, ut hodie quidem, permittunt Presbyteris usum Matrimonii ante ordinationem legitime contracti; sed nec olim, nec hodie permittunt, ut Presbyteri post ordinationem, uxores accipiant, ut in scholiis ad Canones sæpius notamus.

Hoc insuper ex hoc Canone habemus, quod licet Patres hujus Synodi decreverint, ut Presbyter, si uxorem acceperit, *ab Ordine deponatur*, hoc est secundum Zonaram, *Sacerdotii dignitate privetur*, nihilominus Patres illi ostenderunt sibi visum fuisse, multo gravius peccare Presbyterum, qui post ordinationem *fornicatus fuerit*, vel adulterium commiserit, quam qui uxorem accepit.

Hunc enim simpliciter ab Ordine deponendum esse pronuntiant, sive Sacerdotii dignitate privari, sed illum *amplius pelli debere*, *& ad pœnitentiam redigi decernunt*, id est, notante Aristeno, ille Sacerdotio privatur, hic vero *perfecte* repellitur.

Hic Aristeni Commentarius quoad hanc secundam partem, in qua agitur de pœna Presbyteri, qui vel fornicationem, vel adulterium commisit, admodum consonat lectioni *Isidori*, qui ita legit: quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, *extra Ecclesiam abjiciatur*, *& ad pœnitentiam inter laicos redactus agat*.

Presbyter non subjicitur pœnitentiæ publicæ.

Itaque hunc Presbyterum non tantum a functionibus Sacerdotalibus removent, sive Sacerdotii dignitate privant, sed *perfecte* sive omnino *extra Ecclesiam abjiciunt*.

Lectionem Isidori secutus est Gratianus *Dist.* 28. *Can.* 9. ubi tamen monent Correctores Romani, quod nec apud Græcos, nec apud Dionysium Exiguum reperiantur hæc verba, *inter laicos*, sive *pœnitentiæ inter laicos agendæ*.

Et sane primis Ecclesiæ sæculis similes publicæ pœnitentiæ inter laicos Presbyteris imponi non solebant, uti & Correctores Romani notarunt ad Canonem finalem, *Dist.* 30.

Addunt autem: Sed quando *in gravissima crimina publice incurrebant*, *depositi*, *peregrinari jubebantur*.

Verum nec id pristinæ disciplinæ consonum est, nec de hac pœnitentia Patres hujus Synodi cogitasse verisimile est. Demum enim sæculo decimo aut undecimo, similes pœnitentias invaluisse, a pluribus notatum fuit. Immo pœnitentibus parum convenire peregrinationes, & per diversas regiones discursiones SS. Patres existimabant; quin immo nihil convenientius esse pœnitentibus, quam omnimodum quantum fieri possit ad hominum conspectu & consortio secessum: unde etsi attendantur, quæ in hujus asserti confirmationem adducunt Romani Correctores ex Gratiano, apparebit ipsos parum attendisse, num quæ a Gratiano allata sunt, congruant Patrum disciplinæ, quandoquidem nec Gratianus designet suorum decretorum auctores.

Tametsi autem Presbyteris inter laicos publicæ pœnitentia agenda non imponeretur, nihilominus ultra depositionem a Sacerdotio extra Ecclesiam expelli, & ad pœnitentiam agendam cogebantur; ut hic Canon habet ex versione Græcorum, & Dionysii Exigui, solis his verbis omissis, *inter laicos*, quemadmodum nonnullæ aliæ personæ ob evitandum scandalum, aliave incommoda, puta mulieres conjugatæ ab agenda pœnitentia publica & Canonica per præscriptos gradus pœnitentiales excusabantur; uti ostendit Joannes Morinus in suo Opere de *Pœnitentia*.

CANON II.

Mulier, si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem: verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit quod facta incolumis, hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum pœnitentia consequatur. Quod si defecerit mulier aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

Scho-

SCHOLION.

Incestuosæ nuptiæ cum duobus fratribus.

HOC Canone agitur de muliere, quæ incestuosas nuptias contraxerat cum duobus fratribus, quæsitumque fuit, quæ pœnitentia esset huic mulieri ob perpetratum crimen, sive ob hunc incestum imponenda. In primis resolvunt ac decernunt Patres hujus Synodi, ut hæc mulier abjiciatur usque ad mortem (sive Isid. *usque ad diem mortis*); & additur in Græco apud Balsamonem, *si matrimonium dissolvere non persuadeatur*.

Itaque in hac parte vult Synodus, ut si mulier, durante vita, in hoc sacrilego matrimonio perseveraverit, abjiciatur, sive extrudatur extra Ecclesiam, nec vita durante ad pœnitentiam, seu inter pœnitentes usque ad mortem, sive diem mortis admittatur. Post hæc subjungit Canon: *Verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit quod facta incolumis hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum pœnitentiæ consequatur* (sive G. H. *pœnitentiam consequatur*).

Apud Isidorum post verba *propter humanitatem*, hæc leguntur: *in extremis suis sacramentis reconciliari oportet*. Vel ut in margine notat Labbæus, *in hora mortis suæ viaticum accipiat*; adeoque juxta hanc lectionem verba illa, *propter misericordiam*, seu *humanitatem*, non ad pœnitentiæ consecutionem, sed ad perfectam reconciliationem referenda videntur, scilicet per admissionem ad perceptionum Sacramentorum notanter Eucharistiæ, quæ ætate Isidori cœperat venire in nomine Viatici, idque contra communem hujus Canonis lectionem, & pristinam Patrum disciplinam; ut non dubium appareat, hæc ab Isidoro addita esse.

Sensus Canonis. Sensus igitur Canonis hic esse videtur, quem & Balsamon amplectitur; quod si mulier in exitu vitæ seu in extremis promiserit, quod si convaluerit, conjugium dissolvet, sive divortium faciet, & a sacrilego usu matrimonii abstinebit, tunc propter misericordiam *fructum pœnitentiæ consequatur*; nimirum mox ab excommunicatione, quæ ei inflicta erat, ubi erat abjecta, sive extrusa ab Ecclesia, absolvatur.

Certum enim est, quod juxta Patrum disciplinam censeretur quis ab excommunicatione solutus, ubi ad pœnitentiam erat receptus, & hic erat *fructus pœnitentiæ*, de quo in Canone. Perfectam autem reconciliationem non consequebatur, nisi peracta pœnitentia.

Ad hanc pœnitentiam peragendam admittitur hæc mulier, si de morbo convaluerit, & juxta promissa durante periculo mortis facta, matrimonium dissolverit, uti notant Græci Commentatores, illudque notat lectio Isidori ita vertens: *ut si forte sanitatem recuperaverit, matrimonio soluto, ad pœnitentiam admittatur*.

Difficilis pœnitentia cum ablata est peccandi potestas. Notari meretur clausula sive monitum subjunctum Synodi; *quod si defecerit mulier aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti*.

Rationem hujus difficultatis ita exprimunt Balsamon & Zonaras: *qui enim agit pœnitentiam a peccato desistens, is creditur pœnitentia duci. Qui autem ad mortem usque ab eo non destitit, ostendit quod etiam si illa pars adhuc superesset, quæ est mortua, non destitisset. Quia ergo qui vivit, videtur adhuc in illo malo, quantum in se est, perseverare, difficilem habebit pœnitentiam*.

CANON III.

De his, qui in plurimas nuptias inciderunt, & tempus quidem præfinitum manifestum est, sed conversatio eorum & fides tempus abbreviat.

SCHOLION.

De iterantibus nuptias.

ISIDORUS, quem sequitur Gratianus 31. *quæst.* 1. *Can.* 8. primam Canonis partem exhibet his verbis: *Qui frequenter uxores ducunt, & de his, qui sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ, quod his constitutum est, observabunt*: quæ lectio innuit hic agi de his, qui successive plurima matrimonia contrahunt, sive de veris bigamis: & ita hunc, uti & *Can.* 7. hujus Synodi intellexit Cardinalis Baronius, & post ipsum Binius in notis ad *Can.* 7. *non quod secundum matrimonium contrahendo peccent, inquit, sed quod suam ipsius incontinentiam manifestent, & bigamiam, quæ in humanæ imbecillitatis remedium*, 1. Corinth. 7. *instituta est, licentius usurpent*. Baronius ad *ann.* 313. *num.* 91.

Traditio disciplinæ non scriptæ. Quod vero, ait, *tempus quidem præstitutum manifestum est*, ad consuetudinem referendum esse notat Zonaras: *quia nullus ante hanc Synodum reperitur Canon, tempus pœnitentiæ bigamis præscribens*. Unde S. Basilius in *Epist. ad Amphilochium*, *Can.* 4. de pœnitentia trigamorum loquens, ait: "consuetudine accepimus, non a *Canone*; sed ab eorum, qui præcesserunt, consequentia": hinc patet Patres multa per traditionem accepisse, eaque tamquam legem observasse.

Zelus pœnitentis contrahit tempus. Ex finali clausula Canonis habemus mentem Patrum hujus Synodi, non secus ac Ancyranæ & Nicænæ fuisse, in concedenda indulgentia, sive in contrahendo pœnitentiæ tempore, considerandam esse singulorum pœnitentiam, conversationem, seu conversionem & fidem. *pœnitentis.*

Ad hanc clausulam hic reflectens Zonaras, ait: "Si namque qui illorum pœnitentiæ præfectus est, eos in luendis pœnis, studium, ardoremque præ se ferre animadvertat, nec consternari mente, sed præfidentes divinæ bonitati veniam sibi contractæ noxæ polliceri, præstituti temporis intervallum contrahet ac præcidet."

De hac Patrum pristina praxi ac disciplina in contrahendis pœnitentiæ præscriptis temporibus, vel exercitiis seu operibus mitigandis fusius egi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 7. *De Indulgentiis pag.* 87. *& seqq.* ibidemque notavi demum circa finem sæculi XI, modernam indulgentialem formulam sensim introductam, idque cum non modica disciplinæ pœnitentialis collapsione.

CANON IV.

Si quis proposuerit concupiscere mulierem ad dormiendum cum ipsa, ejus autem desiderium ad opus non venerit, videtur esse a gratia liberatus.

SCHOLION.

APPARET, quod in præsenti Canone agant de eo, qui quidem concupivit mulierem ad peccandum cum ea, seu revera interius habuerit voluntatem actum carnalem committendi, sed per impedimentum ad opere seu actu externo fuit impeditus, adeoque ejus peccatum mere fuit internum, soli Deo cognitum; dicunt Patres hujus Synodi, *quod videatur a gratia liberatus*, id est, quod pœnæ canonicæ non subjiciatur, uti recte reflectit D. Fleury, *lib.* 10. *Hist. Eccles. num.* 17. notans quod non imponeretur pœnitentia canonica pro peccatis simplicis cogitationis, sive mere internis, scilicet invitis, uti ostendimus in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 2. *pag.* 64. *Pœnitentia publica non imponitur pro peccatis internis.*

CANON V.

Cathecumenus si ingrediatur Ecclesiam, & in ordinem eorum, qui instruuntur, assistat, hic autem deprehensus fuerit peccans, si quidem genuflectit, audiat, ut non delinquat ulterius: si vero & audiens peccaverit, expellatur.

SCHOLION.

HOC Canone volunt Patres hujus Synodi, "ut si Catechumenus in ordine eorum, qui instruuntur, assistat & peccet; si genu quidem *flectens audiat*, non amplius peccans", vel juxta Dionysium, ut *non delinquat ulterius*, aut juxta Isidorum, *ut se abstineat ab ipso peccato, quod fecit*. Deinde subjungitur; "sin autem etiam audiens adhuc peccet, extrudatur." *Catechumeni Audientes & Flectentes.*

Canon hic alias de se obscurus erit perspicuus, si solum attendatur, duos fuisse Catechumenorum ordines, ut supra ad Canonum XIV. Nicænum notatum fuit.

"Nonnulli enim modo accedunt, ait Aristenus, quocirca ut imperfectiores post Scripturarum & Evangeliorum auditionem statim emittuntur. Alii autem ante tempus aliquod advenerunt, & perfectiores evaserunt, quare & post Evangelium preces pro Catechumenis factas expectant: & cum illud dicitur: *Catechumeni, capita vestra Domino flectite*: genuflectunt. Perfectiores itaque, ut qui bona Dei verba prægustarunt, si lapsi fuerint, statione sua moventur, & cum Audientibus collocantur; si autem & cum Audientes sint, peccant, ab Ecclesia perfecte expelluntur." *Catechumeni, alii perfectiores, alii imperfectiores.*

CANON VI.

Gravidam oportet baptizari, quando voluerit, nihil enim in hoc, quæ parit, nascenti communicat: propterea quod uniuscujusque propositum in confessione declaretur.

SCHOLION.

HOC Canone declarant Patres mulierem gravidam esse baptizandam, quandocumque voluerit, sive dum Baptismum expetierit, neque ejus Baptismum esse differendum, donec fœtus sit editus. Ratio hujus declarationis videtur, quod nonnulli dubitarent, utrum Baptismus matris non afficeret fœtum in utero matris adhuc existentem, adeoque si postmodum editus baptizaretur, non censeretur rebaptizatus, uti & reflectit D. Fleury, *lib.* 10. *Hist. Eccles. num.* 17. *Catechumena gravida baptizata, non idcirco censetur fœtus baptizatus.*

Et hanc fuisse rationem non obscurum est ex ipso contextu Canonis: ut enim probent Patres, mulierem gravidam ante enixum fœtum baptizari posse, declarant, quod Baptismus matris non afficiat fœtum in utero contentum, eo quod, inquiunt, *proprium uniuscujusque institutum*, ac propositum in confessione ostendatur.

Ut

Ratio Canonis.

Ut hæc ratio intelligatur, notandum, quod pristinis Ecclesiæ sæculis Catechumeni de fide interrogarentur, priusquam baptizarentur, eamque fidem palam profiteri, & sæculi pompas palam abjurare debebant; ut observat Albaspinæus ad hunc Canonem. " Paulo ante „ quam mergerentur, inquit, Baptismum se optare, se „ batizari velle, magna voce contestabantur. Quæ „ cum ab iis, qui parentum utero includebantur, non „ possent fieri, ad eosdem res & gratia Baptismi per„ venire & penetrare non poterat ". Cui congruit „ Isidorus ita legens: quia unusquisque in illa confes„ sione libertas arbitrii declaratur "; id est illa con„ fessione declarat se libere Baptismum desiderare.

Canon VII.

Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit Presbyter, qui propter convivium talibus nuptiis possit præbere consensum?

Scholion.

Presbyter non intersit nuptiis Bigami.

PRÆSENS Canon rursus ostendit, quod licet Ecclesia nunquam improbaverit, aut illicitas reputaverit secundas, seu ulteriores nuptias, nihilominus jam pridem Patres aliquam pœnitentiam injunxerint bigamis sive nuptias iterantibus, eo quod iterando nuptias suam ipsorum incontinentiam manifestent, uti supra ad *Can.* 3. notatum est.

Igitur quia secundas nuptias contrahens proprie non peccat, seu delictum pœna dignum non committit, hine & si quid in eo inordinatum apparet, leviori pœnitentia eluendum esse creditum fuit, uti observat Balsamon, supponitque Zonaras, quod Canones suam bigamis mulctam statuerint: *uno siquidem anno*, ait, *Bigamus a perceptione sacrorum munerum arceri jubent*.

Supponit autem Canon, quod bigamus, sive qui nuptias iteravit, hanc pœnitentiam a Presbytero accipiat, sive quod Presbyter eam pœnitentiam imponere debeat, quod clarius indicat versio Isidori, quæ sic habet: *maxime cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere*. Idipsum notavit Zonaras, postquam verbis supra relatis expressit mulctam seu pœnam, quam Canones in bigamos statuerint, subjungit: *eam vero pœnam bigamis, sibi a pœnitentia remedium quærentibus, Sacerdotes injungunt*.

Quia ipse Presbyter Bigamis pœnitentiam imponit.

Cum ergo Presbyter bigamis pœnitentiam injungat, declarat præsens Canon: *Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit* (sive Isid. *convivio secundarum nuptiarum interesse non debere*).

Rationem subjicit Canon: quia *cum pœnitentia egeat bigamus, quis erit Presbyter, qui propter convivium talibus nuptiis possit præbere consensum?* hoc est, inquit Zonaras, *qui fieri potest, ut pœnam a bigamo exigere non pudor sit ei, qui bigami factum a se non improbari, cum nuptiis secundis ipse interfuerit, satis ostendit*.

Hoc Canone docentur illi, qui alios ex officio arguere tenentur, ne facto suo probent, quod in aliis reprehendere debent. Hæc disciplina, quæ bigamis a Presbyteris pœnitentiam injungi volebat, hodie desiit, quantumvis non minus hodie quam olim secundæ nuptiæ præ primis odiosæ reputentur, & suam ipsius incontinentiam manifestent.

Immo & eam disciplinam tempore Zonaræ etiam apud Græcos in usu non fuisse, indicare videtur dicens: *Verum hæc in libris scripta reperiuntur, nos autem & Patriarcham & Metropolitanos complures in convivio Imperatoris secundas nuptias celebrantis adspeximus*.

Canon VIII.

Mulier cujusdam adulterata laici constituti, si evidenter arguatur, talis ad ministerium Cleri venire non poterit: si vero post ordinationem adulterata fuerit, dimittere eam convenit: quod si cum illa convixerit, ministerium sibi commissum obtinere non poterit.

Scholion.

De Presbytero, cujus uxor est adulterata.

QUANTUMVIS Orientalis Ecclesia conjugatos ad Clerum immo ad Sacerdotium jam pridem admiserit, & post ordinationem usum matrimonii continuare permiserit, tamen summam in ipsis continentiam conjugalem requisivit, uti ex præsenti Canone intelligitur.

In primis enim declarat: *mulier cujusdam adulterata laici constituti, si evidenter arguatur, talis ad ministerium Cleri venire non poterit*; vel eo solo titulo, quod incontinentia uxoris aliquousque videatur etiam in maritum redundare, uti in scholiis *ad Can. Apost.* & in *Jure Ecclesiast. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 10. de Irregularitate, pag.* 138. *& seqq.* monui. Ulterius declarat Canon, quod *si vero post ordinationem adulterata fuerit, eam dimittere convenit* (seu *eam dimittere debet*;) quod *si cum illa convixerit* (sed G. *cohabitet*) *ministerium sibi commissum obtinere non poterit* (sive G. *non poterit exequi*); hoc est, ait Zonaras, *a sui Ordinis gradu dimoveri decretum est. Patrato namque adulterio, mulier polluta est; qui vero pollutæ commiscetur, unum corpus efficitur, eademque proinde contagione ipsum maculari necesse est. Hominem vero pollutum in sacro ministerio quis ferat?*

Hic videmus vel etiam minimam incontinentiæ speciem Patres voluisse a sacratis hominibus abesse.

Canonem hunc refert Gratianus. *Dist.* 34. *Can.* 11. ex versione Isidori, & rursus *Can seq.* ex versione Martini Bracarensis, sed more suo sub nomine Synodi Martini Papæ.

Canon IX.

Presbyter si præoccupatus corporali peccato provebatur, & confessus fuerit de se, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis, propter studium bonum: nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impositionem posse dimitti: quod si de se non fuerit ipse confessus, & argui manifeste nequiverit, potestatis suæ judicio relinquatur.

Scholion.

Presbyter ante ordinationem lapsus in peccatum carnale, a sacerdotali ministerio removetur.

HIC Canon rursus evincit, quod Patres desideraverint omnimodam in sacratis hominibus, ac præsertim qui divinis ministeriis inserviunt, continentiam.

In primis decernunt Patres, *si Presbyter corporali peccato præoccupatus* (sive G. *qui corpore peccavit*) *& confessus fuerit de se, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret* (vel Isid. *non offerat*) *manens in reliquis officiis propter studium bonum* (sive Isid. *studii utilitatem*) (vel G. *propter aliud ejus bonæ vitæ studium*.

Si itaque is, qui ante ordinationem corporale peccatum cum muliere commisit, ultro confessus fuerit post ordinationem suam, sive jam Presbyter factus, sacerdotale officium obire, sive offerre, vel oblata consecrare nequit, tametsi post ordinationem vitæ integer, & virtutis exercendæ studiosus sit, uti hæc verba, *studium bonum*, recte interpretatur Zonaras.

At si his virtutibus ornatus appareat, ob eas permittunt Patres, *ut maneat in reliquis officiis*, sive reliquas Sacerdotii prærogativas, sive officia retineat, scilicet, ait Zonaras: *Sacerdotum honorem, Cathedræ prærogativam, jusque præterea in Altari communicandi retinebit*.

Proinde voluerunt Patres, ut is, de quo constat, quod etiam ante ordinationem peccatum corporale sive carnis commiserit, ab oblatione sive Sacerdotali officio omnino cesset, tametsi & vitæ ejus integritas, & virtutis exercendæ studium sufficienter evincant veram ejus & sinceram conversionem.

Quod autem addunt Patres; *nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impositionem posse dimitti*, indubie de minoribus peccatis ante ordinationem perpetratis intelligi debent, & quidem ut apparet de his, qui aliquo modo ad peccatum carnis accedunt, uti sunt, notante Zonara, contrectare manu fœminam, osculum quoque eidem impertire, hæc per manuum impositionem tolli posse videntur, seu dissimulari, si vitæ integritas & virtutis exercendæ studium concurrat.

Verum ne id quidem tamquam omnino certum, sed cum ea moderatione asseveraverunt, ut a quibusdam dicitur, sive *ut plerique dixerunt*, prout recte hic reflectit Zonaras.

Addit denique Synodus: *quod si de se non fuerit ipse confessus, & argui manifeste nequiverit* (G. *aperte ipse convinci non potuerit*) *potestatis suæ judicio relinquatur*. Hoc est, interprete Zonara, *tunc sacra ministeria obeundi, vel ab eis cessandi potestas illius arbitrio permitti debet, ut si quidem conscientia flagitii premitur, sua sponte a sacrarum munerum functione desistat*.

Et sane cum hic agatur de peccato ante ordinationem commisso, necnon de Presbytero, qui fuit post ordinationem integræ vitæ, & virtutis exercendæ studiosus, merito voluere Patres, ut is ab officio sacerdotali invitus non deponatur.

Canon X.

Simili modo etiam Diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur.

Scholion.

Idem est de Diacono.

IN hoc Canone idem decernitur servandum circa Diaconum, quod præcedenti Canone de Presbytero fuerat statutum. Unde & Gratianus *caus.* 15. *quæst.* 8. *Can.* 2. utrumque ut unicum retulit, idque ex versione Isidori, nonnihil a reliquis versionibus diversa, uti monent Correctores Romani, quorum correctio consuli poterit.

Canon XI.

Presbyter ante trigesimum ætatis suæ annum nullatenus ordinetur, licet valde sit dignus; sed hoc tempus observet. Nam Dominus noster trigesimo ætatis suæ anno baptizatus est, & sic cœpit docere.

Scho-

SCHOLION.

Ante annum trigesimum non ordinetur Presbyter.

REFERT hunc Canonem Gratianus *Dist.* 78. *Can.* 4. qui ibidem notat, quidem regulare esse, sed quod Ecclesia, necessitate urgente, nonnullos ante 30. annos ordinare consueverit. Cui convenit id quod circa tempora Gratiani Concilium Rothomagense, anno 1074. decreverat *Can.* 6. *nullus ordinetur Presbyter ante* 30, *annos, nisi summa necessitate, sed tamen Presbyter nullus ordinetur, nisi ante* 25. *annos*.

Dispensatio disciplinæ noverca.

Cum vero hæc dispensandi auctoritas credita esse judicio Episcoporum, tandem adeo frequentari cœperunt dispensationes, ut spatio unius sæculi priori disciplina abrogata, quod ob necessitatem indultum fuerat, in legem transierit: nimirum ut Presbyter anno 25. ordinari posset: ut & hic appareat verissimum esse, nullam esse certiorem ad disciplinæ & legum abrogationem viam, quam sit legum dispensatio ac relaxatio. Vide Thomassinum *de Disciplin. Eccles. part.* 4. *lib.* 1. *cap.* 46.

CANON XII.

SI quis in ægritudine baptizatus fuerit, ad honorem Presbyterii non potest promoveri, quod non ex proposito fides ejus, sed ex necessitate descendit: nisi forte propter sequens studium ejus, & fidem, atque hominum raritatem talis possit admitti.

SCHOLION.

In ægritudine baptizatus, non ordinetur Presbyter.

PRÆSENS Canon nullatenus arguit nullitatis aut defectus alicujus Baptismum ipsum in ægritudine, vel etiam in exitu vitæ susceptum, sed duntaxat fidem seu propositum illius, qui usque ad ægritudinem Baptismum distulit, suspectum habendum censuit; ideoque illum si convaluerit, in Presbyterum ordinari vetat.

Rationem hujus prohibitionis subjicit: *quod non ex proposito fides ejus, sed ex necessitate descendit* (sive G. *fides enim ejus non est ex instituto, sed ex necessitate*) sive, ait Balsamon, *quasi a necessitate morbi, non autem a bono instituto, seu proposito stimulatus baptizatus est. Ideo ut fidelis quidem, postquam convaluerit, recipietur: sed ad Sacerdotii gradum non promovebitur.*

Ratio Balsamonis.

Supponit igitur Balsamon hunc sic baptizatum non promovendum ad Sacerdotium ob moram, qua sanus Baptismum usque ad ægritudinem expetere distulit; quod & clarius expressit Zonaras, dicens: *Quicumque incolumis Baptismi diem longius extraxit, deinde vero morbo grassante, salutique metuens, salutari lavacro ablutus est, ad Sacerdotii gradum non promovebitur.* Ut enim „ voluptati ac libidini indulgeret, vitamque dissolute „ ageret, atque a jugo Evangelii immunis esset, idcir„ co Baptismo moram interposuisse censendus est; pro„ indeque ab illo fides necessitate quadam, non libera „ animæ voluntate, suscepta videri potest.

Hanc Græcorum expositionem amplectitur, & post Baronium Severinus Binius in notis ad hunc Canonem *tom.* 1. Conciliorum generalium, *col.* 1489.

Ratio Albaspinæi.

Verum vir Eruditus Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis credit, hanc Canonis interpretationem a mente Patrum esse omnino alienam; asseritque hos egregie hallucinari, qui putant hunc Canonem a Sacerdotio arcere eum, qui usque ad periculum mortis, vel morbum urgentem Baptismum prorogasset, quod infamia quadam notaretur: *nam*, ait, *in hoc Canone non agitur de his, qui in mortem Baptismum distulissent, sed de his, quos mors in ipso Catechumenatu, & antequam ad ejus temporis exitum potuissent pervenire, occupasset. Neque a Sacerdotio propterea arcentur, quod ea de causa essent infames, aut male audirent, sed ordinari nequaquam poterant, ut in quodam Canone habetur, quod docere, fidei arcana tradere, exponere, & cætera Sacerdotii officia implere non posse viderentur, quos valetudo prima fidei elementa non sivisset ediscere, & rerum omnium ignaros, & rudes baptizari coegisset.*

Quidquid sit de hac Canonis interpretatione, hoc sat constat mentem Patrum semper fuisse, non facile ad Sacerdotium esse suscipiendos, quorum fides ut plena in fide ad aliorum eruditionem instructio non esse perspecta.

Spiritus Canonis.

Quod & indicat moderatio, quæ subjicitur: *nisi forte propter subsequens studium ejus; & fidem atque hominum raritatem talis possit admitti*, id est, interprete Zonara, *si postea Baptismo initiatus in exhauriendis strenue Dei mandatis operam suam, fideique constantiam probaverit, & vero si eorum, qui ad Sacerdotale munus idonei sunt, paucitas suadeat, tunc admittatur.*

Monet & Balsamon, quod utrumque debeat concurrere, *virtutis scilicet studium, & raritas hominum, si enim unum eorum desit, Canon observabitur.* Unde hic male vertit Isidorus pro copulativa *&*, leges disjunctive.

Hic attendant Prælati, cæterique, quibus incumbit munus sacerdotale conferre vel committere: quanta circumspectione Patres procedendum censuerint.

CANON XIII.

Presbyteri ruris in Ecclesia civitatis Episcopo præsente, vel Presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum dare, calicemque porrigere. Si vero absentes hi fuerint, & ad dandam orationem vocentur, soli dare debebunt. Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem & formam septuaginta videntur esse: ut comministri autem propter studium, quod exhibent erga pauperes honorentur.

SCHOLION.

Presbyteri rurales non sacrificent in urbe, Episcopo, ejusve presbyteris præsentibus.

PRIMA hujus Canonis parte decreverunt Patres; *ut Presbyteri ruris* (seu G. *Vicarii*) *in Ecclesia civitatis* (seu G. *Dominico*) *Episcopo præsente, vel Presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum* (G. *panem precationis*) *dare, calicemque porrigere.*

Evidens est Synodum id unum voluisse, ut Presbyteri ad regendas Ecclesias rurales destinati intra terminos suarum respective Ecclesiarum se contineant, neque Episcopum aut Presbyteros Ecclesiæ civitatis præpositos in sacerdotalibus functionibus turbent, has in Ecclesia civitatis obeundo. „ Hoc enim ait Balsamon, spectat „ ad confusionem, & ad Episcopi & Presbyterorum „ contemptum & injuriam.

Verum quia Patres noverant, omnem legem positivam cedere necessitati & charitati proximi, addendam censuerunt hanc moderationem: *si vero absentes hi Episcopi & Presbyteri civitatis fuerint, & ad dandam orationem vocentur, soli dare debebunt*: sive ut legunt Græci, *& solus ad orationem vocatus fuerit, dat.*

Quomodo in spiritum hujus Canonis impingant, qui in subsidium parochorum duntaxat vocati, se in eorum functiones, ipsis etiam invitis, & per se eas obire volentibus, intrudere volunt nemo non videt.

Chorepiscopi hic dicuntur esse ad formam 70. discipulorum.

Secunda Canonis pars, quæ apud Græcos efficit Canonem decimum quartum, agit de Chorepiscopis, de quibus ait præsens Canon, *quod quidem ad exemplum & formam septuaginta videantur esse.*

Id innuere videtur, quod Synodus eos non habuerit ut veros Episcopos, utpote qui semper reputati ac dicti fuerint successores non septuaginta discipulorum, sed duodecim Apostolorum.

Idipsum probat, quod dicantur *comministri*, *utque propter studium, quod erga pauperes exhibent, honorentur.*

Hinc & intelligitur, quod eorum ministerium existimaretur præcipue versari circa curam pauperum. Cæterum de his Chorepiscopis, eorumque officio & dignitate latius agetur in scholio ad Canonem X. Antiochenum.

CANON XIV.

Diaconi septem debent esse, juxta regulam, licet & magna valde sit civitas. Idipsum autem & Actuum Apostolorum liber insinuat.

SCHOLION.

In una civitate tantum septem sint Diaconi.

PRÆSENS Canon non vult ordinari nisi septem Diaconos, *licet & valde magna sit civitas.*

In fundamentum hujus statuti advocant alium præcedentem Canonem sive regulam: *juxta regulam*, inquiunt, aut ut legunt Græci, *septem debent esse ex Canone.* Quis vero sit hic Canon, non expressit Synodus, neque indicant hujus Canonis commentatores Græci, Balsamon aut Zonaras, sed uterque pro intellectu hujus Canonis remittunt ad Scholion Canonis 16. Synodi VI.

Provocant vero Patres pro stabiliendo hoc statuto ad librum Actuum Apostolorum, in quo legitur per Apostolos septem fuisse constitutos Diaconos, sed nequaquam dixere Apostoli, non plures constitui seu ordinari posse, si ministerium Ecclesiarum plures requirat (a); uti ostendetur latius ad dictum Canonem 16. Synodi VI.

(a) Suo tempore & antea non plures quam septem fuisse Diaconos in Ecclesia Romana testatur Sozomenus, lib. 7. Hist. c. 19 his verbis: *Diaconi apud Romanos hactenus non plures sunt quam septem, ad similitudinem eorum qui ab Apostolis ordinati fuerunt.* Hunc tamen numerum inter consuetudines mobiles sua ætate habitum monet verbis sequentibus. *Apud alios vero haudquaquam definitus est numerus Diaconorum.*

DISSERTATIO.

In Synodum Gangrensem.

§. I.

De Eustathio & Eustathianis, adversus quos congregata fuit Synodus Gangrensis.

Synodus contra Eustathianos.

SYNODUM hanc congregatam fuisse contra Eustathium & Eustathianos, manifestum est ex Epistola Synodica Canonibus prætixa a Patribus hujus Synodi ad consacerdotes in Armenia constitutos; scribunt enim: *Quoniam Sancta Synodus Episcoporum in Ecclesiam Gangrensem conveniens propter quasdam Ecclesiasticas & necessarias causas, & quæ ex Eustathii mente gesta sunt inquirenda, ab ipsis Eustathianis multa fieri nefarie invenit, necessario decrevit, &c.*

Porro cum in omnibus Codicibus hujus Synodi tam Græcis quam Latinis constanter legatur, *Eustathius*, sive *Eustasius*, vel *Eustachius*, dubitari nequit, quin ita dictus fuerit, qui huic Synodo occasionem dedit; & a quo aut saltem a cujus discipulis dogmata in Synodo damnata evulgata fuerunt: præsertim cum Socrates, *l.* 2. *Hist. Ecclesiast. c.* 43. & Sozomenus, *l.* 3. *c.* 14. idipsum sine ulla ambiguitate testentur; ut proinde nequaquam verisimilis appareat opinio Baronii ad annum 361. qui putat pro Eustathio legendum *Eustactus*, qui fuit Monachus in Armenia, cujus fit mentio apud Epiphanium *Hæres.* 40. cumque nullum istius erroris antiquum Codicem aut testem adferat Baronius, nequaquam a communi lectione recedendum est.

Eustathius de quo hic, plane videtur diversus ab Eustathio Sebasteno.

Non perinde certum est quis fuerit hic Eustathius vel Eustachius, atque de eo etiam dubitasse videntur Balsamon & Zonaras in præfatione ad Canones hujus Synodi, dicentes hanc Synodum coactam esse adversus *quemdam Eustathium*.

Verum quidem est Socratem & Sozomenum asserere Eustathium, ratione cujus Synodus hæc congregata fuit, fuisse Sebastiæ in Armenia Episcopum; hos secuti communiter recentiores, ac novissime Henricus Valesius in Observationibus ad Socratem, crediderunt hunc Eustathium esse illum Episcopum Sebastenum, quem *Epist.* 74. ad Occidentales exagitat, & atris coloribus depingit S. Basilius.

Baronii sententia de isto Eustathio dissentientis.

Verum Baronius multis contendit, hunc Eustathium non esse Eustathium Sebastiæ Episcopum cujus meminit S. Basilius.

Primo, quod Basilius duabus Epistolis cum diligenti scopa cunctas Eustathii Sebasteni turpitudines in unum congerat, easdemque singulas spectandas palam exponat, nullam prorsus de hujusmodi hæresibus, quæ in Eustathio a Synodo Gangrensi damnantur, vel ejus damnatione in hac Synodo facta, mentionem habuit, quæ quidem ad totam ejus vitam sugillandam ponendæ esse videbantur.

Secundo, cum in pluribus Synodis, teste ibidem S. Basilio, & aliis reperiatur Eustathius Sebastenus fuisse damnatus a Catholicis ob perfidiam Arianam, quam sectabatur, in nulla ipsarum apparet proposita fuisse querela, vel saltem in memoriam revocata hominis damnatio, aut ad infamiam ipsius aliqua ex more facta mentio tot ejus hæresum, quæ damnatæ habentur in dicto Gangrensi Concilio.

Tertio, cum apud neminem antiquorum Auctorum, qui hæreticorum catalogum scriptis fuerit prosequutus, idem Eustathius ea laboret infamia, ut illorum errorum, qui Gangris recensiti, atque damnati fuere, auctor esse dicatur, satis aperte demonstrari posse videtur, aliquem alium Eustathium, a Sebasteno diversum fuisse earumdem hæresum institutorem.

Plura eam in rem a Baronio sunt adducta, quæ idipsum evincere videntur; unde hanc Baronii sententiam Vir Eruditus Dupin, *t.* 2. suæ Bibliothecæ Eccles. probans, sine hæsitatione asserit in hoc Gangrensi Concilio damnatos errores cujusdam, qui dicebatur Eustathius, sed qui a Sebasteno diversus est.

Non tam Eustathio, quam ejus discipulis videntur adscribenda nefarie gesta.

Eustathius, cujus in hac Synodo errores damnati fuere *de arctioris vitæ disciplina, de cibis, quibus utendum esset, de vestibus, quibus uti oporteret, de moribus, denique & exacta vivendi ratione, præcepta tradidisse dicitur*, ut scribit Sozomenus, *l.* 3. *c.* 14. additque, adeo ut quidam *affirment librum asceticum, qui Basilio Cappadoci vulgo adscribitur, ab ipso conscriptum fuisse.* Ad id perperam & contra omnium antiquorum auctoritatem dici ostendit Baronius, aliique Viri Eruditi uno consensu hunc librum Sancto Basilio vendicantes. Post hæc subjungit Sozomenus: *præ nimia severitate ad absurdas quasdam observationes prolapsus esse dicitur, ab Ecclesiasticis legibus plurimum discrepantes.*

Similiter Socrates de Eustathio scribit, eum in Synodo Gangrensi condemnatum fuisse, eo quod post condemnationis sententiam adversus ipsum prolatam in Synodo Cæsariensi, multa *contra leges Ecclesiasticas ageret*, aliqua illorum ibidem enumerat Socrates, uti & Sozomenus, qui monet, quod *alii tamen ipsum Eustathium hac culpa liberarent, quosdam vero ex ejus discipulis accusarent, qui nuptias damnaret, &c.*

Pluribus quoque hæ absurditates exponuntur in supra citata epistola Synodica; dicunt autem Patres Synodi *ab ipsis Eustathianis multa nefarie fieri invenisse*, ita ut potius videantur Eustathianis, sive discipulis Eustathii, quam Eustathio adscribere nefarie gesta; licet dubitari nequeat, quin Eustathius occasionem dederit, atque ex instructione magistri in eas absurditates discipuli sint prolapsi; quamvis forsitan eos ultra mentem magistri extenderent.

Porro ipsos errores seu absurditates Eustathianorum a Socrate, Sozomeno, & in Epistola Synodica recensitas, hic enumerare non judicavi, eo quod ad Canones, quibus hi errores damnantur, eosdem singulatim referre necessarium crediderim, pro majori elucidatione ipsorum Canonum.

Cæterum de Eustathio scribit Sozomenus loco citato, quod post dogmata ipsius, sive discipulorum ejus, quæ fuerunt in Concilio Gangrensi damnata, dicatur *ex eo tempore Eustathium, ut ostenderet se non arrogantiæ causa, sed divinæ disciplinæ studio ista introduxisse, & exercuisse, mutata veste, eodem quo cæteros Sacerdotes cultu, deinceps in publicum processisse.*

§. II.

Occasio & tempus celebratæ Synodi.

Diversæ subscriptiones in diversis Codicibus.

OCCASIONE Eustathii & Eustathianorum Synodum hanc congregatam fuisse, unanimis est omnium antiquorum & recentiorum sententia, & quidem Sozomenus post relatas, quæ Eustathianis adscribebantur, absurditates, ait: *his de causis cum Episcopi finitimi Gangris, quæ Metropolis est Paphlagoniæ, in unum convenissent, eos ab Ecclesia Catholica alienos esse decreverunt, nisi supra dicta dogmata sigillatim condemnarent.*

Qui autem fuerint finitimi Episcopi, qui Gangris convenerunt, & Synodum constituerint, notatur in Epilogo Epistolæ Synodalis hoc ordine, & hac forma: *Dominis honorabilibus consacerdotalibus in Armenia, Eusebius, Elianus, Eugenius, Olimpias, Bithynicus, Gregorius, Philetus, Pappus, Eubatus, Hypatius, Piræneſius, Basilius, Bassus, qui convenerunt in sanctum Concilium Gangrense, in Domino salutem.* Ita legitur apud Balsamonem & Zonaram.

Apud Isidorum ex editione Jacobi Merlini, diverso nonnihil ordine exprimuntur, atque *pro Olympia, Bithynico*, ponitur simpliciter Bithynicus & *pro Piranesio* ponitur *Piressius*, adduntur que *Alpius* & *Heratius*, qui apud Balsamonem non leguntur.

In Codice Ecclesiæ Romanæ exprimitur *Bitenius*, & post hunc tamquam ab eo diversus ponitur *Olympius*, dein pro *Phileto* legitur *Silectus*, & pro *Piranesio*, dicitur *Pirserius*, pro *Pappo*, *Pappius*, additur autem *Eracles*, omittitur vero *Basilius*.

Synodus post Nicænam celebrata.

Hanc Synodum habitam fuisse post Synodum Nicænam, non tantum recentiores, ut Balsamon & Zonaras, sed antiquiores quoque testati sunt, & quidem Dionysius Exiguus his Canonibus hunc titulum præfixit: *Incipiunt Regulæ Gangrenses, quæ post Concilium Nicænum expositæ sunt.* Et in prisca Canonum Latina editione apud Justellum in præfatione ad hos Canones dicitur: *Hi Canones post Sanctam Synodum Nicænam expositi sunt in Grangrensi, titulis* 20.

Ast quo anno nescitur.

Quo autem tempore post Synodum Nicænam celebrata sit, non pariter certum est.

Baronius, & eum more suo sequutus Severinus Binius ad annum 361. certum esse, ait, ex præsentia Osii Episcopi Cordubensis *qui eidem Synodo interfuisse legitur, ipsam celebratam fuisse temporibus Constantini Magni, cum Osius a Romano Pontifice legatus in Orientem missus est, ut omnem labantem Ecclesiarum statum componeret.* Hæc Baronius.

Admodum Verisimilis appareret hæc Baronii opinio, si tam certum esset, quam hic supponit Baronius, Osium Cordubensem huic Synodo interfuisse.

Legitur quidem in inscriptione Epistolæ Synodalis ex editione vulgata apud Petrum Crabbe & Severinum Binium, sed uti notat Labbæus, *hic* (Osius) *in textu Græco non apparet*, *T.* 2. *Concil.* 414.

Neque constat apud Isidorum ex editione Merlini, nec in prisca Canonum editione apud Justellum, neque in Codice Eccl. Rom. monente Quenello, *Osii* nomen abesse a textu Græco, ab Isidoro; & a MSS. Codicibus Thuanæo & Oxoniensi, adeo ut vix dubium sit, nomen *Osii* recentiori manu appositum esse, aut per incuriam irrepsisse; ac proinde illa opinio Baronii omni prorsus fundamento destituta videatur.

Cæterum credunt nonnulli, hanc Synodum demum post annum 362. celebratam, eo quod constanter in omnibus editionibus Græcis & Latinis primo loco signet

Eule-

Eusebius, qui verisimilius fuit Eusebius Episcopus Cæsareæ in Cappadocia prædecessor S. Basilii, qui huic Ecclesiæ præfuit ab anno 362. usque ad annum 371. ut hoc medio tempore Synodus hæc verisimiliter sit celebrata; quamvis præcise tempus hujus Synodi determinare admodum difficile & obscurum esse fatendum sit, licet a multis jam sæculis magno in pretio fuisse satis constet, uti §. sequenti ostendemus.

§. III.

Utrum huic Synodo nomine Romani Pontificis Osius præfuerit, & quis numerus Canonum, quæque eorum auctoritas & receptio.

Non constat Rom. Pontificem in hac Synodo ullas habuisse partes.

IN primis dicit Severinus Binius in notis ad hanc Synodum verbo *Concilium*, quod „ auctoritate Silvestri „ Romani Pontificis hæc Synodus congregata fuerit.

Idipsum scribit Baronius ad annum 361. affirmatque Osium Apostolicæ sedis legatum eidem Gangrensi Concilio præfuisse: pergitque dicens: „ inde puto, accidit „ ut Symmachus Papa in sexta Synodo Romana libere „ testatus sit, Canones Gangrenses auctoritate Aposto„lica conditos esse.

Verum cum tota hæc opinio Baronii de auctoritate Sedis Apostolicæ circa hujus Synodi convocationem aut celebrationem fundetur in assistentia Osii Cordubensis, quem Baronius huic Synodo ut Legatum Sedis Apostolicæ interfuisse supponit, patet ex dictis §. præcedenti, totum hoc Baronii ratiocinium stramineo inniti fundamento; cum ibidem demonstratum sit nomen Osii in Græcis omnibus, & plerisque Latinis Codicibus hujus Concilii deesse.

Abutitur quoque Baronius verbis Symmachi Papæ. Dicitur quidem in Synodo Romana VI. *in Canonibus in Gangrensi Ecclesia Apostolica auctoritate conditis scriptum habetur, si quis oblationes &c.* sed quis nescit Episcopos utpote Apostolorum successores, jam pridem dictos fuisse viros Apostolicos, & consequenter insignitos *Apostolica auctoritate*: ut perperam hinc Baronius deducat, Symmachum hic voluisse dicere, Canones Gangrenses auctoritate Romani Pontificis fuisse conditos.

Magna horum Canonum auctoritas.

Illud tamen diffiteri non possumus, quod licet non constet Romanum Pontificem in convocanda hac Synodo, aut condendis his Canonibus ullas habuisse partes, tamen hos Canones ante editum Dionysii Exigui Codicem, tam in Codice Ecclesiæ Romanæ, quam in Codice Græcorum extitisse, uti ex præfatione Dionysii in suum Codicem manifestum est, & ex citatis Symmachi verbis (qui sub initium sæculi sedit) patet, hos Canones tunc temporis in Ecclesia Romana pro legibus adductos fuisse.

Hæc eorum auctoritas per totam Ecclesiam Latinam, una cum Codice Dionisii Exigui, cui inserti fuere sensim se diffudit; atque ab omnibus passim Canonum Collectoribus pro regulis Ecclesiasticis allegati fuere.

Apud Græcos quoque hanc Synodum in magna veneratione fuisse constat tum ex Socrate & Sozomeno, qui cum laude de ea loquuntur; tum quod in codice Canonum primitus hujus Synodi Canones inserti, ac tandem in Synodo VI. Trullana sigillatim probati, acceptique sint, atque ab omnibus observari mandatum sit.

Gangrenses Canones 20.

Viginti Canones huic Synodo tribuit Dionysius Exiguus, nec plures Isidorus Mercator, nec auctor priscæ Canonum Latinæ Editionis apud Justellum. At in Codice Ecclesiæ Romanæ novemdecim *duntaxat* leguntur, eo quod *quartus* omittatur, ut in scolio ad eum Canonem notabitur; & ratio omissionis indicabitur.

Nec tantum Latini hunc Canonum numerum retinuerunt; sed nonnulli quoque e Græcis; ac nominatim Joannes Antiochenus in ordine Canonum suæ Collectioni præfixo, ait: *Patrum Gangris congregatorum, a quibus expositi sunt Cann.* 20. Similiter & Photius in præfatione ad Nomocanonem, ait: *Synodi Gangrensis Canones* 20.

Apud Balsamonem & Zonaram, aliosque recentiores recitantur quidem *Canones* 21. sed hi per errorem, appendicem, quæ ad universos Canones refertur, pro speciali Canone assumpserunt, uti in scholio ad hanc appendicem notabimus.

S C H O L I A

In Canones Gangrenses.

C A N O N I.

Si quis nuptias accuset, & dormientem cum viro suo, fidelem piamque ac religiosam detestatur, ac vituperet, quasi non possit in regnum Dei introire, anathema sit.

S C H O L I O N.

Anathema in eos, qui matrimonium ut illicitum reprobant.

HOc Canone damnantur, qui *nuptias*, seu matrimonium vituperant (sive Isid. *accusationem duxerint*); ac propterea *dormientem cum viro suo, fidelem ac religiosam* (sive *fidelis cum sit & religiosa*) *detestatur* (*abhorret, aut insimulat*) *aut culpabilem* (Isid. *aut etiam accusandam*) *velut quæ in regnum Dei introire*: (vel Isid. *tamquam non posse conjugatos in regnum Dei ingredi.*) Hæc Isidoriana lectio, cui consonat Codex Ecclesiæ Romanæ ostendit, hunc Canonem esse editum contra generaliter nuptias vituperantes; quod & insinuat versio Dionysiana prout extat apud Justellum, & supra exhibita est.

Canonem male restringit Gratianus.

Retulit hunc Canonem Gratianus *Dist.* 30. *Can.* 12 ex versione Isidori, & *Dist.* 41. *Can.* 8. ex versione Dionysii; atque hic eum Canonem restringit ad conjugia Sacerdotum, & Manichæorum causa editum esse existimat, sed utrumque erronee, uti observant Correctores Romani ad citatum *Can.* 8. „ cum in eo, inquiunt, dam„nentur illi, qui omnino nuptias vituperabant, nec „ volebant ullum Christianum, etiam Laicum liberis „ operam dare; nec fuit editus proprie contra Mani„chæos, sed contra quemdam Eustachium, qui hunc „ errorem cum aliis multis in Armenia disseminaverat.

De iis, qui olim dicebant nuptias esse illicitas.

De Eustachio scribit enim Socrates *lib.* 3. *Hist. Eccles. cap.* 43. „ Nam & uxorem ducere prohibebat ". Sozomenus autem *lib.* 3. *cap.* 14. scribit quosdam ipsum Eustachium ab erroribus his liberare: *quosdam autem* (ait) *ex discipulis ejus accusant, qui nuptias damnarent.* Ejusdem erroris meminit Epistola Synodica, in qua scribitur: „ Declaratum est enim hos eosdem *nuptias accu„sare*, & docere quod nullus in conjugali positus gra„du spem habeat apud Deum ". Quin & ante Eustachium fuisse, qui nuptias damnasent, testis est S. Epiphanius, qui *hæres* 123. scribit, quod quidam Saturnilus asseruerit *jam uxores ducere, liberosque gignere a Satana esse.* Et rursus *hæres* 67. Hieracitarum errorem fuisse scribit: „ Nuptias in Veteri Testamento licitas fuisse, sed post adventum Christi easdem rejiciendas, utpote quibusdam cœleste regnum obtineri nequibat.

Apostolus hanc hæresim in novissimis diebus futuram præmonuit 1. *Tim. vers.* 1. 2. 3. scribens: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum ... prohibentium nubere.*

C A N O N II.

Si quis carnes edentem, præter sanguinem, & Idolis immolatum & suffocatum, cum Religione & fide, condemnat, velut spem propter hujusmodi perceptionem non habentem, anathema sit.

S C H O L I O N.

Contra eos, qui esum carnium illicitum esse docent.

IN Epistola Synodica de Eustachianis asseritur, nullos eorum etiam cibos carnium tamquam illicitos reputasse. Et Socrates: *lib.* 2. *c.* 43. de Eustachio scribit: *& a cibis esse abstinendum docebat.* Hos cibos fuisse carnes constat ex citata Epistola & Sozomeno, *lib.* 3. *cap.* 14. ubi ait: *& eos qui carnes ederent, aversarentur.*

Huic errori opponitur hic Canon, anathema dicens iis, qui *carnes edentem cum religione*, seu pietate & *fide condemnant velut spem propter hujusmodi perceptionem non habentem.*

Dum sic cum errore Eustachianorum hic Canon confertur, patet quam temere Sectarii eum legi Ecclesiasticæ de abstinentia carnium apponant: cum manifestum sit, nec ipsos latere possit, Ecclesiam nullos cibos aversari tamquam de se *illicitos*; sed usum illorum duntaxat ad refrenandam carnem & exercitium pœnitentiæ moderari.

Sanguis, idolothytum, & suffocatum prohibita.

Exceptio: *præter sanguinem, & idolothitum, & suffocatum*, indicat eo tempore adhuc viguisse præceptum Apostolorum de non comedendis prædictis cibis. Idem constat ex Tertulliano in *Apolog. c.* 9 multisque aliis, qui circa ea tempora scripserunt. Quin & hodie hanc legem in Orientali Ecclesia vigere, horum testatur Euchologium, in quo extat oratio repetenda ab iis, qui hujusmodi cibos vetitos comederent: unde Balsamon ad *Can.* 63. *Apost.* arguit Latinos, quod contra hunc Apostolorum Canonem indiscriminatim comedant suffocata.

Et sane fatendum est, non adeo diu esse, quod Ecclesia Latina ubique cibis illis vesci permiserit: nam Gregorius III. qui Cathedram Petri ascendebat an. 731. inter Canones pœnitentiales hunc reponit: „ suffocatum „ dicimus, quod sine sanguinis effusione perimitur, vel „ quod in laqueo necatur. Si quis a lupo, vel a cane, „ aut in laqueo suffocatum invenerit, nullatenus man„ducetur; nec sanguinem alicujus bestiæ quis manduca„re præsumat; quod si quis fecerit, quadraginta dies „ pœniteat ". *Tom 6. Concil. pag.* 1483. *veteris edit.*

Nequaquam tamen, etiam primis sæculis, ubique hanc legem viguisse, sed persuasum fuisse, eam Ecclesiæ auctoritate posse desinere, multis docet S. Augustinus, & alii, quos refert Lupus ad *Can.* 67. Trullanum.

Extat hic Canon secundus apud Gratianum, *Dist.* 36. *Can.* 13.

CANON III.

Si quis servum prætextu divini cultus doceat Dominum contemnere proprium, ut discedat ab ejus obsequio, nec ei cum benevolentia & omni honore deserviat, anathema sit.

SCHOLION.

Contra eos, qui docent prætextu Religionis servos deserere posse Dominos suos.

FERIT hic Canon eum, qui *prætextu divini cultus* seu G. *pietatis* (vel Isid. *occasione Religionis*) *servum* (Isid. *alienum*) *docet Dominum* suum debere *contemnere proprium, ut discedat ab ejus obsequio* (Isid. *& ejus ministerium destituere*); *nec ei cum omni benevolentia & honore deserviat*. (Isid. *ac potius non docuerit eum suo Domino bona fide, & cum omni honorificentia deservire*).

Illum Canonem contra Eustachium, ejusve discipulos editum, haud obscurum est.

De Eustachio enim scribit Socrates *lib.* 2. *c.* 43. *sed & servos prætextu pietatis a Dominis suis abstraxit*. Et in Epistola Synodica scribitur Eustachianos *insolitos habitus assumpsisse; primitias quoque fructuum & oblationes .... sibimet vendicasse .... servos a Dominis recedentes per hunc inusitatum Religionis morem Dominos contempsisse*.

Contra hunc errorem conditus est Canon conformiter ad doctrinam Apostoli, 1. *Tim.* 6. *vers.* 1. ubi præcipit Timothæo, ut doceat, *quicumque sunt sub jugo servi, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Dei & doctrina blasphemetur*. Et rursus idem Apostolus monet discipulum suum Titum, ut exhortetur: *Servos Dominis suis subditos in omnibus placentes non contradicentes, non fraudentes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes; ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus*. Tit. *cap.* 2. *vers.* 9. & 10.

Finalis clausula Canonis præsertim ex versione Isidori supra relata apprime consonat Apostolico monito, in verbis *ac potius non docuerit eum* (*servum*) *suo Domino bona fide, & cum omni honorificentia inservire, anathema sit*.

Extat apud Gratianum, *caus.* 17. *quæst.* 4. *Can.* 37. ex versione Isidori. Et rursus *Can. seq.* ex collectione Martini Bracarensis.

CANON IV.

Quicumque discernit a Presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.

SCHOLION.

Presbyteri conjugati communio non rejicienda.

DE Eustachianis in Epistola synodica refertur. *Et Presbyteros, qui matrimonia contraxere, spernunt, nec Sacramenta, quæ ab iis conficiuntur, attingunt*. Et Socrates ait *Presbyteri uxorem habentis, quam dum esset Laicus, legitimo matrimonio sibi copulaverat, benedictionem, & communionem instar piaculi declinandam docebat*. Et Sozomenus: *quod Presbyteros, qui uxores duxerint, contemnerent*.

Si Canon conferatur cum errore, cui opponitur, haud obscurum erit, Canonem intelligi debere de Presbytero *conjugato*, sive de Presbytero, qui uxorem, quam Laicus existens duxerat, factus Presbyter retinet, & ea utitur; quem sensum innuit versio Herveti, quæ habet: *De Presbytero, qui uxorem duxit*, & clarius lectio apud Balsamonem, quæ legit: *de Presbytero conjugato*. Unde dictum sensum secuti sunt Balsamon, Zonaras, & Aristenus: eumque sensum etiam plerique collectores latini, puta Ivo Carnutensis, Burchardus, & Gratianus *dist.* 28. *can.* 15. expresserunt, referentes Canonem ex versione Isidori his verbis: *Si quis discernit Presbyterum conjugatum, tamquam occasione nuptiarum quod offerre non debeat, & ab ejus oblatione ideo se abstinet, anathema sit.*

Verum quidem est versionem Dionysii alium sensum innuere, quasi hic ageretur de Presbytero, qui aliquando Laicus existens uxorem duntaxat habuit; sed Presbyter factus ea non uteretur, uti advertit Baronius, & eum secutus Severinus Binius ad hunc Canonem *litt.* P. qui adhærentes huic Dionysianæ lectioni, asserunt, in hoc Canone agi tantum de Presbyteris, qui uxores *habuerant* etiamsi viventibus adhuc maritali consortio non cohabitarent. Sed sat verisimile est quod Dionysius Romæ, & ad usum Ecclesiæ Romanæ versionem Canonum efformans, disciplina tunc in hac Ecclesia vigente abreptus, a mente Synodi Græcæ, & secundum disciplinam Ecclesiæ Orientalis procedentis, nonnihil recesserit, ut Canonem disciplinæ Romanæ accommodaret.

Hic Canon ab Ecclesia Romana non receptus.

Similiter in Codice Ecclesiæ Romanæ hic Canon omittitur: *quem*, (*ait* Quenellus) *& ab Ecclesia Romana ob id non receptum crediderim: ne videlicet de Presbytero conjugato conjugiique juribus utente intellectus, incautos deciperet, & quia per eam tempestatem, qua Canones isti ab Ecclesia Romana recepti sunt, jam pridem ea necessitas desierat, quæ olim impulerat, ut conjugati ad Sacerdotium assumerentur modo a conjugibus abstinerent.*

Cæterum licet hac in parte Dionysii versione postposita versioni Isidori, tamquam menti Synodi magis consonæ adhæreamus; nihil ex præsenti Canone adversus legem cœlibatus, aut disciplinam Ecclesiæ Latinæ, vel in speciem possunt deducere Sectarii, uti timuisse videtur Baronius, & post illum Binius ad hunc Canonem; qui propterea tam avide versionem Dionysii arripuere; quandoquidem & Catholici ultro fateantur, legem cœlibatus Presbyterorum duntaxat esse punctum disciplinæ, erroremque fore respuere seu condemnare Presbyteros conjugatos, dum eos Ecclesia tolerat, & permittit. Cum ergo Ecclesia Orientalis eo tempore Presbyteros conjugatos admitteret, merito Eustachius, qui Ecclesiæ in puncto disciplinæ se opponebat, anathemate percussus est. Quam Synodi sententiam suo facto non obscure probat Ecclesia Romana, Presbyteros Græcos *conjugatos* ad sacrificandum admittens; filiisque suis, ut eorum intersint sacrificiis, non abstinens.

Canon iste non officit disciplinæ Ecclesiæ Latinæ circa cœlibatum Presbyterorum.

Interim hic videmus, quod jampridem Ecclesia Romana recipiens hanc Synodum, eam cum ea moderatione & restrictione receperit, ut Canonem disciplinæ suæ adversum vel omnino rejecerit, vel ad disciplinam suæ Ecclesiæ inflexerit.

CANON V.

Si quis docet domum Dei esse contemptibilem, & Conventus, qui in ea celebrantur, anathema sit.

CANON VI.

Si quis extra Ecclesiam seorsum conventus celebrat, & despiciens Ecclesiam, ea quæ sunt Ecclesiæ voluerit usurpare, non conveniente Presbytero, juxta decretum Episcopi, anathema sit.

SCHOLION.

Conventus Ecclesiæ non despiciendi propter conjugatos, qui illis intersunt.

DE Eustachio sic scribit Socrates *l.* 2. *Hist. Eccles. c.* 43. *unde multos quidem, qui matrimonium contraxerant, a conjugibus separavit, & illis, qui Ecclesias aversabantur, suasit, ut domi communicarent*.

Porro hic notat Henricus Valesius, finalia illa Socratis verba non ita, ut jam relata sunt, esse vertenda, sed jungenda esse superioribus, & capienda de illis, qui Eustachii suasu se se ab uxorum consortio separaverant.

His suadebat Eustachius, ut Ecclesiarum consortia refugerent; nec cum reliquis fidelibus communicarent, sed tamquam *puri* atque *integri* seorsum domi sacra mysteria participarent: ita Valesius qui & notat textum Græcum hanc lectionem pati.

Et sane admodum verisimile est, quod conventus fidelium recusarent ob impuritatem, quam ipsi in conjugatis fingebant illuc convenientibus; nam teste Socrate loco citato, Eustachius *in ædibus conjugatorum* precationes fieri vetuit. Sozomenus quoque *lib.* 3. *cap.* 14. scribit, quod quidam nonnullos ex discipulis Eustachii accusarent, *qui nuptias damnarent, & in ædibus conjugatorum orare recusarent*.

In Epistola Synodica, uti apud Balsamonem legitur, de Eustachianis scribitur: *reperti sunt itidem dissensiones ac separationes a domibus Dei & Ecclesia facere, & quæ in ea sunt* (sive ut legit Hervetus, *quæ in Ecclesiis aguntur*) *contemptui habentes privatis conventiculis institutis*, atque, ut addit Hervetus, *ad imitationem eorum, quæ in Ecclesiis aguntur, omnino præsumere celebrare ..... in domibus deinde conjugatorum orationes celebrare nolunt*.

Itaque adversus has Eustachianorum insolentias duo hi Canones conditi sunt. Eorum primo anathema dicitur *ei, qui docet domum Dei contemptibilem esse* (Isid. *debere*, sive G. *esse contemnendam*) *ut conventus* (seu *congregationes*) *quæ in ea celebrantur* (vel *quæ fiunt in ea*).

Haud obscurum est, hunc Canonem ferire Eustachium, quatenus suos docebat se a publicis fidelium conventibus separare, & tamquam impiorum hominum congregationes contemnere.

Altero Canone feriuntur Eustachiani, privata conventicula in propriis suis domibus instituentes, dicto anathemate in eum, qui extra Ecclesiam *seorsum* (seu *privatim*) *conventus celebrat* (sive *conciones habet*), *& despiciens Ecclesiam* (vel Isid. *contemnat Ecclesiasticas sanctiones*) *ea, quæ sunt Ecclesiæ*, volunt *usurpare* (sive *agere*) *non conveniente Presbytero, juxta decretum Episcopi* (sive *de Episcopali licentia*) *ipsamque Ecclesiam apud se sine consilio Episcopi, & sine Presbytero agat*.

Absque Episcopi licentia Ecclesiæ conventus non celebrentur.

Hæc finalis clausula ex versione Isidori innuere videtur, quod Eustachiani suos conventus agerent sine *Presbytero*. At verius est, conformiusque textui, quod quidem etiam suæ partis Presbyterum adhiberent: sed sine licentia, *sine decreto Episcopi*: sine cujus licentia Presbytero conventibus populi præesse, & sacra peragere minime liceret: vel saltem non adhiberent Presbyterum ordinarium, qui vice Episcopi, ipso absente, aut impedito conventui præesset; hunc postremum sensum videtur indicare prisca Canonum editio Latina apud Justellum, ubi legitur: *Si quis præter Ecclesiam propriam congregat contemnens Ecclesiam, voluerit extra agere, non consentiente Episcopo, aut Presbytero,*

tero,

tero, sit anathema. Quod de Presbytero proprio intelligendum apparet.

Interim Canonem hunc intelligi etiam de conventu, præsente Presbytero, sed sine licentia Episcopi, notant Commentatores Græci: aitque Zonaras, „ Eustachiani contemnentes Ecclesiam, hoc est, fidelium „ cœtum (id namque proprie est Ecclesia) nam templum ipsum, ut asserit Sanctus Isidorus Pelusiota, „ Ἐκκλησιαστήριον dicitur, privatim coibant, idest, conventus, aut conventicula potius peragebant, ibique, „ quæ in Ecclesia fieri debuerant, sacra videlicet mysteria, nullo ex Episcopi sententia delecto sacerdote „ celebrabant. In oratorio enim, quod est intra domum, Presbyter sacra celebrare non permittitur, nisi „ venia prius ab Episcopo civitatis impetrata, proinde „ & in eos damnatio anathematis constituta.

Extant hi Canones apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 10. *&* 11. ex versione Isidori, sed monent Correctores Romani versionem Dionysii optime respondere verbis Græcis.

CANON VII.

Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere, vel dare voluerit, præter conscientiam Episcopi, vel ejus, cui hujuscemodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dederit vel acceperit oblata præter Episcopum, vel eum, qui constitutus est ab eo, ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.

SCHOLION.

Dispensatio proventuum Ecclesiasticorum penes Episcopum.

EUSTACHIANI multum de seipsis præsumebant, cumque externis quibusdam exercitationibus & inusitato vestitu, a cæteris fidelibus se discernerent, miram de sua sanctitate concipiebant ideam, quare reperti sunt *primitias quoque fructuum, & oblationes eorum, quas veterum institutio Ecclesiis tribuit, sibimet & suis tamquam sanctis dispensare*, uti legitur in Epistola Synodica apud Balsamonem, additurque apud Hervetum, quod docerent sibi eos *offerri debere*.

Hic usurpatio tamquam disciplinæ Canonicæ contraria hisce Canonibus damnatur; vultque Synodus, ut oblationes, aliique Ecclesiæ proventus, per Episcopos, vel per eos, quos huic dispensationi Episcopi præposuerint, distribuantur; utpote penes quos rerum Ecclesiæ dispensatio & distributio primis illis sæculis plenarie credita erat, quemadmodum infra ad *Can.* 24. Antiochenum latius ostendetur, & hujus auctoritatis Episcopalis etiamnum hodie plura superesse vestigia notavi in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 5. *cap.* 1. *pag.* 208. notantque Balsamon & Zonaras, hos duos Canones inter se æquivalentes.

CANON IX.

Quicumque virginitatem custodiens, aut continentiæ studens, velut horrescens; nuptias temerat, nec propter hoc quod bonum & sanctum est, nomen virginitatis assumit, anathema sit.

CANON X.

Si quis ex his, qui virginitatem propter Dominum servant, extollitur adversum conjugatos, anathema sit.

SCHOLION.

Virginitatem profitentes pie humiliterque de conjugatis sentiant.

PRIMO horum Canonum decernitur anathema in eum, *qui virginitatem custodiens, aut continentiæ studens* (sive Isid. *virginitatem aut continentiam professus*) *velut horrescens nuptias temerat* (sive G. *a matrimonio tamquam abominando recedens*) (seu Isid. *tamquam abominabiles nuptias judicat*) *nec propter hoc quod bonum & sanctum est* (Isid. *continentiæ & virginitatis propositum*) (sive G. *non propter ipsam virginitatis pulchritudinem*).

Altero Canone anathema dicitur: *Si quis ex his, qui virginitatem propter Dominum servant* (vel Isid. *professi*) *extollitur adversus conjugatos* (seu Isid. *in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit*).

Nequaquam dubitandum quin ea, quæ his Canonibus damnantur, profluxerint ex dogmate Eustachinorum, nuptias tamquam illicitas aversantium.

Ulterius evidens est, Patres his Canonibus nequaquam improbare propositum virginitatis & continentiæ, sed ostendere quo fine servandum sit, nimirum virginitatem & continentiam esse amplectendam & servandam ob pulchritudinem & sanctitatem, quæ in ipsa virginitate occurrit. Unde & notat Zonaras: *pulcherrima quidem res est virginitas, honestas vero & continentia, si eas tamen ob honestatem ipsam, quæque illas comitatur sanctitatem sequamur.* Vel ut habet prisca Canonum Latina editio apud Justellum, *secundum fidem hoc ipsum bonum & sanctum virginitatis nomen custodiunt.*

Discere hic quoque possunt virginitatem & continentiam profitentes, non arroganter & superbe de se sentire, nec insultare iis, qui minus perfectum statum matrimonialem amplexi sunt.

Extant hi Canones apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 4. *&* 5. ex versione Isidori, & rursus *Dist.* 36. *Can.* 9. ex versione Dionysii.

CANON XI.

Si quis despicit eos, qui fideliter Agapes, id est, convivia pauperibus exhibent, & propter honorem Domini convocant fratres & noluerint communicare hujuscemodi vocationibus, parvipendens quod geritur, anathema sit.

SCHOLION.

Contra eos, qui pauperum Agapes irrident.

PRIMITUS Christiani in præcipuis solemnitatibus celebrabant quasdam epulas, seu instituebant convivia, etiam in ipsis Ecclesiis, hæcque vocabant *Agapes* a voce Græca, quæ charitatem significat. Has enim epulas seu cœnas instituebant tamquam mutuæ charitatis indices, ac illices: quod & hic notavit Zonaras, dicens: „ Antiqui moris olim fuit apud fideles, ut sacrorum „ ministeriorum participatione refecti, simul ad epulandum postea convenirent; ita scilicet ut cibis e „ ditiorum penu ministratis ad convivium ipsi quoque „ pauperes advocarentur.

Synodus igitur hoc Canone anathema dicit ei, qui *despicit eos, qui fideliter* (seu *ex fide*) *Agapas* (vel Isid. *Agapen*) id est, *convivia pauperibus exhibent, & propter honorem Domini convocant fratres* (Isid. *pauperes*) *& noluerit communicare hujuscemodi vocationibus, parvipendens quod geritur* (sive Isid. *tamquam nihili, quod fit, ducens*).

Quis hic fuerit Eustachianorum error, nec a Socrate, aut Sozomeno, nec a Synodo in Epistola Synodica indicatur: sed ex Canone colligitur, quod ipsi hosce fidelium conventus contemnerent, & irriderent, ut habet prisca Canonum Latina Editio apud Justellum.

Et vel ex hoc ipso Canone constat, quod hæ Agapæ ex mente Ecclesiæ essent convivia pauperum; unde & constat, quod dum fideliter instituebantur, præcipue ad refectionem pauperum tenderent: quare & veteres eleemosynas vocabant convivia, quod pauperum causa quodammodo exhiberentur: uti multis adductis testimoniis ostendit Du-Cange in Glossario mediæ & infimæ latinitatis verbo *Agape* (a).

Extat hic Canon apud Gratianum, *Dist.* 42. *Can.* 1, ex versione Dionysii.

CANON XII.

Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur, amictu pallii utatur, quasi per hoc habere se justitiam credens, & despicit eos, qui cum reverentia birrhis & aliis communibus & solitis utuntur, anathema sit.

SCHOLION.

Habitus insolitus non affectandus.

DE Eustachio scribit Socrates, *lib.* 2. *cap.* 42. „ Ipse „ vero philosophi habitum gestans, sectatores suos „ nova atque insolenti veste indui jussit. Et in Epistola Synodica refertur, quod Eustachiani inventi sint, *vestibus communibus spretis, novos etiam atque insolitos habitus assumpsisse.*

Eustachius igitur vestem insolitam affectabat, quasi hujusmodi insolitæ & inusitatæ vesti aliquid sanctitatis adhæresceret.

Itaque Synodus hic rursus condemnat Eustachianos, anathema dicens: *Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur* (sive *propter eam, quæ existimatur, pietatis exercitationem*) *amictu pallii* (seu *amiculo*) *utitur, quasi per hoc habere se justitiam credens* (vel *tamquam ex eo justitiam habiturus*): *& despicit eos, qui cum reverentia birrhis & aliis communibus & solitis* (sive Isid. *alia veste communi, quæ in usu est*) (vel *cum pietate beros ferunt*) *utuntur.*

Quid Pallium, quid Birrhus?

Monet hic Zonaras, quod Pallium amiculum vocarent Eustachiani vestem, quæ aliis superinduitur: quæ & hodie Pallium aut chlamys dicitur. Per *beros* hic intelligi dicit serica indumenta: *Est, ait, berus textile quoddam indumentum, unde & nunc quoque in usu sunt vestimenta, quæ bolobera appellantur.*

Quidquid sit de horum verborum significatione, quæ varia sunt apud veteres, uti ostendit Du-Cange, verbo *Birrhus*, & verbo *Pallium*, hoc certum est id unum in Eustachianis a Synodo reprehendi, quod vestem insolitam affectarent, quasi per hoc justitiam habere se, aut habituros credentes; despicerentque eos, qui cum reverentia & pietate veste communi, & quæ in usus est, utuntur, uti recte notat & exponit Zonaras.

Habitus monasticus non vetatur.

Hinc ulterius consequitur, nulla specie Canonem hunc damnare habitum hodiernum monasticum: tametsi

(a) De iis conviviis videri potest Baronius ad ann. 57. ibidem ostendens, quomodo tandem in abusum degeneraverint, ac tandem in Ecclesia celebrari vetita sint.

mensi a communi & solita vulgarium veste multum diversum) neque enim Monachorum Patres vestem insolitam affectarunt, aut in veste justitiam collocarunt; nec communi veste utentes condemnasse leguntur; id unice in amictu spectantes, ut & paupertati & mundi contemptui, quem profitentur, foret conformis, & operi, cui incumbendum esset, necnon corpori tegendo, & aeris injuriis repellendis commodus; ut vel ex una Sancti Benedicti regula manifestum est.

Quid in habitu præcipue attenderint Monachorum Patres?

„ Vestimentum, ait *cap.* 5. Fratribus secundum locorum qualitatem ubi habitant, vel aerum temperiem, „ detur, quia in frigidis regionibus amplius indigeretur, „ in calidis vero minus. Hæc ergo consideratio penes „ Abbatem est ". En vestes aeris temperiei accommodatas. Prosequitur S. Benedictus: Nos autem mediocribus locis sufficere credimus Monachis per singulos „ cucullam & tunicam: cucullam in hieme villosam, „ in æstate *puram & vetustam* " (ecce paupertatem in vestibus) „ *& scapulare propter opera* ": scapulare, quippe ait Abbas Trappensis in Commentario Regulæ, amictus est accommodus conservandis vestibus Monachorum, qui molestis duris operibus se occupabant. Vide latius Du-Cange, verbo *Scapulare*. Pergit Sanctus Benedictus: „ de quarum rerum omnium colore, aut grossitudine non causentur Monachi: sed quales inveniri „ possunt in Provincia, quia degunt, aut quod vilius „ comparari possit.

En rursus spiritus paupertatis & contemptus mundi in summo gradu a Benedicto expressus, ut recte monet jam citatus Abbas verus Benedicti filius, & spiritu Benedictino plenus: nihil vero quod vel innuat, in veste religionem aut justitiam collocari.

Unde factum, ut Monachorum habitus a communi tantopere sit discretus?

Sed dicet quispiam, in hoc ut minus Eustachium imitantur Monachi, quod vestem insolitam, & præter communem affectent; eaque se a communi vulgo distinguere ament. Nequaquam sane. Monachorum etenim Patres vestem quidem vilem & pauperem assumpsere, sed quæ eo tempore a vulgari & pauperum veste haud differebat. Sed cum eorum discipuli ne sæculo se conformare viderentur, amictum a Patribus acceptum tenacius retinuerunt; successu temporis factum est, ut vestis, quæ prius fuerat communis & vulgaris, tandem a vulgari plane fuerit discreta: non tam facto Monachorum quam vulgarium, qui vestem suam mutare solent. De qua re vide D. Fleury, in Libello Gallico, *de moribus Christianorum*, *cap.* 43.

Negari tamen nequit, quin Monachi illi, qui de antiquitate suarum vestium, earumque forma aut colore, acres inter se movent quæstiones & pugnas, ostendant se non omnino ab Eustachianorum errore, & spiritu exemptos.

Refertur Canon apud Gratianum, *Dist.* 30. *Can.* 15. ex versione Isidori.

Canon XIII.

Si qua mulier propter continentiam, quæ putatur, habitum mutat, & pro solito muliebri, amictum virilem sumit, anathema.

Scholion.

Contra mulieres vestem virilem assumentes.

De Eustachianis scribitur in Epistola Synodica, *mulieres propter consuetudinem, & sui sexus ornatum, hinc se justificari credentes, virilem habitum suscepisse*. Et Sozomenus testatur: *Secus quam mulieres deceret, virili habitu indutas fuisse*.

Hinc Eustachianorum morem condemnat Synodus, anathema pronuntians in mulierem, quæ *propter continentiam, quæ putatur* (vel *propter eam quæ existimatur, pietatis exercitationem*) (sive Isid. *suo proposito utile judicans*) *habitum mutat, & pro solito mulieri indumento amictum virilem sumat* (vel Isid. *propter hoc virilem habitum imitetur*).

Condemnat igitur Synodus mutationem habitus muliebris in virilem, tametsi id videatur fieri ad securius & tutius conservandam continentiam; quare Regino Abbas Prumiensis *lib. de Ecclesiast. disc.* breviter Canonis mentem his verbis expressit: *Si qua mulier pro solito muliebri amictu, virilem sumit, anathema sit*. In prima appendice, *Can.* 6

Si mulieres hac intentione habitum virilem assumentes condemnet Synodus, quid de Christianis tempore Bacchanalium ex levitate, quin & frequenter ex affectu impudico assumunt vestem alterius sexus, quem abusum jam pridem notasse videtur Concilium Bracarense apud Burchardum, *lib.* 10. *cap.* 39. „ Si quis balationes ante „ Ecclesias Sanctorum fecerit, seu *qui faciem suam transformaverit*, in habitu muliebri, & mulier in habitu „ viri emendatione pollicita tres annos pœniteat ". Utinam Christiani recordarentur ejus, quod jam pridem per Moysem denuntiatum est: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea. Abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc*. Deut. *cap.* 22. *vers.* 5. Late contra eumdem abusum agit S. Ambrosius *lib.* 4. *Epist.* 15.

Extat Canon apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 6. ex versione Isidori.

Canon XIV.

Si qua mulier virum proprium relinquens, discedere voluerit, nuptias execrans, anathema sit.

Scholion.

Contra mulieres, quæ nuptias exsecrantes, viros suos relinquunt.

Ad Canonem primum notavimus, quod Eustachiani nuptias execrarentur: „ unde factum est (ait Epistola synodica) quod multæ mulieres eos secutæ „ relictis propriis viris, & viri uxoribus destituti vinculum conjugale dissolverent, continentiam profitentes: quam cum retinere non possent, adulterium commiserunt ". Idem habet Sozomenus, atque de Eustachio scribit Socrates: „ unde multos quidem, qui matrimonia contraxerant, a conjugibus separavit.

Hunc perniciosum errorem proscribens Synodus anathema pronuntiat *in mulierem, quæ virum proprium relinquens discedere voluerit, nuptias execrans*. Hoc est si mulier discedere vult a viro, aut vir a muliere tamquam usum matrimonii improbans, & illicitum existimans.

Videntur enim Eustachiani præcipue improbasse usum matrimonii, atque prætextu servandæ continentiæ induxisse mulieres conjugatas, ut ab usu matrimonii tamquam illicito abstinerent, & a viris suis recederent, matrimonium quoad torum separantes; uti & interpretes Græci hunc Canonem intellexere, nec enim Eustachiani accusabantur, quod vinculum matrimonii dissolvendum esse suaderent; ita ut menti Synodi conformis non videatur lectio Isidori, quæ habet, *soluto vinculo conjugali nuptias contemnendo*.

Extat apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 3.

Canon XV.

Si quis filios suos relinquens, non eos enutrit, & quod ad se pertineat, non ad pietatem divini cultus informat, sed per occasionem continentiæ negligit, anathema sit.

Scholion.

Contra parentes, qui sub obtentu Religionis filios suos negligunt.

Vix credibile, quousque stultus ac superbus quidam erga continentiam virginalem exterius conservandam affectus, seu potius prætextus, legatur Eustachium, ejusque sectatores protraxisse, ut videantur suis persuasisse quod parentes curam liberorum, prætextu servandæ continentiæ, abjicere a se possent, uti ex hoc Canone manifestum est, quo anathema pronuntiatur: si quis *filios suos relinquens, non eos enutrit, & quod ad se pertinet, non ad pietatem divini cultus informat* (sive G. *nec quantum in se est ad convenientem, pietatem, religionemque adducit*) (sive Isid. *secundum pietatem necessaria non præbuerit*); *sed per occasionem continentiæ* (sive G. *exercitationis prætextu*) *negligit*.

Hinc docent Patres hujus Synodi, parentum officium & obligationem esse, filios enutrire corporaliter, & quantum in ipsis est, ad pietatem divini cultus eosdem informare; eamque esse pietatem parentum privatis aliis pietatis exercitiis anteponendam; qua de re videnda *epist.* 32. *lib.* 4. Sancti Francisci Salesii.

Relatus est Canon a Gratiano *Dist.* 30. *Can.* 14. ex versione Isidori.

Canon XVI.

Si qui filii a parentibus prætextu divini cultus abscedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis, qui divinum cultum sibi procul dubio præferunt, anathema sit.

Scholion.

Contra filios, qui prætextu Religionis, parentes deserunt.

Sicut justum non est, ut parentes prætextu exercitationis ad pietatem, vel per occasionem continentiæ curam corporalem vel spiritualem liberorum negligant, uti docuit Canon præcedens, ita & crudele & inhumanum est, ut simili prætextu filii curam parentum dejiciant, quare præsens Canon anathemati subjicit *filios, qui prætextu divini cultus* (vel G. *pietatis*) *a parentibus* (vel G. *maxime fidelibus*) *abscedunt* (Isid. *hoc justum judicantes*) *neque debitam reverentiam dependant illis* (seu G. *parentibus quam par est honorem non tribuerint*) *qui divinum cultum sibi procul dubio præferunt*; (sive G. *apud eos scilicet præposita in Deum pietate*) (Isid. *& non potius debitum honorem parentibus reddiderunt, ut hoc ipsum in eis venerentur, quod fideles sunt*).

Græcorum lectio, uti & Isidori insinuat, quod Synodus in honore parentibus a filiis exhibendo maxime attendi voluerit, quod fideles sint; nequaquam tamen parentes quamvis infideles negligendos esse: cum etiam honor infidelibus parentibus sit exhibendus, quia parentes sunt, quod & notat Zonaras dicens. *Honoris autem genus est ipsos in senectute alere, si egeant, vel si ob affectam ætatem inopia premantur. Neque solum hæc officia parentibus, si fideles sunt, sed etiam a fide alienis præstare debent. Ex illis enim verbis*, maxime si fideles sint, *de infidelibus quoque Canonem loqui facile apparet*.

Ex-

Extat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 1. ex versione Isidori, quam ibi correctores vocant *priscam versionem*; monentque „ quod ea, quæ est Dio„ nysii Exigui longe magis respondeat originali græco, „ quamvis nec ipsa usquequaque.

Ad hæc observant, quod clausula finalis, *ut hoc ipsum* &c. supra ex versione Isidori exhibita, græce sit: *quod scilicet divinus cultus apud ipsos rebus omnibus præferatur*: apud Labbæum in nota marginali pro istis verbis habentur hæc; quia *in hoc Dei veneratio est*: quæ lectio innuit Eustachianos hunc suum errorem hac ratione colorasse, quod cultui divino parentes cedere deberent: quo eodem obtentu Pharisæi persuadebant populo, melius esse sua bona temporalia Altari offerre, quam parentibus in necessitate constitutis succurrere; quos redarguit Christus *Matthæi* 15. Et sane hunc esse verum ac genuinum Canonis sensum ipse contextus satis probat. Unde finalis clausulæ, prout habet lectio Græcorum apud Balsamonem, *apud eos proposita scilicet in Deum pietate*, videtur hic sensus; quod apud Eustachianos in Deum pietas, sive *divinus cultus*, seu potius ejus prætextus, præponeretur honori; & reverentiæ parentibus debitæ.

A vero igitur, ac genuino sensu Canonis aberrasse videntur Balsamon & Zonaras, dum hac clausula credunt noluisse monere Synodum, honori parentum esse præferendam pietatem, dum hæc simul combinari nequeunt, quod licet verissimum sit, nequaquam tamen convenire sensui contextus apparet.

Canon XVII.

Si qua mulier propter divinum cultum (ut æstimat) crines attondet, quos ei Deus ad subjectionis memoriam tribuit, tamquam præceptum dissolvens obedientiæ, anathema sit.

Scholion.

Contra conjugatas, quæ comam sibi abscindunt.

IN Epistola Synodica asseritur repertum esse " plures „ mulieres occasione religionis tonsas, genuini de„ coris comas penitus amputasse ".: & Sozomenus testatur, relatum esse de Eustachianis " quasdam mulie„ res pietatis prætextu comam totondisse ": de Eustachio quoque scribit Sozomenus " mulieres quoque tonderi fecit.

Porro ex iis, quæ tum in Epistola Synodica, tum apud citatos auctores, præsertim Sozomenum, dicuntur, manifestum est hanc comæ attonsionem ab Eustachianis attentatam, ut hoc pacto ostenderent se nuptias improbare; atque mulieres viris non debere esse subjectas; quod & Canon satis expressit, dum rationem, ob quam crines non abscindendos, indicans, ait: *quod ei* (mulieri) *Deus ad subjectionis memoriam* (vel G. *ad recordationem subjectionis*) *tribuit*. Quin & expressis verbis asserit, quod mulieri, quæ ob divinum cultum (ut existimat) crines attondet, anathema dicat tamquam præceptum dissolventi obedientiæ (vel G. *ut quæ subjectionis præceptum dissolvat*): quidni & de similibus intelligenda est *Lex* 28. *cod. Theod. de Episcopis & Clericis*, qua gravissimæ pœnæ decernuntur in mulieres comam sibi amputantes, & in Episcopos similes mulieres ad sacra admittentes.

Canon non ferit Religiosas.

Cum itaque hoc Canone duntaxat feriantur mulieres conjugatæ, quæ comam sibi amputabant in signum *abjectæ subjectionis matrimonialis*, quam viris suis debebant; nullatenus potest Canon trahi ad mulieres religiosas, quæ *in signum pœnitentiæ, & mundani contemptus* comam sibi amputari permittebant. Uti etiam observavit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum ad diem 20. Septembris; ubi & notavit circa Virginum attonsionem, varias jam pridem fuisse Ecclesiarum consuetudines. In Belgio consuetudo resecandi comam Monialium viget: ut tamen libertati professionis Virginum consulatur, prohibet Synodus II. Provincialis Mechlinensis *tit.* 27. *cap.* 7. " Ne quarumcum„ que Virginum capilli ante professionem resecentur.

Extat Canon apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 2. ex versione Isidori, quam a lectione græca, & Dionysii versione diversam esse monent Correctores Romani.

Canon XVIII.

Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut contumaciam, in die Dominico jejunat, anathema sit.

Canon XIX.

Si quis eorum, qui continentiæ studens, absque necessitate corporea, tradita in commune jejunia, & ab Ecclesia custodita, superbiendo dissolvit, stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit.

Scholion.

Jejunandum diebus ab Ecclesia præscriptis. Item de iis, qui jejunant diebus Dominicis.

DE Eustachio testatus Socrates *lib.* 2. *cap.* 43. " Et „ præscripta quidem jejunia fugienda, diebus ve„ ro Dominicis jejunandum præcipit ": quod & hi Canones satis insinuant.

Ostendunt hæc mirum in Eustathio ejusque asseclis spiritum singularitatis, ut etiam in rebus indifferentibus amaret esse singularis, & a cæteris distingui, ut supercilio Pharisaico dicere posset, *non sum sicut cæteri hominum*; huncque spiritum hæc Synodus in Eustathianis videtur execrata. Tradita enim in commune jejunia, & ab Ecclesia custodita superbiendo dissolvebant; Dominico autem die jejunandum esse dicebant; cum tamen disciplina Ecclesiæ haberet, eo die ob lætitiam Dominicæ resurrectionis non esse jejunandum.

Priore itaque Canone anathema dicitur in eum, *qui propter continentiam* (sive G. *eam, quæ existimatur, exercitationem*) (vel Isid. *tamquam hoc continentiæ convenire judicans*) *aut contumaciam* (seu Isid. *in ejusdem diei contemptum*) *in die Dominico jejunat*.

Altero Canone anathema pronuntiatur: *si quis eorum, qui continentiæ studens* (sive Isid. *in proposito sunt continentiæ*) (vel G. *qui exercentur*) *absque necessitate corporea* (G. *se insolenter gerat*) *& tradita in commune jejunia, & ab Ecclesia custodita* (sive G. *quæ communiter servantur ab Ecclesia*) (vel Isid. *jejunia communia totius Ecclesiæ*) *superbiendo dissolvit* (vel Isid. *putaverit contemnenda*) *stimulo suæ cogitationis impulsus*; (vel Isid. *perfectam in sua scientia vindicans ratione*) (sive G. *perfecta in eo residente ratione*).

Hac postrema clausula insinuant Patres superbum Eustathianorum spiritum, putantium, & volentium supra reliquos sapere.

Extat prior Canon apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 7. ex versione Isidori, notantque recte ibidem Correctores Rom. " in originali hujus priscæ versionis (id est „ Isidori) legi; *in ejusdem diei contemptum*, quod in „ versione Dionysii, quam attulerunt Burchardus, & „ Ivo videtur his vocibus exprimi; aut *contumaciam* „ alias *propter contumaciam*; sed in Græco vulgato ni„ hil esse quod illis verbis respondeat.

Posterior Canon extat ibidem *Can.* 8. sed ex versione, quæ multis discrepat a prisca versione (scilicet Isidori) & a Dionysiana, ut ibidem notant Correctores Romani; monentque nihil mutatum esse ob glossas, ac præterea post relatam varietatem versionum „ hic notari Eustathianos (quos postea Bogomilici se„ ctati sunt) qui ita statuebant, peracto certo quo„ dam jejunio ad eam se perfectæ vitæ rationem per„ venisse, ut postea omnia sibi essent indifferentia, „ nullisque præceptis obligarentur, sed soluti omnino „ essent; ac si ne peccare quidem possent.

Canon XX.

Si quis superbiæ usus affectu, Conventus abominatur, qui ad confessiones Martyrum celebrantur, & ministeria, quæ in eis fiunt, simul cum eorum memoriis execratur, anatema sit.

Scholion.

Martyrum veneratio.

IN Epistola Synodica de Eustathianis refertur, *Martyrum tandem congregationes* (vel H. *loca sanctorum, Martyrum, vel Basilicas*) *& omnes, qui illuc conveniunt, & sacra faciunt, reprehendunt*.

Hanc Eustathianorum arrogantiam retundit præsens Canon anathema pronuntians in eum, *qui superbiæ usus affectu* (sive G. *arrogantia utens*) (vel Isid. *per superbiam tamquam perfectum se existimans*) *conventus abominatur, qui ad confessiones Martyrum celebrantur* (sive Isid. *per loca & Basilicas Martyrum fiunt*) (vel simpliciter G. *Martyrum congregationes abhorreat*) *& ministeria, quæ in eis fiunt* (sive G. *sacra, quæ in eis celebrantur*) (vel Isid. *etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit* (*simul cum eorum memoriis execratur*) vel Isid. *memoriasque Sanctorum contemnendas putaverit*) (*a*).

Notum est primis Ecclesiæ sæculis durante Ethnicorum persecutione, Christianis in more fuisse, ut in caveis & cœmeteriis, in quibus Martyrum corpora quiescebant, suos conventus sacros colligerent, & synaxim peragerent: dein cessante persecutione, cum licuit publica sacra loca Christianis habere, eos potissimum haberent ad Martyrum sepulcra, sive iis in locis, ubi ipsi Martyres Christum confessi martyrium ejus causa subierant, ipsæque Martyrum memoriæ celebrabantur. Hinc illa sacra dici solebant Martyria; vel interdum *memoriæ, aut confessiones*, ut ostendit Du-Cange in suo Glossario; verbo *Martyrium*, verbo *Memoriæ*, & verbo *Confessiones*.

Itaque hoc Canone condemnantur Eustathiani; qui spiritu superbiæ elati, tamquam se perfectos existimantes, communes fidelium conventus, qui in locis illis celebrabantur, vitabant & contemnebant tamquam imperfectorum & impurorum hominum illuc convenientium. Videri potest Scholion *ad Can.* 4. & 6. *hujus Synodi*.

CA-

(*a*) Extat Canon iste apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 9.

Canon XXI.

Sive *Appendix* ad Canones Gangrenses.

Hæc autem scripsimus, non qui in Ecclesia Dei secundum scripturas sanctum propositum Ecclesiæ eligunt vituperantes, sed eos qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur adversus simpliciores, abscindimus, & damnamus, eos, qui adversum Scripturas & Ecclesiasticas Regulas, nova introducunt præcepta; nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur; & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus; & renunciationem negotiorum sæcularium cum humilitate recipimus; & nuptiarum castum vinculum honoramus; & divitias cum justitia & operibus bonis non spernimus; & habitum simplicem, & vestem viliorem pro corporis diligentia infucatum laudamus; sicut etiam solutas ac fractas in vestibus processiones reprobamus; & Domos Dei honoramus, & conventus, qui in his fiunt tamquam sanctos & utiles suscipimus; pietatem in privatis domibus non claudentes; sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem sanctam in eadem Ecclesia pro utilitate communi recipimus, & bona opera, quæ supra vires in fratres pauperes exercentur, secundum Ecclesiasticas traditiones beatificamus, & omnia, quæ per sanctas Scripturas & Apostolos sunt tradita, in Ecclesia celebrari exoptamus.

Schólion.

Appendix Canonum Gangrensium, ex qua ii rite intelligantur.

NOTANT passim Eruditi prædicta a Synodo non esse edita per modum Canonis, sed tamquam Epilogum seu Appendicem, qua Patres mentem suam in Canonibus edendis clariorem faciunt, ne perperam intelligerentur: eaque forsan ratio est, quare non occurrat in codice Dionysii Exigui apud Justellum, neque apud Joannem Antiochenum, nec apud Photium mentio ejus fiat, qui 20. dumtaxat Canones hujus Synodi referunt. Monet quoque Paschasius Quenellus in nota marginali ad hanc Appendicem in codice Romano a se evulgato, eam fuisse omissam in utroque codice MS. quo in edendo suo codice usus fuit, ideoque illam supplevisse ex Isidoro; asseritque de hac appendice: "hæc „ est Synodica clausula, qua maxime postremi codices „ explicantur.

Observat similiter Labbæus de hac *Appendice*, eam abesse a quibusdam, sed paucis iisque latinis MSS. Codicibus. Extat ea observatio *tom. 2. Concil. col.* 424. Exhibetur autem per modum Appendicis in versione Gentiani Herveti; item Isidori Mercatoris, nec non in Codice Canonum Dionysii Exigui juxta editionem Moguntinam an. 1525. item Coloniensem Petri Crabbe anni 1537. & Jacobi Merlini anni 1530. item editionem Parisiensem anni 1609. studio atque opera Jacobi Leschassierii; quas secutus Labbæus hanc Appendicem versioni Dionysii quoque adjecit.

Legitur insuper in Balsamonis, aliorumque Græcorum editionibus, idque per modum Canonis ultimi hujus Synodi: quomodo & eam retulit Gratianus in duas partes divisam, *dist.* 30. *Can.* 16. & *dist.* 41. *can.* 5. (*a*) item Ivo *part.* 8. *cap.* 321. Caute sane, summaque cum prudentia hæc Appendix a Patribus Canonibus subjecta fuit, quippe qui aliter facile in perversum sensum Canones detorqueri a quibusdam potuissent, suoque exemplo ostenderunt, in condemnatione errorum, & abusuum, caute ac prudenter esse procedendum, ne subinde errorem, aut abusum unum condemnando, opposito errori, aut abusui occasio detur.

Insuper docet hæc Appendix verissimum esse, quod in scholiis sæpe monuimus, præcipue in Eustathianis reprehensum fuisse spiritum singularitatis quoad observationes quasdam externas, quibus libenter singulares apparerent, & a cæteris distinguerentur.

Denique Patres quid universim intenderint, comprehendunt hoc compendio verborum: *& ut semel dicamus, quæ a divinis Scripturis & Apostolicis Traditionibus tradita sunt; in Ecclesia fieri optamus.*

Canones Apostolici verisimiliter hic indigitantur.

Notent hic moderni nostri Sectarii, Patres Gangrenses non tantum Scripturas sacras, sed & Apostolicas Traditiones pro regula morum agnovisse.

Ulterius notandum est, quod sub initium hujus *Appendicis*, seu Canonis scribunt Patres Gangrenses: *Hæc autem scripsimus non* (G. *eos*) *qui in Ecclesia Dei secundum Scripturas sanctum propositum eligunt continentiæ* (sive G. *volunt in pietate exerceri*) *vituperantes* (seu G. *abscindentes*), *sed eos qui abutuntur proposito in superbiam* (vel G. *qui prætextum exercitationis ad arrogantiam assumunt*) *& extolluntur adversus simpliciores* (sive G. *qui simplicius vivunt*) *abscindimus & damnamus eos, qui adversum Scripturas & Ecclesiasticas regulas* (seu G. *Ecclesiasticos Canones*) *nova introducunt præcepta* (sive G. *novitatem*).

Nequaquam obscurum est hic Ecclesiasticos aliquos Canones a Patribus hujus Synodi commemorari tamquam ab Eustathianis violatos: hos autem Canones vulgo Apostolorum sustinet Beveregius in Codice Canonum Ecclesiæ primitivæ illustrato *lib.* 1. *cap.* 5.

Neque sane improbabiliter; certum quippe est, uti recte admonet Beveregius, dogmata Eustathianorum per hanc Synodum condemnata, directe adversari Canonibus istis Apostolorum; atque plura in hisce etiam damnari, uti ostendit Beveregius, & ex collatione Canonum inter se facile videri potest; ut & hinc non exigui ponderis argumentum pro antiquitate & auctoritate Canonum Apostolorum petatur.

(*a*) Utramque partem istius Appendicis, uti & plerosque hujus Synodi Canones non parum ab originale Græco discrepantes, retulit Gratianus; quemadmodum ad singulos pene Correctores Romani observarunt.

DISSERTATIO.

In Synodum Antiochenam.

§. I.

Occasio Synodi, & quis Patrum numerus?

Synodus Antiochena sub Constantio imperatore congregata prætextu Encæniorum, sed ad evertendam fidem consubstantialis circa ann. 341.

SCRIBIT S. Athanasius de Eusebianis: „ Adhuc aliquid „ suæ dementiæ deesse existimantes. Antiochiæ novam „ Synodum per caussam *Encæniorum*, quæ vocant, „ coegerunt: „ in Epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ *pag.* 891. *Edit. Paris. an.* 1627. & infra *pag.* 894. „ fuere autem numero, qui tempore Encæniorum con- „ venerant, nonaginta, Consulibus Marcellino & Pro- „ bino, indictione decima quarta; præsente ibidem im- „ pissimo Constantio ". Idem clarioribus terminis narrat Socrates, *lib.* 2. *cap.* 8. Eusebius Concilium Antiochiæ „ in Syria curat congregari: prætextu quidem dedican- „ dæ Ecclesiæ, quam Augustorum Pater Constantinus „ ædificare cœperat, post ejus autem obitum, Constan- „ tius filius, decimo post anno quam jacta fuerant funda- „ menta absolverat. Reipsa vero ut *consubstantialis* fidem „ everteret, ac profligaret. In hoc Concilio ex diversis „ civitatibus convenerunt Episcopi numero nonaginta.

His accedit Sozomenus, scribens *lib.* 3. *c.* 5. His con- „ fectis, Imperator Antiochiam Syriæ perrexit; ubi cum „ absoluta esset Ecclesia, amplitudine simul ac pulchri- „ tudine excellens, quam Constantinus, dum in vivis es- „ set, administro usus Constantio filio ædificare cœperat; „ Eusebianis jampridem hoc molientibus; opportunum „ id tempus visum est ad Synodum colligendam. Isti igi- „ tur cum aliis ejusdem opinionis fautoribus, simul om- „ nes septem & nonaginta Episcopi variis ex locis An- „ tiochiam tunc temporis convenerunt, specie qui- „ dem, ut Ecclesiam recens ædificatam dedicarent, „ reipsa autem, sicut exitus declaravit, ut Decreta „ Nicæni Concilii abrogarent.

Ex his communiter creditur hanc Synodum celebratam fuisse anno 341. qui incidit cum indictione, & Consulibus a S. Athanasio annotatis, & a Socrate, qui verbis supra relatis subjungit: *Congregatur itaque Synodus, præsente ipso Imperatore Constantio, Consulatu Marcellini & Probini anno quinto post obitum Constantini, Patris Augustorum.*

Adhæc ex his patescit, cur hæc Synodus vocari solebat Synodus *in Encæniis*; eo quod occasione dedicationis celebris & amplissimi illius templi, quod dictum fuit *Dominicum aureum*, hæc Synodus celebrata sit.

In hac Synodo fuere 90. & amplius Episcopi.

Prolata testimonia insuper evincunt, huic Synodo interfuisse ut minus 90. Episcopo; ac proinde corrigendum textum Gratiani, *dist.* 16. *Can.* 11. ubi dicitur: *quinta Antiochena, in qua Patres* 29. *statuerunt Canones* 25.

Legitur quidem in Epistola Julii Papæ ad Episcopos hujus Synodi. *Qui igitur sunt, qui contra Canones agunt? nos ne, qui cum tantis rerum documentis virum recipimus? an qui solum ad* 36. *suffragia eorum, qui Antiochiæ fuerunt externum hominem Episcopum salutarunt, cumque militari manu Alexandriam deduxerunt?* Apud Labbæum *Tom.* 2. *Concil. General. col.* 504.

Verum advertendum, quod nonnulli notarunt, emendandam hoc loco versionem hujus Epistolæ e textu Græco, quo significatur Gregorium in sedem Alexandrinam fuisse intrusum *triginta sex mansionibus* ab Alexandria; adeoque hominem externum Clero, populoque Ecclesiæ Alexandrinæ inauditis, contra temporis illius disciplinam, utpote qui non esset Alexandriæ ordinatus, sed in urbe Antiochia *triginta sex mansionibus*; id est, triginta sex dierum itinere distante.

Pro-

Proinde, si textui Græco fides sit in hac Epistola, Julius id unum significare voluit, quod externum hominem, scilicet Gregorium non Alexandriæ ordinatum, sed Antiochiæ 36 mansionibus ab Alexandria distantis, tamquam Episcopum Alexandrinum cognoverint Eusebiani.

Sane & illud constat Arianos, quorum coriphæus erat Eusebius Nicomediensis Episcopus, a quo & Eusebiani dicti sunt, captasse hanc Synodum, ut S. Athanasium cui erant infestissimi, de Sede Alexandrina deturbarent. Quapropter Socrates, *l. 2. c. 8.* & Sozomenus *l. 3. c. 4.* scribunt, quod Eusebiani ante omnia Athanasium calumniari cœperint. Calumnias ipsorum iidem recitant, ac deinde historiam electionis, sive intrusionis Gregorii in Sedem Alexandrinam, ex ea deturbato Athanasio, quam quidem intrusionem, & eius circumstantias refert Julius Papa in citata Epistola ad Episcopos hujus Synodi.

Denique ex citatis testimoniis probatur „ Eusebium „ Nicomediensem procurasse hanc Synodum, prætextu „ quidem dedicandæ Ecclesiæ, reipsa vero ut *consubstan-* „ *tialis* fidem everteret, ac profligaret “: ait Socrates *l. 2. c. 3.* aut loquitur Sozomenus: „ reipsa, sicut exi- „ tus declaravit, ut Decreta Nicæni Concilii abrogarent.

Hoc ut facilius assequerentur Eusebiani, se orthodoxos astute simularunt, quapropter nihil in Decretis Synodi Nicænæ reprehenderunt, Litteras vero ad singularum urbium Episcopos miserunt, quibus indicabant se utpote Episcopos Arium nequaquam secutos esse. Quomodo „ enim, ajebant, eum, qui erat Presbyter, nos „ secuti essemus “? Ita Sozomenus *l. 3. c. 5.* & Socrates *l. 8. c. 9.* qui & ibidem describunt vafriciem, qua usi fuere Eusebiani ad decipiendos orthodoxos, variasque ab iis conceptas formulas fidei, quas ita adornabant, ut vix ab oculatissimis venenum latentis hæreseos detegi posset. Prætermissis enim de industria vocabulis, quæ „ utrique ex æquo requirebant, ea verba, quæ ab utris- „ que admittebantur, formulæ suæ indiderunt “: ait Sozomenus: immo eodem teste formulæ, qua fidem suam exprimebant, sensus adeo anceps & ambiguus erat, „ ut nec Ariani, nec ii, qui Nicænam Synodum seque- „ bantur, compositionem verborum illius accusare pos- „ sent, quasi verba ignota essent sacræ Scripturæ.

Videri etiam potest S. Athanasius in Epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ, referens ibidem varias formulas fidei, quas Eusebiani in hac Synodo fabricaverunt, ut orthodoxi quidem exterius apparerent, ac simul suam hæresim occultarent.

Episcopi, qui huic Concilio adfuerunt, omnes professione exteriori fidem Nicænam profitebantur.

Si igitur omnes, qui huic Synodo aderant, Episcopi palam se profitebantur fidei Nicænæ adhærere, & Arianam hæresim detestari, ingnaque dexteritate latentis hæreseos venenum occultarint; quid mirum si Julius Papa Epistolam ad eos missam inscripserit: *Damo, Flacillo . . cæterisque eorum, qui nobis dilectissimi in Christo fratribus ex Antiochia scripserunt* (a).

Quis item miretur a S. Hilario Pictaviensi Concilium hoc *Sanctam Synodum* appellari? præsertim quia eo tempore Episcopi Catholici passim dicebantur *Sancti*, vel etiam *Beatissimi*, tum etiam quia formulæ in hac Synodo editæ ita erant expressæ, ut nihil, nisi orthodoxum, continere viderentur.

Itaque viginti quinque Canones pro stabilienda Ecclesiæ disciplina ediderunt: qui in omnibus tam Latinis, quam Græcis Canonum Collectionibus tamquam hujus Synodi Canones referuntur: nec uslibi vestigium aliquod occurrit, quo innueretur hos esse diversarum Synodorum Canones, sub unius Synodi nomine collectos. Apud Dionysium Exiguum hic Titulus præfigitur: *Incipiunt expositæ apud Antiochiam in Encæniis XXV.*

XXV. Canones Antiocheni.

Verum quidem est, plures ex hisce Canonibus sanctioris disciplinæ studium spirare; sed quis nescit etiam ab hominibus hæresis fermento infectis, nonnunquam sanctissimam, optimamque Ecclesiæ regendæ disciplinam præscribi decerni & palam prædicari; maxime dum & ipsi orthodoxi videri amant?

Immo nonnunquam a similibus solent optima quæque & sanctissima præscribi; aut saltem ut præscribantur permitti, licet nec ea ipsi observent, nec servare intendant; ut proinde neque mirum esset, etiam ab Eusebianis prolatum fuisse Canonem XI. quo Aulæ Imperatoriæ aditus sub certis conditionibus limitatur, uti in scholiis dicti Canonis dicetur.

Similiter non esse eam Canonis XIII. & XXIII. identitatem, ut ob eam a diversis Synodis duos hos Canones dicamus, in scholiis illorum Canonum ostendetur.

Illud equidem apud omnes in confesso est, hisce Canonibus, puriorem ac pristinam Patrum disciplinam mire elucere; neque ullius pene Synodi Canones hisce utilitate, & disciplinæ puritate ac sanctitate præstare.

Jampridem in Codicem Canonum relati.

Quin & hos Canones jam pridem in Codicem Canonum relatos fuisse, evidenter evincitur ex Actis Concilii Chalcedonensis. Constat enim e Codice Canonum relectos fuisse quatuor hujus Synodi Canones, & a Patribus ut *justas Patrum regulas*, item ut *sacros Patrum Canones* fuisse probatos.

A Dionysio Exiguo latine versi.

Post hæc Dionysius Exiguus hos Canones e Græco latine vertit, atque in suum Codicem retulit eodem ordine, quo in Græco Codice prius extabant; quem Codicem Dionysianum pro suo Codice Canonum suscepisse Ecclesiam Romanam certum est.

His Ecclesia Romana usa est sub Leone IV.

Quodque sæculo IX Ecclesia Romana his Canonibus uteretur, & tamquam *Sanctorum Patrum Regulas* veneraretur, probat Synodus Romana, sub Leone IV. Cum enim a Patribus illius Synodi peteret Leo, quid cum „ Presbytero Anastasio Patrum Regulas, ac statuta „ violante, agi oporteret? mox omnes Episcopi, ut „ innuunt Acta unanimiter dixerunt: Quid aliud „ arbitrari, aut proferre valemus, nisi ut *Sancti Pa-* „ *tres, qui in Antiocheno Concilio residentes*, tertio „ Capitulo promulgarunt, & inviolabiliter statue- „ runt.

Horum sententiam probans Pontifex, respondit, *Placet*. Quin & ad Episcopos Britanniæ scribens idem Pontifex Canones Antiochenses recitat inter illos, per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi judicantur & Clerici. *Dist. 20. Can. 1.*

Baronius perperam carpit Gratianum circa hanc Synodum Antiochenam.

Mirum proinde displicuisse Baronio, quod Gratianus noster hanc Synodum Antiochenam inter Concilia a Catholicis habita recenseat, quia ut Baronio detur Synodo huic nonnullos etiam professione Arianos interfuisse, eisque ibidem dominatos esse, illud tamen nimis manifestum est Canones hujus Synodi tamquam disciplinæ utiles, ab Ecclesia non Orientali duntaxat, sed & Occidentali sæculis multi ante Gratiani tempora fuisse agnitos & receptos: quare Antonius Augustinus, Canonum illorum auctores, credit quidem fuisse Arianos: „ sed tamen, ait, receptos esse constat, & in „ corpore Canonum positos ante Concilium Chalcedo- „ nense, ut ex ejus actione undecima apparet, ex li- „ bro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus Ca- „ nonum dicimus .... fortassis propter eorum utilita- „ tem “ *lib. 1. Dial. 11. de Emendat. Grat.*

Quod contra hos Canones, ac præsertim XII objicitur ex S. Chrysostomo, Innocentio I. & Julio I. examinabimus in scholiis ad dictum Canonem XII.

§. II.

De Canonibus hujus Synodi.

Episcopi hic congregati, Duce Eusebio Nicomediensi, Arianorum fautore, ut suam de hæresi Ariana opinionem cautius occultarent, atque a Nicænis, & antiquis Canonibus se non recedere persuaderent, admodum solliciti fuere, ut disciplinam Ecclesiasticam, editis Canonibus, rite stabilirent, ut vel sic se orthodoxos ostenderent.

(a) Hæc Epistola genuina est & responsoria ad litteras, quas Julio scripserant Eusebiani.

S C H O L I A

In Canones Antiochenos.

C A N O N I.

Omnes, qui ausi fuerunt dissolvere definitionem sancti & magni Concilii, quod apud Nicæam congregatum est, sub præsentia piissimi & venerandi Principis Constantini, de salutifera solemnitate sacratissimæ Paschæ, excommunicandos, & de Ecclesia pellendos esse censemus; si tamen contentiosius adversus ea, quæ bene sunt decreta, persiterint, & hæc quidem de Laicis dicta sint. Si quis autem eorum, qui præesse noscuntur Ecclesiæ, aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, post hanc definitionem tentaverit ad subversionem populorum, Ecclesiarumque perturbationem, seorsum colligere & cum Judæis Pascha celebrare; Sancta Synodus hunc alienum jam hinc ab Ecclesia judicavit, quod non solum sibi; sed & plurimis causa corruptionis & perturbationis extiterit, nec solum tales a ministerio removet, sed etiam illos, qui post damnationem hujusmodi communicare tentaverint: damnatos autem omni quoque extrinsecus honore privari, quem sancta Regula & Sacerdotium Dei promeruit.

S C H O L I O N.

Decretum Synodi Nicænæ de Paschæ celebratione confirmatur.

Decretum editum esse de celebranda solemnitate Paschali die Dominico, post plenilunium martiale in Nicæna Synodo, diximus supra in *Dissertatione de Synodo Nicæna*.

Hoc Decretum in præsenti Canone renovatur, decernunturque pœnæ in non observantes: *Et quidem*

Laicos, qui ausi fuerint dissolvere definitionem magni & sancti Concilii Nicæni, quod congregatum est apud Nicæam, sub præsentia piissimi & venerandi Principis Constantini, de salutifera solemnitate sacratissimæ Paschæ, excommunicandos, & de Ecclesia pellendos (sive G. *excommunicatos & ab Ecclesia ejectos esse*) *censuit*.

Si tamen contentiosius adversus ea, quæ bene sunt Decreta, persisterint (sive Isid. *maxime si perstiterint studio contentionis, ad subvertenda ea, quæ optime constituta sunt*).

Non ergo crediderunt Patres excommunicandos Laicos, qui simpliciter contraveniunt Decretis; sed qui *contentiosius* adversus Decreta ab Ecclesia sancita, & recepta, recalcitrant; eisque obedire renuentes, eadem subvertere conantur. Hos tamquam Ecclesiæ rebelles, quidni ab Ecclesia repellantur, sive ejiciantur?

„ Si quis autem eorum, quæ præesse noscuntur Ecclesiæ, aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, post „ hanc definitionem tentaverit, ad subversionem popu„ lorum, Ecclesiarumque perturbationem sensum colli„ gere, & cum Judæis Pascha celebrare: sancta Syno„ dus hunc alienum jam hinc ab Ecclesia judicavit.

Rationem inflictæ hujus pœnæ subjungit Synodus; *quod non solum sibi, sed & plurimis causa corruptionis & perturbationis extiterit*: (vel Isid. *suæ & aliorum corruptæ mentis & conversationis supplantator extiterit*).

Ut autem ostendat Synodus, quanti criminis rei sint Ecclesiæ præfecti, qui constituti ad docendum & inducendum populum verbo & exemplo, ut Ecclesiæ Decretis obediant, eum subvertunt & ad contraveniendum & resistendum Ecclesiæ definitionibus excitant & colligunt; *non solum tales a ministerio removet*; quæ est simplex & ordinaria depositionis pœna! *sed etiam illos, qui audent iis post damnationem* (sive G. *depositionem*) *hujusmodi communicare*; quin & ulterius eosdem *damnatos, omni quoque extrinsecus honore privari, quem sancta regula, & Sacerdotium promeruit* (sive G. *cujus sanctus Canon & Dei Sacerdotium fuit particeps*) (vel Isid. *depositos autem etiam externo honore privari, cujus sanctus Canon & Dei Sacerdotium fuit particeps*). Sive ut legit Codex Ecclesiæ Romanæ, *depositum autem etiam honore, qui extrinsecus est, privari oportet, quem sanctis Canonibus, & Dei Sacerdotio meruit*, ut sensus sit, eum privari honore *externo*, seu *extrinseco*, quem ob *sacerdotium sacris Canonibus meruit*. Quod congruit cum lectione marginali ad hunc Canonem ex editione Isidori in Conciliorum Collectione Labbæi, *col.* 582. apposita: per sanctos Canones, per externum seu extrinsecum honorem intelligitur, qui ad Episcopos, Presbyteros, aut Diaconos, tamquam sacratos homines extra sacrum Tribunal, sive divinorum celebrationem ex præscripto Canonum pertinet, uti Balsamon & Zonaras notarunt: puta honor Cathedræ, & Nominis, tum reliqua Sacerdotalia privilegia, quibus hi per præsentem Canonem privantur; licet qui alias simpliciter a divinorum celebratione depositi hisce privilegiis gaudeant, & ea, quæ sunt extra sacrum Tribunal, peragant.

Ostendit denique hic Canon, non solos Episcopos, & Presbyteros, sed & Diaconos positos fuisse inter eos, qui *præesse noscuntur Ecclesiæ*. Argumentum, Diaconos tum temporis functionibus quoque hierarchicis fuisse impensos.

Credit Gulielmus Beveregius, hoc Decretum a præsenti Synodo editum, ob Arianorum hæresim, tunc temporis exortam, qui non obstante Patrum Nicænorum Decreto adhuc cum Judæis Pascha celebrare volebant, teste Epiphanio, *hæresi* 70. *num.* 9.

Cardinalis Baronius vero putat, quod sicuti Eusebiani, in prima fidei confessione, ad evitandum nomen „ hæreticum contestati in primis sunt, se Arium mini„ me sectatos esse, ita in Canonum editione, ut ab eis „ statuta reciperentur ab omnibus, ipso ingressu Cano„ nem illum posuerint, quo Nicæni Concilii Decreti de „ Pascha is tempore instituti se vindices exhiberent, ac „ proinde maculam illam, qua asperserant, quod fer„ rentur ipsi Nicænæ Synodo adversari, hoc dolo pror„ sus eluerent.

Quidquid sit de hac conjectura Baronii, qui acriori, quam par est, hos Canones, & Synodum stylo perstringit: illud constat hisce Canonibus plura Nicænæ Synodi Decretata clarius exponi, & disciplinam iis contentam stabiliri.

Sed tamen nec illud negari potest, quod sicuti sub formulis fidei, quæ exterius fidem Catholicam præferebant, hæresim Arianam immiscuerint; ita quoque Canonibus, quibus disciplina Nicænis, & aliis antiquis Canonibus proposita stabilitur, immiscuerint, atque quosdam Canones ita fabricaverint, ut illorum auctoritate fortissimos Nicænæ fidei de consubstantialitate Filii propugnatores facile opprimere possent, scilicet S. Athanasium Alexandrinum, & Paulum Constantinopolitanum Episcopos; uti in scholiis ad hosce Canones latius ostendetur.

CANON II.

Omnes, qui ingrediuntur Ecclesiam Dei, & Scripturas sacras audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia se a perceptione sanctæ communionis avertunt, hi de Ecclesia removeantur, quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant, & precibus indulgentiam consequantur, cum excommunicatis autem non licere communicare, nec cum his, qui per domos conveniunt, devitantes orationes Ecclesiæ, simul orandum est: ab alia quoque Ecclesia non suscipiendum, qui in alia minime congregatur; si quis autem de Episcopis, vel Presbyteris, vel Diaconis, seu quilibet ex Clero deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam iste privetur communione, tamquam qui Regulam confundat Ecclesiæ.

SCHOLION.

HUjus Canonis duæ sunt partes, quarum prima desumpta apparet ex Canone X. Apostolorum: posterior vero renovare videtur Canonem V. Nicænum. Prima itaque parte conformiter ad Canonem X. Apostolorum: *Omnes, qui ingrediuntur Ecclesiam Dei, & Scripturas audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia* (seu G. *propter aliquam insolentiam*) (aut Isid. *secundum aliquam propriam disciplinam se a perceptione sacræ communionis avertunt* (vel G. *sanctam Eucharistiæ participationem adversantur*) *hi de Ecclesia removeantur* (seu G. *ab Ecclesia expellantur*). *Contra eos qui sacrificio interfuns, sed Sanctam communionem aversantur.*

Hactenus Canon convenit cum citato Canone Apostolorum, poteritque Scholion hujus Canonis his repeti. Hoc tamen notandum, quod hic monet Balsamon, hæc verba Canonis, *vel sanctam Eucharistiæ participationem, propter aliquam insolentiam aversantur*, uti legunt Græci, non posse intelligi de iis, *qui eam odio habent, vel abominantur; hi enim non solum segregarentur, sed etiam ut hæretici exterminarentur*. Porro hi, de quibus præsens Canon loquitur, duntaxat de Ecclesia removentur, sive ab Ecclesia expelluntur, id est, Ecclesiam ad audiendas Scripturas sacras ingredi vetantur.

Cum autem Canon Apostolorum tempus hujus segregationis non determinaret, Patres Antiocheni id supplentes declararunt, hos de Ecclesia removendos, *quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant, & precibus indulgentiam consequantur* (vel Isid. *donec confitentes pœnitentiæ fructum demonstrent, & deprecati fuerint, ut data venia suscipiantur*) (aut G. *donec postquam confessi fuerint, fructusque pœnitentiæ ostenderint, & impleverint, veniam assequi possint*.

Hic per transennam notetur, Patres Antiochenos, ut veniam impartiantur, non solam oris confessionem a pœnitentibus requirere, sed ut fructus pœnitentiæ ostendant; adeoque hoc Canone jam pridem perstrictos modernos illos confessarios, qui solis verbis contenti, nullos veræ ac sinceræ pœnitentiæ, ac conversionis fructus requirunt, veri Audæanorum successores, de quibus scribit Theodoretus *lib.* 4. *hæreticorum fabularum*: „ confessis dont remissionem, *non tempus ad pœnitentiam*, „ ut jubent Leges Ecclesiasticæ, præscribentes, sed sua „ potestate condonantes. *Fructus pœnitentiæ requirendi a pœnitente.*

Ut autem hæc segregatio, sive remotio ab Ecclesia suum habeat plenum effectum, subjungit Canon, *cum excommunicatis aut non licere communicare*, hoc est, catenus quatenus sunt *excommunicati*. *Communicans cum excommunicato.*

Hi enim, de quibus loquitur Canon, non sunt plene excommunicati, id est, totaliter rescissi ab Ecclesia, sed exclusi duntaxat a communione fidelium in divinis, ut nimirum divinis Officiis cum reliquis fidelibus assistere nequeant atque eatenus dicuntur esse extra *communionem*, & *excommunicati* specie quadam minoris excommunicationis, quales apud veteres multæ erant, uti ostendi in *Jure Ecclesiast. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 4. & *cap.* 5.

Ex generali igitur hoc principio, *cum excommunicatis non licere communicare*, ad præsentem casum inferunt Patres Antiocheni primo, nec cum his, qui per domos *conveniunt, devitantes orationes Ecclesiæ, simul orandum est*. (vel G. *neque in domibus convenientes, cum iis orare, qui precibus Ecclesiæ non communicant*) (vel Isid. *neque cum his per domos ingredi, & cum eis orare, qui Ecclesiæ non participant in oratione*. Secundo ex eodem principio inferunt, *ab alia quoque Ecclesia non suscipiendum, qui in alia minime congregatur* sive G. *neque in alia Ecclesia recipi, qui in alia Ecclesia non conveniunt*), sive Isid. *qui ab alia excommunicantur* id est, a divinis excluduntur.

Sensus igitur est, quod cum non liceat cum excommunicatis communicare in his, a quibus per excommunicationem exclusi sunt; non liceat cum segregatis a divinis Officiis, sive oratione Ecclesiæ in his communicare, vel in privatis oratoriis, sive in alia Ecclesia.

Addit autem Concilium, quod *si quis de Episcopis, aut Presbyteris, vel Diaconis, seu quilibet ex Clero* (G. *vel ex Canone*) (Isid. *etiam qui in Canone detinentur*) *deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam iste privetur communione*: (sive G. *eum quoque esse excommunicatum*) *tamquam qui Regulam* (seu G. *Canonem*) *confundat Ecclesiæ*.

Certum est per *Regulam*, sive *Canonem* hic indicari Canonem V. Nicænum, quo præcipitur, ut *sententia regularis obtineat, ut hi, qui abjiciuntur ab aliis, ab aliis non recipiantur*: pro cujus intellectu videri poterit Scholion ad citatum Canonem Nicænum.

CA-

CANON III.

Si quis Presbyter, aut omnino quilibet ex Clero Parochiam propriam deserens, ad aliam properaverit, vel in uno demigrans, in alia Parochia per multa tempora nititur immorari; ulterius ibidem non ministret, maxime si vacanti suo Episcopo, & regredi ad propriam Parochiam commonenti obedire contempserit. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, a ministerio modis omnibus removeatur, ita ut nequaquam locum restitutionis inveniat. Si vero pro hac causa damnatum alter Episcopus suscipiat, hic etiam a communi coerceatur Synodo, velut qui Ecclesiastica constituta dissolvat.

SCHOLION.

Clerico non licet sine consensu Episcopi ad aliam Diœcesim migrare.

QUæ hoc Canone statuuntur contra *Presbyterum, Diaconum, & omnino quemlibet ex Clero*, (sive G. *omnino ex Sacerdotali ordine*) qui Parochiam suam *propriam deserens, ad aliam properavit* (sive Isid. *deserta sua Ecclesia alias Diœcesi*) ad *aliam transeundum esse crediderit; deinde omnino demigrans, per multa tempora* (sive G. *longo tempore*) *nititur immorari*; (seu Isid. *& ibi paulatim tentet, quo migraverit perpetuo manere*).

Hæc eadem Decreta leguntur Canone XV. vulgo Apostolorum, & Canone XVI. Nicæno, valde his affinia constituta sunt; quorum Scholia repeti poterunt (*a*).

Ulterius quæ hoc Canone decernuntur contra Episcopum, qui hujusmodi *Clericum pro hac causa damnatum* (seu G. *depositum*) suscipit, pene coincidunt cum Canone XVI. Apostolorum, nisi quod hoc Canone statuatur, *ut hic Episcopus etiam a communi coerceatur Synodo, velut qui Ecclesiastica constituta* (seu Isid. *jura*) vel G. *ritus Ecclesiasticos, dissolvat*. Per Synodum *communem*, hic intelligitur Synodus Provincialis ex Metropolitano & Episcopis suffraganeis, quæ & subinde dicitur Synodus perfecta, in qua secundum pristinam Ecclesiæ disciplinam majora negotia Ecclesiastica terminabantur, ac de Episcoporum causis præcipue judicabatur, & propterea bis per annum ex Decreto Synodi Nicænæ congreganda erat.

Ex hoc aliisque Canonibus intelligitur, quam odiosæ semper fuerint Presbyterorum & Clericorum de una ad aliam Ecclesiam translationes, quæ raro aliam quam avaritiæ aut ambitionis radicem habent.

Extat hic Canon apud Gratianum *causa 7. quæst. 1. Can. 24.*

CANON IV.

Si quis Episcopus damnatus a Synodo, vel Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere; sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis; sed & communicantes ei, omnes abjici de Ecclesia, & maxime, si postea quam didicerint adversum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

SCHOLION.

Si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus depositus aliquid de sacro ministerio attingat, spe resolutionis excidit.

PRæSENTI Canone duo statuuntur ad tuendam auctoritatem Synodorum & Episcoporum, in judicandis respective Episcopis, Presbyteris, & Diaconis.

Primo itaque statuit: *Si quis Episcopus damnatus a Synodo, vel Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo* (vel G. *depositus*) *ausi fuerint aliquid de ministerio sacro* (sive G. *aliquid de ministerio agere*) (seu Isid. *præsumpserit Sacerdotii, seu sacri ministerii aliquam actionem*) *sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia Synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis*. Hervetus legit: *Si sacrum celebrare ausus fuerit*: quasi Canon duntaxat loqueretur de Episcopo, Presbytero, aut Diacono Altaris sacrificium peragente, aut ei assistente, cum de omni parte Officii Ecclesiastici intelligendus sit, uti omnes passim versiones indicant, & etiam Græci interpretes notarunt; ac signanter Zonaras specialiter monet. „ Liturgiæ nomine hoc loco non *sacrorum celebratio, incruentique sacrificii oblatio solum; sed omnes præterea summi sacerdotii functiones* intelliguntur. Proinde „ etiamsi a Sacro faciendo abstineat, Baptismum tamen „ ministret, aliaque, quæ ex præcedente, hoc est inveterata consuetudine, summi Sacerdotis propria „ munia sunt, pœnæ hujus Canonis subjicitur.

Non negat igitur hic Canon, Episcopo, Presbytero, aut Diacono appellationis, aut defensionis remedium, cum se injuste depositos, vel damnatos credunt; sed vult ut interim sententiæ latæ se subjiciant, sive nihil per arrogantiam, sive quasi per contemptum faciant contrarium ipsi sententiæ, antequam per aliam Synodum hujus sententiæ correctio facta sit, uti recte notavit Aristenus.

Sensum igitur bene expressit Martinus Bracarensis *Can.* 37. ita legens: „ Si præsumpserit sive Episcopus ille, „ aut Presbyter, vel Diaconus facere oblationem, vel „ matutinum, aut vespertinum sacrificium, quasi in „ Officio agere *sicut prius*, non liceat ei, nec in alio Con„ cilio spem reconciliationis habere, nec ultra reconciliari.

His ergo negatur appellationis, & defensionis auxilium, qui quadam *præsumptione*, vel *audacia*, sententiam latam quasi despicientes, agunt *sicut prius*, antequam sententia lata correcta fuerit per legitimum judicem.

Addit & Canon: *omnes* hujusmodi depositis, seu damnatis *communicantes abjici ab Ecclesia* (sive G. *ut ex Ecclesia rejiciantur*) *& maxime, si postea quam didicerint adversus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem contumaciter communicare tentaverint*.

Hic non agi de simplici, se de contumaci excommunicatione, quæ ob suam contumaciam, abjectionem ab Ecclesia mereatur, satis indicat lectio Isidori, cui congruit Codex Ecclesiæ Romanæ.

Fuit hic Canon relectus & probatus in Concilio Chalcedonensi *act. 4.* adversus quosdam Monachos, volentes communicare Dioscoro Archiepiscopo Alexandrino, postquam a Synodo Chalcedonensi fuerat depositus. Refertur apud Gratianum, *caus. 11. qu. 3. Can. 6.* & rursus *Can. 7.* ex versione Martini Bracarensis supra citata.

Hic ostenditur auctoritas Synodorum Provincialium in judicandis & terminandis causis Episcoporum, de qua disciplina videri possunt, quæ dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. 1. part. 1. tit. 20. c. 3. pag. 128.* (*a*) Ubi & mutationem hujus disciplinæ sensim introductam annotavi.

Notandum præsenti Canone, sermonem esse de sententiis contra Ecclesiasticas personas pronuntiatis ordine juris servato, sive prolatis secundum præscriptum Canonum, nequaquam vero pronuntiatis via facti, sive neglecto ordine juris, quas nonnunquam sperni posse tamquam nullas & irritas notum est.

CANON V.

Si quis Presbyter, aut Diaconus Episcopum proprium contemnens, se ab Ecclesia sequestravit, & seorsum colligens, Altare constituit, & commonenti Episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit semel & iterum convocanti, hic damnetur omnimodo, nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiam conturbare & sollicitare persistat, tamquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

SCHOLION.

Presbyter contra proprium Episcopum Altare erigens.

PRæSENS Canon multum similis est Canoni XXXII. vulgo Apostolorum, decernitque: *Si quis Presbyter, aut Diaconus Episcopum proprium contemnens; se ab Ecclesia*, hoc est a cœtu publico, *cui Episcopus præsidet*, *sequestravit* (seu G. *segregavit*) *& seorsum* (sive G. *privatim*) *apud se collectis populis colligens Altare constituit* (seu G. *congregationem effecerit*) *& Altare fixerit*, *& commonenti Episcopo non acquieverit, nec consentire, vel obedire voluerit semel & iterum convocanti; hic damnetur omnimodo* (seu G. *is omni modo deponatur*) *nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem*, (vel G. *& non amplius curationem assequi, nec suum possit honorem capere.*) Quibus fat manifeste appellationis remedium tamquam contumaci, denegatur. Cum autem similes rebelles, & Ecclesiasticæ unitatis perturbatores nonnunquam sola Ecclesiæ auctoritate cohiberi nequeant, addit Canon: *Quod si Ecclesiam conturbare & sollicitare persistat, tamquam seditiosus per potestates exteras opprimatur*: (vel G. *si autem perseveret turbas & seditionem in Ecclesia concitare, is per externam potentiam, ut seditiosus castigetur*) (sive Isid. *per eam, quæ foris est potestatem*).

Si seditiones excitet sæculari puniendus est potestate.

Verum omnes hæ in verbis dissonantes lectiones eumdem habent sensum; nimirum hujusmodi inobedientem & seditiosum per potestatem sæcularem, quæ *externa*, sive *extera* vocatur respectu potestatis Ecclesiasticæ, quæ Ecclesiæ *propria* est & quasi *interna*, uti uno consensu hic notant interpretes, coercendos esse.

Canon IV. & V. Antiocheni a Concilio Chalcedon. tamquam sacra Patrum Regula probati.

Hic Canon cum præcedenti in Concilio Chalcedonensi *Act. IV.* in causa Caroli & Dorothæi, aliorumque his adhærentium Monachorum, ex Codice Canonum relectus fuit: atque sententia conformis in illos, si Concilio non obedirent in condemnatione Eutychetis, concepta est his verbis. „ Sciant se cum Monachis, qui „ cum ipsis sunt, privatos esse & gradu, & omni dignitate, & communione, una cum eo, ut desinant præesse Monasteriis, ac siquidem perfugere conentur, „ valere in eos eamdem pœnam decernit sanctum hoc „ & universale magnum Concilium, externa videlicet „ auctoritate, juxta divinas sacrasque Patrum Regulas, „ corroborante sententiam in contumaces latam.

Ostendit hic Canon, Monachos & Clericos rebelles nonnunquam per potestatem sæcularem coercendos, scilicet Ecclesiastica potestate ad coercendum haud sufficien-

(*a*) Nonnulla in Canone Antiocheno addantur, quæ præscindant prætextus, quibus ambitiosi suas migrationes purgare, & Nicænis Decretis illudere conabantur, v. g. quod vi populo illata, aut ab Episcopis coacti de sua ad aliam Ecclesiam migrassent.

(*a*) Hæc pertractata sunt *cap. 2.* si consulantur anteriores Editiones.

ficiente, atque hinc est usitata brachii sæcularis imploratio.

Postrema hæc Canonis clausula apud Martinum Bracarensem annectitur Canoni præcedenti, his verbis: *si autem permanserit turbans & concitans Ecclesiam, per forasticam potestatem oportet eum, sicut seditionarium ab omni plebe expelli*, & ita refertur a Gratiano *causa* 11. *quæst.* 8. *Can.* 8. ubi videnda Correctorum Romanorum annotatio.

Canon VI.

Si quis a proprio Episcopo communione privatus est, non ante suscipiatur ab aliis, quam suo reconcilietur Episcopo, aut certe ad Synodum, quæ congregatur, occurrens, pro se satisfaciat, & persuadens Concilio, sententiam accipiat alteram. Hæc autem definitio maneat circa Laicos, & Presbyteros, & Diaconos, omnesque, qui sub regula esse monstrantur.

Scholion.

Excommunicatus ab Episcopo, ab alio non recipiatur.

QUod hoc Canone statuitur, id ipsum & Canone Nicæno decretum fuit.

Declarat autem hic Canon, quod hæc definitio generaliter obtinere debeat, id est, *maneat* tam *circa Laicos*, quam *Presbyteros & Diaconos, omnesque* (vel juxta Dionysium *qui sub regula esse monstrantur*) (vel Isid. *qui in Clero sunt*) (sive G. *& omnes qui sunt in Cleri Catalogo*): quo notandum primitus usitatum fuisse, ut omnes, qui Ecclesiæ tamquam ministri servirent, in catalogo, sive Matricula Ecclesiæ annotarentur, ut iis ex bonis Ecclesiasticis necessaria subministrarentur. Apud Gratian. *caus.* 11. *quæst.* 3. *Can.* 2. extat prædictus Canon, ut autem securius, efficaciusque observetur, sequens conditus.

Canon VII.

Nullus peregrinorum sine pacificis, id est, commendatitiis suscipiatur Epistolis.

Scholion.

Peregrinus sine litteris pacificis non recipiatur.

PRÆSENS Canon, quasi appendix est præcedentis; ut enim nemo a proprio Episcopo depositus, vel excommunicatus ab alio recipiatur, statuitur, ut nullus ex una Ecclesia ad aliam veniens recipiatur *sine pacificis litteris* proprii Episcopi, ut hoc pacto innotescat eum pacem & communionem cum proprio Episcopo habere. De his litteris autem agitur ad Canonem XIII. Chalcedonensem. Extat apud Gratianum *Dist.* 71. *Can.* 9. ex versione Isidori, qui perperam videtur hunc Canonem restringere ad *peregrinos Clericos*, quandoquidem præcedens loquatur indistincte de Laicis & Clericis. Legit enim Isidorus: *nullum absque formata, quam Græci Epistolam vocant, peregrinorum Clericorum suscipi oportet*. Notant ibidem Correctores Romani aliam esse Græcorum & Dionysii lectionem.

Canon VIII.

Presbyteri, qui sunt in agris, Canonicas Epistolas dare non possunt: ad solos tantum vicinos Episcopos litteras destinabunt. Chorepiscopi autem, qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas, id est, generales Epistolas.

Scholion.

A quo pacifica concedendæ?

IN præcedenti Canone dictum fuit, nullum peregrinum *sine pacificis*, id est, *commendatitiis Epistolis* esse suscipiendum, præsenti vero Canone declaratur, quibus similes litteras dandi competat auctoritas.

Primo itaque dicitur: *Presbyteri, qui sunt in agris* (seu Isid. *in pagis*) (seu G. *in regionibus*) *Epistolas dare non possint* (sive G. *nec dent Canonicas Epistolas*) *ad solos tantum vicinos Episcopos litteras destinabunt*, (sive Isid. *neque ad regiones longinquas formatas*) id est, *Canonicas Epistolas dare, & nisi ad finitimos Episcopos simplices litteras mittere præsumant.*

Hic sat aperte Canon vetat Presbyteris, quos hodie Parochos dicimus, dare Epistolas Canonicas, sive formatas, quæ dabantur Clericis peregre proficiscentibus, ut sacra officia obire possent. Ad vicinum autem Episcopum de talibus Clericis scribere, & ordinationem, ac fidem, ac opinionem eorum notam facere, etiam illis conceditur, ut hic exponit Aristenus. Hasque litteras vocat Isidorus *simplices*, utpote simpliciter testimonium vitæ & ordinationis continentes.

Altera parte Canonis declaratur, quod *Chorepiscopis* „ qui sunt irreprehensibiles, id est, quorum existimatio „ nulla accusatione, quæ labem afferat, tentata est " ut ait Balsamon, dare possint *pacificas id est, generales Epistolas*.

Canoni huic congruit hodierna Ecclesiæ praxis, quæ testimoniales dare permittit Presbyteris, sive Parochis; at pacificas, sive dimissoriales, quibus Clericis ministrandi licentia extra Diœcesim conceditur, Episcopis eorumque Vicariis reservata esse solet, nec sine litteris Episcopi ad divina celebranda, admittendum Presbyterum externum, Synodi nostræ præscribunt. Uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 9. *pag.* 59. Laicos vero de una Parochia ad aliam transmigrantes, solis testimonialibus Parochi munitos admitti permittunt.

Interim & ex hoc Canone intelligimus, quam solliciti fuerint jam pridem Patres: ne temere litteræ testimoniales de vita & moribus darentur, cum nec Parochis eas fiderent, nisi ad solos Episcopos vicinos, qui de prudentia & circumspectione Parochorum certiores esse possent, & consequenter quid de litteris eorum foret deferendum, judicare.

Canon IX.

Per singulas regiones Episcopos convenit nosse Metropolitanum Episcopum sollicitudinem totius Provinciæ gerere. Propter quod ad Metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrunt. Unde placuit eum & honore præcellere, & nihil amplius præter eum, cæteros Episcopos agere (secundum antiquam a Patribus nostris Regulam constitutam) nisi ea tantum, quæ ad suam Diœcesim pertinent, possessionesque subjectas. Unusquisque enim Episcopus habet suæ Parochiæ potestatem, ut regat juxta reverentiam singulis competentem; & providentiam gerat omnis possessionis, quæ sub ejus est potestate, ita ut Presbyteros & Diaconos ordinet, & singula suo judicio comprehendat. Amplius autem nihil agere tentet præter Antistitem Metropolitanum, nec Metropolitanus sine cæterorum gerat consilio Sacerdotum.

Scholion.

Metropolitanus præest toti Provinciæ.

PRÆSENS Canon in multis convenit cum Canone XXXIV. vulgo Apostolorum, creditusque in hoc Canone fieri allusionem ad dictum Canonem, uti observavi in scholiis in illum.

Equidem hic Canon evincit eo tempore inter Episcopos cujusque Provinciæ, unum fuisse, qui aliis *honore præcelleret*, sive *honore præcederet*, quique & *sollicitudinem totius Provinciæ gereret*.

Hic autem erat ille Episcopus, qui totius Provinciæ *Metropoli præerat*, uti habet Canon ex lectione Græcorum, inde dictus Episcopus *Metropolitanus*. Dicit autem *per singulas regiones Episcopos* (seu G. *qui sunt in unaquaque Provincia*) *convenit nosse* (vel G. *scire oportet*) *Metropolitanum Episcopum* (seu G. *Episcopum, qui Metropoli præest*) *sollicitudinem totius Provinciæ gerere* (seu G. *curam suscipere totius Provinciæ*).

Ulterius habetur ex hoc Canone, quare hæc præeminentia huic Episcopo delata fuerit: *nimirum propter quod ad Metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrant* (vel G. *eo quod in Metropolim undequaque concurrunt omnes, qui habent negotia*) (sive Isid. *propter quod ad Metropolitanam civitatem, ab his, qui causas habent, sine dubio concurratur*).

Hinc videmus Metropolim Ecclesiasticam, jam pridem a Metropoli Civili dependisse, uti latius notabimus ad Canonem XII. Chalcedonensem, & in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 19. *cap.* 1. *pag.* 128. diximus.

Negotia magni momenti non tractent Episcopi sine Metropolitano.

Præterea noscitur ex hoc Canone, nihil magni momenti quod propriam cujusque Episcopi Diœcesim excedit, Episcopos agere posse, sine Metropolitano. Dicit enim Canon: *Unde placuit eum & honore præcellere* (seu G. *præcedere*) *& nihil amplius* (seu G. *nihil magni momenti*) *præter eum*, (sive G. *sine illo*) *cæteros Episcopos agere* (vel G. *aggredi*) *secundum antiquam a Patribus nostris Regulam constitutam* (sive G. *ut vult antiquior, qui & obtinuit e Patribus nostris Canon*) *nisi ea tantum, quæ ad suam Diœcesim pertinent* (sive G. *quæ ad uniuscujusque parœciam conferunt*) *possessionesque* (seu G. *Regiones*) *subjectas* (sive G. *quæ ei subsunt*).

Vult ergo Canon, ut negotia magni momenti, quæ Provinciam concernunt, non agantur sine Metropolitano; at illa, quæ concernunt singulorum Episcoporum proprias parœcias, sive Diœceses, absolvantur per singulos respective proprios Episcopos. Rationem posterioris subjicit Canon: *Unusquisque enim Episcopus habeat suæ Parochiæ potestatem, ut regat juxta reverentiam singulis competentem* (sive Isid. *secundum competentem sibi reverentiam*) (vel G. *pro unicuique conveniente Religione*) *& providentiam gerat omnis possessionis, quæ sub ejus est potestate* (sive G. *totius regionis, quæ suæ urbi subest, curam gerat*): *ita ut Presbyteros & Diaconos ordinet, & singula suo judicio comprehendat* (sive G. *& unaquæque cum judicio tractet*) (vel Isid. *de singulis illius regionis causis, cum pondere & moderatione disceptet*).

Singulis ergo Episcopis regimen & curam suæ Diœcesis, sive Regionis vult esse: ita ut *Præsbyteros & Diaconos etiam ordinet, & singula suo judicio comprehendat*, sive ut legunt Græci, *& unaquæque cum judicio tractet*. Isidorus autem hanc finalem clausulam intellexit de causarum disceptatione; ita enim legit, *& de singulis illius regionis causis cum moderatione & pondere disceptare*.

Præter illa autem, quæ propriam cujuslibet Episcopi Diœ-

Diœcesim spectant, nihil agere possunt Episcopi sine Metropolitano, nec Metropolitani sine Episcopis suæ Provinciæ.

Amplius autem nihil agere tentet præter Antistitem Metropolitanum; (sive G. *& nihil ultra facere aggrediatur Episcopus sine Metropolitano Episcopo*). Addit denique Canon; *nec Metropolitanus sine cæterorum gerat consilio Sacerdotum*.

Nec Metropolitanus absque Episcopis Provinciæ.

Porro de disciplina hujus Canonis, tam quoad liberum cujusque Episcopi regimen suæ Diœcesis, etiam cum exclusione Metropolitani, quam jus & prærogativam Metropolitani supra Episcopos, in negotiis magni momenti, latius egi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 16. cap. 5. pag. 102. cap. 6. pag. 103. & cap. 7. pag. 104.* item *tit. 19. cap. 1. pag. 128.* Alias, id est, in anterioribus editionibus *tit. 16. cap. 3. & 4.* & *tit. 19. cap. 1. & 4.*

Ex hoc Canone habemus quod juxta hunc Canonem causæ majores, sive magni momenti essent tractandæ in Synodo Provinciali, quæ constabat ex Metropolitano, & cæteris Episcopis Provinciæ.

Per antiquiorem Canonem, cujus hic fit mentio, intelligi Canonem XXXIV. Apostolorum vix dubitari potest; quandoquidem eadem ac iisdem pene verbis, in eo legantur, quæ nonnihil hic latius exponuntur; neque ullus alius Canon occurrat, quo ante hanc Synodum constituta legantur, unde hic habetur argumentum pro antiquitate Canonum Apostolorum.

CANON X.

Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint; tamen sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant; ut gubernent sibi subjectas Ecclesias, earumque moderamine curaque contenti sint, Ordinent etiam Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec Presbyterum vero, nec Diaconum audeant ordinare, præter Civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est. Si quis autem transgredi statuta tentaverit, depositus, quo utebatur honore privetur. Chorepiscopum vero Episcopus Civitatis ordinet, cui ille subjectus est.

SCHOLION.

De Chorepiscoporum excessibus.

Hic Canon evincit, Chorepiscopos eo tempore limites suæ auctoritatis excessisse, ipsumque Episcoporum regimen turbasse; ut propterea modum & limites iis præscribere necesse fuerit.

Hinc habemus ante hanc Synodum notos fuisse Chorepiscopos, quandoquidem jam tempore hujus Synodi necessum fuerit eorum excessus corrigere.

Primum igitur decernitur, ut *qui in vicis vel possessionibus* (seu G. *Regionibus*) (vel Isid. *villis*) *Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum* (vel G. *Episcopi*) (sive Isid. *ab Episcopis*) *perceperint, & ut Episcopi consecrati sint; ut modum proprium recognoscant, ut gubernent sibi subjectas Ecclesias, earumque moderamine & cura contenti sint*: hoc est, sint contenti Ecclesia, cui præfecti sunt, neque curam quasi Episcopi per totam Diœcesim, ultra terminos sibi constitutos protendere præsumant, sed oportet esse contentos propria sollicitudine & gubernatione, quam susceperunt, uti legit Isidorus.

Chorepiscopi non ordinent nisi Subdiaconos, Lectores, & Exorcistas.

Ulterius decernitur, ut *ordinent Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant* (sive G. *& eorum promotioni sufficere existiment*) (vel Isid. *quibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse*); quæ insinuant hæc referenda ad ipsos Chorepiscopos, quorum promotioni sufficere debet, si hosce constituere, vel ordinare queant. Subditur autem in Canone, *nec Presbyterum vero, nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est*: (vel Isid. *præter conscientiam Episcopi civitatis, vel Ecclesiæ, cui adjacens invenitur, seu ipse, seu regioni, in qua præesse dignoscitur*) (aut G. *absque urbis Episcopo, cui subjicitur ipse & regio*).

Hæc autem limitatio ex Canone præscripto procedit, *etiamsi* (Chorepiscopi) *Episcopi manuum impositionem acceperint*. Hic manuum impositionem intelligi ordinationem Episcopalem prætenditur a nonnullis, ipsaque versio Herveti insinuat, quæ habet, *etiamsi Episcopi ordinationem manuumque impositionem acceperint*. Sed clarius hanc interpretationem expresserunt Dionysius & Isidorus, quorum iste ita legit: *quamvis manus impositionem Episcoporum acceperint, & ut Episcopi consecrati sint*. Isidorus autem: *tametsi manus impositionem ab Episcopis susceperint, & ut Episcopi sint consecrati*.

Chorepiscopi illi erant veri Episcopi, sed an vi suæ ordinationis, controvertitur.

Hæc dubitari non sinunt, quin hoc Canone supponatur Chorepiscopos, quorum limitatur auctoritas, Episcopali charactere fuisse insignitos.

At illud inter Eruditos est controversum, an Chorepiscopi vi suæ ordinationis fuerint veri Episcopi, sive charactere Episcopali insigniti; an vero duntaxat per accidens, aliqui eorum fuerint Episcopi: puta quia cum quondam essent Episcopi ordinati; postmodum vero ad ordinem Chorepiscoporum redacti; uti de Novatianis ad Ecclesiam revertentibus notavimus ad Canonem VIII. Nicænum.

Quidquid sit de hac Eruditorum inter se controversia illud nequaquam obscurum est, ex contextu Canonis, quod Patres Antiocheni supposuerint Chorepiscopos veros fuisse Episcopos vi suæ ordinationis, & qui ordinabantur, ut curam Episcopalem agerent in vicis, seu villis majori alicui civitati adjectis. Sed & hoc constat, quod licet fuerint veri Episcopi, quia tamen duntaxat essent ordinati, ut curam agerent Episcopalem in villis, unde & Episcopi villani aliquando vocati fuere, inde & contigit ut sensim majoris civitatis Episcopo fuerint subjecti, & Episcopus civitatis aliquam superioritatem in ipsos acceperit, quemadmodum Metropolitanus a civitate Metropoli ex ipsa Metropoli civili sensim accepit superioritatem aliquam & prærogativam super Episcopos ipsius Provinciæ.

Hoc insuper notandum quod origo & institutio Chorepiscoporum nequaquam ex hujus, aut aliarum Synodorum, puta, Ancyranæ Neocæsariensis, aut etiam Nicænæ Canonibus petenda sit, quandoquidem omnes hæ Synodi de his Chorepiscopis tamquam jam institutis loquantur & statuant.

Porro ex hoc Canone liquet Patres Antiochenos credidisse & supposuisse Chorepiscopos generatim fuisse veros Episcopos, id enim manifeste supponunt priora verba præsentis Canonis: *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, &c.* Hi enim generaliter loquuntur de Chorepiscopis; fatenturque, quod hi *non tantum manus impositionem Episcoporum perceperint*, sed insuper *ut Episcopi consecrati sint*.

Sed licet eos, ut veros Episcopos recognoscat Synodus; tamen subjungitur: *sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant, ut gubernent sibi subjectas Ecclesias, earumque moderamine curaque contenti sint*. Quæ rursus ad omnes generaliter Chorepiscopos referuntur, ut proinde dubitari nequeat, quin Canon spectet ad omnes generaliter Chorepiscopos.

Moderamen a Chorepiscopis servandum in hoc præcipue consistit, nimirum, *ut ordinent etiam Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant*.

Itaque restringitur horum Chorepiscoporum, sive Episcoporum, qui in vicis sunt constituti, auctoritas, quod quidem ordinare queant inferiores Clericos; *sed nec Presbyterum, nec Diaconum ordinare audeant, præter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est*.

Quin & ex hoc moderamine nequaquam obscurum est, Patres Antiochenos supposuisse Chorepiscopos revera fuisse Episcopos, sive in Episcopos fuisse ordinatos, alias enim, nec de licentia aut consensu Episcopi civitatis potuissent Presbyterum, aut Diaconum ordinare.

Admodum igitur verisimile est primitus etiam hos Chorepiscopos, qui in villis ac vicis ad regendum populum ordinabantur, fuisse veros Episcopos, & æqualis auctoritatis in regimine suarum Ecclesiarum cum Episcopis, qui in majoribus civitatibus erant constituti.

Videntur Chorepiscopi fuisse Episcopi villicani.

Verum cum crescente Ecclesia regimen Ecclesiasticum sensim institui cœpit ad normam regiminis politici; cœperunt Episcopi, qui civitatibus præerant, prærogativas, & jura aliqua sibi vendicare in Episcopos, qui in vicis & regionibus civitati illi quoad civilia subjectis erant, quemadmodum videmus, quod Episcopus civitati Metropoli alicujus Provinciæ perfectus tandem in Episcopos Provinciæ prærogativas & jura Metropolitica acquisierit.

Quemadmodum igitur Synodus Nicæna voluit, ut Metropolitanis & majoribus Ecclesiis, sua jura serventur, ita quoque & hæc Synodus decrevit, ut Chorepiscopi Episcopo civitatensi, cui eorum regio est subjecta, sua jura conservent, & ipsi sint contenti moderamine, curaque subjectarum sibi Ecclesiarum, & ipsis sufficiat ordinare posse inferiores Clericos, prout in Canone exprimitur.

Quod autem in Canone dicatur, ut Episcopus civitatis ordinet Chorepiscopum, nequaquam evincit Episcopum contra Canonem Nicænum, sine aliorum Episcoporum assistentia potuisse ordinare Chorepiscopum, sed hic solummodo nominavit Synodus civitatis Episcopum, tamquam ordinantem, eo quod ille esset principalis, ad quem hæc ordinatio pertineret, sicuti subinde dicitur Episcopum esse ordinandum a suo Metropolitano, licet non excludantur alii Episcopi assistentes, ut proinde ex his concludi non possit Chorepiscopos non fuisse Episcopos. Ad hæc justum videbatur, ut Episcopus civitatis in ordinatione Chorepiscopi obtineret locum principalem, & ipsum ordinaret, quandoquidem Chorepiscopus ordinaretur, ut gereret curam regionis civitati Episcopali subjectæ. Et indubie hæc erat una ex prerogativis, quæ sensim Episcopis civitatensibus accesserat super Episcopos illos villanos, sive Chorepiscopos, quemadmodum ordinatio Episcoporum Provincialium devoluta fuit ad Episcopum præfectum Metropoli Civili Provinciæ.

Quapropter nequaquam concludi potest ex hoc Canone, Chorepiscopos fuisse ordinatos ab uno solo Episcopo, licet in Canone dicatur non posse ordinari sine licentia Episcopi civitatis; sive ab Episcopo civitatis constitui debere; quemadmodum concludi non potest Episcopos Provinciales a solo Metropolitano constitui, quantumvis

vis

vis sine ejus licentia ordinari nequeant; sive quod etiam dicatur Episcopos a suo Metropolitano esse ordinandos.

Acris quaestio excitata circa saeculum IX. an Presbyteri valide ordinarentur a Chorepiscopis.

Illud nihilominus constat, eos Chorepiscopos limites suae jurisdictionis aut auctoritatis excessisse, necnon quaestiones de ipsorum ordinatione fuisse excitatas signanter sub finem saeculi VIII. aut initium saeculi IX. Quaestio acris fuit excitata in Gallia & Germania, occasione Presbyterorum & aliorum a Chorepiscopis ordinatorum, quos multi invalide ordinatos esse sustinebant, ideoque & plurimi Laici eorum missas fugiebant, liberosque suos ab iis confirmari nolebant, *ne magis vulnus quam benedictionem acciperent*.

Ut haec contentio sopiretur, Episcopi de consensu & auctoritate Caroli Magni misere Arnonem Saltsburgensem Archiepiscopum ad Leonem III. Papam; ut ab eo ancipitis quaestionis solutionem referret.

Respondit autem Leo, quaestionem a suis praedecessoribus jam esse finitam, nec alio judicio opus esse. Dicit enim „ nullum fore Presbyterum, vel Diaconum, aut „ Subdiaconum, ab eis ordinatum, nec Ecclesiam ab „ eis dedicatam, nec virginem consecratam, nec quemquam confirmatum, neque quidquam quod de Episco„ pali ministerio praesumpsere esse peractum; sed quid„ quid ex his ab eis illicite erat praesumptum, omnia „ a canonice ordinatis Episcopis debere rite peragi, & „ in meliorem statum reformari; quia quod non ostendi„ tur gestum, ratio non sinit, ut videantur iteratum.

Haec fusius referuntur *lib.* 7. Capitul. Regum Francorum, *cap.* 260. editionis Baluzianae, additurque in quadam Synodo definitum, Chorepiscopos nihil potuisse Episcopale peragere: „ nam Episcopi, inquit, non erant „ quia nec ad quamdam civitatis Episcopalem sedem titu„ lati erant, nec canonice a tribus Episcopis ordinati.

Non dubium igitur quin Leo III. crediderit Chorepiscopos non fuisse charactere Episcopali insignitos, ejusque sententiam Episcopos Germaniae & Galliae amplexos esse. Quapropter suspicatur Eruditus Paschasius Quenellus *Disser.* 2. *tom.* 2. Operibus Sancti Leonis inserta, Epistolam de Chorepiscopis, cujus fragmentum refert Gratianus *Dist.* 68. *Can.* 4. huic Leoni III. adscribendam, non autem S. Leoni, cui attribui nequaquam posse ibidem multis ostendit, quamquam eam illi adscribunt Correctores Romani in Decreto Gratiani, secuti nimirum communem opinionem, quae eam Sancto Leoni attribuebat.

Verum non obstante hac Leonis III. responsione, & Episcoporum Synodali resolutione, non defuerunt etiam ex Episcopis, qui causam Chorepiscoporum acriter tuerentur, eosque omnia munia Episcopalia de licentia Episcopi civitatis obire posse assererent; uti testatur Rabanus Maurus, in libro de Chorepiscopis, & dignitate & officio eorum, quem annis aliquot post hoc Leonis responsum misit ad Drogonem Metensem Episcopum, in quo & ipse fortiter causam Chorepiscoporum, praesertim auctoritate hujus Canonis Antiocheni propugnat. Extat hic liber cum praefatione Stephani Baluzii ad calcem *tom.* 1. Operis Petri de Marca, *de Concordia Sacerdotii & Imperii*. Remansit & in haec usque tempora de Chorepiscoporum dignitate inter eruditos controversia, de qua videri possunt. Morinus *de sacris Ordinationibus*, *part.* 3. *exercit.* 4. *cap.* 3. & 4. Natalis Alexander in Appendice ad Dissertationem de Episcoporum super Presbyteros eminentia, qui sustinent Chorepiscopos vi suae ordinationis non fuisse Episcopos; novissime autem Guillelmus Beveregius in notis ad Canonem XIII. Ancyranum, contrarium contendit.

Interim illud indubitatum est saeculo IX. & sequentibus plura fuisse edita Decreta, quibus Chorepiscoporum ordinatio vetita fuit; eo quod Episcopi indocti otio & voluptatibus vacantes, Chorepiscopos ordinarent, uti habetur in Capitularibus Regum Francorum *lib.* 6. *cap.* 122. „ Placuit ne Chorepiscopi a quibusdam deinceps „ fiant, quoniam hactenus a nescientibus sanctorum Pa„ trum, & maxime Apostolorum Decretum, suisque „ *quietibus*, ac *delectationibus* inservientibus facti sunt. „ Idcirco & olim persaepe, & nostro, a Sancta Aposto„ lica Sede, tempore sunt prohibiti, & ne deinceps a quo„ quam, tam ordinante quam ordinari cupiente, talis prae„ sumptio assumatur, a cunctis nostri regni Episcopis „ est in Synodo canonice prohibitum". Eadem ratio redditur, & similiter improbatur a Concilio Meldensi *Can.* 44.

His Decretis relatis, concludit Morinus loco citato *cap.* 5. *nu.* 4. „ Itaque Chorepiscopis eo tempore utebantur Episcopi multi, ut nunc in Germania potis„ simum ditissimi & Principes illi Episcopi, titulari„ bus Episcopis, sive pro partibus infidelium ordinatis, „ qui pauca mercede contenti, Dioecesis onera ferunt, „ quamdiu veri Episcopi Endymionis somnum dor„ miunt (*a*).

(*a*) *Cap.* 6. ejusdem Exercitationis docet, qua occasione defecerint Chorepiscopi in Oriente & Occidente; nec pigebit legisse istud caput.

Canon XI.

Si quis Episcopus aut Presbyter, aut quilibet Regulae subjectus Ecclesiae, praeter Consilium & litteras Episcoporum Provinciae, & praecipue Metropolitani, adierit Imperatorem, hunc reprobari & abjici oportere, non solum a Communione, verum & ab honore, cujus particeps videtur existere. Quia venerandi Principis auribus molestiam tentavit inferre contra Leges Ecclesiae: si igitur adire Principem, necessaria causa deposcit; hoc agatur cum tractatu & consilio Metropolitani, & caeterorum Episcoporum, qui in eadem Provincia commorantur, qui etiam proficiscentem suis prosequantur Epistolis.

Scholion.

Nullus e Clero ad Imperatorem pergat absque litteris Episcoporum.

DISCIPLINA hujus Canonis tamquam admodum conveniens, ac pene necessaria pluribus Canonibus renovata fuit, ac notanter Canonibus Sardicensibus & Africanis, quorum scholia videri poterunt.

Canon XII.

Si quis a proprio Episcopo Presbyter, aut Diaconus; aut a Synodo fuerit Episcopus forte damnatus, & Imperatoris auribus molestus extiterit; oportet ad majus Episcoporum converti Concilium, & quae putaverint habere justa, plurimis Episcopis suggerant, eorumque discussiones, ac judicia praestolentur: Si vero haec parvipendentes, molesti fuerint Imperatori: hos nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem restitutionis penitus operiri.

Scholion.

De Episcopis depositis ad Imperatorem confugientibus.

PRIMO decernit hic Canon, *quod Presbyter, aut Diaconus a proprio Episcopo; aut a Synodo fuerit Episcopus forte damnatus* (seu G. *depositus*) *& Imperatoris auribus molestus extiterit* (seu G. *ausus fuerit Imperatoris auribus molestiam exhibere*) *oportet ad majus Episcoporum converti Concilium* (sive G. *eum oporteat ad majorem Synodum converti* (*& quae putaverint habere justa*) sive G. *jus quod se habere putat* (*plurimis Episcopis suggerant*) seu G. *ad plures Episcopos referre* (*eorumque discussiones ac judicia praestolentur*:) seu G. *eorumque examinationem & judicium suscipere*.

Sat manifestus apparet hac in parte Canonis sensus; nimirum quod si Presbyter, aut Diaconus a proprio Episcopo; aut Episcopus a Synodo fuerint depositi, non recurrant ad Imperatorem, seu molestiam ei non inferant, ut sententia contra ipsos lata, auctoritate ejus infirmetur. Sed si putent se injuste damnatos ad majus Episcoporum Concilium se convertant, *& quae se putant habere justa, in eorum Concilio allegent, atque ab his de se expectent, quae fuerit deprompta sententia*, uti legit Isidorus.

Si vero his contemptis; sive ea parvi-pendentes, molesti fuerint Imperatori, ut per eum restituantur, eos nulla venia dignos esse; nec locum defensionis habituros, omnique spe restitutionis destitutos pronuntiat.

Hic Canon objectus Sancto Chrysostomo.

Hunc Canonem objectum fuisse S. Chrysostomo, atque vi illius fuisse depositum constat ex Socrate & Sozomeno.

Cum enim instigante Eudoxia Arcadii Imperatoris uxore Episcopi simul congregati, Chrysostomum coram se citarent; ipseque de multis coram eis accusaretur; adversarii ejus animis cadebant, ob excelsam ejus fiduciam, qua ad purgandum se de criminibus objectis sistebat: „ Episcopi, qui aderant, ait Socrates, *l.* 6. *c.* 18. reli„ qua quidem omnia scruptari supersederunt: de hoc „ autem uno quaestionem habendam esse dixerunt: quod „ post depositionem absque Synodi auctoritate suo ipsius „ arbitrio, in Episcopalem sedem invasisset.

Duo huic objectioni respondit Chrysostomus: primum „ quinque & sexaginta Episcopos, qui ipsi communicave„ rant, istud decrevisse". Huic responso reposuit Leontius unus est Chrysostomi adversarius Episcopis: „ plu„ res fuere, o Joannes, qui te in Synodo condemnave„ re; vel, ut refert Sozomenus, *l.* 8. *c.* 20. cumque ille „ (Joannes Chrysostomus) suffragia eorum proferret, „ qui post priorem Synodum cum ipso communicave„ rant, judices eam defensionem minime admiserunt, „ eo quod plures fuissent, qui ipsum condemnaverant, „ & *Sacerdotalis Canon id diserte prohiberet*.

Nequaquam obscurum est *Canonem sacerdotalem*, qui profertur contra S. Joannem Chrysostomum, esse hunc Canonem XII. Antiochenum: praesertim si genuina sit Graecorum lectio, quae non simpliciter habet; *ad majorem Synodum*, sed *ad plures Episcopos*: ad quae verba adversarii Chrysostomi manifeste videntur allusisse, dum replicarunt; quod licet nonnulli Episcopi post priorem Synodum, in qua fuerat depositus, ipsi communicassent, nihil tamen hoc ei prodesse posset contra

Cano-

Canonem sacerdotalem, eo quod plures fuissent, qui ipsum condemnaverunt; sed quod juxta Canonem debuisset jus suum referre *ad plures Episcopos*; & ab his restitui.

An in odium S. Athanasii ab Arianis fuerit fabricatus?

Alterum, quod opposuit S. Chrysostomus Canoni, fuit quod contenderet „ non Ecclesiæ Catholicæ, sed „ *Arianorum Canonem* illum esse “ : uti testatur Socrates, citato *cap.* 18. addens: „ Episcopi enim olim „ Antiochiæ congregati, ad evertendam *consubstantia-„ lis* fidem, præ odio, quo adversus Athanasium fla-„ grabant, eum Canonem condiderunt “. Idem testatur Sozomenus dicto *cap.* 20. una notans, qua intentione hunc contra Athanasium Canonem condendum crederent Ariani. Nam cum Ariani, ait, concinnatis adversus Athanasium calumniis, Alexandrinam Ecclesiam ei ademissent, mutationem temporum formidantes, eam regulam condiderunt: studiose videlicet caventes, ut illa, quæ adversus ipsum machinati fuissent, indiscussa remanerent.

Porro tam Socrates, quam Sozomenus testantur, quod non obstantibus hisce Chrysostomi contra hunc Canonem argumentis, ipse ab Episcopis ibidem congregatis, prætextu violati hujus Canonis depositus sit.

Hinc illud ut minus verisimile apparet, hujus Canonis tunc temporis non exiguam fuisse auctoritatem, dum auctoritate illius ausi fuerint adversarii S. Chrysostomi sententiam depositionis contra ipsum pronuntiare: quin & ipse Chrysostomus videtur ejus auctoritatem præsagisse, & agnovisse, etiam priusquam ipsi ab Arianis esset objectus; uti ex Socrate *lib.* 6. *cap.* 16. & Sozomeno *lib.* 8. *cap.* 18. habetur. Postquam enim narrarunt, Chrysostomum post depositionem suam in Synodo *ad Quercum*, jussu Imperatricis ad postulationem populi fuisse revocatum, subjungitur: “ at Joan-„ nes reversus in suburbano Imperatricis ipsius circa „ Anaplum (*a*) resedit, nec ante judicium *majoris „ Synodi*, quo palam fieret Episcopatum ipsi injuste „ ademptum fuisse, ingredi in urbem sustinebat. Ut „ quid enim majorem Synodum expostularet, nisi ut „ se contra auctoritatem hujus Canonis præmuniret “? Præterea ex responso Sancti Chrysostomi satis evinci videtur, eo tempore creditum fuisse, hunc Canonem ab Eusebianis, sive ab Arianis ad opprimendum Athanasium conditum esse: quod & Palladius in vita S. Chrysostomi testatur, dicens, quod Theophilus Alexandrinus Sancti Joannis Chrysostomi adversariorum caput, miserit tres Episcopos: „ mittens una & Canones quosdam *ab Arianis contra Beatissimum Atana-„ sium factos*, quibus utentes, Joanni insidias strue-„ rent; quod post depositionem suam, sine Episcopali „ decreto redire ausus esset “, Deinde nonnullis interpositis asserit, Leontium Ancyre Galatiæ una cum aliis nonnullis Episcopis sententiam nequissimam tulisse. „ Obtinere sancientes Theophili indiscretum ju-„ dicium, ut locus purgandi se Joanni nullus omnino „ daretur; vigore scilicet Canonum eorum, quos Theo-„ philus miserat, a quadraginta complicibus Arii edi-„ tos, atque ita continentes: *Si quis Episcopus, aut „ Presbyter injuste, sive juste depositus, ex seipso abs-„ que synodo in Ecclesiam redierit; his jam excusatio-„ nis non habeat locum; sed omnino expellatur* “. Si Canon a Palladio relatus cum hoc Canone conferatur, haud obscurum erit, Canonem a Palladio recitatum esse ipsum nostrum Canonem in compendium redactum, verbis quidem nonnihil discrepantem, sed sententia eumdem: præsertim cum nulla Synodus proferatur, in qua ullus unquam similis Canon editus, similisque disciplina stabilita fuisset tempore sancti Chrysostomi, nisi in hac Synodo Antiochena. Illud facile concessero, S. Athanasium nequaquam revera in hunc Canonem: aut disciplinam eo propositam impegisse, eo quod nequaquam ad Imperatorem recurrerit, tamquam, *parvipendens* Synodale Decretum; nec auctoritate Imperatoris contra Synodalem sententiam restitui postulavit; sed petiit, ut major Synodus auctoritate Imperatoris cogeretur, in qua se justificare posset, uti scribit Synodus totius Ægypti in litteris apud S. Athanasium, in Apolog. secunda exstantibus. „ Ad Reli-„ giosissimum Imperatorem ascenderat, deprecans & „ iniquitatem hominis, & adversariorum calumnias, „ postulansque, ut legitima Episcoporum Synodus in-„ diceretur.

S. Athanasius huic Canoni non contravenit.

Verum quid frequentius, quam per homines invidos, & bonorum oppressores procurari, & interdum eudi decreta, quæ in se quidem optima sunt, & quibus revera boni & sancti non contraveniunt; sed tamen quæ ipsis serviunt, ut prætextum saltem aliquem habeant bonos, quos oderunt, opprimendi, assumentes ea, quæ in speciem videntur Canoni aut Decreto contraria, & supprimentes, quæ eorum innocentiam & rectam agendi rationem probarent; quemadmodum hic in Sancto Athanasio fieri posse prævidebant.

Cum enim sciret, sine auctoritate Imperatoris, secundum morem illius ætatis, Synodum cogi non posse, facile suspicabantur S. Athanasium recursum ad Imperatorem habiturum, si in majore Synodo se justificare vellet, & sententiam contra ipsum in Concilio Tyrio pronuntiatam retractari; quo casu, saltem in speciem accusandi occasionem captare posse credebant, quasi contra hunc Canonem a sententia Synodi ad Imperatorem recurrisset, quamvis revera in Canonem non peccasset.

Itaque admodum verisimile est, Eusebianos qui in Synodo Antiochena ob præsentiam Constantii Imperatoris dominabantur, hunc Canonem ad opprimendum sanctum Athanasium condidisse, quamvis alias probandam exhibeat disciplinam, ac propterea verisimiliter a Catholicis ibidem Episcopis etiam probatus fuerit (*a*).

Hoc constat, Canonem hunc cum reliquis Canonibus hujus Synodi Codici Græcorum, quem e Græco in Latinum vertit Dionysius Exiguus, & e quo in Concilio Chalcedonensi Canones relegit Aetius Archidiaconus Constantinopolitanus, insertos fuisse, idque sub una numerorum serie, sive *consequentia*, sine expressione Synodi, uti supra parte 1. *dissert. IV.* §. 2. notavimus. Quod factum fuisse a Theophilo Alexandrino S. Chrysostomi adversario, & homine admodum vafro, nonnulli suspicantur; postquam scilicet intellexit hisce Canonibus, ratione Synodi, in qua editi erant, invidiam aliquam conflari, & eorum auctoritatem convelli.

Quidquid sit; hoc certum, quod non tantum Græci, sed & Latini sensim hunc Canonem cum reliquis receperint, etiam sub nomine hujus Synodi, præsertim postquam in oblivionem venire cœpit occasio conditi Canonis, solaque disciplina illo contenta nota fuit, uti ex omnibus tam Græcis, quam Latinis Canonum collectionibus patescit, refertque eum Gratianus noster *Caus.* 21. *quæst.* 5. *Can.* 2. ex versione Isidori.

Neque Correctores Romani ullam reprobati Canonis notam adjiciunt, sed in margine monent, illum quoque referri a Synodo Aquisgranensi *cap.* 74. Buchardo *lib.* 2. *cap.* 180. & Ivone *par.* 6. *cap.* 225. & Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emend. Grat. cap.* 11. reflectens ad hunc Canonem, ait: „ hoc esse caput arbitror con-„ tra Beatum Athanasium scriptum “. Hoc ingenue fatendum est, recte notasse post Baronium, Severinum Binium, hoc Canone, uti & nonnullis aliis hujus Concilii Canonibus, declarari causas etiam Episcoporum in Synodis esse ultimate judicandas; nec admissas fuisse appellationes ad Romanum Episcopum; ob id tamen hos Canones esse rejiciendos perperam itidem notat Binius post Baronium, quandoquidem id etiam Nicænis Canonibus esse conforme sciatur, & a Patribus Africanis strenue fuisse assertum.

C A N O N XIII.

Nullus Episcopus ex alia Provincia audeat ad aliam transferri, & ad promotionem ministerii aliquos in Ecclesia ordinare, licet consensum videantur præbere nonnulli, nisi litteris tam Metropolitani, quam cæterorum, qui cum eo sunt Episcoporum, rogatus adveniat, & sic ad actionem ordinationis accedat. Si vero, nullo vocante, inordinato more deproperet super aliquibus ordinationibus, & Ecclesiasticis negotiis ad eum non pertinentibus, componendis; irrita quidem, quæ ab eo geruntur, existant, ipse vero incompositi motus sui, & irrationabilis audaciæ subeat ultionem, ex hoc jam damnatus a Sancto Concilio.

S C H O L I O N.

Episcopus in aliena Provincia nil agit nisi litteris Metropolitani, cæterorumque Episcoporum accersitus.

PRIMA hujus Canonis parte videtur duntaxat agi de ordinatione non facienda ab Episcopo in aliena provincia, *nisi litteris, tam Metropolitano, quam cæterorum, qui cum eo sunt Episcoporum, rogatus adveniat, & sic ad actionem ordinationis accedat*. Per cæteros Episcopos, hic designari Episcopos illius Provinciæ, ad quam Episcopus rogatus ex alia Provincia accedit, lectio Græcorum determinat, quæ habet; *nisi venerit litteris accersitus Metropolitani & Episcoporum, qui sunt cum ipso, in quorum regionem accedit*.

Vetat ergo Episcopum in alienam Provinciam transire, & ad promotionem ministerii aliquos in Ecclesiis ordinare, nisi a Metropolitano & Episcopis illius Provinciæ rogetur, *licet consensum videantur præbere nonnulli* (vel G. *nec si alios una secum inducat* aut *adducat*) uti ex Græco transferunt Correctores Romani *causa* 9. *quæst.* 2. *Can.* 6. ubi hic Canon refertur ex versione Isidori.

His verbis apparet, Patres significare voluisse ordinationem ab Episcopo in aliena Provincia non esse faciendam, tametsi plures Episcopi ordinationi assisterent, aut consensum præberent. Unde contra mentem Cano-

(*a*) Anaplus locus est ita dictus, ad sinistrum latus Ponti Euxini, ut docet Procopius, *lib.* 1. de Ædificiis.

(*a*) Nihilominus Schelestratius contendit Canonem, quem Chrysostomus, Innocentius I. aliique veteres in odium & suppressionem Sancti Athanasii editum dixere, esse alium ab hoc Canone; e: potissimum ratione nititur; quod si ab Arianis confectus fuisset ille Canon, ab antiquis Patribus fuisset reprobatus, nec una cum aliis Canonibus Catholicis ab Ecclesia fuisset receptus.

Canonis vertit Isidorus; *nec alios illuc secum attrahat Episcopus*. Nec melius Gratianus legens; *nec ab aliis illuc trahatur Episcopus*. Canon enim sat ostendit, hic duntaxat agi de vetanda ordinatione in aliena Provincia.

Porro licet in priore de sola ordinatione, tamquam præcipuo Episcopi munere Canon loquatur, tamen in parte posteriore dispositiva generaliter loquitur. *Si nullo vocante inordinato more deproperet* (seu G. *inordinate insolenterque processerit*) *super aliquibus ordinationibus, & Ecclesiasticis negotiis, ad eum non pertinentibus, componendis* (seu Isid. *aliquos vel ordinare præsumpserit, vel quaslibet actus, illi Ecclesiæ competentes, quæ ad se minime pertinent, usurpare tentaverint*).

Quæcumque Episcopus in aliena provincia sic agere præsumpserunt, *irrita* esse declarat (sive Isid. *vacua & inania erunt omnia*). Insuper declarat Synodus: *Ipse autem incompositi motus sui, & irrationabilis audaciæ subeat ultionem, ex hoc jam damnatus a sancto Concilio*: (sive G. *ipse autem sua insolentia, & præter rationem facta aggressionis debitas det pœnas, a sancta scilicet Synodo exinde depositus*.) Merito vocat Synodus hanc *aggressionem, sive usurpationem incompositum motum, & irrationabilem audaciam & insolentiam*: quia hæc usurpatio alienæ potestatis non potest provenire, nisi ex motu incomposito, audacia & insolentia, quæ ipsum ad aliena ministeria usurpanda sat incompositum, audacem, & insolentem reddere queant.

Pœna hic infligenda videtur esse ipsa *depositio*, quam in antecessum contra violatores hujus decreti pronuntiat Synodus; *ex hoc jam damnatus a Synodo*, vel *exinde depositus* (Isid. *& propter hujusmodi præsumptionem jam prædamnatus*).

Canon XIV.

Si quis Episcopus de certis criminibus judicetur, & contingat de eo Comprovinciales dissidere, cum judicatus, ab aliis innocens creditur; reus ab aliis; pro totius ambiguitatis absolutione, sanctæ Synodo placuit, ut Metropolitanus Episcopus e vicina Provincia judices alios convocet, qui controversiam tollant, & per eos simul Comprovinciales Episcopos, quod justum visum fuerit, approbetur.

Scholion.

Episcopi in Synodis Provincialibus judicandi, vel ab Episcopis e vicina Provincia advocandis.

SYNODUS hoc Canone unice voluit modum suggerere, quo componenda sit dissensio Episcoporum Provinciæ, ubi coram ipsis synodaliter congregatis, Episcoporum aliquis accusatur de certis criminibus, & *contingat de eo Provinciales Episcopos* (Isid. *qui convenerint*) *dissidere, cum judicatus* (sive G. *de quo fertur sententia*) *ab aliis innocens creditur, reus ab aliis* (sive G. *illis quidem eum innocentem pronuntiantibus, his vero reum*).

Itaque *pro totius ambiguitatis absolutione* (seu G. *pro componenda controversia*) *sancta Synodo placuit*, seu placuit in hac Episcoporum discordia, *ut Metropolitanus Episcopus, a vicina Provincia judices alios convocet, qui controversiam tollant; & per eos simul & per Comprovinciales Episcopos, quod justum visum fuerit* (sive G. *quod probatum fuerit*) *approbetur*.

Juxta versionem Isidori, cui consonat Romana in casum dissensionis, *placuit sanctæ Synodo Metropolitanum Episcopum alterius vicinæ Provinciæ advocari oportet, & aliquantos cum eo Episcopos alios*. Quod advocandos dicat, *aliquantos Episcopos alios*; scilicet alterius vicinæ Provinciæ in hoc aliis versionibus consonat. Certum quippe est *per judices* e vicina Provincia evocandos, non alios intelligi, quam Episcopos, qui soli sunt Episcoporum competentes judices.

Quoad *Metropolitanum* vicinæ Provinciæ evocandum, contraria est hæc versio textui Græco, & lectioni Dionysii, uti & notarunt Correctores Romani ad Gratianum, *caus.* 6. *quæst.* 4. *Can.* 1. ubi hic Canon refertur ex versione Isidori, adduntque Correctores: " Sane, quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire, atque in eodem Concilio duo Metropolitani futuri essent, vix videtur convenire.

Martinus Bracarensis in sua Collectione, *cap.* 13. & apud Gratianum loco citato *Can.* 2 ita expressit: ut tantum *de vicina Provincia, alter Metropolitanus convocetur Episcopus, ut per eum confirmetur, quod secundum rectum placuerit Canonem*; manifeste contra Canonis sensum.

Hoc Canone, uti & aliis pluribus Canonibus conformiter ad Canones Nicænos, exprimitur disciplina Ecclesiæ, quæ voluit Episcopos in provincialibus Synodis esse judicandos, eorumque causas in his Synodis esse terminandas. Quin si Episcopi non conveniant, nonnisi ab aliis Episcopis ex vicina Provincia vocandis, causam finiendam.

Canon XV.

Si quis Episcopus de certis criminibus accusatus, condemnatur ab omnibus Episcopis Provinciæ; cunctique consonanter eamdem contra eum formam Decreti protulerint; hunc apud alios nullo modo judicari; sed firmam concordantium Episcoporum Provinciæ manere sententiam.

Scholion.

Episcopus in Synodo Provinciali condemnatus, non ab aliis denuo judicandus.

CANONE præcedenti cautum fuerat, quomodo, dissentientibus Episcopis, super sententia in causa Episcopi criminaliter accusati procedendum, & discordia componenda foret. Hoc vero Canone agitur de casu, quo Episcopus de certis criminibus accusatus, condemnatur ab omnibus Episcopis ejusdem Provinciæ, *cunctique consonanter eamdem contra eum formam Decreti protulerint*. Hoc casu vult Synodus, *hunc apud alios nullo modo judicari* (sive G. *ut ne amplius ab aliis judicetur*); *sed firmam* (Isid. *ratamque*) *concordantium Episcoporum Provinciæ* (Isid. *tamquam convenientem*) *manere sententiam* (Isid. *quæ ab omnibus prolata est*).

Per vocem, *apud alios*, vel *ab aliis*, intelligi videntur Episcopi evocandi e vicina Provincia, de quibus in Canone præcedenti, quos in casu concordantium Episcoporum evocari non vult Synodus, etiamsi ab Episcopo condemnato id postularetur. Sed firmam vult esse sententiam *concordantium Episcoporum Provinciæ*; ut nec evocatis ex altera Provincia Episcopis, amplius debeat judicari: atque ita Canon hic supplementum quodammodo est præcedentis. Unde in Breviario & Collectione Canonum Cresconii, hi duo Canones sub hoc eodem titulo referuntur *cap.* 144. " de Dissensione, quæ supra „ Episcoporum judicatione contingit, vel cum ab omnibus in sua provincia Episcopus excluditur.

Hunc esse genuinum Canonis sensum multis adstruere conatur Schelestratius in scholiis ad hunc Canonem; prætenditque non prohiberi hoc Canone a sententia concordantium Episcoporum Provinciæ, *provocationem ad majorem Synodum*, juxta Canonem XII. supra relatum contra Petrum de Marca, qui hoc Canone credit stabiliri supremam Synodorum Provincialium auctoritatem in decernendis causis Episcoporum.

Gratiani opinio sui temporis disciplinæ accommodata.

Cæterum sensui Canonis supra proposito suffragatur Gratianus, qui post relatum hunc Canonem, *caus.* 6. *quæst.* 4. *Can.* 5. subjungit: „ subintelligendum vero „ est, nisi ad judicem majoris auctoritatis fuerit provocatum: tunc enim per appellationem soluta sententia, firmitatem non obtinet.

Sed hic notandum, quod Gratianus reflectens ad sui temporis disciplinam, nonnumquam a mente Canonum procul aberret, atque in alium plane sensum detorqueat: ut eos sui temporis disciplinæ accommodet, ut in decursu amplius patebit.

Quin & ex verbis Gratiani nequaquam obscurum est, Gratianum in hac clausula loqui non de provocatione, ad majorem Synodum, sed de appellatione ad Romanum Pontificem.

Interim ex hisce Canonibus manifestum est, jam pridem causas Episcoporum in Synodis provincialibus fuisse agitatas & decisas, quod multis sæculis durasse ostendi in *Jure Ecclesiastico, Tom. IV. part.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5. (a) ubi una deduxi, quomodo sæculo VIII. & IX. sensim ab hac disciplina recessum sit.

Canon XVI.

Si quis Episcopus vacans, in Ecclesiam prosiliat, sedemque pervadat, absque integro perfectoque Concilio; hic abjiciatur necesse est, etsi cunctus populus, quem diripuit; eum habere delegerit. Perfectum vero Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus Antistes.

Scholion.

Episcopus Ecclesiæ non præficiendus, nisi per Concilium Provinciæ.

„ VACANS Episcopus ille est, ait Zonaras, qui vel „ nullius vel occupatæ a gentibus Ecclesiæ præfe„ ctus est, vel a populo ejus urbis, cui datus Episco„ pus fuit, nullo ipsius vitio, sed sola populi pervicacia exclusus ". Dicit quoque Balsamon, quod cum aliquando multa controversia fuisset, quis diceretur *vacans Episcopus*: omnibus placuerit " eum dici vacan„ tem, qui non potest proficisci ad eam Ecclesiam, in „ quam suffectus est, eo quod vel a gentibus, vel et„ iam ab hæreticis occupetur.

Itaque & hodierni Episcopi titulares, qui Ecclesiam suam habent in remotis regionibus, a gentibus & hæreticis occupatis, recte dicuntur Episcopi vacantes ad sensum hujus Canonis.

De vacante autem *Ecclesia* nulla fuit dubitatio, in„ quit Balsamon: " omnes enim dixerunt, eam esse vacan-

---

(a) Vel *Cap. IV.* Juxta editiones anteriores.

„ vacantem, quæ Antistite orbata est." Unde non male Martinus Bracarensis, *cap.* 9. pro *vacante Ecclesia*, vertit *Ecclesiam non habentem Episcopum*.

Similis igitur Episcopus vacans prætendebat, se nulli facere injuriam, si Ecclesiam vacantem invaderet, ejusque administrationem susciperet, præsertim si populus illius Ecclesiæ vacantis illum elegisset.

Cum enim ad propriam Ecclesiam accedere non posset, & Ecclesiæ vacanti nullus esset præfectus Antistes; nulli judicabat fieri præjudicium, nec Canonibus contrairi, si sic *vacans Episcopus* vacantis Ecclesiæ administrationem susciperet; non more prædonis vacantem Ecclesiam occupando, sed populo incitante & eligente, eam suscipiendo.

Verum Patres attendentes, *neminem sibi posse sumere honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*; hujusmodi introitum reprobant, utpote qui nulla legitima Ecclesiæ auctoritate fulciatur.

Decernit igitur Synodus. Si quis hujusmodi *vacans in vacantem Ecclesiam*, cui ipse hactenus non fuit legitime præfectus prosilierit, *sedemque pervaserit, absque integro, perfectoque Concilio, hic abjiciatur necesse est* (vel Isid. *sit abjectus*): *idque etsi omnis populus, quem diripuit, eum habere delegerit*.

Perfectum vero Concilium, cujus auctoritate Episcopus vacans præficiendus est Ecclesiæ vacanti, esse declarat Synodus; *illud ubi* (G. *una quoque*) *interfuerit Metropolitanus Antistes*; id est una cum aliis Episcopis Provinciæ, cui Ecclesia vacans subjacet. Voculæ illæ *una quoque*, quæ apud Græcos occurrunt, evincunt, per *Concilium perfectum* intelligi Synodum provinciæ, in qua præsidet Metropolitanus, cum supponant Metropolitanum *una* cum aliis interesse; ut sicuti auctoritate Metropolitani, assistentibus Episcopis Comprovincialibus, Episcopi ordinantur, similiter & Ecclesiis vacantibus præficiantur.

Hic Canon una cum sequenti prælectus in Synodo Calcedonensi, act. XI.

Hic Canon una cum sequenti prælectus fuit a Leontio Episcopo Magnesiæ e Codice Canonum in Synodo Chalcedonensi act. XI. in causa Bassiani & Stephani, qui dicebantur Ecclesiam Ephesinam invasisse. Quibus lectis, " gloriosissimi judices dixerunt: omnibus examinatis, de Bassiano & Stephano Reverendissimis: relectis etiam Canonibus, dicat sancta Synodus de Episcopatu Ephesiorum, quid eis videatur? Reverendissimi Episcopi clamaverunt; justitia Bassianum vocat, regulæ variant. Gloriosissimi judices dixerunt: nobis quidem videtur, neque Bassianum Reverendissimum dignum existere, ut Ephesiorum Civitatis Episcopus sit; quoniam ex invasione violenta sibimet vendicavit. Sancta Synodus clamavit: hæc justa sententia est. Christus judicavit causam: Deus per vos judicat: hæc sententia Christi est; Canones & leges vos custoditis.

Ad hæc Concilii verba reflectens Schelestratius ait. „ Tantæ nimirum auctoritatis ad annum 451. erat orbe catholico Antiochenum Concilium, ut ejus Canon VI. a 630. Episcopis, cum Sedis Apostolicæ Legatis, in Concilio universali meruerit probari, & eousque propugnari, ut ejus temeratores fuerint depositi, & pœnas a Patribus Antiochenis hoc Canone statutas perpessi.

Extat apud Gratianum, *Dist.* 92. *Canone* 8. ex versione Isidori, quæ a Græco non nihil recedit, uti notant Correctores Romani.

Canon XVII.

Si quis Episcopus per manus impositionem Episcopatum acceperit, & præesse populo constitutus, ministerium subire neglexerit; nec acquieverit ire ad Ecclesiam sibi commissam, hunc oportet communione privari, donec susceperit coactus officium, aut certe de eo aliquid integra decreverit ejusdem Provinciæ Synodus Sacerdotum.

Scholion.

Episcopus cogendus a Synodo ad regendam suam Ecclesiam.

PRÆCEDENS Canon egerat contra Episcopos, qui nimia præsumptione Ecclesias vacantes absque legitima auctoritate occupare tentabant: hic vero de Episcopo, *qui per manus impositionem Episcopatum acceperit, & præesse populo constitutus* (sive G. *jussus*) *ministerium subire neglexerit* (vel G. *munus non susceperit*) (seu Isid. *non suscipiat ministerium Sacerdotii*); *nec acquieverit ire ad Ecclesiam sibi commissam* (sive G. *nec ut ad sibi concreditam Ecclesiam proficiscatur, persuaderi possit*).

De hoc Episcopo, decernit Synodus *oportere communione privari* (sive G. *is sit excommunicatus*) (seu Isid. *incommunicabilem esse debere*) *donec susceperit coactus officium* (vel Isid. *donec coactus consentiat plebem suscipere sibimet deputatam*).

Quia tamen posset subinde justa subesse causa, quare ad Ecclesiam sibi commissam proficisci nollet, addidit Synodus hanc cautionem; *aut certe de eo aliquid integra* (seu G. *perfecta*) *decreverit ejusdem provinciæ Synodus Sacerdotum* (seu G. *Episcoporum*).

Exigitur hic integra, seu perfecta Provinciæ Synodus, quæ judicet, an Episcopus cogendus sit ire ad suam Ecclesiam, ut ita eadem auctoritas judicet de cogendo Episcopo ad Ecclesiam sibi commissam administrandam, quæ Ecclesiam regendam commisit.

Interim spiritus hujus, & præcedentis Canonis est, ut nemo sine legitima auctoritate, & vocatione, se in ministerium Ecclesiasticum, aut alicujus Ecclesiæ ad se non pertinentis administrationem, præsumat intrudere; ubi vero legitime vocatus & ordinatus est, muniis suis sedulo incumbere, & Ecclesiam sibi concreditam instar Pastoris boni diligenter curare satagat.

Refertur Canon a Gratiano, *Dist.* 92. *Can.* 7.

Canon XVIII.

Si quis Episcopus ordinatus ad Parochiam minime, cui est electus, accesserit, non suo vitio; sed quod eum aut populus vetet, aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetratam, hic & honoris & ministerii sit particeps, dummodo nil molestus Ecclesiæ rebus existat, ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam observare conveniet, quidquid Synodus perfecta provinciæ, quod visum fuerit, judicando decreverit.

Scholion.

Hic Canon prosecutio præcedentis.

PRÆSENTEM Canonem esse prosecutionem Canonis præcedentis, sufficienter probat Canonis contextus: cum enim Patres Canone præcedenti puniendum dixissent Episcopum, qui ordinatus ad Ecclesiam suam, ut proficiscatur, induci non posset; in præsenti excipit illum, qui *ad parochiam*, id est Ecclesiam, *minime, cui est electus* (sive G. *ad quam ordinatus est Episcopus*) *accesserit, non suo vitio* (seu G. *non sua culpa*); *sed quod aut eum populus vetet* (seu G. *propter populi recusationem*), *aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetratam* (sive G. *quæ a se non oritur*).

Patres Antiocheni volunt, *ut honoris sit, & ministerii particeps* (vel Isid. *hic honorem susceptum retinere debebit*) *& sacerdotio fungi*, id est Cathedra, Nomine, & Episcopalis officii exercitio, uti notant Balsamon & Zonaras.

Hinc tamen cautionem addit Synodus: *dummodo nil molestus Ecclesiæ rebus existat, ubi ministrare cognoscitur* (vel ut legit Isid. *ita ut nihil molestiæ afferat Ecclesiæ illi, in qua constitutus est*) (vel G. *dummodo rebus Ecclesiæ, in qua convenit, non molestiam afferat*): hoc est "non se ingerat negotiis illius Ecclesiæ, in qua habitat: scilicet ne doceat, ne ordinet, neque aliud Episcopale exerceat, sine illius Regionis Episcopi permissione". Ita Balsamon, & Zonaras, qui & addit: „ neque vero aliquid ex illius Ecclesiæ reditibus, in suos usus transferendi potestas erit.

Subsidiarii Ministri non turbent proprios Episcopos, & parochos.

Hic notent qui tamquam subsidiarii & cooperatores Episcoporum, & Parochorum vocantur, turbationis & molestiæ aliarum Ecclesiæ se reos esse, si qui sesuncti omnibus & muniis Episcopalibus, aut Pastoralibus, sine licentia Episcoporum, & Parochorum, ad quorum Parochias accedunt, fungi contendant.

Denique dicit Canon: *quem etiam observare conveniet* (seu G. *is autem suscipiat*) *quidquid Synodus perfecta provinciæ, quod visum fuerit, judicando decreverit*.

Quo significat Synodus, Episcopum debere quietum consistere, quousque per Provinciæ Synodum judicatum sit, quid eum agere oporteat, uti clarius expressit Isidorus, ita legens: *Expectare autem eum oportet plenariam Synodum Provinciæ, donec de eo, quod competit, statuatur*. Vel ut Martinus Bracarensis *cap.* 10. suæ collectionis: *sustineat autem quid de eo sanctum Concilium judicare voluerit*.

Eumdem sensum huic clausulæ dant Balsamon, aliique Græci.

Causæ Episcoporum in Synodis judicandæ.

Evincit rursus hic Canon, causas Episcoporum olim in Synodis Provincialibus agitatas; hasque fuisse Episcoporum quasi unicos judices; ut ita ab iis judicentur, corrigantur, & doceantur, a quibus ordinantur, & Ecclesiis præficiuntur.

Extat Canon tam ex versione Martini Bracarensis, quam Dionysii *Dist.* 92. *Can.* 4. & 5. ubi & videndæ correctiones Romanæ.

Canon XIX.

Episcopus præter Synodum & præsentiam Metropolitani, nullatenus ordinetur. Hoc autem modis omnibus coram posito, melius quidem est, ut omnes simul adsint ejusdem Provinciæ Sacerdotes, quos Metropolitanus Episcopus advocare debebit, & siquidem omnes occurrerint, optime: quod si hoc difficile fuerit, saltem plures adesse omnino convenit, aut certe scriptis ejusdem sententiæ comprobari, & ita sub plurimorum vel præsentia vel decreto, ordinario celebretur. Quod si secus contra definita factum fuerit, nullas ordinatio vires habeat; si vero juxta definitam Regulam fiat, & nonnulli pro contentione propria contradicant, obtineat sententia plurimorum.

Scholion.

Electio & ordinatio Episcopi ex plurimorum in Synodo suffragio.

Recte notat hic Balsamon, quod præsens Canon eadem præcipiat, quæ *Can. IV. Nicæno* circa formam electionis & ordinationis Episcopi statuta sunt; attamen pro faciliore Canonis Nicæni executione, adjicit: *Quod si secus contra definita factum fuerit, nullas ordinatio vires habeat* (sive G. *non valeat ordinatio*) nequaquam tamen, licet contra præscriptam formam facta fuerit, irrita erit ordinatio, sed dumtaxat ordinatus ab exercitio, tamquam illegitime ordinatos ab officio, suspensus habebitur: uti notavi in Scholio ad Canonem IV. Nicænum.

Addit insuper: *Quod si vero juxta definitam Regulam* (sive G. *ex præfinito Canone*) *fiat* (seu G. *facta fuerit constitutio*) (vel Isid. *secundum definitas Regulas celebretur ordinatio*) *& nonnulli pro contentione propria* (sive G. *propter suum contentionis studium*) (vel Isid. *propter proprias & domesticas simultates*) *contradicant, obtineat sententia plurimorum* (sive G. *vincat plurium suffragium*) (aut Isid. *his contemptis sententia de eo obtineat plurimorum*). Nimirum contemni possunt, quando legitime ad electionem vocati, ab aliis contentiose, sive contentionis studio, aut propter proprias & domesticas simultates, contradicunt: alias vel unius contemptus, sive non vocatio electionem irritare posset, uti latius in *Jure Eccles. Tom. III. part. 2. sect. 3. tit. 4. cap. 3. pag. 36.* deduxi (a).

Extat Canon apud Gratianum, *Dist. 56. Can. 3.* ex versione Isidori, sed uti monent Correctores Romani „ verbis græcis melius respondet versio quæ Dionysii „ est, ideoque illa consulenda " innuentes eam maxime versionem Canonum Græcorum consulendam, quæ conformior est textui Græco, utpote originali.

Canon XX.

Propter utilitates Ecclesiasticas, & absolutiones earum rerum, quæ dubitationem controversiamque recipiunt, optime placuit, ut per singulas quasque Provincias Episcoporum Concilia celebrentur. Servetur quidem post tertiam septimanam Festi Paschalis; ita ut quarta septimana conveniat Synodus, Metropolitano Provinciales Episcopos admonente. Secunda vero Synodus fiat Idibus Octobris, id est, quinto-decimo die mensis Octobris, quem Hyperberetæon Græci nominant. In ipsis autem Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi, & omnes, qui se læsos existimant, & Synodi experiantur examen. Nullis vero liceat apud se celebrare Concilia, præter eos, quibus a Metropolitanis videntur esse jura commissa.

Scholion.

Synodus Provincialis bis in anno celebranda.

Innovatur hoc Canone Nicænus Can. V. de celebranda bis per annum Provinciali Synodo, in qua controversiæ Ecclesiasticæ dirimerentur: hac tamen differentia, quod Synodus Nicæna, unam ante quadragesimam habendam decrevisset; hic vero statuatur hanc Synodum esse celebrandam quarta hebdomada post Pascha, creditque Schelestratius, in Scholiis ad hunc Canonem, Synodum Antiochenam determinando hoc tempus celebrandæ Synodi, veterem, quæ ante Canonem Nicenum fuit, disciplinam solummodo sequutam, quæ hac septimana quarta post Pascha Synodum celebrabat; uti colligit ex *Can. 38. vulgo Apostolorum*: „ vel certe tempus „ a Concilio Nicæno ante quadragesimam statutum, „ non fuisse receptum in Oriente, & Episcopos mansis„ se in antiqua consuetudine celebrandi Concilium quar„ ta septimana post Pascha, eo quod tempus ante qua„ dragesimam frequenter incidat in hiemem, quando „ molestissimum erat, ex longe dissitis civitatibus ve„ nire ad Metropolitanum Provinciæ.

Provocatio ab Episcopo ad Synodum.

Vult autem Synodus, *ut in ipsis Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi, & omnes qui se læsos existimant, & Synodi experiantur examen* (sive G. *a Synodo judicium assequantur*) (vel Isid. *ut in Concilio eorum causa examinata, ad debitum judicium perveniant*); eorum videlicet, qui Episcopos suos accusant, sive ab Episcopis se læsos existimant, conformiter ad citatum Canonem Nicænum, qui tantum loquitur de Presbyteris & Clericis, qui se per sententiam Episcoporum læsos credunt.

Et sane de controversiis Presbyterorum & inferiorum Clericorum inter se judicabant Episcopi, nec ad Synodum ibatur, nisi quando de sententia Episcopi, querela erat deponenda. Atque ita de facto Episcopalis erat quæstio, quæ a Synodo Provinciæ tamquam legitimo Episcoporum Judice terminanda erat.

Jus Metropolitani ad convocandam Synodum Provincialem.

Addit denique præsen Canon: *Nullis liceat apud se celebrare Concilia, preter eos, quibus Metropolitana videntur esse jura commissa* (vel G. *nullis autem liceat Synodos per se facere, sine iis, quibus creditæ sunt Metropoles*): hoc est, Episcopis Provincialibus solis, sive Metropolitanis, sive Episcopis Metropoleos, liceat Concilia Provinciæ, quæ plenaria dicuntur, celebrare: uti exponit Zonaras.

Unde & Martinus Bracarensis, *cap. 18.* legit: *Nulli autem Episcopo liceat propria apud semetipsum Concilia facere, præter eos, quibus Metropoles sunt creditæ.*

Quidem Codices Collectionis Isidori, ac notanter codex, quo usus est Jacobus Merlinus, postremam Canonis clausulam ita legunt: *nec liceat aliquibus apud semetipsos Concilia, sine Metropolitanorum Episcoporum conscientia facere, quibus de omnibus causis constat permissum esse judicium*: finalia verba nec apud Dionysium, nec in textu Greco, nec in Codice Isidori apud Labbæum occurrunt, sed ea notavit in margine Labbæus indubie ex editione Merlini forsan adjecta, quando jam Metropolitanorum auctoritas creverat, & Synodorum celebratio intermissa.

Quomodo ab hac disciplina celebrandi Synodos Provinciales sensim deflexerimus, cum ingenti Ecclesiasticæ disciplinæ prolapsione, & Ecclesiasticorum judiciorum perturbatione ostendimus in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 20. cap. 1. pag. 139.*

Error Gratiani.

Gratianus refert hunc Canonem, *Distinct. 18. Can. 15.* tamquam *ex Concilio Martini Papæ*. Cum tamen revera sumptus sit ex Collectione Martini Bracarensis, de quo Gratiani errore, qui frequenter occurrit, videndæ notæ Correctorum Romanorum ad citatum Canon. 15. Gratiani.

Canon XXI.

Episcopus ab alia Parochia nequaquam migret ad aliam, nec sponte sua prorsus insiliens; nec vi coactus a populis, nec ab Episcopis necessitate compulsus: maneat autem in Ecclesia, quam primitus a Deo sortitus est; nec inde transmigret secundum pristinum de hac re terminum constitutum.

Scholion.

Migratio Episcopi ad aliam Ecclesiam prohibita.

Hic Canon reprobat migrationem Episcoporum de Parochia, sive Ecclesia, cui ordinatus est, ad aliam Ecclesiam; mandans, ut *maneat in Ecclesia, quam primitus a Deo sortitus est: nec inde transmigret, nec sponte sua prorsus insiliat, secundum pristinum de hac re terminum constitutum* (vel G. *secundum prius Decretum de ea re editum secundum Regulam, super hoc a Patribus olim institutam*): verisimiliter intelligit Canon. XV. Nicænum, qui similiter has transmigrationes prohibet.

Canoni Nicæno tamen aliquid addit præsens Canon; quod scilicet migrans, non possit *nec vi coactus a populis* (sive Isid. *neque si fuerit violenter a populis attractus*) aut juxta lectionem Martini Bracarensis, *cap. 6.* suæ collectionis, *neque invitatus*: id est quantumvis populo urbis urgente, vel invitante, uti notat Zonaras. Addit insuper Synodus: *nec ab Episcopis necessitate compulsus* (vel Isid. *neque si etiam hoc et ab Episcopo suadeatur*).

Hic nequaquam Episcopos *synodaliter* congregatos indicat lectio Græcorum, quæ habet: *nec ab Episcopo coactus*, prout in singulari legit Martinus Barcarensis.

Et sane ex justa causa a Synodo Provinciæ probata, Episcopos potuisse subinde de una ad aliam Ecclesiam etiam primitus transire, probat Canon XIV. vulgo Apostolorum, cujus scholion videri poterit.

Interim ex hoc Canone perquam manifestum est, migrationes Episcoporum de una ad aliam Ecclesiam fuisse admodum odiosas; & rarissime admittendas: quod & singulariter probat Canon I. Sardicensis, uti in scholio illius infra ostendetur.

Exstat apud Gratianum, *Caus. 7. quæst. 1. Can. 25.* ex versione Isidori.

Canon XXII.

Episcopus alienam civitatem, quæ non est illi subjecta, non adeat; nec ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, super ordinationem cujusquam; nec constituat Presbyteros, & Diaconos alteri subjectos, nisi forte cum consilio & voluntate Regionis Episcopi. Si quis autem tale aliquid facere tentaverit, irrita sit ejus ordinatio, & ipse coerceatur a Synodo. Nam si ordinare non potuerit, nullatenus judicabit.

Scholion.

Episcopus circa Presbyteros & Diaconos alteri subjectos nil constituat sine alterius consensu.

Passim Commentares Græci tradunt idem statui hoc Canone, quod staturum erat Canone XIII. hujus Synodi, atque hinc nonnulli nuper suspicati sunt, Canones qui huic Synodo passim adscribuntur, non esse ejusdem Concilii, atque inter alios Vir Eruditus Godefridus Hermantius in vita S. Athanasii *lib. 5. cap. 12.* ait: „ Difficile creditu est idem Concilium edidisse duos „ Canones, qui idem omnino continerent. Et nonnisi „ penes terminos & expressionem differunt ". Et natalis Alexander in historia sæculi IV. *Differt. 35.* ponit hanc conclusionem: *Antiochenos Canones ejusdem Concilii fœtus non esse, verisimile est*. Deinde subinugit: „ probatur quidem ex convenientia XIII. & XXII. Ca„ nonis: cum enim idem decernant, non videntur ea„ dem in Synodo editi.

Quin in multis hi duo Canones inter se conveniant, negari

(a) Hæc citatio fit juxta novam Editionem: nam juxta anteriores Editiones ita peragi debet, part. 2. tit. 21. cap. 3.

negari non potest: at quod idem omnino decernant, & eumdem casum decidant, non satis apparet.

Ostenditur quod uterque Canon non idem omnino decernant.

Prior enim cavet, ne Episcopus in aliena Provincia aliquid ordinare præsumat, nisi litteris tam Metropolitani, quam cæterorum, qui cum eo sunt, Episcoporum, rogatus adveniat. Canon vero XXII. vetat Episcopum in aliena civitate, aut regione, quæ ad eum non pertinet, aliquid ordinare, nisi *cum voluntate* proprii Regionis illius *Episcopi*.

Quid porro insinuat, quod in priori Canone *requirantur litteræ tam Metropolitani, quam cæterorum, qui cum eo sunt, Episcoporum*; in posteriori vero solum *requiratur voluntas* proprii illius *regionis Episcopi*? nisi quod in illo agatur de Ecclesia vacante, sive Episcopo viduata, cujus vices Metropolitanus cum cæteris Episcopis suppleat; in hoc autem de Ecclesia habente Episcopum proprium, cujus sola voluntas sufficit, ut alterius Ecclesiæ Episcopus aliquid in sua Ecclesia ordinare possit.

Et hanc inter hos Canones differentiam latius prosequitur Schelestratius in scholiis ad dictum Canonem XIII.

Interim ex hoc rursus Canone patet, semper desiderasse Ecclesiam, ut sui ministri in vinea sibi commissa strenue laborent, & alienam non invadant, aut turbent.

Decretum Gratiani correctum.

Extat hic Canon *cauf. 9. q. 2. Can. 7.* sed in multis a Textu originali dissonum esse notant Correctores Romani, qui & insuper hic monent aliquid in textu emendatum ex vetustis exemplaribus, & cæteris editionibus Conciliorum; ut hinc rursus pateat, Decretum Gratiani, quod hodie habemus, ex Correctione Romana non esse omnino idem cum eo, quod scripsit & compilavit Gratianus, uti observabitur tum in præfatione, tum in reflectionibus in Gratianum, & ubi agam de auctoritate Decreti Gratiani.

C A N O N XXIII.

Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse hujuscemodi est constitutum. Servetur autem jus Ecclesiasticum, id continens: oportere non aliter fieri, nisi cum Sinodo & judicio Episcoporum, qui post abitum quiescentis potestatem habent, eum, qui dignus extiterit, promovere.

S C H O L I O N.

Episcopus non potest sibi constituere successorem.

HIc Canon decernens *Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat*, declarat, *quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse hujuscemodi constitutum* (sive G. *irrita sit constitutio*, seu *hujuscemodi ordinatio*).

Addit autem; ut *servetur jus Ecclesiasticum*, (sive G. *ritus Ecclesiasticus*) *id continens: oportere non aliter fieri* (G. *Episcopum*) *nisi cum Synodo & judicio* (seu Isid. *consensu*) *Episcoporum* (Isid. *eorum duntaxat*) *qui post obitum quiescentis* (seu G. *defuncti*) *potestatem habet, eum, qui dignus extiterit, promovere*.

Hinc rursus innotescit, antiquitus præcipuam auctoritatem promovendi, sive statuendi Episcopos, fuisse penes Synodum, sive Episcopos Comprovinciales cum Metropolitano, qui Synodum constituebant Provinciæ; quæ nomine *Synodi* in pristinis Canonibus solet intelligi, utpote quæ habebatur pro *perfecta Synodo*.

Canonem præsentem retulit Gratianus, *cauf. 8. qu. 1. Can. 3.* ex versione Dionysii, & *Can. 4.* ex versione Martini Bracarensis. Profert & ibidem Gratianus *Can. 1.* fragmentum Epistolæ Joannis III. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, *Can. 2.* Laciniam Epistolæ S. Clementis ad Jacobum Hierosolymitanum; quibus probari videtur, quod S. Petrus Beatum Clementem sibi successorem instituerit.

Licet utramque hanc Epistolam supposititiam agnoscant Eruditi; uti in nota marginali utriusque monet Labbæus, & in *Jure novo & novissimo part. 2. § 5. & 6.* ostendemus: nihilominus Gratianus, qui in discernendis apocryphis a sinceris monumentis parum fuit versatus, aut attentus, ut dictas Lacinias cum Canone Antiocheno, aliisque ei consonantibus, in concordiam vocaret, post hos relatos Canones subjecit: „ His omnibus au„ ctoritatibus prohibentur Episcopi, successores sibi in„ stituere; sed aliud est de sui successoris electione cum „ fratribus deliberare; aliud est ex testamento, tam„ quam suæ dignitatis hæredem sibi quærere. Illud fie„ ri permittitur; hoc autem penitus prohibetur.

Licet Episcopo successorem suggerere, uti suggessit S. Augustinus.

Quidquid sit de hac conciliandi ratione, & an dictis fragmentis conveniat; hoc equidem constat, illud, quod hic licitum scribit Gratianus, S. Augustinum suo facto jam pridem comprobasse. „ Scio, inquiebat Augustinus, „ post obitus Episcoporum, per ambitiosos, aut conten„ tiosos solere Ecclesias perturbari, & quod sæpe ex„ pertus sum, & dolui. Debeo quantum ad me attinet, „ ne contingat, huic prospicere civitati". *Epist. 213. n. 1.*

Cum igitur ad gravem ætatem pervenisset, & ut civitati Hipponensi de idoneo successore in Episcopatum provideret post obitum suum, proposuit Episcopis & plebi Hipponensi, quemdam Presbyterum nomine Eraclium, qui ipsi in Episcopatu succederet. Episcopi & populus acclamarunt, eumque dignum qui succederet laudarunt; ait S. Augustinus; acclamationibus finitis, dixit: „ scio quod scitis & vos; sed nolo de illo fieri, „ quod de me factum est. Quid autem factum sit, mul„ ti scitis; illi soli nesciunt, qui tunc, aut nondum „ nati erant, aut nondum habebant ætatem sciendi. „ Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ Patre & „ Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, „ & sedi cum illo. Quod Concilio Nicæno prohibitum „ fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo repre„ hensum est in me, nolo reprehendi in filio meo." *Ibid. num. 4.*

Deinde cum & huic Augustini discursui fuisset acclamatum, addidit ipse. „ Erit Presbyter, ut est quando „ Deus voluerit, futurus Episcopus". *num. 5.*

Hæc omnia latius referuntur *Epist. 213.* in Editione Benedictinorum; meritoque legenda, ut hinc discatur, quomodo Sanctus Augustinus ostenderet suo exemplo Episcopis & Pastoribus, ut, quantum ad ipsos attinet, allaborent, ut post eorum obitum veri pastores, non autem mercenarii & lupi, in suum gregem intrent, qui exiguo tempore destruant, quod ipsi multo labore, & longo tempore ædificarunt.

C A N O N XXIV.

Quæ sunt Ecclesiæ, sub omni sollicitudine, & conscientia bona & fide, quæ in Deum est (qui cuncta considerat, judicatque) serventur: quæ etiam dispensanda sunt judicio & potestate Pontificis, cui commissus est populus, & animæ, quæ in Ecclesia congregantur. Manifesta vero sint, quæ pertinere videntur ad Ecclesiam, cum notitia Presbyterorum, & Diaconorum, qui circa ipsum sunt: ita ut agnoscant, nec ignorent quæ sint Ecclesiæ propria, nec eos aliquid lateat. Ut si contigerit Episcopum migrare de sæculo, certis existentibus rebus, quæ sunt Ecclesiæ, nec ipsæ collapsæ depereant, nec quæ propria probantur Episcopi, sub occasione rerum pervadantur Ecclesiæ. Justum namque, & acceptum est coram Deo & hominibus, ut sua Episcopus, quibus voluerit, derelinquat, & quæ Ecclesiæ sunt, eidem conserventur Ecclesiæ. Ut nec Ecclesia aliquod patiatur incommodum; nec Episcopus sub occasione (prætextu) Ecclesiæ proscribatur, & in causas incidant, qui ad eum pertinent, & ipse post obitum, maledictionibus ingravetur.

S C H O L I O N.

De administratione bonorum Ecclesiæ.

QUod hoc Canone dicitur: *quæ sunt Ecclesiæ, sub omni sollicitudine, & conscientia bona & fide, quæ in Deum est, qui cuncta considerat, judicatque, serventur, atque hæc dispensanda sint judicio & potestate Pontificis* (seu G. *Episcopi*), *cui commissus est populus, & animæ, quæ intra Ecclesiam congregantur*, sumptum videtur ex Canone XLI. vulgo Apostolorum, in quo eadem habentur.

Manifestæ sint res propriæ Episcopi.

Ut autem, quæ Ecclesiæ sunt, fideliter ei serventur, nec ab Episcopo divertantur, aut ab ejus hæredibus vendicentur, tamquam Episcopo propria: præcipit Canon XLI. qui vulgo dicitur Apostolorum, huic admodum similis, ut *manifestæ sint res propriæ Episcopi, si tamen habet proprias, & manifestæ dominicæ*. Idipsum statuit hic Canon Antiochenus, addens *esse debere cum notitia Presbyterorum, & Diaconorum, qui circa ipsum sunt: ita ut cognoscant, nec ignorent, quæ sunt Ecclesiæ propria, nec eos aliquid lateat*. (Isid. *eorum quæ sunt propria Ecclesiæ*).

Rationem hujus discretionis bonorum & notitiæ subjicit, tam citatus Canon vulgo Apostolorum, quam Antiochenus: *ut si contingat Episcopum migrare de sæculo, certis existentibus rebus, quæ sunt Ecclesiæ, nec ipsæ collapsæ depereant; nec quæ propria probantur Episcopi, sub occasione rerum pervadantur Ecclesiæ*. Totam autem hanc & præcedentem periodum sic expressit Martinus Bracarensis *c. 15.* „ In conscientia eorum, qui circa Epis„ copos sunt, Presbyteri & Diaconi, ut hi omnes sci„ ant, quæ sunt Ecclesiæ propria; ut si Episcopi conti„ gerit transitus, eos nihil latere possit ex his, quæ ad „ Ecclesiam pertinent, ut nullo modo possint minui & „ perire: neque res propriæ Episcopi debent importu„ nitatem pro rebus Ecclesiæ pati.

Hujus ulteriorem rationem addit uterque Canon: „ est „ enim justum & apud homines acceptum, ut Episcopus „ propria, quibus voluerit, relinquat: & quæ Ecclesiæ „ sunt, eidem serventur: ut nec Ecclesia aliquod patia„ tur incommodum, nec Episcopus Ecclesiæ prætextu „ proscribatur; vel qui ad eum attinent, in causas in„ cidant, quo & ipse (seu Isid. memoria ejus post mor„ tem maledictionibus gravetur.

Sensus finalis clausulæ est: quod si res Ecclesiæ, & res propriæ Episcopi, non exacte fuerint annotatæ, facile fieri possit, ut post mortem Episcopi vel Ecclesia, vel hæredes Episcopi, in lites & molestias incidant, atque sic contingat, ut Episcopi memoria, vel ab ipsius hæredibus, vel a viris Ecclesiasticis, jura Ecclesiæ læsa prætendentibus, infametur, tamquam qui harum vexarum & molestiarum causa sit.

Notandum ex hoc Canone, quod jam pridem nota fuerit differentia inter res Ecclesiasticas & patrimoniales seu proprias Ecclesiasticorum, de qua latius actum est in *Jure Eccles. Tom. III. part. 2. sect. 4. tit. 1. cap. 5. pag. 198.*

alias, id est in anterioribus editionibus, *parte* 2. *tit.* 32.

Presbyteri & Diaconi senatus Ecclesiæ.

Insuper quod vult Canon, ut manifestæ sint res Ecclesiæ & res Episcopi, *cum notitia Presbyterorum & Diaconorum, qui circa ipsum sunt*, probat pristinam disciplinam, juxta quam Presbyteri & Diaconi urbis Episcopalis, qui circa ipsum esse, sive Cathedræ ejus adhærere dicebantur, repræsentabant Senatum Ecclesiæ, qui cum Episcopo Ecclesiam administrabat, & sede vacante, curam ejus habebat. Quod manifestius expressit in sua versione Martinus Bracarensis, supra relata, & latius notavi in *Jure Eccles. Tom.* I. *part.* 1. *tit.* 8. *cap.* 1. *pag.* 42. ubi una ostensum, quod huic Presbyterorum & Diaconorum Senatui tandem successerit Capitulum Cathedrale.

CANON XXV.

Episcopus Ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes, qui indigent, cum summa reverentia & timore Dei. Participet autem & ipse quibus indiget (si tamen indiget) tam in suis, quam in fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis, ita ut in nullo qualibet occasione fraudentur, juxta Sanctum Apostolum sic dicentem: habentes victum & tegumentum, his contenti simus. *Quod si contentus istis minime fuerit; convertat autem res Ecclesiæ in suos usus domesticos, & ejus commoda, vel agrorum fructus non cum Presbyterorum conscientia Diaconorumque pertractet, sed horum potestatem domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, filiisque committat; ut per hujusmodi personas occulte cæteræ lædantur Ecclesiæ, Synodo provinciæ pœnas iste persolvat. Si autem & aliter accusetur Episcopus, aut Presbyteri, qui cum ipso sunt; quod ea, quæ pertinent ad Ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet Ecclesiastica facultate sibimet usurpent, ita ut ex hoc affligantur quidam pauperes, criminationi vero & blasphemiis, tam sermo prædicationis, quam hi, qui dispensant, taliter exponuntur & hos oportet corrigi, sancta Synodo id quod condecet approbante . . . . Et subscripserunt* 30. *Episcopi, qui in eodem Concilio convenerunt*.

SCHOLION.

De Canonica proventuum Ecclesiasticorum dispensatione.

QUod hoc Canone de dispensatione rerum Ecclesiæ per Episcopos facienda, in pauperes & in proprios usus (*si indigent*) & fratrum, qui hospitio suscipiuntur, id quoque Canone XLI. vulgo Apostolorum decretum est, cujus Scholion videri poterit.

Hic autem expresse additur clausula, ita res Ecclesiæ in Episcopi & fratrum usus impendendas esse, ut necessitati, non autem cupiditati satisfiat: *tam suis*, inquit, *quam fratrum, qui ab eo suscipiuntur* (sive Isid. *qui apud eum hospitalitatis gratia commorantur*) *necessariis usibus profuturis* (Isid. *ut nulla ex parte per inopiam defraudentur*) *juxta Sanctum Apostolum*, habentes victum & tegumentum, his contenti simus. *Quod si contentus istis minime fuerit; convertat autem res Ecclesiæ in usus domesticos* (seu Isid. *necessitates domesticas*) *& eius commoda* (seu G. *Ecclesiæ reditus*) *vel agrorum fructus non cum Presbyterorum conscientia Diaconorumque pertractet* (seu G. *administret*); *sed horum potestatem domesticis suis* (aut G. *cognatis*) (seu Isid. *vel etiam affinibus* (*aut fratribus*), *filiisque committat; ut per huiusmodi occulte cæteræ lædantur Ecclesiæ* (seu G. *ut ratione Ecclesiæ per ipsos clam detrimentum capiant*, *Synodo Provinciæ pœnas iste persolvat* (vel G. *is Synodo Provinciæ rationem administrationis reddat*).

Denique declarat Synodus, quod si accusetur Episcopus vel qui cum eo sunt Presbyteri, quod ea, quæ pertinent ad Ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia quacumque Ecclesiastica facultate sibimet usurpent, vel uti vertit Martinus Bracarensis; *ita in suos sinus colligunt, ut pauperes quidem affligantur, atque ex ipso, non solum Ecclesiasticæ rationi, verum dispensatoribus eius maledicta, & reprehensio augeantur*: uti legit Isidorus, vel juxta Græcos: *actis, qui sic administrant, criminatio & infamia innuratur*; *hos*, ut legit Isidorus, *correptionem oportet mereri, quæ condecet, sancta cognoscente Synodo*: quæ lectio, quoad sensum, congruit cum aliis lectionibus (*a*).

Utinam serio hos Canones expenderent Episcopi, aliique, quibus proventus Ecclesiastici creduntur; cogitarentque, quod licet hodie ob minus puram & Canonicam proventuum Ecclesiasticorum dispensationem coram Synodis, aut aliis Superioribus non arguantur, nec rationes administrationis reddere jubeantur; nihilominus aliquando exacta ratio reddenda erit coram Patre pauperum, num res Ecclesiæ ut res pauperum dispensaverint, nec eas in vanos & superfluos usus expenderint. Quamvis enim lapsus temporis disciplina externa dispensandi res Ecclesiæ mutata sit, invariata tamen mansit natura & conditio proventuum Ecclesiasticorum, ut pluribus ostendi in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 2. *cap.* 6. *pag.* 224. Alias id est editionibus anterioribus *part.* 2. *tit.* 32. *cap.* 6.

Quæ de numero Episcoporum apud Labbæum huic Canoni adjiciuntur in versione Dionysii & Isidori, apud Græcos & Martinum Bracarensem non reperiuntur, atque Canon sine hac additione extat apud Gratianum, *Caus.* 12. *qu.* 1. *Can.* 21. & parum verisimile est, quod illa clausula eiusdem sit antiquitatis ac sunt Canones, ut constat ex iis, quæ dicta sunt *part. I. differt. prima*.

(a) Ex dictis constat Ecclesiasticos non esse Dominos redituum, quos ex Beneficiis, vel ex honorariis suarum functionum percipiunt? quapropter non satis exagitandus est Sanchesius, qui Concl. *Moral. lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 43. docet, in patrimonii loco habenda, quæ pro administrandis Sacramentis, audiendis confessionibus, Clericis dantur, & posse de iis pro arbitrio disponere, tametsi hæc bona superfluant.

DISSERTATIO

In Synodum Laodicenam,

§. *Unicus*.

NOn exigua jam pridem fuit horum Canonum auctoritas, utpote qui in omnibus etiam vetustissimis Canonum codicibus & collectionibus cum aliis Canonibus, quibus Ecclesiastica disciplina dirigenda est, exhibentur: neque ab aliquo scitur eorum auctoritas in dubium vocata.

Laodicea hæc non est Syria, sed Phrygiæ.

Extant autem apud Græcos cum hac Epigraphe Canoni primo præfixa, *Canones Synodi Laodicenæ, quæ est urbs Phrygiæ Capatianæ ex diversis Asiæ Provinciis congregatæ*.

Hanc epigraphem ita exhibet Dionysius Exiguus; *Sancta Synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Capatiam convenit ex diversis regionibus Asiæ, definitiones exposuit Ecclesiasticas, quæ subter annexæ sunt*. Eodem modo extat apud Isidorum.

Itaque hinc constat, primo, Synodum hanc nomen accepisse a civitate, in qua celebrata est, nimirum *Laodicea*.

Secundo hanc civitatem sitam fuisse in Phrygia: quod additum fuit ad distinctionem Laodiceæ civitatis sitæ in Syria.

Uti enim monet Baronius in appendice *tom.* 4. Annalium, constat ex Strabone, Plinio, Ptolomæo, & aliis cosmographis, duas fuisse Laodiceas, alteram Syriæ, quæ dicta Seleuciæ Ierapolis, alteram vero in Phrygia, dictam a Sattrabone Laodiceam Hierapolim, hodie vocatur Hihissar. Ejus meminerunt S. Paulus in Epistola ad Colossenses IV. S. Joannes in Apocalypsi II. unde de ea dicit Baronius: *nobilis quidem civitas, sed nobilior elogio divinæ scripturæ*.

Testatur Tacitus *lib.* 4. *hist.* & Eusebius in *Chronico*, eam sub Nerone circa annum Christi 64. terræ motu concidisse; sed cum divitiæ essent in ea plurimæ, exiguo post tempore reædificata fuit. Hodie totaliter destructa est, ut vix quidpiam supersit, præterquam quatuor theatra marmorea, & inscriptionem græcam in laudem Titi & Vespasiani Imperatoris, uti notat Morery in suo Dictionario Historico (*a*).

Cum itaque constet, hanc Synodum habitam esse Laodiceæ in Phrygia provincia minoris Asiæ, non autem Laodiceæ in Syria, recte redarguit Baronius Anselmum, e quo apud Gratianum *distinct.* 16. *Canon.* 11. legitur, quod Canonum huius Synodi auctor maxime *Theodosius*, seu *Theodotus* Episcopus extiterit. Fuit enim is Episcopus Laodiceæ *Syriæ*, successitque Stephano, qui successerat Anatolio, teste Eusebio *lib.* 7. *hist. cap. ult.*

Præses, & numerus Patrum incerti.

Quis huic Synodo præsederit, quotquot numero Episcopi eidem interfuerint, hactenus incertum est, nullusque Canonum codex eorum subscriptionem aut numerum exhibet.

Dicitur quidem apud Gratianum citato *Can.* 11. Patres hujus Synodi Canones 61. statuisse, sed quam exigua sit Gratiani in hujusmodi factorum relatione auctoritas, nisi antiquioribus & firmioribus testimoniis fulciatur, notum est. Cum autem nihil de hujus Synodi actis & historia præter editos Canones apud pristinos scriptores habeatur, quidquid a nobis dicetur incertum erit.

Synodus Laodicena posterior Antiochena.

In omnibus autem tam Græcis quam Latinis antiquis Canonum collectionibus, Canones hi post Canones Antiochenos constanter collocantur: quem ordinem etiam in codice, quem Aetius & Leontius in Concilio Chalcedonensi legerunt, observatum fuisse constat ex Canonibus Antiochenis, quos e eodice illo citabant, sub eadem numerorum serie, qua hodie in codice Ecclesiæ universæ apud Justellum, & in codice Dionysii Exigui referuntur.

Hinc

(a) Quod de Laodicea, auctoritate Morerii dictum, id revocari potest in dubium.

Hinc non infundate concluditur Correctores istorum codicum pro certo ac comperto habuisse hanc Synodum Laodicenam celebratam fuisse post Antiochenam : cum satis sit manifestum, eos ordinem temporis in collocandis Canonibus servare voluisse.

Postposuerunt quidem Canones Ancyranos & Neocæsarienses Synodo Nicænæ ; sed expresse munit auctor collectionis, Canones Nicænos prius positos esse *propter auctoritatem ejusdem magni sanctique Concilii congregati apud Nicæam*,

Præterea mentio Photinianorum in *Can.* 7. occurrens evincit, Synodum, hanc posteriorem esse Synodo Antiochena. Scio quidem nullam Photinianorum mentionem fieri in collectione Isidori ; sed consona omnium codicum Græcorum, nec non Dionisiana lectio, quæ condemnationem Photinianorum constanter exhibet, elidit & planæ enervat contrariam Isidori lectionem. Immerito proinde erroris arguit Gratianum Baronius, eo quod *dist.* 16. *Can.* 11. Synodum Laodicenam postponat Synodo Antiochenæ tamquam hac recentiorem.

Synodus Laodicena habita verisimiliter circa annum 364.

Quo vero anno post Antiochenam fuerit celebrata hæc Synodus non perinde constat. Creditur communiter habita circa annum 364. atque hunc annum in margine huic Synodo apponit Justellus in codice Ecclesiæ universæ. Cumque in collectione Conciliorum Severini Binii exhibetur Concilium Laodicenum sub Silvestro ; Labbæus in sua collectione apposuit hanc notam marginalem: „ alii quippe rectius sub Liberio circa annum „ 364. (ut pluribus explicabimus notis) aut 357. alii „ sub Damaso 367. &c.

Et sane constat ex Theodoreto *lib.* 4. *hist. Ecclesiastico cap.* 8. nonnullos sub id tempus in Asia & Phrygia doctrinam fidei in controversiam vocasse; hancque controversiam Synodo in Illyrico cogendæ occasionem dedisse.

Refert quoque ibidem Theodoretus *cap.* 7. litteras, quas congregata dicta Synodo in Illirico scripserunt super hac controversia Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus, Episcopis Diocæseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrigiæ, Pacatianæ; similiter & ipsa Synodus similes litteras ad eosdem Episcopos misit, quas Theodoretus exhibet ibidem *c.* 8. vocanturque *Illyrici Concilii Libellus Synodus de fide*.

Igitur verisimile apparet, sub hoc tempus Synodum in Laodicea Phrygiæ Metropoli Episcopos convenisse, ut de controversia fidei, aliisque in epistola contentis inter se differerent, & deliberarent, eaque occasione Synodo coacta, hos Canones edidisse.

Ubinam Canones Laodiceni exstent?

Exstant hi Canones in tom. I. Conciliorum generalium collectionis Labæane, græce & latine ex versione Herveti, item latinæ ex versione Dionysii & Isidori, apud Justellum græce & latine in codice Ecclesiæ universæ ; nec non in codice Dionysii, & itidem græce & latine in pandectis Canonum & Conciliorum ab Ecclesia Græca receptorum, quas una cum commentariis Balsamonis & Zonaræ, aliorumque Græcorum publicavie & propriis notis illustravit Guillelmus Beveregius.

In his versionibus seu lectionibus subinde varietas notanda occurrit, quam in Scholiis, prout ad illustrandum & eruendum sensum Canonum conducere credemus, annotabimus, prout circa reliquorum Conciliorum Canones observavimus. Tam apud Græcos, quam apud Isidorum exhibentur sub nomine hujus Synodi Canones 60. at apud Dionysium duntaxat 59. omisso scilicet Canone finali, qui exibet Catalogum librorum Canonicorum; cujus omissionis ratio redditur in Scholio ad eum Canonem.

S C H O L I A

In Canones Laodicenos.

CANON I.

De his qui secundum Ecclesiasticam Regulam libere ac legitime secundis nuptiis juncti sunt, nec occulte nuptiarum copulam fecerunt : oportet, ut parvo tempore transacto vacent orationibus, & jejuniis ; quibus etiam juxta indulgientiam communionem reddi decrevimus.

SCHOLION.

Pœnitentia Bigamis injuncta,

PRÆSENTI Canone agitur de his, qui secundum Regulam *libere & legitime secundis nuptiis juncti sunt*, *nec occulte nuptiarum copulam fecerunt* (G. *& non clam uxores duxerunt*) vel ut apud Justellum in Codice Ecclesiæ Universæ *Can.* 205. legitur : *neque clandestinum matrimonium inierunt*.

De his ergo decernit Synodus, quod oportet *ut parvo tempore transacto vacent orationibus & jejuniis ; quibus etiam juxta indulgentiam communionem reddi decreverit*. Ita Dionysius, a cujus lectione nonnihil differt lectio Græcorum, quæ habet: *quod oportet, secundum Ecclesiasticum Canonem, eos . . . . cum exiguum tempus præterierit, & orationibus & jejuniis vocaverint, ex venia dare communionem*.

In primis hæc lectio id, quod dicitur *secundum Ecclesiasticum Canonem*, refert ad modum, quo juncti secundis nuptiis recipiendi sunt ad communionem : at versio Dionysii verba *secundum Regulam Ecclesiasticam* refert ad contractas nuptias, uti ex textu supra exhibito manifestum est. Hoc autem minus verisimile est : nam quandoquidem Patres expresse dicant se loqui de secundis nuptiis *legitime* contractis, superfluum videtur, quod postmodum dixissent, contractas oportere *secundum Ecclesiasticam Regulam* : cum hoc supponendum sit, dum legitime sunt contractæ. Proinde merito præferenda lectio Græca, cui consonat Isidoriana.

Ad hæc lectio Græcorum satis insinuat, non requiri, ut vacet orationibus & jejuniis post exactum *exiguum tempus*, uti Dionysiana versio indicare videtur, sed duntaxat quod exiguo tempore post contractas *secundas nuptias orationibus & jejuniis vacaverint* : hoc est exiguo tempore pœnitentiam egerint & oraverint; ut notant Balsamon & Zonaras,

Sensus Canonis.

Itaque verus sensus Canonis, quod *libere & legitime*, id est juxta Regulas Ecclesiasticas *secundis* sive *secundo nuptiis junctis*, post aliquantulum tempus pœnitentiæ juxta *indulgentiam* in communionem reddere oporteat (sive G. *ex venia dare communionem*) ; modo tamen *nec occulte nuptiarum copulam fecerint* (sive G. *non clam uxores duxerint*) ; hoc est, interpretantibus Balsamone, Zonara, & Aristeno, modo ante contractas legitime nuptias, nulla prius conjunctio inter ipsos furtiva intercesserit. Cui interpretationi apprime congruit lectio Isidoriana (nec *occultam commixtionem operati sunt*). Hoc si intervenerit scortatorum præterea pœnis puniri debent, ut iidem annotarunt.

Tradidere passim interpretes tam Græci quam Latini, hic agi de veris Bigamis, qui priore uxore mortua duxerunt legitime secundam, prout & in Can. VIII. Nicæno, Ancyrano XIX. & Neocæsariensi VII. At Christophorus Justellus sequutus Jacobum Leschasserium in observatione gallice scripta *de Bigamiæ*, putat, hic & citatis Canonibus agi de quadam specie Bigamiæ vulgo ignota ; cum quis priore conjuge absque legitimo & Canonibus probato repudio dimissa, alteram superinducit. Planum quippe est, ut ait Leschasserius, & ipsum sequutus Justellus, plures divortiorum causas legibus sæculi olim fuisse receptas, & ab Imperatoribus excogitatas, quæ nunquam ab Ecclesia ut legitimæ & sufficientes ad solvendum matrimonium admissæ fuerunt. Contendunt igitur; Canones agere de his, qui ex causa legibus probata, sed ab Ecclesia non admissa, repudiata uxore, aliam duxerint.

Verum non apparet, quod de his proprie asseri posset, quod *legitime* secundis nuptiis essent juncti, si juxta Canones revera adhuc duraret vinculum nuptiarum cum priore uxore : quod adhuc minori similitudine dici posset juxta Dionysium, qui verba, *secundum Ecclesiasticam Regulam*, refert ad contractas secundas nuptias. An Synodus dixisset, nuptias *legitime* contractas, quas Ecclesia etiam improbabat, uti fatetur Justellus ? Ulterius qui vinculo nuptiarum initarum adhuc durante, aliam ducit, per Canones ut adulter gravi & diuturna pœnitentia punitur : hoc autem Canone *exiguum pœnitentiæ tempus* duntaxat præfigitur, ut proinde non appareat de illis huc agi. Vide latius Guillelmum Beveregium in notis ad hunc Canonem, refutantem hanc Justelli observationem.

Qua de causa plures Synodi Bigamis pœnitentiam imposuerint, licet secundas nuptias Ecclesia nunquam reprobaverit, ex Baronio notavi in Scholio ad Can. VII; Neocæsariensem.

CANON II.

De his, qui diversis facinoribus peccaverunt, & perseverantes in oratione confessionis & pœnitentiæ, conversionem a malis habuere perfectam : pro qualitate delicti, talibus pœnitentiæ tempus impensum propter clementiam, & bonitatem Dei communio concedatur.

SCHOLION.

Quomodo ad Communionem admittendi qui in diversa peccata sunt prolapsi?

HOc Canone agitur de his, *qui* diversa facinora *perpetraverunt, perseverantes in oratione confessionis* (vel Isid. *in oratione confessioneque* (*& pœnitentiæ*) Isid. *malorum suorum* (*conversionem habuere perfectam*) vel Isid. *perfectam conversionem demonstrantes* (: *pro qualitate delicti, talibus pœnitentiæ tempus impensum*) sive G. *pro qualitate delicti tempore pœnitentiæ eis dato* (*propter clementiam & bonitatem Dei communio concedatur*) sive Isid. *pro qualitate peccati pœnitentiæ tempus tribuendum, & propter misericordiam bonitatemque Dei, qui hujusmodi sunt, revocandi, & ad communionem sunt applicandi*.

Nequaquam obscurum est ex contextu Canonis dubitatum fuisse, num ei, qui in plura facinora incidisset, esset con-

concedenda pœnitentia; uti hic annotat Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis. Cum enim, qui unum crimen capitale admiserat, gravissima 30. etiam annorum pœnitentia premeretur, videbatur neganda ei, qui pluribus ac diversis hujusmodi flagitiis tenebatur; attamen Patres propter bonitatem & clementiam Dei pœnitentiam annuendam censent.

Verum eam non annuunt, nisi his, qui in *oratione confessionis & pœnitentiæ perseveranter*, *perfectam* a peccatis perpetratis *conversionem* ostendebant.

Confessio non sacramentalis.

Pro quo notandum, per *confessionem* hic non intelligi confessionem *sacramentalem*, qua Sacerdoti peccata simpliciter aperiuntur, quæ nunquam *oratio confessionis vocatur*; neque in hac requiritur *perseverantia*, uti recte observavit Albaspinæus sed *confessionem humilem*, qua sæpius repetita misericordiam Sacerdotum & Fidelium erga se alliciebant.

Cum enim quis ob perpetrata atrocia delicta a Fidelium communione erat rejectus, " si cura suæ salutis eos tan-
„ geret, in squalore & miseriis limina Ecclesiarum pe-
„ netrabant (ait Albaspinæus) cum lacrymis, & sin-
„ gultibus conabantur a prætereuntibus misericordiam
„ extorquere, ostentantes quanta ægritudine, quantis
„ ærumnis discruciarentur propter commissa, proster-
„ nebant se humi ante Episcopos, advolvebant se ge-
„ nibus Presbyterorum, vestigia Fidelium adorabant.
„ Quibus frequenter repetitis misericordiam alliciebant,
„ & tum demum pœnitentia eis concedebatur.

His igitur, qui tam constanter in oratione confessioneque humili peccatorum pœnitentia conversionem a peccatis ostenderunt, volunt Patres Laodiceni, ut pro *qualitate peccati* (sive G. *delicti proportione*) tempore pœnitentiæ dato, propter clementiam & bonitatem Dei communio concedatur.

Per *communionem* hic nequaquam intelligitur *communio Eucharistica* sive perfecta, sed communio Fidelium, quæ excommunicatis censebatur concessa, hoc ipso quo ad pœnitentiam erant admissis; uti ibidem vult Albaspinæus.

Isidorus tamen verisimiliter intellexit communionem perfectam seu Eucharisticam; ut propterea verterit, quod qui huiusmodi sunt, *revocandi & ad communionem sunt applicandi*, sive sensim disponendi.

Fructus digni pœnitentiæ.

Interim ex hoc Canone discant Sacerdotes gravium peccatorum conversionem non ex verborum foliis, sed perseverantia orationis, humilis peccatorum confessionis, & pœnitentiæ esse desumendam: ipsamque pœnitentiam esse proportionandam peccatis commissis.

Extat apud Gratianum *caus.* 26. *quæst.* 7. *Can.* 4. ex versione Isidori, quæ a textu græco nonnihil recedit, uti monent Correctores Romani.

CANON III.

De his, qui nuper sunt illuminati Baptismate, quod eos in Sacerdotali non conveniat ordine promoveri.

SCHOLION.

Non ordinandus Neophytus

PEr nuper illuminatos Baptismate intelliguntur *neophyti*, uti notant hic Interpretes; nec dubitavit Isidorus ita legens: *non oportet promoveri Neophytum ad Ordinem Sacerdotalem*: unde hic Canon coincidit cum Canone II. Nicæno, cujus Scholion videri potest.

CANON IV.

Quod non oporteat Ordinationes sub conspectu Audientium celebrari.

SCHOLION.

Quare ordinationes non sub omnium conspectu celebrandæ.

HIc Canon apud Dionysium, Isidorum, & Latinos suo ordine quartus existit, sed apud Hervetum, & Græcos quintus recensetur. Vetat autem *ordinationes* (seu G. *electiones*) (seu Isid. *manus impositionem super ordinandos*) *sub conspectu Audientium* (vel Isid. *præsentibus Catechumenis*) *celebrari*.

Isidorus pro *Audientibus* legens *Catechumenis*, strictius apparet accepisse quam vult Canon; verbum enim Græcum *Audientes significat*: vetat enim fieri ordinationes vel electiones sub conspectu *Audientium*: quorum nomine non tantum *Catechumeni*, sed & quidam pœnitentes, qui ad auditionem Verbi divini solum admittebantur, comprehendebantur: nec ulla apparet ratio, cur hi minus quam Catechumeni excluderentur.

Coram Audientibus enim ordinationes fieri vetantur, quod priusquam inchoaretur Missa Catechumenorum perfectorum (qui *Competentes* dicebantur) sub qua ordinationes peragi debebant, hi exire deberent; vel juxta Balsamonem & Zonaram, qui credunt hic de electionibus agi, ideo interesse nequeunt: " quia cum in electio-
„ nibus aliquorum crimina, propter quæ illi forte a sa-
„ cro Ordine arcendi sint, a Præsulibus enuntientur,
„ adesse homines, qui ea, quæ dicerentur, exciperent,
„ rationi minime consentaneum Patres existimavere: quod
„ ea scilicet, quæ audiebant, & iis, contra quos dice-
„ bantur, pudori, & a quibus audiebantur, ad nequi-
„ tiam incitamento essent, & aliis, quorum non ita
„ constans in fide ratio, blasphemandi Numinis causam
„ præberent.

Crimina Prælatorum non faciliter propalanda.

Discere hic possumus, vitia Ecclesiasticorum coram populo præcipue infirmo non facile propalanda: nisi forsan ipsa perniciositas & nequitia Sacerdotum occulta, esset in ruinam & seductionem populi: quo casu nonnunquam foret grave peccatum saltem contra charitatem proximi, similes nequitias non revelare iis, quibus periculum seductionis & scandali imminet, si alio modo, quam iis manifestando occurri nequeat.

CANON V.

Quod non oporteat Sacerdotes & Clericos fœnerantes usuras, vel quæ dicuntur sescuplæ, id est & summam Capitis, & dimidium summæ percipere.

SCHOLION.

De usura sescupli.

INTERPRETATIONEM hujus Canonis repete ex Scholio Canonis XVII. Nicæni, qui huic conformis est: extat apud Gratianum *Dist.* 46. *Can.* 9.

CANON VI.

Quod Hæretici non permittendi sint ingredi in domum Dei in hæresi permanentes.

SCHOLION.

Hæreticus non admittendus in Templum.

HÆRETICUS doctrinam Ecclesiæ pertinaciter rejiciens merito domo Dei, in qua doctrina ejus exponitur, ejicitur, nimirum in hæresi permanens. Unde de Hæreticorum ad Ecclesiam admissione consultus Timoteus Archiepiscopus Alexandrinus respondet *Can.* 9. suæ Epistolæ Canonicæ, eos, nisi se pœnitentiam acturos, hæresimque aversaturos polliceantur, nullo modo ad Fidelium precationes admittendos esse.

CANON VII.

De his, qui ab Hæreticis convertuntur, id est, Novatianis, aut Photinianis, aut Tessarescædecatitis, sive baptizati sint illi, seu Catechumeni; non ante suscipiantur, quam omnes hæreses anathematizent, & precipue illam, qua detinebantur. Et tunc demum hi qui apud eos dicebantur Fideles, nostræ doceantur Fidei Symbolum, & uncti Sancto Chrismate sic mysteriis communicent sacrosanctis.

SCHOLION.

Quomodo recipiendi Hæretici?

AGITUR hoc Canone de revertentibus ab hæresi Novatianorum: qui & *Catari*, sive *Puri* dicti fuerunt, de quorum receptione actum in Can. XIX. Nicæno, item Photinianorum, dicti ita a Photino Episcopo Firmiensi, qui sub medium sæculi IV. hæresim suam spargere cœpit, uti colligitur ex Socrate *lib.* 2. *cap.* 24. atque inter alia asseruit, Christum initium accepisse ex Maria, & merum esse hominem, ut constat ex sancto Epiphanio *hæresi* 71. Theodoreto *lib.* 3. *Hæret. fabul. cap.* 2. aliisque.

Verum Isidorus nullam Photinianorum mentionem facit, qui in codice Ecclesiæ Romanæ omittuntur, uti & apud Ferrandum Diaconum in Breviario Canonum *n.* 177. in Græcis autem codicibus constanter additur: uti & apud Cresconium, qui titulo 56. hunc Canonem recitat versione Dionysii. Versionem hanc Isidori propugnat Baronius, & prætendit nomen Photinianorum esse omittendum, & quod Photinianorum, tamquam, de sancta Trinitate non recte sentientium, Baptisma semper ab Ecclesia sit rejectum.

Novatianis & Photinianis jungit Synodus Tessarescædecatitas (sive G. Quartodecimanos) (Isid. quos Græci Tessarescædecatitas appellant, id est, qui quarta-decima luna cum Judæis Pascha celebrant) & Ferrandus Diaconus citato numero simpliciter legit: *Quarto-Decimani non recipiantur*. De his sat actum est in Dissertatione in Synodum Nicænam §. X.

Vult ergo Synodus, ut qui ab his Hæreticis convertuntur *sive baptizati sint illi* (seu G. *qui apud illos Fideles dicuntur*) *sive Catechumeni*, *non ante suscipiantur, quam omnes hæreses anathematizent* (Isid. *plenissime*), *& præcipue* (Isid. *ante omnia*) *illam, qua detinebantur*.

Post hanc abjurationem requirit ulterius Synodus, ut convertentes, si sint *Fideles* seu baptizati, *nostræ doceantur Fidei Symbolum* (seu G. *Fidei Symbola discant*): id est in Fide Catholica rite instruantur.

Rite autem instructos non præcipit Synodus rebaptizari, sed ungi Sacro Chrismate, & ut sic uncti mysteriis communicent sacrosanctis (sive Isid. Divino Sacramento).

Chrismatio ante Confirmationem.

Hic notandus pristinus mos ungendi Sacro Chrismate baptizatos, priusquam ad Sacra Mysteria sive ad Divinum Sacramentum *Confirmationis*, admitterentur.

CA-

CANON VIII.

De his, qui convertuntur ab hæresi, quæ dicitur Cataphrygarum, & si in Clero, qui apud eos esse creditur, fuerint, & si Maximi nominentur, hos sub omni diligentia ab Episcopis Ecclesiæ, vel Presbyteris instrui & baptizare conveniet.

SCHOLION.

Cataphryges.

AGIT hic specialiter de his, qui ab hæresi convertuntur, quæ dicitur Cataphrygarum; & apud Ferrandum Diaconum *num.* 198. ita legitur: *Qui dicuntur secundum Phrygas*; uti & apud Isidorum alibi legi notat Labbæus in margine ad hunc Canonem *tom.* 1. *Concil. general. col.* 1517.

Porro Phryges iidem erant qui *Montanistæ*, sic dicti a Montano Hæresiarcha, qui in Mysia Phrygiæ natus erat, atque ideo ejus Sectatores, vocati *Phryges*. Unde in Can. VII. Synodi Constantinopolitanæ I. dicitur: *& Montanistas, qui hic dicuntur Phryges.*

Quare revertentes ab illa hæresi baptizandi?

De revertentibus ab hac hæresi statuit Synodus, *& si in Clero, qui apud eos esse creditur, fuerint, & si Maximi* (seu. Isi. *magni nominentur*) *hos sub omni diligentia ab Episcopis Ecclesiæ, vel Presbyteris instrui* (sive G. *cum omni studio catechizandi sunt*, *seu initiandi*) *& baptizari conveniet* (sive. G. *ab Ecclesiæ Episcopis & Presbyteris baptizandi*).

Quinam in Canone vocentur *Maximi*?

Non mirum, Synodum velle revertentes ab hac hæresi baptizari: cum enim Montanus negaret Divinitatem Sancti Spiritus, non poterant ejus Sectatore baptizare in nomine SS. Trinitatis: quare & citata Synodus Constantinopolitana annumerat Montanistas sive Phryges inter eos hæreticos, quorum Baptisma reputatur invalidum.

Notat Zonaras *quod apud hos hæreticos fuerint quidam primæ inter cæteros existimationis, ac veluti Doctorum locum obtinentes, qui ab illis etiam Maximorum appellatione designabantur*. Sed quia nec scientia, nec dignitas potest supplere defectum Baptismi, ideo & hos baptizari vult Synodus: quin & summa diligentia instrui. Et utpote in sua hæresi magis obstinati, sæpe plus instrui, quam de communi populo debeat.

Probandi Catechumeni.

Cæterum ex hoc Canone discant Sacerdotes, non mox recipiendos ad Baptismum Infideles, cum se dicunt conversos, & voluntatem convertendi se habere exponunt; sed prius magno studio instruendos, & probandos, uti latius ostendit citatus Canon Constantinopolitanus; & ibi notabitur.

CANON IX.

Quod non permittantur Ecclesiastici ad Hæreticorum cœmeteria, vel ad ea, quæ ab eis appellantur Martyria, orationis causa vel sanitatis accedere; sed hujusmodi, si Fideles fuerint, certo tempore communione privari; pœnitentes autem & confitentes se deliquisse, convenit suscipi.

SCHOLION.

SICUT Catholici suos habebant Martyres, ita quoque Hæretici, ac nominatim Montanistæ sive Phryges de suis gloriabantur Martyribus. De his enim scribit Apollinaris apud Eusebium *lib.* 5. *Hist. Eccles. cap.* 16. „ Postquam in omnibus, quæ supra posui, convicti, „ nihil habent quod respondeant, ad Martyres confugere „ conantur, asserentes multos se Martyres habere, idque „ potentiæ prophetici illius, qui apud ipsos est, Spiritus „ certissimum esse documentum. Sed hoc meo quidem „ judicio nihiloverius est. Nam & aliarum Hæreson „ Sectatores, plurimos se habere Martyres prædicant, „ neque idcirco tamen eis assentiemur, nec veritatem „ penes illos esse fatebimur. Primi certe qui Marcionis „ hæresim sequuntur, vulgo Marcionitæ cognominati, „ quamplurimos habere se dicunt Martyres Christi, & „ tamen Christum ipsum revera minime confitentur.

Loca igitur sive cœmeteria, in quibus corpora eorum, quos ipsi Martyres jactabant, quiescebant, vocabantur *Martyria*, quemadmodum & apud Catholicos similia loca eodem nomine appellabantur, a Martyrum ossibus ibidem quiescentibus.

Oratoria Hæreticorum Fidelibus vitanda.

Vult ergo Synodus, *quod non permittantur Ecclesiastici* (vel G. *ii qui sunt Ecclesiæ*) (seu Isid. *Catolici*) *ad Hæreticorum cœmeteria, vel ad ea, quæ ab eis appellantur Martyria, orationis causa vel sanitatis* (seu G. *curationis*) *accedere* (aut Isid. *intrare*).

Ex textu græco, uti ex versione Isidori, fit manifestum est, hic agi generaliter de omnibus Fidelibus, ideoque vocem *Ecclesiastici*, qua utitur Dionysius, accipiendam in latiore significatione pro omnibus, *qui sunt Ecclesiæ*: cui consonat Ferrandus Canonem ita reddens, ut non liceat in *Hæreticorum cœmeteria ad orationem faciendam Catholicis* accedere, *num.* 179.

Adjungit autem Synodus, accedentes, si *Fideles*, id est baptizati, *fuerint*, *certo tempore communione privari* (vel G. *esse aliquantisper excommunicatos*) (aut Isid. *incommunicabiles facti ad pœnitentiam usque ad aliquod tempus redigi*. Per accessum enim ad similia Martyria *orationis vel sanitatis causa* videbantur ipsis Hæreticis mortuis non tantum communicare, sed etiam tamquam a Sanctis aliquod spiritale vel corporale Beneficium espectare; ideoque tamquam de hæresi suspecti merito a communione Fidelium ad tempus segregantur, ut interim a suspicione purgentur.

Et quia hæc segregatio fiebat ad cautelam & purgationem suspicionis, hinc Synodus addit, *pœnitentes* (seu G. *sin pœnitentia ducantur*) *& confitens se deliquisse, convenit suscipi*. Eo quod hæc pœnitentia, & errati seu delicti confessio suspicionem eluerunt.

Cœmeteria. Item Martyria.

Hic Canon probat, I. Etiam in primis sæculis fuisse loca sepeliendis destinata " quæ *cœmeteria* usitatius dicebantur, ait Baronium ad *annum* 226. quod Fides doceret „ Christianos non mori, sed rursus excitandos, interea in Domino abdormire ". II. probat Martyria, sive ædes sacras ad Martyrum sepulturas, sive memorias fuisse extructas, III. Ad hujusmodi Martyria consuevisse accedere Fideles orationis & curationis gratia: atque hinc Martyrum invocationem & cultum eodem tempore probatum conspicimus.

CANON X.

Quod non oporteat indifferenter Ecclesiasticos fœdere nuptiarum Hæreticis suos filios filiasque conjungere.

SCHOLION.

Matrimonium non contrahendum cum Hæretico.

COMMENTATORES Græci Zonaras & Balsamon pro interpretatione hujus Canonis remittunt ad Canonem XIV. Chalcedonensem, quo specialiter Lectoribus & Cantoribus alterius Sectæ sibi uxorem accipere vetatur, atque ita insinuat & hoc Canone non generaliter omnibus Fidelibus, sed duntaxat Ecclesiasticis, seu qui de Clero sunt, Hæreticis suos filios filiasque fœdere nuptiarum jungere.

Verum sicuti præcedente Canone vox *Ecclesiastici* in latiore significatione sumitur, ut comprehendat omnes, qui sunt de gremio Ecclesiæ, ita & hic sumenda videtur: unde Græci pro *Ecclesiasticis* legunt *qui sunt Ecclesiæ*; & Isidorus, *qui ad Ecclesiam pertinent*; uti & Ferrandus Diaconus *num.* 180. legit. Quare Epitome Canonis, in quem commentatus est Aristenus, ita habet: *cum Hæreticis matrimonium ne contrahat*.

Interim cum ex more Græcorum liceret Ecclesiasticis habere uxores, non dubium, quin specialiter indecens esset, ut hi filios suos Hæreticis per matrimonium jungerent, quamvis multa sint, quæ ostendant, omnibus generatim Catholicis vitanda esse matrimonia cum Hæreticis, meritoque prohiberi, uti pluribus ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 9. *pag.* 184. alias in anterioribus editionibus *part.* 2. *tit.* 13. *cap.* 8.

CANON XI.

Quod non oporteat eas, quæ dicuntur Presbyteræ vel Præsidentes, in Ecclesiis ordinari.

SCHOLION.

Presbyteræ non ordinandæ.

SI lectionem Dionysii sequamur, apparebit, aliquando moris fuisse, mulieres in Presbyteras in Ecclesiis ordinari; quod & Isidorus videtur supposuisse, dum Paraphrastice explicans Canonem ita refert: *Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos viduæ, seniores, univiræ, & matricuriæ nominantur, in Ecclesiis tanquam ordinatas constitui non debere*. Hanc lectionem exhibet quoque Ferrandus in Breviario *num.* 221. nisi quod pro *matricuriæ* legat *matriculæ*.

Extat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 32. *can.* 19. ex versione Isidori; sed quæ a textu græco recedit, uti notant Correctores Romani. Et sane apud Græcos nulla fit mentio *Presbyterarum* aut *Ordinationis*, sed simpliciter G. *non oporteat eas, quæ dicuntur seniores, viduæ, vel præsidentes, in Ecclesia constitui*.

Remittunt ulterius dicti Correctores Romani Lectorem pro sensu hujus Canonis ad Balsamonem qui licet ab Ecclesia Romana fuerit schismate separatus, negari tamen nequit, quin in Sacris Canonibus & Jure Ecclesiastico fuerit versatissimus, ejusque semper fuisse in exponendis Canonibus summam auctoritatem.

Præsentem porro Canonem ita exponit citatus Balsamon: " antiquitus mulieres quædam vetulæ in Catholicis „ Ecclesiis sedentes, reliquas forte mulieres ad bonum „ honestumque ordinem servandum deducebant. Quia „ autem ex earum consuetudine, eo quod honestum est „ non recte utentium, vel propter arrogantiam, vel „ propter turpem quæstum, quædam offendebantur prohibuerunt Patres, ne deinceps essent omnino in Ecclesiis „ Presbyteræ sive Præsidentes. Ne dixeris autem, & „ quomodo hoc fit in fœminarum Monasteriis, & una „ mulier, quæ scilicet præest, omnibus præsidet? Audies enim quod quæ ex Deo fit renuntiatio, & „ tonsura, facit ut multæ unum corpus existimentur, „ & omnia, quæ sunt ipsarum, ad solius animæ salutem respiciunt. Docere autem mulierem in Ecclesia Catholica, ubi virorum multitudo congregatur, „ & diversarum sententiarum fœminæ, est maxime „ indecorum & perniciosum.

Zona-

Zonaras autem ait: " quædam antiquis temporibus in
" Ecclesia consuetudines fuere; quas temporis diuturnitas partim immutavit, partim omnino sustulit,
" aliquæ etiam ex iis Canonum Decretis abrogatæ sunt.
" Talis illa quoque fuit, ut Presbyteræ, vetulæ mulieres in Ecclesiis constituerentur, quas etiam Præsidentes vocabant; quæ quidem ingredientibus in Ecclesiam feminis, veluti Magisterio quodam fungentes, præessent, ac suo quamque ordine rite consistere juberent, & quo quamque loco, quove modo unicuique standum esset, docerent. Ne quæ igitur hujusmodi mulieres eligantur, neve iis nominibus nuncupentur Canon decernit.

Itaque videtur Balsamoni Zonaras consentire, & horum expositionem probat Morinus de SS. Ordinat. *part.* 3. *exercitat.* 10. *cap.* 3. *num.* 3.

Itaque juxta Græcorum expositionem unice hoc Canone cavetur, ne mulieres in Ecclesia seu Conventu præsidere, & auctoritatem supra reliquos Fideles sibi arrogare, aut magisterium exercere præsumant; juxta illud Apostoli 1. *Cor. cap.* 14. *vers.* 34. *mulieres in Ecclesiis taceant*. Et sane hic apparet verus & genuinus sensus Canonis, a quo multum recessit Gratianus, secutus Isidorum, ut propterea merito Correctores Romani pro vero & genuino Canonis sensu remiserint ad Balsamonem,

Canon XII,

Ut Episcopi judicio Metropolitanorum, & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad Ecclesiasticam potestatem; hi videlicet, qui plurimo tempore probantur tam Fidei, quam rectæ conversationis exemplo.

Scholion,

A quibus constituendi Episcopi?

PRæcepit hic Canon, *ut Episcopi provehantur ad Ecclesiasticam potestatem* (sive G. *in Ecclesiastico Magistratu constituendi sunt*) (seu Isi. *ad Ecclesiæ Principatum*) *judicio Metropolitanorum, & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt* (sive G. *finitimorum*) hoc est Episcoporum ejusdem Provinciæ conformiter ad Canonem IV. Nicænum.

Diu probatæ vitæ sit, qui in Episcopum eligatur,

Constituendi autem sunt, qui *plurimo tempore probantur tam verbo Fidei, quam rectæ conversationis exemplo* (sive G. *diu probati & in oratione Fidei, & in recti verbi dispensatione*) (seu Isid. *hi quos multo ante nota probabilisque vita commendat: & nihilominus in sermone Fidei & recta operatione per suam conversationem fuerint probati*). Apud Gratianum extat prædictus Canon *Dist.* 24. *cap.* 4. ex versione Dionysii.

Auctor epitome Canonum, quam commentatur Aristenus, ita hunc Canonem reddit: *qui fide & vita probatissimus est, ac eruditissimus, idoneus est qui in Episcopatum eligatur*. Utinam hunc Canonem serio attendant, qui quovis modo ad nominationes aut electiones Episcoporum concurrere debent,

Canon XIII.

Quod non sit permittendum turbis electiones eorum facere, qui sunt ad Sacerdotium provehendi.

Scholion.

Tumultuanti populo non permittenda Sacerdotum electio.

VERBUM græcum, cui respondet verbum *turbis*, proprie *tumultum* significat; quod innuit Patres vetare *tumultuosas* electiones; sive non esse deferendum plebi tumultuanti; ac per speciem quamdam seditionis, ordinationem alicujus acclamanti, & postulanti; qualem pulchre & fate describit S. Augustinus Epist. ad Albinam 126. in ult. edit.

Populus in Episc. electione habebat suffragium.

Et sane, hoc Canone populo omne in electione Episcoporum, & Sacerdotum ademptum non fuisse suffragium, manifestum est, tum ex Epistola S. Gregorii Nazianzeni ad Cæsarienses ad promovendam electionem S. Basilii: " Ista, ait, & *sacerdotibus scribo*, & *Monachis, atque illis quoque, qui ex Ordine sunt* Magistratus ac Senatorio, *simulque & populo omni* ": tum ex Concilio Chalcedonensi, in quo *Act. XI.* Stephanus Episcopus Ephesinus volens probare se canonice ad eam Cathedram fuisse promotum ait: " Me quadraginta Episcopi
" Asiani, suffragio clarissimorum & Primatum, & totius
" reverendissimi Cleri, & omnis Civitatis ordinaverunt.
Quid evidentius quam populum etiam in Oriente post hunc editum Canonem ad Episcopi electionem concurrisse? Quod & Novellæ Justiniani 123. *cap.* 1. & 137. *cap.* 2. evidenter evincunt.

Itaque non recte hunc Canonem applicuit Gratianus *Dist.* 63 *Can* 6. in probationem hujus asserti: *Laici nullo modo se debent inserere electioni*. Interpretatus est Gratianus Canonem conformiter ad disciplinam sui temporis, quæ Laicos ab electionibus excludebat; uti latius ostendimus in *Jure Ecclesiastico Tom. I. part.* 1. *tit.* 13. *cap.* 1. *pag.* 65. ubi de mutatione, quæ circa formam electionis ad Episcopatum labentibus sæculis intervenit, disseruimus.

Cæterum censui Gratiani favet Isidorus, qui pro *turbis* legit *populis* ita Canonem reddens: *de eo quod non sit populis concedendum, electionem facere eorum qui, Altaris ministerio sunt applicati*: nequaquam dubitandum; quin hujus Canonis ab Isidoro facta versio plurimum contribuerit ad excludendum populum ab electione Episcoporum, eamque ad solum Clerum transferendum.

Canon XIV.

Quod Sancta nullo modo, causa Eulogiarum, tempore Paschalis Festi, ad alias Parochias debeant destinare.

Scholion.

Mos defendi Eucharistiam ad alias Parochias,

PRo intellectu hujus Canonis notandum, moris fuisse primis Ecclesiæ sæculis in quibusdam saltem Ecclesiis, ut Episcopi in signum communionis & unionis sibi mutuo mitterent particulas Eucharistiæ, juxta illud Apostoli 1. *Cor. cap.* 10. *vers.* 17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus*, constat ex Irenæo in Epist. ad Victorem Papam. Postquam enim ostendit a Romanis Episcopis prædecessoribus Victoris nunquam aliquos fuisse rejectos ob aliquam in disciplina varietatem, aut Ecclesiarum varias consuetudines, quæ disciplinam spectabant: sed non obstante hac diversitate pacem inter se coluisse, subjicit: " Verum illi ipsi qui præcesserunt Presbyte-
" ri, quamvis minime observarent, Ecclesiarum Pres-
" byteris, qui id observabant, *Eucharistiam* transmiserunt ". Apud Eusebium *lib.* 5. *cap.* 24. ubi vide notas Valesii, morum hunc aliis præterea testimoniis asserit Eusebius.

Ratio Canonis.

Idem notavit Cardinalis Bona Lib. I. Rerum Liturg. *cap* 23. *n.* 12. dicens: " Tanta enim erat mutuæ unio-
" nis & societatis inter Fideles religio & zelus, ut si
" omnes de uno & eodem pane ab eodem Sacerdote
" consecrato participare potuissent, id libentissime in
" toto terrarum orbe fecissent, quo sic ostenderent se
" omnes in Christo unum esse. Ideo non solum Roma-
" næ, sicut supra diximus, sed aliarum etiam quarum-
" dam Ecclesiarum usus fuit, ut ab Ecclesia primaria
" Civitatis ipsa Eucharistia ad singulas Parochias ab
" Episcopo mitteretur, quatenus scirent omnes, qui
" ab uno Episcopo regebantur, se cum illo unum cor-
" pus efficere.

Mos ille Eucharistiam mittendi pro Paschate abrogatus; & quare?

Id autem in Paschali Festivitate hoc Canone vetari dein monet: " Vel quia (ait) oportet omnes Presbyteros ea die Episcopo celebranti " cum plebe sibi com-
" missa adstare, & ritu tunc usitato cum eodem cele-
" brare: vel alia de causa nobis ignota.

Evidenter hic supponit eruditus & pius Auctor, Synodum specialiter ad Festivitatem Paschalem reflexisse: at Zonaras rationem reddit generaliorem dicens:
" Divina enim mysteria longis itineribus circumferri,
" quæque omni veneratione digna sunt sine honore
" traduci, a ratione honestateque alienum merito ac
" pie existimatum est.

Quantumvis merito ambigatur, an hæc ratio generalis huic Canoni, qui specialiter expressit *Festum Paschale*, congruat, nihilominus vix dubitari potest, quin hæc ab honestate petita ratio fecerit, ut tandem mos ille mittendi Eucharistiam in signum mutuæ unionis & charitatis exoleverit.

Hoc constat, quod etiam post celebratam hanc Synodum Sanctus Paulinus S. Augustino *panem unum unanimitatis indicio miserit*; additque: *Rogamus accipiendo benedicas*, Epist. 28. inter Augustinianas. Similiter Augustinus unum Paulino misisse scribit *Epist.* 31. his verbis: *Panem quem misimus uberior benedictio fiet, dilectione accipientis vestræ benignitatis*. At panem hunc non fuisse Eucharistiam satis constat.

Porro notandum, *quod sancta causa* (seu G. *instar*) (vel Isid. *ad vicem*) *Eulogiarum, ad alias Parochias destinarentur*, quod hoc Canone vetatur fieri, saltem *tempore Paschalis festi* (seu G. *in festo Paschæ*).

Notat autem Baronius & ex ipso Binius hic, quod Eulogiæ aliæ essent publicæ, quæ " publice ad id con-
" secrabantur & distribuebantur, ut essent communio-
" nis catholicæ signa & indicia. Privatæ vero, quas ami-
" ci inter se ultro citroque dare & accipere consueve-
" rant ". Cujus generis panem illum fuisse, quem Pauli-
" nus Augustino, & Augustinus Paulino misit, existimat.

Plura de Eulogiis vide in *jure Ecclesiastico Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 4. *pag.* 48. & apud Du-Cange in Gloss. verbo *Eulogiæ*.

Canon XV.

Quod non oporteat amplius præter eos, qui regulariter Cantores existunt, qui & de codice canunt, alios in pulpitum conscendere, & in Ecclesia psallere.

Scholion.

De Canonicis Cantoribus.

SI lectio Dionysiana supra exhibita attendatur, apparebit non tantum prohiberi hoc Canone alios pulpitum ascendere, *præter eos qui regulariter Cantores existunt, qui & de codice canunt*: verum etiam quemlibet fidelium in Ecclesia psallere, idque contra omnium Græcorum codicum fidem, & etiam Isidori versionem, qui nullam hujus prohibitionis mentionem faciunt, sed simpliciter legunt: (G. *non oportere præter Canonicos*

canto-

cantores) id est (Isid. *qui regulariter cantores existunt*) (G. *qui ambonem*) (sive H. *qui suggestum*) aut Isid. *pulpitum ascendunt*) (G. *& ex codice*) (seu H. *& ex membrana legunt*) (seu G. *canunt*) aliquos alios canere in Ecclesia. Huic lectioni consonat quoque versio Martini Bracarensis apud Gratianum *Dist.* 91. *Can.* 3.

Itaque prohibet duntaxat Canon, ne alii quam Canonici cantores; *id est*, ut interpretatur Isidorus, *qui regulariter Cantores existunt*, & ambonem sive suggestum ascendunt, & ex codice legunt sive canunt, in Ecclesia canant.

Laici a cantu non exclusi.

Quid igitur; an per hunc Canonem Laici, & qui Cantores designati non sunt, psallere in Ecclesia prohibiti sunt? Nequaquam. Chrysostomus enim *hom.* 1. de verbis Isaiæ *vidi Dominum*, acriter reprehendens psallentis populi cacophoniam, & immodestiam, non eos, ut sileant, monet; sed ut scite & modeste concinant.

Testatur quoque Sanctus Basilius *Epist. ad Neocæsarienses* de nocte populum antelucano tempore domum precationis petere: ibidemque ad psalmodiam institui. „ Et nunc quidem, ait, in duas partes divisi alternis „ succinentes psallunt... dein *uni* ex ipsis hoc muneris dato, ut quod canendum prior ordiatur; reliqui „ succinunt: atque ita psalmodiæ varietate, precibus„ que subinde interfectis, noctem superant.

Psalmodiam inchoantes

Nihil ergo evidentius, quam populum a psalmodia non fuisse exclusum. Hoc tamen constat, unum fuisse constitutum, qui, quod canendum esset, ordiretur; de quo præsentem Canonem intelligi admodum est verisimile; ut nimirum nolit Synodus, alios quam designatos Cantores in pulpitum sive ambonem ascendere, qui, quod populus canere debet, inchoent. Quemadmodum hodie in plerisque Ecclesiis designati sunt, qui quod a Clero canendum est, incipiunt. Et ita hunc Canonem intellexit Balsamon: ibidem quoque observans, vetitum fuisse, aliud canere, quam in codice erat descriptum: quia canebant quædam dissona & inusitata. „ Nota similiter, inquit Balsamon, quod Cantorum molles „ fractæque, & scenicæ modulationes sunt omnino pro„ hibitæ.

Eumdem Canonis sensum assignat Aristenus dicens: „ Non oportet quoslibet suggestum ascendere. & divi„ nos sermones *populo succlamare*, qui tonsuram Sacer„ dotalem non habent, nec benedictionem a proprio Pa„ store acceperunt ". Hic habemus quam solliciti fuerint Patres, ut divina Officia ad populi ædificationem cum summa modestia & recto ordine peragerentur, nihilque in divina psalmodia occurreret aut intermisceretur, quod populum offenderet aut distrahere posset.

C a n o n XVI.

Quod in Sabbatis Evangelia cum aliis Scripturis legi conveniat.

S c h o l i o n.

Ritus legendi Evangelium in Officio Ecclesiastico.

Apud Græcos sabbatum, quoad celebrationem divini officii, non autem quoad cessationem ab operibus mechanicis, celebratur, ut dies Dominica. Quare voluit Synodus, *ut Evangelium* post alias lectiones Sabbato, ut in die Dominica legeretur.

Recte autem advertit Zonaras, hanc lectionem Evangelii ad *confirmationem* sive instructionem fidelium a Synodo decretam esse. Constat enim quod ex intentione Ecclesiæ, totum officium divinum præsertim diebus festis, quando populus præcipue interesse debet, ad ædificationem & instructionem populi esse ordinatum; uti latius ostendi in dissertatione Canonica de Horis Canonicis, *Tom. V. parte* 1. *cap.* 3. §. 1. *pag.* 178 *&* §. 2. *ibid.*

Dies quo legebatur Evangelium.

Hic notare possumus originem hodiernæ disciplinæ, qua diebus Dominicis & Festis solet cum aliis Scripturis legi Evangelium in horis Canonicis, non autem in diebus Ferialibus, sive in officio feriali & simplici.

C a n o n XVII.

Quod in conventu Fidelium nequaquam Psalmos continuare conveniat: sed per intervallum, id est per Psalmos singulos recenseri debeant lectiones.

S c h o l i o n.

Lectiones inter Psalmos cantandos interponendæ.

Declarat hoc Canone Synodus, *quod in conventu fidelium nequaquam Psalmos continuare* (seu G. *connectere*) (vel in Codice Ecclesiæ universæ apud Justellum in Bibliotheca Juris Can. vet. *contexere*) *sed per intervallum* (seu G. *interjecto spatio*) *id est per Psalmos singulos* (sive H. *in unoquoque Psalmo*) (vel G. *unumquemque Psalmum*) *recenseri debeant lectiones* (sive H. *lectiones fieri*) (vel G. *esse legendum*).

Attentis his versionibus sensus hujus Canonis apparet, quod non conveniat Psalmos sive Psalterium continuare, sed per intervalla interpsallendum tantisper a canendo quiescere, & lectionem interjicere, quod sapienter a Patribus decretum asserit Balsamon, ut per intercedentes has lectiones populus aliquantulum quiescat, & rursum canat.

Similiter Aristenus ait: „ populo in Ecclesia congre„ gato oportet inter Psalmos lectiones fieri, & non eos „ conjungere, & continuo psallere, ne qui congregantur, defessi ad negligentiam inclinent.

Pristini Monachi Psalmos longiores decantando interrumpebant.

Hoc spiritu Monachi in Oriente, ut refert Cassianus, Psalmos quoque, præsertim longiores non continue & uno tractu ad finem usque percurrebant, sed quibusdam intersectionibus, post denos scilicet, aut duodenos versus paulisper pausando, brevi orationi aut meditationi insistebant.

Qui privatim horas Canonicas recitat, horum sanctissimorum Monachorum exemplum, pro temporis opportunitate & spiritus sancti unctione, imitari potest.

Hic quoque notari potest vera ratio hodierni ritus, quo inter Psalmos singulorum nocturnorum, lectiones, versus, aliaque, ad repellendum tædium interjiciuntur.

Hoc unum esset optandum, ut lectiones eædem nec tam frequenter recurrerent, nec interdum adeo inconditæ, & nonnunquam Apocryphis historiis refertæ, adeo ut magis ipsæ tædium, quam Psalmorum cantus audientibus pariant.

Isidorus & ei consonans Ferrandus Diaconus, alium plane reddit hujus Canonis sensum, ita legens: *in processionibus non connectere, id est, ex diversis versibus & sensibus libri unum canticum minime conjungere, sed singulorum Psalmorum ordinaliter de medio fieri lectionem.* Hic sensus omnium Græcorum codicum & Dionysii versioni contrarius haud recipiendus: quamvis id quod præfert servandum esse nemo dubitet.

C a n o n XVIII.

Quod id ipsum officium precum & Nona & Vespera semper debeat exhiberi.

S c h o l i o n.

Apud Græcos in more positum fuit, ut quibusdam diebus jejunium solveretur absoluta Nona, id est hora tertia pomeridiana: quibusdam autem ad Vesperas, hoc est ad tempus vespertinum protraheretur.

Hæc *plena*; illa *dimidiata* dicebantur jejunia.

Idem Officium esse debet in Nonis & Vesperis.

Vult ergo Synodus, ut idem *officium precum* (seu Isid. *supplicationes orationum*) *& Nona & Vespera*, id est diebus jejunii sive ad Nonam, sive ad Vesperam solvendis celebretur.

Zonaras & Aristenus credunt hoc Canone vetari, ne in Officio Nonæ vel Vesperæ dicantur formulæ precum privata auctoritate pro cujusque arbitrio confectæ, sed easdem esse recitandas, id est diuturna consuetudine usitatas.

Genuinus Canonis sensus vindicatur.

Verum si id voluisset Synodus, Decretum suum non restrinxisset ad *Nonam & Vesperam*; cum in nullo officio liceat formulas privata auctoritate confectas publice in conventibus recitare. Quare prior sensus præferendus videtur: præsertim cum & specialiter hic agatur de officio precum, quod diebus jejuniorum præcipue congruit; utpote quibus diebus tam ex veteri quam moderno ritu plures preces solitæ sunt recitari: ut non immerito officium illorum dierum vocari queat *officium precum*; sive ut legunt Græci precum ministerium.

Itaque id unum voluisse videntur Patres, ut officium precum sive officium persolvendum diebus jejuniorum, priusquam jejunia solverentur, non absolveretur ante Nonam vel Vesperas; ita ut appareat etiam eo tempore nonnullos fuisse, qui hoc officium precum prævenire vellent, ut eo absoluto jejunia solvere possent, quemadmodum tandem invaluit hisce postremis temporibus, ut eodem motivo officium vespertinum tempore quadragesimali decantetur ante meridiem.

C a n o n XIX.

Quod oporteat seorsum primum post allocutiones Episcoporum, orationem super Catecumenos celebrare, & postquam Catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in pœnitentia, precem fieri. His etiam accedentibus ad manum Sacerdotis, & discedentibus, tres orationes consummari Fidelium, ita ut prima quidem sub silentio, secunda vero, & tertia per exclamationes solitas expleantur, & ita demum pacem sibi invicem dabunt. Et posteaquam dederit Episcopus Presbyteris osculum pacis, tunc Laici sibi tribuant. Et ita sancta celebrabitur oblatio. Solis autem ministerio sacro deditis ad Altare ingredi, & communicare ibidem liceat.

S c h o l i o n.

Varii Ritus Divini Officii.

Ordinem & ritum in celebratione divini officii & liturgiæ servandum præscribit hic Canon. Indicat autem officium divinum quodammodo initium sumpsisse ab *allocutione* (seu G. *sermone*) *Episcoporum*, qui omnes interesse poterant.

Post allocutionem (seu G. *sermonem*) (vel Isid.

tractatum Episcoporum) vult Synodus, *seorsim primum orationes super Catechumenos* (seu G. *orationem Catechumenorum*) *celebrari* (vel G. *peragi*). Deinde *postquam Catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in pœnitentia, precem fieri* ; (sive G. *eorum, qui pœnitentiam agunt, fieri orationem*). Hic non agi de oratione, quæ per alium super pœnitentes recitabatur, sed de ea, qua apud se tacite orabant, significat versio Isidori, quæ sic habet: *quibus* (Catechumenis) *egressis, orent etiam hi, qui in pœnitentia sunt constituti*.

Id ipsum insinuant, quæ subduntur: *his etiam accedentibus ad manum Sacerdotis* (sive G. *& cum ii sub manum accesserint*) (aut Isid. *& post manus impositionem*).

Hæc namque significant, pœnitentes postquam *oraverint*, tum demum ad manum seu sub manum, sive manus impositionem sacerdotis accessisse: quæ manus impositio fiebat cum recitatione quarumdam precum, uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 6. cap. 3. pag. 64.* ubi de ritibus pristinis peragendæ pœnitentiæ actum est.

Pœnitentibus autem post manus impositionem egressis, vult Synodus *tres orationes consummari fidelium* ; (seu G. *tres orationes fidelium sic fieri*) (sive Isid. *tunc fideles orare debebunt*) *ita ut prima sub silentio; secunda vero & tertia per exclamationes solitas* (sive Isid. *per vocis pronunciationem*) *expleantur*.

Sensus apparet, ut fideles, pœnitentibus egresis, primum silentio orent, postmodum orationes fiant Presbytero præunte & pronuntiante, seu publice & alta voce preces proclamentur.

Osculum pacis.

Recitatis orationibus, ita demum (seu G. *deinde sic*) (Isid. *osculo*) *pacem sibi invicem dabunt*. Ordinem dandi hanc pacem subjungit: Et *posteaquam dederit Episcopus Presbyteris osculum pacis, Laici sibi tribuent*. Ita Dionysius, cui consonat Isidorus: at Græci & Hervetus legunt: *Et postquam Presbyteri Episcopo pacem dederint, tunc Laicos etiam pacem dare*.

Hæ lectiones in eo conveniunt, quod post recitatas orationes immediate dari pacem velint.

Secundo in hoc consentiunt, quod etiam Laici tunc temporis pacem dederint, sive pacem apprecati sint, & quidem sibi invicem, satis indicat lectio Dionysii: at Græcorum, Herveti, & Isidori, quæ habent, *tunc Laicos etiam dare*, dubium relinquunt, num Laici sibi invicem, an vero Presbyteris pacem darent, quod postremum putat Zonaras; ut sicut Presbyteri Episcopo, ita Laici Presbyteris dederint, uti habet lectio Græcorum.

In hoc enim dissentiunt, quod juxta lectionem Græcorum, & Herveti, Presbyteri pacem darent Episcopo, quam lectionem sequutum fuisse Zonaram constat ex ejus commentario: secundum Dionysii autem & Isidori versionem, Episcopus tribuat Presbyteris, cui magis congruit hodiernus ritus Ecclesiæ Latine, juxta quem Episcopus celebrans pacem tribuit aliquibus e sibi assistentibus; qui tum eam ab Episcopo acceptam aliis apprecantur.

Pacem olim datam fuisse per *osculum* nemo dubitat: unde licet in lectione Græcorum nihil dicat de *osculo*, tamen non tantum Dionysius & Isidorus in sua versione *osculi* meminerunt: sed & Interpretes Græci: & ita apud Græcos quoque in usu fuisse constat. Ait enim S. Chrysostomus *lib. 1. de Compet.* „ Osculum pacis porrigere tempore, quo munera offeruntur, *in usu est*; „ sed vereor ne forte plures ex vobis labiis hoc tantumodo faciant, cum Christus pacem non ex ore, „ sed ex corde desideret.

Plura de hoc osculo pacis tum e Latinis, tum e Græcis Patribus videri possunt apud Cardinalem Bona *lib. 2. Rer. Liturg. cap. 16. §. 6. & 7.* qui ibidem observat, quod „ veteri tandem simplicitate in malitiam degenerante, paulatim substractum sit *osculum*, & ejus vice mos introductus porrigendi tabellam cum Crucis „ & Christi imagine; quam sequioris sæculi scriptores „ *osculatorium* vocant, de quo vocabulo agit Spelmannus in *Glossario*. Hanc dum primum sacerdos, tum „ reliqui osculantur, eamdem mutuam charitatem, & „ fidem se habere testantur, quæ olim per osculum indicabatur ". Hæc Cardinalis Bona.

Ex relato testimonio S. Chrysostomi evincitur, apud Græcos, pacem datam fuisse ante perfectam oblationem; quod & præsens Canon indicat; post datam pacem subjungens: *Et ita sancta celebrabitur oblatio* (vel Isid. *& sic oblatio offeratur*) (sive G. *& sic sanctam oblationem perfici*).

Denique pro recto ritu divini officii addit Synodus: *Solis autem ministerio sacro deditis* (seu G. *sacratis*) (vel Isid. *ministris Altaris ad Altare ingredi* (vel G. *accedere*) *& communicare ibidem liceat*. Hæc disciplina etiam recentioribus Synodorum Decretis pro reverentia & recto ordine divini officii renovata fuit, uti late ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 2. tit. 1. cap. 1. pag. 203.* alias in anterioribus editionibus *part. 2. tit. 26. cap. 1.*

CANON XX.

Quod non oporteat Diaconum coram Presbytero sedere, sed jussione Presbyteri sedeat. Similiter autem & Diaconis honor habetur ab obsequentibus, id est Subdiaconis, & omnibus Clericis.

SCHOLION.

Hierarchia Ecclesiastica.

LEGITUR in Constitutionibus vulgo Apostolicis *l. 2. cap. 57.* „ sit solium Episcopi in medio positum, & ex utroque ejus latere sedeant Presbyteri, & adstent „ Diaconi succincti.

Quamvis sat persuasum sit hodie, Constitutiones has Apostolis non posse attribui, nihilominus hoc constat, multa notabilia pristinæ disciplinæ puncta in iis exhiberi: easque circa IV. sæculum saltem fuisse collectas.

Scitur enim, Episcopum in Ecclesia in medio Presbyterorum, tamquam in suo Senatu sedisse: ipsosque Diaconos in eo consessu tamquam Episcoporum & Presbyterorum ministros paratos ad præstandum obsequium stetisse; unde & notandum in prædictis Constitutionibus præcipi, ut *Diaconi succincti adstent*; qui solet esse habitus expeditorum ad obsequia.

Hanc disciplinam ambitione Diaconorum labefactatam renovat præsens Canon, dicens: *quod non oporteat Diaconum coram Presbytero* (sive Isid. *præsente Presbytero*) (vel G. *ante Presbyterum sedere*) *sed jussione Presbyteri* (seu G. *sed sedere cum jussu Presbyteri*) ut ita intelligat, se esse in obeundis divinis officiis, & conventu Ecclesiastico ministrum Presbyterorum.

Sicuti autem Diaconi sunt ad ministerium Presbyterorum, sic & Subdiaconi, aliique inferiores Clerici sunt ministri Diaconorum, quare subdit Canon, ut & *Diaconis honor habeatur ab obsequentibus, id est Subdiaconis & omnibus Clericis* (seu G. *ministris*) (Isid. *inferioribus*) manifestum est Græcos reputasse ministros pro Subdiaconis prout & Canone sequenti, eo quod essent Diaconorum ministri.

Hic obiter notetur, hoc Canone haberi quamdam Hierarchiam ex Presbyteris, Diaconis, & aliis inferioribus ministris, cum quadam inter se subordinatione expressam.

Canon iste extat apud Gratianum *Dist. 93. Can. 15.* ex versione Dionysii.

CANON XXI.

Quod non oporteat Subdiaconos habere locum in Diaconico, & Dominica vasa contingere.

SCHOLION.

Subdiaconis non licet sedere in *Diaconico*, nec sacra vasa solemniter desere.

DUo hoc Canone decernuntur: primum *quod non oporteat Subdiaconos* (seu G. *ministros*) *habere locum in Diaconico* (sive Isid. *licentiam habere ingredi in secretarium, quod Græci Diaconicum appellant*) hoc est quod eos non oporteat occupare locum Diaconis specialiter assignatum.

Secundo cavetur, quod non oporteat Subdiaconos seu ministros *Dominica* (seu G. *sacra*) *vasa contingere*.

Sensus Canonis.

Hoc itaque Canone, uti & sequentibus intendit Synodus, ut quemadmodum Diaconi locum, aut Officium Presbyterorum usurpare non debent, ita nec Subdiaconi, aliive inferiores Ministri Diaconorum locum aut ministerium invadant; sed suo loco & ministerio sint contenti.

Missæ Introitus.

Et quidem præsenti Canone Subdiaconis primum injungitur, ne in *Diaconico*, id est, loco Diaconis specialiter designato, sedere præsumant. Deinde iis prohibetur, ne vasa *Dominica* seu *Sacra tangant*, id est, ad Altare deferant; quod erat Diaconorum Officium.

Hoc ut intelligatur, observandum, apud Græcos in more fuisse, ut vasa sacra cum oblationibus populi a Sacerdote consecrandis portarentur circumcirca Templum, idque a Diacono, qui incedens ad latus Sacerdotis ea in altum elevata cum pompa, Cruce præcedente, ad Altare deferebat: vocabaturque hæc solemnis oblationum delatio, *magnus introitus*.

Non ergo de simplici vasorum sacrorum contrectatione, sive contactu (qui Subdiaconis nunquam fuit interdictus, ut ostendit Morinus *part. 3. exercit. XII. cap. 3.*) agitur in hoc Canone; sed de ea, quæ Diaconis propria erat, id est tractatione, qua ad Altare, modo prædicto vasa adferuntur: unde Epitome, quam commentatus est Aristenus, Canonem his verbis reddidit: „ Ecclesiæ ministri vasa Dominicam manibus non tangunt, sed a Sacerdotibus aut a Diaconis ad mensam ea adducuntur.

Extat hic Canon apud Gratianum *Dist. 23. Can. 26.* ex versione Isidori.

CA-

CANON XXII.

Quod non oportet Subdiaconum uti Orario, nec ostia derelinquere.

SCHOLION.

HOc rursus Canone unice intenditur, ne quis cum perturbatione Ordinis Ecclesiastici, aliorum officium sibi usurpet, sed quisque suo sedulo attendat & incumbat. Ut enim recte hic observat Balsamon: *Diaconi eis, qui celebrant assistentes, & Sanctorum mysteria, & Presbyterorum prolationes observantes, eis, qui sunt in suggesto, Diaconis per Orarium significant, quando debeat fieri pronuntiatio seu prolatio petitionum Catechumenorum, & reliquorum, & appellatum est Orarium.*

Orarium seu stola Diaconorum.

Cum ergo Orarium esset instrumentum, quo Diaconi in suo Officio obeundo utebantur, vetantur eo uti Subdiaconi; ne alieno officio se immiscere viderentur.

Oratio pristino respondet hodierna *Stola*, quæ non Subdiaconi, sed Diaconi humero sinistro imponitur, uti habet Alcuinus de Divinis Officiis dicens: *Orarium, id est, Stola dicitur, eo quod Oratoribus, id est Prædicatoribus concedatur Orarium seu Stola.* Legitur apud Gratianum *Dist.* 23. *Can.* 3. Decretum Concilii Toletani IV. *Unum Orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat; dexteram autem partem oportet habere liberam, ut liberius ad ministerium Sacerdotale discurrat.*

Hinc etiam collige, Orarium eo tempore ejus fuisse formæ, ut liberum usum humeri sinistri impediret.

Vide plura apud Du-Cange, in Glossario, verbo *Orarium.*

Subdiaconi introducunt Catechumenos & Pœnitentes. Diaconi eos dimittunt.

Quemadmodum autem erat Diaconorum munere, quando Catechumenis & Pœnitentibus egrediendum esset *visum est Hypodiaconos quoque Ecclesiarum fores tenere, & Catechumenos introducere & educere, ac eos qui sunt in pœnitentia*: uti notarunt Balsamon & Zonaras.

Recitat hunc Canonem Gratianus *Dist.* 32. *Can.* 27. sed ibidem inepte pro *Ostia*, positum est *Hostias*, ut sit sensus, quod non oporteat Subdiaconos *Hostias derelinquere*: ad quod attendens Glossator ait: „ sed consumere debet eas cum aliis Ministris ". Hodie fere Hostias, si quæ supersint, & eas servari non conveniat, Sacerdos celebrans consumit, quod forsan tempore Glossographi Subdiaconi, aliique Altaris Ministri facere solebant; sed cum sensim desierit fere communio sub sacro etiam ipsorum ministrantium, ad Sacerdotem celebrantem hæc consumptio devoluta fuit. Errorem Gratiani notarunt Correctores Romani, sed ob auctoritatem Glossæ textum corrigere noluerunt.

CANON XXIII.

Quod non oporteat Lectores aut Cantores Orariis uti & ita legere, vel psallere.

SCHOLION.

Lector & Cantor stola non utantur.

REcte hic monet Zonaras: *easdem ob causas ne his quidem Orarium deferre permissum est (ne scilicet videantur alienum velle usurpare ministerium) ac legendi quidem verbum ad Lectores, psallendi vero ad Cantores referri oportet* ut quisque suo fungatur officio. Gratian. *Dist.* 23. *Can.* 28.

CANON XXIV.

Quod non oporteat sacro ministerio deditos, a Presbyteris usque ad Diaconos, & reliquum Ecclesiasticum Ordinem, id est usque ad Subdiaconos Lectores, Cantores, Exorcistas, & Ostiarios, & ex numero Continentium, & Monachorum ingredi tabernas.

SCHOLION.

Clericis prohibitæ tabernæ.

VUlt hic Canon, *quod non oporteat sacro ministerio deditos* (sive Isidor. *Altari deservientes*) (vel G. *sacratum*) *a Presbyteris usque ad Diaconos, & reliquum Ecclesiasticum Ordinem* (sive G. *quemlibet Ecclesiastici Ordinis*) (Isidor. *omnes*) id est *usque ad Subdiaconos* (sive G. *Ministros*) *Lectores, Cantores, Exorcistas, & Ostiarios ingredi tabernas* (sive G. *in cauponam*).

Hic observandum, solos Presbyteros & Diaconos appellari *Sacratos*; eo quod illo tempore hi duo Ordines soli essent Ordines sacri, ut ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 9. *cap.* 1. *pag.* 120.

Quod autem prohibeat Ecclesiastici ordinis hominibus ingredi cauponas sive tabernas, id & vetitum fuit Canone LIV vulgo Apostolorum, nisi itineris ratio ibi hospitium capere necessario compellat. Addit autem hic Canon etiam eos, qui sunt *ex numero Continentium & Monachorum* (sive Isidor. *eos qui in proposito sunt continentiæ*). Cæterum de disciplina hac videri possunt quæ late dicta sunt in Dissert. de Canonicis *Tom. V. part.* 2. *cap.* 4. §. 6. *pag.* 140. & in *Jure Ecclesiast. Tom. I. part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4. *pag.* 8.

Hic Canon extat apud Gratianum *Dist.* 44. *Can.* 2. ubi & vide notas Correctorum Romanorum.

CANON XXV.

Quod non oporteat Subdiaconos panem dare, vel calicem benedicere.

SCHOLION.

Subdiaconi non distribuant panem Eucharisticum, aut sacrum calicem.

DIaconos primis sæculis calicem consecratum, sive Eucharistiam sub specie vini populo distribuisse, est notorium: quin & in quibusdam Ecclesiis, præsertim apud Græcos, etiam sub specie panis porrexisse constat ex Justino Martyre *Apol.* 2. dicens: *Postquam & is, qui præest, gratias egit, & omnis populus benedixit, ii, qui apud nos Diaconi dicuntur, dant unicuique eorum, qui adsunt, panem, vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos, qui absunt, deferuntur.*

Vult igitur Synodus, ne Ministri sive Subdiaconi hisce Diaconorum officiis se immisceant. Unde recte Canonem hunc compendio expressit Auctor Synopsis apud Aristenum: *Panem & Calicem minister non dat.* Cui Aristenus hoc *Scholium apposite subjecit: Presbyterorum & Diaconorum opus ministri Ecclesiæ perficere non permittuntur. Quocirca nec panem, nec calicem populo tradunt.*

Canonem refert Gratianus *Dist.* 93. *Can.* 16. pro Subdiacono, uti legit Dionysius, sive Ministro, uti alii legunt, male legens *Diaconos*, uti notant etiam Correctores Romani.

Vestigium disciplinæ hujus Canonis occurrit in hodierno ritu, secundum quem Diaconi in solemni Missa dant, sive porrigunt panem & calicem Sacerdoti ad offerendum; immo & cum Sacerdote calicem offerunt, & quasi benedicunt.

CANON XXVI.

Quod hi, qui non sunt ab Episcopo ordinati; tam in Ecclesiis quam in domibus exorcizare non possunt.

SCHOLION.

Quid olim exorcizatio Exorcistæ.

RUrsus in hoc Canone cavetur, ne quis ministerium sive officium sibi non impositum assumat; id est, ministerium *exorcizandi* (sive G. *adjurandi*) non assumant (G. *neque in Ecclesiis, neque in domibus, qui non sunt ab Episcopo ordinati*) (sive G. *promoti*).

Ex notatis apparet, quod Dionysiana lectio discordet a lectione Græcorum & Isidori in hoc, quod Dionysius contra textum græcum supponat ad exorcizandum requiri in exorcizante *ordinationem*, sive ipsum ab Episcopo debere esse ordinatum, cum nec textus græcus, nec versio Isidori quidquam de ordine dicant; sed tantum velint, ne quis exorcizet, nisi ab Episcopo ad hoc *promotus*, sive *provectus sit*: quo simplex designatio vel applicatio significatur, conformiter ad disciplinam Græcorum, quæ exorcismum nunquam inter ordines numeravit; sed inter simplicia ministeria, quæ aliquibus ab Episcopo committebantur, uti late probat Morinus de Sacris Ordinat. *part.* 3. *exercit.* 14. *c.* 2.

Exorcista quis olim dictus.

Exorcizare verbum græcum, quod latine significat *adjurare*, uti vertit Hervetus, apud Scriptores Ecclesiasticos est per divina adjurando vim inimicam expellere.

Duplex autem est in hominem demonum potestas, interior & exterior. Prior, quando animam vitiis & peccatis captam & obnoxiam tenent. Posterior, quando sensus exteriores & interiores perturbant, & furorem quemdam inferunt.

Igitur qui malis illis sive interioribus, puta Catechumenorum & Pœnitentium; sive exterioribus, puta Energumenorum, curandis occupantur, & precibus, exhortationibus, & exorcismis illos a dæmonum potestate liberare conabantur, *exorcizare* dicebantur, quod Balsamon notasse videtur, dum ait *exorcizare*, hoc est, *catechizare* Infideles. Vide latius Du-Cange in Glossario verbo *exorcizare.*

Canon hic extat apud Gratianum, *Dist.* 69. *Can.* 2. ex versione Isidori.

CANON XXVII.

Quod non oporteat sacro ministerio deditos Clericos, aut Laicos, ad Agapen vocatos, ciborum partes accipere: propterea quod hinc Ecclesiastico Ordini fiat injuria.

SCHOLION.

Ex convivii partes domum non auferant præsertim Ecclesiastici.

PRæsenti Canone decernit Synodus; *quod non oporteat sacro ministerio deditos* (sive G. *sacratos*) *vel Laicos*, (seu Isid. *Ministros Altaris, vel quoslibet Clericos, aut etiam Laicos*) *ad Agapen* (seu G. *Agapas vocatos*) *ciborum partes tollere.*

Qui igitur Eulogias Hæreticorum accipit, cum Hæreticis communionem fovere convincitur: ideoque dicit præsens Canon, *benedictiones* Hæreticorum potius esse *maledictiones*: eo quod maledictio sit Hæreticis communicare; sive in religione cum ipsis communionem fovere, quod indicat, benedictionum seu Eulogiarum ab iis missarum susceptio.

Hic Canon apud Gratianum extat *cauf. 2. quæst. 1. can. 66.*

CANON XXXIII.

Quod non oporteat cum Hæreticis, aut Schismaticis pariter orare.

Cum Hæreticis non orandum.

EADEM est hujus, quæ præcedentis Canonis ratio, sicuti enim receptio Eulogiarum, quæ ab Hæreticis mittuntur in signum communionis, significat communionem cum Hæreticis in Religione; ita quoque simultanea cum iis precum publicarum persolutio eamdem communionem præfert; ideoque vitanda; quod & ad *Can. XLV.* vulgo Apostolorum notatum est.

CANON XXXIV.

Quod omnem Christianum non oporteat deserere Martyres Christi, & ire ad Pseudo-Martyres, id est Hæreticorum, & quos ipsos constet Hæreticos extitisse, hi namque sunt alieni a Deo: sint igitur anathema, qui ad tales accesserint.

SCHOLION.

Pseudo-Martyres non colendi.

ANATHEMA pronuntiat Synodus in eos, qui ad *Pseudo-Martyres*, id est Hæreticorum, & *quos ipsos constet Hæreticos extitisse* (G. *vel eos qui prius Hæretici fuere*) sive ad loca, in quibus eorum ossa quiescunt, eunt, nimirum venerationis causa, & deserentes *Martyres Christi*, quia sic accedendo profitentur se illos ut veros Martyres agnoscere, & consequenter eorum fidem tamquam veram & Catholicam probare: quia sine fide impossibile est placere Deo. Vide quæ dicta sunt supra ad *Can. IX.* hujus Synodi.

CANON XXXV.

Quod non oporteat Christianos Ecclesiam Dei relinquere, & ire, atque Angelos nominare, & congregationes facere: quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sit anathema; quia derelinquit Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & se idololatriæ tradidit.

SHHOLION.

Falsus Angelorum cultus.

MONET Zonaras hic, quod „ antiqua illa quotumdam hæresis fuit, ut non Christum nobis Patronum aut interpretem apud Deum adhibendum esse, sed Angelos affirmarent, quod ea nimirum Christi interpellatio majus quidquam esset, quam ut audere nos homunculi deberemus, in quo forte dimissionem animi quamdam secuti esse videri possunt, „ cum perversi hostis illud solemne sit, ut in nos plerumque latenter a dextris impetum faciat.

Creditque Zonaras, hæreseos hujus meminisse Apostolum in *epist. ad Col. cap. II. vers. 18.* his verbis: *Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput.*

Estius in hunc locum credit quidem, hic damnari ab Apostolo illos, qui Christi officium ut mediatoris transferebant ad Angelos: „ non ea ratione, ait, quod „ Christum dicerent majorem, quam qui se huc dimitteret, quod Angelos propter excellentem eorum naturam etiam supra Christum honorarent.

Quidquid sit, Canon palam significat, cultum Angelis impensum, quem hic reprobat, speciem fuisse idololatriæ & Christo debitum cultum detraxisse. Ait enim: *Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sit anathema; quia derelinquit Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei, & se idololatriæ tradidit* (vel Isid. *accessit ad idola*).

Meminit & hujus superstitiosi cultus Theodoretus in expositione citati textus Pauli; eumque per hanc Synodum reprobatum scribit: „ qui legem defendebant, ait, „ eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes „ legem fuisse per illos datam. Mansit autem perdiu „ hoc vitium in Phrygia & Pisidia. Proinde Synodus, „ quæ convenit apud Laodiceam Phrygiæ, lege prohibuit, ne precarentur ad Angelos, & ad hodiernum „ usque diem oratorium S. Michaelis apud illos, illorumque finitimos videre est ": nimirum ne precarentur ad Angelos cultu idololatrico ad mentem Synodi.

Sola nomina Angelorum Michael, Gabriel, Raphael sunt in auctoritate.

In Capitulari Caroli M. de an. 789. *cap.* 16. dicitur: „ In eodem Concilio (Laodicensi) præcipitur, ut *ignota* „ *Angelorum nomina* nec fingantur, nec nominentur, „ nisi illorum, quos habemus in auctoritate ". Hi sunt Michael, Gabriel, Raphael. Tum subjicitur præsens Canon. Extat quoque idem Decretum *lib. 1.* capitular. *cap.* 16. nihil simile hoc Canone decerni evidens est; unice enim superstitiosus sive idololatricus Angelorum cultus vetatur. Dicit quidem Canon interdictum esse *Angelos nominare*: at illud intelligitur de nominatione, quæ invocationem adjunctam habet, uti ex contextu manifestum est.

Fortassis Capitularis illius auctores respexerunt Concilium Romanum sub Zacharia Papa an. 745. habitum contra Aldebertum, qui cum inventus esset in oratione sua invocare octo nomina Angelorum *Uriel*, *Raguel*, *Tabuel*, *Michael*, *Inias*, *Tubuas*, *Labaor*, & *Simiel*, interrogavit Zacharias Papa: „ quid ad hæc sanctissimi „ fratres respondetis? Sanctissimi Episcopi & venerabi- „ les Presbyteri responderunt: quid aliud agendum est, „ nisi ut omnia quæ nobis relecta sunt, igni concre- „ mentur, auctores vero anathematis vinculo percel- „ lantur? non enim nomina Angelorum, præter nomen „ Michaelis, sed nomina dæmonum sunt, quæ in suis „ orationibus invocavit ad præstandum auxilium sibi. „ Nos autem ut a vestro sancto Apostolatu edocemur, „ & divina tradit auctoritas, non plus quam trium „ Angelorum nomina cognoscimus, id est *Michael*, „ *Gabriel*, *Raphael*: alioqui sub mysterio sub obtentu „ Angelorum dæmonum nomina introduxerunt.

Non obstante hac definitione, reperitur in litaniis, quas sub nomine litaniarum Carolinarum edidit Mabillonius *tom.* 2. Analectorum *pag.* 682. nominari & invocari *Oribel*, *Tubiel*, & *Raguel*: quas litanias ex variis conjecturis conjicit Mabillonius compositas esse sub principatu Caroli Magni, Hadriano summo Pontifice, in Parthenone beatæ Mariæ apud Suessionas. Interim dubium non est, quin ex definitione dicti Concilii Romani; necnon citati capitularis, tandem invaluerit, ut rejectis cæteris Angelorum nominibus, tria duntaxat Michaelis, Gabrielis, & Raphaelis retenta sint.

Sensus Canonis.

Illud circa hunc Canonem Laodicenum silentio premendum non est, quod apud Merlinum ex versione Isidori hic Canon referatur sine ulla mentione Angelorum, sed pro *Angelos* legitur *Angulos*, hoc modo: „ *non oporteat Christianos derelicta Ecclesia Dei abire ad Angulos* idololatriæ abominandæ, congregationes facere, „ quæ omnia interdicta sunt. Quicumque autem inventus fuerit occultæ huic idololatriæ vacans anathema „ sit, quoniam derelinquens Dominum nostrum Jesum „ Christum filium Dei accessit ad idola.

Eadem lectio occurrit apud Petrum Crabe, nec Labbæus dissimulavit in quodam codice hic ex versione Dionysii pro *Angelos*, legi *Angulos*. Sequutus est eamdem lectionem Bartholomæus Caranza, in sua Conciliorum collectione, & quod amplius, etiam codex Canonum Ecclesiæ Romanæ eam lectionem exhibet.

Quæ lectio si vera esset, Canon editus videretur adversus conventus & congregationes, quæ in *Angulo* sive abscondito abominandæ idololatriæ causa fierent: quem sensum adjuvare videtur, quod ex omnium tam Græcorum quam Latinorum codicum fide hic agatur de *occulta idololatria*, sive occulte *perpetrata*.

Dionysius enim, & Græci legunt: *Si quis inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sive vacans*. Isidorus autem legit *occulte* adverbialiter.

Attamen huic lectioni & sensui contrariatur unanimis & constans Græcorum lectio, & interpretatio, quæ hic de cultu Angelorum agi unanimiter asserunt, ac insuper supra relatum testimonium Theodoreti, quod recentioribus hujus Canonis versionibus merito præponderat.

Sane cum apud Latinos voces illæ *Angelos* & *Angulos* differant penes unicam litteram, facile contingere potuit, ut una pro alia irrepserit, at in græco duæ hæ voces plane sunt distinctæ, ut proinde nequaquam verisimile sit unam potuisse pro alia irrepere; ideoque merito lectio Græcorum, & quæ huic reperiuntur conformes, & *Angelos* legunt, aliis lectionibus Latinis, quæ legunt *Angulos*, & a Græcis dissentiunt, præferenda est.

CANON XXXVI.

Quod non oporteat sacris Officiis deditos, vel Clericos, magos aut incantatores existere, aut facere phylacteria: quæ animarum suarum vincula comprobantur. Eos autem, qui his utuntur, ab Ecclesia pelli præcipimus.

SCHOLION.

Superstitiosa Clericis interdicta.

HIc Canon specialiter dirigitur contra *sacris officiis deditos* (sive G. *sacratos*) (vel Isid. *Ministros Altaris*) *vel Clericos*, edicitque, *quod non oporteat eos magos aut incantatores* (sive G. *vel Mathematicos*, *vel Astrologos*) *esse*.

Porro notat Zonaras, scientiam Matheseos, vel Astrologiæ nequaquam hic generaliter Clericis inhiberi; sed excessum & abusum illius scientiæ, qui facilius occurrit in Clericis & sacratis hominibus, quam Laicis. Immo apparet, hoc Canone unice inhiberi professionem hujus scientiæ & artis, tamquam quæ facile ad excessum & superstitionem declinat; ac singulariter indecens est ministris Altaris, qui ab omni superstitione & arte dæmonis remotissimi esse debent.

Hinc

Hinc & Canon addit, quod non oporteat eos *facere Phylacteria* (sive G. Isid. *quæ dicuntur Phylacteria*) *quæ animarum suarum vincula comprobantur*.

Phylacteria appellabant veteres *Amuleta* ad arcendos vel pellendos morbos, uti probat Du Cange in Glossario, verbo *Phylacteria;* ibidemque ex MS. veteri glossa ad hunc Canonem recitat hæc verba : „ Pittaciola „ decalogi collis suis suspendentes Judæi *Phylacteria* vo„ cabant, sed hic obligationes, quas hominibus suspen„ dunt, incantatores intellige “. De his autem Phylacteriis & Amuletis vide, quæ congessit Jacobus Gothofredus *ad L. 3. Cod. Theod. de Maleficis*.

Vult autem Synodus eos, qui his (vel Isid. *talibus rebus*) *utuntur ab Ecclesia pelli*.

Plura spectantia ad Magiam & incantationes, similesque superstitiones, & demoniacas artes, & pœnas contra maleficos, & eorum consultores dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 4. cap. 5. alias 3.*

Canon XXXVII.

Quod non oporteat a Judæis, vel Hæreticis ea, quæ mittuntur, munera festiva suscipere, nec cum eis Festa celebrare.

Canon XXXVIII.

Quod non oporteat Azyma a Judæis accipere, & communicare impietatibus eorum.

Canon XXXIX.

Quod non oporteat cum Gentilibus Festa celebrare, & communicare pravitatibus eorum, qui sine Deo sunt.

Scholion.

Festa, & munera festiva Judæorum, Hæreticorum, & Gentilium Christianis respuenda.

TRIUM horum Canonum eadem est sententia, idemque scopus, quod non liceat fidelibus cum Judæis, Hæreticis, aut Gentilibus habere communionem, puta festa cum ipsis juxta eorum ritus celebrando, aut accipiendo ab iis *munera festiva*, vel ut Isidorus & Ferrandus Diaconus legunt, *Feriatica*, id est ea, quæ ad festi celebritatem apparata erant, seu ornatus, seu voluptatis, seu usus gratia; ne ea accipientes viderentur eorum festis & ritibus communicare.

Hinc tribus hisce Canonibus bene apposuit hoc Scholion Aristenus : „ Nulla est communio lucis cum tene„ bris, idcirco nec cum Hæreticis, nec cum Judæis fe„ stum celebrabit Christianus, nec quæ in festis eorum „ peraguntur, ut azyma, aut aliquid tale accipiet.

Videri quoque possunt, quæ notata sunt ad *Can. LXX. & LXXI. Apostolorum*, quibus idem statuitur.

Canon XL.

Quod non oporteat Episcopos ad Synodum vocatos omnino contemnere, sed protinus ire, & docere vel discere ea, quæ ad correctionem Ecclesiæ, vel reliquorum pertinent rerum. Seipsum vero, qui contempserit, accusabit: nisi forte per ægritudinem ire non possit.

Scholion.

Episcoporum obligatio veniendi ad Synodum.

PLURES sunt Canones, qui Synodorum celebrationem urgent, quorum plures e veteribus in hoc opere referuntur, & e recentioribus plures adjunguntur in *Jure Ecclesiastico Tom. I. part. 1. tit. 20. cap. 1. pag. 139. & cap. 2. pag. 140.* novæ editionis.

Hoc Canone declaratur, *quod non oporteat Episcopos ad Synodum vocatos omnino contemnere, sed protinus ire, & docere vel discere ea, quæ ad correctionem Ecclesiæ, vel reliquarum pertinent rerum* (sive Isid. *cæterorumque*) (vel G. *& reliquorum*) juxta Græcos interpretes, fideles veniunt, nomine *Ecclesiæ*, & *reliquorum* nomine *Infideles*.

Dicit autem Synodus, ut vel *doceant* vel *discant*; id est „ sapientes quidem doceant, simpliciores vero di„ scant ea, quæ confirmant Ecclesiam sive populum „ Dei, & reliquos scilicet infideles ad rectam de fide sententiam traducant “: uti monet Balsamon hic : qui insuper notat, quod „ & si Episcopus nullas in sua „ Ecclesia dubitationes haberet, & nec doctrina ege„ ret ; sed tamen ut aliorum quæstiones dissolvat, & „ Decretum magis confirmet, debet necessario præsens esse.

Addit autem Synodus, quod Episcopus, qui *ire contempserit* (vel G. *neglexerit*) *se ipsum accusabit* (seu Isid. *videbitur accusasse*). Id est murmurare non debebit, si puniatur pœnis aliis Canonibus comminatis; quia negligendo & contemnendo *se ipsum accusavit*.

Sed quia is contempsisse aut neglexisse non reputatur, qui justa de causa abest, idcirco Synodus adjunxit : *nisi forte per ægritudinem* (sive G. *propter intemperiem & ægritudinem*) *ire non possit*) seu G. *non veniat*).

„ Per intemperiem vero, ait Balsamon, intelligere „ oportet, non solum morbum corporalem, sed & ne„ gotiorum turbam. Si enim propter aliquid necessa„ rium & jugum Episcopus fuerit impeditus, ei venia „ dabitur “: si nimirum Synodus negotium illud judi„ caverit hujusmodi esse.

Extat apud Gratianum *Dist. 10. Canone 5.*

Canon XLI.

Quod non oporteat Sacerdotem, vel Clericum sine litteris proficisci Canonicis.

Scholion.

Clericus non proficiscatur sine Litteris Canonicis, seu Formata.

PLURES sunt Canones, ac notanter *Canon XIII.* Chalcedonensis, qui loquuntur de litteris pacificis & commendatitiis, quas hæc Synodus *Canonicas* nominavit, eo quod ex Decreto Canonis traderentur. Unde hæ litteræ coincidunt cum litteris *formatis*, de quibus sæpius actum est ; quod & Isidorus hic significat legens (sine *Canonicis litteris*) id est, *formata*.

Dicit igitur Canon, *quod non oporteat Sacerdotem, vel Clericum* (sive G. *Sacratos vel Clericos*) (aut Isid. *ministrum Altaris, vel etiam laicum*) *sine litteris Canonicis proficisci* (seu G. *iter aggredi*) (vel Isid. *aliquo proficisci*).

Canon XLII.

Quod non oporteat Sacerdotem, vel Clericum præter jussionem sui proficisci Pontificis.

Scholion.

Clericus non proficiscatur sine jussu Episcopi.

SCITUR quod juxta rectam Ecclesiæ disciplinam nullus debeat ordinari, nisi una alligetur alicui Ecclesiæ, cui tamquam miles Ecclesiasticus militet ac serviat.

Sicuti igitur miles sæcularis nequit sine jussione sui Præfecti deserere stationem, & alio proficisci ; ita Canones decreverunt nullum militiæ Ecclesiasticæ adscriptum posse, præter jussionem Episcopi, qui militiæ præest, *proficisci* (sive G. *iter aggredi*) (aut Isid. *ad peregrina proficisci*).

Illud hodie saltem tamquam vestigium istius disciplinæ observatur, quod alienæ Diœcesis Sacerdotes ad celebrandum non admittantur, nisi litteris Canonicis seu testimonialibus suorum respective Episcoporum sint muniti. Uti late ostenditur in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 5. cap. 9. pag. 59* ibique notatur *nu. 6.* quam cautionem circa has litteras testimoniales adhibendam voluerit S. Carolus.

Refertur *Dist. 5. de consecrat. Can. 36.* ubi videnda nota Correctorum Romanorum.

Canon XLIII.

Quod non oporteat Subdiaconos, saltem paululum januas deserere, & orationi vacare.

Scholion.

Subdiaconis non licet fores deserere.

NOTATUM est supra ad Canonem XXII. Subdiaconorum officium fuisse, foribus adstare tempore quo sacra mysteria peragebantur, ut Catechumenos & Pœnitentes introducerent & educerent.

Vult ergo Synodus, *quod non oporteat Subdiaconos* (sive G. *ministros*) *saltem paululum januas deserere* (sive G. *vel brevi tempore fores relinquere*) *& orationi vacare*.

Per orationem hic nequaquam privatæ preces sive *oratio*, qua quis privatim & apud se orat, intelligitur, sed preces & orationes *publicæ*, quæ tempore sacrorum mysteriorum per Sacerdotes recitari, & super populum fundi debent ; uti bene monent hic interpretes Græci, & consequenter Canon duntaxat vetat, ne Subdiaconi stationes suas deserant, & Sacerdotum ministeria usurpent, aut iis se ullo prætextu vel paululum se immisceant.

Qui hunc Canonem inseruit Codici Ecclesiæ Romanæ sensum non capiens, nec ad pristinam disciplinam præsertim Græcorum, qui Subdiaconis officium Ostiariorum committebant, non reflectens, alium plane sensum huic Canoni dedit, ita eum reddens : *non oportet Ostiarios vel brevi tempore, ab ostiis deesse, quin orationi vacent*.

Cum Canones hujus Synodi non referantur in hoc Codice ordine temporis servato ; sed postremum locum in eo obtineat, verisimile est, eos demum fuisse insertos, postquam disciplina Ecclesiæ non parum esset immutata, & praxis Orientalium apud Latinos parum nota : ut mirum non sit, si a vero sensu Canonum Græcorum Latini interpretes interdum aberraverint : eosque ad disciplinam sui temporis & Ecclesiæ Latinæ inflexerint.

CA-

CANON XLIV.

Quod non oporteat mulieres ingredi ad Altare.

SCHOLION.

Mulieres ad Altare ingredi prohibentur.

DISCIPLINA hujus Canonis sæpius renovata fuit, etiam in Ecclesia Latina, ideoque immerito culpat latinos Balsamon hic dicens: " in Latinorum regionibus mulieres sine pudore ad Altare, quando volunt, ingrediuntur ". Latini enim non fecus ac Græci hunc mulierum ad Altare accessum prohibuerunt & prohibent; contrariumque usum pro abusu ex insolentia mulierum, & negligentia Episcoporum & Pastorum profluente reputant. Vide quæ de hoc dicta sunt in *Jure Ecclesiastico Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 3. *pag.* 45. *num.* 29. ibidemque actum de abusu, qui in nonnullis Ecclesiis præsertim Beguinarum & Monialium irrepsit, ut mulieres Presbyteris sacrificantibus ministrent in Altari.

CANON XLV.

Quod non oporteat ad Baptisma quemquam post duas Quadragesimæ hebdomadas admitti.

SCHOLION.

Baptizandos Sabbato sancto non oportet admittere post duas hebdomadas Quadragesimæ.

UT hic Canon intelligatur, sciendum, quod jampridem usitatum fuerit, ut qui e Gentilibus ad fidem catholicam converti desiderabant, & ad Baptismum admitti, primo privatim erudiendi & instruendi traderentur Catechistis: postquam autem essent aliquatenus de Religione Christiana instructi ad publicas instructiones, per Episcopum in Ecclesia habendas, admittebantur; atque inde *Audientes* dicti; tumque primum proprie *Catechumeni* vocabantur.

Dum autem Catechumeni in hoc gradu convenienti tempore & modo fuerant exercitati & probati, ascendebant ad altiorem gradum, qui dicebatur *Genuflectentium*.

Facta autem convenienti in hoc ordine exercitatione, tum a Catechistis, quorum curæ fuerant commissi, ducebantur ad Episcopum, ut in Sabbato Sancto Baptismum reciperent; unaque nomina sua dabant Catechumeni; ut scilicet annotarentur inter eos, qui proximo Sabbato Sancto erant baptizandi.

Porro initium quadragesimæ huic *nominum dationi* tempore S. Augustini præfixum fuisse colligitur ex ejus sermone 13. ad *Neophitos*, & ex Epistola Siricii Papæ ad Episcopum Tarraconensem; uti hæc latius exposui in *Jure Ecclesiastico Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *c.* 4. *pag.* 15. alias *cap.* 3.

Itaque vult Synodus Laodicena hoc Canone, *quod non oporteat ad Baptisma post duas quadragesimæ hebdomadas admitti* (sive Isid. *suscipi*); id est, non oportere eum suscipi sive admitti ad Baptismum in proximo Sabbato Sancto percipiendum, qui non sub initium quadragesimæ, sed post duas quadragesimæ hebdomadas transactas nomen dedit, sed petiit ad Baptismum suscipiendum in proximo Paschate admitti: uti recte notarunt Balsamon & Zonaras, aitque hic: " quicumque se præparant, ut magno Sabbato baptizentur, totum quadragesimæ tempus jejuniis transigere, exercitationibusque divinis purgatos, ad baptismum accedere oportet.

CANON XLVI.

Quod oporteat eos, qui ad Baptismum veniunt, fidem discere, & quinta feria septimanæ majoris Episcopo, aut Presbyteris reddere.

SCHOLION.

Catechumeni instruendi, & qualibet Feria V. Quadragesimæ examinandi

NON videtur hoc Canone agi de solemni *Symboli redditione*, de qua sæpe agit Augustinus, uti notavimus in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4. *pag.* 15. alias 3. sed de redditione fidei, quæ a Catechumenis per singulas hebdomadas facienda erat Episcopo, aut Presbyteris; ut hi de profectu & dispositione Catechumeni essent instructi, uti hic observant Balsamon & Zonaras; & ipse textus Græcus Canonis insinuat. Dicit enim, hanc redditionem fidei faciendam *quinta hebdomadæ feria*, omissa epitheto *majoris*, quam addidit Dionysius, aut *ultimæ*, quam adjunxit Isidorus, uti & hunc secutus Gratianus *dist.* 4. *de Consecr. Can.* 58. qui & *Can.* 59. refertur ex collectione Martini Bracarensis ad vocem *septimanæ* addentis *novissimæ*. At in Synodo Trullana Can. LXXVIII. ubi hic Canon renovatur, simpliciter ponitur *feria quinta septimanæ* sine addito, cujus etiam Scholion vide.

CANON XLVII.

Quod oporteat eos, qui in ægritudine suscipiunt Baptisma, postquam convaluerint Fidem perdiscere, & scire cujus muneris participes facti sint.

SCHOLION.

In ægritudine baptizati, postmodum magis instruendi.

CUM non nisi rite instructi ad Baptismum sint admittendi, ac propterea Canon præcedens voluerit, ut certo die Catechumeni fidem, quam per hebdomadam didicere, apud Episcopum aut Presbyteros recitent, quæstio fuit, quid agendum esset de Gentili, qui ob ingravescentem morbum, nondum sat instructus baptizatus fuit. Declarat Synodus baptismum quidem non esse reiterandum, sed si a morbo convaluerit, *eos oporteat fidem perdiscere, & scire cujus muneris participes facti sunt* (sive G. *& nosse quod divino beneficio digni sunt habiti*).

" Quod enim, ait Zonaras, Baptismo initiati culparum laqueis exuantur, id non nostræ diligentiæ, sed Dei magnificentiæ ac liberalitati acceptum fieri debet.

Dies anniversaria Baptismi recolendus.

Quæ hic Synodus observari voluit circa Baptizatos in ægritudine ante sufficientem instructionem, ea hodie servanda sunt circa Baptizatos in infantia. Hinc in multis Synodis (*a*) monentur Parochi, ut instruant fideles de iis, quæ in Baptismo acceperunt & promiserunt, atque anniversarium diem Baptismatis singulis annis recolant, uti annotavi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. *pag.* 12. alias *cap.* 2.

CANON XLVIII.

Quod oporteat eos, qui baptizantur, post lavacrum Chrisma Ecclesiæ accipere, & regni Christi participes inveniri.

SCHOLION.

Confirmatio olim recens baptizatis collata.

PRÆSENTI Canone agi de unctione Chrismatis in fronte baptizati, sive de Sacramento Confirmationis, unanimis est etiam Græcorum interpretum sententia; notatque Balsamon unguentum hic non simpliciter dici *Chrisma*, sed cœleste (seu G. *supercæleste*) " ut quod per sanctas preces & invocationem S. Spiritus sanctificetur, & eos, qui inunguntur, sanctificet, & regni Cœlorum faciat participes.

Dicit igitur, *quod oporteat eos, qui baptizantur, post lavacrum* (seu G. *baptisma*) *hoc Chrisma percipere* (sive G. *ungi Chrismate*): idque conformiter ad disciplinam illius temporis, ubique receptam, quo baptizati mox a baptismate percepto chrismabantur ab Episcopo. Immo uti advertit Albaspinæus *lib. I. observat. cap.* 25. " Nemo Christiani nomen olim sortiebatur, nemo perfectus existimabatur Christianus, qui dono Spiritus Sancti confirmatus, & donatus non esset ". Vide latius hæc deducta, & qua occasione hæc disciplina mutata sit, in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 3. *cap.* 1. *pag.* 24.

CANON XLIX.

Quod non oporteat in quadragesima panem benedictionis offerri, nisi in Sabbato & Dominico.

SCHOLION.

In Quadragesima non offerendum sacrificium, nisi in Sabbato & Dominica.

NOTANDUM, quod in textu Græco, uti & apud Isidorum omittatur, ad vocem *panem*, epitheton *benedictionis*, sive *benedictum*, uti legit apud Labbæum Dionysius.

Unde Græci interpretes dicunt, hic agi de Missæ sacrificio, quod in quadragesima apud Græcos non offertur, nisi hisce diebus excepti, & *festo Annuntiationis*, si in quadragesima occurrat, sed utuntur, *præsanctificatis*, uti exprimitur in Canone LII. Trullano, quem cum hoc omnino coincidere asserunt; unde & poterit Scholion dicti Canonis consuli, ubi de præsanctificatis, & de ratione hujus disciplinæ agitur.

Interim notandum, quod hic Canon omittitur in codice Ecclesiæ Romanæ: " quia (ait Quenellus) usui Romanæ Ecclesiæ contrarius "; quippe Latini per quadragesimam omnibus passim diebus integrum Missæ sacrificium peragunt, excepta die parasceves in majori Hebdomada.

CANON L.

Quod non oporteat in quadragesima, in ultima septimana V. Feriæ jejunium solvere, totamque quadragesimam sine veneratione transire, magisque conveniat, omnem quadragesimam districto venerari jejunio.

SCHO-

(*a*) Inter eas Synodos numerari possunt Concilium Mediol. VI. Præside S. Carolo habitum, *cap.* 4. & Concilium Mechliniense an. 1607. celebratum *tit.* 3. *cap.* 10.

Scholion.

Feria V. majoris hebdomadæ jejunium non solvendum.

HIc Canon evincit antiquitatem jejunii quadragesimalis, & quadragesimam integram jejunio convenienti peragendam.

Duo autem singulariter notanda sunt. Primum quod Synodus ita hoc quadragesimale jejunium velit peragi, ut nec velit *feria V.* ultimæ hebdomadæ, quo die commemoratur cœna dominica, jejunium solvi.

Immo credebant Patres Laodiceni vel hac jejunii solutione *totam quadragesimam sine veneratione transire*; seu potius qui eo die jejunium solveret (G. *totam quadragesimam dehonestare*) (sive Isid. *inhonorari*.)

Equidem ex hac prohibitione colligitur, tunc temporis fuisse, qui crederent, die illo ob memoriam cœnæ dominicæ solvi posse jejunium. Et sane S. Augustinus testatur, suo tempore, quosdam in Africa jejunium solvisse, atque id ibidem dissimulatum fuisse, quia eo die duas Missas fuisse celebratas; unam mane pro non jejunantibus, alteram sub vesperam pro jejunantibus. Verba ejus sunt *Epist.* 54. *cap.* 7. " Neminem cogimus ante dominicam illam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus. Hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures & prope omnes in plerisque locis eo die lavare consueverunt. Et quia nonnulli etiam jejunium custodiunt, mane offertur propter prandentes, quia jejunia simul & lavacra tolerare non possunt; ad vesperam vero propter jejunantes.

Hinc & vidimus pristinis illis Ecclesiæ temporibus, non eumdem fuisse in jejuniorum observantia apud omnes ritum, & cum nullum specialem & determinatum ritum exprimat Scriptura; reponendus est hic ritus inter illa, de quibus ibidem dicit Augustinus: " nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo peragere viderit Ecclesiam, ad quam forte devenerit.

Recte autem dicit Augustinus, agendum ut viderit *Ecclesiam agentem*, non autem *particulares* aliquos de ista Ecclesia, qui frequenter contra intentionem & probatam praxim Ecclesiæ suis concupiscentiis indulgentes, legem Ecclesiæ transgrediuntur.

Addit Synodus, *quod magis conveniat* (sive G. *quod oportet*) *omnem quadragesimam districtio venerari jejunio*; (vel Isid. *per totos hos dies jejunare, & escis abstinentiæ, convenientibus, id est, aridioribus uti*).

Hanc expositionem, *id est aridioribus*, sumpsit Isidorus ex textu Græco, qui habet (G. *sed oportet totam quadragesimam jejunare. aridis vescentes*) quomodo & Hervetus vertit; & Balsamonem, aliosque Græcos legisse probant eorum commentarii.

De hoc jejunio in *aridis* apud Græcos, ac signanter apud Monachos Orientales, vide Ludovicum Thomassinum in tractatu de jejunio, *parte* 1. *cap.* 12.

Canon LI.

Quod non oporteat in quadragesima Martyrum natalitia celebrari; sed eorum sancta commemoratio in diebus Sabbatorum & Dominicorum fieri conveniat.

Scholion.

Natalitia Martyrum in Quadragesima non celebranda nisi Sabbatis & Dominicis.

CUm juxta ritum Orientalium per quadragesimam non celebrarentur sacra mysteria nisi in Sabbato & die Dominica, censuerunt Patres " ut neque in commemorationibus Martyrum, neque in eorum Natalitiis in tota quadragesima per sacrificium festum celebrent, sed in solis Sabbatis & Dominicis eorum *festa* peragant ". Hæc Balsamon, qui & addit: " propterea quod sancta quadragesima luctus sit ob precata nostra, sanctorum commemorationes non celebrantur præterquam Sabbato.

Similiter quia dies festi, sive celebratio Natalitiorum Martyrum gaudiorum dies sunt, monuit jam pridem S. Bernardus, in hac misera lacrymarum valle multiplicari festa non convenire. Quam pauca præsertim in quadragesima celebrarentur festa etiam in Ecclesia latina, fidem faciunt antiquiora calendaria, in quibus pleraque, quæ hodie occurrunt, desiderantur: & plures Ecclesiæ, quibus pristinæ disciplinæ retinendæ zelus major fuit, plura quoque e recentioribus hisce festis recipienda non crediderunt. Hi, quibus officiorum divinorum, & rituum cura incumbit, expendere poterunt, quid & menti Ecclesiæ, & fidelium ædificationi magis conveniat.

Canon LII.

Quod non oporteat in quadragesima aut nuptias, aut natalitia celebrare.

Scholion.

Nuptiæ & natalitia non cele-

HIc Canon eisdem rationibus, quibus præcedens, innititur. Cum enim nuptiarum celebritas gaudium quoddam publicum connexum habere soleat, nequaquam convenit luctuoso tempori quadragesimali; unde & hodie in Ecclesia latina id ipsum vetitum manet, diciturque propterea tempus *clausum*, de quo in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 3. *pag.* 173. alias *cap.* 2.

branda in Quadragesima.

Jungit Canon nuptiis *Natalitia*, non Martyrum de quibus actum est Canone præcedenti, sed viventium: puta Imperatoris, aut aliorum, qui non sine publicis lætitiæ signis peraguntur, quare Isidorus legit quælibet Natalitia.

Quia ergo idem est hujus & præcedentis Canonis fundamentum, non immerito Martinus Bracarensis *cap.* 48. utrumque in unum conflavit, prout & a Gratiano exhibetur *caus.* 33. *q.* 4. *Can.* 9.

Canon LIII.

Quod non oporteat Christianos euntes ad nuptias plaudere vel saltare; sed venerabiliter cœnare, vel prandere, sicut Christianos decet.

Scholion.

Nuptiæ non plausu, nec saltatione celebrandæ.

QUod non oporteat Christianos ad nuptias venientes plaudere (sive H. *se turpiter & indecore gerere*) (seu G. *tripudiare*) (aut Isid. *ballare*) *vel saltare*, *sed modeste* (sive Isid. *caste*) *cœnare vel prandere*, ut decet Christianos.

Hic Canon non indiget expositione, sed reflexione: tantumque optandum, ut a Christianis observaretur; nec per similes insolentias dies nuptiarum, qui dies sancti gaudii & benedictionis esse deberet, in diem maledictionis ipsis nubentibus sæpius non verteretur; moneque Propterea Episcopos Synodus Tridentina *sess.* 24. *de reformat. Matrim. cap.* 10. curent, ut nuptiæ ea, qua decet, modestia & honestate fiant.

Canon LIV.

Quod non oporteat Sacerdotes, aut Clericos quibuscumque spectaculis, in cœnis aut nuptiis interesse; sed antequam Thymelici ingrediantur, exurgere eos convenit, atque inde discedere.

Scholion.

Clerici cœnæ aut nuptiarum spectaculis ne intersint.

HIc Canon speciatim vetat, ne *Sacerdotes* (seu G. *Sacrati*) aut *Clerici quibuscumque spectaculis in cœnis aut in nuptiis intersint* (id est Isid. *spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis aut in cœnis exhibentur*) sive quod non oporteat eos (G. *in cœnis vel conviviis aliqua spectacula videre*).

" Nec enim in nuptiis tantummodo (ait Zonaras) sed in festis quoque celebritatibus & natalitiis & aliis hujusmodi, quæ cœnæ vocabulo significavere, convivia instituuntur.

Vult ergo Synodus, ne *spectaculis* in hujusmodi conviviis exhiberi solitis intersint sacrati homines aut Clerici, sed antequam *Thymelici ingrediantur exurgere debent, atque inde discedere* (sive Isid. *de convivio abire*) scilicet " priusquam lubrica illa & scurrilia inchoentur " inquit Zonaras; hæc enim peragi solent Thymelicis præludentibus sive gesticulantibus.

Optandum, ut hic Canon, qui & renovatur Can. XXIV. Synodi VI. attente a Clericis omnibus expenderetur & observaretur: ne sua saltem præsentia hujusmodi spectacula, quæ vix unquam undequaque casta sunt, probarent; immo suo discessu tacite saltem improbarent.

Canon exstat apud Gratianum *dist.* 5. *de consecrat. Can.* 37. (*a*).

Canon LV.

Quod non oporteat Sacerdotes, aut Clericos ex collatis vel commessationibus convivia celebrare; hoc autem nec Laicis posse congruere.

Scholion.

Clerici ex collatis convivia ne celebrent.

CAnon vult, *quod non oporteat Sacerdotes* (seu G. *Sacratos*) *aut Clericos ex collatis* (seu G. *collatione*) *vel commessationibus* (sive Isid. *ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat*) *convivia celebrare*; *quod nec Laicis posse congruere* Synodus docet.

Sensus ergo Canonis est, quod nec Clericos, nec Laicos oporteat instituere convivia ex collatis, sive collatione, hoc est collata a singulis pecunia: quæ ab Isidoro vocantur Symbola; & quæ vulgus, eodem teste commentalia aut comessalia, vel ut editio Merlini & Petri Crabbe habet, *commissalia* appellat; notaturque tam apud Labbæum, quam apud Petrum Crabbe, quosdam codices in versione Dionysii pro *commessationibus*, legere *comissaliis*.

Martinus Bracarensis in sua collatione *cap.* 61. legit *de consertis*.

Hæc

(*a*) Hunc Canonem quædam Collectiones Dionysianæ omittunt.

Hæc autem licet diversa sint in expressione, idem tamen significant; scilicet, convivia non esse instruenda ex *collatis*, sive *confertis pecuniis*, sive *comessalibus*, vel *commissalis*, quæ hic significant Symbola ad communem mensam *collata*; sive conferta, uti notat Du-Cange in Glosso verbo *commensalia*, & verbo *consertum*.

Itaque genuinum sensum, ejusque veram rationem expressit Zonaras dicens: " ex symbolæ collatione, hoc „ est, a pluribus, ut mensæ exquisitis epulis instruantur, pecunia collata convivia apparari; quod ea res „ ebrietatis voracitatisque, ac aliorum criminum causam præbeat, nullo modo hic Canon licere decernit ". Hoc tamen videtur, quod convivia illa non tantum collata pecunia, sed & collatis *ferculis* instruerentur, de quibus *Proverb. cap. XXIII.* (ad quod forsan Canon alludit) *noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt, quia vacantes potibus, & dantes Symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio.*

Refertur a Gratiano *Dist.* 44. *Can.* 10. ex versione Isidori: & *Can.* 12. ex versione Martini Bracarensis.

Canon LVI.

Quod non oporteat Presbyteros ante processionem Episcopi introire Sacrarium & sedere, sed cum Episcopo debent ingredi vel in subselliis sedere; nisi forsitan infirmitate detineantur, aut proficiscatur Episcopus.

Scholion.

Episcopum procedentem ad Sacrarium Presbyteri comitentur non præveniant.

PRocessio Episcopi hic sumitur pro *introitu*, sive *accessu* Episcopi: unde quod vertit Dionysius ante *processionem Episcopi*, hoc Græci, & Hervetus dicunt *ante ingressum Episcopi*.

Vult igitur Canon Presbyteros ante *Episcopi introitum* seu *ingressum non introire Sacrarium* (sive H. *Sacrum Tribunal ingredi & sedere* (sive G. *in Sacrario*) (sive Isid. *& sedere in Tribunalibus*) *sed cum Episcopo debent ingredi*. Addit Dionysius, *vel in subselliis sedere*, contra fidem omnium aliorum collectorum tam Græcorum, quam Latinorum qui nec in textu, nec in commentariis ullam hujus clausulæ mentionem faciunt.

Vult autem Synodus id observari: *nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur* (seu G. *regere profectus sit*) (sive Isid. *in peregrinis esse consliterit*) *Episcopus*.

Ut Canon hic facilius percipiatur, reflectendum, quod olim moris fuerit, ut celebrante divina mysteria Episcopo, Presbyteri omnes circumstarent, & tamquam Senatores assisterent; quin & concelebrarent.

Voluit ergo Synodus, eum honorem a Presbyteris deferri Episcopo, ut eum ad Sacrarium sive ad sacrum Tribunal non præveniant, sed eum honoris causa comitentur: cujus disciplinæ hodie est vestigium in Ecclesiis Cathedralibus, dum diebus solemnioribus, quando Canonici Cathedrales obviam eunt Episcopo celebraturo, eumque ad Ecclesiam & Sacrarium seu Altare deducunt.

Extat Canon apud Grat. *dist.* 95. *Can.* 8.

Canon LVII.

Quod non oporteat in villulis, vel in agris Episcopos constitui, sed visitatores, verumtamen jampridem constitui nihil faciant præter conscientiam Episcopi Civitatis Similiter & Presbyteri præter consilium Episcopi nihil agant.

Scholion.

Episcopi non constituantur in Pagis.

QUod non oporteat in villulis, vel in agris (sive G. *in vicis & regionibus*) Episcopos constitui (seu *ordinari*) pluribus Canonibus jampridem decretum fuit; ac signanter *Can. VI. Sardicensi*, quem consule. Hic autem Canon adjicit: *sed Visitatores* (sive G. *Circuitores*) *constitui*, qui scilicet nomine Episcopi *civitatis*, per villas & regiones visitent & circumeant; uti recte Isidorus innuit, qui ita legit: *sed Visitatores*, id est, *qui circumeant*.

Visitatores seu Circuitores.

Horum *Visitatorum* seu *Circuitorum* meminit Justinianus Imp. in *L. 42. §. 9. Cod. de Episcopis & Clericis*, dicens: " Præterea sancimus (quemadmodum Divinis Ca„ nonibus definitum est) ne quis Episcopus, aut Core„ piscopus, aut Visitator, aut Circuitor, aut Presby„ ter, aut alius cujuscumque dignitatis Clericus per largitionem ordinetur.

Ex hac lege apparet, similes Visitatores vel Circuitores aliis Presbyteris invigilasse, forsan quia auctoritate Episcopi Parochias visitabant & circuibant, & ita quamdam in Presbyteros ibidem constitutos auctoritatem exercebant, quemadmodum hodierni Archidiaconi, vel Archipresbyteri.

Illud quoque notandum, hos Visitatores seu Circuitores plane distinctos fuisse a Visitatoribus, qui solebant destinari ad Ecclesias suo Episcopo viduatas, ut interim curam earum agerent: ad quod officium plerumque a Metropolitano destinabatur aliquis ex Episcopis Provincialibus: quorum Visitatorum frequens apud Gregorium Magnum mentio occurrit.

Inferiores Ministri inconsulto Episcopo nil agant.

Supponit Canon, quod jam ante in villis & regionibus, sive agris essent nonnulli Episcopi constituti sive ordinati; de quibus decernit, ut *nihil faciant præter conscientiam* (sive G. *sine consensu Episcopi Civitatis*). Admodum verisimile est hos Episcopos in villulis constitutos, fuisse similes Chorepiscopis, de quibus latius in Scholio Canonis X. Antiocheni. Additque præterea: *Similiter & Presbyteri nihil præter concilium* (G. *sine consensu*) (sive Isid. *sine præcepto & consilio*) *Episcopi agant*; ut ita, uno totius Diœcesis capite constituto, a quo reliqui in functionibus Hierarchicis dependeant, schismatum & divisionum tollatur occasio.

Extat apud Gratianum *Dist.* 80. *Can.* 5. ex versione Isidori.

Canon LVIII.

Quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis, vel Presbyteris.

Scholion.

Missæ sacrificium in privatis ædibus non peragendum.

PEr *oblationes*, sive *oblationem*, uti legunt Græci, hic intelligi oblationem incruenti sacrificii unanimis est Grecorum Interpretum sententia; unde hic ait Zonaras: " Deo supplicare, precationibusque intentos esse, „ ubicumque tum in domibus, tum in agro, tum in „ omni loco dominationis ejus, fidelibus concessum est: „ offerre autem, sive oblationem, præterquam in Tem„ plo & Altari, peragere nequaquam oportet.

Quid de disciplina hujus Canonis decreverint posteriores Synodi, ac notanter Synodus Tridentina, & nostræ Belgicæ latet exposui in *Jure Ecclesiast. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 5. cap. 8. pag. 57.*

Canon LIX.

Quod non oporteat privatos & vulgares aliquos Psalmos dici in Ecclesia, nec Libros non Canonicos, sed solos Canonicos Veteris & Novi Testamenti.

Scholion.

Soli Libri Canonici in Ecclesia legendi.

ADmodum semper sollicita fuit Ecclesia, ne in Divino Officio quidquam apocryphum, aut a majestate illius officii alienum publice recitaretur. Hoc ut exactium & certius caveretur in primis præcipit Synodus, *quod non oporteat privatos & vulgares* (sive Isid. *ab idiotis compositos*) *aliquos Psalmos dici* (seu G. *legi*) *in Ecclesia*. Ulterius constituit, *nec libros præter Canonem* (sive G. *non Canonicos*) (sive Isid. *qui sunt extra Canonem*) *sed solos Canonicos Veteris & Novi Testamenti*.

Ritum hunc nonnullæ Ecclesiæ multis etiam sæculis tenaciter retinuerunt, eumque in Ecclesia Lugdunensi sæculo IX. adhuc superstitem acriter propugnavit, retinendumque censuit Sanctus Agobardus ejusdem Ecclesiæ Archiepiscopus in Libris *de Divina Psalm. & de Correctione Antiphonarii*, ubi postquam ostendit ex Apostolo nos nescire, sicut oportet, quid oremus, subdit *n.* 2. „ Si ergo orantes doctrina Sancti Spiritus indigemus, „ multo magis cum Deo laudes offerimus; quia sicut „ nemo, nisi Ipso inspirantes secundum eum postulat, ita „ nullus, nisi eo erudiente, Deum digne collaudat. Non „ ergo cujuscumque figmenti, sed Spiritus Sancti elo„ quiis majestas divina laudanda est. Denique & filii „ Aaron ignem alienum Deo offerentes, non obsequii „ remunerationem, sed damnationem præsumptionis ex„ perti sunt. Unde hoc nos exemplum summopere vitan„ tes, illud sollicite attendamus, quod vel in proverbiis „ scriptum est: *Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se. Ne addas quidquam verbis illius, & arguaris, invenierisque mendax. Prov.* 30. Nihil itaque „ verbis Dei addentes & timentes argui, invenirique „ mendaces, verbo Dei ignito, qui clypeus spei est, tem„ pore orationis & laudis inflammemur pariter & muniamur. Cumque Dominus dicat: *verba, quæ ego locutus sum, spiritus & vita sunt*, omnia humana figmenta, „ quæ vanitate sui mortua judicanda sunt, respuentes, „ viventibus Christi eloquiis in ipsius eloquiis personemus, quatenus voces nostræ non quasi alienæ ab eo „ respui, sed ut propriæ cum supernis Virtutibus, quæ „ majestatem Dei trementes adorant, atque collaudant, „ mereantur admitti.

Et licet in variis Ecclesiis a plurimis etiam sæculis admissa fuerit lectio Homiliarum SS. Patrum, aliorumque Scriptorum non Canonicorum; multum tamen solliciti fuere Sancti Episcopi: ne quid apocryphum, aut Fidelium ædificationi minus conveniens legeretur: qua de re videri possunt, quæ dicta sunt in Dissertatione de *Horis Canonicis*, *Tom. V.* & *in Jure Eccles. Tom. I. part. 1, tit. 16. cap. 9. pag. 107.*

Canon LX.

Hi sunt libri, quos legi oportet ex veteri Testamento; Genesis, Exodus, id est, exitus ex Ægypto. Leviticum, Numeri, Deuteronomium, Jesu Nave. Judi-

ces, Ruth, Ester, Regum primus, secundus, tertius, & quartus, Paralipomenon primus & secundus, Esdræ primus & secundus, Liber Psalmorum CL. Proverbia Salamonis, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Job, duodecim Prophetæ Esaias, Jeremias & Baruch lamentationes & Epistolæ, Ezechiel, Daniel. Novi autem Testamenti hi: Evangelia quatuor, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem, Actus Apostolorum, Epistolæ Catholicæ septem, Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una, Epistolæ Pauli 14. ad Romanos una, ad Corinthios duæ, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Thessalonicenses duæ, ad Hebræos una, ad Timotheum duæ, ad Titum una, & ad Philemonem una.

SCHOLION.

Catalogus Librorum Canonicorum.

APud Græcos & Isidorum, nec non in Codice Ecclesiæ Universæ apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici Veteris, præcedenti subjicitur Catalogus Librorum tam Veteris, quam Novi Testamenti, quos tamquam Libros Canonicos in Ecclesia legi oporteat.

Desideratur autem hic cathalogus apud Dionysium; qui eum hac forsan ratione omisit, quod cum Romæ Codicem suum componeret, atque eo tempore catalogus Librorum Canonicorum auctoritate Innocentii I. compositus Romæ esset probatus, haud conveniens judicaret, hunc a Synodo Laodicena propositum Catalogum suo Codici inserere; utpote a Catalogo Innocentiano non parum discrepantem, tam quoad Veteris, quam Novi testamenti Libros.

Innocentius enim enumerat Librum *Sapientiæ*, *Ecclesiastici*, *Tobiæ*, *Judith*, & *duos Machabæorum*, quos omisit Synodus Laodicena, quæ & inter Novi Testamenti omittit *Apochalypsim* S. Joannis.

Eadem verisimiliter ratione hic Catalogus omissus fuit in Codice Ecclesiæ Romanæ a nobis sæpius citato, deestque, ut ipse testatur, *in utroque MS. Codice*.

Cæterum quod primis Ecclesiæ sæculis, nondum satis illustrata ac probata de numero librorum Canonicorum traditione, libri quidam ab una aut pluribus Ecclesiis particularibus ut *Canonici* fuerint recepti, qui ut tales ab aliis non reciperentur, docet Sanctus Augustinus; instruens Sacrarum Scripturarum solertissimum indagatorem, quomodo in hac Ecclesiarum varietate se gerere debeat: " *Tenebit igitur hunc modum in Scripturis Canonici, inquit, ut eas, quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat iis, quas quædam non accipiunt; in iis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures gravioresque accipiunt eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit a pluribus, alias a gravioribus haberi, quamquam hoc facile invenire non possit; æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.*

Hanc Augustini sententiam refert Gratianus *Dist.* 29. *Cap.* 6. sed a textu nonnihil diversam, ut notant Correctores Romani, qui & monent, quod hæc B. Augustini sententia non ad Decretales Romanorum Pontificum (uti fecit Gratianus) sed ad Canonicas & Sacras Scripturas referenda sit.

Circa Libros autem hic omissos videri possunt quæ dicta sunt ad Canonem ultimum vulgo *Apostolorum*, qui similiter exhibet Catalogum Librorum Canonicorum, a Laodicensi in paucis discrepantem.

(a) Canonem sexagesimum Concilii Laodiceni, & textum Augustini modo citatum elucidavit Pater Batte in *Vindiciis Deuterocanonicorum Veteris Testamenti*; primum quidem *pag.* 231. *&c.* secundum vero *pag.* 92. 93. *&c.* ubi sententiam Patris Martianæi confutat.

DISSERTATIO

In Synodum OEcumenicam Constantinopolitanam primam.

§. I.

Quæ occasionem dederint huic Concilio.

Occasio Synodi hæreses, dissensio circa ordinationem Episcopi Constantinopolitani, & collapsio disciplinæ.

TRia potissimum convocandæ huic Synodo Constantinopolitanæ, quæ vulgo dicitur Œcumenica secunda, occasionem dedisse apparet.

Primum quidem Hæresis Macedoniana, & Ariana, aliæque tum temporis exortæ; aut certe Hæreses repullulantes.

Secundum, dissensio circa Ordinationem Episcopi Constantinopolitani.

Tertium, collapsio Disciplinæ, cui restaurandæ Synodus necessaria apparebat.

Hæc tria fuisse præcipuam materiam Concilii Synodus in sua ad Theodosium de gestis in Concilii relatione.

Referentes enim Patres, quæ ab ipsis potissimum in Concilio gesta sunt, conformiter ad litteras, quibus ab Imperatore ad Concilium fuerant evocati. *Primum quidem, inquiunt, inter nos concordiam renovavimus*. Quibus verbis indubie intelligunt, sublatam dissensionem circa Sedem Constantinopolitanam, quam per reprobatam ordinationem Maximi Cynici, necnon renunciationem Gregorii Nazianzeni, atque in hujus locum electionem & ordinationem Nectarii factam esse supponunt.

Subjungunt post hæc in sua relatione: *Deinde vero breves etiam pronuntiavimus definitiones, quibus & Patrum, qui Nicææ congregati fuerunt, fidem confirmavimus; & quæ adversus eam obortæ sunt perversas hæreses, ac pravas opiniones, extrema cum execratione ac detestatione reprobavimus.*

Denique addunt: præterea etiam ad recte constituendum & ordinandum statum, ac disciplinam Ecclesiarum certos Canones constituimus.

Itaque pro intellectu gestorum hujus Concilii, scire convenit, quæ fuerint præcipuæ hæreses, quæ hoc tempore Ecclesiam turbarent: quod scholiis ad primum hujus Concilii Canonem, & Symbolum ab eo editum, vulgo *Constantinopolitanum*, paucis exponemus.

Quæ vero statum ac disciplinam Ecclesiarum spectant, in scholiis ad Canones elucidare conabimur. In hac autem Dissertatione exponemus ea, quæ occasionem subministrarunt dissidiis occasione ordinationis Episcopi Constantinopolitani exortis.

Eum in finem ostendemus, quomodo ad Episcopatum Constantinopolitanum provenerit Gregorius Nazianzenus. Secundo qualiter in illum contra Gregorium intrusus sit Maximus Cynicus. Tertio quæ fuerint Gregorii ordinationi objecta, & ejus renunciationi causam dederint. Quarto quomodo in Gregorii locum ordinatus fuerit Nectarius.

Præterea pro faciliore gestorum & Canonum, quæ sub nomine hujus Concilii circumferuntur, intellectu, notabimus tres distinctos Conventus, qui ab iisdem pene Patribus, sub idem fere tempus Constantinopoli celebrati fuerunt; quorum acta dum confunduntur, & uni, eidemque Concilio adscribuntur, historiæ obscuritatem pariunt.

§. II.

De adventu S. Gregorii Nazianzeni Constantinopolim, & ejus in Episcopum Electione.

S. Gregorius Nazianzenus missus & accersitus Constantinopolim.

CIrca annum 379. Constantinopolim accessit S. Gregorius. Scribit autem in *Carmine de Episcopis* se non sponte sed ab Episcoporum Synodo illuc jussum amandatum, accersitum insuper ab Orthodoxis, qui erant Constantinopoli. " Hoc quidem manifestum, ait, ,, impulisse me hunc *Pastorum Conventum*, & populum recte sentientem.

Et in oratione ad Arianos. " *Ego parvulus ille, obscura & inobili patria natus, ad vos accessi, idque non ultro nec meipsum offerens, uti moris hodie plerisque, qui ad Ecclesiæ gubernacula temere prosiliunt; sed accitus, ac vi compulsus, ac timori spiritusque obsecutus.*

Conventus Pastorum, cujus meminit Gregorius, & a quo ad veniendum Constantinopolim se fuisse impulsum dicit, videtur fuisse Synodus Antiochena, circa hoc tempus celebrata, in qua præcipui Episcopi deputati fuere, ad restituendas collapsas Orientis Ecclesias, atque inter alios, ipse Gregorius hujus Synodi decreto jussus proficisci ex eadem causa Constantinopolim.

Sane miserandus tunc erat Ecclesiæ Constantinopolitanæ status; ideo ut fides catholica Arianorum furore concussa, ac pariter excussa videretur; ipsique Ariani, omnes Ecclesias occupaverant, orthodoxosque fugaverant, & ita oppresserant, ut vix tandem pauci aliqui, qui clanculum Sanctissimam Trinitatem colerent, & profiterentur, remansissent, uti latius hæc prosequitur & probat Baronius ad annum 378.

Veniens ergo Constantinopolim Gregorius, Ecclesias omnes ab Arianis occupatas reperiens, a cognatis quibusdam suis hospitio accipitur, ut ipse in vita sua testatur, atque ex domo hac privata Ecclesiam fecit, ad quam populus orthodoxus, qui supererat, conveniebat; qui furtim quasi in fide orthodoxa per Gregorium instruebatur, ut ipse Gregorius scribit, & narrat Sozomenus, *l.* 7. *hist. c.* 5. ubi ait: *ea tempestate Ariani adhuc Constantinopoli Ecclesiis potiebantur, quibus præerat Demophylus; Gregorius vero Nazianzenus iis præsidebat, qui Trinitatem Consubstantialem profitebantur*. Hic in exigua quadam domo, *quæ per quosdam ejusdem fidei homines tum ipsi, tum iis, qui eamdem Religionem sequebantur in Ecclesiæ speciem commutata fuerat, collectas agebat*.

In exigua domo collectas agere cogitur.

Fuit hic ille locus exiguus, quem ob restitutam in eo fidem Catholicam *Anastasiam* appellavit Sanctus Gregorius, quæ, teste Sozomeno, sequenti tem-

tempore præ cæteris Regiæ urbis Ecclesiis illustris fuit.

Porro Gregorius in hoc angusto objectoque ergastulo, perinde atque in apertissimo campo fortissime contra Arianos, aliosque hæreticos pugnans, eos profligabat, numerumque Catholicorum in dies augebat, idque non obstantibus calumniis & molestiis, quas Ariani, cæterique iis juncti hæretici, eo magis & acrius in ipsum concitabant, quo ipse Gregorius amplius verbo Dei instaret & proficeret, in tantum ut falsis hæreticorum sermonibus inflammata plebe lapidibus ipsum, quemadmodum Judæi olim Stephanum, infestaretur: teste Gregorio Presbytero, in hujus S. Doctoris vita, & ipse de se testatur in oratione ad 150. Episcopos dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum; *dicebam, nam opportuna Stephani verba in mentem venerunt: & nunc eadem vota faciamus*: maledicimur, & benedicimus; persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. 1. Cor. *cap.* 4 *vers.* 13.

Lapidibus impetitur.

Interea Gregorius inter maledicta & persecutiones hæreticorum, fidem orthodoxam strenue ac intrepide adstruere pergit. Theodosius ad Imperium assumptus, & in eo devictis hostibus stabilitus, legem evulgat, qua declarat *velle se, ut omnes subditi sui eam religionem sequerentur quam Petrus Apostolorum princeps Romanis ab initio tradidisset, & quam eo tempore Damasus Romanæ urbis Episcopus, ac Petrus Alexandrinus servarent*: ita Sozomenus *lib. 7. hist. cap.* 4.

Extat hæc lex in *lib.* 1. *Cod. de Sanctissima Trinitate.*

In Episcopum C. P. eligitur.

Hac lege promulgata, & Theodosio, quo fidem catholicam profitebatur, Imperio potiente; Catholicorum rebus in melius mutatis: Gregorius a suis Constantinopolitanus Episcopus deligitur, cui electioni Petrus Episcopus Alexandrinus, qui Sancto Athanasio successerat, consensum præbuit, ut ipse Gregorius in carmine de vita sua scribit; testaturque Gregorius Presbyter in illius vita, asserens; quod Petrus hic ad Gregorium scripserit, Constantinopolitanæ Ecclesiæ imperium ei confirmans.

§. III.

De Maximo Cynico, ejusque in Sedem Constantinopolitanam intrusione.

Maximi Cynici fraudes & violentia.

Cum Gregorius in Episcopum Constantinopolitanum a suis esset delectus, eique electioni Petrus Alexandrinus consensum præbuisset; venit Constantinopolim quidam Maximus Alexandrinus, genere quidem & professione Philosophus, Cynicæ sectæ. Hic Religionem Christianam professus, Martyrum filium se esse asserebat; quin & Martyrem, ut qui Catholicæ fidei causa, verberibus cæsum, & in Oasim vastam illam solitudinem se relegatum fuisse mentiebatur. Erat autem, si Theodoreto credimus *lib.* 5. *hist. cap.* 8. Apollinaris quoque vesania refertus. Sed cum esset componendarum fraudium egregius Architectus, se se in familiaritatem ac amicitiam Gregorii insinuavit; tantamque de ipso opinionem concepit Gregorius, ut ipsum tamquam Christi egregium confessorem exceperit, & ut fidei Catholicæ athletam nobilem, auctum coronis coram populo publice in ejus laudem dicta oratione laudaverit, eumque tunc alio proficiscentem rogavit, ut rursum Constantinopolim se transferret.

Quod & fecit, postquam scilicet in Italiam, ac Mediolanum ad Gratianum Imperatorem se contulisset. Revertentem humanissime eum rursus excepit Gregorius.

Interea autem dum Constantinopoli moratur, & a Gregorio fovetur, hic homo vafer, spiritu superbiæ, & ambitionis tumens, cœpit de occupanda sede Constantinopolitana, eaque Gregorio præripienda cogitare. Ut mente conceptum assequatur, avertit nonnullos a S. Gregorio, molitur studia, componit fraudes, parat dolos, uti fuse ipse describit Gregorius in carmine de vita sua, & vitæ ipsius scriptor Gregorius Presbyter, qui & narrat inter alia, quod Maximus auri summam a quodam Presbytero, qui forte Constantinopolim venerat ad emendas tabulas *Marmoris proconesii* pro usu suæ Ecclesiæ, sibi comparaverit, atque Alexandriam mittens Petrum Alexandrinum Episcopum eo adduxerit: ut qui antea electionem Gregorii datis litteris comprobasset, mutata sententia modis omnibus laboraret, Maximum sedi Constantinopolitanæ præficere, eaque de causa illuc mitteret tres Ægyptios Episcopos, qui illi Episcopatum decernerent.

Hi homines Constantinopolim appellantes, adventus sui aliam causam prætexunt: quasi annum frumentum Alexandrinum, Imperatori quolibet anno pendi solitum, ex more exsoluturi adventarent: utque conceptum facinus magis occultarent, sollicite Arianorum communionem evitantes ad Gregorium accesserunt, a quo benigne suscepti, & communione Catholica more majorum dignati sunt, cum interim occulte laborarent, occasionemque opportunam quærerent, ut Maximum possent Episcopum Constantinopolitanum constituere.

Non multo post, ecce occasio meditatum facinus exequendi opportuna se obtulit. Dum hæc enim meditarentur, Gregorius in morbum incidit.

Hac occasione accepta, Maximus noctu una cum suis Ecclesiam occupat, ut ab illis in Episcopum ordinaretur. *Verum hujus rei fama, ait Gregorius Presbyter, per urbem sparsa, repente affuere Sacerdotes, Clerus, plebs selecta & orthodoxa; hæreticorum etiam examen. Omnes enim amici juxta & inimici præ animi furore exarserant, temeritate eorum perversitateque obstupefacti.*

Deinde subjungit idem auctor. *Ut autem Concilia sua infecta relinquere coacti sunt ... Quid faciunt? Ecclesia egressi, in Choraulæ cujusdam domum se conferunt; illicque Maximum Episcopum creant: plebeji ordinis quosdam, qui ob perturbatum ordinem ab Ecclesia proscripti fuerant, socios habentes, facinorisque participes. Hujus enim generis homines, repentinis mutationibus delectantur, tranquillum compositumque rerum statum ægre ferentes, perpetuoque novarum rerum studio flagrantes.*

Gregorius ab ægritudine liber, ad vires refocillandas, in villam extra urbem se retraxit; credens forsan, quod etiam absente se, componerentur animi inter se divisi, & nimium exulcerati; cum Maximi ordinationem etiam Ariani improbarent.

Verum cum intellexisset dissidia, & animorum exulcerationes perdurare, e villa & solitudine in urbem redit, ubi flagrantia adversariorum studia conspicatus, orationem contra Maximi ordinationem habuit, qua adeo adversariorum vires repressit, & populum sibi conciliavit, ut Maximus urbe pelleretur.

Pulsus Constantinopoli Maximus, Thessalonicam ad Theodosium Imperatorem se contulit, ut ejus auctoritate firmaretur in sede Constantinopolitana: verum ipse, & qui cum eo aderant Ægyptii illinc ejiciuntur, Imperatore eos ira minisque vehementibus insectante.

Hinc ergo ita ejectus Maximus, *Alexandriam navi petit, cumque iisdem technis quosdam Petri Episcopi Alexandrini familiares* auro *pellexisset, ipsum quoque pari improbitate aggreditur*. Aut enim mihi, *inquit*, Augustæ Civitatis Episcopatum asserere, aut a tuo non abstinebo. *Et quidem in perspicuum malum audax hominis facinus desiisset, nisi Alexandriæ Præfectus, seditionis & cædium metu, Maximum urbe exturbasset.*

Neque tamen etiam tunc conquievit Maximus: sed in Italiam se contulit, ibique sub S. Ambrosio Episcopo Mediolanensi, collecta Episcoporum Italicorum Synodo, ita imposuit, ut Imperatori in ejus favorem scripserint, uti infra dicetur.

§. IV.

Theodosius Constantinopoli, expulsis Arianis Gregorium in primariam Ecclesiam introducit, nec tamen dissidia cessant.

Postquam Theodosius Maximum, pro sede Constantinopolitana supplicantem repulisset; sub finem ejusdem anni 380. Thessalonica Constantinopolim venit; atque ante omnia, per *internuntios mandavit Demophylo Arianorum Episcopo, ut Nicæni Concilii fidem sequeretur, & populum ad concordiam revocaret: sin minus, Ecclesiis cederet. Qui statim convocata multitudine præceptum* Imperatoris *eis exposuit, & postridie extra urbem se collectas celebraturum pronuntiavit. Quandoquidem, inquit, divina lex jubet, si vos persecuti fuerint ex hac urbe, fugite in aliam. Hæc cum dixisset, populum deinceps collegit, & una cum illo Lucius, qui olim ab Arianis Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus fuerat constitutus.* Hæc Sozomenus *lib.* 7. *hist. Eccles. cap.* 5. cui consonat & Socrates, *lib.* 5. *hist. Eccles. cap.* 7.

S. Gregorius Naz. protegitur a Theodosio Imperatore.

Adduntque ambo; quod hoc pacto egressis Arianis, Imperator Ecclesias, quas Ariani quadraginta annis occupaverant, Catholicis restituerit, & quod præcipuam Ecclesiam assignaverit; cumque magna cum pompa in templum induxerit, quemadmodum late describit Gregorius Presbyter, inter alias referens, quod Imperator Theodosius Constantinopolim ingressus *Pontificem Gregorium pro eo ac laboribus illius dignum erat, honorifice accepit, prolixiorique alloquio suam erga eum benevolentiam, animique alacritatem declaravit; ac postremum hæc ad eum verba habuit: O Pater, Deus tibi, tuisque sudoribus per me Ecclesiam committit; en sacram Ædem & Thronum tibi trado.*

Quanta nihilominus fuerit contra S. Gregorium ferocia, narrat ibidem idem Auctor. *Ariani, ait, qui ad hoc usque tempus sacrosanctam domum tenuerant, sicariorum manum parabant, pro ea cum armis decernere constituentes. Itaque ab Imperatore quidem precibus contendebant, ne templum sibi eripi sineret, quod videlicet ipsius imperio resistere reverentur: cæterum pro viro, iisque, qui partibus ipsius studebant, mortis metum intentabant, tum publice armis instructi, tum privatim subornato quodam, qui ad Pontificem accederet, ejusque pectus ense trajiceret, atque hæc erat hostium conspiratio.*

§. V.

De indictione Concilii Constantinopolitani.

Theodosius Imp. convocat Concilium Constantinopolit. circa ann. 382.

ADVERTENS itaque Theodosius dissidia in dies magis augeri, nec non & hæreses repullulare censuit sui Imperii, scilicet Orientis Episcopos concilii habendi causa convocandos, uti Socrates Sozomenus, aliique coævi historici, & Ecclesiastica monumenta testantur.

Et quidem Socrates, *lib. 5. cap. 8.* scribit: „ Post „ hæc Imperator nihil cunctatus, suæ fidei Episcopo- „ rum Concilium convocari; quo & Nicæna fides con- „ firmaretur, & Constantinopoli Episcopus ordinaretur. „ Et quoniam in spem venerat Macedonianos fidei suæ „ posse sociari: eorum quoque Episcopos evocavit, „ eadem omnino habet Sozomenus.

Theodoretus *lib. 8. hist. Eccles. cap. 7.* testatur quoque Theodosium Concilium convocasse Constantinopolim; sed duntaxat ex Episcopis Imperii sui, verba ejus sunt: „ Theodosius Episcopos duntaxat Imperii sui Con- „ stantinopolim jussit convenire.

Vel hoc Theodoreti testimonio, refellitur Baronii de convocatione hujus Concilii facta auctoritate Damasi Papæ assertio. Quis enim credat Damasum solos Orientis, seu solius Imperii Theodosii Episcopos ad Concilium fuisse evocaturum? accedit quod nullus probatus auctor hujus Damasianæ convocationis meminerit.

Ipsi quoque Concilii hujus Patres, in Epistola Synodica, qua rationem gestorum Imperatori exponunt, expresse profitentur; quod *juxta litteras suæ pietatis* (imperialis) *convenerint*, & sub finem petentes actorum confirmationem, rursus dicunt: „ Rogamus igitur tuam clementiam, ut per litteras quoque tuæ pietatis, ratum habeatur „ Concilii decretum, ut sicut litteris, „ quibus nos convocasti, Ecclesiam honore prosecutus „ es, ita etiam finem eorum, quæ Decreta sunt, „ obsignes.

Denique in omnibus passim antiquis Canonum collectionibus, inscriptio hujus Concilii ita legitur. „ Hæc „ decreverunt ac statuerunt Episcopi, qui gratia Dei „ ex diversis Provinciis Constantinopoli convenerunt, „ *vocati a Theodosio piissimo Imperatore*.

Hæc convocatio facta fuit a Theodosio sub finem anni 380. aut initium sequentis.

§. VI.

De Synodo seu primo conventu, cui præsedit Melecius Episcopus Antiochenus. & in quo Gregorius Nazianzenus constitutus fuit Episcopus Constantinopolitanus.

Melecius Episcopus Antioch. præces Synodi.

MOx a convocata Synodo, plures Episcopi Orientales Constantinopolim venire festinarunt: atque inter alios Melecius Antiochenus cum suis citius advenit.

De hac professione Melecii Constantinopolim, loquitur Socrates, *lib. 5. hist. Eccles. cap. 5.* Relatis enim dissidiis, quæ Ecclesiam Antiochenam in partes lacerabant; necnon modum, quo commotio popularis sedata „ fuerat, subjungit: dum Ecclesia Antiochena in hoc „ statu esset: negotiis cujusquam necessitas exegit, ut „ Melecius Constantinopolim proficisceretur.

Quod autem occasione indicti Concilii fuerit profectus, atque alios Episcopos prævenerit, testatus est idem Socrates, *lib. 5. cap. 8.* Postquam enim retulit, quod ad convocationem Imperatoris convenissent Constantinopolim Timotheus Alexandriæ Episcopus, & Cyrillus Jerosolymorum, addit: *Melecius vero jamdudum aderat.*

Gregorius Nazianzenus constitutus Episcopus Constantinop.

Rationem hujus festinationis & maturioris adventus expressit Socrates præcitatis verbis adjungens: *propter ordinationem Gregorii illuc accitus*. Cum enim sciret Melecius, aliique Orientales Episcopi, Timotheum Alexandrinum fratrem & successorem Petri Alexandrini, qui Maximum Cynicum in Episcopum Constantinopolitanum ordinari fecerat, Gregorio Nazianzeno, una cum Episcopis Ægyptiis contrariari, Constantinopolim festinavit, ut Alexandrinum & Ægyptios perveniens, Gregorium in Episcopum ordinaret, seu constitueret.

Itaque Melecius Episcopus Antiochenus, una cum Episcopis qui Constantinopoli jam aderant, Synodum habuit, cujus auctoritate Gregorius ordinatus fuit Episcopus Constantinopolitanus.

Hoc haud obscure significat Socrates, loco citato; cum enim *cap. 5.* retulit profectum Melecium Constantinopolim, immediate *cap. 6.* adjungit hæc: *Quo quidem tempore Gregorius multorum Episcoporum suffragiis ab Episcopatu urbis Nazianzi ad Constantinopolitanæ Ecclesiæ Sacerdotium translatus est.*

Socrati consonat Sozomenus, *lib. 7. cap. 3.* qui similiter scribit; quod sedatis nonnihil motibus in Ecclesia Antiochena, Melecius Constantinopolim profectus sit: quo quidem tempore, ait *aliis quoque Episcopis ibi congregatis, operæ pretium visum est, ut Gregorius ab oppido Nazianzo transferretur, ejusque urbis Episcopatus ei regendus committeretur.*

Quin & ipse Gregorius, in carmine de vita sua se non a solo Melecio, sed ab Episcopis Orientalibus adhuc tamen *absentibus* Ægyptiis cum suo Patriarcha Alexandrino, in Episcopum Constantinopolitanum fuisse ordinatum.

Ex his habemus convenisse Constantinopolim conventum Episcoporum, antequam Episcopus Alexandrinus cum Episcopis Ægyptiis Constantinopolim advenisset.

Porro hæc Synodus plane distincta est a Synodo Constantinopolitana, quæ dicitur *OEcumenica secunda*, in qua adversus Macedonium, aliosque hæreticos conditum & evulgatum fuit symbolum fidei, quod dicitur *Constantinopolitanum*, & in quo locum Gregorii ordinatus fuit Nectarius in Episcopum Constantinopolitanum.

Hæc enim Synodus celebrata demum fuit, postquam Episcopus Alexandrinus una cum aliis Episcopis Ægyptiis advenerat; quin & postquam Gregorius Nazianzenus renuntiaverat; eique præsedit Timotheus Alexandrinus, non autem Melecius, ut nonnulli arbitrantur; non satis priorem Synodum cui Melecius præfuit, a Secunda Œcumenica distinguentes.

§. VII.

De Renuntiatione Sedis Constantinopolitanæ a S. Gregorio Nazianzeno facta coram Patribus Constantinopolitanis.

POSTQUAM in conventu Episcoporum Orientalium, Præsidente Melechio Antiocheno, ordinatus esset Gregorius in Episcopum Constantinopolitanum, nec non diem clausisset extremum Melecius, supervenerunt Constantinopolim alii Episcopi ad Synodum, Theodosii litteris evocati. *Lis movetur Sancto Gregorio.*

Horum præcipui erant Ægyptii, ac Macedones. Hi autem cum primum ad S. Synodum accesserunt, negotium facessunt Gregorio & Episcopis, qui eum præfecerant Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Agit de eorum adventu Gregorius, in carmine de vita sua.

Cum enim Sedes Alexandrina post Romanam esset prima Sedes, primumque in Oriente locum obtineret, prætendebant Ægyptii, ordinationem Episcopi Constantinopolitani ad Episcopum Alexandrinum pertinere, Meleciumque, & Episcopos Orientales contra jura hanc ordinationem usurpasse, eamque eo titulo nullam esse.

Deinde Gregorio Orientales ipsi, utpote jam animo facti ab eo alieni, propterea quod improbasset ordinationem successoris Melecii ab ipsis factam, objiciebant Ecclesiasticis Canonibus Cautum esse, ne quis de una in alteram Ecclesiam transferetur; ac propterea fas non esse, ut qui Sasimorum atque Nazianzi Episcopus fuisset, Constantinopolitanam Sedem teneret. Hanc autem legem jampridem mortuam, & extinctam esse, ait hic Gregorius; sæpius enim hujusmodi translationem, cum id ex Ecclesiæ utilitate esse judicatum sit, usurpatam fuisse, atque hoc sensu hanc legem mortuam intelligit Gregorius, uti in *Scholiis nu. 155.* notavit Jacobus Billius Brunæus: qui & notat quod licet huic legi suus constitisset vigor, ab ea tamen se immunem esse probabat Gregorius, ut qui nec in Sasimorum possessionem pedem unquam intulisset, nec Nazianzenam Ecclesiam, tamquam Episcopus, sed duntaxat ut Patris adjutor rexisset.

Nec tantum Ægyptii & Orientales, sed & Occidentales, præsertim Romanus Pontifex, & Italiæ Episcopi, ordinationi Gregorii contradicebant, eo quod facta esset a Melecio, quem ipsi pro Episcopo Antiocheno non recognoscebant, nec ut tali communicabant: tum quod ad Alexandrinum potius quam ad Antiochenum ordinationem Episcopi Constantinopolitani spectare crederent.

Has igitur animorum dissensiones, & animositates adversus se excitatas videns Gregorius, ne scissam Ecclesiam occasione schismatis Antiocheni, rursus graviori jactura afficeret: Concilium Episcoporum ingrediens; concordes inter se esse debere admonet, seque paratum esse dissidii causam auferre cum sedis dispendio, atque non secus ac Jonam subiturum periculum, modo cæteri tempestate jactari desiderent. Rem gestam hisce versibus in *carmine de vita sua*. *Edit. Paris. anno 1611. tom. 2. pag. 29.* *Episcopatum abdicat Gregorius.*

Erigite mentes altius vestras, precor:
Coite in unum; vos amor tandem liget.
Quousque sævi ut & trutes videbimur?
Præterque pugnas, omnium ut rerum inscii.
Dextras amici fœderis date invicem.
Ego vero Jonæ facinus excelsum æmulor.
Me pro salute do libens nostræ ratis,
Licet excitati turbinis causa haud siem?
Nos forte captos mergite insano mari.
Nos hospitalis cœtus excipiet. Sit hoc,
Concordiæ vobis initium . . . . .

Addebat, se corpore infirmum, & laboribus esse fractum; optabatque unice, ut daretur ei successor, zelo & doctrina ad fidem Catholicam sustinendam sufficiens. Hæc audientes Episcopi, primum quidem hærebant; at postulatis tandem ejus assentiebant, ea facilitate, quæ ab omnibus, qui bono Ecclesiæ afficiebantur, vituperabatur: ait enim Gregorius in carmine de vita sua.

Facilis repente cœtus assensit mihi,
Hos muneratur patria, quos amat modo.

Sen-

Sensum Auctoris his verbis expressum & recte comprehendisse videtur Jacobus Billius Brunæus in Scholiis *num.* 164. reddens: *Cum ego pacis concordiæque causa, me libenti animo Episcopatu cessurum dixissem, boni illi Episcopi, qui eo nomine arctius me complecti debebant, hoc scilicet honore me affecerunt, ut statim quod dixeram, comprobarent, mihique Episcopatum abrogarent.* Gallice, ils m' ont soudain pris au mot. *Hic sensus simplicissimus & apertissimus est, sicque omnia pulcherrime cohærent. Mihi, inquit, qui pectoris simplicitatem semper colui, agnoscendis fraudibus operam dare minime vacat. Unum tamen hoc scio, & quidem nimis scio, quod statim de deponendo Episcopatu mihi assensum est. Hæc nimirum amicis suis patria largitur; quibus verbis Macedones Episcopos intelligit, qui in ipsius expulsionem acerrimis animis incaluerant.*

Interim Gregorius gaudens se tanto onere tandem liberum: tristis tamen, quod populum sibi adeo charum deserere deberet; mox ad Imperatorem se contulit, cui multitudine adstante dixit, quæ in citato carmine narrat.

Ego quoque quiddam, præpotens Princeps, manu
Ac liberali prædite, a te postulo.
Tabulas nitentes non peto, non fulgidum
Aurum, sacramque vela quæ mensam tegant;
Non & propinquis posco præturas meis;
Aut, summe Princeps, ut tuum cingut latus
Hos ista studio sunt, quibus parva addecent;
Majoribus me censeo dignum bonis.
Hoc detur unum, pauluium ut cedam invidis.

Et nonnullis interpolitis.

. . . . *Hic ego canos meos*
Monstro, & labores quos Deo donavimus.
Quæ ferre mundi gratia quiddam haud neget.
Invitus (hoc scis) in throno abs te sum situs.
His Imperator vocibus plausum dedit
Aliique pariter: cedit ac votis meis.
Ille haud libenter, ut ferunt, cedit tamen.
Quid jam, mederer ut malo, post hæc ago?
Hæc ferre placide quemlibet moneo & rogo,
Nec cogitare contumax quicquam, mei
Amore, & ira concitum adversus malos.

Jam itaque & ab Episcoporum Concilio, & ab Imperatore facultate recedendi obtenta, prolixam tandem coram Concilio & populi multitudine orationem habuit, quæ vix siccis oculis legi potest, eo usus dicendi argumento, quo olim Samuel populum, & Paulus Ephesios est contestatus. Rationem reddit de rebus a se gestis, & de doctrina sua, quantosque labores sustinuerit, & quomodo invitus ac reluctans ad Episcopatum Constantinopolitanum fuerit assumptus, & quod nec divitias, nec honorum culmina in Episcopatu quæsivissent: tandem orationem concludens; Ecclesiæ suæ vale dixit: Imperatori, omnibusque vale dixit, & mox Constantinopoli se subtraxit.

§. VIII.

De Concilio Constantinopolitano, quod dicitur OEcumenicum secundum. Quis fuerit in eo numerus Episcoporum, & quis præsederit.

POSTQUAM Constantinopolim advenissent Ægyptii; atque ob varias exortas contentiones Episcopatui Constantinopolitano renuntiasset S. Gregorius Nazianzenus: conventus Episcoporum celebratus fuit: qui vocatur Concilium Constantinopolitanum primum, & Œcumenicum secundum.

Huic Synodo interfuere 150. Episcopi.

Huic Synodo Constantinopolitanæ interfuisse centum & quinquaginta Episcopos, dubitare non sinit unanimis Historicorum relatio.

Socrates, *lib.* 5. *cap.* 8. expressis nonnullis Episcoporum nominibus, qui ad hanc Synodum convenerunt, tandem dicit: *aliique plures, universi* centum quinquaginta numero.

In Concilio Chalcedonensi; *act.* 2. Symbolo ab hac Synodo edito præfigitur hæc epigraphe: „ *Sancta Fides, quam exposuerunt sancti centum quinquaginta Patres, consona sanctæ, & magnæ Synodo Nicænæ.* Dionysius Exiguus, in præfatione ad Canones hujus Concilii, ait: *hæ definitiones expositæ sunt ab Episcopis* centum quinquaginta; *qui in idipsum apud Constantinopolim convenerunt, quando Beatus Nectarius Episcopus est ordinatus*. Idem etiam a Photio, Nilo de Synodis, aliisque tam Græcis, quam Latinis, nemine contradicente, traditur: ut propter hæc Synodus vocari soleat simpliciter Concilium *centum quinquaginta Patrum*.

Hic tamen Episcoporum numerus restringendus est ad Episcopos orthodoxos, qui Trinitatem Consubstantialem profitebantur: nam præter hos centum quinquaginta orthodoxos, convenerunt Sectæ Macedonianæ Episcopi *triginta sex*, plerique ex Civitatibus Hellespontii; quorum Principes Eleusius Cysicenus, & Marcianus Lampsaci Episcopi: ut scribunt Socrates citato *cap.* 8. & Sozomenus, *cap.* 7.

Inter Orientales, dum hæc Synodus habebatur principem locum obtinuisse, eique præfuisse videtur Timotheus Episcopus Alexandrinus, quem primo loco nominat Socrates, & qui, juxta Canonem Nicænum, primum, post Romanum, locum obtinere debebat: præsertim cum de ipsa Episcopi Constantinopolitani Ordinatione in Synodo quæstio agitaretur.

Timotheus Episcopus Alexandrinus hujus Synodi præses.

Unde *Libellus Synodalis* complectens summarie omnes Synodos, tam orthodoxas, quam hæreticas, a tempore Apostolorum usque ad octavam super unione Photii, & Joannis Papæ collectam, loquens de hac Synodo dicit, quod huic præfuerint, & præsederint, Timotheus Alexandriæ, & Cyrillus Hierosolymorum. Habetur hic Libellus tomo 2. Bibliothecæ Juris Canonici Veteris Justelli.

Similiter Synodus octava ac sexta mentionem hujus Synodi faciens, ait: „ Quoniam Timotheus, primus „ factus est prædictæ sanctæ Synodi *præsidens*, utpote „ Alexandriæ Patriarcha, & una cum Episcopis, qui „ secum erant, provexit Nectarium Constantinopoleos „ Patriarcham.

Sunt quidem nonnulli, qui Meletium, aut Nectarium hujus Synodi Præsidem nominant: at hi confundunt præsentem Synodum cum Conventu Synodali Episcoporum ante adventum Episcopi Alexandrini, & Episcoporum Ægypti, sub Meletio habito, de quo dictum §. præcedenti: aut cum conventu ab iisdem pene Episcopis habito Constantinopoli, post conclusam, & dissolutam hanc Synodum; cui conventui præsedit Nectarius, uti infra exponemus.

§. IX.

de Ordinatione Nectarii.

CUM Gregorius Nazianzenus Episcopatui Constantinopolitano renuntiasset, ejusque renuntiatio acceptata esset: tandem instante, & præcipiente Theodosio Imperatore, de successore in hoc Patrum Conventu deliberari cœpit. Cumque inter se dissentirent, tandem Imperator mandavit Episcopis, ut nomina eorum, quos quisque Episcopatu dignos judicaret, in charta perscriberent, unumque ex omnibus eligendi facultatem sub ipsi reservans: uti scribit Sozomenus, *lib.* 7. *cap.* 8.

Nectarius Episcopus C. P.

Porro Episcopus Antiochensis Flavianus scilicet in locum Meletii electus, & ordinatus, inter eos, quos dignos judicabat, omnium postremum adjecit Nectarium, quem illi Diodorus Tarsensis Episcopus commendaverat, ut ibidem narrat Sozomenus.

Interim licet postremus esset in schedula annotatus Nectarius, tamen Imperator omnibus, qui erant nominati, ipsum prætulit, & in Episcopum Constantinopolitanum elegit.

Tum vero, ait ibidem Sozomenus *admiratio omnes invasit, quærebantque) quis, & unde esset Nectarius ille, & quod vitæ genus sectaretur? Cumque didicissent, ne sacro quidem lavacro eum initiatum esse, inopinatum Principis judicium eo amplius mirabantur*. Addit Socrates. *lib.* 5. *cap.* 8. de Nectario: *Quod esset generis Senatorii, moribus placidus, & in omni vita plane admirandus, quamvis Prætoris officio fungeretur.*

Cum igitur Nectarius talibus moribus esset, & Prætoris officio fungeretur, factum est ut Imperator, postquam eum Baptismi expertem intellexisset, in eadem sententia permanserit, multis licet Episcopis refragantibus, teste Sozomeno, qui subdit: *Postquam vero universi cesserunt, & Imperatoris sententiam suffragio suo comprobarunt, baptizatus est, & adhuc Neophyti veste indutus, communi totius Concilii calculo Episcopus Constantinopolis renuntiatur.*

Itaque Synodi judicio, postulante Imperatore, Gregorio Nazianzeno surrogatus est Nectarius in Sede Constantinopolitana: cujus tamen ordinatio a Romano Pontifice & Italiæ Episcopis probata non fuit, uti infra videbimus.

Interim tam Nectarius in Episcopum Constantinopolitanum ordinatus, quam reliqui Episcopi in unum convenientes, ea, quæ ad fidei conservationem, & hæreseos extirpationem, necnon ad disciplinæ reformationem pertinent, decreverunt, quemadmodum monet Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 9. Quæ autem circa fidem & disciplinam decreta fuerint, notabimus in Scholiis ad Canones & Symbolum ab hac Synodo editum. Una quoque in dictis Scholiis examinabimus, an omnes Canones, qui huic Concilio vulgo adscribuntur a Græcis, sint genuini hujus Concilii Canones.

§. X.

De Litteris Occidentalium ad Theodosium, quæ tertio Conventui Episcoporum Constantinopoli celebrato occasionem dederunt.

EOdem tempore, quo Concilium Constantinopolitanum, quod *OEcumenicum secundum* vocatur, Constantinopoli habebatur, Episcopi Italiæ convenerant Aqui-

Litteræ Occidentalium ad Theodo-

Synodus super ordinatione Nectarii & Flaviani.

Aquilejæ; inter quos erat S. Ambrosius Mediolanensis Episcopus; qui litteras dederant ad Imperatorem Theodosium, quibus petebant, ut ad discordias; quas inter ipsos invidia diaboli excitaverat, sopiendas, ac præsertim schisma Antiochenum, cogeretur generale Concilium Alexandriæ. *Idcque petimus vos, inquiunt, Clementissimi & Christiani Principes, ut & Alexandriæ Sacerdotum Catholicorum Concilium fieri censeatis, qui inter se tractent, atque definiant, quibus impertienda communio, quibus servanda sit?*

Hæ litteræ in prædicto Concilio Constantinopolitano recitatæ fuerunt. Responderuntque Orientales, sibi integrum non esse longius proficisci; missis in Occidentem tribus deputatis, qui Occidentalibus indicarent ipsorum ad pacem & concordiam propensionem, & bonam voluntatem, & de recta ipsorum fide & doctrina certiores redderent.

Verum Occidentales hoc agendi modo Orientalium, & iis, quæ in Concilio Constantinopolitano erant acta, non contenti, querelas rursus Imperatori exponunt, datis ad eum litteris. Primo gratulantur Imperatori, quod Catholicos Ecclesiis reddidisset: *atque utinam, aiunt, Catholicos ipsos concordiæ veteri reddidisset; ut nihil novarent contra præscripta majorum, nec temere vel servanda rescinderent vel rescindenda servarent. Itaque dolentius forte quam inconsultius ingemiscimus, Imperator, facilius expelli potuisse hæreticos, quam inter Catholicos convenire. Quanta enim nuper confusio facta sit, explicari non potest.*

Deni queruntur, quod in locum Melecii Antiocheni *alius non tam surrogatus, quam superpositus* assereretur; *cum tamen scripsissemus dudum, inquiunt, ut quoniam Antiochena Civitas duos haberet Episcopos Paulinum atque Melecium, quos fidei concinere putabamus, aut inter ipsos pax & concordia, salvo ordine Ecclesiastico conveniret; aut certe si quis eorum, altero superstite, decessisset, nulla surrogatio in defuncti locum superstite altero gigneretur.*

Ut hæc facilius intelligantur, notandum quod Ecclesia Antiochena ab anno 340. longo ac diuturno schismate vexata fuerit; illudque non tantum Orthodoxos & Catholicos ab hæreticis, seu Arianis diviserit; sed & ipsos Catholicos inter se dilaceraverit; aliis Melecium, ut verum Episcopum colentibus, eique adhærentibus; aliis vero hunc aversantibus, & Paulinum tamquam legitimum suum Episcopum agnoscentibus, quemadmodum late exponunt Socrates, Sozomenus, Theodoritus, aliique de hoc schismate Ecclesiæ Antiochenæ tractantes, ejusque ortum & progressum describentes.

Inter alias autem referunt, quod cum Melecius a secundo suo exilio, quod sub Valente Imperatore sustinuerat, rediisset Antiochiam, Paulinum jam senio confectum offenderit: atque statim omnes, qui Melecio favebant, operam dederunt, ut una cum Paulino in Episcopali solio resideret. At Paulinus respondit refragari Ecclesiasticis Regulis, ut is, qui ab Arianis ordinatus fuisset, ad societatem Cathedræ admitteretur. Quo responso offensi, qui Melecio favebant, vi adhibita fecerunt, ut in quadam, extra urbem, Ecclesia Melecius in sede Episcopali collocaretur. Hinc ingens contentio orta, quæ tandem sopita fuit, pactis hisce inter se conditionibus. *Cum eos omnes, qui ad Episcopatum gerendum idonei videbantur, collegissent; erant autem sex numero, inter quos etiam erat Flavianus; eos Sacramento adegerunt, ut altero e duobus Episcopis mortuo, nemo ipsorum Episcopalem sedem ambiret; sed alterum, qui superstet, demortui locum sinerent retinere. Ad hunc modum præstito juramento, populus ad unitatem rediit, nec ulterius inter se divisus est.*

Hoc Socrates *lib. 5. cap. 5.* cui consonat Sozomenus *lib. 7. cap. 3.* addens, quod *pauci tamen ex Luciferianis* (quo nomine vocabantur Paulino adhærentes; quia is auctore Lucifero Calaritano fuerat ordinatus Episcopus Antiochenus) *adhuc dissidebant, propterea quod Melecius ab hæreticis ordinatus fuisset.*

Itaque contra hanc conventionem, in locum Melecii, vivente adhuc Paulino, ordinatum fuisse Flavianum, queruntur Occidentales, qui Melecii communionem aversantes, semper Paulino adhæserant; & ut legitimum Episcopum Antiochenum agnoverant.

Et sane hac ordinatione Flaviani contigit schisma in Ecclesia Antiochena perennari. Nam, ut scribit Sozomenus, " ex ea re ingens perturbatio Antiochen-
" sem Ecclesiam iterum occupaverit; & plurimi se a
" communione Flaviani sejunxerunt, ac seorsim sub
" Paulino collectas celebrarunt; sed & Sacerdotes ipsi
" hujus rei causa inter se dissidebant. Et Ægypti qui-
" dem cum Arabicis & Cypriis Paulini tamquam in-
" juria affecti, vicem dolebant: Syri vero & Palæ-
" stini, ac Phœnices, & ex Armeniis, Cappadocibus,
" Galatis, ac Ponticis plerique Flaviani partes fere-
" bant. Verum Episcopus Romanus, & reliqui occi-
" dentalium Sacerdotes, non mediocriter indignaban-
" tur; & ad Paulinum quidem, tamquam Episcopum
" Antiochiæ, consuetas scribebant Epistolas, quas Sy-
" nodicas appellant. Ad Flavianum vero nullas litte-
" ras dabant.

De hoc insuper specialiter indignabantur; quod *hoc factum allegarentur consensione & consilio Nectarii: cujus ordinatio quem ordinem habuerit, non videmus, inquiunt.*

Hinc patet, ordinationem Flaviani factam fuisse; postquam Nectarius fuisset ordinatus Episcopus Constantinopolitanus.

Præterea ex finalibus hisce verbis habemus, Occidentales non probasse ordinationem Nectarii, quem scribunt non recte fuisse ordinatum in præjudicium Maximi Cynici, cujus ordinationem sustinent, uti latius dicetur in Scholiis ad Canonem III. quo Maximi ordinatio reprobatur.

Tertio conqueruntur, quod studio & industria evitarent Concilium generale, in quo, auditis utrimque partibus, causa fuisset discussa & terminata, ut Constantinopoli ipsi soli Concilium celebrare possent.

Denique concludunt quæstionem de Episcopatu Constantinopolitano non videri posse aliter terminari " nisi
" aut is (Maximus Cynicus) reddatur Constantino-
" poli, qui prior est ordinatus; aut certe super duo-
" rum ordinatione, sit in urbe Roma nostrum Orien-
" taliumque Concilium. Neque enim, ajunt, indignum
" videtur Augustæ, ut Romanæ Ecclesiæ Antistitis
" finitimorumque, & Italorum Episcoporum debeant
" subire tractatum, qui unius Acholii Episcopi ita ex-
" pectandum esse putaverunt judicium, ut de Occiden-
" talibus partibus Constantinopolim evocandum puta-
" rent. Si quid uni huic reservatum est, quanto ma-
" gis pluribus servandum est: Nos autem, ajunt, a
" Beatissimo Principe, fratre tuæ pietatis admoniti,
" ut tuæ Clementiæ scriberemus imperio, postulamus,
" uti ubi una communio est, commune velit esse ju-
" dicium, concordantemque consensum ". Vel, ut paulo ante præmiserant, *non prærogativam vendicamus examinis; sed consortium tamen debuit esse communis arbitrii.*

§. XI.

De Synodo seu tertio Conventu Constantinopolitano, & quid Occidentalibus rescriptum?

Responsum Orientalium ad Occidentales super ordinatione Nectarii & Flaviani.

EX Litteris Occidentalium intelligere potuit Theodosius, dissidia inter Episcopos, per renuntiationem Gregorii, & ordinationem Nectarii nondum esse extincta; sciebat quoque, quod licet Ecclesias Hæreticis abstulisset, & Catholicis asseruisset, nequaquam tamen ipsos conquiescere, sed hæreses adhuc spargere.

Quare rursus Episcopos, qui Constantinopoli convenerant, convocat, qui convenientes Concilium celebrarunt, præsidente Nectario, in quo Concilio recitatæ fuerunt prædictæ litteræ Occidentalium ad Theodosium.

Responderunt autem Episcopi Orientales in hoc Concilio Constantinopoli congregati, per Litteras cum hac inscriptione: *Dominis honoratissimis & cumprimis Reverendissimis Fratribus ac Collegis, Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio* (vel *Ascholio*) *Anemio, Basilio, & cæteris sanctis Episcopis, in magna urbe Roma convocatis; sanctum Concilium Orthodoxorum Episcoporum in ampla urbe Constantinopoli congregatorum in Domino salutem.*

In his scribunt Orientales: " quod optassent potuis-
" se una cum ipsis Romæ adesse, & negotia Ecclesiæ
" tractare. Est certe, inquiunt, nobis omnibus in
" optatis, si posset fieri, Ecclesiis concertim relictis,
" vestro desiderio, aut necessario potius Ecclesiæ nego-
" tio inservire. Quis enim dabit nobis pennas sicut
" Columbæ, & volabimus, & requiescemus apud vos?

Verum id fieri non potuisse, nec fieri posse scribunt, eo quod hoc modo Ecclesiæ nuper renovatæ, id est Hæreticis ereptæ, & Catholicis restitutæ nudarentur, sive Pastoribus destituentur: plura addentes, quæ impediant ipsorum ad Occidentales accessum; unde credunt sufficere, ipsis rationem exactam reddere eorum, quæ in Concilio Constantinopoli congregato essent determinata & acta.

Declarant ergo se probasse fidem Concilii Nicæni; quodque admittant *æqualem dignitatem & coæternum regnum in tribus perfectissimis hypostasibus, sive in tribus perfectis Personis.* Præterea quod doctrinam Dominicæ Incarnationis integram & perfectam teneant: neque dispensationem Carnis Christi, inquiunt " vel animæ,
" vel mentis expertem, vel imperfectam asserimus; sed
" agnoscimus verbum Dei ante sæcula omnino perfe-
" ctum & perfectum hominem in novissimis diebus pro
" nostra salute factum esse.

Ut autem plenius & certius sciant, se doctrinam suam sincere exposuisse, dicunt, quod id percipere potuerint, si Libellum in Concilio Antiochiæ convocato, de fidei decisione editum, & eum etiam, qui superiore anno a Constantinopolitano Concilio generali compositus est, legere placuerit: " in quibus, inquiunt,
" tum fidem nostram uberius exposuimus; tum hære-
" sibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denuntiavimus.

Per Libellum in Concilio Antiochiæ convocato editum, intelligi videtur *tomus Occidentalium*, cujus meminit Canon IV. cujus Scholion consulendum est.

Cum hic etiam se referant ad Libellum compositum in Concilio Constantinopolitano generali, *anno superiore*; evidens est, has Litteras *scriptas non esse* ab Episcopis congregatis in Concilio Constantinopolitano, quod dicitur Œcumenicum secundum, sed in Concilio, quod anno sequenti Constantinopolim convenit.

Hactenus sua de fidei articulis doctrina exposita, tum quid de ordinatione Ecclesiarum censeant, exponunt, declarantes; quod " tum lex vetus obtinuit, tum Sanctorum Patrum in Concilio Nicæno decisio: ut videlicet singularum Provinciarum Antistites, una cum finitimis (modo ipsis ita visum fuerit) Episcopis, ad Ecclesiarum commodum habeant ordinationes.

Conformiter ad has Regulas, dicunt se " Nectarium, in Concilio generali, communi omnium consensu, præsente Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique Cleri, totiusque Civitatis suffragiis, Episcopum constituisse.

Ad hæc scribunt, quod Ecclesiæ Antiochenæ Flavianum " Episcopi illius Provinciæ & Diœceseos Orientalis in unum convenientes, tota illa Ecclesia, uti Canon postulat, suffragante, & velut uno ore virum illum honorifice collaudante, Episcopum ordinarint. Quæ quidem, ajunt, legitima ordinatio communi Concilii consensu approbata est.

Addunt: quod & " Ecclesiæ Hierosolymitanæ, quæ est omnium aliarum Mater, Cyrillum Episcopum agnoscant, tum ab Episcopis Provinciæ, uti Canon vult, jampridem creatum, tum plurima prælia adversus Arianos præliatum.

Tandem hortantur Occidentales, ut rebus sic constitutis consentiant, & ædificationem Ecclesiarum privatis in aliquos affectibus præferant. " Quibus rebus, inquiunt, tamquam legitime, & secundum Ecclesiæ Canones a nobis constitutis, obsecramus vestram Reverentiam, ut congratuletur spirituali charitate nos mutuo devinciente, ac timore Domini, omnem humanam affectionem reprimente; Ecclesiarumque ædificationem, amori illi ac benevolentiæ, qua singuli singulos complectuntur, longe anteponente ". Hæ litteræ integræ habentur apud Labbæum *tom. 2. Concil. general. col. 960.*

Quid his Litteris responderint Occidentales, non constat: hoc scitur, quod Nectarius manserit Episcopus Constantinopolitanus, eumque suum recte Episcopatum gessisse fertur; adeo ut nomen ejus inter Sanctos reperiatur, uti & Flaviani locum defuncti Meletii ordinati Episcopi Antiocheni, atque communi uterque commemoratione Constantinopoli recolatur ad xxvii. Septembris in Synaxario MS. Collegii Claromontani, & altero Chiffletiano, uti notat Papebrochius ad vitam S. Gregorii Nazianzeni *cap. 16. Lit. L.*

Occidentales pergunt adhærere Paulino, rejecto Flaviano.

Flaviano Occidentales communicare noluerunt; sed Paulino adhæserunt; immo Paulino defuncto, Evagrium in hujus locum suffectum agnoverunt, & foverunt: ut referunt Socrates, *l. 5. c. 15.* & Sozomenus, *l. 7. cap. 15.* item Theodoretus, *lib. 5. cap. 23.* qui & scribit; quod rejecta hæc Flaviani in communionem susceptio, Romanos & Ægyptios diu infensos reddidit Orientalibus.

§. XII.

De numero Canonum Constantinopolitanorum.

Numerus Canonum incertus.

Tres duntaxat Canones Concilio Constantinopolitano Œcumenico attribuit Dionysius Exiguus, in præfatione ad hujus Concilii Canones. *Sub Theodosio piissimo Imperatore apud Constantinopolim*, ait, *expositi sunt Canones numero tres.*

Hic nihilominus notandum, Dionysium Canonem III. qui est de prærogativa Episcopi Constantinopolitani, ita connectere II. ut hi duo, unicum Canonem conficiant, cum apud Græcos constituant duos separatos Canones; itaque in effectu, Dionysius suo Codici inseruit quatuor Canones.

Neque plures huic Synodo attribui posse, videtur evinci testimonio Socratis, Sozomeni, & Theodoreti. Hi enim acta Synodi Constantinopolitanæ referentes, solum meminere eorum, quæ Canonibus Dionysii continentur: quibus relatis, addit Sozomenus, *lib. 7. cap. 9. Et hæc quidem a Synodo constituta sunt in hunc modum; Imperator vero ea suffragio suo comprobavit*. Hac loquendi formula, sufficienter insinuat, omnia a Synodo constituta hisce comprehendi.

Isidorus in sua collectione ponit *septem* Canones; sed Canonem II. prout est apud Dionysium, distribuit in *quatuor*; ita ut Canon V. apud Isidorum sit de prærogativa Episcopi Constantinopolitani: & VI. de Maximo Cynico; VII. autem exhibet Symbolum, quod Canonibus subjicit Dionysius. Itaque reipsa Isidori collectio eadem repræsentat, quæ Dionysiana continentur.

Antiquus Codex Epistolæ Romanæ consonat expressioni Dionysii, scilicet tres solum Canones exprimens.

Josephus Ægyptius, in horum Canonum paraphrasi, unum alium Canonem addidit, licet duntaxat quatuor exhibeat; quia & ipse tertium secundo adjungit: qui si distincte numerentur, quinque Canones ab eo agnoscantur, scilicet ultra quatuor a Dionysio relatos, ille qui apud recentiores Græcos sextum locum occupat. Nam Photius, Balsamon, Zonaras, Matthæus Blastares, aliique, uno consensu, septem Canones huic Synodo adscribunt: dividentes tamen tertium, de prærogativa Episcopi Constantinopolitani, a secundo; ita ut Canonibus a Dionysio relatis, reipsa tres duntaxat superaddant.

Incertum, cui Synodo C. P. omnes Canones adscribendi.

Sicuti non plane certus est Canonum horum numerus; ita quoque incertum est, cui Synodo singuli Canones sint adscribendi. Quid verisimilius sit, in Scholiis ad singulos respective Canones, annotabimus.

§. XIII.

An Concilium Constantinopolitanum sit OEcumenicum: & an ejus Canones ubique sint recepti?

Constat Concilium hoc, a Theodosio Imperatore convocatum, ex solis Episcopis Orientalibus constitisse; uno Ascholio Thessalonicensi excepto; ideoque nec *Generale* fuisse videtur.

Concilium C. P. jampridem pro OEcumenico receptum.

Verum acta Orientalium, præsertim contra Hæreticos, postmodum quoque probarunt Occidentales: notatque & ipse Photius *lib. de Synodis* Damasum Episcopum Romanum hæc confirmasse. " Quibus haud multo post, ait, Damasus Episcopus Romæ, eadem confirmans, atque idem sentiens, accessit.

Hac Occidentalium consensione contigit, ut Concilium a centum quinquaginta Patribus Orientalibus celebratum; pro Synodo Œcumenica susceptum jampridem fuerit.

In Decreto de libris Canonicis, quod sub nomine Gelasii Papæ extat apud Gratianum *Dist. 15. Can. 3.* inter Synodos Œcumenicas, quas Sancta Romana Ecclesia suscipit, secundo loco ponitur: *Sancta Synodus Constantinopolitana, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius Hæreticus debitam damnationem excepit.*

Vigilius Papa in Epistola encyclica ad universam Ecclesiam, in qua exponit causas secessus sui ad S. Euphemiam, atque fidei suæ professionem inserens, scribit. *Sciant igitur, nos illam fidem prædicare, tenere, atque defendere, quam ab Apostolis traditam, & per successores eorum inviolabiliter custoditam, reverenda Nicæna Synodus trecentorum & octodecim Patrum, Sancto Spiritu sibi revelante suscipiens, redegit in Symbolum: ac deinde tres aliæ sanctæ Synodi, id est Constantinopolitana centum & quinquaginta Patrum, sub piæ memoriæ Theodosio seniore Principe facta; & Ephesina prima, cui beatæ memoriæ Papa Cœlestinus decessor noster, & Cyrillus Alexandrinus Episcopus præsederunt; sed & Chalcedonensis sexcentorum triginta Patrum, quæ sub piæ memoriæ Marcione Imperatore convenit, cuique sanctæ recordationis decessor noster Papa Leo, per Legatos suos, Vicariosque præsedit, & prout diversarum hæresum damnanda exigebat adversitas, eamdem fidem, uno eodemque sensu, atque spiritu declarantes, latissime ediderunt.*

Similiter Pelagius II. mittens professionem fidei suæ universo populo, inter Concilia Œcumenica & hanc reponit, profiteturque, quod eas Synodos in sanctæ fidei defensione, & damnationibus hæresum, atque Hæreticorum, utpote *Sancto firmatas Spiritu*, omnimoda devotione custodiet.

Quin & S. Gregorius, *Lib. 1. Epist. 24.* & apud Gratianum *Dist. 15. Can. 2.* " profitetur sicut S. Evangelii quatuor Libros, sic quatuor Concilia se suscipere & venerari.

Horum autem quatuor Conciliorum secundum numeratur *Constantinopolitanum, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur.*

Sub idem tempus Justinianus Imperator in Epistola ad Joannem II. quæ extat in Codice, sub titulo de *Summa Trinitate L. 8. §. 3.* inter quatuor Concilia Œcumenica annumerat hoc Concilium, & illud suscipit, *Sicut*, ait, *vestra Apostolica Sedes docet, atque prædicat*. Additque: " omnes ergo Sacerdotes sequentes doctrinam Apostolicæ Sedis vestræ, ita credunt, & confitentur, & prædicant.

Nemo itaque eruditorum ambigit, quin hæc Synodus jampridem, etiam ab Occidentalibus, ac nominatim ab Ecclesia Romana, tamquam Synodus Œcumenica recepta fuerit.

At ille non æque expeditum, utrum & Canones, sive Decreta hujus Concilii, extra materiam fidei, fuerint generaliter, ac nominatim ab Ecclesia Romana recepta.

Et sane Sanctus Leo *Epist. 30.* Respondens Anatolio Episcopo Constantinopolitano, qui pro asserenda Sedis suæ prærogativa, hujus Synodi auctoritate utebatur, ita scribit: " persuasioni tuæ in nullo penitus suffragatur quorumdam Episcoporum, ante sexaginta (ut jactas) annos facta conscriptio, nunquam a prædecessoribus tuis ad Apostolicæ Sedis transmissa notitiam,

„ tiam, cui, ab initio sui caducæ, dudumque collapsæ, „ sera nunc, & inutilia subjicere fulcimenta (vel fomenta) voluisti.

Et S. Gregorius, *Lib. 6. Epist.* 31. scribit: quod „ Canones quidem Constantinopolitani Eudoxianos „ damnent; sed, ait, quis fuerit eorum auctor Eudoxius, minime dicunt. Romana autem Ecclesia eosdem Canones, vel gesta Synodi illius, hactenus non „ habet, nec accepit: in hoc autem eandem Synodum „ accepit, quod per eam contra Macedonium definivit. Reliquas vero hæreses, quæ illic memoratæ „ sunt, ab aliis Patribus damnatas reprobat, de Eudoxianis vero nihil hactenus agnovit.

In Concilio quoque Chalcedonensi, *Act.* 16. Cum Orientales Canonem hujus Concilii protulissent, Legati Sedis Apostolicæ dixerunt: " Trecentorum decem & „ octo, id est Patrum Nicænorum, constitutionibus „ postpositis *centum quinquaginta*, id est Patrum Constantinopolitani Concilii, qui in Synodicis Canonibus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur.

In Codice Ecclesiæ Romanæ Canones hujus Concilii, ad finem tantum Codicis, post alios recentiores Canones jacent. Argumentum non obscurum, eos recentiore tempore Codici fuisse insertos.

Itaque admodum verisimile apparet, missam fuisse ad Romanam Sedem expositionem fidei, & ea, quæ adversus hæreses erant, atque hæc ab Ecclesia Romana & Occidentalibus esse suscepta & probata. Canones vero, qui a Concilio pro Ecclesiarum ordinatione, privilegiisque editi fuerant, nec missos fuisse ab Orientalibus, nec ab Occidentalibus receptos.

Distinctioni huic favere videtur Epistola Orientalium ad Damasum Papam, S. Ambrosium Mediolanensem, & cæteros Concilii Romani Antistites. Cum enim Occidentalibus de fide sua satisfacere vellent Orientales, eosdem ad *Libellum fidei* a *Concilio* hoc *compositum*, remittunt: ut dubium non sit quin ipsum *Libellum*, seu professionem *fidei* litteris suis annexuerint.

Porro cum subdunt Patres C. P. in eadem Epistola: „ de administrationibus autem, quæ sunt cujusque Ecclesiæ propriæ, cum vetus, uti nostis, lex obtinuit, „ tum Sanctorum Patrum in Concilio Nicæno decisio, „ ut videlicet singularum Provinciarum Antistites, una „ cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit, Episcopis, Ministros ad Ecclesiarum commodum in suis „ ipsorum Provinciis ordinent.

His verbis nequaquam obscure Canonem II. apud Dionysium insinuarunt pro ea saltem parte, qua constituitur: „ ut *illa, quæ sunt per unamquamque Provinciam, ipsius Provinciæ Synodus dispenset, sicut Nicæno Decretum constant esse Concilio*.

Deinde cum in eadem Epistola scribant, quod Ne„ ctarium, in Concilio generali, communi omnium „ consensu, præsente Theodosio Imperatore Religiosissimo: totius denique Cleri, totiusque Civitatis suf„ fragiis Episcopum constituerint ": verisimile est, Decretum, seu Canonem de Maximo Cynico, qui est III. apud Dionysium, fuisse indicatum.

At de privilegiis Episcopo Constantinopolitano indultis, nulla in citata Epistola mentio occurrit: ut proinde admodum probabile sit Canonem illum missum non fuisse, nec occidentalibus communicatum; vel quod ausi non fuerint similes Canones mittere, quo Occidentalibus, ac præsertim Romanis minus gratos futuros prævidebant: vel existimarint, se de Orientalium Ecclesiarum ordinatione & prærogativis aliquid decernentes, Occidentalium consensum nequaquam necessarium habere; sufficere porro, siquod de fidei Symbolo statuerant adversus Hæreticos, in illorum notitiam venire curarent; quia cum fidei causa omnibus non modo Episcopis, sed & reliquis Catholicis sit communis, omnibus quoque innotescere necesse est, quæ ad eos spectant, omniumque in primis Episcoporum capiti, cujus est præcipue ex Apostolicæ Sedis specula fidei custodiæ ac sinceritati invigilare.

De hoc itaque Canone & tribus postremis, qui in Codice Dionysiano non extant, quique verisimiliter post has litteras datas editi sunt, intelligi videntur ii, qui Concilium hoc Constantinopolitanum non fuisse receptum, vel ejus Canones non esse notos censuerunt maxime cum id dictum non tunc fuisse legamus, quando prærogativa Episcopi Constantinopolitani super alios Patriarchas Orientales urgebatur.

Illud equidem obscurum est, quod Gregorius in citata *Epistola* 31. dicat: *De Eudoxianis vero hactenus nihil agnovi*; quandoquidem eodem Canone primo, una cum Macedonianis, aliisque Hæreticis condemnentur, quorum damnationem ibidem probat Gregorius, vel sane mendum in Epistolam Gregorii irrepsit, uti suspicatur Stephanus Balusius, in additione ad Petrum de Marca. *Lib. 5. cap.* 21. vel Canoni Constantinopolitano, quem vidit Gregorius, Eudoxianorum nomen deerat, vel memoria lapsus, illud contineri non meminit.

Cæterum, qua ratione huic Canoni tantopere se opposuerit Ecclesia Romana, & quomodo tandem admissus sit, videri poterit Scholion Canonis XVIII. Chalcedonensis.

SCHO-

S C H O L I A

In Canones Concilii OEcumenici Constantinopolitani Primi.

Canon I.

Fidem non violandam Patrum trecentorum decem & octo, qui apud Niceam Bithyniæ convenerunt: sed manere eam firmam & stabilem, anathematizandam omnem hæresim, & specialiter Eunomianorum, vel Anomianorum, & Arianorum, vel Eudoxianorum, & Macedonianorum; vel Spiritui Sancto resistentium; Sabellianorum, & Marcellianorum, & Photinianorum, & Apollinarianorum.

Scholion.

Etiamsi Synodus Nicæna, Arium ejusque hæresim anathemati subjecerit; nequivit tamen eam radicitus evellere; sed lensim faventibus eidem nonnullis Episcopis, quin & Imperatoribus, ita succrevit, ut ex mala radice plures aliæ hæreses excreverint, ab eaque materiam sumpserint: quas in præsenti Canone, Patres Constantinopolitani, injecto anathemate extirpare voluerunt.

Hac de causa primo quidem, fidem a Nicæno Concilio expositam sua etiam auctoritate confirmant, & a nemine *violandam* (seu G. *non abrogari*) vel Isid. *non spernendam*) decreverunt: *sed manere eam firmam & stabilem*. Deinde *omnem hæresim* huic fidei contrariam *anathematizant*.

Ut tamen hæreses hic condemnatæ, clarius elucescerent, faciliusque vitari possent, nonnullas nominatim hæreses, exprimendas duxere. Primo nominantur *Eunominanorum*, vel *Anomianorum*, qui latine *sine lege* dicuntur.

Eunomiani sive Anomiani.

Eunomius, unde *Eunomiani*, notarius primum fuit Etii, uti tradit Socrates, *Lib.* 2. *cap.* 25. qui & addit, quod qui hodie dicuntur *Eunomiani*, primum dicti fuerint Æriani. Hic postmodum ad Episcopatum Cyzicum promotus est, teste Socrate, *Lib.* 4. *cap.* 7. & Soaomenus *Lib.* 6. *cap.* 8. eum per vim intrusum ab Eudoxio Episcopo Constantinopolitano Arianis favente, scribit.

Asserebant Eunomiani cum Arianis, Christum *præcipuam* tantum *creaturam* Patris esse; & Spiritum Sanctum a filio creatum esse, uti refert Theodoretus, *Lib.* 4. *Hæretic. fabul. cap.* 3. hinc & palam profitebantur, filium Patri non esse æqualem; immo filium diversæ omnino, ac *dissimilis* a Patre *substantiæ* asseverabant; uti & S. Augustinus *Lib. de Hæresibus* observavit dicens: " Eunomius a dialectica prævalens, auctius & „ celebrius defendit hanc hæresim (Arii) dissimilem „ per omnia Patri asserens Filium, & Filio Spiritum „ Sanctum ". Et hoc quidem impium dogma a magistro suo Ætio edoctum fuisse scribit post Epiphanium Sozomenus, *Lib.* 6. *cap.* 26. atque ob hoc dogma dicti sunt ejus Discipuli Anomæi, quod & hic notavit Balsamon, dicens: " qui etiam *Anomiai*, id est dissimi- „ les, quod dicerent Filium & Spiritum nullam cum Pa- „ tre, quod ad substantiam attinet, habere similitudinem.

Plures alias perversas & exoticas Eunomii, ejusque Discipulorum opiniones referunt S. Epiphanius, & S. Basilius, qui ex professo contra Eunomium scripsit, aliique.

Ariani seu Eudoxiani.

Sequitur in Canone, & *Arianorum*, vel *Eudoxianorum* (aut H. Isid. *Arianorum*, *sive Eudoxianorum*). Porro Arianos aliquando dictos fuisse *Eudoxianos* constat; idque a quodam Eudoxio, qui primum Germaniciæ Episcopus, demum Constantinopolitanam Sedem invasit; de quo Socrates, *Lib.* 2. *cap.* 37. & 42. Sozomenus, *Lib.* 3. *cap.* 5. & Theoduretus, *hæret. fab. Lib.* 4. *cap.* 2. Mortuo autem Eudoxio, nomen quoque Eudoxianorum desit, remanente nomine *Arianorum*.

Ad hæc ex Theodoreto intelligitur, Eudoxium eadem cum Eunomio docuisse, ideuque hæresim Eudoxianorum, & Eunomianorum, non nisi penes nomen auctorum inter se discrepasse.

Hinc ulterius consequens est, nec Arianos ab Eunomianis diversos fuisse, nisi in nomine; quod & ipse Augustinus sat aperte indicat, dum *hæresi* 49. hæc de Arianis scribit. " Ariani ab Ario in eo sunt notissimi „ errore, quo Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, „ nollunt esse unius ejusdemque naturæ atque substan- „ tiæ; aut, ut expressius dicatur, essentiæ quæ *usia* „ græce appellatur; sed esse Filium creaturam; Spiri- „ tum vero Sanctum creaturam creaturæ: hoc est ab „ ipso Filio creatum volunt.

Quapropter Balsamon, aliique Græci docent expressa hactenus nomina Hereticorum esse synonyma, eamdemque hæresim, scilicet Arianorum significare; quod & manifeste præfert ipse Canon ex ipsorum lectione; ipsi enim ita legunt (H. *& specialiter Eunomianorum*, *seu Eudoxianorum*) nulla facta mentione Arianorum, utpote qui sub nomine Eunomianorum, seu Eudoxianorum comprehendebantur.

Macedoniani.

Addit deinde Canon, & *Macedonianorum*, *vel Spiritui Sancto resistentium*. Dicti fuere Macedoniani, a Macedonio Episcopo Constantinopolitano, qui præcipuus hujus hæresis propugnator fuit, *ipsum Spiritum Sanctum* a divinæ Trinitatis consortio exclusit, teste Socrate, *Lib.* 2. *cap.* 45. Apud Gratianum *caus.* 24. *qu.* 3. *can.* 39. enumerantur variæ hæreses ex Isidoro Hispalensi; atque de Macedonianis dicitur, quod *negarent Deum esse Spiritum Sanctum*.

De his agens S. Augustinus, *hæresi* 52. ait: „ Ma- „ cedoniani sunt a Macedonio Constantinopolitanæ Ec- „ clesiæ Episcopi, quos & Πνευματομάχους Græci vocant, „ eo quod de Spiritu Sancto litigent; nam de Patre „ & Filio recte sentiunt, quod unius sint ejusdemque „ substantiæ, vel essentiæ, sed de Spiritu Sancto hoc „ nolunt credere, creaturam eum esse dicentes: hos „ quidem Semiarianos vocant: quod in hac quæstione, „ ex parte cum illis sint, ex parte nobiscum.

Hinc cognoscitur, Macedonianos cum Catholicis sensisse de Filio, cum Arianis vero de Spiritu Sancto: quod & indicat Epiphanius, *hæresi* 73.

Cum ergo Macedoniani in uno puncto Arianis consentirent, in altero autem ab iis dissentirent, & cum Catholicis convenirent, appellati fuerunt Semiariani: unde Greci legunt in Canone, *& Semiarianorum sive Spiritui Sancto adversantium*, & quidem contra Semiarianos, sive Macedonianos, vel Pneumatomachos, præcipue Synodus Constantinopolitana videtur fuisse convocata, uti infra in Scholio ad symbolum in hac Synodo editum annotabitur.

Sabelliani.

Meminit post hos Synodus Sabellianorum, ita dicti a Sabellio Lybico, qui Ptolemaide, quæ urbs est Pentapolis, fuit Episcopus. Horum hæresim describit S. Epiphanius, *hæresi* 62.

Hi a Latinis Patribus Patripassiani etiam nuncupantur, quod Filium eamdem personam atque Patrem prædicantes, Patrem etiam passum assererent, teste Augustino *tract.* 36. *in Joannem*, dicens: „ Nam Sabelliani „ dicti sunt quidam Hæretici, qui & vocabantur Pa- „ tripassiani, qui dicunt, ipsum Patrem passum fuisse.

Deinde originem videtur duxisse a quodam Noeto, uti notavit Augustinus *hæresi* 41. & Isidorus Hispalensis apud Gratianum, loco citato, scribens; „ Noetiani „ a quodam Noeto vocati, qui dicebant Christum eum- „ dem esse, & Patrem, & Spiritum Sanctum ipsam- „ que Trinitatem in officiorum nominibus, non in per- „ sonis accipiunt. Unde & Patripassiani vocantur, „ quia Patrem passum dicunt.

„ Et rursus Sabelliani ab eodem Noeto pullulasse di- „ cuntur: cujus discipulum perhibent fuisse Sabellium, „ ex cujus nomine maxime innotuerunt, unde & Sa- „ belliani vocati sunt. Hi unam personam Patris, & „ Filii, & Spiritui Sancti adstruunt.

Marcelliani.

Post hæc hoc Canone nominatum anathematizatur hæresis *Marcellianorum*, qui a Marcello Ancyrano Episcopo, qui Nicæno Concilio interfuit, nomen acceperunt.

De hoc Marcello inter eruditos disceptatur, num revera hæresim sustinuerit. Id apud omnes in confesso est, illum apud Julium Pontificem fidei professionem plane catholicam exposuisse, atque a Julio in communionem tamquam Episcopum probe Catholicum acceptum esse, uti ipse Julius scribit in Epistola ad Orientales.

Rursum apud omnes in confesso est, Marcellum a Synodo Sardicensi ab omni hæresis suspicione fuisse absolutum, & ut Catholicum esse susceptum, quemadmodum ipsa Synodus, in Epistola Synodica ad omnes Episcopos declarat; ut latius exponemus in Dissertatione ad Canones Sardicenses, ibi & ostendemus, verisimilius esse Marcellum revera non recte sensisse, atque Julio Pontifici, & Concilio imposuisse, uti Baronius, aliique plures existimant.

Et quidem opinio Baronii firmatur & ex præsenti Canone, quo anathematizatur hæresis Marcellianorum, quæ, uti ex ipsa Epistola Synodica Sardicensi intelligitur, in hoc consistere dicebatur, quod verbo Dei ex Maria Virgine initium attribueret, & regnum ejus aliquando *finem* accepturum esse, assereret: unde & notat Christianus Lupus in Scholiis ad symbolum hujus Synodi „ hæc verba, *cujus regni non erit finis*, adje- „ cta esse symbolo, contra Marcellum Ancyranum, „ delirantem, ait Christi regnum, dum Patri fuerit tra- „ ditum, fore *extinguendum* illumque esse redigendum „ in justorum ordinem.

Photiniani.

Anathematizatur hoc Canone & hæresis *Photinianorum*: sic nuncupati illi a Photino hujus hereseos magistro; qui primum discipulus Marcelli Ancyrani, postea creatus fuit Episcopus Sirmii, teste Hieronymo in *Catalogo*, addens, quod hic *Hebionis* hæresim instaurare conatus: postea a Valentiniano Principe pulsus fit Ecclesia.

Plures per Photinum errores dissem inati, a variis referuntur, atque in hoc pene omnes consentiunt, blasphemam ejus opinionem fuisse; Christum ab æterno non extitisse; sed a Maria Virgine initium accepisse; uti asserunt Vincentius Lirinensis in commonitorio adversus *hæreses*, *cap.* 17. Sozomenus, *lib.* 4. *cap.* 6. Damasus, in *professione fidei*, & S. Leo, *Sermone* 4. de *Nativitate Domini*, dicens; ,, Photinus mentis cæci- ,, tate deceptus, in Christo & substantiæ nostræ con- ,, fessus est hominem sed eumdem Deum de Deo, ante ,, omnia genitum esse; non credidit.

Recte proinde notavit Christianus Lupus hæc verba, *ex Patre natum ante omnia sæcula*, addita esse Symbolo, contra Marcellum, ejusque discipulum *Photinum* Sirmientem Episcopum.

Apollinaristæ.

Denique hoc Canone anathematizatur hæresis Apollinaristarum, qui nomen acceperunt ab Apollinari Laodiceno. De Apollinaristis ita scribit S. Augustinus *hæres.* 55. ,, Apollinaristas Apollinaris instituit, qui de ,, anima Christi a Catholica fide dissenserunt, dicentes ,, sicut Ariani, Deum Christum carnem sine anima su- ,, scepisse; in qua quæstione, testimoniis Evangelicis ,, victi, mentem, qua rationalis est anima hominis, ,, defuisse animæ Christi, sed pro hac, Ipsum Verbum ,, in eo fuisse dixerunt.

Et Isidorus Hispalensis apud Gratianum scribit; quod Apollinaristæ dicant; ,, Christum tantummodo corpus ,, sine anima suscepisse.

Putat Christianus Lupus, hæc verba, *Et in unum Dominum Jesum Christum* fuisse Symbolo inserta adversus hanc hæresim, quæ distinctas, perfectasque Domini nostri Jesu Christi naturas mutilabat, & confundebat.

Admodum verisimile est hunc Canonem editum fuisse in Concilio Constantinopolitano, cui præsedit Timotheus Alexandrinus, quod dicitur *OEcumenicum secundum*, in quo & symbolum fidei compositum & editum est, præsertim cum in Epistola post absolutum dictum Concilium, scribant Occidentalibus; quod in Concilio anno *superiore hæresibus nuper excogitatis Anathema scriptis proditum denuntiaverunt*: quod nullibi, nisi hoc Canone factum legimus.

CANON II.

Qui sunt super Diœcesim Episcopi, nequaquam ad Ecclesias, quæ sunt extra præfixos sibi terminos accedant; nec eas hac præsumptione confundant; sed juxta Canones: Alexandrinus Antistes, quæ sunt in Ægypto, regat solummodo, & Orientis Episcopi Orientem tantum gubernent, servatis privilegiis, quæ Nicænis Canonibus Ecclesiæ Antiochenæ tributa sunt. Asianæ quoque Diœceseos Episcopi ea solum, quæ sunt in Asiana Diœcesi dispensent: necnon & Ponti Episcopi ea tantum, quæ sunt in Ponto, & Thraciarum, quæ in Thraciis sunt, gubernent.

Non vocati autem Episcopi, ultra suam Diœcesim non accedant propter ordinationes faciendas, vel propter alias dispensationes Ecclesiasticas. Servata vero, quæ scripta est de gubernationibus, regula, manifestum est quod illa, quæ sunt per unamquamque Provinciam, ipsius Provinciæ Synodus dispenset, sicut Nicæno constat decretum esse Concilio. Ecclesias autem Dei in Barbaricis gentibus constitutas, gubernari convenit juxta consuetudinem quæ est a Patribus observata. Verumtamen Constantinopolitanus Episcopus, habeat honoris primatum, post Romanorum Episcopum; propterea quod urbs ipsa, sit junior Roma.

SCHOLION.

HOc Canone agitur primo de ordine singularum Diœcesium, statuiturque, *ut qui sunt super* (sive Isid. *extra*) *Diœcesim Episcopi, nequaquam ad Ecclesias, quæ sunt extra præfixos sibi terminos accedant; nec eas hac præsumptione confundant* (vel brevius G. *Episcopi ad Ecclesias, quæ sunt ultra suam diœcesim non accedant*).

Ex his manifestum est, hic agi non tantum de Episcopis, qui toti Diœcesi intendebant, sed de omnibus, qui ad Diœcesim pertinerent, quemadmodum notavit Zonaras.

Notandum autem *Diœcesim* hic accipi non pro districtu unius Episcopi, ut hodie sumi solet, nec pro Provincia complectente plures Episcopatus; sed pro districtu multas Provincias simul complectente, quæ non simplici Metropolitano, sed Patriarchæ aut Exarchæ parebant.

Diœceses suis limitibus circumscript.

Limites autem Diœcesium singularum subjiciunt Patres Constantinopolitani. *Juxta Canones*, ajunt, *Alexandrinus Antistes, quæ sunt in Ægypto, regat solummodo, & Orientis Episcopi Orientem tantum gubernent, servatis privilegiis* (sive G. *ac præeminentiis*) (seu Isidor. *servatis honoribus primatus Ecclesiæ Antiochenæ*) *quæ Nicænis Canonibus Ecclesiæ Antiochiæ tributa sunt*: (sive Isidor. *quæ in Regulis Nicænæ Synodi continentur*) *Asianæ quoque Diœceseos Episcopi, ea solum quæ sunt in Asiana Diœcesi* (Isid. *& quæ sunt in Asia, & ad Asianam tantummodo Diœcesim pertinent*) *dispensent* (sive G. *administrent*) (sive Isid. *gubernent*). *Nec non & Ponti* (sive G. *Ponticæ*) *Episcopi, ea tantummodo quæ sunt in Ponto* (sive G. *Ponticam*) *& Thraciæ, quæ in Thraciis sunt* (seu G. *Thraciam*) *gubernent.*

Diœceses Ecclesiasticæ ad normam Civilium.

Porro notandum quod Ecclesia in Imperio nata & adulta, suam exteriorem disciplinam, in multis accommodare studuerit regimini civili, quod in Imperio stabilitum inveniebat; proinde & verisimile est harum Diœcesium distributionem, institutam fuisse ad normam Politicæ Diœcesium distributionis.

Refert autem Sozomenus *lib.* 2. scribens de Constantino, quod hic summam rerum politicarum in Imperio Romano administrationem in quatuor *Præfectos Prætorii* distribuerit; quorum unus erat Præfectus Prætorio Orientis, qui quinque diœceses sibi subjectas habuit; quæ singulæ ex multis Provinciis constabant, & de quo hic tantum agitur.

Quænam autem fuerint istæ Diœceses; quot & quas singulæ Provincias incluserint, ex antiqua Imperii Orientalis notitia a Guidone Pancirolo edita constat, atque ex hac descriptione facile constabit, has Diœceses indicasse Patres Constantinopolitanos. Itaque in hac notitia Panciroli ita legitur. ,, Sub dispositione virorum Il- ,, lustrium Præfectorum Prætorio per Orientem, Diœ- ,, ceses infra scriptæ, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pon- ,, tica, Thracia. Provinciæ Orientis quindecim: Palæ- ,, stina, Phœnice, Syria, Cilicia, Cyprus, Arabia, & Dux ,, & Comes rei militaris. Isauria, Palæstina salutaris, ,, Palæstina secunda, Phœnice Libani, Euphratensis, ,, Syria salutaris, Osroena, Mesopotamia, Cilicia se- ,, cunda. Ægypti sex: Lybia superior, Lybia inferior, ,, Thebais, Ægyptus, Arcadia, Augustanica. Asianæ ,, decem: Pamphilia, Hellespontus, Lydia, Pisidia, ,, Licaonia, Phrygia, Pacatiana, Phrygia salutaris, ,, Lycia, Caria. Insulæ Ponticæ undecim: Galacia, ,, Bithynia, Honorias, Cappadocia prima, Cappadocia ,, secunda; Paphlagonia, Pontus Polemaniacus, Helle- ,, nopontus, Armenia prima, Armenia secunda, Ga- ,, latia salutaris. Thraciæ sex: Europa; Thracia, Hæm- ,, montis, Rodope, Mæsia secunda, Scythia.

Episcopi intra suam Diœcesim maneant.

De his itaque Diœcesibus nominatim hoc Canone agunt Patres Constantinopolitani, decernentes ut Ægyptus quidem ab Alexandrino, & reliquæ quatuor, a suis quæque Episcopis gubernentur; nec fas sit cuipiam, non vocato ab una in aliam transire Diœcesim, ut ordinationes, aut alias quascumque administrationes ibi celebret.

Provinciæ a Synodis administrandæ.

Sed ne per hanc Diœcesium distributionem detractum crederetur præcedentibus præsertim Nicænis Canonibus, qui uniuscujusque Provinciæ administrationem committit Synodis Provinciæ, expresse addiderunt Patres: *servata vero, quæ scripta est, de gubernationibus regula* (sive potius G. *servato autem præscripto de diœcesibus Canone*) *manifestum est, quod illa, quæ sunt per unamquamque Provinciam, ipsius Provinciæ Synodus dispenset, sicut Nicæno constat decretum esse Concilio.*

Honor primatus Diœcesibus.

Licet ergo Ecclesiasticæ Diœceses, præsenti Canone juxta Politicas determinentur, nulli tamen Episcopo, quantumvis primariæ Ecclesiæ totius Diœcesis in Provinciæ cujusvis Metropolim auctoritas attribuitur, sed singulas Provincias a suis respective Synodis administrari præcipitur; adeo ut, qui toti Diœcesi, id est districtui ex pluribus Provinciis conflato præessent *Primatus* tantum honorem haberent; reliqua autem eis privilegia tractu temporis accessisse admodum verisimile est.

Recte autem notavit Claudius Fleury in sua hist. Eccles. *lib.* 18. *nu.* 7. in hoc Canone repræsentari summatim regimen Ecclesiasticum Ecclesiæ Orientalis. In primis hic designantur duo majorum Diœcesium Episcopi, scilicet Alexandrinus & Antiochenus, qui postmodum dicti fuerunt Patriarchæ. Alexandrino quidem attribuitur gubernatio totius Ægypti, item totius Lybiæ, & Pentapoleos. Antiocheno vero duntaxat quædam privilegia per Orientem, prout ei decreverat Synodus Nicæna, sed regimen Ecclesiarum per Orientem committebatur Episcopis, inter quos erant plures Metropolitani, qui una cum Episcopis suarum respective Provinciarum, juxta præscriptum Synodi Nicænæ, Synodos celebrabant, & negotia Ecclesiastica absolvebant. Primarii autem Episcopi reliquarum trium majorum Diœcesium Asiæ, Ponti, & Thraciæ assumpserunt postmodum nomen *Exarchæ*. Asianus erat Episcopus Ephesinus: Ponticus Episcopus Cæsariensis in Cappadocia; Thracicus autem hactenus fuerat Episcopus Heracliensis, sed ejus præeminentiam jam tum offuscabat sedes Constantinopolitanum Hæc Cladius Fleury.

De Ecclesiis in partibus Infidelium.

Cum autem nonnullæ essent Ecclesiæ, extra Imperium Romanum, in partibus Barbaricis constitutæ, de his subjiciunt Patres; quod has *gubernari conveniat juxta consuetudinem, quæ est a Patribus observata*; (sive G. *secundum Patrum, quæ servanda est, consuetudinem*). Ad hæc verba monet Zonaras, quem sequitur Balsamon: quod cum hæ Ecclesiæ ,, pauciores forte ,, Episcopos haberent, quam qui Synodo cogendæ sa- ,, tis esse possent: aut si quis ibidem dicendi facultate ,, præstaret, cum ad novos Christi milites confirman-

,, dos,

„ dos"; atque in proposito fidei suscepto stabiliendos, „ in alienam quandoque Parochiam commeare etiam „ necesse foret, nihil ex antiqua consuetudine in ea „ re Synodus censuit immutandum „. Itaque ex ho„ rum interpretum opinione, consuetudo, quæ hic servanda edicitur erat, quod vicini Episcopi ad confirmandos recens conversos, aut numerum Episcoporum supplendum ex una ad aliam Provinciam exire permitterentur.

Revera Episcopos jampridem curam impendisse Ecclesiis noviter conversis, aut converti desiderantibus certum est: Quin & Episcopos eis ordinasse constat.

Narrat Socrates *lib.* 1. *cap.* 19. quod Frumentius Sancto Athanasio retulerit spem esse „ Indos fidem Christi „ suscepturos, proinde orat, ut Episcopum & clerum „ ad eos mitteret, nec ullatenus negligeret homines, „ qui ad salutis viam facile deduci possent. Athanasius „ quid facto opus esset, considerans; ipsum Frumenti„ um Episcopatum suscipere hortatur, asserens, nul„ lum se habere ad hoc munus aptiorem ipso: atque „ ita factum est. Frumentius ergo Episcopali apice „ decoratus ad regionem Indorum revertitur, & Chri„ sti Religionem illic prædicans, multas passim Eccle„ sias construit.

Hæc Socrates ex Rufino; idemque narrat Sozomenus *lib.* 2. *cap.* 24.

Sollicitudini Pastorali, quam Episcopi Ecclesiis in Barbaricis constitutis impendere debent, luculentum testimonium reddit quoque S. Gregorius *lib.* 5. *Epist.* 58. scribens Theodorico & Theodeberto Francorum Regibus, se in Angliam misisse Episcopos & Presbyteros, quia Episcopi Galli Anglorum conversionem negligebant. „ Pervenit ad nos Anglorum gentem ad fidem Chri„ stianam Deo miserante desideranter velle converti: „ sed Sacerdotes vestros, e vicino negligere, & desi„ deria eorum cessare sua adhortatione succendere „. Et *Epistola* 59. ad Reginam Francorum in eamdem rem scribit. „ Indicamus ad nos pervenisse, Anglorum gen„ tem velle fieri Christianam; sed Sacerdotes, qui in „ vicino sunt, Pastoralem erga eos sollicitudinem non „ habere ". Plura profert Ludovicus Thomassinus, de discipl. Eccles. *parte* 1. *lib.* 4. *cap.* 14. & *parte* 2. *lib.* 1. *cap.* 11.

Honor primatus Episcopi Constantinop. post Romanum.

Tandem Patres Constantinopolitani, in eodem Canone, juxta lectionem Dionysii Exigui; vel in separato Canone, secundum Isidorum & Greco determinant; quod Episcopus Constantinopolitanus *habeat honoris primatum* (vel G. *priores honoris partes*) *post Romanum Episcopum, propterea quod urbs ipsa sit junior* (sive G. & Isid. *nova*) *Roma*.

Hujus Canonis meminit Socrates, *lib.* 5. *cap.* 8. Postquam enim dixit, Nectarium a centum quinquaginta Episcopis ordinatum esse, subjicit: „ tunc etiam decre„ tum ab illis promulgatum est, ut Constantinopolita„ nus Episcopus, post Episcopum Romanum, *honoris* „ prærogativam obtineret. eo quod Constantinopolis „ esset junior Roma ". Idipsum refert Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 9.

Occasione hujus Canonis, summa contentio exorta fuit tempore Synodi Chalcedonensis, Legatis Leonis magni hujus nullatenus agnoscere volentibus. De qua re fusius agemus ad Canonem XXVIII. Chalcedonensem, ubi & hujus Canonis sensum exponemus.

Retulit hanc Canonis partem, tamquam distinctum Canonem Gratianus *dist.* 22. *Canon.* 3. Monentque ibidem Correctores Romani: *cum longe tempore ab Ecclesia Romana non fuisse receptum. Quamquam, inquiunt, Constantinopolitani Episcopi, Imperatorum potentia freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi usurparunt, idque tandem pacis & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum: sicut in Cap.* Antiqua de privilegiis, *Innocentius Papa III. declaravit*.

Hic obiter nota, recens non esse, Concilium aliquod recipi in iis, quæ fidem tangunt, licet non ubique recipiantur omnia ejus decreta disciplinam spectantia.

CANON III. seu IV.

De Maximo Cynico, & ejus inordinata constitutione, quæ Constantinopoli facta est, placuit, neque Maximum Episcopum esse, vel fuisse, nec eos, qui ab ipso in quolibet gradu Clerici sunt ordinati; cum omnia, quæ ab eodem perpetrata sunt, in irritum deducta esse videantur.

SCHOLION.

MAximus ex Alexandria oriundus, ex Philosopho Cynico factus Christianus per fraudes sedem Constantinopolitanam invaserat, & consentiente Petro Alexandrino, a quibusdam Episcopis Ægyptiis contra Gregorium Nazianzenum ordinatus fuerat Episcopus Constantinopolitanus; prout testatur Gregorius Presbyter in vita S. Gregorii Nazianzeni, describens impudentiam Petri Alexandrini Episcopi, qui ipse S. Gregorium in Throno Constantinopolitano collocarat; litterasque congratulatorias ad eum dederat; nunc Maximum Episcopum institui mandaret; & quosdam Episcopos mittere veritus non esset, qui Maximum Constantinopoli ordinarent. *Postquam igitur advenere, qui ab eo missi fuerant, sub exordium diei Ecclesiam ingrediuntur, eaque nec Pastori, nec Presbyteris, nec Clero, nec cuiquam ex Magistratibus, nec denique piæ plebi patefacta, statim in electionem incumbunt. Verum hujus rei fama per urbem sparsa, repente adfuere Sacerdotes, Clerus, plebs selecta, & orthodoxa; hæreticorum etiam examen. Omnes enim amici, juxta & inimici, præ animi furore exarserant, temeritate eorum, perversitateque obstupefacti. Perdita enim & profligata perversitas, hostes etiam persæpe ejus, qui injuria afficitur, ad ultionem excitat. Ut autem consilia sua intecta relinquere coacti sunt (petulantia enim sua populi favorem sibi præcluserant) quid faciunt? Ecclesia egressi in choraulæ cujusdam domum se conferunt, illicque Maximum Episcopum creant, Plebeji ordinis quosdam, qui ob perturbatum ordinem ab Ecclesia proscripti fuerant, socios habentes facinorisque participes.*

Idipsum indicat Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 9. ubi narrat, quod " hunc Maximum Alexandrinum quidem „ genere, professione Philosophum Cynicæ sectæ, cæ„ terum Nicænæ fidei defensorem acerrimum, Episco„ pi, qui ex Ægypto advenerant, *furtiva* ordinatio„ ne Episcopum Constantinopolitanæ urbis sacrave„ rant.

Igitur Patres Constantinopolitani, de Maximo Cynico (Isid. *Philosopho*) *& ejus inordinata constitutione* (G. *& ejus petulantia & insolentia*) (Isid. *& propter totius indisciplinationis ejus doctrinam*) *quæ Constantinopoli facta est, placuit, neque Maximum Episcopum esse, vel fuisse* (sive G. *statuerunt* .... *ut Maximus Episcopus nec fuerit, nec sit*). *Nec eos, qui ab ipso in quolibet gradu Clerici* (seu G. *Cleri*) *sunt ordinati; cum omnia, quæ ab eodem perpetrata sunt, in irritum deducta esse videantur* (sive G. *omnibus, & quæ circa ipsum fuerunt, & ab illo facta sunt, infirmatis*).

Ex his patet, Maximi ordinationem fuisse declaratam invalidam, omniaque ab eo gesta in irritum deducta, sive infirmata; quod & Sozomenus loco citato testatur, præsentem Canonem compendio recitans his verbis. " Maximum item nec esse nec fuisse unquam „ Episcopum decreverunt; nec Clericos eos, qui ab „ illo ordinati fuissent; cuncta denique, quæ sub illo „ acta fuissent, irrita esse statuerunt.

Porro ex Sozomeno apparet Maximi ordinationem fuisse declaratam *irritam*, ipsumque non fuisse Episcopum, eo quod quidam Ægyptii Episcopi eum contra Canones Ecclesiæ furtiva ordinatione, neglectis Episcopis Comprovincialibus, & Clero civitatis, Episcopum ordinassent.

Accedebat, quod Metropolitanus Heracleensis, cui eo tempore suberat Episcopus Constantipolitanus, huic ordinationi non consensisset. Definierat autem Nicæna Synodus Canon. VI. *quod si quis præter sententiam Metropolitani fuerit factus Episcopus; hunc magna Synodus definivit Episcopum esse non oportere.*

Verum quidem est, quod propter omissas similes Regulas, aut infractionem Canonum illicite quidem hodie, at nequaquam *irrita*, sive *invalida* haberetur Episcopi ordinatio: sed uti solide probat Marinus, multæ ordinationes, quæ olim reputabantur invalidæ, hodie pro validis reputantur, & e contra; hæcque ab auctoritate Ecclesiæ dependere probat.

Ordinatio Maximi Cynici irrita.

Porro licet hæc fuerit Patrum Constantinopolitanorum sive Orientalium de Maximo sententia, non eadem fuit Occidentalium, ac notanter Italorum opinio: hi enim congregati in Concilio Italiæ, anno 381. cui & S. Ambrosius interfuit, Maximum in Communionem receperunt, & pro legitimo Episcopo Constantinopolitano agnoverunt; atque in ejus gratiam litteras scripserunt ad Theodosium Magnum in quibus dicunt se in primis non videre, quem ordinem Nectarii ordinatio habuerit: namque, inquiunt " in Concilio nu„ per, cum Maximus Episcopus, Alexandriæ Eccle„ siæ communionem manere secum lectis Petri sanctæ „ memoriæ litteris prodidisset, ejusque intra privatas „ ædes, quia Ariani Basilicas adhuc tenebant, se crea„ tum esse mandato, tribus Episcopis ordinantibus, „ dilucida testificatione docuisset; nihil habuimus, „ Beatissime Princeps, in quo de Episcopatu ejus du„ bitare possemus, cum vim sibi repugnanti a pleris„ que, etiam de Populo & Clero testatus esset illa„ tam.

Post hæc aperte dicunt, quod revera advertebant „ Gregorium Nazianzenum nequaquam secundum tra„ ditionem Patrum Constantinopolitanæ Ecclesiæ sibi „ Sacerdotium vendicare.

Exponunt dein, quod ipsi quidem circa *Maximum* nihil in Synodo temere agendum censuerint: " ut eo „ tempore, ajunt, qui generale Concilium declinave„ runt, Constantinopoli egisse dicuntur. Nam cum

„ cognovissent ad hoc paratum pervenisse Maximum, „ ut causam in Synodo ageret suam, quod etiamsi in„ dictum Concilium non fuisset, jure & more majo„ rum, sicut & sanctæ memoriæ Athanasius, & dudum „ Petrus Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopi, & Orientali„ um pleríque fecerunt, ut ad Ecclesiæ Romanæ, Ita„ liæ, & totius Occidentis confugisse judicium vide„ rentur; cum eum, sicut diximus, experiri velle ad„ versum eos, qui Episcopatum ejus abnuerant, com„ perissent, prævolari utique etiam nostram super eo „ sententiam debuerint. Non, inquiunt, prærogativam „ vendicamus examinis, seu consortium tamen esse de„ buit communis arbitrii.

Denique scribunt, quod „ prius constare oportuit to„ tum hunc, Maximo, abrogandum, quam alii confe„ rendum Sacerdotium videretur, ab his præsertim, a „ quibus se Maximus, vel destitutum, vel appetitum „ injuria querebatur.

Addunt, se Maximum in Communionem recepisse; Nectarium vero in locum Maximi a Concilio Constantinopolitano ordinatum, recipere in communionem non posse. „ Non mediocris, inquiunt, igitur hic scrupu„ lus, nec quædam nos angit de domestico studio & „ ambitione contentio; sed communio soluta, & dis„ sociata perturbat.

Tandem concludunt: „ nec videmus eam aliter posse „ convenire, nisi aut is reddatur Constantinopoli, qui „ prior est ordinatus, scilicet Maximus, aut certe su„ per duorum Maximi & Nectarii ordinatione, fit in „ urbe Roma nostrum Orientaliumque Concilium.

Epistola hæc extat apud Labbæum *tomo* 2. *Concil. col.* 1007. & fragmentum ejus apud Henricum Valesium, in Observationibus ad *lib.* 7. *cap.* 9. Sozomeni, ubi notat vitiosam esse vulgarem hujus epistolæ lectionem, quapropter Valesii lectionem sequuti sumus.

Extat eodem tomo *col.* 459. Epistola responsoria Orientalium ad hanc Epistolam, in qua Nectarii ordinationem ut Canonicam sustinent, & cur ad Concilium Romæ indicendum convenire non potuerint. De hac Epistola vide & Scholion ad sequentem Canonem.

Interim ex his intelligimus; quomodo etiam Episcopi, & una sanctissimi & doctissimi, subinde in negotiis aliquibus, quantumvis minimi momenti, dissentire, & decipi queant.

Quod autem postmodum Nectarius a Damaso fuerit susceptus, postquam Theodosius Imperator, missis ad Damasum Legatis, ipsi significasset ordinationem Nectarii, quæ communi omnium consensu, sub præsentia Principis & Concilii generalis peracta fuerat, ex Epistola Bonifacii I. ad Episcopos Illyricos notat Stephanus Baluzius, in addit. ad Petrum de Marca *de Concordia Sacerdotii & Imperii*, *lib.* 5. *cap.* 21. § 10.

CANON IV. seu V.

De Libello Occidentalium, etiam eos suscipimus, qui Antiochiæ, unam Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitatem confitentur.

SCHOLION.

[illegible] complectuntur fidem Synodi Antiochenæ de una Divinitate Patris, Filii, & Spiritus Sancti.

UT Canonis sensus, alias obscuri, elucescat; notandum, quod absoluta Synodo Constantinopolitana Œcumenica „ sequenti æstate, quamplurimi eorum, „ qui dictæ Synodo interfuerant, ad eamdem urbem „ denuo regressi, Epistolam a Concilio Episcoporum in „ Occidente coactorum, ait Theodoretus, *lib.* 5. *hist.* „ *cap.* 8. acceperunt: quæ illos hortabatur, ut Romam, „ ubi maximus jam Episcoporum cœtus congregatus „ erat, accederent. At tam longum iter suscipere, „ cum nihil inde lucri facturos se putarent, omnino „ recusarunt: alii quidem, sed tamen scripserunt Episto„ lam". Hactenus Theodoretus, qui capite sequenti Epistolam Orientalium Constantinopoli coactorum refert; ubi verbis disertis, *de Divinitate Verbi & Spiritus Sancti*, necnon ipsius *incarnatione* facta professione, adjungit: „ atque illa de fide a nobis libere ingenueque „ prædicata, summatim disseruimus, de quibus pleniorem cognitionem animis poteritis percipere, si *libellum* in Concilio Antiochiæ convocato de fidei decisione editum, & eum etiam qui superiore anno a „ Concilio generali compositus est, legere placuerit; „ in quibus tum fidem nostram uberius exposuimus, „ tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis „ proditum denuntiavimus.

Sensus Canonis.

Hæc verba si cum verbis Canonis conferantur, apparebit præsentem Canonem Epitomem quamdam esse, quantum ad *fidem*, hujus Epistolæ Synodicæ: *libellumque*, sive *tomum*, de quo in Canone, esse eam Occidentalium Epistolam Orientalibus inscriptam. „ Ita ut „ sensus Canonis huc redire videatur: Quantum ad „ volumen istud attinet, quod ab Occidentalibus Epi„ scopis accepimus; respondemus nos fidem ab Episco„ pis Antiochiæ, non ita pridem congregatis expositam, amplexos esse, qua nimirum unam *Patris*, & „ *Filii*, & *Spiritus Sancti Divinitatem* professi sunt; „ ac proinde opus non esse ut Romam pro illa fide „ stabilienda proficiscamur; quippe quæ hic a nobis sat „ asserta & confirmata est.

Facit & pro hoc sensu Græcorum, quæ habet: *Quod ad volumen attinet Occidentalium, etiam eos suscipimus &c.*

Hunc Canonem conditum esse in Conventu Episcoporum, post Concilium Œcumenicum, sub Nectario Constantinopoli coacto admodum verisimile est, &, uti dictum est, compendium apparet epistolæ, ex hoc Episcoporum conventu ad Occidentales datæ.

Accedit, quod nec Socrates, aut Sozomenus, aut Theodoretus, ullam hujus Canonis mentionem faciant; cum tamen Concilii Constantinopolitani, tam sub Meletio Antiocheno, quam sub Timotheo Alexandrino celebrata acta singulatim referant, eadem indubie ratione factum, quod hic Canon a Dionysio omittatur, utpote qui hujus Concilii, post absolutum Concilium Constantinopolitanum generale celebrati, Canones in collectione Græca, quam vertit, non invenit; uti nec extant in Codice antiquo Ecclesiæ Romanæ.

Extat autem hic Canon, non tantum apud Balsamonem, Zonaram, Aristenum, aliosque recentiores Græcos; sed etiam apud Joannem Antiochenum, in collectione Canonum, *tit.* 35. qui circa tempora Justiniani Imperatoris floruit. Quare verisimile est, hunc Canonem a Græcis Concilio Constantinopolitano generali attributum fuisse, eo quod editus esset in Concilio ex iisdem pene Patribus, & ad Supplementum prioris Concilii coacto.

CANON VI.

Quoniam multi Ecclesiasticum ordinem confundere & subvertere volentes, inimice, & sycophantice adversus orthodoxos Episcopos, qui Ecclesias administrant, accusationes quasdam confingunt, nihil aliud quam Sacerdotum bonam famam lædere, & in pace degentium populorum tumultus concitare conantes; ea de causa decrevit Sancta Synodus, Episcoporum, qui Constantinopoli convenerunt, non sine examine accusatores admittere, nec omnibus eorum, qui Ecclesias administrant, accusationes permittere, nec omnes excludere.

Sed si quis propriam quidem querelam, id est privatam intendat Episcopo, ut oppressus, vel alias injuria aliqua ab ipso affectus; in ejusmodi accusationibus, nec accusatores personam, nec religionem examinari. Omnino enim oportet & Episcopi conscientiam esse liberam, & eum qui injuriam sibi factam esse conqueritur, cujuscumque tandem sit religionis, jus obtinere.

Si autem sit crimen Ecclesiasticum, quod Episcopo intenditur, tunc examinare oportet personas accusatorum; ut primum quidem Hæreticis non liceat orthodoxos Episcopos, de rebus Ecclesiasticis accusare; Hæreticos autem dicimus & qui olim ab Ecclesia ejecti sunt, & qui postea sunt a nobis anathematizati; ad hæc autem & eos) qui sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt, in schisma autem abeunt, & adversus Canonicos nostros Episcopos congregationem faciunt.

Præterea autem, & si aliqui eorum ab Ecclesia, ob aliquas causas, prius condemnati & ejecti, vel excommunicati fuerint, sive ex Clero, sive ex Laicorum ordine sint; nec iis licere Episcopum accusare, priusquam proprium crimen absterserit. Similiter autem & eos, qui sub priore accusatione laborant, non prius ad Episcopi, vel aliorum Clericorum accusationem admitti, quam se objectorum sibi criminum insontes ostenderint.

Sed si nonnulli, nec hæretici, nec excommunicati fuerint; nec prius damnati, vel aliquorum criminum accusati; dicant autem se habere Ecclesiasticas aliquas adversus Episcopum criminationes, eos jubet S. Synodus, primum quidem apud Provinciæ Episcopos accusationem intendere, & coram eis probare crimina Episcopo objecta. Quod si evenerit, ut Provinciales Episcopi crimina, quæ Episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad majorem Synodum Diœcesis illius Episcoporum pro hac causa convocatorum, & accusationem non prius intendere, quam æquale sibi periculum scriptis statuant. Si quidem in rebus examinandis, accusatum Episcopum calumniati convicti fuerint.

Si quis autem iis, quæ (ut prius declaratum est) Decreta fuerunt, contemptis, ausus fuerit, vel Imperatoris aures molestia afficere, vel sæcularium Principum judicia, vel universalem Synodum perturbare, neglectis omnibus Diœcesis Episcopis, eum nullo modo esse ad accusationem admittendum; ut qui Canonibus injuriam fecerit, & Ecclesiasticum ordinem everterit.

SCHO-

Scholion.

Non sine examine admittendi accusatores adversus Episcopos & Clericos.

Hic Canon dividi potest in tres partes, quarum prima incipiat ab initialibus verbis usque ad versiculum, *Sed si quis*.

Hac parte in primis proponitur hujus Canonis edendi occasio, nimirum, *quod multi inimice & sycophantice adversus Orthodoxos Episcopos, qui Ecclesias administrant, accusationes quasdam confingant, nihil aliud, quam Sacerdotum bonam famam lædere, & in pace degentium populorum tumultus concitare conantes*.

Nimis notum & quotidiana experientia compertum est, Episcopos & Pastores calumniis & injuriis *inimice & sycophantice* impeti & vexari atque in judicium sæpius vocari a viris Ecclesiasticis & Laicis, quorum vitia & negligentiam & modum agendi secundum muneris sui exigentiam redarguunt, aut corripiunt.

Diximus in dissertatione proœmiali, quod mortuo Melecio Episcopo Antiocheno, Orientales contra fidem datam elegissent Flavianum, quem Romani, & Occidentales, qui adhærebant Paulino tamquam vero & legitimo Episcopo Antiocheno, agnoscere, & in Communionem recipere nolebant; immo se ab ejus Communione separabant, & ut intrusum habebant; creditque Christianus Lupus Canonem hunc editum ab hac Synodo; ut ita in Throno stabiliat Flavianum; eos scilicet, qui se a Flaviano separabant, quasi schismaticos, & Canonicis Episcopis rebelles, jure accusandi Episcopos orthodoxos privando, uti infra dicetur: creditque Lupus, hanc unam fuisse de causis, ob quas de hoc Canone ad Michaelem Augustum scribat Nicolaus I. „ Constantinopolitanæ Synodi Sextum capitulum, inquit, „ *quod tamen non apud nos* inventum, apud vos haberi perhibetur.

Quidquid sit de hac Lupi conjectura; illud equidem certum est, disciplinam, hoc Canone expressam & stabilitam, esse justam & Canonicam, quamvis aliqua forsan particularis circumstantia etiam parum honesta, ei occasionem dedisse potuerit, quemadmodum & circa Canones Antiochenos nonnulli accidisse arbitrantur.

Ne itaque Episcopi in Ecclesiarum suarum administratione injustis accusationibus onerentur; modum & formam in his servanda præscribit præsens Canon.

Primo quoad accusatores decrevit: *non sine examine eos admittere, nec omnibus eorum, qui Ecclesias administrant, accusationes permittere, nec omnes excludere*.

Quicumque ab Episcopo se credit injuria affectum, audiendus.

Deinde distinguuntur causas, sive delicta, de quibus accusatio instituitur. Si enim causa non concernat administrationem aut regimen Ecclesiæ, *sed si quis propriam querelam, id est privatam intendat Episcopo; ut oppressus, vel alias injuria aliqua ab ipso affectus, in ejusmodi accusationibus, nec accusatoris personam, nec Religionem examinari, id est*, in ejusmodi causa quemlibet admitti ad accusandum, seu petendi reparationem injuriæ aut damni sibi allati.

Rationem subjicit Canon: *omnino enim oportet & Episcopi conscientiam esse liberam, & eum qui injuriam sibi factam esse conqueritur, cujuscumque tandem sit Religionis, jus obtinere*.

Quasi diceret; Episcopus tenetur conscientiam habere liberam, ut nulli neget reparationem injuriæ, quam prætendit sibi ab ipso illatam, cujuscumque demum sit conditionis aut religionis.

Si de crimine Ecclesiastico accusetur Episcopus, persona accusatoris consideranda est.

Si autem *sit crimen Ecclesiasticum, quod Episcopo intenditur, tunc examinare oportet personas accusatorum*, inquit Canon, hoc est, quod non tendit ad privatam injuriam reparandam.

Præterea ab accusatione criminali Episcoporum super delictis Ecclesiasticis, excludit Canon, *qui ab Ecclesia ob aliquas causas prius condemnati & ejecti, vel excommunicati fuerint, sive ex Clero, sive ex Laicorum ordine sint; nec iis Episcopum licere accusare, priusquam proprium crimen absterserint*.

„ Per *ejectos* autem, ait Zonaras, qui ab Ecclesiæ „ corpore penitus excisi sunt intelligendi; per *excommunicatos* autem, ad certum tempus tantummodo, „ segregatos SS. Patres indigitarunt, sive Clerici sint, „ sive Laici.

Denique & *eos; qui sub priore accusatione laborant* (sive H. *qui prius rei facti, accusatique sunt*) *non prius ad Episcopi, vel aliorum Clericorum accusationem admitti, quam se objectorum criminum insontes ostenderint*.

Hic sat aperte significatur, non tantum ab accusatione Episcoporum, sed & Clericorum accusatione criminali, super delictis Ecclesiasticis hactenus nominatas personas removeri, quod & Zonaras indicavit, Episcopos & Clericos passim in hujus Canonis commentario conjungens.

Coram quibus, & qua forma accusandus Episcopus?

Secunda pars Canonis agit de casu, quo aliqui nullis istiusmodi causis obnoxii, *dicunt se habere Ecclesiasticas aliquas adversus Episcopos criminationes*.

Eos jubet sancta Synodus, primum quidem apud Provinciæ Episcopos accusationem intendere, & coram eis probare crimina Episcopo objecta.

Conforme id esse Canonibus Nicænis & Antiochenis, qui jubent causas Episcoporum in Synodis Provinciæ audiri, ex Scholiis eorumdem intelligi potest.

Porro addit præsens Canon: *quod si evenerit, ut Provinciales Episcopi crimina, quæ Episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad majorem Synodum Diœcesis illius Episcoporum pro hac causa convocatorum, oportere*.

Evidens est ex Canonis contextu, *Diœcesim* hic non significare districtum sive territorium particularis alicujus Episcopi, prout hodie accipi solet; sed pro districtu, qui sub se non tantum comprehendat plures Episcopales districtus, prout hodie sunt provinciæ Ecclesiasticæ, sed qui continet sub se plures etiam provincias, prout hanc vocem ætate hujus Concilii acceptam fuisse, supra notavimus, & ad hunc Canonem monet Zonaras.

Itaque si causam Episcopi terminare, aut crimina objecta corrigere nequeat Synodus provinciæ; tunc accusatores accedere oportet ad Synodum *majorem*, id est Episcoporum, non ex unica tantum provincia convocatorum, sed ex omnibus, qui sub Diœcesi comprehenduntur.

Exemplo rem exponit Zonaras scribens: „ Provinciam etenim Hadrianopolim, exempli causa, vel Philippopolim, cum iis, qui in eo tractu degunt, Episcopis dicimus; Thraciam vero totam, vel Macedoniam, Diœcesim. Quando ergo delatis criminibus „ corrigendis, provinciales Episcopi haud sufficiunt; „ tum Diœceseos Episcopos convenire, & quæ contra „ Episcopum proferuntur, solvere jubet Canon.

Ne autem temere ad accusandum Episcopum quis prosiliat, decernit Canon: „ accusationem non prius „ intendere, quam æquale sibi periculum scriptis statuant, siquidem in rebus examinandis accusatum Episcopum calumniari convicti fuerint „: id est se ipsos inscribant ad pœnam talionis sive eamdem subeundam, quam ipse accusatus subire debuisset, si crimen ei objectum foret probatum.

Quod & lex Canonica & Civilis jampridem ab accusatoribus requisivit. Vide Gratianum *cauf. 2. quæst. 3. Can. 2. & 3.* ubi ex decreto Hadriani Papæ refertur: „ Qui non probaverit, quod objicit, pœnam, quam „ intulerit, ipse patiatur ". Et sub nomine Damasi. „ Calumniator, si in accusatione defecerit, talionem „ recipiat. ". Lex vero Civilis in *L. 10. Cod.* de Calumniatoribus, ait: „ Quisquis crimen intenderit, non „ impunitam noverit mentiendi licentiam, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii.

De hac inscriptione, & quid circa eam observetur hodie, vide latius tractatum in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 8. cap. 1.*

Causæ criminales Ecclesiasticæ non intentandæ coram Tribunali sæculari.

In tertia autem Canonis parte decernitur: quod „ si „ quis iis, quæ, ut prius declaratum est, decreta fuerunt, contemptis, ausus fuerit vel Imperatoris aures „ molestia afficere, vel sæcularium Principum judicia, „ vel universalem Synodum perturbare, neglectis omnibus diœcesis Episcopis, eum nullo modo ad accusationem esse admittendum; ut qui Canonibus injuriam fecerit, & Ecclesiasticum ordinem everterit.

Vult igitur Synodus, ut accusationes Episcoporum de rebus vel delictis Ecclesiasticis, non deferantur ad sæcularia judicia; sed ad Synodos Episcoporum, modo & forma hic præscriptis; quod & plane conforme est Constitutioni, quæ sub nomine Valentis, Gratiani, & Valentiniani Imperatorum refertur in *lege* 23. Codicis Theodosiani, de Episcopis & Clericis „. Qui mos est causarum civilium „ idem in negotiis Ecclesiasticis ob„ tinendus, ut si quæ sunt ex quibusdam dissentionibus, levibusque delictis ad Religionis observantiam „ pertinentia, locis suis, & a suæ Diœceseos Synodis „ audiantur ". Ad hanc legem allusisse videtur Sanctus Ambrosius scribens ad Valentinianum juniorem, Epist. 13. Vide *Jus Ecclesiasticum Tom. IV. par. 3. tit. 3. c. 1.* Quæ similiter ostendunt exemptionem Sacerdotum a judiciis sæcularium, signanter in causis Ecclesiasticis, jampridem utroque jure fuisse stabilitam.

Hic Canon nec apud Socratem, Sozomenum, Theodoretum, aut Dionysium extat, aut ejus ulla mentio occurrit, ut & de hoc æque ac de præcedenti probabile sit eum a posteriore Episcoporum conventu emanasse, & a Græcis postmodum una cum præcedentibus Canonibus, uni eidemque Concilio Constantinopolitano adscriptum fuisse.

Quidquid sit de conventu Episcoporum, in quo hic Canon fuit editus, hoc constat, nullam fieri mentionem Romani Pontificis, aut Concilii Sardicensis, uti etiam notavit Fleury in *hist. Eccles. lib. 18. num. 8.* ut vel hinc apparet Orientales nequaquam eo tempore admisisse in causis notanter Episcoporum appellationes ad Romanum Pontificem; nec auctoritatem Concilii Sardicensis, in quantum permittebat, ut sententia in Synodo Provinciali lata, per Episcopos vicinos una cum Episcopis Provinciæ revideretur, si ita visum esset Episcopo Romano.

Canon

CANON VII.

Eos qui rectæ fidei se adjungunt, & parti eorum qui ex Hæreticis servantur, recipimus secundum subjectam hic consequentiam, & consuetudinem. Arianos quidem, & Macedonianos, & Sabbatianos, & Novatianos, qui seipsos vacant catharos, & finistros: & Quartodecimanos sive Tetraditas, & Appollinaristas recipimus, dantes quidem libellos, & omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut Sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & signatos, sive unctos primum Sancto Chrismate & frontem, & oculos, nares, & os, & aures, & eos signantes dicimus signaculum doni Spiritus Sancti, atque Eunomianos, qui una demersione baptizantur, & Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, & Sabellianos, qui idem esse Patrem & Filium docent, & alia quædam perniciosa faciunt: & alias omnes hæreses, quoniam hic multi sunt (& maxime qui ex Galatarum regione prodierunt). Quicumque ex his rectæ fidei adscribi volunt, in Græcos admittimus, & primo quidem die ipsos Christianos facimus: secundo Catechumenos: deinde tertio exorcizamus ter in faciem eorum, & aures insufflando. Et sic eos in religionis fundamentis instituimus & curamus, ut diu in Ecclesia versentur, & audiant scripturas, & tunc ipsos baptizamus.

SCHOLION.

Hic Canon apud multos Canonum collectores non extat.

HIc Canon in omnibus Balsamonis & Zonaræ Commentariorum editionibus habetur. Citatur etiam a Photio in Nomocanone *tit.* 12. *cap.* 14. necnon in Aristeni Epitome contractus extat.

At in omnibus Canonum versionibus, ut veteris interpretis apud Justellum; Dionysii Exigui. Isidori Mercatoris; item in Simeonis Logothetæ Epitome, & Arabica Josephi Ægyptii Paraphrasi non extat. Quin nec ejus mentio occurit in ipsa Joannis Antiocheni collectione, & Nomocanone, ex quo Guillelmus Beveregius in observationibus ad hunc Canonem inferre non dubitat, extra dubium, Canonem præsentem inter hujus Concilii Canones illo tempore recensitum non fuisse.

Addidit & Beveregius, quod tota hujus Canonis compositio non obscure indicet, eum Synodo alicui adscribi non posse: nihil enim in eo constituitur, nihil confirmatur; sed tantum antiqua Hæreticos recipiendi consuetudo hic recitatur.

Unde Canonem hunc non esse fœtum hujus Concilii Œcumenici; sed compedium Epistolæ a Constantinopoli circa medium sæculi V. missæ ad Martyrium Patriarcham Antiochenum credit Beveregius.

Epistolam hanc e Chartis Jacobi Armachani publicavit Græce & latine Beveregius, quam præsenti Canoni admodum conformen esse patet; ut vel Epistolam ex Canone, vel Canonem ex Epistola esse desumptum omnino verisimile sit. Eam, ut a Beveregio e græco in latinum versa prodiit, hic exhibendam censuimus: eo quod opera illa Beveregii in paucorum manibus versentur.

Epistola a Constantinopoli ad Martyrium Episcopum Antiochiæ scripta, de modo quo Hæreticos, qui ad Sanctam & Catholicam Ecclesiam accedunt, recipere oportet.

Epistola ad Martyrium Antiochenum, in qua describitur ritus Constantinopoli observatus in reconciliatione Hæreticorum.

„ NONNULLA mecum verba habuit Deo dilectissimus Presbyter Antonius, de iis, qui ex Hæreticis veræ fidei, & illorum, qui servantur, parti se adiungunt; quomodo nimirum eos recipimus. Et cum eo quidem coram disserui. Totam autem hic consequentiam, & consuetudinem, vestræ etiam Sanctitati, ut Patri Patrum, Sancti Joannis Theologi Archiepiscopi nostris, Chrysostomi, Nepoti, significare necessarium duxi. Quod Arianos quidem, & Macedonianos, & Novatianos, qui se puros & puriores dicunt, & Quartodecimanos, sive Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, libellos dantes, & omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut Sancta nostra & Catholica Ecclesia; cujus tu præses & caput, Beatissime, existis: sentit signatos, sive unctos primum Sancto Chrismate frontem, & nares, & aures, & pectus, & omnes sensus: & eo signantes, dicimus: *Signaculum doni Spiritus Sancti*. Et postea ut probati Laici, ordinantur Diaconi, sive Subdiaconi, sive Cantores, sive Lectores fuerant. Eunomianos autem una mersione baptizatos, & Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, & Sabellianos, qui idem esse Patrem & Filium docent, & alia quædam perniciosa faciunt, & omnes alias hæreses, quoniam hic multæ sunt; maxime quæ ex Galatarum regione prodierunt. Omnes qui ex iis rectæ fidei se adjungere cupiunt, ut Græcos admittimus: & primo quidem die eos Christianos facimus, & secundo Cathecumenos, deinde tertio exorcizamus eos, in faciem eorum atque aures ter insufflando, & sic eos in Religione instituimus, & curamus, ut aliquandiu in Ecclesia versentur & scripturas audiant, & tunc ipsos baptizamus. Hæc ut vester significare volui.

Martyrum, cui hæc Epistola inscribitur, ad Episcopatum Antiochenum assumptum fuisse anno quinto Marciani Imperatoris, ex Eutychii Alexandrini Annalibus notat Beveregius: ideoque & Epistolam annis circiter 80 post Concilium generale Constantinopolitanum scriptam esse infert Beveregius.

Verum licet Epistola Constantinopoli, ubi Canones hujus Concilii ignorari non poterant, scripta dicatur, & eadem Hæreticos recipiendi consuetudo, quæ in præsenti Canone, idque iisdem pene verbis recitatur, nulla tamen hujus Canonis mentio occurrit; quin & dictus Hæreticos recipiendi ritus, non ad Synodum, sed ad *Consuetudinem* pertinet, prout & in Canone refertur.

Hinc concludit eruditus observator fundatam esse suspicionem præsentem Canonem nihil aliud esse, quam hanc Epistolam decurtatam aliquantulum & immutatam, ut aliquam saltem Canonis speciem præ se ferret.

Cum enim in ea ritus recipiendi Hæreticos in Ecclesia Constantinopolitana usitatus sat accurate describatur, visa fuit quibusdam digna, ut Canonibus Concilii Constantinopoli celebrati annecteretur. Ac primum quidem integra, uti in dicto Codice Armachano. Dein successu temporis, ab aliis prooemio & epilogo mutilata, inter hujus Concilii Canones circa nonum sæculum recensita fuit. Uti conjicit idem Autor.

FINIS TOMI SEXTI.